Bundel - Politieke Avond van 10 juni 2020

Agenda bijlagen

Raadskamerindeling 10 juni 2020

1.RZ 18.45 uur - 20.15 uur: Inspreekreacties Perspectiefnota 10-06

Fase: informatief
Locatie: Raadzaal

Behandeladvies 10 juni 2020, informatieve behandeling

amendement "Perspectiefnota ter kennisgeving aannemen" (20A55) van de fractie ChristenUnie

Raadsvoorstel "Perspectiefnota 2021-2024"

Bijlage 1 - Aanbiedingsbrief

Bijlage 2 - Perspectiefnota 2021-2024

Bijlage 3 - Bijlage bij Perspectiefnota Impactanalyse gevolgen coronacrisis

Raadsbrief "Turap-1 2020", d.d. 28-04-2020

Bijlage - Turap-1 2020

Notitie Vervolgproces behandeling Perspectiefnota 2021-2024 (agendacommissie 3 juni)

Bundel technische vragen & antwoorden Perspectiefnota 2021 (versie 22-05-2020)

Raadsbrief "Aanpak en scenario’s coronacrisis", d.d. 19-05-2020

Persbericht Arnhemmail

Schriftelijke inspreekreactie mw. Van der Ham

Schriftelijke inspreekreactie dhr. E. Wiessenberg namens Bewonersgroep Arnhems Hart

Schriftelijke inspreekreactie M. Jonker

Schriftelijke inspreekreactie mw. K. Vossen

Schriftelijke inspreekreactie dhr. E. Opdam namens Werkgroep Wijkdemocratie

Schriftelijke inspreekreactie dhr. P. van Dijk namens Vereniging Stadsschoon Arnhem

Schriftelijke inspreekreactie mw. M. Linders

Schriftelijke inspreekreactie (anoniem)

Schriftelijke inspreekreactie mw. I. Annema

Schriftelijke inspreekreactie P. Waijer

Schriftelijke inspreekreactie dhr. G. Janssen

Schriftelijke inspreekreactie mw. M. Spaander

Schriftelijke inspreekreactie mw. M. Hoeks

Schriftelijke inspreekreactie J. Blasweiler

Schriftelijke inspreekreactie mw. A. Sijtsma

Schriftelijke inspreekreactie dhr. D. Wenting

Schriftelijke inspreekreactie mw. K. Bolsenbroek

Schriftelijke inspreekreactie mw. H. Haazen

Schriftelijke inspreekreactie P. Mulder

Schriftelijke inspreekreactie dhr. R.J. Buis

Schriftelijke inspreekreactie dhr. I. van der Deen

Schriftelijke inspreekreactie dhr. R. Barends

Schriftelijke inspreekreactie & afbeeldingen van dhr. D. van Kleef

Schriftelijke inspreekreactie mw. N. Bakker

Schriftelijke inspreekreactie mw. J. Derks

10 Korte berichten n.a.v. facebookbericht Ahmed Marcouch

Lijst insprekers definitief

Bevestigingsbrief aan deelnemende insprekers

Presentatie van dhr. M. Schrijvers

Arnhems Corona noodplan "Investeren in een sociale toekomst" van de fractie SP

Behandelresultaat 10 juni 2020, informatieve behandeling

2.LF 18.45 uur - 20.15 uur: Inspreekreacties Perspectiefnota 10-06

Fase: informatief
Locatie: Landgoed/Festival

3 20.15 uur - 20.30 uur: Pauze

4.RZ 20.30 uur - 21.45 uur: Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg

Fase: informatief/meningsvormend (1) (vervolg)
Locatie: Raadzaal

Behandeladvies 10 juni 2020, 2e informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg"

Bijlage 1 - Notitie 'Naar een duurzame jeugdzorg in Arnhem'

Bijlage 2 - Uitgewerkte voorstellen tot maatregelen

Bijlage 3 - Financieel overzicht van de voorstellen tot maatregelen

Raadsbrief "Ontwikkelingen in de jeugdzorg", d.d. 07-01-2020

Bijlage - Ontwikkelingen jeugdzorg

Raadsbrief "Beleidsregels Jeugdzorg 2020", d.d. 17-12-2019

Bijlage 1 - Beleidsregels Jeugdzorg Gemeente Arnhem 2020

Bijlage 2 - Bijlage Visie op transformatie van zorg

Bijlage 3 - Gevraagd advies van de Adviesraad Jeugdhulp, inclusief wijze van verwerken (2 bijlagen)

Bijlage 4 - Aanvullende bijlage

Bijlage 5 - Kwaliteitskader

Bijlage 6 - PGB Uitgangspuntennotitie

Bijlage 7 - Voorbeeld Tool voor wijkcoaches Jeugdzorg

Raadsbrief "Bestuursrapportages Zorg Dichterbij en Doorbraak Naar Werk", d.d. 28-04-2020

Bijlage 1 - Bestuursrapportage Zorg Dichterbij

Bijlage 2 - Bestuursrapportage Doorbraak Naar Werk

CBS rapport Jeugdhulp 1e halfjaar 2019

CBS rapport Jeugdbescherming en Jeugdreclassering 1e halfjaar 2019

Raadsbrief "Visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein", d.d. 12-05-2020

Bijlage - Visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein

Schriftelijke inspraakbijdrage van mw. Van de Kamp

Schriftelijke inspraakbijdrage van mw. S. Gobardhan

Schriftelijke inspraakbijdrage van mw. Eisen

Schriftelijke inspraakbijdrage van R. Taffari

Schriftelijke inspreekbijdrage van B. Veldkamp

Schriftelijke inspraakbijdrage van mw. M. Mollema

Behandelresultaat 3 juni 2020, informatieve behandeling

Behandelresultaat 10 juni 2020, 2e informatieve & behandeling

5.LF 20.30 uur - 21.45 uur: Visie Nieuwe Haven

Fase: meningsvormend (1) (vervolg)
Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 10 juni 2020, meningsvormende (1) behandeling (vervolg)

Raadsvoorstel "Visie Nieuwe Haven"

Bijlage 1 - Visie op de Nieuwe Haven

Bijlage 2 - Voorgeschiedenis woonboten en de zoektocht naar nieuwe locaties van 2000 tot heden

Bijlage 3 - Brief aan de eigenaren van woonboten naar aanleiding van het besluit van het college van B&W

Bijlage 4 - Ligging woonboten (luchtfoto's)

Bijlage 5 - Begrotingswijziging

Brief inzake "Raadsvoorstel Visie Nieuwe Haven inzake Spaander Gemeente Arnhem" d.d. 27-01-20

Link naar '2020-02-02-arnhemspeil-inbreng-video-woonbotendossier-gemeente-arnhem-tbv-behandeling-visie-nieuwe-haven'

Inbreng Stichting Arnhems Peil & Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven voor de rondetafelgesprekken t.b.v. de Visie Nieuwe Haven

Bijlage 1 - 2020-01-27-vangoud-brief-inzake-raadsvoorstel-visie-nieuwe-haven-inzake-spaander-gemeente-arnhem

Bijlage 2 - 2020-02-03-arnhemspeil-awn-reactie-op-inbreng-college-en-ambtenaren-gemeente-arnhem-voor-de-rondetafelgesprekken-tav-de-visie-nieuwe-haven

Bijlage 3 - 2018-11-09-arnhems-peil-masterplan-4-bestemmingsplan-gebiedsontwikkeling-stadsblokken-meinerswijk-gemeente-arnhem

Schriftelijke inspraakreactie van W. Verberck

'Inspraakreactie hr. Jan Fransen' - 1

'Inspraakreactie hr. Jan Fransen' - 2

'Inspraakreactie hr. Jan Fransen' - 3

Schriftelijke inspraakreactie van mw. M. Spaander

Schriftelijke inspraakreactie van dhr. J. Spaander

Schriftelijke inspraakbijdrage van dhr. H. Wijninga

Behandelresultaat 5 februari 2020, informatieve behandeling

Behandelresultaat 12 februari 2020, meningsvormende (1) behandeling

Schriftelijke reactie van mw. P. Eikelkamp n.a.v. behandeling van "Visie Nieuwe Haven" d.d. 12-02-2020

Schriftelijke reactie van dhr. G. Elfrink op de schrfitelijke bijdrage van mw. P. Eijkelkamp d.d. 13-02-2020

Schriftelijke reactie van St. Arnhemse Bedrijventerreinen op "Visie op de Nieuwe Haven" d.d. 23-01-2020

Stichting Arnhems Peil - Uitwerking van de 12 oplossingen voor het woonbotendossier en Visie Nieuwe Haven

De Gelderlander - Bewoners Nieuwe Haven willen wel naar het Gat van Moorlag

Inbreng Stichting Arnhems Peil & Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven "Overzicht gemiddelde waarde ligplaatsen in de gemeente Arnhem"

Inbreng Stichting Arnhems Peil & Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven "Uitwerking van de 12 oplossingen voor het woonbotendossier en Visie Nieuwe Haven"

Inbreng Stichting Arnhems Peil & Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven "Reactie van Rijkswaterstaat op de Uitwerking van de 12 oplossingen voor het woonbotendossier en Visie Nieuwe Haven"

Behandelresultaat 4 maart 2020, 2e meningsvormende (1) behandeling

Schriftelijke inspraakbijdrage van dhr. J. Fransen

Schriftelijke inspraakbijdrage van dhr. J. Spaander

Schriftelijke inspraakbijdrage van dhr. O. Weideman

Behandelresultaat 3 juni 2020, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Behandelresultaat 10 juni 2020, meningsvormende (1) behandeling

Memo van wethouder van Dellen inzake "Strategische aankoop woonboten", d.d. 15-06-2020

6 21.45 uur - 22.00 uur: Pauze

7.RZ 22.00 uur - 23.15 uur: Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen 2019

Fase: meningsvormend (2)
Locatie: Raadzaal

Behandeladvies 10 juni 2020, meningsvormende (2) behandeling

Bundel - Overzicht (vervolg)vragen & (vervolg)antwoorden "Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen 2019" (versie 19-05-2020)

Notitie - Meningsvorming (1) schriftelijk

motie "Witte Raven binnen geraamde capaciteit" (20M93) van de fractie Partij voor de Dieren

motie "Nieuwe concepten voor zuinig ruimtegebruik" (20M94) van de fractie Partij voor de Dieren

motie "Circulaire en klimaatneutrale bedrijfsprocessen, dat spreekt toch vanzelf" (20M95) van de fractie Partij voor de Dieren

motie "Maatschappelijk verantwoord regionaal ondernemen" (20M96) van de fracties PvdA, GroenLinks en ChristenUnie

Raadsvoorstel "Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen 2019"

Bijlage 1 - Randvoorwaarden XXL-Logistiek

Bijlage 2 - Advies Monitoring RPW 2019 Arnhem-Nijmegen

Bijlage 3 - Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen - rapport Ecorys 2019

Bijlage 4 - Langjarige prognose bedrijventerreinen provincie Gelderland

Bijlage 5 - Vraagraming kantoren regio Arnhem-Nijmegen - rapport Ecorys

Bijlage 6 - Analyse kantorenmarkt centraal station-locaties Arnhem en Nijmegen - rapport Ecorys

Bijlage 7 - Marktruimteberekening PDV 2019 - Rapport Ecorys

Bijlage 8 - Watergebonden bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen - rapport Ecorys

Bijlage 9 - XXL-Logistiek in de regio Arnhem - Nijmegen - rapport Ecorys

Bijlage 10 - Economische analyse XXL logistiek regio Arnhem-Nijmegen, Stec groep Sept 2019

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 17-06-2020

8.LF 22.00 uur - 23.15 uur: Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling

Fase: meningsvormend (2) (vervolg)
Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 10 juni 2020, 2e meningsvormende (2) behandeling

amendement "Niet uitbreiden van de kernvoorraad sociale huurwoningen is onacceptabel; Kernvoorraad sociale huurwoningen uitbreiden naar behoefte" (20A39) van de fractie SP

amendement "Nu aan de slag met sociale woonvormen zoals een Knarrenhof" (20A40) van de fractie Arnhem Centraal.docx

amendement "Zorgvuldig omgaan met hoogbouw" (20A41) van de fractie Arnhem Centraal

amendement "Aanvulling Plan van Aanpak" (20A42) van de fracties VVD, GroenLinks, D66 en PvdA

motie "Een realistisch plan van aanpak woningbouwontwikkeling is nodig" (20M82) van de fractie SP

motie "Pak schimmelwoningen aan" (20M83) van de fractie SP

motie "Arbeidsmigranten huisvesten in de gemeente waar ze werken" (20M84) van de fractie SP

motie "Stop de huurverhoging, 0% is genoeg" (20M85) van de fracties SP en PvdA

motie "Nieuwbouw spreiden over de stad" (20M86) van de fractie SP

motie "Onderzoek invoering woonplicht (20M87) van de fractie Arnhem Centraal"

motie "Bredere aanpak is goed voor alle Arnhemmers" (20M88) van de fractie VVD

motie "Meten is weten" (20M89) van de fracties VVD en CDA

motie "Meer groen door hoogbouw" (20M90) van de fractie GroenLinks

motie "Meer woningen, minder kosten" (20M91) van de fractie D66

Raadsvoorstel "Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling"

Aanvullende bijlage - Plan van aanpak woningbouwontwikkeling

Bijlage 1 - Planningslijst per 1 maart 2019

Agenderingsverzoek "Regionaal woning onderzoek" van de fractie SP

Raadsbrief "Woningmarktonderzoek 2019 regio Arnhem-Nijmegen", d.d. 05-11-2019

Bijlage 1 - Woningmarktonderzoek Regio Arnhem-Nijmegen 2019

Bijlage 2 - Factsheet gemeente Arnhem

Schriftelijke inspraakbijdrage van dhr. F. van den Berg

Presentatie - Woningmarktonderzoek Arnhem

Behandelresultaat 15 januari 2020, informatieve behandeling

Beantwoording Art. 44-vragen inzake "Prestatieafspraken 2020", d.d. 21-01-2020

Behandelresultaat 22 januari 2020, meningsvormende (1) behandeling

Behandelresultaat 12 februari 2020, 2e meningsvormende (1) behandeling

Behandelresultaat 4 maart 2020, 3e meningsvormende (1) behandeling

Memo van wethouder Paping "Toezeggingen bij M1 Plan van aanpak woningbouwontwikkeling", d.d. 3-03-2020

Memo van wethouder Paping "Toezeggingen bij M1 Plan van aanpak woningbouwontwikkeling", d.d. 13-03-2020

Technische vragen dhr. Loos - Vragen nav antwoord 653 toezeggingen brief 13 maart 2020

Technische vragen & antwoorden - mw. Manders

Bundel - Overzicht (incl. vervolg)vragen & antwoorden "Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling" (versie 06-05-2020)

Notitie Meningsvorming (1) schriftelijk

Behandelresultaat 3 juni 2020, meningsvormende (2) behandeling

Behandelresultaat 10 juni 2020, meningsvormende (2) behandeling

Raadskamerindeling Politieke Avond

10 juni 2020

Raadszaal	Landgoed/Festival
18.45 uur - 20.15 uur (90) Perspectiefnota 2021-2024 (inspreken) (i)	18.45 uur - 20.15 uur (90) Perspectiefnota 2021-2024 (inspreken) (i)
20.15 uur - 20.30 uur: Pauze	
Raadszaal	**Landgoed/Festival**
20.30 - 21.45 uur (75) Voorstellen tot Maatregelen Jeugdzorg (vervolg - i-m1)	20.30 - 21.45 uur (75) Visie Nieuwe Haven (vervolg - m1)
21.45 uur - 22.00 uur: Pauze	
Raadszaal	**Landgoed/Festival**
22.00 uur - 23.15 uur (75) Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen 2019 (m2)	22.00 uur - 23.15 uur (75) Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling (vervolg - m2)

Titel/onderwerp: **Perspectiefnota 2021-2024**

Raadsadviseur: K. Vons Telefoonnr: 3774087 katinka.vons@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Mw. N. Bouwman
Portefeuillehouder:	Paping, Marcouch, Bouwkamp, Louwers, Van der Zee, De Vroome en Van Dellen	Telefoonnr:	3774629
		E-mailadres:	natasja.bouwman@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief		
Toelichting	**Het raadsvoorstel** Het college heeft ervoor gekozen om in het licht van de coronacrisis, geen omvangrijke beleidsintensiveringen of -aanpassingen te presenteren. De ontwikkelingen zijn samengebracht op de thema's uit het coalitieakkoord en voorgaande Perspectiefnota's: - Meedoen in een socialer Arnhem - Wonen in een duurzamer Arnhem - Genieten van een nog mooier Arnhem - Open en verantwoord besturen **Financiën** De Perspectiefnota laat na verwerking van de Autonome ontwikkelingen, uitvoering van moties en van de urgente knelpunten een totaalbeeld zien dat vanaf 2020 positief en zonder taakstellingen is. Deze reeks wordt vooralsnog gereserveerd om op een later moment in het licht van de impact van de coronacrisis en eventuele noodzakelijke en gewenste intensiveringen, in te kunnen zetten. Als extra buffer om de gevolgen van de coronacrisis voor gemeenschappelijke financiën op te vangen, wordt een beoordeling gemaakt van het nut en de noodzaak van alle bestemmingsreserves in onze begroting. De meerjarige ontwikkeling van de weerstandsfactor laat met het totaalbeeld uit deze perspectiefnota een groei zien van 1,0 in 2020 naar 1,1 in 2023 en 1,3 in 2024. **Impactanalyse gevolgen coronacrisis op gemeentelijk beleid en financiën** De Perspectiefnota bevat een bijlage: Impactanalyse gevolgen coronacrisis. Een belangrijke disclaimer bij de uitkomsten van de verkenning is, dat de mate van onzekerheid zo groot is dat alleen op basis van aannames en veronderstellingen enige indicatie van impact kan worden gegeven. De onzekerheden hebben onder ander betrekking op de feitelijke financiële impact op de gemeentelijke begroting, de doorwerking van negatieve financiële gevolgen voor burgers, instellingen en bedrijven, de financiële gevolgen van maatregelen na de crisis op het gebied van zorg, gezondheid, armoede, inkomensondersteuning en participatie. Ook is nog niet volledig duidelijk in welke mate het Rijk de gemeenten zal compenseren en hoe op termijn dit door zal werken op algemene en specifieke uitkeringen die de gemeente van het Rijk ontvangt. Ook onderdelen van de gemeente kunnen geraakt worden door deze crisis en moeten wellicht later nog aan dit overzicht worden toegevoegd. **Informatie van het college m.b.t. Perspectiefnota** Indien er nieuwe informatie vanuit het college richting raad komt zal dit gedurende het politieke proces bij de stukken geplaatst worden. In de Raadsbrief "Aanpak en scenario's coronacrisis" van 22 mei jl. staat over de aard en het moment waarop de informatie naar de raad komt meer te lezen. De raadsbrief is bij de stukken geplaatst. **Advies Agendacommissie** De Agendacommissie heeft op 3 juni 2020 de notitie vervolgproces Perspectiefnota vastgesteld. Deze notitie behandelt het vervolg van de planning en procedure van de Perspectiefnota 2021-2024. Deze notitie is bij de stukken gevoegd.		

	Turap-1 2020 De raadsbrief Turap-1 2020 zal bij de vergadering van de Perspectiefnota betrokken worden. Deze is bij de stukken gevoegd. **Proces tot nu toe** Een aantal onderdelen van het politieke proces is reeds afgesloten of in de steigers gezet. 1. Zo is de periode van technische vragen en antwoorden afgerond en heeft de mondelinge technische briefing door ambtenaren plaatsgevonden. 2. Het inspreekmoment van de stad", is op woensdag 10 juni. **Vervolg proces** 3. De M1 fase schriftelijk is gewijzigd in een fysieke meningsvorming 1 deze zal plaatsvinden op woensdag 17 juni en 24 juni. 4. De M2 zal op woensdag 1 juli plaatsvinden 5. Woensdag 8 juli zal de besluitvormende raadsbehandeling zijn. Voor details verwijs ik u naar de bijgevoegde notitie "Vervolgproces behandeling Perspectiefnota 2021-2024".
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Alle insprekers gehoord hebben.
Spreekrecht publiek	Ja
Behandeladvies	Insprekers krijgen 4 minuten de gelegenheid om de raadskamer toe te spreken en de raad wordt in de gelegenheid gesteld om vragen te stellen. Hierbij is het inspreken georganiseerd in twee raadskamers naast elkaar geordend per thema uit de Perspectiefnota. In Landgoed Festival zullen de insprekers aanbod komen die zich hebben aangemeld voor de thema's "Meedoen in een socialer Arnhem" en aansluitend "Genieten van een nog mooier Arnhem". In de Raadszaal zijn dat de insprekers voor de thema's Wonen in een duurzamer Arnhem en aansluitend "Open en verantwoord besturen". Na de inbreng van de inspreker hebben de raadsleden de mogelijkheid om vragen te stellen aan de inspreker. Gezien de beperkte tijd voor raadsleden om vragen te stellen, worden de raadsleden op de mogelijkheid gewezen indien zij nog prangende vragen hebben, na de vergadering deze aan de inspreker te melden en dan bijvoorbeeld de vragen te stellen via de mail of telefoon. Bij de griffie zijn contactgegevens op te vragen. Het doel van de avond is om alle insprekers aan de beurt te laten komen. De volgorde van inspreken treft u hieronder aan. De inspreekvolgorde is gebaseerd op basis van de volgorde van binnenkomst van de aanmelding. De insprekers krijgen in de raadszaal een plek toegewezen. In commissiekamer "Landgoed Festival" zullen de insprekers één voor één binnengeroepen worden en zullen zij tot dan wachten in commissiekamer Rijnstroom. Gezien de maatregelen met betrekking tot corona zijn er beperkt plekken beschikbaar in de raadszaal en in Landgoed Festival, wat inhoudt dat fracties slechts 1 persoon in de raadszaal en 1 persoon in Landgoed Festival kunnen afvaardigen. Tussentijdse wisselingen zijn niet mogelijk. Voor het college is geen rol weggelegd. Zij is als toehoorder welkom. In de raadszaal is er plek voor een klein aantal wethouders. Verder is de vergadering van de raadszaal te volgen op het scherm in de Burgerzaal. In Landgoed Festival is er geen plek voor de wethouders en is de mogelijkheid via Notubiz de uitzending live te volgen.
Bijlagen	

Raadsvoorstel Perspectiefnota 2021-2024
Aanbiedingsbrief

Perspectiefnota 2021-2024
Bijlage bij Perspectiefnota: Impactanalyse gevolgen coronacrisis
Raadsbrief Turap-1 2020
Notitie Vervolgproces behandeling Perspectiefnota,2021-2024 (agendacommissie 3 juni)
Bundel technische vragen en antwoorden
Raadsbrief "Aanpak en scenario's coronacrisis" 22-5-2020
Persbericht Arnhemmail
6 Schriftelijke reacties inwoners Arnhem
1 Videoboodschap inwoner Arnhem
10 Korte berichten n.a.v. facebookbericht Ahmed Marcouch
Lijst insprekers
Bevestigingsbrief aan deelnemende insprekers
Aangekondigd amendement "Perspectiefnota ter kennisgeving aannemen (ChristenUnie)
Aangekondigd plan "Arnhemscoronanoodplan" (SP)

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	8 juli 2020
Ter bespreking van	Perspectiefnota 2021-2024
Amendement van het lid	Daniël Becker - ChristenUnie
Titel Amendement	Perspectiefnota ter kennisgeving aannemen
Nummer Zaaknummer	**20A55** 462487

De ondergetekende(n) stel(t)(len) het volgende amendement voor:

Besluit 1 van het raadsvoorstel:
Besluit 1. De voorliggende Perspectiefnota 2021-2024 vast te stellen

Te wijzigen in:
besluit: 1. De voorliggende perspectiefnota 2021 – 2024 ter kennisgeving aan te nemen.

Toelichting
De Corona pandemie brengt grote financiële onzekerheden met zich mee die bij het vaststellen van deze perspectiefnota nog geheel onduidelijk zijn.

Daniël Becker - ChristenUnie

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 462487

Onderwerp: Perspectiefnota 2021-2024

Voorstel

1. De voorliggende Perspectiefnota 2021-2024 vast te stellen

Inleiding

Wij hebben een Perspectiefnota gemaakt waarin inhoud en financiën samenkomen. We nemen de autonome ontwikkelingen (loon-, prijs- en volume effecten), moties en urgente knelpunten (waar al bestuurlijke afspraken onder liggen) in de Perspectiefnota op. We kiezen er bewust voor om nu, in het licht van de coronacrisis, geen omvangrijke beleidsintensiveringen of -aanpassingen te presenteren.
De ontwikkelingen zijn samengebracht op de thema's uit het coalitieakkoord en voorgaande Perspectiefnota's:

- Meedoen in een socialer Arnhem
- Wonen in een duurzamer Arnhem
- Genieten van een nog mooier Arnhem
- Open en verantwoord besturen.

De coronacrisis heeft inmiddels veel impact op Arnhem en de Arnhemmers. We weten niet hoelang deze gezondheidscrisis nog gaat duren en we weten ook niet welke consequenties deze zal hebben op onze samenleving. Overheden doen er alles aan om de crisis te beheersen en maatregelen te nemen om te voorkomen dat onze samenleving ontwricht raakt. In deze bijzondere context hebben wij de verantwoordelijkheid voor de bestrijding van de crisis, moeten we de stad ook nu draaiende houden en ons voorbereiden op de periode waarin we de samenleving weer wat meer normaliseert.

Gelet op de onzekerheden hebben we besloten te komen tot een Perspectiefnota waarin we ons bewust beperken tot dat wat op dit moment nodig is. We zetten in op zoveel mogelijk continueren van het bestaande beleid. Ondanks de vele onzekerheden rondom de coronacrisis en de impact op de inwoners, bedrijven en (culturele) instellingen, hebben we echter ook de verantwoordelijkheid om verder te kijken. In dit kader is het belangrijk dat wij ook inhoudelijk met elkaar in gesprek blijven over het perspectief van de stad.
In de Perspectiefnota is per thema een doorkijk gegeven van de impact van de coronacrisis en in de wijze waarop we daarmee om willen gaan. Het financieel meerjarenbeeld laat een structureel positieve reeks zien, die vooralsnog gereserveerd wordt om op een later moment in het licht van de impact van de coronacrisis en eventuele noodzakelijke en gewenste intensiveringen, in te kunnen zetten. Als extra buffer om de gevolgen van de coronacrisis voor de gemeentelijke financiën op te vangen, wordt een beoordeling gemaakt van het nut en de noodzaak van alle bestemmingsreserves in onze begroting.

Arnhem GEMEENTE

Beoogd effect

De uitkomsten van de besluitvorming over de Perspectiefnota te betrekken bij het opstellen van de ontwerp-Begroting 2021-2024.

Argumenten

1.1 Perspectiefnota zonder omvangrijke beleidsintensiveringen of -aanpassingen

De coronacrisis is in volle gang. De precieze impact daarvan is nog niet bekend. Daarom bieden we een beleidsneutrale Perspectiefnota aan, zonder omvangrijke beleidsintensiveringen of -aanpassingen. Op dit moment ligt de focus op de bestrijding van de crisis. Tegelijkertijd houden we de stad draaiende en bereiden we ons voor op de periode dat de samenleving weer wat normaliseert.

1.2 Noodzakelijke actualisatie begrotingskader

Om de stad draaiende te houden en ons voor te bereiden, zijn in de Perspectiefnota autonome ontwikkelingen, moties en urgente knelpunten opgenomen en wordt in de komende periode een beoordeling gemaakt van het nut en de noodzaak van alle bestemmingsreserves.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Impact coronacrisis op gemeentelijk beleid en financiën

Een belangrijke disclaimer bij de uitkomsten van deze verkenning is, dat de mate van onzekerheid zo groot is dat alleen op basis van aannames en veronderstellingen enige indicatie van de impact kan worden gegeven. De onzekerheden hebben onder andere betrekking op de feitelijke financiële impact op onze begroting, de doorwerking van negatieve financiële gevolgen voor burgers, instellingen en bedrijven, de financiële gevolgen van maatregelen na de crisis op het gebied van zorg, gezondheid, armoede, inkomensondersteuning en participatie. Ook is nog niet volledig duidelijk in welke mate het Rijk de gemeenten zal compenseren en hoe op termijn dit door zal werken op algemene en specifieke uitkeringen die de gemeente van het Rijk ontvangt. Ook andere onderdelen van de gemeente kunnen geraakt worden door deze crisis en moeten wellicht later nog aan dit overzicht worden toegevoegd.

Financiën

De Perspectiefnota 2021-2014 laat na verwerking van de autonome ontwikkelingen, uitvoering van moties en van urgente knelpunten een totaalbeeld zien dat vanaf 2022 positief en zonder taakstellingen is. Deze reeks wordt vooralsnog gereserveerd om op een later moment in het licht van de impact van de coronacrisis en eventuele noodzakelijke en gewenste intensiveringen, in te kunnen zetten. Als extra buffer om de gevolgen van de coronacrisis voor de gemeentelijke financiën op te vangen, wordt een beoordeling gemaakt van het nut en de noodzaak van alle bestemmingsreserves in onze begroting.

De meerjarige ontwikkeling van de weerstandsfactor laat met het totaalbeeld uit deze Perspectiefnota een groei zien van 1,0 in 2020 naar 1,1 in 2023 en 1,3 in 2024. In de komende periode wordt in aanloop naar de Begroting 2021-2024 vanzelfsprekend het risicoprofiel geactualiseerd.

Uitvoering

De wijze waarop uw raad de Perspectiefnota behandelt, is nog niet bekend. De uiteindelijke besluitvorming van uw raad over de Perspectiefnota wordt als input verwerkt in de ontwerp-Begroting 2021-2024, die uw raad eind september 2020 wordt aangeboden. Dit natuurlijk afhankelijk van het uiteindelijke verloop van de coronacrisis. Tussentijds blijft uw raad geïnformeerd worden over de voortgang en actuele ontwikkelingen.
Wanneer we de (financiële) effecten van het coronavirus in de komende maanden nog scherper in beeld krijgen, streven we ernaar om de consequenties en oplossingen in de aankomende Begroting te laten landen. De financiële effecten worden, zodra hier meer zekerheid over is, in Turap-2 verwerkt voor wat betreft het boekjaar 2020.

Om uitvoering te geven aan de ingezette lijn en de Begroting voor te bereiden is het noodzakelijk de verschillende sporen en de afstemming daartussen goed te organiseren. Naast het gemeentelijk crisisteam dat zich richt op de acute crisisbeheersing, zijn de Financiële Impact Commissie (FIC) en het team Arnhems BeleidsConsequenties (ABC) actief met het in beeld brengen van de financiële en beleidsmatige consequenties van de crisis. Het ingezette strategisch proces ter voorbereiding op de Perspectiefnota zetten we door in aanloop naar de Begroting om de crisisbeheersing, de financiële en de beleidsmatige impact samen te brengen en af te stemmen.

Communicatie

Met de afdeling communicatie wordt een kort persbericht opgesteld ten behoeve van de externe publicatie van de Perspectiefnota 2021-2024. Daar waar van toepassing worden externe partijen door hun gemeentelijke accounthouders op de hoogte gebracht van besloten maatregelen.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel
- Aanbiedingsbrief
- Perspectiefnota 2021-2024
- Bijlage bij Perspectiefnota: Impactanalyse gevolgen coronacrisis

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	462487

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 28 april 2020, nummer: 462487;

gelet op artikel 190 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De voorliggende Perspectiefnota 2021-2024 vast te stellen

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Aan de gemeenteraad

Datum	: 28 april 2020
Zaaknummer	: 462487
Contactpersoon	: Marc Paats
Telefoonnummer	: 06 57071870

Onderwerp: Aanbiedingsbrief Perspectiefnota 2021-2024

Geachte voorzitter en leden,

De coronacrisis heeft veel impact op Arnhem en de Arnhemmers. Het leven en werken is fundamenteel veranderd. We proberen zoveel mogelijk thuis te blijven en mensen in vitale beroepen werken in deze periode in de frontlinie. We zien verlaten winkelstraten en bedrijventerreinen. De parken in onze stad, die anders het bruisend hart vormen, zijn stil. Onze uitgaansgebieden en culturele instellingen zijn verlaten. We zien een stad voor ons die we niet herkennen en ook niet willen zijn. Achter de stilte in de stad zijn ondernemers hard aan het werk hun bedrijf overeind te houden. Vele sectoren worden hard getroffen en we weten nog niet waar het eindigt. Bedrijven en instellingen bereiden zich voor zover als mogelijk voor op de situatie waarin de samenleving weer iets meer normaliseert. Maar ondertussen zien we mensen werkloos worden, en ZZP'ers en kleine middenstanders die hun inkomen plots fors zien dalen.

We zien dat de scholen alles op alles zetten om de leerlingen van adequaat onderwijs te voorzien. De ouders van de leerlingen ondersteunen de kinderen bij het thuisonderwijs, werken thuis en proberen het huishouden draaiende te houden. Het zijn ook zware tijden voor eenzame en kwetsbare mensen in onze stad. Maatschappelijke organisaties en particulieren doen alles wat in hun macht ligt er ook voor deze groepen te zijn. We maken ons ook zorgen over de veiligheid van mensen in de thuissituatie, zo zijn we extra alert op huiselijk geweld in gezinnen waarvan de leden al geruime periode dicht op elkaar zitten. Ondanks deze moeilijke periode zien we de veerkracht van onze samenleving waarin we zoveel mogelijk proberen het dagelijks leven doorgang te laten vinden en we omkijken naar elkaar.

In de recente geschiedenis van Nederland hebben we een tijd als deze nog nooit meegemaakt. We weten niet hoe lang deze gezondheids- en economische crisis nog gaat duren en we weten ook niet welke consequenties deze zal hebben op onze samenleving. Overheden doen er alles aan om de crisis te beheersen en maatregelen te nemen om te voorkomen dat onze samenleving ontwricht raakt.

In deze bijzondere context hebben wij de verantwoordelijkheid voor de bestrijding van de crisis en moeten we de stad ook nu gaande houden. Tegelijkertijd bereiden we ons voor op de periode waarin we als samenleving het normale leven weer enigszins kunnen oppakken.

Arnhem door de crisis heen helpen
Arnhem laat juist in deze tijden van crisis zien dat het een saamhorige stad is. Organisaties werken intensief samen en bundelen hun krachten. Mensen blijven, ondanks de fysieke afstand, met elkaar verbonden. Mensen kijken naar elkaar om en zorgen voor elkaar. Deze saamhorigheid willen we vasthouden en inzetten bij het gezamenlijk herstel.

Op de korte termijn blijven wij intensief werken aan het beheersen en beperken van de effecten van deze crisis. Daarover bent u in de afgelopen periode regelmatig met raadsbrieven geïnformeerd. Over de noodverordening die is afgekondigd en de afstemming met de ziekenhuizen in de regio. Over de opvang van daklozen en over maatregelen die we hebben genomen rondom onderwijs en opvang van kinderen. Maar ook regelingen voor ZZP'ers en informatievoorziening aan ondernemers en (culturele en sport) instellingen. Wij sluiten daarbij aan op het noodpakket voor banen en economie dat het Rijk heeft vastgesteld om de vitaliteit van de economie zo veel mogelijk te ondersteunen. Wij helpen inwoners, ondernemers en organisaties die daarvan gebruik willen maken.

Binnen de gemeente is een Finance Corona Team ingericht om de (financiële) consequenties voor de gemeentelijke organisatie inzichtelijk te maken en te beheersen. Bij de Perspectiefnota hebben wij het door het team opgestelde overzicht van nu voorziene risico's gevoegd. Om op langere termijn de financiële impact goed inzichtelijk te maken, hebben we een aparte projectadministratie ingericht. Daarnaast wordt continu door onze medewerkers in de gaten gehouden hoe mensen in de stad geraakt worden door de crisis en wat de beleidsmatige consequenties zijn van de coronavirus. Waar nodig en mogelijk wordt dan meteen actie ondernomen, bijvoorbeeld waar het gaat om de opvang van daklozen, huiselijk geweld en ondersteuning van de bedrijven en culturele instellingen. Om de beleidsmatige impact van de crisis inzichtelijk te maken en daarop te acteren, hebben wij het team Arnhemse BeleidsConsequenties ingesteld. Wij zullen u de komende periode nauwgezet blijven informeren over de ontwikkelingen, onze activiteiten en de genomen maatregelen.

Arnhem gaande houden
De gemeente Arnhem zet ook in op zoveel mogelijk de continuering van het bestaande beleid. Zo lopen aanbestedingen voor de zorg de komende maanden door. Op onderdelen passen we de werkwijze aan zodat we conform de coronamaatregelen veilig kunnen werken. We blijven investeren in de stad. Investeringen van de overheid scheppen werkgelegenheid na de crisis en we zorgen dat de stad aantrekkelijk blijft voor inwoners, ondernemers en bezoekers. Dat doen we in de openbare ruimte rondom de vergroening met bijvoorbeeld het bomenbeleid, we werken de visie op de Nieuwe haven verder uit en maken we voorstellen voor de aanpak Bethaniënstraat. Waar mogelijk blijven we inzetten op het doorgaan van woningbouwprojecten, zoals Schuytgraaf, Malburgen, Akzo, Coehoorn, Nieuwstraat en Stadsblokken-Meinerswijk. Maar denk ook aan de herijking van de welzijnsopdracht die we doorzetten. Juist nu moeten we zorgen voor een sterke sociale basis, door de gesubsidieerde inzet te richten op het bouwen en versterken van sociaalmaatschappelijke netwerken. We willen initiatieven

verbinden, krachten bundelen, versnippering voorkomen en voorzieningen in de stad behouden om mensen verder te helpen. Samen met de sociale wijkteams blijven we de zorg bieden die nodig is.

Arnhem voorbereiden op de toekomst
Wij hebben ondanks vele onzekerheden en onduidelijkheden een verantwoordelijkheid om verder te kijken. Arnhem staat op een stevig fundament. Een fundament dat bestaat onder meer uit onze inwoners, bedrijven, maatschappelijke, culturele en sportorganisaties. Wij voelen het als onze verantwoordelijkheid om door de coronacrisis heen te kijken en de stad perspectief te bieden op de tijd na deze crisis: Een saamhorige stad waarin het fijn wonen en goed ondernemen is, met zorg voor hen die dat nodig hebben. In dit kader is het belangrijk dat wij ook inhoudelijk met elkaar in gesprek blijven over het perspectief van de stad: een stad staat namelijk nooit helemaal stil. Er zijn nu eenmaal autonome ontwikkelingen en politieke en maatschappelijke vraagstukken waarover we keuzes moeten maken. Wij hebben een klein half jaar geleden een begroting vastgesteld waarin we onze ambities hebben neergelegd. Ook in deze periode werken wij, naast het bestrijden van de crisis, door aan het realiseren van die ambities. En natuurlijk is het duidelijk dat de financiële mogelijkheden beperkt zijn en dat die impact hebben op het bestaande en toekomstig beleid. Ook zonder de coronacrisis stond er al veel druk op onze begroting, de huidige situatie maakt dat onze financiële positie verder onder druk zal komen. Er komen echter forse steunmaatregelen vanuit het Rijk die ook ons gaan helpen. In deze fase zijn veel onduidelijkheden over welke steun en mate van steun waarop wij kunnen rekenen vanuit het Rijk en de Provincie. Daarnaast moeten we zelf ook maatregelen treffen om de financiële effecten van de crisis op te vangen.

Perspectiefnota 2021-2024
Met deze brief bieden we u een Perspectiefnota aan waarin we de autonome ontwikkelingen (loon-, prijs- en volume effecten), moties en onvermijdelijk beleid hebben opgenomen. We kiezen er voor om nu geen omvangrijke beleidsintensiveringen of -aanpassingen te presenteren..

Intussen bereiden we ons als bestuur van deze stad voor op de periode na deze crisis: wat heeft onze stad nodig om zich weer op te richten. Wij realiseren ons dat we hier gedurende de komende maanden continu op moeten monitoren en dat zullen we ook doen. We hebben een organisatie ingericht waarin we de (te verwachten) effecten continu verbinden aan mogelijke oplossingen voor de korte en middellange termijn. We volgen hierbij ook de uitgangspunten over de belangrijkste onzekerheden, zoals bijvoorbeeld het CPB die in scenario's heeft uitgewerkt.

Om ons voor te bereiden op onzekere tijden, werken we tevens aan een analyse en beoordeling van het nut en de noodzaak van alle bestemmingsreserves in onze begroting. Het totaal gereserveerde bedrag in de bestemmingsreserves bedraagt rond de €120 miljoen. Als nut en noodzaak van deze reserveringen minimaal zijn, overwegen we deze middelen in de algemene reserve te storten als extra buffer om de gevolgen van de coronacrisis voor de gemeentelijke financiën op te vangen. We zullen u hierover de komende periode nader informeren.

De Perspectiefnota 2020-2024 geeft ons een kader dat helpt om te doen wat we nu moeten doen. De komende maanden werken wij aan een nieuw perspectief voor Arnhem. Dit perspectief bouwt voort op onze bestaande ambities, deze willen wij u presenteren in de Begroting 2020 - 2024. De voorbereiding hiervoor is in volle gang waarbij we een aantal belangrijke pijlers als maatstaf hanteren: bestaanszekerheid & welzijn, economische kracht, kansengelijkheid en toekomstbestendigheid. Dit doen wij op de Arnhemse wijze integraal, samen met de stad én gebiedsricht.

Afsluitend
Wij willen van deze mogelijkheid gebruikmaken om onze waardering uit te spreken voor de vele mensen die hard aan werken aan het bestrijding van de coronacrisis en het bieden van hulp: mensen in vitale beroepen, vrijwilligers, ondernemers en de mensen in onze eigen organisatie. Ze doen dit professioneel en vanuit hun hart. We hebben hier veel waardering voor.

Bij deze brief bieden wij u de Perspectiefnota 2020 – 2024 aan. Samen komen wij deze moeilijke periode door.

Hoogachtend,

het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Perspectiefnota 2021-2024

Inhoud

Inleiding 3
Beleidsmatig perspectief 3
Meedoen in een socialer Arnhem 3
Wonen in een duurzamer Arnhem 4
Genieten van een nog mooier Arnhem 5
Open en verantwoord besturen 7
Financieel perspectief 8
Meedoen in een socialer Arnhem 8
Wonen in een duurzamer Arnhem 10
Genieten van een nog mooier Arnhem 12
Open en verantwoord besturen 14
Gevolgen financiële positie en impact coronacrisis 18

Inleiding

Deze Perspectiefnota bestaat uit twee delen. Beide delen zijn opgebouwd op basis van de vier thema's: Meedoen in een socialer Arnhem, Wonen in een duurzamer Arnhem, Genieten van een nog mooier Arnhem en Open & Verantwoord besturen. De gemeente Arnhem zet in op zoveel mogelijk continueren van het bestaande beleid. Ondanks de vele onzekerheden rondom de coronacrisis en de impact op de inwoners, bedrijven en (culturele) instellingen, hebben we echter ook de verantwoordelijkheid om verder te kijken. In dit kader is het belangrijk dat wij ook inhoudelijk met elkaar in gesprek blijven over het perspectief van de stad.

Arnhem wordt niet snel meer dezelfde stad als voor de coronamaatregelen. Zoveel is zeker. Over de daadwerkelijke effecten weten we vooralsnog vooral dat die enorm zijn en op vele gebieden voorkomen. We hebben van doen met een gezondheids-, een economische en maatschappelijke crisis in een. Maar we weten nog absoluut niet alles wat op ons afkomt. De gemeente Arnhem heeft een proces ingericht waarbij we voortdurend blijven peilen wat de effecten van corona zijn en welke beleidsinterventies nodig zijn. Doel is niet om nu een alomvattend plan te maken - dat is onmogelijk. Belangrijk is nu vooral een handelingsperspectief te ontwikkelen dat de komende tijd houvast kan geven.

Dat houvast betekent dat we de komende maanden in gesprek kunnen gaan over te nemen maatregelen en de verdere doorwerking daarvan op de stad. Wij gaan het gesprek aan met de inwoners, ondernemers en culturele en maatschappelijke instellingen over de maatregelen die we komend jaar gaan nemen. We kijken daarbij steeds wat financieel haalbaar en realistisch is gezien de huidige omstandigheden. Wij streven er naar om u voor het zomerreces te informeren over de eerste hoofdlijnen van de nieuwe beleidsmaatregelen. Ondertussen blijven wij natuurlijk de acute maatregelen nemen die noodzakelijk zijn in het licht van de coronacrisis.

Leeswijzer

In het eerste deel van deze Perspectiefnota gaan wij kort in op het beleidsperspectief binnen de vier thema's. We schetsen ontwikkelingen, mogelijke effecten van de huidige situatie en waar mogelijk perspectief. Het tweede deel biedt het financieel perspectief aan en sluit af met een analyse van de impact van de coronacrisis op de gemeentelijke begroting en het risicoprofiel.

Beleidsmatig perspectief

Meedoen in een socialer Arnhem

Met u hebben wij de doorontwikkeling van het sociaal domein ter hand genomen en dat zetten wij voort. Concreet betekent dit dat wij werken aan een aangescherpte visie op het sociale domein die het geheel in samenhang overziet. De visie hebben wij nodig om het sociaal domein voor de lange termijn toekomstbestendig te maken en kansengelijkheid voor onze inwoners te bieden. Ons doel is dat iedereen, ongeacht leeftijd, achtergrond, beperking of geaardheid volop kansen heeft om mee te doen. We zetten in op de eigen kracht van onze inwoners en hun sociale netwerk zodat zij kunnen deelnemen aan de maatschappij. Onafhankelijk, maar waar nodig met hulp en ondersteuning van de gemeente. Daarbij is ook preventie van groot belang. Voorkomen is nu eenmaal beter dan genezen. De gemeente zet zich daarvoor in, mét de inwoners. Alleen samen kunnen we dit bereiken.

Wij vinden het heel belangrijk om samen met inwoners te werken aan structurele oplossingen zodat hun bestaanszekerheid voor de lange termijn wordt geborgd. We verstrekken niet alleen een uitkering, maar proberen de inwoner te helpen aan een betaalde baan of vrijwilligerswerk. We kijken vooral naar duurzame oplossingen die mensen echt helpen om zelf regie te houden op hun eigen leven. Wij helpen hen daarbij, maar kunnen dit niet zonder de actieve inzet van de inwoner zelf.

Deze visie op het sociale domein gaat over al onze inwoners en de partners. Het gaat over mensen aan het werk krijgen, de jeugdzorg, alle mensen meedoen in de samenleving. We gaan daarom ook niet over één nacht ijs. We doen dit graag samen met de raad, met zorgorganisaties, belangengroepen, met adviesraden en vooral met onze inwoners. We gebruiken dit jaar om een breed gedragen visie te ontwikkelen met heldere uitgangspunten over de ondersteuning en zorg die we de inwoners willen bieden.

Voor de korte en middellange termijn zal de coronacrisis impact hebben op onze inwoners en het beroep dat zij doen op onze voorzieningen. De bestaande vraag van Arnhemmers die hulp en ondersteuning hebben, kan veranderen van aard en kan intensiever worden. Met de verwachting dat de werkloosheid gaat stijgen, zullen Arnhemmers een groter beroep doen op voorzieningen daar waar ze dat eerst niet deden. Denk aan jongeren die buiten de boot dreigen te vallen, zzp'ers die hun inkomen zien wegvallen en ouderen die vereenzamen. Hoe groot deze impact precies zal zijn, weten wij nog niet. Dat het gebeurt, is een feit. De komende maanden brengen wij de impact in beeld, zoals werkloosheid en stijging schuldenproblematiek, zodat wij deze kunnen meenemen bij het opstellen van de MJPB. Wij kijken daarbij naar alle onderdelen van het sociaal domein.

Wij realiseren ons dat de inzet om meer mensen richting betaald werk te krijgen, onder druk staat door de coronacrisis. Het is de vraag hoeveel banen verloren gaan en of er na de crisis voldoende werk is voor diegenen die werk zoeken. Wij blijven hier op inzetten, omdat het onze overtuiging is dat met werk voor de lange termijn bestaanszekerheid wordt geboden. Nieuwe groepen die zonder werk komen te zitten of die hun onderneming weg zien vallen, zullen een beroep gaan doen op de gemeente. Wij staan voor hen klaar. Om nu, waar mogelijk, hulp te bieden. En om nu en na de crisis met hen te werken aan het vinden van nieuwe wegen en toekomstperspectieven. Hierbij verliezen wij de Arnhemmers niet uit het oog die al langer een afstand hebben tot de arbeidsmarkt.

Wij zien ook het risico dat kinderen en jongeren onderwijsachterstanden oplopen doordat ze voor langere tijd niet naar school kunnen gaan. Onze inzet zal erop zijn gericht opgelopen onderwijsachterstanden zo snel als mogelijk in te halen.

Dit kunnen wij als gemeente niet alleen. Samen met het onderwijs, de werkgevers, de sociale wijkteams, de zorgaanbieders, de welzijnsorganisaties, de bewonersinitiatieven, het UWV en de vele andere partners in onze stad treden wij op in deze onzekere tijden. Samenwerkingsinitiatieven die nu al ontstaan, zoals tussen inwoners en bedrijven, tussen scholen en kinderopvang en tussen welzijnsorganisaties, politie en onze handhavers, laten zien dat iedereen mee wil doen en zijn verantwoordelijkheid wil nemen.

Wonen in een duurzamer Arnhem

Eerder dit jaar stelde de raad het programma 'New energy made in Arnhem 2020-2030' vast, een ambitieus plan voor de Arnhemse energietransitie en CO2-reductie. We willen in 2030 een reductie

van 61 procent CO2 bewerkstelligen ten opzichte van 2017. De urgentie van de klimaatverandering is onveranderd. We gaan dan ook door op de ingeslagen weg. Daarbij kijken we binnen het programma waar we nu, maar ook na de crisis prioriteiten moeten verleggen. Zo gaan we op zoek naar mogelijkheden om te versnellen en extra te investeren. Belangrijk daarbij blijft het doorlopen van een zorgvuldig proces en het samen op trekken met inwoners en ondernemers in de wijken.

Zo werken we ook door aan het klimaatbestendig maken (hitte, droogte, wateroverlast en waterveiligheid) van de stad. In de loop van 2020 komen we met een plan voor de raad. Net als dat wij juist doorzetten met de energietransitie. Met de energietransitie dragen wij bij aan de CO2-reductie en de aanpak van klimaatverandering. De energietransitie is daarnaast een vliegwiel voor innovatie, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Juist deze combinatie van maatschappelijke effecten is nodig. Bij het onderzoeken van de impact van de coronacrisis kijken wij daarom ook naar mogelijkheden om de synergie tussen de energietransitie en werkgelegenheid verder te versterken. Net als dat we nadrukkelijk de koppeling leggen met onze sociale opgaven om bijvoorbeeld de arbeidsmarktkansen voor Arnhemmers te vergroten met lokale investeringen en energiearmoede te voorkomen. Daarmee moet de energietransitie haalbaar en betaalbaar zijn voor alle Arnhemmers.

De regio Arnhem-Nijmegen groeit op dit moment snel. Sneller dan andere steden in het land. Mocht de groei doorzetten, moeten we zorgen dat we daarvoor klaar zijn. Alle inspanningen die hiervoor nodig zijn, staan in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling. Dat is onder meer de woondeal die we in de regio Arnhem Nijmegen samen met het Rijk hebben gesloten. We weten niet of deze groei zich op eenzelfde manier zal doorzetten. De impact van de coronacrisis onderzoeken we samen met onze partners in de stad. Daarbij kijken wij ook naar het effect van de coronacrisis op de woningbehoefte. In het woonbehoefteonderzoek staat bijvoorbeeld een berekening bij de economische groei zoals die was voordat de crisis startte en een berekening bij een lagere groei. We verwachten dat de behoefte niet zal afnemen, mogelijk heeft de situatie wel effect op het type woningen dat wij moeten realiseren.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Wij zien daarbij mogelijkheden voor 'stadsvernieuwing 3.0'. Dat is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee vooral de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten. Dat doen we door in te zetten op het bouwen van betaalbare, duurzame en energiezuinige woningen. Daarnaast streven we naar een zo circulair mogelijke woningbouw, kijken we hoe we de leefomgeving groen houden en hoe we de sociale structuur van wijken kunnen verbeteren. Daarbij mogen we de bereikbaarheid van de stad niet uit het oog verliezen.

Wij kunnen dit niet alleen. Wij willen daarom komen tot een stadsakkoord met de corporaties en marktpartijen. In dat akkoord maken wij afspraken over de maatregelen die nodig zijn om het wonen in Arnhem voor nu, morgen en in de toekomst mogelijk en aantrekkelijk te blijven maken.

Genieten van een nog mooier Arnhem

Ondernemers worden in hun kern geraakt door de coronacrisis. Of het nu horeca, hotels, zzp’ers, reclame of maakindustrie is. Hetzelfde geldt voor de kunst- en cultuurinstellingen. Gesloten missen ze op grote schaal inkomsten. Net als dat ze ‘voeding en voeling’ met de Arnhemmers missen. Dat wat Arnhem bruisend en economisch sterk maakt, komt in het gedrang. Op welke schaal en op welke

wijze kunnen we nu nog niet overzien. Waar mogelijk helpen wij hen nu om te overleven. De maatregelen die door het Rijk zijn getroffen, waarderen wij en voeren wij graag mee uit. Met de ondernemers en kunst- en cultuursector brengen wij de impact van de coronacrisis in beeld en werken samen met Rijk en provincie aan maatregelen om deze te beperken. Kunst en cultuur verbindt, biedt troost en plezier en helpt ons de wereld om ons heen te begrijpen. Dit belang wordt juist nu, waarin we dit grotendeels moeten missen, goed voelen. Daarom blijven we investeren in een duurzame cultuursector. In de samenwerking in de cultuurregio 025 Arnhem Nijmegen, onze infrastructuur, zoals de huisvesting van het Stadstheater en de rijksgezelschappen Introdans en Toneelgroep Oostpool, een internationaal vermaarde kunstmanifestatie als Sonsbeek en in de wijken.

Arnhem is een groene stad. Die kwaliteit wordt gekoesterd en versterkt. Meer groen in de leefomgeving bevordert de biodiversiteit en speelt een belangrijke rol in het verminderen van problemen rond wateroverlast, hittestress en vervuilde lucht. Verder levert een groene leefomgeving een bewezen bijdrage aan de fysieke en mentale gezondheid van mensen en bevordert het de sociale samenhang. Zaken die de komende tijd belangrijk zijn voor alle Arnhemmers. Bij het verder vergroenen van Arnhem zoeken we naar samenhang met andere ambities, zodat we de opgaven in de stad zo integraal mogelijk kunnen aanpakken. Door gebiedsgericht te werken, creëren we maximale effectiviteit van onze investeringen. Daarbij bekijken we of het naar voren halen van investeringen bij kan dragen aan het beheersen van de effecten van de crisis en het bevorderen van de economische kracht.

Wij kijken hierbij naar mogelijkheden om werkgelegenheid te behouden en nieuwe werkgelegenheid te stimuleren. Arnhem heeft een van oorsprong bruisende binnenstad met mooie horeca en goeie detailhandel. Onze stad en groene regio zijn aantrekkelijk voor toeristen en bezoekers. Deze aantrekkingskracht en de daaruit voortvloeiende werkgelegenheid willen wij behouden. De horecabranche en toerismesector worden hard geraakt. Met hen gaan wij samen werken aan herstel. Voor Arnhem vormen de maatschappelijke opgaven op het gebied van energietransitie, duurzaamheid en circulaire economie niet alleen uitdagingen, maar ook economische kansen om te werken aan herstel. De vele in energie gespecialiseerde bedrijven en kennisinstellingen maken dat deze regio als magneet kan fungeren voor innovaties, groeiende bedrijvigheid en werkgelegenheid. Deze 'Hotspot Energy' moeten we koesteren en uitbouwen, zeker in deze tijd.

Om de middel- en langetermijneffecten van de huidige coronacrisis in beeld te brengen en te bezien welke beleidsmatige consequenties dit heeft, is zoals in de inleiding al aan gerefereerd, is een team ingericht. Dit team brengt de maatschappelijke effecten van de coronacrisis binnen de verschillende domeinen zoals zorg, economie en veiligheid in kaart. Deze effecten resulteren in een breed inzicht in (mogelijke) effecten en impact en de domeinen van mogelijke interventies. Daarna komt een overzicht van mogelijke interventies, plannen en kansen. Waarna dit resulteert in een afwegingskader om de mogelijke interventies te beoordelen en te besluiten.

Met de lopende pilot Van Bedrijven Weten, die speciaal is bedoeld om de dienstverlening aan bedrijven te optimaliseren, de vraag van ondernemers centraal te stellen en drempels weg te nemen voor bedrijven, zetten we daar stevig op in. Ontwikkelingen die het bedrijfsleven raken door de coronacrisis zullen hier ook worden betrokken. We moeten de komende periode antwoorden vinden om ondernemers en bedrijven te ondersteunen en faciliteren, tegelijkertijd moeten we werken aan om een vitaal ondernemersklimaat voor de toekomst. Met het aansluiten op de regionale Human Capital werktafel willen wij de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt versterken zodat een eventuele groei in werkloosheid versneld kan worden opgevangen. Met bedrijfskoepels kijken wij naar

mogelijkheden om te investeren in werklocaties waar het prettig ondernemen en werken is. Voor alle investeringen geldt dat ze de economische kracht moeten versterken, gekoppeld moeten zijn aan de sociale opgaven en bij moeten dragen aan onze duurzaamheidsambities. Met het herstelplan willen we met de stad en onze partners werken aan bestaanszekerheid en kansengelijkheid voor alle Arnhemmers.

De weerbaarheid van onze samenleving wordt op dit moment zwaar beproefd. De saamhorigheid is sterk. En tegelijkertijd trekt de coronacrisis een wissel op onze veiligheidsinzet. De komende maanden moet blijken hoe zwaar die wissel is. Wij werken hierbij nauw samen met onze veiligheidspartners. Intensivering van de samenwerking tussen politie, jongerenwerkers en gemeentelijke handhavers bij het veilig houden van onze wijken tijdens de coronacrisis laat zien waartoe wij samen in staat zijn.

Deze samenwerking en saamhorigheid hebben wij hard nodig om de veiligheidssituatie in Arnhem te verbeteren, ook na de coronacrisis. Wij hebben het afgelopen jaar geïnvesteerd in het nauwkeurig in kaart brengen van de Arnhemse veiligheidssituatie. Dat levert nieuwe en aangescherpte inzichten.
De stad heeft te maken met een sluipende maatschappelijke ontwrichting als gevolg van ondermijnende drugscriminaliteit. We zien dat onder meer in toenemende straathandel en overlast van gebruikers op straat. De drugscriminaliteit genereert bovendien vele onwenselijke activiteiten zoals mensenhandel, witwaspraktijken, bedreigingen en intimidaties. Radicalisering blijft in onze stad een belangrijk aandachtspunt. Al deze veiligheidsonderwerpen treden op in al onze wijken waarbij we verwachten dat in de meest kwetsbare wijken een inhaalslag noodzakelijk is.

In aanloop naar de MJPB maken wij inzichtelijk hoe we de coronacrisis en de impact daarvan op de veiligheid in onze stad het hoofd kunnen bieden en we blijvend de veiligheidssituatie in Arnhem kunnen verbeteren. Een goede en gebiedsgerichte samenwerking met de veiligheidsketen, inwoners, ondernemers, vergunningverleners, handhavers, inspecties, douane, belastingdienst, welzijnsorganisaties en vele andere partners is daarbij nodig.

Open en verantwoord besturen

De coronacrisis vraagt het nodige van ons en ons samenspel met de gemeenschap. Wij zorgen ervoor dat wij in staat zijn om tegelijkertijd de acute werkzaamheden te verrichten en hulp te bieden waar nodig én de winkel open te houden én ons voor te bereiden op herstelmaatregelen voor de (middel)lange termijn.
Dit doen wij niet alleen. Wij doen dit samen met de Arnhemmers en de vele bedrijven en organisaties actief in Arnhem. We betrekken hen bij plannen die we maken. En we proberen zoveel mogelijk ervaringsdeskundigen te raadplegen voor het verbeteren van onze plannen. Wij ontwikkelen onder meer het programma Burgerparticipatie. Het is de bedoeling dat dit programma vooral praktisch van aard wordt en ons handvatten geeft hoe we inwoners en partners het beste bij plannen en projecten kunnen betrekken. Zo komt er een tool om inwoners digitaal te laten participeren. Bij het ontwikkelen van het programma werken wij nauw samen met de raadswerkgroep 'burgerparticipatie'. Juist in deze tijd gaan wij op zoek naar nieuwe digitale en creatieve wijzen om in contact te blijven.

Financieel perspectief

Zoals hiervoor reeds benoemd is, staat een stad nooit helemaal stil. Ook financieel gezien zijn er nu eenmaal autonome ontwikkelingen, politieke en maatschappelijke vraagstukken die een effect hebben op de begroting. Het is juist in deze periode belangrijk om een actueel en accuraat financieel kader te hebben op basis waarvan in de komende periode in opmaat naar de nieuwe begroting de ontwikkelingen afgezet worden.
Het uitgangspunt voor het financieel perspectief is de MJPB 2020-2023. Deze Begroting laat een meerjarig sluitend beeld zien, waarbij vanaf 2022 wordt toegevoegd aan de algemene reserve.
In de periode na het vaststellen van de MJPB 2020-2023 heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan die we financieel gezien vertalen in deze Perspectiefnota. Hierbij gaat het om de jaarlijkse autonome ontwikkelingen en om de financiële effecten van de uitvoering van moties en van urgente knelpunten die nog in de begroting vertaald moeten worden. In enkele gevallen zijn hierover al bestuurlijke (raads)besluiten genomen, maar is de dekking nog niet (structureel) in de begroting verwerkt. In deze Perspectiefnota wordt een actualisatie van het financieel beeld gegeven, dat als kader voor de Begroting 2021-2024 dient.

Dit financiële kader ziet er op het totaal bezien als volgt uit:

Financieel beeld 2020-2024	2020	2021	2022	2023	2024
				*Bedragen * € 1 mln*	
Meedoen in een socialer Arnhem	-6,95	-7,80	-6,71	-6,22	-5,22
Wonen in een duurzamer Arnhem	-0,11	-1,06	-1,06	-0,75	0,00
Genieten van een nog mooier Arnhem	-0,27	-0,14	0,06	-0,83	-0,55
Open en verantwoord besturen	9,83	7,40	8,78	8,26	8,47
Totaal	**2,50**	**-1,60**	**1,07**	**0,47**	**2,69**

De (incidentele) effecten voor het jaar 2020 worden in Turap 1 nader toegelicht. Hierna volgt een toelichting per thema op de effecten voor de jaren 2021-2024.

Meedoen in een socialer Arnhem

In het thema 'Meedoen in een socialer Arnhem' doet zich een aantal ontwikkelingen voor:

Jeugdzorg
In de raadsbrief dd. 7 januari 2020 over 'Ontwikkelingen in de jeugdzorg' is aangegeven dat, tegen eerdere verwachtingen in, de groei in de jeugdzorg bij ongewijzigd beleid zich ook in 2020 en volgende jaren lijkt door te zetten. Hierdoor is de inschatting dat er tekorten zullen ontstaan van € 11,2 miljoen in 2020 oplopend tot € 12,1 miljoen vanaf 2021. De eerder vastgestelde maatregelen uit de MJPB en verwachte effecten van de vastgestelde beleidsrichtlijnen en nieuwe inkoopvoorwaarden zijn onvoldoende om deze tekorten terug te dringen. Om deze reden zijn aanvullende voorstellen gedaan om deze tekorten te dekken in het raadsvoorstel van 18 februari 2020 "voorstellen tot maatregelen jeugdzorg", onder andere via de taskforce Jeugd. In tegenstelling tot hetgeen in deze raadsbrief is opgenomen, worden de daarin verwachte aanvullende middelen van het Rijk van € 3 miljoen in 2020 tot € 6 miljoen in het financiële beeld van deze Perspectiefnota voorzichtigheidshalve niet meer meegenomen. Er is op dit onderdeel namelijk geen nadere berichtgeving vanuit het Rijk ontvangen die er op duidt dat deze middelen in de meicirculaire toegekend worden.
Daarnaast is er bij de MJPB 2020-2023 een motie (19M124) aangenomen over de vanaf 2022 opgenomen stelpost jeugdzorgmiddelen, die verzoekt om uit de septembercirculaire vanaf 2022 een

reservering op te nemen van € 3,9 miljoen vanaf 2022. Deze reservering vervalt zodra duidelijk is dat de € 3,9 miljoen vanuit het Rijk ook daadwerkelijk zullen worden uitgekeerd. We gaan nog steeds uit van de verwachting (net als het overgrote deel van de andere gemeenten) dat gemeenten structureel door het Rijk gecompenseerd worden voor de stijgende kosten jeugdzorg. Er zijn geen redenen om af te wijken van de MJPB 2020-2023 op dit punt. Om tegemoet te komen aan de motie, nemen we in het risicoprofiel een risico op met een hoge kans (90%) op geen structurele compensatie vanuit het Rijk.

Doelgroepenvervoer (DRAN)
Het doelgroepenvervoer is uitbesteed aan de DRAN en deze heeft een hogere gewijzigde begroting ingediend. Dit geeft een structureel effect. De verhoging wordt veroorzaakt door een hogere prijsindex, een nieuwe aanbesteding die duurder is uitgevallen en volumegroei. Hier tegenover staat de vastgestelde maatregel uit de MJPB 2020 van € 250.000 ter verlaging van het tekort. Hiervoor zijn beleidsregels Wmo en Jeugdwet inmiddels vastgesteld en is de verordening in voorbereiding. In totaal wordt er een knelpunt op het doelgroepenvervoer geconstateerd van € 725.000. Dit kan vanaf 2021 gedekt worden voor € 150.000 uit nog aanwezige dekking voor volumegroei en voor het overige uit algemene middelen.

Werk & Inkomen: BUIG
Op 3 juli 2019 heeft de raad ingestemd met het programmaplan 'Doorbraak naar Werk' en het realistisch en actueel begroten van BUIG (gebundelde uitkeringen). De Arnhemse prognose en begroting wordt berekend door de landelijke (procentuele) ontwikkeling toe te passen op de realisatie van het voorgaand jaar. Dit leidt tot een jaarlijkse aanpassing van de begroting.

Inclusie
De motie Maak werk van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (19M143) vraagt om budgetten uit te breiden ten behoeve van de AST. Uit een inventarisatie met openbare ruimte is gebleken dat voor het grootste deel van de uitvoering middelen vrijgemaakt kunnen worden door te schuiven in de hoeveelheid projecten die er op jaarbasis worden uitgevoerd. Om de AST als onderwerp een structurele plek te geven binnen openbare ruimte wordt jaarlijks € 10.000 geraamd. Voor de uitvoering van de AST bij vastgoed gaat het om een jaarlijks budget van € 15.000. Uit een nog op te stellen meerjarig agenda moet blijken of dit voldoende is. De inzet van ervaringsdeskundigheid zal (deels) door inclusie worden gefaciliteerd en bekostigd.
Aanpassingen, uitbreidingen en nieuwbouw bij schoolgebouwen zijn opgenomen in het IHP PO. De kosten zijn genormeerd en hierin zijn vooralsnog geen middelen voor extra toegankelijkheidseisen opgenomen. Er is gekozen om de Arnhemse Standaard ook op schoolgebouwen van toepassing te laten zijn. Hiervoor moet met een percentage van de investeringskosten rekening worden gehouden. Voor de aanvullende kosten voor toegankelijkheid voor nieuwbouw en renovatie wordt hierbij structurele dekking geraamd.

De incidentele knelpunten en voorgestelde dekking voor 2020 op VGGM, Rookvrije generatie en Veilig Thuis worden in Turap 1 nader toegelicht.

Financieel beeld 2020-2024	2020	2021	2022	2023	2024	I/S
				*Bedragen * € 1 mln*		
1. Meedoen in een socialer Arnhem						
Structureel beeld resultaten jeugd	-11,20	-12,10	-12,10	-12,10	-12,10	S
Maatregelen tbv terugdringen tekort: uit MJPB	0,60	0,90	1,70	1,70	1,70	S
Maatregelen tbv terugdringen tekort: raadsbrief januari	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	S
Inzet reserve WMO&Jeugdzorg	1,00					I
Aanvullende maatregelen rijk Jeugdzorg	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	S
Opbrengst taskforce Jeugd	1,40	3,80	4,40	5,00	5,00	S
DRAN: hogere indexatie doelgroepenvervoer	-0,36	-0,36	-0,36	-0,36	-0,36	S
DRAN: hogere aanbesteding doelgroepenvervoer	-0,12	-0,28	-0,28	-0,28	-0,28	S
DRAN: volumegroei doelgroepenvervoer	-0,34	-0,34	-0,34	-0,34	-0,34	S
DRAN: volumegroei doelgroepenvervoer: maatregel	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	S
Dekking DRAN uit reservering volume MJPB 2020 tbv onvoorziene situaties	0,00	0,15	0,15	0,15	0,15	S
Werk & Inkomen: Buig actualisatie	-0,30	-0,20	-0,50	-0,60	0,40	S
Werk & Inkomen: compensatie bezwaar BUIG 2015+2016	2,23					I
VGGM (DVO): kosten prenatale zorg niet meer gedekt	-0,12					I
VGGM (DVO): kosten prenatale zorg uit BR Transformatie Jeugd en WMO	0,12					I
VGGM (nacalculatie indexatie)	-0,37					I
Motie 19M137 Rookvrije generatie: plaatsen borden	-0,12					I
Veilig thuis: verhoging Arnhemse bijdrage	-0,41					I
Veilig thuis: dekking uit BR Beschermd en weerbaar	0,41					I
Inclusie: AST binnen de openbare ruimte	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	S
Inclusie: AST binnen vastgoed	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02	S
Inclusie: onderwijshuisvesting			-0,01	-0,02	-0,02	S
Totaal Meedoen in een socialer Arnhem	***-6,95***	***-7,80***	***-6,71***	***-6,22***	***-5,22***	

Wonen in een duurzamer Arnhem

In het thema 'Wonen in een duurzamer Arnhem' doet zich een aantal ontwikkelingen voor:

Woonboten Nieuwe Haven

Op 10 december 2019 heeft het college besloten om de visie Nieuwe Haven ter besluitvorming aan te bieden aan de gemeenteraad. Het college heeft de verschillende conflicterende gebruiksfuncties tegen elkaar afgewogen en voorgesteld te kiezen voor de economische ontwikkeling van de Nieuwe Haven. Het voorstel is om het gebruik van de haven als ligplaats voor woonboten te beëindigen en de eigenaren van woonboten financieel schadeloos te stellen voor het verlies van hun woning. De verwachte kosten voor deze schadeloosstelling bedragen € 3,5 miljoen maximaal. In het raadsvoorstel is voorgesteld de verwachte kosten in 2020 van € 1,15 miljoen te dekken uit de algemene reserve, waarbij de overige € 2,35 miljoen in deze Perspectiefnota wordt meegenomen. Op grond van de gevoerde gesprekken met eigenaren is het kasritme in de jaren 2021-2022-2023 ingeschat. Een definitief kasritme kan pas worden bepaald als er op basis van een raadsbesluit formele gesprekken met eigenaren kunnen worden gevoerd over uitkoop.

Woondeal Arnhem-Nijmegen

Op 4 maart 2020 is de Woondeal Arnhem-Nijmegen ondertekend. De Woondeal is een set afspraken tussen het Rijk, provincie, de gemeenten Nijmegen en Arnhem en de regio Arnhem-Nijmegen.
Deze overheden gaan een langjarige samenwerking aan voor het bouwen van meer woningen, de aanpak van excessen op de woningmarkt en het verbeteren van de leefbaarheid in de wijken.

Door het afsluiten van de Woondeal krijgen urgente maatschappelijke opgaven die we in Arnhem hebben, financieel prioriteit bij het Rijk. Dit zijn opgaven op het gebied van wonen, maar ook thema's als groen en circulair, leefbaarheid, verstedelijking en gebiedsontwikkeling.

Vanuit het Rijk en provincie komt er ongeveer een miljoen euro vrij om met de uitvoering van deze Woondeal aan de slag te gaan. Om deze langjarige samenwerking vorm te geven hebben we binnen de gemeente Arnhem extra capaciteit nodig, onder andere voor programmasturing en plankosten.

Woningsplitsing en verkamering
Voor panden waar meer dan vier kamers worden verhuurd geldt op basis van nationale wetgeving een meldingsplicht. De gemeente Arnhem kent ongeveer 500 van dit type gemelde kamerverhuurbedrijven. De afgelopen drie jaren gaf de gemeente Arnhem opdracht voor het uitvoeren van 100 handhavingsacties bij kamerverhuurbedrijven door de ODRA. Structureel is er budget voor iets minder dan 50 acties. De controles van de ODRA hebben een integrale benadering waarbij naast brandveiligheid wordt gekeken naar zaken zoals illegale splitsing van bouwwerken, gezondheid, ondermijning, constructie, strijdigheid met bestemmingsplannen.
Bij kamerverhuurbedrijven is de kans op overlast groot. Ook is er sprake van significante risico's. Daarbij is het naleefgedrag van kamerbewoners veelal slecht: in 95% van de gevallen worden tekortkomingen geconstateerd. Uitbreiding van de handhavingscapaciteit van de ODRA is daarom noodzakelijk. Om alle kamerverhuurbedrijven de komende drie jaar te bezoeken en acties in reserve te houden voor incidenten en overlastmeldingen dient het aantal handhavingsacties te worden verhoogd naar 200. Hiervoor is de komende drie jaar € 110.000 extra per jaar nodig.

Afval: oud papier en nieuwe aanbesteding
Ongunstige marktontwikkelingen voor oud papier en de nieuwe aanbesteding van oud papier vanaf 2021 leiden tot een knelpunt. De lagere marktprijs van oud papier zal naar verwachting gaan leiden tot een lagere netto opbrengst. Dit kan opgevangen worden in de afvalstoffenheffing, die daardoor hoger uitvalt. Op basis van eerdere veronderstellingen is in de begroting al wel rekening gehouden met de eerder aangekondigde hogere kosten aanbesteding inzamelcontract en gunstige effecten van afvalscheiding Diftar. De definitieve effecten hiervan op de hoogte van de heffing voor 2021 zullen pas later in 2020 bekend worden.

Financieel beeld 2020-2024	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	
2. Wonen in een duurzamer Arnhem						
Woonboten Nieuwe Haven	0,00	-0,80	-0,80	-0,75		I
Woondeal Arnhem-Nijmegen: programmasturing en plankosten	-0,08	-0,15	-0,15			I
Woondeal Arnhem-Nijmegen: dekking 2020 uit BR Volkshuisvesting	0,08					I
Plan van aanpak woningsplitsing en verkamering - handhaving	-0,11	-0,11	-0,11			I
Afval: ongunstige marktontwikkelingen oudpapier / aanbesteding nieuw contract (voorlopige raming)		-0,35	-0,35	-0,35	-0,35	S
Dekking via afvalstoffenheffing		0,35	0,35	0,35	0,35	S
Totaal Wonen in een duurzamer Arnhem	***-0,11***	***-1,06***	***-1,06***	***-0,75***	***0,00***	

Genieten van een nog mooier Arnhem

In het thema 'Genieten van een nog mooier Arnhem' doet zich een aantal ontwikkelingen voor:

Blauwe Golven

Op 17 april 2019 heeft de raad gekozen voor het behoud van de Blauwe Golven conform variant B2. De kosten die samenhangen met deze variant zijn begroot op € 9,6 miljoen. De raad heeft het college middels een motie verzocht om hiervoor een Uitvoeringsplan te maken. In de bijbehorende motie is een aantal extra uitgangspunten meegegeven die hierbij in acht genomen moeten worden. Op 13 november 2019 heeft de raad het college verzocht om een spoedige planvorming en uitvoering van de Blauwe Golven en voor de dekking, naast de BR Zuidelijke binnenstad, bij de Perspectiefnota met dekking te komen en daarbij ook te kijken naar de ruimte die ontstaat als gevolg van de septembercirculaire. Het Uitvoeringsplan is tezamen met het schetsontwerp opgesteld in het eerste kwartaal van 2020, waarna deze ter besluitvorming voorgelegd wordt aan college en raad. In dit kader is de financiële raming geactualiseerd, en tevens is verkend of een goede fasering mogelijk is. Vooralsnog wordt uitgegaan van de geraamde € 9,6 miljoen.
Van dit budget is reeds een bedrag van € 3 miljoen binnen de bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad gereserveerd en tevens is binnen de middelen van autobereikbaarheid een investeringskrediet van € 350.000 gereserveerd voor de aanleg van 80 parkeerplaatsen. Daarnaast wordt voorgesteld om vanuit urban sports een bijdrage te doen van € 2 ton. Resteert een bedrag van € 6,0 miljoen. Aangezien het hier om een totale vervanging van de openbare ruimte gaat, zal dit bedrag worden geïnvesteerd en ontstaan er kapitaallasten die in het financieel beeld worden meegenomen.

Bomenbeleid

Voor het bomenbeleid is gezocht naar mogelijkheden voor structurele dekking. Op de eerste plaats kan het groenfonds structureel bijdragen, omdat het nieuwe bomenbeleid bijdraagt aan realiseren van de doelstelling van het groenfonds. In de eerste jaren wordt voorgesteld beschikbare budgetten binnen BR Groenfonds en BR Groot Onderhoud incidenteel in te zetten. Op de laatste plaats kan dekking gevonden worden door de ontstane ruimte bij investeringsbudgetten Verkeersregelinstallaties (VRI) in te zetten. Door een toename van aanbieders op de markt zijn de prijzen namelijk lager dan eerder geraamd. Verder gaan bestaande masten en kabels langer mee dan gedacht.

Dierenwelzijn

Voor 2020 is vanuit de beleidsterreinen Openbare Ruimte - Dierenwelzijn en Armoede incidentele dekking gevonden voor een integrale aanpak voor bevordering dierenwelzijn waarbij dierenartskosten minima een belangrijk onderdeel vormen. Structurele dekking voor de jaren erna is niet aanwezig binnen Openbare Ruimte noch binnen Armoede, hiervoor wordt een beroep gedaan op de algemene middelen.

Sport: kunstgrasvelden en gymzaal Kermisland

Sportbedrijf Arnhem (en daarmee ook de gemeente Arnhem) voldoet niet aan de wettelijke plicht om maatregelen te treffen die het verspreiden van kunstgraskorrels buiten de velden beperkt. De rechtbank heeft een uitspraak gedaan over de te nemen maatregelen inzake het sportbedrijf in Enschede. Op basis daarvan heeft Sportbedrijf Arnhem de mogelijkheden en de kosten van het opruimen van het infill-materiaal buiten de velden en het aanpassen van het onderhoud en de renovaties onderzocht. De aangepaste onderhoudswerkzaamheden zorgen er voor dat het infill-materiaal zo min mogelijk buiten de velden terechtkomt. De huidige onderhouds- en renovatiebudgetten bij het Sportbedrijf Arnhem zijn hiervoor echter onvoldoende. Om bovenstaande

werkzaamheden te verrichten is eenmalig in 2020 € 180.000 nodig en daarnaast een investering waarvan rente en afschrijvingslasten gedurende zeven jaar € 28.500 zullen bedragen. Voor de toekomst zal worden bekeken of deze kunstgrasvelden na afschrijving vervangen moeten worden door velden die aan aangescherpte normeringen voldoen.

Sporthal Middachtensingel wordt gebouwd ter vervanging van onder andere gymzaal Kermisland. Onderdeel van het nieuwbouwproject is de sloop van de oude gymzaal. Deze sloopkosten worden normaal gesproken bekostigd uit de vrijvallende middelen bij sluiting van de gymzaal. Echter, de vrijvallende exploitatiebudgetten van gymzaal Kermisland zijn al ingeboekt voor project Nieuwbouw Zwembad Valkenhuizen. De businesscase van zwembad Valkenhuizen was hiermee sluitend. Recent is duidelijk geworden dat in het gebouw van de gymzaal Kermisland asbest zit. Dit maakt de sloopkosten van deze gymzaal hoger dan voorheen geraamd.

Het incidentele knelpunt voor 2020 op de exploitatie sporthallen worden in Turap 1 nader toegelicht.

Financieel beeld 2020-2024	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	
3. Genieten van een nog mooier Arnhem						
Blauwe Golven conform motie MJPB 2020-2023			-3,35			I
Dekking Blauwe Golven uit BR Zuidelijke Binnenstad			3,00			I
Dekking Blauwe Golven uit middelen voor bereikbaarheid			0,35			I
Dekking Blauwe Golven uit middelen urban sports			0,20			I
Kapitaallasten netto activeren Blauwe Golven				-0,42	-0,42	S
Bomenbeleid	-0,25	-0,39	-0,39	-0,39	-0,39	S
Bomenbeleid: dekking BR Groenfonds	0,25	0,10				I
Bomenbeleid: dekking groenfonds exploitatie		0,10	0,10	0,10	0,10	S
Bomenbeleid: dekking BR Groot Onderhoud		0,19	0,08	0,01		I
Bomenbeleid: dekking dmv vrijspelen investeringsbudget VRI			0,21	0,28	0,29	S
Uitvoeringsagenda dierenwelzijn incl dierenartskosten minima	-0,06	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	S
Dekking: incidenteel Openbare Ruimte	0,03					I
Dekking: incidenteel Armoede	0,03					I
Kunstgrasvelden	-0,18	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	S
Sloopkosten Kermisland				-0,27		I
Exploitatie sporthallen	-0,09					S
Totaal Genieten van een nog mooier Arnhem	***-0,27***	***-0,14***	***0,06***	***-0,83***	***-0,55***	

Open en verantwoord besturen

In het thema 'Open en verantwoord besturen' doet zich een aantal ontwikkelingen voor:

Gemeentefonds (lopende circulaires)

De MJPB 2020-2023 is gebaseerd op de raming van het gemeentefonds zoals voor Arnhem volgt uit de meicirculaire 2019. Inmiddels zijn de septembercirculaire en decembercirculaire 2019 ontvangen en doorgerekend. Daaruit volgt een stijging van het accres ten opzichte van mei 2019 en zijn diverse maatstaven geactualiseerd. Ook nemen we vanaf 2021 de verwachte verhoging van de algemene uitkering mee als gevolg van de nominale indexatie. Dit dient als dekking voor onze nominale en volume indexatie.

Daarnaast is er in de september- en decembercirculaire een aantal nieuwe taakmutaties en decentralisatieuitkeringen (DU's) opgenomen, welke overgeheveld worden aan het beleidsveld ter dekking van de kosten die op dat terrein gemaakt worden. Het gaat daarbij om middelen Gezond in de stad, aanpak laaggeletterdheid, dak- en thuisloze jongeren, ambulantisering in de Ggz, Bbz levensvatbaarheidsonderzoeken, toezicht en handhaving kinderopvang en uitvoering van de donorwet.

Herijking verdeelmodellen gemeentefonds en Beschermd Wonen

Er staat een nieuwe Financiële Verhoudingswet aan te komen, met als concreet resultaat een herijking van het gemeentefonds. Afgelopen jaar is met een zeer strakke planning hard gewerkt aan de onderzoeken, in stuur- en begeleidingsgroepen. Er is echter oponthoud ontstaan in het proces. Minister Knops heeft kennis genomen van de voorlopige uitkomsten. In een brief van 26 februari 2020 informeert hij de Tweede Kamer over de nieuwe verdeling van het gemeentefonds. In de brief meldt de minister dat de nieuwe verdeling een herverdeling van middelen naar grotere gemeenten zou betekenen. Onze inschatting is dat grofweg tweederde van de gemeenten er op achteruit zouden gaan, lees de plattelandsgemeenten. De steden zouden er op vooruit gaan.

Volgens eerdere planning zouden de voorlopige uitkomsten van de nieuwe verdeling nu bekend zijn. De definitieve zouden worden gepubliceerd in de komende meicirculaire 2020. Dat schuift dus nu op. Er zal nader onderzoek komen met diepere analyses. Wellicht wordt een andere onderzoeksmethode gebruikt, of een variant op de huidige. In het najaar 2020 moeten de resultaten daarvan bekend worden, mogelijk in de decembercirculaire 2020.

Op grond van het advies van de Commissie Toekomst Beschermd Wonen (Commissie Dannenberg) wordt er een objectief verdeelmodel voor Beschermd Wonen ingevoerd. Als uitgangspunt geldt dat mensen wonen in hun eigen woning en daarmee zijn gemeenten verantwoordelijk voor de zorg en ondersteuning van hun eigen inwoners. Het objectieve verdeelmodel, is in tegenstelling tot het historische (op aanbod gefinancierde) verdeelmodel, gebaseerd op een model dat is gebaseerd op objectieve maatstaven.

Daarmee staat de Regio Centraal Gelderland voor een forse transformatieopgave: onze regio kent – in historisch perspectief – een bovenmatige aanwezigheid van (verblijfs)voorzieningen, veel aanbieders, en onevenredige spreiding van verblijfslocaties over onze gemeenten. Bovendien heeft de gemeente Arnhem ook vergeleken met andere regiogemeenten een bovenmatige aanwezigheid van plekken, afgezet tegen het aantal inwoners. Door de geleidelijke invoering (van Rijkswege) van het nieuwe objectieve verdeelmodel zal er tussen 2022 en 2031 stap voor stap minder geld beschikbaar zijn voor beschermd wonen. Definitieve besluitvorming door de Tweede Kamer over de invoering vindt dit najaar plaats. Vooruitlopend daarop worden geen verdeelmodellen in de meicirculaire verwerkt.

In de komende Begroting 2021-2024 wordt voor zowel de herijking gemeentefonds als het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen de raming conform de meicirculaire opgenomen. Door het uitstel is er geen zekerheid over de effecten, de verdeelmodellen zullen dan ook niet in de meicirculaire 2020 worden verwerkt. In de risicoparagraaf is een integraal risico opgenomen ten aanzien van de herijking gemeentefonds en verdeelmodel Beschermd Wonen. Dit risico zal een beperkte omvang hebben, aangezien het verwachte nadeel op Beschermd Wonen grotendeels zal wegvallen tegen het verwachte voordeel van het nieuwe verdeelmodel gemeentefonds.

Nominaal en volume
Conform de afgesproken systematiek wordt bij de Perspectiefnota een berekening gemaakt van de nominale en volume indexatie. Dit gebeurt op basis van het CPI-cijfer uit het CEP (1,6% voor 2021) voor de nominale compensatie. Voor de volumegroei is de afspraak om dit op basis van de groei van het aantal inwoners tussen 2020 en 2021 (0,9%) in te ramen. Ten aanzien van de volume indexatie heeft echter een review van de systematiek plaatsgevonden (zoals vorig jaar is aangekondigd). Daarbij zijn de volumegevoelige budgetten in kaart gebracht in plaats van het groeipercentage op vrijwel alle onderdelen van de begroting los te laten. Dit levert een lager budget op voor de benodigde volumecompensatie. Net als vorig jaar is daarbij wel rekening gehouden met een structureel bedrag van € 1 miljoen voor onvoorziene issues die pas in de loop van het eerste begrotingsjaar bekend worden. Toepassing van deze cijfers leidt tot een nominale indexatie van € 6,8 miljoen vanaf 2021 en tot een volume indexatie van € 3 miljoen. Dekking voor deze indexaties vindt voor een groot deel plaats uit de indexatie van het gemeentefonds. Aangezien de OZB-opbrengst niet wordt geïndexeerd, is deze dekkingsbron niet beschikbaar. Zoals gebruikelijk wordt in de Begroting 2021-2024 deze totale nominale en volume indexatie verdeeld over de betreffende productonderdelen van alle programma's.

Actualisatie MIP
Zoals gebruikelijk wordt de MeerjarenInvesteringsPlanning (MIP) voor de Perspectiefnota geactualiseerd. Dit gebeurt bijvoorbeeld naar aanleiding van de gerealiseerde investeringen in het jaar 2019. Over 2019 heeft een onderbesteding plaatsgevonden van de begrote investeringen, waardoor in 2020 een vrijval van de daarvoor begrote kapitaallasten plaatsvindt. Een bedrag van € 1,360 miljoen valt hiervan vrij ten gunste van de algemene reserve.
Daarnaast is voor de komende jaren het MIP geactualiseerd. De vrijval van kapitaallasten wordt vooral veroorzaakt door het vertraagd investeren in de schoolpanden, machines & installaties en de inrichting van gebouwen. Zowel bij de machines & installaties als de inrichting gebouwen gaat het vooral om de gemeentelijke panden. In de aanloop naar de Begroting 2021-2024 wordt het mogelijke effect van de geactualiseerde investeringsplanning op de dotatie aan de BR Solvabiliteit berekend en verwerkt. Daarnaast ontstaat er ieder jaar als gevolg van onderbesteding op de realisatie van de begrote investeringen een vrijval van de kapitaallasten in het eerstvolgende jaar. Voorgesteld wordt om dit optimisme al aan de voorkant in het meerjarenbeeld in te ramen en hiervoor een stelpost op te nemen. Deze stelpost is berekend op basis van een aflopende reeks (70%-50%-30%) op de verwachte onderuitputting van de kapitaallasten. Hiervoor is een analyse gemaakt van de gemiddelde onderuitputting van de investeringen op alle beleidsvelden in de afgelopen 5 jaar. In het laatste jaar wordt deze stelpost niet ingeraamd. Dit in het kader van behoedzaamheid.

Rente
In de huidige MJPB 2020 - 2023 gaan we uit van een geleidelijk stijgende rente. Voorgesteld wordt om nu in het beeld de aanname te verwerken dat de rente gedurende een langere periode van jaren op het huidige niveau blijft (vergelijkbaar met de situatie waarin Japan al langer zit/heeft gezeten). Dit heeft de in de tabel opgenomen positieve financiële gevolgen. In 2020 een voordeel van € 9 ton, in

2021 € 1 miljoen, in 2022 € 2 miljoen en vanaf 2023 € 3 miljoen ruimte. Hierbij blijven we uitgaan van lange looptijden van nieuwe leningen.
Mocht de rente in de nabije toekomst sneller gaan stijgen, dan kunnen we de gevolgen daarvan opvangen door leningen met kortere looptijden aan te trekken. Kortere looptijden betekent een lagere rente. De gemeente Arnhem heeft de ruimte om zulke leningen aan te trekken omdat we in de afgelopen jaren juist leningen met langere looptijden hebben afgesloten. Hierdoor zijn onze aflossingsverplichtingen in de nabije toekomst laag geworden, lager dan wettelijk toegestaan volgens de renterisiconorm (20% van het begrotingstotaal). Vanwege deze ruimte voor extra aflossingen kan de gemeente indien nodig nieuwe leningen met een kortere looptijd aantrekken en zo de gemiddeld te betalen rente laag houden. In de MJPB 2020-2023 is daarnaast opgenomen dat de aanwezige structurele stelpost voor het opvangen van bovenmatige stijging van de rente telkens in het voorlaatste jaar kan vrijvallen.

Burgerzaken
In het hele land staan de afdelingen Burgerzaken - als gevolg van toenemende digitalisering - aan de vooravond van ingrijpende veranderingen. De impact van de toenemende digitalisering is groot.
De overheid staat voor de uitdaging om de dienstverlening anders in te richten en dit vraagt van de medewerkers andere competenties. De complexiteit van het werk neemt toe, het face-to-face contact met de klanten verandert. Er moet een balans worden gevonden in het spanningsveld van optimale dienstverlening, kwaliteit van persoonsgegevens, privacy, beveiliging en fraudebestrijding. Afdelingen Burgerzaken staan aan het begin van een transformatie, die om de nodige flexibiliteit van organisaties, management en medewerkers vraagt.
Voor de transformatie van Burgerzaken in Arnhem zijn extra middelen nodig. Het kwantitatief op peil brengen van de formatie en de geschetste veranderingen in het werkveld vragen om investeringen in (nieuwe) medewerkers. Ook zal tijdelijk extra ingehuurd moeten worden voor onder meer training-on-the-job en gespecialiseerde krachten. Daarnaast vragen de ontwikkelingen op het gebied van digitalisering forse investeringen in ICT. Deze investeringen worden grotendeels opgenomen in de reguliere begroting (de I-agenda). Aanvullend is een beperkt budget noodzakelijk.

Fluctuaties in de vraag naar producten van Burgerzaken (door langere geldigheidsduur van paspoorten en identiteitskaarten) maken het noodzakelijk dat de bijbehorende leges realistisch in de begroting verwerkt worden (de geraamde opbrengst neemt af). De hier geschetste stijging van de lasten kan gedeeltelijk worden opgevangen uit het budget dat beschikbaar is voor de BRP-straat in Zevenaar. Het voortbestaan van de BRP-straat in Zevenaar staat ter discussie. Bij sluiting daarvan valt het opgenomen voordeel weg. Dit is als risico opgenomen in Naris.

Ter dekking van de kostenstijgingen van Burgerzaken worden voorgesteld om de stijging van de kosten die het Rijk ons berekent door te berekenen in onze legestarieven en het aanpassen van bijzondere legestarieven waardoor deze meer in lijn worden gebracht met tarieven elders in de regio. Tot slot kan vanuit de BR Bedrijfsvoering in de jaren 2021 tot en met 2023 een bijdrage geleverd worden.

De Connectie: cao stijging
Op 12 september 2019 hebben bonden en de VNG een akkoord bereikt over een loonsverhoging van 6,25%. Voor De Connectie betekent dit een aanvulling op de ingeschatte nominale indexatie. Voor onze eigen organisatie geldt dit ook, maar dit knelpunt is reeds in de MJPB 2020-2023 verwerkt.

Actualisatie bestemmingsreserves

In het kader van open en verantwoord besturen is kritisch gekeken naar de bestemmingsreserves. Voor dat deel waar geen concreet bestedingsplan (en een begrote dotatie) aan ten grondslag ligt, wordt voorgesteld om dit vrij te laten vallen ten gunste van de algemene middelen. Een aantal reserves is ingesteld om een bepaald risico af te dekken. Daarbij is geïnventariseerd of dit risico en de stand van de bijbehorende reserve nog actueel is. Bij de reserves Pakketmaatregelen Wmo, Toezicht Peuterspeelzalen en gastouderopvang, Stimulering woningbouw, Taakmutaties Gemeentefonds-overloop en Bedrijfsvoering ontstaat ruimte na de actualisatie. Deze ruimte komt ten gunste van de algemene middelen.

Financieel beeld 2020-2024	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	
4. Open en verantwoord besturen						
September- en decembercirculaire gemeentefonds	7,14	13,68	14,24	13,04	15,45	S
Herijking verdeelmodellen Gemeentefonds		pm	pm	pm	pm	S
Herijking verdeelmodel Beschermd Wonen (max risico)			pm	pm	pm	S
Prognose nominaal en volume		-9,80	-9,80	-9,80	-9,80	S
Actualisatie MIP	1,36	1,07	0,99	1,00	0,83	S
Op voorhand inramen planningsoptimisme MIP		1,56	1,55	1,15		I
Rente: aanpassen begrote verhoging rente	0,90	1,00	2,00	3,00	3,00	S
Rente: inzetten buffer in 2023, structureel behouden				0,90		I
Dividend BNG	-0,67					I
Burgerzaken: formatie		-0,68	-0,68	-0,42	-0,42	S
Burgerzaken: externe inhuur		-0,41	-0,30	-0,24	-0,18	S
Burgerzaken: digitalisering		-0,09	-0,10	-0,05	-0,01	S
Burgerzaken: netto leges opbrengsten		-0,30	-0,34	-0,41	-0,06	S
Burgerzaken: voordeel BRP straat Zevenaar inkomsten (risico)		0,51	0,51	0,00	0,00	S
Dekkingsvoorstel: doorbelasten rijkskosten aan burger		0,04	0,04	0,03	0,10	S
Dekkingsvoorstel: actualiseren van tarieven bijzondere leges		0,08	0,09	0,06	0,17	S
Dekking saldo knelpunten en dekking Burgerzaken uit BR BV		0,67	0,60	0,30		I
De Connectie: cao stijging	-0,54	-0,76	-0,76	-0,76	-0,76	S
Actualisatie bestemmingsreserves	1,63	0,82	0,75	0,45	0,15	I
Totaal Open en verantwoord besturen	***9,83***	***7,40***	***8,78***	***8,26***	***8,47***	

Gevolgen financiële positie en impact coronacrisis

Totaalbeeld

Financieel beeld 2020-2024	2020	2021	2022	2023	2024
				*Bedragen * € 1 mln*	
Meedoen in een socialer Arnhem	-6,95	-7,80	-6,71	-6,22	-5,22
Wonen in een duurzamer Arnhem	-0,11	-1,06	-1,06	-0,75	0,00
Genieten van een nog mooier Arnhem	-0,27	-0,14	0,06	-0,83	-0,55
Open en verantwoord besturen	9,83	7,40	8,78	8,26	8,47
Totaal	**2,50**	**-1,60**	**1,07**	**0,47**	**2,69**

Zoals al aangegeven is het totaalbeeld in het eerste begrotingsjaar 2021 negatief, maar laat het vanaf 2022 een positief beeld zien zonder taakstellingen. Dit zou een structurele toevoeging aan de algemene reserve betekenen, bovenop de reeds in de huidige Begroting opgenomen dotatie van € 3,4 miljoen vanaf 2024. In de komende periode wordt in aanloop naar de Begroting 2021-2024 het financiële beeld echter vanzelfsprekend geactualiseerd, mede in het licht van alle ontwikkelingen die de coronacrisis op de begroting en het risicoprofiel heeft. Daarop wordt in dit deel verder ingegaan.

Een andere belangrijke eis voor de begroting ligt in onze eigen verordening, namelijk een weerstandsfactor van minimaal 1,0. De meerjarige ontwikkeling van de weerstandsfactor laat met het totaalbeeld uit deze Perspectiefnota een groei zien van 1,0 in 2020 naar 1,1 in 2023 en 1,3 in 2024. In de meerjarige prognose van de weerstandsfactor is daarbij uitgegaan van het bij de jaarrekening 2019 geactualiseerde risicoprofiel. Daarnaast is het jaarresultaat 2019 verwerkt in de standen van de algemene reserve en de bestemmingsreserve grondexploitatie (die ook meetelt in het beschikbare weerstandsvermogen).
Echter, ook de coronacrisis zal impact hebben op de ontwikkeling van het risicoprofiel. In de periode vanaf het uitbreken van de crisis is gewerkt aan het in beeld krijgen van de impact van de crisis op onze begroting. Aanvullend daarop zal ook het effect op het reeds bestaande risicoprofiel van de coronacrisis worden onderzocht en zal in de Begroting 2021-2024 dit worden verwerkt. De betekenis van de bovenstaand genoemde weerstandsfactor is in het licht van de recente ontwikkelingen dan ook erg betrekkelijk.

Financiële impact coronacrisis
Door middel van een aantal brieven is de raad geïnformeerd over de voortgang van de maatregelen tegen het coronavirus. Vanaf de laatste week van maart heeft een ambtelijke verkenning plaats gevonden van de mogelijke impact van de coronacrisis op de financiën en risico's voor onze gemeente. Deze verkenning is voor een groot deel gebaseerd op informatie uit landelijke netwerken van (grote) gemeenten, de VNG en het netwerk van risicomanagement. Vervolgens is deze informatie aangevuld en aangescherpt op grond van de lokale Arnhemse situatie.
Dit, ook al zijn de omstandigheden zeer onzeker, om zo goed mogelijk in te schatten wat de financiële gevolgen en risico's voor de gemeente Arnhem zijn, naast de ingrijpende gevolgen voor de Arnhemse burgers, bedrijven en organisaties. Daarbij is uitgegaan van de mogelijke impact van contactbeperkende maatregelen voor een duur van drie maanden. Dit in aansluiting op het eerste scenario van het Centraal Plan Bureau (CPB) dat de gevolgen van de coronacrisis verkend heeft.

Een belangrijke disclaimer bij de uitkomsten van deze verkenning is dat de mate van onzekerheid zo groot is dat alleen op basis van aannames en veronderstellingen enige indicatie van de impact kan worden gegeven. De onzekerheden hebben onder andere betrekking op de feitelijke financiële impact

op onze begroting en de doorwerking van negatieve financiële gevolgen voor burgers en bedrijven. Ook is nog niet volledig duidelijk in welke mate het Rijk de gemeenten zal compenseren en hoe op termijn dit door zal werken op algemene en specifieke uitkeringen die de gemeente van het Rijk ontvangt. Ook andere onderdelen van de gemeente kunnen geraakt worden door deze crisis en moeten wellicht later nog aan dit overzicht worden toegevoegd. Duidelijk is wel al dat de financiële gevolgen naar alle waarschijnlijkheid majeur zullen zijn.

De belangrijkste onzekerheid zit op dit moment op de duur van de contactbeperkende maatregelen en de verdere gevolgen daarvan. Dat betekent dus ook dat naar mate de maatregelen langer duren ook de gevolgen voor de Arnhemse samenleving dieper zullen ingrijpen en ook de gevolgen voor de gemeentelijke financiën nog groter zullen zijn.

Eerste uitkomsten ambtelijke verkenning impact financiële gevolgen coronacrisis
Uit de inventarisatie bij de programma's komt naar voren dat de gemeente in de volle breedte van haar takenpakket geraakt wordt. In de bijlage bij deze Perspectiefnota is de impactanalyse bijgevoegd. Van een groot aantal van deze risico's zijn de gevolgen al te kwantificeren, van een aantal is in dit stadium nog onvoldoende in te schatten wat de financiële effecten zijn. Daar waar 'nnb' staat, betekent dan ook dat de impact 'nog niet bekend' is.

- Meedoen in een socialer Arnhem:

We zien onder andere een toenemend gebruik van inkomensondersteunende maatregelen in relatie tot armoede, groter beroep op inkomensregelingen (Buig, Tijdelijke ondersteuning ondernemers (compensatie via het Rijk)), extra inzet VGGM, effect op voorgenomen maatregelen om de kosten van zorg niet verder te laten stijgen, ondersteuning voor kwetsbare gezinnen en kinderen, stijging zorgvraag na de crisis, kosten extra locaties beschermd wonen en omzetderving Scalabor.
De sociale gevolgen van de crisis zijn ingrijpend en een forse impact daarvan op onze financiën is onvermijdelijk. Hoe ingrijpend blijkt uit het feit dat in de laatste week van maart 50% meer intakes voor de aanvraag van bijstand werden gedaan, circa 2000 zzp'ers al een aanvraag voor tijdelijke extra ondersteuning hadden gedaan en 450 kinderen per dag gemiddeld gebruik van een nood-kinderopvang maken.

- Wonen in een duurzamer Arnhem:

We zien onder andere gevolgen van mogelijk uitstel van huurbetalingen, mogelijke huurverlagingen, extra activiteiten ten behoeve van afvalinzameling en terugval van het aantal bouwvergunningen.

- Genieten van een nog mooier Arnhem:

We zien onder andere een terugloop van parkeerinkomsten, mogelijk faillissement van contractpartijen, effect op culturele instellingen, daling opbrengsten toeristenbelasting en havengelden, extra kosten van toezicht en handhaving, mislopen inkomsten Sportbedrijf en sportverenigingen (uit baromzet, evenementen etc.) en risico's door opschorten van de huurbetalingen. Bij dit thema is ook verkend in welke mate de verkoop van gronden van de grondexploitaties zal stagneren.

- Open & Verantwoord besturen:

We zien onder andere lagere opbrengsten OZB door faillissementen, geen dekking van rendabele uren, mogelijke toename van fraude, uitstel diverse processen in de bedrijfsvoering (bijvoorbeeld ICT-projecten) en doorwerking op termijn in een lagere algemene uitkering gemeentefonds als gevolg van een recessie.

Een nadere toelichting en de kwantitatieve inschatting van de impact bij deze thema's is in de bijlage opgenomen. De genoemde bedragen zijn gebaseerd op aannames vanuit een situatie met buitengewoon veel onzekerheden. Mogelijkerwijs ontstaat er enige financiële ruimte doordat uitgaven niet kunnen worden gedaan. Op een later moment, wanneer ook meer duidelijk is geworden over het verdere verloop van deze crisis en de duur en mate van ingrijpendheid van de maatregelen, zal ook meer inzicht verkregen worden over het incidentele of structurele karakter van de financiële impact. Dan zal de mate waarin het Rijk deze kosten zal compenseren ook beter in beeld zijn.

Het totaal komt voor 2020 op dit moment van schrijven met de aannames van contactbeperkende maatregelen voor drie maanden (half maart -half juni) en een verbod op vergunningsplichtige evenementen tot 1 september uit op een nadelig van € 15 miljoen. Dit is dus de impact die we concreet in beeld hebben. Hierbij is dus geen rekening gehouden met een eventuele langere duur van de maatregelen, de structurele impact en het effect van beleidsmaatregelen. Voor een deel gaan we daarnaast nog gecompenseerd worden door het Rijk. Met harde toezeggingen is in de lijst rekening gehouden, met minder concrete niet.

Zoals in Turap-1 ook is opgenomen, worden de kwantitatieve effecten (zodra hier meer zekerheid over is) in Turap-2 verwerkt voor wat betreft het lopende jaar 2020. In de Begroting 2021-2024 zal de impact vanaf 2021 in het meerjarenbeeld dan wel in het risicoprofiel een plek krijgen.

Mogelijkheden om de financiële gevolgen van de crisis op te vangen
De gemeente Arnhem beschikt over enige financiële buffers om de incidentele gevolgen van de crisis op te vangen:

- Het aanwezige weerstandsvermogen (voornamelijk algemene reserve);
- De bestemmingsreserves. Zoals in de aanbiedingsbrief aangekondigd laten we een beoordeling maken van het nut en de noodzaak van alle bestemmingsreserves in onze begroting. We hopen hiermee een extra buffer te creëren om de gevolgen van de coronacrisis voor de gemeentelijke financiën op te vangen;
- Specifiek de bestemmingsreserve Solvabiliteit. Deze is bedoeld voor verbetering van de solvabiliteit en in het verlengde daarvan om klappen op te kunnen vangen als de gemeente in zwaar weer komt.

Inzet van het weerstandsvermogen, een deel van de reguliere bestemmingsreserves en de bestemmingsreserve solvabiliteit zullen onvermijdelijk doorwerken in een lagere solvabiliteit en een relatief hogere schuldquote. De structurele effecten van de coronacrisis zullen door vermindering van uitgaven (bezuinigingen) en/of verhoging van inkomsten moeten worden opgevangen. In de concept Begroting 2021-2014 komen we daartoe, indien noodzakelijk, met voorstellen.

Bijlage Financiële impactanalyse gevolgen corona-crisis

In de financiële impactanalyse is de mogelijke financiële impact in kaart gebracht die we als gevolg van de COVID-19 pandemie op Arnhem af zien komen. Het overzicht bevat de financiële gevolgen van datgene wat ons in de stad overkomt als gevolg van de corona-crisis en de risico's die we op dit moment zien. In het overzicht wordt nu uitgegaan van een 3 maanden durende intelligente lock-down zoals we die vanaf half maart kennen en waarvan we dus voor dit overzicht veronderstellen dat die in ieder geval tot half juni zal doorlopen. Dit is het pakket dat in ieder geval tot 20 mei doorloopt zoals premier Rutte in de persconferentie op 21 april bekend heeft gemaakt. Hoe de ontwikkelingen daarna zijn is nog zeer onzeker Het kabinet kan ook geen perspectief schetsen dat meer dan enkele weken vooruit kijkt. Het enige dat voorbij die horizon wel duidelijk is, is dat evenementen tot 1 september zijn afgelast. Ook in de huidige situatie zitten veel onzekerheden. Het overzicht van de financiële impact is dan ook niet uitputtend.

De onderwerpen waarvoor we op basis van aannames een inschatting hebben kunnen maken, zijn met een bedrag, eventueel met een marge, opgenomen. Voor de overige posten is 'nog niet bekend' (nnb) opgenomen. Daarbij is dus nog geen rekening gehouden met de mogelijk langere duur en een meer structurele impact van de beperkende maatregelen. Tevens is het effect van beleidsmaatregelen die kunnen worden genomen om de gevolgen van de crisis te beperken niet meegenomen. De onzekerheid binnen het overzicht is heel groot, zoals dat bij het Rijk ook het geval is. Alleen op basis van aannames en veronderstellingen kan enige indicatie van de impact worden gegeven. De onzekerheden hebben onder andere betrekking op de feitelijke financiële impact op onze begroting en de doorwerking van negatieve financiële gevolgen voor burgers en bedrijven. In het overzicht is alleen rekening gehouden met concrete toezeggingen voor vergoedingen van het Rijk zoals op het gebied van de tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandige ondernemers (Tozo). Met minder concrete toezeggingen van het Rijk is geen rekening gehouden.

Financiële impactanalyse gevolgen corona-crisis *(bedragen x € 1.000 negatief is nadelig)*

Financiële impact ingeschat op basis van 3 maanden intelligente lock down.

Onderwerp	Toelichting	Indicatie omvang 2020	Indicatie omvang 2021
Meedoen in een socialer Arnhem			
Inkomensregelingen (BUIG); verhoogde instroom, vertraagde uitstroom	We zien het aantal bijstandsaanvragen fors toenemen. Samen met een vertraging in de uitstroom leidt dit tot een hoger bijstandsbestand. Dit leidt, afhankelijk van wat het Rijk doet met de financiering, mogelijk tot een groter tekort op de BUIG. Het oplopen van het bestand komt zowel voort uit een verhoging van de instroom (Jongeren/Schoolverlaters; instroom vanuitWW; ondernemers die na het gebruik van de Tozo regeling structureel afhankelijk worden van bijstand) als op dit moment een vertraging van de uitstroom (minder geschikt werk; vertraging in werkfit maken inwoners; op afstand werken waardoor onder andere minder fysieke handhavingscontroles kunnen worden uitgevoerd). Op de langere termijn is onduidelijk wat de effecten zullen zijn. Wat zijn de gevolgen van het virus voor de economie en daarmee werkgelegenheid? In hoeverre zijn bedrijven bereid mensen met een afstand tot de arbeidmarkt aan te nemen? Moeten we vanuit de gemeente het beleid aanpassen? De hoogte van het risico is onzeker. Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, wel een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Op basis van het huidige BUIG budget bedraagt het maximaal eigen risico voor 2020 € 10,5 mln. Omdat in de begroting reeds rekening wordt gehouden met een tekort bestaat er nog een financieel risico van €2,1 mln. (dit risico stond al opgenomen in het gemeentelijke risicoprofiel in Naris).	0 tot -2.100	nnb
Doorbetaling zorgverleners die geen zorg verlenen	Zorgverleners hebben opdracht om de zorg die volgens contract geleverd moet worden, zoveel mogelijk voort te zetten. Daarbij worden zorgverleners gestimuleerd om op alternatieve manieren de zorg te verlenen waar de gemeente voor betaalt. In een aantal gevallen zal echter toch geen (alternatieve) zorg geleverd kunnen worden. De VNG heeft geadviseerd zorgaanbieders in alle gevallen regulier door te betalen. Gemeente Arnhem volgt deze lijn. Het Rijk compenseert deze kosten niet, omdat het gaat om doorbetaling op het reguliere kostenniveau. Daarvoor ontvangen gemeenten geld uit het gemeentefonds. Hiermee zet het Rijk feitelijk de uitgaven voor de periode maart tot en met mei 2020 vast. Omdat verschillende kostenbesparende maatregelen zijn voorgenomen, brengt dit nieuwe financiële risico's met zich mee. Daarnaast wordt een grotere zorgvraag na de crisis voorzien. Deze risico's zijn hieronder opgenomen. Inschatting omvang van zorg die niet geleverd kan worden (ook niet op een alternatieve wijze) maar wel doorbetaald wordt conform de lijn van de VNG: minimaal -3.224 miljoen, maximaal -7.407 miljoen.	nnb	nnb

Onderwerp	Toelichting	Indicatie omvang 2020	2021
Grotere zorgvraag na crisis	Na de coronacrisis ontstaat mogelijk een toename in zorgvraag. Bv. door verergering van hulpvragen die niet konden worden opgepakt, een stuwmeer aan achterstallige hulpvragen, maar ook terugval van cliënten. Conform het advies van de VNG worden de zorgaanbieders doorbetaald, maar dat betekent niet dat de zorgvraag minder wordt of verdwijnt. Mogelijk wordt deze dus nog 'ingehaald' na deze crisis, waardoor de totale kosten alsnog hoger uitkomen. Compensatie hiervoor wordt nog nader uitgewerkt en is onzeker. Het genoemde bedrag gaat uit van een tijdelijke toename van 10% van ambulante zorgproducten (begeleiding Wmo en Jeugdwet en behandeling Jeugdwet) in de drie tot zes maanden vanaf juni. We kunnen nog niet voorzien welke periode reëel is. Het kan ook langer zijn.	-1.050 tot -2.100	nnb
Niet realiseren kostenbeperkende maatregelen zorgdomein	In de geamendeerde MJPB 2020-2023 staat een aantal kostenbeperkende maatregelen voor het zorgdomein (zowel jeugd als Wmo) opgenomen, die vanaf dit jaar ingevoerd zouden worden. Door de coronacrisis komt de realisatie van deze maatregelen onder druk te staan. Omdat zorgaanbieders worden doorbetaald conform het advies van de VNG worden de taakstellingen in de periode maart-mei in hun geheel niet gehaald. Door de voorziene '1.5-meter-samenleving' wordt het moeilijker de taakstellingen in de rest van het jaar te behalen (en bestaat er zelfs een risico dat de zorg duurder wordt). Er is een bandbreedte van 0 tot 50% opgenomen.	-1.200 tot -1.800	nnb
Vertraging voorgenomen zorgmaatregelen Jeugdwet	Besluitvorming in de raad over het raadsvoorstel met de voorgestelde kostenbesparende maatregelen Jeugdzorg van de Taskforce loopt door de corona-crisis vertraging cq. uitstel op. Zolang de raad niet heeft beslist kunnen wij enkel voorbereidingen treffen voor de voorgenomen maatregelen Jeugdzorg. We gaan er nu vanuit dat de voorgenomen besparingen in 2020 van € 1,1 miljoen niet worden gerealiseerd gedurende de maanden dat de coronamaatregelen voortduren. Financieel gezien telt het op tot 1,4 mln	-1.400	nnb
Omzetderving Scalabor: impact op financiëel resultaat 2020 is negatief	Door de huidige ontwikkelingen staat het resultaat en daarmee de dividenduitkeringen van Scalabor de komende jaren onder druk. Voor 2020 wordt op dit moment al een terugloop van de omzet met 1/3 verwacht. Daarnaast staat Arnhem garant voor een krediet van Scalabor van 750 duizend. Mogelijk wordt hierop in komende jaren een beroep gedaan.	nnb	0 tot -1.400
Extra kosten re-integratie	Als gevolg van een groter bijstandsbestand zal meer moeten worden ingezet om mensen naar werk te begeleiden. De inzet betreft: - Inzet extra begeleidingsinstrumenten (arbeidsvaardigheden, training, jobcoaching, ect.), voor de nieuwe instroom en voor de mensen die al langer een uitkering ontvangen en voor wie de mogelijkheden op de arbeidsmarkt mogelijk beperkter zijn. - Inzet extra uitvoeringscapaciteit - Mogelijke extra kosten in het kader van 1,5 meter samenleving (inrichting werkplekken, hogere trajectprijzen) Gelet op de onzekerheden over de duur van de crisis en de economische situatie daarna is het niet mogelijk hierover op dit moment een een inschatting te maken.	nnb	nnb
Dubbele kosten door verlenging inzet zzp'ers/derden en materialen	Vanuit de TLO's wordt de contractduur van zzp'ers en inhuur materialen verlengd om nu in te zetten voor aanvullende maatregelen rondom Corona en daarna weer voor de reguliere activiteiten die nu geen doorgang vinden. (O.a. Kansrijk opgroeien)	-300 tot -450	nnb

Onderwerp	Toelichting	Indicatie omvang 2020	2021
Gevolgen beperktere toetsing nieuwe contracten zorgaanbieders	Er loopt een inkooptraject om tot een nieuwe contractering van zorgaanbieders per 1 juli 2020 te komen. Producteisen en -omschrijvingen zijn aangescherpt en het is de bedoeling dat er minder aanbieders dan nu worden gecontracteerd. Dit moet leiden tot een overzichtelijker aanbiederslandschap en lagere kosten. Het lijkt erop dat het inkooptraject geen vertraging oploopt. Er vinden wel discussies plaats over de mate waarin onder de huidige coronamaatregelen aanbieders voldoende kwalitatief getoetst kunnen worden. Dit kan een negatieve impact hebben op de voorziene besparing.	0 tot -300	0 tot -300
Armoede; toename gebruik inkomensondersteunende maatregelen	De ontwikkelingen op het gebied van Bijstand hebben, weliswaar met vertraging, effect op het gebruik van armoederegelingen. Aangezien er een recessie wordt verwacht, neemt het aantal bijstandsuitkeringen, instroom vanuit WW en dus ook gebruik van armoederegelingen toe. De omvang van de toename is zeer afhankelijk van de economische ontwikkelingen. De CPB scenario's lopen hierin uiteen. Effecten zullen niet op korte termijn zijn, maar wel vanaf tweede helft 2020, met een doorwerking in 2021. Een betrouwbare inschatting hiervan is op dit moment nog niet te maken. De inschatting van de bandbreedte varieert van enkele tienduizenden euro's tot €250.000. Met de aanvragen voor Bijzondere Bijstand wordt nu iets soepeler omgegaan. De insteek is dat inwoners het aangevraagde nodig hebben. Er vindt dus minder scherpe controle plaats. Daarnaast worden eerder nieuwe dingen verstrekt omdat het door de crisis nu niet mogelijk is om alle producten te repareren. Dit leidt tot hogere kosten bij het verstrekken van bijzondere bijstand.	0 tot -250	nnb
Schulddienstverlening	De verwachting is dat meer inwoners met schulden zich gaan melden. De werkloosheid neemt toe en inwoners die zich eerder niet meldden, zullen dit naar verwachting in deze crisissituatie wel doen. Ook zal het aantal ondernemers met financiële problemen dat zich meldt, flink gaan stijgen. Landelijk wordt voorspeld dat een flink deel van het aantal TOZO-aanvragen zich gaat melden voor schulddienstverlening. Voor particulieren en jongeren verwachten we eind 2020 zo'n €250.000 extra kosten. Van ondernemers verwachten we dat ze zich pas later gaan melden en schatten we de extra kosten voor 2021 op €500.000.	0 tot -250	-500
Uitvoeringkosten Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandige ondernemers (Tozo)	Arhem voert de de vanuit het Rijk ingestelde Tozo regeling uit. Vanuit het Rijk is aangegeven dat voor de uitvoering een vast bedrag per besluit zal worden vergoed. Hoe hoog deze vergoeding is is op dit moment (nog) niet bekend. Het risico bestaat dat de vergoeding ontoerekend is voor de door Arnhem gemaakte uitvoeringskosten.	0 tot -250 -nnb	nnb
Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandige ondernemers (Tozo) risico op invordering	Vanuit de Tozo regeling kunnen vorderingen ontstaan. Op dit moment is nog niet bekend of het risico van invordering bij de gemeente komt te liggen (m.a.w. het Rijk vergoedt op basis van het recht op ondersteuning) of dat het risico bij het Rijk komt te liggen (m.a.w.: het Rijk vergoedt de daadwerkelijk uitgekeerde bedragen minus de daadwerkelijk teruggevorderde bedragen. Omdat het Rijk heeft aangegeven dat de volledige kosten voor bijstand en bedrijfskapitaal worden vergoedt is op dit moment geen bedrag gekoppeld aan dit risico)	nnb	nnb

Onderwerp	Toelichting	Indicatie omvang 2020	2021
Inzet VGGM-GGD	De VGGM, het onderdeel GGD, zit vol in de crisisaanpak van de coronabesmetting (vrijstellen personeel en beschermingsmateriaal). Dit leidt tot meerkosten. Voorzover deze betrekking hebben op de Arnhemse begroting zijn ze hier opgenomen. Landelijk wordt overleg gevoerd over eventuele compensatie. Daar staan minder inzet op reguliere activiteiten tegenover, o.a. op dienstverlening Jeugdgezondheidszorg (minder contactmomenten consultatieburo's, artsen en verpleegkundigen op scholen), minder voorlichting sexuele gezondheid op scholen, minder of geen reguliere inzet op toezicht kinderdagverblijven, wel mogelijk op de noodopvang. Tevens dalen de inkomsten doordat minder beroep wordt gedaan op reizigersvaccinaties. Bij de half jaar rapportage zal VGGM uitgebreid stil staan bij de Corona-crisis.	-400 tot -500	nnb
Subsidieverstrekking of verantwoording Welzijn	Welzijnsorganisaties en buurthuizen lopen inkomsten mis, bijvoorbeeld op baromzet, deelnemersbijdragen en verhuur van ruimtes. Niet alle organisaties kunnen het mislopen van inkomsten opvangen, de vraag bij buurthuizen is uitgezet, een eerste inschatting van dit risico is dat het gaat om ongeveer 150.000 tot 200.000. Voor de gesubsidieerde opdrachten geldt dat welzijnsorganisatie (en andere subsidiepartners) zoveel mogelijk hun opdracht op een andere manier vormgeven, die past bij de RIVM richtlijnen, zodat goed contact en ondersteuning aan kwetsbare inwoners geborgd is. Er vindt ook inzet plaats op onderdelen die nu door de coronacrisis zijn ontstaan, zoals noodopvang op school en jongerenwerk inzetten om groepsvorming op straat tegen te gaan.	-200	nnb
Spoedeisende zorg (SEZ) van Jeugdbescherming Gelderland en meer jeugdbeschermingsmaatregelen	Er is sinds de coronacrisis (nog) geen toename zichtbaar van het beroep op en inzet van de Spoedeisende Zorg (crisiszorg) van Jeugdbescherming Gelderland. Wel is het mogelijk dat, naarmate de crisis langer duurt, er na de coronacrisis sprake zal kunnen zijn van een inhaalvraag. Hierdoor loopt de gemeente het risico een hogere bijdrage voor SEZ te moeten betalen. Deze mogelijk exta kosten zijn waarschijnlijk beperkt gelet op de relatief geringe reguliere bijdrage. Het aantal beschermingsmaatregelen loopt terug, omdat de zittingen bij de rechtbank worden uitgesteld Op termijn dient dit weer ingehaald te worden, maar het zal wel even duren voordat de rechtbank deze achterstand in kan halen.	-100 tot -200	nnb
Tijdelijk niet innen eigen bijdrage Wmo	Zorgaanbieders zijn opgeroepen om waar mogelijk volwaardige alternatieve vormen van zorg en ondersteuning te bieden. Maar het kan ook voorkomen dat zorg en ondersteuning in zijn geheel geen doorgang kan vinden. Dit zou betekenen dat gemeenten, in overleg met aanbieders, voor het totale cliëntenbestand Wmo zouden moeten beoordelen in welke individuele situaties de eigen bijdrage gestopt moet worden (en wanneer deze weer moet starten). Omdat dit voor alle betrokken partijen een grote (administratieve) uitvoeringslast is, is landelijk besloten om voor de Wmo-cliënten de eigen bijdrage voor in ieder geval april en mei niet te innen, met uitzondering dus van de cliënten met de voorzieningen beschermd wonen intramuraal en opvang. Het ministerie van VWS gaat in gesprek met de VNG over compensatie. .	0 tot -194	nnb

Onderwerp	Toelichting	Indicatie omvang 2020	2021
Inzet vrouwenopvang bij Moviera	In het algemeen is de verwachting dat huiselijk geweld en kindermishandeling toeneemt wanneer de druk op de gezinnen toeneemt door isolatie en thuiswerken/kinderen niet naar school.Dit betekent dat er over de hele linie meer gebruik gemaakt wordt van de voorzieningen (Vrouwenopvang, Centrum seksueel geweld en ook de ambulante inzet VO). Bij Moviera is in Oosterbeek (crisisopvang) een extra groep opengegaan (extra kosten) waar nieuwe cliënten worden opvangen (scheiding cliënten). Verder worden de richtlijnen van de RIVM gevolgd. De verwachting is verder dat er door corona een toename is/zal zijn van huiselijk geweld, wat zich ook op langere termijn zal vertalen in een groter beroep op jeugdzorg en vrouwenopvang. Een risico wordt ook gevormd door mogelijke personeelsuitval als gevolg van besmetting. Mogelijk dat Moviera voor de compensatie van de extra kosten een beroep kan doen op het Rijk en/of Provincie.	-135	nnb
Toename meldingen Veilig Thuis	De verwachting is dat de problematiek van veiligheid 'achter de voordeur' (kindermishandeling en/of huiselijk geweld) door de afgekondigde coronamaatregelen van het Rijk toe zal nemen cq. zal intensiveren, ook bij gezinnen die wij nog niet in beeld hebben. In de eerste weken van de coronacrisis daalde op basis van informatie van Veilig Thuis het aantal politiemeldingen inzake huiselijke geweld en kindermishandeling en is er een lichte stijging van het aantal adviesvragen van professionals. Het vermoeden bestaat dat een belangrijk deel van de problematiek in dit stadium 'verborgen en onder de radar' blijft. Na het opheffen van de coroanamaatregelen is de verwachting dat er sprake zal zijn van een inhaaleffect, waardoor sprake kan zijn van extra kosten Veilig Thuis. Dit vertaalt zich vervolgens door in extra kosten bij de sociale wijkteams, jeugdzorgaanbieders en Moviera.	-55 tot -115	nnb
Inzet statushouders / inburgering	De dualetrajecten (werk en taal) kunnen deels uitgevoerd worden, waardoor er inkomsten misgelopen worden en er vertraging in het traject optreedt (werk ligt stil). Voor een deel van de duale trajecten is een alternatief gevonden, de mondkapjesfabriek. Mocht de coronacrisis langer dan 3-6 maanden duren, dan ontstaat er op de lopende pilot Inburgering duale trajecten statushouders mogelijk in 2021 een financieel knelpunt.	-50	-150 tot -200
Terugloop eigen bijdragen hulp bij huishouden	Bij hulp in het huishouden is er een grote kans dat inwoners hun zorg onderbreken en dus gedurende de beperkende RIVM maatregelen ook geen eigen bijdrage betalen. Per persoon gaat het dan over €19,00 p.m.. Inschatting van de omvang is gebaseerd op basis van 10% tot 30% minder eigen bijdragen gedurende 3 maanden.	-25 tot -70 -nnb	nnb
Meerkosten doelgroepenvervoer	Voor doelgroepenvervoer geldt op dit moment dat 80% van de niet gereden ritten wordt doorbetaald. Daarnaast zijn er meerkosten voor de gereden ritten, aangezien daarvoor rolstoeltaxi's worden ingezet en er nu 1 op 1 gereden wordt (dus geen combinatieritten meer). Verwachting was dat dit binnen het kader kon worden opgevangen. Er nu vanuitgaande dat het vervoer vanaf juni nog steeds niet "normaal" kan worden uitgevoerd, zullen de meerkosten hoger worden. Op dit moment wordt er door de BVO DRAN, waar de uitvoering van het doelgroepenvervoer is belegd, onderzocht welke mogelijkheden er binnen het vervoer zijn om voor te sorteren op de anderhalvemetersamenleving. Wel is duidelijk dat als alle scholen en instellingen (jeugd en Wmo) weer opengaan er niet voldoende voertuigen en chauffeurs beschikbaar zijn om alle leerlingen, jeugdigen en Wmo-ers te vervoeren op basis van de 1,5 meter afstand die gehanteerd moet worden. Zodra de BVO DRAN hier meer duidelijkheid over kan geven kan er ook inzichtelijk gemaakt worden welke financiële gevolgen dit heeft.	nnb	nnb

Onderwerp	Toelichting	Indicatie omvang 2020	2021
Inventarisatie en aanpak opgelopen onderwijsachterstanden	Door het sluiten van de kinderopvang en scholen hebben veel kinderen waarschijnlijk een achterstand opgelopen en zeker veel meegemaakt. Wanneer de scholen weer opengaan op 11 mei, is het aan de professionals om te zien wat deze kinderen nodig hebben. We maken met besturen kinderopvang en onderwijs een Arnhemse Aanpak Onderwijs, om hier samen de schouders onder te zetten. De extra inzet kan op meerdere domeinen; onder schooltijd, met verlengde leertijd, in de thuissituatie en in de vakantieperiodes. Het is nog niet inzichtelijk welke kosten dit met zich meebrengt.	nnb	nnb
Onzekere dekking 24/7 kinderopvang ouders vitale beroepen	Op verzoek van het Rijk is 24 uurs kinderopvang voor ouders met vitale beroepen geregeld. SKAR voert dit uit. Het Rijk heeft toegezegd alle kosten te dragen. Harde afspraken zijn er echter op dit moment niet. In de weekenden en avonden is een aantal keer gebruik gemaakt van de opvang. Een overzicht van de kosten die SKAR tot nu toe heeft gemaakt en verwacht te maken is aangevraagd. Doordat inkomsten SKAR voor een groot deel overeind blijven blijft het risico beperkt tot duizenden euro's.	0 tot -20	nnb
Extra locaties beschermd wonen en jeugdzorg voor inwoners en kinderen met corona	Er zijn door aanbieders van beschermd wonen en jeugdzorg (o.a. RIBW en Lindenhout) extra locaties geopend om inwoners en kinderen met corona te kunnen opvangen die door de omstandigheden niet meer op hun huidige adres kunnen blijven wonen. Ook is er de mogelijkheid voor kinderen om 24uurs begeleiding thuis te ontvangen (zodat ze thuis in quarantaine kunnen blijven als hun ouders opgenomen moeten worden). Het Rijk heeft toegezegd gemeenten hiervoor te compenseren.	nnb	nnb
Extra locaties maatschappelijke opvang voor inwoners zonder corona	Naast de huidige voorzieningen zijn andere locaties geopend om opvang en hulpverlening conform de richtlijnen van RIVM te verlenen en extra locatie geopend voor de opvang van daklozen met ziekteverschijnselen. Het gaat om opvang in een passagiersschip en het klooster in Huissen. Op basis van een eerste inschatting kunnen de extra kosten oplopen tot 1 miljoen. Het Rijk heeft toegezegd gemeenten hiervoor te compenseren.	nnb	nnb
Niet tijdig kunnen verantwoorden van de zorgbesteding in 2020	Risico op vertraging in het jaarrekeningtraject 2020 of zelfs een niet goedkeurende controleverklaring. Geen financieel effect, maar risico voor rechtmatigheid gemeentelijke jaarrekening. Grootste oorzaak voor dit risico is het feit dat we betalen voor zorg die niet geleverd wordt. Hierover gaan de VNG en het ministerie van VWS in gesprek met o.a. de NBA. Waar nodig worden de accountantsprotocollen aangepast. Er ligt echter nog niets vast.	nnb	nnb
Niet voldoen subsidie-eisen of verantwoording	In de verlening van subsidies bestaat een risico op onrechtmatigheid, omdat organisaties niet voldoen aan de eerder gestelde subsidie-eisen, zij leveren echter wel inzet. In de periodieke kwartaal- en halfjaar gesprekken met de gesubsidieerde partners wordt hieraan expliciet aandacht besteed zodat problemen zoveel mogelijk kunnen worden voorkomen.	nnb	nnb

Onderwerp	Toelichting	Indicatie omvang 2020	2021
Wonen in een duurzamer Arnhem			
Daling legesinkomsten door terugval aanvragen bouwvergunningen	ODRA ziet op dit moment nog geen daling in het aantal aanvragen voor bouwvergunningen en verwacht op basis van gespreken met vergunningaanvragers een lichte stijging. Afhankelijk van de duur van de crisis zou dit kunnen veranderen. Op langere termijn bestaat de kans dat de economische effecten van de corona crisis zorgen voor een terugval van bouwaanvragen. Economisch Instituut van de Bouw (EIB) verwacht 15% krimp bouwproductie.	-300	-600
Extra activiteiten afvalinzameling (inclusief bedrijfsafval)	Doordat inwoners meer thuis blijven is er meer huishoudelijk afval. Daarom zijn er extra ledigingen van restafvalcontainers, papiercontainers, wordt er vaker met kraakpersvrachtswagens gereden voor onder andere het verwijderen bijplaatsingen en extra gratis grofvuilrondes. Tevens wordt een verdere daling van de oudpapierprijs verwacht, zal de inzameling van minicontainers oudpapier met beladers van Suez plaatsvinden en zullen verenigingen gecompenseerd worden voor hun daardoor misgelopen oudpapiervergoeding.	-300	nnb
Uitstel huurbetalingen / huurverlagingen	Meerdere ondernemingen in gemeentelijke panden hebben verzocht om uitstel van huurbetaling en een aantal om huurverlaging. Deze verzoeken worden stuk voor stuk bekeken, waarbij primair gekeken wordt of uitstel van huurbetaling mogelijk is.Totale omvang aan huuropbrengsten, erfpachten, serviceopbrengsten, pachten bedraagt circa € 1,6 miljoen per maand. Een groot deel van hiervan is afkomstig van voormalige gemeentelijke activiteiten (sport, cultuur). Daar staat meestal subsidie tegenover. Op het overige deel ontstaat dus een risico als gevolg van de corona-crisis.	nnb	nnb

Onderwerp	Toelichting	Indicatie omvang 2020	2021
Genieten van een nog mooier Arnhem			
Terugloop parkeerinkomsten	Op basis van de actuele gegevens van P1-parkeerbedrijf is er een duidelijke afname van parkeerinkomsten. Het parkeerresultaat wordt verrekend met reserve Bereikbaarheid Effect na mei is lastig te bepalen omdat deze afhankelijk is van duur van de beperkende maatregelen (PM).	-2.500 -nnb	nnb
Inzet ODRA en welzijnsorganisaties op handhaving noodverordening en voor jeugd- en jongerenwerk / straatwerk	Vanuit ODRA en de welzijnsorganisaties wordt ingezet op het handhaven van de noodverordening die geldt i.v.m. de corona-crisis. Voor het grootste deel worden daarbij werkzaamheden die nu niet meer uitgevoerd worden als gevolg van de corona-crisis ingewisseld met meer toezichthoudend werk.	-300 tot -500 -nnb	nnb
Cultuur; Extra steun culturele instellingen en kunstenaars, sector ligt volledig stil	Alhoewel de meeste culturele (basis)voorzieningen nu nog niet direct liquiditeitsproblemen hebben, worden er wel knelpunten verwacht bij instellingen die forse eigen (publieks)inkomsten hebben. Sommige instellingen kunnen geen gebruik maken van de coulancemaatregelen van het Rijk omdat zij (net) niet aan de vereisten voldoen. Bij cultureel seizoenswerk, zoals festivals, wordt normaal gesproken het grootste deel van de jaaromzet in deze periode verdiend. Op de middellange termijn worden daarom bij tal van instellingen problemen voorzien door gebrek aan bezoekersinkomsten en omzetverlies. Instellingen treffen diverse maatregelen om kosten te dempen en maken waar mogelijk gebruik van de rijksregelingen zoals NOW, TOZO en TOGS. Er bereiken ons echter steeds meer geluiden dat deze regelingen onvoldoende matchen en voor de culturele sector maatwerk nodig is.	nnb	nnb
Terugloop toeristenbelasting	De inkomsten toeristenbelasting zullen teruglopen. De omvang hiervan is afhankelijk van het moment waarop toeristen weer terug komen. Vooralsnog wordt uitgegaan van 40% terugloop.	-155	-100
Leegloop personeel Projecten (PIM)	PIM werkt met een flexibele schil waardoor effecten op de leegloop gedeeltelijk kunnen worden opgevangen. Echter, niet alle projecten kunnen door internen worden uitgevoerd (expertise), waardoor extra leegloop toch mogelijk is met extra overdrachtskosten.	-100 -nnb	nnb
Extra kosten Toezicht en Handhaving	Er wordt intensief toezicht gehouden op de naleving van de beperkende maatregelen. Hiervoor worden extra BOA's ingezet. Daarnaast worden extra voorzieningen getroffen voor toezicht en handhaving zoals inrichten centrale post handhaving.	-25 tot -100	nnb
Terugval in verleende vergunningen Openbare Ruimte	Minder inkomsten zijn te verwachten door een terugloop in vergunningen en ontheffingen. Daarnaast zit er een risico in het (al dan niet deels) compenseren van leges voor vergunningen die niet meer van toepassing zijn.	-50	nnb
Uitstel van betaling sportverenigingen	Het uitstel van betalingen van sportverenigingen levert op korte termijn geen nadeel op; inkomsten worden later alsnog ontvangen. Indien uitstel tot faillisementen leidt zal dit later wel effect sorteren.	nnb	nnb
Wegvallen inkomsten Sportverenigingen	Sportverenigingen met een eigen accommodatie zien hun inkomsten sterk teruglopen. De helft van de inkomsten zoals onder andere baromzet, ophalen oud papier en sponsorgeld valt weg. Om een goed beeld van de consequenties te krijgen is de Arnhemse Sportfederatie gevraagd een inventarisatie te doen bij de Arnhemse verenigingen en sportaanbieders.	nnb	nnb
Vertraging uitvoering vastgoed projecten zwembad en museum	Aannemers van grote bouwprojecten zoals zwembad Valkenhuizen komen met disclaimers dat er mogelijk vertraging gaat optreden agv corona en dat zij hiervoor niet aansprakelijk zijn. De financiële effecten en de juridische positie van de gemeente worden nog uitgezocht.	nnb	nnb

Onderwerp	Toelichting	Indicatie omvang 2020	2021
Verlopen fatale termijnen in bezwaar en beroepschriften	Voortgang bij vaststelling bestemmingsplannen door minder inspraakmogelijkheden. Kan leiden tot vertraging in projecten en latere en/of lagere inkomsten uit verkoop grond. Er zijn nu nog geen signalen dat dat nu al het geval is.	nnb	nnb
Terugloop markt- en kermisgelden	Vooralsnog kunnen de markten in Arnhem met de beperkende maatregelen doorgaan. Pas wanneer markten gesloten worden ontstaat er een risico. De voorjaarskermis is echter wel geannuleerd waardoor de kermisgelden nu niet in het evenementenfonds vloeien.	nnb	nnb
Tegenvallende inkomsten grondverkopen	Vooralsnog geen signalen dat partijen van reeds gemaakte overeenkomsten zouden willen afzien. Er is nog geen zicht op de gevolgen voor nieuw af te sluiten contracten voor de rest van het jaar. Er is voldoende weerstandsvermogen aanwezig binnen het grondbedrijf om tegenvallers t.g.v. vertragingen en lagere grondprijzen te kunnen opvangen.	nnb	nnb
Mogelijke vertraging beheer en groot onderhoud / projecten Openbare ruimte	Vooralsnog niet aan de orde. Bij een langere duur of een hogere impact kan door ziekte en afwezigheid een deel van het dagelijks beheer en onderhoud stil komen te liggen. Als het allemaal langer gaat duren, dan ontstaan er mogelijk problemen door achterstallig onderhoud. Daarnaast kunnen mogelijk niet alle geplande werkzaamheden dit jaar uitgevoerd worden en zullen over de jaargrens heen gaan.	nnb	nnb
Sportbedrijf; terugloop inkomsten	Het Sportbedrijf heeft te maken met een forse terugloop van de inkomsten, doordat zij onder andere tijdelijk geen huur in rekening brengt bij sportverenigingen, maar ook inkomsten uit evenementen en entree mislopen. Het Sportbedrijf is echter ook met diverse kostenbesparende maatregelen bezig waaronder werktijdverkorting. Verwachting is dat zij een eventueel resterend nadeel binnen het eigen vermogen of door een rijksbijdrage kunnen opvangen. Dit is wel afhankelijk van de duur van de crisis.	nnb	nnb

Onderwerp	Toelichting	Indicatie omvang 2020	2021
Open en verantwoord besturen			
Bedrijfvoering	Diverse processen binnen de ambtelijke organisatie ondervinden vertraging als gevolg van de contact beperkende maatregelen en hoger ziekteverzuim. De meeste opleidingen en trainingen voor medewerkers zijn uitgesteld naar 2021. Er is zowel uitstel als verlenging van inhuur als gevolg van uitval en vacaturevertraging. De uitrol van devices zoals laptops om thuis te werken kost tijd. Bij een werkpiek zodra iedereen weer aan de slag gaat bestaat een risico op ziekte of uitval. Het doorschuiven van verlof kan resulteren in een stuwmeer aan vakantiedagen die mogelijk worden verkocht. ICT projecten worden noodgedwongen stilgelegd of opgeschort waardoor snijverlies ontstaat bij het opnieuw opstarten van de projecten. Daarnaast moeten er wellicht op korte termijn extra voorzieningen worden getroffen t.a.v. (digitale) werkplekken, vergadervoorzieningen, laptops en beeldschermen. Daarnaast zijn er extra uitgaven voor beveiliging.	-500 tot -800	-200
Belastingen; Minder inkomsten als gevolg van faillisementen (m.n. OZB)	Het uitstellen van de belastingen voor ondernemers tot 31 juli 2020 heeft geen directe financiële gevolgen voor 2020. Wel bestaat het risico dat het aantal dubieuze debiteuren en faillissementen als gevolg van deze crisis toeneemt. De effecten hiervan zullen met name landen in 2021 en verder.	nnb	-100 tot -300
Toename fraude door ontbreken toezicht en overzicht	Over de breedte. Zoals bij zorggebruikers als aanbieders en ondernemers die van regelingen gebruik maken.	nnb	nnb
Efficiency verlies rendabele uren	Doordat medewerkers niet meer fysiek met elkaar kunnen overleggen treedt een efficiency verlies op. Hierdoor kunnen projecten niet binnen de daarvoor begrote uren worden uitgevoerd.	-50 tot -200	nnb
Extra lasten open houden burgerzaken en Klantenservice	De coronacrisis leidt bij onze dienstverlening aan de Arnhemmers tot extra kosten en lagere inkomsten (minder leges). Onder andere als gevolg van het uitstellen van niet-prioritaire dienstverlening, minder huwelijken en mogelijk niet-geïnde leges door facturatie achteraf. Bij onze balies hebben we extra beschermende maatregelen getroffen. Ook zullen de belkosten naar verwachting hoger uitvallen door een toename van het aantal telefoontjes over o.a. de zelfstandigenregeling, afval en uitkeringen. Door het gratis telefoonnummer komen deze kosten voor onze rekening.	-25 tot -75 -nnb	nnb
uitstel doorontwikkeling (ICT) en druk op extra kosten te behalen taakstellingen	Het risico bestaat dat de werkzaamheden gericht op een verbetering van de ict huishouding in 2020 niet uitgevoerd kunnen worden en doorschuiven naar 2021. Structureel levert dit geen nadeel op. Wel zorgt het voor een voordeel van € 200k in 2020 en een nadeel van € 200k in 2021. Daarnaast bestaat het risico (€ 100k) dat de Connectie in 2020 extra kosten moet maken als gevolg van de crisis en dat nog te realiseren taakstellingen onder druk komen te staan.	100	-200
Lager accres Gemeentefonds	De crisis maatregelen tellen niet mee voor de omvang van het gemeentefonds. Daarmee is er geen voor- of nadeel voor de gemeentefondsuitkering. Indien er een forse recessie als gevolg van de corona-crisis optreedt zou het accres, net als in de financiële crisis, bevroren kunnen worden. Dan zouden gemeenten een lagere gemeentefondsuitkering krijgen.	nnb	nnb
Compensatie voor maatregelen door het Rijk	Het Rijk heeft toegezegd gemeenten te compenseren voor de extra maatregelen die zij in de corona-crisis nemen. Concrete afspraken zijn hierover niet gemaakt.	+nnb	+nnb

Aan de gemeenteraad

Datum : 28 april 2020
Zaaknummer : 445062
Contactpersoon : Natasja Bouwman
Telefoonnummer : 026 3774629

Onderwerp: Turap-1 2020

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de Turap-1 2020.

Inleiding
Als regulier onderdeel van de beleidscyclus 2020 is door de gemeentelijke organisatie een eerste tussenrapportage (Turap-1 2020) opgesteld: een gemeentebrede afwijkingenrapportage.
In deze Turap-1 informeren wij u over de verwachte majeure afwijkingen over het jaar 2020 en het op dit moment verwachte resultaat op het einde van het jaar. De Perspectiefnota 2021-2024 biedt een meerjarig perspectief en beziet ook de effecten in het uitvoeringsjaar 2020. Deze effecten nemen we ter kennisname mee in de bijgevoegde Turap 1. De begroting voor het lopende uitvoeringsjaar wordt pas aangepast bij Turap 2. De meerjarige effecten vanaf 2021 uit de Perspectiefnota worden meegenomen in de Begroting 2021-2024.

Turap-1 2020
Ten opzichte van de begrote lasten en baten wordt in 2020 een nadelig totaalsaldo van baten en lasten verwacht van per saldo € 1,0 miljoen. Op een aantal programma's wordt echter een hogere onttrekking aan de bestemmingsreserves verwacht dan is begroot (€ 3,5 miljoen), waardoor een voordeel voor de algemene reserve van € 2,5 miljoen ontstaat. Voor de verdere achtergronden verwijzen we u naar de Turap-1 2020, die als bijlage bij deze brief is gevoegd.

Financiële impact coronacrisis
De impact van de coronacrisis heeft naast de ingrijpende maatschappelijke gevolgen, ook ingrijpende gevolgen voor de gemeentefinanciën. Op ambtelijk niveau is vanaf maart een verkenning gestart van de impact van de coronacrisis op de financiën en het risicoprofiel van onze gemeente. Deze treft u als bijlage bij de Perspectiefnota 2021-2024 aan. Als gevolg van de vele onzekerheden kan echter alleen op basis van aannames en veronderstellingen een indicatie worden gegeven van de impact voor de gemeentelijke financiën.

Consequenties

Deze Turap-1 2020 bieden wij u ter kennisname aan in het kader van onze actieve informatieplicht. Op basis van de verwachte majeure afwijkingen in de Turap-1 2020 verkrijgt u inzicht in de gebieden waar financieel gezien een afwijking ontstaat.

Communicatie

De Turap-1 2020 wordt openbaar gemaakt via de website van de gemeente Arnhem (financien.arnhem.nl).

Hoogachtend
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage:
- Turap-1 2020

Tussentijdse rapportage 1 2020

Inhoudsopgave

Hoofdlijnen Turap 1 2020 3
Totaalbeeld financiën 4
Bijlagen 5
Financiële afwijkingen 6
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën 6
S01 Veiligheid 8
S06 Participatie en armoedebestrijding 9
S07 Zorg 10
S08 Welzijn en inclusie 12
S09 Gezondheid en sport 13
S11 Ruimtelijke ontwikkeling 15
S12 Wonen en leefomgeving 16

Hoofdlijnen Turap 1 2020

In deze Turap zijn de verwachte afwijkingen over het lopende jaar 2020 opgenomen, zoals naar voren komen vanuit de financiële vertaling van de autonome ontwikkelingen, de uitvoering van moties en van de urgente knelpunten. In deze tussenrapportage nemen we de financiële gevolgen op die opgenomen zijn in de Perspectiefnota en die een effect hebben voor het jaar 2020. Dit beeld laat op het totaal een positieve verrekening met de algemene reserve zien van € 2,5 miljoen. Dit beeld sluit aan bij de cijfers en toelichting zoals in de Perspectiefnota in het hoofdstuk Financieel Perspectief is opgenomen. Echter, de gevolgen van de coronacrisis zijn hierin nog niet gekwantificeerd.

Impact coronacrisis
Vanaf de laatste week van maart heeft een ambtelijke verkenning plaats gevonden van de mogelijke impact van de coronacrisis op de financiën en het risicoprofiel voor onze gemeente. Dit, ook al zijn de omstandigheden zeer onzeker, om zo goed mogelijk in te schatten wat de financiële impact voor de gemeente Arnhem is, naast de ingrijpende gevolgen voor de Arnhemse burgers, bedrijven en organisaties. Daarbij is uitgegaan van de mogelijke impact van contactbeperkende maatregelen voor een duur van drie maanden. Dit in aansluiting op het eerste scenario van het Centraal Plan Bureau (CPB) dat de gevolgen van de corona crisis verkend heeft.

Een belangrijke disclaimer bij de uitkomsten van deze verkenning is dat de mate van onzekerheid zo groot is dat alleen op basis van aannames en veronderstellingen enige indicatie van de impact kan worden gegeven. Ook is nog niet volledig duidelijk in welke mate het Rijk de gemeenten zal compenseren en hoe op termijn dit door zal werken op algemene en specifieke uitkeringen die de gemeente van het Rijk ontvangt. Ook andere onderdelen van de gemeente kunnen geraakt worden door deze crisis en moeten wellicht later nog aan dit overzicht worden toegevoegd. Duidelijk is wel al dat de financiële impact naar alle waarschijnlijkheid majeur zal zijn. In de bijlage bij de Perspectiefnota 2021-2024 is de impactanalyse bijgevoegd.

De belangrijkste onzekerheid zit op dit moment op de duur van de contactbeperkende maatregelen en de verdere gevolgen daarvan. Dat betekent dus ook dat naar mate de maatregelen langer duren ook de gevolgen voor de Arnhemse samenleving dieper zullen ingrijpen en ook de gevolgen voor de gemeentelijke financiën nog groter zullen zijn.

De Perspectiefnota biedt een meerjarig perspectief en beziet de effecten in het uitvoeringsjaar 2020. De effecten in het uitvoeringsjaar nemen we ter kennisname mee in deze Turap 1. De begroting voor het lopende uitvoeringsjaar wordt pas aangepast bij Turap 2. De meerjarige effecten vanaf 2021 uit de Perspectiefnota worden meegenomen in de Begroting 2021-2024.

Bestuursrapportages en Turap
Vorig jaar is gestart met het opstellen van bestuursrapportages Zorg Dichterbij en Doorbraak naar Werk. In deze bestuursrapportages wordt gedetailleerde informatie gegeven over de voortgang en resultaten van de programma's. Deze bestuursrapportages zijn continu in ontwikkeling om de raad steeds betere instrumenten te geven om bij te sturen en te controleren.

In de Turaps wordt ook over de voortgang van de programma's gerapporteerd. In Turap 1 zijn dit alleen de financiële afwijkingen. In Turap 2 wordt ook de inhoudelijke voortgang aan de hand van de doelenboom weergeven. Deze rapportage is minder gedetailleerd dan de bestuursrapportages. We zijn op zoek naar een goede samenhang tussen de bestuursrapportages en de Turaps.

In deze Turap geven we in de bijlage bij de programma's S06 en S07 een korte toelichting over de financiële afwijkingen. In de bestuursrapportages is meer informatie over de voortgang op deze onderwerpen aangegeven.

Totaalbeeld financiën

Overzicht baten en lasten geconsolideerd			
(bedragen x € 1.000)			
Middelen	**Begroting primitief**	**Prognose Turap 1**	**Afwijking Turap 1**
Lasten	-759.809	-772.438	-12.629
Baten	750.802	762.442	11.640
Saldo lasten en baten	**-9.007**	**-9.996**	**-989**
Toevoegingen aan reserves	-29.445	-29.445	0
Onttrekkingen aan reserves	38.452	41.941	3.489
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**9.007**	**12.496**	**3.489**
Prognose resultaat	**0**	**2.500**	**2.500**

Uit bovenstaand totaalbeeld blijkt dat ten opzichte van de begrote lasten en baten in 2020 een nadelig saldo wordt verwacht van € 1,0 miljoen. Op een aantal programma's wordt echter een hogere onttrekking aan de bestemmingsreserves verwacht dan is begroot (€ 3,5 miljoen), waardoor een voordeel voor de algemene reserve van € 2,5 miljoen ontstaat. In de bijlagen worden per programma de verwachte afwijkingen nader toegelicht.

Bijlagen

Financiële afwijkingen

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

(bedragen x € 1.000)

Middelen	Begroting primitief 2020	Prognose Turap 1	Afwijking Turap 1
Lasten	-115.847	-117.060	-1.213
Baten	513.240	522.646	9.406
Saldo lasten en baten	**397.393**	**405.586**	**8.193**
Toevoegingen aan reserves	-11.116	-11.116	0
Onttrekkingen aan reserves	13.141	14.775	1.634
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**2.025**	**3.659**	**1.634**
Prognose resultaat	**399.418**	**409.245**	**9.827**

Onderwerp	Bedrag afwijking	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	**-1.213**				
Financiën	-670		Dividend BNG	I	AR
Personeel en Organisatie	-543		Connectie cao-stijging	S	AR
Baten	**9.406**				
Financiën	9.406		September - decembercirculaire: 7.145	S	AR
			MIP: 1.360	S	AR
			Rente: 900	S	AR
Toevoegingen aan reserves	**0**				
Onttrekkingen aan reserves	**1.634**				
Diverse bestemmingsreserves	1.634		Actualisering Bestemmingsreserves	I	BR

Dividend BNG

Er ontstaat in 2020 wel een nadeel op het dividend van de BNG (uitkering over 2019). Ten opzichte van de begroting is dit een nadeel van € 670.000. De BNG heeft een forse voorziening moeten treffen omdat een partij aan wie ze kredieten hebben verleend in financieel zwaar weer is gekomen. Zonder die voorziening was de winst op peil gebleven. Het resultaat van de bank verder is niet verslechterd, dus er is voor dit moment geen aanleiding om de begroting meerjarig aan te passen.

De Connectie: cao stijging

Op 12 september 2019 hebben bonden en de VNG een akkoord bereikt over een loonsverhoging van 6,25%. Voor De Connectie betekent dit een aanvulling op de ingeschatte nominale indexatie. Voor onze eigen organisatie geldt dit ook, maar dit knelpunt is reeds in de MJPB 2020-2023 verwerkt.

September- en decembercirculaire gemeentefonds

De MJPB 2020-2023 is gebaseerd op de raming van het gemeentefonds zoals voor Arnhem volgt uit de meicirculaire 2019. Inmiddels zijn de septembercirculaire en decembercirculaire 2019 ontvangen en doorgerekend. Daaruit volgt een stijging van het accres ten opzichte van mei 2019 en zijn diverse maatstaven geactualiseerd. Ook nemen we vanaf 2021 de verwachte verhoging van de algemene uitkering mee als gevolg van de nominale indexatie. Dit dient als dekking voor onze nominale en volume indexatie.
Daarnaast is er in de september- en decembercirculaire een aantal nieuwe taakmutaties en decentralisatieuitkeringen (DU's) opgenomen, welke overgeheveld worden aan het beleidsveld ter dekking van de kosten die op dat terrein gemaakt worden. Het gaat daarbij om middelen Gezond in de stad, aanpak laaggeletterdheid, dak- en thuisloze jongeren, ambulantisering in de Ggz, Bbz levensvatbaarheidsonderzoeken, toezicht en handhaving kinderopvang en uitvoering van de donorwet.

Meerjareninvesteringsplanning
Zoals gebruikelijk wordt de MeerjarenInvesteringsPlanning (MIP) voor de Perspectiefnota geactualiseerd. Dit gebeurt bijvoorbeeld naar aanleiding van de gerealiseerde investeringen in het jaar 2019. Over 2019 heeft een onderbesteding plaatsgevonden van de begrote investeringen, waardoor in 2020 een vrijval van de daarvoor begrote kapitaallasten plaatsvindt. Een bedrag van € 1,360 miljoen valt hiervan vrij ten gunste van de algemene reserve. In de jaarrekening wordt in de paragraaf Investeringen in de jaarrekening 2019 hierover een nadere toelichting gegeven.

Rente
In de huidige MJPB 2020 - 2023 gaan we uit van een geleidelijk stijgende rente. Voorgesteld wordt om nu in het beeld de aanname te verwerken dat de rente gedurende een langere periode van jaren op het huidige niveau blijft (vergelijkbaar met de situatie waarin Japan al langer zit/heeft gezeten). In 2020 ontstaat hierdoor een voordeel van € 9 ton. Hierbij blijven we uitgaan van lange looptijden van nieuwe leningen.
Mocht de rente in de nabije toekomst sneller gaan stijgen, dan kunnen we de gevolgen daarvan opvangen door leningen met kortere looptijden aan te trekken. Kortere looptijden betekent een lagere rente. De gemeente Arnhem heeft de ruimte om zulke leningen aan te trekken omdat we in de afgelopen jaren juist leningen met langere looptijden hebben afgesloten. Hierdoor zijn onze aflossingsverplichtingen in de nabije toekomst laag geworden, lager dan wettelijk toegestaan volgens de renterisiconorm (20% van het begrotingstotaal). Vanwege deze ruimte voor extra aflossingen kan de gemeente indien nodig nieuwe leningen met een kortere looptijd aantrekken en zo de gemiddeld te betalen rente laag houden.

Actualisering bestemmingsreserves
In het kader van open en verantwoord besturen is kritisch gekeken naar de bestemmingsreserves. Voor dat deel waar geen concreet bestedingsplan (en een begrote dotatie) aan ten grondslag ligt, wordt voorgesteld om dit vrij te laten vallen ten gunste van de algemene middelen. Een aantal reserves is ingesteld om een bepaald risico af te dekken. Daarbij is geïnventariseerd of dit risico en de stand van de bijbehorende reserve nog actueel is. Bij de reserves Pakketmaatregelen Wmo, Toezicht Peuterspeelzalen en gastouderopvang, Stimulering woningbouw, Taakmutaties Gemeentefonds-overloop en Bedrijfsvoering ontstaat ruimte na de actualisatie. Deze ruimte komt ten gunste van de algemene middelen.

S01 Veiligheid

(bedragen x € 1.000)

Middelen	Begroting primitief 2020	Prognose Turap 1	Afwijking Turap 1
Lasten	-14.692	-15.065	-373
Baten	1.673	1.673	0
Saldo lasten en baten	**-13.019**	**-13.392**	**-373**
Toevoegingen aan reserves	-68	-68	0
Onttrekkingen aan reserves	341	341	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**273**	**273**	**0**
Prognose resultaat	**-12.746**	**-13.119**	**-373**

Onderwerp	Bedrag afwijking	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	**-373**				
Brandweer	-373		Nacalculatie/indexatie	I	AR
Baten	**0**				
Toevoegingen aan reserves	**0**				
Onttrekkingen aan reserves	**0**				

VGGM- Brandweer

Dit knelpunt wordt veroorzaakt doordat de nagecalculeerde indexering van lonen en prijzen op het onderdeel Brandweer van VGGM onvoldoende is verwerkt in het gemeentelijk budget dat beschikbaar is voor de Brandweer. Voor de jaren vanaf 2021 wordt bekeken of dit opgevangen kan worden binnen de totale beschikbare middelen voor indexatie in de MJPB 2021-2024.

S06 Participatie en armoedebestrijding

(bedragen x € 1.000)

Middelen	Begroting primitief 2020	Prognose Turap 1	Afwijking Turap 1
Lasten	-169.996	-170.266	-270
Baten	110.722	112.956	2.234
Saldo lasten en baten	**-59.273**	**-59.273**	**1.964**
Toevoegingen aan reserves	-290	-290	0
Onttrekkingen aan reserves	2.142	2.142	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**1.852**	**1.852**	**0**
Prognose resultaat	**-57.421**	**-57.421**	**1.964**

Onderwerp	Bedrag afwijking	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	**-270**				
Werk en Inkomen	-300		BUIG	S	AR
Armoedebeleid	30		Incidentele bijdrage dekking Uitvoering dierenwelzijn	I	AR
Baten	**2.234**				
Werk en Inkomen	2.234		Compensatie BUIG	I	AR
Toevoegingen aan reserves	**0**				
Onttrekkingen aan reserves	**0**				

Werk & Inkomen: BUIG

Op 3 juli 2019 heeft de raad ingestemd met het programmaplan 'Doorbraak naar Werk' en het realistisch en actueel begroten van BUIG (gebundelde uitkeringen). De Arnhemse prognose en begroting wordt berekend door de landelijke (procentuele) ontwikkeling toe te passen op de realisatie van het voorgaand jaar.

Armoedebeleid

Voor 2020 is vanuit het beleidsterrein Armoede incidentele dekking (€ 30.000) gevonden voor een integrale aanpak voor bevordering dierenwelzijn waarbij dierenartskosten minima een belangrijk onderdeel vormen.

Werk & Inkomen: Compensatie BUIG

Recent hebben we bericht ontvangen van het ministerie van SZW met betrekking tot onze bezwaarschriften BUIG over de jaren 2015 en 2016. Vanuit SZW wordt een compensatiebedrag voorgesteld ter hoogte van € 2,23 miljoen. Ambtelijk wordt op dit moment nog bekeken in hoeverre wij dit vanuit de gemeente Arnhem een passend voorstel vinden. Ondanks dat er nog geen definitief besluit ligt, is de verwachting dat de compensatie minimaal € 2,23 miljoen zal zijn.

In de bestuursrapportage Doorbraak naar Werk is op pagina 29 financiële informatie te vinden over de voortgang van het programma.

S07 Zorg

(bedragen x € 1.000)

Middelen	Begroting primitief 2020	Prognose Turap 1	Afwijking Turap 1
Lasten	-30.808	-40.583	-9.775
Baten	918	918	0
Saldo lasten en baten	**-29.890**	**-39.665**	**-9.775**
Toevoegingen aan reserves	-678	-678	0
Onttrekkingen aan reserves	1.100	2.510	1.410
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**422**	**1.832**	**1.410**
Prognose resultaat	**-29.468**	**-37.833**	**-8.365**

Onderwerp	Bedrag afwijking	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	**-9.775**				
Jeugd /Jeugdzorg	-8.800		Ontwikkelingen jeugdzorg	S	AR
Zorg	-410		Veilig thuis; verhoging Arnhemse bijdrage	I	AR
Zorg	-565		DRAN	S	AR
Baten	**0**				
Toevoegingen aan reserves	**0**				
Onttrekkingen aan reserves	**1.410**				
BR Wmo & Jeugdzorg	1.000		Ontwikkelingen jeugdzorg	I	BR
BR Beschermd en weerbaar	410		Zorg/Veilig thuis	I	BR

Jeugdzorg

In de raadsbrief dd. 7 januari 2020 over 'Ontwikkelingen in de jeugdzorg' is aangegeven dat, tegen eerdere verwachtingen in, de groei in de jeugdzorg bij ongewijzigd beleid zich ook in 2020 en volgende jaren lijkt door te zetten. Hierdoor is de inschatting dat er tekorten zullen ontstaan van € 11,2 miljoen in 2020 (oplopend tot € 12,1 miljoen vanaf 2021). De eerder vastgestelde maatregelen uit de MJPB (€ 0,6 miljoen) en verwachte effecten van de vastgestelde beleidsrichtlijnen en nieuwe inkoopvoorwaarden (€ 0,4 miljoen) zijn onvoldoende om deze tekorten terug te dringen. Om deze reden zijn aanvullende voorstellen gedaan om deze tekorten te dekken in het raadsvoorstel van 18 februari 2020 "voorstellen tot maatregelen jeugdzorg", onder andere via de taskforce Jeugd (€ 1,4 miljoen). Het verwachte tekort in 2020 komt daarmee uit op € 8,8 miljoen. Voor 2020 is in de raadsbrief eenmalig dekking van € 1 miljoen uit de BR Wmo & Jeugdzorg voorgesteld.
In tegenstelling tot hetgeen in deze raadsbrief is opgenomen, worden de daarin verwachte aanvullende middelen van het Rijk van € 3 miljoen in 2020 tot € 6 miljoen in het financiële beeld van deze Perspectiefnota voorzichtigheidshalve niet meer meegenomen. Er is op dit onderdeel namelijk geen nadere berichtgeving vanuit het Rijk ontvangen die er op duidt dat deze middelen in de meicirculaire toegekend worden.

Veilig thuis

In 2019 is het beroep op Veilig Thuis Gelderland-Midden gestegen als gevolg van de invoering van de verbeterde Wet Verplichte Meldcode en de radarfunctie. Het aantal adviesvragen en meldingen bij Veilig thuis is meer gestegen dan werd verwacht. Veilig thuis heeft zich daarom genoodzaakt gezien haar begroting en daarmee ook de gemeentelijke bijdragen naar boven bij te stellen. Voorstel is om de hogere Arnhemse bijdrage van € 410.000 in 2020 eenmalig te dekken uit de bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar. Vooralsnog wordt de verhoging als incidenteel beschouwd. Later dit jaar wordt in het bestuurlijk overleg Veilig Thuis op basis van het aantal meldingen en adviesaanvragen bepaald of een structurele aanpassing van de begroting noodzakelijk is. Kijkend naar de eerste maanden van 2020 lijkt de productie te stabiliseren op het niveau van eind 2019. Dit zou een structurele verhoging van de gemeentelijke bijdrage betekenen. Er is daarom een risico opgenomen in het gemeentelijk risicoprofiel.

DRAN

Het doelgroepenvervoer is uitbesteed aan de DRAN en deze heeft een hogere gewijzigde begroting ingediend. Dit geeft een structureel effect. De verhoging wordt veroorzaakt door een hogere prijsindex, een nieuwe aanbesteding die duurder is uitgevallen en volumegroei. Hier tegenover staat de vastgestelde maatregel uit de MJPB 2020 van € 250.000 ter verlaging van het tekort. Hiervoor zijn beleidsregels Wmo en Jeugdwet inmiddels vastgesteld en is de verordening in voorbereiding.

In de bestuursrapportage Zorg is op pagina 11 financiële informatie te vinden over de voortgang van het programma.

S08 Welzijn en inclusie

(bedragen x € 1.000)

Middelen	Begroting primitief 2020	Prognose Turap 1	Afwijking Turap 1
Lasten	-18.236	-18.261	-25
Baten	755	755	0
Saldo lasten en baten	**-17.481**	**-17.481**	**-25**
Toevoegingen aan reserves	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	1.100	1.100	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**1.100**	**1.100**	**0**
Prognose resultaat	**-16.381**	**-16.381**	**-25**

Onderwerp	Bedrag afwijking	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	**-25**				
Inclusie	-25		Motie AST	S	AR
Baten	**0**				
Toevoegingen aan reserves	**0**				
Onttrekkingen aan reserves	**0**				

Inclusie

De motie Maak werk van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (19M143) vraagt om budgetten uit te breiden ten behoeve van de AST. Uit een inventarisatie met openbare ruimte is gebleken dat voor het grootste deel van de uitvoering middelen vrijgemaakt kunnen worden door te schuiven in de hoeveelheid projecten die er op jaarbasis worden uitgevoerd. Om de AST als onderwerp een structurele plek te geven binnen openbare ruimte wordt jaarlijks € 10.000 geraamd. Voor de uitvoering van de AST bij vastgoed gaat het om een jaarlijks budget van € 15.000. Uit een nog op te stellen meerjarig agenda moet blijken of dit voldoende is. De inzet van ervaringsdeskundigheid zal (deels) door inclusie worden gefaciliteerd en bekostigd.

S09 Gezondheid en sport

(bedragen x € 1.000)

Middelen	Begroting primitief 2020	Prognose Turap 1	Afwijking Turap 1
Lasten	-18.141	-18.649	-508
Baten	2.161	2.161	0
Saldo lasten en baten	**-15.980**	**-16.488**	**-508**
Toevoegingen aan reserves	-693	-693	0
Onttrekkingen aan reserves	528	648	120
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**-165**	**-45**	**120**
Prognose resultaat	**-16.145**	**-16.533**	**-388**

Onderwerp	Bedrag afwijking	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	**-508**				
Publieke gezondheid	-240		Prenatale zorg: -120	I	AR
			Rookvrije generatie: -120	I	AR
Sport	-268		Exploitatie sporthallen: -88	S	AR
			Kunstgrasvelden: -180	S	AR
Baten	**0**				
Toevoegingen aan reserves	**0**				
Onttrekkingen aan reserves	**120**				
BR Transformatie zorg	120		Publieke gezondheid/Prenatale zorg	I	BR

VGGM: prenatale zorg

Onder andere door het wegvallen van het transformatiebudget van de teams Leefomgeving is er vanaf het jaar 2020 onvoldoende budget beschikbaar om bestaande interventies en activiteiten van VGGM op het terrein van prenatale zorg te bekostigen en daarover in het kader van de jaarlijkse Dienstverleningsovereenkomst (DVO) afspraken te maken. Het betreft hier onder andere het programma Stevig ouderschap, het programma Voorzorg en prenatale huisbezoeken. Deze interventies zijn erop gericht om latere problemen bij het opgroeien en opvoeden van kinderen te voorkomen en dragen zo indirect bij aan het terugdringen van de kosten van de Jeugdzorg. Voor 2020 worden de kosten hiervan gedekt uit de reserve Transformatie zorg.

Rookvrije generatie

Om uitvoering te kunnen geven aan de eerder door de Raad aangenomen motie 'Op naar een rookvrije generatie' zijn extra inzet en middelen nodig, waarin nu in de begroting niet is voorzien.
Het betreft hier onder andere eenmalige kosten voor het plaatsen van borden (€ 120.000). De Raad wordt hierover via een raadsbrief nader geïnformeerd.

Exploitatie sporthallen

Vorig jaar is Sporthal De Opmaat door Sportbedrijf in beheer genomen. Binnenkort nemen zij sporthal Bethaniënstraat in beheer en wanneer sporthal Middachtensingel wordt opgeleverd, zal deze ook door hen in beheer worden genomen. Nieuwe sporthallen zijn altijd gebouwd met de aanname dat de vergoeding normuren bewegingsonderwijs en verhuur aan verenigingen, de exploitatie moet dekken. Bij nieuwe sporthallen is dat niet altijd mogelijk. De reden hiervoor is dat nieuwe sporthallen voldoen aan de hogere normen die we in Arnhem hebben gesteld. Deze normen hebben een financieel effect. Voor 2020 verwachten we een effect van € 87.500. Structureel onderzoeken we het effect en zullen we op een later moment voorstellen tot oplossing doen.

Kunstgrasvelden

Sportbedrijf Arnhem (en daarmee ook de gemeente Arnhem) voldoet niet aan de wettelijke plicht om maatregelen te treffen die het verspreiden van kunstgraskorrels buiten de velden beperkt. De rechtbank heeft een uitspraak gedaan over de te nemen maatregelen inzake het sportbedrijf in Enschede. Op basis daarvan heeft Sportbedrijf Arnhem de mogelijkheden en de kosten van het opruimen van het infill-materiaal buiten de velden en het aanpassen van het onderhoud en de renovaties onderzocht. De aangepaste onderhoudswerkzaamheden zorgen er voor dat het infill-materiaal zo min mogelijk buiten de
velden terechtkomt. De huidige onderhouds- en renovatiebudgetten bij het Sportbedrijf Arnhem zijn hiervoor echter onvoldoende. Om bovenstaande werkzaamheden te verrichten is eenmalig in 2020 € 180.000 nodig en daarnaast een investering waarvan rente en afschrijvingslasten gedurende zeven jaar € 28.500 zullen bedragen. Voor de toekomst zal worden bekeken of deze kunstgrasvelden na afschrijving vervangen moeten worden door velden die aan aangescherpte normeringen voldoen.

Zwembad Valkenhuizen

In de planning van het zwembad was marge aangehouden ten behoeve van onwerkbaar weer. Ondanks de milde winter en het uitblijven van onwerkbaar weer is er ten opzichte van de geplande oplevering toch enige vertraging ontstaan. Dit betreft een vertraging in de ruwbouw ten gunste van de voorbereiding en realisatie van de betonbouw van de kelder. Op dit moment is hierdoor een beperkte uitloop van circa 5 weken te verwachten, de verwachte oplevering is nu voorzien januari 2021. De vertraging ligt buiten de invloedssfeer van de gemeente en zal niet leiden tot extra kosten.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

(bedragen x € 1.000)

Middelen	Begroting primitief 2020	Prognose Turap 1	Afwijking Turap 1
Lasten	-42.329	-42.439	-110
Baten	37.604	37.604	0
Saldo lasten en baten	**-4.725**	**-4.835**	**-110**
Toevoegingen aan reserves	-814	-814	0
Onttrekkingen aan reserves	30	30	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**-784**	**-784**	**0**
Prognose resultaat	**-5.509**	**-5.619**	**-110**

Onderwerp	Bedrag afwijking	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	**-110**				
Ruimtelijke Ordening	-110		Plan van aanpak woningsplitsing	I	AR
Baten	**0**				
Toevoegingen aan reserves	**0**				
Onttrekkingen aan reserves	**0**				

Plan van aanpak woningsplitsing en verkamering controles en handhaving

Voor panden waar meer dan vier kamers worden verhuurd geldt op basis van nationale wetgeving een meldingsplicht. De gemeente Arnhem kent ongeveer 500 van dit type gemelde kamerverhuurbedrijven. De afgelopen drie jaren gaf de gemeente Arnhem opdracht voor het uitvoeren van 100 handhavingsacties bij kamerverhuurbedrijven door de ODRA. Structureel is er budget voor iets minder dan 50 acties. De controles van de ODRA hebben een integrale benadering waarbij naast brandveiligheid wordt gekeken naar zaken zoals illegale splitsing van bouwwerken, gezondheid, ondermijning, constructie, strijdigheid met bestemmingsplannen.

Bij kamerverhuurbedrijven is de kans op overlast groot. Ook is er sprake van significante risico's. Daarbij is het naleefgedrag van kamerbewoners veelal slecht: in 95% van de gevallen worden tekortkomingen geconstateerd. Uitbreiding van de handhavingscapaciteit van de ODRA is daarom noodzakelijk. Om alle kamerverhuurbedrijven de komende drie jaar te bezoeken en acties in reserve te houden voor incidenten en overlastmeldingen dient het aantal handhavingsacties te worden verhoogd naar 200. Dit leidt tot een knelpunt van € 110.000 (in 2020 tot en met 2022).

S12 Wonen en leefomgeving

(bedragen x € 1.000)

Middelen	Begroting primitief 2020	Prognose Turap 1	Afwijking Turap 1
Lasten	-32.478	-32.833	-355
Baten	37.873	37.873	0
Saldo lasten en baten	**5.395**	**5.040**	**-355**
Toevoegingen aan reserves	-200	-200	0
Onttrekkingen aan reserves	1.286	1.611	325
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**1.086**	**1.411**	**325**
Prognose resultaat	**6.481**	**6.451**	**-30**

Onderwerp	Bedrag afwijking	V/N	Toelichting	I/S	AR/BR
Lasten	**-355**				
Dierenwelzijn	-60		Uitvoering dierenwelzijn	S	AR
Openbare ruimte	30		Incidentele bijdrage dekking Uitvoering dierenwelzijn	I	AR
Groen	-250		Bomenbeleid	S	AR
Wonen	-75		Woondeal Arnhem-Nijmegen	I	AR
Baten	**0**				
Toevoegingen aan reserves	**0**				
Onttrekkingen aan reserves	**325**				
BR Groenfonds	250		Groen/Bomenbeleid	I	BR
BR Volkshuisvesting	75		Wonen/Woondeal Arnhem-Nijmegen	I	BR

Dierenwelzijn

Er ontstaan meerkosten als gevolg van een integrale aanpak voor bevordering dierenwelzijn waarbij dierenartskosten minima een belangrijk onderdeel vormen. Voor 2020 is hiervoor vanuit de beleidsterreinen Openbare Ruimte (€ 30.000) en Armoede (€ 30.000, zie programma S06) incidentele dekking gevonden.

Bomenbeleid

De lasten voor het bomenbeleid in 2020 worden gedekt door de inzet van de aanwezige middelen in de BR Groenfonds.

Woondeal

Op 4 maart is de Woondeal Arnhem-Nijmegen ondertekend. De Woondeal is een set afspraken tussen het Rijk, provincie, de gemeenten Nijmegen en Arnhem en de regio Arnhem-Nijmegen.
Deze overheden gaan een langjarige samenwerking aan voor het bouwen van meer woningen, de aanpak van excessen op de woningmarkt en het verbeteren van de leefbaarheid in de wijken.
Door het afsluiten van de Woondeal krijgen urgente maatschappelijke opgaven die we in Arnhem hebben financieel prioriteit bij het Rijk. Dit zijn opgaven op het gebied van wonen, maar ook thema's als groen en circulair, leefbaarheid, verstedelijking en gebiedsontwikkeling.

Vanuit het Rijk en provincie komt er ongeveer een miljoen euro vrij om met de uitvoering van deze Woondeal aan de slag te gaan. Om deze langjarige samenwerking vorm te geven hebben we binnen de gemeente Arnhem extra capaciteit nodig, onder andere voor programmasturing en plankosten. Voor het jaar 2020 zijn deze kosten op te vangen in de BR Volkshuisvesting.

Notitie

GEMEENTE Arnhem

Voorstel betreffende vervolg proces behandeling Perspectiefnota 2021-2024

Datum : 3 juni 2020

Aan : Agendacommissie

Van : K. Vons tel. 3774087

Betreft : Voorstel betreffende vervolg proces behandeling Perspectiefnota 2021-2024

Inleiding en doel notitie

Deze notitie behandelt het vervolg van de planning en procedure van de Perspectiefnota 2021-2024. Het in de notitie van 8 april jl. voorgestelde proces is i.v.m. de vernieuwde inzichten m.b.t. coronacrisis aangepast. Een aantal onderdelen van het politieke proces is reeds afgesloten of in de steigers gezet. Zo is de periode van technische vragen en antwoorden afgerond en heeft de mondelinge technische briefing door ambtenaren plaatsgevonden. Met de organisatie rondom "het inspreekmoment van de stad", op woensdag 10 juni, is begonnen. De M1 fase is schriftelijk gestart, maar er is geen deadline gesteld voor het indienen van schriftelijke vragen. Er is nog geen gebruik van gemaakt door de raadsleden, m.a.w. er zijn nog geen schriftelijk vragen ingediend. De schriftelijke M1 fase kan nu worden stop gezet en omgezet worden in een fysieke M1 vergadering. De planning en procedure voor de M1, M2 en de besluitvorming wordt nu als volgt voorgesteld:

Woensdag 17 juni: Meningsvorming 1 (fysiek)

Bespreking Perspectiefnota, Meningsvorming 1. De behandeling zal in de verschillende raadskamers plaatsvinden. Bij deze behandeling zal de orde van de vergadering wellicht iets aangepast moeten worden. Omdat het over een voorstel gaat dat alle portefeuilles raakt ligt het minder voor de hand dat er in de raadskamers afzonderlijk een eerste oordeel over de Perspectiefnota wordt uitgesproken. Ook hoeft in een M1 fase niet aan de orde te komen of men moties zal gaan indienen, want we weten vooraf dat dit zal gaan gebeuren. Het ligt in de rede de M1 fase dan iets meer (politiek) vraaggericht zal zijn. Om de agenda van 17 juni niet geheel te belasten met de M1 van de Perspectiefnota zal de M1 vergadering verdeeld worden over de agenda van 17 juni en van 24 juni.

Donderdag 18 juni tot en met donderdag 25 juni: Periode van het opstellen van moties en amendementen

De fracties dienen hun concept moties en amendementen in voor de Meningsvorming 2 bespreking.

Woensdag 24 juni Meningsvorming 1 (fysiek)

Bespreking Perspectiefnota, Meningsvorming 1. Zie woensdag 17 juni

Woensdag 1 juli: Meningsvorming 2

Bespreking Perspectiefnota in fase Meningsvorming 2. Plenair.
Met spreektijden. Geen uitloop mogelijk. Meerdere woordvoerders zijn toegestaan. De bespreking zal verlopen via thema's, waarbij de exacte thematisering af hangt van welke onderwerpen/thema's aan de orde zijn in de ingediende moties en amendementen.

Voorstel betreffende vervolg proces behandeling Perspectiefnota 2021-2024

Donderdag 2 juli tot en met maandag 6 juli 12.00 uur: de definitieve moties en amendementen worden geschreven.
Periode waarin fracties hun definitieve moties en amendementen indienen en/of aangeven of zij de door hen reeds ingediende concept moties en amendementen handhaven danwel intrekken.

Woensdag 8 juli besluitvormende raad Perspectiefnota.
Besluitvormende raad. Perspectiefnota staat centraal. De gebruikelijke spreektijden zullen gehanteerd worden. De definitieve amendementen en moties dienen op maandag voor 6 juli vóór 12.00 uur ingediend te zijn. Spreekvolgorde: grootste oppositie fractie, grootste coalitiefractie etc. Twee woordvoerders per fractie zijn toegestaan waarbij één algemeen en één financieel.

Voorstel:

Instemmen met het in deze notitie geschetste agenderings/besluitvormingsproces van de Perspectiefnota

Bundel technische vragen Perspectiefnota 2021

Versie: 22-05-2020

GroenLinks 2
VVD 5
D66 12
PvdA 22
SP 27
Arnhem Centraal 32
Partij van de Dieren 34
CDA 35
PVV 38

GroenLinks

Fractie:	**GL - 1 (mondeling)**
Pagina:	5
Vraag:	Woningbehoefte. Verwachting andere woningbehoefte in het kader van sociale huur. Wie pakt dit op?
Antwoord:	Deze vraag is mondeling beantwoord tijdens de technische sessie.

Fractie:	**GL - 2 (mondeling)**
Pagina:	6
Vraag:	Visie Circulaire Economie, wanneer komt die?
Antwoord:	Deze visie en plan van aanpak worden na de zomer van 2020 verwacht

Fractie:	**GL - 3**
Pagina:	7
Vraag:	Welk herstelplan wordt bovenaan bedoeld?
Antwoord:	Met het herstelplan wordt de aanpak van het college bedoeld die gericht is op het herstel van de stad die nu getroffen is door de Corona-crisis. Dit is geen vastgelegd plan, maar een set aan te ontwikkelen maatregelen en beleidsinterventies gebaseerd op de impact en effecten van de Corona crisis op de Arnhemmers. De wijze waarop we de 1,5 meter samenleving in de stad willen gaan vormgeven, bijvoorbeeld in openbare ruimte en met de terrassen, is daar een voorbeeld van. Maar ook de beleidsmatige opgave om te onderzoeken op welke wijze de negatieve effecten op ondermeer de economie, cultuur en welzijn kunnen worden opgevangen (beleidsinterventies). De focus van deze aanpak is om inzicht te krijgen in wat er nodig is voor de middellange en lange termijn en welke investeringen daarbij horen. Deze aanpak wordt momenteel verder uitgewerkt en de raad gaat daarin worden meegenomen.

Fractie:	**GL - 4 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	De bridge tot liberation experience? Gaat dit door?
Antwoord:	Naar de mogelijkheden van de De Bridge to Liberation wordt op dit moment gekeken. Dit wordt in nauwe afstemming gedaan tussen Stichting Bridge to Liberation en gemeente Arnhem en de andere strategische partners provincie Gelderland en vfonds.

Fractie:	**GL - 5**
Pagina:	
Vraag:	De rookvrije generatie. Het plaatsen van borden kost 120.000 euro. Waarom zijn deze kosten zo hoog?
Antwoord:	De gemeente heeft 499 speelplaatsen in beheer. Per speelplaats zullen ongeveer 3 betontegels 'Rookvrij' bij de ingangen van de speelplaats geplaatst worden (op de grond). Het plaatsen van 1 tegel kost ongeveer 75 euro, dit is inclusief aanschaf tegel, kosten plaatsen van de tegel en logistieke kosten

Fractie:	**GL- 6**
Pagina:	9
Vraag:	De begroting is sluitend zonder de aanvullende middelen vanuit het Rijk. Maar hoe ziet het financiële plaatje eruit wanneer we de middelen wel ontvangen? Heeft het college dit scenario uitgedacht en hoe worden de extra middelen dan ingezet?
Antwoord:	Indien we aanvullende middelen van het rijk ontvangen, dan zal de exploitatie in elk jaar gunstiger uitvallen. Gezien het feit dat we dit op dit moment te onzeker vinden, is geen scenario uitgedacht hoe deze middelen in te zetten. De middelen Jeugdzorg worden via het Gemeentefonds ontvangen en zijn daarmee in principe algemene middelen die voor alle programma's in te zetten zijn.

Fractie:	**GL - 7**
Pagina:	13
Vraag:	Sportbedrijf kost weer meer geld. Wat is terugkijkend, gezien (financiële) doel het resultaat van de verzelfstandiging? Wat zijn consequenties van het terugdraaien van de verzelfstandiging?
Antwoord:	Het klopt dat de subsidie aan Sportbedrijf sinds 2017 is opgelopen. Dit is echter niet meer dan de jaarlijkse indexering. Sinds 2017 is het Sportbedrijf Arnhem elk jaar ruimschoots binnen het beschikbare budget voor de subsidie gebleven.

Fractie:	**GL- 8**
Pagina:	15
Vraag:	Wat is de rekenrente nu en waarom is die rente niet verlaagd? Wat levert verlaging op? Is de inschatting dat de dotatie aan de BR solvabiliteit omlaag kan? En wat is het gevolg van een eventuele lagere rekenrente daarop?
Antwoord:	De rekenrente (omslagrente) bedraagt in 2020 2% en zal in 2021 worden verlaagd naar waarschijnlijk 1,7 of 1,8%. Daar zijn wettelijke voorschriften voor. De rekenrente wordt bepaald door de rentekosten over alle leningen die de gemeente betaalt. Die leningen zijn in de achter ons liggende jaren afgesloten en hebben niet allemaal zo'n lage rente als momenteel gangbaar is. Verlaging van de rekenrente levert op zichzelf niets op. De rekenrente is een instrument om kosten van leningen intern binnen de gemeente toe te rekenen aan investeringen en programma's. De rente die de gemeente moet betalen aan geldgevers wordt daardoor niet beïnvloed. De BR solvabiliteit heeft geen relatie met de rekenrente. De BR wordt berekend op basis van de boekwaarde van de investeringen en de begrote afschrijvingen. Die worden geen van beide beïnvloed door de rente. Verlaging van de rekenrente heeft dus geen gevolg voor de hoogte van de BR solvabiliteit.

Fractie:	**GL- 9**
Pagina:	15
Vraag:	Wat zou het opleveren in de begroting als we de stelpost wél opnemen (rond BR solvabiliteit)?
Antwoord:	Als we de stelpost inzake verwachte onderuitputting van de kapitaallasten ook in het laatste jaar opnemen, dan staat deze structureel in de begroting en leggen we ons structureel vast op deze besparing. Het wel of niet opnemen van deze stelpost staat los van de begrote dotatie aan de BR Solvabiliteit.

Fractie:	**GL - 10**
Pagina:	18
Vraag:	Wat is het structurele beeld richting 2023? Is dat ook positief, of wordt het negatieve resultaat gedekt door incidenteel verwachte voordelen? En; het laatste jaar is vooral voor de provincie van belang?
Antwoord:	Volgens de beoordeling van de toezichthouder is het structurele begrotingssaldo in de MJPB 2020-2023 ruim € 5 miljoen in 2023. Op dit saldo zijn de incidentele baten en lasten dus gecorrigeerd. Inderdaad is het laatste jaar voor de provincie van belang om een oordeel te geven over de structurele sluitendheid.

Fractie:	**GL - 11**
Pagina:	19
Vraag:	Eventuele extra inzet van voor de coronacrisis (ondersteuning ondernemers, regelingen uitvoeren, extra zomerscholen); in hoeverre worden die betaald uit de Algemene Reserve?
Antwoord:	In de komende periode gaan we voortdurend monitoren welke extra kosten als gevolg van de coronacrisis leiden tot directe nadelen in het lopende jaar 2020, welke mogelijk in het meerjarenbeeld 2021-2024 moeten worden ingeraamd en welke in het risicoprofiel moeten worden meegenomen (omdat er teveel onzekerheden zijn). Deze prognoses nemen we mee in Turap-2 voor wat betreft 2020 en de Begroting 2021-2024 voor wat betreft de jaren na 2020. Aan de raad leggen we indien nodig daarbij een voorstel neer hoe we omgaan met mogelijke extra kosten. Daarbij betrekken we natuurlijk de maatregelen en compensatie van het rijk en de provincie. We verwachten uit de opschoning van de bestemmingsreserves mogelijk ruimte die ingezet kan worden en tot slot zijn er wellicht voorstellen voor beleidsinterventies te doen.

VVD

Fractie:	**VVD - 1**
Pagina:	Beleid meedoen in een socialer Arnhem
Vraag:	In de bestuursrapportage Doorbraak naar werk, staat op pagina 38 een vertaling van de aantallen extra Arnhemmers die wij aan het werk gaan helpen. “Op deze manier komen wij tot 350 van de groep van 500’ tot en met 2024”. En dat betekent in deze bestuursperiode zelfs maar 100 extra mensen in plaats van de 500 die we als ambitie in het coalitieakkoord hebben afgesproken. Wat zegt het staatje p 38 in de bestuursrapportage over de ambitie?
Antwoord:	De ambitie is en blijft om (i) de landelijke lijn te volgen voor wat betreft het saldo op de in- en uitstroom en (ii) 500 Arnhemmers extra aan het werk te helpen. Het slechts formuleren van een ambitie is echter niet genoeg om deze zijn werk te laten doen. Op basis van de inzichten uit de genoemde (en de vorige) bestuursrapportage hebben we dan ook geprobeerd om de ambitie te operationaliseren. In de bestuursrapportage stellen we vast dat de gemeente Arnhem de lijn van gemeenten van een vergelijkbare omvang inmiddels volgt. Het volgen van die lijn betekent dat het jaarlijkse, positieve saldo op instroom en uitstroom ca. 250 inwoners moet zijn. Daarnaast hebben wij in de MJPB 2020-2023 conform het besluit van de raad de ambitie van het programma Doorbraak Naar Werk (deels) financieel vertaald in de begroting. Het staatje op pagina 38 van de bestuursrapportage is niets meer of minder dan een vertaling van (i) het volgen van de landelijke lijn en (ii) de financiële taakstelling in tenminste te behalen aantallen. Het is geenszins opgetekend als impliciete afschaling van de ambitie, want die staat (zoals gezegd) nog steeds.

Fractie:	**VVD-2**
Pagina:	Beleid meedoen in een socialer arnhem
Vraag:	In de motie ‘Maak werk van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (19M143)’ werd gevraagd om budgetten uit te breiden ten behoeve van de AST. In de behandelingen in 2019 is gesproken over noodzakelijke aanpassingen van o.a. de MFC’s en openbare ruimte (het lijstje van het APCG). Dat zou om een bedrag van iets meer dan 100k gaan. In de P nota wordt nu gesproken over € 10K voor openbare ruimte en 15 k voor vastgoed. 2) Waar zijn deze twee bedragen op gebaseerd en is dit voldoende?
Antwoord:	In de brief van 2 juli 2019 is aangegeven dat circa €15.000 per jaar nodig is voor bestaand vastgoed met daarbij een aantal uitgangspunten. Voor bestaande Openbare ruimte is uitgegaan van €50.000 in 2020 en is nu structureel geraamd op €10.000. Zoals in de perspectiefnota staat moet uit een nog op te stellen meerjarig agenda blijken of dit voldoende is. Zoals in de brief van 2 juli 2019 is opgenomen betreft het hier niet de grote aanpassingen zoals o.a. liften en bijvoorbeeld de markt.

Fractie:	**VVD- 3**
Pagina:	Beleid meedoen in een socialer Arnhem
Vraag:	Voor de uitvoering van de AST bij vastgoed gaat het om een jaarlijks budget van € 15.000. Uit een nog op te stellen meerjarig agenda moet blijken of dit voldoende is. De inzet van ervaringsdeskundigheid zal (deels) door inclusie worden gefaciliteerd en bekostigd. 3) Wanneer is de meerjarige agenda gereed?
Antwoord:	Deze wordt eind derde kwartaal verwacht.

Fractie:	**VVD - 4**
Pagina:	Beleid meedoen in een socialer Arnhem
Vraag:	Knelpunt van 725 K op doelgroepenvervoer. Dit is een structureel tekort dat voor een groot deel gedekt gaat worden uit algemene middelen. 4) Aan welke knoppen kan er nog gedraaid worden om dit tekort te verkleinen en/of is hier al kritisch naar gekeken? Zoals we dat bij leerlingenvervoer bijvoorbeeld wel zien.
Antwoord:	Het doelgroepenvervoer is door de aanbesteding duurder geworden; in meerdere brieven en bijeenkomsten is uitgelegd dat dit te verwachten was door o.a. verhoging BPM, inzetten op duurzaamheid en marktwerking. Daarnaast zien we de laatste jaren een stijging in het aantal toewijzingen voor vervoer (o.a. als gevolg van de vergrijzing) en daarmee ook het gebruik. Daar kunnen we als gemeente iets aan doen door het aanscherpen van de beleidsregels. Hiervoor zijn dan ook de nieuwe beleidsregels voor vervoer opgesteld in het kader van Wmo (vraagafhankelijk en dagbesteding) en Jeugdwet (vervoer naar instellingen). Deze zijn op 1 februari van kracht

	gegaan; een aantal maatregelen die daarin staat is helaas door Corona uitgesteld. Ook de Verordening Leerlingenvervoer 2020, die nu voorligt bij de raad, is één van de knoppen waarmee dit tekort verkleind kan worden. De sleutel voor kostenbeheersing ligt bij de gemeente, in de toewijzing. Door de invoering van de beleidsregels zijn hierop al maatregelen genomen. Ook blijven we de kosten zorgvuldig monitoren. Bij een verdere overschrijding zullen we met een voorstel tot verdere maatregelen komen om de kosten naar beneden te brengen. Echter doelgroepenvervoer is noodzakelijk om ervoor te kunnen zorgen dat iedereen mee kan blijven doen.

Fractie:	**VVD - 5**
Pagina:	5
Vraag:	De regio Arnhem-Nijmegen groeit op dit moment snel. Sneller dan andere steden in het land. Mocht de groei doorzetten, moeten we zorgen dat we daarvoor klaar zijn. Alle inspanningen die hiervoor nodig zijn, staan in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling. Dat is onder meer de woondeal die we in de regio Arnhem Nijmegen samen met het Rijk hebben gesloten. We weten niet of deze groei zich op eenzelfde manier zal doorzetten. De impact van de coronacrisis onderzoeken we samen met onze partners in de stad. Daarbij kijken wij ook naar het effect van de coronacrisis op de woningbehoefte. In het woonbehoefteonderzoek staat bijvoorbeeld een berekening bij de economische groei zoals die was voordat de crisis startte en een berekening bij een lagere groei. We verwachten dat de behoefte niet zal afnemen, mogelijk heeft de situatie wel effect op het type woningen dat wij moeten realiseren. Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Wij zien daarbij mogelijkheden voor 'stadsvernieuwing 3.0'. Dat is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee vooral de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten. Dat doen we door in te zetten op het bouwen van betaalbare, duurzame en energiezuinige woningen. Daarnaast streven we naar een zo circulair mogelijke woningbouw, kijken we hoe we de leefomgeving groen houden en hoe we de sociale structuur van wijken kunnen verbeteren. Daarbij mogen we de bereikbaarheid van de stad niet uit het oog verliezen. Wij kunnen dit niet alleen. Wij willen daarom komen tot een stadsakkoord met de corporaties en marktpartijen. In dat akkoord maken wij afspraken over de maatregelen die nodig zijn om het wonen in Arnhem voor nu, morgen en in de toekomst mogelijk en aantrekkelijk te blijven maken. 5) “economische groei” dat per maand, kwartaal, jaar, kan fluctueren. Op welke (lange) termijn grootheid stuurt de gemeente mbt woningbouwplanning? Het Companen rapport bekijkt het op basis van (verwachte) welvaartsgroei. Is dat een betere standaard voor woningbouwplanning en hoe bekijkt de gemeente naar schommelingen per jaar? Het woonbehoefteonderzoek was de totale gewenste toevoegingen 2019 – 2030 > 7500 woningen. Hiervan ~ 700 sociale huurhuizen, een zelfde hoeveelheid midden huur en ~ 6000 koop woningen. Van goedkoop, midden tot duur. Dat was op basis van 0,4% welvaartsgroei. Dit stuk We verwachten dat de behoefte niet zal afnemen, mogelijk heeft de situatie wel effect op het type woningen dat wij moeten realiseren. Op welke welvaartsgroei cijfer zullen de aanpassingen plaatsvinden en wat is dan de verwachte verschuiving ? Of weten we nog niet of de corona crisis een dus danig lange termijn effect heeft op de woningbouwplanning?
Antwoord:	De gemeente Arnhem stuurt op het toevoegen van 7500 woningen tot 2030 en 8000 woningen tot 2040. Ook de gemeente hanteert de verwachte welvaartgroei, we baseren we ons op het Companenonderzoek. We bekijken het in het lange termijn perspectief en acteren niet op incidentele schommelingen, in plan van aanpak is opgenomen dat we blijven monitoren om evt bij te kunnen stellen. . We weten nog niet wat het daadwerkelijke effect van Covid-19 op de economie zal zijn. Het lijkt reëel dat de economie zal krimpen en daar mee behoefte aan sociale huurwoningen toeneemt. We zullen dit monitoren. In PvA is rekening gehouden met 30%, dit is meer dan de gewenste 670 woningen. In dit plan spraken we ook over evt uit de voorraad halen van sociale huurwoningen in een andere categorie (oplossen mismatch). Via monitoring houden we de daadwerkelijk behoefte in de gaten en kan besloten worden meer woningen in de sociale voorraad te houden indien hier behoefte aan is.

	Daarnaast stelt het college voor 30% van de zachte plancapaciteit toe te voegen in de sociale huur. Afhankelijk van de welvaartsgroei de komende jaren kan dit percentage worden bijgesteld of woningen worden verkocht dan wel naar de middenhuur worden gebracht.

Fractie:	**VVD - 6**
Pagina:	5
Vraag:	“prioriteit” wat wordt hiermee bedoeld en prioriteit waarover? Graag enkele voorbeelden van wat dan dus minder (snel)?
Antwoord:	Als we in geld en capaciteit moeten kiezen tussen enkelvoudig woningbouwproject of een woningbouwproject waarin de ontwikkelaar ook aan leefbaarheid en werkgelegenheid werkt geven wij daar voorrang aan. Projecten die meer doelen dienen dan sec de woningopgave verdienen onze voorkeur.

Fractie:	**VVD- 7**
Pagina:	Open en verantwoord besturen
Vraag:	Hoe staat het met de uitwerking van 19A64 “Open Data”?
Antwoord:	We hebben binnen de gemeente Arnhem een kernteam "Open Data" opgericht dat zich bezighoudt met het versnellen en verbeteren van het publicatieproces van open datasets. Onder een dataset verstaan we een verzameling gegevens die bij elkaar horen, bijvoorbeeld gegevens over waardevolle bomen in de stad. Op dit moment staat op de landelijke opendata website (data.overheid.nl) informatie over 28 datasets van de gemeente Arnhem. Daarnaast gaan we WOB-dossiers die na 1 april 2020 binnengekomen zijn na behandeling publiceren op de website opendata.arnhem.nl. Voor de zomer volgt er een raadsbrief waarin uitgebreid in wordt gegaan hoe opvolging aan het amendement wordt gegeven. De inhoud van deze raadsbrief is een meerjarenplan waarin we onze doelen beschrijven, welke gegevens we als Open data willen publiceren en wanneer dat gerealiseerd moet zijn.

Fractie:	**VVD - 8**
Pagina:	Open en verantwoord besturen
Vraag:	Hoe staat het met de door de college voorgenomen media impuls en de plannen rond RTV Arnhem?
Antwoord:	Het college heeft de raad op 28-05-2019 via een raadsbrief geïnformeerd over de voorgenomen media-impuls. Daar waar het om een mediafonds gaat heeft het college aangegeven een beroep te willen doen op andere overheden om hier middelen beschikbaar voor te stellen. Die middelen zijn er niet gekomen. Met Streekomroep Midden Gelderland (voormalig RTV Arnhem) en Omroep Gelderland is de gemeente in gesprek. Streekomroep Midden Gelderland heeft een toekomstplan ingediend waarin zij nauw samenwerkt met Omroep Gelderland. Dit plan kan alleen gerealiseerd worden indien er extra financiële middelen komen. Wegens de coronacrisis staan beide ontwikkelingen on hold.

Fractie:	**VVD - 9**
Pagina:	Financien meedoen in een socialer Arnhem
Vraag:	Welk bedrag geven wij precies jaarlijks uit aan onderwijsachterstandenbeleid en hoe is dit verdeeld?
Antwoord:	Grofweg gaat: - 3.4 mln naar VVE-plaatsen in de voorschoolse periode (VVE-peuteropvang), - 1.3 mln naar activiteiten op de OAB-scholen, - 2.0 mln naar PAS (scholing/logopedie/coaches VVE/ Zomerschool/Weekendschool) en - 0.3 mln naar activiteiten als Voorleesexpress, Speelmorgens en VVE-peutergym. (prognose 2021).

Fractie:	**VVD - 10**
Pagina:	Financien meedoen in een socialer Arnhem
Vraag:	Inclusie [pag 9] Welke financiële gevolgen heeft de aangenomen motie 20M67 Tempo vernieuwing scholen op het budget voor inclusie en duurzaamheid?
Antwoord:	Eventuele gevolgen zijn nu nog niet volledig uitgewerkt.

Fractie:	**VVD - 11**
Pagina:	Financien meedoen in een socialer Arnhem
Vraag:	‘’ Doelgroepenvervoer (DRAN)’’ op pagina 9: 11) medio 2018 heeft de wethouder de toezegging gedaan te kijken naar hoe we de jaarlijks terugkomende stijgende kosten kunnen bedingen en waar we wel grip op kunnen hebben en keuzes in kunnen maken. Is dit bekend en wat is daar het resultaat van?
Antwoord:	In 2018 is door de wethouder (Ritsema) toegezegd dat t.b.v. de nieuwe aanbestedingsronde (2019/2020) een korte gespreksnotitie voor de raad zou worden opgesteld met mogelijke alternatieve oplossingen voor het organiseren van het doelgroepenvervoer. De raad zou deze gespreksnotitie ontvangen, ruim voor de start van het aanbestedingstraject, namelijk rond januari 2019. Tevens zou, ter informatie van de raad, rond die tijd een technische voorlichting worden georganiseerd. Op 18 december 2018 heeft u de toegezegde raadsbrief ontvangen met daarin de informatie over de stand van zaken doelgroepenvervoer met diverse bijlagen waaronder een evaluatie van Avan, een knoppenplan met diverse mogelijkheden om aan de stijgende kosten te kunnen draaien en het projectplan "Samenverder…..". In deze brief werden ook twee voorlichtingsbijeenkomsten (februari 2019) aangekondigd over de mogelijke regionale samenwerking. Deze bijeenkomsten hebben destijds plaatsgevonden. Daarnaast is de raad in april 2019 geïnformeerd over het besluit van het college om deze regionale samenwerking voort te zetten en de argumenten waarop dit besluit is genomen. Ook heeft de raad ingestemd met de uitgangspunten en randvoorwaarden voor de regionale inkoop van doelgroepenvervoer. Inmiddels heeft de BVO DRAN een aantal zaken uit het knoppenplan doorgevoerd in de aanbesteding; ook in de nog lopende contracten (tot juli 2020). Ook in de beleidsregels Wmo en Jeugdwet en de nu voorliggende Verordening Leerlingenvervoer 2020 zijn diverse keuzes gemaakt om de stijgende kosten te kunnen bedingen. Echter ondanks de (nog te nemen) maatregelen moeten we constateren dat het faciliteren van alle vormen van doelgroepenvervoer kosten met zich meebrengt die de afgelopen jaren door diverse oorzaken (zoals o.a. verhoging BPM, toename aantal gebruikers, hogere kosten verzekeringen en marktwerking) alleen maar zijn gestegen.

Fractie:	**VVD - 12**
Pagina:	11
Vraag:	’Op basis van eerdere veronderstellingen is in de begroting al wel rekening gehouden met de eerder aangekondigde hogere kosten aanbesteding inzamelcontract en gunstige effecten van afvalscheiding Diftar. De definitieve effecten hiervan op de hoogte van de heffing voor 2021 zullen pas later in 2020 bekend worden. ‘’. 12) Zijn de effecten van afvalscheiding DifTar, inclusief de nadelen van het systeem zoals het opruimen van zwerfafval en storingen in het systeem, nog steeds even gunstig als een jaar geleden beschreven?
Antwoord:	Omdat Diftar pas vanaf 1 juli 2020 wordt ingevoerd, zijn deze effecten nog niet bekend. Er zijn nu geen redenen om aan te nemen dat de DIFTAR-effecten anders zullen zijn dan geraamd.

Fractie:	**VVD - 13**
Pagina:	10 en 11
Vraag:	Woondeal Arnhem-Nijmegen Op 4 maart 2020 is de Woondeal Arnhem-Nijmegen ondertekend. De Woondeal is een set afspraken tussen het Rijk, provincie, de gemeenten Nijmegen en Arnhem en de regio Arnhem-Nijmegen. Deze overheden gaan een langjarige samenwerking aan voor het bouwen van meer woningen, de aanpak van excessen op de woningmarkt en het verbeteren van de leefbaarheid in de wijken.

	10 Door het afsluiten van de Woondeal krijgen urgente maatschappelijke opgaven die we in Arnhem hebben, financieel prioriteit bij het Rijk. Dit zijn opgaven op het gebied van wonen, maar ook thema's als groen en circulair, leefbaarheid, verstedelijking en gebiedsontwikkeling. Vanuit het Rijk en provincie komt er ongeveer een miljoen euro vrij om met de uitvoering van deze Woondeal aan de slag te gaan. Om deze langjarige samenwerking vorm te geven hebben we binnen de gemeente Arnhem extra capaciteit nodig, onder andere voor programmasturing en plankosten. 13) Welke “excessen” en waar staan zijn in het plan van aanpak woningbouwontwikkeling? Wat zijn de verwachte programmasturing kosten? Wat zijn de verwachte programma kosten en waar worden die aan besteed? Wat levert het Arnhem op? Hoeveel koopwoningen zullen hierdoor eerder gebouwd worden?
Antwoord:	Dat gaat over buy tot let, toewijzing/beschikbaar houden aan de juiste doelgroep. Extreme huurverhogingen. In PvA besteden we hier aandacht aan in uitwerking van de maatregelen.

Fractie:	**VVD - 14**
Pagina:	10 en 11
Vraag:	pag 10 woondeal + tabel pag 11: die woondeal moet ons toch geld opleveren??
Antwoord:	Uitvoering kost capaciteit. Eerst capaciteit inzetten om geld binnen te halen. En daarnaast levert de woondeal veel meer op dan alleen geld, zoals een structurele samenwerking met overheden, corporaties en ontwikkelaars rond belangrijke maatschappelijke vraagstukken.

Fractie:	**VVD - 15**
Pagina:	12
Vraag:	Bomenbeleid. Geld dat over is bij de vri’s (verkeersregelinstallaties) gaat naar bomen. 15) Waarom worden de opbrengsten uit de vri’s in tabel pag 13 structureel gezien?
Antwoord:	Als gevolg van lagere investeringen in vri's zoals beschreven op pag.12 ontstaat er een besparing op de kapitaallasten. Deze besparing is structureel.

Fractie:	**VVD -16**
Pagina:	12/13
Vraag:	Er wordt noodzakelijkerwijs geïnvesteerd in kunstgrasvelden, om de verspreiding van kunstgraskorrels buiten de velden tegen te gaan. 16) Is het wellicht mogelijk om met de gerechtelijke uitspraak uit Enschede de leverancier aansprakelijk te stellen of een beroep te doen op de verzekering?
Antwoord:	Nee, dat kan niet: de leverancier/aannemer levert wat de opdrachtgever vraagt. Het is aan de opdrachtgever om de goede materialen te bestellen en te controleren wat geleverd is. Vervolgens is het aan de exploitant om alle vereiste maatregelen te treffen om de gevolgen voor het milieu te beperken of ongedaan te maken. Een beroep op een verzekering lijkt lastig. Strafrechtelijke boetes vallen niet onder de dekking van de verzekering. Ook een milieuverontreinigingsverzekering/bodemverzekering van de gemeente biedt geen soelaas, omdat het hier gaat om de handelingen/het nalaten van de exploitant.

Fractie:	**VVD -17**
Pagina:	17
Vraag:	Rente [pag 15/16] De aanname dat de rente gedurende lange periode laag blijft is een realistische. Echter de aanname “kortere looptijden betekent een lagere rente” blijkt in crisis vaak niet zo te zijn. Tijdens de crisis in 2008 was dat juist een groot probleem. Welk risico lopen we hier als de kortlopende rente toch gaat stijgen zoals 2007/2008? Wat is het bedrag aan schulden dat we binnen nu en vijf jaar moeten gaan herfinancieren? En welke nieuwe schulden moeten we in de komende vijf jaar rekening mee houden?
Antwoord:	Voor de crisis in 2008 is de rentecurve korte tijd (in 2006) invers geweest als gevolg van maatregelen van de ECB, die vreesde voor een oplopende inflatie omdat de olieprijzen stegen (terwijl de kerninflatie niet opliep). Dat probleem is nu niet aan de orde en daar hoeven we

	voorlopig ook niet bang voor te zijn. Daarnaast mogen we er ook op rekenen dat de ECB heeft geleerd van de ervaringen in en voorafgaand aan de bankencrisis. Bij de herfinanciering en nieuwe financiering krijg je volgend beeld: <table><tr><td></td><td></td><td>Nieuwe</td><td></td><td>Totale</td></tr><tr><td></td><td>Herfinanciering</td><td>financiering</td><td></td><td>financiering</td></tr><tr><td>2020</td><td>34,7</td><td>48,5</td><td></td><td>83,2</td></tr><tr><td>2021</td><td>44,0</td><td>45,3</td><td></td><td>89,3</td></tr><tr><td>2022</td><td>120,4</td><td></td><td></td><td>120,4</td></tr><tr><td>2023</td><td>23,9</td><td></td><td></td><td>23,9</td></tr><tr><td>2024</td><td>64,6</td><td></td><td></td><td>64,6</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td>287,6</td><td>93,8</td><td></td><td>381,4</td></tr></table>Bedragen zijn in miljoenen €. Dit is op basis van MIP en reservemutaties in MJPB 2020-2023. De nieuwe MJPB is hierin niet verwerkt en dus zal het overzicht met zekerheid anders uitpakken in de nieuwe MJPB. Dat in de jaren na 2021 alleen herfinanciering nodig is en geen nieuwe financiering, komt omdat voor die jaren nog geen wezenlijke nieuwe zijn begroot. De begrote investeringen kunnen worden gedekt door de afschrijvingen. Als de rente sneller gaat stijgen dan we nu hebben begroot lopen we een financieel risico. Maar de hoogte is erg lastig in te schatten. Wanneer de rente gaat stijgen zal naar alle waarschijnlijkheid ook de inflatie stijgen en daarvoor worden we gecompenseerd in het accres van het Gemeentefonds. Het uiteindelijke risico zal dus kleiner zijn dan de rentestijging zelf. Tot slot hebben we in onze begroting telkens in het laatste begrotingsjaar hiervoor een risicobuffer van € 1 miljoen opgenomen.

Fractie:	**VVD - 18**
Pagina:	15
Vraag:	Er wordt voorgesteld om onderbesteding van investeringen (MIP) aan de voorkant te ramen in een stelpost i.p.v. achteraf te laten vrijvallen in de AR. 18) Wat is hier het nut van en wat gebeurt er met deze stelpost aan het eind van het boekjaar?
Antwoord:	Het nut ervan is dat aan de voorkant met een realistische begroting wordt gewerkt, waardoor er bijvoorbeeld geen pijnlijke keuzes gemaakt moeten worden voor bijsturing. Als we dit wel doen en elk jaar blijkt achteraf dat er ruimte is ontstaan, doordat de geplande investeringen niet volledig zijn gerealiseerd, dan waren deze keuzes dus niet nodig.

Fractie:	**VVD - 19**
Pagina:	20
Vraag:	Gevolgen financiële positie coronacrisis & Impactanalyse corona 19) Financiële buffer [pag 20] Het college ziet ruimte om de gevolgen van de crisis op te vangen in weerstandsfactor en bestemmingsreserves. Hoe groot is deze buffer precies?
Antwoord:	De weerstandsfactor ligt in de Perspectiefnota in 2020 en 2021 op het niveau van de 1,0 en loopt daarna (met het inzicht van nu) op naar 1,3 in 2024. In dat jaar zou er dan ten opzichte van de 1,0 een ruimte van ruim € 11 miljoen zijn. In de bestemmingsreserves is circa € 120 miljoen opgenomen, in de komende periode wordt op basis van een beoordelingskader een analyse gemaakt van het nut en de noodzaak van elke bestemmingsreserve.

Fractie:	**VVD - 20**
Pagina:	Alg. aanbiedingsbrief pag 3 onderaan
Vraag:	€120 miljoen gereserveerd in de bestemmingsreserves. College gaat kijken of we deze (deels naar AR kunnen storten). 20) Om welke deel van die 120 gaat het dan? Hoe wordt dat deel bepaald en wat zijn daar de risico's van?

Antwoord:	Dat is nu nog niet in te schatten. Op basis van een beoordelingskader met een aantal criteria gebaseerd op de regelgeving uit het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV), de Arnhemse financiële verordening en de nota reserves worden de bestemmingsreserves beoordeeld. Het resultaat hiervan is dat alle reserves een helder geformuleerd doel met bijpassend saldo en bestedingsplan hebben.

Fractie:	**VVD - 21**
Pagina:	20
Vraag:	“structurele effecten….zullen door vermindering van uitgaven (bezuinigingen)” 21) Is er een lijstje met mogelijke vermindering structurele uitgaven?
Antwoord:	Nee, dit lijstje is er niet. Dit zijn politieke keuzes die gemaakt moeten worden om te bezuinigen op structurele uitgaven op de verschillende programma's.

Fractie:	**VVD - 22**
Pagina:	19
Vraag:	‘’ We zien onder andere lagere opbrengsten OZB door faillissementen, geen dekking van rendabele uren, mogelijke toename van fraude, uitstel diverse processen in de bedrijfsvoering (bijvoorbeeld ICT- projecten) en doorwerking op termijn in een lagere algemene uitkering gemeentefonds als gevolg van een recessie.’’ (pagina 19). 22) Hoe komt het dat er een toename is van fraude en wat doen we daartegen?
Antwoord:	Zoals in de impactanalyse als toelichting is opgenomen: Over de breedte. Zoals bij zorggebruikers als aanbieders en ondernemers die van regelingen gebruik maken. We zullen dit in kaart moeten brengen en ook in nauw overleg met de accountant volgen en indien nodig actie ondernemen om de rechtmatigheid te borgen.

Fractie:	**VVD - 23**
Pagina:	20
Vraag:	mogelijkheden om de financiële gevolgen van de crisisoptimisme te vangen 23) Is er inmiddels al meer duidelijk over de compensatie vanuit het rijk?
Antwoord:	Er zijn inmiddels meerdere uitvragen gedaan vanuit de VNG in de richting van gemeenten om aan te geven met welke extra kosten of gederfde inkomsten zij zich geconfronteerd zien. Eind mei zijn er bestuurlijke overleggen tussen VNG en BZK (ter voorbereiding op de meicirculaire), waarin dit ook onderwerp van gesprek is. Ook wordt gesproken over tijdelijke bevriezing van het accres gemeentefonds en de voorwaarden waaronder dit op een bepaald moment weer wordt losgelaten. Het kan echter goed zijn, dat concrete afspraken over compensatie pas in de maanden juni, juli of nog later helder worden. We zullen deze informatie zo goed als mogelijk bij het opstellen van de Begroting 2021-2024 en Turap-2 2020 betrekken.

Fractie:	**VVD - 24**
Pagina:	20
Vraag:	Er wordt niks gezegd over compensatie en/of maatregelen door of vanuit de provincie. Wordt hier ook aan gewerkt/over gesproken?
Antwoord:	Hier wordt zeker aan gewerkt. Er is regelmatig contact met onze contactpersoon binnen de Provincie en er wordt gewerkt aan het goed vormgeven van de subsidieaanvraag van de Provincie. Er zijn inmiddels meerdere subsidie-verstrekkingen bekend.

D66

Fractie:	**D66 - 1 Algemeen**
Pagina:	
Vraag:	Het valt de fractie van D66 op dat in beide documenten, waar het college spreekt over coronamaatregelen (contact beperkende maatregelen) er een periode van 3 maanden wordt aangehouden. Dit is obv cijfers van het CPB, maar andere onderzoeken laten zien dat dit niet realistisch is en dat de economische recessie veel langer zal zijn, waarom heeft het college hier geen rekening mee gehouden?
Antwoord:	Op het moment van opstellen van Perspectiefnota en Turap waren de effecten en de termijn niet goed in te schatten. We hebben er toen voor gekozen (net als vele andere gemeenten) om aan te sluiten bij de termijn van de beperkende maatregelen van drie maanden, zoals door het Kabinet is besloten. Natuurlijk hebben we in de impactanalyse wel een eerste doorkijk gemaakt van de effecten van deze drie maanden op de beleidsvelden op de langere termijn. Inmiddels kunnen we dit actualiseren en dit zullen we de komende tijd ook continu blijven doen. De maatregelen, effecten en mogelijke compensatie van het rijk veranderen voortdurend en daar passen we ons op aan. We zullen de raad in de komende weken regelmatig informeren en stellen de Begroting 2021-2024 en Turap-2 op basis van de meest realistische en actuele informatie op.

Fractie:	**D66 - 2 Algemeen**
Pagina:	
Vraag:	In 2008 viel Barings om. In 2010 moest de gemeente Arnhem 25 miljoen bezuinigen. De crisis van nu wordt naar verwachting vele malen dieper. Een krimp van de economie van minstens 7% wordt voorspeld. Wanneer worden deze verschillende scenario's en (bezuinigings) opties in beeld gebracht?
Antwoord:	Wij werken met scenario's die gebaseerd zijn op de impact van de crisis en het handelingsperspectief dat we hiervoor moeten inzetten. We monitoren voortdurend op welk beleidsveld de mate van ingrijpen zich van adaptief naar meer pro-actief moet verschuiven. Dit passen we aan op basis van continu actualiseren van de impact. De impact zal per beleidsveld verschillend zijn en wordt ook weer bepaald door bijvoorbeeld de mate van ingrijpen en/of compensatie door de rijksoverheid en de duur van de crisis. We zullen de raad in de komende periode meenemen in de te verwachten ontwikkelingen en de uitwerking hiervan in de Begroting 2021-2024 en Turap-2 laten neerslaan.

Fractie:	**D66 - 3 Algemeen**
Pagina:	
Vraag:	Hoe schat het college van B&W de financiële impact voor de gemeente Arnhem van de recessie die op handen is in? Graag een cijfermatige onderbouwing. (Denk dan oa aan een aantal belangrijke parameters: stijging bijstand en aanpalende terreinen, daling gemeentefonds (trap-af), minder parkeerinkomsten (nu), lagere inkomsten op andere terreinen (leges, kaartjes) mogelijk tijdelijk terugvallen van de grondexploitaties.)
Antwoord:	De impactanalyse die als bijlage bij de Perspectiefnota is opgenomen, geeft hiervan een eerste beeld. In de komende maanden actualiseren we dit beeld (bijvoorbeeld op basis van nieuwe doorrekening en inschattingen van extra kosten en gederfde opbrengsten, bestuurlijke afspraken tussen VNG en rijk over compensatie en mogelijke bevriezing van het accres gemeentefonds). We verwachten in de maanden juni en juli daar meer duidelijkheid over te kunnen geven. Op periodieke momenten zal de raad hierover in deze periode worden geïnformeerd.

Fractie:	**D66 - 4 Turap**
Pagina:	7
Vraag:	Rente: In de tekst staat "er wordt voorgesteld", mogen we er dus vanuitgaan dat een raadsbesluit nodig is voordat in 2020 tot dit andere rentebeleid kan worden overgegaan? Zo nee, waarom niet? Zo ja, waarom wordt dit voordeel dan nu in de tussenrapportage vermeld, terwijl de raad er geen besluit over heeft genomen en hiervoor ook geen voorstel voorligt?
Antwoord:	Turap-2 wordt ter besluitvorming aan de raad voorgelegd, dus daarmee ook de afwijking op de rente. Gelijktijdig met de Turap wordt een afzonderlijk voorstel aan de raad voorgelegd met voorstellen over de verwerking van de afwijkingen. Het rentebeleid is voorbehouden aan het

	college (bedrijfsvoering), maar de begrotingstechnische verwerking zal uiteraard aan de raad worden voorgelegd.

Fractie:	**D66 - 5 Turap**
Pagina:	7
Vraag:	Actualisering bestemmingsreserves: Zoals bij de rente: de raad gaat over onttrekkingen uit en doteringen aan bestemmingsreserves. Waarom wordt dit voordeel nu in de tussenrapportage vermeld, terwijl de raad er geen besluit over heeft genomen en hiervoor ook geen voorstel voorligt? Graag ontvangen we een gedetailleerde onderbouwing waarom de stand van de genoemde reserves niet meer actueel zou zijn, welke bedragen uit welke reserves kunnen vrijvallen en hoe met de resterende bedragen in de reserves, het realiseren van de bij de reserves behorende doelen haalbaar blijft.
Antwoord:	Gelijktijdig met de Turap wordt een afzonderlijk voorstel aan de raad voorgelegd met voorstellen over de verwerking van de afwijkingen. Hieronder het beeld van de vrijval uit de bestemmingsreserves. Het realiseren van de doelen die ten grondslag liggen aan deze reserves blijft na deze vrijval overeind. De vrijval ontstaat als gevolg van de vergelijking tussen het doel en de gereserveerde middelen.

Bestemmingsreserves *(bedragen x € 1.000)*	**Totaal**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Bedrijfsvoering	2.173		821	749	453	150
Taakmutaties Gemeentefonds-Overloop	711	711				
Stimulering woningbouw	300	300				
Toezicht peuterspeelzalen en gastouderopvang	290	290				
Pakketmaatregelen WMO	23	23				
Subtotaal	3.497					
Ruimte binnen reserves Evenementen, Cultuur en Jeugd/Jeugdzorg	310	310				
Totaal	3.807	1634	821	749	453	150

Fractie:	**D66 - 6 Turap**
Pagina:	9
Vraag:	Begroting BUIG: Naast de 2,23 mln incidenteel voordeel op de BUIG vanwege de compensatie voor de jaren 2015 en 2016, wordt een verwacht structureel nadeel van 300.000 euro gerapporteerd. Voor de toelichting wordt verwezen naar p. 29 van de rapportage Doorbraak naar werk. Hier is echter geen onderbouwing van het nadeel terug te vinden. Graag zien we een onderbouwing van het gerapporteerde nadeel.
Antwoord:	Op 3 juli 2019 heeft de raad ingestemd met het programmaplan 'Doorbraak naar Werk' en het realistisch en actueel begroten van BUIG (gebundelde uitkeringen). De Arnhemse prognose en begroting wordt berekend door de landelijke (procentuele) ontwikkeling toe te passen op de realisatie van het voorgaand jaar. De ambitie om 500 Arnhemmers extra uit de bijstand te krijgen is vertaald naar een besparing vanaf 2021. Uitgangspunt daarbij is dat 30% van deze groep aan het werk kan met behulp van een gemiddelde loonkostensubsidie van € 7.500,- aan de werkgever. Als we de landelijke ontwikkelingspercentages toepassen op de realisatie van 2019 dan komt de meerjarenprognose, op basis van het voorlopig BUIG budget 2020, er als volgt uit te zien:

Prognose Arnhem incl. vangnet (bedragen x € 1 miljoen)	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Budget	104,9	107,3	109,7	112,3	114,9
Netto lasten	113,8	116,5	119,1	121,9	124,9
Extra ambitie 500	-	*-0,3*	*-1,2*	*-2,4*	*-3,6*
Saldo	-8,9	-8,9	-8,2	-7,3	-6,4
	-8,5%	-8,3%	-7,5%	-6,5%	-5,5%
Vangnetuitkering	0,5	0,4	-	-	-
Saldo na vangnetuitkering	-8,4	-8,5	-8,2	-7,3	-6,4

Zetten we het saldo uit bovenstaande tabel af tegen het tekort wat op dit moment in de begroting is opgenomen dan komen onderstaand saldo naar voren. Op basis van de doorrekening ontstaat voor 2020 een tekort van 300k. In de jaren 2021 t/m 2024 varieert het saldo ten opzichte van de begroting van een tekort van 600k (in 2023) tot een positief saldo van 400k (in 2024):

Beeld t.o.v. begroting (bedragen x € 1 miljoen)	2020	2021	2022	2023	2024
Bedrag opgenomen in MJPB	-8,1	-8,3	-7,7	-6,7	-6,7
Nieuwe prognose	-8,4	-8,5	-8,2	-7,3	-6,4
Verschil (- = knelpunt)	-0,3	-0,2	-0,5	-0,6	0,4

Fractie:	**D66- 7 Turap**
Pagina:	10
Vraag:	Tekort jeugdzorg: Het tekort op de jeugdzorg (8,8 mln) lijkt gebaseerd te zijn op de cijfers zoals ook opgenomen in de rapportage Zorg Dichterbij. Deze cijfers zijn van begin februari, waarbij is aangetekend dat de laatste twee maanden (december en januari) nog niet volledig betrouwbaar zijn. Ambtelijk heeft men de beschikking over recentere gegevens. Is op basis van het eerste kwartaal (t/m maart, waarover de Turap gaat) het beeld op deze grote post nog altijd hetzelfde, of inmiddels gunstiger of minder gunstig?
Antwoord:	De cijfers Jeugdzorg voor het jaar 2020 zoals opgenomen in Turap-1 en de bestuursrapportage Zorg Dichterbij (maart 2020), stemmen overeen met de cijfers die in de raadsbrief van 7 januari 2020 zijn gecommuniceerd. In het gemelde Turap tekort van € 8,8 miljoen is wel rekening gehouden met volledige realisatie van de kostenbesparende maatregelen MJPB 2020-2023 en effecten beleidsrichtlijnen en nieuwe inkoopvoorwaarden (tezamen € 1 miljoen) plus € 1,4 miljoen aan besparingsmaatregelen zoals die door de taskforce jeugdzorg worden voorgesteld. De realisatie van deze maatregelen is onzeker door vertraging van de invoering als gevolg van de corona-crisis. Dit is ook in onze risico-inventarisatie Corona verwerkt. Op dit moment is er nog onvoldoende vergelijkingsinformatie beschikbaar om eventuele nieuwe, afwijkende ontwikkelingen in de cijfers te voorspellen. De declaratie- en tussentijds verantwoordingscijfers van zorgaanbieder over de eerste maanden van 2020 zijn daarvoor nog te onvolledig en onbetrouwbaar. Ook speelt vanaf maart 2020 straks de invloed van de corona-crisis op de cijfers, wat een vergelijking met eerdere prognoses bemoeilijkt. We hopen de Raad over deze ontwikkelingen in de tweede Turap te kunnen informeren.

Fractie:	**D66 - 8 Turap**
Pagina:	11
Vraag:	Arnhemse Standaard Toegankelijkheid: De raad heeft in maart 2019 besloten dat voor de dekking van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid een raadsbesluit werd verlangd, gecombineerd met een volledige uitwerking van de standaard (openbare ruimte, gebouwen en evenementen), inclusief een volledige inventarisatie van de financiële consequenties. Klopt het dat het in de Turap genoemde nadeel níet de volledige financiële consequenties omvat? Wanneer kunnen we genoemde volledige uitwerking (openbare ruimte, gebouwen en evenementen) inclusief een volledige inventarisatie van de financiële consequenties verwachten?
Antwoord:	In de brief van 2 juli 2019 bent u geïnformeerd over de stand van zaken waarna in het najaar een debat in de raad heeft plaatsgevonden. In de Perspectiefnota wordt aangegeven: "Om de AST als onderwerp een structurele plek te geven binnen openbare ruimte wordt jaarlijks € 10.000 geraamd. Voor de uitvoering van de AST bij vastgoed gaat het om een jaarlijks budget van € 15.000. Uit een nog op te stellen meerjarig agenda moet blijken of dit voldoende is." Wij verwachten u eind Q3 hierover te kunnen informeren of hiermee voldoende budget beschikbaar is. Zoals in de brief van 2 juli is opgenomen betreft het hier niet de grote aanpassingen zoals bijvoorbeeld liften mfc 's en bijvoorbeeld de markt.

Fractie:	**D66 - 9 Turap**
Pagina:	13
Vraag:	Prenatale zorg: Het wegvallen van het transformatiebudget is door de raad op voorstel van het college besloten. Was op moment van dat voorstel bekend dat hiermee de dekking voor de genoemde programma's weg zou vallen, en zo ja, hoe is de raad daarover voor besluitvorming geïnformeerd?

Antwoord:	Bij het voorstel en besluit om het transformatiebudget van de Teams Leefomgeving één jaar eerder te laten vervallen (met ingang van het jaar 2020 in plaats van 2021), heeft het college zich onvoldoende gerealiseerd dat daarmee dit jaar een belangrijk deel van de financiële dekking van prenatale zorg wegviel. Het college doet in de Perspectiefnota het voorstel om dit te corrigeren, en om hiervoor nu in 2020 als alternatieve dekking de bestemmingsreserve Transformatie Zorg in te zetten.

Fractie:	**D66 - 10 Turap**
Pagina:	13
Vraag:	Kunstgrasvelden: Klopt het dat de extra totale kosten voor de aanvullende maatregelen nog altijd € 348.500, - in totaal bedragen (zoals genoemd in de beantwoording artikel 44 vragen van 18 februari 2020)? En dat naast de incidenteel opgenomen € 180.000, - budget is gevonden in het bestaande onderhouds- en renovatiebudget van het Sportbedrijf? Zo niet, welke aanvullende maatregelen worden niet meer noodzakelijk geacht?
Antwoord:	Dat klopt. De kosten zijn opgesplitst in incidentele kosten en investeringen waarvoor kapitaallasten voorzien zijn. Behalve de €180.000, ziet u het restant terug in een lager bedrag per jaar, omgerekend naar kapitaallasten. Er is geen ruimte gevonden binnen het budget van het Sportbedrijf.

Fractie:	**D66 - 11 Turap**
Pagina:	13
Vraag:	Exploitatie sporthallen: In het verleden is in die gevallen dat een sporthal of gymzaal niet binnen de genoemde kaders geëxploiteerd kon worden, dit vooraf inzichtelijk gemaakt en aangegeven hoe de extra exploitatielasten gedekt zouden worden. Waarom is dat in dit geval niet gebeurd? Of waarom is de inschatting vooraf onjuist gebleken?
Antwoord:	Bij alle accommodaties ten behoeve van bewegingsonderwijs is er een tekort op de exploitatie. De normbedragen van het Rijk en de inkomsten van verenigingen zijn niet dekkend. Dit is de eerste hal die gebouwd wordt sinds de verzelfstandiging van het Sportbedrijf. Dat maakt dat er budget toegevoegd moet worden aan de subsidie van SA. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf Arnhem is er destijds geen rekening gehouden in de gemeentelijke begroting met de toevoeging van budget voor toekomstige nieuwe sporthallen.

Fractie:	**D66 - 12 PPN**
Pagina:	Blz 5, 3e alinea
Vraag:	De versnelde groei van de regio Arnhem-Nijmegen stelt ook uitdagingen aan de bereikbaarheid van Arnhem (en de regio) voor zowel OV, fiets als auto. Hoe gaat het college hiermee bezig, welke inspanningen worden hierop gepleegd, en komt het college nog met een mobiliteitsvisie voor Arnhem in regionaal verband?
Antwoord:	Er is in Regionaal verband al een mobiliteitsvisie vastgesteld, namelijk het 'Ambitiedocument Duurzame Mobiliteit en Bereikbaarheid Regio Arnhem Nijmegen', inclusief verdere uitwerkingen (voor o.a. spoor, fiets, auto, verkeersveiligheid, Slim en Schoon). Dit ambitiedocument van de Regio en de bijlagen zijn in oktober in college Arnhem besproken en via een raadsinformatiebrief voorgelegd aan de raad op 29 oktober 2019. Daarnaast vindt op korte termijn de vaststelling van de Omgevingsagenda Oost Nederland plaats. Hierover wordt de raad binnenkort ook geïnformeerd. In deze Omgevingsagenda is een opgave aangegeven voor de Regio Arnhem Nijmegen (en Foodvalley): het maken van een Verstedelijkingsstrategie, waarbij verdere verstedelijking in samenhang met mobiliteit/bereikbaarheid onderzocht moet worden. Bij het opstellen van deze Verstedelijkingsstrategie is ook Arnhem betrokken.

Fractie:	**D66 - 13 PPN**
Pagina:	Blz 7, 3e alinea
Vraag:	“…een sluipende maatschappelijke ontwrichting…” Maatschappelijke ontwrichting ie een groot probleem als hier bedoeld wordt dat maatschappelijk structuren en processen worden afgebroken cq niet meer kunnen functioneren. Kan het college

	hier concreet aangeven welke maatschappelijke structuren en processen niet meer functioneren, zijn afgebroken dan wel ernstig worden bedreigd?
Antwoord:	Drugscriminaliteit en vormen van overlast in relatie tot drugs zorgen voor grote problemen in onze stad. Bij inwoners die overlast ervaren en inwoners die onderdeel uitmaken van het systeem van vervaardigen en verspreiden van drugs. Denk hierbij aan jongeren die als drugskoerier werken en waarvan sommigen opklimmen tot zware criminelen. Denk aan bedrijven die via witwasconstructies te maken krijgen met oneerlijke concurrentie of worden gebruikt voor criminele activiteiten. Denk aan scholen die te maken krijgen met deze problematiek en een ontwrichtende werking hebben op leerlingen. Maatschappelijk algemeen geaccepteerde normen dreigen hiermee te vervagen en drugscriminaliteit wordt gezien als een geaccepteerd middel om snel geld te verdienen. Deze uitwassen moeten voorkomen en bestreden worden.

Fractie:	**D66 - 14 PPN**
Pagina:	17, 3e alinea
Vraag:	Welke maatregelen/ aanpak gaat het college hierop zetten en komt hier nog een beleidsplan voor naar de raad?
Antwoord:	Er is een aanpak in voorbereiding op drugsondermijnende criminaliteit, gericht op jeugd en straathandel. Er komt geen apart beleidsplan hiervoor, want dit als een uitvoeringsonderdeel van de Kadernota Veiligheid. We zijn met het Rijk en de Provincie in gesprek voor aanvullende middelen om te komen tot een slagvaardige aanpak. We zullen de raad informeren over de voortgang en (tussentijdse) resultaten.

Fractie:	**D66 - 15 PPN**
Pagina:	Blz 7, 3e alinea
Vraag:	, "…waarbij we verwachten dat in de meest kwetsbare wijken een inhaalslag noodzakelijk is." Tot op heden is er nog geen nota of plan van aanpak naar de raad gekomen op dit onderwerp. Hoe kan het dat het zo ver geëscaleerd is dat er nu een inhaalslag noodzakelijk is, en waaruit gaat die inhaalslag bestaan? Komt hiervoor nog een nota/ beleidsplan naar de raad en wanneer kan de raad zich daarover uitspreken?
Antwoord:	Uit de inventarisatieronde in de wijken blijkt dat er ondermijnende criminaliteit in verschillende verschijningsvormen voorkomt. In de raadsbrief 'Wijkveiligheid inArnhem' van 3 maart 2020 is de Raad geïnformeerd over de aanpak om de leefbaarheid en veiligheid in de wijken te verbeteren. Daarbij hebben we ook in drie wijken bewust een geïntensiveerde aanpak vormgegeven (Klarendal, Geitenkamp en Malburgen). Over de resultaten hiervan zal ik u informeren en deze zullen we ook gebruiken om de totale wijkaanpak te versterken.

Fractie:	**D66 - 16 PPN**
Pagina:	7
Vraag:	Wij hebben het afgelopen jaar geïnvesteerd in het nauwkeurig in kaart brengen van de Arnhemse veiligheidssituatie. Dat levert nieuwe en aangescherpte inzichten. De stad heeft te maken met een sluipende maatschappelijke ontwrichting als gevolg van ondermijnende drugscriminaliteit. We zien dat onder meer in toenemende straathandel en overlast van gebruikers op straat. De drugscriminaliteit genereert bovendien vele onwenselijke activiteiten zoals mensenhandel, witwaspraktijken, bedreigingen en intimidaties. Uit welke cijfers blijkt dit? De fractie van D66 wil hier graag de onderbouwing van ontvangen.
Antwoord:	Drugsproblematiek in Arnhem een probleem, dat wij op verschillende manieren geïntensiveerd zien terugkomen: • de toenemende aanwezigheid en overlast van gebruikers op straat, een toenemend aantal jeugdige criminelen dat 'drugs' als verdienmodel hanteert en carrière wil maken in de drugswereld, een toenemende straathandel in drugs: Verschillende onderzoeken (landelijk en vanuit de politieregio Oost-Nederland) laten dit beeld zien. Ook vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid is er volop aandacht voor. Het wordt plaatselijk herkend en bevestigd in de wijken, vanuit handhaving, politie, de scholen en de hulpverlening. • Er is een toenemende productie van synthetische drugs. • Een verdriedubbeling van het aantal sluitingen van panden i.v.m. productie synthetische drugs in 2019 t.o.v. 2018.

	• een toenemend aantal wietkwekerijen. Het aantal geruimde kwekerijen is cijfermatig al enkele jaren dalend. Het aantal planten per kwekerij is echter wel hoger, waardoor de kwekerijen in aantal planten niet zijn afgenomen. Wij merken dat we meer MMA meldingen binnen krijgen dan de politie oppakt, het aantal geruimde kwekerijen lijkt de top van de ijsberg. Dit wordt bevestigd door onze contactpersoon van de politie. • een toenemend aantal dumpingen van synthetisch drugsafval. Een verdriedubbeling in 2019 t.o.v. van 2018 (Informatie ODRA).

Fractie:	**D66 - 17 PPN**
Pagina:	8
Vraag:	Reservering middelen jeugdzorg: Mogen we uit de tekst opmaken dat ervoor is gekozen motie 19M124 niet uit te voeren zoals in het dictum door de indieners is geschreven? Kan aangegeven worden waarom uitvoering zoals geschreven onwenselijk zou zijn?
Antwoord:	Er zijn geen redenen om af te wijken van de MJPB 2020-2023 op dit punt. We gaan nog steeds uit van de verwachting (net als het overgrote deel van de andere gemeenten) dat gemeenten structureel door het Rijk gecompenseerd worden voor de stijgende kosten jeugdzorg. Recent gesprek met onze toezichthouder van de Provincie heeft opgeleverd dat ook zij deze post in onze begroting acceptabel vinden.

Fractie:	**D66 - 18 PPN**
Pagina:	9
Vraag:	bijstelling BUIG: Zoals ook aangegeven in de vragen bij de Turap, ontvangen we graag een onderbouwing van de genoemde bedragen.
Antwoord:	Op 3 juli 2019 heeft de raad ingestemd met het programmaplan 'Doorbraak naar Werk' en het realistisch en actueel begroten van BUIG (gebundelde uitkeringen). De Arnhemse prognose en begroting wordt berekend door de landelijke (procentuele) ontwikkeling toe te passen op de realisatie van het voorgaand jaar. De ambitie om 500 Arnhemmers extra uit de bijstand te krijgen is vertaald naar een besparing vanaf 2021. Uitgangspunt daarbij is dat 30% van deze groep aan het werk kan met behulp van een gemiddelde loonkostensubsidie van € 7.500,- aan de werkgever. Als we de landelijke ontwikkelingspercentages toepassen op de realisatie van 2019 dan komt de meerjarenprognose, op basis van het voorlopig BUIG budget 2020, er als volgt uit te zien:

Prognose Arnhem incl. vangnet (bedragen x € 1 miljoen)	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Budget	104,9	107,3	109,7	112,3	114,9
Netto lasten	113,8	116,5	119,1	121,9	124,9
Extra ambitie 500	-	*-0,3*	*-1,2*	*-2,4*	*-3,6*
Saldo	-8,9	-8,9	-8,2	-7,3	-6,4
	-8,5%	-8,3%	-7,5%	-6,5%	-5,5%
Vangnetuitkering	0,5	0,4	-	-	-
Saldo na vangnetuitkering	-8,4	-8,5	-8,2	-7,3	-6,4

Zetten we het saldo uit bovenstaande tabel af tegen het tekort wat op dit moment in de begroting is opgenomen dan komen onderstaand saldo naar voren. Op basis van de doorrekening ontstaat voor 2020 een tekort van 300k. In de jaren 2021 t/m 2024 varieert het saldo ten opzichte van de begroting van een tekort van 600k (in 2023) tot een positief saldo van 400k (in 2024):

Beeld t.o.v. begroting (bedragen x € 1 miljoen)	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Bedrag opgenomen in MJPB	-8,1	-8,3	-7,7	-6,7	-6,7
Nieuwe prognose	-8,4	-8,5	-8,2	-7,3	-6,4
Verschil (- = knelpunt)	-0,3	-0,2	-0,5	-0,6	0,4

Fractie:	**D66 - 19 PPN**
Pagina:	10
Vraag:	Arnhemse Standaard Toegankelijkheid: Aangezien voorliggend raadsvoorstel de indruk wekt de dekking van de AST volledig te regelen, ontvangen we graag de volledige uitwerking van de standaard (voor openbare ruimte, gebouwen en evenementen), inclusief een volledige inventarisatie van de bijbehorende financiële consequenties, zoals door de raad in maart 2019 besloten.
Antwoord:	In de brief van 2 juli 2019 bent u geïnformeerd over de stand van zaken waarna in het najaar een debat in de raad heeft plaatsgevonden. In de Perspectiefnota wordt aangegeven: "Om de AST als onderwerp een structurele plek te geven binnen openbare ruimte wordt jaarlijks € 10.000 geraamd. Voor de uitvoering van de AST bij vastgoed gaat het om een jaarlijks budget van € 15.000. Uit een nog op te stellen meerjarig agenda moet blijken of dit voldoende is." Wij verwachten u eind Q3 hierover te kunnen informeren of hiermee voldoende budget beschikbaar is. Zoals in de brief van 2 juli is opgenomen betreft het hier niet de grote aanpassingen zoals bijvoorbeeld liften mfc 's en bijvoorbeeld de markt.

Fractie:	**D66 - 20 PPN**
Pagina:	12
Vraag:	BR Zuidelijke Binnenstad: In 2018 heeft de raad bij motie uitgesproken middelen uit de BR Zuidelijke Binnenstad te reserveren voor het noordelijke deel van de Jansbeek. Mogen we ervan uit gaan dat de hiervoor benodigde middelen gereserveerd blijven, los van de nu bij de perspectiefnota aangegeven bestedingen uit dezelfde bestemmingsreserve?
Antwoord:	Na verwerking van de in de perspectiefnota aangegeven bestedingen resteert in de BR Binnenstad nog een vrij besteedbaar saldo van circa €1 miljoen. Over de besteding hiervan is nog geen besluit genomen.

Fractie:	**D66 - 21 PPN**
Pagina:	Blz 12, 2e alinea
Vraag:	Blauwe golven Overweegt het college om een alternatief plan aan de raad voor te leggen dat minder investeringen vergt, bijvoorbeeld een volledig groen alternatief dat geen investeringen in het omgevingskunstwerk vergt?
Antwoord:	Geen technische vraag.

Fractie:	**D66 - 22 PPN**
Pagina:	Blz 13, 2e alinea
Vraag:	Is dit een geval “het ene gat met het andere gat stoppen”? Hoe kijkt het college nu aan tegen de keuze die hier in herverleden gemaakt is, en zou u dit nog een keer zo voorstellen?
Antwoord:	Ten tijde van het besluit om locatie Kermisland te slopen, was het beeld dat er geen vervangende gymlocatie nodig was. Dit was gebaseerd op het aantal scholen (capaciteit gymuren) op dat moment in Presikhaaf. Bestaande accommodaties zouden de capaciteit gymuren kunnen overnemen. Door de ontwikkeling Presikhaaf Oost zijn er meer onderwijslocaties bijgekomen in Presikhaaf. Door de toename van onderwijslocatie is ook de capaciteit gymuren toegenomen. Het vervangen van Kermisland bleek daarmee noodzakelijk

Fractie:	**D66 - 23 PPN**
Pagina:	15
Vraag:	actualisatie MIP: Er wordt voorgesteld een andere systematiek te hanteren, waardoor de jaarlijkse meevaller door achterblijvende investeringen op voorhand deels wordt in begroot. Welke consequenties zijn er in de voorgestelde systematiek als de gemeente in enige jaar wél alle voorgenomen investeringen ook daadwerkelijk doet? Er is voor de bepaling van de bedragen gekeken naar het historische beeld van onderuitputting over de laatste 5 jaar. Wat zou het effect op het resultaat in de jaarrekeningen zijn geweest, indien de nu voorgestelde systematiek de afgelopen 5 jaar was toegepast? En is het begrote bedrag ook rekening gehouden met het

	gegeven dat uitgestelde investeringen in de regel een groter risico op kostenoverschrijdingen hebben, vanwege gedurende de vertraging stijgende kosten in de bouw- en infrasector?
Antwoord:	Als de gemeente in een jaar wel alle voorgenomen investeringen doet geeft dat een tegenvaller in het volgende begrotingsjaar, waar gerekend wordt met een onderuitputting. In de begrotingswijziging, waarin de kapitaallasten van nieuwe investeringen worden toegedeeld aan de programma's, zal dit moeten worden meegenomen. De jaarlijkse onderuitputting wordt heel voorzichtig begroot en is incidenteel. Met eventueel stijgende kosten wordt geen rekening gehouden in de zin dat daarvoor de onderuitputting wordt gecorrigeerd. Dat hoeft ook niet. In de jaarlijkse actualisatie van het MIP, waarbij doorgeschoven investeringen worden verwerkt, wordt rekening gehouden met kostenontwikkelingen.

Fractie:	**D66 - 24 PPN**
Pagina:	Blz 16, 2e alinea
Vraag:	“Voor de transformatie van Burgerzaken in Arnhem zijn extra middelen nodig.” Wat is de omvang van de benodigde middelen, zowel incidenteel als structureel?
Antwoord:	Het structureel benodigde budget is € 670.000 (zie pagina 17 van de Perspectiefnota 2021, laatste kolom). Daarnaast is incidenteel benodigd: € 300.000 in 2021, € 240.000 in 2022 en € 450.000 in 2023. Hierbij is er van uitgegaan dat het budget van de BRP-straat Zevenaar (€ 510.000) in 2021 en 2022 nog beschikbaar is. Het voortbestaan van de BRP-straat in Zevenaar staat ter discussie. Bij sluiting daarvan valt het budget weg. Om die reden is de BRP-straat vanaf 2023 uit het financiële beeld gehaald Er is gezocht naar mogelijkheden voor (gedeeltelijke) dekking van het knelpunt dat ontstaat. Zie daarvoor de beantwoording van de vraag hieronder.

Fractie:	**D66 -25 PPN**
Pagina:	17
Vraag:	leges burgerzaken: Klopt het dat er een verhoging van leges oplopend tot 270.000 euro structureel per jaar ten laste van de Arnhemse burger in het financiële beeld is opgenomen? Zo nee, dan graag toelichting waarom niet
Antwoord:	Door de transformatie van Burgerzaken ontstaat een knelpunt. Ter (gedeeltelijke) dekking van de kostenstijgingen is de verhoging van leges als mogelijkheid opgenomen in het financiële beeld. De geraamde baten per jaar variëren, afhankelijk van de verwachte aantallen producten per jaar. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het doorberekenen van de stijging van de kosten die het Rijk ons berekent - voor paspoorten en identiteitskaarten - in onze legestarieven. In de praktijk betekent dit bijvoorbeeld dat een paspoort circa € 6 duurder wordt voor de burgers van Arnhem. Een ander voorstel betreft het aanpassen van de bijzondere legestarieven, waardoor deze meer in lijn worden gebracht met tarieven elders in de regio. Denk bijvoorbeeld aan het tarief voor een eenvoudige huwelijksceremonie (het zogenaamde "spreekkamerhuwelijk"). Daarvoor betaalt de burger in Arnhem € 100 gemeenteleges. Ter vergelijking: in Apeldoorn resp. Nijmegen vraagt men hiervoor € 132 resp. € 235. Het voorstel is om het Arnhemse tarief te verhogen naar € 200.

Fractie:	**D66 - 26 PPN**
Pagina:	17
Vraag:	actualisatie bestemmingsreserves: De raad dient, op basis van gedegen informatie, te beslissen over onttrekkingen uit bestemmingsreserves. Graag ontvangen we een gedetailleerde onderbouwing waarom de stand van de genoemde reserves niet meer actueel zou zijn, welke bedragen uit welke reserves kunnen vrijvallen en hoe met de resterende bedragen in de reserves, het realiseren van de bij de reserves behorende doelen haalbaar blijft.
Antwoord:	Zie antwoord op vraag 7.

Fractie:	**D66 - 27 Raadsvoorstel**
Pagina:	1
Vraag:	“We kiezen er bewust voor om nu, in het licht van de coronacrisis, geen omvangrijke beleidsintensiveringen of -aanpassingen te presenteren” Geeft het college hiermee expliciet aan dat alle bestaande (coalitie)afspraken worden gehandhaafd en voortgezet?

Antwoord:	Deze conclusie is niet te trekken uit bovenstaande zinsnede, maar in de Perspectiefnota worden inderdaad de bestaande (coalitie)afspraken gehandhaafd en voortgezet.

Fractie:	**D66 - 28 Raadsbrief**
Pagina:	Blz 2, 2e alinea.
Vraag:	Wordt er ook aandacht geschonken aan de vitaliteit van de particuliere sociale voorzieningen, zoals verenigingen? Zie ook de op 30/04 via de griffie ingestuurde vragen over scouting en de verenigingen.
Antwoord:	Ja. Wij verstaan onder 'welzijn' het geheel van organisaties, diensten en voorzieningen die het mogelijk maken dat mensen in wijken, buurten, groepen, netwerken en gezinnen samen kunnen leven en participeren in Arnhem. Door uw raad zijn bij de vaststelling van de begroting in financiële zin de kaders aangegeven. Het college komt later dit jaar met een voorstel voor de herijking welzijn. We zullen dan spreken over 'de sociale basis'. Buurthuizen en bewonersinitiatieven horen bijvoorbeeld bij deze sociale basis. Niet alle particuliere verenigingen vallen onder deze definitie.

Fractie:	**D66 - 29 Raadsbrief**
Pagina:	Blz 2, 4e alinea
Vraag:	"… en we zorgen dat de stad aantrekkelijk blijft voor inwoners, ondernemers en bezoekers" Bedoelt het college hier te zeggen dat de inspanningen voor het realiseren van de huisvesting voor de Lauwersgracht Alliantie onverminderd doorgaan?
Antwoord:	De raad is met een raadsbrief van mei 2020 geïnformeerd over de stand van zaken.

Fractie:	**D66 - 30 Raadsbrief**
Pagina:	Blz 3, 2e alinea
Vraag:	"Arnhem staat op een stevig fundament" In diverse publicaties is Arnhem geschaard onder de financieel zwakkere/ risico volle gemeentes. Ook de provincie heeft verscherpt financieel toezicht afgekondigd. Waarop is dan de overtuiging van het college gebaseerd dat Arnhem op een stevig fundament staat?
Antwoord:	Ons is niet bekend dat de provincie verscherpt financieel toezicht op Arnhem toepast; integendeel want de gemeente Arnhem valt onder de lichtste vorm van provinciaal toezicht (repressief toezicht). Zeer recent ambtelijk contact met de toezichthouder leert ons dat Arnhem een van de eerste (Gelderse) gemeenten was die de jaarrekening heeft aangeleverd en die een Perspectiefnota heeft opgesteld (ondanks de coronacrisis). De Perspectiefnota laat een structureel sluitend beeld zien, bovenop de in de huidige begroting 2020-2023 begrote structurele dotatie aan de algemene reserve. Dit geeft ruimte op klappen op te vangen. De weerstandsfactor is op voldoende niveau en de structurele dotatie aan de BR Solvabiliteit draagt bij aan een groei van de buffer voor het kunnen opvangen van de zogenaamde 'zwarte zwanen'. De aanpak van het risicomanagement van Arnhem wordt door de toezichthouder als voorbeeld aangehaald richting andere gemeenten.

Fractie:	**D66 - 31 Raadsbrief**
Pagina:	Blz 3, laatste alinea
Vraag:	"We zullen u hierover de komende periode nader informeren". Het anders inzetten of "afromen" van bestemmingsreserves betekent aanpassingen van beleid. Is het dan zo dat het college de raad niet alleen informeert maar ook met een concreet voorstel tot beleidsaanpassingen komt, en dat verschuivingen van bestemmingsreserves pas na goedkeuring door de raad plaats vindt?
Antwoord:	Ja, dat is zo. Turap-2 wordt ter besluitvorming aan de raad voorgelegd, dus daarmee ook de actualisaties van de bestemmingsreserves. Gelijktijdig met de Turap wordt een afzonderlijk voorstel aan de raad voorgelegd met voorstellen over de verwerking van de afwijkingen.

Fractie:	**D66 -32 Raadsbrief**
Pagina:	Blz 4, 1e alinea
Vraag:	“…bestaanszekerheid & welzijn, …” Wordt onder welzijn ook het voortbestaan van de (particuliere) sociale infrastructuur verstaan zoals het voortbestaan van de vele verenigingen in Arnhem?
Antwoord:	Ja. Wij verstaan onder 'welzijn' het geheel van organisaties, diensten en voorzieningen die het mogelijk maken dat mensen in wijken, buurten, groepen, netwerken en gezinnen samen kunnen leven en participeren in Arnhem. Door uw raad zijn bij de vaststelling van de begroting in financiële zin de kaders aangegeven. Het college komt later dit jaar met een voorstel voor de herijking welzijn. We zullen dan spreken over 'de sociale basis'. Buurthuizen en bewonersinitiatieven horen bijvoorbeeld bij deze sociale basis. Niet alle particuliere verenigingen vallen onder deze definitie.

PvdA

Fractie:	**PvdA - 1 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Rondom bestemmingsreserve lijken getallen wel heel specifiek. Is dat wel zo specifiek?Getallen komen specifiek over, wat is hier de bedoeling van?
Antwoord:	De getallen tav de actualisatie bestemmingsreserves zijn inderdaad heel specifiek, omdat voorgesteld wordt op een specifiek aantal bestemmingsreserves middelen te laten vrijvallen, als gevolg van de beoordeling van het actuele bestedingsplan.

Fractie:	**PvdA -2 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Wat hebben we nou aan tekorten gehad? Is overzicht kwijt. Hoeveel zijn de kosten gestegen. Stukje compensatie rijk. En maatregelen genomen. Wat geven we extra uit op zorg? Mis totaal overzicht. Op zoek naar een makkelijk overzicht wat er de afgelopen 3 jaar is gebeurd.
Antwoord:	In onderstaande grafiek zijn de begrote versus gerealiseerde zorgkosten in de jaren 2015 - 2019 zichtbaar. De kosten zijn in deze periode gestegen van € 141,2 miljoen naar € 180,3 miljoen. Zie voor de verhouding tussen deze gerealiseerde kosten en de totale kosten gemeente Arnhem de beantwoording van vraag SP-3. 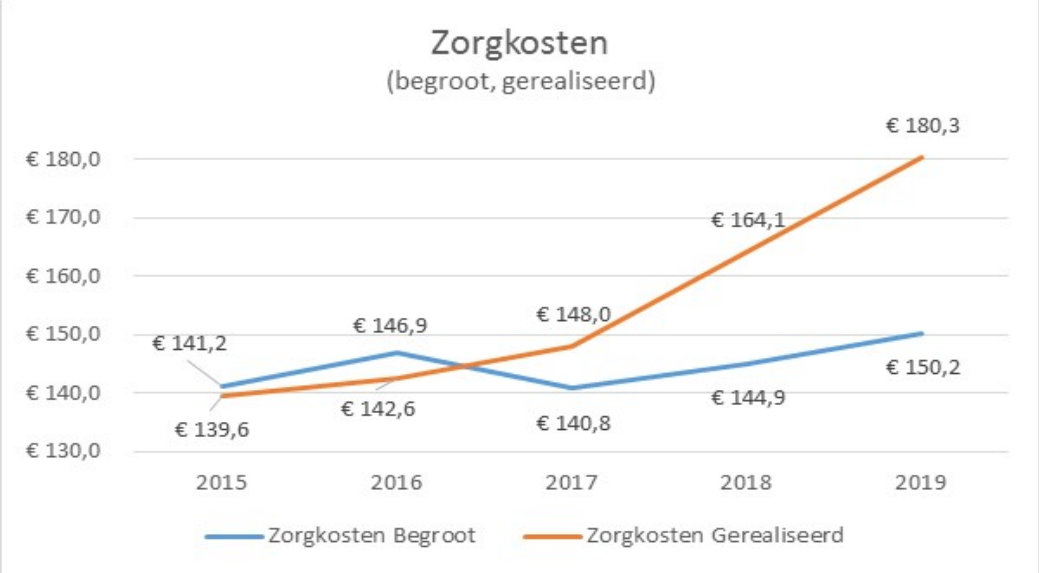 In 2015 en 2016 was het resultaat (begroting minus realisatie) zorgkosten nog positief. Vanaf 2017 is een nadelig resultaat behaald aan de lastenkant. Het nadelig resultaat op de lasten is deels gecompenseerd door een voordelig resultaat op de baten en deels gedekt uit (bestemmings)reserves.

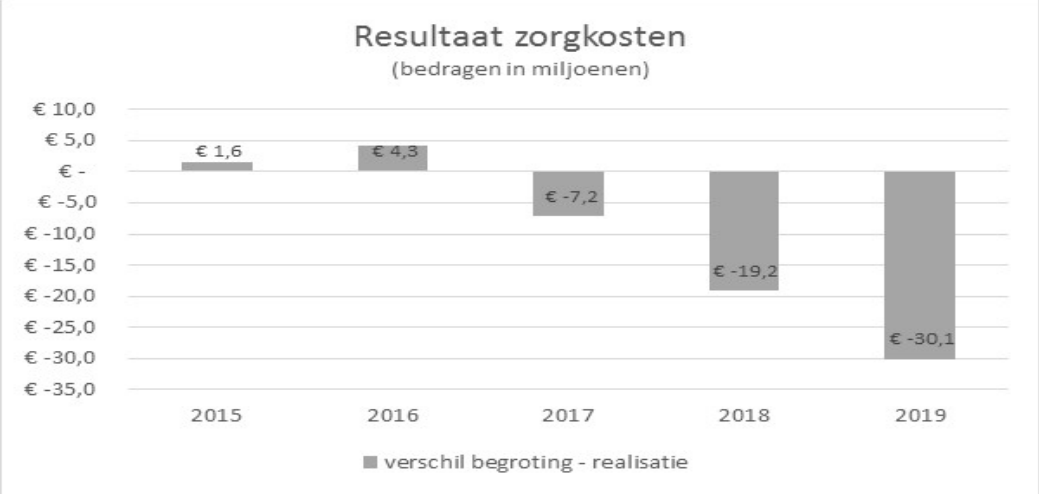

De begrote en gerealiseerde zorgkosten per beleidsterrein zijn te zien in onderstaande grafiek. Er is daarbij geen onderscheid gemaakt tussen zorg in natura (ZIN) en persoonsgebonden budgetten (PGB).

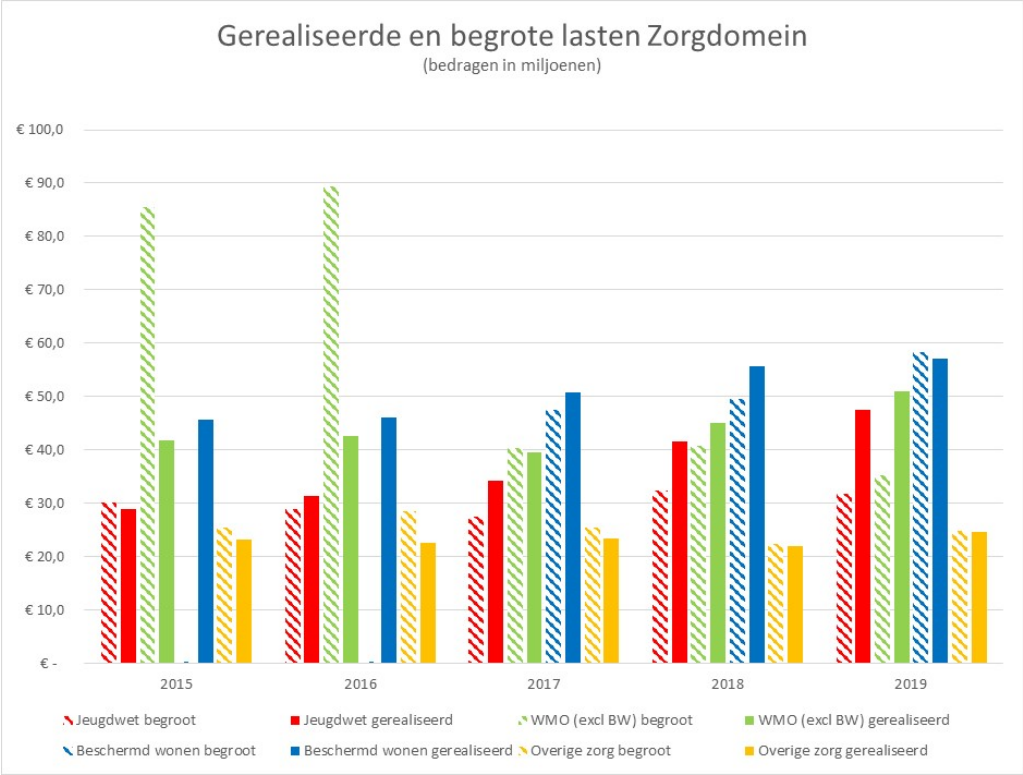

NB: De WMO begroting is alleen in de jaren 2017 - 2019 exclusief Beschermd wonen. In de jaren 2015 en 2016 is de begroting beschermd wonen onderdeel van de begroting WMO.

Fractie:	**PvdA - 3 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Waarom staat bij onderwijshuisvesting pas vanaf 2022 extra geld voor vast en niet vanaf 2021.
Antwoord:	Hierbij gaat het om de invloed van inclusie (AST) op de kosten van de onderwijshuisvesting. Het om aanvullende investeringen i.v.m. de AST-maatregels. Deze investeringen worden opgeleverd in 2021 en leiden pas in 2022 tot extra kosten vanwege de daardoor gegenereerde kapitaallasten.

Fractie:	**PvdA - 4 (mondeling)**
Pagina:	Zorg
Vraag:	Hoe zit het met grafiek? Lasten staan er wel in en de baten staan hier niet in. Koppeling Gafiek baten en lasten
Antwoord:	In de Raadsbrief van 11 december 2018 is het saldo van baten en lasten Zorg gemeente Arnhem vergeleken met (een benadering van) de rijksgelden die de gemeente ontvangt voor Zorg. Het bedrag aan rijksgelden (IU SD) wat in 2018 in de grafiek is weergegeven was al een benadering. Bestaande WMO-taken waren nl. al in de algemene uitkering van het gemeentefonds opgenomen en het is de Raad die bepaalt welk deel van de algemene uitkering besteed wordt aan zorg, Inmiddels is deze vergelijking helemaal niet meer mogelijk, omdat ook een groot deel van Jeugd en WMO zijn overgeheveld van integratieuitkering naar algemene uitkering. Om een beeld te geven van de verhoudingsgewijze groei van de lasten zorg ten opzichte van de totale lasten van de gemeente is bij de beantwoording van vraag SP-3 al een grafiek opgenomen. Daarin is te zien dat de zorgkosten naar verhouding groeien, van 18,6% naar 24,7% van de totale gemeentelijke lasten. De totale lasten zorg kunnen ook gerelateerd worden aan de baten uit het gemeentefonds. Ook dan is een relatieve groei zichtbaar, van 40,5% in 2015 naar 43,7% in 2019. De baten uit eigen bijdragen in de zorg zijn onderdeel van de totale baten van de gemeente en in onderstaande grafiek niet apart zichtbaar gemaakt. 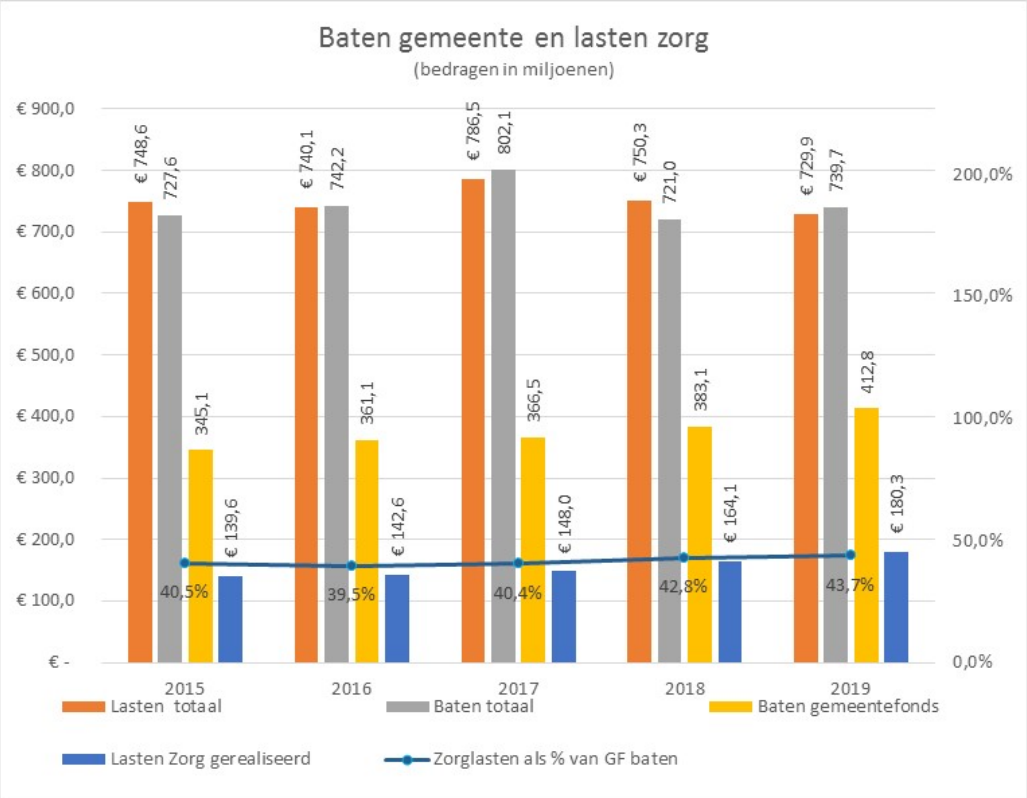 NB: alle cijfers en grafieken die gebruikt zijn ten behoeve van de beantwoording van de technische vragen Perspectiefnota PvdA 2 en 4 en SP 3 en Jaarstukken SP 5, 5a en PvdA 11 zijn opgenomen in de Excelbijlage.

Fractie:	**PvdA - 5 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Vraag over budget inclusie huisvesting/onderwijs Waarom budget in 2022?

Antwoord:	Hierbij gaat het om de invloed van inclusie (AST) op de kosten van de onderwijshuisvesting. Het om aanvullende investeringen i.v.m. de AST-maatregels. Deze investeringen worden opgeleverd in 2021 en leiden pas in 2022 tot extra kosten vanwege de daardoor gegenereerde kapitaallasten.

Fractie:	**PvdA - 6 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	PPN Corona: wanneer nieuwe update tijdspad lockdown (voor de zomer of na de zomer)
Antwoord:	Voor de zomer komt het college met een actualisatie van de impactanalyse en dashboard met impacts corona.

Fractie:	**PvdA - 7**
Pagina:	
Vraag:	Wat is de stand van zaken van de nieuwe werkwijze van Werk & Inkomen? Is dit nu afgerond?
Antwoord:	De reorganisatie is conform de laatste berichtgeving aan uw raad per 1 juni 2020 een feit.

Fractie:	**PvdA - 8**
Pagina:	10
Vraag:	Er zijn bedragen opgenomen voor de toepassing van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid. Zijn de bedragen die hier genoemd zijn voor ambtelijke inzet of voor daadwerkelijke uitvoering? En waar worden deze middelen straks daadwerkelijk ingezet?
Antwoord:	Middelen zijn voor fysieke aanpassing van panden om zoveel mogelijk te voldoen aan de AST. Het betreft dan met name kleine bouwkundige aanpassingen die een verbetering van de toegankelijkheid opleveren op basis van de bevindingen die door de APCG zij gesignaleerd.

Fractie:	**PvdA - 9**
Pagina:	
Vraag:	Betekent de dekking afvalstoffenheffing van de ongunstige marktontwikkelingen oudpapier en aanbesteding nieuw contract dat de afvalstoffenheffing voor inwoners gaat stijgen, of begrijpen we goed uit de toelichting dat hier in de huidige begroting al rekening mee is gehouden? Het basisbedrag en de bijdrage per afvalzak zal dan niet stijgen?
Antwoord:	In de PPN op pagina 11 wordt gesproken over twee verschillende aanbestedingen. De aanbesteding van (verwerking) oudpapier dient nog plaats te vinden en zal op basis van de huidige marktsituatie leiden tot een lagere opbrengstprijs, hiermee is in de huidige begroting nog geen rekening gehouden. Zoals daarna in deze paragraaf vermeld, is in de begroting al wel rekening gehouden met de verwachte effecten op de lopende aanbesteding van het afvalinzamelcontract. Of de opbrengstverlaging van de oud papierprijs bij doorrekening volgens het principe van kostendekkendheid van de heffing leidt tot een stijging van de afvalstoffenheffing, kan pas beoordeeld worden in het licht van alle overige financiële effecten, positief en negatief.

Fractie:	**PvdA - 10**
Pagina:	15
Vraag:	Actualisatie MIP. Begrijpen we hieruit dat er op voorhand vanuit gegaan wordt dat investeringen vertraagd zijn? Is dit een aanname op basis van ervaringen uit het verleden of is dit op basis van het huidige MIP een geschetste verwachting van concrete investeringen? Zo ja, welke investeringen zijn dit?
Antwoord:	Op basis van ervaringen van de afgelopen 5 jaar maken we aan de voorkant de inschatting dat we te optimistisch zijn in het ramen van de investeringen.

Fractie:	**PvdA - 11**
Pagina:	
Vraag:	Hoe realistisch is het om in deze tijd de verwachtingen met betrekking tot de rente bij te stellen? Door Corona krijgen we te maken met een recessie. Dit kan ook gevolgen hebben voor de rentestand. Hoe realistisch is dit en wat is het risico dat we hiermee lopen?
Antwoord:	Voor de crisis in 2008 is de rentecurve korte tijd (in 2006) invers geweest als gevolg van maatregelen van de ECB, die vreesde voor een oplopende inflatie omdat de olieprijzen stegen

	(terwijl de kerninflatie niet opliep). Dat probleem is nu niet aan de orde en daar hoeven we voorlopig ook niet bang voor te zijn. Daarnaast mogen we er ook op rekenen dat de ECB heeft geleerd van de ervaringen in en voorafgaand aan de bankencrisis. Als de rente sneller gaat stijgen dan we nu hebben begroot lopen we een financieel risico. Maar de hoogte is erg lastig in te schatten. Wanneer de rente gaat stijgen zal naar alle waarschijnlijkheid ook de inflatie stijgen en daarvoor worden we gecompenseerd in het accres van het Gemeentefonds. Het uiteindelijke risico zal dus kleiner zijn dan de rentestijging zelf. Tot slot hebben we in onze begroting telkens in het laatste begrotingsjaar hiervoor een risicobuffer van € 1 miljoen opgenomen.

Fractie:	**PvdA - 12**
Pagina:	
Vraag:	Actualisatie bestemmingsreserves. Er staan hier concrete bedragen geraamd. Bestemmingsreserves hebben altijd een vastgesteld doel. Wat gaan we nu niet doen? (vraag tevens gesteld tijdens technisch overleg met ambtenaren).
Antwoord:	Het realiseren van de doelen die ten grondslag liggen aan deze reserves blijft na deze vrijval overeind. De vrijval ontstaat als gevolg van de vergelijking tussen het doel en de gereserveerde middelen.

SP

Fractie:	**SP- 1 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Nieuwe Haven: 3,5 mln. Wat komt er binnen aan opbrengsten van de recreatievaart van de cruiseschepen. Wat is de verwachting op de langere termijn van de omzet en het aantal schepen?
Antwoord:	De inkomsten aan havengelden door toeristische bezoeken aan de haven van Arnhem liggen naar schatting rond de 55.000 euro. (circa 5 schepen per week over een periode van 30 weken á € 260 havengeld per bezoek). Het havengebied van Arnhem is populair voor onderhoud en winterberging van passagiersschepen. Daar zit het grootste deel van onze inkomsten. Deze inkomsten bedragen in totaal € 900.000 en zijn verdeeld over ongeveer € 450.000 aan havengelden, en € 450.000 aan bijdragen voor o.a. water, vuilafvoer en walstroom. Als de toeristische ontwikkeling rond Arnhem zoals Paleis 't Loo, Kröller-Müller, de Veluwe goed op de kaart zal worden gezet kan het aantal bezoeken zeker groeien. Door de huidige crisis is echter de verwachting dat deze sector het de komende twee jaar moeilijk gaat krijgen en is een krimp in de vloot te verwachten en dus zal het aantal toeristische bezoeken afnemen.

Fractie:	**SP- 2 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Belastingen: uitval van vastgoed, leegstand in panden. Opbrengst niet-woningen. Wat is het effect als de hele heffing op de eigenaar wordt gezet, niet alleen financieel. Wat betekent dit voor de gebruikers? Voor de economie? Op hoofdlijnen
Antwoord:	In algemene zin kan worden gesteld dat deze maatregel enerzijds een lastenverzwaring voor de eigenaren en anderzijds een lastenverlichting voor de gebruikers betekent. Voor bedrijfspanden geldt echter dat de eigenaar van het pand de OZB via de huurovereenkomst in rekening kan brengen van de huurders. Is hier sprake van, dan is het effect van de verschuiving voor zowel de gebruiker als de economie vrijwel nihil. Zoals ook opgenomen in de beantwoording op uw 3e technische vraag bij de jaarstukken, heeft het verplaatsen van OZB-gebruiker naar de OZB-eigenaar het volgende effect:

Verschuiving OZB gebruik naar OZB eigenaar niet woningen

	MJPB 2019	Verschuiving	
Opbrengst OZB eigenaar niet-woningen:	21.226.000	28.301.000	
Opbrengst OZB gebruiker niet-woningen:	7.075.000	-	
Totale opbrengst OZB niet-woningen	28.301.000	28.301.000	Stijging/daling
Tarief OZB eigenaar niet-woningen	0,5661%	0,7548%	33%
Tarief OZB gebruiker niet-woningen	0,1887%	0%	-100%

Woz-waarde	635.000

Lastenontwikkeling 2019
Basis
Niet-woning

	Eigenaar	Huurder
OZBE	3.595	-
OZBG	-	1.198
Totaal	3.595	1.198

Lastenontwikkeling 2019
Verschuiving OZBG naar OZBE
Niet-woning

	Eigenaar	Huurder	Stijging/daling lasten Eigenaar	Huurder
OZBE	4.793	-	33%	-
OZBG	-	-	0%	-100%
Totaal	4.793	-	33%	-100%

	Kanttekeningen: * Door de lastenverschuiving van gebruiker naar eigenaar stijgen de lasten voor de eigenaar van een niet-woning met 33%. Met name de eigenaren van niet-woningen die geen gebruiker zijn van een pand en de OZB.

Fractie:	**SP - 3 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Verhouding zorgdomein op het totale budget van de gemeente. Uitgaven sociaal domein en zorg op totale uitgaven voor de komende jaren. Over de afgelopen 5 jaar kunnen zien.
Antwoord:	In onderstaande grafiek zijn de gerealiseerde lasten Zorg getoond naast de totale gemeentelijke begrote en gerealiseerde lasten (staafdiagram uitgezet op de linkeras). De lasten zorg zijn bovendien uitgedrukt in een percentage van de totale gemeentelijke lasten (lijndiagram uitgezet op de rechteras). Het aandeel Zorgkosten binnen de totale lasten is tussen 2015 en 2019 gestegen van 18,6% naar 24,7%. 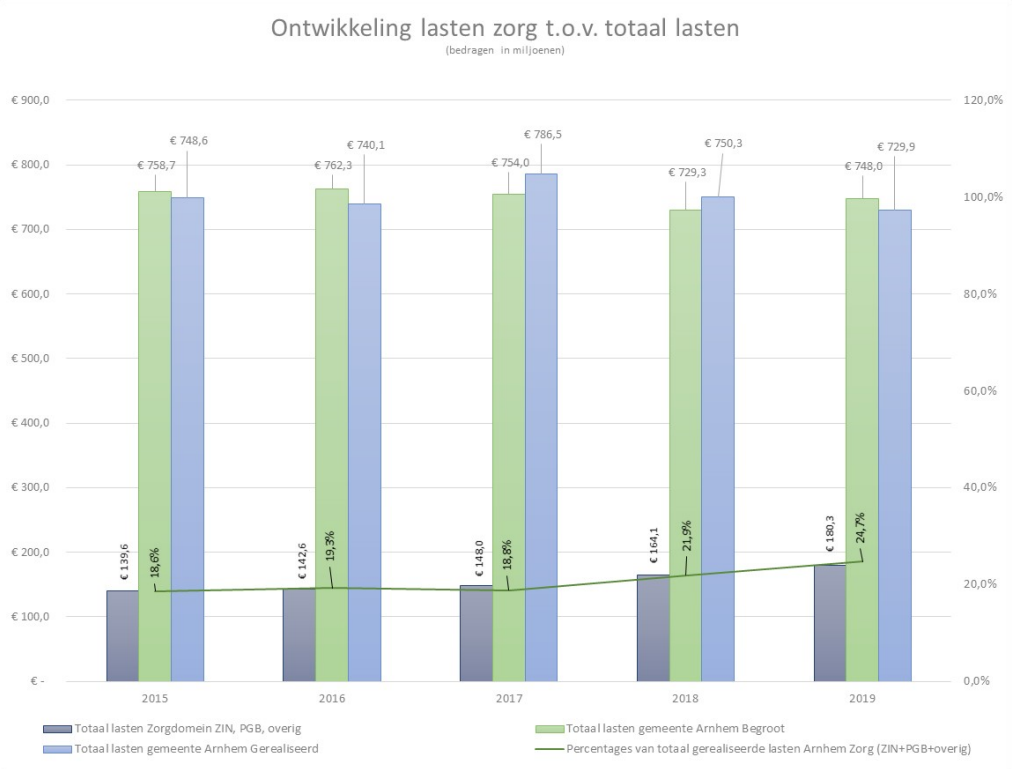 De ontwikkeling van de zorgkosten is in onderstaande grafiek nogmaals zichtbaar gemaakt over de jaren 2015 - 2019 (lijngrafiek). Daarbij is de verdeling van zorgkosten over de verschillende beleidsterreinen te zien in de kolommen. Er is daarbij geen onderscheid gemaakt tussen zorg in natura (ZIN) en persoonsgebonden budgetten (PGB).

	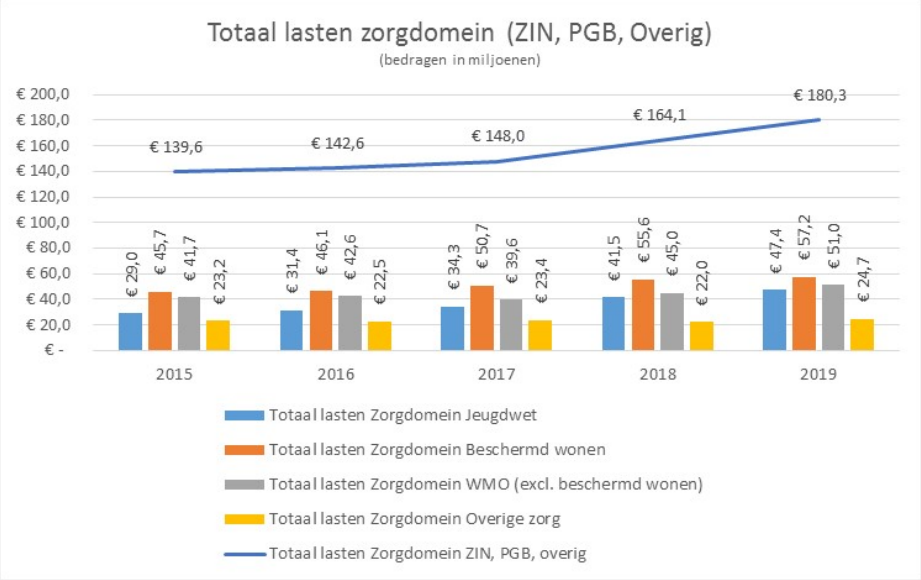 NB: De baten zijn niet opgenomen in de grafieken. De gerealiseerde lasten zorgdomein kunnen nl. wel afgezet worden tegen de totale lasten gemeente. Het saldo van lasten en baten is voor een dergelijke vergelijking niet bruikbaar, omdat de begroting gemeentebreed in principe in evenwicht is.

Fractie:	**SP- 4**
Pagina:	
Vraag:	Hoeveel huizen moeten verduurzaamd worden in Arnhem in de komende 15 jaar?
Antwoord:	Het programma New energy made in Arnhem 2020-2030 (NemiA) loopt tot 2030, en heeft geen specifieke doelen voor 2035 (15 jaar na nu), wel voor 2023 en 2030. Zoals aangegeven in NemiA werken we aan het verduurzamen van woningen, waarbij onderscheid wordt gemaakt in transitiegereed (isoleren, zonnepanelen e.d.) en aardgasvrij (geen aardgas meer): Op pagina 49 NemiA zijn de doelstellingen voor het aardgasvrij maken van woningen en gebouwen opgenomen: 1500 in 2023, 6500 in 2030. Daarnaast zijn op pagina 44 de doelen voor zonnepanelen op daken opgenomen: 150.000 in 2023 en 250.000 in 2030. Het landelijke klimaatakkoord heeft als doel dat in 2050 alle woningen en gebouwen aardgasvrij zijn.

Fractie:	**SP - 5**
Pagina:	
Vraag:	Hoe groot is het personeelstekort in de zorg op dit moment in Arnhem (aantal fte en aantal personen)?
Antwoord:	Zie bijlage 3 - Overzicht van de WZW

Fractie:	**SP - 6**
Pagina:	
Vraag:	Hoe groot is het verwachte personeelstekort in de zorg in Arnhem over 20 jaar (aantal fte en aantal personen)?
Antwoord:	Hier zijn geen gegevens over beschikbaar.

Fractie:	**SP - 7**
Pagina:	
Vraag:	Hoeveel banen in de zorg worden nu ingevuld door arbeidsmigranten?

Antwoord:	Zie in bijlage 3 een overzicht van de arbeidsmarktgegevens specifiek voor de zorg.

Fractie:	**SP - 8**
Pagina:	
Vraag:	Hoe groot is het personeelstekort in het onderwijs op dit moment in Arnhem (aantal fte en aantal personen)?
Antwoord:	In de arbeidsmarktregio Midden Gelderland is sprake van de volgende tekorten (leraren plus directeuren in fte, bij PO, VO en MBO) 2020: 64 fte, +- 90 personen en 2,1% tekort Reacties onderwijsorganisaties in Arnhem: PO: naar schatting zo een 20 fte zeer lastig vervulbare vacatures VO: de scholen ervaren bij een aantal vakken dat het moeilijk lukt om vacatures in te vullen. Aantal fte is niet bekend. Of er sprake is van een absoluut tekort is de vraag: er zijn nog steeds leraren die geen werk hebben en leraren die via een uitzendbureau werken. Speciaal Onderwijs: Het speciaal onderwijs heeft last van personeelstekort. Er zijn meerdere redenen: groei op sommige scholen, verdichting van de problematiek bij instromende leerlingen, uitval van personeel door ziekte en onvervulbare vacatures door krapte op de arbeidsmarkt. Men is aan de slag gegaan met het faciliteren van 10 fte zij-instromers op organisatieniveau (in de hele regio). MBO: Rijn IJssel heeft geen last van een personeelstekort. In technische functies en docent Nederlands is er sprake van enige schaarste, maar Rijn IJssel kan tot nu toe nog steeds vacatures vervullen, zelfs via eigen werving. HBO: Er bestaat bij de HBO instellingen in Arnhem geen personeelstekort. Vak en sectorspecifiek verschilt de vraag naar personeel wel. Docenten voor algemene vakken als Nederlands en Engels zijn over het algemeen lastiger te vinden dan docenten voor specifieke vakken. De instellingen weten binnen hun eigen netwerk en met eigen werving de vraag naar personeel in te vullen.

Fractie:	**SP- 9**
Pagina:	
Vraag:	Hoe groot is het verwachte personeelstekort in het onderwijs in Arnhem over 20 jaar (aantal fte en aantal personen)?
Antwoord:	Er is een prognose over 8 jaar beschikbaar, in de arbeidsmarktregio Midden Gelderland is in 2028 een verwacht tekort van 260 fte, +/- 370 personen en 12,4% tekort.

Fractie:	**SP - 10**
Pagina:	
Vraag:	Van hoeveel niet-woningen in Arnhem is de eigenaar ook de gebruiker?
Antwoord:	1.203 niet-woningen.

Fractie:	**SP - 11**
Pagina:	
Vraag:	Van hoeveel niet-woningen is de gebruiker niet de eigenaar?
Antwoord:	3.964 niet-woningen.

Fractie:	**SP - 12**
Pagina:	
Vraag:	Hoeveel woningen, waarvan de gebruiker tevens de eigenaar is, in Arnhem hebben een WOZ waarde hoger dan 500 duizend euro?
Antwoord:	2.816 woningen.

Fractie:	**SP - 13**
Pagina:	
Vraag:	Hoeveel woningen, waarvan de gebruiker tevens de eigenaar is, in Arnhem hebben een WOZ waarde hoger dan 1 miljoen euro?
Antwoord:	94 woningen.

Fractie:	**SP - 14**
Pagina:	
Vraag:	Hoeveel geld uit het klimaatfonds is al uitgegeven of verplicht?
Antwoord:	€ 42.748

Fractie:	**SP - 15**
Pagina:	
Vraag:	Geld dat al is uitgegeven / verplicht, waar is dat aan uitgegeven /verplicht?
Antwoord:	Met name aan warmteverkenning.

Fractie:	**SP - 16**
Pagina:	
Vraag:	Hoeveel geld uit het klimaatfonds is toegekend maar nog niet verplicht of uitgegeven?
Antwoord:	€ 1.049.280 (in 2020).

Fractie:	**SP - 17**
Pagina:	
Vraag:	Geld dat al is toegekend, waaraan is dat geld toegekend?
Antwoord:	Met name versnellingswijken.

Arnhem Centraal

Fractie:	**AC -1 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Moeten zelfstandige (niet in aanmerking komen voor de TOG-regeling) ook niet voor die 4000, euro. voor de regeling hun huis verkopen om in aanmerking te komen voor bijstand?
Antwoord:	De ondernemer hoeft niet met zijn bedrijf te stoppen als bijstand wordt aangevraagd. Men mag tot 1225 uur per jaar (gemiddeld 23,5 u/p/d) met zelfstandige activiteiten bezig zijn. Bij de aanvraag voor bijstand is een van de voorwaarden dat er niet te veel vermogen (eigen geld) is. Een eigen woning met overwaarde (bedrag dat het huis meer waard is dan de hypotheek) telt volgens de bijstand mee als vermogen. Per persoon geldt een vrij te laten bedrag aan vermogen. Dit wordt in mindering gebracht op de eventuele overwaarde. Tot aan het bedrag dat het vermogen te hoog is kan de ondernemer de uitkering te leen krijgen. Is daarna nog recht op uitkering, dan hoeft dat deel niet terugbetaald te worden.

Fractie:	**AC- 2 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Steun aan ondernemers: duurt lang. Geen bijstand verschaft die wel in aanmerking komt. Meerdere signalen dat het lang duurt. Is na vier rond, zegt wethouder. Wij horen andere signalen. Zijn er meerdere signalen.
Antwoord:	Net als bij de aanvragen voor bijstandsuitkeringen, zetten wij ons in om de termijn zo kort mogelijk te houden en de piek van aanvragen zo snel mogelijk te verwerken. Bij mogelijk recht en bij nood verstrekken we altijd een voorschot. Voor uw beeld: Op 16 maart kondigde het Rijk aan dat er een Tozo regeling zou komen die de gemeente zou gaan uitvoeren. De verwachting was dat er middels een lichte toets beslist kon worden binnen 4 weken. Omdat de wettelijke regeling op zich liet wachten, hebben wij op 26 maart alvast een aanvraagformulier voor ondernemers online gezet. Op 27 maart werd de inhoud van de regeling vanuit het rijk bekend (nog niet de regeling zelf).Tussen 26 en 29 maart kwamen er 1.668 aanvragen binnen. Bij mogelijk recht en bij nood is bij deze aanvragen altijd een voorschot verleend. Op 21 april kwam het Rijk met de wettelijke regeling, waarbij de toets zwaarder was dan in eerste instantie werd gedacht. Daarnaast werd de aanvankelijke termijn weggelaten. Door het weglaten van een termijn vallen we terug op de Wet Bestuursrecht, waarbij de termijn op 8 weken komt. De eerste beschikkingen zijn eind april verstuurd. Er wordt keihard gewerkt (ook in de weekenden) en met extra inzet van een externe partij om alle volledige aanvragen Tozo binnen 8 weken te beschikken. Het ziet er naar uit dat dat ook gaat lukken. We hebben prioriteit gegeven aan de aanvragen met betrekking tot levensonderhoud. Dit betekent dat we ongeveer een week langer dan de gestelde termijn nodig om de aanvragen om bedrijfskredieten af te doen. We nemen dan ook telefonisch contact op met de aanvragers die dit betreft. Als blijkt dat bij de ondernemer problemen ontstaan doordat het krediet een week later verstrekt wordt, wordt de aanvraag met spoed behandeld.

Fractie:	**AC- 4 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Meer groen: wat betekent dit concreet? Wat is dat meer?
Antwoord:	Bomen dragen bij aan een leefbaar, gezond, klimaatbestendig, biodivers en prettig Arnhem. Daarom hebben we samen met de stad het Bomenplan Arnhem opgesteld. Eén van de doelen is dat we extra bomen aanplanten in de stad. Daarnaast kijken we altijd bij ontwikkelingen en herinrichtingen hoe we groen kunnen toevoegen aan de private en openbare ruimte of hoe we de kwaliteit van het bestaande groen kunnen verbeteren. Op buurt- en straatniveau werken Teams Leefomgeving en bewoners samen om te kijken hoe we meer groen kunnen toevoegen aan de openbare ruimte of hoe we de kwaliteit van het bestaande groen kunnen verbeteren.

Fractie:	**AC - 5 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Veiligheid: Corona sterke wissel op veiligheid zet. Berichtgeving wapenhandel. Hoe zit dat hier in ons gebied? Landelijk probleem? Of hier ook een probleem?
Antwoord:	Regulering van en handhaving op de coronamaatregelen is arbeidsintensief. Wapenhandel is in Arnhem geen actueel beleidsvraagstuk, maar dat neemt niet weg dat dit altijd een onderwerp is dat door de politie nauwlettend gevolgd wordt.

Partij van de Dieren

Fractie:	**PvdD - 1 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Verkeersmaatregelen bronbeeklaan uitgesteld ivm bomenvisie; plannen samen met bewoners. Hoe staat het daar dan mee?
Antwoord:	De verkeersmaatregelen en asfaltonderhoud Bronbeeklaan staan voor september gepland. We zijn in afwachting van de kapvergunning voor zes bomen die onlangs is aangevraagd.

Fractie:	**PvdD - 2 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Stand van zaken Beekdal?
Antwoord:	Zoals toegezegd in de raadsbrief van 24 september 2019, wordt de raad geïnformeerd over de voortgang middels een bevindingenrapportage. Samen met stakeholders, zoals de initiatiefgroep Beekdal Paasberg, het waterschap en de sportclubs, is daar de afgelopen tijd aan gewerkt. Zodra de bevindingenrapportage definitief is afgerond wordt deze aan de raad toegezonden.

Fractie:	**PvdD - 3 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Hoe is de 5G-uitrol in de gemeente? Doet de gemeente daar iets mee? Invloed van masten op openbare ruimte?
Antwoord:	De uitrol van 5G is tot nu toe beperkt tot een aantal testlocaties in Nederland. De gemeente Arnhem is daar nog niet bij betrokken. Wat de 5G masten zullen betekenen voor de openbare ruimte is afhankelijk van keuzes van de providers. We hebben daarvoor in Arnhem nog geen aanvragen ontvangen. Vervanging van 4G door 5G masten op daken kan zonder dat daar bij de gemeente om toestemming wordt gevraagd.

CDA

Fractie:	**CDA - 1 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Noodopvang kinderen: gewone reguliere kinderen van vitale beroepen? (socialer arnhem) Dit is de gewone verplichting die we als stad hebben?
Antwoord:	Noodopvang is voor kinderen met ouders in een cruciaal beroep/ werkzaam in een vitale sector èn voor kwetsbare kinderen in een onveilige thuissituatie. Dit is inderdaad een verplichting. Noodopvang is op school, kinderopvang, BSO of bij gastouder- ook als het kind voorheen geen gebruik maakte van deze opvang (bijv omdat grootouders oppasten).

Fractie:	**CDA - 2 (mondeling)**
Pagina:	10
Vraag:	Nieuwe haven -Budget 3,5 mljn: Hebben taxaties al plaatsgevonden of zit dit in het budget van 3,5 miljoen?
Antwoord:	Om inzicht te hebben in de verwachte maximale kosten die gepaard gaan met beëindiging van de woonfunctie in de Nieuwe Haven, is een externe kostenraming gemaakt voor een schadeloosstelling volgens de regels van de Onteigeningswet en de bijbehorende relevante jurisprudentie. Bij de raming zijn door een externe taxateur zo nauwkeurig als mogelijk de te verwachten kosten in beeld gebracht, aan de hand van de marktwaarde van de ligplaats en de verwachte opbrengst van de woonboot. Maar dat is nog géén formele taxatie. Dat kan alleen met medewerking van de eigenaren, en dat is pas aan de orde na een besluit van de raad. Omdat er sprake is van deskresearch, en een visuele inspectie op aftstand, is bij het opstellen van de raming uitgegaan van een aantal aannames. Zo is de staat van onderhoud of isolatie en energiebesparende maatregelen niet meegenomen. Bij de formele taxatie zal onder meer een bouwkundige keuring worden uitgevoerd en wordt de algehele staat van de te taxeren woonboot in kaart gebracht. De verwachting is echter dat de kostenraming dicht bij de formele taxatiewaarde zal liggen. Het bedrag van 3,5 miljoen is gebaseerd op het resultaat van de kostenraming, verhoogd met een marge die geadviseerd wordt zolang er nog geen definitieve taxatie beschikbaar is, en voor bijkomende kosten zoals de uitvoering van de formele taxatie, afvoer en sloop van een deel van de aangekochte woonboten en voor organisatiekosten.

Fractie:	**CDA - 3 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Burgerzaken slag digitalisering: staat verhaal in over ambtenaren, hoe zit dit met inwoners? zit het in het zelfde plan van aanpak? Staat er in wat er van de inwoners verwacht wordt?
Antwoord:	Insteek van de digitalisering bij Burgerzaken is om de dienstverlening voor inwoners en ondernemers gemakkelijker te maken, zodat ze meer zaken vanuit huis kunnen regelen. Voor minder geletterde of minder digivaardige inwoners blijft het mogelijk om zaken aan de balie te regelen.

Fractie:	**CDA - 4 (mondeling)**
Pagina:	
Vraag:	Inzichtelijk krijgen kosten jeugdzorg: ligt de focus alleen op het inzichtelijk maken of ook op doorontwikkeling en wat we eraan kunnen doen?
Antwoord:	Door het verbeteren van de monitoring krijgt het college meer en beter inzicht in de volumes en kosten van de jeugdzorg. Hoe beter dit inzicht, hoe gerichter sturing mogelijk is op het beheersen van de kosten. In februari is een pakket van maatregelen voor de jeugdzorg aangeboden aan de raad. Deze maatregelen richten zich enerzijds op het verlagen van de kosten. Anderzijds zijn deze maatregelen inhoudelijk gericht op het verbeteren van kwaliteit van de jeugdzorg zelf (zo licht mogelijk, zo vroeg mogelijk, zo dichtbij mogelijk). Voor het volgen van de uitvoering en het beoogde resultaat van deze maatregelen wordt monitoring ingericht.

Fractie:	**CDA -5**
Pagina:	
Vraag:	Beoordeling bestemmingsreserves. Is er al een inschatting hoeveel miljoen mogelijk richting de AR kan?
Antwoord:	Nee, een inschatting is op dit moment nog niet te maken.

Fractie:	**CDA - 6**
Pagina:	
Vraag:	Weerstandsfactor stijgt naar 1.3 in 2024. Waarde is verwaarloosbaar gezien de Corona of denkt de stad dat dit nog te halen is?
Antwoord:	De genoemde weerstandsfactor is met de kennis van nu. De coronacrisis zal ongetwijfeld impact gaan hebben, maar het exacte effect voor de langere termijn is nog van veel zaken afhankelijk: duur van de crisis, beperkende maatregelen rijk, compensatie van rijk/provincie, etc. In de Begroting 2021-2024 kunnen we hiervoor naar verwachting een realistische raming geven.

Fractie:	**CDA - 7**
Pagina:	
Vraag:	Solvabiliteit stijgt met name door uitgestelde investeringen. Is dit correct en wat is dan de waarde van zo'n vermelding?
Antwoord:	De solvabiliteit is het aandeel van het eigen vermogen (EV) in het totale vermogen (TV), het balanstotaal. De gemeente Arnhem heeft geen eigen middelen om investeringen te doen, daar wordt per definitie geld voor geleend. Dat betekent weer dat voor iedere investering (waardoor het balanstotaal, dus het TV, groeit) geld wordt geleend en het EV constant blijft. Door het doen van investeringen daalt dus de solvabiliteit (wanneer verder de balans niet verandert). Omgekeerd betekent dit dat wanneer minder wordt geïnvesteerd dan begroot (het MIP), de solvabiliteit hoger wordt omdat het balanstotaal minder snel stijgt (of zelfs daalt) bij een gelijkblijvend EV. Dus ja, uitstellen van investeringen leidt tot een hogere solvabiliteit dan begroot. De waarde van de vermelding is dat daarmee een door veel mensen onvermoede paradox wordt aangegeven. De gerealiseerde solvabiliteit in de jaarcijfers is hoger dan begroot in de MJPB. Mooi vanuit de wens van robuuste financiën. Tegelijkertijd wil de gemeenteraad graag dat alle voorgenomen investeringen in het MIP worden gerealiseerd. Achterblijven van investeringen is niet wenselijk. En daarmee is het opdrijvende effect op de solvabiliteit niet wenselijk, waar een hogere solvabiliteit wel degelijk op prijs wordt gesteld. De paradox is dat we de hogere solvabiliteit mooi/fijn vinden, maar een belangrijke reden daarvan juist helemaal niet. Tot slot: de solvabiliteit is niet alleen maar gestegen als gevolg van achterblijvende investeringen. Dit beeld zien we namelijk elk jaar terug. Het totale vermogen is ook flink toegenomen. Beide posten hebben invloed op de hoogte van de solvabiliteit.

Fractie:	**CDA - 8**
Pagina:	
Vraag:	Veiligheid - visie op evenementen. Koningsdag - hiervoor wordt een stichting opgezet. Wat is hiervan de status? Is dit voor K-dag 2021 rond?
Antwoord:	Er is regelmatig overleg tussen het bestuur van de stichting Koningsdag en de gemeente over rollen, verantwoordelijkheden en het gefaseerd overnemen van verantwoordelijkheden. Het streven is om dat voor Koningsdag 2021 rond te hebben.

Fractie:	**CDA - 9**
Pagina:	
Vraag:	Nieuwe haven (10) - Woonboten nog steeds € 3.5 miljoen begroot. Heeft B&W ook inventarisaties opgemaakt en taxaties extern?
Antwoord:	Zie het antwoord op vraag 2.

PVV

Fractie:	**PVV - 1 (mondeling)**
Pagina:	5
Vraag:	We willen de leefbaarheid wijken vergroten, duurzame woningen en circulair mogelijke woningbouw. Wat zijn de meerkosten van een woning die duurzaam is tov van een woning die dat niet is? Wat zijn dus de kosten van circulaire woningbouw?
Antwoord:	Dat is niet een op een te zeggen, maar zal altijd per specifieke situatie bekeken moeten worden.

Fractie:	**PVV- 2 (mondeling)**
Pagina:	5
Vraag:	Kijken we hoe we leefomgeving groen houden en sociale structuur verbeteren. Wat is de ideale sociale structuur? Hebben we daar een beeld van? Welke sociale klassen zijn dit dan?
Antwoord:	We sturen in Arnhem op een gedifferentieerde wijkopbouw. Indicator voor een goede sociale structuur is de leefbarometer.

Fractie:	**PVV - 3 (mondeling)**
Pagina:	6
Vraag:	Verder investeren in groen. Samenhang met ambities om de opgaven zo integraal mogelijk aanpakken. Betekent dat er verder geen aparte investeringen gedaan worden in groen?
Antwoord:	Dat betekent het zeker niet. Met de zin "Bij het verder vergroenen van Arnhem zoeken we de samenhang met andere ambities, zodat we de opgaven in de stad zo integraal mogelijk kunnen aanpakken" , bedoelen we dat we bij elke opgave die we hebben in de stad en in het buitengebied, kijken naar de meekoppelkansen voor vergroening. Denk hierbij aan natuur- en groeninclusief ontwerpen, bouwen en beheren. Een nieuw stukje Schuytgraaf, een inbreidingslocatie in de stad, koelteplekken in de Binnenstad, een rioolvervangingsproject. Ze kunnen allemaal bijdragen aan het verder vergroenen van Arnhem. Groene daken en gevels, schuil en nestgelegenheden voor vogels en vleermuizen, insectenhotels, bij- en vlinder vriendelijk bermenbeheer, oerbossen en gezonde stadsbomen. Deze kansen willen we benutten. Maar daarnaast blijven we natuurlijk doen wat we al deden. En met het groen- en bomenfonds als instrumenten investeren we in de kwaliteit van bestaand groen en realiseren we meer groen. Verder zetten we ook in het kader van de klimaatadaptatie in op vergroening om hiermee de opwarming tegen te gaan.

Fractie:	**PVV - 4 (mondeling)**
Pagina:	10
Vraag:	Woonboten nieuwe haven: laatste zin. Definitief kasritme pas bepaald na gesprekken. Waarom? Is dat juridisch zo?
Antwoord:	Uit die gesprekken zal pas blijken wat eigenaren op basis van de voorwaarden in een raadsbesluit echt willen: direct verkopen, verkopen als er bijvoorbeeld een nieuwe woning gevonden is, of niet verkopen en de verdere formele procedures afwachten. Op basis daarvan kan een nauwkeuriger kasritme voorspeld worden.

Fractie:	**PVV - 5 (mondeling)**
Pagina:	20
Vraag:	Het totaal komt neer op nadeel van 15 mln. Wie draait er op voor inkomstenderving bij de vergunningsplichtige evenementen? Gemeente? Rijk?
Antwoord:	De genoemde €15 mln zijn de totale verwachte kosten die deze corona-crisis met zich meebrengt. De inkomstenderving voor de evenementenvergunningen tot 1 september komt neer op een klein deel daarvan: € 8.700. Het Rijk heeft daar geen specifieke regeling voor, dus de gemeente draait daar voor op.

Aan de gemeenteraad

Datum : 19 mei 2020
Zaaknummer : 469928
Contactpersoon : Natasja Bouwman
Telefoonnummer : 026 3774629

Onderwerp: Aanpak en scenario's coronacrisis

Geachte voorzitter en leden,

Inleiding
In de afgelopen periode bent u geïnformeerd over de stappen die wij zetten rondom de coronacrisis en de crisisaanpak in de verschillende domeinen. Ook met de Perspectiefnota hebben we u geïnformeerd over wat nu wel kan en moet en dat we tegelijkertijd nog onvoldoende kennis hebben om nu forse (beleids)stappen voorwaarts te zetten.

Met deze brief informeren wij u over de initiatieven en stappen die wij hebben genomen en de wijze waarop wij u daar graag bij betrekken. We zitten in een fase waarin reguliere (begrotings)processen door moeten gaan, terwijl de wereld waarin we tot besluiten moeten komen wekelijks verandert hetgeen leidt tot wisselende perspectieven. Dat betekent dat we de komende maanden ons adaptief vermogen moeten aanspreken om te komen tot een zorgvuldige en stevige aanpak voor Arnhem.

Integrale aanpak
We hebben de afgelopen weken in Arnhem gewerkt aan een integrale aanpak om te komen tot een nieuwe begroting. We hebben u daarover in de Perspectiefnota al op hoofdlijnen over geïnformeerd. De belangrijke elementen van de aanpak zijn:

- Crisisbeheersing corona
- Financiële impact Corona
- Beleidsmatige impact corona
- Begroting 2021-2024

Crisisbeheersing corona
Sinds de uitbraak van corona zijn doorwerking heeft gekregen op ons dagelijks leven en heeft geleid tot grote impact op het maatschappelijk, gezondheids en economisch leven in de stad is onder leiding van de burgemeester een crisisteam ingericht dat zich bezighoudt met de urgente bestrijding van de crisis en de effecten op de stad. U bent over de activiteiten rondom de bestrijding van de crisis met regelmaat

geïnformeerd. Dit team monitort continue de noodzakelijke activiteiten die nodig zijn om de crisis in het hier en nu te bestrijden en beheersbaar te maken.

Financiële impact corona
De coronacrisis heeft grote impact op de gemeentelijke financiën. Om dit in kaart te brengen en bij te houden in de komende maanden is een team ingericht dat dit continue monitort. Dit heeft inmiddels geleid tot een eerste impactanalyse die uw raad inmiddels heeft ontvangen als bijlage bij de Perspectiefnota. Ook wordt momenteel gewerkt aan een monitor/dashboard. Dit dashboard is opgebouwd uit indicatoren die inzicht geven over de staat van de stad. Een eerste versie hiervan ontvangt u binnen enkele weken.

De afgelopen maanden is vooral besteed aan het verkrijgen van inzichten op de risico's die de stad loopt. De komende periode wordt extra aandacht gegeven aan de wijze waarop we de dekking van de extra gemaakte kosten en de gederfde inkomsten kunnen realiseren. Hiertoe staan we in nauw overleg met het rijk en de provincie. Ook voor hen geldt op dit moment dat er nog geen toezeggingen kunnen worden gedaan en daar op dagelijkse basis nieuwe beleidsregels worden uitgeschreven die impact hebben op de gemeente en onze inwoners. Onze nauwe contacten maken echter dat wij deze overheden ook kunnen informeren over het daadwerkelijke effect van de crisis in gemeentelijke financiën en wat er voor nodig is deze gezond te houden.

Beleidsmatige impact corona
Naast het krijgen van inzicht op de directe en indirecte financiële consequenties is het van cruciaal belang om de impact en effecten van de coronacrisis (in het verlengde daarvan de anderhalve meter economie) op de beleidsmatige opgave van de stad in kaart te brengen en te onderzoeken op welke wijze de negatieve effecten op onder meer de economie, cultuur en welzijn kunnen worden opgevangen (beleidsinterventies). De focus van deze aanpak is om inzicht te krijgen op wat er nodig is op de langere termijn: 3 maanden, 6 maanden en een jaar. Wat kunnen we dan doen als gemeente om de negatieve gevolgen te beperken.

De focus ligt op dit moment op twee urgente impactthema's: sociaalmaatschappelijk (breed begrip welzijn) en sociaaleconomisch (economie, werk en inkomen(sondersteuning)).

Vanuit de overtuiging dat het herstel van de coronacrisis tot herschikking van middelen zal moeten leiden en het stellen van vernieuwde prioriteiten onderzoeken we ook naar ruimte binnen de bestaande middelen: Kunnen we geplande beleidsvoornemens of uitvoeringsopgaven uitstellen waardoor er financiële ruimte ontstaat? Tegelijkertijd kijken we naar mogelijkheden vanuit de rol van de gemeente om investeringen naar voren te halen en daarmee de werkgelegenheid en de economie te kunnen stimuleren.

Begroting 2021 – 2024
Naast de hiervoor beschreven specifieke trajecten rondom corona, zijn we natuurlijk ook bezig met het opstellen van de Begroting 2021 - 2024. De bijzondere omstandigheden maken wel dat we met veel onzekerheden moeten opereren. Tegelijkertijd hebben we behoefte aan daadkracht om er voor te zorgen dat we maatregelen nemen die er voor zorgen dat onze inwoners gezond blijven en zo weinig mogelijk in financiële problemen komen. Maar ook dat we de economie in onze stad op de rit houden. Ook in het kader van duurzaamheid, de energietransitie en het wonen in onze stad moeten we zorgen dat we voort blijven gaan.

In bijgaand schema is de verhouding van tussen de beschreven processen schematisch weergeven.

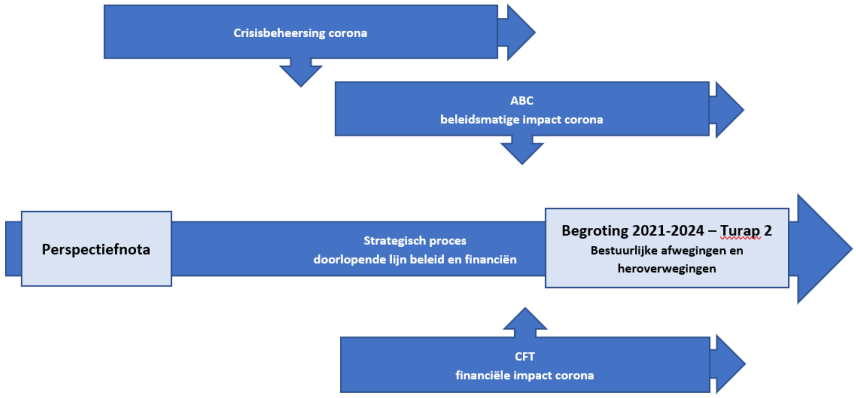

De komende periode

Wij zijn als bestuur in nauw contact met de inwoners en ondernemers in onze stad. Dagelijks zijn wij in gesprek over de impact van de crisis, de maatregelen op korte termijn en op welke wijze we steeds meer leven in de stad kunnen krijgen. Daarnaast geeft het ons een beeld van wat nodig kan zijn op de langere termijn.

Aanpak
Op 29 april 2020 heeft uw raad unaniem de motie 'Scenario's voor morgen' (20M68) aangenomen. Daarin wordt het college verzocht om zo snel als mogelijk met scenario's te komen naar de raad naar aanleiding van de in beeld gebrachte risico's van de coronacrisis en deze scenario's bij voorkeur tijdens het proces van de Perspectiefnota aan de raad te presenteren. Indien dit niet mogelijk is wordt gevraagd een proces voor te leggen hoe de raad voor de zomer het perspectief kan bijstellen, indien dit noodzakelijk is.

Onze werkwijze is gestoeld op het werken met 'adaptieve scenario's', waarbij we ons handelingsperspectief voortdurend aanpassen aan de mate van impact die de crisis op verschillende beleidsvelden van de samenleving heeft. U heeft met de Perspectiefnota de risico-inventarisatie van ons ontvangen. Deze risico-inventarisatie wordt per issue tweewekelijks aangevuld met informatie over te verwachten effecten en noodzakelijke maatregelen. De inschatting van deze effecten komt tot stand op

basis van ontwikkelingen binnen de stad (corona-dashboard) en de (te verwachten) rijksmaatregelen. Op basis van dit overzicht wordt een tweewekelijkse analyse gemaakt wat de mate van impact is op onze stad. Aan de hand daarvan kunnen we besluiten dat bijvoorbeeld een set aan beperkte maatregelen volstaat (adaptief sturen) of dat de impact van de optelsom van effecten en maatregelen maakt dat structurele, ingrijpende maatregelen noodzakelijk zijn.

Op deze wijze hebben we tweewekelijks een geactualiseerd inzicht in de consequenties en mogelijke oplossingsrichtingen. Wij informeren u hier de komende periode met regelmaat over zodat u dit in uw afwegingen kan betrekken.

Informatievoorziening
Zoals u in de afgelopen periode regelmatig bent geïnformeerd en heeft meegedacht over de acute vraagstukken die de coronacrisis oplevert, betrekken wij u graag in het proces van de begrotingsvoorbereiding. De komende weken gaan wij de eerste uitkomsten van de impactanalyses (financieel en beleid) bespreken en de eerste beleidsvoornemens formuleren richting de begroting. Wij zullen u binnen twee weken informeren over de maatregelen die we reeds hebben getroffen en de ondersteuning die we hebben gerealiseerd en/of die we zeer binnenkort ter hand nemen. Vervolgens komen we voor de zomer terug bij u met een brief (in het verlengde van hetgeen reeds bij de aanbieding van de Perspectiefnota is vermeld) met nadere informatie die relevant is voor de verdere oplading van de Begroting in coronatijd. In deze brief zullen we de effecten van de meicirculaire voor onze begroting meenemen, alsmede de uitkomsten van bijvoorbeeld de analyse van de bestemmingsreserves.

We moeten ook realistisch zijn in dit proces en onze planning. We weten nog niet wat de zomerperiode voor impact heeft op het verloop van de pandemie. Krijgen we een terugslag, gaat het land weer verder op slot? Of zijn we in staat als samenleving om de verspreiding beheersbaar te houden? Wij stellen dan ook voor om u kort na het zomerreces in het licht van de voorbereiding van de begroting wederom te voorzien van de meest actuele verwachtingen en voorgestelde inzet van de gemeente hierop. Deze brief zal dan verder bouwen op onze brief van begin juli en inzichtelijk maken wat de actualiteit betekent voor de begroting.

Wat kunt u verwachten?
In deze brief hebben wij uiteengezet op welke wijze wij de komende periode vormgeven om te komen tot een begroting waarin wij de middellange en langere termijn effecten van corona mee kunnen nemen. Dit betekent voor uw raad concreet dat u op een aantal momenten wordt geïnformeerd en in gelegenheid bent met ons in gesprek te gaan.

Eerste week juni
- Raadsinformatiebrief over de maatregelen die Arnhem heeft genomen of in deze tijd neemt in het kader van corona

Medio juni
- Coronamonitor met toelichting

Voor de zomer
- Raadsinformatiebrief over de verdere oplading van de begroting
- Coronamonitor met toelichting
- Financiële impactanalyse

Tweede helft augustus
- Raadsinformatiebrief met actualisatie en verdere uitwerking coronagerelateerd beleid
- Coronamonitor met toelichting
- Financiële impactanalyse

Halverwege september
- Versturen begroting aan gemeenteraad

Afsluitend

Met deze brief hebben wij u nader inzicht gegeven in de wijze waarop wij de komende maanden vormgeven en de wijze waarop we u nadrukkelijk willen betrekken. Het zijn onbekende tijden waarin u ook van ons kan verwachten dat we u intensief betrekken.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Praat mee over Arnhem!

Heeft u ideeën over de stad Arnhem? Welk onderwerp verdient volgens u meer aandacht? Laat het de gemeenteraad horen!

Op woensdagavond 10 juni spreekt de gemeenteraad voor het eerst over de Perspectiefnota. In de Perspectiefnota staan de plannen voor de komende vier jaar. Er is voor u de gelegenheid om in te spreken op één van de vier hoofdthema's: Meedoen in een Socialer Arnhem, Wonen in een Duurzamer Arnhem, Genieten van een nog Mooier Arnhem en Open & Verantwoord Besturen. U kunt zich uiterlijk tot maandag 8 juni aanmelden via griffie@arnhem.nl. Vermeldt bij uw inschrijving graag uw **thema**, **naam, telefoonnummer** en **emailadres.** Voor vragen kunt u bellen naar 06-53680102 (Marijne).

Het inspraakmoment zal veilig en volgens de nieuwe richtlijnen van de anderhalvemetersamenleving ingericht worden. Daarom is er een maximaal aantal van 24 deelnemers welkom op het Stadhuis. Wilt u liever via schriftelijk weg een reactie insturen? Mail uw bijdrage uiterlijk 8 juni via griffie@arnhem.nl

Praktisch

Wanneer: woensdagavond 10 juni 2020 tijdens de Politieke Avond (tijdstip volgt)
Uiterlijke datum aanmelden: maandag 8 juni via griffie@arnhem.nl
Locatie: Stadhuis Arnhem (Koningstraat 38 te Arnhem)

De Perspectiefnota is te vinden op https://financien.arnhem.nl/

Geachte,

Hier mijn bijdrage: Meepraten over Arnhem. Ik zou het onderwerp: "Genieten van een nog mooier Arnhem", willen aansnijden.
Gezien mijn leeftijd en corona, helaas per mail en niet fysiek.

Sinds kort wonen wij (man, vrouw en hond, uit Rotterdam) aan de Jansbuitensingel en met plezier. Wel valt af en toe pijnlijk op dat de stad Arnhem
het gevecht tegen het zwerfvuil aan het verliezen is. Wat we ook zien is dat er hard gewerkt wordt door de medewerkers om het park
voor onze deur en bij de Musis een beetje netjes te houden. Het lukt dus niet. We snappen dat dit moeilijke tijden zijn.
Wij prikken zelf zwerfvuil, maar in deze coronatijd liever niet. En om bij het onderwerp te blijven: een vieze stad is geen mooie stad.
Het valt op dat in de binnenstad prachtige afvalbakken staan met sigarettendovers. Die zijn niet in de parken rondom Jansbuiten en binnensingel te vinden:
gevolg: tientallen peuken op de grond, het gif ervan loopt in de aarde. Ook valt op dat aan de kant waar geen afvalbakken staan, er nog meer zwerfafval is.
Met name Dominos is een hotspot: volgepropte afvalbakken met kartonnen pizza dozen en drankblikjes omgeven door een kring overloopafval.
Ook rond de zitbanken hoopt het vuil zich op: medewerkers met afvalzuigers zouden hier intensiever moeten schoonhouden (peuken!).
In het gras wemelt het van hondenpoep: stadstoezicht zou hier strenger moeten toezien op hondenuitlaters (poepzakjes bij zich hebben!).

Een naar gezicht, de parken zijn zo prachtig en worden qua groenvoorziening zo goed onderhouden.

Wat is hier aan te doen, wat kunnen wij doen als burger? In Rotterdam hield ik mij als bestuurslid van een bewonersorganisatie bezig met
het thema: Schoon, Heel en Veilig. Een schone, hele stad wordt vanzelf een veilige stad en dan komt mooi en gezellig vanzelf.
Wij weten dat elke woensdag de binnenstad opgeruimd wordt door vrijwilligers, daar zullen we zeker aan meegaan doen. Wel vervelend is
als wij straks zwerfvuil van anderen opruimen in het park voor ons huis, er bij elke storting in de container de kassa voor ons gaat lopen, dat stimuleert niet.
Een klep aan onderzijde in de huisvuilcontainer voor zwerfafval ontbreekt, dat zou al helpen. De parken (zeker nu) worden zeer intensief gebruikt.
Niet iedereen gaat er netjes mee om helaas. Dat verdient aandacht. En natuurlijk geldt dit niet alleen voor onze directe woonomgeving, maar overal!

Met vriendelijke groet,

Gemeente Arnhem,
Postbus 9029,
6800 EL Arnhem.

Arnhem, 7 juni 2020

Kenmerk: Perspectiefnota 2021 – 2024

Geachte college en raadsleden,

In kader van burgerparticipatie willen we eerst kwijt dat we heel weinig tijd hadden om de perspectiefnota door te lezen. Afgelopen dinsdag kregen wij een mailtje hierover met het verzoek om eventueel aan jullie aandachtspunten te geven. De link die daarin vermeld stond werkte al niet en daar gingen we al weer heen qua communicatie.

Op het verzoek via de griffie om het college te verzoeken om de nota later te behandelen werd verder niet echt op ingegaan. Momenteel werken veel mensen thuis en zien we daardoor ook meer stukken dan eerder in onze mailboxen. En dan heeft men nu maar een aantal dagen de tijd om op bovenvermelde kenmerk te reageren.

Onze aandachtspunten en opmerkingen:

Hek:
In de nota wordt gesproken om samen met bewoners te werken aan een mooiere, socialere en betere stad. Wij verzoeken dan om het hek al van slot te doen en dan ook met bewoners om de tafel te gaan zitten. Dit werd ook al diverse malen in de burgerparticipatieavond aangehaald door de aanwezigen.

We gaan in dit schrijven geen namen noemen als boeman maar wanneer men met een wijk expliciet verbonden is dan mogen bewoners ook verwachten dat er een normaal gesprek mogelijk is. Sommige collegeleden verwijzen steeds door naar hun ambtenaren maar dan is er al een hek en barrière vaak. Een mailtje terug van een wethouder doet vaak al veel genot i.p.v. een belletje van de secretaresse of men de vragen in een mail wil zetten zodat een ambtenaar er naar kan kijken.

Vergroenen:
Men heeft het in de start over een groene stad: “Verder levert een groene leefomgeving een bewezen bijdrage aan de fysieke en mentale gezondheid van mensen en bevordert het de sociale samenhang.” Helaas worden bewoners vaak geblokkeerd als men het heeft over meer vergroenen en hun ideeën kenbaar maken bij o.a. projectmanagers en wijkwethouder. Bewoners willen juist meepraten en denken maar ook van gedachte wisselen over de kosten en baten die het meebrengt. De drie projecten met ijzeren klimpalen en Corton-stalenbakken had in onze ogen veel minder kunnen kosten en ook meer vergroening kunnen brengen. Daarnaast waren vele bewoners ook bereid om mee te denken en helpen met het realiseren en inplanten.

Inclusie:
We praten vaak met het APCG over de inclusie en betrokkenheid als het gaat om de Arnhemse binnenstad. Helaas zien ook wij dat dit tot op heden een lange adem heeft en vaak ook een soort tegenwerking. Vooral als men projecten heeft dan denkt men niet gauw aan de rolstoeler of slechtzienden. Ook in kader van een socialer Arnhem zou dit een vast en verplicht protocol moeten zijn bij vernieuwingen of projecten dat zij vanaf begin betrokken worden. Wanneer men naar de reserveringen kijkt op financieel gebied dan lijkt het een schijntje.

Verkamering en studenten:
Arnhem is en wordt studentenstad, werd er indertijd geroepen op een studentenavond in het stadhuis. Natuurlijk verwelkomen we de jonge en frisse generatie van harte om in Arnhem te studeren. Maar daarvoor is ook huisvesting nodig en blijkbaar steeds meer. Een huurwoning zit er vaak voor deze studenten niet in vanwege de (hoge) huur en de lange looptijd als woningzoekenden die Arnhem momenteel kent.

Een woning verkameren of een geheel kantoorpand voor de studenten ~~hun~~ zien eigenaren dan vaak ook als een mooie oplossing om klinkende munt binnen te halen. Met dit alles heeft het Spijkerkwartier momenteel ook te maken en ondervinden daar zelf enorme last van. Een last die jullie allemaal wel bekend is.

In de binnenstad ervaart men langzamerhand ook deze last en zal het ook steeds meer worden. De zgn. pandjesbazen hebben ook ons centrum ontdekt de laatste jaren. Net als in het Spijkerkwartier zal men straks ook voor de binnenstad strengere regels moeten opstellen zodat het woongenot verzekerd is.

Woningen:
Ondanks de woondeal is er in de binnenstad wel een tekort aan huurwoningen merkbaar. Een reactie op een huurwoning, via Entree, kan momenteel al oplopen tot 2 a 3000 stuks. Vaak zien we dan ook een soort van loterij en/of zelfs al onderlinge toezeggingen door de woningcorporaties voor de binnenstad.

De gemeente Arnhem zou dan ook meer moeten inzetten op het realiseren van nieuwe huurwoningen en de zgn. Knarrenhofjes. Een Knarrenhof had al gerealiseerd kunnen worden naast het Coehoornpark waar men nu bezig is om een CPO project van de grond te krijgen.

Het is heel goed dat er grond aan nieuwe eigenaren wordt verkocht zoals bij het Paradijs, De Trans, Het Kadehuis e.d. maar dit houdt het realiseren van meer huurwoningen wel enorm tegen. Verkoop aan de zgn. pandjesbazen die daarna huren vragen vanaf €900,- excl. zou men ook meer aan banden moeten leggen.

Afval:
Met het kleiner maken van de ondergrondse containers heeft men meer de woede dan begrip op de hals gehaald dan verwacht. Naast alle ellende van illegaal afval naast de containers zien vrijwilligers ook veel meer zwerfafval dan voorheen.

Dat dit een oorzaak heeft inzake de corona zijn we het dan ook wel enigszins mee eens maar ook voor deze tijd zagen we meer zwerfafval dan anders in de binnenstad. Het vragen om op hotspot plekken een afvalbak te plaatsen is bij de ambtenaar een moeilijk iets omdat deze +/- €450,- p/stuk zou kosten. Men kiest er als gemeente Arnhem dan eigenlijk al voor dat ze graag zwerfafval ziet!?!

De gemeente Arnhem zou veel meer de vele vrijwilligers moeten omhelzen die het zwerfafval opruimen. Naast het verstrekken van een knijper en ring zou men deze grote groep eens in het zonnetje kunnen zetten.

Ook Diftar kan men beter en georganiseerd doen dan tot op heden. Bekend is dat Attero aan nascheiding doet en dat momenteel met het restafval van Arnhem ook gedaan wordt in Wijster. Dus waarom dan extra oud papier en/of PBD ophalen bij de bewoners van de binnenstad wat in onze ogen extra kosten zijn als het gaat om personeel en transport?

Ook ten aanzien van GFT kan de gemeente Arnhem daarin een slag slaan door het opzetten van een wormenkwekerij c.q. composteerbedrijf. Amersfoort heeft dit reeds onder de naam Stadswormerij https://stadswormerij.nl/ Naast financieel gewin kunnen werklozen hier ook aan het werk en e.e.a. kan gekoppeld worden aan bv Scalabor.

Werk en re-integratie:
Door de coronacrisis horen we diverse verhalen van bewoners die hun werk geheel en/of gedeeltelijk zijn verloren. Een uitkering is aardig voor de eerste maanden om rust te hebben en dan op zoek te gaan naar ander werk.

In het opzetten van een buurthuis in de Arnhemse binnenstad zijn we ook voornemens om werkplekken te creëren. Men kan dan denken net zoals het Buurtgroenbedrijf Spijker maar dan met een tik meer als het aan ons ligt.

Het opzetten kan in samenwerking met o.a. De Enk Groenvoorziening, Sight, UWV en de gemeente Arnhem. Eerste opzet is dan ook om bewoners weer aan het werk te krijgen desnoods tot zij een andere baan hebben of doorvloeien naar/via de eerder genoemde bedrijven.

Momenteel ligt ons plan en aanvraag al een hele lange tijd bij het college en ambtenaren dus het is nog steeds afwachten of er ooit een buurthuis komt.

Slot:
Wellicht was het even een heel verhaal maar wij als Bewonersgroep Arnhems Hart willen echt een meer socialer en betrokken binnenstad dan eigenlijk tot op heden. En bewoners staan ook klaar als wij ze vragen om mee te denken en helpen. Dat hebben we eigenlijk al geregeld bewezen en daar gaan we ook gewoon mee door.

Maar dan zal men ook het hek van zijn slot af moeten doen en niet de kop in het zand steken.

Wij wensen jullie i.i.g. een goede en daadkrachtige raadsvergadering toe!

Namens Bewonersgroep Arnhems Hart,
Dhr. E.R. Wiessenberg,
Voorzitter.

5 juni 2020

Als burger verweesd bij mooi weer

Inbreng M. Jonker naar aanleiding van oproep tot inspraak over Perspectiefnota, hoofdthema "open en verantwoord besturen"

Geachte gemeenteraad, geacht gemeentebestuur,

1 Inleiding - multiple choice met paradijselijke thema's

Op 3 juni 2020 trof ik in mijn inbox een "laatste oproep" van de gemeente aan burgers om zich aan te melden om in te spreken op de gemeenteraadsvergadering van 10 juni aanstaande, naar aanleiding van de door de gemeente gepubliceerde "Perspectiefnota 2021-2024". Het is ook mogelijk een schriftelijke reactie in te sturen. Van deze laatste mogelijkheid maak ik gebruik.

De gemeente lijkt insprekers te vragen om zich te beperken tot inspraak over één van vier hoofdthema's, waaraan de gemeente de volgende namen heeft gegeven:
- Meedoen in een Socialer Arnhem;
- Wonen in een Duurzamer Arnhem;
- Genieten van een nog Mooier Arnhem;
- Open & Verantwoord Besturen.[1]

Een paradijselijke aanblik ontvouwt zich. Wie wil er nu niet wonen in een Sociaal, Duurzaam, Mooi en Open & Verantwoord Bestuurd Arnhem? Voor wie goed kijkt, is er echter niet zozeer sprake van een lonkend "perspectief", maar vooral van lonkende woorden. De geloofwaardigheid is gering.

Omdat ik van de gemeente één van die vier hoofdthema's moet kiezen, zal ik het uitleggen aan de hand van het thema "Open & Verantwoord Besturen". Maar eigenlijk gaat mijn inbreng over alle vier thema's, en met name over de samenhang daartussen, met het accent op burgerparticipatie.

2 Open & Verantwoord Besturen in de Perspectiefnota

Wat opvalt in de Perspectiefnota is dat de inhoudelijke tekst over "Open & Verantwoord Besturen", in het deel gewijd aan het "beleidsmatig perspectief", heel kort is. In het deel gewijd aan het "financieel perspectief" worden er onder hetzelfde thema allerlei financiële kwesties besproken. Het is op zichzelf goed als een gemeentebestuur inzichtelijk wil maken hoe het er financieel voorstaat met de gemeente, en hoe de vooruitzichten voor de komende jaren zijn. Maar dat is slechts een klein onderdeel van wat "open en verantwoord besturen" inhoudt, of althans zou moeten inhouden.

1 Zie bijlage: de gemeentelijke oproep op 3 juni 2020 en de tekst op de gemeentelijke website.

3 Arnhem wordt niet open bestuurd

Nog maar enkele jaren geleden was er in het Arnhemse gemeentebestuur een "bestuurscrisis", waarvoor het rapport-Frissen werd uitgebracht. Uit het nieuws over die crisis en uit het rapport kwam een beeld naar voren van politiek gekrakeel waarvan de waarheid het eerste slachtoffer was. Sindsdien lijken de rijen binnen de coalitie die nu aan de macht is, zich als een oester gesloten te hebben. Communicatie met burgers wordt strak "geregisseerd". Misschien dat de betreffende partijen en functionarissen binnen die oester heel open met elkaar omgaan - dat kunnen burgers zonder speciale contacten niet zien, want voor ons als buitenstaanders is die oester een *black box.*

Bekend is het bezoek van wethouder Bouwkamp in januari van dit jaar aan het Spijkerkwartier om de situatie bij de afvalcontainers in ogenschouw te nemen. "Toevallig" was het afval nabij die containers net de vorige avond opgeruimd door medewerkers van het door de gemeente ingeschakelde afvalinzamelingsbedrijf, dan wel door "afvalcoaches". De wethouder constateerde tevreden dat alles schoon was en het afvalbeleid dus goed werkte. Het deed denken aan het bezoek van tsarina Catharina de Grote aan de zogeheten Potemkin-dorpen, die (naar verluidt) speciaal voor haar werden opgericht om te laten zien dat het goed ging - ook destijds al op kosten van de belastingbetaler. Catharina was een buitengewoon succesvolle tsarina, maar zeker niet iemand die naar de huidige opvattingen "open" bestuurde.[2] Het inrichten van een schijnwereld, inclusief een toneelspel van "open" communicatie, is niet hetzelfde als echt open bestuur.

De afgelopen jaren zijn er verschillende momenten geweest waarop het vertrouwen van veel Arnhemmers in het bestuur werd geschokt. Ik noem enkele voorbeelden die me zijn bijgebleven: het nodeloos kappen van bomen, de stille medewerking van het gemeentebestuur aan een vervuilende en bomen-verslindende biomassacentrale terwijl bewoners ondertussen mochten meepraten over nieuw "bomenbeleid", het organiseren van steeds toenemende geluidsoverlast om de gemeentelijke kas te spekken (o.a. Koningsdag) en het doordrukken van een burger-onvriendelijk afvalinzamelingssysteem waarbij burgers worden betiteld als onverantwoordelijke "vervuilers" die "moeten betalen" en zoveel mogelijk worden klemgezet.

Op die punten heeft het gemeentebestuur niet "open en verantwoord" bestuurd, maar zolang mogelijk een autoritaire houding aangenomen en legitieme belangen van burgers arrogant over het hoofd gezien. Het gemeentebestuur begon in sommige gevallen pas (een beetje) te luisteren na acties van grote aantallen woedende bewoners, in andere gevallen drukte het gemeentebestuur, braaf gevolgd door een (formeel democratische) gemeenteraadsmeerderheid die ook niet naar bezwaren wilde luisteren, autoritair zijn wil door.

2 De horigheid (lijfeigenschap) werd in Rusland pas veel later afgeschaft, en verergerde onder Catherina in sommige opzichten juist: "Catherine did initiate some changes to serfdom. If a noble did not live up to his side of the deal, the serfs could file complaints against him by following the proper channels of law. Catherine gave them this new right, but in exchange they could no longer appeal directly to her. She did this because she did not want to be bothered by the peasantry, but did not want to give them reason to revolt. In this act, she gave the serfs a legitimate bureaucratic status they had lacked before. (...) Other than these, the rights of a serf were very limited. A landowner could punish his serfs at his discretion, and under Catherine the Great gained the ability to sentence his serfs to hard labour in Siberia, a punishment normally reserved for convicted criminals. The only thing a noble could not do to his serfs was to kill them. The life of a serf belonged to the state. (...) Under Catherine's rule, despite her enlightened ideals, the serfs were generally unhappy and discontented." Bron: https://en.wikipedia.org/wiki/Catherine_the_Great (geraadpleegd: 5 juni 2020)

4 Het gemeentebestuur is niet werkelijk aanspreekbaar

Ongeacht de politieke signatuur van het college van B&W, lijkt het Arnhemse gemeentebestuur in al zijn geledingen (bestuur, gemeenteraad, ambtenaren) al minstens twintig jaar niet goed aanspreekbaar te zijn voor gewone burgers.

De afgelopen jaren heb ik me op verschillende gebieden geëngageerd met het bestuur van de gemeente Arnhem:

- Sinds 2005 kom ik samen met een aantal andere bewoners op voor de bescherming van onze directe leefomgeving tegen de plannen van opeenvolgende projectontwikkelaars, die door de gemeente worden gefaciliteerd. Er is sprake van een opeenvolging van niet-nagekomen toezeggingen van de gemeente. Op dit moment weigert de gemeente al bijna vijf jaar lang het bestemmingsplan te handhaven, ondanks een handhavingsbesluit en rechterlijke uitspraken;
- Ik heb me ingezet voor beperking van geluidsoverlast in onze wijk (vijftien jaar geleden een door mij gewonnen rechtszaak waarna de gemeente haar beleid aanpaste; vorig jaar een brief n.a.v. Koningsdag, waarop het college van B&W nog steeds niet heeft geantwoord);
- Ik heb me ingezet voor privacy en een burger-vriendelijk afvalbeleid (de gemeente volgt haar eigen privacy-beleid niet maar verzamelt zonder noodzaak persoonsgegevens, en verandert telkens haar schijnbare doelen met de gegevensverwerking);
- Ik heb me ingezet voor serieuze wijkparticipatie (de gemeente veranderde de spelregels en voorwaarden tijdens een participatietraject voor een parkeerplan en zette burgers met andere ideeën dan die van een gevestigd lobby-groepje op die manier buiten spel);
- Met bizar veel moeite en tijd ben ik erin geslaagd de herplant van twee bomen (nabij mijn eigen woning) te bewerkstelligen, toen de gemeente gemaakte afspraken niet nakwam;
- Ik heb inbreng geleverd bij de totstandkoming van het nieuwe groenbeleid (dat in de praktijk nog steeds weinig waarborgen biedt voor een respectvolle omgang met groen; alles hangt af van hoe het door wethouders en ambtenaren wordt geïnterpreteerd; onlangs is er een achttien meter hoge boom nabij mijn woning gekapt - ik weet niet waarom).

Ik heb als burger echt mijn best gedaan om op verschillende punten met het gemeentebestuur in gesprek te komen. Op grond van mijn ervaringen heb ik de indruk dat het Arnhemse gemeente-bestuur als geheel, in al zijn geledingen, geen intrinsieke belangstelling heeft, en dus niet werkelijk openstaat, voor inbreng van burgers, maar hooguit instrumentele belangstelling. Voor burgers zie ik primair drie mogelijkheden om bij de gemeente zulke instrumentele belangstelling te wekken:

(1) Door middel van een goed-georganiseerde, jarenlange lobby, waarbij allerlei vormen van **belangenverstrengeling** worden gecultiveerd;
(2) Door middel van het mobiliseren van de **woede van flinke aantallen burgers**, waardoor er politieke druk ontstaat;
(3) Door middel van (de dreiging van) **rechtszaken** en het daarmee gemoeide reputatierisico.

Dat is voor de meeste mensen ondoenlijk. Maar nu roept u individuele burgers op inbreng te leveren bij de Perspectiefnota 2021-2024... Dat dient alleen voor de bühne, zodat jullie achteraf kunnen zeggen dat jullie bewoners hebben uitgenodigd om mee te denken - een theaterstuk van vrijblijvende quasi-"participatie", zonder geloofwaardigheid. Waar het in de huidige cultuur van bestuurlijk Arnhem aan ontbreekt, is congruentie tussen woorden en daden.

5 Ontbrekende congruentie tussen woorden en daden

Vanwege die ontbrekende congruentie tussen woorden en daden klopt het niet wat er op pagina 7 van de Perspectiefnota staat, onder hetzelfde kopje "Open en verantwoord besturen":

> Dit doen wij niet alleen. Wij doen dit samen met de Arnhemmers en de vele bedrijven en organisaties actief in Arnhem. We betrekken hen bij plannen die we maken. En we proberen zoveel mogelijk ervaringsdeskundigen te raadplegen voor het verbeteren van onze plannen. Wij ontwikkelen onder meer het programma Burgerparticipatie. Het is de bedoeling dat dit programma vooral praktisch van aard wordt en ons handvatten geeft hoe we inwoners en partners het beste bij plannen en projecten kunnen betrekken.

Deze woorden klinken op het eerste gehoor goed, maar als "ervaringsdeskundige" wil ik u teruggeven dat het mijn ervaring is dat gemeentelijke woorden over participatie veel te vaak niet overeenstemmen met gemeentelijke daden - en dat bij gemeentefunctionarissen vaak zelfs het bewustzijn lijkt te ontbreken dat er een discrepantie is tussen hun woorden (al of niet in de vorm van verwijzingen naar geformuleerd "beleid") en hun daden. Dat willen ze van zichzelf niet weten.

De Perspectiefnota, die ik in zijn geheel heb gelezen, zit taalkundig relatief goed in elkaar vergeleken met andere gemeentelijke teksten die ik heb gezien. Het probleem zit hem niet in de tekst van de Perspectiefnota zelf, maar in de relatie tussen die tekst en de bestuurlijke praktijk. De woorden kunnen nog zo mooi zijn, het is mijn ervaring dat het handelen van de gemeente Arnhem daar in de praktijk in hoge mate los van staat.

6 Geen "programma Burgerparticipatie" maar een leerweg "luisteren naar burgers"

Als het "programma Burgerparticipatie" straks door de gemeente op instrumentele wijze ingezet wordt om aan bestuurlijke maatregelen "legitimiteit en draagvlak te geven", dan zal dat programma in de praktijk dienen om kritiek op of protest tegen die maatregelen te bemoeilijken of te onderdrukken. Het hele idee dat Burgerparticipatie door middel van een "programma" kan worden bevorderd, is dubieus. Burgerparticipatie zou "in de genen" van elke bestuurder en ambtenaar moeten zitten en deel moeten uitmaken van elk afwegings- en besluitvormingsproces.

Wat allereerst nodig is, is een leerweg voor ambtenaren en bestuurders om anders naar burgers te gaan kijken dan de meesten van hen nu doen - en dan denk ik met name ook aan hoge managers en bestuurders, die het allermeest lijken op te gaan in een instrumentele, "gesloten" logica (*"Wij tonen empathie omdat dat vertrouwen wekt en acceptatie vergroot"*). Zonder een verandering van hun attitude en bewustzijn, zullen burgers zich altijd verweesd blijven voelen terwijl ze zien hoe de gemeente ondertussen mooi weer speelt met behulp van "theaterstuk Burgerparticipatie".

Zo'n leerweg helpt alleen, als die ambtenaren en bestuurders onderweg ook leren om anders met zichzelf om te gaan. Alleen wie goed met zichzelf omgaat, kan anderen echt ontmoeten en goed naar hen luisteren. En alleen wie goed luistert, kan anderen goed overtuigen (niet: manipuleren).

De gemeentelijke bubble van (deels) onbewuste zelfgenoegzaamheid moet worden doorgeprikt. Pas dan kan de gemeente echt positief bijdragen aan het perspectief van "de rest" van Arnhem.

Bijlage

Email van de gemeente Arnhem 3 juni 2020

Laatste oproep: Praat mee over Arnhem!

Op woensdagavond 10 juni is het voor Arnhemmers mogelijk om voor de gemeenteraad in te spreken op één thema van de Perspectiefnota: Meedoen in een Socialer Arnhem, Wonen in een Duurzamer Arnhem, Genieten van een nog Mooier Arnhem en Open & Verantwoord Besturen. Een schriftelijke reactie is ook mogelijk. Meer informatie over dit inspreekmoment? Lees meer

[na aanklikken hyperlink:]

https://www.arnhem.nl/actueel/alle_nieuwsberichten/Praat_mee_over_Arnhem

Praat mee over Arnhem!

Heeft u ideeën over de stad Arnhem? Welk onderwerp verdient volgens u meer aandacht? Laat het de gemeenteraad horen!

Op woensdagavond 10 juni spreekt de gemeenteraad voor het eerst over de Perspectiefnota. In de Perspectiefnota staan de plannen voor de komende vier jaar. Er is voor u de gelegenheid om in te spreken op één van de vier hoofdthema's: Meedoen in een Socialer Arnhem, Wonen in een Duurzamer Arnhem, Genieten van een nog Mooier Arnhem en Open & Verantwoord Besturen. U kunt zich uiterlijk tot maandag 8 juni aanmelden via griffie@arnhem.nl. Vermeld bij uw inschrijving graag uw thema, naam, telefoonnummer en emailadres. Voor vragen kunt u bellen naar 06-53680102 (Marijne).

Het inspraakmoment zal veilig en volgens de nieuwe richtlijnen van de anderhalvemetersamenleving ingericht worden. Daarom is er een maximaal aantal van 24 deelnemers welkom op het Stadhuis. Wilt u liever via schriftelijk weg een reactie insturen? Mail uw bijdrage uiterlijk 8 juni via griffie@arnhem.nl

Praktisch

Wanneer: woensdagavond 10 juni 2020 tijdens de Politieke Avond.
Uiterlijke datum aanmelden: maandag 8 juni via griffie@arnhem.nl
Locatie: Stadhuis Arnhem (Koningstraat 38 te Arnhem)

De Perspectiefnota is te vinden op https://financien.arnhem.nl/

Geachte leden Gemeenteraad,

thema: Meedoen in een sociaal Arnhem, en
Genieten van een nog mooier Arnhem.

Door mijn werk als wijkverpleegkundige en vrijwilligster diverse organisaties, weet ik best wel wat van ouderen, en daarom heb ik al heel lang een wens:
Openbaar Vervoer voor ouderen (65 plussers) in de daluren.
Zo kunnen zij , op hun moment naar activiteiten, die niet in de eigen wijk of dichtbij zijn.
Voor andere vervoerders moeten ze veel regelen, lang wachten (en nu in Corona tijd zelfs nog langer).
Gratis Openbaar Vervoer houdt ouderen langer zelfstandig en actiever, maar ook bezoek aan onze binnenstad kan de winkeliers steunen.
Ik vind dat wij als Arnhem ons daarvoor moeten inzetten: voor een (w)aardige ,plezierige oude dag.
Het werkt zeker preventief, activiteiten ook voor ouderen zijn alleen maar goed.

Het is mooi dat Arnhemse Cultuur-organisaties de komende jaren miljoenen subsidie ontvangen van Het Rijk. Voor deze organisaties kan "mijn" doelgroep al een deel van het publiek worden.
Gratis Openbaar Vervoer voor onze ouderen, zodat zij naar activiteiten als Kunstcafé 55+, Rozet, Gelders Orkest, en zo veel meer kunnen.
Gebruik van het Openbaar Vervoer in de daluren zal een mooi bedankje naar onze ouderen zijn, na best veel leed nu in Corona tijd van thuis alleen zijn of in verzorging- / verpleeghuizen zonder nauwelijks contacten.
Dat is heel moeilijk te verdragen , zij hebben beter verdiend.
Het doet mij verdriet , hoe de ouderen de afgelopen maanden zo zijn behandeld, laten we wat goeds voor ze doen,nu.

Ik vraag u allen heel serieus over mijn wens na te denken,

Vriendelijke groeten,

Kitty Vossen

Geachte Raad,

De Werkgroep Innovatieve Wijkdemocratie in Arnhem West deelt hieronder graag haar ervaring met meningspeiling en participatie in besluitvorming op basis van de praktijk met PanelWest. En adviseert stad-brede invoering.

In de wijken Lombok, Heijenoord, Brouwerijweg en omgeving en Het Dorp is sinds een jaar PanelWest ingericht voor digitale meningspeiling over wijk-gerelateerde onderwerpen. Het is op initiatief van een groep wijkbewoners gestart toen het wijkplatform zichzelf had opgeheven. Ambitie is om een meer representatieve afvaardiging van de wijk te laten meepraten, dan voorheen met buurtvergaderingen en wijkplatform werd bereikt. Het is een welkome aanvulling op diverse middelen voor informatie (folders, posters, schriftelijke wijkkrant, wijkwebsite en facebookpagina) en discussie (bijeenkomsten, reactie op website, Nextdoor). Het beoogt ook besluitvorming door de buurt dichterbij te brengen. Zowel voor besteding van het bewonersbudget (we leveren al input in de discussie over de nieuwe spelregels daarvoor), maar juist ook voor keuzes voor inrichting en beheer van de buurten en de prioriteiten binnen het wijk-gebonden gemeente-budget. Het Wijkteam Leefomgeving Noord-West is actief betrokken en maakt gebruik van de peilingen voor het vinden van draagvlak. De afdeling Onderzoek en Statistiek van Gemeente Arnhem helpt bij de formulering van de vragen en antwoorden en verzorgt de technische afhandeling van registratie, verspreiding van vragen en analyse van uitkomsten. Daarbij functioneert dezelfde software als voor het Digipanel Arnhem.

Sinds de werving met huis-aan-huisbrief, flyers en sociale media zijn 225 deelnemers geworven (van de 3892 inwoners, 2125 huishoudens, dus 6 – 10%). De spreiding in leeftijd, over buurten, en man/vrouw is goed en vrijwel overeenkomstig de bewonerssamenstelling. Het aantal deelnemers maakt dat er een redelijk goede betrouwbaarheid is. Aanmelding voor PanelWest staat open voor alle buurtbewoners. Er is de afgelopen tijd gevraagd naar thema's als de rol van het PanelWest in advies en besluitvorming (men ziet adviserende rol en keuze uit alternatieven), de verhouding tussen enquête en vergaderen (40% vindt alleen PanelWest voldoende, 40 % ziet liever combinatie van meningspeiling en debat) en inhoudelijke onderwerpen als vuurwerk, groen en water, duurzaam leven en de actieve bijdrage van bewoners aan beheer van de openbare ruimte.

Op basis van onze positieve ervaringen met PanelWest stellen wij voor om een dergelijke vorm van meningspeiling op basis van informeren, discussiëren en besluiten in alle wijken in te voeren. Het is een belangrijke en laagdrempelige aanvulling op andere communicatiekanalen. Voor het wijkgericht werken met de Teams Leefomgeving door de gemeente is het naar onze mening zelfs noodzakelijk om zo'n instrument van modern en representatief contact met de bewoners te hebben. Met de decentralisering van uitvoering van het beleid naar de wijken in de recente jaren is de controle van de Gemeenteraad wellicht wat verminderd, maar die kan uitstekend of eigenlijk veel beter worden overgenomen door een open en digitale dialoog met de bewoners, die daarmee meer direct betrokken raken bij inrichting en beheer van hun omgeving.

Uiteraard willen we onze ervaring verder delen met Raad, de gemeente en andere bewonersinitiatieven in Arnhem.

Namens Werkgroep Wijkdemocratie
Erik Opdam

Vereniging
Stadsschoon
Arnhem

Arnhem, 8 juni 2020.

Aan:
- het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
- de raadsleden

Oegstgeestraat 3,
6843 HV Arnhem

Geacht college, geachte raadsleden,

Onderwerp: Versteende tuinen.

Schandplekken

Wij vertellen u niets nieuws, U ziet het her en der in onze stad. Versteende tuinen. Schandplekken in het aanzien van onze groene stad. Betegeling van een looppad en de inrit naar de garage is normaal. Maar voortuinen en zijtuinen worden verhard om te dienen als parkeerplaats. En mensen die niet van tuinieren houden kiezen voor betegeling van wat een fraaie groene tuin had kunnen worden.

Gratis parkeerplek op eigen terrein

Geen tuin te onderhouden

Mooie groene wijken

Arnhem heeft veel mooie groene wijken. En een aantal prachtige parken. Dat tezamen in een unieke stedenbouwkundige vingerstructuur. Dat moet zo blijven en het streven moet gericht zijn op een nog mooier Arnhem.

Stenen eruit, groen erin

Dat is het motto van de landelijke Operatie Steeenbreek. Volgens De Gelderlander van 30 mei j.l. zijn in dat kader in Nijmegen goede resultaten bereikt.In Arnhem kennen we op dit terrein Arnhem Klimaat Bestendig, Groen Arnhem en het Aanjaagfonds. Allemaal prima. Maar het levert o.i. te weinig op. We missen hier een duidelijk beleidspunt van de gemeente. Bij aanleg van nieuwe wijken dient ingebed te zijn dat onnodige verstening van tuinen van het begin af niet plaats vindt. In bestaande wijken met bedoelde schandplekken dient gestreefd te worden naar vervanging van verharding door groen. Een en ander is primair een kwestie van mentaliteit onder de bevolking. De gemeente zou kunnen uitdragen hoeveel argumenten er zijn voor bedoelde vergroening uit het oogpunt van milieu, klimaat en stadsschoon.
In de Perspectiefnota 2021 – 2014 staat o.a. “Arnhem is een groene stad, Die kwaliteit wordt gekoesterd en versterkt. Meer groen in de leefomgeving bevordert de biodiversiteit en speelt een belangrijke rol in het verminderen van problemen rond wateroverlast, hittestress en vervuilde lucht”. Dat is duidelijke taal en meer dan ooit actueel, gezien de droogte die nu al voor het tweede jaar manifest dreigt te worden en dat eigenlijk al is.

Actieplan Groen Arnhem

Arnhem zou kunnen beginnen met van de vergroening van stadswijken een duidelijk bedleidspunt te maken. En in enkele hoofdlijnen aangeven hoe dat beleid concreet zal worden uitgevoerd. Primair kan het gericht worden op bevordering van de juiste mentaliteit onder de bevolking met ondersteuning van enkele voorbeeldprojecten. Maar een verdere subsidie regeling zou ook zeer stimulerend kunnen werken.
We beseffen dat dit geld gaat kosten. De komende bespreking van de Perspectiefnota geeft de gelegenheid om ook hier voor perspectief te zorgen.

Wij hopen dat u het bovenstaande in welwillende overweging wilt nemen.

Het bestuur van de Vereniging Stadsschoon Arnhem,

P. van Dijk, voorzitter

Een rookvrije generatie start nu

Wekelijks raken honderden kinderen in Nederland verslaafd aan roken. Ruim de helft van de rokers sterft aan de gevolgen ervan, de helft hiervan zelfs voor de leeftijd van 65 jaar. In totaal sterven elk jaar zo'n 20.000 Nederlanders. Roken kan ziekten veroorzaken zoals kanker, hart- en vaatziekten en luchtwegziekten. Ook van meeroken kunnen mensen ernstig ziek worden en er zelfs aan doodgaan. Kinderen van ouders die roken hebben meer kans op het krijgen van chronische oorontsteking. Ondanks deze harde feiten wordt het nog steeds te normaal gevonden dat kinderen beginnen met roken. "Wat heeft dit met onze gemeente te maken?", hoor ik u denken.

Rookvrij opgroeien zou vanzelfsprekend moeten zijn. Ieder kind dat geboren wordt, moet de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien. De afgelopen tijd zijn er al veel stappen gezet voor een rookvrije generatie: van rookvrije schoolpleinen tot rookvrije sportaccomodaties. En dan kom ik terug op onze gemeente. Wat mij betreft is de gemeente Arnhem toe aan een volgende stap: het creëren van rookvrije recreatiegebieden en parken. Wat mij de afgelopen tijd opviel, is de vele rokende mensen in de recreatiegebieden en parken. Plaatsen waar wij kinderen graag zien spelen, om ook hun dagelijkse beweging te krijgen. En laat ik het voorop stellen: het gaat me hierbij echt niet om volwassenen hun genot af te nemen. Ik besef me dat het voor veel rokers lastig is om te stoppen. Juist omdat stoppen zo moeilijk en ingewikkeld is, zou ik graag willen dat de gemeente al die kinderen beschermt. Zien roken is gaan roken.

Een bij-effect van dit verbod zou een vermindering zijn van afval. Loop een rondje door een willekeurig park, zoals bijvoorbeeld het Sonsbeekpark en u ziet meteen de sigarettenpeuken liggen. Ze zijn nauwelijks meer te tellen. Een verbod in onze prachtige parken is dus niet alleen gunstig voor de gezondheid van de komende generatie, maar ook voor het milieu. Wat mij betreft is het tijd dat de overheid, en dus de gemeente, niet langer meer wegkijkt.

Ter verdieping over dit onderwerp raad ik u het boek "De sjoemelsigaret, hoe artsen en overheid de tabaksindustrie vrij spel gaven" van Joop Bouma aan en verwijs ik u graag naar de website https://rookvrijegeneratie.nl/

Mocht u nog vragen hebben of van gedachten willen wisselen over dit onderwerp, dan hoor ik dit uiteraard graag.

Met vriendelijke groet,

Myrna Linders
Arts jeugdgezondheidszorg, maar spreekt op persoonlijke titel als burger van Arnhem

Ik had graag mijn zegje willen doen, maar ik ben te angstig om de deur uit te gaan en dito zegje doen..dus dan maar hier?

Een perspectief nota voor de komende 4 jaar, gebaseerd op merendeel politieke en economische agendapunten?
4 jaar?
Een perspectief nota moet echt gericht zijn op de toekomst, projecten moeten de tijd krijgen om te groeien en te evolueren. Wat goed gaat blijft, wat minder gaat aangepast of verwijdert. Jongeren van 14 t/m 25 jaar moeten hier een veto in krijgen.

Zolang politiek en economie meedoen wordt het helemaal niks, knabbelen we steeds meer stukjes natuur op (al hadden we in een eerder perspectief nota uitgesproken dat niet te doen..), wordt het bedrijfsleven door grootmacht China opgekocht en gereguleerd (..het is zo'n goede stimulans voor de economie en werkgelegenheid ..tot ze besluiten de boel te sluiten en het ons burgers geld kost omdat we hen dan subsidie of ander voordeel geven..) hebben we straks echt geen eigen keuze meer, een zonnepanelen-weiland, wauw..., voor 3500 huishoudens. Niet echt rendabel he?!
Zolang echt goede lokale ideeën en projecten die goed zijn voor mens en milieu weg-geluld worden.

Nee, dat wordt helemaal niks.

Tenzij wij als gemeente, ooit de groenste stad van Europe.., Fairtrade stad..., het roer echt omgooien en een perspectief nota maken die echt toekomst- en klimaatbestendig is met echt oog voor mens, natuur, milieu, wonen, werken, leren en dat nog vele, vele, vele jaren
en niet dit halfwassen ding waarbij de prio's....net ergens anders liggen of net niet de juiste kern raken, en zeer waarschijnlijk zeker niet echt iets fundamenteels doen voor alle toekomstige bewoners van ons mooie stad en gemeente!

Goedenavond mijn naam is Ilona Annema en ik wil graag mijn visie delen op duurzaam wonen in Arnhem.

In de nota wordt vooral gesproken over de energietransitie, om de uitstoot van CO2 te minderen. Voor mij gaat het om meer dan alleen de energietransitie. Het gaat voor mij om meer circulair wonen en leven.

Vanaf de jaren 50 zijn we in Nederland en dus ook in Arnhem enorm gegroeid in welvaart, economie, gezondheid. En met die groei is ook de bevolking gegroeid, wat betekent meer inwoners in Arnhem, meer huizen die gebouwd zijn. We zijn vooral de afgelopen 70 jaar lineair gegroeid. Naar alsmaar meer en groter. Het is normaal om op jezelf te wonen en steeds groter te gaan wonen en 2 auto's voor de deur te hebben staan. Om je huis steeds meer op te vullen met spullen. Die we 'by the way' niet eens allemaal nodig hebben.

We zijn door deze lineaire groei onze fossiele grondstoffen gaan uitputten. Voor huizen gaat het dan om steen, cement, gas. Grondstoffen die we vaak 'all over the world' halen, want daar is het goedkoper.

Want circulair meer duurzaam wonen en leven gaat niet alleen over energie. Uit cijfers van Milieu Centraal blijkt dat jaarlijks 8 ton van de uitstoot van CO2 in Nederland door energie in huis en vervoer komt. En maar liefst 12,5 ton komt door voeding, kleding en spullen. Dagelijkse gebruiksartikelen vormen dus een groot percentage van de uitstoot en hierin valt winst te behalen als we de uitstoot willen verminderen. Minder consumeren, meer lokaal, meer recyclen van wat er al is. Met Corona is ook gebleken hoeveel we afhankelijk zijn van landen als China. Want hoe duurzaam is het om de Primark in Arnhem te vullen als het van de andere kant van de wereld moet komen?

Ik zie in Arnhem een groene en circulaire stad. Met een circulair centrum, wellicht wel in het prachtige Rembrandt Theater als locatie. Met een verpakkingsloze winkel voor groente, fruit, brood, kaas, noten, zaden, granen. Met je weckpot en tasje erheen. Hoeveel minder afval zou dit opleveren als iedere Arnhemmer hier 1x per week naar toe gaat? Waarbij lokale boeren hun buitenbeetjes of Arnhemmers met moestuintjes hun fruit kwijt kunnen? Zodat er minder vervoer nodig is. Met een atelier waar oude kleding, tassen, textiel worden omgetoverd tot nieuwe producten. Waardoor er minder verspilling en vernietiging is.

Iedere Arnhemmer een regenton. Wellicht wel gemaakt van afval uit de Rijn? Hoeveel drinkwater scheelt dit op extreme droge dagen die we nu afgelopen maanden al hebben gehad. Ieder tuinschuurtje in Arnhem en dat zijn er nogal wat, een groen dak. Bemeste potgrond van de poep van de paarden en koeien uit Meinerswijk en de Veluwe zodat kunstmest met fosfor niet nodig is. En nieuwe huizen worden alleen nog maar van gerecycled hout met isolatie van oude spijkerbroeken gemaakt. Want steen is iets het stenen tijdperk toch?

Iedere avind rond de klok van 1900 uur gaat bijna de gehele straat de auto in en gaat de auto parkeren op het grasveld tussen de huizen omdat de mensen gewoon niet slapen van angst datver weer een auto brand komt.
Waarom kunnen er geen parkeerplaatsen komen.
Iedere nacht lopen we metbzijn 3 of 4 huiten vanaf half 3 tot een uur of 6. Om de onze buurt maar veilig te houden.
Steeds meer mensen in de straat bemen camera's voor hun eigen gevoel sinds de auto branden hebben wij ze nu ook thuis.
Ongeveer 2 x in de week moet de cita extra komen vanwege al het afval wat naast de container gedumpt is . Van vuilniszakken stoelen banken tuin afval zakken vol poepluiers noem het maar op alles wordtber neer gelegd. En wat er hier snachts door de wijk wandeld fiets of rijd datbis echt veel . Waarom niet extra controleren .

P. Waijer

Inspreektekst FNV gemeenteraad Arnhem op de Perspectiefnota 2021-2024
Arnhem, 10 juni 2020

Dank voor de gelegenheid om de zienswijze van de FNV op de Perspectiefnota 2021-2024 te mogen geven.

Ik spreek hier in namens de werkgroep FNV voor een sociaal Arnhem van Lokaal FNV Arnhem, het lokale vakbondsnetwerk dat álle FNV leden in onze gemeente verenigt.

Genoeg introductie. Wij focussen ons hierbij op het onderdeel werk en inkomen van deze nota.

We zijn blij dat de het college van B&W vasthoudt aan de door haar ingezette koers en dat de uitvoering van de nota Doorbraak naar werk van start gaat.

Het gaat er hierbij om zoveel mogelijk mensen, die dat op eigen kracht niet lukt, zo te steunen dat ze zo snel mogelijk in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien.
Met maatwerk mensen duurzaam aan de slag helpen en houden. Dus geen werkcarrousel zonder afslag naar een echte baan.

Wij willen geen langs elkaar werkende instanties met hun helaas onvermijdelijke bureaucratieën en bijbehorende vinklijstjes. De keten moet goed samenwerken.
We verwijzen hierbij naar ons artikel **Stop met de lijstjes voor werkzoekenden** in De Gelderlander van zaterdag 6 juni 2020.

Werk op basis van vertrouwen. Stel de werkzoekende zelf centraal. Denk en doe over grenzen heen. Bestrijd discriminatie op grond van huidskleur, geloof, afkomst of beperking. Ga uit van investeren door zowel overheid als werkzoekende als werkgever. Stel de mens centraal, lever maatwerk en blijf betrokken.

Dat werk hebben en meedoen in de samenleving erg belangrijk zijn onderschrijven we van harte. Maar we wijzen er ook op dat een steeds groter wordende groep inwoners van Arnhem net op of onder het bestaansminimum leeft. Vaak zijn dit mensen die in kleine banen werken of hebben gewerkt. Vergeet daarbij ook niet de ZZP'ers die voor hun eigen inkomen moeten vrezen of de mensen die van een uitkering moeten rondkomen.

Een wegzakken in schulden en uitzichtloosheid voor een groter wordend deel van hen zal bij een ongewijzigd loonbeleid het gevolg zijn. Om deze reden is de FNV gestart met de campagne Voor 14. Wij pleiten er voor dat de gemeentepolitiek van Arnhem zich uitspreekt voor een verhoging van het wettelijk minimumloon naar 14 euro.

Juist nu moet de overheid investeren in een inclusieve arbeidsmarkt en een samenleving waarin iedereen kan meedoen en waarin geen sociale en financiële armoede is.

Guido Janssen
Werkgroep FNV voor een Sociaal Arnhem

Stop met de lijstjes voor werkzoekenden

Voor de loketten van UWV en gemeenten staan mensen die acuut werkloos zijn geworden. De zwaksten op de arbeidsmarkt staan door corona nog verder aan de zijlijn. Een moment voor verandering. Weg dus met de vinklijstjes, vinden Hans Hupkes, Guido Janssen (beiden FNV) en Hans van Oosten (CNV).

Tot voor kort kampten werkgevers over de hele linie met personeelstekorten. Toch stonden mensen met een arbeidsbeperking nog aan de zijlijn. Waarom lukte het niet om mensen met een zogenoemde 'afstand tot de arbeidsmarkt' aan passend werk te helpen? Zijn er onvoldoende mogelijkheden voor ondersteuning? Is er onwil bij werkgevers? Is de afstand tot de arbeidsmarkt te groot? Slagen we er niet in een goede match te maken tussen gevraagde en beschikbare competenties? Scholen we niet gericht of te weinig?

Nee, met de Participatiewet in de hand werden mensen vermalen door regelgeving, bureaucratie en willekeur. En nu lijken ze helemaal kansloos in de concurrentie met direct 'werkfitte' werklozen uit de afgesneden flexibele schillen van bedrijven. FNV en CNV willen voor hen geen wantrouwen, stigmatisering en langs elkaar werkende ambtenaren en hulpverleners.

Onvoldoende resultaat

De samenwerkingsverbanden van overheid, onderwijs en sociale partners (werkgevers en vakbonden) doen hun uiterste best voor 'de doelgroep'. Zeker ook in Midden-Gelderland. Toch was zelfs in die uiterst krappe arbeidsmarkt het resultaat onvoldoende. Vlak voor het coronavirus ons van de straat verdreef en de economie ontwrichtte, zat meer dan de helft van de mensen thuis die juist heel graag met hun arbeidsbeperking volwaardig hadden willen werken.

Naar ons idee is een van de nog weinig onderkende oorzaken de manier waarop met de mensen uit de doelgroep wordt omgegaan. Uit de psychologie is bekend dat naarmate je meer verschilt van het gemiddelde je meer maatwerk moet leveren om de afstand met het gemiddelde te verkleinen. En ook is bekend dat als je daarin investeert, er meer kans op succes is.

Veel inspanningen van de arbeidsmarktregio zijn erop gericht de mensen uit de Participatiewet zo goed mogelijk in beeld te krijgen. Dat gebeurt dan meestal via standaardlijstjes die worden ingevuld en afgevinkt door mensen die in hun arbeidzame leven gewend zijn geweest met dat soort lijstjes te werken. Hier wordt naar ons idee een fundamentele fout gemaakt. De doelgroep is, gegeven de afstand tot het gemiddelde, niet met standaardlijstjes in beeld te brengen (en te houden). Daar is meer voor nodig, een (soms diepgaand) onderzoek naar wat mensen te bieden hebben. Zie de persoon achter de getallen en grafieken.

▲ **Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt hebben niks aan afvinklijstjes.** FOTO SHUTTERSTOCK

In de kern van mens zijn zit de natuurlijke drang ergens bij te willen horen en van betekenis te zijn. Dat kan door zinvol en duurzaam werk, dat een meerwaarde heeft voor de betrokkenen. Werk moet lonen. Mensen moeten er beter van worden.

Begeleiding (motivering, verleiding, bemoediging en ondersteuning) is een van de twee manieren om mensen in beweging te krijgen. De andere is angst aanpraten of dreigen met straffen. De standaardlijstjes zijn daarvan een treffend voorbeeld. Ze leveren nauwelijks iets leuks op. Je hebt afstand, je bent niet werkfit, je hebt te weinig of verkeerde competenties. Geen wonder dat je dan niet in beweging komt en op de bank blijft zitten.

Weet wat mensen te bieden hebben. Zie de persoon achter de getallen en grafieken

Verleiden

Het gaat er dus om te verleiden, een positief gesprek te voeren, de wil hebben om iemand echt te leren kennen, te willen weten waar zij of hij van betekenis wil zijn en hoe wij kunnen bevorderen dat diegene (weer) ergens bij hoort.

Daar moeten de mensen die vanuit de betrokken instanties bij de uitvoering van de Participatiewet in getraind worden. Als dat niet gebeurt, blijven we in een vicieuze cirkel ronddraaien.

Het is hoog tijd dat we daar onze aandacht op richten: als je de doelgroep echt wil leren kennen moet je voorbij de lijstjes en protocollen willen denken. Mensen kunnen pas echt van betekenis zijn als er vanuit hen en niet vanuit lijstjes of protocollen wordt gedacht en gewerkt.

■ Hans Hupkes, Guido Janssen (beiden FNV) en Hans van Oosten (CNV) vertegenwoordigen leerlingen, werkzoekenden en werknemers in de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland.

2020-06-10-arnhemspeil-inspraak-wonen-in-een-duurzamer-arnhem-perspectiefnota-2021-2024

Naarmate de verstening toeneemt stijgt de temperatuur. Loop je door Arnhem dan valt op dat in de oude wijken er wel flink wat straatwerk uit kan en bomen erin. De gemeente heeft het centrum van Arnhem de hoogste urgentie gegeven om de hittestress op te lossen en daar zijn we blij mee. Ook zien we dat er al heel mooie groenstukken zijn in Arnhem Zuid.

Met een betere leefbaarheid stijgt ook de productiviteit, verbetert het humeur en verdwijnt het chagrijn. En een groene omgeving is ook nog eens een rustgevende omgeving. Om het probleem met hete zomers op te lossen zijn voornamelijk hoge bomen nodig.

7 wetenschappers van De Hogeschool van Amsterdam hebben vorige maand een rapport gepubliceerd met als titel “De hittebestendige stad.” Hierin beschrijven zij wat een stad kan doen tegen hittestress:

1. Iedere woning moet zich binnen een straal van 300 meter bij een aangename en aantrekkelijke koele verblijfsplek bevinden.

2. Er is op het heetst van de dag minimaal 40% schaduw nodig op belangrijke looproutes, zodat essentiële functies in de stad voor iedereen bereikbaar blijven. Ook is er op het heetst van de dag op loopgebieden in buurten minimaal 30% schaduw nodig, zodat de buurten aantrekkelijk blijven.

3. Er moet zoveel groen zijn dat er verdamping kan optreden en de gemiddelde luchttemperatuur wordt beperkt. De benodigde hoeveelheid hangt af van het wijktype.

In Arnhem hangen inmiddels 130 sensoren die naast de fijnstof ook de luchtvochtigheid en de buitentemperatuur meten en met de toekomstige uitbreiding van het Burgermeetnetwerk komen daar nog eens tientallen sensoren bij. Arnhem heeft met dit uitgebreide meetnetwerk goud in handen, geen enkele stad in Nederland meet op zoveel plekken temperatuur, luchtvochtigheid en fijnstof.

Het Arnhemse LuchtData Project gaat graag de samenwerking aan met de gemeente om de hittestress duidelijk en actueel in kaart te brengen. We werken aan een OmgevingsData Monitor. Deze combineert de data van het burgermeetnet, weerstations, de landelijke hittestress- en bomenkaarten en een satelliet. Deze combinatie maakt het mogelijk om een betrouwbaar beeld te geven van de hittestress. De monitor geeft het zo weer dat het voor iedereen te begrijpen is. Het is geen geheim dat wethouder Bouwkamp ons Arnhemse Luchtdata Project niet ondersteunt echter lijkt dit ons een kans voor de stad die te groot is om te laten liggen. Daarom verzoeken wij de gemeenteraad om de wethouder opdracht te geven om hiermee aan de slag te gaan.

En dan is er nog het probleem van de eikenprocessierups. Door veelvuldig gebruik van neonicotinoïden sinds de jaren 80 is de biodiversiteit flink afgenomen. Er moet een groot ambitieus plan, niet alleen voor de groenvoorziening maar ook voor de huizenbouw. Met het moderniseren van woningen verdwijnen ook essentiële broedplaatsen voor vogels en overwinteringsplekken voor vleermuizen die de rupsen eten. We denken daarbij aan nestmogelijkheden, bomen, overwinteringsplekken, en meer gemeenschapsgroen. De gemeente kan projectontwikkelaars opdracht geven om zulke maatregelen in het Programma van Eisen op te nemen. Hierin kan bijvoorbeeld ook worden toegevoegd dat voor de bouw van iedere nieuwe woning de CO2-uitstoot gecompenseerd moet worden met aanplant van bos binnen een straal van 30 km.

In de andere zaal wordt vanavond ingesproken over het bomenbeleid. Daar vertelt de Arnhemse Bomenbond dat er dit jaar en volgend jaar geen extra geld gaat naar het bomenbeleid. Wij verzoeken u dit wel te doen en zo de hittestress en de eikenprocessierups aan te pakken.

Hartelijk dank voor uw aandacht,

Marloes Spaander namens Stichting Arnhems Peil

www.arnhemspeil.nl

Ik ben docent, VO, Olympus College, Nederlands, al zo'n jaar of elf.

Speerpunten uit perspectiefnota

Toekomst bestendig
Kansengelijkheid
Eigen kracht van inwoners mobiliseren > regie geven/houden op eigen leven, mensen aan het werk krijgen.
Corona > jongeren die buiten de boot vallen
Risico op achterstanden door schoolsluiting.

Dat laatste eerst: risico op achterstanden door schoolsluiting is niet de kern van het probleem. Burgemeester Marcouch heeft dit naar mijn mening duidelijker verwoord: het zijn de kwetsbare kinderen waar we in het onderwijs de grootste zorgen om hebben.

Ik werk nu zo'n elf jaar in het onderwijs, Brugjaar Jan Ligthart, waar we leerlingen die vanuit groep 8 nog niet 'rijp' zijn voor VO in een jaar proberen steviger te maken en evt. achterstanden Taal en Rekenen kleiner te maken.
In de loop der jaren werd het me steeds duidelijker: leerlingen ontwikkelen zich het best in een situatie waarin zij zich gekend voelen. Alles staat of valt met de mate waarin een school (docent, coach, mentor, OOP) contact kan maken met een leerling.
Helaas geeft onze onderwijsvorm voor het VO in Nederland te weinig ruimte om de relatie leerling-docent/mentor/coach goed vorm te geven.

In het kader van omdenken, buiten kaders denken, kwam ik op een ander idee om die verbondenheid met elkaar vorm te geven: zorg dat een leerling (en het personeel) op school rondlopen met een trots gevoel 'dit is mijn school'. Daarbij keek ik met een schuin oog naar de vorm van de high school in USA. Leerlingen zijn van 8 – 5 op school. Nemen deel aan lessen tot een uur of twee, drie, waarna er op het schoolterrein allerlei activiteiten worden aangeboden waaraan leerlingen deelnemen: sport, drama, debatclub, fotografieclub, muziek, boekclub, redactie schoolkrant, etc.
Een voetbalteam kan meedraaien in lokale competitie.
Leerlingen komen kijken naar uitvoeringen van de dramaclub, muziekgroep, tentoonstelling van fotografieclub. Elke maand verschijnt een schoolkrant.
Dit alles zal bijdragen aan het (trotse) gevoel 'dit is mijn school'.
Daarnaast zijn leerlingen een hele dag op school, maken kennis met andere activiteiten, bezigheden, en kunnen zich daarna hopelijk beter een keuze maken voor een vervolgopleiding.

Op school staan lokalen leeg na een uur of drie > mogen zzp'ers daar activiteiten aanbieden? Het liefst bewoners uit de wijk. Kan dat?

Marjon Hoeks

10 juni 2020, Arnhem

Het stadhuis beschouwt het Nieuwe Bomenbeleid als een uitgave om de stad Arnhem **mooier** te maken, als een luxe. En niet als een noodzaak in deze tijd waarin de natuur in de stad **zelf** steeds belangrijker wordt voor de gezondheid en het dagelijks leven van **alle** Arnhemmers.

Beste Raadsleden,

Goed om jullie hier weer te zien !

De afgelopen maanden zijn we met de neus op de feiten gedrukt, met de natuur valt uiteindelijk niet te spotten. Positieve ecologische veranderingen in de stad zijn van levensbelang.

Het stadhuis **kan niet langer met haar oude programma** doorgaan, er zullen keuzes voor de **NATUUR in de stad zelf** gemaakt moeten worden.

Schrap bijvoorbeeld die veel te dure herinrichting van de Blauwe Golven. Haal die betonstenen er uit en hergebruik ze, breng een goede grondlaag aan en **plant bomen en struiken.**

In januari en februari hebben **jullie** allemaal benadrukt dat het nieuwe bomenbeleid concrete doelen moet hebben en dat een beter bomenbeleid belangrijk is voor de mensen, vogels en insecten in de stad.

De bomen en bossen in Arnhem worden steeds meer bedreigd door **de verdroging.**

De bewoners van de stad hebben meer schaduw en verbetering van de luchtkwaliteit nodig door middel van de aanplant van meer bomen in de stad. Er zal meer geïnvesteerd moeten worden in **ecologisch** onderhoud en beheer van **bomen en struiken**.

De geplande uitgaven voor het Nieuwe Bomenbeleid, zoals vermeldt in de Perspectiefnota 2020-2024 zijn echter volstrekt onvoldoende! Dit jaar en in 2021 wordt **geen cent extra** voor de bomen en bossen uitgetrokken. Pas in 2022 zou er **€ 210.000** bij komen.

Wij vragen jullie nu om B&W duidelijk te maken dat het Nieuwe Bomen beleid **meer inhoud en financiële armslag** nodig heeft ![1]

Hoeveel bomen wil de gemeente aanplanten de komende jaren?
Hoeveel ruimte wil men geven aan een ecologische inrichting, beheer en onderhoud?
Hoeveel vrijkomende agrarische akkers wil men inrichten voor de vergroting van het bosareaal?
Wat wil men besteden voor de stimulering van voedselbossen?
Wat gaat de gemeente ondernemen om het houtverbranden van de biomassacentrales en biomassaketels te laten stoppen?
Hoeveel geld wil men uittrekken voor maatregelen om de verdroging van de bossen en parken tegen te gaan?

[1] Er is nog steeds geen concept Uitvoeringsplan en wij worden niet geïnformeerd over de inhoud door de wethouder Groen.

De Arnhemse Bomenbond doet opnieuw een beroep op u !

met vriendelijke groet
namens de Arnhemse Bomenbond

Joost Blasweiler

De Arnhemse Bomenbond is een samenwerkingsverband van:
Bloei! In Arnhem, Actievoerders voor de bomen in Arnhem, Stichting EDSP ECO, Natuur en Milieu Schuytgraaf, Werkgroep Behoud Bomen in Arnhem, Elderveld Groen, Redactie Bomen en Bos, Werkgroep Klingelbeek, Arnhems Peil.

Financieel beeld 2020-2024	2020	2021	2022	2023	2024	
3. Genieten van een nog mooier Arnhem						
Blauwe Golven conform motie MJPB 2020-2023			-3,35			I
Dekking Blauwe Golven uit BR Zuidelijke Binnenstad			3,00			I
Dekking Blauwe Golven uit middelen voor bereikbaarheid			0,35			I
Dekking Blauwe Golven uit middelen urban sports			0,20			I
Kapitaallasten netto activeren Blauwe Golven				-0,42	-0,42	S
Bomenbeleid	-0,25	-0,39	-0,39	-0,39	-0,39	S
Bomenbeleid: dekking BR Groenfonds	0,25	0,10				I
Bomenbeleid: dekking groenfonds exploitatie		0,10	0,10	0,10	0,10	S
Bomenbeleid: dekking BR Groot Onderhoud		0,19	0,08	0,01		I
Bomenbeleid: dekking dmv vrijspelen investeringsbudget VRI			0,21	0,28	0,29	S
Uitvoeringsagenda dierenwelzijn incl dierenartskosten minima	-0,06	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	S
Dekking: incidenteel Openbare Ruimte	0,03					I
Dekking: incidenteel Armoede	0,03					I
Kunstgrasvelden	-0,18	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	S
Sloopkosten Kermisland				-0,27		I
Exploitatie sporthallen	-0,09					S
Totaal Genieten van een nog mooier Arnhem	***-0,27***	***-0,14***	***0,06***	***-0,83***	***-0,55***	

Opvallend is dat in het beleidsonderdeel “Genieten van een nog mooier Arnhem” voor de herinrichting van het kunstwerk De Blauwe Golven in 2022 **€ 3.350.000** is gereserveerd. De totale kosten van die herinrichting bedraagt ca. 10 miljoen euro. Wij zullen in 2021 en 2022 **intensief de bewoners van Arnhem informeren** welke partijen zich positief ingezet hebben voor de bomen in de stad en de Arnhemse bossen en landgoederen.

Na anderhalf jaar praten over het bomenbeleid en zes bomenpicknicks is het tijd voor iets nieuws:

Actief beschermingsbeleid en investeringen voor de Arnhemse bomen, vogels, struiken, insecten, bloemen en bijen ! Het beheer- en onderhoudsbudget voor bomen en groen in de stad moet structureel omhoog.
Meer Bomen: meer CO^2 reductie. Er moet geanticipeerd worden op de hete zomers: meer schaduw.
En voorkomen moet worden dat de bomen verdrogen in de stad en bossen.

Met vriendelijke groet van uw Arnhemse Bomenbond bomenbond@arnhemspeil.nl

Geachte leden van de gemeenteraad,

Mijn naam is Alie Sijtsma en ik woon sinds 2005 in deze mooie stad.

U geeft mij spreektijd, omdat u begrijpt dat u in de eerste plaats moet luisteren naar de mensen die de veranderingen wel of niet voor zich zien.

Ik citeer uit de Nieuwjaars speech van meneer Marchouch:
“We moeten het norm- en waardenbesef herzien.
De onbeschaafdheid en het asociale gedrag.
Zoveel mensen zijn het normbesef uit het oog verloren.
Wat Nederland nodig heeft is een beschavingsoffensief. Het uitbannen van geweld, misdaad en onverschilligheid van de leefomgeving.”

En dat laatste is iets waar alle vrijwillige opruimers van Arnhem dagelijks tegenaan lopen. Letterlijk. Echt letterlijk in al zijn smerigheid.
Ik ben het met u eens, dat er in Nederland een beschavingsoffensief op gang gebracht moet worden.
Zullen we dan maar beginnen in Arnhem? Kunnen we de mooiste en groenste gemeente van Nederland worden?
Duurzaamheid begint aan de basis.

Want hoezo moet ik als burger een transitie maken om van het gas af te gaan. Hoezo moet ik zonnepanelen voor duurzaamheid?
Zolang het aan de basis niet in orde is, zolang er iets schort aan het norm- en waardenbesef van velen…zolang we niet bereid zijn om geld uit te geven aan adequate verplichte lesstof op scholen, zullen we onze kinderen moeten voorbereiden op een vervuilde toekomst, als we er samen niets aan doen.

Ik vraag u dringend om in gesprek te gaan met de scholen en het op gang brengen van de bewustwording. Leren door te doen. Voorbeeldfunctie zijn.
Voor veel volwassenen heb ik de hoop opgegeven. Maar de kinderen, mijn kleinkinderen, uw kinderen en kleinkinderen, die willen we toch een veilige en schone toekomst bieden?

Ik vertegenwoordig ook een groep opruim vrijwilligers: Heel Arnhem Schoon.
Wekelijks rapen we tussen de 30 en 40 grote vuilniszaken zwerfvuil op, alleen al in Malburgen. En dan nog is niet alles opgeruimd.
Wij als groep geloven erin, dat veranderingen van onderaf moeten komen.
De steen in de vijver – het rimpeleffect.
Eenlingen die weerstand bieden tegen de “nieuwe norm”:

-dat het volkomen normaal is om alles maar van je af te gooien, want dat doet toch iedereen-
Nee, gelukkig geldt dat niet voor iedereen.

Wij willen meewerken aan het beschavingsoffensief. Niet door boos te worden of met de vinger te wijzen. Nee, door het voorbeeld te geven en met medeburgers op straat in gesprek te gaan.
Ik, wij, zien de uitdaging om negativiteit om te buigen naar positiviteit en bewustwording.

Ik ga pas mee met de transitie naar duurzame energie die u als gemeente van mij vraagt, als het aan de basis geregeld is. We moeten een nieuw bewustzijn ontwikkelen en een nieuw evenwicht vinden. Zolang dat bewustzijn er aan de basis voor velen niet is, is er voor u nog werk aan de winkel.
En voor opruimers zoals wij.

Ik dank u voor uw aandacht,

Spreker 4. Daniel Wenting - Wonen in duurzaam Arnhem 10-06-2020

Inleiding:

Ik ben Daniël Wenting, een herstarter op de woningmarkt. Op de top van de markt, vlak voor de kredietcrisis in 2008, kocht ik mijn eerste huis. Een paar jaar later begon ik mijn eigen yoghurtijswinkel op het kerkplein. Door een samenloop van omstandigheden ging ik in 2016 helaas failliet. Naast mijn zaak raakte ik ook mijn vriendin en mijn huis kwijt. Ik ging vervolgens anti-kraak wonen.

Nu is het 2020, woon ik samen en heb ik een zoon van 7 maanden oud. Ik huur een veel te dure vrije sector woning en ik heb een leuke baan als regiomanager. Ik verzorg de promotie van de culturele sector in Oost-Nederland, waaronder Musis, Phion, Oostpool, Introdans en het Openlucht Museum. Een sector die door de huidige crisis helaas hard geraakt wordt. Gelukkig doen we momenteel ook opdrachten voor gemeenten en scholen. Dus als jullie nog een opdracht voor me hebben, hoor ik dat graag ;-)

Mijn vriendin en ik zouden heel graag een huis kopen in Arnhem, alleen zijn de huizen op dit moment onbetaalbaar! Enerzijds door disbalans in vraag en aanbod, anderzijds door verhuizingen uit de Randstad. Er is een tekort van 5.000 woningen. Daarom ben ik blij dat jullie een woondeal hebben afgesloten. De vraag is alleen: hoe ga je bouwen?

Huidige situatie wonen in Arnhem:

In de huidige markt zie ik 3 groepen.

1. Stellen en gezinnen die graag doorstromen naar een grondgebonden woning.
2. Ouderen op zoek naar een gelijkvloers appartement
3. Alleenstaande mensen die willen genieten van de stad.

De laatste 2 groepen willen vaak dichtbij voorzieningen wonen, maar de ruimte is beperkt. Van de 80.000 huishoudens in Arnhem is 50% alleenstaand, en dit aantal neemt meer dan gemiddeld toe!

Oplossing:

De voornaamste reden dat veel mensen in Arnhem komen wonen is de groene omgeving zoals de Veluwe en de mooiste parken van het land. Ik denk dat ik voor de meeste mensen spreek als ik zeg dat we het kostbare groen moeten sparen. Hoe geven we een groot deel van de ouderen en alleenstaanden de woning dichtbij de voorzieningen?

Door hoger te gaan bouwen!

De tijd is rijp voor hoogbouw in middelgrote steden. Kijk naar Tilburg en dichtbij naar Nijmegen. Deze steden hebben een duidelijke hoogbouw-visie. Het huidige N.A.P. schrijft voor dat torens niet te zien mogen zijn vanaf het Veluwemassief, maar ondertussen worden er bij de Pleyroute windmolens toegestaan van 180m hoog. Ga nu met woningen eens echt de lucht in en geef de hoofdstad van Gelderland een smoel. Ik zie teveel blokkendozen. Zoals

de nieuwe appartementen aan de Rijn en het in aanbouw zijnde Ibis Hotel op de beste plek van de stad. Als gebouwen te breed zijn, kan het worden ervaren als een muur. Podium26 had ik daarom ook graag slanker gezien.

Kies voor zorgvuldig ingepaste hoogbouw op plekken waar het kan, zoals bij het Centraal Station (ook boven het spoor), bij de Rijn, het Gelredome en naar mijn inziens ook aan het Velperplein. Ik weet dat D'66 al een voorstander is van hoogbouw. Nu de rest van de gemeenteraad nog!

Duurzaam & Samenwerking:

- Durf ranke torens te bouwen boven de 70m zoals in Nijmegen, maar dan met verticale tuinen. Groen wordt gewaardeerd en geeft verkoeling die nodig is met het veranderende klimaat. Bouw uitdagender en minder saai.
- Verwerk de nieuwe generatie zonnepanelen in de hoge gevels, die een mooie uitstraling geven. Een baksteenmotief kan, maar een kunstwerk ook.
- Werk hierin samen met de TU Delft, die een campus gaat openen in onze stad. Dit geeft nieuwe energie die Arnhem kan gebruiken, en een vliegwieleffect met zich mee kan brengen.

Tot slot:

Met hoogbouw kunnen veel woningen gerealiseerd worden en kan het tekort worden ingelopen. De eerste groep met stellen en gezinnen, waartoe ik zelf ook behoor, kan hierdoor in de huidige crisis eindelijk doorstromen naar een huis met een tuin voor realistische prijs!

Spreektekst Perspectiefnota 2021-2024

Kelly Amanda Bolsenbroek
Woensdag 10 juni 2020

Geachte voorzitter, beste leden van de Gemeenteraad, dank voor uw aandacht en tijd.

Mijn naam is Kelly Amanda Bolsenbroek, ik ben 28 jaar, werk als docent in het mbo en voor vakbond CNV Onderwijs en woon hier in het mooie Arnhem.

De perspectiefnota heb ik gelezen. Ik heb enkele opmerkingen en zet vraagtekens bij bepaalde onderdelen. Ten eerste over wonen in een duurzamer Arnhem;

Dat er problemen zijn op de Nederlandse woningmarkt, zoals het tekort aan woningen, is algemeen bekend. Ik zal waarschijnlijk niet de eerste zijn die dit punt naar voren brengt deze avond. Dus dat laat zien hoe schrijnend de situatie in Arnhem is. Ik heb vrienden die noodgedwongen nog of weer thuis wonen, vrienden die verloofd zijn en graag een gezin willen beginnen maar dat niet kunnen in een flatje met 1 slaapkamer of vrienden die ondanks het hebben van een goede baan met huisgenoten wonen. Dan zijn de meeste van mijn vrienden nog hoogopgeleid en hebben meestal goede banen of baankansen, daardoor maak ik me al helemaal zorgen over mijn mbo-studenten en het feit dat mensen tegenwoordig vaak flex-contracten krijgen, wat alleen meer financiële onzekerheid geeft.

Ik heb de mazzel dat ik een vast contract heb en woon in een leuke huurwoning. Die heb ik overigens via-via gevonden. Niet iedereen van mijn generatie heeft dat geluk en die connecties. Echter zou ik in de toekomst pleegouder willen worden, naar mijn weten hebben we ook een enorm tekort aan pleegouders in Arnhem. Helaas kan ik in mijn huidige woonsituatie geen slaapkamer bieden. Kopen kan ik niet vanwege de studieschuld die ik nog aan het afbetalen ben. Gelukkig zie ik wel dat er appartementen worden gebouwd in Arnhem, de targeted ads weten mij zelfs op Instagram te vinden. Helaas vallen die niet binnen mijn budget. Je kunt de nieuwe cao mbo gewoon op internet vinden, het zal niet als een verrassing komen dat ik alleen geen huur van 800 of soms wel 1000 euro kan opbrengen.

Dus mijn vraag is: Gaan jullie in je bestemmingsplannen rekening houden met alleenstaanden en starters? Mensen die te veel verdienen voor sociale huur en soms zelfs huurtoeslag, daarentegen momenteel veel te weinig voor particulier? Vele van deze mensen werken namelijk in vitale beroepen en volgens mij hebben we die mensen hard nodig. Voor woningbouwcoöperaties zijn wij niet interessant. Je zult geen grote winst op ons maken. Overigens is dat een voorbeeld van op korte termijn denken. Vergeet ook de oudere generatie niet, ouders van mijn vrienden en bovendien ook mijn eigen ouders willen best kleiner en gelijkvloers gaan wonen, maar veel seniorenwoningen zijn er ook niet. Dat terwijl als zij verhuizen er weer een mooie gezinswoning vrij komt voor mensen van mijn generatie die een gezin willen stichten. Dit alles leidt tot mijn belangrijkste overkoepelende vraag: zijn of worden de bestemmingsplannen generatie-proof? Als dit niet het geval is, ontstaat er nooit en te nimmer doorstroom op de woningmarkt.

Dan even over dat woord, generatie-proof: Houden jullie in alle plannen rekening met niet alleen de jongeren maar alle generaties? Ik weet dat ik met 28 inmiddels tot de oudere jongen behoor. Even een voorbeeld: Gisteren maakte Coalitie Y, een prachtig voorbeeld van jongerenparticipatie dat overigens erg inclusief is want zelfs mbo'ers zijn vertegenwoordigd, een eisenpakket bekend voor de landelijke politiek vanuit verschillende jongerenorganisaties. Kunnen jongeren in Arnhem ook gevraagd, ongevraagd en ongezouten advies geven en meedenken over hun stad? Kijken jullie of alle plannen voor deze stad eerlijk en evenwichtig zijn en houden jullie rekening met alle verschillende inwoners die deze stad rijk is?

Inspreekavond Perspectiefnota gemeente Arnhem 2021-2024

Aan: De Gemeenteraad
Van: Hilde Haazen
Betreft: Duurzaamheid in Arnhem

Mijn betoog gaat over de duurzaamheidsplannen van de gemeente Arnhem en de manier waarop Arnhem haar inwoners betrekt hierin.

Uit de perspectiefnota blijkt nog maar eens dat Arnhem duurzaamheid hoog op de agenda heeft staan. Al sinds 2010 werkt de gemeente aan dit thema en de gemeente heeft zichzelf als doel gesteld om als gemeente voorop te lopen in de transitie naar een circulaire economie. Ik ben mij gaan verdiepen in dit onderwerp en kwam er achter dat Arnhem bij echt veel initiatieven betrokken is en dat de doelstellingen die Arnhem zichzelf stelt al veel verder gevorderd zijn dan dat ik wist. Daar wordt ik blij van. Maar tegelijkertijd komen er ook drie grote vragen bij mij naar boven.

1. Het viel me op dat de in het verleden gestelde doelen niet behaald zijn. Ik vraag mij daarom ook af waarom die doelen niet behaald zijn en wat Arnhem gaat doen om in 2030 (met als tussenstop 2023) de doelen wel te halen?

2. De vraag die voor mij als inwoner van Arnhem heel concreet is: wat kan ik van Arnhem verwachten op het gebied van duurzaamheid? En wat vooral ook niet?

3. Tot slot vraag ik mij af waarom ik als inwoner van Arnhem niet van deze plannen wist tot het moment dat ik mijzelf een paar avonden gunde om me daar in ging verdiepen? Hoe mooi zou het zijn als Arnhem er in slaagt om haar doelstellingen op zulke mooie maar ook enigszins ontastbare begrippen als duurzaamheid en circulariteit te verbinden met tastbare onderwerpen: meer groen in de wijken, hoe gaan wij om met water en het overschot/tekort hier op? Waarom is het zo belangrijk om afval te scheiden? Ik heb als inwoner nergens een antwoord op de vraag gevonden: “What’s in it for me?”

Als ik simpelweg de vraag google “kan ik subsidie krijgen op zonnepanelen in Arnhem” dan is het antwoord nee.

Maar als ik de vraag “wat doet Arnhem op het gebied van duurzaamheid” dan vind ik bakken informatie en kan ik mij voorstellen dat de gemiddelde inwoner van Arnhem de weg kwijt raakt in termen als
“circulaire economie award 2018”
“New Energy made in Arnhem” (waarom niet gewoon in het Nederlands trouwens?) “samenwerkingsverband Regio Arnhem Nijmegen”
“concept bod RES-Regio”
“hotspot energy”
En het mooiste google resultaat vond ik nog wel: “The Economic Board .com” want als ik dat google zie ik letterlijk dit staan: **The Economic Board** is een triplehelix-organisatie in de regio **Arnhem** - **Nijmegen** met Wageningen. Ons doel is om de regionale economie te versterken.)

Al met al kom ik er achter dat er heel veel informatie is maar dat ik snel verdwaal in het oerwoud van deze informatie. Het is veel, (en ook heel mooi, begrijp me niet verkeerd) maar wel allemaal op een behoorlijk strategisch niveau nog. Zullen we het met z’n allen tastbaar gaan maken?

Geachte voorzitter, beste leden van de Gemeenteraad, dank voor uw aandacht en tijd.

Ik ben Pascal Mulder van Fraenck. Een Social Enterprise hier gevestigd in Arnhem. Samen met Ratna Ho, mijn partner, heb ik dit bedrijf opgericht om hoogwaardige mode te verenigen met duurzame en sociale doelstellingen. We maken supermooie tassen en kleding van restant materialen, op inmiddels twee locaties – Een groot pand aan de Beekstraat en sinds kort in samenwerking met Waar op Arnhem Centraal, waar we op dit moment voornamelijk mondkapjes maken en verkopen.

Een van onze belangrijkste doelstellingen is om zoveel mogelijk mensen met afstand tot de arbeidsmarkt werknemersvaardigheden bij te brengen. Dit kan de Nederlandse taal zijn, maar ook werkritme, sociale vaardigheden of specifieke vakvaardigheden.

Zoals jullie begrijpen gaat ligt hoofdstuk 'Meedoen in een socialer Arnhem' ons nauw aan het hart en hebben wij hier als onderneming, maar ook als bezorgde burger een aantal vragen over.

Allereerst waarderen we de inzet op dit onderwerp en vinden het goed dat jullie dit zo serieus nemen. Mensen zonder werk, zonder een breed netwerk om terug te vallen, zonder goede handvatten om verder te komen, zijn de meest kwetsbare mensen uit onze samenleving. We moeten met z'n allen voorkomen dat deze groep onevenredig hard wordt getroffen door de Coronacrisis en alles op alles zetten om hen de helpende hand te bieden en te activeren. Helpen zelfstandig te worden. Een drietal vragen:

Vraag 1: In de nota staat: "We zetten in op de eigen kracht van onze inwoners en hun sociale netwerk, zodat zij kunnen deelnemen aan de maatschappij." De meest kwetsbare mensen hebben juist geen sterk sociaal netwerk, waardoor ze voor een groot deel afhankelijk zijn van begeleiding. Op welke ondersteuning kan deze groep rekenen vanuit de gemeente? Op welke manier staat Arnhem klaar om, zoals in de nota beschreven, 'bestaanszekerheid', 'toekomstperspectieven' en 'nieuwe wegen' te bieden? Dit zijn prachtige woorden, maar wat zijn concrete voorbeelden van hulp die geboden kan worden? En dan met name aan de mensen die het 't hardst nodig hebben?

Vraag 2: Welke rol zien jullie weggelegd voor bedrijven als de onze? De social enterprises, die niet monetaire winst, maar juist maatschappelijke impact als belangrijkste doel hebben? Op dit moment wordt het ons niet makkelijk gemaakt. De begeleidingsinkomsten zijn gehalveerd, sinds het nieuwe beleid. Onze vaste lasten echter niet. Hoe moeten wij deze gemiste inkomsten opvangen?

Vraag 3: Wij bestaan onder andere door financiële ondersteuning van de Rabobank Foundation en Stichting DOEN, waar we hen erg dankbaar voor zijn. Zij zien de potentie van ons soort bedrijven en steunen dit omdat ze er toekomst in zien. Dit jaar zijn we een lening van €100.000 aangegaan om verder te kunnen groeien. Er staat veel voor ons op het spel. Welke ondersteuning kunnen wij vanuit de Gemeente verwachten? Zien jullie een voortrekkersrol voor Arnhem als het gaat om sociaal ondernemerschap? En als dit het geval is, wat gaan jullie doen om deze rol waar te maken?

Geachte Raadsleden,

Ik ben Robert Jan Buis, geboren en getogen Arnhemmer. Ik woon in Arnhem-Noord en ben reeds 25 jaar actief in de vastgoed sector. Als Bedrijfsmakelaar met een passie voor Marketing werk ik in opdracht van ondernemende vastgoedbeleggers tot aan institutionele beleggers. Als betrokken Arnhemmer maak ik deel uit van het inspiratieplatform CityMarketing Arnhem.

De perspectiefnota zie ik als kans om de huidige generiek geformuleerde doelstellingen mede vorm te geven naar concrete akties. Deze mis ik in het document, als het gaat om het Thema "Wonen in een duurzamer Arnhem".

Ik zal even kort inhoudelijk op de Nota een tweetal opmerkingen willen maken, om daarna mijn spreektijd aan te wenden voor suggesties en verbeteringen om te komen tot een snellere invulling van het thema en de belangrijkste onderligger daarvan zijnde "Woondeal Arnhem – Nijmegen". Immers hierin is het Duurzaamheid Thema verankert.

<u>Inhoudelijk Perspectiefnota:</u>

1.) Pagina 11. "verkamering" ik snap dat handhaving aandacht verdient, maar zou graag meer aandacht zien voor de oplossing van het onderliggende probleem. Namelijk te weinig beschikbare, betaalbare wooneenheden voor de doelgroep(en).
[ADVIES : kijk nog eens goed naar het transformatiebeleid en geef ruimte voor "micro-appartments" desnoods tijdelijk tot de woonvoorraad op orde is. Ook tijdelijke flexibele huisvesting kan hierin bijdragen, Bijvoorbeeld leegstaande kantoren tijdelijk transformeren voor maximaal 5 jaar als migrantenhotel ?]
2.) Financiële paragraaf "tegenvallende inkomsten grondbedrijf". De ervaring leert dat men lange doorlooptijden hanteert en beschikbare lokaties die te vinden zijn op "Vastgoedplein" wel aangeboden worden, maar er geen marktransacties op kunnen/mogen worden gedaan. Men houdt zaken lang aan voor eigen planvorming en laat geen of weinig ruimte voor marktinitiatieven.
[ADVIES: geef meer ruimte voor marktwerking. Immers als je iets online aanbiedt en men aanvaard de uitgangspunten, dan zou je in een normale wereld tot zaken komen. Nu is men niet ontvankelijk. Voorbeeld hiervan is Kavel 7/7a op Arnhem-Centraal]

<u>Perspectiefnota in relatie tot Woondeal regio Arnhem-Nijmegen:</u>

Ik mis concrete (nieuwe) akties om invulling te geven aan de Woondeal, anders dan de budgetvraag voor nadere bezetting binnen de Gemeente ? Is dat wel nodig op deze wijze ? Kan Gemeente Arnhem niet meer sturen op co-creatie en zich beperken tot het stimuleren van nieuwe oplossingen en deze dan slechts inhoudelijk toetsen op de randvoorwaarden en meewerken met de (juridische) instrumenten beschikbaar ?

De Woondeal geeft uitstekend de "Sense-of-Urgency" aan.

<u>Wat ik mis in de Nota ten aanzien van de opgave in de Woondeal is;</u>

- Wat zijn nu de concrete akties ?

- Wie gaat nu wat en wanneer doen ?

- Is er een Taskforce binnen Gemeente Arnhem ?

- Bij welk loket kunnen we terecht met oplossingen ?

Het plan **"Ontwerp-structuurvisie Arnhem 2020 – doorkijk 2040 d.d. 31 januari 2012"** gemaakt in opdracht van Gemeente Arnhem is een uitstekend document gedragen door kennisintensieve partijen, echter in mijn optiek doet Gemeente Arnhem daar veel en veel te weinig mee.

Nog sterker de gemeenteraad heeft in juni 2018 een beslissing genomen (op onjuiste / misleidende informatie) in afwijking van dit 150 pagina tellende kennisdocument)(o.a. Arcadis, DGMR, IF Technology, alle kennispartijen in de bouw- en realisatie bedrijfskolom).

Concrete suggesties:

1) **Arnhem-Oost** (focusgebied Woondeal). [Vraag: is Gemeente Arnhem bereid gegeven de "Sense-of-Urgency" alle middelen in te zetten die ze beschikbaar heeft ? Is **onteigening** een middel in te zetten voor het hoger doel om conform Woondeal te komen tot een snellere realisatie binnen de geformuleerde randvoorwaarden ? Is er de bereidheid om eventueel Monumentale en/of beeldbepalende objecten te offeren voor een betere en aangepaste woonomgeving anno 2025 en verder ? Nu "gijzelen" dit soort objecten latente gebiedsontwikkelingen*. [Vraag: Stel nou dat die bereidheid er niet is voor de instrumenten onteigenen en monumentale objecten saneren, is er dan de bereidheid om af te gaan wijken van de huidige hoogte restricties ? Je ziet dat Nijmegen een voorsprong neemt in haar programmering mede door toestaan van diverse hoogte accenten binnen de stad ?]*

2) **Samenwerking met Woning Corporaties** (WOCO). Heeft Gemeente Arnhem instrumenten om een WOCO aan te zetten om actief mee te werken aan plannen ? [Casus: Een landelijke zorgpartij wenst een inbreiding te maken in Malburgen (Focusgebied in Woondeal), huidige pandeigenaren willen meewerken tot sloop. De zorgaanbieder wil nieuw bouwen in het sociale segment. Gemeente medewerkers vinden het een goed idee. De lokaal actieve WOCO werkt niet mee c.q. reageert niet. Dit plan circuleert reeds 9 weken hiermee blokkeert een door partijen gewenste binnenstedelijke nieuwe inbreiding die valt binnen de randvoorwaarden conform de Woondeal ?! *[Vraag: Heeft Gemeente een instrument om een WOCO aan te zetten tot aktie of sterker "coöperatie" ?]*

3) **Coehoorn Centraal** opnieuw in ogenschouw nemen gegeven de strategische ligging bij Arnhem-Centraal, A-1 winkelgebied en naast uitgaanscentrum De Korenmarkt. Gegeven de wens om binnenstedelijk te verdichten is het -voor Arnhem, gegeven de randvoorwaarden- de oplossing meer hoogbouw integreren. Locatie Coehoorn leent zich daar bij uitstek voor gegeven het hoogteverval, waarmee men hoog kan bouwen binnen de maximering van "Het Nieuwe Arnhemse- peil" (zie visiedocument 2012). *[Vraag: is de Raad bereid het gebied alsnog / opnieuw te herzien {de motie 20 juni 2018 te herzien} gegeven de historische adviezen medio 2012 en het voortschrijdende inzicht medio 2020 conform Woondeal Regio Arnhem-Nijmegen ?]*

Vriendelijk dank voor uw aandacht. Ik ben bereid tot het beantwoorden van vragen nu of buiten het inspreekmoment voor alle partijen.

Fijne avond en dank voor uw tijd.

Arnhem, Robert Jan Buis RT-SMP

Voorzitter, geachte raadsleden

Ik ben Ipe van der Deen en één van de leden van het in 2015 opgerichte BurgerServiceLab. BSL voor intimi.

BSL is een platform van betrokken Arnhemmers, die actief zijn in Burgerinitiatieven en rondom Burgerparticipatie.

Voor ons staat het perspectief en het belang van de Burger centraal en we ondersteunen individuen en groepen bij het starten van initiatieven.

Het BSL is actief geweest bij dialoogsessies tussen Arnhemse burgers en ambtenaren. En heeft een bijdrage geleverd aan de werkplannen en afspraken van de Raadswerkgroep Burgerparticipatie.

Wij hebben in de Perspectief nota vooral gekeken naar Burgerparticipatie en ondersteuning van burgerinitiatieven en het versterken van de invloed van burgers op gemeentelijk beleid.

Van Wijken Weten, de instelling van *Teams Leefomgeving*, de *Sociale Wijkteams* en de *Wijkgerichte Aanpak* door de gemeente waren goed om burgerparticipatie op te starten.

Arnhemmers ontwikkelen meer eigen activiteiten en willen regie en invloed op hun directe leefomgeving.

Burgers ondersteunen burgers en projecten en zij willen kennis en kunde van anderen gebruiken en met hen delen.

De subsidie regeling Burgerkracht is een mooi voorbeeld van gezamenlijke inzet van overheid en burgers die dat mogelijk maakt.

Die samenwerking en financiering begint zoden aan de dijk te zetten. Samen werken kan zonder fuseren of eindeloos vergaderen.

Een paar voorbeelden

De *Ideeënmakelaars*, de *Adviesbrigade* en *Praktische Zaken* werken samen en de besturen zoeken naar mogelijkheden om initiatieven nog effectiever te kunnen ondersteunen.

Vijf buurthuizen in bewoners-/zelfbeheer delen kennis, kunde en ervaringen in *De Samenwerkende Arnhemse Buurthuizen.* Op korte termijn willen ze een tweede ring van belangstellende buurthuizen aansluiting bieden.

Zij werken goed en constructief samen met ambtenaren. Dat smaakt wat de betrokken buurthuizen betreft naar voortzetting en uitbreiding.

Voor de zomervakantie komt er van betrokkenen een voorstel naar College en Raad waarin ze Burgerkracht 2.0 toelichten en hen vragen dit te blijven faciliteren.

Onze leefwereld is op de kop gezet door Covid-19. We kunnen samen meer dan vaak gedacht.

Er ontstond een grote creativiteit om samen iets te doen, betekenisvol bezig te zijn, initiatieven te nemen en te werken aan een samen leving voor anderen en jezelf.

Dat geeft het gevoel dat we weer controle over onze leefwereld kunnen krijgen en houden.

In de Perspectief nota herhaalt het College de intentie om burgers in Arnhem meer en vroeger te betrekken.

Voor ons is niet duidelijk hoe en met welke middelen het college dit wil realiseren!

Die intentie loopt daarmee het risico een papieren beleidstijger te blijven.

Zeker zolang er professionele organisaties en ambtenaren zijn, die denken wel te weten wat burgers nodig hebben of willen. Overigens zijn er ook burgers die alle inzet vanuit de gemeente en organisaties afdoen als: werkt toch niet, is alleen eigen belang.

Burgerparticipatie moet niet het zetten van een vinkje zijn.

Het BurgerServiceLab biedt haar kennis en kunde aan om in dialoog met alle betrokken partijen over deze thema ’s met oplossingen te komen.

De essentie van participatie is gezamenlijk eigenaarschap van een probleem EN partnerschap bij de oplossing.

Wij roepen Raad en College op de opgeschreven intenties waar te maken.

Voorzitter, tot slot
Laat de ophokplicht door Covid-19 geen aanleiding zijn voor terugval naar oud gezeur over rol- of taakverdeling, stammenstrijdjes en domeingesteggel.

Ik wens u allen veel plezier met en van uw werk

KAN

Aan: Gemeenteraad Arnhem
d.t.v. D. Becker, plv.voorzitter en q.q. voorzitter Agendacommissie
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

CC: A.D.M. van der Laak, voorzitter Raadswerkgroep Burgerparticipatie

Arnhem, 10 JUN 2020

Betreft: Raadsvoorstel Burgerparticipatie zonder Participatie van Burgers?

Geachte heer Becker,

Op 29 april 2020 nam de gemeenteraad van Arnhem bij hamerslag het initiatiefvoorstel-Van der Laak aan over burgerparticipatie. Ik heb bezwaren bij dit raadsbesluit.

Het voorstel werd direct op de besluitvormende raadsagenda geplaatst. Daarmee is inspraak van burgers onmogelijk geworden. Het werkgroeplid Maref (VVD) heeft mij deze gang van zaken toegelicht. Dat kon omdat geen van de fracties meningsvormende behandeling nodig vond. Die conclusie wordt normaal getrokken na de informatieve of de meningsvormende (1) fase.

Je zou kunnen betogen dat er inspraak heeft plaatsgevonden maar dat betoog faalt. Er heeft een Poolse Landdag plaatsgehad. Ik heb niets tegen een Arnhemse Staddag of een Poolse Landdag, maar dat is een vorm van co-creatie. Dat mag nooit in de plaats komen van de formele inspraak.

Bij co-creatie wordt samen de receptuur van de taart opgesteld. Het bestuursorgaan (hier: de raad, namens hen de werkgroep) gaat dan kneden en bakken. De burger is niet in staat gesteld om het baksel te beoordelen.

Omdat ik zie dat het systeem van de Arnhemse Staddag in plaats van de reguliere inspraak vaker wordt gebruikt wil ik hier een punt van maken. Fractievoorzitter Coenders (GL) stelde in het recente gesprek in Herman Centraal op DMB dat de inspraak nu weer op de ouderwetse manier plaats vind (5 minuten ruimte om je verhaal te doen) en dat hij dat jammer vind. Het is zeker goed om andere vormen te hebben, maar de Arnhemse Staddagmethode is principieel geen vervanger.

Mierlostraat 43
6844 DW ARNHEM
KennisnetwerkArnhemNijmegen@gmail.com

KAN

Ik licht dit bezwaar graag nader toe.

Dit bezwaar had ik graag naar voren gebracht voorafgaand aan uw besluitvorming. Helaas werden betrokken burgers iets meer dan 24 uur voor de raadsvergadering door de raadsgriffie ingelicht over deze gang van zaken. De burger werd iets meegedeeld en kon niet meer handelen of participeren. En dat over een voorstel rond burgerparticipatie.

Ik licht deze klacht graag nader toe.

Dit bezwaarschrift is van tafel als de gemeenteraad toezegt dat er altijd reguliere inspraak mogelijk is bij voorstellen of besprekingen in de raadskamers. U wil de burger betrekken en hen faciliteren, dan moet het de burger niet onmogelijk gemaakt worden.

Het werd mij al onmogelijk gemaakt om op een normale wijze te participeren tijdens de Arnhemse Staddag, mede dankzij de onafhankelijke voorzitter van mijn tafeltje die vanuit de gekleurde bril van oud-SP-raadslid redeneerde en handelde. Achteraf gezien heeft Rebin Maref een klacht daarover voorkomen door hier informeel het contact over te zoeken. Dat is uitgesproken, waarvoor dank. Ik troostte me met de gedachte dat er nog een normale raadsbehandeling zou komen.

Ik zie uit naar uw reactie.

Met vriendelijke groeten,

Ramon Barends

Mierlostraat 43
6844 DW ARNHEM
KennisnetwerkArnhemNijmegen@gmail.com

Voorstellen:
Dick van Kleef
Actief Wijkbewoner en ZZP er: Voorzitter Wijkvereniging, Voorzitter Ondernemersvereniging winkelcentrum Rijkerswoerd, Manager Accommodatie ESA, Projectleider Vitaal Sportcentrum en ik wordt ingezet bij verschillende projecten bij Voetbalclubs.(o.a SKV en FC Lienden)

Rijkerswoerd is de grootste en kan de mooiste wijk van Arnhem zijn, en heeft nog steeds de meeste inwoners , het is eigenlijk een klein dorp.
Men denkt dat er in Rijkerswoerd geen problemen zijn, ze redden zich wel maar dat is minder waar. Waardoor de aandacht meestal gaat naar andere (kracht) Wijken, daar worden ook mooie voorzieningen opgezet.
Er is in Rijkerswoerd eenzaamheid, werkloosheid, geen wijkcentrum (wegbezuinigd in 2015), geen sociale samenhang ,weinig ontmoetingsplekken, geen jeugdhonk, weinig aandacht voor jongeren, geen sociale structuur er heerst een negatieve sfeer.
In een enquête die in 2018 is opgezet (samen met team leefomgeving) , “wat willen de wijkbewoners van Rijkerswoerd” hebben ongeveer 400 wijkbewoners en ondernemers aangegeven dat men graag een echte ontmoetingsplek zou willen waar men elkaar kan ontmoeten, bewegen (meer dan voetbal en handbal, de open club gedachte) en waar de kleine kinderen kunnen spelen.
Op sportcentrum Rijkerswoerd zijn voorzieningen aanwezig, (de stenen staan er) maar deze accommodatie is niet meer van deze tijd. Gelukkig wordt de binnenruimte aangepast (samen met team leefomgeving, de voetbalclub ESA en de Stichting Sportcentrum Rijkerswoerd). De toegankelijkheid wordt verbeterd en de ruimtes worden aangepast voor doelgroepen met een eigen identiteit zoals , mensen moeten zich er thuis voelen:

- wijkbewoners, ouderen, jongeren
- mensen met een beperking,
- faciliteiten voor ZZP ers,
- workshops/ vergaderingen
- ESA voetballers (ook de walking football 60+) AAC handbal, balletschool.)

Voor de buitenruimte zijn ideeën ontstaan vanuit de wijk en gebruikers van het sportcentrum, samengevat in een masterplan (zie afbeelding).
Dit masterplan zorgt voor ontstening, vergroening, ontmoeting, spelen en bewegen (voor mensen van 3 tot en met 80 jaar) en lost de overlast van auto’s op in de wijk (er hoeft geen verkeer meer door de wijk heen) Daardoor is een voorziening nodig om ruimte te maken op het sportcentrum door aanleg van een 2 tal kleine kunstgrasvelden waardoor er ruimte komt voor parkeerplaatsen en er spreiding ontstaat in de bezetting van de kleed en was accommodatie, de kleinsten kunnen de gehele dag wedstrijden spelen en daardoor kan ESA de meiden afdeling gaan door ontwikkelen (deze staat nu stil). Er kan een jeugdplek (geen hangplek) b.v Urban Sports gerealiseerd worden.
Mogelijkheden om over het sportcentrum te wandelen naar park Lingezegen via een bruggetje.
Samen met scholen en de jeugd van ESA/AAC) wordt gedacht aan een skill garden waar kinderen hun skills verder kunnen ontwikkelen en naast bewegen ook topsport kan worden gestimuleerd via het Athletic Skils Model. Ook zijn er ideeën over een Padel tennis plek (buiten squash).
Delen van dit plan worden nu uitgevoerd (zie afbeelding van het **ontmoetingsplein**), daar zijn middelen voor gerealiseerd, door ESA , SSR en Gemeente
De fitness en speelplek zijn via subsidies vanuit de wijkvereniging gerealiseerd door medewerking van de Rabo bank, Burgerkracht, Provincie, Dullartstichting , Menziz en Jantje Beton.

Nog te vermelden is dat er natuurlijk wel een aantal ontmoetingsplekken in de wijk zijn, zoals de SIZA en de Hooimaat.
Het project bij de Stadslandbouw, de volkstuinen zijn door enthousiaste vrijwilligers tot een succes is gemaakt

We willen doorpakken op dit project en hebben we steun, draagvlak nodig van de Gemeente (raad) om Rijkerswoerd mooier te maken. De wijk is nu nog steeds niet af, de grootste wijk van Arnhem verdient veel beter.
Ik wil u graag uitnodigen om dit plan wat uitgebreider met u te delen.

bestaande klinkers aanhelen aan nieuw straatwerk (zaagwerk)

aansluiten nieuw straatwerk aan gevel met **split** (okerkleur) geen zaagwerk

douche
kleedruimte 114
E.H.B.O. 115
scheidsrechters 116
117
118
112
113
114a

nieuw **klinkervlak** van hergebruikte grijze klinkers [38m2]

vergaderruimte k5
kantine k1
vergaderruimte k4
vergaderruimte k3
vergaderruimte k2

3000

BUITENFITNESS
nieuw **kunstgras** [blauw] omsloten door opsluitbanden [197m2]

nieuw **plantvak** [straal=2,0m]

7000

straal = 7,5m

nieuwe **haagbeuk**

bestaande **banken** herplaatsen

pad = 4,0m breed

nieuwe **haagbeuk**

bestaande **banken** herplaatsen

nieuwe **haagbeuk**

SPEELTUIN
speeltoestellen op geel zand

3
2 ENTREE
kassa
KANTOOR 8
KANTINE 5
Bar
alarmmelder voor CO2
CO2-meter
MAGAZIJN inrichting 7
KEUKEN inrichting 6
opslag b1
opslag
aansluiten nieuw straatwerk aan gevel met **split** (okerkleur) geen zaagwerk
aansluiten nieuw straatwerk aan gevel met **split** (okerkleur) geen zaagwerk

VERANDA

aanhelen bestaand **straatwerk** aan nieuw straatwerk (zaagwerk)

2000

vetvangput verplaatsen

nieuwe bestrating **Parksteentje** (~695m2)
TERRAS

1000

7275

nieuwe bomen en planten [zie **beplantingsplan**]

bestaand **prieel** op bestaande plek [bestraten met uitkomende betonklinkers grijs]

11063

straal = 5,5m

1695

parasols plaatsen voet opnemen in straatwerk

bestaande **put** handhaven

straal = 16,0m

bestaande **picknickbanken** herplaatsen

bestaande boom op bestaande plek

5556

nieuw **speelgras**

open klinkerpad vzv gras 3m breed [320m2]

nieuwe **haagbeuk**

nieuwe **haagbeuk**

tafeltennis

nieuwe **haagbeuk**

bestaande **blokhaag**

straal = 16,0m

straal = 19,0m

nieuw **klinkerpad** van hergebruikte grijze klinkers

bestaande **blokhaag** uitbreiden [87m2]

5°

Bestaande **Parkeervakken**

Bestaande **Rijweg** parkeerplaats

Graspad aansluiten op rijweg parkeerplaats

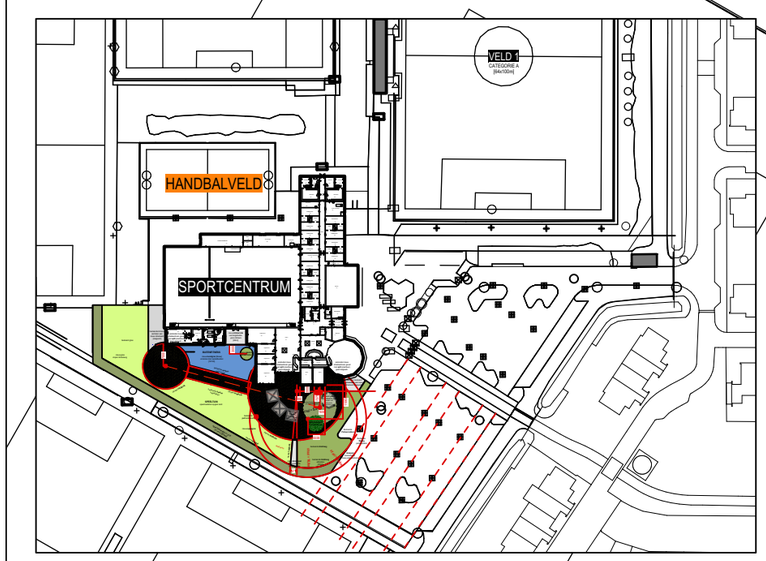

MIJN ARCHITECT
026 - 379 18 21
royvanmechelen@mijn-architect.nl

d e f

a b c

Datum 03-06-2020
Schaal 1:200/2.000
Formaat A3

121TO1

TERREININDELING NABIJ KANTINE

Sportpark Rijkerswoerd - De Pas 44 Arnhem

MIJN ARCHITECT

royvanmechelen@mijn-architect.nl 026 - 379 18 21

121S01

MASTERPLAN SPORTPARK

Sportpark Rijkerswoerd - De Pas 44 Arnhem

Datum	**14-02-2020**	a	d
Schaal	**1:2.000**	b	e
Formaat	**A3**	c	f

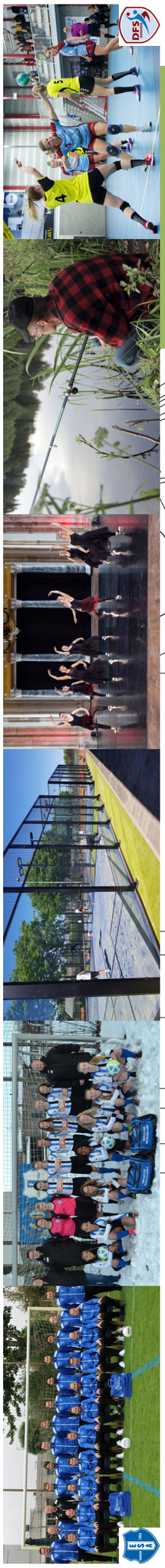

DYNAMISCH

SAMENHANGEND

VERBLIJFSPLEK

GEZELLIGHEID

VERBINDEN

BESCHUTTING

NATUUR

KLIMAATADAPTIEF

CO2-REDUCEREND

BIO-DIVERS

MINDER HITTESTRESS

LUCHTZUIVEREND

NATUURLIJKE KOELING

WATERBUFFERING

Reactie perspectief nota m.b.t. Participatie wet accent op onderwerp werk en inkomen.

De perspectief nota geeft aan op pagina 4 dat "wij realiseren ons dat de inzet om meer mensen richting betaald werk te krijgen onder druk staat door de corona crisis. De vraag is hoeveel banen verloren gaan en of er na de crisis voldoende werk is voor diegene die werk zoeken.

Naast de perspectief nota heeft er bij het Cluster werk en inkomen een doorontwikkeling plaatsgevonden en we zijn blij te zien dat dit nu vaste vormen aan gaat nemen. Er komt een wijkregisseur in de wijken vanuit (loket) werk en inkomen. De adviesraad werk en inkomen heeft voorafgaande aan deze ontwikkelingen een aantal concrete adviezen gegeven waarvoor ik verwijs naar onze website adviesraad werk en inkomen. De kernpunten bij de adviezen welke nu mooi kunnen worden meegenomen bij de uitvoering in de wijken:

- Aantekening bij wijkgericht werken: zorg bij de wijkregisseurs voor gelijkwaardige professionele kennis en kunde en focus naar betaald werk. Dit omdat de diagnose en inschatting van consulenten tot welke afstand de inwoner afstaat van betaald werk cruciaal is. Professionalisering van en in de uitvoering middels bewezen methodieken.

- Richt je op de arbeidsmarktregio want het idee dat men vanuit de wijk naar werk wordt begeleidt is een mooi uitgangspunt, echter werkgevers bevinden zich regionaal en zelfs landelijk (en doorgaans sporadisch in de wijk) en het is belangrijk dit inzicht mee te nemen en goed in kaart te brengen.

- Maak een ondersteunings- sociale overeenkomst bij de aanmelding (wijk regisseur/consulent) waarin je heel concreet afspraken vastlegt (welke steun cq wat wil de klant/werkzoekende bereiken als ontwikkelplan.) wat kan de consulent bieden. Welke acties en met welk doel! Let hierbij per individu wat kansen en mogelijkheden zijn –sociale netwerken in kaart brengen .

- Breng het perspectief van de werkgevers goed in kaart en maak dit leidend, m.a.w. welke competenties vragen de werkgevers zodat een match kan worden gemaakt met competenties bij de werknemers of werkzoekenden

- Maak kernpunt participatiewet helder dat: het doel is Financiële, economische en sociale zelfstandigheid. Leg daarbij de intenties vast en leervermogen t.a.v. werk.

- Breid de rol van Scalabor en anderen uit naar meerdere doelgroepen die werk zoeken, dus niet alleen richten op Sociale Werkplaats doelgroep

- Zorg voor één helder systeem wat door iedereen kan worden gebruikt en er geen onnodige dubbelingen plaats vinden en dus tijd verloren gaat met het gebruik van diverse systemen.

- Geef nu al ruimte aan loopbaanwijzigingen en breng in kaart welke sector meeste baanverlies is en waar meeste werk komt zodat tijdig kan worden omgeschakeld en doe dit samen metde ketenpartners en werkgever (schakelen aan de poort zodat het merendeel direct naar andere werk kan worden doorbemiddeld)

- Met betrekking tot werknemers W.S.W e.a. Zorg voor een duidelijk perspectief voor de werknemer dit advies sluit aan bij (motie SW werknemers perspectief centraal 26 mei 2015 PvdA)zij pleiten voor een werknemersloket waarbij consultenten weten hoe dit perspectief kan worden ingericht via een plan in samenwerking met het Werkgevers Servicepunt e.a. Deze doelgroep met gedeeltelijke arbeidsbeperking komt niet in Wajong meer en is dus afhankelijk van inkomen uit werk.

- Zorg voor een stabiele inkomenssituatie waarbij werken geen stress geeft (mogelijk uitbetalingen van uitkerende instanties gelijk maken aan uitbetaling loon) en tijdelijk uitkerend instantie rol van werkgevers heeft zodat vaste lasten kunnen worden doorbetaald. Werken loont waarbij goede voorlichting info over de situaties. Er is een aanzet hiertoe gemaakt breidt dit uit.

- Maak verbinding tussen aspirant werkzoekenden en werkgevers middels het PSO certificaat (Prestatie Sociaal Ondernemen) te beginnen bij de gemeente, waarbij het accent ligt dit certificaat te behalen en te houden. Als de gemeente zich dit eigen heeft gemaakt kan zij anderen organisaties en alle werkgevers in de regio leren en faciliteren dit ook te doen en te blijven doen. De boodschap is dan dat het loont om meer mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt in dienst te nemen en te houden als duurzame oplossing. Dit blijven toetsten en belonen of zichtbaar maken wie dit doet. Het werkinvesteringsfonds zou hier een stimulerende rol in kunnen spelen. (doel 500 mensen naar werk zou dan perspectief krijgen) door korting te bieden op PSO certificaat

Hartelijke groet

Nanda Bakker

namensadviesraad werk en inkomen

hondencrèche
Doggies Dig It
Puur hondengeluk!

Meijnerswijk 27
6841 HA, Arnhem

www.doggiesdigit.nl

Goedenavond. Mijn naam is Jessica Derks. Ik ben eigenaar van de Arnhemse hondencrèche Doggies Dig It.

Drie jaar geleden ben ik, na een periode van werkeloosheid, begonnen met dit initiatief. Doggies Dig It is een vergelijkbaar met een kindercrèche, alleen dan met viervoeters. Wij zijn uniek in de omgeving omdat wij honden opvangen zonder dat ze in kennels hoeven. De honden verblijven bij ons in een grote groep en maken de hele dag plezier. De crèche is geopend op doordeweekse dagen van 7 tot 19. De eigenaren brengen hun honden voordat ze zelf naar hun werk gaan en halen hen aan het einde van de dag weer op. Doggies Dig It is binnen 3 jaar uitgegroeid tot een goedlopend bedrijf en wij krijgen nu nog steeds aanmeldingen voor nieuwe honden.

De hondencrèche was gevestigd op Meijnerswijk. Zoals u weet zijn daar plannen voor woningbouw waardoor het huurcontract van tijdelijke aard was. Afgelopen jaar heeft projectontwikkelaar, Condor Wessels, mij laten weten de locatie waar de hondencrèche gevestigd was, zelf in gebruik te willen nemen. Wij hadden tot 1 maart j.l om te vertrekken.

Het blijkt erg moeilijk te zijn om een nieuwe vestigingsplaats voor de hondencrèche te vinden. Ik heb al het denkbare geprobeerd maar helaaas zonder resultaat. Toen niks lukte heb ik geprobeerd of de gemeente op een of andere manier een locatie kon faciliteren. Desnoods een tijdelijke. Ik had een locatie nodig voor mijn bedrijf, geen liefdadigheid. De crèche is prima in staat zijn eigen broek op te houden en vraagt de gemeente alleen mee te denken over een plek om voort te bestaan. Helaas tref ik keer op keer ambtenaren die wel aardig maar onverschillig lijken te zijn of het misschien te lastig vinden om hier energie in te steken. Als ik ze al te pakken kan krijgen.

Nu zult u zich misschien afvragen waarom u mee zou moeten denken met een commerciële ondernemer. Wat mij betreft hoeft u dat niet. Natuurlijk ben ik gefrustreerd door het gebrek aan betrokkenheid van de gemeente bij de ondergang van mijn zo zorgvuldig opgebouwde bedrijf. Ik heb er de afgelopen 3 jaar heel hard voor gewerkt. En natuurlijk heeft mijn vertrouwen in de overheid een knauw gekregen. Ik ben van de burgers die geloven in ons systeem, en nu ben ik in de war. Maar in ben me er ook terdege van bewust dat mijn persoonlijk leed niet van maatschappelijk belang is. Dus daarom ben ik niet hier.

Ik ben hier om u duidelijk te maken dat er met de sluiting van de hondencrèche iets verloren gaat dat heel waardevol is voor de gemeente Arnhem. Ik ben hier om u te vertellen dat u voorbij gaat aan de behoeften van een hele grote groep Arnhemse burgers. Zij worden simpelweg niet gehoord als u onverschillig blijft ten aanzien van de sluiting van de Arnhemse hondencrèche.

Eigenlijk komt het erop neer dat ik denk dat u misschien niet goed op de hoogte bent van wat de crèche voor de stad betekent.

De crèche is voor veel Arnhemse burgers dé oplossing in hun drukke bestaan.

Deze groep mensen heeft de hondencrèche nodig omdat ze honden hebben met speciale behoeftes. U kunt hierbij denken aan erg jonge of oude honden, kreupele honden, of honden met verlatingsangst. Maar er zijn ook veel eigenaren die hun hond gewoon een leuke dag in de crèche gunnen.

Voor de stad heeft het grote voordelen als Doggies Dig It voortgezet kan worden. Alleen al om het unieke concept waarvan er maar een aantal bestaan in Nederland. Belangrijker nog is de enorme behoefte die er is bij de Arnhemse bevolking met hond. Er is voor hen helaas geen alternatief. Bovendien verblijven de honden bij ons op een vaste plaats en veroorzaken daarom geen overlast in de openbare parken van stad.

Maar in het licht van uw perspectiefnota is het van belang te weten dat de hondencrèche werk- en leerplaatsen biedt aan een heel aantal mensen. Stageplaatsen worden doorgaans gevuld door studenten aan het Helicon in Velp en Nijmegen en aan het aeres college in Barneveld. Deze mensen worden opgeleid tot medewerkers en managers is de dierenbranche maar er zijn ook paraveterinairen in opleiding bij. Er werkt bij de hondencrèche al vanaf aug 2017 een persoon met afstand tot de arbeidsmarkt. Deze dame is enorm gegroeid in de 2,5 jaar dat ze bij ons is. Dat was geweldig om te zien Voor de sluiting waren er dagelijks 5 personen aanwezig: 3 stagiaires en één persoon dmv een participatieplaats. (en ikzelf 12 uur per dag) Daarmee kregen niet alleen de bezoekende honden de gelegenheid te leren en te groeien maar ook onze medewerkers.

Er was echter behoefte aan 9 personen per dag: 4 stagiaires, 2 mensen met afstand tot de arbeidsmarkt en 2 personen in vaste dienst voor 30 p week elk. Ik heb gewacht met het aannemen van nieuwe mensen omdat sluiting van de crèche een voortdurende dreiging vormde.

Ik las in uw perspectiefnota dat u van alles wilt doen aan de naderende toename van het aantal werkelozen door corona in de stad. U schrijft ook na de coronacrisis in te zetten op voldoende werkgelegenheid. En zegt er te zullen zijn om hulp te bieden aan Arnhemmers om nieuwe wegen en toekomstperspectieven te vinden waarbij u Arnhemmers die al langer afstand hebben tot de arbeidsmarkt niet uit het oog zal verliezen.

Ik vind het in dat licht moeilijk te begrijpen dat u zo makkelijk voorbij gaat aan de sluiting van een groeiend Arnhems bedrijf dat leerplaatsen, participatieplaatsen en werkgelegenheid biedt. En bovendien een behoefte vervult van een grote groep werkende Arnhemmers.

Groet,
Jessica Derks
Doggies Dig It

Berichtje 1
Zijn veel punten , noem enkele die met een simpel ingreep kunnen worden gemaakt.
Meer openbaar wc's (horeca is steeds minder openbaar, begrijpelijk)
Meer bankjes in en rond het centrum.
Nieuwe ondergronds containers , belachelijk klein, zorgt voor zwerfvuil.
Verkeer Drempels uit jaren 80 die auto schaad
Meer prullenbakken

Berichtje 2
Goed initiatief! Meer groen en meer regelhulp en subsidie voor verduurzamen, óók voor sociale huurwoningen. Ook snel meer sociale huurwoningen bouwen. De wachttijd voor een sociale huurwoning is nu 20 jaar!! Dit is absurd!

Berichtje 3
Wonen. Rond winkelcentrum Presikhaaf zijn (bijna) alle prullenbakken verwijderd en de puinzooi is groter dan ooit

Berichtje 4
En Arnhem mag als hoofdstad van de grootste en rijkste provincie van Nederland meer uitstraling krijgen, pak het gebied rond de blauwe golven aan en ontwikkel de Rijnkade verder. De binnenstad gaat al de goede kant op, nu de rest nog.

Berichtje 5
Huisvesting voor daklozen. Het rijk stelt geld ter beschikking om dakloosheid te bestrijden. Via Tiny houses of containerwoningen kan er relatief snel huisvesting geregeld worden. Natuurlijk in combinatie met hulpverlening. Dit is heel hard nodig.

Berichtje 6
Doe iets tegen buurtoverlast....
Bijna elke straat is bezet door een of twee gezinnen die de hele straat terroriseren en de rest van de bewoners niets van durven te zeggen

Berichtje 7
Helaas kan ik niet aanwezig zijn. Ik hoop dat iemand de vraag stelt over de Rembrandt bioscoop

Berichtje 8
Na de miljarden voor de krachtwijken nu weer investeren in wijken als Rijkerswoerd voordat die ook afzakken naar het niveau van krachtwijk 😳👆🏻🟨✨✨✨

Berichtje 9
Meer openbare toiletten!

Berichtje 10
Het afvalbeleid, DIFTAR terug draaien want dit gaat uw "mooie" en onze "mooie stad" heeeeeellll veeelll ellende opleveren... Arnhem word een puinbak!!!

Volgorde sprekers inspreekmoment Perspectiefnota 2021-2024
Tijdstip: 18:45 - 20.15
Raadzaal

Thema: Wonen in een Duurzamer Arnhem

1 Myrna Linders
2 Alie Sijtsma
3 Ilona Annema
4 Daniël Wenting
5 Robert Jan Buis
6 Marloes Spaander

Thema: Open&Verantwoord Besturen

7 Ipe van der Deen
8 Jessica Derks
9 Nande Bakker

Geen themavoorkeur

10 Ramon Barends
11 William Alfarhat
12 Kelly Bolsenbroek

Volgorde sprekers inspreekmoment Perspectiefnota 2021-2024
Tijdstip: 18:45 - 20.15
Landgoed/Festival

Thema: Meedoen in een Socialer Arnhem

1 Marjon Hoeks
2 Fokke de Jong
3 Pascal Mulder

Thema: Genieten van een nog Mooier Arnhem

4 Joost Blasweiler	
5 Merlijn Schrijvers	Powerpoint presentatie
6 Patrick Waijer	
7 Dick van Kleef	Tekening
8 Hilde Haazen	
9 M. Soultana	
10 Guido Janssen	

Betreft: 10 juni proces inspreekavond Gemeenteraad Arnhem; Perspectiefnota 2021 - 2024

Geachte inspreker,

Hartelijk dank voor uw aanmelding om te komen inspreken op de Politieke Avond van 10 juni van de gemeenteraad van Arnhem. Zoals aangegeven in de eerdere mailing, treft u hierbij de informatie met betrekking tot het inspreken op de Perspectiefnota 2021 - 2024. U heeft zich aangemeld voor het thema: "Meedoen in een Socialer Arnhem".

Thema's

U bent van harte welkom vanaf 18:30u op het Stadhuis te Arnhem (Koningstraat 38). De raadskamervergadering zal om 18:45u beginnen in de commissiezaal Landgoed/Festival. De vergadering zal beginnen met het thema uit de Perspectiefnota "Meedoen in een socialer Arnhem" Indien op dit thema alle insprekers geweest zijn zal in deze vergadering het thema "Genieten van een nog Mooier Arnhem" gaan plaatsvinden op een zelfde wijze.

Vergaderorde

U spreekt morgen de gemeenteraad toe. Voor het inspreekmoment heeft u maximaal 4 minuten spreektijd. Dit mag ook korter. Na uw bijdrage hebben de raadsleden de mogelijkheid om u een vraag te stellen. Gezien de beperkte tijd voor raadsleden om vragen te stellen, worden de raadsleden op de mogelijkheid gewezen indien zij nog prangende vragen hebben en met uw welbevinden, na de vergadering contact met u op te nemen. Het doel van de avond is om alle insprekers aan de beurt te laten komen. De volgorde van inspreken treft u hieronder aan. De inspreekvolgorde is gebaseerd op basis van de volgorde van binnenkomst van de aanmelding.

Logistiek

Gezien de grote belangstelling om in te spreken en de veiligheidsmaatregelen met betrekking tot corona is een logistiek proces opgesteld om de vergadering zo veilig mogelijk te laten verlopen. Het proces gaat als volgt:

Bij de ingang is een gastvrouw aanwezig. U heeft de mogelijkheid uw handen te desinfecteren met handgel. Zij wijst u de weg naar de Burgerzaal voor een kopje koffie of thee. Daarna kunt u plaatsnemen in de wachtruimte "Rijnstroom" die zo is ingericht waarbij u op 1.5 meter afstand van anderen kunt plaatsnemen. Ook is er een scherm in deze zaal aanwezig zodat u de vergadering kunt volgen.

Wanneer u aan de beurt bent voor uw bijdrage, zult u worden opgehaald door een medewerker van de griffie. Na uw bijdrage kunt u weer plaatsnemen in de Rijnstroom of uw weg vervolgen richting huis.

Nadat u heeft gesproken, zal de tafel worden schoongemaakt voor de volgende inspreker. Na de vergadering kunt u op gepaste afstand een kopje koffie/ thee drinken in de Burgerzaal.

Spreektekst

Graag zien we uw inspreektekst via de mail tegemoet, zodat na afloop van de vergadering uw reactie door raadsleden nagelezen kan worden. Uw tekst zal bij de stukken geplaatst worden. Indien wenselijk kunnen we uw tekst ook van te voren plaatsen bij de stukken van de vergadering

Vervolg politiek proces:

De fracties overwegen in de dagen na uw inspreken of ze o.a. naar aanleiding van uw boodschap op de Perspectiefnota met een wijzigingsvoorstel willen komen. Hiervoor gaan ze eerst politieke vragen aan het college en elkaar stellen. Dit vindt plaats op woensdagavond 17 juni en op woensdagavond 24 juni tijdens de "Meningsvormend 1" vergadering. Tijdens de volgende vergadering op woensdag 1 juli kunnen raadsleden een verzoek meegeven aan het college en met een voorstel komen om de Perspectiefnota op onderdelen te wijzigen. Dit gaat in de vorm van een motie (een opdracht of oproep) of amendement (een wijziging) tijdens de "Meningsvormend 2" vergadering.

Tijdens de laatste vergadering op woensdag 8 juli zal de raad een besluit nemen en stemmen over de Perspectiefnota en de daarbij ingediende moties en amendementen.

De bovengenoemde vergaderingen zijn live te volgen via **https://arnhem.notubiz.nl/live**

Het globale programma

Inloop en koffie en thee: vanaf 18.30u Stadhuishal

Wachten: vanaf 18.30u in commissiekamer "Rijnstroom"

Start vergadering: 18:45u in commissiekamer "Landgoed/Festival"

Inspreekmoment: tussen 18.45u en 20.15u

Na afloop: koffie/ thee in de Burgerzaal.

Inspreektijd: maximaal 4 minuten

Mocht u nog vragen hebben, of is er iets onduidelijk, kunt u bellen naar 06-53680102 of mailen naar marijne.van.de.venne@arnhem.nl

Betreft: 10 juni proces inspreekavond Gemeenteraad Arnhem; Perspectiefnota 2021 - 2024

Geachte inspreker,

Hartelijk dank voor uw aanmelding om te komen inspreken op de Politieke Avond van 10 juni van de gemeenteraad van Arnhem. Zoals aangegeven in de eerdere mailing, treft u hierbij de informatie met betrekking tot het inspreken op de Perspectiefnota 2021 - 2024. U heeft zich aangemeld voor het thema: "Genieten van een nog Mooier Arnhem".

Thema's

U bent van harte welkom vanaf 18:30u op het Stadhuis te Arnhem (Koningstraat 38). De raadskamervergadering zal om 18:45u beginnen in de commissiezaal Landgoed/Festival. De vergadering zal beginnen met het thema uit de Perspectiefnota "Meedoen in een socialer Arnhem" Indien op dit thema alle insprekers geweest zijn zal in deze vergadering het thema "Genieten van een nog Mooier Arnhem" gaan plaatsvinden op een zelfde wijze.

Vergaderorde

U spreekt morgen de gemeenteraad toe. Voor het inspreekmoment heeft u maximaal 4 minuten spreektijd. Dit mag ook korter. Na uw bijdrage hebben de raadsleden de mogelijkheid om u een vraag te stellen. Gezien de beperkte tijd voor raadsleden om vragen te stellen, worden de raadsleden op de mogelijkheid gewezen indien zij nog prangende vragen hebben en met uw welbevinden, na de vergadering contact met u op te nemen. Het doel van de avond is om alle insprekers aan de beurt te laten komen. De volgorde van inspreken treft u hieronder aan. De inspreekvolgorde is gebaseerd op basis van de volgorde van binnenkomst van de aanmelding.

Logistiek

Gezien de grote belangstelling om in te spreken en de veiligheidsmaatregelen met betrekking tot corona is een logistiek proces opgesteld om de vergadering zo veilig mogelijk te laten verlopen. Het proces gaat als volgt:

Bij de ingang is een gastvrouw aanwezig. U heeft de mogelijkheid uw handen te desinfecteren met handgel. Zij wijst u de weg naar de Burgerzaal voor een kopje koffie of thee. Daarna kunt u plaatsnemen in de wachtruimte "Rijnstroom"die zo is ingericht waarbij u op 1.5 meter afstand van anderen kunt plaatsnemen. Ook is er een scherm in deze zaal aanwezig zodat u de vergadering kunt volgen.

Wanneer u aan de beurt bent voor uw bijdrage, zult u worden opgehaald door een medewerker van de griffie. Na uw bijdrage kunt u weer plaatsnemen in de Rijnstroom of uw weg vervolgen richting huis.

Nadat u heeft gesproken, zal de tafel worden schoongemaakt voor de volgende inspreker. Na de vergadering kunt u op gepaste afstand een kopje koffie/ thee drinken in de Burgerzaal.

Spreektekst

Graag zien we uw inspreektekst via de mail tegemoet, zodat na afloop van de vergadering uw reactie door raadsleden nagelezen kan worden. Uw tekst zal bij de stukken geplaatst worden. Indien wenselijk kunnen we uw tekst ook van te voren plaatsen bij de stukken van de vergadering

Vervolg Politiek Proces

De fracties overwegen in de dagen na uw inspreken of ze o.a. naar aanleiding van uw boodschap op de Perspectiefnota met een wijzigingsvoorstel willen komen. Hiervoor gaan ze eerst politieke vragen aan het college en elkaar stellen. Dit vindt plaats op woensdagavond 17 juni en op woensdagavond 24 juni tijdens de "Meningsvormend 1" vergadering. Tijdens de volgende vergadering op woensdag 1 juli kunnen raadsleden een verzoek meegeven aan het college en met een voorstel komen om de Perspectiefnota op onderdelen te wijzigen. Dit gaat in de vorm van een motie (een opdracht of oproep) of amendement (een wijziging) tijdens de "Meningsvormend 2" vergadering.
Tijdens de laatste vergadering op woensdag 8 juli zal de raad een besluit nemen en stemmen over de Perspectiefnota en de daarbij ingediende moties en amendementen.
De bovengenoemde vergaderingen zijn live te volgen via **https://arnhem.notubiz.nl/live**

Het globale programma

Inloop en koffie en thee: vanaf 18.30u Stadhuishal
Wachten: vanaf 18.30u in commissiekamer "Rijnstroom"
Start vergadering: 18:45u in commissiekamer "Landgoed/Festival"
Inspreekmoment: tussen 18.45u en 20.15u
Na afloop: koffie/ thee in de Burgerzaal.
Inspreektijd: maximaal 4 minuten

Mocht u nog vragen hebben, of is er iets onduidelijk, kunt u bellen naar 06-53680102 of mailen naar marijne.van.de.venne@arnhem.nl

Betreft: 10 juni proces inspreekavond Gemeenteraad Arnhem; Perspectiefnota 2021 - 2024

Geachte inspreker,

Hartelijk dank voor uw aanmelding om te komen inspreken op de Politieke Avond van 10 juni van de gemeenteraad van Arnhem. Zoals aangegeven in de eerdere mailing, treft u hierbij de informatie met betrekking tot het inspreken op de Perspectiefnota 2021 - 2024. U heeft zich aangemeld voor het thema: "Wonen in een Duurzamer Arnhem".

Thema's

U bent van harte welkom vanaf 18:30u op het Stadhuis te Arnhem (Koningstraat 38). De raadskamervergadering zal om 18:45u beginnen in de Raadzaal. De vergadering zal beginnen met het thema uit de Perspectiefnota "Wonen in een Duurzamer Arnhem" Indien op dit thema alle insprekers geweest zijn zal in deze vergadering het thema "Open en verantwoord besturen" gaan plaatsvinden op een zelfde wijze.

Vergaderorde

U spreekt morgen de gemeenteraad toe. Voor het inspreekmoment heeft u maximaal 4 minuten spreektijd. Dit mag ook korter. Na uw bijdrage hebben de raadsleden de mogelijkheid om u een vraag te stellen. Gezien de beperkte tijd voor raadsleden om vragen te stellen, worden de raadsleden op de mogelijkheid gewezen indien zij nog prangende vragen hebben en met uw welbevinden, na de vergadering contact met u op te nemen. Het doel van de avond is om alle insprekers aan de beurt te laten komen. De volgorde van inspreken treft u hieronder aan. De inspreekvolgorde is gebaseerd op basis van de volgorde van binnenkomst van de aanmelding.

Logistiek

Gezien de grote belangstelling om in te spreken en de veiligheidsmaatregelen met betrekking tot corona is een logistiek proces opgesteld om de vergadering zo veilig mogelijk te laten verlopen. Het proces gaat als volgt:

Bij de ingang is een gastvrouw aanwezig. U heeft de mogelijkheid uw handen te desinfecteren met handgel. Zij wijst u de weg naar de Burgerzaal voor een kopje koffie of thee. Daarna wordt u begeleid naar de Raadzaal die zo is ingericht waarbij u op 1.5 meter afstand van anderen kunt plaatsnemen aan uw eigen desk met microfoon.

Na de vergadering kunt u op gepaste afstand een kopje koffie/ thee drinken in de Burgerzaal of uw weg vervolgen richting huis.

Spreektekst

Graag zien we uw inspreektekst via de mail tegemoet, zodat na afloop van de vergadering uw reactie door raadsleden nagelezen kan worden. Uw tekst zal bij de stukken geplaatst worden. Indien wenselijk kunnen we uw tekst ook van te voren plaatsen bij de stukken van de vergadering

Vervolg Politiek Proces

De fracties overwegen in de dagen na uw inspreken of ze o.a. naar aanleiding van uw boodschap op de Perspectiefnota met een wijzigingsvoorstel willen komen. Hiervoor gaan ze eerst politieke vragen aan het college en elkaar stellen. Dit vindt plaats op woensdagavond 17 juni en op woensdagavond 24 juni tijdens de "Meningsvormend 1" vergadering. Tijdens de volgende vergadering op woensdag 1 juli kunnen raadsleden een verzoek meegeven aan het college en met een voorstel komen om de Perspectiefnota op onderdelen te wijzigen. Dit gaat in de vorm van een motie (een opdracht of oproep) of amendement (een wijziging) tijdens de "Meningsvormend 2" vergadering.

Tijdens de laatste vergadering op woensdag 8 juli zal de raad een besluit nemen en stemmen over de Perspectiefnota en de daarbij ingediende moties en amendementen.

De bovengenoemde vergaderingen zijn live te volgen via **https://arnhem.notubiz.nl/live**

Het globale programma

Inloop en koffie en thee: vanaf 18.30u Stadhuishal

Wachten: vanaf 18.30u in de Burgerzaal

Start vergadering: 18:45u in de Raadzaal.

Inspreekmoment: tussen 18.45u en 20.15u

Na afloop: koffie/ thee in de Burgerzaal.

Inspreektijd: maximaal 4 minuten

Mocht u nog vragen hebben, of is er iets onduidelijk, kunt u bellen naar 06-53680102 of mailen naar marijne.van.de.venne@arnhem.nl

Betreft: 10 juni proces inspreekavond Gemeenteraad Arnhem; Perspectiefnota 2021 - 2024

Geachte inspreker,

Hartelijk dank voor uw aanmelding om te komen inspreken op de Politieke Avond van 10 juni van de gemeenteraad van Arnhem. Zoals aangegeven in de eerdere mailing, treft u hierbij de informatie met betrekking tot het inspreken op de Perspectiefnota 2021 - 2024. U heeft zich aangemeld voor het thema: "Open & Verantwoord Besturen".

Thema's

U bent van harte welkom vanaf 18:30u op het Stadhuis te Arnhem (Koningstraat 38). De raadskamervergadering zal om 18:45u beginnen in de commissiezaal Landgoed/Festival. De vergadering zal beginnen met het thema uit de Perspectiefnota "Wonen in een Duurzamer Arnhem" Indien op dit thema alle insprekers geweest zijn zal in deze vergadering het thema "Open en verantwoord besturen" gaan plaatsvinden op een zelfde wijze.

Vergaderorde

U spreekt morgen de gemeenteraad toe. Voor het inspreekmoment heeft u maximaal 4 minuten spreektijd. Dit mag ook korter. Na uw bijdrage hebben de raadsleden de mogelijkheid om u een vraag te stellen. Gezien de beperkte tijd voor raadsleden om vragen te stellen, worden de raadsleden op de mogelijkheid gewezen indien zij nog prangende vragen hebben en met uw welbevinden, na de vergadering contact met u op te nemen. Het doel van de avond is om alle insprekers aan de beurt te laten komen. De volgorde van inspreken treft u hieronder aan. De inspreekvolgorde is gebaseerd op basis van de volgorde van binnenkomst van de aanmelding.

Logistiek

Gezien de grote belangstelling om in te spreken en de veiligheidsmaatregelen met betrekking tot corona is een logistiek proces opgesteld om de vergadering zo veilig mogelijk te laten verlopen. Het proces gaat als volgt:

Bij de ingang is een gastvrouw aanwezig. U heeft de mogelijkheid uw handen te desinfecteren met handgel. Zij wijst u de weg naar de Burgerzaal voor een kopje koffie of thee. Daarna wordt u begeleid naar de Raadzaal die zo is ingericht waarbij u op 1.5 meter afstand van anderen kunt plaatsnemen aan uw eigen desk met microfoon.

Na de vergadering kunt u op gepaste afstand een kopje koffie/ thee drinken in de Burgerzaal of uw weg vervolgen richting huis.

Spreektekst

Graag zien we uw inspreektekst via de mail tegemoet, zodat na afloop van de vergadering uw reactie door raadsleden nagelezen kan worden. Uw tekst zal bij de stukken geplaatst worden. Indien wenselijk kunnen we uw tekst ook van te voren plaatsen bij de stukken van de vergadering

Vervolg Politieke Proces

De fracties overwegen in de dagen na uw inspreken of ze o.a. naar aanleiding van uw boodschap op de Perspectiefnota met een wijzigingsvoorstel willen komen. Hiervoor gaan ze eerst politieke vragen aan het college en elkaar stellen. Dit vindt plaats op woensdagavond 17 juni en op woensdagavond 24 juni tijdens de "Meningsvormend 1" vergadering. Tijdens de volgende vergadering op woensdag 1 juli kunnen raadsleden een verzoek meegeven aan het college en met een voorstel komen om de Perspectiefnota op onderdelen te wijzigen. Dit gaat in de vorm van een motie (een opdracht of oproep) of amendement (een wijziging) tijdens de "Meningsvormend 2" vergadering.
Tijdens de laatste vergadering op woensdag 8 juli zal de raad een besluit nemen en stemmen over de Perspectiefnota en de daarbij ingediende moties en amendementen.
De bovengenoemde vergaderingen zijn live te volgen via **https://arnhem.notubiz.nl/live**

Het globale programma

Inloop en koffie en thee: vanaf 18.30u Stadhuishal
Wachten: vanaf 18.30u in de Burgerzaal
Start vergadering: 18:45u in de Raadzaal.
Inspreekmoment: tussen 18.45u en 20.15u
Na afloop: koffie/ thee in de Burgerzaal.
Inspreektijd: maximaal 4 minuten

Mocht u nog vragen hebben, of is er iets onduidelijk, kunt u bellen naar 06-53680102 of mailen naar marijne.van.de.venne@arnhem.nl

Arnhem stad van creativiteit en inspiratie

- Korte intro
- Merlijn Schrijvers
- 2020

- Idee er achter Kunst & street art
- Reizen

- Bezoekers
- Uniek
- Media aandacht

- **Kunstacademie**
- **Stadsbeeld**

- **Instagram spots**
- **Foto’s**

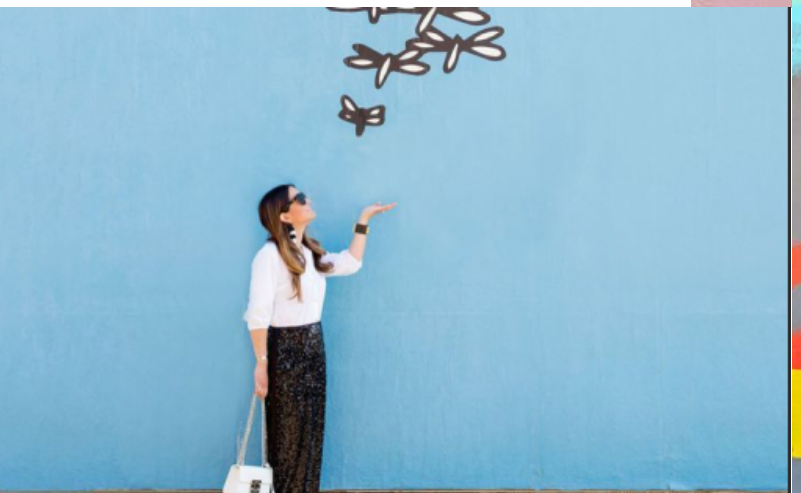

- creatief met groen

Sfeer in de straten

- **bijvoorbeeld slotjes brug/muur**
- **Mensen hebben aandenken**

Wat ik vraag aan de gemeente

Dit mogelijk maken

- Kijken naar de mogelijkheden van dit plan
- Informeren bij kunstacademie/de juiste mensen zoeken

Financieel hoeft dit niet veel te kosten

- Winkels/horeca
- Arnhemmers trots maken
- Mensen worden er gelukkig van

Einde bedankt voor uw aandacht

- Zijn er nog vragen?

Arnhems Corona noodplan

Investeren in een sociale toekomst

SP Arnhem – juni 2020

Met dit investeringsplan doet SP Arnhem concrete en sociale voorstellen om de gevolgen van de coronacrisis voor Arnhem aan te pakken. Daarmee willen we banen behouden en banen creëren, investeren in dat wat vitaal en cruciaal is en de tweedeling in Arnhem aanpakken. Niet stilletjes afwachten totdat de rekening van de crisis moet worden betaald, maar nu aan de slag. Dit is een plan voor een sociale toekomst voor Arnhem.

Arnhem is geraakt en getekend
Niet alleen hebben we te maken met de coronacrisis nu, maar ook met de nasleep ervan straks. Een enorme economische recessie wordt verwacht - gelijk aan de recessie in de jaren 80 en in de grote crisis van 2008. Veel mensen zijn nu al hun baan kwijt of dreigen hun baan te verliezen.[1] Steeds meer mensen zijn afhankelijk van de voedselbank, afhankelijk van schuldhulpverlening. Steeds meer mensen kunnen hun huur niet meer betalen. De armoede neemt snel toe.[2] Een op de vijf Nederlanders heeft nu al minder inkomsten dan in de tijd voor corona.[3] Arnhem, met van oudsher al een grote tweedeling, zal hierdoor geraakt en getekend worden. We weten dat na deze coronacrisis een economische crisis komt. We mogen niet lijdzaam afwachten of doen alsof er niets aan de hand is. We moeten nu handelen.

Niets doen is geen optie. Nu investeren is de enige optie.
Tijdens de coronacrisis hebben we gezien wat cruciaal is en van vitaal belang is. We hebben gezien wat van waarde is voor onze stad, voor onze samenleving. De onmisbare banen en beroepen die zo belangrijk zijn dat we niet zonder kunnen. Als we weten wat cruciaal is en van vitaal belang, dan weten we ook waar we zeker in moeten investeren. Daarom stelt de SP een Arnhems actieplan voor een sociale toekomst voor. We investeren in de lokale economie en in banen zodat we beter voorbereid zijn op de economische crisis die komt. We doen er alles aan zodat de armoede in Arnhem als gevolg van de crisis niet toe- maar afneemt, in lijn met de motie van de SP die gemeenteraad van Arnhem aannam (bijlage 1).

1) Investeren in dat wat cruciaal is
Tijdens de coronacrisis kreeg de zorg applaus. Zorgverleners hebben een enorme extra prestatie geleverd. In de ziekenhuizen. In de verpleeghuizen. Maar ook in de thuiszorg, de jeugdzorg en de gehandicaptenzorg. Zij zijn cruciaal voor ons allemaal. Maar nog steeds wordt er in Arnhem voor miljoenen bezuinigd op de zorg. En dat terwijl de werkdruk in de zorg voor de coronacrisis ook al enorm hoog was. Bezuinigen is het tegenovergestelde van waardering voor de cruciale rol van de zorg in Arnhem. De bezuinigingen draaien we daarom terug. En: samen met ROC's en zorginstellingen investeren we in het omscholen van

[1] https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2333923-heel-veel-mensen-verborgen-werkloos-door-coronacrisis-waarschuwt-cpb.html
[2] https://nos.nl/artikel/2333348-zorgen-over-oplopende-armoede-door-corona-alle-seinen-staan-op-rood.html
[3] https://www.nibud.nl/beroepsmatig/nibud-een-vijfde-van-de-nederlanders-ervaart-inkomensterugval/

mensen. Voor belangrijke banen in de zorg maar ook voor andere cruciale beroepen. Zoals voor banen in het onderwijs, voor meer onderwijzers en onderwijsassistenten.

Bescherm dat wat cruciaal is
Het minste wat we kunnen doen is álles op alles zetten om de cruciale mensen in de frontlinie te beschermen. Half mei bleek dat 6 op de tien medewerkers in verpleeghuizen of thuiszorg nog steeds zonder beschermingsmiddelen werkt.[4] Daarom investeren we twee miljoen euro in Scalabor, om extra productielijnen voor mondkapjes en andere beschermingsmiddelen op te zetten. Zo creëren we banen voor Arnhemmers én veiligheid voor onze zorgverleners en de Arnhemmers voor wie zij zorgen.

2) Banen behouden en banen creëren in Arnhem
Veel Arnhemse ondernemers komen door de crisis in de problemen. Om de crisis te overbruggen is er een steunpakket vanuit Den Haag. Dit pakket is lang niet altijd toereikend. Arnhem gaat zelf ook helpen om lokale ondernemers overeind te houden. Door bijvoorbeeld opdrachten zoveel mogelijk aan Arnhemse ondernemers te geven en door opdrachten vooruit te betalen in plaats van achteraf.

Er moeten duizenden betaalbare huizen worden gebouwd. En: er moeten duizenden slechte huizen worden opgeknapt. Ongezonde huizen met schimmel-, en vochtproblemen, met achterstallig onderhoud en slechte isolatie. Huizen waar mensen nu een torenhoge energierekening betalen. Die huizen gaan we isoleren en voorzien van collectieve zonnepanelen op de geschikte daken. Dan gaat de energierekening en dus de lasten voor mensen omlaag, dan worden de huizen weer gezond om in te wonen, kunnen we mensen omscholen en we creëren we banen in bouw en techniek. Samen met ROC's, Arnhemse aannemers maken we een ambitieus plan voor het bouwen en opknappen van Arnhemse huizen en voor de mensen die daarvoor nodig zijn.

De Arnhemse economie is uniek. In plaats van 10 miljoen euro uit te geven aan een facelift van parkeerplaats de Blauwe Golven investeren we in onze economische sectoren, waaronder de creatieve sector en sportieve sector, in cultuurmakers en kunstenaars. Dan behouden we banen én kunst, cultuur, creativiteit en mode in Arnhem. Het Stadstheater moet worden opgeknapt, maar het onderdak van Introdans en Oostpool kan door de provincie betaald worden. Dat scheelt 20 miljoen voor de gemeentekas. Ook dit geld zetten we in om de gevolgen van de Coronacrisis te bestrijden.

3) Armoede voorkomen en aanpakken
Armoede moeten we zoveel mogelijk voorkomen. Dat doen we door het behoud en creëren van banen. Maar dat doen we ook door het eerlijker verdelen van de lasten. We voeren een coronataks voor vastgoedmagnaten en villabezitters in en verlagen de belasting voor huurders. De rekening van de crisis laten we betalen door degenen die dat kunnen betalen (bijlage 2).

We schrappen de boete op ziek zijn, het eigen risico, voor Arnhemmers met een laag inkomen via een basisverzekering zonder eigen risico. Dat brengt de lasten van de meest kwetsbaren mensen omlaag, en voorkomt het mijden van zorg en de problemen die daaruit voortkomen (bijlage 3).

[4] https://www.fnv.nl/nieuwsbericht/sectornieuws/zorg-welzijn/2020/05/veel-zorgpersoneel-werkt-nog-steeds-onbeschermd

Om bezuinigingen te voorkomen op dat wat van waarde is voor Arnhemmers stellen we een coronafonds in. Dan kunnen we de financiële gevolgen door de coronacrisis opvangen. Met een financiële buffer is Arnhem voorbereid op eventuele kortingen vanuit Den Haag en kunnen we asociale bezuinigingen voorkomen.

Investeren in een sociale toekomst voor Arnhem
De voorstellen uit dit investeringsplan zijn belangrijke stappen om sociaal uit deze crisis te komen. Maar meer is nodig. Arnhem moet als provinciehoofdstad samen optrekken met andere gemeenten om de provincie te bewegen de Gelderse miljarden niet op de bank te laten staan, maar in Gelderland te investeren. Deze investeringen door de provincie in Gelderland zijn namelijk keihard nodig.

Financieel overzicht - Arnhems Corona Noodplan

Investeringen voor een sociale toekomst

bedragen in € x 1mln.

	Eenmalige investeringen	
v1	Coronafonds - opvangen financiële gevolgen crisis	26
v2	Productie van beschermingsmiddelen	2
v3	Omscholingsfonds voor banen in zorg, onderwijs, bouw, etc.	5
v4	Aanpak en verduurzaming slechtste huizen	10
	totaal eenmalige investeringen	43
	Dekking eenmalige investeringen	
d1	Schrappen facelift blauwe golven	10
d2	Klimaatfonds inzetten voor opknappen slechtste huizen	10
d3	Provinciale bijdrage Nieuwe Haven of anders schrappen	3
d4	Prov. bijdrage stadstheater/lauwersgracht, anders schrappen	20
	totaal eenmalige dekking	43
	Structurele uitgaven	
s1	Schrappen bezuinigingen op (jeugd)zorg en sociaal domein	13
s2	Gratis mondzorg en geen eigen risico zorgverzekering	5
	totaal structurele uitgaven	18
	structurele inkomsten	
i1	Coronataks vastgoedmagnaten en villabezitters	10
i2	Overige structurele dekking (zie bijlage 4)	8
	totaal structurele inkomsten	18
	Overig	
o1	Verlaging lokale lasten huurders	pm
o2	Verhoging lokale lasten vastgoedmagnaten en huisjesmelkers	pm

Bijlage 1:

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	29 april 2020
Ter bespreking van	Debat coronacrisis
Motie van	Elfrink - Dobbe - Cetintas - SP
Titel motie	Corona vergroot kloof tussen arm en rijk, gemeente moet die kloof verkleinen
Nummer Zaaknummer	**20M62** 465781

De Raad,

In vergadering bijeen,

Constaterende dat;
- de coronacrisis grote gevolgen heeft voor de Arnhemse samenleving
- de coronacrisis de armen veel harder treft dan de rijken,

Overwegende dat;
- de van oudsher aanwezige sociaal-economische kloof in onze stad door de coronacrisis nog dieper dreigt te worden met alle gevolgen vandien voor de samenleving als geheel en kwetsbare inwoners in het bijzonder

Spreekt uit dat;
- de gemeente er alles aan moet doen wat in haar vermogen ligt om deze sociaal-economische tweedeling te verkleinen en ingrijpende wijzigingen van de meerjarenbegroting daarvoor onvermijdelijk zijn

Draagt het college op;
- de concept-voorjaarsnota zo in te richten dat de sociaal-economische tweedeling, die door corona-crisis nog groter dreigt te worden, zoveel als mogelijk wordt verkleind

en gaat over tot de orde van de dag

Elfrink - Dobbe - Cetintas - SP

AANGENOMEN

Bijlage 2:

RECHTVAARDIGE LOKALE BELASTINGEN

Bedrijven hebben de afgelopen tientallen jaren steeds hogere winsten gemaakt en betalen steeds minder belasting. Huishoudens zijn daar sterk bij achtergebleven. Als gemeente kunnen we dit deels compenseren door huishoudens te ontzien en bedrijven meer aan te spreken. We moeten ons daarbij wel realiseren dat de gemeentebelasting maar een klein deel van de lastendruk van huishoudens en bedrijven uitmaakt. Een gemiddeld bedrijf geeft meer geld uit aan koffie voor het personeel dan dat ze lokale lasten afdraagt. Daarnaast is het goed om onderscheid te maken tussen hardwerkende (kleine) ondernemers en vastgoedmagnaten en pandjesbazen die bezit uitponden en teren op de arbeid van anderen.

Besteedbaar inkomen van huishoudens staat al bijna veertig jaar stil

'Het besteedbaar inkomen van huishoudens staat al bijna veertig jaar vrijwel stil. Een deel van de verklaring is dat de huishoudensgrootte in de afgelopen decennia is afgenomen. De belangrijkste reden is echter dat de groei van het huishoudinkomen achterblijft bij de groei van de totale economie. Vooral het aandeel van de economie dat naar bedrijven gaat, is sterk toegenomen. Meer geld wordt opgepot bij bedrijven en zij zijn ook winstgevender geworden.

Daarachter ligt echter een fundamentele verschuiving van het belang van arbeid naar het belang van kapitaal. Dit is een mondiaal fenomeen: in de meeste Westerse landen is het arbeidsinkomensaandeel in de afgelopen decennia sterk gedaald. De onderhandelingspositie van werknemers is afgenomen ten opzichte van werkgevers: automatisering, offshoring en de toegenomen flexibilisering dragen hier allemaal aan bij. In Nederland specifiek speelt de sterk toegenomen flexibilisering nog een extra grote rol.'

Rabo Research 5 februari 2018

Hoewel het Nederland economisch weer voor de wind gaat, zien de werkenden hun inkomen nauwelijks stijgen. Een steeds groter deel van de economische groei verdwijnt in de zakken van speculerende aandeelhouders.

De Groene Amsterdammer 31 januari 2018:

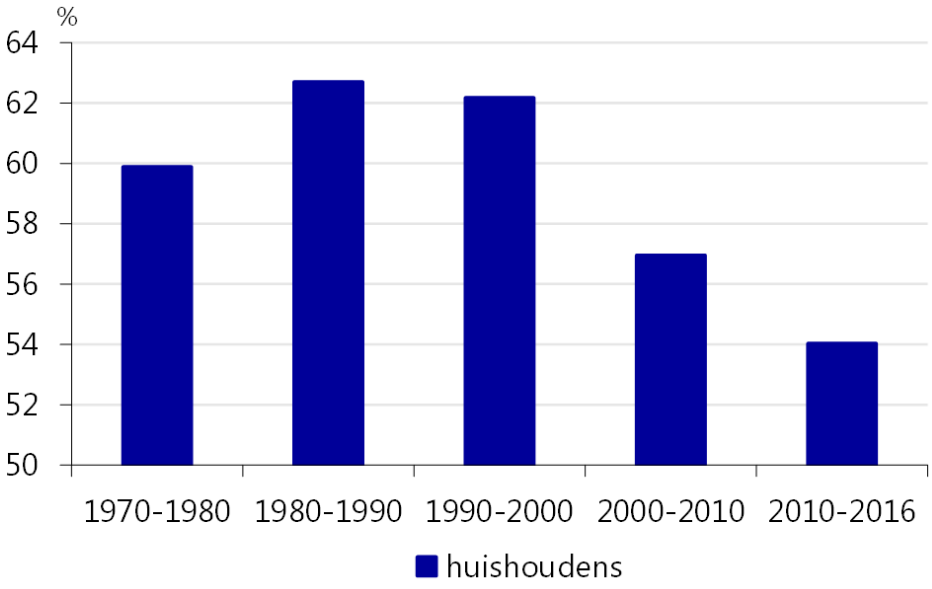

Figuur 1: Huishoudens krijgen een steeds kleiner deel van het nationaal inkomen

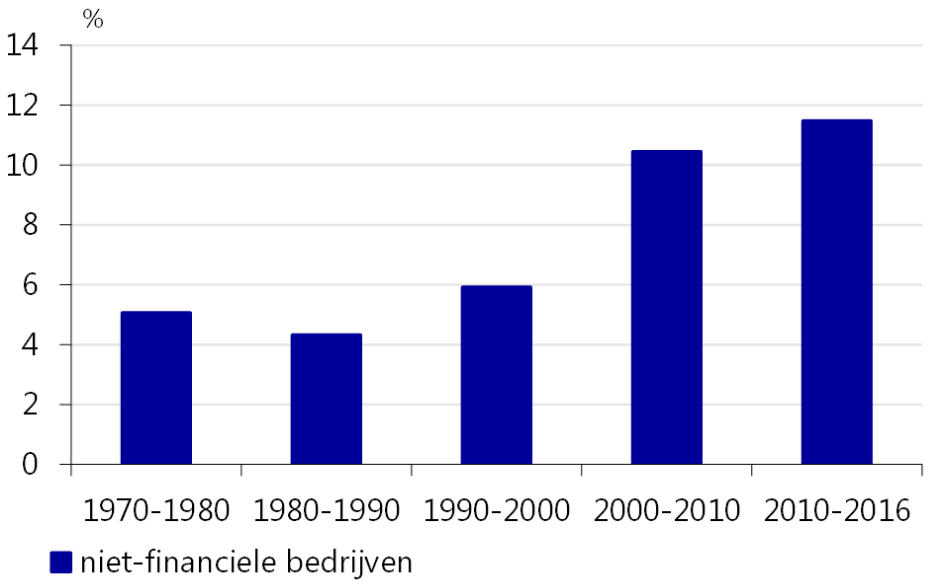

Figuur 2: Aandeel niet-financiële bedrijven sinds de jaren tachtig bijna verdrievoudigd

Belastingen van bedrijven en huishoudens in Nederland

Lokale belasting is maar een deel van de belasting die bedrijven en huishoudens betalen. Kijken we naar de bedrijven dan zien we dat de rijksbelastingen voor bedrijven zijn gedaald. Neem de vennootschapsbelasting: In Nederland geldt sinds 1 januari 2019 voor de eerste € 200.000 een tarief van 19% en voor het deel boven de €200.000 een tarief van 25%. Het Kabinet Rutte laat de vennootschapsbelasting de komende jaren nog verder zakken naar 21.7%. In de grafiek hieronder zien we de verlaging van de vennootschapsbelasting sinds de jaren ’80 tot heden.

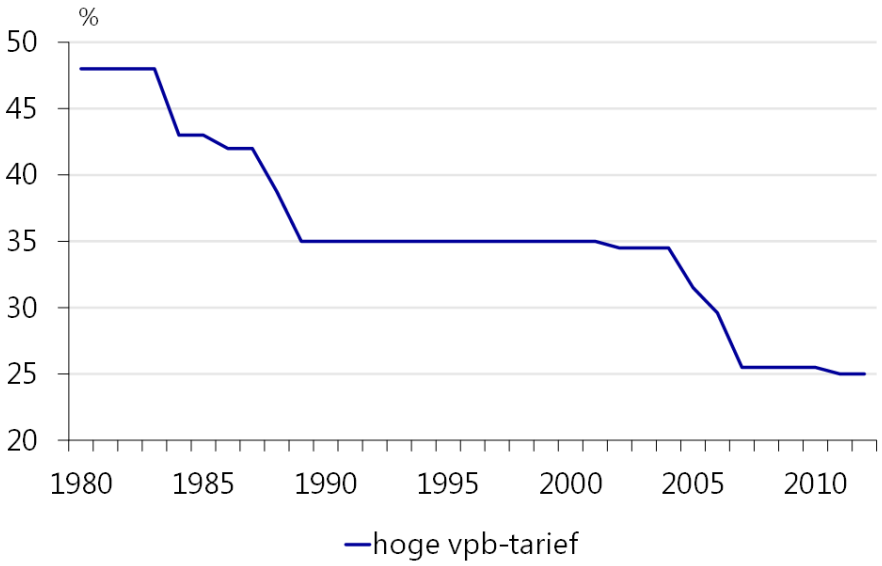

Figuur 3: Vennootschapsbelasting sinds jaren '80 bijna gehalveerd.

De belastingen zijn gedaald en het is dan ook geen verrassing dat de bedrijfswinsten en de uitkeringen aan aandeelhouders zijn gestegen. Bedrijven hebben over het algemeen dan ook ruimte om meer lokale belasting te gaan betalen. Arnhem besloot in 2014 tot een verhoging. Een verdere verhoging is niet alleen gerechtvaardigd maar kan ook probleemloos worden ingevoerd. De ontwikkelingen in Nijmegen laten dit zien. Het belastingtarief voor eigenaren van bedrijfsvastgoed is daar sinds 2015 verdubbeld.

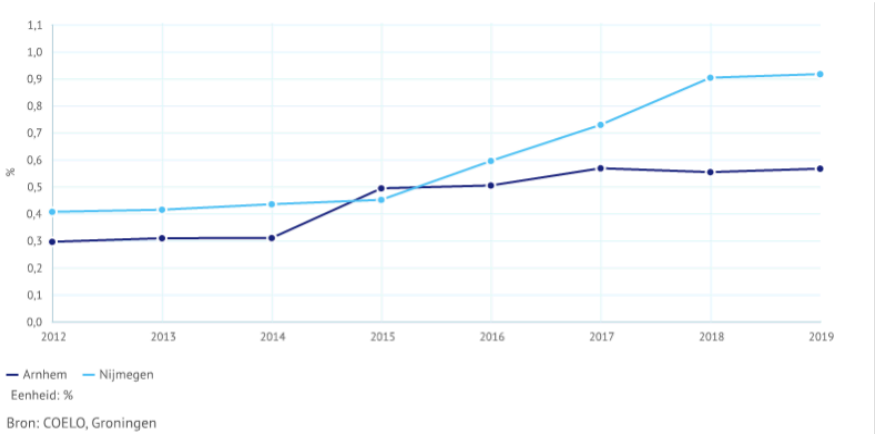

Figuur 4: OZB tarief eigenaren niet-woningen in Nijmegen sinds 2015 verdubbeld.

Belasting- en premiedruk huishoudens verschillende welvaartsgroepen

Naast de verschillen tussen huishoudens en bedrijven is het ook goed om naar de verschillen in lastendruk tussen welvaartsgroepen te kijken.

Huishoudens met lage welvaart betalen relatief veel lokale belasting

Uit gegevens van het CBS blijkt dat de lagere welvaartsgroepen relatief gezien veel gemeentelijke belasting betalen. Voor huishoudens in de laagste welvaartsgroep is de totale belasting- en premiedruk op het bruto-inkomen hoger dan in de tweede welvaartsgroep. In de laagste groep komen relatief veel zelfstandigen en studenten voor met zeer lage inkomens, terwijl ze wel diverse noodzakelijke uitgaven moeten doen. Hun uitgaven zijn in doorsnee beduidend hoger dan hun inkomen. Daardoor zijn de indirecte belastingen en heffingen relatief hoog in vergelijking met het inkomen.

Huishoudens met hoge welvaart betalen relatief weinig lokale belasting

De druk voor huishoudens in de hoogste welvaartsgroep is lager dan in de negende welvaartsgroep. Zo bestaat de hoogste groep voor een deel uit vermogende AOW'ers die weliswaar veel inkomstenbelasting verschuldigd zijn, maar geen premies voor AOW en pensioen meer hoeven te betalen. Daarnaast bevat deze groep relatief veel ondernemers. Ook zij betalen veel inkomstenbelasting, maar vaak weinig tot geen premies voor inkomensverzekeringen en private pensioenen. Hun vangnetten bouwen zij op in hun eigen bedrijf.

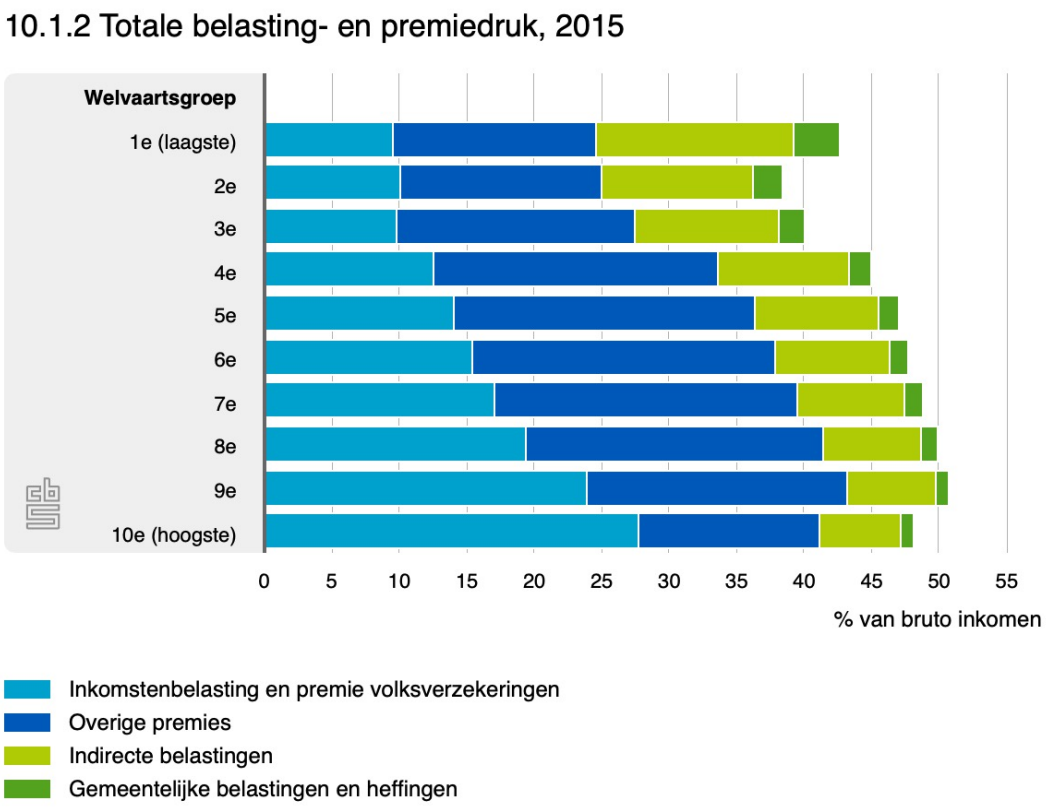

Figuur 5: Totale lasten en premiedruk welvaartsgroepen

Bijlage 3

Gratis aanvullende zorgverzekering met goede tandzorg bij laag inkomen

Iedereen met een inkomen tot 130% kan zonder extra kosten een collectieve aanvullende verzekering afsluiten zonder eigen risico en waarin goede tandverzorging is gedekt (GTV750)

De kosten hiervoor zijn door de ambtelijke organisatie in oktober 2019 becijferd op €2.1mln per jaar voor het afdekken van het eigen risico en €2.4mln per jaar voor het afdekken van gratis aanvullende zorgverzekering met goede tandzorg.

Om rekening te kunnen houden met eventuele kostenstijgingen is in dit plan een bedrag van €5 miljoen per jaar opgenomen.

Bijlage 4

.i2 overige structurele dekking.

overige structurele dekking	
solidariteitstaakstelling op Raad en college.	0,5
taakstelling diverse gemeenschappelijke regelingen	1,5
reductie externe inhuur	5
vrijval kwijtscheldingen door lagere lokale lasten huurders	1
totaal overige structurele dekking:	8

Solidariteitstaakstelling op Raad en College.
Raad en college leveren allemaal een klein % van hun salaris en onkostenvergoedingen in. Ook kan er worden bezuinigd op borrels, hapjes en buitenlandse reizen. In totaal wordt er een bedrag van 500.000 euro per jaar bespaard. College en de vice-voorzitter van de raad doen daarvoor een voorstel.

Taakstelling diverse gemeenschappelijke regelingen
Sommige zaken heeft de gemeente Arnhem uitbesteed aan gemeenschappelijke regelingen. Een voorbeeld is de ODRA. Deze blijven bij bezuinigingen vaak buiten schot terwijl er op hele belangrijke zaken die de gemeente zelf doet dan wel moet worden bezuinigd. Daarom kiezen we er voor om hier actief een bijdrage van in totaal €1,5 miljoen weg te halen. Het college doet daarvoor een voorstel

Reductie externe inhuur
De externe inhuur is vorig jaar enorm gestegen bij de gemeente Arnhem. Van 13% naar 21% van de totale loonsom. Het college krijgt de opdracht om hier €5 miljoen per jaar op te besparen. Dat kan makkelijk en snel.

Vrijval kwijtschelding door lagere lokale lasten voor huurders.
Omdat huurders bij de SP veel minder lokale belasting gaan betalen, zal de gemeente automatisch minder uitgeven aan kwijtschelding.

BEHANDELRESULTAAT

Informatief 10 juni 2020

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel 'Perspectiefnota 2021-2024'

Zaaknummer:	462487
Portefeuillehouder:	College

Resultaat van bespreking:

Aanwezig in de Raadszaal de raadsleden/fractievolgers: Cetintas (SP), Verheij (PVV), Manders (Arnhem Centraal), Van Es (VVD), Van Dillen (CDA), Venhoek (D66), De Groot (Partij voor de Dieren), Becker (ChristenUnie), Wiggers (Arnhemse Ouderenpartij), Usta (DENK Verenigd Arnhem), Prinsen (GroenLinks), Bouma (PvdA).

Aanwezig in Landgoed Festival de raadsleden/fractievolgers: Baars (SP), Van der Laak (Arnhem Centraal), Pape (VVD), Hutten (CDA), Van Iperen (D66), Aydemir (DENK Verenigd Arnhem), Coenders (GroenLinks) en Greving (PvdA).

Insprekers
1. Ingesproken is in de Raadszaal m.b.t. de Perspectiefnota 2021-2024 bij het thema "Wonen in een duurzamer Arnhem" door: Alie Sijtsma, Ilona Annema, Daniël Wenting, Robert Jan Buis en Marloes Spaander.
2. Ingesproken is in de Raadszaal m.b.t. de Perspectiefnota 2021-2024 bij het thema "Open en verantwoord besturen" door: Ipe van der Deen, Jessica Derks en Nanda Bakker.
3. Ingesproken is in de Raadszaal m.b.t. de Perspectiefnota 2021-2024 bij geen thema voorkeur door: Ramon Barends en Kelly Bolsenbroek
4. Ingesproken is in Landgoed Festival m.b.t. de Perspectiefnota 2021-2024 bij het thema "Meedoen in een socialer Arnhem" door: Marjon Hoeks, Fokke de Jong en Pascal Mulder.
5. Ingesproken is in Landgoed Festival m.b.t. de Perspectiefnota 2021-2024 bij het thema "Genieten van een nog mooier Arnhem" door: Joost Blasweiler, Merlijn Schrijvers, Patrick Waijer, Dick van Kleef, Hilde Haazen, M. Soultana en Guide Janssen.

Bespreking
De insprekers hebben de raadskamer toegesproken en hun mening over een thema de Perspectiefnota weergegeven. Daarna hebben de insprekers vragen vanuit de raadskamer beantwoord. De beschikbare vergadertijd was voldoende om alle insprekers in beide kamers te horen. Ontvangen inspraakbijdragen zijn aan de stukken toegevoegd.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat deze informatieve behandeling is afgerond en dat het raadsvoorstel door kan naar de meningsvorming 1.

De raadsadviseur,

Raadszaal
K. Vons

Landgoed Festival
B. Kranenborg

De voorzitter,

M. Dolsma

S. van Ommen

Titel/onderwerp: **Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg**

Raadsadviseur: P. Wielaard Telefoonnr: 3774836 petra.wielaard@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Mw. A. Buunk
Portefeuillehouder:	dhr. H. de Vroome	Telefoonnr:	377 5520
		E-mailadres:	anka.buunk@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief / Meningsvormend (1)		

Toelichting

Behandelresultaat bespreking 3 juni 2020
De beschikbare vergadertijd was niet voldoende om de alle insprekers te horen.
De behandeling van het raadsvoorstel zal worden voortgezet met het inspreken, een informatieve/meningsvormende (1) behandeling.

Het raadsvoorstel
In januari is een taskforce ingesteld om zich te buigen over een pakket maatregelen om de oplopende kosten van de Jeugdzorg te beperken.

Met dit voorstel wordt aan de raad gevraagd om het college opdracht te geven om de voorgestelde maatregelen verder uit te werken en daarmee een kostenbesparing van € 5 miljoen te realiseren.

Ten gevolge van; complexere zorgtrajecten, langer durende zorgtrajecten, de laagdrempelige toegang, de normalisering van hulpvragen, beperkt eigen netwerk, is er een stijging in het aantal hulpvragen en de duur van het zorgtraject en daarmee de gemiddelde kosten per cliënt. De verwachte afvlakking, en de daarop gebaseerde financiële prognose, van de groei is uitgebleven.

Vooruitlopend op dit voorstel zijn er al enkele maatregelen genomen:
- vaststellen van nieuwe beleidsregels en daarmee een aanscherping van de toegang tot Jeugdzorg en het inzetten op 'lichte zorg dichtbij',
- de concretisering van een aantal maatregelen uit de Begroting 2020,
- nieuwe inkoopvoorwaarden voor zorgaanbieders.

Er worden een vijftal maatregelen (gegroepeerd) voorgesteld:
1. Verbeteren van de aanpak bij complexe situaties.
2. Het afbakenen van specialistische zorg, wat valt er wel en niet onder de Jeugdwet.
3. Inzet van specialistische zorg, meer lichte begeleiding aanbieden.
4. Het bevorderen van het gebruik van algemene (en preventieve) voorzieningen.
5. Overige maatregelen die veelal betrekking hebben op de afspraken die gemaakt worden met aanbieders.

Raadsvoorstel 'Sociaal Hospitaal: de doorbraakmethode'.
De behandeling van het voorstel 'Maatregelen Jeugdzorg' heeft als gevolg van de Coronacrisis vertraging opgelopen. Het college heeft in afwachting van besluitvorming over het voorstel één van de voorgestelde maatregelen verder uitgewerkt en als raadsvoorstel aan de raad aangeboden. Het betreft het Raadsvoorstel 'Sociaal Hospitaal: de doorbraakmethode'**.**

Perspectiefnota 2021-2024
In de Perspectiefnota 2021-2024 is het volgende opgenomen over de Jeugdzorg:
In de raadsbrief dd. 7 januari 2020 over 'Ontwikkelingen in de jeugdzorg' is aangegeven dat, tegen eerdere verwachtingen in, de groei in de jeugdzorg bij ongewijzigd beleid zich ook in 2020 en volgende jaren lijkt door te zetten. Hierdoor is de inschatting dat er tekorten zullen ontstaan van € 11,2 miljoen in 2020 oplopend tot € 12,1 miljoen vanaf 2021. De eerder vastgestelde maatregelen uit de MJPB en verwachte effecten van de

	vastgestelde beleidsrichtlijnen en nieuwe inkoopvoorwaarden zijn onvoldoende om deze tekorten terug te dringen. Om deze reden zijn aanvullende voorstellen gedaan om deze tekorten te dekken in het raadsvoorstel van 18 februari 2020 "voorstellen tot maatregelen jeugdzorg", onder andere via de taskforce Jeugd. In tegenstelling tot hetgeen in deze raadsbrief is opgenomen, worden de daarin verwachte aanvullende middelen van het Rijk van € 3 miljoen in 2020 tot € 6 miljoen in het financiële beeld van deze Perspectiefnota voorzichtigheidshalve niet meer meegenomen. Er is op dit onderdeel namelijk geen nadere berichtgeving vanuit het Rijk ontvangen die er op duidt dat deze middelen in de meicirculaire toegekend worden. Daarnaast is er bij de MJPB 2020-2023 een motie (19M124) aangenomen over de vanaf 2022 opgenomen stelpost jeugdzorgmiddelen, die verzoekt om uit de septembercirculaire vanaf 2022 een reservering op te nemen van € 3,9 miljoen vanaf 2022. Deze reservering vervalt zodra duidelijk is dat de € 3,9 miljoen vanuit het Rijk ook daadwerkelijk zullen worden uitgekeerd. We gaan nog steeds uit van de verwachting (net als het overgrote deel van de andere gemeenten) dat gemeenten structureel door het Rijk gecompenseerd worden voor de stijgende kosten jeugdzorg. Er zijn geen redenen om af te wijken van de MJPB 2020-2023 op dit punt. Om tegemoet te komen aan de motie, nemen we in het risicoprofiel een risico op met een hoge kans (90%) op geen structurele compensatie vanuit het Rijk. **Financiële impactanalyse gevolgen corona-crisis (bijlage Perspectiefnota)** <u>Vertraging voorgenomen zorgmaatregelen Jeugdwet:</u> Besluitvorming in de raad over het raadsvoorstel met de voorgestelde kostenbesparende maatregelen Jeugdzorg van de Taskforce loopt door de corona-crisis vertraging cq. uitstel op. Zolang de raad niet heeft beslist kunnen wij enkel voorbereidingen treffen voor de voorgenomen maatregelen Jeugdzorg. We gaan er nu vanuit dat de voorgenomen besparingen in 2020 van € 1,1 miljoen niet worden gerealiseerd gedurende de maanden dat de coronamaatregelen voortduren. Financieel gezien telt het op tot 1,4 mln **Advies Auditcommissie** De Auditcommissie heeft op 12 mei 2020 kennisgenomen van de aanbevelingen van het Rekenkamerrapport 'Effectief Jeugdbeleid' en het advies van de Rekenkamer om het rapport in samenhang met het raadsvoorstel 'Maatregelen Jeugdzorg' en het VNG visitatiecommissierapport 'Financiële haalbaarheid Sociaal Domein' te behandelen, waarbij wordt opgemerkt dat het Rekenkamerrapport en het voorstel van het college zo snel als mogelijk maar uiterlijk 3 juni wordt behandeld in de raad.
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de volgende fase in het besluitvormingsproces: meningsvorming 2 of de besluitvormende fase.
Spreekrecht publiek	De vier insprekers die op 3 juni 2020 niet aan de beurt zijn gekomen om in te spreken worden uitgenodigd om dit op 10 juni alsnog te komen doen.
Behandeladvies	Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld. Eventuele insprekers krijgen de gelegenheid om de raadskamer toe te spreken en de raad wordt in de gelegenheid gesteld om vragen te stellen. Het betreft een meningsvormende behandeling (M1). Met ingang van 15-1-20 in het behandeladvies van de MI fase aangepast: 1. Een eerste korte ronde meningen Alle woordvoerders leggen kort - bijvoorbeeld in maximaal een halve minuut - hun (voorlopige) standpunt over het voorstel uit. Is men sowieso voor of tegen, heeft men nog prangende vragen over delen van het voorstel waarvan het standpunt afhangt, etc. Interrupties zijn niet toegestaan. 2. Reactie van de initiatiefnemers De initiatiefnemers reageren kort – bijvoorbeeld in maximaal 3 minuten – op de standpunten van de woordvoerders en hebben de gelegenheid enige toelichting op het voorstel te geven. Interrupties zijn niet toegestaan. 3. Discussie in vrije vergaderorde Woordvoerders en initiatiefnemers discussiëren met elkaar over het voorstel, er kunnen vragen gesteld worden. Interrupties zijn toegestaan. Vragen aan het college over zijn raadsbrief/advies kunnen aan het

	einde van deze ronde gesteld worden. 4. Afronding in een korte ronde De bespreking wordt afgerond met een korte ronde langs alle woordvoerders waarin zij aangeven hoe zij de verdere behandeling van het voorstel voor zich zien. 5. Conclusie voorzitter raadskamer De voorzitter herhaalt de gedane toezeggingen en formuleert op basis van de inbreng van de woordvoerders de conclusie over de verdere behandeling van het voorstel. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming II, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	

Raadsvoorstel Voorstellen tot maatregelen Jeugdzorg
Bijlage 1: Naar een duurzame Jeugdzorg (februari 2020)
Raadsbrief Ontwikkelingen in Jeugdzorg d.d. 07-01-2020
Raadsbrief Beleidsregels Jeugdzorg 2020 d.d. 12-12-2019
Bijlage 1 - Beleidsregels Jeugdzorg Gemeente Arnhem 2020
Bijlage 2 - Bijlage Visie op transformatie van zorg
Bijlage 3 - Gevraagd advies van de Adviesraad Jeugdhulp, inclusief wijze van verwerken (2 bijlagen)
Bijlage 4 - Aanvullende bijlage
Bijlage 5 - Kwaliteitskader
Bijlage 6 - PGB Uitgangspuntennotitie
Bijlage 7 - Voorbeeld Tool voor wijkcoaches Jeugdzorg
Raadsbrief Bestuursrapportages Zorg Dichterbij en Doorbraak Naar Werk d.d. 05-12-2019
Raadsrapportage Zorg Dichterbij (december 2019)
CBS rapport Jeugdhulp 1e halfjaar 2019
CBS rapport Jeugdbescherming en jeugdreclassering 1e halfjaar 2019
Raadsbrief "Visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein", d.d. 12-05-2020
Bijlage - Visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein
Inspraakbijdrage van mevrouw Van de Kamp (op persoonlijke titel)
Behandelresultaat 3 juni 2020, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 439645

Onderwerp: Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg

Voorstel

1. Kennis te nemen van de voorstellen tot maatregelen jeugdzorg van € 5 miljoen
2. Het college opdracht te geven de voorstellen verder uit te werken.

Inleiding

Ondanks de maatregelen in 2019 neemt de groei van de jeugdzorg onvoldoende af. In 2019 steeg het aantal unieke cliënten met ongeveer 7% en nam ook de duur van de verleende zorg toe. Als gevolg hiervan verwachten we in 2019 een kostenstijging van ongeveer 15% (€ 6 miljoen). Deze groei is sterker dan we hadden voorzien. Dit betekent een geprognostiseerd tekort in 2021 en verder van € 12 miljoen. In januari bent u hierover via de raadsbrief ‘Ontwikkelingen in de jeugdzorg’ en over het financiële beeld geïnformeerd.

Bij ongewijzigd beleid is het realistisch om aan te nemen dat de groei ook in 2020 door zal zetten. Dit is voor het college aanleiding geweest om een Taskforce Jeugdzorg op te richten. De Taskforce heeft als opdracht gekregen om voorstellen voor aanvullende maatregelen te formuleren ter hoogte van € 5 miljoen.

In dit proces werken we langs twee lijnen. In spoor A willen we op korte termijn de uitgaven beperken door het treffen van maatregelen voor de jeugdzorg. Daarbij realiseren we ons dat er een grote mate van samenhang is in de opgaven waar we in het sociaal domein voor staan. Tegelijkertijd werken we daarom via spoor B aan een aanpassing van de integrale koers op het sociaal domein. In januari bent u over de aanscherping van deze koers geïnformeerd in de raadsbrief "naar een houdbaar sociaal domein". Over spoor B wordt u separaat geïnformeerd.

In de bijlage staan de voorstellen tot maatregelen die geformuleerd zijn. Deze zijn samengebracht in logische clusters van maatregelen. Om € 5 miljoen om te buigen op de jeugdzorg zijn de volgende clusters van voorstellen geformuleerd:
1. Aanpak jeugdzorg in complexe situaties verbeteren
2. Specialistische jeugdzorg afbakenen
3. Inzet van specialistische zorg
4. Gebruik algemene voorzieningen bevorderen
5. Overige maatregelen

GEMEENTE Arnhem

Voor de nadere uitwerking van deze maatregelen (bijvoorbeeld gedetailleerde financiële doorrekening en uitwerking van implementatie) willen wij uw raad eerst consulteren over de voorstellen tot maatregelen. Na consultatie werken we de voorstellen verder uit.

Beoogd effect

De inzet van jeugdzorg optimaliseren en de kosten meer beheersbaar maken.

Argumenten

1.1 Als we niets doen lopen de tekorten verder op

Zoals gezegd zal bij ongewijzigd beleid de groei van de jeugdzorg en daarmee samenhangend de kostenstijging doorzetten.

2.1 Voor de verdere uitwerking van maatregelen is consultatie van de raad gewenst

Met dit voorstel stellen wij de raad in de gelegenheid om aan de voorkant van het proces de kaderstellende rol in te vullen. De investering in de uitwerking vraagt om voldoende politiek draagvlak.

Kanttekeningen en risico's

1.1 De ontwikkelingen in de jeugdzorg zijn deels autonoom en nauwelijks door ons beïnvloedbaar

De stijging van de kosten in de jeugdzorg is geen exclusief Arnhems vraagstuk. Door toenemende druk op jongeren en gezinnen (door sociale media, hogere verwachtingen van ouders, prestatiedruk, keuzestress, complexe echtscheidingen, etc.), neemt de vraag naar zorg toe. Deze maatschappelijke oorzaken zijn nauwelijks door de gemeente te beïnvloeden. Wij concentreren ons op de factoren die wel door ons beïnvloedbaar zijn (de toegang, het aanbod van zorg, onze werkwijze). In 2019 hebben we op deze terreinen ook al maatregelen getroffen. Opnieuw voor € 5 miljoen aan maatregelen vinden binnen het domein van jeugdzorg, vraagt om verregaande maatregelen en ingrijpende keuzes.

2.1 De genoemde voorstellen tot maatregelen vragen nog om een verdere uitwerking

Over de voorstellen is goed nagedacht, maar de tijd om tot gedetailleerde voorstellen te komen was erg kort. Dat betekent dat de voorstellen tot maatregelen globaal zijn uitgewerkt. De opgenomen ombuigingen zijn indicatief.

Financiën

Zie voor de financiële effecten van de voorstellen tot maatregelen bijlage 3.

Uitvoering

In de opmaat naar de Perspectiefnota werken we de voorstellen verder uit en kijken we of deze in de praktijk haalbaar en realistisch zijn. Ook kunnen we dan met nog beter onderbouwde bedragen komen (inclusief een termijn waarop de ombuigingingen gerealiseerd kunnen worden).

Communicatie

Na vaststelling van de perspectiefnota informeren we de partners en de inwoners over de gevolgen die eventuele maatregelen voor hen hebben.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1: Notitie 'Naar een duurzame jeugdzorg in Arnhem'
- Bijlage 2: Uitgewerkte voorstellen tot maatregelen
- Bijlage 3: Financieel overzicht van de voorstellen tot maatregelen

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	439645

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 18 februari 2020, nummer 439645;

gelet op artikelen 108 en 147 van de Gemeentewet en artikel 2.2 van de Jeugdwet

besluit:

1. Kennis te nemen van de voorstellen tot maatregelen jeugdzorg van € 5 miljoen.
2. Het college opdracht te geven de voorstellen verder uit te werken.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Bijlage 1: Naar een duurzame jeugdzorg
februari 2020

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en de opdracht
In het eerste half jaar van 2019 is het aantal jongeren met jeugdzorg in Nederland opnieuw toegenomen[1]. Ook de duur van de verleende zorg laat een stijging zien. De jeugdzorg in Arnhem volgt deze landelijke trend. In 2019 steeg het aantal unieke cliënten met 7% ten opzichte van dezelfde periode in 2018. En ook de duur van de zorg is toegenomen. Als gevolg hiervan nemen ook de kosten toe. We verwachten een kostenstijging van 6 miljoen (circa 15%) in 2019 ten opzichte van 2018. Bij ongewijzigd beleid is het aannemelijk dat de groei van de jeugdzorg ook in 2020 zal doorzetten. Uiteindelijk betekent dit in 2021 en verder een geprognotiseerde groei van het tekort tot circa 12 miljoen per jaar (zie raadsbrief d.d. 7 januari 2020).

Allereerst werken we aan een aanpassing van de integrale koers op het sociaal domein. In januari bent u over de aanscherping van deze koers geïnformeerd in de raadsbrief "naar een houdbaar sociaal domein". Gezien de financiële ontwikkelingen in de jeugdzorg zijn we ook genoodzaakt op korte termijn maatregelen te nemen. De resultaten daarvan betrekken we ook bij de koersbepaling.

Van de totale uitgaven op jeugdzorg -circa 48 miljoen in 2019- is iets meer dan de helft door ons direct beïnvloedbaar. De andere helft van de kosten is het gevolg van toewijzing door huis- en jeugdartsen en gecertificeerde instellingen. Met deze partijen zijn we vanzelfsprekend in gesprek, maar we kunnen hen geen maatregelen opleggen. Om de kostenstijging een halt toe te roepen moeten we op korte termijn maatregelen treffen. We kijken daarbij naar de totale keten in de wetenschap dat we slechts directe invloed hebben op een deel.

Begin januari hebben we een taskforce ingesteld die als opdracht heeft om met voorstellen te komen voor aanvullende maatregelen ter hoogte van vijf miljoen structureel. We hebben ons vooral geconcentreerd op maatregelen op het terrein van jeugd. Gezien de urgentie van de vraag is dit een pragmatische insteek. Maar jeugdzorg staat niet los van de andere leefgebieden op het sociaal domein. In de verdere uitwerking willen we graag breder naar het sociaal domein kijken.

In deze notitie presenteren we de resultaten van de taskforce en leggen we de gemeenteraad een pakket aan maatregelen voor. Doel van deze maatregelen is dat we goede maar ook betaalbare zorg kunnen blijven bieden aan alle Arnhemse jongeren die dit nodig hebben.

1.2 De aanpak
De taskforce heeft voorstellen voor maatregelen onderzocht. Daarvoor zijn de volgende stappen gezet:

- Leren van anderen; we hebben goede voorbeelden bij andere gemeenten opgehaald, maar ook geluisterd naar maatregelen die niet het gewenste resultaat hebben opgeleverd.
- Bestaande maatregelen kritisch doorgenomen en opnieuw doorgerekend
- Nieuwe maatregelen die al in de planning zaten doorgerekend en implementatie -waar mogelijk- versneld
- Een taakstelling op bestaande producten gelegd
- Innovatiesessies georganiseerd om tot nog meer ideeën te komen

Naast een groot aantal ambtenaren hebben we in onze aanpak ook externen betrokken. We zijn bij de gemeente Amsterdam en Deventer op bezoek geweest en hebben informatie opgehaald bij Enschedé en Nijmegen. Daarnaast hebben we innovatiesessies georganiseerd waaraan o.a. jongeren van de Presikhaaf University en Opr€cht en leden van de Adviesraad Jeugdhulp hebben deelgenomen.

Bij de voorstellen tot maatregelen zijn financiële effecten aangegeven. Vanwege het korte tijdsbestek zijn deze indicatief. In een vervolgtraject is een verdere uitwerking nodig. Daarbij vindt een

[1] CBS, rapport jeugdhulp 1e half jaar 2019 - 31 oktober 2019

aanvullende toetsing plaats van de maatregelen en kijken we ook naar de aanpassingen die nodig zijn om de maatregelen in te voeren, de praktische haalbaarheid ervan en de tijd die dit kost.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk twee schetsen we het kader van de Arnhemse jeugdzorg. Dit doen we met behulp van de zorgpiramide. Vervolgens schetsen we in hoofdstuk drie de Arnhemse stand van zaken van de jeugdzorg. We doen dit op hoofdlijnen om enige context te bieden aan de voorstellen tot maatregelen die in hoofdstuk vier aan de orde komen. De notitie sluit af met een voorstel voor het vervolgproces.

2. Uitgangspunten jeugdzorg

2.1 De Arnhemse uitgangspunten

In de Nota 'Naar een veerkrachtige samenleving' (2013) zijn vier leidende principes geformuleerd die nog altijd actueel zijn in Arnhem:

- Dat wat mensen kunnen staat centraal
- Dichtbij, dienstverlening in de buurt
- Ondersteuning integraal en overzichtelijk- één huishouden, één plan, één regisseur
- Kostenbewust; budgetten per gebied

Deze uitgangspunten vormen het kader voor de uitvoering van het sociaal domein in Arnhem. In het visietraject worden de Arnhemse uitgangspunten doorontwikkeld en nader beschreven. De groei van de jeugdzorg maakt het noodzakelijk dat het motto ‘Doen wat nodig is’ aangevuld wordt met ‘Niet doen wat niet nodig is’.

De vertaling van deze leidende principes naar de dagelijkse praktijk van wijkcoaches vindt plaats aan de hand van de 'Zorgpiramide' (uit visie op transformatie van zorg in Arnhem):

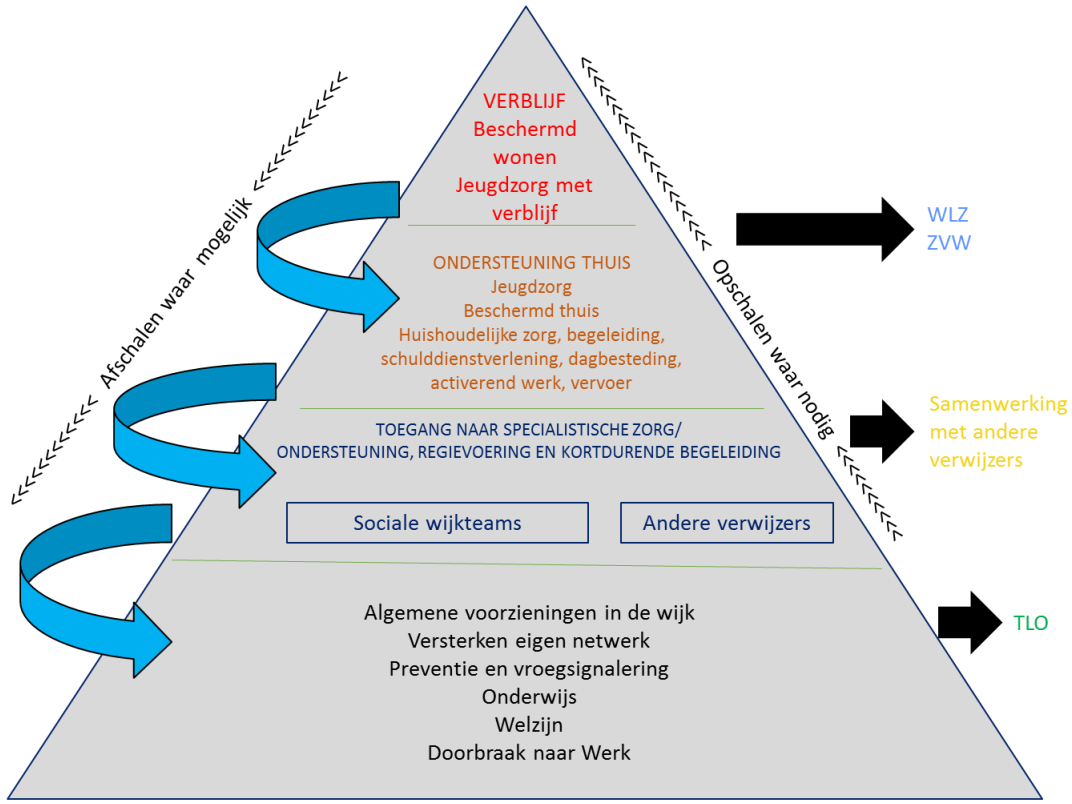

De zorgpiramide is ook van toepassing op de Jeugdzorg.

- Onderin de piramide, in het eerste vlak, zitten de algemene voorzieningen in de wijk. Deze zijn vrij toegankelijk en bedoeld voor alle inwoners. Ze zijn vooral gericht op het creëren van kansen in het onderwijs en in de vrije tijd. Ook in dit vlak zitten de gerichte preventieve voorzieningen, die helpen bij de voorkomen van problemen in de opvoeding, met de gezondheid of de algemene ontwikkeling.
- In het tweede vlak binnen de piramide zitten de Sociale Wijkteams en andere verwijzers (huisartsen, kinderartsen, jeugdartsen, jeugdbescherming en Rechtbank). Deze organisaties kunnen voor lichte begeleiding zorgen, maar ook toegang geven tot de specialistische jeugdzorg.
- In het derde vlak zit de lichte, ambulante specialistische jeugdzorg. Hier maken veel jongeren gebruik van met relatief lichte problematiek.
- In het vierde en bovenste vlak zit de zwaardere jeugdzorg, in veel gevallen gaat dit gepaard met verblijf van jongeren buiten het eigen gezin. Dit gaat om een betrekkelijk kleine groep jongeren; de kosten zijn hier wel veel hoger dan in de onderliggende vlakken.

3. De Arnhemse situatie

3.1 Groeitrend jeugdzorg afgelopen jaren (vanaf 2015 tot heden)

In 2015 is de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de jeugdzorg naar de gemeenten gedecentraliseerd. Dit ging gepaard met een substantiële korting op de budgetten. Sinds 2015 is het aantal jongeren in de jeugdzorg (het geheel van jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering) gestegen. Op 31 oktober 2019 heeft het CBS een voorlopige rapportage jeugdzorg over de eerste 6 maanden van 2019 uitgebracht. Hieruit bleek dat het aantal jongeren met jeugdzorg ook in 2019 weer is toegenomen. Hetzelfde geldt voor de duur van de verleende zorg.

In de gemeente Arnhem is sinds 2015 het aantal cliënten jeugdzorg stijgende. Deze groei zit in de lichte zorg bij de producten begeleiding en behandeling. De kosten van de complexe zorg blijven onveranderd hoog. In de eerste drie kwartalen van 2019 veroorzaken de 20% duurste cliënten in de jeugdzorg 72,8% van de totale kosten voor jeugdzorg. Hiervan zijn de duurste 10 cliënten goed voor ruim 1 miljoen euro[2].

De totale groei is sterker dan wij hadden geprognosticeerd. In de 2e rapportage van 2019 was de aanname dat de groei zou afvlakken omdat op enig moment een “maximum” aan het aantal jeugdigen in de zorg bereikt zou zijn. Een volledige afvlakking is echter nog niet zichtbaar. Zowel het aantal cliënten als de gemiddelde kosten per cliënt blijven stijgen. Dit is overigens in lijn met het landelijke beeld. Het lijkt daarom realistisch om aan te nemen dat de groei van de jeugdzorg zich, bij ongewijzigd beleid, ook in 2020 zal doorzetten.

3.2 Verklaring voor de groei

De ontwikkeling van de Jeugdzorgkosten 2019 zijn recentelijk geanalyseerd en besproken met alle betrokkenen binnen de gemeente en de sociale wijkteams. Uit deze analyse komen de volgende verklaringen voor de groei en de kostenstijging naar voren:

- De complexiteit van de zorgvraag stijgt, als gevolg van:
  - de groei van het aantal (v)echtscheidingen;
  - stapeling van problematiek in gezinnen;
- De druk vanuit ouders op inzet jeugdhulp wordt groter; het taboe op hulp is eraf en het streven naar een 'perfecte' ontwikkeling van het kind staat voorop;
- De druk vanuit het Onderwijs op inzet jeugdhulp in- en aanpalend aan het onderwijs en kinderopvang groeit;
- Minder steun vanuit familie/ eigen netwerk dat leidt tot snellere inzet van professionals;
- Toegankelijkheid en de zichtbaarheid van het Sociale Wijkteam is groot, waardoor kinderen eerder in beeld zijn;

[2] Bron: analyse kostenstijging jeugdzorg, gemeente Arnhem

- Het aantal meldingen Veilig Thuis is door de invoering van de nieuwe wettelijke meldcode/ radarfunctie explosief gestegen en daarmee ook de instroom bij sociale wijkteams;
- Andere toegangskanalen o.a. huisartsen, GI's en Rechtbanken (goed voor bijna 44% van de totale kosten);
- Veel nieuwe aanbieders waardoor de indruk ontstaat dat aanbod de vraag creëert.

Samen zorgen deze ontwikkelingen voor een stijging van de vraag naar jeugdzorg en voor de stijging van de kosten voor jeugdzorg.

3.3 Situatie t.o.v. andere vergelijkbare gemeenten

Nagenoeg alle gemeenten in Nederland zijn de afgelopen jaren geconfronteerd met substantieel stijgende kosten en tekorten in het sociale domein. De jeugdzorgkosten (euro per inwoner) groeien in Arnhem harder dan gemiddeld in Nederland. Ook uit de G40 vergelijking blijkt dat de kosten zijn gestegen. De uitgaven per inwoner op jeugdzorg zijn in drie jaar tijd opgelopen van € 258,50 naar € 311,10.

Evenwel blijkt ook uit de G40 vergelijking dat Arnhem een hoog percentage inwoners kent die minder te besteden hebben dan 130% van het minimum inkomen; de gemeente staat daarmee in de top 3 van de G40. Dit is een indicator voor de omvang van de problematiek van de "tweedeling" waar de gemeente voor staat.

Het is duidelijk en onvermijdelijk dat het sociaal domein en de omvang en de ontwikkeling van de kosten nu en de komende jaren volle aandacht vereisen.

4. Aanpak inventarisatie voorstellen

4.1 Zoekrichtingen

De jeugdzorg is complex. Er zijn veel factoren van invloed op het aantal jongeren en gezinnen dat gebruik maakt van de jeugdzorg en op de gemiddelde kosten van de trajecten. In dit voorstel richten we ons op maatregelen waar we als gemeente direct invloed op hebben[3].

De afgelopen weken hebben we zoveel mogelijk voorstellen voor maatregelen verzameld. Het is evident dat er niet één maatregel is waarmee we de kostenstijging in de jeugdzorg tot een halt kunnen roepen. Om tot een evenwichtig pakket van maatregelen te komen, hebben we naar de volgende zoekrichtingen gekeken:

1. *De hoogste kosten (de top van de piramide)*

Jongeren en gezinnen met meervoudige, complexe problemen maken veel gebruik van jeugdzorg en van andere maatschappelijke voorzieningen. Zij zorgen voor een substantieel deel van de kosten in de jeugdzorg. In de eerste drie kwartalen van 2019 bleek 20% van de cliënten in de jeugdzorg verantwoordelijk voor ruim 70% van de totale kosten in de jeugdzorg. We verwachten dat de problemen van deze groep jongeren een samenhang vertonen met andere problemen in het gezin waarbinnen de jongere opgroeit. In de maatregelen die wij hiervoor treffen wordt daarom ook naar de (integrale) gezinssituatie gekeken. Indien nodig treffen we ook maatregelen op het gebied van participatie, onderwijs, schuldhulpverlening en armoede. Met een andere aanpak van jeugdigen in complexe situaties kunnen we de omstandigheden voor deze jongeren verbeteren en de kosten van de zorg omlaag brengen. De maatregelen die hieraan bijdragen staan in cluster 1.

2. *De toegang verbeteren door preventie en scherper toewijzen*

Uit de bezoeken aan andere gemeenten zien we dat een belangrijke sleutel tot het beheersbaar maken van de kosten ligt bij het versterken van preventie en het scherper toewijzen van zorg (waar

[3] Dat betekent dat we niet ingaan op algemene maatschappelijke ontwikkelingen (bijvoorbeeld toename (echt)scheidingen), de sociale structuur van Arnhem (relatief veel huishoudens met laag inkomen), de wetgeving (we gaan uit van de huidige Jeugdwet) en afwegingen binnen het collegeprogramma (of de MJPB).

mogelijk 'lichte' producten inzetten voordat 'zwaardere' worden ingezet). Eén van de bezochte gemeentes heeft maatregelen genomen om de toegang te beperken en blijft daardoor binnen budget. Het geld dat voor de jeugdzorg overblijft, wordt in preventie geïnvesteerd. En al is de oplossing van stad A niet één op één te kopiëren naar stad B, ook voor Arnhem is het aannemelijk dat deze maatregelen bijdragen aan verdere kostenbeheersing. Vanzelfsprekend blijft daarbij ook voor ons het uitgangspunt dat er goede zorg beschikbaar blijft voor jongeren en gezinnen die de jeugdzorg nodig hebben. Echter, we ontkomen er niet aan om strenger toe te kennen en bepaalde producten niet langer aan iedereen te verstrekken. Via de Gelrepas en CAZ kunnen we deze producten garanderen voor de inwoners die het echt nodig hebben. Om de jeugdzorg betaalbaar te houden, is het verdedigbaar dat meer draagkrachtige inwoners een deel van deze zorg zelf of anders organiseren. De maatregelen in cluster 2 en 3 zijn gebaseerd op deze zoekrichting.

3. Bevorderen lichte zorg, afschalen zware zorg

De toegang naar de zorg gebeurt door jeugdbescherming, jeugdartsen, huisartsen en Sociale Wijkteams. Bij een deel van deze verwijzers is onvoldoende brede kennis over de diversiteit aan zorgtrajecten en producten. Bovendien is een tendens waarneembaar dat gedrag van kinderen steeds vaker leidt tot diagnoses en de inzet van zorg. Daardoor krijgen jeugdigen in bepaalde situaties te zware zorg en nemen de kosten onnodig toe. De maatregelen in cluster 4 richten zich daarom op het bevorderen van de inzet van lichtere zorg.

4.2 Clusters van maatregelen

In bijlage 2 treft u een overzicht aan van de belangrijkste voorstellen tot maatregelen. Deze voorstellen zijn het resultaat van een omvangrijke inventarisatie. Vervolgens zijn deze voorstellen getoetst op juridische haalbaarheid, praktische uitvoerbaarheid en opbrengsten. De voorstellen tot maatregelen die deze toets hebben doorstaan, hebben we ingedeeld in clusters van maatregelen. Per cluster geven we een indicatie van de besparing die met de combinatie van maatregelen realiseerbaar is.

We onderscheiden 5 clusters van maatregelen:

1. Aanpak Jeugdzorg in complexe situaties verbeteren
2. Specialistische jeugdzorg afbakenen
3. Inzet van specialistische zorg
4. Gebruik van algemene voorzieningen bevorderen
5. Overige maatregelen

In onderstaande jeugdzorgpiramide zijn deze vijf clusters van maatregelen ingetekend:

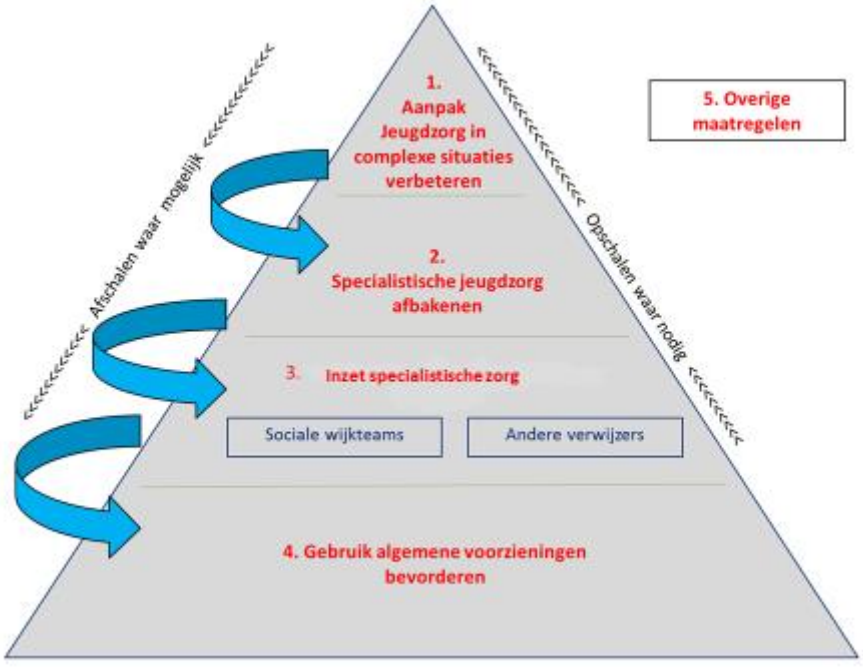

4.3 Voorstellen tot maatregelen

Hieronder staat een (geclusterd) overzicht van alle voorstellen tot maatregelen. Een uitgebreide beschrijving per maatregel vindt u in bijlage 2. Naast een beschrijving van de maatregel is een inschatting van het maatschappelijk effect, van het financieel effect en van eventuele risico's opgenomen. Het gaat dan over:

1. *duurzaamheid van effecten*: bijvoorbeeld de vraag of een maatregel financieel een meer of minder duurzaam karakter heeft; levert een maatregel op korte termijn een financieel effect op, maar op langere termijn niet, of leidt een maatregel dan zelfs tot extra kosten;
2. *uitvoerbaarheid*: bijvoorbeeld de vraag of een maatregel meer of minder goed past bij de werkwijze van de wijkteams, of de maatregel aansluit bij de regionale inkoopafspraken, of zijn er juridische of financiële obstakels;
3. *draagvlak*: bijvoorbeeld de vraag of en in welke mate er voor de maatregel maatschappelijk draagvlak te verwachten is;
4. *ketenperspectief:* bijvoorbeeld de vraag of de maatregel past bij de aanpak van de partners in de zorgketen zoals zorgaanbieders, scholen of anderen.

Hieronder staat een overzicht van de geclusterde voorstellen tot maatregelen. Per cluster is een indicatie van de opbrengst geaggregeerd (voor meer details zie bijlage 3).

<table>
<tr><th>nr.</th><th>Naam maatregel</th><th>Structurele besparing</th></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">1. Aanpak jeugdzorg in complexe situaties verbeteren
Jongeren en gezinnen met meervoudige, complexe problemen maken veel gebruik van jeugdzorg en van andere maatschappelijke voorzieningen. Met onderstaande maatregelen verbeteren we de zorg aan deze jongeren en brengen we tegelijkertijd de kosten omlaag.</td></tr>
<tr><td>1.1.</td><td>Perspectiefoverleg</td><td rowspan="5">€ 0,6 miljoen

(ex. € 0,9 miljoen al opgenomen in de MJPB 2020)</td></tr>
<tr><td>1.2.</td><td>Sociaal Hospitaal</td></tr>
<tr><td>1.3.</td><td>Samenwerken aan veiligheid</td></tr>
<tr><td>1.4.</td><td>Verkorten van de veiligheidsketen</td></tr>
<tr><td>1.5.</td><td>Doorstroom jeugdzorg naar WLZ bevorderen</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">2. (Specialistische) jeugdzorg afbakenen
De Jeugdwet hangt samen met veel andere wetten binnen en buiten het sociaal domein. In de afgelopen jaren zijn in de praktijk steeds meer problemen bij jongeren en gezinnen "onder de jeugdwet" terecht gekomen. Met deze maatregelen wordt aangegeven dat de gemeente Arnhem bepaalde producten niet meer vanuit de Jeugdwet wenst te vergoeden.</td></tr>
<tr><td>2.1.</td><td>Begeleiding op school</td><td rowspan="3">€ 0,5 miljoen</td></tr>
<tr><td>2.2.</td><td>Respijtzorg</td></tr>
<tr><td>2.3.</td><td>Vak therapieën</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">3. Inzet van specialistische zorg [4]</td></tr>
</table>

[4] Specialistische zorg = alle zorg waarvoor je een indicatie nodig hebt van wijkcoaches, huisartsen of gecertificeerde instellingen, dus alle zorg die niet voorliggend is.

	De toegang bepaalt hoeveel jongeren en gezinnen gebruik maken van de specialistische jeugdzorg. Door meer lichte begeleiding aan te bieden vanuit de Sociale Wijkteams zelf en vanuit de Praktijkondersteuner bij de huisarts (POH) is het mogelijk om minder jongeren naar de specialistische jeugdzorg te verwijzen.	
3.1.	Lichte begeleiding door wijkcoaches zelf	€ 1 miljoen (ex. € 0,2 miljoen al opgenomen in de MJPB 2020)
3.2.	Praktijkondersteuner huisarts jeugd GGZ	
	4. Gebruik algemene voorzieningen bevorderen Niet alle problemen van jongeren en gezinnen vragen om specialistische jeugdzorg. De algemene en preventieve voorzieningen zijn goed in staat om veel lichte problemen te voorkomen of te verzachten.	
4.1.	BSO met intensieve begeleiding (BSO+) als algemene voorziening	€ 0,2 miljoen
	5. Overige maatregelen Deze maatregelen hebben veelal betrekking op de afspraken die gemaakt worden met aanbieders. Nieuwe contracten: In het zorgdomein wordt gewerkt met contracten die zijn ondergebracht bij de Inkoop sociaal Domein Centraal Gelderland. Op dit moment loopt er een aanbestedingsprocedure voor de contracten vanaf 1-7-2020. Door scherpere eisen en strengere voorwaarden verwachten we dat het aantal aanbieders voor het sociaal domein en dus ook voor de jeugdzorg af zal nemen en dat dit ten goede komt aan de kwaliteit van de geleverde zorg. Aangezien de afspraken hiervoor al in 2019 zijn gemaakt, zijn hier geen nieuwe aanvullende maatregelen over opgenomen.	
5.1.	Omzetplafonds instellen	€ 2,7 miljoen
5.2.	Handhaving op zorgaanbieders	
5.3.	Monitoring verbeteren	

4.4 Financiële impact

Het totaal van voorstellen tot maatregelen levert een verwachte besparing op van 1,4 miljoen in 2020 oplopend naar 5 miljoen structureel in 2023. Deze besparing is aanvullend op de maatregelen die zijn opgenomen in de MJPB 2020. Voor het realiseren van de voorstellen is tijd nodig, niet alle maatregelen zijn direct in het eerste jaar te realiseren. Ook is rekening gehouden met een opbouweffect. In bijlage 3 'Financieel overzicht voorstellen tot maatregelen' staat dit verder uitgewerkt.

4.5 Vervolgproces

In opdracht van de raad worden de voorstellen tot maatregelen verder uitgewerkt. De uitgewerkte voorstellen worden verwerkt in de perspectiefnota.

Naast maatregelen die we zelf kunnen treffen, vinden wij het belangrijk om in gezamenlijkheid met andere gemeenten aandacht te blijven vragen voor de kosten van de jeugdzorg in Den Haag. Vrijwel alle gemeenten kampen met tekorten op de jeugdzorg, Arnhem is daar niet uniek in. Een landelijk vraagstuk kan niet alleen lokaal opgelost worden.

Bijlage 2: Uitgewerkte voorstellen tot maatregelen

Inhoudsopgave:

Maatregelen

1.1	Perspectiefoverleg	pg. 2
1.2	Sociaal Hospitaal	pg. 3
1.3	Samenwerken aan veiligheid	pg. 4
1.4	Verkorten van de veiligheidsketen	pg. 5
1.5	Doorstroom jeugdwet naar Wet langdurige zorg bevorderen	pg. 6
2.1	Begeleiding op school	pg. 7
2.2	Respijtzorg	pg. 8
2.3	Vaktherapieën	pg. 9
3.1	Begeleiding door wijkcoaches zelf	pg.10
3.2	Praktijkondersteuner huisarts jeugd-GGZ	pg.11
4.1	BSO met intensieve begeleiding (BSO+) als algemene voorziening	pg.12
5.1	Omzetplafonds instellen	pg.13
5.2	Handhaving op zorgaanbieders	pg.14
5.3	Monitoring verbeteren	pg.15

Maatregelen waar wel aan gedacht is, maar die (nog) niet uitgewerkt zijn pg.16

Maatregel 1.1

Perspectiefoverleg

Het Perspectiefoverleg is een regionaal overleg waar jongeren met complexe problematiek en/of (dreigende) uithuisplaatsing worden besproken. Het beoogde resultaat is het verminderen van het aantal uithuisplaatsingen en het aantal jongeren in verblijf.
Het gaat om jongeren in het vrijwillig kader (regie bij de Sociale Wijkteams) als ook om jongeren in het gedwongen kader (regie bij de Jeugdbescherming). Deskundigen van zorgaanbieders en andere partners adviseren over:

1. een optimale analyse van de situatie van de jongere in het gezin en het creëren van een duurzaam perspectief,
2. het bepalen van maatwerk voor de inzet van ambulante en/of jeugdzorg met verblijf en andere onorthodoxe maatregelen (o.a. op het gebied van participatie, schuldhulpverlening, het organiseren van geschikte huisvesting etc.).

Via het Perspectiefoverleg worden knelpunten opgepakt bij de door- en uitstroom uit verblijf.

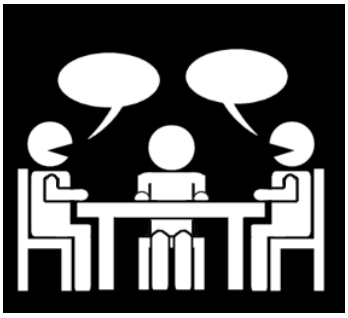

Via deze maatregel wordt afgesproken om alle (dreigende) uithuisplaatsingen in Arnhem langs het Perspectiefoverleg te laten verlopen. Dat betekent dat de Sociale Wijkteams en de Jeugdbescherming niet meer direct naar verblijf kunnen verwijzen, zonder afstemming met het Perspectiefoverleg.

Daarvoor is het nodig om met de Jeugdbescherming (GI's) afspraken te maken (b.v. in de vorm van een convenant) over de route langs het Perspectiefoverleg, over de inzet van (gecontracteerde) jeugdzorg en over nauwere samenwerking met de sociale wijkteams. Deze afspraken moeten helpen bij het vinden van integrale oplossingen dichtbij in de wijken en het afschalen van zorg.

Maatschappelijk effect	• Beter maatwerk met integrale, passende oplossingen voor jongeren en gezinnen met complexe problematiek • Voorkomen van uithuisplaatsingen
Financieel effect	Deze maatregel is al verwerkt in de MJPB 2020-2023, onder de regel 'ingroei maatregel verblijfszorg jeugd'. Het financiële effect wordt in 2020 en 2021 zichtbaar met resp. € 300.000 en € 800.000. Vanaf 2022 is de besparing al opgenomen in de begroting.
Risico's	Het succes is afhankelijk van de samenwerking tussen de partijen. Alle partijen moeten bereid zijn om regels te doorbreken en ter discussie te stellen. Zonder deze bereidheid lukt het niet!

Maatregel 1.2

Sociaal Hospitaal

In Wmo en jeugdzorg zijn gezinnen waarin veel zorgaanbieders actief zijn en hoge zorgkosten worden gemaakt. De problematiek van deze gezinnen gaat vaak over meerdere leefgebieden heen en leidt tot een stapeling van zorg. Uit landelijke cijfers komt naar voren dat een derde van de financiële middelen in het sociaal domein naar een klein percentage van deze veelgebruikers gaat. De stapeling van zorg heeft ook tot gevolg dat er wet- en regelgeving vanuit verschillende beleidsdomeinen van toepassing is. Hierdoor treden er vaak onbedoelde en ongewenste effecten van beleid op. Effecten die nadelig uitpakken voor het gezin en hoge maatschappelijke kosten veroorzaken.

In het Sociaal Hospitaal worden in twee jaar 150 Arnhemse multiprobleemhuishoudens geholpen. Met deze aanpak kan een 'doorbraak' gerealiseerd worden voor deze huishoudens. Dit leidt tot een hogere kwaliteit van leven en een besparing op de zorgkosten.

Maatschappelijk effect	Niet alleen het kind wordt geholpen maar het hele gezin. Daardoor wordt ook op andere terreinen (Wmo - participatiewet - ZVW) winst behaald. Bovendien is de kans op een succesvolle behandeling voor het kind groter omdat je het hele systeem benadert.
Financieel effect	Op basis van gerealiseerde resultaten in de gemeente Den Haag verwachten we, na aftrek van de kosten, een structurele besparing op de jeugdzorg van € 300.000 in 2020 en de daarop volgende jaren. De op andere leefgebieden bereikte resultaten (bijvoorbeeld Wmo en participatie) zijn niet in deze bedragen opgenomen.
Risico's	Het risico bestaat dat de effecten van deze aanpak niet structureel zijn omdat inwoners weer terugvallen naar de oude situatie. Daarnaast moet de doorbraakmethode worden geborgd in de sociale wijkteams. Dit vereist speciale deskundigheid en expertise.

Maatregel 1.3

Samenwerken aan Veiligheid

Door Samenwerken aan veiligheid willen we de zorg voor Arnhemse gezinnen met meervoudige problematiek beter organiseren en de veiligheid herstellen. Hierdoor bieden we een alternatief voor de inzet van het huidige product drang (preventieve jeugdbescherming) zodat we het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen (dwang) kunnen terugdringen en uithuisplaatsingen voorkomen.

In gezinnen, waar voortdurend zorgen bestaan over de veiligheid van kinderen, werd in de afgelopen jaren vaak preventieve jeugdbescherming (ook wel bekend als drang) ingezet. Professionals probeerden hiermee erger te voorkomen. In de praktijk voldoet deze interventie vaak niet, om zowel praktische als juridische redenen.
Samenwerken aan veiligheid voorziet in een multidisciplinair team met ervaren professionals van verschillende expertise. Dat team opereert in nauw overleg met de Sociale Wijkteams en kan snel en flexibel in kwetsbare gezinnen in de wijken worden ingezet. Het team zorgt voor praktische ondersteuning in het gezin, zorgt voor intensieve opvoedingsbegeleiding en ziet toe op de veiligheid. In 2020 start een pilot met de nieuwe werkwijze voor een periode van 2 jaar.

Maatschappelijk effect	Minder jeugdbeschermingsmaatregelen, minder uithuisplaatsingen, beter perspectief voor gezinnen met meervoudige problematiek en veiligheidsproblemen.
Financieel effect	Gem. kosten per gezin € 22.500 per jaar; Schatting opbrengst per gezin gem. € 39.000 per jaar. Besparing 12 gezinnen x € 16.500 = € 198.000 per jaar, vanaf juli 2020. € 100.000 was al ingeboekt bij de MJPB 2020, aanvullend nu € 100.000 opgenomen.
Risico's	Samenwerken aan veiligheid is een intensieve ambulante maatregel. Het risico bestaat dat deze wordt ingezet voor gezinnen met minder zware problematiek en daardoor een aanzuigende werking heeft. Daarnaast valt of staat deze maatregel met een goede samenwerking tussen de partijen.

Maatregel 1.4

Verkorten van de veiligheidsketen

Rondom de veiligheid van kinderen zijn veel organisaties actief. Niet alleen onze eigen Wijkteams, maar ook de Jeugdbescherming (Gecertificeerde Instellingen), Veilig Thuis en de Raad voor de Kinderbescherming werken in de praktijk voor dezelfde jongeren en gezinnen. De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd constateerde in november 2019 dat 'kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd' zijn als gevolg van onvoldoende samenwerking, voor een deel overlappende taken en lange wachttijden.
Deze maatregel voorziet in sturen op integrale samenwerking tussen en (indien relevant) een integrale opdracht aan Wijkteams, Veilig Thuis, Jeugdbescherming en Raad voor de Kinderbescherming. In Food Valley is inmiddels een pilot gestart. Begin 2020 wordt met de Jeugdbescherming een verbeteragenda ontwikkeld.

Maatschappelijk effect	Betere samenwerking, minder wachttijden en sneller actie in gezinnen waar kinderen onveilig zijn.
Financieel effect	Betere sturing op gezinnen met onveiligheid is investering die op lange termijn besparing op zal leveren. 5% minder kosten voor 35 jongeren met dure zorg is circa € 100.000, vanaf 2021. Mogelijk ook kostenbesparing bij organisaties, want dubbele taken worden niet meer uitgevoerd.
Risico's	Samenwerken aan veiligheid gaat over wetten en verantwoordelijkheden heen. Hierop sturen is mede afhankelijk van ruimte die Rijk gaat bieden.

Maatregel 1.5

Doorstroom Jeugdwet naar Wlz bevorderen

Sommige jeugdigen hebben - vaak langdurig - een stapeling van verschillende soorten zorg. De gemeente financiert die (combinatie van) (zware) zorg aan jeugdigen uit de jeugdzorg. Indien het gaat over jongeren kinderen/jongeren met een structurele, zware zorgbehoefte, dan dient de zorg niet vanuit de Jeugdwet maar de Wet langdurige zorg (Wlz) gefinancierd te worden. De overgang van de Jeugdwet naar de Wlz is voor de gemeente/SWT soms lastig te beoordelen vanwege gebrek aan kennis over toelating tot de Wlz. Het zou helpen wanneer de gemeente beschikt over iemand die kennis heeft van de toegang naar de Wlz. De inzet van deze maatregel is er op gericht om toch een aantal jongeren in de Wlz onder te brengen (sluit aan op Sociaal Hospitaal). Concreet:

- Inventarisatie Jeugdigen met langdurige zware zorg zonder perspectief op verbetering
- Expert Wlz (tijdelijk) inzetten en casus bekijken op mogelijkheden voor doorstroming
- Samen met Wijkteam/Inwoner doorstroming realiseren

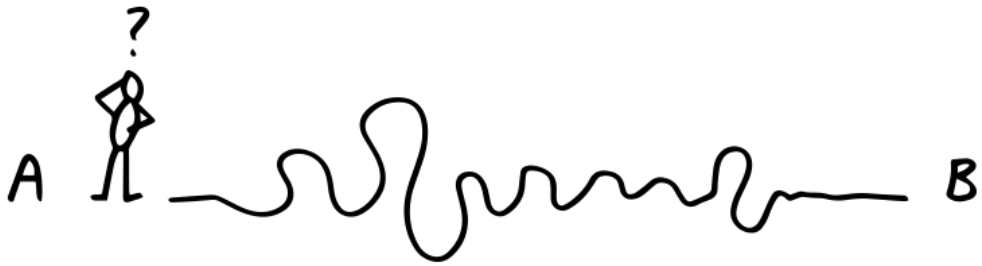

Maatschappelijk effect	Jeugdige inwoner behoudt zorg, situatie blijft onveranderd
Financieel effect	Uitgaande van een doorstroom van 2 jeugdigen per jaar met een zorgvraag die gemiddeld 100.000 per jeugdige kost, levert dit een besparing op van 200.000 op per jaar. Er is een structurele investering nodig van 80.000 euro (1fte) per jaar. Netto besparing is dan circa € 100.000.
Risico's	Het risico bestaat dat de jeugdigen die voor de WLZ worden aangemeld, alsnog door het CIZ worden afgewezen vanwege de zeer strenge screening.

Maatregel 2.1

Begeleiding op school

In het algemeen geldt dat scholen moeten zorgen voor begeleiding bij leerproblemen van de leerling. Als een leerling gedrag heeft dat het leren bemoeilijkt, dan regelt de school de nodige ondersteuning (o.a. vanuit de vergoeding voor schoolmaatschappelijk werk). Daarom wordt een aantal producten niet langer vanuit de jeugdwet vergoed. Dit geldt voor de volgende producten:

- (specialistische) huiswerkbegeleiding
- weerbaarheidstrainingen (zogenaamde rots- en watertraining)
- faalangstreductie

Veel scholen hebben zelf programma's om kinderen weerbaar te maken (de zogenaamde rots- en water trainingen). Als een school dit niet biedt, dan is dit een eigen verantwoordelijkheid van de ouders en moeten ze dit zelf betalen. Met een Gelrepas zijn deze weerbaarheidstrainingen bij diverse aanbieders gratis toegankelijk. Ook via andere programma's van de gemeente wordt kinderen de mogelijkheid geboden om begeleiding (bijv. huiswerkbegeleiding) na school te ontvangen, o.a. via het programma kansrijk opgroeien.

Maatschappelijk effect	Er is een groep inwoners die de training zelf moet gaan betalen. Ook zal meer verantwoordelijkheid bij scholen komen te liggen en zullen zij hun aanbod beter moeten organiseren.
Financieel effect	Op basis van aantallen leerlingen die gebruik maken van de aangeboden producten begeleiding op school, is een inschatting gemaakt van de kostenreductie. Deze bedraagt circa € 0,2 miljoen.
Risico's	Een aantal ouders zal om financiële redenen afzien van de begeleiding, we weten niet welk effect dit op de lange termijn voor de schoolprestaties van het kind heeft.

Maatregel 2.2

Respijtzorg

Respijtzorg of logeeropvang in een zorginstelling valt onder de Jeugdwet. Een kind kan dan maximaal drie etmalen per week in een zorginstelling logeren. Dit geeft de mantelzorger(s) gelegenheid om even op adem te komen, zaken te regelen of aandacht te besteden aan eventuele andere kinderen. Respijtzorg hoeft niet via specialistische jeugdzorg georganiseerd te worden, maar kan in veel gevallen ook via het eigen netwerk of door middel van steun- en buurtgezinnen worden georganiseerd. De mantelzorger dient niet overbelast te raken. Dit gebeurt vaker als de mantelzorg intensief en langdurig van aard is. Als de mantelzorger overbelast dreigt te raken, zetten we respijtzorg in.

Maatschappelijk effect	Er wordt een groter beroep gedaan op het eigen netwerk en de inzet van vrijwilligers.
Financieel effect	In 2019 werd een bedrag van € 600.000 gebruikt voor (specialistische) respijtzorg. Het financiële effect van deze maatregel is nu nog niet opgenomen. Na monitoring volgt een vertaling van de behaalde financiële effecten. Daarbij wordt ook onderzocht of respijtzorg vanuit andere wet- en regelgeving kan worden vergoed.
Risico's	Gezinnen met complexe problematiek en een beperkt netwerk hebben minder mogelijkheden om in het eigen netwerk een oplossing te vinden. Dit leidt mogelijk tot een overbelasting van de ouders, waardoor de vraag ontstaat of dit een financieel duurzame maatregel is.

Maatregel 2.3

Vaktherapieën

Vaktherapie is de overkoepelende naam voor de volgende vaktherapeutische disciplines: beeldende therapie, danstherapie, dramatherapie, muziektherapie, psychomotorische therapie, psychomotorische kindertherapie en speltherapie. Door een groot aantal zorgverzekeraars wordt vaktherapie vergoed in het kader van een aanvullende verzekering. Ouders kunnen zich hiervoor aanvullend verzekeren waardoor deze therapieën niet meer door de gemeente vergoed worden.

Daarnaast is er een aantal therapieen waarvan het effect nog niet wetenschappelijk is aangetoond. Deze therapieen worden ook niet door de zorgverzekeraar vergoed. Dierentherapie (o.a. hippotherapie en hondentherapie) vallen hieronder. Ook deze therapieën komen niet meer voor vergoeding in aanmerking.

Vaktherapie komt alleen nog voor vergoeding in aanmerking als dit onderdeel is van een multidisciplinaire geneeskundige behandeling in het kader van de GGZ.

Maatschappelijk effect	Inwoners die geen aanvullende verzekering hebben zullen deze therapie zelf moeten betalen. Niet iedereen zal dat kunnen en willen. In de verdere uitwerking van de maatregel zal bekeken worden of opname in de Collectieve Aanvullende Ziektekostenverzekering (CAZ) mogelijk is.
Financieel effect	Gezien het grote aantal vaktherapeuten waarmee een contract is afgesloten en de bedragen die hierin omgaan, verwachten we hierop een besparing van 200.000 op dit voorstel te behalen in 2020, oplopend naar 300.000 in de daaropvolgende jaren.
Risico's	Het risico bestaat dat ouders die niet aanvullend verzekerd zijn voor vaktherapie en het niet kunnen betalen, hier geen gebruik van maken.

Maatregel 3.1

Begeleiding door wijkcoaches zelf

We zetten het product begeleiding niet meer alleen in via specialistische zorgaanbieders maar laten de wijkcoaches een deel van de begeleiding zelf doen.

Bij de start van de decentralisaties in 2015 was het de bedoeling dat de coaches zelf ook lichte begeleiding of opvoedingsondersteuning aan het gezin zouden bieden. In de huidige praktijk is daar te weinig tijd voor en wordt, sneller dan de bedoeling is, doorverwezen naar specialistische jeugdzorg. In veel gemeenten wordt begeleiding in het kader van de jeugdzorg uitgevoerd vanuit het wijkteam. Hieruit blijkt dat aanzienlijk minder wordt doorverwezen naar specialistische jeugdzorg, dat de trajecten minder lang duren, dat de administratieve lasten verminderen en dat de kosten voor lichte jeugdzorg dalen. De begeleiding vraagt extra capaciteit van de coaches. Hiervoor is een andere werkwijze en taakverdeling binnen de sociale wijkteams noodzakelijk.

Maatschappelijk effect	Normaliseren van opvoed- en opgroeivraagstukken Versterken eigen kracht, inzet netwerk Besparen maatschappelijke kosten.
Financieel effect	Na aanloop wordt per saldo een substantiële kostenreductie voorzien van € 1.000.000 door een afname van de inkoop van begeleidingsproducten. Deze maatregel heeft mogelijk een groter besparingspotentieel. In de toekomst moet blijken of dat haalbaar is.
Risico's	Het risico bestaat dat de wijkcoach langdurig begeleiding gaat bieden en niet tot een afronding van de begeleiding komt. Hierdoor neemt de werklast van de wijkcoach toe. Er bestaat een risico dat deze maatregel effect heeft op de wachttijden van de sociale wijkteams. Ouders zullen naar de huisarts gaan om toch specialistische begeleiding te krijgen van de aanbieder van hun keuze.

Maatregel 3.2

Praktijkondersteuner huisarts Jeugd-GGZ

In 2019 zijn gesprekken gestart met huisartsen over de inzet van een praktijk ondersteuning Jeugd-GGZ. De POH-er kan de huisarts ontlasten door jongeren en gezinnen te ondersteunen en te bepalen welke jeugdzorg noodzakelijk is. Zij hebben meer tijd en deskundigheid op het gebied van jeugd-ggz en hebben bovendien meer zicht op het beschikbare aanbod. Aan de hand van voorbeelden vanuit het hele land zijn modellen ontwikkeld. Starten met POH vraagt een investering vanuit de gemeente, maar ook tijd van huisartsenpraktijken om het idee een plek te geven in de (huisartsen)praktijk. Wij streven naar het opstellen van een samenwerkingsconvenant tussen gemeente en huisartsen teneinde (meer) bij te dragen aan het succes van deze maatregel.

Maatschappelijk effect	Jongeren en gezinnen worden sneller en dichter bij huis geholpen door deskundige POH-ers Nauwe samenwerking met coaches Meer kennis van aanbod in de route via de huisartsen
Financieel effect	De besparing hierop is al ingeboekt vanuit de maatregelen 2019.
Risico's	Starten met inzet POH vraagt een investering Het succes is afhankelijk van de bereidheid van huisartsenpraktijken om hier mee te werken. Veel huisartsen geven aan dat er geen praktijkruimte beschikbaar is voor de POH.

Maatregel 4.1

BSO met intensieve begeleiding (BSO+) als algemene voorziening

Ouders zijn zelf verantwoordelijk voor de kosten van de buitenschoolse opvang. Zij ontvangen hiervoor een inkomensafhankelijke vergoeding vanuit de overheid. Daarbij is de BSO verantwoordelijk voor het vervoer van school naar de BSO. De ouders zijn verantwoordelijk voor het ophalen van hun kinderen bij de BSO.

Bij BSO+ is extra begeleiding nodig van kinderen die problemen hebben (gedragsproblemen, psychische problemen, lichamelijke problemen, enzovoort). Deze "plus" wordt vergoed vanuit de jeugdzorg waarbij we de laatste jaren een grote stijging zien van de kosten van BSO+.

Om de kostenstijging te beperken willen we daarom met de betrokken BSO+ aanbieders een algemene voorziening ontwikkelen. Door de extra begeleiding voor een groep kinderen te subsidieren in plaats van de extra begeleiding per kind toe te kennen, verwachten we op de kosten te kunnen besparen. Daarnaast zal strenger worden gekeken of het vervoer van en naar de BSO+ niet vanuit het leerlingenvervoer plaatsvindt.

Maatschappelijk effect	Ouders en kinderen kunnen gebruik blijven maken van de BSO+. Wel wordt het aanbod beperkt tot een aantal aanbieders.
Financieel effect	Ingeschat wordt dat deze maatregel voor € 0,2 miljoen zal bijdragen aan de kostenreductie.
Risico's	De begeleiding tijdens de BSO+ moet worden omgezet van een individuele specialistische voorziening (met PxQ financiering) naar een algemene voorziening die wordt gesubsidieerd. Dit kost tijd en hiervoor is medewerking van de aanbieders nodig.

Maatregel 5.1

Omzetplafonds instellen

Een omzetplafond per (grote) aanbieder
Arnhem heeft een model voor de inkoop waarbij de zorgaanbieder maximalisatie van omzet en/of winst na kan streven door het zoveel als mogelijk omzetten van uren zorg of aantal cliënten (PxQ model). Een omzetplafond gaat deze onbedoelde prikkel tegen en stimuleert het creatief meedenken in het optimaliseren van het resultaat voor de cliënten.
We monitoren periodiek en op het moment dat het omzetplafond in zicht komt, gaan we tijdig in overleg met de aanbieder. Waar nodig maken we nieuwe afspraken. Het plafond is een middel om de transformatie te bevorderen en aanbieders te stimuleren om de best passende zorg (zo licht als mogelijk) in te zetten. De Sociale Wijkteams zorgen ervoor dat inwoners die zwaardere zorg nodig hebben deze ook daadwerkelijk krijgen.

Maatschappelijk effect	Zorgaanbieders kunnen mogelijk niet alle inwoners meer helpen met de gevraagde zorg en zullen creatief met het gekregen budget om moeten gaan.
Financieel effect	Bij het uitgangspunt dat een besparing van 5% op de maatwerkvoorzieningen Jeugd gerealiseerd moet worden is op termijn een bedrag van € 2.400.000 te realiseren.
Risico's	Zorgaanbieders zullen innovatiever en creatiever met gekregen budget om moeten gaan. Tevens zal vanuit de toegang scherper gekeken moeten worden naar de af te geven toewijzingen per organisatie. Aan het einde van het jaar bestaat de kans dat inwoners met oplopende wachttijden te maken krijgen waardoor er een tijdelijke stop komt op een aantal producten.

Maatregel 5.2

Handhaving op zorgaanbieders

Sinds enige tijd neemt het aantal signalen over misstanden en onrechtmatigheden in de zorg toe. Gezien de beschikbare capaciteit bij handhaving kan slechts een aantal zorginstellingen waarover signalen binnenkomen worden onderzocht.

Per 1 juli 2020 zal de nieuwe contractering van zorgaanbieders op basis van een aangepast kwaliteitskader zijn, waardoor aan de voorkant ook intensiever wordt getoetst. De inkooporganisatie Regio Centraal Gelderland (contractbeheer) zal vaststellen of een aanbieder voldoet aan de gestelde eisen. De verwachting is echter niet dat er vanaf dat moment geen misstanden meer zullen voorkomen. Controle op misbruik van zorggeld zal gezien het flink gestegen aantal aanbieders van belang blijven. Bij ernstige vermoedens van fraude wordt per direct een cliëntenstop ingevoerd.

Maatschappelijk effect	Als scherper wordt gehandhaafd dan zullen de kwalitatief goede aanbieders overblijven. Inwoners zullen dus bij deze maatregel gebaat zijn.
Financieel effect	Deze maatregel vraagt om investering in extra capaciteit voor handhaving. De investering verdient zich terug als er onrechtmatigheden worden tegengegaan. In de uitwerking zal worden ingeschat of en zo ja welk financieel effect hieraan verbonden kan worden.
Risico's	Terugvordering van al uitgekeerd geld zal lastig zijn. Daarnaast is een zorgvuldige monitoring en controle nodig en zullen stevige gesprekken met aanbieders moeten worden gevoerd.

Maatregel 5.3

Monitoring verbeteren

Door het oprichten van een speciaal Analyse team willen we de kennisuitwisseling tussen de gemeente en de sociale wijkteams over "de cijfers van het zorggebruik" verbeteren. Door de verbeteringen die we hebben doorgevoerd in de monitoring zijn er steeds meer gegevens beschikbaar over het gebruik van (jeugd)zorg en bij welke aanbieders deze zorg wordt afgenomen. Door periodiek met elkaar in gesprek te gaan over deze gegevens kunnen patronen sneller zichtbaar worden en kan eerder worden ingegrepen. In het overleg worden vragen gesteld als:

- Doet zich een stijging voor in het zorggebruik?
- Waar doet deze stijging zich voor; bij welk product/ bij welke aanbieder?
- Is hier een verklaring voor?
- Welke acties kunnen we nemen om deze stijging te beperken/ tegen te gaan?

Maatschappelijk effect	Geen
Financieel effect	Door overschrijdingen van het budget direct te signaleren kunnen eerder maatregelen worden getroffen. Daarnaast wordt ook zichtbaar als er bij aanbieders onverklaarbare declaraties plaatsvinden (eerdere opsporing van onrechtmatige inzet van zorggelden). Hiermee verwachten wij een besparing van € 0,2 tot 0,3 miljoen te realiseren.
Risico's	Er moet stevig worden ingezet op monitoring en control. Dit kost menskracht en de benodigde deskundigheid.

Maatregelen waar wel aan gedacht is, maar die niet zijn uitgewerkt

Naast de uitgewerkte maatregelen zijn nog diverse andere ideeën de revue gepasseerd. Uit een eerste check is gebleken dat deze maatregelen ons i) (nu) geen besparing opleveren of ii) niet uitvoerbaar zijn. De redenen daarvoor zijn onder andere:

a. de maatregel vraagt grote voorinvesteringen
b. de maatregel is wettelijk niet toegestaan
c. de maatregel levert geen duurzaam financieel resultaat (alleen korte termijn opbrengsten, op de lange termijn wordt het duurder)
d. het is niet op korte termijn uitvoerbaar

Ideeën voor maatregelen	
Maatregelen die (nu) geen besparing opleveren	
1.	Meer investeren in algemene preventieve voorzieningen
2.	Meer aanspreken op eigen verantwoordelijkheid (deels al bij beleidsregels opgenomen, deels door schrappen vaktherapie)
3.	Digitale /e-zorg meer ontwikkelen
4.	Ambulante zorg beschikkingsvrij
5.	Uitstroom verblijf 18-jarigen bevorderen door beter woningaanbod
6.	Toepassing verlengde jeugdzorg afschaffen
7.	Minder formatie SWT's en ambtelijk (langere wachtlijsten)
8.	Inkomsten verhogen door fundraising of sponsoring
9.	No cure - no pay afspraken met aanbieders
10.	Kiestraining als voorliggende voorziening
11.	Beperking van het aantal wijkcoaches dat zorg toewijst
12.	Vier-ogen principe beperken
13.	Huisartsen verwijzen zorg tot max 10.000 euro
14.	Overgang van jeugdzorg naar WMO bevorderen
15.	Periodieke herbeoordeling van langdurige trajecten
16.	Kindercoaching niet meer vergoeden
17.	Alleen evidence based methodieken vergoeden
Maatregelen die niet uitvoerbaar zijn	
18.	Tarief PGB naar 50%
19.	Mensen uit de participatiewet inzetten bij lichte zorg

Bijlage 3 Financieel overzicht voor voorstellen tot maatregelen

Bedragen x € 1.000.000

	Naam maatregel MJPB 2020	2020	2021	2022	2023
	Van verblijfszorg jeugd naar ambulante ondersteuning jeugd	-	-	0,8	0,8
	Toevoegen POH Jeugd	0,2	0,2	0,2	0,2
	Hervormen drang in jeugdzorg	0,1	0,1	0,1	0,1
	Al opgenomen aan maatregelen in MJPB 2020	**0,3**	**0,3**	**1,1**	**1,1**

nr	Aanvullende maatregelen	2020	2021	2022	2023
	1. Aanpak jeugdzorg in complexe situaties verbeteren				
1.1.	Perspectiefoverleg - aanvullend op maatregel MJPB 2020 *	0,3	0,8	-	-
1.2.	Sociaal Hospitaal - aanvullend op maatregel MJPB 2020	0,2	0,3	0,3	0,3
1.3.	Samenwerken aan veiligheid - aanvullend op maatregel MJPB 2020	0,1	0,1	0,1	0,1
1.4.	Verkorten van de veiligheidsketen	-	0,1	0,1	0,1
1.5.	Doorstroom jeugdwet naar Wet langdurige zorg bevorderen	-	0,1	0,1	0,1
	Subtotaal	*0,6*	*1,4*	*0,6*	*0,6*
	2. Specialistische jeugdzorg afbakenen				
2.1.	Begeleiding op school	0,2	0,2	0,2	0,2
2.2.	Respijtzorg	-	-	-	-
2.3.	Vaktherapieen	0,2	0,3	0,3	0,3
	Subtotaal	*0,4*	*0,5*	*0,5*	*0,5*
	3. Inzet van specialistische zorg				
3.1.	Begeleiding door wijkcoaches zelf	-	0,3	0,6	1,0
3.2	Praktijkondersteuner huisarts Jeugd-GGZ	-	-	-	-
	Subtotaal	*0,0*	*0,3*	*0,6*	*1,0*
	4. Gebruik algemene voorzieningen bevorderen				
4.1	BSO met intensieve begeleiding (BSO+) als algemene voorziening	0,2	0,2	0,2	0,2
	Subtotaal	*0,2*	*0,2*	*0,2*	*0,2*
	5. Overige maatregelen				
5.1.	Omzetplafonds instellen	-	1,1	2,2	2,4
5.2	Handhaving op zorgaanbieders	-	-	-	-
5.3	Monitoring verbeteren	0,2	0,3	0,3	0,3
	Subtotaal	*0,2*	*1,4*	*2,5*	*2,7*
	Totaal verwachte besparingen	**1,4**	**3,8**	**4,4**	**5,0**

* vanaf 2022 is 0,8 al ingeboekt in MJPB 2020

Aan de leden van de raad

Datum : 7 januari 2020
Zaaknummer : 432266
Contactpersoon : Ellen Krabbenborg
Telefoonnummer : 026 3774628

Onderwerp: Ontwikkelingen in de jeugdzorg

Geachte voorzitter en leden,

Wij vinden het belangrijk u te informeren over onze nieuwste inzichten bij de ontwikkeling van de kosten voor (specialistische) jeugdzorg. In december spraken wij hierover in ons college; in de bijlage treft u deze informatie aan. Via deze raadsbrief willen wij u ook informeren over onze plannen voor de komende periode.

Daarbij realiseren we ons dat er een grote mate van samenhang is in de opgaven waar we voor staan. Zorg en ondersteuning aan kinderen/jongeren en hun ouders staan vaak niet op zichzelf. Als kinderen bijvoorbeeld opgroeien in armoede dan is de kans groter dat ze jeugdzorg ontvangen. Ook kinderen die op school als lastig worden beschouwd, worden naar jeugdzorg doorverwezen en het merendeel van onze zwerfjongeren heeft een verleden in de jeugdzorg of de kinderbescherming. Naast de ontwikkelingen in de jeugdzorg willen we daarom in een separate raadsbrief "op naar een houdbaar sociaal domein" de noodzaak benadrukken van het aanscherpen van een integrale koers op het brede sociaal domein.

Ontwikkelingen jeugdzorg
Het CBS bracht op 31 oktober 2019 een voorlopige rapportage uit over de jeugdzorg, dit over de eerste 6 maanden van 2019. Uit deze rapportage bleek dat het aantal jongeren met jeugdzorg ook dat jaar weer is toegenomen, evenals de duur van de verleende zorg[1]. In 2015 is de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de jeugdzorg naar de Gemeenten gedecentraliseerd. Hieraan werd toen een substantiële budgetreductie verbonden. Sinds 2015 is het aantal jongeren in de jeugdzorg (het geheel van jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering) gestegen.

In Arnhem zien we dezelfde trend. In 2019 steeg het aantal unieke cliënten met ongeveer 7% ten opzichte van dezelfde periode in 2018. Daarnaast neemt ook bij ons de duur van de verleende zorg toe. Op basis van de huidige inzichten is de verwachting dat de kosten in 2019 met ongeveer 15% zullen toenemen (deze verwachting is verwerkt in het overzicht van de bijlage).

[1] *CBS, rapport jeugdhulp 1e halfjaar 2019 en rapport jeugdbescherming en jeugdreclassering.*

Groei ten opzichte van prognose
Deze groei is sterker dan wij hadden geprognosticeerd. Uit de laatste cijfers van specialistische jeugdzorg blijkt dat de financiële prognose die we opstelden bij de tweede tussenrapportage van 2019 te laag is geweest. Destijds was de aanname dat de groei zou afvlakken omdat op enig moment een “maximum” aan het aantal jeugdigen in de zorg bereikt zou zijn. Een volledige afvlakking is echter nog niet zichtbaar. Zowel het aantal cliënten als de gemiddelde kosten per cliënt blijven stijgen. Dit is overigens in lijn met het landelijke beeld. Het lijkt daarom realistisch om aan te nemen dat de groei van de jeugdzorg zich, bij ongewijzigd beleid, ook in 2020 zal doorzetten.

In de bestuursrapportage die wij in december aan u hebben gestuurd is te zien dat de inzet van zowel de basis- als de gespecialiseerde jeugdzorg nog steeds groeit. Daarnaast laat ook de inzet van jeugd- en opvoedondersteuning nog steeds een sterke stijging zien. Het aantal jongeren dat gebruik maakt van verblijf blijft redelijk stabiel terwijl het aantal jongeren dat een GGZ-behandeling ontvangt licht daalt. Daarbij zien we voor de GGZ echter wel dat het gemiddelde bedrag dat per jongere/ per behandeling wordt uitgegeven stijgt.

Verklaring voor de groei
Samen met de wijkteams en andere deskundigen hebben we gekeken naar mogelijke oorzaken voor de groei van de jeugdzorg. Ook zij signaleren dat de zorgtrajecten voor jeugdigen complexer zijn geworden en langer duren. Hiervoor zijn verschillende inhoudelijke oorzaken zoals de echtscheidingsproblematiek, prestatiedruk op school en verwachtingen van ouders. Ook constateren wij dat de drempel naar het wijkteam laag is, dit zien wij als positief omdat jongeren daardoor eerder worden geholpen. Anderzijds constateren wij dat het eigen netwerk beperkt is en dat professionele hulp ‘normaal’ is geworden. Al met al zorgt dit voor een stijging van de vraag naar jeugdzorg en voor de stijging van de kosten voor jeugdzorg.

Welke maatregelen nemen we al?
- Recent zijn de beleidsregels jeugdzorg besproken en vastgesteld in het College. Deze beleidsregels worden waar mogelijk op 1 februari 2020 ingevoerd. Verwacht wordt dat deze beleidsregels een financieel effect hebben omdat de toegang tot de jeugdzorg is aangescherpt en het inzetten van "lichte zorg dichtbij" wordt gestimuleerd.
- Daarnaast is een aantal maatregelen in de Begroting 2020 geconcretiseerd. Het gaat daarbij om de inzet van praktijkondersteuners bij huisartsen, het hervormen van drang (preventieve maatregelen) in de jeugdzorg, de afbakening tussen jeugdzorg en onderwijs (o.a. dyslexiezorg) en de beweging van verblijfszorg naar ambulante zorg. Deze maatregelen worden in 2020 ingevoerd.
- Als laatste worden medio 2020 nieuwe inkoopvoorwaarden van kracht voor zorgaanbieders. Hierin zijn scherpere eisen gesteld aan de toetreding en zijn de administratieve eisen aangescherpt. Ook hiervan wordt een kostenreducerend effect verwacht.

De effectiviteit van de maatregelen wordt geactualiseerd en daar waar dat verantwoord is worden de prognoses hierop aangepast.

Verdere maatregelen
De inschatting is dat we, na het verwerken van de diverse maatregelen en verwachte dekkingsmiddelen in 2020, nog steeds tekorten zullen hebben op de jeugdzorg. Dit komt omdat de kosten voor 2019 ongeveer 3 miljoen hoger zijn dan we hadden geprognosticeerd en omdat de vraag naar jeugdzorg, en daarmee de kosten, ook in 2020 nog verder zal stijgen. We zullen dus aanvullende maatregelen moeten nemen.

Naast het feit dat we op korte termijn voor de jeugdzorg maatregelen willen nemen zien we ook de noodzaak om de integrale koers op het sociaal domein onder de loep te nemen, dit vanwege de samenhang van de opgaven in het sociaal domein. Over de aanscherping van deze integrale koers informeren wij u in de raadsbrief "naar een houdbaar sociaal domein".

Instellen van een taskforce
De ontwikkelingen noodzaken ons een taskforce in te stellen om op korte termijn aanvullende maatregelen en oplossingen te vinden. Deze taskforce wordt samengesteld uit verschillende expertises. De uitdaging is om op korte termijn met onderbouwde voorstellen voor aanvullende maatregelen te komen, ter waarde van € 5 miljoen structureel. Begin februari denken wij als college de eerste lijnen hiervan in beeld te kunnen hebben en hierover een opvatting te formuleren. Daarna vindt verdere uitwerking van deze voorstellen plaats wat betreft opbrengsten, haalbaarheid en implementatie. Voor dit laatste vindt zo nodig ook overleg plaats met de uitvoerende partijen (waaronder de wijkteams). Daarbij zorgen wij ervoor dat wij ook u meenemen in de stappen die wij zetten. Gezien de dringende noodzaak om grip te krijgen op de uitgaven voor jeugdzorg worden de maatregelen zo snel mogelijk ingevoerd, waar mogelijk al in het tweede kwartaal van 2020.

Lobby
Het algemeen landelijk beeld is dat de tekorten in de jeugdzorg zo omvangrijk zijn, dat dit de gemeenten dreigt te verlammen. Steeds meer ontstaat bij de VNG en de G40 het beeld dat gemeenten de financiële problemen niet meer op eigen kracht kunnen oplossen. Ook de provincie Gelderland heeft zich in deze zin middels een brief bij het Rijk gemeld. Het Rijk moet hulp gaan bieden en verwacht wordt dat het rijk de gemeenten verder tegemoet zal komen. Daarnaast sluiten we als Arnhem ook aan op de landelijke lobby via de G40 voor voldoende middelen voor het hele sociaal domein.

Wij blijven u uiteraard informeren over de ontwikkelingen in de jeugdzorg. Dit doen wij allereerst door de resultaten van de taskforce terug te koppelen; welke voorstellen voor aanvullende maatregelen kunnen worden ingevoerd om de kostenstijging in de jeugdzorg te beperken**.** Vervolgens richten we ons op de uitwerking en de implementatie. Waar nodig worden hierbij wijkteams, adviesraden en aanbieders betrokken. Uw Raad wordt periodiek geïnformeerd via raadsbrieven en via de gebruikelijke bestuursrapportages zoals de Turap.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlagen:
– Bijlage ''ontwikkelingen jeugdzorg''

Bijlage bij raadsbrief "ontwikkelingen jeugdzorg"

Uit de laatste cijfers van specialistische jeugdzorg (zorg in natura) blijkt dat de financiële prognose die we opstelden bij de tweede tussenrapportage 2019 te laag was. De kosten blijven stijgen, ook na 2019.

Hieronder daarvan een financieel overzicht. Onder het overzicht wordt een toelichting gegeven.

	Kosten Jeugdzorg per jaar (x € 1.000.000)	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022 en verder**
	Jaarrekening 2018:					
	Begroot Jeugdzorg (ZIN, PGB, Jeugdbescherming etc.)	32,4				
	Gerealiseerd	42,1				
	Tekort	-9,6				
	Prognoses					
	Begroot		32,8	43,2	43,2	43,2
1	Jaar einde verwachting Jeugdzorg 2019		48,1	48,1	48,1	48,1
2	Groeitrend (Jeugdzorg ZIN)			6,3	7,2	7,2
3	Gemeld tekort Turap 1 en 2 2019		-12,3			
	Prognose (restant) tekort		-2,9	-11,2	-12,1	-12,1
	Maatregelen / oplossingen					
4	Maatregelen MJPB (POH, drang, dyslexie)			0,6	0,6	0,6
	Ambulantisering verblijfszorg					0,8
5	Effect beleidsrichtlijnen			0,3	0,5	0,5
6	Effect nieuwe inkoopvoorwaarden			0,1	0,2	0,2
7	Inzet reserve WMO & Jeugdzorg			1		
	Verschil nog op te lossen			-9,2	-10,8	-10,1
8	*Aanvullende maatregelen Rijk (verwachting)*			*3*	*6*	*6*
	Taskforce			*-6,2*	*-4,8*	*-4,1*
NB: Benadrukt moet worden dat de cijfers uit de regels 2 en 8 een indicatief karakter hebben, hier zijn dus onzekerheden						

1.
Bij Turap 2 is aangenomen dat de groei in de kosten jeugdzorg zou afvlakken, omdat op enig moment een maximum aan het aantal jeugdigen in de zorg bereikt zou zijn. Een volledige afvlakking is nog niet zichtbaar. Zowel het aantal cliënten als de gemiddelde kosten per cliënt blijven nog stijgen. Dit is in lijn met het landelijk beeld.

2.
Binnen Jeugdzorg - Zorg in Natura is een groeitrend zichtbaar. In 2019 is de groei 15%. Doorzetten van deze trend lijkt in 2020 realistisch. In latere jaren lijkt een afvlakking op zijn plaats, het maximum aantal cliënten in jeugdzorg zal op enig moment bereikt worden.

3.
In 2019 wordt in totaal een nadeel van € 15,2 miljoen verwacht op Jeugdzorg. Hiervan is € 12,3 miljoen al verwerkt in het financieel beeld Turap 2 - 2019.

- Turap 1 - 2019 melding nadeel zorg € 20,4 mln, waarvan € 9,6 mln nadeel Jeugdzorg.
- Turap 2 - 2019 melding toename nadeel Jeugdzorg € 2,7 miljoen.
- Op basis van recente cijfers en groeitrend wordt nu nog € 2,9 miljoen **extra** nadeel 2019 verwacht.

4.
Een aantal maatregelen is in de Begroting 2020 al geconcretiseerd. Het gaat dan om de inzet van praktijkondersteuners bij huisartsen, het hervormen van drang in de jeugdzorg, afstemming jeugdzorg-onderwijs waaronder dyslexiezorg en de beweging van verblijfszorg naar ambulante zorg.

5.
De beleidsrichtlijnen (recent besproken en vastgesteld in het College, ingaande 1-2-2020) geven meer duidelijkheid aan de sociale wijkteams over de vertaling van de Arnhemse visie (doen wat nodig is, 'dichtbij' en 'licht') naar concrete uitvoering. Kostenbewust zijn komt daarin nadrukkelijker naar voren dan voorheen het geval was. De wijkcoach beziet bijvoorbeeld samen met de inwoner op welke wijze een lichtere vorm van ondersteuning ingezet kan worden. Inwoners benutten de beschikbare algemene voorzieningen en de wijkcoach ondersteunt daarbij. De wijkcoach biedt ook zelf laagdrempelige zorg en ondersteuning. De verwachting is dat deze richtlijnen ook financieel effect zullen hebben.

6.
Vanaf medio 2020 gelden nieuwe inkoopvoorwaarden voor zorgaanbieders. Hierin zijn scherpere eisen gesteld aan het toetreden en zijn de administratieve eisen aangescherpt. De opdracht aan sociale wijkteams is eveneens aangescherpt. Een kostenreducerend effect wordt verwacht.

7.
Van de bestemmingsreserve WMO en Jeugdzorg zoals ingesteld bij Turap 2 - 2019 is € 1,7 mln ingezet om de maatregelen verblijfszorg jeugd en inzet sociale wijkteams te mitigeren. De overige € 1 mln is bedoeld voor het verlichten van overige maatregelen zorg. Deze reserve *kan* ingezet om een deel van het verwacht nadeel Jeugdzorg 2020 op te vangen.

8.
Het algemeen landelijk beeld is dat de tekorten in de jeugdzorg zo omvangrijk zijn, dat het gemeenten dreigt te verlammen. Steeds meer ontstaat bij VNG en G40 het beeld dat gemeenten de problemen niet meer op eigen kracht kunnen oplossen. Ook de provincie Gelderland heeft zich in deze zin middels een brief bij het Rijk gemeld. Het Rijk moet hulp gaan bieden.

Conclusie
Voorlopige inschatting is dat na het verwerken van de diverse maatregelen en verwachte dekkingsmiddelen in 2020 incidenteel nog ruim € 6 miljoen en structureel nog ruim € 4 miljoen tekort Jeugdzorg resteert. Om aanvullende maatregelen en oplossingen te vinden is het instellen van een taskforce noodzakelijk.

Aan de gemeenteraad

Datum : 17 december 2019
Zaaknummer : 426564
Contactpersoon : Michiel Noordanus
Telefoonnummer : 026 3774978 / 3962

Onderwerp: Beleidsregels Jeugdzorg 2020

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van ons besluit om de Beleidsregels Jeugdzorg Gemeente Arnhem 2020 vast te stellen.

Inleiding
Op verzoek van de sociale wijkteams zijn de Beleidsregels Wmo en Jeugdzorg ontwikkeld. De Wmo-Beleidsregels Passende Zorg werden eerder op 10 december 2019 vastgesteld. De beleidsregels geven meer duidelijkheid aan inwoners, sociale wijkteams en aanbieders wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg (doen wat nodig is) wordt verstaan en hoe dit ingezet moet worden. Op dit moment zijn er geen beleidsregels/richtlijnen en is de wijkcoach volledig autonoom om ''te doen wat nodig is''. Het bieden van duidelijkheid en ondersteuning aan wijkcoaches leidt er toe dat er meer sturing en grip komt op de zorguitgaven, zodat deze aansluiten op de vastgestelde MJPB 2020-2023. De komende periode zal het college richting de Perspectiefnota een brede visie op het sociaal domein verder uitwerken. Dit kan leiden tot aanpassing van de beleidsregels. Gelet op de oplopende zorguitgaven en de noodzaak om hier meer sturing en grip op te krijgen kan het vaststellen van deze beleidsregels niet wachten op deze aangepaste visie. Het college zal de beleidsregels op ieder moment wijzigen, zodra inhoudelijke of financiële ontwikkelingen in de praktijk hierom vragen of de aangepaste visie hiertoe aanleiding geeft.

Het ontwikkelen van de nu vastgestelde beleidsregels - inclusief richtlijnen - is aangekondigd in de Perspectiefnota. De inhoud van de beleidsregels is in nauwe samenwerking met de sociale wijkteams tot stand gekomen en wordt door hen gedragen. Daarnaast heeft de Adviesraad Jeugdhulp een gevraagd advies afgegeven over deze beleidsregels. Dit advies is waar nodig en mogelijk verwerkt. Het gevraagde advies en de wijze waarop dit is verwerkt is bijgevoegd. Op verzoek van de Adviesraad Wmo is ook een bijlage toegevoegd waarin de visie van de gemeente Arnhem op de transformatie van zorg is beschreven. Daarin zijn de leidende principes van de nota *Naar een veerkrachtige samenleving* van een actuele toelichting voorzien en in samenhang gebracht met de transformatiebewegingen die we in de Perspectiefnota hebben geschetst. De leidende principes zijn:
- Dat wat mensen kunnen staat centraal.
- Dichtbij, dienstverlening in de buurt.
- Ondersteuning integraal en overzichtelijk.

- Kostenbewust.

Het sociaal wijkteam werkt in lijn met deze leidende principes en met behulp van de beleidsregels. Daarbij wordt de volgende aanpak gehanteerd:

1. De wijkcoach vormt samen met de inwoner (jeugdige en gezin) een beeld van hoe de inwoner meedoet in de samenleving en doet een integrale uitvraag op de diverse leefgebieden, dus breder dan alleen zorg, om in beeld te krijgen wat speelt en wat nodig is.
2. Inwoners hebben regie (eventueel met ondersteuning door de wijkcoach) op het vinden van eigen oplossingen; zij zijn zich bewust van wat zij zelf kunnen. Zij zijn in staat zelf oplosingen te vinden en uit te voeren. Als de inwoner niet (volledig) zelf de regie kan voeren, wordt de rol van de wijkcoach groter.
3. Inwoners gebruiken hun eigen netwerk: zij zijn zich bewust van de ondersteuningsmogelijkheden in hun directe omgeving en zetten die ook in.
4. Inwoners benutten de beschikbare algemene voorzieningen. De wijkcoach ondersteunt bij het vinden van deze algemene voorzieningen, in de wijk of daarbuiten.
5. Afhankelijk van de situatie verleent de wijkcoach zelf eventuele laagdrempelige zorg en ondersteuning.
6. De wijkcoach zet tijdig (door de gemeente ingekochte) specialistische vormen van ondersteuning in. In het belang van de inwoner maakt de wijkcoach resultaatafspraken met de uitvoerende partij en bewaakt de realisatie.
7. De wijkcoach beziet samen met de inwoner wanneer en op welke wijze een lichtere vorm van ondersteuning ingezet kan worden.

Bovenstaande aanpak is in lijn met de transformatiebeweging die in de Perspectiefnota via onderstaand plaatje is geschetst:

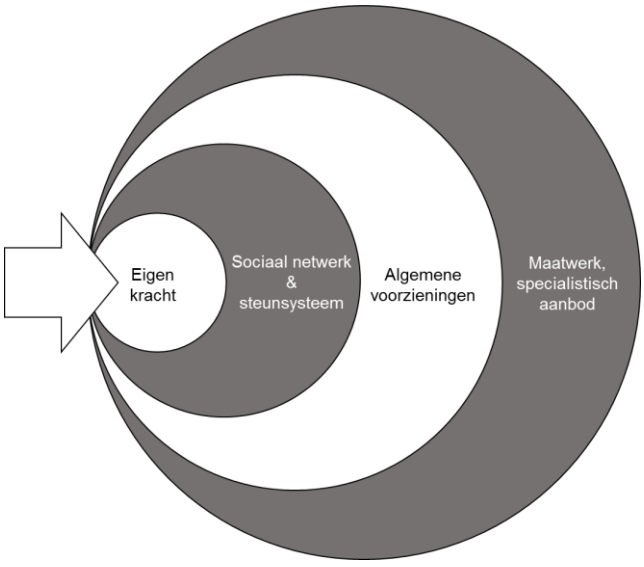

Op deze wijze zijn de beleidsregels gericht op het bieden van passende, effectieve en efficiënte zorg, waarbij inwoners zoveel mogelijk regie over hun eigen leven kunnen houden. De beleidsregels helpen

om de Arnhemse visie op de transformatie van zorg te realiseren en bouwen voort op de werkwijze die sociale wijkteams in de afgelopen periode hebben ontwikkeld en waarmee invulling is gegeven aan "doen wat nodig is". Via de beleidsregels wordt de aanpak nu explicieter gemaakt. Dit geeft meer duidelijkheid aan inwoners, sociale wijkteams en aanbieders wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg wordt verstaan en hoe dit ingezet moet worden. Hierdoor komt er meer sturing en grip op de zorguitgaven, zodat deze aansluiten op de vastgestelde MJPB 2020-2023.

Op 10 december hebben wij bij het vaststellen van de Wmo-Beleidsregels Passende Zorg toegezegd om de beleidsregels niet eerder dan 1 februari 2020 te laten ingaan. Dit is ook verwerkt in de bijgevoegde beleidsregels Jeugdzorg. In januari 2020 zal het college een wijzigingsbesluit van de verordeningen Wmo en Jeugdhulp aan u voorleggen waarin een extra waarborg voor een zorgvuldige invoering van de beleidsregels wordt voorgesteld.

Beleidsregels Jeugdzorg

Algemeen deel
In het algemene deel wordt benadrukt dat maatwerk centraal staat. Dit houdt in dat op individueel niveau wordt vastgesteld of ondersteuning noodzakelijk is.
Het gaat erom dat een jeugdige[1] zicht krijgt op wat gaat helpen om tot een duurzame oplossing van zijn vraag te komen. Hiertoe verkent de jeugdige samen met het wijkteam wat de oplossingsrichting is en wordt een plan opgesteld. Daarbij wordt ook verkend in hoeverre de eigen mogelijkheden en het probleemoplossend vermogen van de jeugdige/ouder(s) en van het sociale netwerk toereikend zijn om zelf de nodige hulp en ondersteuning te bieden. In aanvulling hierop wordt gekeken of een algemene voorziening passend is of dat ook een individuele voorziening nodig is. De algemene afwegingen en de stappen die daarin gezet worden, zijn beschreven in het algemene deel.

Richtlijn 1. Gebruikelijke zorg
Alleen voor bovengebruikelijke zorg die de ouders en het netwerk redelijkerwijs niet kunnen bieden, kan vanuit de Jeugdwet een individuele voorziening worden getroffen. Bij het beoordelen of er sprake is van gebruikelijke of bovengebruikelijke zorg dienen de door het Ministerie van VWS uitgegeven richtlijnen ten aanzien van gebruikelijke zorg van ouders voor kinderen met een normale ontwikkeling in verschillende levensfases, als uitgangspunt.

Richtlijn 2. Begeleiding (Individueel en Groepsbegeleiding)
De inhoud van de richtlijn Begeleiding komt voort uit de wijzigingen in de inkoop die per 1 juli 2020 ingaan. Het aantal producten is sterk teruggebracht. Begeleiding bestaat vanaf die datum uit 3 producten; Begeleiding (Basis en Specialistisch) en Groepsbegeleiding. Deze zijn gericht op het ontwikkelen of anders stabiliseren van de zelfredzaamheid van de jeugdige/inwoner en te bevorderen dat de jeugdige weer mee kan doen, er weer bij kan horen. In de nieuwe tariefopbouw is het verschil tussen Basisbegeleiding en Specialistische begeleiding verminderd, waardoor meer inzet van

[1] Daar waar "jeugdige" of "inwoner" staat genoemd kan dit, binnen dit kader van de Beleidsregels Jeugdzorg, ook worden gelezen als jeugdige en zijn ouders/opvoeders/gezin.

Basisbegeleiding wordt gestimuleerd. De wijkcoach bepaalt en beoordeelt op basis van de richtlijn wanneer Begeleiding (Basis, -specialistisch of Groepsbegeleiding) wordt ingezet.

Richtlijn 3. Behandeling

De inhoud van de richtlijn Behandeling komt voort uit de wijzigingen in de inkoop die per 1 juli 2020 ingaan. Behandeling is gericht op het herstel, genezing, ontwikkeling, stabiliseren en/of hanteerbaar maken van het probleem of de vraag. Het gaat om het hoe te kunnen leven en mee te kunnen doen in de maatschappij. In de richtlijnen behandeling wordt aangegeven wanneer behandeling ingezet kan worden. De belangrijkste wijzigingen zijn: aparte consultatie-producten voor nazorg met een maximaal aantal uren. Daarnaast worden ouders zelf verantwoordelijk voor de betaling van de specialistische Buitenschoolse opvang (BSO), alleen de extra zorg (+) wordt vergoed door de gemeente. Tevens wordt bij dyslexie een maximaal aantal uren vastgesteld en is het uitgangspunt dat verlenging niet meer mogelijk is.

Richtlijn 4. Verblijf

Verblijf wordt alleen ingezet als de jeugdige echt niet meer thuis kan wonen of (tijdelijk) kan verblijven. Een besluit tot (mogelijke) uithuisplaatsing is ingrijpend voor kinderen en ouders/opvoeders. In de richtlijn verblijf wordt aangegeven welke afwegingen hierbij worden gemaakt. Daarnaast is een beschrijving opgenomen van de belangrijkste vormen van verblijf en aandachtspunten. Deze richtlijn sluit zoveel mogelijk aan op de bestaande praktijk. Regionaal wordt gewerkt aan een Cliëntoverleg jeugdzorg met verblijf, waarbij deskundigen met de verwijzer samen kijken naar de optimale oplossing voor complexe situaties. Dit sluit aan bij de landelijke afspraak om regionale expertteams in te richten. Na besluitvorming over de start en werkwijze van het Cliëntoverleg kan het College nadere richtlijnen vaststellen voor plaatsing in verblijf.

Richtlijn 5. Jeugdbescherming en -Reclassering

Gemeenten hebben de wettelijke taak om ervoor te zorgen dat er altijd jeugdbescherming en jeugdreclassering beschikbaar is. Jeugdbeschermings- en reclasseringsmaatregelen kunnen op grond van de wet alleen door de Rechtbank worden opgelegd. Preventieve jeugdbescherming (drang) kan wel door Sociale Wijkteams worden ingezet. Deze richtlijn sluit zoveel mogelijk aan op de bestaande praktijk.

Richtlijn 6. Vervoer

Als de jeugdige is aangewezen op jeugdhulp zorgen ouders voor het vervoer van en naar de jeugdhulpaanbieder. Er kunnen omstandigheden zijn waardoor hierin door de jeugdige, zijn ouders en hun netwerk niet kan worden voorzien. Hierbij wordt ook gekeken naar de mogelijkheden om gebruik te maken van openbaar vervoer. De Richtlijn vervoer beschrijft in detail het afwegingskader en de situaties waarin wel of geen gebruik kan worden gemaakt van dit type vervoer.

Communicatie

Na vaststelling van de beleidsregels (zowel voor Wmo als voor Jeugdzorg) zal in februari gestart worden met een implementatie- en voorlichtingscampagne richting alle wijkcoaches van de sociale wijkteams. De gemeente Arnhem en teamleiders van de sociale wijkteams zullen deze voorlichting gezamenlijk

verzorgen. Via de sociale wijkteams worden inwoners en aanbieders geïnformeerd over de beleidsregels.

De beleidsregels sluiten voor de producten begeleiding, behandeling, verblijf en jeugdbescherming aan op de aanbesteding die op 1 juli 2020 tot nieuwe contracten leidt met aanbieders. Alle aanbestedingsdocumenten zijn te vinden op de website van de Inkoop-SDCG. Vanuit de regionale Inkooporganisatie Sociaal Domein Centraal Gelderland worden sociale wijkteams en aanbieders ook geïnformeerd over de nieuwe aanpak.

Na het eerste half jaar zal het college de werking van de Beleidsregels evalueren en de uitkomsten delen met de raad

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage(n)
- Beleidsregels Jeugdzorg Gemeente Arnhem 2020
- Bijlage Visie op transformatie van zorg
- Gevraagd advies van de Adviesraad Jeugdhulp, inclusief wijze van verwerken (2 bijlagen)
- Kwaliteitskader
- PGB Uitgangspuntennotitie
- Voorbeeld Tool voor wijkcoaches Jeugdzorg

Beleidsregels Jeugdzorg gemeente Arnhem 2020

Het College van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem;
Gelet op artikel 4:81 van de Algemene wet bestuursrecht;
Besluit vast te stellen de volgende

Beleidsregels Jeugdzorg gemeente Arnhem 2020

1. Inleiding

In dit document, de Beleidsregels Jeugdzorg gemeente Arnhem 2020, staat hoe het college in de uitvoering van de Jeugdwet omgaat met de bevoegdheden op grond van de wet, de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem en de Nadere Regels Jeugdhulp gemeente Arnhem.
De reden voor het vaststellen van deze Beleidsregels is tweeledig.
Allereerst is in de MJPB 2020-2023 opgenomen dat het college met maatregelen komt om meer sturing te geven op het sociaal domein. Dit mede om de inzet van de beschikbare middelen zo effectief mogelijk in te zetten. Hiervoor zijn beleidsregels ontwikkeld.
Daarnaast hebben de gemeenten in Centraal Gelderland besloten om nieuwe afspraken te maken met aanbieders van zorg. De nieuwe contracten zullen in werking treden per 1-7-2020.
In deze Beleidsregels zijn uitgangspunten en afwegingskaders bij de in te zetten nieuwe producten opgenomen.

Leeswijzer
In hoofdstuk 2 van deze Beleidsregels wordt beschreven hoe de noodzaak tot het bieden van een voorziening samen met de jeugdige en zijn ouders wordt onderzocht, worden een aantal wettelijke begrippen nader geduid en worden criteria benoemd die een rol spelen bij de afweging of een jeugdige in aanmerking komt voor ondersteuning op grond van de Jeugdwet.
Hoofdstuk 3 geeft handvatten voor de beoordeling of de ondersteuning in de vorm van een persoonsgebonden budget verstrekt kan worden.
Hoofdstuk 4 handelt over de kwaliteitseisen die worden gesteld aan voorzieningen.
Hoofdstuk 5 regelt de inwerkingtreding en citeertitel van deze beleidsregels.
De Richtlijnen in de bijlagen bevatten de meer specifieke afwegingskaders die behoren bij de betreffende individuele voorzieningen. Deze zijn aanvullend op het algemene afwegingskader in hoofdstuk 2.

2. Afwegingskader aanvraag/inzet jeugdhulp

2.1 Inleiding

De Jeugdwet schept een jeugdhulpplicht voor gemeenten. Doel is het versterken van de eigen kracht van de jongere en van het zorgend en probleemoplossend vermogen van het gezin en de sociale omgeving. Maatwerk staat daarbij centraal. Er bestaat geen categoriaal recht op een individuele voorziening op grond van de Jeugdwet zelf. Op individueel niveau wordt vastgesteld of ondersteuning noodzakelijk is. Daarom staat een zorgvuldige toegangsprocedure tot de individuele voorziening centraal.
Het gaat erom dat de jeugdige/ het gezin met zijn ondersteuningsvraag en behoeften zicht krijgt op wat gaat helpen om tot een duurzame oplossing van de vraag te komen. Hiertoe verkent de jeugdige/ouders samen met het wijkteam waar het over moet gaan en wordt een plan opgesteld. In dit plan staan de noodzakelijke resultaten en wat het gezin op eigen kracht, met mantelzorg of informele hulp kan bereiken. In aanvulling hierop wordt gekeken of een algemene voorziening passend is of dat (ook) een individuele voorziening nodig is. Het wettelijke kader en de Verordening leggen de kaders van de toegangsprocedure vast. Het resultaat van de procedure moet steeds zijn dat kinderen en gezinnen de hulp krijgen die passend is en die zij nodig hebben. De jeugdige moet door de voorziening in staat worden gesteld om gezond en veilig op te groeien, zijn talenten te ontwikkelen en naar vermogen deel te nemen aan de samenleving. Dit laat onverlet dat ouders hierin een eigen verantwoordelijkheid hebben. Deze verantwoordelijkheid geldt op meerdere terreinen. Concreet verwachten we bijvoorbeeld van ouders van schoolgaande kinderen dat zij constructief contact onderhouden met de onderwijsinstelling waar hun kind vertoeft ten behoeve van de voortgang van het onderwijs aan het kind.

Woonplaatsbeginsel
Het uit de wet voortvloeiende woonplaatsbeginsel regelt welke gemeente inhoudelijk én financieel verantwoordelijk is voor het bieden van jeugdhulp en de uitvoering van kinderbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering. Kortgezegd is dat bij een minderjarig kind in beginsel de gemeente waar de ouder met gezag woont. Daarom is het belangrijk om voorafgaand aan de hulpverlening vast te stellen wie het gezag uitoefent over een kind en in welke gemeente de ouder met gezag verblijft.
In de praktijk is het lastig om vast te stellen welke gemeente op grond van het woonplaatsbeginsel verantwoordelijk is. Het woonplaatsbeginsel wordt om die reden per 1 januari 2021 aangepast. In het nieuwe woonplaatsbeginsel hoeft voor het bepalen van de verantwoordelijke gemeente het gezag niet meer te worden uitgezocht, maar wordt de woonplaats van de jeugdige (op basis van de Basisregistratie Personen; BRP) bepalend bij het vaststellen van de verantwoordelijke gemeente. Bij verblijf is de gemeente van herkomst verantwoordelijk voor het kind.

Leeftijdsgrens vrijwillige jeugdhulp
In de Jeugdwet is de leeftijdsgrens van 18 jaar het uitgangspunt voor de inzet van vrijwillige jeugdhulp. De grens ligt bij 18 jaar omdat zorg en ondersteuning voor de jeugd vanaf 18 jaar vanuit andere wettelijke kaders wordt geboden. Maar lukt het niet de benodigde hulp vanuit een ander wettelijk kader te bieden dan kunnen ook jeugdigen van 18 tot 23 jaar in bepaalde situaties een beroep doen op jeugdhulp op grond van de Jeugdwet. Dat kan in de volgende situaties:
1. Er is na het 18e levensjaar aantoonbaar geen opvolgende financiering beschikbaar vanuit bijvoorbeeld de Wet langdurige zorg (Wlz), de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de

Zorgverzekeringswet (Zvw) of vanuit justitie. Voorbeelden zijn o.a. pleegzorg en opvoedondersteuning.
2. Er wordt daarnaast voldaan aan tenminste één van volgende criteria:
    a. jeugdhulp is ingezet voor het 18e jaar en de gemeente is van mening dat verdere jeugdhulp noodzakelijk is;
    b. voor het 18e jaar is jeugdhulp ontvangen en binnen een half jaar na het 18 jaar komt betrokkene opnieuw in aanmerking voor jeugdhulp;
    c. betrokkene maakt gebruik van pleegzorg waarbij de voortzetting van zorg nodig is;
    d. betrokken heeft een strafbaar feit begaan tussen het 18e en 23e jaar waarvoor een maatregel volgens het Jeugdstrafrecht (als bedoeld in artikel 77c van het wetboek van Strafrecht) is uitgesproken.

Ook ondersteuning van ouders van jongeren van 18-23 jaar kan vallen onder de verlengde jeugdhulp, indien er sprake is van multi-problematiek. De jeugdhulp voor de volwassenen richt zich dan specifiek op het verbeteren van de opvoed- en opgroeisituatie.

2.2 Stappenplan onderzoek

Wanneer een jeugdige of een ouder zich meldt met een vraag voor jeugdhulp dient zorgvuldig onderzoek plaats te vinden om te kunnen bepalen of en welke ondersteuning noodzakelijk is. Dat onderzoek vindt plaats volgens het door de Centrale Raad van Beroep geformuleerde stappenplan:

1. Allereerst wordt vastgesteld wat de hulpvraag is.
2. Vervolgens wordt vastgesteld of er sprake is van opgroei- en opvoedingsproblemen, van psychische problemen en/of van stoornissen, en zo ja: welke?
3. Daarna wordt bepaald welke hulp naar aard en omvang nodig is voor de jeugdige om, rekening houdend met zijn leeftijd en ontwikkelingsniveau, gezond en veilig op te groeien, te groeien naar zelfstandigheid en voldoende zelfredzaam te zijn en maatschappelijk te participeren.
4. Tot slot wordt onderzocht in hoeverre de eigen mogelijkheden en het probleemoplossend vermogen van de ouder(s) en van het sociale netwerk toereikend zijn om zelf de nodige hulp en ondersteuning te bieden.
5. Kijk welke voorziening passend is, kijk ook of er niet een andere voorziening bestaat die voorliggend is op een voorziening die je vanuit de Jeugdwet zou inzetten.

Deze stappen moeten per stap gevolgd worden. Bij al deze stappen wordt, zo nodig, de expertise van deskundigen betrokken en wordt uitgegaan van de in deze Beleidsregels geformuleerde uitgangspunten.

2.3 Uitgangspunten bij het onderzoek

2.3.1 Eigen mogelijkheden / eigen kracht

Alleen voor zorg die de ouders en het netwerk redelijkerwijs niet kunnen bieden, kan vanuit de Jeugdwet een individuele voorziening worden getroffen. Er moet dus altijd worden bekeken welke eigen mogelijkheden de jeugdige en zijn ouders hebben om de nodige hulp en ondersteuning te krijgen.
Onder eigen mogelijkheden wordt ook verstaan dat gebruik gemaakt wordt van voorliggende voorzieningen zoals de Zvw (basis- en aanvullende verzekering) of Wlz (Zie ook 2.3.4 Afstemmen op andere voorzieningen).

Dat rekening gehouden wordt met datgene wat de jeugdige en zijn ouders op eigen kracht kunnen doen, impliceert ook dat soms consequenties van eigen keuzes voor eigen rekening van de jeugdige / de ouders blijven.

2.3.2 Gebruikelijke zorg

Van ouders mag worden verwacht dat zij hun kind de zorg bieden die het nodig heeft voor zover dat, gelet op alle omstandigheden, in hun vermogen ligt. Van ouders/verzorgers van schoolgaande kinderen wordt verwacht dat zij constructief contact onderhouden met de onderwijsinstelling waar hun kind vertoeft t.b.v. de voortgang van het onderwijs aan het kind. Dit geldt ook voor ouders van kinderen met een ziekte of beperking. Daarbij onderscheiden we gebruikelijk en bovengebruikelijke zorg. Alleen voor bovengebruikelijke zorg die de ouders en het netwerk redelijkerwijs niet kunnen bieden, kan vanuit de Jeugdwet een individuele voorziening worden getroffen. Die voorziening kan worden geboden in de vorm van zorg in natura, dan wel als PGB, waarmee de ouder zelf de jeugdhulp kan inkopen. In heel speciale omstandigheden kan de ouder zichzelf of iemand uit het sociale netwerk met een PGB betalen voor de "meerzorg" die wordt geboden. Dan zal het gaan om situaties waarin ouders/netwerk al meer doen dan redelijkerwijs gevraagd kan worden én juist de specifieke zorg van ouders/netwerk zelf het meest wenselijk is in het concrete geval. Er wordt echter geen PGB afgegeven als de persoon van wie gebruikelijke zorg verwacht kan worden overbelast is. Dit is namelijk geen oplossing voor de overbelasting.

Wat is gebruikelijke / bovengebruikelijke zorg?
Gebruikelijke zorg is de normale, dagelijkse zorg en begeleiding die alle ouders aan hun kind (behoren te) geven.
Bovengebruikelijke zorg is (voor het kind noodzakelijke) zorg en begeleiding die boven de normale dagelijkse zorg en begeleiding uitstijgt, die een kind van dezelfde leeftijd zonder beperkingen redelijkerwijs nodig heeft.

Bij het beoordelen of er sprake is van gebruikelijke of bovengebruikelijke zorg wordt gekeken naar 4 criteria. Hierbij is de samenhang tussen de criteria en de omstandigheden van het kind en de ouders belangrijk.
1. *Leeftijd van het kind*
In principe hebben jonge kinderen (gezond of met een beperking) meer zorg nodig van hun ouders dan oudere kinderen. Daarom moet er altijd gekeken worden of de zorg passend is bij de leeftijd van het kind.
2. *Aard van de zorg*
Alle kinderen hebben zorg nodig van hun ouders, alleen kan de aard van deze zorg verschillen. Bepaalde zorghandelingen die niet standaard bij alle kinderen voorkomen, kunnen daarom ook vallen onder de gebruikelijke zorg. Daarom moet er ook altijd gekeken worden naar de aard van de zorghandeling en of deze past bij de taken van een ouder.
3. *Frequentie van de zorg*
Naast de leeftijd van het kind en de aard van de zorg moet er ook gekeken worden naar de frequentie van de zorg en of deze aansluit op het normale patroon van de dagelijkse zorg.
4. *Duur van de zorg*
Ten slotte moet er ook worden gekeken naar de tijd die iemand bezig is met de zorghandeling. Er is sprake van bovengebruikelijke zorg als iemand veel meer tijd kwijt is aan een handeling dan gemiddeld.

Bij de invulling hiervan dienen de door het Ministerie van VWS uitgegeven richtlijnen ten aanzien van gebruikelijke zorg van ouders voor kinderen met een normale ontwikkeling in verschillende levensfases, als uitgangspunt. Deze richtlijnen zijn in Bijlage 1 bij deze Beleidsregels opgenomen en maken onderdeel uit van deze Beleidsregels.

Hulp bij overbelasting van ouders
De verzorging en opvoeding kan voor ouders zo zwaar worden dat er sprake is van overbelasting van de ouders. In een dergelijke situatie kan ook professionele hulp ingezet worden voor de gebruikelijke zorg. Bij de inzet van professionele hulp voor de gebruikelijke zorg moeten de door overbelasting veroorzaakte klachten bij de ouders duidelijk beschreven worden. En moet dus duidelijk zijn hoe de overbelasting zich uit en wat deze inhoudt. Het is aan de ouder om dit te onderbouwen met concrete gegevens.

2.3.3 Algemene jeugdhulpvoorzieningen/overige voorzieningen

Algemene jeugdhulpvoorzieningen zijn laagdrempelig toegankelijk. In de stad is een gevarieerd aanbod aan voorzieningen aanwezig.
Met de activiteit of ondersteuning die via deze algemene jeugdhulpvoorzieningen wordt geboden kan een individuele jeugdige (een deel van) zijn problemen verminderen of zijn zelfredzaamheid verhogen. In deze gevallen is het niet noodzakelijk een individuele voorziening in te zetten of kan volstaan worden met een aanvulling op de algemene jeugdhulpvoorziening. Er zal altijd op individueel niveau onderzocht worden of de jeugdige met de algemene jeugdhulpvoorziening voldoende resultaat kan behalen.

2.3.4 Afstemmen op andere voorzieningen

Er zijn voorzieningen waar eerst een beroep op kan worden gedaan alvorens een individuele voorziening op grond van de Jeugdwet wordt overwogen. Dat zijn voorzieningen anders dan in het kader van de Jeugdwet (bv op grond van de onderwijswetten, de Wet langdurige zorg en de Zorgverzekeringswet) maar ook algemene jeugdhulpvoorzieningen die zonder tussenkomst van de gemeente toegankelijk zijn. In beginsel vloeit uit de diverse wetten voort wat onder welk regime valt. De afbakening met de Wlz is wettelijk geregeld in de Jeugdwet. Wanneer een jeugdige en/of ouder een Wlz-indicatie voor verblijf in een instelling heeft of er redenen zijn om aan te nemen dat de jeugdige en/of ouder deze indicatie zou kunnen krijgen, verstrekt het college geen individuele voorziening op grond van de Jeugdwet. Dat zelfde geldt als er recht bestaat op zorg op basis van de Zvw. Het is ook mogelijk dat kinderen tegelijk hulp ontvangen vanuit de Jeugdwet (begeleiding en/of verzorging) en Zvw (verzorging en/of verpleging). In een dergelijke situatie is het belangrijk dat de zorg goed wordt afgestemd op de specifieke zorgsituatie op dat moment. Goed overleg tussen het gezin, de gemeente en de zorgverzekeraar is in een dergelijke situatie noodzakelijk.

2.4 Best passende voorziening

Indien een voorziening moet worden ingezet, wordt gekeken naar de inzet van algemene jeugdhulpvoorzieningen (zie hierboven onder 2.3.3). Zijn deze niet aanwezig of bieden ze geen of onvoldoende oplossing, dan kan (aanvullend daarop) een individuele voorziening worden ingezet.
Bij een individuele voorziening wordt gekozen voor de best passende voorziening. Als er meerdere geschikte oplossingen zijn, wordt gekozen voor de oplossing die naar objectieve maatstaven de goedkoopste is.

2.5 Richtlijnen per productgroep

Individuele voorzieningen kennen verschillende verschijningsvormen, passend bij het resultaat dat behaald moet worden. Naast het algemene afwegingskader zoals beschreven in hoofdstuk 2 van deze Beleidsregels wordt bij de beoordeling van een aanvraag voor een individuele voorziening het specifieke afwegingskader van de betreffende individuele voorziening betrokken. Deze afwegingskaders zijn beschikbaar in de vorm van richtlijnen per productgroep die onderdeel zijn van deze Beleidsregels en als bijlagen zijn bijgevoegd. Deze sluiten aan bij de nieuwe inkoop per 1 juli 2020.

De volgende richtlijnen zijn beschikbaar met meer informatie over individuele voorzieningen en het specifieke afwegingskader dat daarbij gehanteerd wordt.

Bijlage 2: Richtlijn Jeugdzorg: Begeleiding
Bijlage 3: Richtlijn Jeugdzorg: Behandeling
Bijlage 4: Richtlijn Jeugdzorg: Verblijf
Bijlage 5: Richtlijn Jeugdzorg: Jeugdbescherming en -reclassering
Bijlage 6: Richtlijn Jeugdzorg: Vervoer

2.6 Consultatie en advies

Naast de richtlijnen maken wijkcoaches gebruik van professionele consultatie en winnen ze, indien noodzakelijk, advies in van experts. De aard, omvang, duur en eventuele andere specificaties van een individuele voorziening worden daar waar nodig vastgesteld in overleg met aanbieders van aanvullende zorg/ individuele voorzieningen en met professionals met expertise op het gebied van beperkingen en ziektebeelden van de klantgroep.

3. Persoonsgebonden budget

Een PGB is een leveringsvorm van een individuele voorziening jeugdhulp, dus kan alleen ingezet worden als is vastgesteld dat er een individuele voorziening jeugdhulp nodig is (zie stappenplan hoofdstuk 2).
Overigens zijn in de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019 bepaalde voorzieningen uitgesloten voor PGB.

3.1 PGB-beleid

In de Uitgangspuntennotitie PGB Arnhem 2017 (zaaknummer 2016-12-00159, documentnummer 2016.0.061.046) door het college vastgesteld op 13 december 2016, is het gemeentelijk PGB-beleid uitgebreid beschreven. De Uitgangspuntennotitie maakt onderdeel uit van deze beleidsregels.
De belangrijkste uitgangspunten hieruit zijn hieronder weergegeven:

- **Koppeling aan doelen**
  De zelfredzaamheid van de inwoner staat altijd centraal. Deze leidt tot het stellen van doelen en het bepalen van een aanpak in het plan van de inwoner. Van daaruit beoordeelt en beslist de wijkcoach of een individuele voorziening noodzakelijk is en tenslotte wordt de leveringsvorm (ZIN of PGB) bepaald. De ZIN of het PGB worden dus altijd gekoppeld aan de afgesproken doelen in het Plan.
- **Ja mits**
  Het PGB is in beginsel beschikbaar voor alle Arnhemmers die in aanmerking komen voor ondersteuning op grond van de Jeugdwet en/of Wmo 2015. Wel is het van belang dat Arnhemmers die een PGB willen een bewuste keuze maken en weten welke verantwoordelijkheden daarmee samenhangen. We noemen dit daarom een 'Ja, mits' beleid.
  De "mitsen" betreffen niet alleen het beheren van het budget maar ook het aansturen van de hulp (regievoeren). Ook moet de geleverde zorg van voldoende kwaliteit zijn. De wijkcoach toetst of aan de voorwaarden is voldaan.
- **Regie over PGB door vertegenwoordiger**
  In het geval de inwoner zelf niet beschikt over de benodigde vaardigheden om de regie te voeren over het PGB, kan in een aantal situaties toch een PGB worden verstrekt. Zo kan bijvoorbeeld iemand uit het netwerk of een wettelijk vertegenwoordiger de regierol op zich nemen. Ook in zo'n geval beoordeelt de wijkcoach op basis van de individuele situatie of een PGB toegekend kan worden. Daarbij gelden voor de beoordeling van de vertegenwoordiger vergelijkbare afwegingscriteria als bij beoordeling van een inwoner.
- **Regie en zorgverlening in principe niet in één hand**
  Een belangrijk punt ter overweging is dat geen sprake mag zijn van een onwenselijke vermenging van rollen. Het risico van regie over het pgb en zorgverlening in één hand is dat niet gewaarborgd is dat de belangen van de inwoner zullen prevaleren boven dat van de zorgverlener. Slechts in bepaalde goed gemotiveerde uitzonderingssituaties is het toegestaan dat het aansturen van de hulp en het uitvoeren van de ondersteuning door één en dezelfde persoon wordt gedaan. Waarom in dat geval sprake is van zo'n uitzonderingssituatie moet dan duidelijk blijken uit het zorg- en budgetplan dat voorligt.
- **Bewindvoerder als vertegenwoordiger?**
  Een ander specifiek aandachtspunt is de rol van een bewindvoerder. Bewindvoerders zijn wettelijk vertegenwoordigers die kunnen ondersteunen bij met name de financiële en administratieve kant

van het PGB. In de praktijk blijkt dat er regelmatig situaties voorkomen waarbij inwoners zelf onvoldoende in staat zijn om regie te voeren over het PGB (zorginhoudelijk en financieel) en dat daarom een bewindvoerder wordt ingezet. De bewindvoerder vervult veelal geen regierol op de inhoud en invulling van de zorg. Daarom kiest de gemeente Arnhem ervoor om een bewindvoerder alleen toe te staan als deze zelf betrokken kan en wil zijn bij de regie op de zorginhoud (in afstemming met de inwoner). Of wanneer er naast een bewindvoerder een andere regievoerder op de zorginhoud is (inwoner zelf of iemand uit zijn netwerk).
Onder regie op de zorginhoud door een bewindvoerder verstaan we:
- Op de hoogte van de zorgbehoefte van de inwoner zoals ook vastgelegd in het plan van de inwoner;
- Betrokken bij de inhoudelijke afspraken met zorgverleners over de inhoud van en momenten van ondersteuning;
- Betrokken bij de evaluatie van de geboden ondersteuning door de aanbieder en inwoner.
Wanneer hieraan niet wordt voldaan en de bewindvoerder 'slechts' de financiële en administratieve kant uitvoert is dit een grond om het verzoek tot een PGB af te wijzen.

- **PGB voor ondersteuning uit sociaal netwerk**
  Het is mogelijk om met een PGB ondersteuning of zorg in te kopen bij een persoon uit het sociale netwerk. Dit noemen we ook wel informele ondersteuning. Hiervoor gelden lagere tarieven. Betaling vanuit het PGB voor ondersteuning door het sociaal netwerk is slechts mogelijk als dit buiten datgene valt van wat redelijkerwijs van dit netwerk verwacht mag worden. Overbelasting dient daarbij voorkomen te worden. Wijkcoaches toetsen hierop. Ook moet de ondersteuning van voldoende kwaliteit zijn (net zoals dat geldt voor de Zorg in natura).
- **Andere niet-professionele zorgverleners (niet-bedrijfsmatig verleende hulp)**
  Daarnaast kan een PGB ingezet worden voor andere niet-professionele zorgverleners, die niet direct uit het sociale netwerk komen. Net als voor informele ondersteuning geldt voor niet-professionele/niet bedrijfsmatig verleende hulp een ander - lager - PGB tarief dan voor professionele/bedrijfsmatig verleende hulp.
- **Gezamenlijk ondersteuning inkopen**
  Het is toegestaan dat meerdere budgethouders samen ondersteuning inkopen met het PGB. Dit gebeurt bijvoorbeeld in gezamenlijke woonprojecten of andere vormen van collectieve zorgverlening. Het zorgdoel, de aanvraag, afhandeling en verantwoording blijft wel individueel.

4. Eisen aan de kwaliteit van specialistische jeugdzorg

4.1 Inleiding

Kwaliteitstoezicht draagt bij aan passende en kwalitatief goede ondersteuning. Met het oog daarop is met de nota Aanpak kwaliteit, toezicht en handhaving Wmo 2015 en Jeugdwet, door het college vastgesteld op 25 juni 2019 (zaaknummer 360223), het (regionaal ontwikkelde) gemeentelijk kwaliteitsbeleid met betrekking tot in te kopen zorg en ondersteuning in het kader van Wmo 2015 en Jeugdwet vastgesteld. De aanpak is erop gericht om de kwaliteitseisen aan aanbieders te verhogen en meer toetsbaar te maken. Dit biedt vervolgens ook mogelijkheden om intensiever te gaan toetsen of aanbieders voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen.
Onderdeel van genoemde nota is het Afsprakenkader "Zicht op kwaliteit". Deze is opgenomen in het Kwaliteitskader. Hierin worden de algemene kwaliteitseisen beschreven die gesteld worden aan zowel Wmo– als Jeugdhulpaanbieders. Dit kwaliteitskader maakt onderdeel uit van deze beleidsregels.

4.2 Het kwaliteitskader in het kort

Het uitgangspunt van het kwaliteitskader is een gedeelde visie op de vraag wat goede zorg is voor mensen die voor een bepaalde periode hulp of ondersteuning nodig hebben.
Aanbieders en alle zorgverleners die zij inzetten op opdrachten, dienen over voldoende deskundigheid te beschikken op het gebied van de betreffende zorgvorm(en). Dit geldt tevens voor de benodigde kennis van wet- en regelgeving die van toepassing is voor de betreffende zorgvorm.
Het kwaliteitskader biedt een overzicht van de kwaliteitseisen die zo veel mogelijk concreet en toetsbaar zijn. Het preciseert aan welke kwaliteitseisen gecontracteerde zorgaanbieders dienen te voldoen en het geeft duidelijkheid naar inwoners over wat zij mogen zij verwachten van de geboden zorg en ondersteuning. Bovendien helpt het organisaties en medewerkers die de zorg uitvoeren bij het voortdurend werken aan en sturen op kwaliteitsverbetering.
De kwaliteitseisen zijn vertaald naar de contracten met aanbieders. Uiteraard gelden te allen tijde óók de zorgvorm/product specifieke eisen: deze zijn aanvullend op de eisen uit het kwaliteitskader.

5. Slotbepalingen

5.1 Inwerkingtreding

Deze beleidsregels treden in werking op 1 februari 2020, met uitzondering van de bijlagen 2 en 3, welke in werking treden op 1 juli 2020.

5.2 Citeertitel

Deze beleidsregels worden aangehaald als: Beleidsregels Jeugdzorg gemeente Arnhem 2020.

Aldus vastgesteld door het college van burgemeester en wethouders van Arnhem in haar vergadering van ……..2019.

De secretaris, De burgemeester,

Bijlage 1: Richtlijn gebruikelijke zorg

Richtlijnen van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) ten aanzien van gebruikelijke zorg van ouders voor kinderen met een normale ontwikkeling in verschillende levensfases. Hier verstaan wij onder:

Kinderen van 0 tot 3 jaar

- Kinderen hebben bij alle activiteiten verzorging van een ouder nodig.
- Kinderen hebben toezicht in de nabijheid nodig.
- Kinderen zijn in toenemende matig zelfstandig in bewegen en verplaatsen.
- Kinderen hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun psychomotorische ontwikkeling.
- Kinderen hebben begeleiding en stimulans nodig bij de ontwikkeling naar zelfstandigheid en zelfredzaamheid.
- Kinderen hebben een beschermende woonomgeving nodig waarin de fysieke en sociale veiligheid is gewaarborgd en een passend pedagogisch klimaat wordt geboden.

Kinderen van 3 tot 5 jaar

- Kinderen kunnen niet zonder toezicht van volwassenen. Dit toezicht kan binnenshuis korte tijd op gehoorafstand.
- Kinderen hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun psychomotorische ontwikkeling.
- Kinderen hebben begeleiding en stimulans nodig bij de ontwikkeling naar zelfstandigheid en zelfredzaamheid.
- Kinderen kunnen zelfstandig zitten en op vlakke ondergronden staan en lopen.
- Kinderen hebben hulp, toezicht, stimulans en controle nodig bij aan- en uitkleden, eten en wassen, in- en uit bed komen, dag- en nachtritme en dagindeling bepalen.
- Kinderen hebben begeleiding nodig bij hun spel en vrijetijdsbesteding.
- Kinderen zijn niet in staat zich zonder begeleiding in het verkeer te begeven.
- Kinderen hebben een beschermende woonomgeving nodig waarin de fysieke en sociale veiligheid is gewaarborgd en een passend pedagogisch klimaat wordt geboden.

Kinderen van 5 tot 12 jaar

- Kinderen vanaf 5 jaar hebben een reguliere dagbesteding op school, oplopend van 22 tot 25 uur per week.
- Kinderen kunnen niet zonder toezicht van volwassenen. Dit toezicht kan op enige afstand.
- Kinderen hebben toezicht, stimulans en controle nodig en vanaf 6 tot 12 jaar geleidelijk aan steeds minder nodig bij hun persoonlijke verzorging zoals wassen en tanden poetsen.
- Kinderen hebben hulp nodig bij het gebruik van medicatie.
- Kinderen zijn overdag zindelijk, en 's nachts merendeels ook, en ontvangen indien nodig zindelijkheidstraining van ouders.
- Kinderen hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun psychomotorische ontwikkeling.
- Kinderen hebben begeleiding en stimulans nodig bij de ontwikkeling naar zelfstandigheid en zelfredzaamheid.
- Kinderen hebben begeleiding van een volwassene nodig in het verkeer wanneer zij van en naar school, activiteiten ter vervanging van school of vrijetijdsbesteding gaan.
- Kinderen hebben een beschermende woonomgeving nodig waarin de fysieke en sociale veiligheid is gewaarborgd en een passend pedagogisch klimaat wordt geboden.

Kinderen van 12 tot 18 jaar

- Kinderen hebben geen voortdurend toezicht nodig van volwassenen.
- Kinderen kunnen vanaf 12 jaar enkele uren alleen gelaten worden.
- Kinderen kunnen vanaf 16 jaar een dag en/of nacht alleen gelaten worden.
- Kinderen kunnen vanaf 18 jaar zelfstandig wonen.
- Kinderen hebben bij hun persoonlijke verzorging geen hulp nodig en maar weinig toezicht nodig.
- Kinderen hebben bij gebruik van medicatie tot hun 18e jaar toezicht, stimulans en controle nodig.
- Kinderen hebben tot 18 jaar een reguliere dagbesteding op school/opleiding.
- Kinderen hebben begeleiding en stimulans nodig bij ontplooiing en ontwikkeling.
- Kinderen hebben begeleiding en stimulans nodig bij de ontwikkeling naar zelfstandigheid en zelfredzaamheid.
- Kinderen hebben tot 17 jaar een beschermende woonomgeving nodig waarin de fysieke en sociale veiligheid is gewaarborgd en een passend pedagogisch klimaat wordt geboden.

Bijlage 2 Richtlijn Jeugdzorg: Begeleiding

Geldig vanaf 1 juli 2020

1. Omschrijving

Begeleiding is gericht op het vergroten/ontwikkelen van de zelfredzaamheid van de jeugdige/burger. Indien dit niet meer mogelijk is, zal ambulante begeleiding zich richten op het stabiliseren en voorkomen van verdere terugval in de zelfredzaamheid. Dit moet bijdragen aan de doelstellingen: gezond en veilig op te groeien, te groeien naar zelfstandigheid en voldoende zelfredzaam te zijn, maatschappelijk te participeren en te ontplooien en ontwikkelen tot stabiele volwassenen met toekomstperspectief plus grip op het eigen leven. De begeleiding kan zich richten op alle leefgebieden voor zover als nodig: zelfstandig wonen, werk, participatie, financiën, gezondheid/persoonlijke verzorging en dergelijke.
Wij onderscheiden hier 3 vormen van Begeleiding voor Jeugd; Begeleiding (Basis en Gespecialiseerd) en Groepsbegeleiding.

2. Doel

Begeleiding is gericht op het realiseren van de volgende doelstellingen:

- Ontwikkelen van zelfredzaamheid. De begeleiding is met name bedoeld om een verandering tot stand te helpen brengen opdat de jeugdige/inwoner weer mee kan doen, er weer bij kan horen.
- Stabiliseren van zelfredzaamheid, indien ontwikkelen van zelfredzaamheid nog niet of niet meer haalbaar is.

Het ontmoeten van anderen kan een onderdeel zijn van het doel waarvoor begeleiding wordt ingezet, maar is nooit het hoofddoel. Welzijn (jongereninloop), sport of andere verenigingen kunnen hier een rol inspelen. De te behalen doelen en het in te zetten product worden altijd samen opgesteld en ingezet met de goedkeuring van de jeugdige en zijn/haar ouders.

3. Afwegingskader

De voorwaarden, die gehanteerd worden bij het bepalen of er noodzaak bestaat voor ondersteuning in de vorm van begeleiding Jeugd variëren per product en staan vermeld bij de Productsoorten. Begeleiding wordt ingezet als gewoon opvoeden en preventie niet voldoende zijn voor een gezonde en veilige jeugd.

4. Uitgangspunten

De volgende uitgangspunten zijn van toepassing bij begeleiding Jeugd;

- Zo passend, effectief en efficiënt mogelijk: de talenten, mogelijkheden (eigen kracht) en ondersteuningsbehoefte van de jeugdige in relatie tot de gestelde doelen staan centraal.
- Zo inclusief mogelijk: Het sociale netwerk van de jeugdige en passende algemene voorzieningen in de wijk worden maximaal ingezet om te voorzien in de ondersteuningsbehoefte van de jeugdige. De wijkcoaches hebben kennis van passende algemene voorzieningen in de wijk en zullen hier allereerst naar kijken.

- Zo licht mogelijk: ambulante begeleiding is - indien de jeugdige weer zelfredzaam kan worden - tijdelijk en dient zo snel mogelijk afgeschaald te worden door het aantal uren te verminderen en/of het inzetten van een zo licht mogelijk begeleidingsproduct (basis- in plaats van gespecialiseerde begeleiding, al dan niet in combinatie). De aanbieder kan hierin ook initiatief nemen.
- Gericht op zelfredzaamheid: er is tijdens de begeleiding zoveel mogelijk aandacht voor het bevorderen van de zelfredzaamheid van de jeugdige.
- Zo lokaal mogelijk, liefst in de wijk.

5. Productsoorten begeleiding

Begeleiding (Basis en Specialistisch)

Indien het mogelijk is, wordt Begeleiding Basis ingezet. Daar waar het noodzakelijk is wordt Begeleiding Specialistisch ingezet. Er kan ook gecombineerd worden. Afschaling, inzet van lichtere zorgproducten en samenwerking in de keten is het uitgangspunt.

Groepsbegeleiding

Bij het product Groepsbegeleiding Jeugd ligt de nadruk op het in groepsverband actief verbeteren of stabiliseren van de zelfredzaamheid of gedrag van de jeugdige. Er zijn concrete ontwikkeldoelen geformuleerd voor de jeugdige en het gezin. De begeleiding is gericht op de ontwikkelmogelijkheden van het jeugdige, met zo mogelijk plaatsing en integratie naar een reguliere setting (bijvoorbeeld onderwijs of kinderopvang).

5.1 Begeleiding basis Jeugd

Basisbegeleiding is gericht op het vergroten/ontwikkelen van de zelfredzaamheid van de jeugdige en zijn/haar systeem;

- Activeren en aanbrengen dagstructuur;
- Stabiliseren (op orde brengen) of handhaven van de situatie;
- Oefenen en inslijpen/toepassen van (praktische vaardigheden) in het dagelijks leven door herhaling.
- Ondersteunen van de jeugdige en zijn/haar systeem bij het regelen/overnemen van dagelijks/praktische bezigheden (financiën, dagstructuur, zelfstandig wonen, participatie, sociale contacten, gezondheid/persoonlijke verzorging e.d.

De begeleiding is met name bedoeld om een positieve verandering tot stand te helpen brengen: te ondersteunen bij het vinden van het hanteerbaar krijgen van gedrag, zodat de jeugdige weer mee kan doen en er weer bij kan horen.

Voor wie?

Jeugdigen (inclusief gezin) met beperkt regieverlies die redelijk voorspelbare beperkingen ondervinden in het zelfstandig functioneren.

5.2 Begeleiding specialistisch Jeugd

Specialistische begeleiding kan ingezet worden:

- Activering en aanbrengen dagstructuur ter overbrugging tot behandeling of ter motivatie tot behandeling;

- Methodisch trainen van vaardigheden, die geleerd moeten worden uit behandeling;
- Het ontwikkelingsgericht trainen van vaardigheden met behulp van methodische interventies.

Specialistische begeleiding kan alleen worden ingezet wanneer het eigen netwerk, een algemene voorziening, begeleiding groep of Basis begeleiding niet (voldoende)passend is voor het bereiken van het resultaat.

Voor wie?
Verschillende jeugdigen (inclusief gezin) komen hiervoor in aanmerking.
- Jeugdigen die als gevolg van psychische en/of psychiatrische klachten problemen ondervinden in het zelfstandig functioneren, wonen en participeren.
- Jeugdigen (incl. het gezin) met ernstig regieverlies en passiviteit, grote complexiteit en geen/beperkt ziekte-inzicht.
- Jeugdigen met een licht verstandelijke handicap (VG) de gepaard gaat met ernstig probleemgedrag.

5.3 Groepsbegeleiding Jeugd

Groepsbegeleiding is begeleiding in groepsverband die overdag plaatsvindt, op een locatie buiten de woonsituatie.
Een belangrijke afweging bij het kiezen voor groepsbegeleiding in plaats van individuele begeleiding is de inschatting dat begeleiding van de jeugdige in een groep ook effectief is, waarbij de gestelde doelen middels groepsbegeleiding tegen lagere kosten behaald kunnen worden. Daar waar gestelde doelen ook behaald kunnen worden door groepsbegeleiding is groepsbegeleiding voorliggend.

De begeleiding is gericht op het bereiken van goed omschreven doelen waarbij de jeugdige(inclusief gezin) en zijn/haar netwerk actief worden betrokken.

Groepsbegeleiding Jeugd kan ingezet worden;
- Het bieden van activiteiten gericht op bevordering, het behoud of het compensatie van de zelfredzaamheid.
- Nadruk op het actief verbeteren of stabiliseren van de zelfredzaamheid van de jeugdige.

Voor wie?
Jeugdigen (0-18 jaar) met psychiatrische, verstandelijke en/of lichamelijke beperkingen. Vanaf de leeftijd van 16 jaar wordt eerst gekeken of Activerend Werk passend is.
De doelen en het in te zetten product worden altijd afgestemd en ingezet met de goedkeuring van de ouders/verzorgers of voogd.

Bijlage 3 Richtlijn Jeugdzorg: Behandeling

Geldig vanaf 1 juli 2020

1. Omschrijving

Onder behandeling valt alle gecontracteerde jeugdhulp die gericht is op een methodische aanpak van ontwikkelings- en gedragsproblematiek van jeugdigen in de context van het netwerk (voorheen J&O, (dag)behandeling LVB en VG en jeugd GGZ).

Behandeling is gericht op het herstel, genezing, ontwikkeling, stabiliseren en/of hanteerbaar maken van het probleem of de vraag. Het gaat om het hoe te kunnen leven en mee te kunnen doen in de maatschappij. Daar hoort het plakken van ‘een etiketje’ niet bij. Het hebben van een diagnose is niet leidend maar kan in bepaalde gevallen wel ondersteunend werken. Het belangrijkste is dat gekeken wordt naar wat de jeugdige nodig heeft.

2. Afwegingskader

De voorwaarden die gehanteerd worden bij het bepalen of er noodzaak bestaat voor ondersteuning in de vorm van behandeling variëren per product en staan vermeld bij de Productsoorten. Afschaling, inzet van lichtere zorgproducten en samenwerking in de keten is het uitgangspunt.

3. Uitgangspunten

Onderstaande uitgangspunten zijn van toepassing bij Behandeling

- Wij werken hierbij vanuit de uitgangspunten van 'pijlers van positieve gezondheid' en 'de nieuwe GGZ'.
- Dat de hulpverlening ambulant werkt, in een groep of in de leefomgeving van de jeugdige is.
- Zo kortdurend en zo nabij als mogelijk met een duidelijke begin- en eindtijd.
- Er wordt uitgegaan van een integrale aanpak van de problematiek, zowel thuis, op school als buitenshuis.
- Zo licht mogelijk: uitgangspunt is dat behandeling kortdurend is en dient zo snel mogelijk afgeschaald te worden door het aantal uren te verminderen en/of het inzetten van een zo licht mogelijk behandelingsproduct. De aanbieder kan hierin ook initiatief nemen.

4. Productsoorten

Jeugdhulp-behandeling kent een onderscheid in producten behandeling individueel en behandeling groep. Op basis van een inschatting waaruit blijkt waar het beste de gestelde doelen behaald kunnen worden of waaruit blijkt wat het beste bij de jeugdige past, wordt behandeling groep of individueel ingezet. Het is uiteraard ook mogelijk om een combinatie van individuele- en groepsbehandelingsmethodieken in te zetten om de gestelde doelen te behalen. De behandeling kan zowel bij de aanbieder als ook in de thuissituatie plaatsvinden.

Met ingang van 1 juli 2020 wordt er gewerkt met onderstaande productsoorten.

Behandeling A	Behandeling B	Behandeling C
Behandeling D	Behandeling groep A	Behandeling groep B
Consultatie A	Consultatie B	Consultatie C
Consultatie D	BSO+	
Dyslexie diagnose	Dyslexie behandeling	
Kindergeneeskunde licht	Kindergeneeskunde middel	

4.1. Behandeling A

Doel

Individuele behandeling is gericht op het opheffen, het verminderen of het accepteren van de problematiek, om terugval of hernieuwde klachten zo veel mogelijk te voorkomen en om de veerkracht van kind en ouders/verzorgers te herstellen en eventueel over te gaan naar een lichtere vorm van zorg (bijv. begeleiding).

Omschrijving

Behandeling A omvat de behandeling van jeugdige met lichte ontwikkelings- en/of gedragsproblemen die zich voordoen binnen het gezin en het netwerk.
Hierbij is sprake van problematiek waarbij de hulpvraag veelal één of twee leefgebieden[1] betreft. De balans tussen beschermende- en risicofactoren is positief. De kindfactoren worden beïnvloed zodat de jeugdige zich zo leeftijdsadequaat mogelijk ontwikkelt en functioneert. Daarnaast wordt het inzicht van opvoeders en betrokkenen in de kindfactoren van de jeugdige vergroot en worden manieren geleerd om zijn ontwikkeling optimaal te stimuleren.

Er is sprake van een hoge mate van zelfstandigheid van de jeugdige, passend bij de leeftijd en ontwikkelingsniveau, maar bijsturing is gewenst. Goede samenwerking is mogelijk tussen aanbieder, jeugdige en het netwerk. De jeugdige is met praten bij te sturen, staat open voor ondersteuning en heeft lerend vermogen. De vraag is veelal gericht op de jeugdige en opvoeding. Het netwerk van de jeugdige wordt betrokken bij de behandeling van de jeugdige en de vaardigheden van het netwerk wordt versterkt.

4.2 Behandeling B

Doel

Behandeling is gericht op de ontwikkeling van de jeugdige en het verbeteren van zijn gedrag of oplossen van psychische problemen. Mogelijk kan de ondersteuning overgaan in een lichtere vorm zoals begeleiding.

Omschrijving

Dit product omvat de behandeling van jeugdige met matige ontwikkelings- of gedragsproblemen die zich voordoen binnen het gezin en het netwerk. Hierbij is veelal sprake van problematiek waarbij de vraag twee of drie leefgebieden betreft.

De balans tussen beschermende en risicofactoren is gematigd positief.
De behandelaar levert een wezenlijke bijdrage aan het stabiliseren en indien mogelijk - oplossen van de problematiek of vraag en het psychisch lijden en/of gedragsproblemen van de jeugdige. Dit gebeurt

[1] Leefgebieden: Onderwijs, psychische klachten, lichamelijke klachten, wonen, sociale contacten, veiligheid, dagbesteding, vrije tijd ect.

door het bieden van duurzame zorg en behandeling aan de jeugdige en of het leefsysteem, het stimuleren van de ontwikkeling, het versterken van opvoedvaardigheden, het leren omgaan met gedrag van het jeugdige en toezicht hierop houden. Het kan gaan om jeugdige met een stabiele psychische- of gedragsproblematiek waarvoor geen inzet van wo+ of wo++ professional of specialistische zorg nodig is.

4.3 Behandeling C

Doel

De behandeling is gericht op het herstel van de ontwikkeling, het zorgen voor gedragsverandering, het organiseren van perspectief, het versterken van (opvoed)vaardigheden van de ouder(s) en netwerk, het leren omgaan met gedrag van het jeugdige en hierop toezicht houden en het organiseren van terugvalpreventie. Het functioneren van het leefsysteem kan problematisch zijn en kan een gezonde ontwikkeling van het jeugdige in de weg staan. Daarom wordt in de behandeling het leefsysteem meegenomen.

Omschrijving

Dit product omvat de behandeling van jeugdige met complexe ontwikkelings- of gedragsproblemen. Dit product wordt ingezet als er sprake is of een vermoeden van een stoornis of een probleem of vraag met een hoge mate van complexiteit en/of gemiddeld risico.

Onder complexiteit wordt verstaan het samengaan van problemen op minimaal drie leefgebieden binnen het gezin of netwerk van de jeugdige en verschillende vraagstukken of stoornissen (co-morbiditeit), zoals psychiatrische problematiek in relatie tot een lichamelijke ziekte, verslaving, persoonlijkheid etc.
De relatie tussen jeugdige en ouders kan complex dan wel verstoord zijn. Er is sprake van veelal meervoudige klachten waarbij de vraag meerdere leefgebieden betreft. De problematiek stagneert de ontwikkeling van de jeugdige en gaat gepaard met disfunctioneren op meerdere leefgebieden.

4.4 Behandeling D

Doel

De behandeling is altijd gericht op een (zeer) intensieve behandeling, die multidisciplinair ingebed is, gericht op herstel, het zorgen voor gedragsverandering, het organiseren van perspectief, het versterken van opvoedvaardigheden van het netwerk en leefsysteem, het leren omgaan met gedrag van de jeugdige hierop toezicht houden, het geven van sturing en het organiseren van terugvalpreventie.

Omschrijving

Dit product omvat de behandeling van jeugdige ten gevolge van psychiatrische problematiek of stoornis en/of gedragsproblematiek in combinatie met de behoefte aan ondersteuning vanuit de ouders ten gevolge van opgroei- en opvoednood. De jeugdige hebben zonder uitzondering een ontwikkelingsachterstand. Veelal is er al een achterstand ontstaan in de neurologische ontwikkeling van het brein met daardoor achterstand op sociaal en emotioneel gebied. De relatie tussen jeugdige en ouder(s) is daardoor vaak complex. Deze ontwikkelingsachterstand resulteert vaak in een dwangmatige manier van controle over het leven en dat kan zich dan uiten in heftige depressies, angsten, verslaving, anorexia, suïcide, zelfbeschadiging of letsel voor derden.

Er is sprake van een aaneenschakeling van zware (meervoudige) klachten waarbij de vraag meerdere leefgebieden betreft. Er is een hoog risico op crisis of er zijn veiligheidsrisico's aanwezig.

4.5 Behandeling A groep

Doel

Groepsbehandeling is gericht op het opheffen, het verminderen of het accepteren van de problematiek, om terugval of hernieuwde klachten zo veel mogelijk te voorkomen en om de veerkracht van kind en ouders/verzorgers te herstellen en eventueel over te gaan naar een lichtere vorm van zorg (bijv. begeleiding).

Omschrijving

Op basis van een stagnerende (kind)ontwikkeling wordt op verschillende ontwikkelingsgebieden in beeld gebracht wat het ontwikkelperspectief is van een kind. Indien de ontwikkeling van het kind in een reguliere setting stagneert, wordt op basis hiervan hulp en behandeling op het gebied van zelfredzaamheid, sociale en cognitieve ontwikkeling van het kind ingezet, waarbij de context van de groep het middel is in de ondersteuning en behandeling. Stabilisatie en reductie van gedragsproblematiek in een aangepaste veilige en beschermde omgeving (altijd multidisciplinair ingebed).

4.6 Behandeling B Groep

Doel

Groepsbehandeling is gericht op de ontwikkeling van de jeugdige en het verbeteren van zijn gedrag of oplossen van psychische problemen. De ondersteuning is in principe kortdurend en gericht op het leefsysteem van de jeugdige. Mogelijk kan de ondersteuning overgaan in een lichtere vorm zoals begeleiding.

Omschrijving

Groepsbehandeling is gericht op basale behoeftes en sluit aan bij het ontwikkelingsniveau van jeudige. De multidisciplinaire behandeling is niet (uitsluitend) gericht op compleet herstel van de problematiek, maar op verbeterstappen, het voorkomen van verergering van gezondheid of stabilisatie hiervan.
Dit gebeurt door het bieden van duurzame zorg en behandeling aan de jeugdige in een veilige en beschermde omgeving.

Groepsbehandeling is ook gericht op de behandeling van jeugdige met complexe problematiek en ontwikkelingsachterstand in combinatie met gedragsproblemen. Deelname aan onderwijs is (nog) te gecompliceerd. Er is een grote discrepantie tussen kunnen en aankunnen: een grote sociaal-emotionele kwetsbaarheid. In de thuissituatie wordt de benodigde aanpak getraind.

Omschrijving dyslexie

Voor het product Dyslexie werken we met het Landelijk Protocol Dyslexie. Dyslexie is opgesplitst in twee producten namelijk diagnose en behandeling. Conform de Jeugdwet komen alleen kinderen met Ernstige Enkelvoudige Dyslexie in aanmerking voor financiering van hun behandeling. Kinderen met minder ernstige taal- en spellingsproblemen dienen op de school te worden behandeld. Soms kan een andere psychosociale of medische oorzaak de behandeling in de weg staan en dan dient deze oorzaak eerst behandeld te worden. Door de gehele keten te verbeteren willen we de middelen zo effectief en efficiënt mogelijke inzetten en daarmee ook de scholen ondersteunen bij het oplossen van dyslexie- en leerproblemen bij kinderen.

Doelgroep

Alleen jeugdigen tussen de 7 en 12 jaar komen in aanmerking voor diagnose en behandeling.
Een voorwaarde is dat de jeugdige ten tijde van de aanmelding ingeschreven staat op de basisschool.
De dyslexiezorg wordt niet gestart nadat de jeugdige 13 jaar is geworden.

4.7 Diagnose Dyslexie

Doel

Het diagnostisch proces heeft als doel om te komen tot een oordeel of een jeugdige ernstige enkelvoudige dyslexie heeft.

Omschrijving

Zodra de intake is geweest, is dit het instrument om goed te kunnen bepalen of behandeling nodig is en zo ja, hoe de behandeling dyslexie eruit zal komen te zien. Het stellen van een diagnose omvat alle activiteiten gericht op verduidelijking van de klachten en van de zorgvraag en wordt afgerond met een advies, eventueel in de vorm van een behandelplan. Het diagnostisch proces omvat in ieder geval intake & screening, het verwerven van informatie van eerdere behandelaars en schoolanamnese.

Bij aanvang diagnose zijn er vermoedens bij een jeugdige van Ernstige, Enkelvoudige Dyslexie. Enkelvoudig betekent dat de jeugdige naast de dyslexie geen stoornis, beperking of andere taal- of leerstoornissen heeft die belemmerend is voor dyslexieonderzoek en/of –behandeling (comorbiditeit). Ernstig wil zeggen dat de school al extra intensieve hulp geboden heeft, maar nauwelijks verbetering in de lees- en spellingproblemen bij de jeugdige zichtbaar zijn. Hardnekkigheid van de problematiek moet zijn aangetoond. Voorwaarden is dat de jeugdige bij drie verschillende toetsmomenten drie keer E heeft gescoord (Landelijk Protocol Dyslexie). Wat de verantwoordelijkheid van school is, staat beschreven in het Landelijk Protocol Dyslexie.

Aantal uren

De diagnosefase bestaat uit maximaal 12 uur per jeugdige. De maximaal duur van de diagnosefase is 5 maanden. Uitgangspunt is dat geen verlengingen worden verleend. Alleen in zéér uitzonderlijke gevallen kan verlenging van de diagnosefase plaatsvinden. De aanbieder motiveert/onderbouwt het verzoek tot verlenging door middel van een aangeleverd plan van aanpak.

4.8 Behandeling Dyslexie

Doel

Het doel van een dyslexiebehandeling is het behalen van een voldoende niveau van technisch lezen en spellen uitgedrukt in gangbare eisen en criteria passend bij de leeftijd, schoolniveau en/of beroepsperspectief van de jeugdige en een voor de jeugdige acceptabel niveau van zelfredzaamheid.

Omschrijving

Na afronding van de diagnosefase dyslexie is vastgesteld of er bij de jeugdige sprake is van ernstige, enkelvoudige dyslexie (EED). Zo ja, dan komt de jeugdige in aanmerking voor een behandeling van EED.

Aantal uren

De behandeling bestaat uit maximaal 60 uur per jeugdige. De duur van de behandeling is maximaal 18 maanden. Uitgangspunt is dat geen verlengingen worden verleend. Alleen in zéér uitzonderlijke gevallen kan verlenging van de behandeling plaatsvinden. De aanbieder motiveert/onderbouwt het verzoek tot verlenging door middel van een aangeleverd plan van aanpak.

Omschrijving consultatie

Doel

Consultatie heeft als doel betere inzichten te verschaffen in de problematiek of vraagstelling van de jeugdige en/of het gezin zonder dat (behandel)verantwoordelijkheid wordt overgedragen of gedeeld. De consultatiefunctie richt zich op het snel en flexibel inzetten van kortdurende (specialistische) ondersteuning en specifieke expertise om zo een traject of een behandeling van een jeugdige voort te zetten zodat deze niet over gaat naar een andere aanbieder of zwaardere zorg.
Met de inzet van dit product moet overdracht van de jeugdige naar een andere aanbieder worden voorkomen, wordt voorkomen dat een jeugdige op een wachtlijst bij een andere aanbieder komt, op tijd worden overgedragen wanneer een andere aanbieder qua specialisme beter aansluit bij de hulpvraag van de jeugdige en samenwerking bevordert.

Omschrijving

Complexere problematiek bij jeugdigen kan de behoefte doen ontstaan collega's van andere aanbieders te consulteren. De consultaties hebben dan tot doel betere inzichten te verschaffen over de benodigde (behandel) aanpak. Hiermee stijgt de kwaliteit en effectiviteit van de zorg.

Bij consultatie gaat het om advies of kortdurende inzet van (een specialist bij) een aanbieder op basis van een concreet vermoeden of een duidelijk omschreven vraag van een andere aanbieder of van het lokale team.

4.9 Consultatie A

Dit product kan alleen ingezet worden:

- Ter ondersteuning van een bestaand(e) traject/behandeling van een jeugdige bij een andere aanbieder of rechtstreeks vanuit het lokale team. De geconsulteerde aanbieder is nog niet bij de jeugdige betrokken en heeft dus geen toewijzing voor het leveren van zorg of ondersteuning aan de betreffende jeugdige. Voorbeelden zijn dossieronderzoek, second opinion, het bijwonen van een multidisciplinair overleg, observatie of video-feedback.

4.10 Consultatie B

Dit product kan ingezet worden:

- Ter ondersteuning van een bestaand(e) traject/behandeling van een jeugdige bij een andere aanbieder of rechtstreeks vanuit het lokale team. De aanbieder is nog niet bij de jeugdige betrokken en heeft dus geen toewijzing voor het leveren van zorg of ondersteuning aan de betreffende jeugdige. Voorbeelden zijn dossieronderzoek, second opinion, het bijwonen van een multidisciplinair overleg, observatie (video-feedback), een quick scan naar de oorzaak van de stagnerende ontwikkeling en advies gegeven op een mogelijk verstoorde ontwikkeling.
- Gedurende het eerste jaar na afsluiten van het behandeltraject (nazorg). Het betreft laagintensieve ondersteuning bedoeld om de jeugdige te volgen en tijdig problemen te signaleren. Bijvoorbeeld als een jeugdige na het aflopen van de behandeling een terugval heeft of er is behoefte aan kortdurend contact met de 'oude' behandelaar. Doel is het voorkomen van stagnatie/terugval in de ontwikkeling.
- Dit product wordt ingezet op verzoek van de jeugdige of het betrokken netwerk.
- De inzet heeft - in relatie tot de afsluiting van een behandeltraject - een maximumduur van 6 uur per jaar.

Consultatie B is qua inhoudt hetzelfde als Consultatie C. Het verschil zit hem echter in het opleidingsniveau van de werkzame professionals. Bij Consultatie B is dat WO, bij Consultatie C is dat WO+ of Wo++.

4.11 Consultatie C

Dit product kan ingezet worden:

- Ter ondersteuning van een bestaand(e) traject/behandeling van een jeugdige bij een andere aanbieder of rechtstreeks vanuit het lokale team. De aanbieder is nog niet bij de jeugdige betrokken en heeft dus geen toewijzing voor het leveren van zorg of ondersteuning aan de betreffende jeugdige.
  Voorbeelden zijn dossieronderzoek, second opinion, het bijwonen van een multidisciplinair overleg, observatie (video-feedback), een quick scan naar de oorzaak van de stagnerende ontwikkeling en advies gegeven op een mogelijk verstoorde ontwikkeling.
- Gedurende het eerste jaar na afsluiting van het behandeltraject (nazorg). Het betreft laagintensieve ondersteuning bedoeld om de jeugdige te volgen en tijdig problemen te signaleren. Bijvoorbeeld als een jeugdige na het aflopen van de behandeling een terugval heeft en er is behoefte aan kortdurend contact met de 'oude' behandelaar. Doel is het voorkomen van stagnatie/terugval in de ontwikkeling.
- Dit product wordt ingezet op verzoek van de jeugdige of het betrokken netwerk.
- De inzet heeft - in relatie tot de afsluiting de afsluiting van een behandeltraject -een maximumduur van 6 uur per jaar.

Consultatie C is qua inhoudt hetzelfde als Consultatie B. Het verschil zit hem echter in het opleidingsniveau van de werkzame professionals. Bij Consultatie B is dat WO, bij Consultatie C is dat WO+ of Wo++.

4.12 Consultatie D

Dit product kan ingezet worden:

- Ter ondersteuning van een bestaand(e) traject/behandeling van een jeugdige bij een andere aanbieder of rechtstreeks vanuit het lokale team. Deze jeugdhulpverlener is nog niet bij de jeugdige betrokken en heeft dus geen toewijzing voor het leveren van behandeling aan de betreffende jeugdige.
- Bij intensieve jeugdhulp interventies (consultatie of advisering, diagnose, medicatie-beoordeling of korte behandeling) uitgevoerd door een jeugdpsychiater, voor de zorgvraag van de jeugdige die behandeld wordt door een behandelaar van de eigen organisatie die de productcodes hanteert die vallen onder de J&O-systematiek. Er moet sprake zijn van medicatiebeoordeling of een vermoeden van psychiatrisch gedrag.
- Na afsluiting van het behandeltraject waarbij de consultatie D uitsluitend is gericht op controle bij farmaceutische behandeling (medicatie).
- De consultatie D heeft - in relatie tot de afsluiting van een behandeltraject - een maximumduur van 6 uur per jaar.

4.13 Buitenschoolse opvang plus (BSO+)

Doelstelling

- Het bieden van activiteiten gericht op bevordering, het behoud of compensatie van de zelfredzaamheid, die strekken tot voorkoming van opname in een instelling of verwaarlozing.
- Ondersteunen bij beperkingen op het vlak van zelfregie over het dagelijks leven, waaronder begeleiding bij tekortschietende vaardigheden in zelfregelend vermogen.
- Begeleiden bij het toepassen en inslijpen van aangeleerde vaardigheden en gedrag in het dagelijks leven door herhaling en methodische interventie.
- Het leren van elkaar in groepsverband: omgaan met andere kinderen, leren spelen, leren omgaan met gedragsregels.
- Het is belangrijk om in het ontwikkelingsplan van iedere jeugdige de doelen expliciet te beschrijven.

Omschrijving

Buitenschoolse opvang (BSO) is een verzamelnaam voor alle professionele kinderopvang voor schoolgaande kinderen buiten schooltijden. De BSO wordt gezien als vrije tijd en wordt daarom vooral gekenmerkt door het aanbieden van activiteiten. Het moet mogelijk zijn om kinderen die vanwege ontwikkelingsproblemen, sociaal-emotionele problemen, verstandelijke beperking of opvoedingsproblemen niet geplaatst worden binnen een reguliere BSO ook gebruik te laten maken van BSO. Als een jeugdige in de leeftijd van 4-12 jaar behoefte heeft aan extra ondersteuning, dan is het aan het wijkteam om dit vast te stellen. De extra ondersteuning kan ingezet worden in de vorm van BSO+.

Op de reguliere BSO worden de ondersteunings/begeleidingsvragen zo veel mogelijk opgepakt. Daarmee is er, waar haalbaar, minder instroom richting de BSO+. De reguliere BSO wordt dus meer voorliggend ingezet. Ieder kind krijgt, wanneer haalbaar, de passende hulp op een reguliere opvanglocatie.

Doelgroep

Voor jeugdigen van 4 tot 12 jaar die naast de reguliere naschoolse opvang een extra hulpvraag voor ondersteuning hebben. De jeugdige heeft ondersteuning nodig voor het behouden van regie, of versterken van de regie of regieverlies tegen te gaan.

Voorliggend

Er wordt in alle gevallen gekeken of er geen andere duurzame oplossingen mogelijk zijn binnen het netwerk van de cliënt. Pas als dit echt niet voor handen is en/of onvoldoende effect heeft, kan gekozen worden voor een vorm van opvang buitenshuis (naschoolse opvang). Dit geldt zeker voor trajecten die langer duren dan 2 jaar. Voorliggend zijn steungezinnen, deeltijdpleegzorg, lichte ondersteuning in het gezin (klassieke gezinsverzorg(st)er), etc.

Vergoeding

De BSO+ werd voorheen volledig bekostigd vanuit de Jeugdwet, terwijl een opvangvraag reden is voor ouders om deze hulp aan te vragen. De ouders betalen nu echter de naschoolse opvang (vanuit de wet kinderopvang) en de gemeente bekostigt de extra ondersteuningsbehoefte (vanuit de Jeugdwet): de ‘plus’. Deze ‘plus’ wordt afgegeven aan de hand van het aantal uren per dag dat de jeugdige gebruikmaakt van de naschoolse opvang. Onder BSO+ kunnen zowel begeleiding als lichtere vormen van behandeling geleverd worden.

Vervoer

Als er vervoer nodig is voor BSO+, dan is de aanbieder verantwoordelijk voor het vervoer. Meer informatie omtrent vervoer staat om bijlage 6.

Uitgangspunten

- BSO+ dient altijd gericht te zijn op zowel de jeugdige als op de ouders, omdat uiteindelijk aangeleerde vaardigheden moeten beklijven in de thuissituatie.
- BSO+ is bij voorkeur kortdurend. Als gevolg daarvan wordt elke 6 maanden geëvalueerd of de 'plus' nog nodig is en of alleen reguliere BSO voldoende is.
- Cliënten kunnen vanwege ontwikkelingsproblemen, sociaal-emotionele problemen, verstandelijke beperking of opvoedingsproblemen niet geplaatst worden binnen een reguliere BSO.

Kindergeneeskunde (licht en midden)

De producten die vallen onder kindergeneeskunde zijn specifiek bestemd voor organisaties die medisch specialistische zorg leveren voor jeugdigen uit de gemeente Arnhem. Hieronder vallen consulten voor diagnose en behandeling van ADHD en medicijncontrole. Onder deze zorg valt niet de verstrekking van Psychofarmaca (geneesmiddelen of medicatie) extramuraal; deze vallen niet onder de Jeugdwet, maar onder de Zorgverzekeringswet.

Het product kindergeneeskunde wordt voornamelijk ingezet door de kinderarts.

4.14 Kindergeneeskunde licht

Dit product betreft consulten voor diagnose en behandeling van ADHD en eventuele medicijncontrole uitvoeren. ADHD is een psychische stoornis die valt onder de DSM-classificatie ‘Aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit’. Kenmerken zijn impulsief gedrag, concentratieproblemen, rusteloosheid en leermoeilijkheden. De symptomen beginnen in de kindertijd en werken veelal belemmerend bij het dagelijks maatschappelijk functioneren. Het somatisch onderzoek is een noodzakelijk onderdeel van het diagnostisch proces. Het doel van het somatisch onderzoek is primair het uitsluiten van een aantal somatische aandoeningen die de symptomen kunnen verklaren en het opsporen van mogelijke contra-indicaties en interferenties van medicatie.

4.15 Kindergeneeskunde midden

Consulten voor de diagnostiek en behandeling van specifiek psychiatrische stoornissen (waaronder autisme en depressie) en eventuele medicijncontrole. Onderzoek naar mogelijk lichamelijke oorzaken bij psychiatrische stoornissen. Bijvoorbeeld als een kind wordt doorverwezen naar de kinderarts met somatische klachten zoals hoofdpijn of buikpijn waar uiteindelijk een psychische oorzaak (bijvoorbeeld depressie) aan ten grondslag ligt. Uitsluiten van lichamelijke oorzaken. De behandeling of het onderzoek is kortdurend omdat het dient te worden gezien als het voortraject van onder andere een behandeling door een psychiater of een doorverwijzing naar het lokale team.

Bijlage 4 Richtlijn Jeugdzorg: Verblijf

1. Omschrijving

Er is sprake van verblijfzorg Jeugd als de jeugdige formeel niet thuis slaapt in het eigen gezin. Dit betekent dat het hier alleen om de verblijfsvormen gaat waarbij sprake is van een overnachting. Het kan gaan om opvang in een pleeggezin, gezinsgerichte opvang of in een vorm van groepsopvang of gesloten jeugdhulp. Ook verblijf in logeerhuizen, alleen tijdens weekenden of juist door de week, vallen onder jeugdhulp met verblijf, evenals crisisopvang. Het betreft hulp en zorg aan jongeren en hun ouders bij psychische-, psychosociale- en of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking van de jongere, of opvoedingsproblemen van de ouders.

2. Afwegingskader

Arnhem ziet de Verblijfszorg voor Jeugd als noodzakelijk voor de opvang van jeugdigen die echt niet meer thuis kunnen wonen en als het echt niet anders (ambulant) kan. Wanneer er besloten is om een kind uit huis te plaatsen, wat een zorgvuldig genomen besluit is waarbij meerdere professionals hebben meegekeken, plaatsen we bij voorkeur in een gezinsgerichte setting.

- Verblijf wordt alleen ingezet als de jeugdigen echt niet meer thuis kunnen wonen.
- De veiligheid van kinderen staat altijd voorop.
- De inzet van (jeugd)hulp en begeleiding op basis van vrijwilligheid heeft altijd de voorkeur boven de inzet op basis van 'drang' of 'dwang'.
- Daar waar tot (mogelijke) uithuisplaatsing wordt overgegaan, wordt vooraf:
    - alternatieven voor verblijf onderzocht, waaronder de inzet van intensieve ambulante begeleiding in de thuissituatie;
    - afstemming gezocht met op verblijf deskundige professionals uit de eigen organisatie waarvan minimaal een gedragsdeskundige, dan wel met die van betrokken organisaties, zoals aanbieders van jeugdhulp met verblijf en in geval sprake is van een situatie waar de veiligheid een rol speelt met de Jeugdbescherming of Veilig Thuis (consulatie en advies).
- De beslissing wordt zoveel mogelijk samen met ouder(s) gemaakt.

3. Doelen van de transformatie op verblijf

Op basis van het regionaal transformatieplan jeugdzorg 2018-2020 zijn doelen geformuleerd voor verblijf.

- Minder kinderen worden uit huis geplaatst.
- Als een plek noodzakelijk is, dan zorgen voor de juiste plek (matched care).
- Bestuurlijke ambitie is om zo weinig mogelijk jeugdigen op terreinvoorzieningen te plaatsen.

4. Uitgangspunten

- Zorg zo dicht mogelijk bij huis bieden.
- Naast aandacht voor uithuisgeplaatst kind ook aandacht voor het achterblijvend gezin / systeem.
- Voorkomen van doorplaatsingen.
- Zorgen voor een doorgaande zorglijn voor 18min/18plus.
- Zorgen voor goede uitstroommogelijkheden.
- Aandacht voor nazorg.

5. Productsoorten

We onderscheiden 4 categorieën van Verblijfszorg Jeugd, waarvan twee gezinsgericht en twee niet-gezinsgericht. Pleegzorg en gezinshuizen zijn gezinsgerichte vormen van hulp, omdat de kinderen in een respectievelijk vrijwillige of 'professionele' gezinssetting worden opgevangen. Deze genieten – ook wettelijk – de voorkeur boven residentiele plaatsing. De overige twee categorieën, groepen en groepen op terrein, betreft professionele opvang in residentiële jeugdhulp. In de residentiële jeugdhulp leven kinderen en jongeren, vrijwillig of gedwongen, dag en nacht buiten hun eigen omgeving. Zij verblijven in groepen en worden begeleid door pedagogisch medewerkers. Het verblijf kan variëren van enkele dagen per week tot de hele week, voor een korte of langere periode.

Productsoorten
1. Pleegzorg
2. Gezinshuizen
3. Leef- en behandelgroepen
4. Verblijf op terrein (drie-milieu-voorzieningen) en gesloten jeugdzorg

5.1 Pleegzorg

Doel

Het hoofddoel van pleegzorg is om de jeugdige (0-21 jaar) voor korte of langere tijd een veilige plek te bieden. Tijdens de pleegzorgplaatsing wordt onderzocht of de jeugdige terug kan naar de ouder(s) en, zo ja, wat daar voor nodig is. Als terugkeer naar huis niet mogelijk is, is een pleeggezin vaak het beste alternatief voor het bieden van een veilige en stabiele leefomgeving waarin de jeugdige kan opgroeien.

Omschrijving

Pleegzorg kan in een vrijwillig of een gedwongen kader. In het vrijwillig kader wordt pleegzorg aangevraagd door ouders in samenwerking met de lokale toegang. In het gedwongen kader is er sprake van een ondertoezichtstelling of voogdijregeling en vraagt de instelling voor gezinsvoogdij de pleegzorgplaatsing aan. In dat geval is er ook een machtiging uithuisplaatsing van de kinderrechter nodig.
Pleegzorg is gericht op terugkeer naar het eigen gezin. Er wordt zoveel mogelijk samen gewerkt met de biologische ouders. De duur van de pleegzorg varieert mede afhankelijk van het perspectief. Dit perspectief moet in het belang van het kind zo snel mogelijk duidelijk zijn. Pleegouders en opdrachtnemer zorgen in samenwerking met ouders en evt. gezinsvoogd voor deze duidelijkheid.

5.2 Gezinshuizen

Doel

Het hoofddoel van gezinshuizen is om de jeugdige voor korte of langere tijd een veilige plek te bieden. Plaatsing in een gezinshuis is altijd gericht op perspectief, zo snel mogelijke terugkeer naar de biologische ouders, tenzij overeengekomen is dat dit niet mogelijk is. Dit wordt samen met de jeugdige/ouders bepaald. Primair begeleiding richting zelfstandigheid of terugplaatsing naar huis.

Omschrijving

Een Gezinshuis is een gezinsvorm voor kinderen met complexe problemen, die vaak wat ouder zijn dan het gemiddelde pleegkind. In een gezinshuis wonen gezinshuisouders met meerdere geplaatste kinderen en soms ook eigen kinderen. Gezinshuisouders zijn beroepsopvoeders die 7 dagen per

week 24 uur per dag hun beroep uitoefenen. De gezinshuisouders zijn zelfstandig ondernemer, gelieerd aan een zorgaanbieder/koepelorganisatie, of in dienst van een zorgaanbieder. Een gezinshuis biedt een vervangende gezinssituatie en biedt een stabiele opvoed- en opgroeiomgeving, waar nodig aangevuld met behandeling.

5.3 Leef- en behandelgroepen

Doel

Leef- en behandelgroepen zijn gericht op jeugdigen met een opvoed- of behandelvraag die niet in een pleeggezin, gezinshuis of eigen netwerk terecht kunnen. De jeugdige is niet in staat in een gezinsstructuur te functioneren. De jeugdige kan problematiek hebben op het gebied van gedrag, psycho-sociaal of een (licht) verstandelijke beperking. De jeugdige is in staat om (redelijk) zelfstandig te functioneren, gaat o.a. naar school, en verblijf is gericht op het zelfstandig wonen of terugkeer naar een gezinssysteem.

Omschrijving

Leef- en behandelgroepen betreft residentiele zorg. In leef- en behandelgroepen krijgen kinderen en jongeren met psychosociale- of gedragsproblemen hulp en begeleiding. Zij kunnen de hele dag en nacht bij de instelling verblijven. De instelling is dan de vaste woon- en verblijfplaats. Kinderen kunnen ook een deel van de dag bij de instelling verblijven en daarnaast bij hun familie zijn.
De term leefgroep wordt vaak gebruikt wanneer de hulp gericht is op opvoeden en opgroeien. In behandelgroepen is de hulp vaak gericht op de behandeling van specifieke problemen, bijvoorbeeld gedragsproblemen.

5.4 Verblijf op terrein (drie-milieu-voorzieningen) en gesloten jeugdzorg

Doel

Verblijf op terrein en gesloten jeugdzorg zijn gericht op kinderen met ernstige gedragsproblemen of een (licht) verstandelijke handicap, die (nog) niet in een gezinscontext of in de wijk kunnen opgroeien. Of jeugdigen die een bedreiging in de ontwikkeling hebben, zodanig dat het gedragsrepertoire en schoolgang dermate verstoord zijn, dat dit naar verwachting toekomstige maatschappelijke participatie in de weg staat. Doorgaans hebben zij complexe problematiek en vaak al meerdere mislukte hulppogingen gehad. Het doel is het creëren van een beter toekomstperspectief.

Omschrijving

Verblijf op terrein betreft voorzieningen (woon-/behandelgroepen) op een instituutsterrein, ofwel een 'drie-milieu-voorziening' (behandeling, onderwijs en vrije tijdsbesteding op één locatie). De primaire doelgroep betreft hier kinderen met ernstige gedragsproblemen of een (licht) verstandelijke handicap, die (nog) niet in een gezinscontext of in de wijk kunnen opgroeien. Deze verblijfszorg voorziet in een therapeutische context bestaande uit een stabiele ontwikkelings- en opvoedingsomgeving. Naast deze therapeutische context ontvangen jongeren individuele behandeling, en indien nodig zorg voor de ouders en de verdere familiecontext.
De zorg kan open of gesloten worden aangeboden.
Bij JeugdzorgPlus is sprake van een gesloten verblijf, omdat de jeugdige een risico vormt voor zichzelf of hun omgeving. Hierbij is dient sprake te zijn van een rechterlijke machtiging.

6. Aandachtspunten

6.1 Samenwerkende Voordeuren

Vanaf juni 2019 werken de intakebureaus van aanbieders van jeugdhulp met verblijf in Centraal Gelderland met elkaar samen. Dat betekent dat professionals en zorgaanbieders een vraag voor plaatsing van een jeugdige opvatten als een vraag aan het collectief van aanbieders. Het motto is niet: 'kan mijn organisatie deze jeugdige helpen' maar 'waar en hoe kunnen we deze jeugdige helpen'. Met deze afspraak moet het voor verwijzers eenvoudiger worden om voor de jongeren de best passende plek te vinden (matched care). De verwijzer heeft uiteindelijk wel het laatste woord over de definitieve plaatsing.

Deze 'voordeurmedewerkers' hebben in beeld welke mogelijkheden de eigen en andere organisaties hebben, wat de beschikbare capaciteit is en wat eventueel wachttijden zijn. Deze medewerkers staan in verbinding met elkaar en kunnen elkaar benaderen voor overleg of advies. Onder verblijfszorg wordt verstaan alle gezins- en residentiele verblijfsvormen voor jeugdigen van 0 tot 23 jaar die vallen onder de Jeugdwet.

6.2 Cliëntoverleg Jeugdzorg met verblijf

Regionaal wordt gewerkt aan een Cliëntoverleg voor jeugdhulp met verblijf. Daar kunnen jeugdigen worden besproken met een (mogelijke) verblijfsvraag, zowel voor instroom, doorstroom als uitstroom. Na besluitvorming over de start en werkwijze van het Cliëntoverleg kan het College nadere richtlijnen vaststellen voor plaatsing in verblijf.

6.3 Machtiging voor gesloten plaatsing

Zie bijlage 5 Richtlijn Jeugdzorg: Jeugdbescherming en -reclassering.

Bijlage 5 Richtlijn Jeugdzorg: Jeugdbescherming en -reclassering

1. Omschrijving

Gemeenten hebben de wettelijke taak om ervoor te zorgen dat er altijd jeugdbescherming en jeugdreclassering beschikbaar is. Gemeenten maken afspraken met Gecertificeerde Instellingen (GI's) die meebewegen in de transformatie, zoeken naar innovatie en openstaan voor de vraag van gemeenten. De GI's beschikken over specifieke expertise ten aanzien van de veiligheid van kinderen. Die expertise kan op meerdere plekken in het lokale, sociale domein worden ingezet.

2. Afwegingskader

- Jeugdbeschermings- en reclasseringsmaatregelen kunnen op grond van de wet alleen door de Rechtbank worden opgelegd.
- Jeugdreclassering is een vorm van hulpverlening voor jongeren tussen 12 en 23 jaar, die met politie en / of justitie in aanraking zijn gekomen. De begeleiding kan doorlopen tot na de 23 jarige leeftijd, indien de jongere bij het plegen van het strafbaar feit jonger was dan 23 jaar en onder het jeugdstrafrecht berecht is. De Jeugdreclassering valt ook na het 18e levensjaar onder de Jeugdwet.
- Preventieve Jeugdbescherming (ook wel 'drang' genoemd) kan wel door de Sociale Wijkteams worden toegewezen. Preventieve jeugdbescherming is een product van de Gecertificeerde Instellingen.

3. Uitgangspunten

- Jeugdbescherming wordt alleen ingezet als de veiligheid van kinderen in gevaar dreigt te komen.
- De veiligheid van kinderen staat altijd voorop.
- De inzet van (jeugd)hulp en begeleiding op basis van vrijwilligheid heeft altijd de voorkeur boven de inzet op basis van 'drang' of 'dwang'.
- Daar waar (aanhoudende) zorgen bestaan over de veiligheid van kinderen:
    - wordt gehandeld volgens de meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld;
    - wordt een signaal geplaatst in de Verwijsindex Regio Arnhem (VIRA);
    - worden signalen en vermoedens van onveiligheid besproken met de betrokken inwoner(s);
    - wordt afstemming gezocht met op veiligheid deskundige professionals uit de eigen organisatie, dan wel met die van betrokken organisaties, zoals de Jeugdbescherming of Veilig Thuis;
    - wordt een Veiligheidsplan opgesteld;
    - wordt de jongere of het gezin zo nodig besproken aan de Beschermingstafel;
    - wordt in geval van crisis direct gehandeld met daarvoor aangewezen crisisdiensten.

4. Productsoorten

In dit hoofdstuk staat een korte toelichting op een aantal specifieke producten, die door de Sociale Wijkteams kunnen worden ingezet.

4.1. Consultatie

Doel

Dit product creëert de mogelijkheid om de expertise van de GI in te zetten in het lokale veld of de praktijk van de jeugdhulpaanbieder.
Gezinnen/jeugdige waarbij zorgen zijn over de voortgang en resultaten van hulpverlening, die er op gericht is om ontwikkelingsbedreigingen van de jeugdige weg te nemen.
Het gezin/jeugdige staan in beginsel open voor ondersteuning vanuit het Sociale Wijkteam. Daarbij wordt altijd de overweging gemaakt of de ouders ook redelijkerwijs in staat worden geacht om te doen wat de situatie vraagt.

Specificaties

- De professional van de GI geeft antwoord, denkt mee en adviseert de gemeentelijke toegang, het wijkteam of de jeugdhulpaanbieder over veiligheidsaspecten omtrent kind en gezin.
- Ook voor anonieme bespreking (zonder bsn-nummer).

4.2. Actieve Consultatieve Dienstverlening

Doel

Professionals ondersteunen in het maken van een veiligheidsbeoordeling door samen enkele (directe) contacten te hebben met ouders en/of jeugdigen en hen in staat te stellen zelfstandig verder te gaan met het gezin. Verder heeft dit product de kenmerken van consultatie.

Specificaties

- Het betreft een inzet van tussen de 10 en 15 uur door een jeugdbeschermer.
- Eenmalig toewijzen. Het betreft een eenmalig pakket aan consultatie-uren.
- Niet voor anonieme bespreking (dus altijd gekoppeld aan bsn-nummer).

4.3. Intensieve gezinsgerichte en systeemgerichte aanpak

Doel

Intensieve gezinsgerichte en systeemgerichte aanpak is een integraal traject om de veiligheid van kind(eren) en stabiliteit van het gezin blijvend te garanderen. Alle jeugdigen uit het gezin worden geholpen. Het betreft het maken, uitvoeren en borgen van een gezinsplan (samen met het gezin) in situaties dat één of meerdere kinderen in een gezin te maken hebben met een jeugdbeschermings- of jeugdreclasserings-maatregel en/of preventieve jeugdbescherming. Het aanbod omvat, integraal, alle justitiële maatregelen van jeugdbescherming en jeugdreclassering en de preventieve jeugdbescherming zonder justitiële maatregel. Dit kan dus zowel vanuit het vrijwillig als het dwangkader ingezet worden. De beoogde en behaalde resultaten zijn gebaseerd op het uitvoeren van dit totaalpakket, in alle gevallen met het héle gezin(systeem). Zo vaak als nodig zijn medewerkers bij de gezinnen thuis en praten dan met het gehele gezin om te werken aan de oorzaak van de problemen. Om patronen te doorbreken waardoor kinderen blijvend veilig zijn.

Specificaties

- Intensieve gezinsgerichte aanpak werkt volgens 1 gezin, 1 plan en 1 regisseur (systeemgericht) en werkt intensief samen met de Sociale Wijkteams.
- De coach stemt regelmatig af over de uitvoering van het plan met het hele gezin, met de gezinsmanager van de GI, met de ingezette behandelaars en begeleiders van jeugdhulpaanbieders en eventueel andere betrokken professionals.

- Er is één medewerker die alle onderdelen van de jeugdbescherming, jeugdreclassering en drang (preventieve jeugdbescherming) in het gezin integraal uitvoert. Hiermee onderscheidt intensieve gezinsgerichte en systematische aanpak zich van een ondertoezichtstellingsmaatregel die specifiek op het betreffende kind is gericht.
- De eigen kracht van een gezin en hun sociale netwerk wordt benut / versterkt.
- Het gehele gezin: alle jeugdigen uit het gezin worden geholpen.
- Doorlooptijd kan verschillen, maar kan ook langer dan een jaar zijn.

4.4. Forza

Doel

Forza is een preventieve jeugdbeschermingsmaatregel, die kan worden ingezet bij schoolverzuim (16 uur of meer per maand). Het is er op gericht schooluitval te voorkomen.
Er kan worden overgegaan op een Forza traject als aanspreken van en hulp aan jongere en ouders onvoldoende effect heeft.
De Leerplicht bespreekt haar overwegingen met de Sociale Wijkteams.
De Sociale Wijkteams kunnen Forza indien nodig toewijzen.

4.5. Instemmingsverklaring

Doel

Voor het inzetten van gesloten jeugdhulp is altijd een machtiging van de kinderrechter nodig. Bij de aanvraag voor de machtiging moet een instemmingsverklaring van een gekwalificeerde onafhankelijke gedragswetenschapper worden gevoegd.
De coach of jeugdbeschermer stelt de vragen op m.b.t. het onderzoek en dient het verzoek tot het doen van onderzoek in bij een daartoe bevoegde gedragswetenschapper. De coach of jeugdbeschermer zorgt dat de instemmingsverklaring wordt toegezonden naar de betrokkenen en de Jeugdzorg Plus voorziening.

Specificaties

- Inzet door een gedragsdeskundige / gedragswetenschapper / psychiater.
- Het product wordt eenmalig ingezet. Er is geen verlengings-mogelijkheid.
- De instemmingsverklaring kan uitgevoerd worden door een externe gedragsdeskundige of psychiater.

5. Beschermingstafel

Beschermingstafel

De Beschermingstafel is een wekelijks overleg, waar professionals samen met een gezin de zorgen over de veiligheid van de jeugdige(n) bespreken. Het gezin wordt ingebracht door een verzoeker (vanuit de Sociale Wijkteams Arnhem, Veilig Thuis, Raad voor de Kinderbescherming of Gecertificeerde Instellingen) die van oordeel is dat er bij de jeugdige sprake is van o.a. opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen, die de ontwikkeling en /of veiligheid van de jeugdige bedreigen en waarbij hulpverlening tot dan toe onvoldoende resultaat heeft gehad om de bedreiging voor de jeugdige weg te nemen. De verzoeker overweegt het gedwongen kader in te zetten.
De Beschermingstafel wordt georganiseerd door het Veiligheidshuis Arnhem.
Aanmeldingen verlopen per email naar beschermingstafel-regioarnhem@arnhem.nl. Bij de aanmelding dient een Verzoek tot bespreking (VTB) en een Veiligheidsplan te worden ingediend.

Toetsende Taak RvdK

De Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) toetst de voorgenomen beslissingen van de GI m.b.t. einde uithuisplaatsingen, tussentijdse thuisplaatsing en niet verlengen OTS-en. Ook toetst de RvdK die verlengingen van OTS-en waarbij een kind langer dan 2 jaar uithuisgeplaatst is. De Toetsende Taak wordt besproken aan de Beschermingstafel in aanwezigheid van de jongere, ouders en betrokken professionals om de overdracht zo optimaal te kunnen laten verlopen.

6. Aandachtspunten

6.1. Ontwikkelingen Preventieve Jeugdbescherming ('drang')

Uit de tussenevaluatie van de Jeugdwet in 2018 is gebleken dat een goede juridische basis voor preventieve jeugdbescherming ontbreekt. Jeugdigen en ouders zitten met vragen als: wanneer is jeugdzorg vrijwillig en wanneer niet? De Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming en de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving stellen voor de term drang, en' andere verhullende en verwarrende terminologie' (zoals preventieve jeugdbescherming), niet meer te gebruiken en in het vervolg te spreken van intensieve vrijwillige hulp. Hieronder verstaan de Raden het volgende: een proces van hulp en zorg verlenen in het vrijwillige kader van de jeugdzorg, waarbij de jeugdprofessional gradueel meer invloed uitoefent, meer verantwoordelijkheid neemt en daarmee steeds intensiever hulp en zorg verleent én tegelijkertijd de vrijwilligheid van de hulp garandeert.
De Sociale Wijkteams Arnhem en de gemeente Arnhem hebben daarom jeugdzorgaanbieders gevraagd om een nieuw product te ontwikkelen en aan te bieden waarmee flexibel inzet plaats kan vinden in gezinnen waar langdurige zorgen over veiligheid spelen.

Bijlage 6 Richtlijn Jeugdzorg: Vervoer

1. Omschrijving

Als de jeugdige is aangewezen op jeugdhulp zorgen ouders in beginsel voor het vervoer van en naar de jeugdhulpaanbieder. Er kunnen omstandigheden zijn waardoor hierin door de jeugdige, zijn ouders en hun netwerk niet kan worden voorzien. Hierbij wordt ook gekeken naar de mogelijkheden om gebruik te maken van het openbaar vervoer.

2. Afwegingskader

- De regeling is alleen van toepassing indien het gaat om een vervoersvraag voor een jeugdige, die een indicatie heeft voor een individuele voorziening jeugdhulp;
- Er is sprake van een medische noodzaak dan wel een beperking in de zelfredzaamheid;
- Het is niet mogelijk om op eigen (financiële) daadkracht en eigen verantwoordelijkheid (al dan niet gedeeltelijk en/of met behulp van ouders/verzorgers of het eigen netwerk) het vervoer (ook OV) te organiseren;
- Er is geen andere regeling/voorziening waarvan de jeugdige gebruik kan maken voor het vervoer naar de jeugdhulpvoorziening;
- De afstand bedraagt in ieder geval meer dan 6 kilometer tot de jeugdhulpvoorziening om voor een vervoersvoorziening Jeugdhulp in aanmerking te komen. Een reisafstand binnen 6 kilometer wordt gezien als gebruikelijke zorg en/of hulp; van ouders wordt verwacht dat zij dit zelf regelen.
- Het betreft zodanig langdurige en/of intensieve hulp dat het niet redelijk en billijk is van de ouders te verlangen, dat zij de jeugdige steeds zelf brengen en halen.

In de volgende gevallen wordt geen vervoersvoorziening verstrekt:

- Als het gaat om vervoer naar andere locaties dan de jeugdhulplocatie. Vervoer naar school valt onder het leerlingenvervoer, daarbij wordt verwezen naar de verordening Leerlingvervoer.
- Als het gaat om alleen het vervoer van ouders.
- Als het gaat om vervoer van huis naar een BSO plus en van een BSO plus naar huis, dit is gelijk aan het gebruik van een reguliere BSO. Mocht de jeugdige een beschikking hebben voor het leerlingenvervoer, dan kan het vervoer van school naar een BSO plus mogelijk daar wel onder vallen.
- Als het gaat om vervoer naar en van een reguliere BSO. Mocht de jeugdige een beschikking hebben voor het leerlingenvervoer, dan kan het vervoer van school naar een BSO mogelijk daar wel onder vallen.
- Het vervoer niet langdurig noodzakelijk is of het vervoer slechts een geringe intensiteit heeft (beperkt aantal keren per maand). Hieronder vallen de meeste vormen van ambulante behandeling of begeleiding.
- Vervoer voor kinderen met lichamelijke ziekte of beperking naar dagbehandeling en naar een instelling voor kortdurend verblijf op grond van de Wlz valt onder de Wet langdurige zorg (zorgkantoor)
- Vervoer voor kinderen met verstandelijke beperking naar een dagbehandeling op grond van de Wlz en naar een instelling voor kortdurend verblijf op grond van de Wlz valt onder de Wet langdurige zorg (zorgkantoor).

- Vervoer voor kinderen met zintuiglijke beperking naar een dagbehandeling valt onder de Zorgverzekeringswet (basispakket van de zorgverzekering) en naar instelling voor kortdurend verblijf op grond van de Wlz valt onder de Wet langdurige zorg (zorgkantoor).

3. Uitgangspunten

Het uitgangspunt in het kader van jeugdhulpvervoer is dat primair de ouders verantwoordelijk zijn. Bij de casussen waar naar het oordeel van het College, de Jeugdwet artikel 2.3 lid 2 van toepassing is, kan een compensatie respectievelijk tegemoetkoming in de kosten worden geboden. Deze hoeft niet of niet altijd volledig kostendekkend te zijn. Daarbij richt de tegemoetkoming zich alleen op de jeugdige waarbij het doel is de jeugdige in staat te stellen jeugdhulp te ontvangen als hij/zij zelf noch eigen netwerk in staat is te reizen naar de plek waar de behandeling wordt geboden. De jeugdwet kent ook de vorm vervoer in het Persoons gebonden budget (PGB) in combinatie met een beschikking voor begeleiding groep.

De noodzaak van vervoer naar dagbehandeling, naschoolse behandeling, of overig zorgvervoer van jeugdigen, volgt uit de toekenning van een jeugdhulpvoorziening. Het eigen kracht principe is leidend. Dat betekent dat ouders niet standaard in aanmerking komen voor een vervoersvoorziening. In een gesprek met de ouders/jeugdige is het van belang om te bekijken wat de mogelijkheden zijn om zelf het vervoer te kunnen regelen en welke combinaties van vervoer er mogelijk zijn.

Van medische noodzaak is sprake wanneer:

- een jongere door zijn lichamelijke, verstandelijke of zintuigelijke beperking niet in staat is om (eventueel onder begeleiding van een volwassene) gebruik te maken van het openbaar vervoer.

Van beperkingen in de zelfredzaamheid is sprake wanneer:

- De leeftijd van de jeugdige het niet toe laat zelfstandig te reizen met het OV, nadat is aangetoond dat ouders of andere personen in de naaste omgeving niet in staat kunnen worden geacht om zorg te dragen voor de begeleiding; of
- er sprake is van ernstige gedragsproblemen welke reizen in het OV of eigen vervoer onmogelijk maken; of er andere redenen van niet-medische aard zijn die het zelfstandig of onder begeleiding reizen in het OV of eigen vervoer onmogelijk maken;
- dan wel er is wel mogelijkheid het vervoer zelf te regelen, maar er is geen financiële draagkracht.

3.1 Financiële draagkracht

Financiële kracht vormt een van de criteria voor het recht op een vervoersvoorziening. Het college bepaalt in overleg met ouders per situatie wat redelijk en billijk is om van ouders te mogen verwachten in het kader van zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid. Vervolgens wordt met inachtneming van de financiële situatie van het gezin afgewogen of ouders kunnen voldoen aan deze verwachting.

Ter info voor de ondersteuning van de overweging: er is sprake van een laag inkomen wanneer inwoners in het bezit zijn van een Gelrepas. Gezinnen met kinderen van 4 t/m 17 jaar met een inkomen tot 130% van de bijstandsnorm kunnen in aanmerking komen voor een Gelrepas.

4. Toekenning vervoersvoorziening vervoer jeugdwet

Als uit onderzoek blijkt dat hetgeen beschreven in het afwegingskader en de uitgangspunten (gedeeltelijk) niet mogelijk of van toepassing is kan de jeugdige mogelijk in aanmerking komen voor een vervoersvoorziening naar een jeugdhulplocatie. Er kan ook gekozen worden voor een tijdelijke inzet van een vervoersvoorziening, mocht blijken dat op korte termijn verandering in de situatie kan komen waardoor één van de hiervoor genoemde opties het vervoersvraagstuk kan wegnemen.

De jeugdige of zijn ouders doen een onderbouwde aanvraag voor een vervoersvoorziening, voordat de jeugdhulp start of voordat mogelijk aanspraak ontstaat op een vervoersvoorziening. Vervoerskosten die zijn gemaakt voordat deze zijn aangevraagd, komen niet voor vergoeding in aanmerking.

Vervoer naar een jeugdhulplocatie is een aparte maatwerkvoorziening die als aanvullende bouwsteen op de maatwerkvoorziening jeugdhulp wordt verstrekt. Een vervoersvoorziening wordt toegekend over de afstand tussen het hoofdverblijf van de jeugdige en de dichtstbijzijnde goedkoopste adequate voorziening jeugdhulp.

Er wordt geen onbeperkte kosteloze vervoersmogelijkheid aangeboden. Immers ook een persoon zonder beperkingen moet voor vervoer kosten maken. Als er na het optreden van beperkingen geen sprake is van een andere situatie op vervoersgebied dan daarvoor (men heeft bijvoorbeeld al een auto en is gewend daarmee in de vervoersbehoefte te voorzien) is er geen noodzaak tot het bieden van een oplossing.

4.1 Uitgangspunt goedkoopst adequate vervoersvoorziening

- het college kent maximaal de kosten van de goedkoopst mogelijke adequate vervoersvoorziening toe, tenzij dit onevenredige financiële gevolgen voor de ouders/verzorgers zou opleveren.
- In het geval dat de jeugdige en/of zijn ouders ervoor kiezen de jeugdhulp te betrekken van een aanbieder die de hulp verder weg biedt, dan komen de meerkosten hiervan, de (hogere)vervoerskosten, voor eigen rekening.

5. Vervoersvoorzieningen

5.1 Vergoeding op basis van de reiskosten van eigen vervoer

- Om in aanmerking te komen voor vergoeding op basis van de reiskosten voor eigen vervoer moet dit zowel de best passende als de goedkoopste oplossing zijn.
- Indien er aanspraak bestaat op een vervoersvoorziening kan aan de ouders/verzorgers die een jeugdige zelf vervoeren, dan wel laten vervoeren naar de jeugdhulpaanbieder, een kilometervergoeding ontvangen op basis van de vastgestelde Reisregeling Binnenland.
- De te vergoeden kilometers worden berekend op basis van de kortste route via de ANWB routeplanner.

5.2 Vergoeding reiskosten openbaar vervoer

- Een vergoeding voor openbaar vervoer (op basis van 2de klas) indien de jeugdige zelfstandig van het openbaar vervoer gebruik kan maken.
- Ouders van jeugdigen van 12 jaar en ouder kunnen een OV-begeleiderskaart aanvragen, voor het kosteloos begeleiden van het kind in het OV.
- Aan de ouders van de jeugdige, onder de 12 jaar of indien er een afwijzing is voor een OV-begeleiderskaart, kan een vergoeding van ten hoogste de reiskosten van het openbaar vervoer 2e klas van één meereizende ouder/begeleider worden verstrekt, indien door de ouders wordt aangetoond dat de jeugdige niet in staat is zelfstandig van het openbaar vervoer gebruik te maken. Dit betreft de heen als de terug reis waar de jeugdige bij is.

5.3 Aangepast vervoer

Met aangepast vervoer wordt de inzet via Avan bedoeld.

- Aan de jeugdige wordt een vervoersvoorziening in de vorm van aangepast vervoer als de jeugdige door de ernst van de medische noodzaak of beperking in de zelfredzaamheid niet in staat is - ook niet met een meereizende ouder - van het openbaar vervoer gebruik te maken.
- Indien meereizen in het aangepaste vervoer vereist is, betreft dit enkel de reizen welke verbonden zijn aan het meereizen met de jeugdige in het aangepaste vervoer. Dit betreft zowel de heen als de terug reis (waar de jeugdige bij is). Overige kosten worden niet vergoed. Voor meer informatie wordt verwezen naar de indicatie Medisch begeleider.

5.3.1 Kaders aangepast vervoer

Voor het vervoer via Avan gelden de volgende kaders:

1. Het vervoer is van opstapplaats naar opstapplaats of deur tot deur. De chauffeur helpt bij het in- en uitstappen en begeleidt, indien nodig en mogelijk, tot aan de deur.
2. De deur als bedoeld in 1 is bij bijvoorbeeld een flat, appartementencomplex of verzorgingshuis de centrale toegangsdeur.
3. In Avan mogen hulpmiddelen zoals een rolstoel worden meegenomen.
4. Indien een jeugdige of zijn ouders herhaaldelijk zonder afzegging geen gebruik maakt van ritten die hij heeft aangevraagd (zgn. loosmeldingen) kan (al dan niet tijdelijk) deze vorm van vervoer stopgezet worden, waardoor gebruik van Avan niet meer mogelijk is.
5. Als er sprake is van structurele begeleiding voor en na de rit en dezelfde begeleider de inwoner ook tijdens de rit begeleidt, dan dient onderzocht te worden of het niet mogelijk is om gebruik te maken van het OV als voorliggende voorziening.
6. De gemeente geeft aan Avan de tijden door waarop een inwoner aanwezig dient te zijn op de locatie. Avan plant daarmee de ophaaltijden, hiervan kan niet afgeweken worden.
7. Bij het plannen van de ritten door Avan kan het voorkomen dat jeugdigen en volwassenen met elkaar gecombineerd worden tijdens een rit.
8. Ritten naar een jeugdinstelling kunnen gecombineerd worden met het leerlingenvervoer, dat ook uitgevoerd wordt door Avan.
9. Bij dit vervoer wordt uitgegaan van vaste chauffeurs, hierbij wordt uitgegaan van 2 vaste chauffeurs per week.

5.3.2 Bijzondere indicaties

Deze extra indicaties kunnen worden toegekend indien de aanvrager al is geïndiceerd voor collectief vervoer.

- Individueel vervoer
  Voor de extra indicatie individueel vervoer kan men in aanmerking komen mits er sprake is van een medische verklaring afgegeven door een medisch specialist waarin is geformuleerd waarom de indicatie noodzakelijk is.
- Vervoer per rolstoeltaxibus
  Indien inwoner een rolstoel moet meenemen die niet opvouwbaar is, dan wel gezeten in de rolstoel vervoerd moet worden, komt de rolstoeltaxibus aan de orde. De rolstoel moet voldoen aan de daarvoor gestelde eisen van zittend rolstoel vervoer.
- Medisch begeleider
  Indien het tijdens de rit (medisch) noodzakelijk is dat er een begeleider aanwezig is kan er een indicatie medisch begeleider worden afgegeven. Het kan hierbij bijvoorbeeld gaan om het uitvoeren van medisch noodzakelijke handelingen tijdens de rit of zeer ernstig gedragsmatige redenen. Voor deze extra indicatie kan men in aanmerking komen mits er sprake is van een medische verklaring afgegeven door een medisch specialist waarin is geformuleerd waarom de indicatie noodzakelijk is.

Van bijzondere indicaties wordt terughoudend gebruik gemaakt. Voor alle bijzondere indicaties geldt dat ze vermeld worden in de toekenningsbeschikking.

6. Beschikking

Bij de toekenning van de vervoersvoorziening wordt de wijze en het tijdstip van de verstrekking dan wel de uitbetaling van de vergoeding, alsmede de tijdsduur van de toegekende vervoersvoorziening dan wel vergoeding bepaald en in een beschikking vastgelegd.
Vervoer naar een jeugdhulplocatie is een aparte maatwerkvoorziening die als aanvullende bouwsteen op de maatwerkvoorziening jeugdhulp wordt verstrekt. Een vervoersvoorziening wordt toegekend over de afstand tussen het hoofdverblijf van de jeugdige en de dichtstbijzijnde goedkoopste adequate voorziening jeugdhulp.

Er wordt geen onbeperkte kosteloze vervoersmogelijkheid aangeboden. Immers ook een persoon zonder beperkingen moet voor vervoer kosten maken. Als er na het optreden van beperkingen geen sprake is van een andere situatie op vervoersgebied dan daarvoor (men heeft bijvoorbeeld al een auto en is gewend daarmee in de vervoersbehoefte te voorzien) is er geen noodzaak tot het bieden van een oplossing.

Transformatie van zorg

In de Nota 'Naar een veerkrachtige samenleving' (2013) zijn vier leidende principes geformuleerd die nog altijd actueel zijn:

- Dat wat mensen kunnen staat centraal
- Dichtbij, dienstverlening in de buurt
- Ondersteuning integraal en overzichtelijk- één huishouden, één plan, één regisseur
- Kostenbewust; budgetten per gebied

De vertaling van deze leidende principes naar de dagelijkse praktijk van wijkcoaches vindt plaats aan de hand van de 'Zorgpiramide':

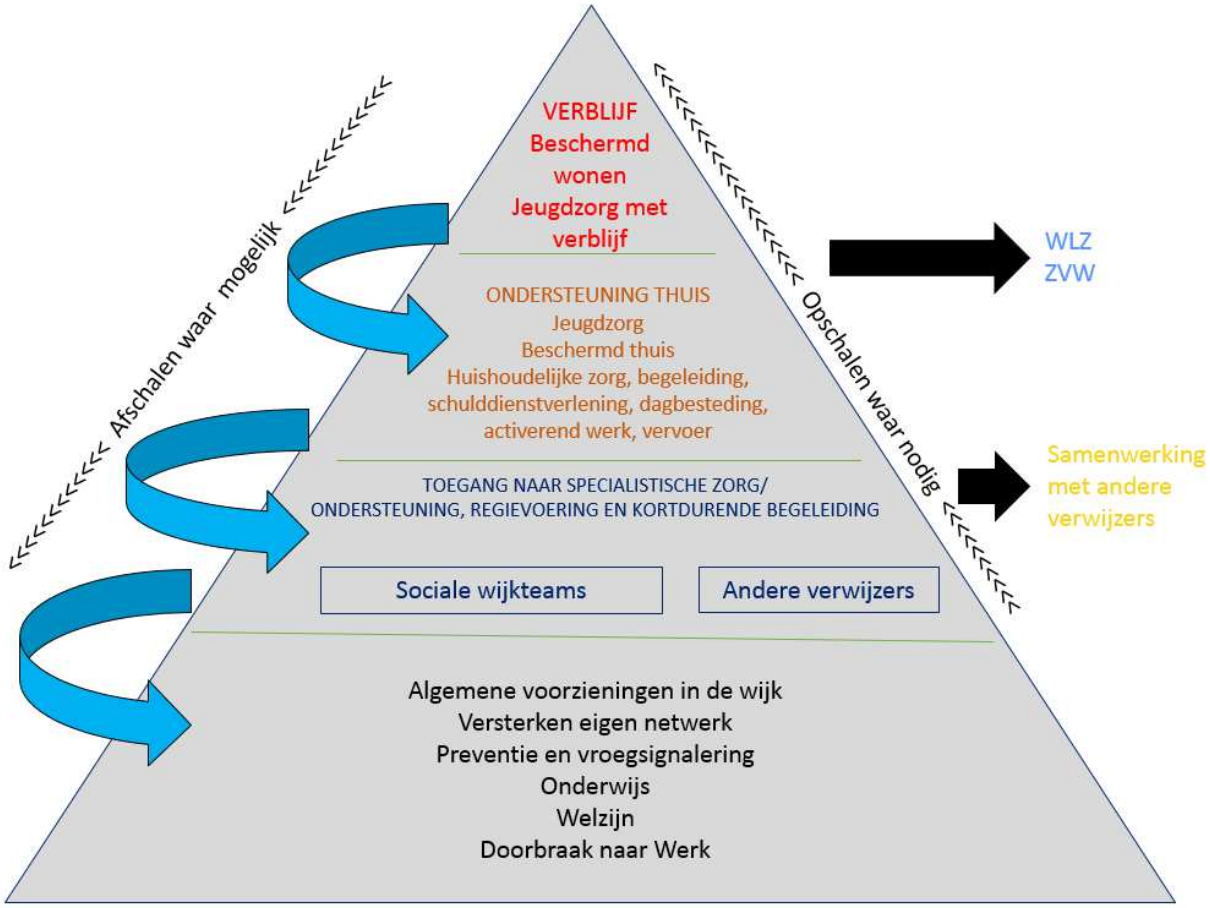

Leidende principes in de praktijk

<u>Dat wat mensen kunnen staat centraal</u>

Het sociaal wijkteam is primair de uitvoerende organisatie die namens het college in gesprek gaat met inwoners. Daarbij vormt de wijkcoach een beeld van hoe de inwoner meedoet in de samenleving en doet een integrale uitvraag op de diverse leefgebieden, dus breder dan alleen zorg, om in beeld te krijgen wat speelt en wat nodig is. Samen met de inwoner bepaalt de wijkcoach de noodzaak:

1. Inwoners hebben regie (eventueel met ondersteuning door de wijkcoach) op het vinden van eigen oplossingen: zij zijn zich bewust van wat zij zelf kunnen. Zij zijn in staat zelf oplossingen te vinden en uit te voeren.
2. Inwoners gebruiken hun eigen netwerk: zij zijn zich bewust van de ondersteungingsmogelijkheden in hun directe omgeving en zetten die ook in.

3. Inwoners benutten de beschikbare algemene voorzieningen. De wijkcoach ondersteunt bij het vinden van deze algemene voorzieningen, in de wijk of daarbuiten.
4. Afhankelijk van de situatie verleent de wijkcoach zelf eventuele laagdrempelige zorg en ondersteuning.
5. De wijkcoach zet tijdig (door de gemeente ingekochte) specialistische vormen van ondersteuning in. In het belang van de inwoner maakt de wijkcoach resultaatafspraken met de uitvoerende partij en bewaakt de realisatie.
6. De wijkcoach beziet samen met de inwoner wanneer en op welke wijze een lichtere vorm van ondersteuning ingezet kan worden.

Het voeren van de regie door de wijkcoach, vereist dat de wijkcoach een netwerk heeft van partners in de wijk en daarbuiten en dus kan inspelen op de veranderende situatie van de inwoner. De wijkcoach is vindbaar voor deze partners, bijvoorbeeld wijkagenten, maatschappelijke organisaties, cluster W&I en andere werkpartners, zorgorganisatie, reclassering en onderneemt zo nodig actie, dit na onderling overleg. Andersom zoekt de wijkcoach deze partners ook actief op indien de situatie van de inwoners daartoe aanleiding geeft en zorgt de wijkcoach voor een warme overdracht.
De wijkcoach kan hiermee, al voordat problemen ontstaan, de vraag signaleren en daardoor preventief gepaste, lichte interventies inzetten.

De relatie tussen participatie en financiële stabiliteit enerzijds en zorg & welzijn anderzijds is zeer belangrijk: dit zijn communicerende vaten. De visie van de gemeente op hoe je inwoners vooruit helpt is dat participatie - bij voorkeur in de vorm van (betaald) werk - een goed middel is en dat rust en stabiliteit in de financiën randvoorwaardelijk zijn voor het werken aan andere problemen en het zetten van stappen. Oftewel, inzetten op participatie en financiële stabiliteit bevordert het welzijn van inwoners, wat leidt tot een effectievere inzet van zorg en uiteindelijk een afname van de zorgvraag. Vertaald naar de ondersteuning in een individueel geval betekent dit dat aandacht voor en ondersteuning bij participatie en financiële stabiliteit voor de wijkcoach altijd belangrijk is en nooit bijzaak: ondersteuning bij hulp- en zorgvragen gaat altijd samen met de inzet op participatie en financiële rust.

<u>Dichtbij, dienstverlening in de buurt</u>
Wijkcoaches kennen het voorzieningenaanbod in de wijk en (direct) daarbuiten. Hierdoor kunnen zij de geconstateerde ondersteuningsbehoefte van individuele inwoners verbinden met dit aanbod. Daarnaast heeft sociale wijkteams een signalerende functie, ook richting de teams Leefomgeving:
- Sluit het beschikbare aanbod aan op de behoefte?
- Gemotiveerd aangeven dat ander, aanvullend aanbod nodig is.

<u>Ondersteuning integraal en overzichtelijk</u>
Het centrale uitgangspunt is ‘één gezin, één plan, één regisseur’. Daarom worden zorg en maatschappelijke ondersteuning effectief georganiseerd. Inwoners krijgen niet meer te maken met langs elkaar heen werkende professionals. De ondersteuning is eenvoudig en samenhangend.
- Iedere inwoner met een hulp-/ ondersteuningsvraag heeft één plan, dat hij zelf en/of met hulp van zijn coach maakt en waarvan hij zelf eigenaar is.
- De wijkcoach heeft een ondersteunende rol naar de inwoner. Als deze als eigenaar niet (volledig) zelf de regie kan voeren, wordt de rol van de wijkcoach groter.
- Een goed plan heeft realistische, meetbare doelen. Hiermee heeft de inwoner inzichtelijk welke ondersteuning hij waarvoor, van wie en op welk moment krijgt. Inwoner en coach zijn er zelf verantwoordelijk voor om de realisatie te monitoren (indien van toepassing, op basis van informatie van de ondersteuner) en doelen waar nodig bij te stellen.
- De wijkcoaches bewaken met de inwoner dat er sprake is van integraal afgestemde ondersteuning: het is voor alle betrokkenen duidelijk wie wat doet. Het plan is hiervoor de basis. De daarin als betrokkenen genoemde hulp-/dienstverleners stemmen met elkaar af en werken samen waarbij de wijkcoach in het belang van de inwoner.

<u>Kostenbewust</u>
De gemeente stelt een budget per wijk vast voor maatwerk- en specialistische voorzieningen. Sociale wijkteams zijn verantwoordelijk voor de inzet van voorzieningen bij de inwoners van de wijk met een vraag voor zorg en ondersteuning, binnen dit budgettaire kader. Dit gebeurt op een duidelijke en transparante manier.
Op individueel niveau zetten wijkcoaches passende zorg in: ze kijken per vraag wat aan inzet noodzakelijk is om het te realiseren resultaat te behalen. Dit evalueren zij regelmatig samen met de inwoner.

Door de inzet van passende zorg bereikt de Stichting Sociale Wijkteams Arnhem een verschuiving van hoog specialistische dure zorg naar alternatieve en lichtere vormen van zorg die dichterbij huis wordt geboden, dit bij een minimaal gelijkblijvende inwonerstevredenheid.

WijzijnAdviesraadArnhem
Jeugd

Gemeente Arnhem
College Burgemeester en Wethouders
t.a.v. Hans de Vroome

Datum: 29 november 2019

Onderwerp: Gevraagd advies over beleidsregels en richtlijnen Jeugdzorg

Op vrijdag 15 november 2019 ontving de Adviesraad Jeugdhulp de concept versie beleidsregels en richtlijnen Jeugdzorg met het verzoek binnen 14 dagen te adviseren.
Opnieuw moeten wij constateren dat de tijd die ons toegemeten werd om een advies te geven zeer krap bemeten was waardoor er onvoldoende gelegenheid was om ons terdege te verdiepen in de toegezonden informatie en de mogelijkheid ontbrak om een achterbanraadpleging te doen.
Desalniettemin geven wij door middel van dit schrijven een gevraagd advies dat door deze korte tijdspanne mogelijk wat onevenwichtig en onvolledig is.

Algemeen
De Adviesraad Jeugdhulp begrijpt dat beleidsregels nuttig en nodig zijn, echter deze dienen er voor te zorgen dat het doel zoals geformuleerd ook uitvoerbaar is opdat de jeugdige en zijn systeem binnen de gemeente Arnhem snel, adequaat en op maat geholpen wordt.
In hoeverre hebben de wijkcoaches en de GI's de vrijheid om de beleidsregels en daaraan gekoppelde richtlijnen zodanig uit te voeren dat er maatwerk mogelijk is? In hoeverre worden de uitvoerders belemmerd door te veel administratie, wat ten koste gaat van de gebruiker? In hoeverre wordt de burger op de hoogte gebracht van hetgeen van hem/haar verwacht wordt als het gaat over rechten en plichten?
Advies: Stuur op duidelijk verwachtingsmanagement voor alle betrokkenen.

a. Maak een folder voor de burger in Jip-en Janneke taal over rechten en plichten t.a.v. recht op Jeugdzorg en gebruik van voorliggende voorzieningen, en zorg voor een grote verspreiding bij wijkgebouwen, huisartspraktijken, bibliotheken e.d.
b. Evalueer de beleidsregels en de effectiviteit van uitvoering van de richtlijnen binnen een jaar na implementatie in samenhang met de notities Kwaliteit, Toezicht en Handhaving, Programma van Eisen en andere nota's die de toewijzing en indicatie van zorg betreffen.
c. Zorg voor eenduidige informatie en kennis bij de wijkteams zodat toewijzing van hulp voor alle inwoners binnen de gemeente Arnhem, ongeacht wijk zonder willekeur plaatsvindt. Werk nieuwe medewerkers goed in en zorg voor regelmatige her- en bijscholing.

Woonplaatsbeginsel
De Adviesraad ziet problemen wanneer bij co-ouderschap en evenredige verdeling van verblijf van de jongere in twee verschillende gemeenten, de keuze voor welke gemeente verantwoordelijk is voor een kinderbeschermingsmaatregel of jeugdreclassering, overgelaten wordt aan de gemeenten onderling.
Advies: Stel bij co-ouderschap middels het ouderschapsplan meteen vast welke gemeente de regie neemt en als woonplaats voor de jeugdige wordt aangemerkt m.a.w. zorg ervoor dat de keuze hiervoor primair bij de ouders gelegd wordt.
Woonplaatsbeginsel is nadelig voor gemeenten met veel bovenregionale voorzieningen.
Advies: Overleg binnen de samenwerkende regio wat wenselijk is op dit gebied en of de compensatie die men hiervoor ontvangt recht doet aan gewogen gelijkheid in te dragen kosten.

Stappenplan
We nemen aan dat degene die het stappenplan uitvoert de wijkcoach zal zijn. We raden aan om dit expliciet in de beleidsregels op te nemen zodat ook duidelijk is wie vervolgens de regie blijft voeren/houdt. De hulpvraag van de burger moet leidend zijn, en niet een diagnose.
Advies: Zorg ervoor dat dat de jeugdige de hulp krijgt die passend en nodig is om de hulpvraag te beantwoorden; wie, waarom en uit welke pot er wordt betaald, dient secundair te zijn. De burger kan daarover geïnformeerd worden maar dient daar niet mee belast te worden. Strijd om voor hulp in aanmerking te komen dient nooit plaats te hoeven vinden.

Gebruikelijke zorg
Wat gebeurt er met mensen die niet beschikken over een ondersteunend netwerk, maar ook niet de vaardigheden hebben om vervolgens aan de bel te hangen en de juiste hulp in te roepen? Dit betreft bijv. mensen die chronisch overbelast zijn, laaggeletterd of zeer laag opgeleid zijn, voor wie overheidsregels in het algemeen moeilijk te begrijpen zijn.
Advies: Zet de wijkcoach in om de ouder en ev. de jeugdige te begeleiden die niet in staat zijn zelf te onderbouwen en/of relevante en objectieve criteria aan te kunnen geven, om af te kunnen wijken van de richtlijnen gebruikelijke zorg zodat de jeugdige de juiste zorg kan ontvangen en overbelaste ouders geholpen worden.
Advies: Voeg de volgende regel toe voor de gemeente Arnhem: van ouders/verzorgers van schoolgaande kinderen wordt verwacht dat zij constructief contact onderhouden met de onderwijsinstelling waar hun kind vertoeft t.b.v. de voortgang van het onderwijs aan het kind.

Afstemmen op andere voorzieningen
We lezen: “Goed overleg tussen het gezin, de gemeente en de zorgverzekeraar is in een dergelijke situatie noodzakelijk”. Wie heeft hier de regie in? Stel dat het overleg niet op gang komt, of men naar elkaar wijst. Wie is dan verantwoordelijk om het te regelen?
Advies: Zorg ervoor dat de burger zo goed mogelijk kan profiteren van alle voorzieningen die er zijn.

a. Stuur op samenwerking, regievoering en afstemming tussen voorzieningen, aanbieders, onderwijs/ketenzorg.
b. Zorg voor continuïteit van zorg, en zo weinig mogelijk wisseling van wijkcoach/hulpverlener.
c. Wijs de aanvrager van hulp standaard op de mogelijkheid om gebruik te maken van cliëntondersteuning en begeleid -indien nodig- daarbij.
d. Zorg voor een cliëntvolgsysteem, waarbij de wijkcoach tijd neemt om samen met de hulpvrager(s) de hulpvraag halfjaarlijks te evalueren op haalbaarheid en effectiviteit, zodat op- of afgeschaald kan worden.

Inkomenstoets
Een 'inkomenstoets' voor gebruikelijke zorg vindt de Adviesraad geen goed idee. Het gaat om belastbaar inkomen en dat wordt niet zichtbaar uit zo'n toets. Hierin wordt bv geen rekening gehouden met studieschulden, schulden uit een scheiding en alimentatie.
Advies: Overweeg de inkomenstoets niet te hanteren of onderzoek of er een rechtvaardiger manier is om belastbaar inkomen en draagkracht te meten.

PGBdocument
Wat betreft de eigen bijdrage is dit document verouderd.
Advies: Zorg voor documenten die up to date zijn.

Uiteraard zijn wij graag bereid, indien hieraan behoefte bestaat, bovenstaande adviezen toe te lichten.

Met vriendelijke groet, namens de Adviesraad Jeugdhulp,

Hassan Razza, lid Adviesraad en Hanneke Bakx, voorzitter Adviesraad.

i.a.a. Michiel Noordanus, Gemeenteraad Arnhem

Reactie College op Gevraagd advies over beleidsregels en richtlijnen Jeugdzorg
(originele tekst cursief gemaakt)

College van Burgemeester & Wethouders
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Arnhem, 28 november 2019

Onderwerp: Gevraagd advies over beleidsregels en richtlijnen Jeugdzorg

Geacht College,

Op vrijdag 15-11-19 ontving de Adviesraad Jeugdhulp de concept versie beleidsregels en richtlijnen Jeugdzorg met het verzoek binnen 14 dagen te adviseren.
Opnieuw moeten wij constateren dat de tijd die ons toegemeten werd om een advies te geven zeer krap bemeten was waardoor er onvoldoende gelegenheid was om ons terdege te verdiepen in de toegezonden informatie en de mogelijkheid ontbrak om een achterbanraadpleging te doen. Desalniettemin geven wij door middel van dit schrijven een gevraagd advies dat door deze korte tijdspanne mogelijk wat onevenwichtig en onvolledig is.
Wij beseffen dat de gegeven tijdspanne gering is geweest. Om die reden is de opzet van de Beleidsregels en richtlijnen op 18 november mondeling toegelicht. Wij zijn de Adviesraad dankbaar dat ze in korte tijd toch een advies heeft geleverd, dat in de besluitvorming door het college kan worden meegenomen.

Algemeen
De Adviesraad Jeugdhulp begrijpt dat beleidsregels nuttig en nodig zijn, echter deze dienen er voor te zorgen dat het doel zoals geformuleerd ook uitvoerbaar is opdat de jeugdige en zijn systeem binnen de gemeente Arnhem snel, adequaat en op maat geholpen wordt.
In hoeverre hebben de wijkcoaches en de GI's de vrijheid om de beleidsregels en daaraan gekoppelde richtlijnen zodanig uit te voeren dat er maatwerk mogelijk is? In hoeverre worden de uitvoerders belemmerd door te veel administratie, wat ten koste gaat van de gebruiker? In hoeverre wordt de burger op de hoogte gebracht van hetgeen van hem/haar verwacht wordt als het gaat over rechten en plichten?
Advies: Stuur op duidelijk verwachtingsmanagement voor alle betrokkenen.

a. *Maak een folder voor de burger in Jip-en Janneke taal over rechten en plichten t.a.v. recht op Jeugdzorg en gebruik van voorliggende voorzieningen, en zorg voor een grote verspreiding bij wijkgebouwen, huisartspraktijken, bibliotheken e.d.*
   Begin 2020 zal op basis van de vastgestelde Beleidsregels een toelichting worden gemaakt voor inwoners van de stad. Over de wijze van communicatie maken wij graag gebruik van uw deskundigheid.

b. *Evalueer de beleidsregels en de effectiviteit van uitvoering van de richtlijnen binnen een jaar na implementatie in samenhang met de notities Kwaliteit, Toezicht en Handhaving, Programma van Eisen en andere nota's die de toewijzing en indicatie van zorg betreffen.*
Na het eerste half jaar zal het college een tussenevaluatie uitvoeren over de werking van de Beleidsregels. De uitkomsten hiervan zullen worden gedeeld met de gemeenteraad en de Adviesraden.

c. *Zorg voor eenduidige informatie en kennis bij de wijkteams zodat toewijzing van hulp voor alle inwoners binnen de gemeente Arnhem, ongeacht wijk zonder willekeur plaatsvindt. Werk nieuwe medewerkers goed in en zorg voor regelmatige her- en bijscholing.*
De Beleidsregels en richtlijnen vormen een onderdeel van de set maatregelen die in de MJPB 2020-2023 zijn vermeld. Ook de nieuwe contractering per 1-7-2020 zal voor nieuwe informatie voor onze inwoners en wijkteams gaan zorgen. Begin 2020 wordt gewerkt aan een goede ontsluiting van alle informatie zodat inwoners en professionals met dezelfde informatie kunnen werken.

Woonplaatsbeginsel

De Adviesraad ziet problemen wanneer bij co-ouderschap en evenredige verdeling van verblijf van de jongere in twee verschillende gemeenten, de keuze voor welke gemeente verantwoordelijk is voor een kinderbeschermingsmaatregel of jeugdreclassering, overgelaten wordt aan de gemeenten onderling.
Advies: *Stel bij co-ouderschap middels het ouderschapsplan meteen vast welke gemeente de regie neemt en als woonplaats voor de jeugdige wordt aangemerkt m.a.w. zorg ervoor dat de keuze hiervoor primair bij de ouders gelegd wordt.*
Het woonplaatsbeginsel levert in de praktijk regelmatig onduidelijkheid op. Dit komt onder andere omdat ouders na een scheiding relatief vaak verhuizen. Dat komt ook voor na ondertekening van het ouderschapsplan. De gemeente Arnhem gaat bij de bepaling van het woonplaatsbeginsel zoveel mogelijk uit van landelijke afspraken over dit onderwerp.
Woonplaatsbeginsel is nadelig voor gemeenten met veel bovenregionale voorzieningen.
Advies*: Overleg binnen de samenwerkende regio wat wenselijk is op dit gebied en of de compensatie die men hiervoor ontvangt recht doet aan gewogen gelijkheid in te dragen kosten.*
De gemeente Arnhem gaat bij de bepaling van het woonplaatsbeginsel zoveel mogelijk uit van landelijke afspraken over dit onderwerp. Elke gemeente gaat uit van de budgetten voor jeugdzorg / sociaal domein die zij daarvoor van het rijk ontvangt; er zijn geen afspraken over een regionale herverdeling van deze budgetten.

Stappenplan

We nemen aan dat degene die het stappenplan uitvoert de wijkcoach zal zijn. We raden aan om dit expliciet in de beleidsregels op te nemen zodat ook duidelijk is wie vervolgens de regie blijft voeren/houdt. De hulpvraag van de burger moet leidend zijn, en niet een diagnose.
Advies: *Zorg ervoor dat dat de jeugdige de hulp krijgt die passend en nodig is om de hulpvraag te beantwoorden; wie, waarom en uit welke pot er wordt betaald, dient secundair te zijn. De burger kan daarover geïnformeerd worden maar dient daar niet mee belast te worden. Strijd om voor hulp in aanmerking te komen dient nooit plaats te hoeven vinden.*
Wij zijn het eens met het uitgangspunten dat de jeugdige de hulp dient te krijgen die passend en nodig is. Wel vraagt het college aandacht voor het verduidelijken van de verantwoordelijkheden van

verschillende organisaties. De tekorten in het sociaal domein maken het immers noodzakelijk om keuzes te maken, zodat inwoners die echt hulp nodig hebben ook daadwerkelijk ondersteund kan worden. De Beleidsregels moeten helpen om duidelijkheid te geven en 'strijd' te voorkomen.

Gebruikelijke zorg

Wat gebeurt er met mensen die niet beschikken over een ondersteunend netwerk, maar ook niet de vaardigheden hebben om vervolgens aan de bel te hangen en de juiste hulp in te roepen? Dit betreft bijv. mensen die chronisch overbelast zijn, laaggeletterd of zeer laag opgeleid zijn, voor wie overheidsregels in het algemeen moeilijk te begrijpen zijn.

Advies: *Zet de wijkcoach in om de ouder en ev. de jeugdige te begeleiden die niet in staat zijn zelf te onderbouwen en/of relevante en objectieve criteria aan te kunnen geven, om af te kunnen wijken van de richtlijnen gebruikelijke zorg zodat de jeugdige de juiste zorg kan ontvangen en overbelaste ouders geholpen worden.*

De wijkcoach bepaalt met ouders wat ze zelf kunnen doen. Zo nodig wordt ondersteuning aangeboden. Dit maakt deel uit van de opdracht aan de Sociale Wijkteams, zie ook het Stappenplan in de Beleidsregels.

Nemen we mee in communicatie.

Advies: *Voeg de volgende regel toe voor de gemeente Arnhem: van ouders/verzorgers van schoolgaande kinderen wordt verwacht dat zij constructief contact onderhouden met de onderwijsinstelling waar hun kind vertoeft t.b.v. de voortgang van het onderwijs aan het kind.*

Is opgenomen in de Beleidsregels Jeugdzorg.

Afstemmen op andere voorzieningen

We lezen: "Goed overleg tussen het gezin, de gemeente en de zorgverzekeraar is in een dergelijke situatie noodzakelijk". Wie heeft hier de regie in? Stel dat het overleg niet op gang komt, of men naar elkaar wijst. Wie is dan verantwoordelijk om het te regelen?

Advies: *Zorg ervoor dat de burger zo goed mogelijk kan profiteren van alle voorzieningen die er zijn.*

De coach heeft de regie en gaat in overleg met andere partijen, als het overleg niet op gang komt. Uitgangspunt in de Beleidsregels is het Stappenplan, dat mede bepaalt of de inzet van een voorziening noodzakelijk is. De jeugdwet is niet bedoeld om inwoners optimaal te laten profiteren van beschikbare voorzieningen.

a. *Stuur op samenwerking, regievoering en afstemming tussen voorzieningen, aanbieders, onderwijs/ketenzorg.*
   Mee eens, hoeft niet in de Beleidsregels.
b. *Zorg voor continuïteit van zorg, en zo weinig mogelijk wisseling van wijkcoach/hulpverlener.*
   Mee eens, hoeft niet in de Beleidsregels.
c. *Wijs de aanvrager van hulp standaard op de mogelijkheid om gebruik te maken van cliëntondersteuning en begeleid -indien nodig- daarbij.*
   Dit is geregeld via de opdracht aan de sociale Wijkteams en wordt al aangegeven bij het eerste gesprek met de inwoners en via de website van de wijkteams.
d. *Zorg voor een cliëntvolgsysteem, waarbij de wijkcoach tijd neemt om samen met de hulpvrager(s) de hulpvraag halfjaarlijks te evalueren op haalbaarheid en effectiviteit, zodat op- of afgeschaald kan worden.*
   Dit wordt meegenomen in het nieuwe cliëntvolgsysteem dat wordt ingevoerd in april 2020.

Inkomenstoets

Een 'inkomenstoets' voor gebruikelijke zorg vindt de Adviesraad geen goed idee. Het gaat om belastbaar inkomen en dat wordt niet zichtbaar uit zo'n toets. Hierin wordt bv geen rekening gehouden met studieschulden, schulden uit een scheiding en alimentatie.

***Advies**: Overweeg de inkomenstoets niet te hanteren of onderzoek of er een rechtvaardiger manier is om belastbaar inkomen en draagkracht te meten.*

Wij onderkennen de problemen bij het invoeren van de inkomenstoets. Mede op basis hiervan hebben wij besloten om geen inkomenstoets in deze Beleidsregels op te nemen.

PGBdocument

Wat betreft de eigen bijdrage is dit document verouderd.

***Advies**: Zorg voor documenten die up to date zijn.*

In het hoofdstuk over PGB wordt verwezen naar de Uitgangspuntennotitie PGB Arnhem 2017. Deze uitgangspunten zijn nog steeds van kracht en liggen ten grondslag aan de Verordening Jeugdhulp Gemeente Arnhem 2019. Daarmee is dit document nog steeds up to date.

Uiteraard zijn wij graag bereid, indien hieraan behoefte bestaat, bovenstaande adviezen toe te lichten.

Met vriendelijke groet, namens de Adviesraad Jeugdhulp,

Hassan Razza, lid Adviesraad en Hanneke Bakx, voorzitter Adviesraad.

Bijlage 2a: Kwaliteitskader

Kwaliteitskader voor zorgaanbieders die vallen onder de Wmo 2015 en Jeugdwet - Regio Centraal Gelderland

Uitgangspunten

Regio Centraal Gelderland, Module inkoop voorziet met zijn inkoop in dienstverlening voor verschillende kwetsbare doelgroepen. Tevens hecht Regio Centraal Gelderland, Module inkoop, derhalve grote waarde aan de borging van kwaliteit van zorgaanbieders die deze dienstverlening gaan uitvoeren.
Het uitgangspunt van dit kwaliteitskader is een gedeelde visie op de vraag wat goede zorg is voor mensen die voor een bepaalde periode hulp of ondersteuning nodig hebben.

U dient als zorgaanbieder, zo ook alle zorgverleners die u in gaat zetten op eventuele opdrachten, over voldoende deskundigheid te beschikken op het gebied van de zorgvorm(en) waarvoor u zich inschrijft. Dit geldt tevens voor de benodigde kennis van wet- en regelgeving die van toepassing is voor de zorgvorm waarvoor u zich heeft ingeschreven.
In dit document zijn de kwaliteitseisen opgenomen die gelden voor de zorgaanbieders (en onderaannemers) die zorg aanbieden vanuit de Wmo 2015 en de Jeugdwet.
Dit betreft zorgaanbieders die een contract aangaan met een gemeente of met gemeenten die vallen binnen de Regio Centraal Gelderland.

Reikwijdte

Dit kwaliteitskader bevat kwaliteitseisen die van toepassing zijn op de gehele looptijd van de overeenkomst.
Gedurende het proces voor contractering, oftewel de inschrijvingsfase, wordt de zorgaanbieder getoetst: dat wil zeggen dat Regio Centraal Gelderland, nagaat in hoeverre de zorgaanbieder én eventuele onderaannemers voldoen aan de kwaliteitseisen zoals genoemd in dit document.
Uiteraard zijn ook de overige bepalingen, zoals vastgelegd in de contracten van toepassing.
Dat betekent onder andere, dat te allen tijde óók de product specifieke eisen gelden: deze zijn aanvullend op onderstaande eisen uit dit kwaliteitskader.

Doelen

Doelen van dit kwaliteitskader zijn:

- Het geeft duidelijkheid naar cliënten: wat mogen zij verwachten van de geboden zorg en ondersteuning;
- Het is stimulerend voor de organisaties en medewerkers die de zorg uitvoeren; het helpt hen bij het voortdurend werken aan kwaliteitsverbetering;
- Het is richtinggevend voor de leiding van een zorgorganisatie: zij kan met het kader sturen op kwaliteit;
- Het preciseert aan welke kwaliteitseisen gecontracteerde zorgaanbieders dienen te voldoen;
- Het geeft duidelijkheid naar andere betrokken partijen zoals gemeenten, relatiemanagers van Module inkoop en toezichthouders.

Samenwerking

Dit kwaliteitskader is tot stand gekomen in samenwerking tussen gemeenten in de regio en zorgaanbieders.

Opbouw van dit document

In dit document komen achtereenvolgens de volgende onderwerpen aan de orde:

- A. Kwaliteitseisen algemeen: Wmo en Jeugd
- B. Kwaliteitseisen Jeugd

Gebruikte definities en begrippen

Cliënt	De inwoner woonachtig binnen de gemeentegrenzen van de aanbestedende dienst, die in aanmerking komt voor een voorziening al dan niet door particuliere- of publieke gelden verstrekt. Voor het woord cliënt kan ook “inwoner” worden gelezen. Tevens geldt dat in plaats van het woord cliënt, ook “(wettelijk) vertegenwoordiger” gelezen kan worden.
Eisen	Kwaliteitseisen die worden gesteld aan de zorgaanbieder. Voor het woord eis, kan ook “criterium” worden gelezen.
IAS	Interactief Aankoop Systeem
Jeugdwet	Deze wet geldt sinds 1 januari 2015 en regelt de kaders waarlangs gemeenten de zorg en hulpverlening aan jongeren moeten organiseren.
Toegang	Het wijkteam, sociaalteam of Wmo-loket dan wel dienovereenkomstig van één van de deelnemende gemeente, waar de inwoner zich in eerste instantie meldt.
UEA	Uniform Europees Aanbestedingsdocument
Wmo	Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo 2015)
Opdrachtgever	De gemeente die met zorgaanbieder een (raam)overeenkomst sluit.
Zorgaanbieder	De partij met wie de opdrachtgever een (raam)overeenkomst heeft gesloten.

A. Kwaliteitseisen Wmo en Jeugd	
A1*	**Basishouding (transformatie/innovatie)** Voor de gemeenten ligt er voor de komende jaren een grote veranderopgave. Van zorgaanbieders wordt verwacht dat zij hier hun dienstverlening en innovatie op aanpassen. De Regio Centraal Gelderland verwacht van zorgaanbieders dat ze aantoonbaar de zelfredzaamheid van de cliënten stimuleren of stabiliseren, en waar nodig compenseren of ondersteunen. De zorgaanbieder werkt daarbij aantoonbaar samen met zowel formele als informele ketenpartners. De zorgaanbieder bevestigt daarom de volgende principes en zet bij zijn dienstverlening in op deze principes: a) lichtere vormen van zorg en ondersteuning inzetten die zorginzet vanuit de specialistische zwaardere zorg verkorten of de resultaten ervan verbeteren, bijvoorbeeld aansluiting bij algemene voorzieningen; b) bijdragen aan een meer integrale, wijkgerichte en/of multidisciplinaire dienstverlening met als doel het leveren van betere of goedkopere zorg, waarbij te allen tijde wordt voldaan aan de (kwaliteits)eisen zoals vastgelegd in de contractering. De zorgaanbieder levert, na voorlopige gunning, hiertoe een plan van aanpak of beleidsplan aan, waarin staat beschreven hoe de zorgaanbieder werkt aan deze 2 principes. Dit plan bestaat uit maximaal 2 pagina's, lettertype Arial en lettergrootte 10. De volgende onderwerpen dienen in ieder geval in het plan van aanpak/beleidsplan te zijn opgenomen: - hoe wordt voldaan aan de eerder genoemde principes; - de wijze waarop het afschalen van de zorg is geïntegreerd in de werkwijze, in het proces en in de contacten met stakeholders; - de rol in de ketensamenwerking tussen zorgaanbieders onderling; - de rol in de ketensamenwerking regionaal en lokaal met gemeenten en lokale oriëntatie op de wijken waar de zorgaanbieder zorg levert; - hoe de zorgaanbieder zich oriënteert op de lokale algemene voorzieningen en hoe hij deze inzet. De zorgaanbieder toont hierin een proactieve houding. De zorgaanbieder beschrijft concreet hoe aan deze principes te gaan voldoen, zo mogelijk met voorbeelden.
A2	**Ondersteuningsplan** De door de zorgaanbieder te verlenen ondersteuning wordt verwerkt in een ondersteuningsplan die de zorgaanbieder en cliënt samen opstellen voor de start van het traject (behandeling). Dat betekent dat het ondersteuningsplan gereed dient te zijn bij de start van het traject (behandeling). Het sociale netwerk is ook betrokken bij het opstellen van het plan en de cliënt heeft zijn/haar ondersteuningsvraag kunnen formuleren. Het plan wordt altijd gedeeld met de zorgaanbieder/gemeente. Dit is nodig om de toewijzing en vordering hiervan te monitoren. De cliënt wordt hier van tevoren over geïnformeerd door de Toegang. Het plan wordt afgestemd met de Toegang, rekening houdend met de privacy regels (uitzondering: bij een geautoriseerde verwijzer is dit niet van toepassing, tenzij gemeentelijk beleid anders heeft bepaald). De geboden hulp/ondersteuning sluit aan op de reële behoefte en mogelijkheden van de cliënt en zijn/haar sociale netwerk (waaronder eventueel mantelzorgers).

	De cliënt is inhoudelijk voldoende betrokken geweest bij het formuleren van zijn/haar vraag en het opstellen van het plan en heeft daarmee ingestemd. Het ondersteuningsplan is ondertekend door de cliënt of wettelijk vertegenwoordiger van de cliënt. Algemeen: In het ondersteuningsplan zijn in ieder geval de volgende onderwerpen beschreven: - De kansen/mogelijkheden en ondersteuningsbehoeften van de cliënt en welke hulp/ondersteuning wordt geboden; - Welke doelafspraken maken cliënt en zorgaanbieder en hoe gaan zij deze bereiken? - Binnen welk tijdsbestek moeten deze doelen behaald worden en hoeveel uur is daarvoor nodig? - Wanneer wordt geëvalueerd (datum vastgelegd)? - De inzet van en afstemming met algemene voorzieningen (indien van toepassing)- In het plan staat de naam van de eerstverantwoordelijke (medewerker van de zorgaanbieder) vermeld. De eerstverantwoordelijke of diens vervanger is goed bereikbaar; - In het plan staat vermeld wie de casusregisseur of coördinator is (in het geval van meervoudige, complexe problematiek dient een regisseur te zijn aangewezen, zie eis A4 Casusregie). - De inbreng van een multidisciplinair team (indien van toepassing) is beschreven in het ondersteuningsplan; - De afstemming tussen dagbesteding, werk en wonen (indien van toepassing), is zichtbaar in het ondersteuningsplan; In het geval van Jeugdhulp, gaat het erom dat de jeugdige zich onbedreigd kan ontwikkelen op alle leefgebieden; de eigen kracht van de jeugdige, de ouders en hun netwerk is het vertrekpunt voor passende hulp; Voor de producten binnen de zorgvorm 'Behandeling' geldt dat de specifieke eisen en afspraken zijn beschreven binnen de zorgvorm In alle voorkomende situaties geldt dat zodra de toegang al een plan heeft opgesteld en zij de verwijzer naar de zorg is, de zorgaanbieder zijn ondersteuningsplan hierop aanpast. Het kan nooit zo zijn dat dit een afwijkend plan is, zonder dat dit voorafgaand aan het opstellen ondersteuningsplan, is afgestemd met de Toegang. Het uitgangspunt hierbij is te allen tijde dat de in te zetten zorg bijdraagt aan het doel dat door de Toegang is gesteld. Indien het nodig is, om gedurende de uitvoering van het ondersteuningsplan doelstellingen bij te stellen, moet dit altijd in overleg met de oorspronkelijke verwijzer gebeuren. *Regionaal wordt de term "ondersteuningsplan" aangehouden: hiermee wordt ook het "gezinsplan" bedoeld, maar niet een behandelplan.* *Tenzij het de uitvoering van een kinderbeschermingsmaatregel of jeugdreclassering of gesloten jeugdhulp betreft, kan het plan mondeling overeen worden gekomen met de jeugdige en de ouders. Indien de jeugdige, een van de ouders of de jeugdhulpaanbieder dat wenst, wordt het plan binnen veertien dagen op schrift gesteld. (Artikel 4.1.3 lid 4).*
A3	**Evaluatie van het ondersteuningsplan en de uitvoering daarvan, tussen zorgaanbieder en cliënt/informatie over voortgang traject** Evaluatie van het ondersteuningsplan door zorgaanbieder en cliënt vindt minimaal 1 keer per jaar plaats (of bij een traject dat korter is dan 1 jaar: minimaal 1 keer), tenminste 6 weken voor afloop van de indicatie, tenzij anders bepaald in de product specifieke eisen. Er wordt van de evaluatie een verslag gemaakt, dat ondertekend is door de cliënt, zodat helder is dat deze evaluatie is besproken met de desbetreffende cliënt. De datum van de eerstvolgende evaluatie staat in het ondersteuningsplan genoteerd.

	Meerdere evaluatiemomenten zijn mogelijk: dit gebeurt op advies en initiatief van de Toegang of zorgaanbieder. Uit de evaluatie blijkt in hoeverre de zelfredzaamheid en participatie van de cliënt is toegenomen, indien van toepassing. Als een doel of een resultaat niet gehaald wordt, is de zorgaanbieder verantwoordelijk voor de motivering waarom dat doel of resultaat niet gehaald is. De zorgaanbieder beschrijft de wijze waarop de gestelde doelen wel behaald kunnen worden. De zorgaanbieder borgt dat de cliënt en (in geval van jeugdhulp) de ouders of wettelijke vertegenwoordigers van een cliënt periodiek worden geïnformeerd over de evaluatie en voortgang van een traject (behandeling). Indien de verwijzing komt van de Toegang, dienen alle evaluaties, te worden aangeleverd bij de Toegang, mits de cliënt hiervoor toestemming heeft gegeven.
A4	**Afstemming** De aangeboden hulp/ondersteuning dient te worden afgestemd op andere vormen van geboden hulp en zorg. Uitwerking bovenstaande: - De zorgaanbieder sluit aan bij het uitgangspunt om zoveel mogelijk integraal te werken volgens het principe 1 gezin – 1 plan – 1 regisseur. Als een ondersteuningsplan al aanwezig is, op grond van de eerder toegewezen ondersteuning of hulp, sluiten nieuwe ondersteuningsplannen aan op dit plan. Deze worden afgestemd met de cliënt en de Toegang. - De nodige afspraken (schriftelijk/digitaal) zijn gemaakt in het kader van de onderlinge afstemming, waaronder overdracht; deze zijn bekend bij de cliënt en zijn/haar sociale netwerk. - In het kader van de onderlinge afstemming, worden gemaakte afspraken regelmatig besproken met de cliënt en zijn/haar sociale netwerk en zo nodig bijgesteld. - Met andere hulp- en zorgaanbieders vindt de noodzakelijke (schriftelijk/digitaal) gegevensuitwisseling plaats in het kader van de onderlinge afstemming. - Met andere hulp- en zorgaanbieders vindt evaluatie en zo nodig bijstelling plaats, in het kader van de onderlinge afstemming. - De continuïteit van de geboden hulp/ondersteuning is gewaarborgd.
A5	**Casusregie** In geval van meervoudige, complexe problematiek is één regisseur of coördinator aangewezen die de nodige samenhang en continuïteit bewaakt. In eerste aanleg is de cliënt zelf regisseur van zijn zorg, tenzij de Toegang eventueel in samenspraak met de zorgaanbieder(ers) vaststelt dat de cliënt niet in staat is om zelf regie te voeren. In tweede aanleg is de verwijzer (Toegang, gezinsvoogd etc.) de regievoerder. Indien de Toegang bepaalt dat dit beter door de zorgaanbieder kan worden gedaan, zal dit zodanig worden geïndiceerd. De Toegang bepaalt dit, indien mogelijk, in samenspraak met de cliënt. Vooraf aan de start van de zorg dient dit bepaald te worden en te worden vastgelegd in het (zorg)plan van de Toegang en in het ondersteuningsplan van de zorgaanbieder. - De regisseur heeft toegang tot de noodzakelijke gegevens om de casusregie uit te kunnen voeren. Indien de regie wordt uitgevoerd door de cliënt zelf of door de verwijzer, dient de zorgaanbieder de noodzakelijke gegevens beschikbaar te stellen. - Als een zorgaanbieder de casusregie (uit de opdracht van de Toegang moet blijken waaraan deze casusregie moet voldoen) niet voldoende uitvoert zoals is afgesproken bij de start van het traject, zal die zorgaanbieder het volgende half jaar geen casusregie-verzoeken krijgen.
A6*	**Veiligheid cliënt** In het kader van de geboden hulp/ondersteuning wordt de veiligheid van de cliënt gewaarborgd.

	Uitwerking: - Het gaat om de professionele basishouding van de hulpverlener: deze hulpverlener dient zich te allen tijde af te vragen: ”Is het hier veilig voor de cliënt? Welke risico’s zijn er voor de cliënt? Hoe kan ik die voor de cliënt verhelpen? “. - Het is de verantwoordelijkheid van de zorgaanbieder om risico’s te signaleren ten aanzien van de fysieke en sociale veiligheid van de cliënt. - Tevens wordt hiermee rekening gehouden bij de geboden hulp/ondersteuning: de professional houdt zicht op de veiligheid en neemt daarvoor benodigde acties en handelt daar naar. - De eventuele veiligheidsrisico’s en zijn/haar eigen verantwoordelijkheid zijn besproken met de cliënt en zijn/haar sociale netwerk.
A7*	**Kwaliteitssysteem** De zorgaanbieder werkt aantoonbaar aan kwaliteit: de inschrijver beschikt over een kwaliteitssysteem (beleid, protocol of beschreven werkwijze vertaald in een kwaliteitshandboek). Op het moment dat de zorgaanbieder voldoet aan de ISO 9001, HKZ certificering of een gelijkwaardige certificering, wordt automatisch voldaan aan deze eis. Indien de certificering wordt ingetrokken en/of niet wordt verlengd, dient de zorgaanbieder dit te allen tijde onverwijld door te geven aan de opdrachtgever. Indien de zorgaanbieder niet beschikt over een certificering ISO 9001, HKZ certificering of gelijkwaardig, dient de zorgaanbieder in het bezit te zijn van een kwaliteitshandboek. In dit kwaliteitshandboek zijn alle kwaliteitsdocumenten gebundeld en is de vindplaats van alle kwaliteitsdocumenten te achterhalen. Onder kwaliteitsdocumenten worden alle protocollen, richtlijnen, standard operating procedures (SOP's), werkinstructies, notities en andere voor het werkproces relevante geschreven teksten verstaan. Documenten waarin de kwaliteitsborging beschreven is, maken hier tevens deel van uit. Onder een kwaliteitsbeleid/werkend kwaliteitssysteem wordt tenminste verstaan: het systematisch uitvoeren van zelfevaluaties over de bereikte kwaliteit en de daaruit voortkomende verbeterplannen. Tevens bevat dit kwaliteitsbeleid werkinstructies en handelingsprotocollen die van toepassing zijn voor de uitvoering van de gecontracteerde opdrachten. Te denken valt aan een klachtenregeling, medicatieprotocol, agressieprotocol, calamiteitenprotocol, protocol meldcode die voldoet aan de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, protocol drang- en dwangmaatregelen en afspraken over gebruik verdovende middelen. De meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, de klachtenregeling en het calamiteitenprotocol zijn minimaal aanwezig en verwerkt in het kwaliteitssysteem en onderdeel van het kwaliteitshandboek. Medewerkers zijn op de hoogte van deze werkinstructies en handelingsprotocollen en handelen daar naar.
A8*	**Meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling** Zorgaanbieder houdt zich bij de verlening van hulp/ondersteuning aan de toepassing (d.w.z. implementatie binnen de organisatie) van de verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Dat wil zeggen dat de zorgaanbieder een meldcode moet hebben, deze geïmplementeerd moet zijn, dat volgens deze meldcode wordt gewerkt en dat het gebruik daarvan wordt bevorderd. Deze meldcode dient te voldoen aan de eisen zoals vastgelegd in de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, het Besluit verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.

	Competenties in relatie tot de aanpak van kindermishandeling Indien van toepassing gebruikt de zorgaanbieder de door het NJi opgestelde richtlijn: "Competenties in relatie tot de aanpak van kindermishandeling". *(Zie bijlage 1 van dit document.)* <u>Definitie "kindermishandeling" conform Wmo 2015 en Jeugdwet:</u> *kindermishandeling:* elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel; <u>Definitie "huiselijk geweld" conform Wmo 2015 en Jeugdwet:</u> *huiselijk geweld:* lichamelijk, geestelijk of seksueel geweld of bedreiging daarmee door iemand uit de huiselijke kring.
A9*	**Klachtenregeling** De zorgaanbieder heeft een effectieve en laagdrempelige regeling vastgelegd voor de afhandeling van klachten van cliënten en ten aanzien van gedragingen van de zorgaanbieder of haar medewerkers tegen een cliënt, conform vigerende wet- en regelgeving. Tevens wordt de cliënt geïnformeerd over de klachtenregeling en is deze makkelijk te vinden op de website van de betreffende zorgaanbieder. Naast dat de klachtenregeling makkelijk te vinden is voor een cliënt, is deze ook makkelijk te vinden door gemeenten, medewerkers van de organisatie (zorgaanbieder) en andere belanghebbenden. De zorgaanbieder stelt jaarlijks een openbaar klachtenjaarverslag op en publiceert dit op zijn website. In dit klachtenjaarverslag is minimaal beschreven: - hoeveel klachten zijn ingediend; - welke klachten zijn ingediend (beschrijving van de klacht, incl. het thema van de klacht); - de afhandelingstermijn (per klacht); - de wijze waarop de klachten zijn afgehandeld (per klacht); - de wijze van communicatie en opvolging van de klachten (per klacht); - welke verbetermaatregelen naar aanleiding van de klachten zijn genomen (per klacht). Zie artikel 4.2.1, 4.2.2 en 4.2.3 Jeugdwet ten aanzien van de klachtenregeling (= klachtencommissie). Zie artikel 3.2 Wmo 2015 ten aanzien van de klachtenregeling.
A10*	**Calamiteiten** De zorgaanbieder houdt zich bij de verlening van hulp/ondersteuning aan de toepassing van de meldplicht calamiteiten en de meldplicht geweld. Dit houdt in dat de zorgaanbieder iedere calamiteit, ieder geweldsincident en andere gebeurtenissen zoals aangegeven in het bijbehorende protocol *(zie bijlage xxx, in te vullen zodra gehele inhoud van contractering gereed is)* meteen aan de aangewezen toezichthoudend ambtenaar meldt waar de calamiteit zich voordoet. Voor aanbieders vanuit de Wmo 2015 is de toezichthoudend ambtenaar *<nog in te vullen, indien regio 1 partij heeft gekozen>.* Voor aanbieders vanuit de Jeugdwet is de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) de instantie waar gemeld moet worden.

	Het protocol is alleen van toepassing op zorgaanbieders die hulp/ondersteuning bieden vanuit de Wmo 2015, echter voor aanbieders vanuit de Jeugdwet geldt dit protocol ook, maar dan alleen de artikelen met betrekking tot “andere gebeurtenissen”. Hierbij geldt voor aanbieders vanuit de Jeugdwet dat ook “andere gebeurtenissen” gemeld dienen te worden: in dit geval dienen deze gemeld te worden bij de betreffende gemeente waar de gebeurtenis heeft plaatsgevonden. *(NB.: Dit dient na vaststelling van het afsprakenkader nog verder uitgewerkt te worden per gemeente: waar dient deze zorgaanbieder Jeugd dit binnen de gemeente te melen?)* Onder “andere gebeurtenissen”, wordt onder andere verstaan: Gebeurtenissen met: - (potentieel) schadelijke impact op het stelsel van zorg en hulpverlening; - (potentiele) verstoring van de openbare orde en veiligheid en maatschappelijke onrust, waarbij reguliere processen niet volstaan om de negatieve impact te beheersen.
A11*	**Intern meldingssysteem incidenten/bijna incidenten** De zorgaanbieder reflecteert op eigen handelen en leert hiervan. Hiertoe behoort onder andere: - Er is een intern meldings/registratiesysteem voor incidenten, fouten en bijna fouten dat operationeel is (VIM: Veilig Incident Melden). Het melden, registreren, analyseren, verbeteren en terugkoppelen aan melder is georganiseerd en geborgd. - Het betreft incidenten of bijna incidenten, die zijn gekoppeld aan het handelen door zorgprofessionals. De opdrachtgever kan te allen tijde de VIM Meldingen opvragen.
A12	**Personeelsbeleid** Wanneer een organisatie personeel in dienst heeft of werkt met vrijwilligers dan dient de zorgaanbieder passend beleid te ontwikkelen en te implementeren op: - hoe de zorgaanbieder omgaat met opleiding en scholing, met als doel het behouden en verder ontwikkelen van kennis en kunde van het in te zetten personeel; - verantwoorde inzet van vrijwilligers, stagiaires, personeel in opleiding; - borging van een duurzame inzetbaarheid van medewerkers; - hoe de zorgaanbieder ervoor zorgt dat het personeel op de hoogte is van de laatste ontwikkelingen binnen de branche.
A13*	**Personeel: kwalificatie** De zorgaanbieder is zelf bekwaam en gekwalificeerd en/of beschikt over aantoonbaar bekwaam en gekwalificeerd personeel voor het uitvoeren van de gevraagde dienstverlening, zet voldoende gekwalificeerd personeel in en toont dit op verzoek aan.
A14*	**Personeel: VOG** Bestuurders (conform uittreksel KvK) en alle hulpverleners (alle medewerkers, inclusief uitzendkrachten, ZZP’ers, stagiaires en vrijwilligers) die direct contact hebben met cliënten zijn in het bezit van een Verklaring Omtrent Gedrag die bij indiensttreding niet ouder is dan 3 maanden en bij het inzetten op de gecontracteerde zorg door de Regio Centraal Gelderland, niet ouder dan 3 jaar. Dat betekent dat medewerkers in dienst bij de zorgaanbieder, die geen direct contact met de cliënt hebben, niet hoeven te beschikken over een VOG, met uitzondering van bestuurder(s) en met uitzondering van medewerkers die toegang hebben tot systemen waarin vertrouwelijke en gevoelige gegevens zijn opgeslagen. Indien zorgaanbieder met onderaannemers werkt, geldt deze eis ook voor de onderaannemers.

	De VOG is 3 jaar geldig: dat betekent dat bovengenoemde groepen, elke 3 jaar een nieuwe VOG dienen aan te vragen en te overleggen aan de werkgever (zorgaanbieder). Opdrachtgever kan te allen tijde een nieuwe VOG van de betreffende medewerker en/of bestuurder eisen: deze dient onverwijld overlegd te worden. Het volgende screeningsprofiel dient te worden aangevraagd: - Voor alle medewerkers met direct cliëntscontact geldt screeningsprofiel “Gezondheidszorg en welzijn van mens en dier”. - Voor bestuurders geldt als volgt: een VOG rechtspersoon die niet ouder is dan 3 maanden bij eerste contractering met de regio. De VOG dient elke 3 jaar opnieuw te worden aangevraagd en te worden aangeleverd.
A15	**Signalerende functie** De zorgaanbieder heeft een actieve signalerende functie ten aanzien van de gezondheidssituatie, de leefomstandigheden en de sociale omgeving van de cliënt. Van de zorgaanbieder wordt verwacht dat alle in te zetten medewerkers in staat zijn deze signalerende taak, gericht op de keten van zorg en ondersteuning in het gehele verzorgingsgebied uit te voeren en hun signalering binnen hun organisatie neer te leggen.
A16	**Informatievoorziening en website** De zorgaanbieder beschikt over een website, waar hij tenminste op publiceert: - een actueel overzicht van de gecontracteerde producten en diensten aan cliënten; - de klachtenregeling incl. het klachtenjaarverslag; - wijze van omgaan met privacy (AVG); - wachtlijsten/wachttijden; - eventuele certificeringen; - telefoonnummer en/of andere contactgegevens van de organisatie, incl. tijden waarop de organisatie bereikbaar is. De cliënt ontvangt op zijn of haar verzoek, van de zorgaanbieder de voor hem/haar van belang zijnde informatie, mondeling en/of schriftelijk.
A17*	**Rechten van de cliënt en gedragscode** De hulp/ondersteuning wordt verstrekt met respect en in achtneming van de rechten van de cliënt: - De cliënt voelt zich op zijn/haar gemak op de plaats waar de hulp/ondersteuning wordt geboden; - De zorgaanbieder staat open voor wensen, aanwijzingen, vragen en kritiek van de cliënt; - Er zijn met de cliënt afspraken (schriftelijk/digitaal) gemaakt over gegevensuitwisseling die passen binnen het privacy statuut van de aanbieder. - De cliënt kan participeren in een cliëntenraad of een vergelijkbaar platform, conform onderstaande uitgangspunten: - voor aanbieders Wmo geldt dat in de gemeentelijke verordening is vastgelegd bij welke voorzieningen een regeling voor medezeggenschap is vereist (Wmo 2015 artikel 2.1.3 lid 2); - voor aanbieders Jeugdhulp geldt dat iedere jeugdhulpaanbieder en iedere gecertificeerde instelling een cliëntenraad instelt (Jeugdwet artikel 4.2.5 lid 1). Verder houden medewerkers zich aan de door de zorgaanbieder vastgestelde gedragscode welke schriftelijk is vastgelegd, waarbij aandacht wordt besteed aan de volgende thema’s: - Correcte cliënt bejegening; - Servicegerichte en klantvriendelijke instelling;

	- Inlevingsvermogen en hulpvaardigheid; - Respecteren ziens-, geloofs- en zijnswijze van de cliënt; - Privacy, geheim te houden al hetgeen is toevertrouwd; - Integriteit van de medewerkers (als voorbeeld beleid op het aannemen van cadeaus c.q. schenkingen, etc.).
A18	**Vaste zorg/hulpverlener** De zorgaanbieder draagt ervoor zorg dat de aangeboden individuele ondersteuning door zo weinig mogelijk verschillende medewerkers wordt uitgevoerd. De zorgaanbieder streeft ernaar de cliënt een vaste medewerker toe te wijzen. De mogelijkheid dient te bestaan dat cliënt bij ontevredenheid een andere medewerker krijgt toegewezen, onverlet de keuze van cliënt om tot opzegging van de ondersteuningsovereenkomst met zorgaanbieder over te gaan en te kiezen voor een andere zorgaanbieder.
A19	**Passende vervanging bij afwezigheid zorg/hulpverlener** De zorgaanbieder draagt zorg voor passende vervanging bij afwezigheid (bijvoorbeeld door ziekte of in het geval van vakantie) van de vaste medewerker. Bij vervanging wordt rekening gehouden met de situatie van de cliënt, tenzij de cliënt zelf aangeeft geen gebruik te willen maken van vervangende dienstverlening.
A20	**Effectiviteit behandeling/outcome** De zorgaanbieder levert periodiek bij Regio Centraal Gelderland een rapportage aan met daarin outcome/output indicatoren: cliënttevredenheid, doelrealisatie, uitval/reden van beëindiging. Tevens levert de jeugdhulpaanbieder deze gegevens aan het CBS aan. Zie voor een uitwerking hiervan bijlage …. *(in te vullen zodra inhoud van gehele contractering gereed is).*
A21	**VIR** Zorgaanbieder maakt, indien van toepassing, gebruik van de verwijsindex risicojongeren (VIR) en onderneemt de benodigde acties. Dit geldt voor jongeren tot 23 jaar.
A22	**Administratieprotocol** Aanbieders werken conform het landelijke standaard administratieprotocol (Inspanningsgericht van het Ketenbureau I-sociaal domein), dat onderdeel is van de contractering. Dit protocol is nog in ontwikkeling en heft als invoeringsdatum 01-01-2020 of 01-04-2020. De daaraan gekoppelde afsprakenkaart maakt onderdeel uit van de contractering. Zie voor een uitwerking hiervan bijlage …. *(in te vullen zodra inhoud van gehele contractering gereed is).*
A23	**Cliëntgebonden uren** De aanbieder houdt zich aan de vastgelegde eisen ten aanzien van de cliëntgebonden uren. Zie voor een uitwerking hiervan bijlage …. *(in te vullen zodra inhoud van gehele contractering gereed is).*

B. Kwaliteitseisen Jeugd	
B1	**Doorgaande zorglijn/Toekomstplan** Jeugdzorgaanbieders dragen zorg voor een goede doorgaande zorglijn van 18- naar 18+, waarbij de jeugdige integrale ondersteuning op maat wordt geboden, waarbij zo min mogelijk belemmering wordt ondervonden door de overgang van 18- naar 18+. Zij starten, samen met de jeugdige, op 16 jarige leeftijd met het maken van een toekomstplan, gericht op meerdere leefgebieden. De regisseur vanuit het lokale (zorg)team wordt daar uitdrukkelijk bij betrokken. Netwerkondersteuning maakt nadrukkelijk onderdeel uit van het toekomstplan. De jeugdzorgaanbieder dient ervoor te zorgen dat de jeugdige geen hinder ondervindt als diegene van het ene naar het andere domein doorstroomt of wanneer de ondersteuningsvraag zich over meerdere domeinen uitstrekt. Het toekomstplan kan onderdeel zijn van het ondersteuningsplan (zie eis A1).
B2*	**Vakbekwaamheid** De (medewerkers van) jeugdhulpaanbieders en gecertificeerde instellingen moeten verantwoorde hulp verlenen. Deze verplichting is uitgewerkt in de norm van de "Verantwoorde werktoedeling" zoals opgenomen in het Kwaliteitskader Jeugd. Professionals in de jeugdzorg of jeugd GGZ dienen aangesloten te zijn bij een organisatie die checkt of voldaan wordt aan de eisen van vooropleiding, nascholing en bijscholing. Als gemeenten kiezen we voor: Stichting Register Vaktherapeutische Beroepen (SRVB), Stichting Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ), Nederlandse Vereniging voor Relatie- en Gezinstherapie (NVRG), Vereniging voor Gedrags- en Cognitieve therapieën (VGCt), Nederlandse Vereniging van Pedagogen en Onderwijskundigen (NVO), Nederlands Instituut van Psychologen (NIP) en het Register aangaande/vanuit de Wet op de Beroepen in de individuele Gezondheidszorg (BIG). Uitgangspunt is altijd dat een professional lid moet zijn van SKJ, BIG of SRVB en daarnaast kan de specialisatie worden aangetoond met registraties van beroepsverenigingen. Per opleidingsniveau gelden de volgende kwaliteitscriteria: Opleidingsniveau HBO: • Aantoonbaar HBO diploma in zorg & welzijn. • Registratie bij SKJ (bijvoorbeeld ambulant begeleiders) of registratie bij SRVB (vaktherapeuten, die niet meer bij SKJ kunnen registreren). Opleidingsniveau HBO+: • Aantoonbaar HBO diploma in zorg & welzijn. • Aangevuld met een aantoonbaar diploma van een POST HBO opleiding. Hier kan bijvoorbeeld onder vallen: o Erkend gedragstherapeutisch werker (met registratie bij VGCT) o Erkend systeemtherapeutisch werker (met registratie bij STW, NVRG) • Registratie bij SKJ (bijvoorbeeld ambulant begeleiders) of registratie bij SRVB (vaktherapeuten, die niet meer bij SKJ kunnen registreren). Opleidingsniveau WO: • Aantoonbaar WO-diploma Orthopedagogiek of Psychologie o Erkend, dus geregistreerd orthopedagoog (NVO) • Erkend, dus geregistreerd kinder- en jeugdpsycholoog (NIP)Registratie bij SKJ

	Opleidingsniveau WO+:
	• Aantoonbaar diploma Master WO in zorg en welzijn, bijvoorbeeld Orthopedagogiek of Psychologie (Post doc 2 tot 4 jaar).
	• Aangevuld met een diploma van een postdoctorale opleiding, die leidt tot:
	  ○ Erkend, dus geregistreerd gedragstherapeut (VGCT registratie)
	  ○ Erkend, dus geregistreerd systeemtherapeut (NVRG registratie)
	  ○ Erkend, dus geregistreerd orthopedagoog generalist (NVO, registratie Orthopedagoog Generalist)
	  ○ Erkend, dus geregistreerd GZ-psycholoog (BIG registratie)
	  ○ Erkend, dus geregistreerd psychotherapeut (BIG registratie)
	• Registratie bij SKJ
	
	Opleidingsniveau WO++:
	• Boven op de postdoc-opleiding genoemd onder WO+ (diploma Master WO) is een specialistische opleiding tot psychotherapeut (met aanvullende GZ of KP-opleiding) of klinisch (neuro) psycholoog noodzakelijk (Post doc 4 jaar of meer).
	• Aangevuld met een diploma van een postdoctorale opleiding, die leidt tot:
	  ○ Erkend, dus geregistreerd GZ-psycholoog (BIG registratie)
	  ○ Erkend, dus geregistreerd klinisch psycholoog (BIG registratie)
	
	Opleidingsniveau AMS
	• Aantoonbaar diploma afronding specialisatie psychiatrie.
	• Erkend, dus geregistreerd psychiater (BIG register).
	
	Zorgaanbieders die niet geregistreerd zijn of dat hoeven te zijn, mogen alleen maar producten inzetten die voldoen aan de daarvoor beschreven indicatoren in het schema “Verantwoorde werktoedeling”. *(Zie bijlage 2 van dit document).*

** Onder andere deze eisen worden getoetst na voorlopige gunning.*
Voor een geheel overzicht welke eisen (minimaal) worden getoetst (gedurende het gehele proces van contractering), behalve de eisen zoals genoemd in dit kwaliteitskader, zie bijlage xxx (in te vullen zodra gehele inhoud van de contractering definitief is).

Uitgangspuntennotitie PGB Arnhem 2017

Concept: oktober 2016

1 Inleiding 2

2 Waarom kiezen mensen voor een PGB? 2

3 Wettelijk kader 3

4 Uitgangspunten Arnhems PGB-beleid 3

5 PGB-tarief en eigen bijdrage 6
5.1 Eigen bijdrage 6

6 Kwaliteit en verantwoording 7
6.1 Kwaliteitseisen 7
6.2 Verantwoording 7
6.3 Tegengaan oneigenlijk gebruik en fraude 7

7 Communicatie 8

Bijlage 1: Toelichting op ondersteuningsvormen waarbij geen PGB mogelijk is 9
Bijlage 2: Beoordelingsvragen informele zorg en PGB 10

1 Inleiding

De gemeente verstrekt momenteel persoonsgebonden budgetten (PGB) aan inwoners die gebruik maken van de Wmo, namelijk voor huishoudelijke hulp, vervoersvoorzieningen en hulpmiddelen. Per 2015 zijn daar de taken: AWBZ begeleiding, Beschermd wonen en Jeugd bijgekomen. Bij deze nieuwe taken kunnen inwoners onder voorwaarden kiezen voor een PGB.
Het PGB bestaat uit een geldbedrag waarmee mensen die in aanmerking komen voor zorg of ondersteuning, zelf de benodigde hulp kunnen inkopen. Het is bedoeld als alternatief voor een individuele (maatwerk) voorziening in natura. Een voorziening in natura is ondersteuning die rechtstreeks door een zorginstelling wordt geleverd, welke de gemeente gecontracteerd heeft. Dit wordt ook wel Zorg in natura of ZIN genoemd.
Het kabinet heeft in de Jeugdwet en de Wmo opgenomen dat het persoonsgebonden budget (PGB) vanaf 2015 beschikbaar blijft voor inwoners. In deze uitgangspuntennotitie is het PGB-beleid verder uitgewerkt. U leest de belangrijkste keuzes die de medewerkers/coaches van het wijkteam maken bij het verlenen van een PGB . Ook informeren wij u over de regels waar de budgethouders rekening mee moeten houden. In de bijlagen zijn deze keuzes vertaald naar nieuwe gemeentelijke uitvoeringsregels en de uurtarieven waarmee de ondersteuning voor een PGB-dienst kan worden gecontracteerd.

2 Waarom kiezen mensen voor een PGB?

De belangrijkste redenen waarom mensen die zorg nodig hebben kiezen voor een PGB zijn volgens Per Saldo[1]:

- zelf de regie over het leven hebben;
- zelf kiezen welk werk of studie ze doen,;
- zelf kiezen hoe ze hun gezinsleven inrichten, hoe ze omgaan met vrienden etc.

Het PGB helpt de mensen die zorg nodig hebben om zelf een zorgverlener te vinden waarmee er een ‘klik’ is en die past bij hun geloofsovertuiging, levensbeschouwing of culturele achtergrond. Een PGB is voor veel mensen geen doel op zich maar een middel om de zorg te krijgen die past bij hun levensstijl en ritme.

Belangrijke argumenten om te kiezen voor een PGB en die te maken hebben met eigen regie, zijn:

1. De zekerheid van een vaste hulpverlener die zich voor langere tijd aan het individu/gezin verbindt.
2. De inwoner heeft zorg nodig die vooraf slecht in te plannen is.
3. De inwoner heeft zorg nodig op verschillende tijden op de dag.
4. De inwoner heeft zorg nodig op veel korte momenten op de dag.
5. Er is zorg nodig op ongebruikelijke tijden (bv. tussen 23.00 uur en 7.00 uur).
6. Er is 24-uurszorg nodig.
7. Er is zorg nodig op verschillende locaties.
8. De mogelijkheid om een zorgverlener te kiezen die past bij voorkeuren van het individu/gezin.

De keuze voor het PGB kan ook een negatieve keuze zijn. Dit is het geval wanneer de zorgvrager eigenlijk liever zorg in natura wil, maar reguliere zorginstellingen deze zorg niet (kunnen) leveren of de gemeente dit (nog) niet heeft gecontracteerd.

[1] Per Saldo is een belangenvereniging voor mensen met een persoonsgebonden budget

3 Wettelijk kader

De Jeugdwet en de Wmo2015 beogen met het PGB voldoende keuzevrijheid te waarborgen. In de wetten staat hierover: 'als een inwoner (danwel zijn ouders in geval van een jeugdige) dit wenst, verstrekt het college een PGB die hem in staat stelt ondersteuning behorend tot de individuele voorziening (Jeugd) danwel maatwerkvoorziening (Wmo) van derden te betrekken.

Voorwaarden conform de Jeugdwet en Wmo2015 voor de verstrekking van een PGB zijn:

- Een inwoner (danwel zijn ouders) moet, naar het oordeel van het college, op eigen kracht voldoende in staat zijn tot een redelijke waardering van zijn belangen. Hij/zij moet met hulp uit zijn sociale netwerk of van een wettelijk vertegenwoordiger in staat zijn de aan een PGB verbonden taken op verantwoorde wijze uit te voeren.
- Een inwoner (danwel zijn ouders) stelt dat hij de maatwerkvoorziening als PGB geleverd wenst te krijgen (Wmo 2015). Of dat de voorziening die een gecontracteerde aanbieder levert niet passend is (Jeugdwet).
- Naar het oordeel van het college is gewaarborgd dat de ondersteuning van goede kwaliteit is en bijdraagt aan het beoogde resultaat.

Daarnaast staat in de wetten over de volgende onderwerpen genoemd:

- *Informele hulp:* De gemeente kan bepalen onder welke voorwaarden (wat betreft het tarief) de persoon die een PGB krijgt ondersteuning kan betrekken van een persoon die behoort tot zijn sociaal netwerk (informele hulp).
- *Doelmatigheid:* Een PGB kan worden geweigerd voor zover de kosten van het betrekken van de ondersteuning via een PGB hoger zijn dan de kosten van de individuele voorziening/ maatwerkvoorziening in natura. Een inwoner kan in dat geval eventueel zelf meerkosten betalen.
- *Geen PGB*: In de Jeugdwet is opgenomen dat geen PGB verstrekt hoeft te worden als het gaat om een minderjarige die een kinderbeschermingsmaatregel of jeugdreclassering heeft gekregen. Ook hoeft geen PGB verstrekt te worden indien een jeugdige is opgenomen in een gesloten accommodatie. Verder is het vergoeden van Bemiddeling uit het PGB niet toegestaan.
- *Kwaliteit:* In beide wetten staat aan welke kwaliteitseisen de ondersteuning moet voldoen (o.a. veilig, doeltreffend en cliëntgericht).
- *Eigen bijdrage:* Indien er sprake is van een op te leggen eigen bijdrage (ter overweging aan de gemeente) dan int het CAK dit bedrag. Op deze wijze is de anticumulatie geregeld. Hiermee betaalt een inwoner voor alle individuele (maatwerk) voorzieningen samen nooit meer dan haalbaar is op grond van zijn inkomen.
- *Trekkingsrecht SVB*: Per 1 januari 2015 is het landelijke trekkingsrecht ingevoerd. Hierbij krijgen PGB-houders geen geld meer op de rekening maar beheert de SVB het geld. Burgers geven aan wie hen welke ondersteuning verleent middels zorgovereenkomsten. Nadat de ondersteuning is geleverd gaat de SVB over tot uitbetaling aan de hulpverlener (tot een maximum van het PGB-bedrag). De SVB toetst ook de zorgovereenkomsten die PGB-houders afsluiten op arbeidsrechtelijke aspecten.

4 Uitgangspunten Arnhems PGB-beleid

Het landelijk beleid biedt de ruimte voor individuele gemeenten om hier nadere invulling aan te geven. Deze paragraaf geeft de belangrijkste beleidsuitgangspunten voor de (centrum)gemeente Arnhem weer. Deze uitgangspunten gelden voor zowel de Jeugdhulp als voor de Wmo 2015. Wanneer er verschillen bestaan, vanwege ofwel de wetgeving ofwel vanwege uitvoeringspraktijk staat dit steeds expliciet benoemd.

1. De zelfredzaamheid van de inwoner staat altijd centraal. Deze leidt tot het stellen van doelen en het bepalen van een aanpak in het Mijn Plan / Ons Plan. Van daaruit beoordeelt en beslist de medewerker/coach van het wijkteam of een individuele of maatwerkvoorziening noodzakelijk is. En tenslotte wordt bepaald welke (leverings-) vorm het beste bijdraagt aan de gestelde doelen: de Zorg in Natura (ZIN) of het Persoonsgebonden Budget (PGB). De ZIN of het PGB worden dus altijd gekoppeld aan de afgesproken doelen in Mijn Plan / Ons Plan.
   Als een inwoner overweegt om met een PGB zorg in te kopen bij een gecontracteerde ZIN aanbieder, dan worden de overwegingen van de inwoner besproken.

2. Het PGB is in beginsel beschikbaar voor alle Arnhemmers die in aanmerking komen voor ondersteuning op grond van de Jeugdwet en/of Wmo 2015. Wel is het van belang dat Arnhemmers die een PGB willen een bewuste keuze maken en weten welke verantwoordelijkheden daarmee samenhangen. We noemen dit daarom een 'Ja, mits' beleid. Voor wat betreft het laatste gaat het niet alleen om het beheren van het budget maar ook om het aansturen van de hulp (regievoeren). Ook moet de geleverde zorg van voldoende kwaliteit zijn. De medewerker/coach van het wijkteam toetst of aan de voorwaarden is voldaan.

3. In het geval de inwoner zelf niet beschikt over de benodigde vaardigheden om de regie te voeren over het PGB, kan in een aantal situaties toch een PGB worden verstrekt. Zo kan bijvoorbeeld iemand uit het netwerk of een wettelijk vertegenwoordiger de regierol op zich nemen.
   Ook als de inwoner door iemand anders voor hem de regie wil laten voeren over het PGB, dan beoordeelt de medewerker/coach van het wijkteam op basis van de individuele situatie of een PGB toegekend kan worden. Waarbij vergelijkbare afwegingscriteria gelden als bij beoordeling van een inwoner. Een belangrijk punt ter overweging daarbij is dat geen sprake mag zijn van een onwenselijke vermenging van rollen. Slechts in bepaalde uitzonderingssituaties (blijkend uit het zorg- en budgetplan dat voorligt) is het toegestaan dat het aansturen van de hulp en het uitvoeren van de ondersteuning in één hand ligt.

   Specifiek aandachtspunt hierbij is de rol van een bewindvoerder. Bewindvoerders zijn wettelijk vertegenwoordigers die kunnen ondersteunen bij met name de financiële en administratieve kant van het PGB. In de praktijk blijkt dat er regelmatig situaties voorkomen waarbij inwoners zelf onvoldoende in staat zijn om regie te voeren over het PGB (zorginhoudelijk en financieel) en dat daarom een bewindvoerder wordt ingezet. De bewindvoerder vervult veelal geen regierol op de inhoud en invulling van de zorg. Daarom kiest de gemeente Arnhem ervoor om een bewindvoerder alleen toe te staan als deze zelf betrokken kan en wil zijn bij de regie op de zorginhoud (in afstemming met de inwoner). Of wanneer er naast een bewindvoerder een andere regievoerder op de zorginhoud is (inwoner zelf of iemand uit zijn netwerk). Onder regie op de zorginhoud door een bewindvoerder verstaan we:
   - Op de hoogte van de zorgbehoefte van de inwoner zoals ook vastgelegd in MijnPlan / OnsPlan;
   - Betrokken bij de inhoudelijke afspraken met zorgverleners over de inhoud van en momenten van ondersteuning;
   - Betrokken bij de evaluatie van de geboden ondersteuning door de aanbieder en inwoner.

   Wanneer hieraan niet wordt voldaan en de bewindvoerder ‘slechtst’ de financiële en administratieve kant uitvoert is dit een grond om het verzoek tot een PGB af te wijzen.

4. Conform de Jeugdwet zijn een aantal onderdelen uitgesloten van het PGB:
   - Jeugdbescherming en Jeugdreclassering
   - Gesloten Jeugdzorg
   - Crisishulp en Spoedeisende Zorg
   - Pleegzorg

- Voor Jeugd: Wonen met behandeling GGZ en de Zorgzwaartepakketten (Licht) Verstandelijk Gehandicapten 4 en 5
- Voortgezette Diagnostiek

Zie bijlage 1 voor een toelichting.

5. Daarnaast is er in het kader van doelmatigheid geen PGB mogelijk voor collectief vervoer ook wel sociaal vervoer (zorgtaxi of Stadsregiotaxi). Zie bijlage 1 voor een toelichting.

6. Coördinatie kan ook niet worden ingekocht met een PGB. Dit komt omdat we van PGB-houders verwachten dat zij zelf voldoende regie kunnen voeren. Waardoor het inkopen van coördinatie niet passend is. Zie bijlage 1 voor een nadere toelichting.

7. Het is mogelijk om met een PGB zorg in te kopen bij een persoon uit het sociale netwerk. Dit noemen we informele ondersteuning. Dit is het geval wanneer de ondersteuning van het sociaal netwerk buiten datgene valt van wat redelijkerwijs van dit netwerk verwacht mag worden. Overbelasting dient daarbij voorkomen te worden. Wijkteams toetsen hierop. Ook moet de ondersteuning van voldoende kwaliteit zijn (net zoals dat geldt voor de Zorg in natura).

   Daarnaast kan een PGB ingezet worden voor andere niet-professionele zorgverleners, die niet direct uit het sociale netwerk komen. Deze zaken passen bij de gemeentelijke koers die is uitgezet. Bij deze koers wordt juist een groter beroep gedaan op de eigen kracht en de zelfredzaamheid van inwoners en hun sociale netwerk. Ondersteuning bieden op maat waar nodig sluit aan bij deze koers. Voor informele ondersteuning en niet-professionele hulp zal een ander - lager - PGB tarief worden vastgesteld dan voor professionele hulp. Bij het vaststellen hiervan in relatie tot PGB kunnen de vragen in bijlage 2 als handvat dienen.

8. Het is toegestaan dat meerdere budgethouders samen ondersteuning inkopen met het PGB. Dit gebeurt bijvoorbeeld in gezamenlijke woonprojecten of andere vormen van collectieve zorgverlening. Het zorgdoel, de aanvraag, afhandeling en verantwoording blijft wel individueel.

5 PGB-tarief en eigen bijdrage

In de bijlage zijn de PGB-tarieven 2017 opgenomen (bij de Nadere regels voorzieningen maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2017). Hieraan ten grondslag liggen de volgende keuzes:

- We proberen het aantal tarieven te beperken.
- Wanneer de budgethouder kiest voor een duurdere voorziening dan betaalt de budgethouder de meerkosten zelf.
- Er bestaan verschillen in de tarieven voor formele en informele zorg.

5.1 Eigen bijdrage

Wanneer een inwoner via de Wmo een maatwerkvoorziening krijgt, moet hij of zij daarover een eigen bijdrage betalen. Dat geldt zowel voor de Zorg in natura als voor een PGB. De eigen bijdragen worden berekend op basis van het verzamelinkomen en vermogen van 2 jaar geleden (=peiljaar). Het CAK berekent en int de eigen bijdragen. De budgethouder ontvangt dus een PGB via het trekkingsrecht om ondersteuning in te kopen en betaalt daarnaast een eigen bijdrage. Het CAK hanteert bij de berekening een anti-cumulatiebeding. Dat betekent dat wanneer inwoners ondersteuning ontvangen vanuit meerdere wetten (bijvoorbeeld vanuit zowel de Wmo als de Wlz), er geen opeenstapeling van eigen bijdragen plaats mag vinden. Personen met een minimuminkomen tot 120% van de bijstandsnorm kunnen een collectieve ziektekostenverzekering bij Menzis afsluiten via de gemeente. Via die verzekering kunnen zij een gedeelte van de aan het CAK betaalde eigen bijdrage declareren.

6 Kwaliteit en verantwoording

6.1 Kwaliteitseisen

Een PGB-houder is zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit van de zorg die hij inkoopt. Immers, niet de gemeente, maar de PGB-houder zelf kiest de aanbieder en maakt de afspraken. De PGB-houder zelf is hiermee opdrachtgever of werkgever voor de door hem ingehuurde ondersteuning.
De gemeente moet formeel toetsen of de kwaliteit voldoende geborgd is en beoordelen of de ingekochte hulp veilig, doeltreffend en cliëntgericht is. De gemeente zal hierbij meewegen of de diensten, hulpmiddelen en andere maatregelen in redelijkheid geschikt zijn voor het doel waarvoor het PGB wordt verstrekt.
Deze eisen worden vooraf aan de inwoner kenbaar gemaakt en vastgelegd in Mijn Plan / Ons Plan.
Specifiek voor beschermd wonen geldt dat hier kritisch wordt bekeken op welke wijze ongeplande zorg wordt georganiseerd.

Wanneer de ingekochte hulp niet voldoet aan de gestelde kwaliteitseisen kan het college besluiten geen PGB te verstrekken of het PGB te beëindigen en eventueel terug te vorderen.
De kwaliteit en effectiviteit van de ondersteuning zal gemonitord worden. Denk hierbij aan periodieke gesprekken met inwoners die gebruik maken van een PGB, steekproefsgewijze controles en het reageren op signalen van de SVB of anderen binnen of buiten de gemeente. De controle op de kwaliteit van de hulp en ondersteuning blijft primair liggen bij de budgethouder.

6.2 Verantwoording

Met de invoering van het trekkingsrecht vindt de verantwoording van PGB's vooraf plaats. Elke PGB-houder moet vooraf een zorgovereenkomst aanleveren bij de Sociale Verzekeringsbank. Daarin staat beschreven bij wie of bij welke zorgaanbieder hij de ondersteuning wil inzetten, de gegevens van die persoon of instelling, om wat voor soort ondersteuning het dan gaat en om wat voor bedrag. Alleen nadat de SVB en gemeente deze zorgovereenkomst hebben ontvangen, kan zij de hulpverlener betalen. De SVB toetst deze overeenkomsten arbeidsrechtelijk. De gemeente voert een zorginhoudelijke toets uit op basis van de afspraken in Mijn Plan / Ons Plan.

6.3 Tegengaan oneigenlijk gebruik en fraude

Wij willen op de volgende wijze het oneigenlijk gebruik en misbruik tegengaan:

- Het college streeft er naar om terugvordering achteraf te voorkomen. De gemeente zal daarom alle zorgovereenkomsten toetsen die budgethouders sluiten, voordat betalingen aan deze hulpverleners plaatsvinden.
- Nieuwe inwoners die gebruik maken van ondersteuning (of vertegenwoordigers) kiezen bewust voor een PGB en kennen hun verantwoordelijkheden en kunnen met deze verantwoordelijkheid omgaan. De coaches van het wijkteam informeren inwoners goed tijdens het Keukentafelgesprek of in de onderzoeksfase over zowel de rechten als de plichten van een PGB;
- Periodieke check op inzet van het PGB: minimaal één keer per jaar bespreekt het wijkteam met de PGB-houder of de inzet van het PGB-budget heeft bijgedragen aan de afgesproken doelen in Mijn Plan / Ons Plan en de actuele situatie van de inwoner of het gezin. Dit gesprek kan aanleiding geven tot het bijstellen van het PGB-budget.
- Helder communiceren over welke kosten wel en niet voor PGB-vergoeding in aanmerking komen.

7 Communicatie

De algemene communicatie van de gemeente Arnhem over persoonsgebonden budgetten verloopt via de website www.zodoenwehetinarnhem.nl . Inwoners kunnen ook contact opnemen met het KCC, tel. 088-2260000. Praktische informatie over de werkwijze van de sociale verzekeringsbank is te vinden via www.svb.nl. Informatie over de eigen bijdrage en inning daarvan is te vinden op www.hetcak.nl.

Bijlage 1: Toelichting op ondersteuningsvormen waarbij geen PGB mogelijk is

- **Jeugdbescherming, Jeugdreclassering en Gesloten Jeugdzorg**
  Wettelijk is geregeld dat Jeugdbescherming en jeugdreclassering niet in aanmerking komen voor een PGB. Gesloten Jeugdzorg wordt ook uitgesloten, omdat de kwaliteit van deze zorg uiterst belangrijk is en alleen uitgevoerd kan worden door gecertificeerde instellingen.
- **Crisishulp/ crisisopvang/ spoedeisende zorg**
  Wanneer in geval van crisis direct hulp moet worden ingezet, is er geen tijd om een plan op te stellen, de hoogte van het PGB te bepalen en een zorgovereenkomst te sluiten met een hulpverlener/organisatie. Bovendien moet deze hulp voldoen aan kwaliteitseisen. Voor crisishulp is het om deze redenen niet mogelijk een PGB te ontvangen.
- **Pleegzorg**
  De opvang van een kind door een pleegouder, is uitgesloten van het PGB. Voor deze zorg kan namelijk een pleegzorgvergoeding worden ontvangen. Dit is een onkostenvergoeding dat niet als inkomen wordt gezien en verschilt daarmee van het PGB. Via de organisatie pleegzorg is kwaliteit en begeleiding van het pleeggezin geborgd. Voor de zorg die een kind extra nodig heeft, kan een (pleegzorg)ouder wel een PGB ontvangen.
- **Wat betreft Jeugd: Wonen met behandeling GGZ en de Zorgzwaartepakketten (Licht) Verstandelijk Gehandicapten 4 en 5**
  Vanaf 2011 is het niet meer mogelijk om voor het eerst een PGB te ontvangen voor alle ZZP's-GGZ met behandeling (de GGZ-B pakketten) en de zzp's LVG4 en 5 en zzp SGLVG. Deze ZZP’s zijn daarom niet opgenomen in de tabellen.
- **Voortgezette diagnostiek**
  Voortgezette diagnostiek is onderdeel van de onderzoeksfase. Aan de hand van diagnostiek wordt een ondersteuningsplan opgesteld en bepaald welke voorzieningen moeten worden ingezet. Diagnostiek moet voldoen aan specifieke kwaliteitseisen. Het ligt daarom niet voor de hand om voor deze zorgvorm een PGB te verstrekken.
- **Collectief vervoer (sociaal vervoer)**
  Wanneer collectief vervoer niet door inwoner of netwerk gerealiseerd kan worden, gaat de coach samen met de inwoner op zoek naar een passende oplossing.
- **Coördinatie (regie voeren)**
  Een budgethouder komt in principe alleen in aanmerking voor een PGB als hij zelf (of een vertegenwoordiger) op verantwoorde wijze regie kan voeren. Een budgethouder kan daarom niet met het PGB de coördinatie-taak inkopen, deze rol vervult de budgethouder immers zelf of is belegd bij een vertegenwoordiger.

Bijlage 2: Beoordelingsvragen informele ondersteuning en niet professionele hulp in het PGB

Bij de beoordeling van de mogelijkheid tot betaling van een informele of niet-professionele zorgverlener voor zijn diensten, zal het volgende tijdens de onderzoeksfase worden meegewogen:

- Als eerste moet de budgethouder zijn keuze motiveren om een informele of niet professionele zorgverlener met het PGB in te schakelen.
- De informele of niet professionele zorgverlener mag daarbij op geen enkele wijze druk op de budgethouder hebben uitgeoefend bij zijn besluit om de informele of niet professionele zorgverlener te betalen voor zijn diensten.
- Is de informele of niet professionele zorgverlener in staat om de gevraagde hulp te bieden (mag niet te zwaar zijn)?
- Is de kwaliteit van de geboden hulp voldoende geborgd?
- Is er sprake van verlies aan inkomsten? Dit is het geval wanneer de informele zorgverlener behoort tot de beroepsbevolking en door de geboden hulp minder kan deelnemen aan de arbeidsmarkt. Er is geen sprake van inkomstenverlies wanneer de informele zorgverlener een uitkering ontvangt.

Voorbeeld Tool voor wijkcoaches

(NB; dit zijn <u>geen</u> richtlijnen, worden niet vastgesteld door College)

In dit overzicht wordt een eerste aanzet gegeven als handvat voor de wijkcoaches/Sociale Wijkteams Arnhem. Daar waar de Beleidsregels en Richtlijnen ingaan op het wettelijke kader (het WAT), is dit een verdere uitwerking en invulling (het HOE). Per onderwerp wordt aangegeven of deze vorm van Jeugdzorg wel of niet onder de Jeugdwet valt en wordt een toelichting gegeven.

Met name voor de de vormen Begeleiding en Behandeling op scholen van de jeugdige is er een grijs gebied, dat zowel onder de verantwoordelijkheid van de school valt als onder de Jeugdwet. De wettelijke verdeling is het uitgangspunt. Er ligt een maatschappelijke opdracht om aanvullend op elkaar te zijn waar nodig. Er wordt samen met het onderwijs gewerkt aan aanvullende richtlijnen voor inzet van passende jeugdhulp binnen het onderwijs. Er vindt nog afstemming met de partijen binnen het onderwijs plaats over het maximum aantal uren Jeugdhulp. Eveneens wordt verkend of er bij onduidelijke situaties (situaties waarin zowel sprake is van onderwijsdoelen als van jeugdhulpdoelen) mogelijk kosten voor inzet voor passende begeleiding kunnen worden gedeeld tussen onderwijs en gemeente.

Onderwerp	**WEL Jeugdwet**	**GEEN Jeugdwet**	**GRIJS gebied**	**Toelichting en Richtlijn**
ADHD	X			• Diagnose en behandeling jeugdpsychiater of kinderarts (zie Richtlijn Behandeling Jeugd). • Onderwijs is verantwoordelijk voor de begeleiding of ondersteuning die gericht is op het goed kunnen volgen van onderwijs.
BSO plus	X 'de plus'	X 'naschoolse opvang'		De ouders betalen de naschoolse opvang (vanuit de wet kinderopvang) en de gemeente bekostigt de extra ondersteuningsbehoefte (vanuit de Jeugdwet): de 'plus'. Deze 'plus' wordt afgegeven aan de hand van het aantal uren per dag de jeugdige gebruik maakt van de naschoolse opvang. Onder BSO+ kan zowel begeleiding als lichtere vormen van behandeling geleverd worden. (zie Richtlijn Behandeling).
Dyslexie	X			• Diagnose en behandeling EED (zie Richtlijn Behandeling Jeugd). • Vanuit onderwijs en aanbieders wordt gewerkt met het Landelijk protocol Dyslexie (NKD). Een Jeugdige moet op drie

				verschillende toetsmomenten 3 keer E scoren. • Vergoeding vanuit de Jeugdwet geldt alleen voor jeugdige in de basisschoolleeftijd. Zit de jeugdige op het Voortgezet Onderwijs, dan zijn de ouders verplicht om de zorg zelf te betalen. • De diagnosefase bestaat uit maximaal 12 uur. De duur van de indicatie is maximaal 5 maanden. • De behandelfase bestaat uit maximaal 60 uur. De duur van de indicatie is maximaal 18 maanden. • Uitgangspunt is dat geen verleningen worden verleend. Alleen in zéér uitzonderlijke gevallen kan verlening van de diagnose en behandeling plaatsvinden. De aanbieder motiveert/onderbouwt het verzoek tot verlening door middel van een aangeleverd plan van aanpak.
Dyscalculie		X		• Dyscalculieonderzoeken en -behandelingen worden op eigen initiatief en eigen kosten uitgevoerd. De gemeente betaalt hier niet mee.
Intelligentietest	X	X		• Als het onderzoek een onderdeel is van diagnostisch proces in het kader van Jeugdhulp, dan is de gemeente verantwoordelijk. Er moet dan meer aan de hand zijn dan een verdenking van alleen hoogbegaafdheid. • Als het onderzoek gericht is op het leerproces, dan valt het onder de zorgplicht van scholen. Bijvoorbeeld een verwijzing naar het Speciaal (basis) onderwijs. • Als het onderzoek geen onderdeel is van diagnostisch proces in het kader van Jeugdhulp en niet gericht is op het leerproces, dan wordt het onderzoek op eigen initiatief en eigen kosten uitgevoerd.
Huiswerkbegeleiding		X		• Scholen moeten zorgen voor extra ondersteuning voor kinderen met

				leer- gerelateerde ondersteuningsbehoefte en moeilijkheden op school. In het algemeen geldt dat scholen moeten zorgen voor begeleiding bij leerproblemen van de leerling.
Hulp bij Leerproblemen			X	• Begeleiding op school(gericht op zelfstandigheid, zelfredzaamheid, maatschappelijke participatie). Als deze begeleiding gericht is op het volgen van onderwijs ligt dit bij de school. In overleg met het Zorgteam van de school en de wijkcoach kan gezamenlijke gekeken worden welke begeleiding het beste aansluit bij de behoefte van de jeugdige. De taak van school is om de problemen te signaleren en de ouders adviseren om contact op te nemen met de SWT. Het SWT bepaalt welke zorg het beste ingezet kan worden.
Medicatie begeleiding				• Zie Richtlijn Behandeling, onderdeel Consultatie.
Ontmoeten		X		• Het ontmoeten van anderen kan een onderdeel zijn van het doel waarvoor begeleiding wordt ingezet, maar is nooit het hoofddoel.
Persoonlijke Verzorging	X			• Persoonlijke verzorging in 'woord' valt onder de Jeugdwet. Hier valt onder: in en uit bed komen, wassen, aan en uitkleden, toiletgang, ondersteuning bij uitscheiding, eten en drinken, zich verplaatsen in zit- en lighouding, medicatie, aanbrengen en verwijderen van prothese, aanleren en begeleiden van PV-activiteiten. • Verpleging op school is een verantwoordelijkheid voor de zorgverzekeraars op grond van de Zvw. Ook intensieve kindzorg (IKZ) wordt geboden vanuit de Zvw. • Als er een indicatie Wlz afgegeven wordt, biedt het zorgprofiel ruimte

				om alle benodigde zorg in de week te organiseren en te bekostigen (inclusief eventuele zorg in schooluren).
Vervoer naar groepsbegeleiding	X			• Er wordt altijd eerst gekeken naar vervoersmogelijkheden die voorliggend zijn aan het maatwerkvervoer. De lokale toegang onderzoekt of de inwoner zelfstandig, met behulp van het netwerk of met behulp van een voorliggende voorziening zich naar de groepsbegeleidingslocatie kan verplaatsen. • Zie Richtlijn Vervoer. Indien het wijkteam/wijkcoach van mening is dat inzet van maatwerkvervoer noodzakelijk is en als dit vervoer via Aanvullend Vervoer Arnhem Nijmegen (Avan) is geregeld, gelden de volgende afspraken: • Het vervoer wordt, indien mogelijk, gecombineerd met leerlingenvervoer. • Na toelating worden er aan de aanbieder een aantal werkafspraken verstrekt inzake vervoer. Hierbij kan o.a. gedacht worden aan hoe, waar en wanneer verhuizingen van groepsbegeleidingslocaties of gewijzigde openingstijden en locaties in vakantieperiodes doorgegeven moeten worden.
Weerbaarheid		X		• Weerbaarheidstraining valt niet onder de vergoeding van de Jeugdwet. Weerbaarheidstraining wordt op eigen initiatief en eigen kosten uitgevoerd. Alleen op nadrukkelijk verzoek vanuit het onderwijs kan op basis van de hardheidsclausule hier van worden afgeweken. • Indien een jeugdige door een beperking (bijvoorbeeld autisme/LVG/ADHD) niet mee kan komen met de reguliere weerbaarheidstraining dan valt dit

				onder de vergoeding van de Jeugdwet. Voorwaarde hiervan is dat een diagnose aanwezig moet zijn.

Aan de gemeenteraad

Datum : 28 april 2020
Zaaknummer : 466391
Contactpersoon : Roland Kluskens
Telefoonnummer : 026 3774663

Onderwerp: Bestuursrapportages Zorg Dichterbij en Doorbraak Naar Werk

Geachte voorzitter en leden,

Sinds 2015 is de gemeente op grond van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning, de Jeugdwet en de Participatiewet verantwoordelijk voor bijna alle maatschappelijke ondersteuning aan haar inwoners. De afgelopen jaren is intensief gewerkt aan het invoeren van de door het Rijk ingezette (en nog verder door te zetten) decentralisaties binnen het sociaal domein. Wij gebruiken de decentralisaties om de situatie van onze inwoners ook in sociaal opzicht te verbeteren, dit door de juiste ondersteuning te leveren om mee te kunnen in de samenleving.

Van bestuursrapportages naar monitoring
Om u als raad te ondersteunen in uw kaderstellende en controlerende rol, is het belangrijk dat u deze bewegingen kunt volgen. Daartoe hebben wij voor de programma's Zorg Dichterbij en Doorbraak Naar Werk bijgevoegde bestuursrapportages opgesteld.
Zoals wij u hebben toegezegd zijn beide rapportages een volgende stap op 'beter weten wat werkt en leren monitoren op impact'. In lijn met het verbeterproces dat we doorlopen bij het opstellen van de bestuursrapportages, zijn het geactualiseerde en verbeterde versies van de rapportages die wij eind vorig jaar presenteerden.
We werken stapsgewijs aan een monitor die ons in staat stelt om te sturen op (maatschappelijke) impact in plaats van sturen op input. Een monitor die ons leert waar we staan, die ons inzicht geeft in wat werkt en wat niet, die duidelijk maakt wat het effect is van onze inspanningen en die laat zien welke resultaten we bereiken. Het vergezicht is een monitor voor het hele sociale domein.
Zover is het nog niet. De monitoring van beide programma's is nog sterk in ontwikkeling. Het ontwikkelpad en het ontwikkeltempo van de monitor van beide programma's verschilt. Wat de rapportages wel bieden leest u hieronder.

Over deze bestuursrapportages
De eerste bestuursrapportages van de programma's Zorg Dichterbij en Doorbraak Naar Werk 2020 zijn een feit. Zoals afgesproken ontvangt u dit jaar 3 keer bestuursrapportages.

De rapportage Zorg Dichterbij geeft u inzicht in:

- de ontwikkeling van zorg in het kader van WMO, Beschermd Wonen en Jeugdzorg;
- de ontwikkeling van de zorgverlening;
- de ontwikkeling van de financiën;
- de monitoring van de transformatie van zorg in het algemeen en de effecten van de maatregelen zoals die in de MJPB 2019-2022 zijn opgenomen in het bijzonder.

De rapportage Doorbraak Naar Werk geeft u inzicht in:

- de ontwikkeling van de Arnhemse bijstandspopulatie, onze prestaties op het gebied van instroom en uitstroom en dat afgezet tegen de prestaties van gemeenten van een vergelijkbare grootte;
- de ontwikkeling van de doorstroom en de prestaties van belangrijke uitvoeringspartners zoals Centrum voor Activerend Werk, Arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor en Werkgeversservicepunt;
- de bestandskenmerken op gebieds- en wijkniveau, het instroom- en uitstroompercentage naar leeftijd en wijk, het bestand naar leefvorm, leeftijd en uitkeringsduur per gebied, het aandeel dat een ontheffing voor de arbeidsverplichting heeft en het aandeel dat parttime werkt;
- de ontwikkeling van de financiën;
- en de voortgang van de inspanningslijnen (en acties) binnen het programma.

De rapportages zijn zoals aangegeven opgesteld om u te ondersteunen in uw kaderstellende en controlerende rol. Wanneer er vragen zijn of er behoefte is aan een toelichting op de bevindingen gaan we graag daarover met u in gesprek.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlagen:

- Bestuursrapportage Zorg Dichterbij
- Bestuursrapportage Doorbraak Naar Werk

Bestuursrapportage Zorg Dichterbij

maart 2020

SBR, F&C & Informatie
Gemeente Arnhem

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Algemeen beeld programma Zorg Dichterbij
3. Programmadoelen Zorg Dichterbij
4. Overzicht maatregelen
5. Resultaten
6. Conclusies
7. Tot slot: Doorontwikkeling bestuursrapportage
8. Over de bestuursrapportage

Inleiding

De eerste bestuursrapportage Zorgdomein 2020 is een feit.
Zoals afgesproken met de Auditcommissie, ontvangt u dit jaar 3 Bestuursrapportages.
Deze rapportage is nog niet volledig. De komende periode wordt gebruikt om de informatie te completeren en de informatievoorziening verder uit te bouwen. Daar waar informatie nog niet compleet of niet beschikbaar is, wordt dit aangegeven. Inmiddels hebben we ervoor gezorgd dat we dagelijks kunnen kijken wat er gebeurt in de zorgtoewijzingen, dit met behulp van de zorgmonitor. Dit betekent dat we de Bestuursrapportage en de algehele monitoring Zorg weer verder kunnen doorontwikkelen.

Het doel van deze rapportage is om u inzicht te geven in:

1. De ontwikkeling van de zorg i.h.k.v. WMO, Beschermd Wonen & Jeugdzorg
   a) Ontwikkeling van de zorgverlening
   b) Financiën
2. Monitoring maatregelen die genoemd staan in de MJPB en de transformatie van zorg

De rapportage is opgesteld om u te ondersteunen in uw kaderstellende en controlerende rol.

Algemeen beeld programma Zorg Dichterbij

Landelijke ontwikkelingen

Het Zorgdomein is vaak in het nieuws. Op dit moment woedt de Coronacrisis. Sociale wijkteams en aanbieders verlenen waar mogelijk zorg op afstand en er zijn zorgen over de continuïteit van de zorg en ondersteuning. Gemeenten zijn samen met de regionale inkooporganisatie en sociale wijkteams bezig om afspraken te maken hoe de ondersteuning zo goed mogelijk georganiseerd kan worden. Dit zal de komende periode continu aandacht vragen. Ook dreigt een aantal zorgaanbieders als gevolg van de corona crisis om te vallen als zij geen financiële compensatie ontvangen. Om deze reden hebben het Rijk en de VNG afspraken gemaakt over de financiële compensatie voor zorgaanbieders. Dit komt erop neer dat gemeenten de zorgaanbieders gedurende de corona crisis blijven doorbetalen, dit op basis van hun reguliere omzet.

Daarnaast worden met name de problemen in de jeugdzorg regelmatig belicht in de (landelijke) media. Het gaat bijvoorbeeld om het op tijd kunnen bieden van relatief zware zorg, het kunnen garanderen van de veiligheid van jongeren in beschermde situaties, de oplopende jeugdzorgkosten voor gemeenten en de zoektocht van gemeenten naar ombuigingen in de jeugdzorg die de kwaliteit van de zorg borgen en tegelijk leiden tot een beheersing van kosten.
In de voorjaarsnota 2019 is aangekondigd dat extra budget voor de jeugdzorg wordt uitgetrokken tot en met 2021 en hebben gemeenten zich georganiseerd in een lobby om de extra middelen structureel beschikbaar te maken.
Daarnaast kondigde de minister eind 2019 in een kamerbrief aan in te willen grijpen in de inrichting van de jeugdzorg, met name in de jeugdbescherming en -reclassering.
Begin 2020 zijn alle jeugdzorgregio's in het land gestart met het opstellen van een verbeteragenda Jeugdbescherming. Ook gemeente Arnhem heeft een dergelijke agenda opgesteld, samen met de Gecertificeerde instellingen en de jeugdzorgregio's.

Daarnaast is vanaf 1 januari 2019 het abonnementstarief ingevoerd waardoor inwoners met een verplichte eigen bijdrage een vast bedrag gaan betalen voor alle Wmo-voorzieningen en niet meer, zoals voorheen, een bedrag betaalt op basis van het inkomen. Dit heeft geleid tot een aanzuigende werking op een aantal voorzieningen waaronder hulp bij het huishouden en de woonvoorzieningen. U zult de gevolgen van de invoering van het abonnementstarief ook in deze rapportage kunnen terugzien.

Beschermd Wonen is nu nog een taak die bij Arnhem is belegd als centrumgemeente. Dit gaat per 2022 veranderen. Vanaf dat moment wordt deze taak gedecentraliseerd en zal over een periode van 10 jaar worden toegewerkt naar een nieuwe situatie. Op dit moment wordt een landelijk model ontwikkeld waarbij de budgetten voor beschermd wonen worden verdeeld over de gemeenten. Deze decentralisatie en ook het verdeelmodel heeft naar verwachting grote gevolgen voor het budget dat gemeente Arnhem ontvangt voor beschermd wonen. Zoals het er nu uitziet zal het verdeelmodel negatief uitpakken voor Arnhem en de regio, onder andere omdat er van oudsher veel grote instellingen voor beschermd wonen in onze regio zijn gehuisvest en hiermee in het nieuwe verdeelmodel onvoldoende rekening wordt gehouden. Het is nu nog niet bekend hoe het verdeelmodel exact uitpakt voor Arnhem en de regio maar we zullen u uiteraard informeren over de voortgang en de gevolgen voor de gemeente Arnhem.

Algemeen beeld programma Zorg Dichterbij

Arnhem en regio

Vorig jaar heeft voor het programma Zorg Dichterbij in het teken gestaan van de ontwikkeling van maatregelen die grip moeten gaan geven op de uitgaven. Daarom is een aantal maatregelen aan het bestuur voorgelegd die vanaf dit jaar worden geïmplementeerd waarna deze effect moeten krijgen op de uitgaven. In de loop van 2020 verwachten we dat deze maatregelen effect hebben op de uitgaven. Ook is geïnvesteerd in de monitoring van het programma Zorg Dichterbij.

Grofweg zijn er drie richtingen om meer grip te krijgen op de uitgaven. De beschikbare zorg zelf, de toegang naar het zorgaanbod en de inkoop. Wat het zorgaanbod zelf betreft is in 2019 een aantal maatregelen aan het bestuur voorgelegd die in 2020 worden geïmplementeerd, waarna deze effect moeten krijgen op de uitgaven.
In december 2019 zijn hiervoor beleidsregels vastgesteld voor de Wmo en de jeugdzorg, die deels per 1 februari zijn ingegaan en deels per 1 juli ingaan in verband met de nieuwe regionale contractering. Deze beleidsregels moeten sociale wijkteams helpen om passende, effectieve en efficiënte zorg in te zetten. De gemeente Arnhem ondersteunt sociale wijkteams bij het toepassen van deze beleidsregels. Dit zal continu aandacht krijgen gedurende 2020 en verder. We zullen zorgvuldig monitoren of invoering van de maatregelen leidt tot de gewenste effecten.
Daarnaast zijn wat de jeugdzorg betreft enkele maatregelen vastgesteld waaronder de POH jeugd bij de huisarts en het omvormen van drang. Hierover later meer.
De wijkteams zijn de toegang naar de zorg . Daar is sturing mogelijk op de mate waarin zorg wordt ingezet, of deze passend is, of deze zo licht mogelijk en dicht bij huis is. Dat heeft effect op de kosten. De gemeente geeft in haar opdracht aan de wijkteams richting aan deze sturing. Daarnaast leidt de inzet van een POH jeugd naar verwachting tot een vermindering van het aantal toewijzingen in het kader van de Jeugdwet.
Ook is geïnvesteerd in de monitoring van het programma Zorg Dichterbij. Enerzijds gaat het hier om het beschikbaar krijgen en meer toegankelijk maken van monitorgegevens met B(usiness)I(ntellegence)tooling, anderzijds om het analyseren van de gegevens en het inzetten van acties om bij te sturen.
In het voorjaar 2020 loopt het regionale inkoopproces die leidt tot nieuwe contractering van de zorgaanbieders per 01-07-2020. Hierbij is nadrukkelijk aandacht voor de wijze waarop zorgorganisaties concreet uitvoering kunnen geven aan de transformatie, het afschalen van zorg en het lokaal samenwerken.

Maatregelen n.a.v. tekorten

De kosten voor zorg blijven stijgen. Begin 2019 heeft dit geleid tot een aantal voorgestelde maatregelen. Deze maatregelen zijn opgenomen in de MJPB 2020 die op 13 november 2019 is vastgesteld. Hieronder staat een overzicht van deze maatregelen opgesomd. In de kolom achter de maatregel is de status van de monitoring op de maatregel aangegeven. Een belangrijke basis voor de maatregelen zijn de beleidsregels die zijn opgesteld voor zowel WMO als voor Jeugd en meer sturing en grip op de zorguitgaven beogen, zodat deze aansluiten bij de vastgestelde MJPB 2020-2023.

Toelichting maatregelen WMO (waaronder Beschermd Wonen):

- Sinds de aanbesteding in 2018 zijn bij Beschermd wonen nieuwe producten geïntroduceerd, waardoor het mogelijk wordt meer extramurale vormen van beschermd wonen in te zetten. Deze worden gemonitord.
- Beleidsregels zijn vastgesteld om de aanvragen voor Wmo scherper te toetsen, ook waar het gaat om het onderscheid tussen de producten.

Toelichting maatregelen Jeugd:

- De invoering van een Praktijkondersteuner jeugd bij huisartsen is in voorbereiding. Er is een projectgroep (sociale wijkteams, Onze Huisartsen, Menzis en de gemeente Arnhem) die de randvoorwaarden bespreekt. In 2020 willen we starten bij enkele huisartsenpraktijken.
- Instroom beperken dyslexie: Effect is minder groot dan verwacht. Verdere uitwerking is opgenomen in de voorstellen van de Taskforce
- Hervormen drang; er is een alternatief ontwikkeld met zorgaanbieders en wijkteams. Implementatie 2020.
- Van verblijfszorg naar ambulante ondersteuning is opgenomen in het PvE van de inkoop. Hier is ook aandacht voor in de voorstellen van de Taskforce.

Maatregelen	Status monitoring
Beschermd wonen: Extramuralisering, van beschermd wonen naar beschermd thuis	Opgenomen in rapportages
Wmo: afbouwen van de rol van Centrum voor activerend werk (CAW)	Kwalitatief over rapporteren
Wmo: Hulpmiddelen, van specialistisch naar algemeen gebruikelijke voorzieningen	Nog inrichten
Wmo: Begeleiding: doelgerichter begeleiden en verbeteren verhouding gespecialiseerde en basisbegeleiding	Opgenomen in rapportages
Wmo: Dagbesteding, inhoudelijke transformatie en heldere kaders voor toewijzing	Nog inrichten
Jeugd: Praktijk Ondersteuners Huisartsen (POH)	Nog inrichten
Jeugd: Dyslexie, beperken instroom dyslexiezorg	Opgenomen in rapportages
Jeugd: Richtbedragen leveranciers	Nog inrichten
Jeugd: Hervormen drang in jeugdzorg (de door de minister aangekondigde maatregelen kunnen hier effect op hebben).	Nog inrichten

Programmadoelen Zorg Dichterbij

Dit programma omvat de onderdelen: WMO, Jeugdzorg, Doelgroepenvervoer, Sociale wijkteams en Beschermd Wonen. Sinds enkele maanden maakt armoede/schulden onderdeel uit van het programma Doorbraak naar werk.

Doelstelling programma
"We willen inwoners **passende zorg** en **ondersteuning** bieden, waardoor mensen zo **zelfredzaam** en zo **zelfstandig** mogelijk kunnen leven. Dit willen we realiseren door de zorg zoveel mogelijk **dichtbij**, binnen het **eigen netwerk**, in de **eigen wijk** aan te bieden."

De volgende drie doelstellingen staan centraal:
- Meer volwassenen ontvangen passende zorg gericht op ontwikkelen of anders stabiliseren van zelfredzaamheid
- Meer kwetsbare Arnhemmers een beschermd thuis
- Meer jeugdigen ontvangen passende zorg gericht op ontwikkelen van zelfredzaamheid

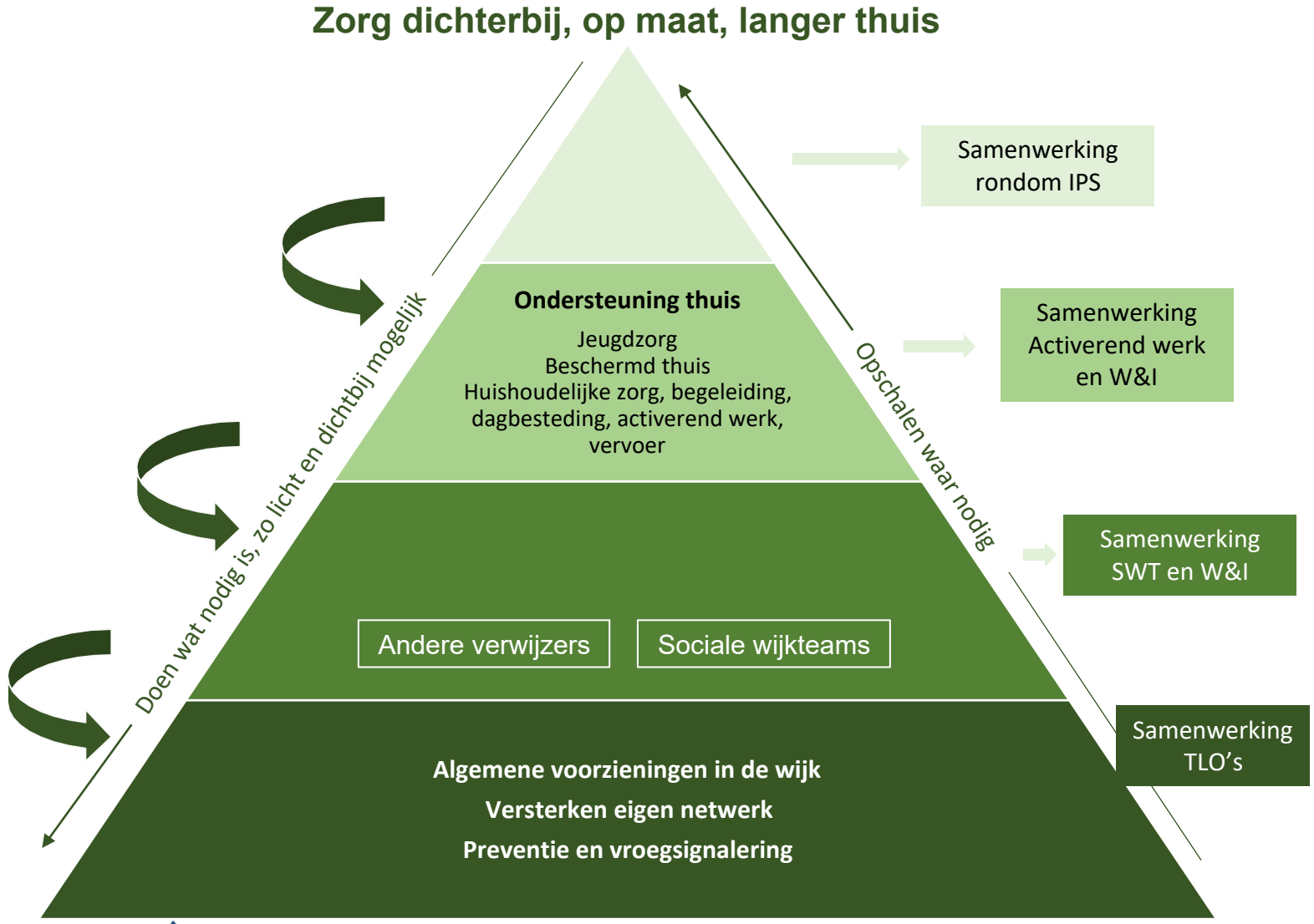

Resultaten

Resultaten

1. Definities en afkortingen
2. Zorgdomein
    - 2.1 Financiën
    - 2.2 Kerncijfers Toewijzingen en declaraties
3. Jeugdwet
    - 3.1 Aantal personen
    - 3.2 Aantal personen per verwijzer
    - 3.3 Begeleiding
    - 3.4 JLVG en J&O
    - 3.5 Verblijf
    - 3.6 GGZ
4. WMO
    - 4.1 Aantal personen
    - 4.2 Begeleiding
    - 4.3 Hulp bij Huishouden
    - 4.4 Activerend Werk, Dagbesteding en Begeleiding met Beschermingscomponent

5. Beschermd Wonen
    - 5.1 Aantal personen
    - 5.2 Toewijzingen en declaraties

1. Definities

Begrippen	Omschrijving
WMO	Binnen de Wet Maatschappelijke Ondersteuning vallen alle personen vanaf 18 jaar die niet op eigen kracht zelfredzaam zijn en hiervoor een toewijzing voor zorg hebben ontvangen van de gemeente. Maatwerkvervoer (die niet via Zorg-Lokaal gaat) is niet geïncludeerd. Let op: Beschermd Wonen is officieel onderdeel van de WMO, maar vanwege de aparte status en de financiële omvang wordt Beschermd Wonen in deze rapportage als apart thema/ onderdeel gepresenteerd.
Jeugdwet	Binnen de Jeugdwet vallen alle personen onder de 18 jaar die ondersteuning nodig hebben en hier een toewijzing voor hebben ontvangen van de gemeente. Daarnaast valt de zogenaamde Verlengde Jeugdhulp 18 – 23 jaar onder de jeugdwet. Hulpmiddelen voor jeugdigen zijn opgenomen onder de WMO.
Beschermd Wonen	Een regeling voor iedereen die niet meer zelfstandig kan wonen vanwege psychische en/of psychosociale problematiek. Gemeente Arnhem is tot 1-1-2022 verantwoordelijk voor personen Beschermd Wonen in de gehele regio. Let op: Beschermd Wonen wordt in deze rapportage gehanteerd als apart thema, maar ook als een onderdeel van de Wmo.
Aantal personen	Het aantal inwoners met een actieve toewijzing. Indien een inwoner een toewijzing heeft voor meerdere vormen van zorg wordt een inwoner eenmaal meegeteld, het gaat dus om het aantal unieke personen.
Toewijzing	Een toewijzing van zorg wordt afgegeven door de gemeente Arnhem. In een toewijzing staat vermeld aan welke inwoner, welke zorg, in welke periode geleverd mag worden. Een toewijzing is actief indien minstens een dag van de looptijd van een toewijzing binnen een maand valt. De toewijzingen kunnen in aantallen worden weergegeven en in waarde (in euro's).
Declaratie	Een declaratie in deze rapportage is een goedgekeurde en betaalde declaratie. Dit betreft de geleverde zorg die een zorgaanbieder bij de gemeente in rekening brengt. Een zorgaanbieder kan alleen geleverde zorg declareren indien er een toewijzing is afgegeven. De realisatie is een som van de waarde van de declaraties (in euro's) die betrekking hebben op een bepaalde periode.
Zorg in Natura (ZIN)	Zorg in Natura bestaat uit de geleverde zorg die een zorgaanbieder declareert volgens contractafspraken bij de gemeente.
Persoonsgebonden Budget (PGB)	Bij een persoonsgebonden budget bepaalt de cliënt zelf bij welke zorgaanbieder het budget wordt besteed dat beschikbaar is gesteld door de gemeente.
WRV	Deze afkorting verwijst naar WMO Woonvoorzieningen, Rolstoelen en Vervoersvoorzieningen. Bij vervoer kan het gaan om individuele vervoersvoorzieningen als het gebruik van vervoer door Avan.
J&O en Jlvg	Jeugd & Opvoedhulp en Jeugdhulp Licht Verstandelijk Gehandicapten.
JB en JR	Jeugdbescherming en Jeugdreclassering.

2.1 Financiën 2020

ZIN	Begroting	Realisatie (peildatum 19/3/2020)	Prognose
WMO			
Activerend werk	4.717	555	4.717
Begeleiding en dagbesteding	21.795	3.417	21.795
Beschermd wonen	55.798	6.398	55.798
Hulp bij huishouden maatwerk	13.921	2.018	13.921
Jeugd			
Jeugd	37.213	5.490	47.263
Jeugdbescherming & jeugdreclassering incl Veilig thuis	4.987	500	4.987
PGB			
Jeugd	1.159	105	1.290
WMO	3.396	183	3.396
Hulp bij Huishouden	1.840	52	970
Totaal lasten	**144.826**	**18.718**	**154.137**
Baten			
Eigen bijdrage WMO en Beschermd wonen	-3.964	-710	-3.964
LVG Bijdrage	-918	-	-918
Overige baten	-57	-5	-5
Totaal baten	**-4.939**	**-715**	**-4.887**
Totaal lasten en baten	**139.887**	**18.003**	**149.250**

Jeugdzorg

In de raadsbrief dd. 7 januari 2020 over 'Ontwikkelingen in de jeugdzorg' is aangegeven dat, tegen eerdere verwachtingen in, de groei in de jeugdzorg bij ongewijzigd beleid zich ook in 2020 en volgende jaren lijkt door te zetten. De eerder vastgestelde maatregelen uit de MJPB en verwachte effecten van de vastgestelde beleidsrichtlijnen en nieuwe inkoopvoorwaarden zijn onvoldoende om deze tekorten terug te dringen. Om deze reden zijn aanvullende voorstellen gedaan om deze tekorten te dekken in het raadsvoorstel van 18 februari 2020 "voorstellen tot maatregelen jeugdzorg", onder andere via de taskforce Jeugd. Hierover moet nog worden besloten door de Raad.

DRAN

Het doelgroepenvervoer is uitbesteed aan de DRAN en deze heeft een hogere gewijzigde begroting ingediend. Dit geeft een structureel effect. De verhoging wordt veroorzaakt door een hogere prijsindex, een nieuwe aanbesteding die duurder is uitgevallen en volumegroei. Hier tegenover staat de vastgestelde maatregel uit de MJPB 2020 van € 250.000 ter verlaging van het tekort. Hiervoor zijn beleidsregels Wmo en Jeugdwet inmiddels vastgesteld en is de verordening in voorbereiding.

Wonen, Rollen en Vervoer

In deze Bestuursrapportage is nog geen informatie opgenomen over Wonen, Rollen en Vervoer. Wij zijn daarbij afhankelijk van externe partijen en hebben te maken met een veelheid van systemen. Momenteel vindt de informatieanalyse plaats om deze monitoring op te gaan zetten. Het is nog niet duidelijk wanneer de monitoring gereed is. Zodra dit bekend is, zullen wij u informeren over de planning.

2.2 Kerncijfers Totaal ZIN + PGB

Totaal ZIN + PGB

Jaar	2018			2019			2020		
Vorm	Personen toewijzing / budget	Personen declaratie	Bedrag declaraties	Personen toewijzing / budget	Personen declaratie	Bedrag declaraties	Personen toewijzing / budget	Personen declaratie	Bedrag declaraties
ZIN	**15920**	**13494**	**€ 126.644.464**	**16904**	**14508**	**€ 135.993.063**	**13688**	**10763**	**€ 18.515.211**
Wmo	10810	8756	€ 89.030.535	11725	9637	€ 93.213.123	10159	7790	€ 12.526.636
Jw	5257	4822	€ 37.613.929	5353	4970	€ 42.779.941	3623	2998	€ 5.988.576
PGB	**735**	**689**	**€ 5.247.486**	**683**	**632**	**€ 5.234.693**	**545**	**449**	**€ 228.798**
Wmo	590	558	€ 4.168.784	540	503	€ 4.035.082	435	363	€ 157.672
Jw	146	132	€ 1.078.702	145	131	€ 1.199.611	110	86	€ 71.127
Totaal ZIN + PGB	**16237**	**13975**	**€ 131.891.950**	**17211**	**14946**	**€ 141.227.757**	**13962**	**11106**	**€ 18.744.010**

Algemene toelichting

Deze sheet laat de ontwikkeling zien van het aantal personen dat een beroep doet op WMO en Jeugdwet en de kosten die dat met zich meebrengt. We tonen per periode:

- het gemiddeld aantal personen met een indicatie en declaratie
- het gemiddelde maandbedrag aan declaraties
- het totaal gedeclareerde bedrag

Het gaat hier om de declaraties die zijn goedgekeurd.

Wij zullen de kerncijfers vanuit het zorgsysteem (berichtenverkeer) blijven rapporteren omdat dit een goed inzicht geeft in de ontwikkelingen van aantallen en kosten.

2.2 Kerncijfers Wmo ZIN

Wmo ZIN; per maand gemiddeld Excl. Dec 2019

Jaar	2018			2019		
Beleidsterrein	Personen toewijzing	Personen declaratie	Bedrag declaraties	Personen toewijzing	Personen declaratie	Bedrag declaraties
Activerend werk	581	522	€ 237.152	720	651	€ 295.672
Begeleiding	2.596	2.391	€ 1.390.787	2.891	2.686	€ 1.665.743
Beschermd Wonen	1.104	1.105	€ 4.705.174	1.096	1.080	€ 4.573.180
Dagbesteding	381	326	€ 182.434	37	330	€ 201.753
Hulp bij huishouden	3.533	3.309	€ 885.821	4.08	3.787	€ 1.043.885
Nog te bepalen	11	2	€ 1.115	1	5	€ 2.258
Verblijf	15	13	€ 15.618	9	7	€ 8.097

Laatste drie maanden (Dec 2019, Jan + Feb 2020)
Wmo ZIN; per maand gemiddeld

Beleidsterrein	Personen toewijzing	Personen declaratie	Bedrag declaraties
Activerend werk	744	613	€ 275.999
Begeleiding	2.942	2.541	€ 1.514.035
Beschermd Wonen	1.066	873	€ 3.616.997
Dagbesteding	385	333	€ 197.976
Hulp bij huishouden	4.312	3.884	€ 1.061.109
Nog te bepalen	9	2	€ 1.802
Verblijf	10	6	€ 4.624

Wmo ZIN; totaal bedrag declaraties t/m februari 2020

Beleidsterrein	2018	2019	2020
Activerend werk	€ 2.845.827	€ 3.532.018	€ 548.373
Begeleiding	€ 16.689.446	€ 19.849.060	€ 3.016.223
Beschermd Wonen	€ 56.462.082	€ 54.757.921	€ 6.398.053
Dagbesteding	€ 2.189.209	€ 2.412.124	€ 401.089
Hulp bij huishouden	€ 10.629.848	€ 12.516.774	€ 2.149.287
Nog te bepalen	€ 4.460	€ 28.305	€ 1.940
Verblijf	€ 187.417	€ 94.633	€ 8.303

Totaal	2018	2019	2020
Wmo	€ 89.008.290	€ 93.190.835	€ 12.523.267

Algemene toelichting

Deze sheet laat de ontwikkeling zien van het aantal personen dat een beroep doet op WMO ZIN en de kosten die dat met zich meebrengt. We tonen per periode:

- het gemiddeld aantal personen met een indicatie en declaratie
- het gemiddelde maandbedrag aan declaraties
- het totaal gedeclareerde bedrag

Het gaat hier om de declaraties die zijn goedgekeurd.

** We tonen de laatste drie maanden apart. Omdat er nogal eens vertraging is in de indiening, zorgt dit dat deze maanden qua uitnutting minder betrouwbaar zijn. Aanbieders mogen wettelijk (vijf jaar) met terugwerkende kracht declareren. Dit zorgt ervoor dat de cijfers iedere periode ook met terugwerkende kracht wijzigen en de cijfers daarom ook niet aansluiten op de cijfers in de Turaps en jaarrekening.

Wij zullen de kerncijfers vanuit het zorgsysteem (berichtenverkeer) blijven rapporteren omdat dit een goed inzicht geeft in de ontwikkelingen van aantallen en kosten.

2.2 Kerncijfers Jeugdwet ZIN

Jeugdwet ZIN; per maand gemiddeld Excl. Dec 2019

Jaar	2018			2019		
Beleidsterrein	Personen toewijzing	Personen declaratie	Bedrag declaraties	Personen toewijzing	Personen declaratie	Bedrag declaraties
Activerend werk	6	5	€ 2.479	8	6	€ 4.087
Begeleiding	585	513	€ 404.598	689	617	€ 523.327
Behandeling (J&O En Jlvg)	1.262	962	€ 611.681	1.417	1.108	€ 747.060
Dagbesteding	9	7	€ 3.933	7	6	€ 2.717
Dyslexie	290	219	€ 73.413	283	221	€ 72.943
GGZ	1.450	965	€ 613.171	1.190	882	€ 723.146
JB & JR	464	405	€ 262.430	465	387	€ 271.429
Nog te bepalen	2	2	€ 4.910	3	26	€ 7.188
Verblijf	436	382	€ 1.157.880	451	389	€ 1.241.289

Laatste drie maanden (Dec 2019, Jan + Feb 2020)

Jeugdwet ZIN; per maand gemiddeld

Beleidsterrein	Personen toewijzing	Personen declaratie	Bedrag declaraties
Activerend werk	13	7	€ 3.274
Begeleiding	707	600	€ 507.442
Behandeling (J&O En Jlvg)	1.425	1.046	€ 626.025
Dagbesteding	7	6	€ 1.261
Dyslexie	252	189	€ 59.612
GGZ	1.071	754	€ 594.099
JB & JR	445	356	€ 253.921
Nog te bepalen	3	4	€ 3.005
Verblijf	425	290	€ 1.032.517

Jeugdwet ZIN; totaal bedrag declaraties t/m februari 2020

Beleidsterrein	2018	2019	2020
Activerend werk	€ 29.746	€ 48.348	€ 6.437
Begeleiding	€ 4.855.171	€ 6.236.538	€ 1.042.382
Behandeling (J&O En Jlvg)	€ 7.340.168	€ 8.863.216	€ 1.232.516
Dagbesteding	€ 47.201	€ 32.637	€ 1.037
Dyslexie	€ 880.958	€ 858.004	€ 123.205
GGZ	€ 7.358.046	€ 8.545.150	€ 1.191.750
JB & JR	€ 3.149.156	€ 3.247.435	€ 500.044
Nog te bepalen	€ 58.919	€ 82.352	€ 5.733
Verblijf	€ 13.894.562	€ 14.866.261	€ 1.885.472

Totaal	2018	2019	2020
Jw	€ 37.613.929	€ 42.779.941	€ 5.988.576

Algemene toelichting

Deze sheet laat de ontwikkeling zien van het aantal personen dat een beroep doet op Jeugd ZIN en de kosten die dat met zich meebrengt. We tonen per periode:

- het gemiddeld aantal personen met een indicatie en declaratie
- het gemiddelde maandbedrag aan declaraties
- het totaal gedeclareerde bedrag

Het gaat hier om de declaraties die zijn goedgekeurd.

** We tonen de laatste drie maanden apart. Omdat er nogal eens vertraging is in de indiening, zorgt dit dat deze maanden qua uitnutting minder betrouwbaar zijn. Aanbieders mogen wettelijk (vijf jaar) met terugwerkende kracht declareren. Dit zorgt ervoor dat de cijfers iedere periode ook met terugwerkende kracht wijzigen en de cijfers daarom ook niet aansluiten op de cijfers in de Turaps en jaarrekening.

Wij zullen de kerncijfers vanuit het zorgsysteem (berichtenverkeer) blijven rapporteren omdat dit een goed inzicht geeft in de ontwikkelingen van aantallen en kosten.

2.2 Kerncijfers PGB Totaal

PGB totaal per jaar

Jaar	2018			2019			2020		
Wet	Personen budget	Personen declaraties*	Bedrag declaraties*	Personen budget	Personen declaraties*	Bedrag declaraties*	Personen budget	Personen declaraties*	Bedrag declaraties*
Jw	**145**	**132**	**€ 1.078.702**	**145**	**131**	**€ 1.199.611**	**110**	**86**	**€ 71.127**
Begeleiding	131			118			91		
Behandeling (J&O En Jlvg)				4			3		
GGZ	9			14			10		
Jeugdwet overig PGB	8	132	€ 1.078.702	12	131	€ 1.199.611	6	86	€ 71.127
Verblijf	10			9			6		
Wmo	**589**	**558**	**€ 4.168.784**	**540**	**503**	**€ 4.035.082**	**435**	**363**	**€ 157.672**
Activerend werk	12			9			7		
Begeleiding	217			243			198		
Beschermd Wonen	77			64			40		
Dagbesteding				2			3		
Hulp bij	365	341	€ 1.012.962	337	312	€ 945.938	272	229	€ 34.658
Verblijf	3			4			1		
Wmo overig PGB	9	276	€ 3.155.822	11	249	€ 3.089.144	7	170	€ 123.014
Totaal PGB	**733**	**689**	**€ 5.247.486**	**683**	**632**	**€ 5.234.693**	**545**	**449**	**€ 228.798**

Opmerkingen bij PGB declaraties

De SVB levert informatie over betaalde PGB in drie categorieën: Jeugdwet, Wmo Hulp bij Huishouden en Wmo overig.

De betaalde PGB-bedragen zijn daarom niet te in te delen naar de beleidsterreinen waarop is toegewezen, met uitzondering van Wmo Hulp bij huishouden.

3. Jeugdwet algemene toelichting

In de raadsbrief van 7 januari 2020 werd over 2019 een stijging van 7% van het aantal jeugdigen met hulp en een kostenstijging van 15% gemeld. De verwachting is dat het aantal jeugdigen dat zorg ontvangt nog blijft groeien.
Het aantal personen met een toewijzing jeugdwet per maand is redelijk stabiel. Kijken we naar het totaal aantal jeugdigen in zorg dan we zien we het volgende:

Jaar	2018	2019
Toewijzingen	5399	5761
Declaraties	4872	4986

In het tweede deel van 2019 ontving 10,8 procent van de totale jeugdigen hulp in het kader van de jeugdwet. Dat is iets hoger dan de 10,4% van de gemeenten met 100.000 en meer inwoners.
In de prognose is rekening gehouden met de effecten van de beleidsregels, de nieuwe inkoop en de maatregelen jeugd zoals opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting (mjpb). De in december 2019 opgerichte TaskForce stelt voor 5 miljoen aan aanvullende bezuinigingsmaatregelen voor die in februari aan uw raad zijn aangeboden. Het effect van die maatregelen is niet meegenomen in de prognose.

De stijging in de kosten van de jeugdzorg zit vooral in complexere casuïstiek (echtscheiding, prestatiedruk) en de verwachtingen van ouders. Het aandeel van het gezin zelf en de omgeving in de oplossing van de casuïstiek is vaak nog onvoldoende. Ouders zetten gemakkelijk de stap naar het wijkteam of de huisarts met de verwachting dat specialistische jeugdhulp geregeld wordt. Het is belangrijk om zowel bij de wijkteams als de geautoriseerde verwijzers meer de focus te leggen op dat wat normaal of gebruikelijk is.

3.1 Jeugdwet: Aantal personen

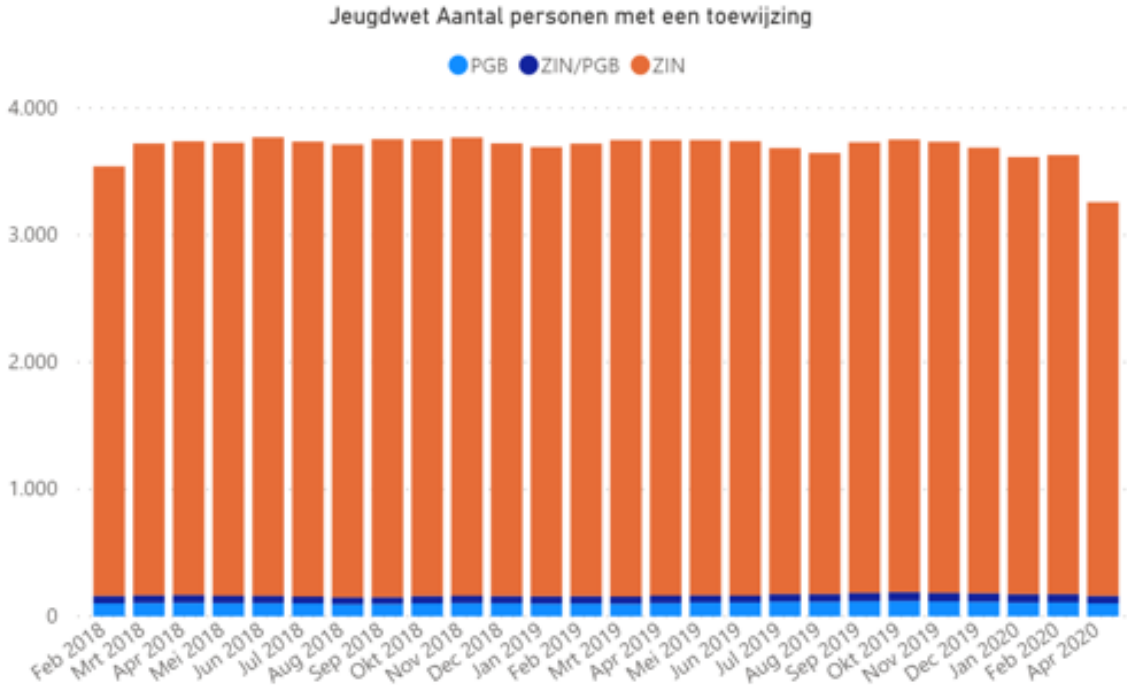

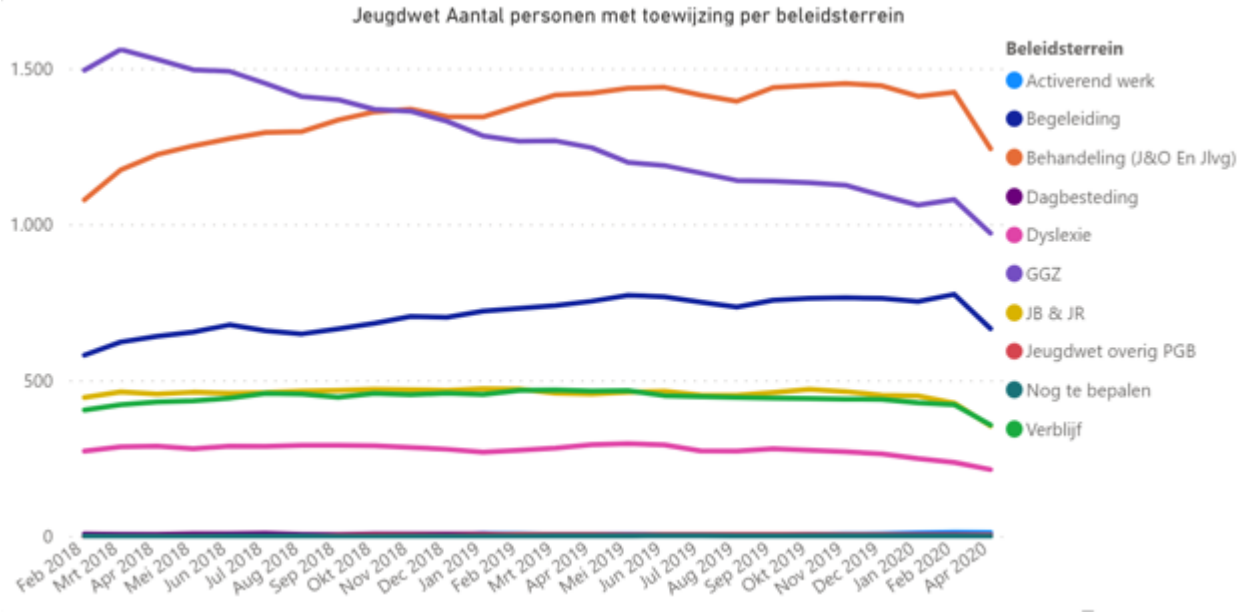

Algemeen

Deze grafieken laten de ontwikkeling van het aantal unieke personen zien met een of meerdere toewijzingen i.h.k.v. de jeugdwet. De cijfers per beleidsterrein zijn niet bij elkaar op te tellen en dan te vergelijken met het totaal aantal personen met een toewijzing. Een jeugdige kan namelijk meerdere toewijzingen/voorzieningen hebben.

Het aantal inwoners met een jeugdzorg toewijzing is over de maanden stabiel. Kijken we naar het totaal aantal toewijzingen dan zien we een stijging in aantal en kosten. Er is een toename van toewijzingen Behandeling J&O en Jeugdhulp LVG en van Begeleiding en een afname van GGZ. Het verhaal erachter kennen we nog niet goed maar zal de komende periode nader geanalyseerd worden. Dit wordt echter wel bemoeilijkt door de invloed van de coronacrisis op deze cijfers.

3.2 Jeugdwet: Aantal personen met toewijzing per soort verwijzer

Algemeen

De voorzieningen in de jeugdwet worden ingezet door verschillende verwijzers. Anders dan bij de WMO waar alle producten worden ingezet door de wijkteams, zijn de wijkteams hier slechts voor een deel verantwoordelijk voor de inzet.

Let op; het gaat hier om aantal personen met een toewijzing. Het kan zijn dat één inwoner meerdere toewijzingen heeft en/of door meerdere verwijzers een beroep op de jeugdwet doet en dus meerdere keren meegeteld wordt.

Iets minder dan de helft van de toewijzingen gebeurt door de wijkteams en iets meer dan de helft door geautoriseerde verwijzers. Daarvan nemen de huisartsen het grootste deel voor hun rekening.

Kijken we in de tabel rechtsonder naar de kosten dan valt op dat 10% van de toewijzingen niet naar de juiste geautoriseerde verwijzers te herleiden zijn. Dat is te verklaren uit het feit dat de verwijzer niet altijd te traceren is uit het berichtenverkeer.

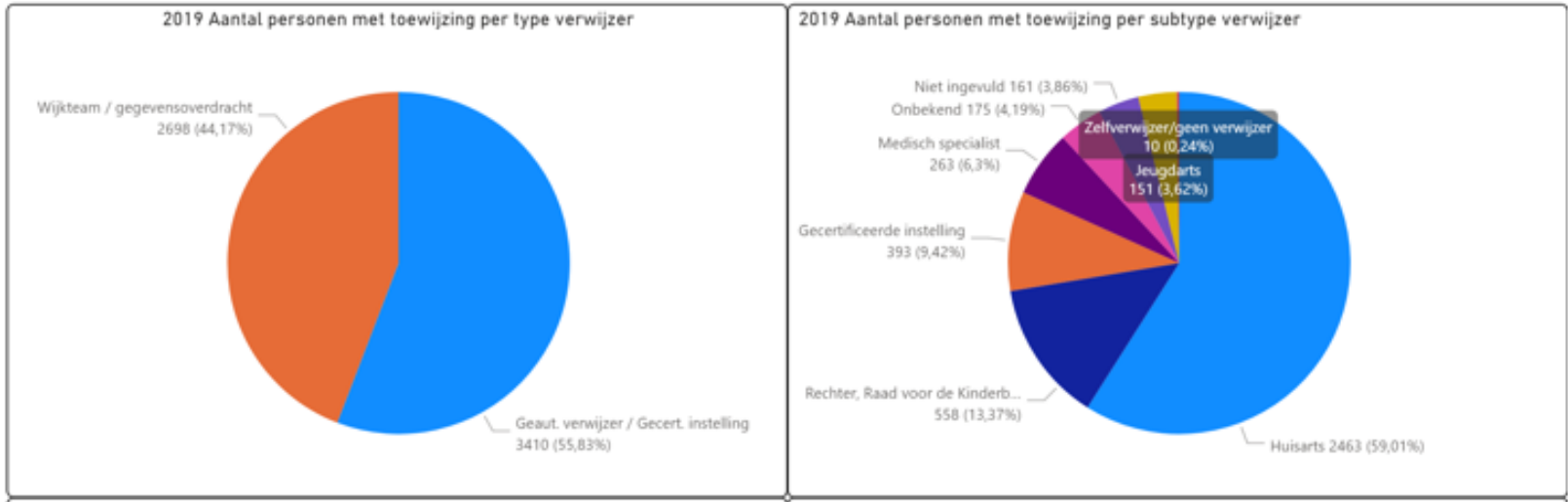

3.3 Jeugdwet: Begeleiding

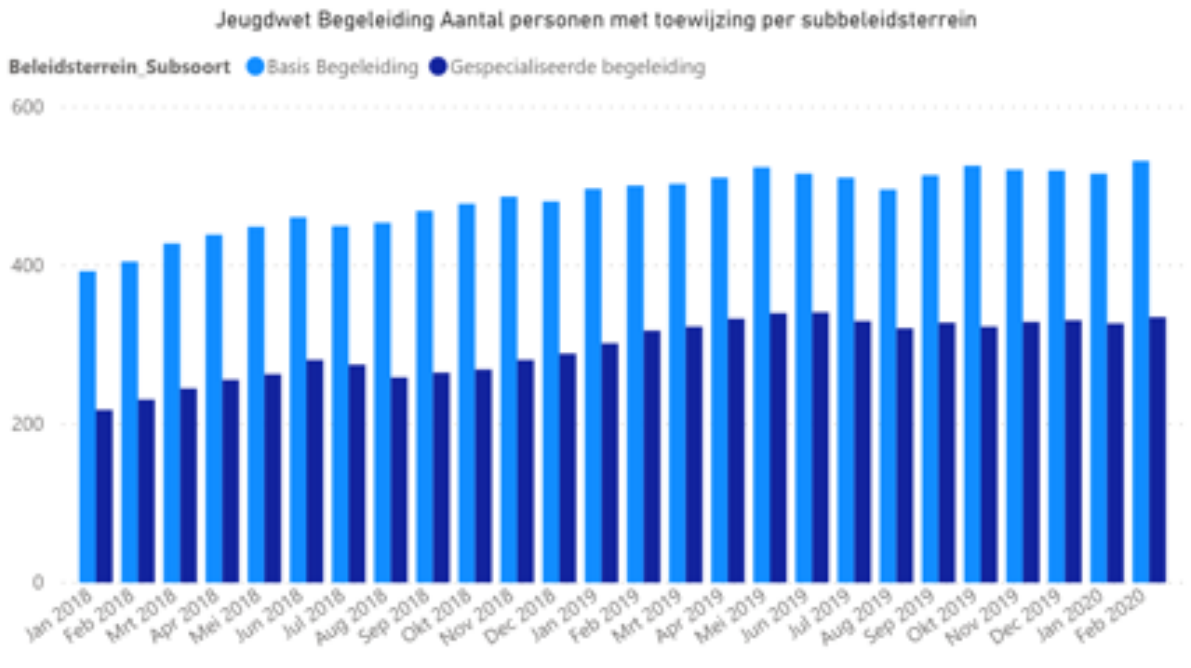

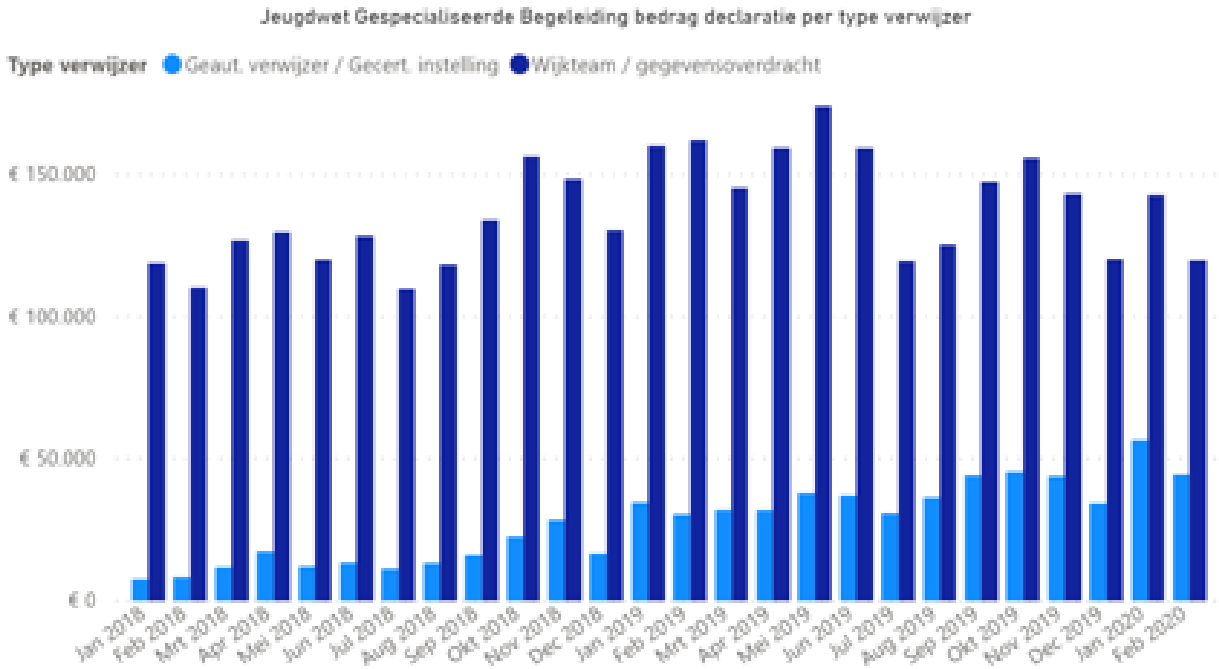

Zowel de begeleiding basis als de gespecialiseerde begeleiding laten een lichte toename zien die geleidelijk aan lijkt te stabiliseren.
De bedragen per persoon die op verwijzing van de wijkteams worden gedeclareerd fluctueren terwijl de gefactureerde bedragen op basis van geautoriseerde verwijzers over de jaren heen toenemen.

3.4 Jeugdwet: Jeugd & Opvoedondersteuning + Jeugd Licht Verstandelijk Gehandicapt

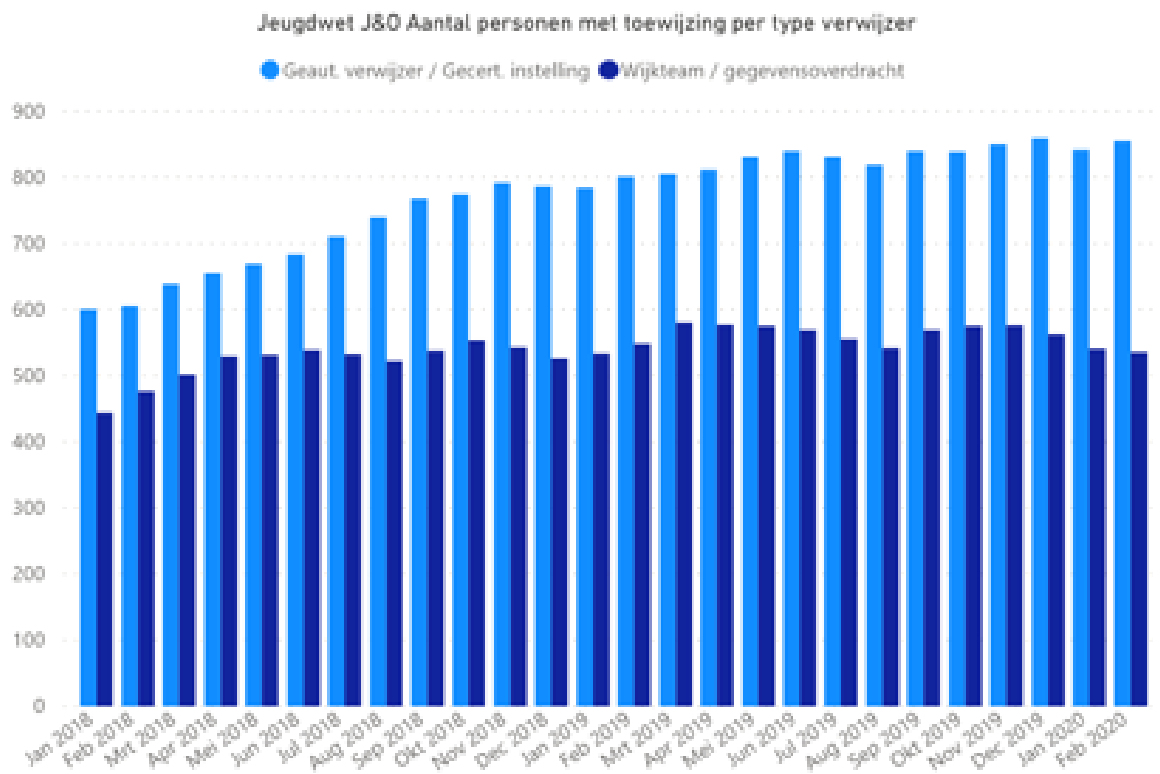

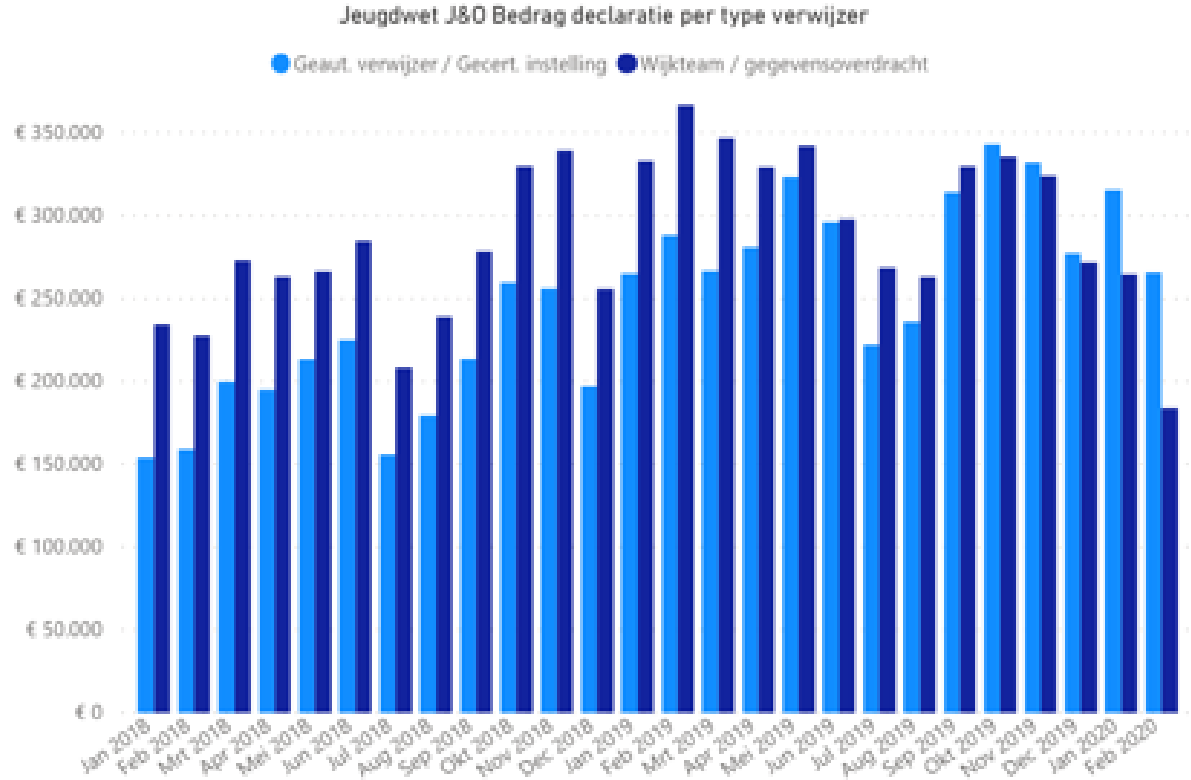

Algemeen

Het beleidsterrein behandeling bestaat uit Jeugd & Opvoedhulp en Jeugdhulp Licht Verstandelijk Gehandicapten (J&O en JLVB).
Na een toename van het aantal jeugdigen met een toewijzing voor J&O/JLVB lijkt het totale aantal te stabiliseren. Zorg wordt vaker afgeschaald naar begeleiding.
Het merendeel van de toewijzingen wordt afgegeven door geautoriseerde verwijzers en een veel geringer deel door de wijkteams.
De gefactureerde bedragen van de toewijzingen door de wijkteams liggen hoger dan die van de verwijzers. Wellicht hangt dit samen met het feit dat begeleiding wordt ingezet als vervolg op behandeling en die begeleiding in eerste instantie een hoog volume heeft.

3.5 Jeugdwet: Verblijf

Vanaf de 2e helft 2019 lijkt een lichte daling op te treden in het totaal aantal jongeren dat jeugdhulp met verblijf heeft toegewezen gekregen. Dit ondanks het feit dat het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen in 2019 redelijk stabiel is gebleven. Of deze daling in aantallen ook leidt tot minder kosten is nog te vroeg om te zeggen. Er is minder pleegzorg ingezet, omdat de problematiek van jongeren complexer wordt, maar ook omdat het aantal pleegouders beperkt is. Om die reden is begin 2020 gestart met de uitvoering van een regionaal wervingsplan pleegzorg.

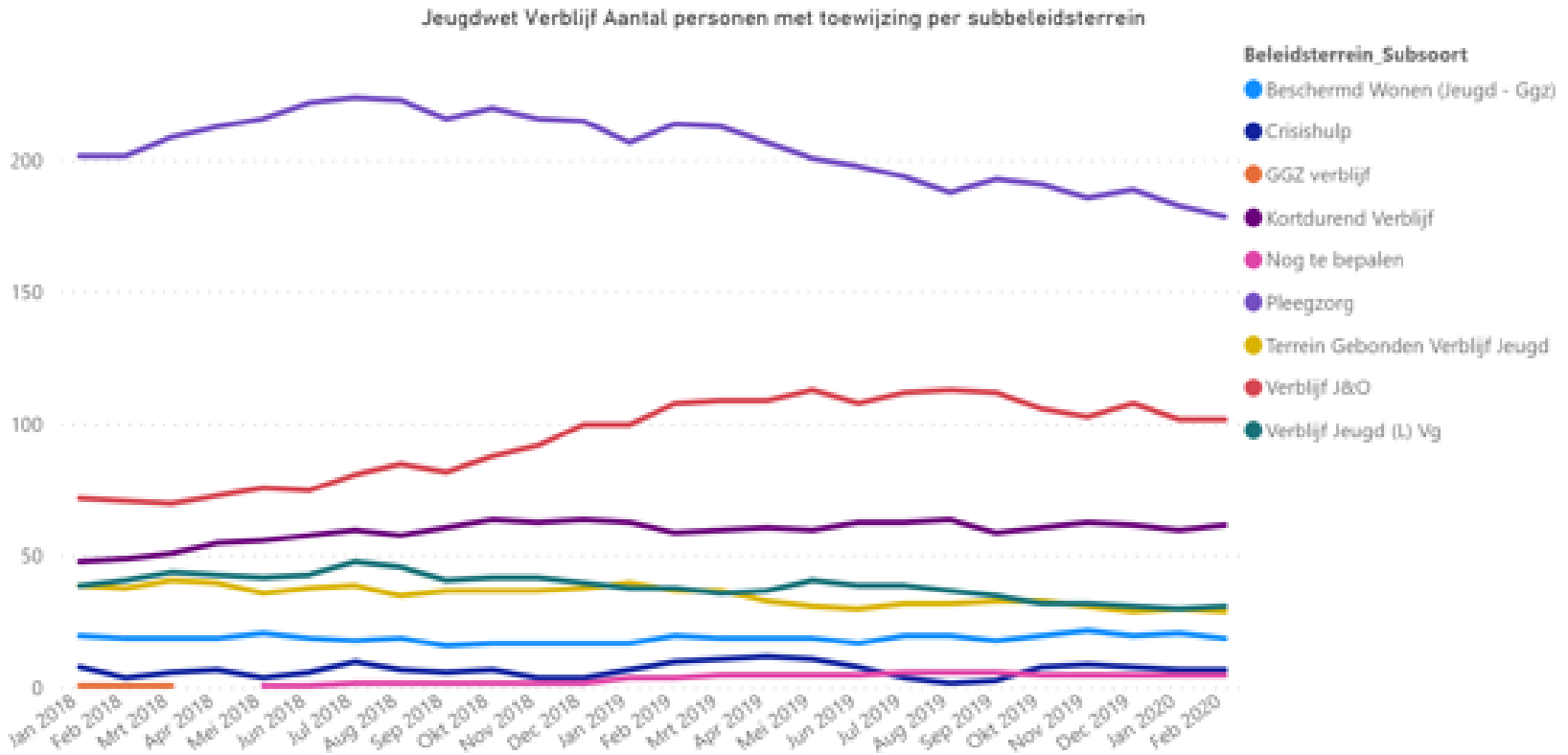

3.6 Jeugdwet: GGZ

Het aantal jeugdigen met een toewijzing GGZ neemt af, met name de specialistische zorg. Mogelijk door afschaling zorg naar begeleiding.
Ook de kindergeneeskunde neemt af.

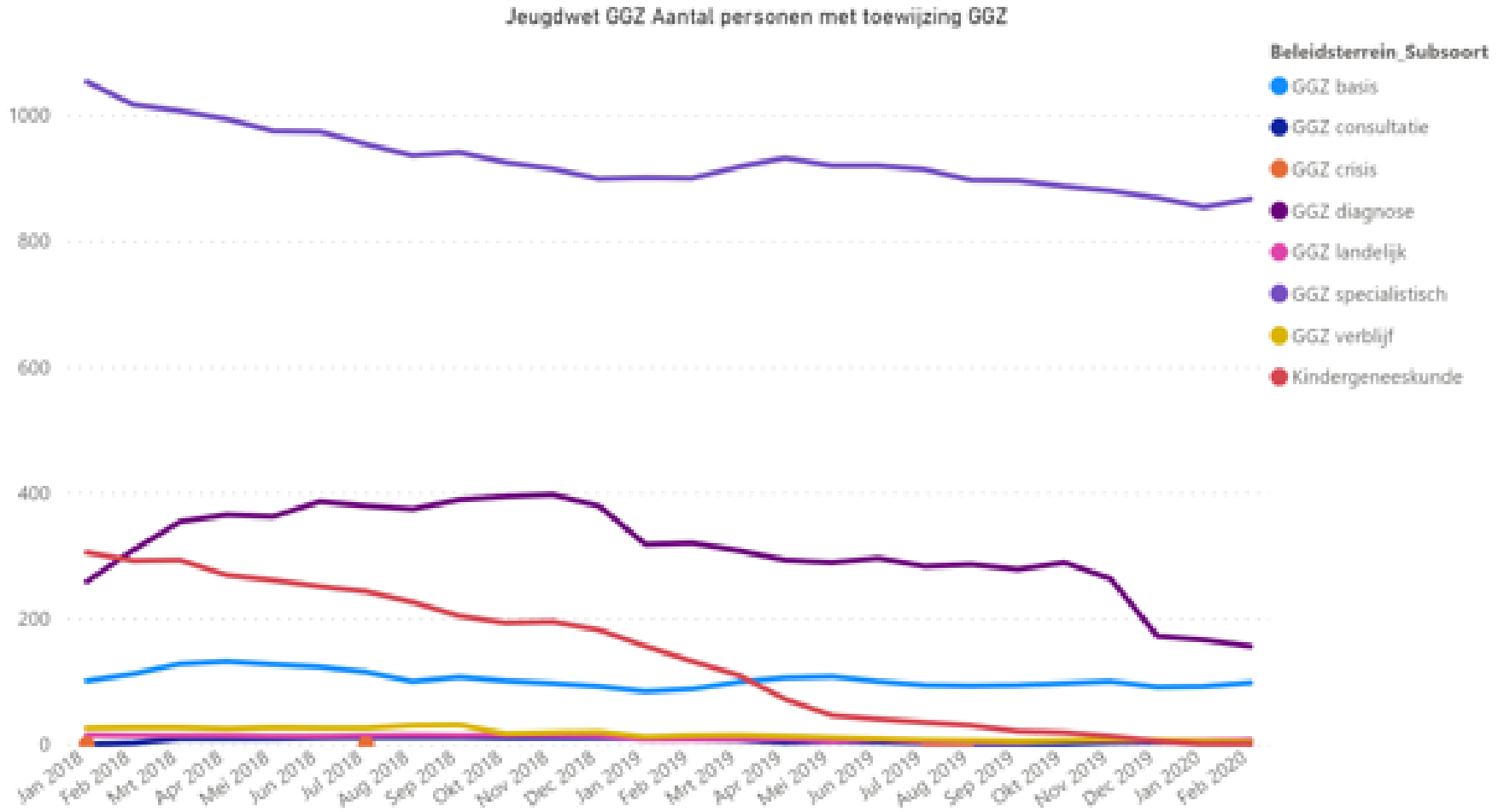

4. WMO: algemene toelichting

We zien dat de ontwikkelingen in de WMO zoals die in Turap 2 zijn beschreven zich op grote lijnen voortzetten. Op dit moment is nog geen inschatting te maken welke gevolgen de Coronacrisis heeft op de zorg en ondersteuning. Wel is duidelijk dat aanbieders noodgedwongen de dagbesteding/groepsbegeleiding hebben moeten stopzetten. Dit geldt ook voor Activerend werk. De aanbieders houden contact met de inwoners op verschillende manieren (telefonisch, digitaal) en bieden alternatieve ondersteuning waar nodig. Er wordt op dit moment intern overleg gevoerd over hoe wij financieel omgaan met deze andere vormen van ondersteuning. Ook het doelgroepenvervoer is door het sluiten van de dagbesteding en de scholen fors teruggelopen. Bij huishoudelijke ondersteuning horen we eveneens dat steeds meer inwoners de zorg afzeggen uit angst voor corona. Bij individuele begeleiding wordt op afstand begeleiding geboden (via telefoon, whatsapp, facetime/beeldbellen). Dit wordt ook gefaciliteerd door gemeenten/regionale inkooporganisatie, omdat begeleiding op afstand ook mag worden gedeclareerd.

De groei van Begeleiding lijkt af te vlakken, waarbij ook de verhouding tussen gespecialiseerde begeleiding en basisbegeleiding beter in balans lijkt te komen.
Voor Hulp bij het Huishouden geldt eveneens een gelijk beeld ten opzichte van de tussenrapportage. De eerder verwachte 500 inwoners extra die een beroep hierop doen (vermoedelijk) als gevolg van het abonnementstarief hebben dat ook gedaan.
Er is de afgelopen periode veel te doen geweest over het overnemen van het contract van HMC door Medipoint. Inmiddels heeft dat zijn beslag gekregen. Door inzet van alle partijen heeft de Arnhemmer hier minimaal hinder van ondervonden.
Regionaal is de nieuwe aanbesteding gepubliceerd en worden nieuwe beleidsregels en richtlijnen opgesteld voor de uitvoering. Dit is nieuw voor dit domein. Tot op heden was er een overkoepelend kader waarbinnen werd gewerkt namelijk “Doen wat nodig is”. De uitvoering heeft aangegeven dat het voor hen wenselijk is dit kader nader in te vullen zodat ‘passende zorg’ wordt toegekend. Vandaar dat het college in december 2019 beleidsregels en richtlijnen heeft laten opstellen die deels per 1 februari van kracht zijn geworden. Hiermee krijgen de wijkcoaches een concreter handvat voor hun dagelijkse werk.
Wat wij nog niet in deze monitoring kunnen opnemen is de informatie over Wonen, Rollen en Vervoer. Wij zijn daarbij afhankelijk van externe partijen en hebben te maken met een veelheid van systemen. Ook is er enige vertraging ontstaan, omdat veel aandacht is besteed aan de situatie rondom Hulpmiddelen (overgang van HMC naar Medipoint). Momenteel vindt de informatieanalyse plaats om deze monitoring op te gaan zetten. Het is nog niet duidelijk wanneer de monitoring gereed is. Zodra dit bekend is, zullen wij u informeren over de planning.

4.1 Wmo Aantal personen

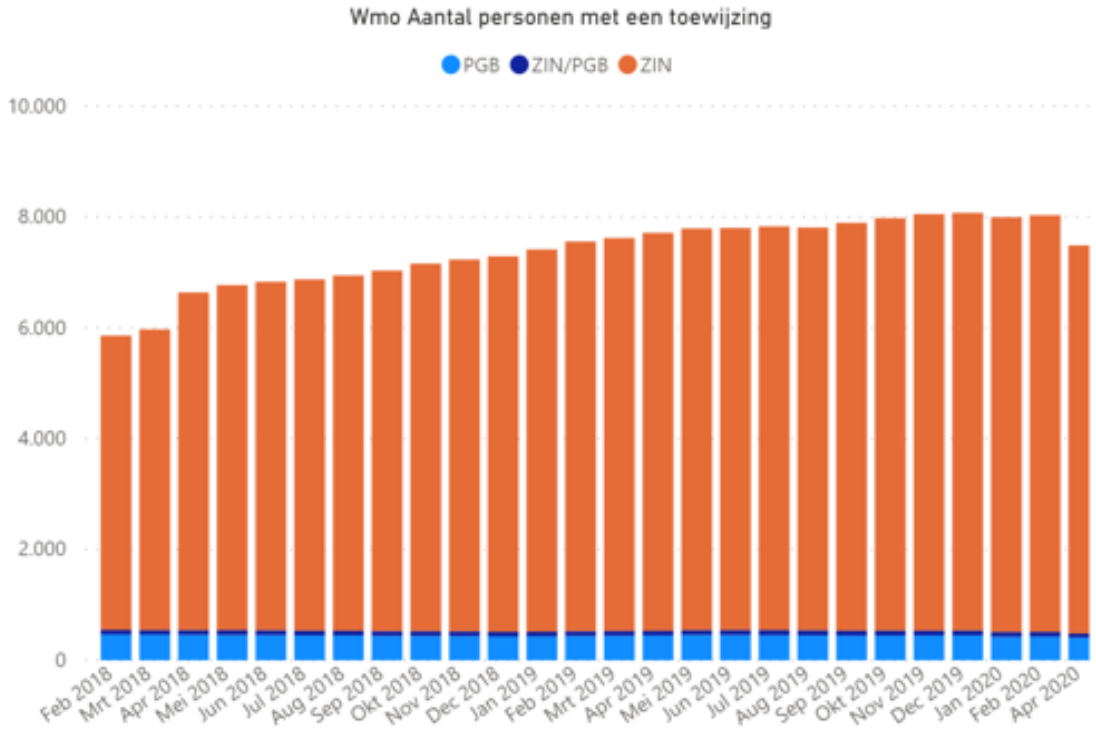

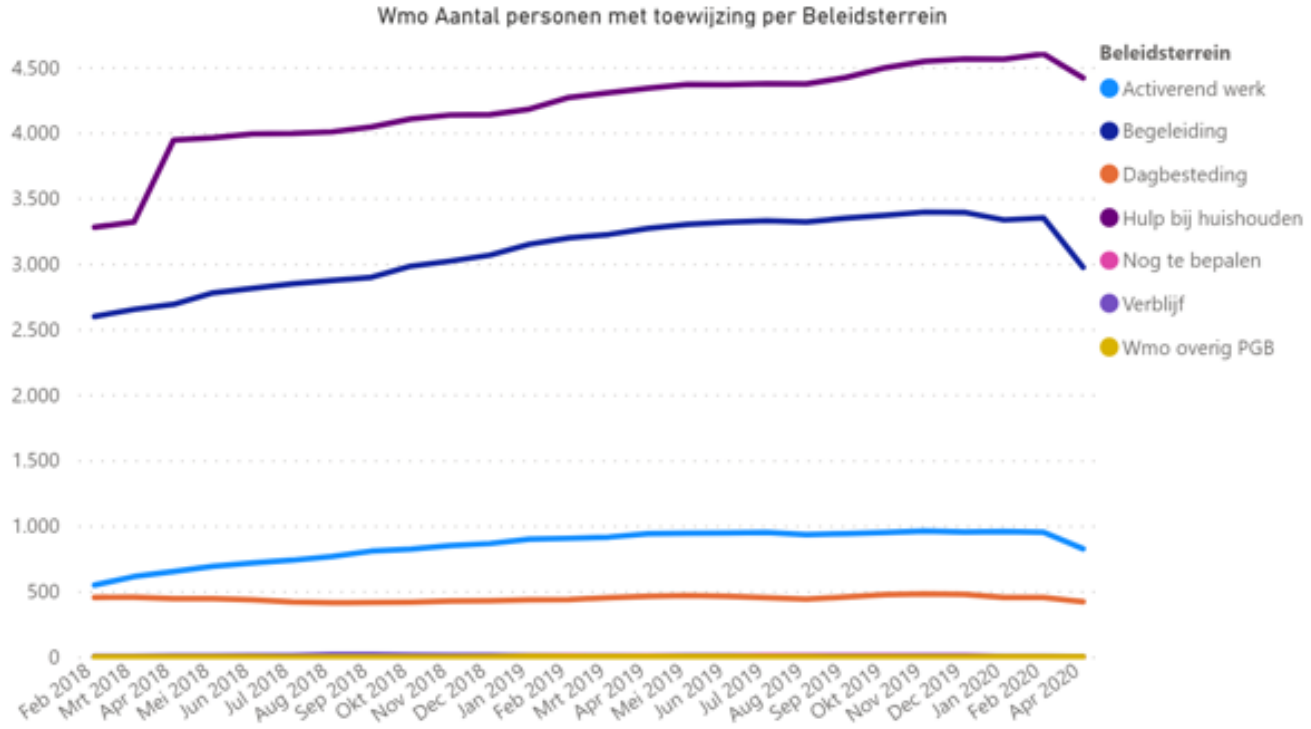

Algemeen

Deze grafieken laten de ontwikkeling van het aantal unieke personen zien met een of meerdere toewijzingen i.h.k.v. de WMO. De cijfers per beleidsterrein zijn niet bij elkaar op te tellen en dan te vergelijken met het totaal aantal personen met een toewijzing. Een persoon kan meerdere voorzieningen hebben.

4.2 WMO begeleiding

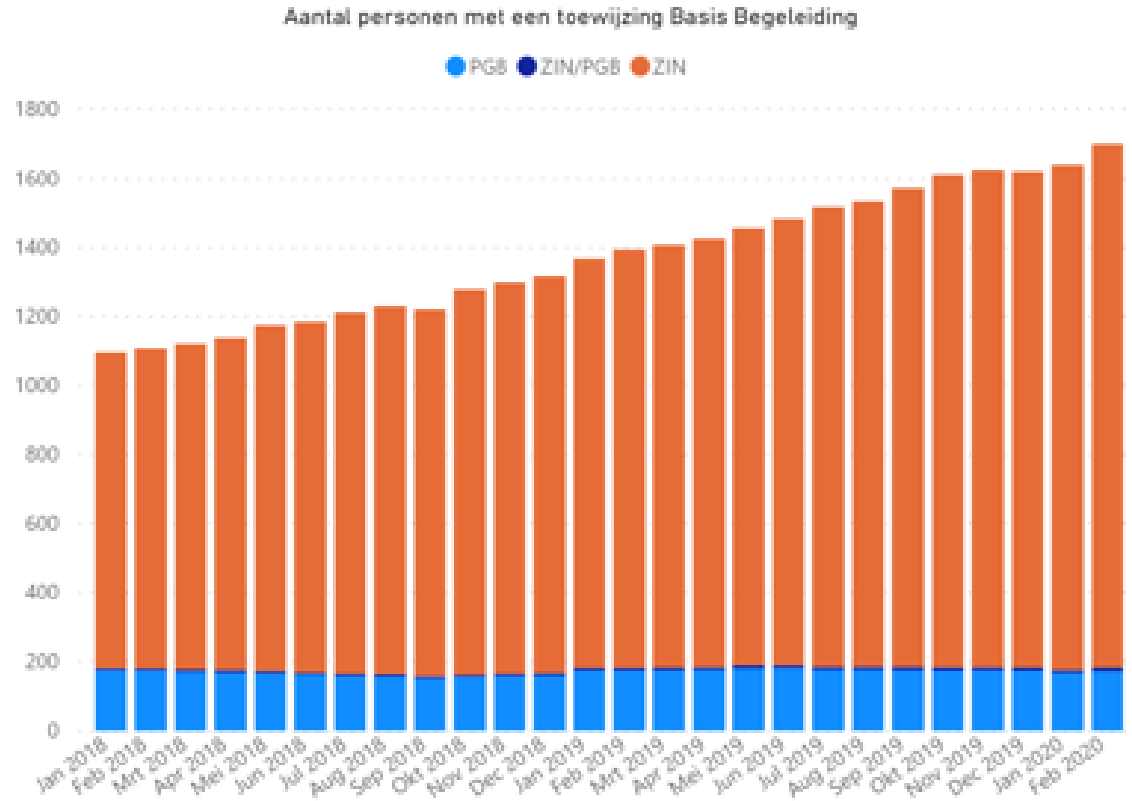

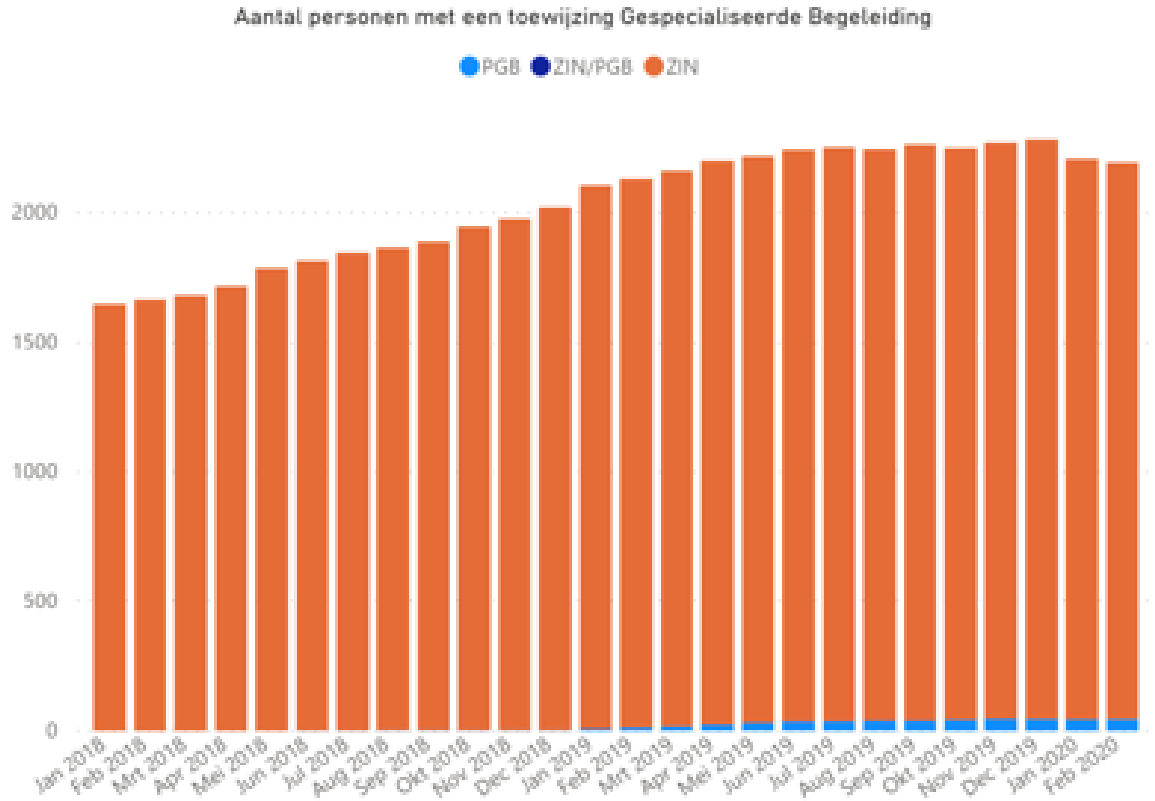

De groei van Basisbegeleiding en gespecialiseerde begeleiding lijkt af te vlakken.

Een van de maatregelen in het kader van beheersing van de kosten WMO is het beperken van het beroep op begeleiding. Begeleiding moet gericht zijn op het ontwikkelen – of anders stabiliseren – van de zelfredzaamheid van inwoners en dus bij voorkeur tijdelijk van aard zijn (de begeleider moet zichzelf uiteindelijk overbodig maken, zodat de inwoner weer regie krijgt over zijn eigen leven). Daarnaast willen we dat de verhouding tussen gespecialiseerde begeleiding en basisbegeleiding beter in balans komt (niet langer 35:65, maar meer 50:50). Passende begeleiding staat daarbij voorop, maar in Arnhem werd – ook in vergelijking met andere gemeenten - wel in zeer veel situaties gespecialiseerde begeleiding ingezet, waar basisbegeleiding ook passend kan zijn.

Uit bovenstaande grafieken blijkt dat de groei van begeleiding lijkt af te vlakken en dat een lichte verschuiving van gespecialiseerde naar basisbegeleiding op gang lijkt te komen.

4.3 WMO: Hulp bij huishouden

Hulp bij huishouden
In deze grafiek staat het aantal unieke personen met een toewijzing per categorie. Hierbij zijn de mensen met combi -ondersteuning als aparte categorie opgenomen.

Sinds 1 januari 2019 zien we een duidelijke trendbreuk ten opzichte van voorgaande jaren; er wordt aanzienlijk meer HbH toegewezen. Deze stijging was verwacht; de invoering van het abonnementstarief in plaats van een inkomensafhankelijke eigen bijdrage maakt het aanvragen van HbH vanuit de Wmo in plaats van een particulier ingehuurde poetshulp heel interessant voor de inwoner. De soms financieel sterke positie van de inwoner is juridisch gezien geen afwijzingsgrond voor de Wmo. Dit maakt dat wijkcoaches weinig in handen hebben om te kunnen sturen op eigen verantwoordelijkheid.

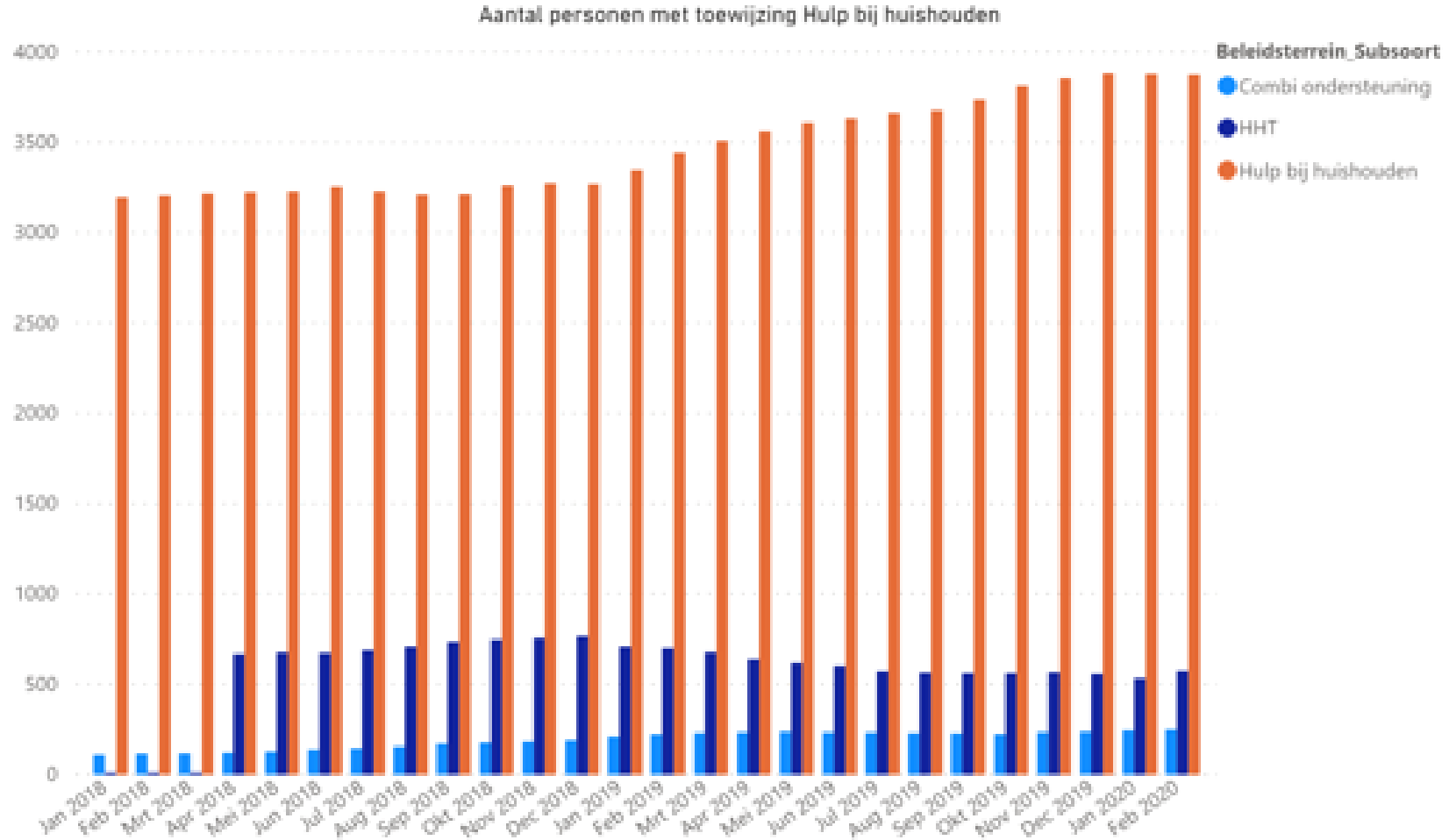

4.3B WMO: Hulp bij huishouden

Als je de trendlijn declaraties HbH van voorgaande jaren door zou trekken in 2019 en dit vergelijkt met het daadwerkelijke resultaat dan is er € 842.640 extra gedeclareerd. Arnhem heeft €1.465.000 van het Rijk ontvangen ter compensatie voor het abonnementstarief. De extra declaraties HbH hebben ons dus ongeveer 57,5% van dit bedrag gekost.
NB: de compensatie was voor alle zorgvormen, niet alleen voor HbH.

Opvallend is dat het aantal toewijzingen sneller lijkt te stijgen dan de toename aan declaratiebedragen. Dit lijkt er op te wijzen dat de aanzuigende werking van het abonnementstarief vooral inwoners met een relatief lichte ondersteuningsvraag heeft aangetrokken.

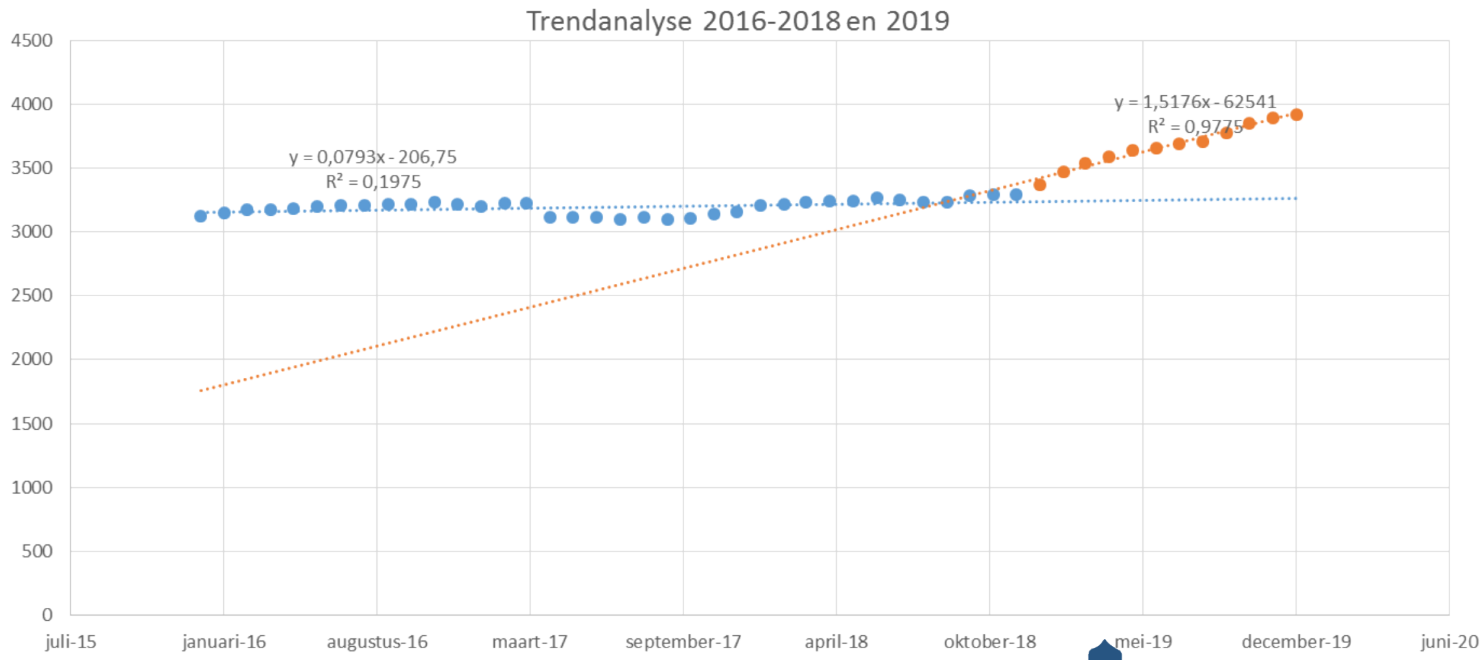

Maand	HBH Verschil werkelijk en verwachte declaraties in 2019	
januari-19	€	92.871
februari-19	€	24.963
maart-19	€	67.716
april-19	€	92.495
mei-19	€	128.590
juni-19	€	18.686
juli-19	€	91.553
augustus-19	€	24.031
september-19	€	44.516
oktober-19	€	145.550
november-19	€	89.331
december-19	€	22.338
Totaal (extra) declaraties 2019	**€**	**842.640**

4.4 WMO: Begeleiding, Activerend Werk en Dagbesteding i.c.m. Beschermingscomponent

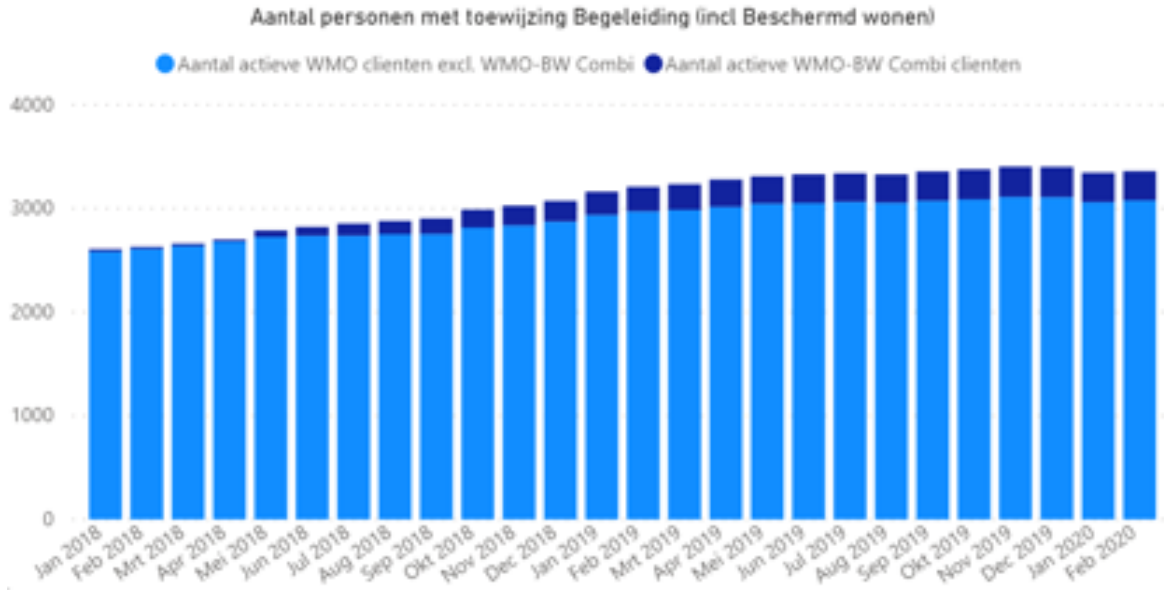

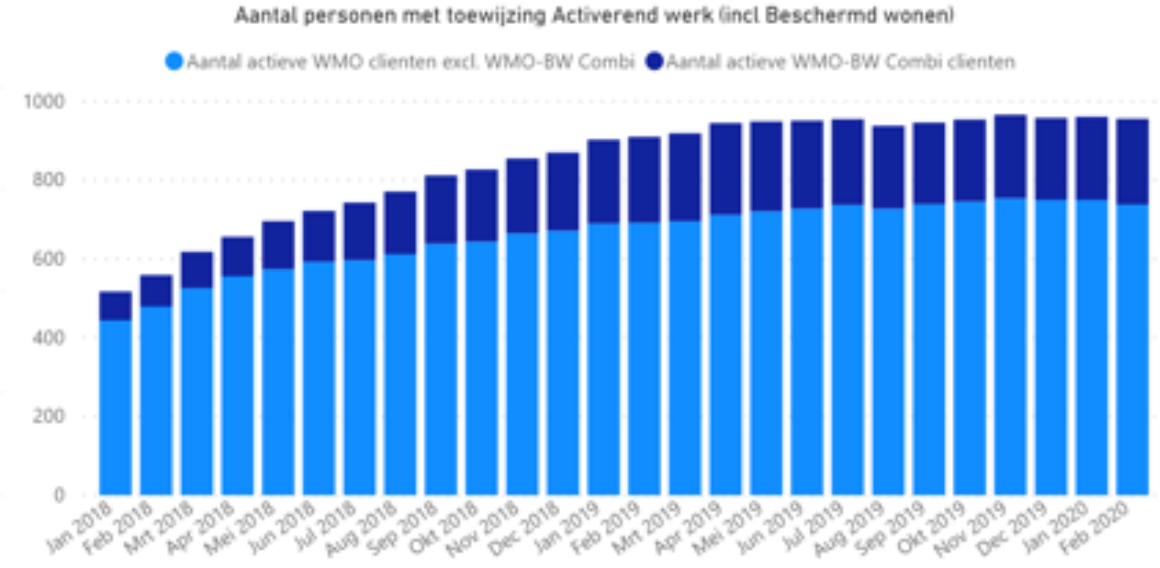

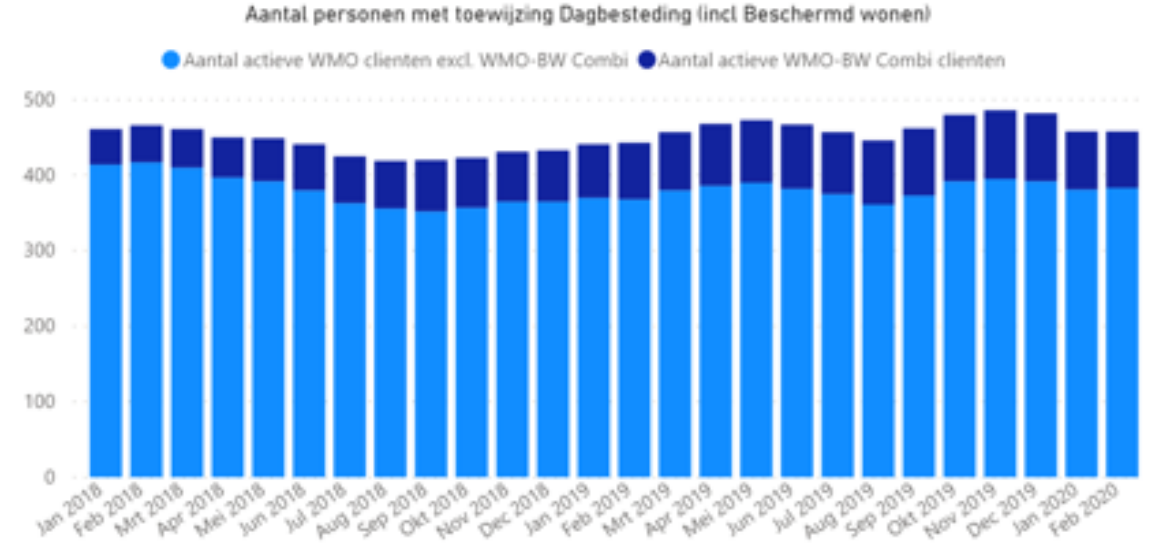

De stijging in het aantal personen Activerend Werk vanaf medio 2018 heeft vooral te maken heeft met combinatie Beschermd Wonen en stijgend aantal aanmeldingen vanuit W&I. In de laatste maanden is het aantal redelijk stabiel. Deze ontwikkeling past bij de transformatie opgave Beschermd Wonen en bij de opgave Doorbraak naar Werk.

Voetnoot: Op deze sheet zijn de aantallen personen en gedeclareerde bedragen Begeleiding, Activerend werk en Dagbesteding hoger dan op de sheet met kerncijfers. De reden hiervoor is dat in de kerncijfers de combinatie WMO met Beschermd wonen onder Beschermd wonen zijn geplaatst. Dit heeft een financiële achtergrond: de kosten komen ten laste van het budget Beschermd wonen.

6. Beschermd Wonen: algemene toelichting

Arnhem is centrumgemeente voor beschermd wonen en is daarmee beleidsmatig en financieel verantwoordelijk voor de regio. De informatie over beschermd wonen bevat daarom ook gegevens over personen die buiten Arnhem verblijven. Arnhem draagt de kosten voor alle personen in de regio.

Beschermd wonen wordt toegewezen aan inwoners die tijdelijk een vorm van 24-uurs toezicht of aanwezigheid nodig hebben vanwege (ernstige) psychiatrische aandoeningen en beperkte regie over het leven. Daarnaast wordt ingezet op preventie en inzet op ambulante ondersteuningsvormen.
De groep inwoners in onze regio die een beroep moet doen op beschermd wonen is stabiel en over de maanden heen licht dalende. Inzet van ambulante ondersteuning heeft de voorkeur. Beschermd wonen wordt in toenemende mate ingezet in de lichtere vorm van beschermd wonen waarbij inwoners zelf de huur (woonlasten) betalen en er minder toezicht nodig is. De inzet van producten inclusief verblijf waarbij meer toezicht en aanwezigheid nodig is, is echter nog steeds dominant.

6. Beschermd wonen: 6.1 Aantal personen

Algemeen
Arnhem is centrumgemeente voor Beschermd Wonen en is daarmee beleidsmatig en financieel verantwoordelijk voor de regio. De informatie over Beschermd Wonen bevat daarom ook gegevens over personen die buiten Arnhem verblijven. Arnhem draagt de kosten voor alle personen in de regio.

PGB's worden in lijn met het beleid zeer beperkt ingezet voor de doelgroep beschermd wonen. De groep inwoners die beroep doet op beschermd wonen is stabiel en over de maanden heen licht dalende. Inzet van ambulante ondersteuning heeft de voorkeur

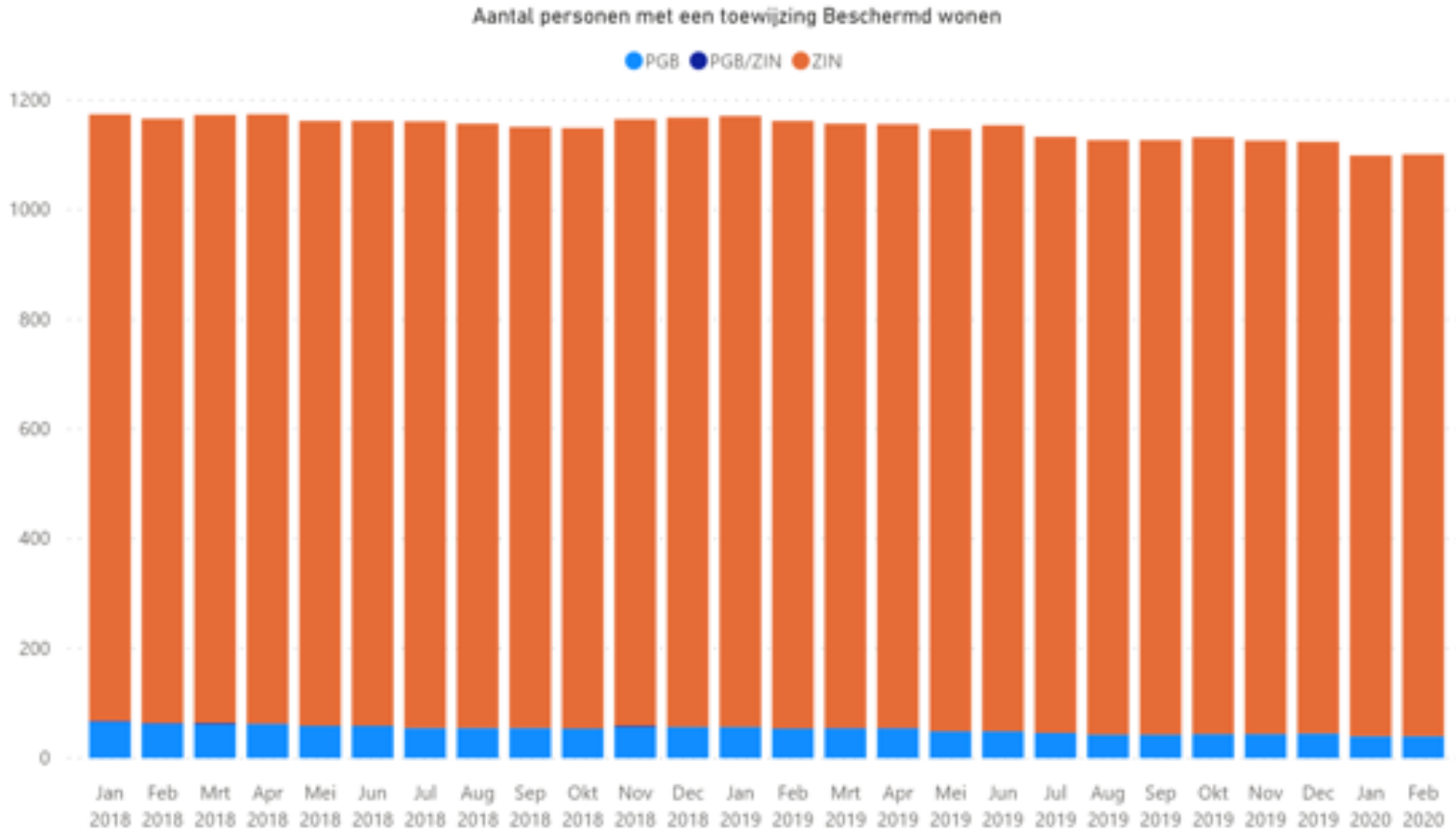

6. Beschermd wonen: 6.2 Toewijzingen en declaraties

Scheiden wonen en zorg
In de figuur hiernaast zijn de Beschermd wonen producten ingedeeld in Intramuraal en Extramuraal (en een klein aantal overig). Dit geeft een goed beeld van de verschuivingen die ontstaan door het scheiden van wonen en zorg.

Beschermd wonen wordt in toenemende mate ingezet in de lichtere vorm van beschermd wonen waarbij inwoners zelf de huur (woonlasten) betalen en er minder toezicht nodig is. De inzet van producten inclusief verblijf waarbij meer toezicht en aanwezigheid nodig is, is echter nog steeds dominant.

Arnhem is verantwoordelijk voor inzet en financiering van activerend werk en dagbesteding voor alle cliënten beschermd wonen. In de tweede figuur is te zien dat de totale kosten over het jaar heen stabiel blijven dan wel licht afnemen.

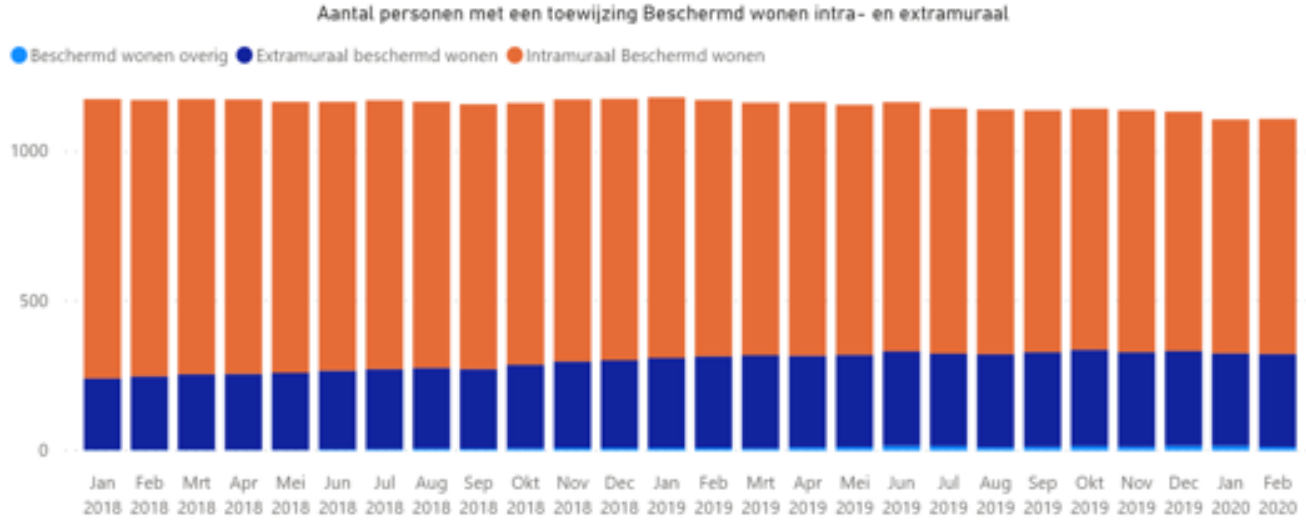

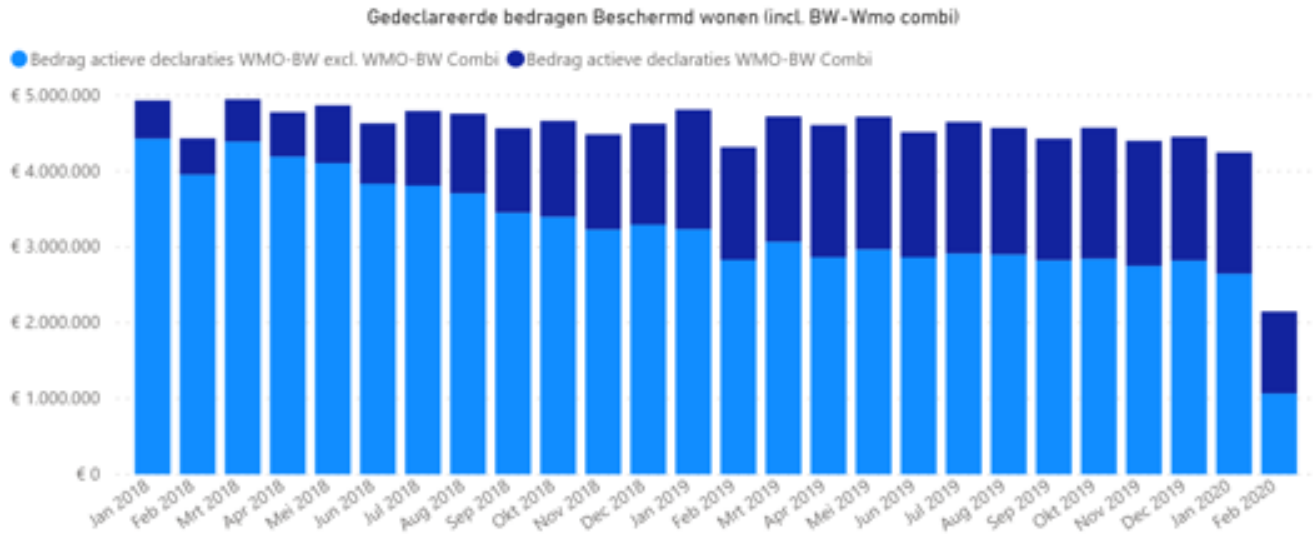

Voetnoot: De aantallen personen en declaraties die hier worden getoond zijn inclusief de kosten voor begeleiding, activerend werk en Dagbesteding. Dit heeft een financiële achtergrond: de kosten komen ten laste van het budget Beschermd wonen.

Conclusies

Kernconclusie
We worden nog steeds geconfronteerd met stijgende kosten, hoewel het effect van de Coronacrisis op dit moment nog niet duidelijk is. De maatregelen die we hebben voorbereid moeten nog worden geïmplementeerd en zullen in de loop van 2020 pas hun vruchten gaan afwerpen. We kunnen nu al wel de voorzichtige conclusie trekken dat we voor WMO en Beschermd Wonen met de monitoring een goede slag hebben geslagen in de voorspelbaarheid getuige ook de consistente lijn van de prognose voor dit jaar. Dit geldt nog niet helemaal voor jeugd. We hebben dit net als vele andere gemeenten
nog onvoldoende in de grip en moeten de stappen die we zetten in data analyse verder uitbouwen zodat ook hier de voorspelbaarheid toeneemt.

Tot slot: doorontwikkeling bestuursrapportage

Zoals in de raadsessies aangegeven, is het optimaliseren van de data, de rapportage en informatie een ongoing proces. Ten opzichte van de vorige bestuursrapportage hebben zich weer een aantal ontwikkelingen plaatsgevonden en zijn er een aantal wijzigingen doorgevoerd:

- Er wordt gerapporteerd vanuit een centrale datawarehouse Zorgdomein.
- Er kan nu vaker een toewijzing(-sbedrag) worden bepaald doordat de PDC opnieuw is ingelezen met verbeterde historie sinds 2015.
- Daar waar de einddatum van een toewijzing ver in de toekomst ligt, is voor het berekenen van de totale waarde van die toewijzing uitgegaan van een minder lang lopende toewijzing, namelijk maximaal 18 jaar.
- Beschermd Wonen: er wordt vanaf heden ook gekeken naar de aantallen en gedeclareerde bedragen van Begeleiding, Activerend werk en Dagbesteding die voor rekening komen van het budget Beschermd Wonen.

Over de bestuursrapportage

Wat is de bestuursrapportage?
De bestuursrapportage wordt drie keer per jaar samengesteld door de afdelingen SBR, F&C en Informatie. De rapportage toont een basisset aan indicatoren. De rapportage geeft inzicht in het aantal personen, toewijzingen en declaraties per maand. Inzichten zijn per thema en beleidsterrein gepresenteerd.

Waar komt de informatie vandaan?
Deze rapportage is gebaseerd op gegevens met een exportdatum van 06-02-2020. Deze set is opgevraagd uit het datawarehouse. In de rapportage worden gegevens getoond die op 06-02-2020 beschikbaar waren over de periode **t/m januari 2020**.

Het moment van declareren
Doordat er met terugwerkende kracht declaraties kunnen binnenkomen, is de mate waarin gegevens 'ontbreken' in de 'jongste' maanden groter dan bij maanden die verder in het verleden liggen. Er mag met terugwerkende kracht worden gedeclareerd (tot maximaal 5 jaar).

Wat betekent dit voor deze rapportage?
Met name het bedrag dat tot nu toe over de maanden november 2019 t/m januari 2020 is gedeclareerd, zal in de komende periode toenemen.

Duiding van de informatie
De inhoudelijke duiding van de informatie vindt elke periode plaats door betrokken bestuursadviseurs, programmamanager, businesscontrollers, met input van bestuurders (SWT).

Inwonerservaringsonderzoek
In deze rapportage zijn de uitkomsten van het inwonerservaringsonderzoek niet nogmaals opgenomen. Het inwonerservaringsonderzoek over 2019 wordt in de loop van het jaar uitgevoerd. Zodra deze gereed is, zullen de uitkomsten ook beknopt in de bestuursrapportage worden opgenomen.

Bestuursrapportage Zorg Dichterbij

maart 2020

SBR, F&C & Informatie
Gemeente Arnhem

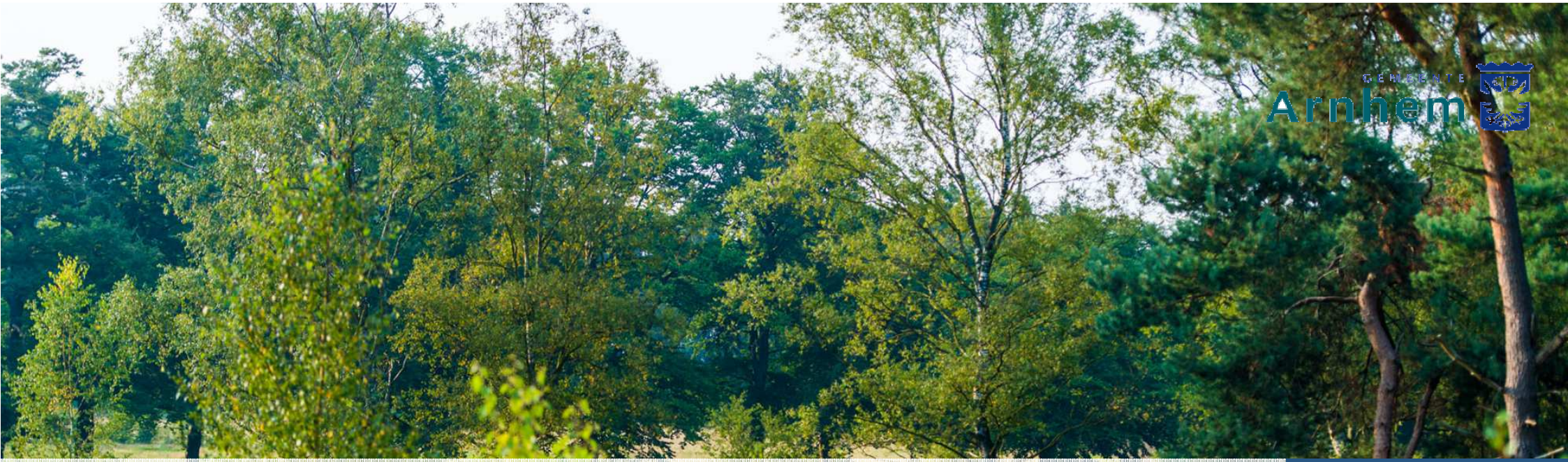

Doorbraak Naar Werk: Monitor 1.1

januari 2019 t/m december 2019

Strategie, Beleid & Regie
Planning & Control
Gemeente Arnhem

Doorbraak naar Werk

Zoveel mogelijk Arnhemmers aan het werk zodat zij zelf in hun inkomen kunnen voorzien. Dat is de ambitie van het Arnhemse gemeentebestuur. Werk hebben is belangrijk. Het is meer dan een salaris ontvangen. Werken is ook meedoen, meetellen en gemist worden als je er niet bent. Dat geeft zelfvertrouwen en het is prettig om deel uit te maken van een netwerk. Omgekeerd worden onze wijken, bedrijven en de stad sterker wanneer er meer mensen aan het werk zijn.

Concreet willen we dat er in 2023:
- meer Arnhemmers betaald werk hebben;
- meer Arnhemmers financieel zelfredzamer zijn;
- en er meer passend werk is voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Getalsmatig willen we als Arnhem de landelijke lijn gaan volgen qua uitstroom uit de bijstand en daar bovenop nog eens vijfhonderd Arnhemmers extra uit laten stromen. Dan is er voor het eerst sprake van een trendbreuk.

Om deze ambitie te realiseren is het programma ‘Doorbraak Naar Werk’ in het leven geroepen. Het programma kent de volgende inspanningslijnen (om de volgende doorbraken realiseren):

1. Investeren in voorkomen dat mensen (langdurig) afhankelijk worden van inkomensondersteuning
2. Dichtbij de Arnhemmer en integraal werken
3. Perspectief bieden; aan het werk tenzij
4. Stimuleren van inclusief werkgeverschap
5. Samen sterk: Samenwerken met partners uit onderwijs en bedrijfsleven. Met onze ketenpartners. Met de regio, andere steden en met het Rijk
6. Beter weten wat werkt en leren monitoren op impact

Over deze monitor

Deze monitor is een volgende stap op de inspanningslijn ‘Beter weten wat werkt en leren monitoren op impact’. Het is in lijn met het iteratieve proces dat we doorlopen bij het opstellen van de bestuursrapportages en een geactualiseerde en verbeterde versie van monitor 1.0. We werken aan een monitor die ons in staat stelt om te sturen op (maatschappelijke) impact in plaats van sturen op input. Een monitor die ons leert waar we staan, die ons inzicht geeft in wat werkt en wat niet, die duidelijk maakt wat het effect is van onze inspanningen en die laat zien welke resultaten we bereiken. Het ultieme vergezicht is een monitor voor het hele sociale domein.

Zover is het nog niet. Wat deze monitor 1.1 wel biedt is het volgende:

1. Pagina’s 4 t/m 9 geven een geactualiseerd inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse bijstandspopulatie, onze prestaties op het gebied van instroom en uitstroom en dat afgezet tegen de prestaties van gemeenten van een vergelijkbare grootte.
2. Pagina’s 10 t/m 15 geven inzicht in de doorstroom. Dit zijn de prestaties van onze uitvoeringspartners Centrum voor Activerend Werk (CAW), Arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor en Werkgeversservicepunt (WSP).
3. Pagina’s 16 t/m 26 geven inzicht in de bestandskenmerken op gebieds- en wijkniveau, het instroom- en uitstroompercentage naar leeftijd en wijk, het bestand naar leefvorm, leeftijd en uitkeringsduur per gebied, het aandeel dat een ontheffing voor de arbeidsverplichting heeft en het aandeel dat parttime werkt.
4. Pagina’s 27 t/m 29 duiden een aantal financiële aspecten. Inzet is om dit in een volgende monitor uit te breiden met bedrijfsvoeringsaspecten.
5. Pagina’s 30 t/m 37 schetsen de voortgang van de diverse inspanningslijnen van het programma Doorbraak Naar Werk.
6. Pagina’s 38 en 39 sluiten de monitor af met concluderende bevindingen.

In deze monitor is gebruik gemaakt van de volgende data:

- De Benchmark Werk & Inkomen januari 2019 t/m december 2019 van Divosa (de vereniging van gemeentelijke directeuren in het sociaal domein).
- Aanvullende informatie afkomstig van het gemeentelijke cluster Werk & Inkomen
- Halfjaarberichten van de belangrijkste uitvoeringspartners: CAW, Scalabor en WSP

Bestandsontwikkeling

Gemeenten ontvangen van het Rijk een gebundelde uitkering (BUIG) voor het bekostigen van de uitkeringen in het kader van de Participatiewet, Wet Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW), Wet Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ), Besluit Bijstandsverlening Zelfstandigen (BBZ) en voor de inzet van loonkostensubsidies.

Goed zicht op onze bijstandspopulatie is van groot belang. Hoe eerder we trends en ontwikkelingen opmerken, hoe eerder we met gerichte acties kunnen bijsturen.

Figuur 1 toont het aantal uitkeringsbetalingen van Arnhem*. Dit aantal is sinds januari 2019 van 8.006 gedaald naar 7.733 in december 2019. Om de vergelijking met andere gemeenten mogelijk te maken geeft de Divosa Benchmark indexcijfers voor het volume. Daarbij wordt de groei of daling van elke maand vergeleken met een vastgestelde basisperiode. In figuur 2 is het aantal uitkeringsbetalingen op 31 december 2018 op 100 gesteld.

Belangrijkste punt:

- **Het bestandsvolume daalt in Arnhem ongeveer net zo snel als in vergelijkbare gemeenten.**

**Om de prestaties van gemeenten adequaat te kunnen vergelijken registreert de Divosa Benchmark het aantal uitkeringsbetalingen. Dit is niet hetzelfde als het aantal unieke uitkeringen. Het volume van unieke uitkeringen lag in Arnhem op 31-12-2019 op 7.547.

Figuur 1

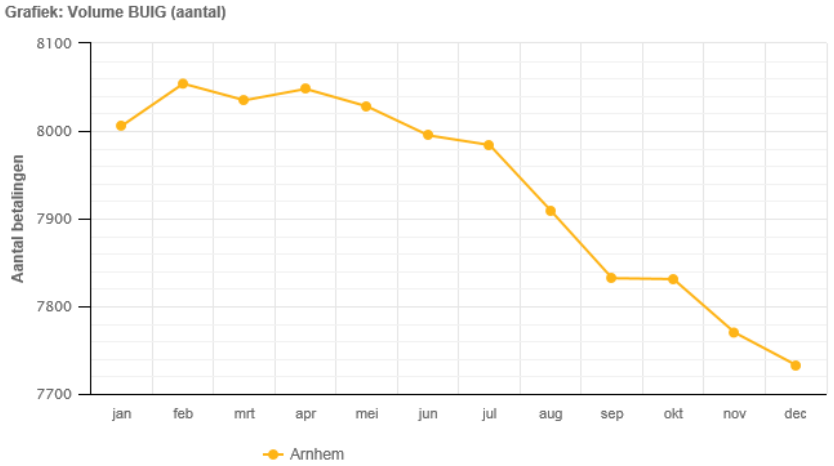

Figuur 2

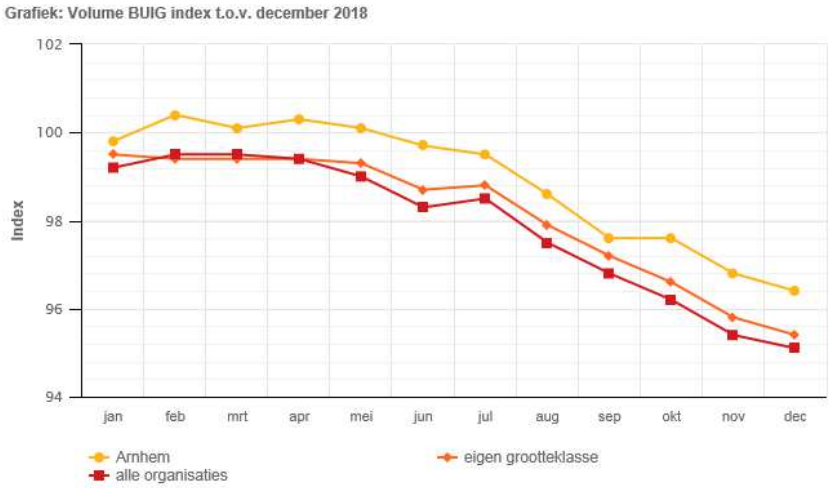

Instroom in de bijstand

Het aantal mensen dat maandelijks in- en uitstroomt geeft een beeld van de dynamiek van het bijstandsbestand. Het instroompercentage is het aandeel nieuwe bijstandsuitkeringen (betalingen) in het totale bestand. Figuur 3 toont de ontwikkeling van het instroompercentage. Figuur 4 toont het gemiddeld instroompercentage over de periode januari-december 2019 en het gemiddelde van de vergelijkingsgroep.

Belangrijkste punten:

- **Arnhem kent minder instroom in de bijstand dan vergelijkbare gemeenten.**
- **Onze instroombeperkende maatregelen lijken effectief.**
- **Hoewel andere gemeenten steeds beter worden in instroombeperking, waardoor de Arnhemse (relatieve) voorsprong kleiner wordt, is het gemiddelde positieve verschil over het jaar 2019 ongeveer gelijk gebleven.**

Figuur 3

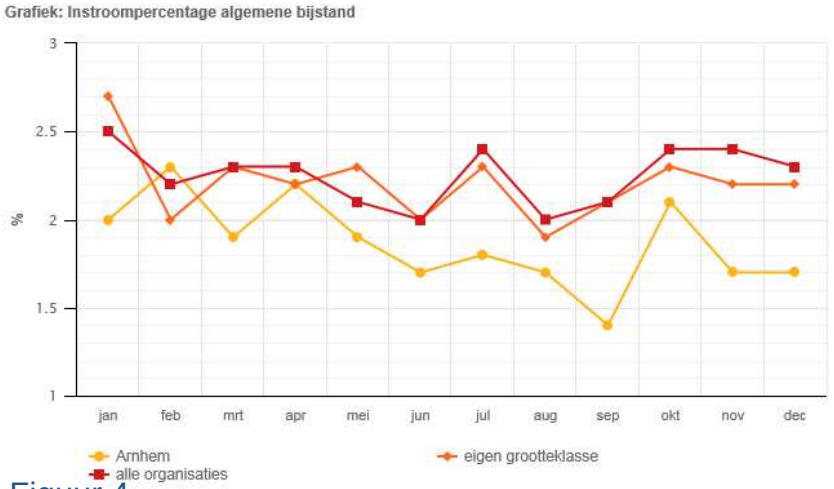

Figuur 4

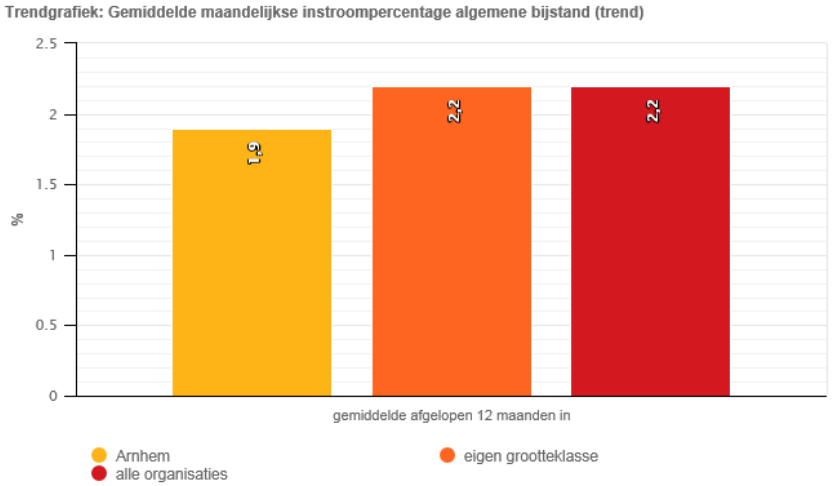

Uitstroom uit de bijstand #1

Het uitstroompercentage is het aantal stopgezette betalingen in een maand afgezet tegen het bijstandsvolume in diezelfde maand. Figuur 5 toont de ontwikkeling van het uitstroompercentages. Figuur 6 toont het gemiddeld uitstroompercentage over de laatste twaalf maanden en het gemiddelde van de vergelijkingsgroep.

De Gemeente Arnhem heeft ten opzichte van vergelijkbare gemeenten minder uitstroom. Onze uitstroom bevorderende maatregelen blijken (vooralsnog) minder effectief.

Belangrijkste punten:

- **Arnhem kent minder uitstroom uit de bijstand dan vergelijkbare gemeenten.**
- **Arnhem presteert wel beter op uitstroom dan in 2018.**
- **Maar onze uitstroombevorderende maatregelen lijken nog niet effectief genoeg.**

Op pagina 7 en 8 gaan we dieper op de ontwikkelingen van de uitstroom in.

Figuur 5

Figuur 6

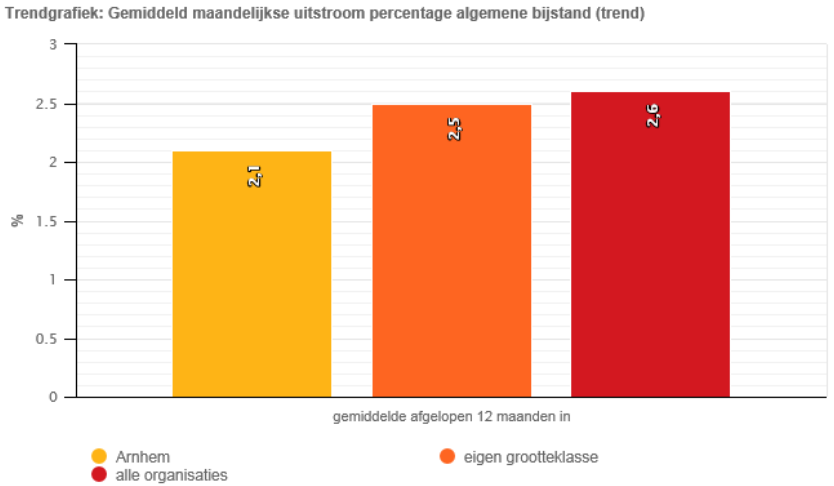

Uitstroom uit de bijstand #2

Voor wat betreft uitstroom valt op dat het gemiddelde aandeel in de uitstroom naar verblijfsduur van Arnhemmers in de bijstand op onderdelen afwijkt van vergelijkbare gemeenten (zie onderstaande figuur).

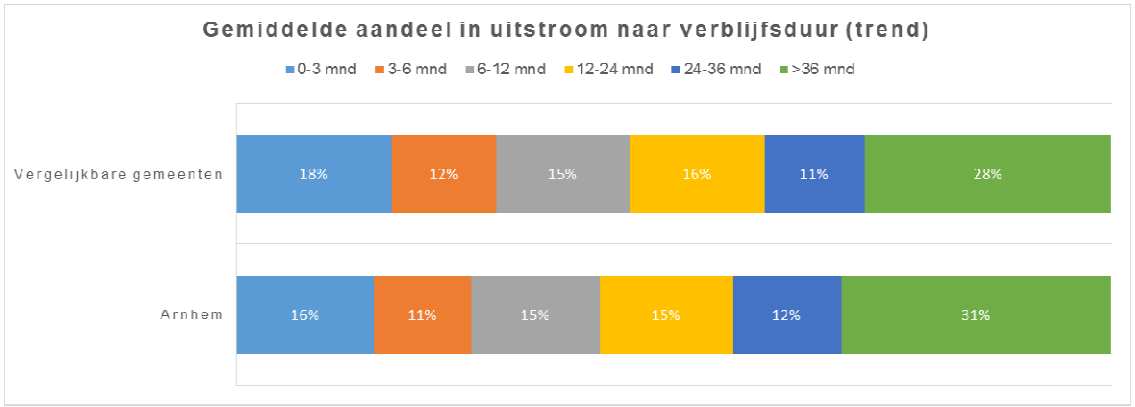

Het grootste gemiddelde aandeel in de uitstroom betreft inwoners die langer dan 36 maanden een bijstandsuitkering hebben en de AOW-leeftijd bereiken. Daarop volgend is het de groep inwoners die het kortst (0-3 maanden) een bijstandsuitkering heeft. In Arnhem is dit aandeel (vanwege de minder hoge instroom) lager dan in vergelijkbare gemeenten (figuur 7).
Daar staat tegenover dat het gemiddelde aandeel in de uitstroom van de groep inwoners die 24-36 maanden een bijstandsuitkering heeft in Arnhem in 2019 meer is gestegen dan in vergelijkbare gemeenten (figuur 8). Mogelijke verklaringen hiervoor zijn: de gewijzigde werkwijze van W&I (versnellingsteam, brede diagnose, handhaving) en intensievere inzet van Activerend Werk en Scalabor.

Figuur 7

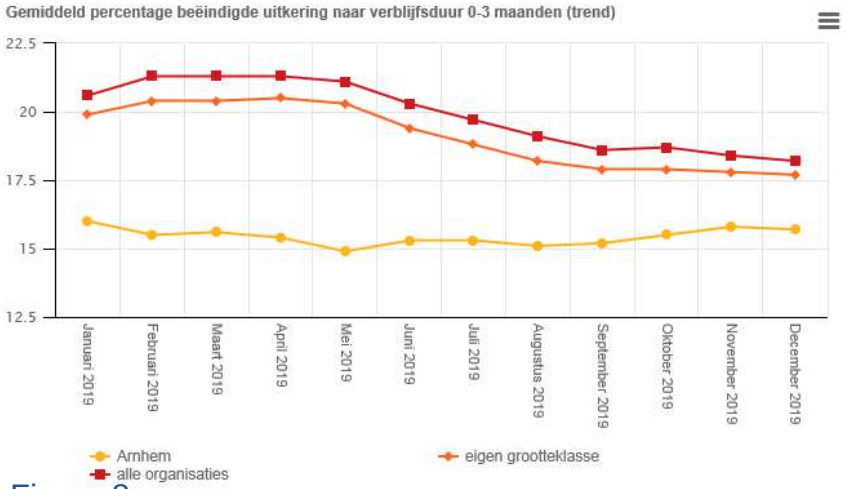

Figuur 8

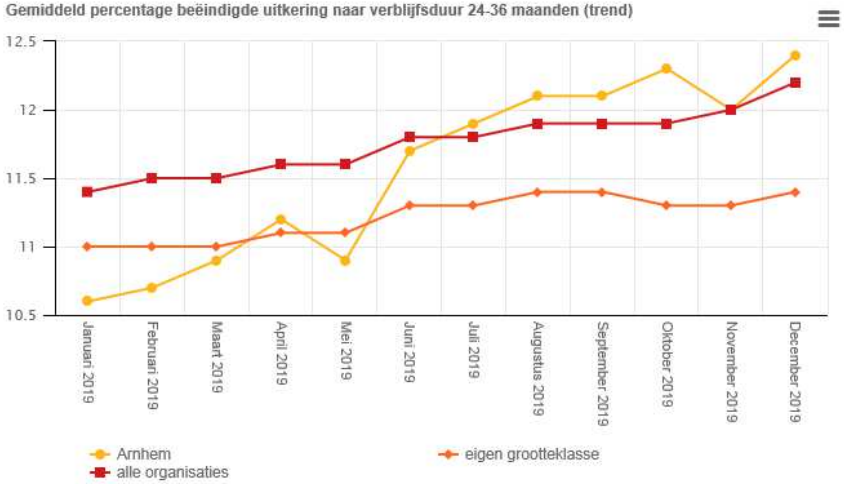

Uitstroom uit de bijstand #3

Redenen van uitstroom zijn divers. Op drie van de beëindigingsredenen kan de gemeente sturen: uitstroom naar werk, uitstroom naar onderwijs/ studie en uitstroom door handhaving. Figuur 9 laat zien hoe Arnhem het doet ten opzichte van vergelijkbare gemeenten:

- De som van de beïnvloedbare beëindigingsredenen is 51-52% van het totaal aantal beëindigingen. Arnhem wijkt daarin nauwelijks af van vergelijkbare gemeenten. In het relatieve aandeel van deze redenen zijn er wel verschillen.
- Het aandeel beëindiging met als reden ‘werk’ is in Arnhem lager dan in andere gemeenten.
- De aandelen beëindiging met als reden ‘onderwijs/ studie’ of ‘handhaving’ zijn in Arnhem hoger dan in andere gemeenten.

Mogelijke verklaringen voor de cijfers van deze drie beëindigings-redenen zijn de inzet op de zgn. ‘scholingsplicht’, de inbedding van handhaving in de werkwijze van W&I en de samenstelling van ons bestand:

- het aandeel 18-35 jarigen (gemakkelijker bemiddelbaar) in ons bestand is lager dan in vergelijkbare gemeenten;
- het aandeel 45-55 jarigen (moeilijker bemiddelbaar) in ons bestand is hoger dan in vergelijkbare gemeenten;
- het aandeel inwoners dat langer dan 60 maanden in een uitkeringssituatie zit (moeilijker bemiddelbaar), is in Arnhem hoger dan in vergelijkbare gemeenten.

Figuur 9

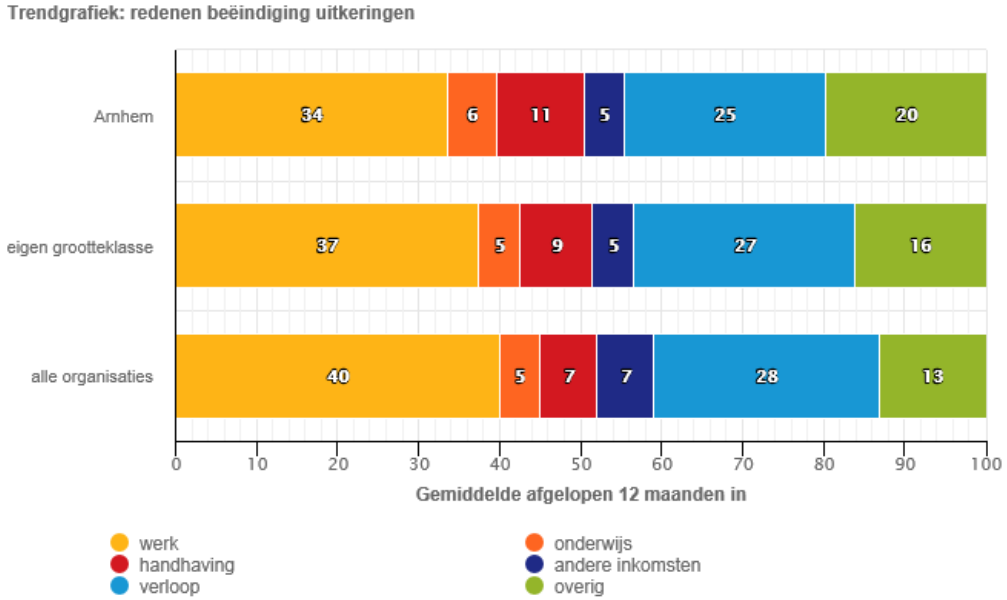

Instroom en uitstroom: belangrijkste punten

- **Arnhem kent minder instroom in de bijstand dan vergelijkbare gemeenten.**
- **Onze instroombeperkende maatregelen lijken effectief.**
- **Hoewel andere gemeenten steeds beter worden in instroombeperking, waardoor de Arnhemse (relatieve) voorsprong kleiner wordt, is het gemiddelde positieve verschil over het jaar 2019 ongeveer gelijk gebleven.**

- **Arnhem kent minder uitstroom uit de bijstand dan vergelijkbare gemeenten.**
- **Arnhem presteert wel beter op uitstroom dan in 2018.**
- **Maar onze uitstroombevorderende maatregelen lijken nog niet effectief genoeg.**
- **Het gemiddelde aandeel in de uitstroom van de groep inwoners die 24-36 maanden een bijstandsuitkering heeft in Arnhem in 2019 meer is gestegen dan in vergelijkbare gemeenten.**
- **De som van de beïnvloedbare beëindigingsredenen is 51-52% van het totaal aantal beëindigingen. Arnhem wijkt daarin nauwelijks af van vergelijkbare gemeenten. In het relatieve aandeel van deze redenen zijn er wel verschillen.**
- **Het aandeel beëindiging met als reden ‘werk’ is in Arnhem lager dan in andere gemeenten.**
- **De aandelen beëindiging met als reden ‘onderwijs/ studie’ of ‘handhaving’ zijn in Arnhem hoger dan in andere gemeenten.**

Doorstroom: de Participatierotonde

Voor de doorstroom hebben wij een samen met onze ketenpartners CAW, Scalabor en WSP een zogeheten participatierotonde ontwikkeld.
De afstand van iemand tot de arbeidsmarkt bepaalt waar en bij welke partner iemand terecht komt op de rotonde. In alle gevallen is de idee dat er samen stappen worden gezet om de afstand tot de arbeidsmarkt dusdanig te verkleinen dat iemand uit kan stromen naar (betaald) werk.

Goed inzicht in de werking en effectiviteit van de participatierotonde is één van de ambities voor de doorontwikkeling van de monitor. Voor dit moment maken wij gebruik van de halfjaarberichten van CAW, Scalabor en WSP.

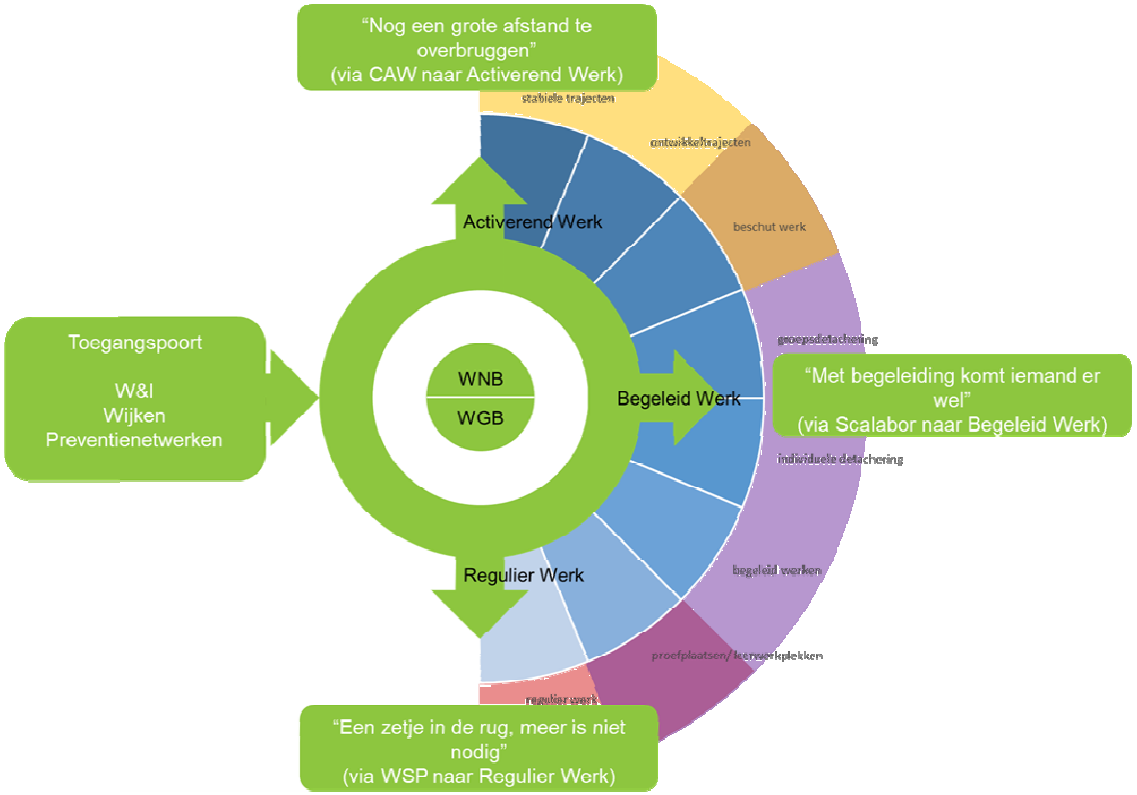

Doorstroom: via CAW naar Activerend Werk

De inzet van activerend werk helpt inwoners om stappen te zetten op de participatieladder. Jaarlijks worden er ongeveer 1.100 trajecten activerend werk ingezet: waarvan 50% direct door wijkcoaches van SWT en 50% indirect (via CAW).
De figuren op deze pagina, afkomstig van CAW, geven inzicht in de resultaten daarvan.

- Het aandeel mensen met een Participatiewet-uitkering neemt toe (figuur 10).
- Voor wat betreft de adviezen in aansluiting op de oriëntaties is 13% gericht op het zetten van vervolgstappen naar betaald werk via een vorm van begeleid werk of opleiding; 45% gericht op het zetten van vervolgstappen via activerend werk; 13% gericht op het doen van vrijwilligerswerk of meedoen; 18% gericht op het verbeteren van de persoonlijke omstandigheden; en 11% overig (figuur 11).
- Op basis van een jaarlijkse steekproef zien we dat deelnemers in één jaar tijd 1,5 tot 2 treden stijgen op de participatieladder (figuur 12).
- Activerend Werk levert een belangrijke bijdrage aan de inspanningslijnen ‘Dichtbij de Arnhemmer en integraal werken’ en ‘Perspectief bieden’.

Figuur 10

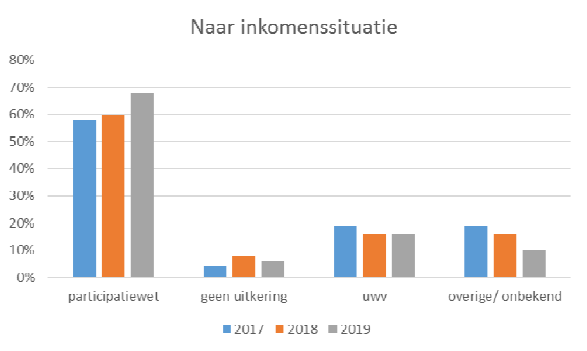

Figuur 11

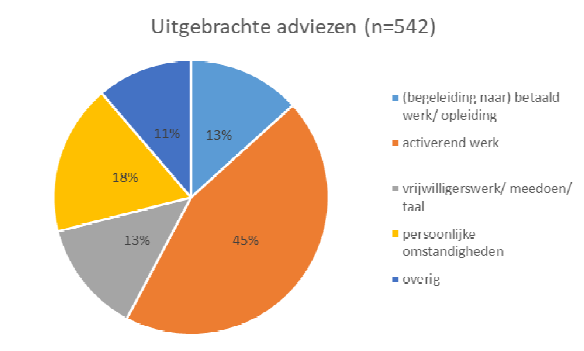

Figuur 12

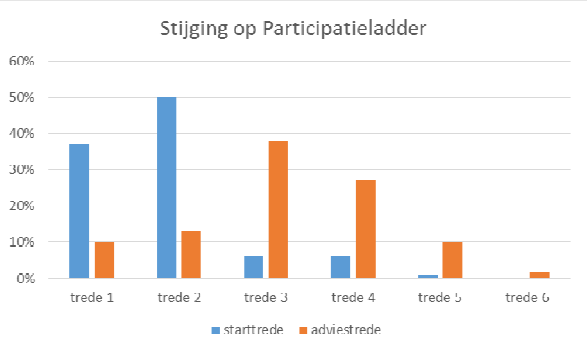

Doorstroom: via Scalabor naar Begeleid Werk #1

Scalabor biedt passend werk voor mensen met een aanstelling in het kader van de Sociale Werkvoorziening (SW):

- Het aantal Arnhemmers dat bij Scalabor werkt op basis van een SW-aanstelling daalt van 1.201 (31-12-2018) naar 1.121 (31-12-2019). Logisch, want sinds de Participatiewet is er geen nieuwe instroom meer.
- Steeds meer SW-medewerkers zijn extern gedetacheerd bij een (reguliere) werkgever in plaats van intern bij Scalabor (figuur 13). In 2018 was de verhouding 57% intern/ 43% extern. In 2019 werd dit 52% intern/ 48% extern.
- Die beweging ‘van binnen naar buiten’ gebeurt op basis van Individuele Ontwikkelplannen (IOP). Op dit moment heeft 86% van de SW-medewerkers een recent (<12 mnd) IOP.
- Het bieden van passend werk levert een belangrijke bijdrage aan de inspanningslijnen ‘Perspectief bieden’ en ‘Stimuleren van inclusief werkgeverschap’.
- Door slim in te zetten op het opnieuw invullen van de werkplekken, die vertrekkende SW-medewerkers achterlaten, door de doelgroep van Participatiewet wordt de toegevoegde waarde vergroot.

Figuur 13

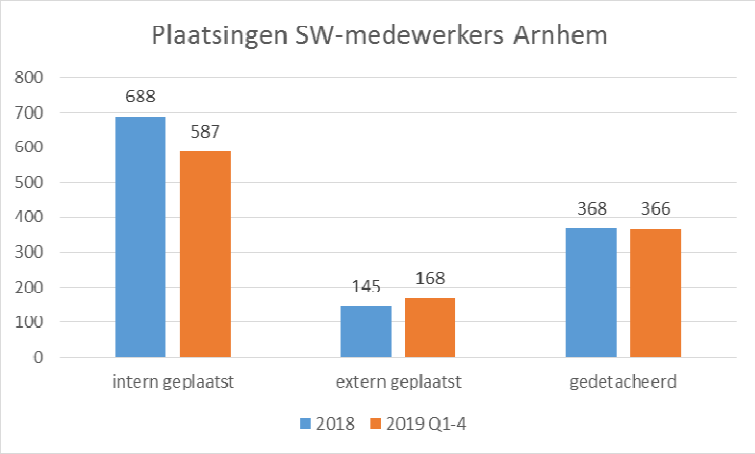

Doorstroom: via Scalabor naar Begeleid Werk #2

Scalabor biedt arbeidsontwikkeltrajecten voor mensen uit de doelgroep van de Participatiewet:

- Scalabor heeft samen met werkgevers en MBO een ruim aanbod van branchegerichte leer-werk-lijnen opgezet.
- Van Q4 2018 t/m Q4 2019 werden er 487 Arnhemmers uit de doelgroep van de Participatiewet door W&I aangemeld voor een arbeidsontwikkeltraject bij Scalabor.
- Op 31-12-2019 zat hiervan nog 198 in traject. Voor 289 werd het traject beëindigd: 77 deelnemers stroomden met succes uit naar (parttime) werk of studie; bij 176 werd het traject tussentijds gestopt vanwege ziekte/ verhuizing/ andere oorzaken; bij 36 werd het traject beëindigd vanwege verwijtbaar gedrag.
- Het bieden van arbeidsontwikkeltrajecten levert een belangrijke bijdrage aan de inspanningslijnen ‘Perspectief bieden’ en ‘Stimuleren van inclusief werkgeverschap’.

Figuur 14

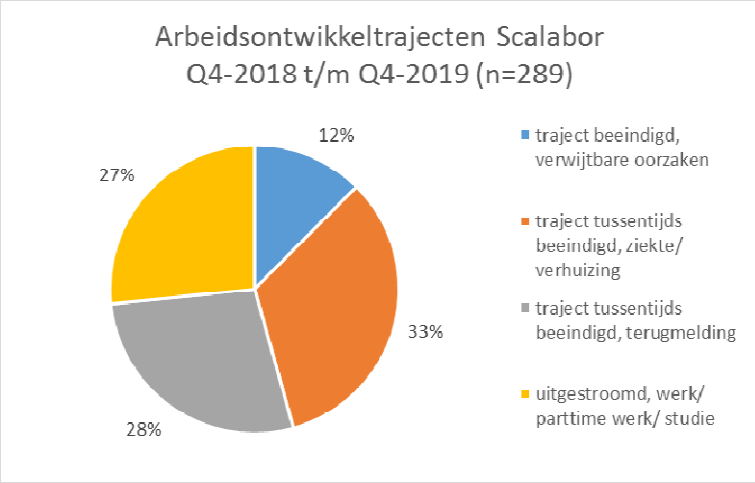

Doorstroom: via WSP naar Regulier Werk

Onze derde partner op de participatierotonde, het WSP, laat de volgende ontwikkelingen zien:

- Regionaal zette het WSP voor 2019 in op 1.156 plaatsingen. Dit zijn er 1.214 geworden.
- Het Arnhemse aandeel in deze plaatsingen is 515 (40%; redelijk cf. het Arnhemse aandeel binnen de Arbeidsmarktregio Midden Gelderland); 381 reguliere plaatsingen en 134 plaatsingen in het kader van de zgn. Banenafspraak.
- Opvallend is dat het aandeel niet-uitkeringsgerechtigden (zgn. nuggers) in die plaatsingen sterk toeneemt. Dit wordt waarschijnlijk mede veroorzaakt door de ingezette samenwerking van het WSP met de Leerlingnetwerken VSO/ Pro en het Schakelpunt MBO1-2.
- Het WSP levert een belangrijke bijdrage aan de inspanningslijnen ‘Stimuleren van inclusief werkgeverschap’ en ‘Investeren in voorkomen’.

Figuur 15

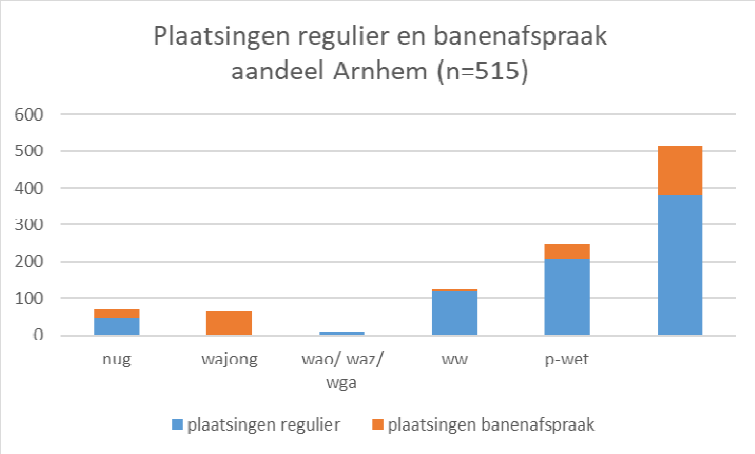

Doorstroom: belangrijkste punten

- **Voor wat betreft het onderdeel Doorstroom is de algemene conclusie dat we goed op weg zijn en de ingezette lijn moeten vasthouden. Het ondersteuningsaanbod van CAW, Scalabor en WSP (dat vanuit de regiefunctie van W&I kan worden ingezet) is van toegevoegde waarde voor de arbeidsontwikkeling van inwoners.**
- **Die toegevoegde waarde kan echter nadrukkelijk worden verbeterd. Want hoewel er successen worden geboekt stokt de doorstroom op bepaalde plekken in de keten (o.a. van Activerend Werk naar betaald of vrijwilligers werk), is de uitval op bepaalde plekken in de keten te hoog (o.a. in de wisselwerking Cluster W&I-Scalabor) en blijven de banenafspraak-plaatsingen (in aantallen en duurzaamheid) een aandachtspunt (o.a. in de wisselwerking Cluster W&I-WSP-werkgevers).**
- **Verdiepende analyses op onderdelen vormen de basis voor het verbeteren van de toegevoegde waarde van het ondersteuningsaanbod op de afslagen van de Participatierotonde en het doorontwikkelen en optimaliseren van de ketensamenwerking tussen Cluster W&I, CAW, Scalabor en WSP.**

Bestandskenmerken

Goed zicht op de kenmerken van de inwoners in het uitkeringsbestand is van groot belang voor het richten van de beleidsinspanningen en een goede vertaling naar doeltreffende en doelmatige aanpakken in de uitvoering. De Divosa Benchmark geeft relatief weinig informatie over de bestandskenmerken van gemeenten. Op de volgende pagina's zijn daarom kenmerken van (alleen) de Arnhemse bijstandspopulatie toegevoegd op basis van de gemeentelijke systemen van het cluster W&I.

Bestandskenmerken: gebieds- en wijkniveau

Onderstaande diagrammen geven een beeld van het bestand in Arnhem en in de gebieden Centrum/ Spijkerkwartier/ Arnhemse Broek, Presikhaaf, Noord-Oost en Noord-West.

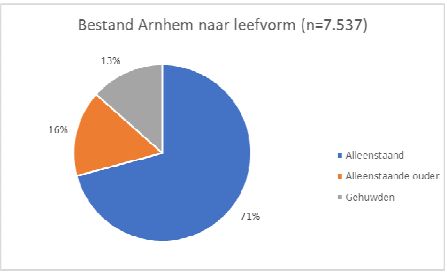

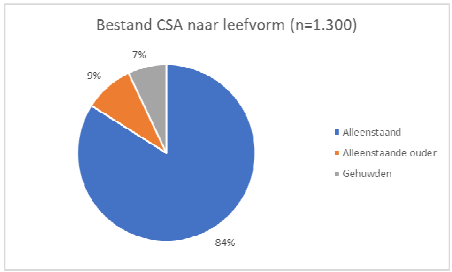

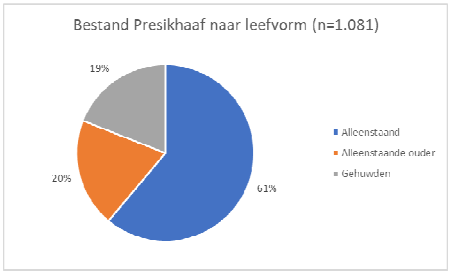

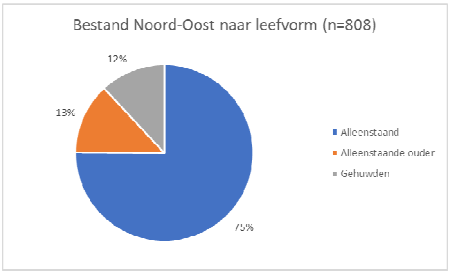

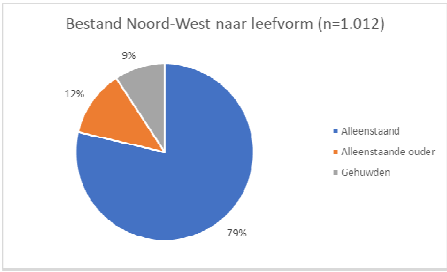

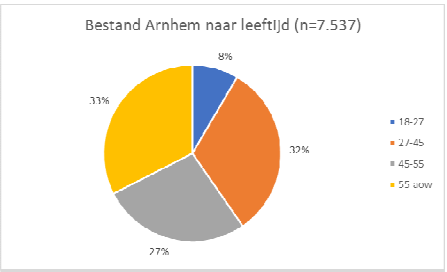

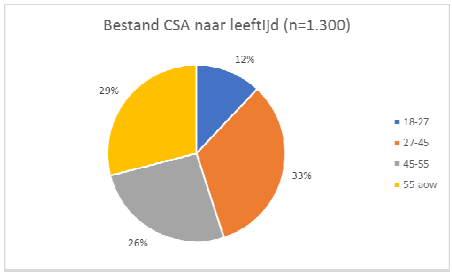

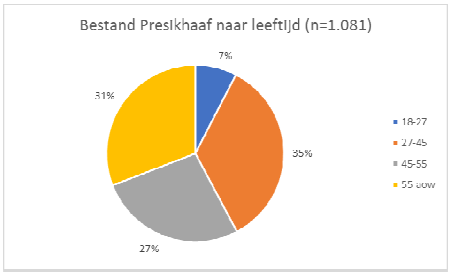

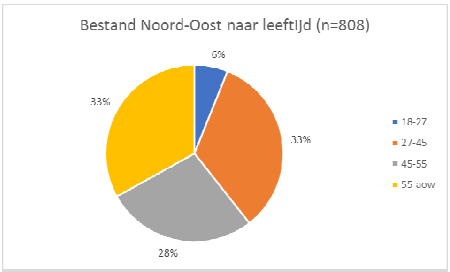

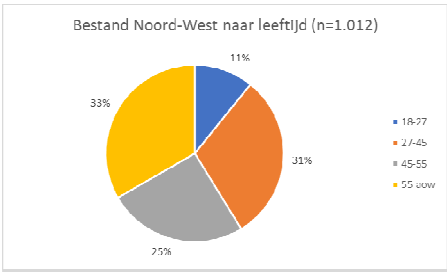

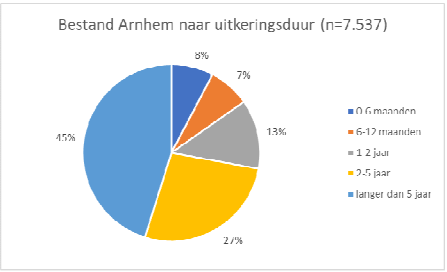

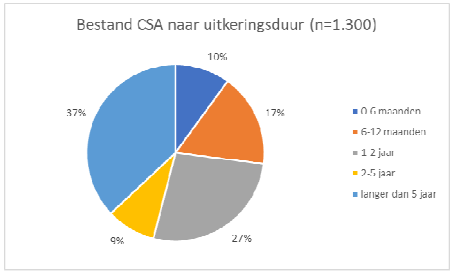

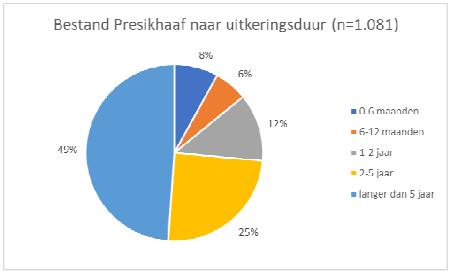

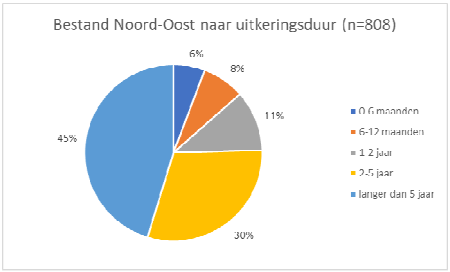

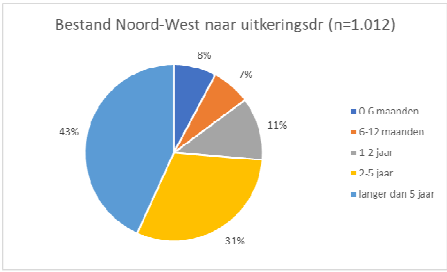

Bestandskenmerken: gebieds- en wijkniveau

Onderstaande diagrammen geven een beeld van het bestand in Arnhem en in de gebieden Malburgen, Rijkerwoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld.

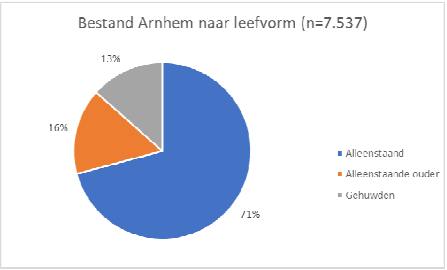

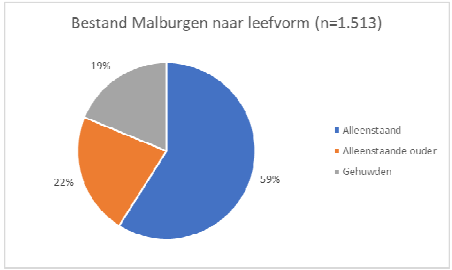

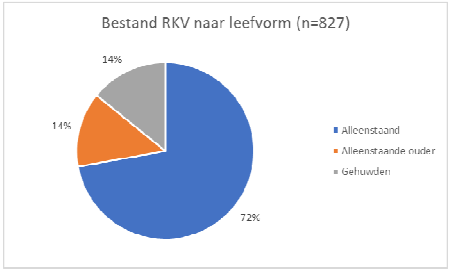

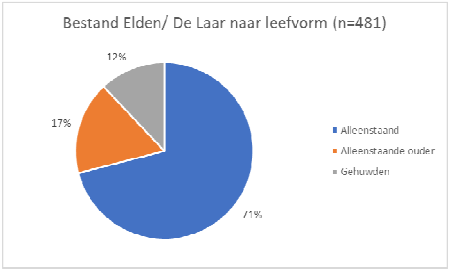

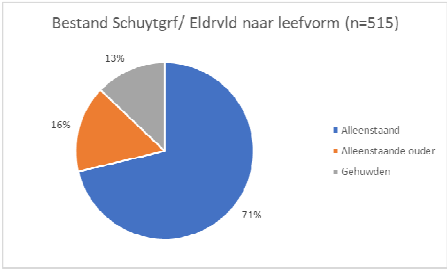

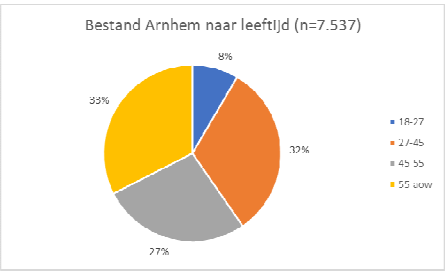

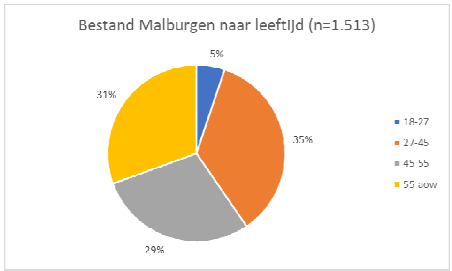

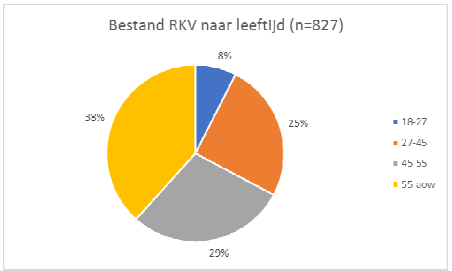

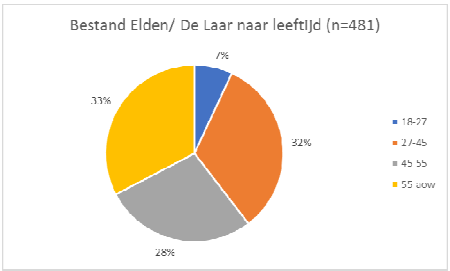

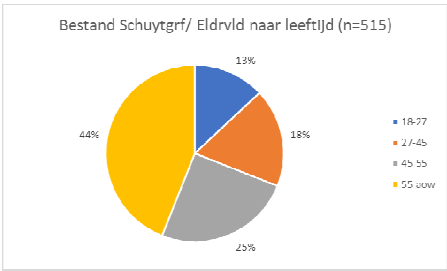

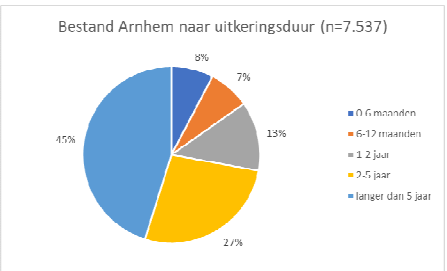

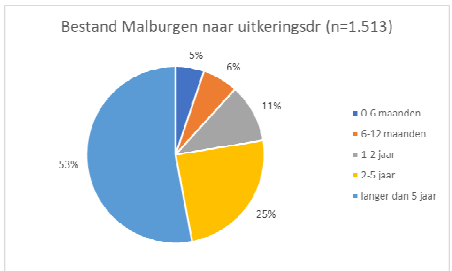

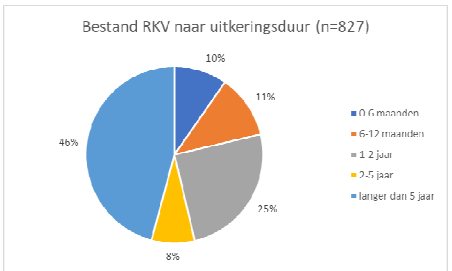

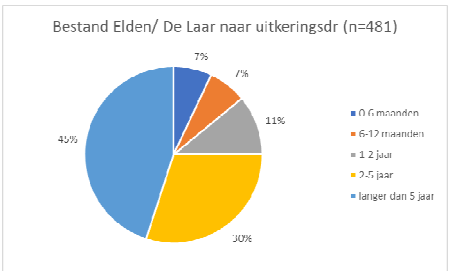

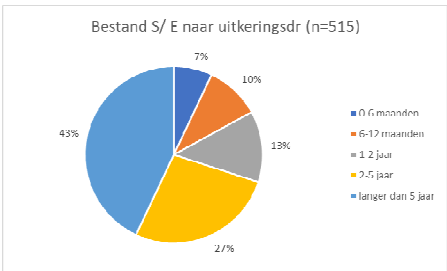

Bestandskenmerken: gebieds- en wijkniveau

Onderstaande grafieken geven een beeld van de relatieve instroom en uitstroom (naar leeftijd) in de gebieden CSA (Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek) en Presikhaaf (Presikhaaf-Oost, Presikhaaf-West) in 2019.

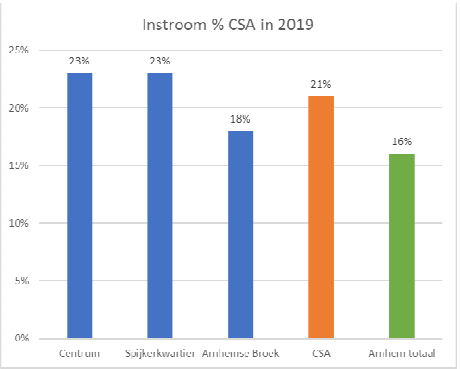

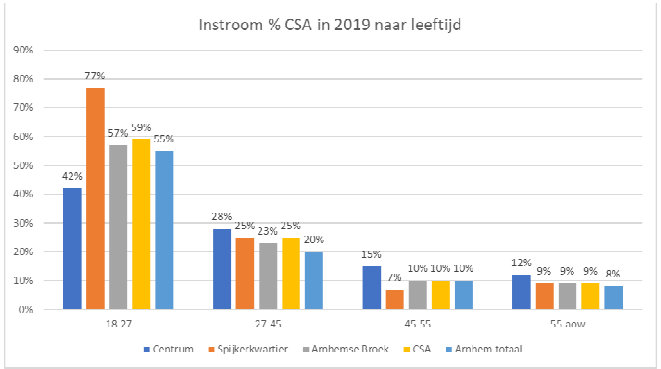

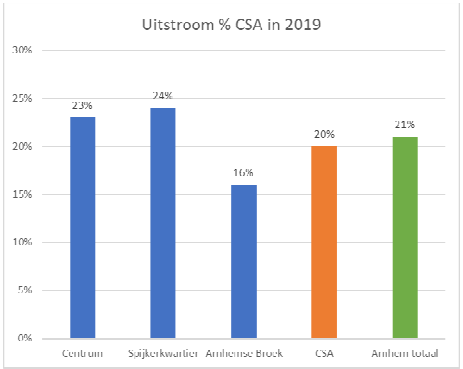

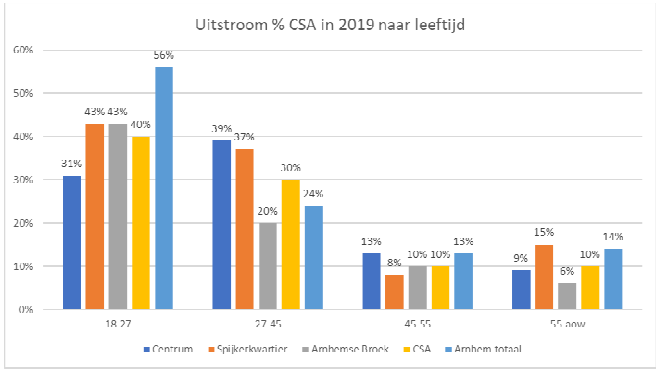

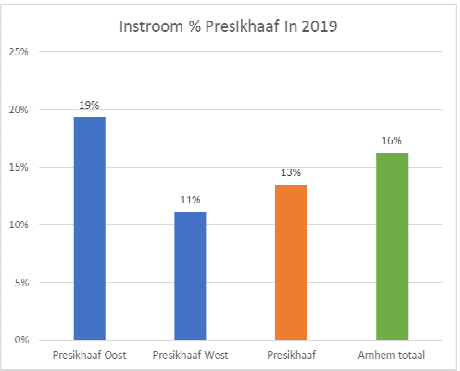

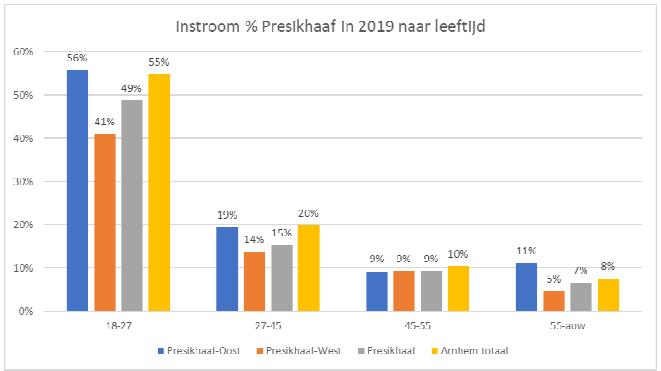

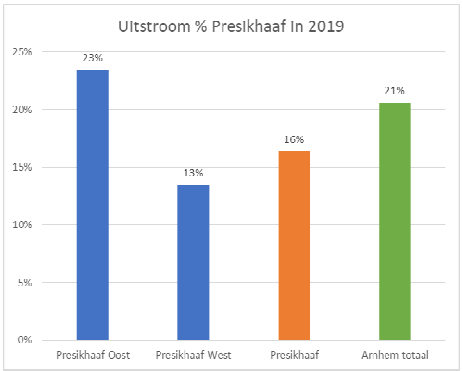

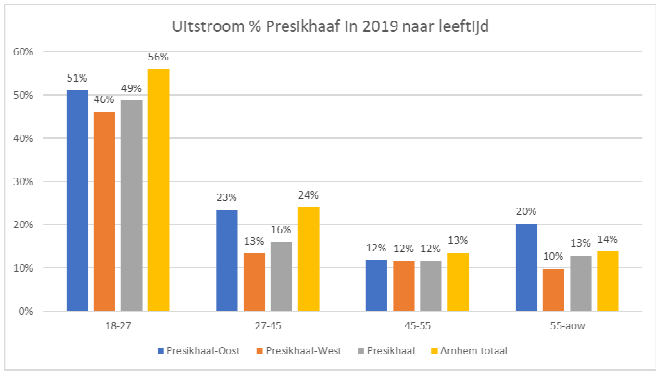

Bestandskenmerken: gebieds- en wijkniveau

Onderstaande grafieken geven een beeld van de relatieve instroom en uitstroom (naar leeftijd) in de gebieden Noord-Oost (Alteveer/ Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.) en Noord-West (Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Heijenoord/ Lombok, Klarendal, Klingelbeek, Schaarsbergen e.o., St. Marten/ Sonsbeek-Zuid) in 2019.

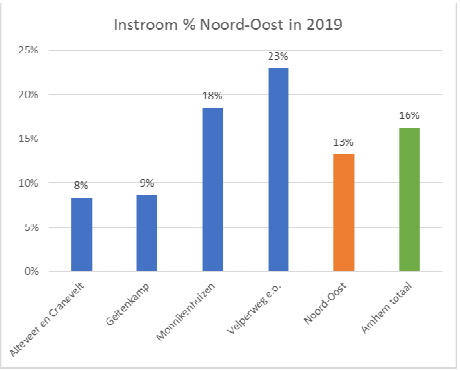

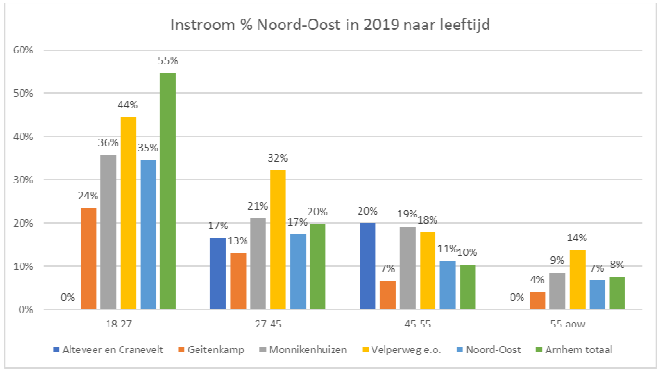

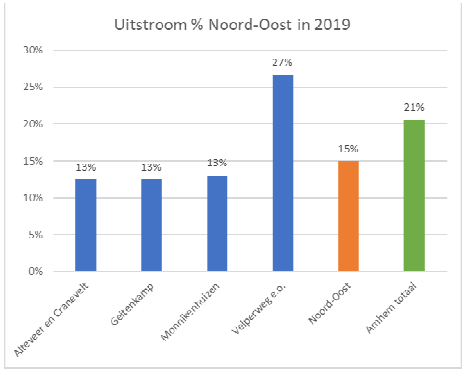

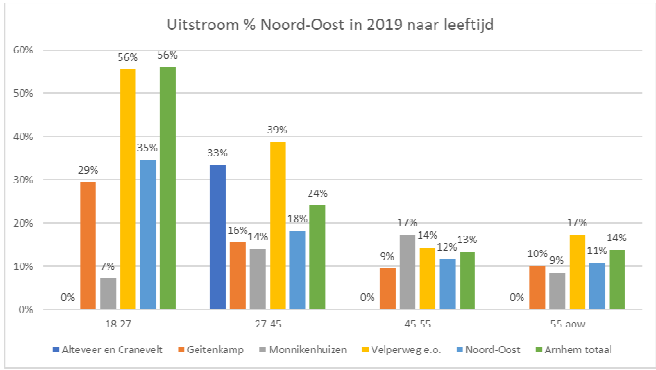

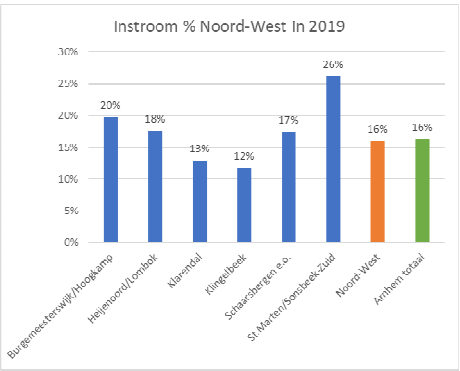

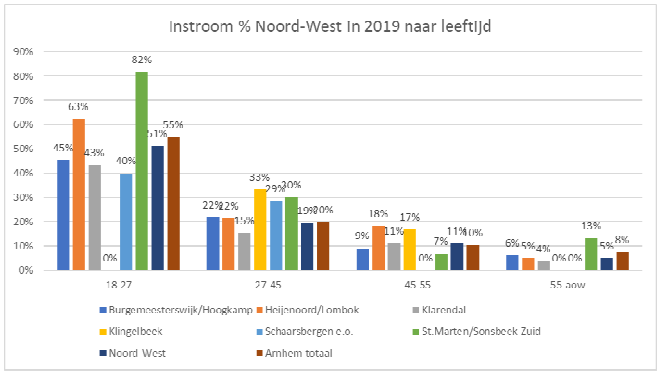

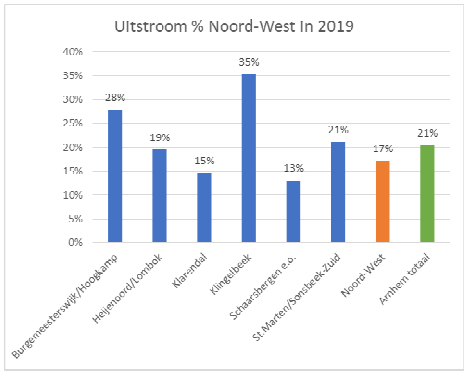

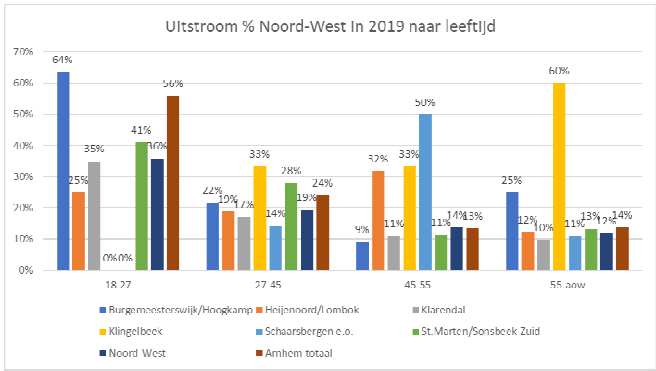

Bestandskenmerken: gebieds- en wijkniveau

Onderstaande grafieken geven een beeld van de relatieve instroom en uitstroom (naar leeftijd) in de gebieden Malburgen (Malburgen-Oost (Noord), Malburgen-Oost (Zuid), Malburgen-West) en RKV (Rijkerswoerd, Vredenburg/ Kronenburg) in 2019.

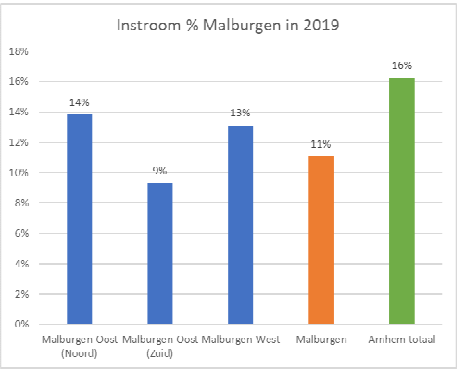

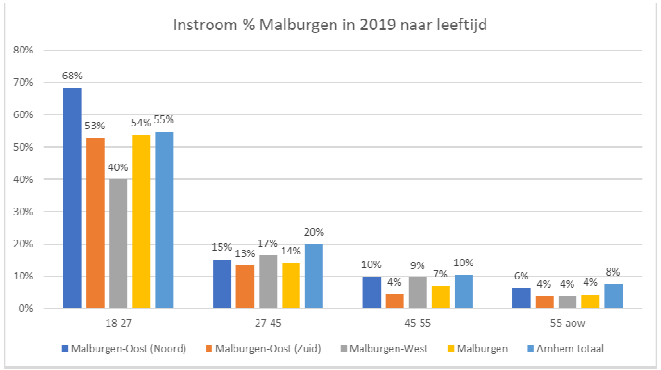

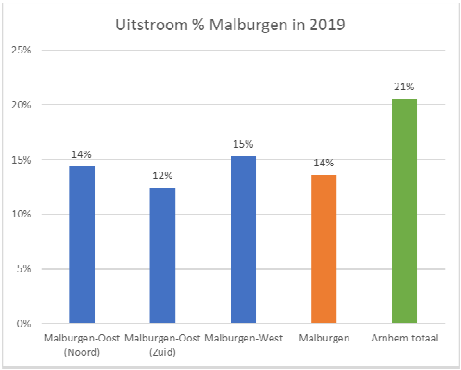

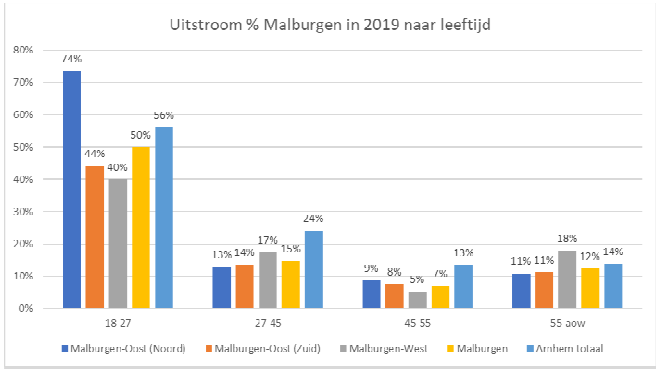

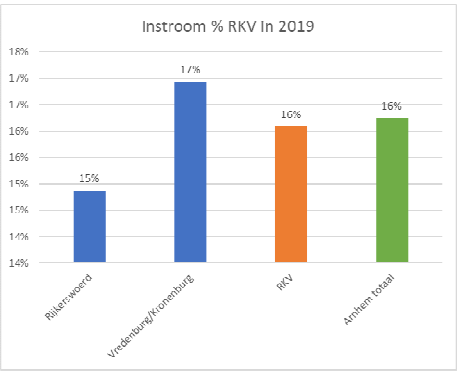

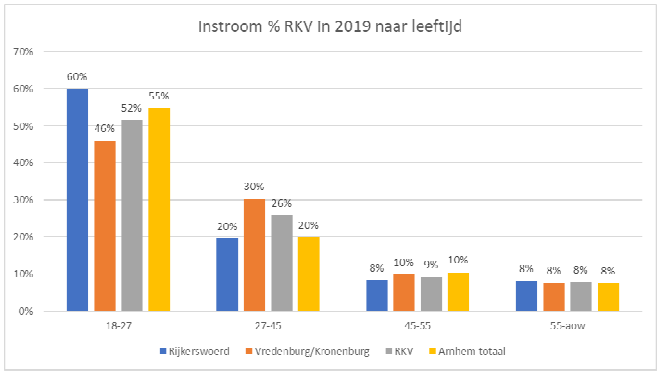

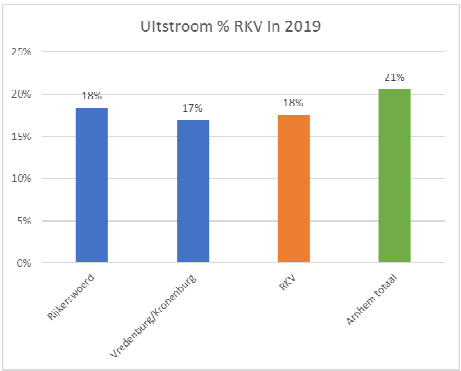

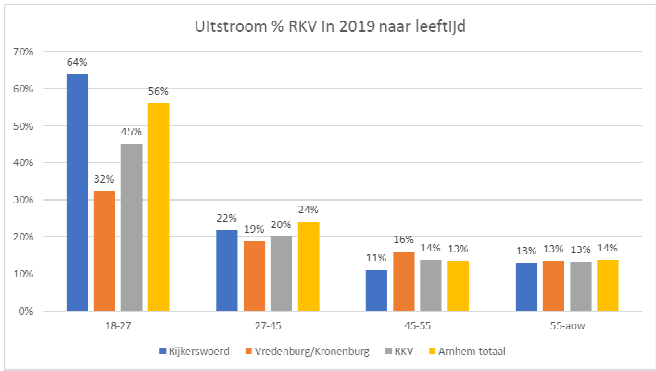

Bestandskenmerken: gebieds- en wijkniveau

Onderstaande grafieken geven een beeld van de relatieve instroom en uitstroom (naar leeftijd) in de gebieden Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld in 2019.

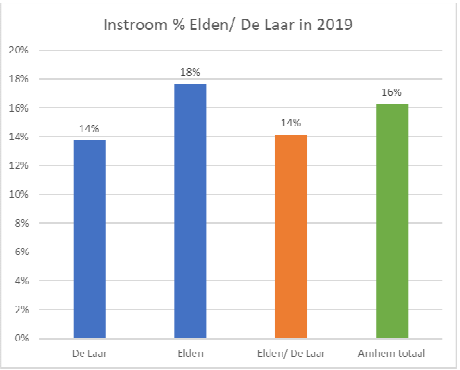

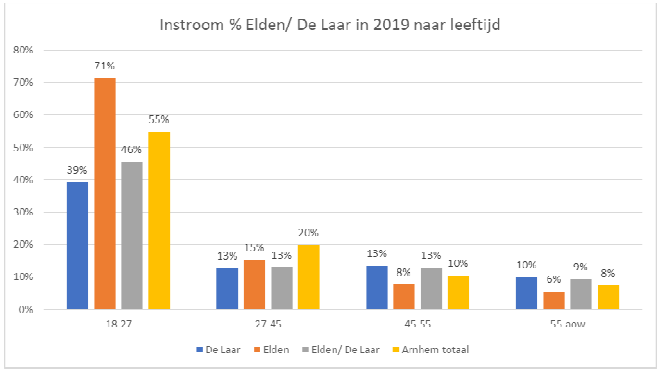

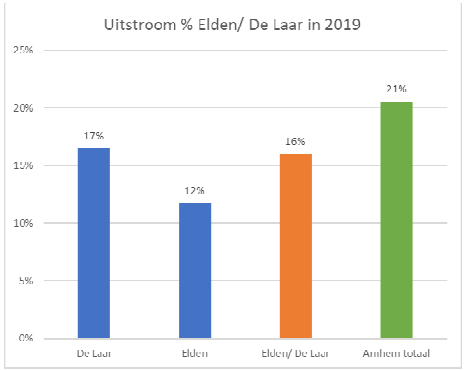

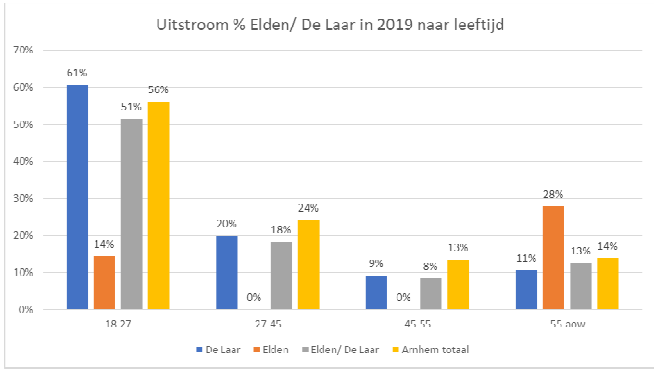

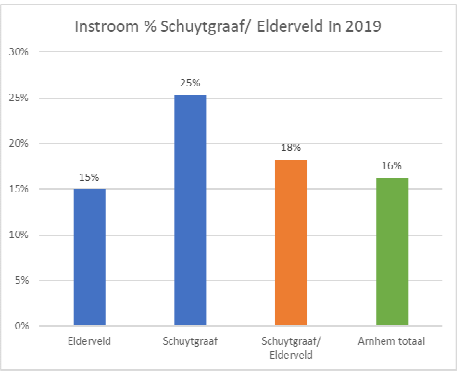

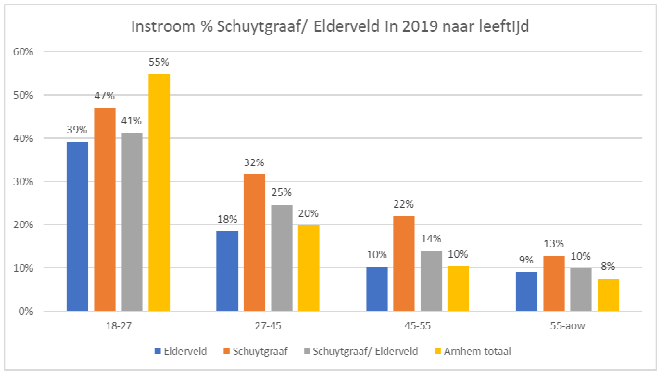

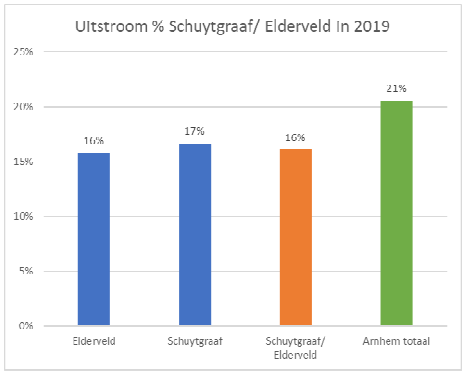

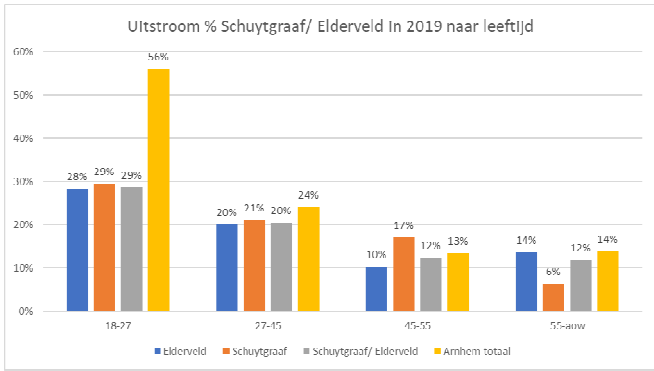

Bestandskenmerken gebieds- en wijkniveau: belangrijkste punten

Op gebiedsniveau werd het uitkeringsbestand naar (i) leefvorm, (ii) leeftijd en (iii) uitkeringsduur in beeld gebracht. Hierbij vallen een aantal zaken op die mogelijk van waarde zijn voor prioritering van en aanpakken rondom doelgroepen.

- **De gebieden CSA, Presikhaaf, Noord-West en Malburgen wijken het meest af van het gemiddelde Arnhemse beeld voor wat betreft de relatieve verdeling over de verschillende leefvormen (aleenstaand, alleenstaande ouder, gehuwd). In CSA en Noord-West is het aandeel alleenstaanden substantieel hoger. In Presikhaaf en Malburgen zijn de aandelen gehuwd en alleenstaande ouder hoger dan in andere gebieden.**
- **De gebieden RKV en Schuytgraaf/ Elderveld wijken het meest af van het gemiddelde Arnhemse beeld voor wat betreft de relatieve verdeling over de verschillende leeftijdsgroepen (18-27 jaar, 27-45, 45-55, 55-aow). In beide gebieden is de som van het aandeel 45-55 en 55-aow aanzienlijk groter dan in andere gebieden.**
- **De gebieden CSA, Presikhaaf en Malburgen wijken het meest af van het gemiddelde Arnhemse beeld voor wat betreft de relatieve verdeling over de verschillende uitkeringsduurgroepen (0-6 maanden, 6-12 maanden, 1-2 jaar, 2-5 jaar, >5 jaar). In CSA is het aandeel met een uitkeringsduur van 2-5 jaar of langer dan 5 jaar substantieel lager. In Presikhaaf en Malburgen is dit aandeel juist hoger (m.n. > 5 jaar).**

Op wijkniveau is gekeken naar de verhouding instroom-uitstroom. Ook hier vallen een aantal zaken op.

- **In de wijken waar de relatieve instroom hoger was dan de uitstroom wordt dit m.n. veroorzaakt door een hogere instroom van de groep 18-27 jarigen.**
- **In de wijken waar de relatieve instroom lager was dan de uitstroom wordt dit m.n. veroorzaakt door een hogere uitstroom van 27-45 jarigen en doordat inwoners met een uitkering de pensioengerechtigde leeftijd bereiken.**

Bestandskenmerken: mensen met een ontheffing arbeidsverplichting

Als een inwoner een bijstandsuitkering heeft, dan heeft hij/ zij ook de verplichtingen die hierbij horen. Bijvoorbeeld om mee te werken bij het vinden van werk. Dit noemen we de arbeidsverplichtingen. Soms lukt het niet hieraan te voldoen.
Als het niet lukt aan de arbeidsverplichtingen te voldoen, kunnen inwoners een (tijdelijke) ontheffing krijgen. Dit kan in drie situaties: een inwoner kan om medische redenen niet werken; een inwoner kan om sociale redenen niet werken (bijvoorbeeld bij problemen in de familie of zorg voor een zieke); een inwoner kan niet werken want is alleenstaande ouder met (een) kind(eren) jonger dan vijf jaar.

De figuren op deze pagina laten zien hoeveel mensen in Arnhem een ontheffing van arbeidsverplichting hebben en hoe zich dat verhoudt tot vergelijkbare gemeenten.

- In Arnhem heeft een beduidend kleiner aandeel van het bestand een ontheffing voor de arbeidsverplichting dan in vergelijkbare gemeenten (figuur 16).
- Als er een ontheffing geldt, dan is dat in Arnhem substantieel meer op basis van duurzame arbeidsongeschiktheid dan in vergelijkbare gemeenten (figuur 17).

Figuur 16

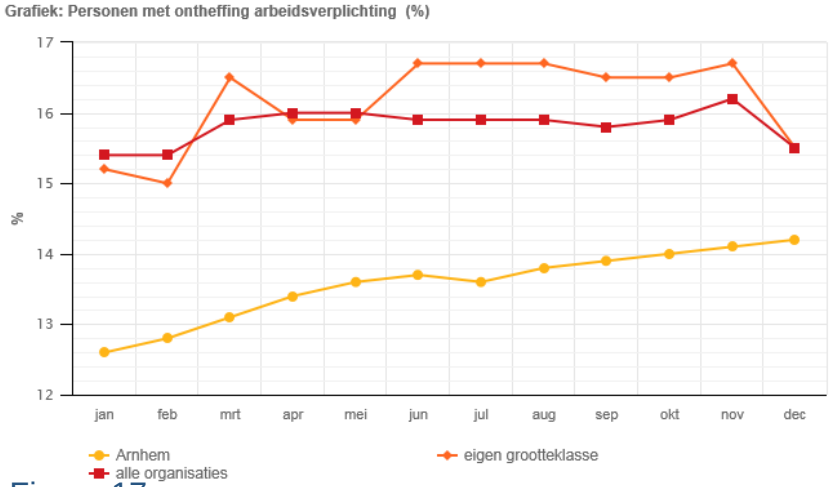

Figuur 17

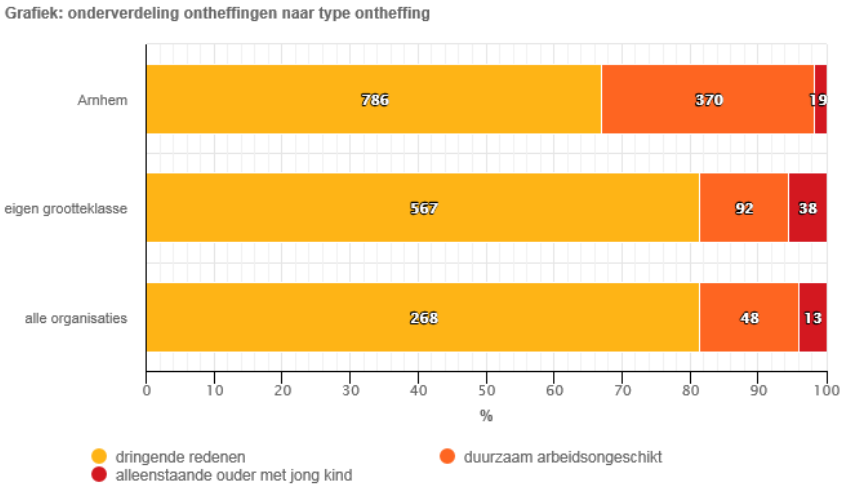

Bestandskenmerken: parttime werkenden met een uitkering

Parttime werk is een belangrijke stap op weg naar een volledige betaalde baan. Het is dan ook positief dat een deel van de Arnhemmers in een uitkeringssituatie parttime werkt. Dit ondanks de administratieve rompslomp en het feit dat ze er niet meer mee verdienen dan de uitkering.
Wij zien graag dat een grotere groep parttime werkt. Wij willen ook dat werken loont. Daarom zijn we in het kader van het project ‘Werken loont’ met de groep parttime-werkers in gesprek over verbeterkansen en -mogelijkheden.

- Het aandeel Arnhemmers met een uitkering dat parttime werkt is 7%-8%. In vergelijkbare gemeenten is dit 9% (figuur 18).
- De gemiddelde inkomsten uit parttime werkende Arnhemmers met een uitkering was over 2019 ongeveer hetzelfde als in vergelijkbare gemeenten (figuur 19).

Figuur 18

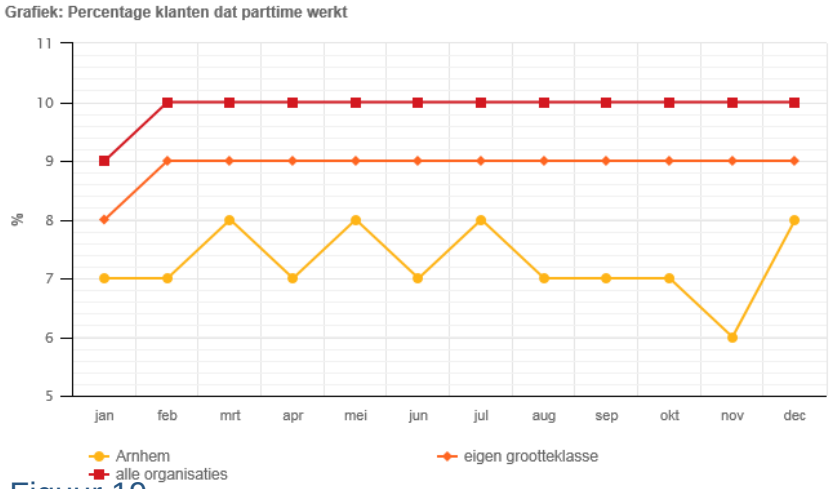

Figuur 19

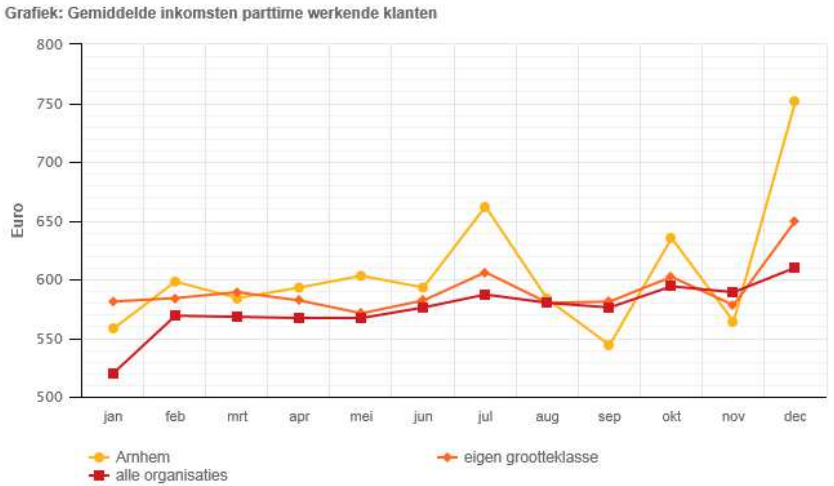

Bestandskenmerken: maatregelen en overtredingen

Als mensen in een uitkering zich niet houden aan de regels en verplichtingen van de Participatiewet kan de gemeente maatregelen opleggen.

- In Arnhem is het aantal opgelegde maatregelen ten opzichte van het totaal aantal bijstandsgerechtigden lager dan in vergelijkbare gemeenten (figuur 20).
- Het aantal geconstateerde overtredingen van de inlichtingenplicht als percentage van het totaal aantal bijstandsgerechtigden is iets hoger dan in vergelijkbare gemeenten (figuur 21).

Figuur 20

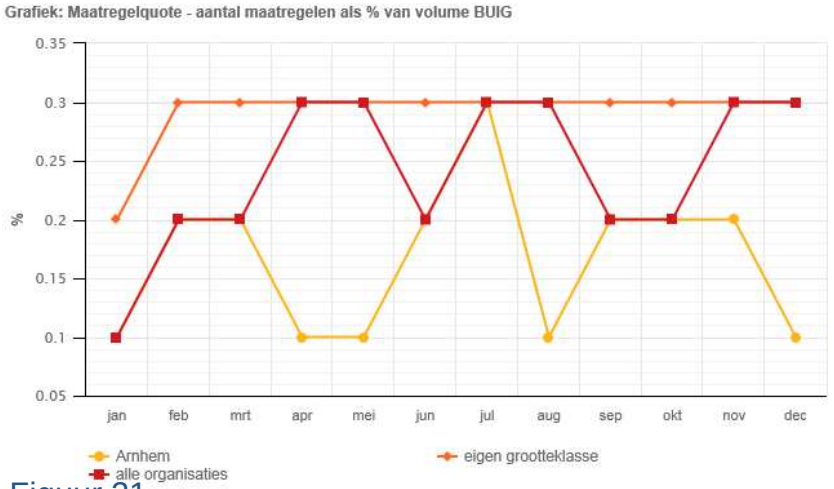

Figuur 21

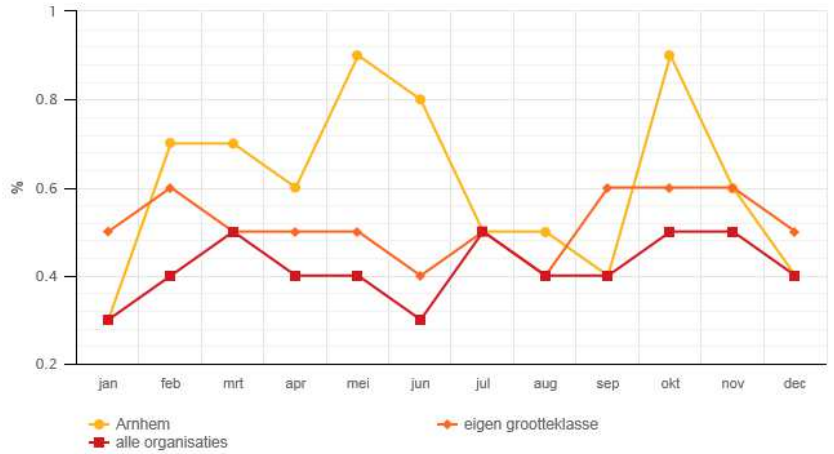

Financiën: verrekende inkomsten uitgaven bijzondere bijstand

Gemeenten verrekenen inkomsten uit bijvoorbeeld werk en alimentatie met de verstrekte uitkering. Figuur 22 toont gemiddeld over de afgelopen 12 maanden het bedrag aan verrekende inkomsten per uitkering per jaar.

Om klanten met een laag inkomen te helpen volwaardig in hun bestaan te voorzien en te participeren in de samenleving kunnen gemeenten hen bijzondere bijstand verstrekken. Gemeenten betalen die uitgaven niet uit het BUIG-budget, maar uit de middelen van het gemeentefonds. De bijzondere bijstand is mede afhankelijk van lokaal beleid. Figuur 23 toont de gemiddelde uitgaven aan bijzondere bijstand per huishouden per maand.

- De verrekende inkomsten per uitkering per jaar in Arnhem zijn aanzienlijk lager dan in vergelijkbare gemeenten (figuur 22).
- Het niveau van verrekende inkomsten laat evenals in vergelijkbare gemeenten een stijging zien (figuur 22).
- De gemiddelde uitgaven bijzondere bijstand per huishouden per maand in Arnhem liggen hoger dan in vergelijkbare gemeenten (figuur 23).

Figuur 22

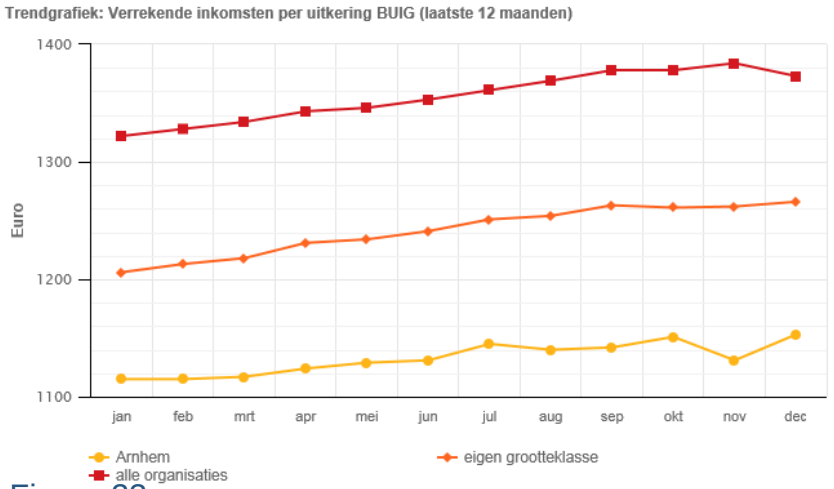

Figuur 23

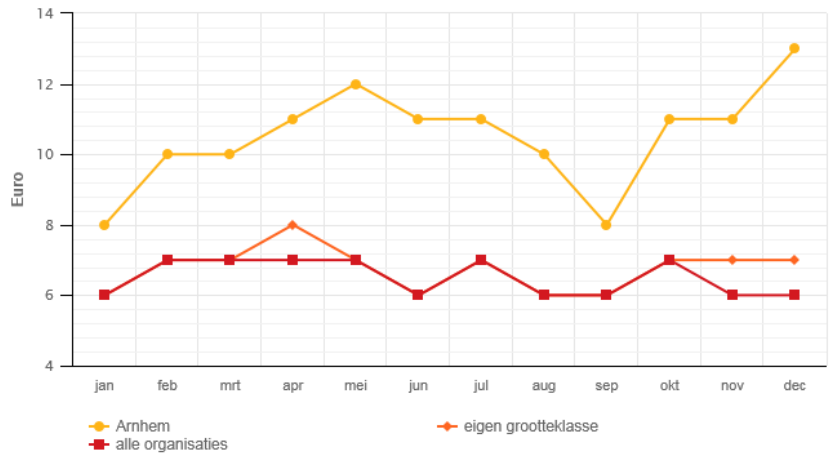

Financiën: ontwikkeling BUIG

Gemeenten dragen het risico voor het overschrijden van het bijstandsbudget, terwijl overschotten vrij besteedbaar zijn. Deze pagina brengt de financiële situatie bij Arnhem in kaart met de indicator ‘netto budgetresultaat’ voor de BUIG. Figuur 24 laat de trend van het budgetresultaat BUIG zien over de afgelopen 12 maanden. Het uiteindelijke % tekort op BUIG kan pas worden opgemaakt uit de cijfers van een heel kalenderjaar. Deze informatie verwachten wij in de loop van april 2020.

Belangrijkste punten:

- **Het Arnhemse gemiddelde nettoresultaat BUIG is in de loop van 2019 negatiever geworden, maar lijkt zich te stabiliseren.**
- **Het tekort op BUIG blijft groot en veel groter dan die bij vergelijkbare gemeenten.**

Figuur 24

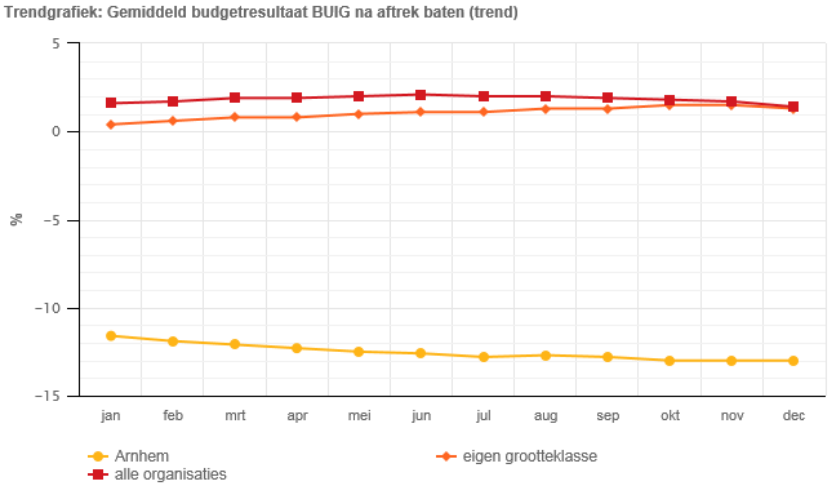

Financiën: koppeling Turap 1

Deze monitor blikt terug op het jaar 2019. Omdat het moment van verschijnen ongeveer parallel is aan Turap 1, ligt een koppeling met de huidige financiële stand van de budgetten in het programma Doorbraak Naar Werk en een doorkijk, voor de hand. Vandaar onderstaande tabel. Ter toelichting:

- De prognose en begroting op BUIG wordt (cf. het raadsbesluit over het programmaplan) berekend door de landelijke (procentuele) ontwikkeling toe te passen op de realisatie van het voorgaand jaar. Dit leidt tot een jaarlijkse aanpassing van de begroting. De opgenomen ambitie om 500 Arnhemmers extra uit de bijstand te krijgen is onverminderd vertaald naar een besparing vanaf 2021.
- De afwijking ten opzichte van de vastgestelde MJPB beperkt zich tot de rij 'BUIG'. Recent heeft het ministerie van SZW ons bericht over onze bezwaarschriften BUIG over de jaren 2015 en 2016. Vanuit SZW wordt een compensatiebedrag voorgesteld ter hoogte van € 2,23 miljoen. Bekeken wordt in hoeverre wij dit vanuit de gemeente Arnhem een passend voorstel vinden. Ondanks dat er nog geen definitief besluit ligt, is de verwachting dat de compensatie minimaal € 2,23 miljoen zal zijn. Dit bedrag is hieronder dan ook verwerkt.
- De gevolgen van Covid-19 zijn nadrukkelijk nog niet verwerkt in de tabel!

	Lasten			Baten			Dotatie			Onttrekking			Totaal		
	Begroot	Realisatie	Prognose	Begroot	Realisatie	Prognose	Begroot	Realisatie	Prognose	Begroot	Realisatie	Prognose	Begroot	Realisatie	Prognose
R0601 Participatie	47.308	5.142	47.308	0	-91	0	-	-	-	-1.580	-	-1.580	45.728	5.051	45.728
participatiebudget	6.259	874	6.259	-	-33	-	-	-	-	-253	-	-253	6.006	841	6.006
SW medewerkers	32.584	2.618	32.584	0	-	0	-	-	-	-	-	-	32.584	2.618	32.584
uitvoeringskosten	5.753	1.182	5.753	-	-58	-	-	-	-	-	-	-	5.753	1.124	5.753
overig	2.712	468	2.712	0	-	0	-	-	-	-1.327	-	-1.327	1.385	468	1.385
R0602 Bijstand	124.701	28.842	125.001	-108.443	-555	-110.677	-	-	-	-	-	-	16.259	28.287	14.325
BUIG	115.976	27.112	116.276	-107.598	-517	-109.832	-	-	-	-	-	-	8.378	26.595	6.444
BZ	620	42	620	-725	-36	-725	-	-	-	-	-	-	-105	6	-105
Uitvoeringskosten	7.948	1.669	7.948	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7.948	1.669	7.948
overig	157	19	157	-120	-2	-120	-	-	-	-	-	-	37	18	37
R0603 Armoede	18.022	4.547	18.022	-860	-840	-860	290	-	290	-1.235	-	-1.235	16.217	3.707	16.217
armoederegelingen	15.839	4.170	15.839	-126	-55	-126	290	-	290	-1.235	-	-1.235	14.768	4.115	14.768
uitvoeringskosten	1.572	226	1.572	-124	-153	-124	-	-	-	-	-	-	1.449	73	1.449
overig	610	151	610	-610	-632	-610	-	-	-	-	-	-	-	-481	-
R0604 Schulddienstverlening	2.405	215	2.405	-43	-	-43	-	-	-	-267	-	-267	2.096	215	2.096
schulddienstverlening	1.844	159	1.844	-	-	-	-	-	-	-100	-	-100	1.744	159	1.744
vroeg eropaf	417	32	417	-	-	-	-	-	-	-167	-	-167	250	32	250
overig	144	24	144	-43	-	-43	-	-	-	-	-	-	102	24	102
Totaal S6	192.436	38.747	192.736	-109.345	-1.487	-111.579	290	-	290	-3.082	-	-3.082	80.299	37.260	78.365

Inspanningslijnen: stand van zaken

De ambitie is om over een tijd uitspraken te kunnen doen over de werking en effectiviteit van de 6 inspanningslijnen van Doorbraak naar Werk:

1. Investeren in voorkomen dat mensen (langdurig) afhankelijk worden van inkomensondersteuning
2. Dichtbij de Arnhemmer en integraal werken
3. Perspectief bieden; aan het werk tenzij
4. Stimuleren van inclusief werkgeverschap
5. Samen sterk: Samenwerken met partners uit onderwijs en bedrijfsleven. Met onze ketenpartners. Met de regio, andere steden en met het Rijk
6. Beter weten wat werkt en leren monitoren op impact

Op de volgende pagina's geven wij, aan de hand van de fases van de beleids- en uitvoeringscyclus, aan waar wij op dit moment per inspanningslijn en/ of onderliggende acties staan.

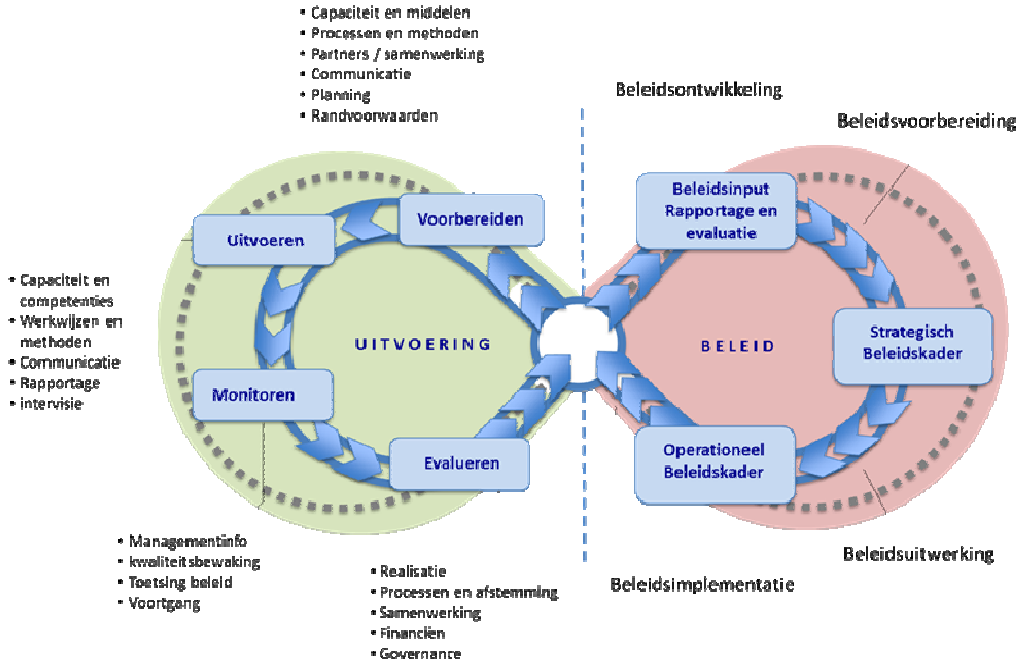

Inspanningslijn 1. Investeren in voorkomen dat mensen (langdurig) afhankelijk worden van inkomensondersteuning

Voorkomen dat mensen (langdurig) afhankelijk worden van inkomensondersteuning krijgt invulling langs de volgende actielijnen.

Actielijn	*strategisch kader*	*operationeel kader*	*voorbereiden*	*uitvoeren*	*evalueren*	*(bij)sturen*	*opmerking*
Versterken poortfunctie Cluster W&I			→	→			Was vertraagd, maar weer op koers
Consolideren Leerlingnetwerken VSO/ Pro			→	→			Op koers
Doorontwikkelen Schakelpunt MBO 1-2			→	→			Op koers
Implementeren herijkte aanpak statushouders en nieuwkomers			→	→			Op koers
Outreachend samenwerken met uitkeringsinstanties en reclassering		→	→				Vertraagd
Nieuwe aanpak ‘jongeren niet in beeld’	→	→					Op koers

Inspanningslijn 2. Dichtbij de Arnhemmer en integraal werken

‘Dichterbij’ en het ‘integraal kennen’ van de Arnhemmer krijgen invulling langs de volgende actielijnen.

actielijn	strategisch kader	operationeel kader	voorbereiden	uitvoeren	evalueren	(bij)sturen	opmerking
Uitrollen werkwijze Versnellingsteams binnen Cluster W&I				→			Was vertraagd, maar weer op koers
Versterken gebiedsgerichte samenwerking Cluster W&I-SWT-TLO			→				Was vertraagd, maar weer op koers
Aanpassen werkprocessen en dienstverlening Cluster W&I			→				Was vertraagd, maar weer op koers
Herijken aanpak Armoede & Schulden	→	→					Op koers
Implementeren project 'Werken loont'			→				Op koers

Inspanningslijn 3. Perspectief bieden; aan het werk tenzij

Perspectief bieden en ‘aan het werk, tenzij…’ krijgen invulling langs de volgende actielijnen.

actielijn	strategisch kader	operationeel kader	voorbereiden	uitvoeren	evalueren	(bij)sturen	opmerking
Versterken ketensamenwerking Cluster W&I, CAW, Scalabor, WSP, LWL						→	Was vertraagd, maar weer op koers
Invullen ketenregie door Cluster W&I		→	→				Was vertraagd, maar weer op koers
Versnellings-/ intensiveringsmaatregelen doorstroom			→	→			Op koers
Doorontwikkelen Centrum voor Activerend Werk				→	→	→	Op koers
Doorontwikkelen Scalabor				→	→	→	Op koers
Doorontwikkelen Werkgeversservicepunt				→	→	→	Op koers
Doorontwikkelen Leer-Werk-Loket				→	→	→	Op koers

Inspanningslijn 4. Stimuleren van inclusief werkgeverschap

Inclusief ondernemen wordt gestimuleerd langs de volgende actielijnen.

actielijn	strategisch kader	operationeel kader	voorbereiden	uitvoeren	evalueren	(bij)sturen	opmerking
Ondersteunen regionale netwerken inclusieve ondernemers				→			Op koers
Implementeren Werkinvesteringsfonds				→			Op koers
Uitbouwen branchegerichte aanpakken/ leer-werk-ketens			→	→			Op koers
Herijken SROI-beleid en -uitvoering		→	→				Was vertraagd, maar weer op koers
Behoud en uitbouw passend werk		→	→				Op koers
Uitwerken business case banenafspraak/ beschut werk	→	→					Vertraagd

Inspanningslijn 5. Samen sterk

De opgave waar wij met Doorbraak Naar Werk voor staan is van meer partijen dan van de gemeente alleen. Samenwerken met partners uit het onderwijs en bedrijfsleven, met onze ketenpartners en met de regio maakt ons werk beter en de impact die we kunnen bereiken groter. Samen sterk krijgt invulling langs de volgende actielijnen:

actielijn	strategisch kader	operationeel kader	voorbereiden	uitvoeren	evalueren	(bij)sturen	opmerking
Arbeidsmarkt Periodieke Ketenanalyse (APK)					→	→	Op koers
Strategische Agenda Arbeidsmarktregio Midden Gelderland	→	→					Op koers
Uitvoeringsagenda Arbeidsmarktregio Midden Gelderland			→	→			Op koers
Lobby-activiteiten	→	→					Op koers
Verbinding Human Capital Agenda regio Arnhem-Nijmegen	→	→					Op Koers

Inspanningslijn 6. Beter weten wat werkt en leren monitoren op impact #1

Wij sturen en monitoren op de doelen die we nastreven. Het is belangrijk om goed te weten waar we staan, en het is minimaal zo belangrijk om te leren van onze interventies. Op beter monitoren, (bij)sturen en de invulling van onze gemeentelijke regierol op de uitvoeringsketen worden momenteel stappen gezet. Onze opgave op dit vlak is groot:

- de vertaling van beleid naar operationele kaders is geen sinecure;
- de regie op de keten en het systeem van managementinformatie is nog onvolwassen;
- uitvoeringspartners werken nog te veel vanuit hun eigen logica en te gesegmenteerd (lees: asynchroon);
- enzovoorts.

Op basis van de voorliggende monitor constateren wij op al deze uitdagingen positieve ontwikkelingen en perspectief op verbetering. In de volgende monitor verwachten wij op onderdelen dan ook weer vorderingen te laten zien.

Monitoring & Sturing krijgen invulling langs de volgende actielijnen:

- Wij zetten in op een beweging van sturing op input naar sturing op (maatschappelijke) impact en een verbinding met het brede sociale domein.
- Wij ontwikkelen verbeterinterventies op strategisch, tactisch en operationeel niveau.

Inspanningslijn 6. Beter weten wat werkt en leren monitoren op impact #2

De komende tijd willen we de monitor verrijken met onder meer de volgende stappen:

- Het verder verbeteren van de standaardverantwoordings-rapportages op managementniveau, collegeniveau en raadsniveau.
- Het verdiepen van de rapportages door specifieke analyses.
- Het inzichtelijk maken en delen van informatie binnen de Participatiewet op wijk- / gebiedsniveau.

- Het blijven volgen van de inspanningslijnen uit het programmaplan.
- Het beter volgen van de arbeidsontwikkeling van inwoners en de effectiviteit van de keten en de ketenaanpak.
- Het verbeteren van datakwaliteit en vergroten van betrouwbaarheid.
- Het ontwikkelen van een dashboard voor (i) inwonersregie, (ii) keten-/ uitvoeringsregie en (iii) beleidsregie.
- De monitor aan laten sluiten bij de toekomstige werkwijze van het Cluster W&I.

- Het ontwikkelen en integreren van een monitor voor het subprogramma Armoede & Schulden.
- Het verrijken van de monitor met o.a. informatie uit de arbeidsmarktrapportages van het UWV en RMC-rapportages van het Regionaal Bureau Leerlingzaken.

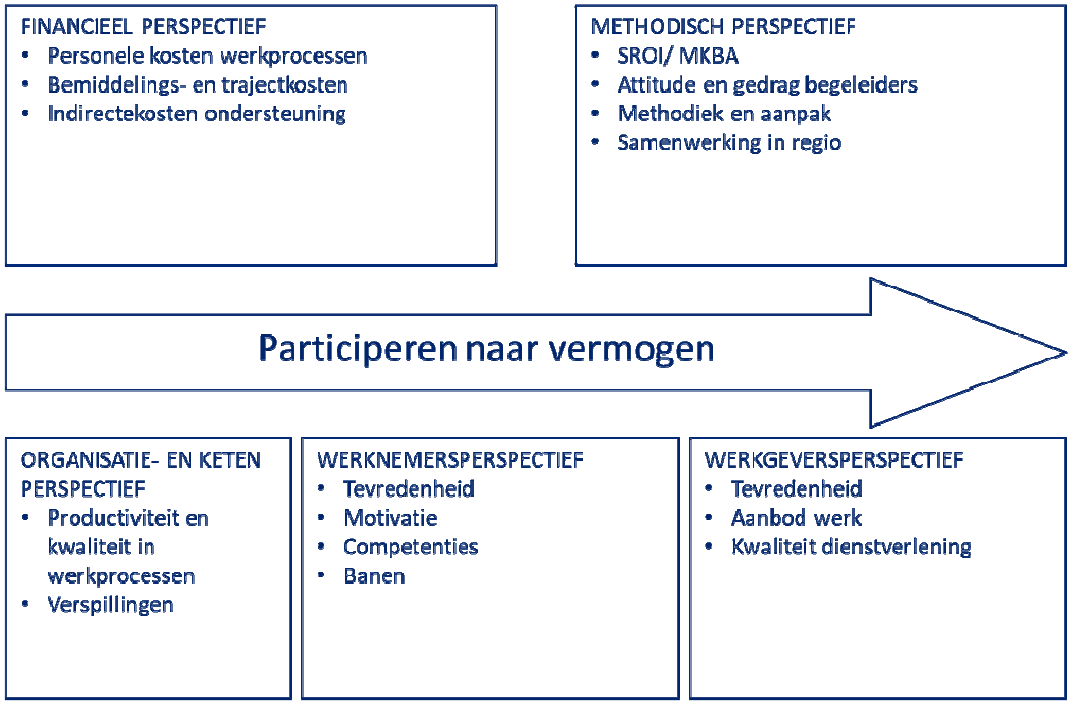

Conclusies #1

De ambitie van het programma Doorbraak Naar Werk is geformuleerd in termen van verbetering van het relatieve presteren van de gemeente Arnhem (en onze partners in de uitvoering van de Participatiewet) t.o.v. andere gemeenten.
De ambitie van het in juli 2019 vastgestelde programmaplan is: het jaarlijks volgen van de landelijke trend (netto uitstroom bijstand) en 500 Arnhemmers extra uit de bijstand laten stromen in 4 jaar tijd. Maar wat betekent deze relatieve ambitie nu voor onze opgave in absolute aantallen?

De voorliggende monitor 1.1 en de Divosa Benchmark waarop deze mede is gebaseerd bieden hiertoe aanknopingspunten. Voor wat betreft de resultaten van 2019 kunnen wij het volgende vaststellen:

- In 2019 hebben wij een positief saldo op uitstroom-instroom gerealiseerd van ca. 250 betaalde uitkeringen.
- Met dit positieve saldo zitten wij ongeveer op de dalende trendlijn van gemeenten van een vergelijkbare omvang. De Arnhemse dalende trendlijn loopt momenteel ca. parallel aan die van vergelijkbare gemeenten. Een indicatie voor de aantallen die wij tenminste moeten realiseren om op de landelijke lijn te zitten is dus een positief saldo van ca. 250 per jaar of 20-25 per maand.
- De ambitie is echter niet alleen om de dalende trendlijn parallel te laten lopen, maar ook om het relatieve verschil met de vergelijkbare gemeenten kleiner te maken. Er moet dus (gefaseerd) een plus (van 500 in 4 jaar) op het genoemde positieve saldo worden gerealiseerd. In de meerjaren programmabegroting 2020-2023 is hiervoor een voorzet gedaan. Vertaald in aantallen betekent dit:
    - 2020: 250 (voor de lijn van vergelijkbare gemeenten) + nog geen extra;
    - 2021: 250 (voor de lijn van vergelijkbare gemeenten) + 50 extra;
    - 2022: 250 (voorlopige inschatting voor de lijn van vergelijkbare gemeenten) + 100 extra;
    - 2023: 250 (voorlopige inschatting voor de lijn van vergelijkbare gemeenten) + 100 extra;
    - 2024: 250 (voorlopige inschatting voor de lijn van vergelijkbare gemeenten) + 100 extra

Op deze manier komen we tot 350 van 'de groep van 500' tot en met 2024.

Conclusies #2

Of het voor het lopende jaar en 2021 opportuun is om op de geschetste ambitielijn te zitten, hangt af van de impact van Covid-19. Dit moet nog worden onderzocht. De doorkijk vanaf 2022 en verder is, gelet op de dynamiek in de economie en op de arbeidsmarkt evenals de grilligheid van wet- en regelgeving vanuit het Rijk, eveneens nog ongewis.

Ondanks deze onzekerheden ligt het op basis van de uitkomsten van de voorliggende monitor voor de hand om de komende periode:

1. door te pakken op de beoogde transformatie van het Cluster W&I en deze in positie te brengen als (a) operationeel regisseur op de kandidaatwerknemer en (b) tactisch regisseur op de ketensamenwerking van uitvoeringspartners zoals CAW, Scalabor, WSP en Leer-Werk-Loket (LWL) en (c) faciliterend partner bij initiatieven van andere maatschappelijke partijen;
2. door te pakken op de inspanningslijnen van het programma Doorbraak Naar Werk en dan met name:
    a) de (outreachende) samenwerking van het Cluster W&I met onderwijs, andere uitkeringsinstanties en reclassering gericht op het voorkomen dat mensen afhankelijk worden van inkomensondersteuning te borgen, te verbeteren of uit te bouwen;
    b) de ketensamenwerking van het Cluster W&I met CAW, Scalabor, WSP en LWL door te ontwikkelen en te optimaliseren en daarbij (i) extra aandacht te hebben voor de met name groepen 18-27 en 45-55 jarigen, (ii) volop gebruik te maken van de (leer-werk-)capaciteit bij de uitvoeringspartners of de partners in hun resp. netwerken en (iii) krachtiger in te zetten op het realiseren van zogenaamde Banenafspraken (incl. Beschut Werk) en de instrumenten die wij daartoe hebben;
    c) de inzet om integraler, projectmatiger en methodischer te werken (verbinding armoede-schulden-werk), door aan de hand van concrete opgaven de uitvoerders van het Cluster W&I en Sociale Wijkteams Arnhem dichter bij elkaar te brengen;
    d) vanuit het Cluster W&I actief gebruik te maken van stedelijke/ wijkgerichte initiatieven (en dus vindplaatsen) van anderen en deze te faciliteren.

Jeugdhulp
1e halfjaar
2019

Jeugdhulp
1e halfjaar
2019

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2018–2019	2018 tot en met 2019
2018/2019	Het gemiddelde over de jaren 2018 tot en met 2019
2018/'19	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2018 en eindigend in 2019
2016/'17–2018/'19	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2016/'17 tot en met 2018/'19

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress
Centraal Bureau voor de Statistiek

Ontwerp
Edenspiekermann

Inlichtingen
Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

ISBN 978-90-357-1190-7

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2019.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Inleiding 4

1. Jongeren met jeugdhulp 6

1.1 Bijna 8 procent van de Nederlandse jongeren ontvangt jeugdhulp 8
1.2 Jongens ontvangen vaker jeugdhulp dan meisjes 9
1.3 Jeugdhulpjongeren met verblijf ouder dan jongeren zonder verblijf 10
1.4 Relatief meer jongeren met een migratieachtergrond krijgen jeugdhulp met verblijf 10
1.5 Acht procent jeugdhulpontvangers ook in jeugdbescherming 11
1.6 Hoogste aandeel jeugdhulp in Limburg 13

2. Jeugdhulptrajecten 16

2.1 Aantal hulptrajecten in eerste halfjaar 2019 toegenomen 17
2.2 Jeugdhulp meestal doorverwezen door de huisarts 19
2.3 Jeugdhulptrajecten duren meestal korter dan een jaar 21
2.4 Jeugdhulptraject vaak volgens plan beëindigd 22

Begrippenlijst 24

Inleiding

Sinds 1 januari 2015 zijn de gemeenten verantwoordelijk voor hulp aan jongeren. Dat is vastgelegd in de Jeugdwet. Om de gemeenten bij de uitvoering ervan te ondersteunen is in de Jeugdwet een regeling opgenomen voor het ontsluiten van beleidsinformatie. De beleidsinformatie betreft informatie over jeugdhulpgebruik en de inzet van jeugdbescherming en jeugdreclassering. Jeugdhulpaanbieders en gecertificeerde instellingen dienen hierover gegevens aan het CBS te verstrekken. Meer dan 93 procent van de jeugdhulpaanbieders heeft aan deze verplichting voldaan. Omdat niet alle jeugdhulpaanbieders gegevens hebben aangeleverd zullen de gepresenteerde cijfers enigszins een onderschatting zijn van de werkelijk verstrekte jeugdhulp[1)].

In deze rapportage staan de voorlopige[2)] resultaten over jeugdhulp in de eerste zes maanden van 2019. De resultaten over jeugdbescherming en jeugdreclassering worden in een aparte rapportage beschreven.

Jeugdhulp wordt gedefinieerd als de hulp en zorg aan jongeren en hun ouders bij psychische, psychosociale en/of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking van de jongere, of opvoedingsproblemen van de ouders. Het CBS verzamelt alleen gegevens over jeugdhulp die direct aan de jeugdhulpverlener wordt vergoed door de gemeente, de zogenaamde zorg in natura. Gegevens over jeugdhulp die door de cliënt zelf wordt vergoed met een persoonsgebonden budget (PGB), worden verstrekt door de Sociale verzekeringsbank (SVB). Particuliere jeugdhulp, waarbij de hulp door de ouders zelf wordt vergoed, valt buiten dit onderzoek.

0.0.1 Jongeren met jeugdhulp naar financieringsvorm[1)]

	1e hj 2015	1e hj 2016	1e hj 2017	1e hj 2018	1e hj 2019*	
	aantal				aantal	%
Totaal	302 080	325 690	343 370	348 715	352 970	
	%					
Alleen zorg in natura	90,1	91,9	94,1	94,5	336 565	95,4
Alleen persoonsgebonden budget	5,1	3,4	2,1	2,0	5 880	1,7
Zowel zorg in natura als persoonsgebonden budget	4,8	4,6	3,7	3,5	10 525	3,0

Bron: CBS.

1) Personen van 0 tot en met 22 jaar.

Uit tabel 0.0.1. blijkt dat in de eerste helft van 2019 bijna 353 duizend jongeren jeugdhulp hebben ontvangen. In meer dan 95 procent van de gevallen wordt de zorg direct door

1) Voor ontbrekende grote jeugdhulpaanbieders, met meer dan 250 cliënten, zijn de gegevens uit het eerste halfjaar van 2018 gebruikt als schatting voor de geleverde jeugdhulp. Dit betreft 0,4 procent van alle jeugdhulp. De kleinere jeugdhulpaanbieders zonder opgave ontbreken in de resultaten. De aldus ontstane onderschatting zal naar verwachting hooguit enkele procenten bedragen.

2) Jeugdhulpaanbieders hebben de gelegenheid om hun gegevens over 2019 nog tot en met juli 2020 te wijzigen waarna de definitieve resultaten worden vastgesteld. In eerdere jaren is gebleken dat de voorlopige resultaten ruim 5 procent lager waren dan de definitieve resultaten.

de gemeente aan de jeugdhulpverlener vergoed. Een klein deel van de jongeren met jeugdhulp, ruim anderhalf procent, maakte alleen gebruik van een PGB. Vanaf de eerste zes maanden van 2015 is het aantal jongeren met een PGB jaarlijks gestaag afgenomen.

Voor het ingaan van de Jeugdwet op 1 januari 2015 was de jeugdhulp deels gefinancierd op grond van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) en de Zorgverzekeringswet (Zvw) en deels door de provincies. Figuur 0.0.2 toont het aantal jongeren dat jaarlijks vanaf 2011 jeugdhulp ontving[3)].

0.0.2 Jongeren met jeugdhulp[1)]

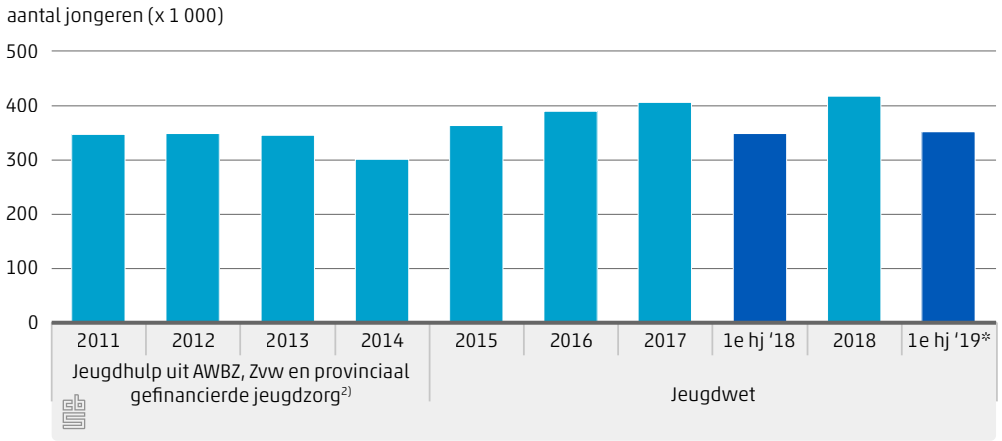

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 22 jaar.
[2)] Provinciaal gefinancierde jeugdzorg exclusief jeugdbescherming en jeugdreclassering.

De gegevens van de SVB over jeugdhulpontvangers met een PGB bevat geen zorg-inhoudelijke informatie. Het vervolg van deze rapportage beschrijft daarom alleen de gegevens die door de jeugdhulpverleners aan het CBS zijn verstrekt. Overal waar in het vervolg jeugdhulp staat bedoelen we dan ook de jeugdhulp die is geleverd volgens het zorg in natura-principe.

[3)] Voor een beschrijving van de ontwikkelingen 2011–2016 zie: https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2018/10/jeugdzorg-voor-en-na-de-jeugdwet

1. Jongeren met jeugdhulp

In de eerste zes maanden van 2019 kregen 347 duizend jongeren jeugdhulp. In dezelfde periode van 2018 waren dit er 342 duizend, een stijging van 1,5 procent. De meeste jongeren met jeugdhulp in het eerste halfjaar van 2019, 67 procent, ontvingen ambulante jeugdhulp op de locatie van de jeugdhulpaanbieder en 18 procent kreeg jeugdhulp van het wijk- of buurtteam van de gemeente. De stijging van het aantal jongeren in 2019 ten opzichte van 2018 betrof alle vormen van jeugdhulp zonder verblijf, behalve jeugdhulp uitgevoerd door het wijk- of buurtteam. Deze vorm van jeugdhulp daalde met 5,7 procent.

1.0.1 Jongeren met jeugdhulp en jeugdhulp zonder verblijf[1)]

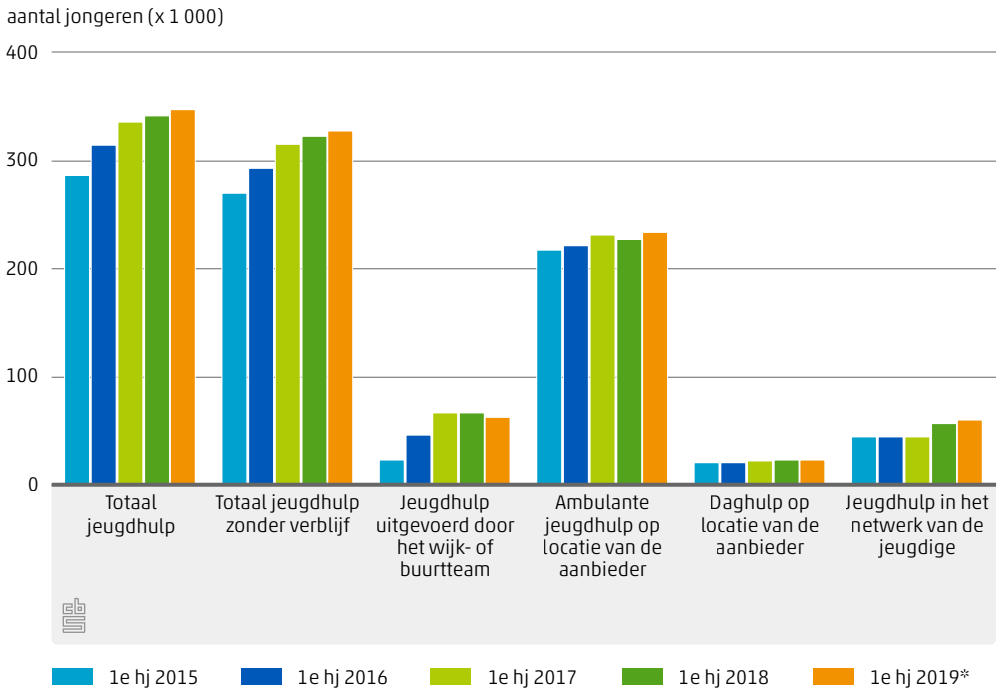

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 22 jaar. Jongeren met meerdere hulpvormen komen meerdere malen in de figuur voor.

Iets meer dan 37 duizend jongeren kregen in de eerste helft van 2019 jeugdhulp met verblijf. Dat is bijna 11 procent van alle jongeren met jeugdhulp. Hiervan waren ruim 19 duizend jongeren in een pleeggezin opgenomen. Ruim 4 duizend waren ondergebracht in gezinsgerichte opvang, dat waren er bijna 17 procent minder dan in de eerste helft van 2018. Bijna 1 800 jongeren hadden een gesloten plaatsing en ruim 14 duizend jongeren kregen een andere vorm van jeugdhulp met verblijf (figuur 1.0.2).

1.0.2 Jongeren met jeugdhulp met verblijf[1)]

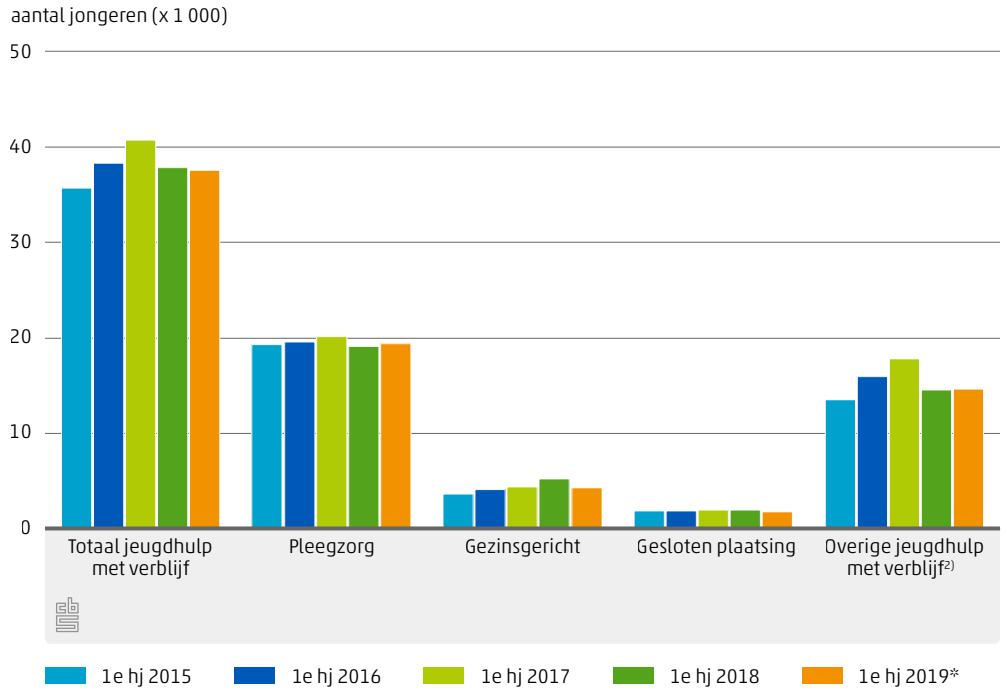

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 22 jaar. Jongeren met meerdere hulpvormen komen meerdere malen in de figuur voor.
[2)] Verblijf bij een jeugdhulpaanbieder anders dan pleegzorg, gezinsgerichte jeugdhulp of gesloten plaatsing.

1.1 Bijna 8 procent van de Nederlandse jongeren ontvangt jeugdhulp

Jeugdhulp is in principe bedoeld voor personen tot 18 jaar, behalve bij pleegzorg. Met ingang van 1 juli 2018 kunnen pleegkinderen, indien zij dat wensen, tot 21 jaar in hun pleeggezin verblijven. In uitzonderlijke gevallen kan de jeugdhulp worden voortgezet tot de leeftijd van 23 jaar. Van alle ruim 4,4 miljoen jongeren in de leeftijd tot en met 22 jaar kreeg 7,8 procent jeugdhulp in de eerste helft van 2019. Als de groep van 18 tot en met 22 jaar buiten beschouwing gelaten wordt, ontving 10 procent van alle jongeren jeugdhulp in deze periode.

1.1.1 Jeugdhulp naar demografische kenmerken van de jongere, 1e halfjaar 2019*[1)]

	Totaal jongeren in Nederland (op 1 januari 2019)	Jongeren met jeugdhulp		
		totaal	zonder verblijf	met verblijf
	aantal			
Totaal	4 435 985	347 090	327 190	37 565
Geslacht				
jongens	2 268 975	197 870	187 490	20 185
meisjes	2 167 010	149 220	139 700	17 380
Leeftijd in klassen				
0 tot en met 3 jaar	687 235	20 055	18 145	2 705
4 tot en met 11 jaar	1 472 970	173 495	167 205	12 955
12 tot en met 17 jaar	1 197 550	142 285	132 930	19 080
18 tot en met 22 jaar	1 078 230	11 255	8 915	2 825
(Migratie)achtergrond				
Nederlands	3 246 785	260 730	247 320	26 280
Overig westers	386 020	26 330	24 555	3 245
Niet-westers	803 180	60 030	55 310	8 040

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 22 jaar. Jongeren met meerdere vormen van jeugdhulp komen meerdere malen in de figuur voor.

1.2 Jongens ontvangen vaker jeugdhulp dan meisjes

In de eerste zes maanden van 2019 ontvingen veel meer jongens dan meisjes jeugdhulp. Dit gold zowel voor jeugdhulp met verblijf als voor jeugdhulp zonder verblijf. In totaal kregen ruim 149 duizend meisjes en 198 duizend jongens jeugdhulp. Het aandeel meisjes met jeugdhulp zonder verblijf is sinds 2015 toegenomen van 40 naar 43 procent in 2019. Het aandeel meisjes met jeugdhulp met verblijf bleef stabiel rond 46 procent (figuur 1.2.1).

1.2.1 Jongeren met jeugdhulp naar geslacht[1)]

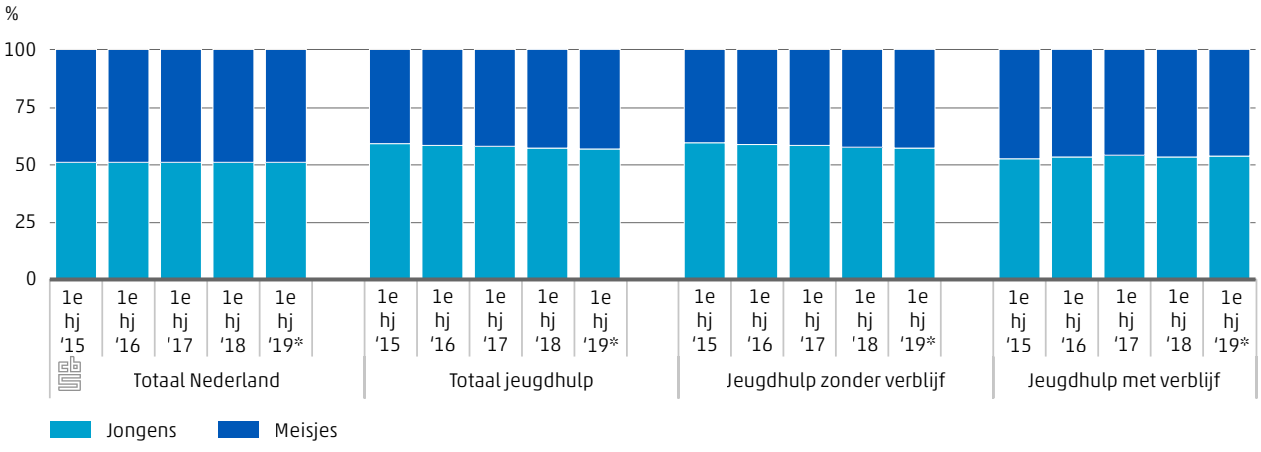

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 22 jaar.

1.3 Jeugdhulpjongeren met verblijf ouder dan jongeren zonder verblijf

De helft van alle jongeren met jeugdhulp was tussen 4 en 11 jaar oud, 173 duizend in het eerste halfjaar van 2019. Dat komt overeen met 11,8 procent van alle kinderen in Nederland in deze leeftijdsklasse. Ruim 142 duizend jongeren van 12 tot en met 17 jaar ontvingen jeugdhulp, dit is 11,9 procent van alle Nederlandse jongeren in deze leeftijdscategorie. Er is een groot verschil in leeftijd per hulpvorm. Van de jongeren met jeugdhulp zonder verblijf was 57 procent jonger dan 12 jaar, bij jeugdhulp met verblijf was 42 procent jonger dan 12 jaar.

1.3.1 Jongeren met jeugdhulp naar leeftijd[1)]

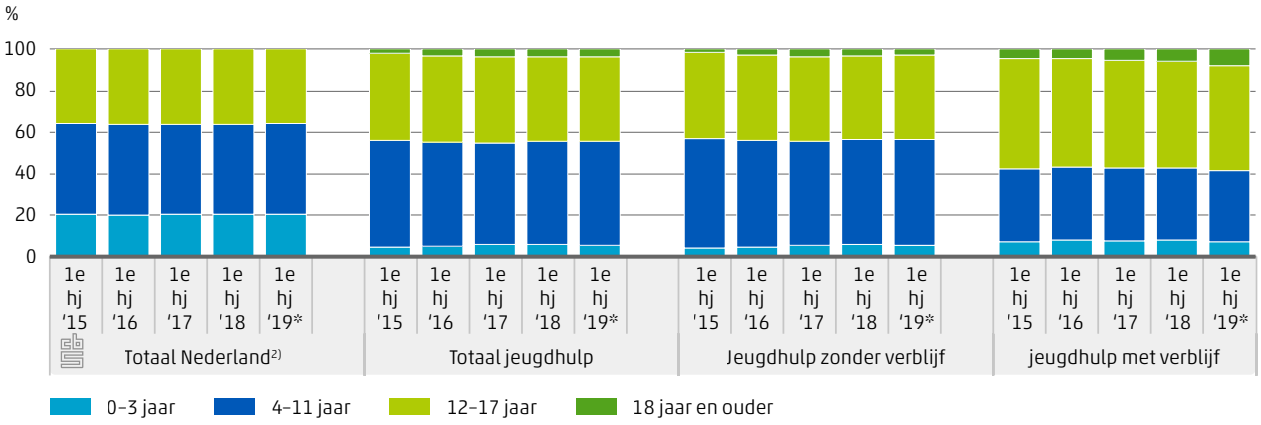

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 22 jaar.
[2)] De leeftijdscategorie 18 jaar en ouder is hier weggelaten omdat slechts een klein deel van deze jongeren jeugdhulp ontvangt.

1.4 Relatief meer jongeren met een migratieachtergrond krijgen jeugdhulp met verblijf

Van de 347 duizend jongeren met jeugdhulp in het eerste halfjaar van 2019 hadden 261 duizend (75,1 procent) een Nederlandse achtergrond, 60 duizend (17,3 procent) een niet-westerse en ruim 26 duizend (7,6 procent) een westerse migratieachtergrond. Zij vormen op dit punt een redelijke afspiegeling van alle Nederlandse jongeren. Van hen heeft 73,2 procent een Nederlandse achtergrond en heeft 18,1 procent een niet-westerse en 8,7 procent een westerse migratieachtergrond.

Jongeren die jeugdhulphulp met verblijf ontvingen hadden relatief vaker een migratieachtergrond. Van hen had 21,4 procent een niet-westerse en 8,6 procent een westerse migratieachtergrond.

1.4.1 Jongeren met jeugdhulp naar migratieachtergrond[1)]

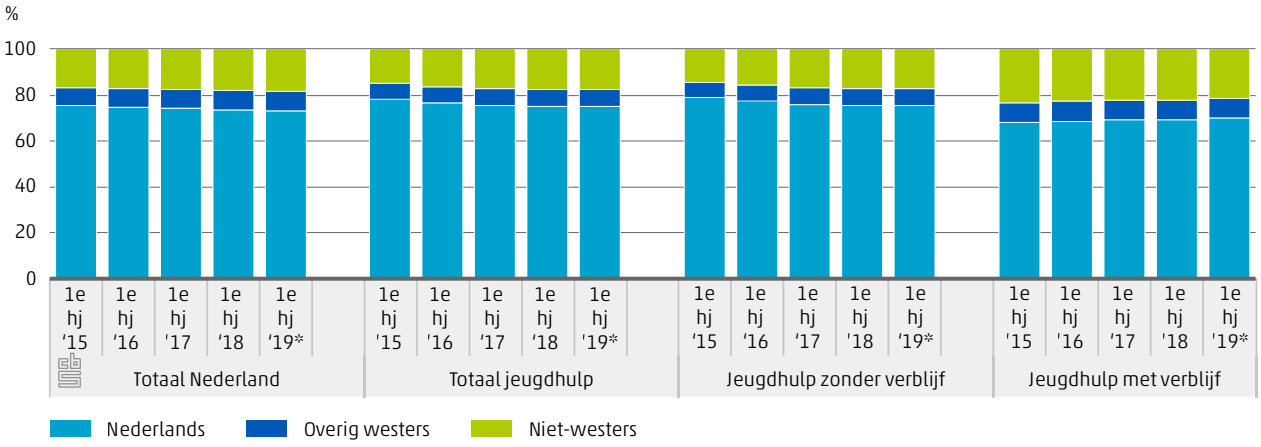

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 22 jaar.

1.5 Acht procent jeugdhulpontvangers ook in jeugdbescherming

Ruim 88 procent van de jongeren met jeugdhulp in de eerste zes maanden van 2019 ontving in dezelfde periode geen andere vorm van jeugdzorg. Ongeveer 7,5 procent van de jongeren kreeg naast jeugdhulp ook jeugdbescherming en 770 jongeren kregen zowel jeugdhulp als jeugdbescherming en jeugdreclassering (tabel 1.5.1). Bij 3 380 jongeren was naast jeugdhulp ook een jeugdreclasseringsmaatregel van kracht (0,7 procent).

Jongeren kunnen pas vanaf 12 jaar een jeugdreclasseringsmaatregel opgelegd krijgen en jeugdbescherming houdt op zodra de jongere de leeftijd van achttien jaar bereikt.

1.5.1 Samenloop jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering naar leeftijdscategorie, 1e halfjaar 2019*[1)]

	Totaal	0 tot en met 3 jaar	4 tot en met 11 jaar	12 tot en met 17 jaar	18 tot en met 22 jaar
	aantal jongeren				
Alleen jeugdhulp	317 210	17 205	161 350	128 225	10 435
Alleen jeugdbescherming	8 590	1 470	3 805	3 310	10
Alleen jeugdreclassering	4 015			1 590	2 425
Jeugdhulp en jeugdbescherming	26 615	2 850	12 145	11 615	
Jeugdhulp en jeugdreclassering	2 495			1 685	815
Jeugdbescherming en jeugdreclassering	210			210	
Jeugdhulp en jeugdbescherming en jeugdreclassering	770			770	

Bron: CBS.

[1)] Jongeren die in het eerste halfjaar van 2019 jeugdhulp, jeugdbescherming of jeugdreclassering hadden.

Sinds 2015 stijgt het aandeel jongeren dat in het eerste halfjaar alleen jeugdhulp ontvangt. Zowel het aandeel van de combinatie jeugdhulp en jeugdbescherming als van de combinatie jeugdhulp en jeugdreclassering is in elke periode sinds 2015 gedaald. De verschillen zijn echter heel klein.

1.5.2 Samenloop jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering

	1e hj 2015	1e hj 2016	1e hj 2017	1e hj 2018	1e hj 2019*
	aantal jongeren				
Totaal jongeren met jeugdzorg	303 345	328 210	348 035	353 925	359 905
	%				
Alleen jeugdhulp	84,7	86,9	87,8	88,0	88,1
Alleen jeugdbescherming	3,6	2,6	2,1	2,2	2,4
Alleen jeugdreclassering	1,8	1,5	1,3	1,2	1,1
Jeugdhulp en jeugdbescherming	8,5	7,7	7,6	7,6	7,4
Jeugdhulp en jeugdreclassering	0,9	0,9	0,9	0,8	0,7
Jeugdbescherming en jeugdreclassering	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Jeugdhulp en jeugdbescherming en jeugdreclassering	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2

Bron: CBS.

1.6 Hoogste aandeel jeugdhulp in Limburg

Van de in totaal 347 duizend jongeren met jeugdhulp in het eerste halfjaar van 2019 woonden er 79 duizend in Zuid-Holland[1)]. Zeeland had het kleinste aantal, bijna 8 duizend Zeeuwse jongeren ontvingen jeugdhulp. De meeste jongeren in jeugdhulp kwamen uit Amsterdam (16 duizend), Rotterdam (14 duizend) en Den Haag (12 duizend). Echter, wanneer we kijken naar het aandeel van de jongeren met jeugdhulp ten opzichte van alle jongeren in de gemeente, dan blijkt dat in de jeugdregio's Utrecht Stad, Midden-Limburg Oost, en Zuid-Limburg meer dan 12,5 procent van de jongeren tot 18 jaar jeugdhulp kreeg (zie figuur 1.6.2). De jeugdregio's Midden-Limburg West en Midden-Limburg Oost hadden het hoogste percentage jongeren van 18 jaar en ouder met jeugdhulp, namelijk ruim 3 procent.

In relatie tot de bevolkingsomvang van de gemeente, werd de meeste jeugdhulp verleend in gemeenten met 100 tot 150 duizend inwoners en in de vier grote steden met meer dan 250 duizend inwoners (tabel 1.6.1). Bij die gemeenten ontving ruim 11 procent van de jongeren tot en met 17 jaar jeugdhulp. In de categorie jongeren van 18 tot en met 22 jaar werd in de steden met meer dan 250 duizend inwoners jeugdhulp geleverd aan meer dan anderhalf procent van de jongeren.

1.6.1 Aantal jongeren met jeugdhulp als percentage van het totale aantal jongeren, naar gemeentegrootte, 1e halfjaar 2019*

	% van het totale aantal personen van 0 tot en met 17 jaar	% van het totale aantal personen van 18 tot en met 22 jaar
Totaal Nederland	10,00	1,04
Gemeenten met:		
Minder dan 5 000 inwoners	7,87	0,59
5 000 tot 10 000 inwoners	8,38	0,74
10 000 tot 20 000 inwoners	8,67	0,97
20 000 tot 50 000 inwoners	9,59	0,93
50 000 tot 100 000 inwoners	9,90	1,05
100 000 tot 150 000 inwoners	11,47	0,92
150 000 tot 250 000 inwoners	9,76	0,94
250 000 inwoners of meer	11,25	1,52

Bron: CBS.

[1)] Volgens het woonplaatsbeginsel. Zie: https://vng.nl/files/vng/201607_factsheet_woonplaatsbeginsel_2016.pdf

1.6.2 Jongeren met jeugdhulp als percentage van het totale aantal jongeren, naar gemeente en jeugdregio, 1e halfjaar 2019*[1)]

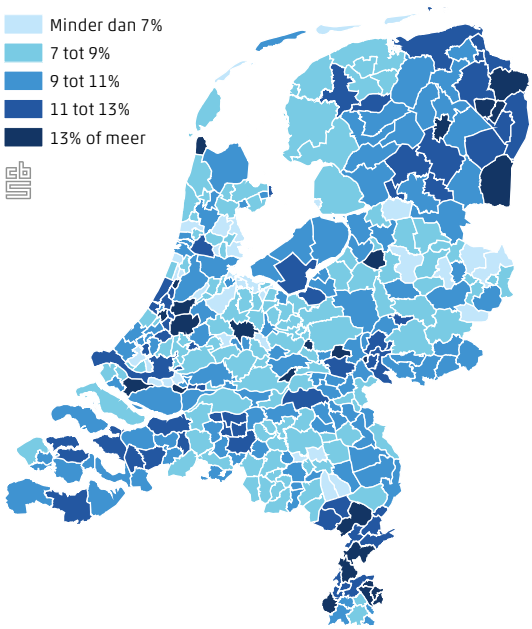

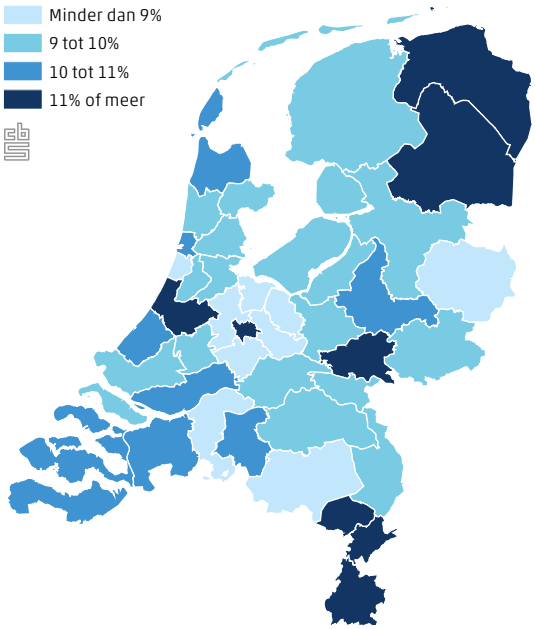

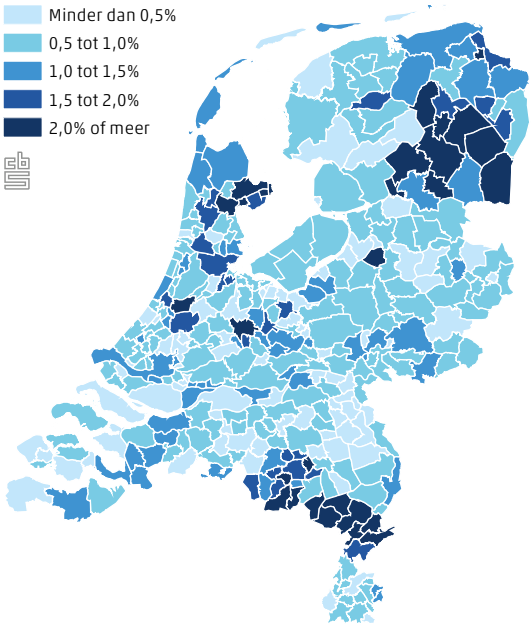

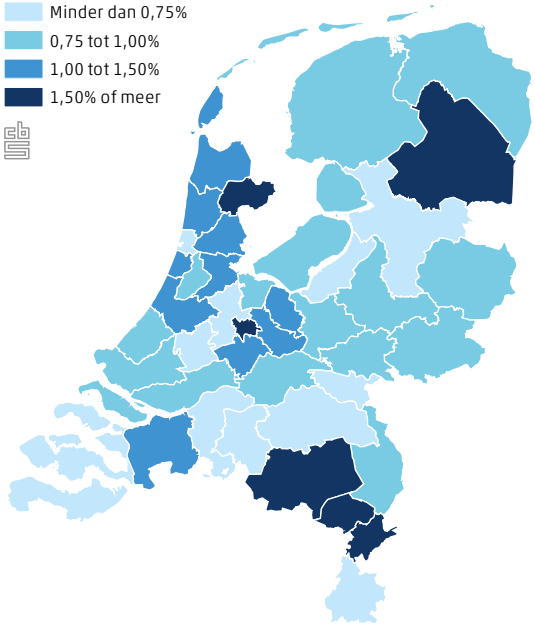

Bron: CBS.

[1)] Bovenste figuren: personen van 0 tot en met 17 jaar. Onderste figuren personen van 18 tot en met 22 jaar.

Wat is een hulptraject?

De cijfers van het CBS over dit onderwerp gaan soms over de (aantallen) jongeren en soms over de (aantallen) jeugdhulptrajecten. Een hulptraject bestaat uit een combinatie van hulpvorm en aanvangsdatum. Een jongere kan per verslagperiode één jeugdhulptraject doorlopen, maar ook meerdere hulptrajecten na elkaar, of meerdere hulptrajecten tegelijkertijd. Omdat een jongere meerdere trajecten kan doorlopen, verschilt het aantal jeugdhulptrajecten van het aantal jongeren dat het CBS rapporteert: het aantal hulptrajecten komt hoger uit.
Als een jongere tegelijkertijd meerdere hulptrajecten doorloopt met dezelfde hulpvorm bij dezelfde jeugdhulpaanbieder, dan worden deze trajecten samengenomen. In de cijfers tellen deze dan mee als één doorlopend hulptraject. Dit gebeurt ook als de aanvangsdatums verschillen: het gaat erom dat de hulptrajecten elkaar overlappen. De aanvangsdatum wordt in dat geval gezien als de datum waarop de hulp voor het eerst is gestart, en de einddatum is de datum waarop de laatste hulp werd beëindigd.

2. Jeugdhulptrajecten

2.1 Aantal hulptrajecten in eerste halfjaar 2019 toegenomen

In het eerste halfjaar van 2019 waren 452 duizend jeugdhulptrajecten actief. Dat waren er ruim 5 duizend meer dan in het eerste halfjaar van 2018. Het aantal trajecten jeugdhulp door het wijk- of buurtteam daalde met 6,3 procent, de overige jeugdhulp zonder verblijf steeg met 3,2 procent en de jeugdhulp met verblijf daalde met 2,2 procent (figuur 2.1.1).

2.1.1 Jeugdhulptrajecten[1)]

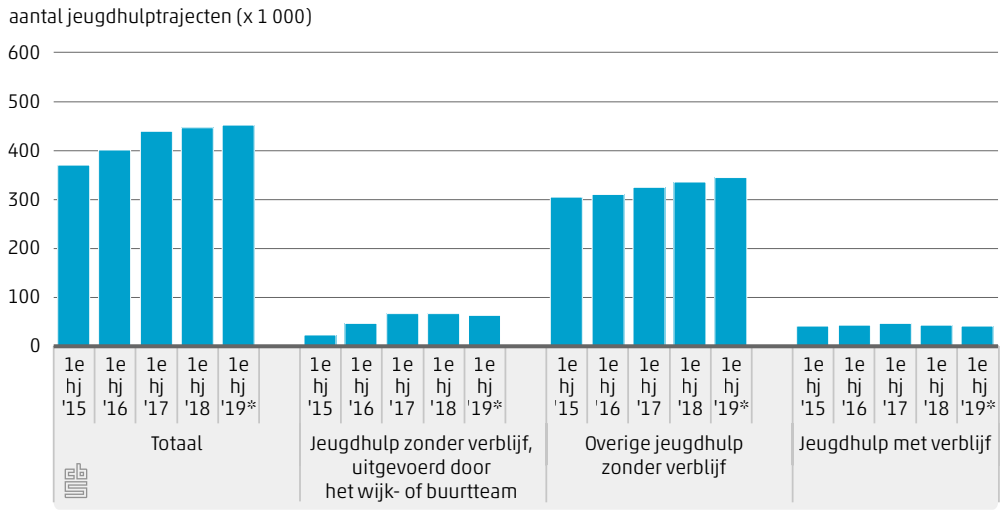

Bron: CBS.

[1)] Trajecten die over meerdere perioden liepen komen meerdere malen in de figuur voor.

Gedurende de eerste zes maanden van 2019 zijn meer jeugdhulptrajecten begonnen dan er zijn beëindigd. Op 1 januari waren ruim 314 duizend jeugdhulptrajecten actief en op 30 juni waren dat er 339 duizend, een toename van meer dan 3,7 procent (tabel 2.1.2).

Net als in voorgaande jaren zijn opvallend veel jeugdzorgtrajecten gestart op 1 januari. Uit nadere analyse blijkt dat de veel van de jongeren wiens traject begon op 1 januari 2019 ook al op 31 december 2018 jeugdhulp ontvingen en dat het traject om administratieve reden is afgesloten. Daarom is er voor gekozen om in deze rapportage de instroom te definiëren als nieuwe trajecten met een begindatum vanaf 2 januari 2019.

In totaal zijn bijna 452 duizend hulptrajecten actief geweest, deze trajecten liepen op enig moment tijdens de eerste zes maanden van 2019. Daarvan betrof het bijna 410 duizend keer een hulptraject zonder verblijf en 42 duizend keer een hulptraject met verblijf. De relatieve uitstroom, dat wil zeggen de uitstroom ten opzichte van het totale aantal actieve hulptrajecten, is het grootst bij gesloten plaatsing. Van alle trajecten die in het halfjaar actief waren, is 53 procent in deze periode afgesloten.

2.1.2 Stromen van jeugdhulptrajecten, naar hulpvorm, 1e halfjaar 2019*[1)]

	Beginstand (1 januari 2019)	Instroom	Uitstroom	Eindstand (30 juni 2019)	Actief in 1e halfjaar 2019[2)]
	aantal jeugdhulptrajecten				
Totaal jeugdhulp	314 155	138 015	112 800	339 370	452 170
Totaal zonder verblijf	280 310	129 720	103 810	306 220	410 030
waarvan					
Uitgevoerd door het wijk- of buurtteam	44 735	19 015	17 350	46 400	63 750
Ambulante jeugdhulp op locatie van de aanbieder	174 885	84 185	64 535	194 535	259 070
Daghulp op locatie van de aanbieder	18 170	6 360	5 480	19 050	24 530
Jeugdhulp in het netwerk van de jeugdige	42 520	20 160	16 440	46 235	62 680
Totaal met verblijf	33 845	8 295	8 990	33 150	42 140
waarvan					
Pleegzorg	18 310	1 745	2 470	17 585	20 055
Gezinsgericht	3 400	1 000	965	3 435	4 400
Gesloten plaatsing	1 015	985	1 065	940	2 000
Overig met verblijf[3)]	11 120	4 565	4 490	11 195	15 680

Bron: CBS.

1) Jeugdhulptrajecten van personen van 0 tot en met 22 jaar.
2) Jeugdhulptrajecten die op enig moment tijdens het eerste halfjaar van 2019 liepen.
3) Verblijf bij een jeugdhulpaanbieder anders dan pleegzorg, gezinsgerichte jeugdhulp of gesloten plaatsing.

Een op de vier nieuwe jeugdhulptrajecten in de eerste helft van 2019 was herhaald beroep (figuur 2.1.3). Dat wil zeggen dat 25 procent van de jongeren die in de eerste helft van 2019 een jeugdhulptraject startten, in de vijf voorafgaande jaren al eerder jeugdhulp hadden. Daarbij wordt geen onderscheid gemaakt naar het soort jeugdhulp dat eerder is ontvangen. Van de nieuwe trajecten in de eerste zes maanden van 2018 was 31 procent herhaald beroep. Overige jeugdhulp zonder verblijf kent het hoogste percentage herhaald beroep, 26 procent in het eerste halfjaar van 2019.

2.1.3 Aandeel herhaald beroep

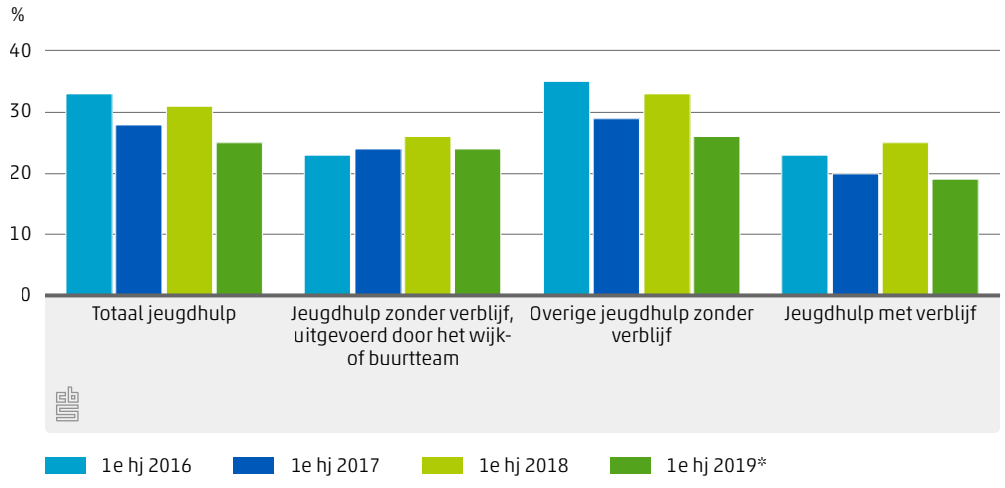

Bron: CBS.

Bij ruim 4 procent van de bijna 150 duizend trajecten die in de eerste helft van 2019 zijn gestart, was sprake van crisis bij aanvang. Dat gold met name bij trajecten jeugdhulp met verblijf. Daar is 23 procent van de trajecten gestart met crisis.

De Beleidsinformatie Jeugd is sinds 2018 uitgebreid met de vraag of er sprake was van crisis bij aanvang van het traject. Nog niet alle jeugdhulpverleners hebben dit gegeven in hun administratie opgenomen. Hierdoor moeten de resultaten met voorzichtigheid worden behandeld.

2.1.4 Aandeel jeugdhulptrajecten gestart met crisis

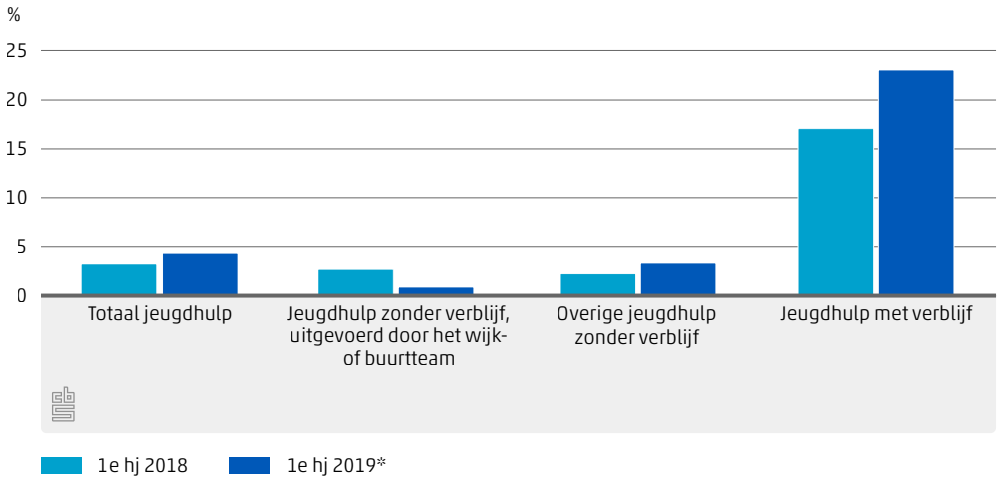

Bron: CBS.

2.2 Jeugdhulp meestal doorverwezen door de huisarts

Van alle hulptrajecten uit de eerste zes maanden van 2019 zijn er 164 duizend gestart na verwijzing door een huisarts (figuur 2.2.1). Dit is 9 procent meer dan in de eerste helft van 2018. Ook het aantal doorverwijzingen door de gemeente is toegenomen, van 132 duizend in het eerste halfjaar van 2018 naar 143 duizend in de eerste zes maanden van 2019.

2.2.1 Jeugdhulptrajecten naar verwijzer[1)]

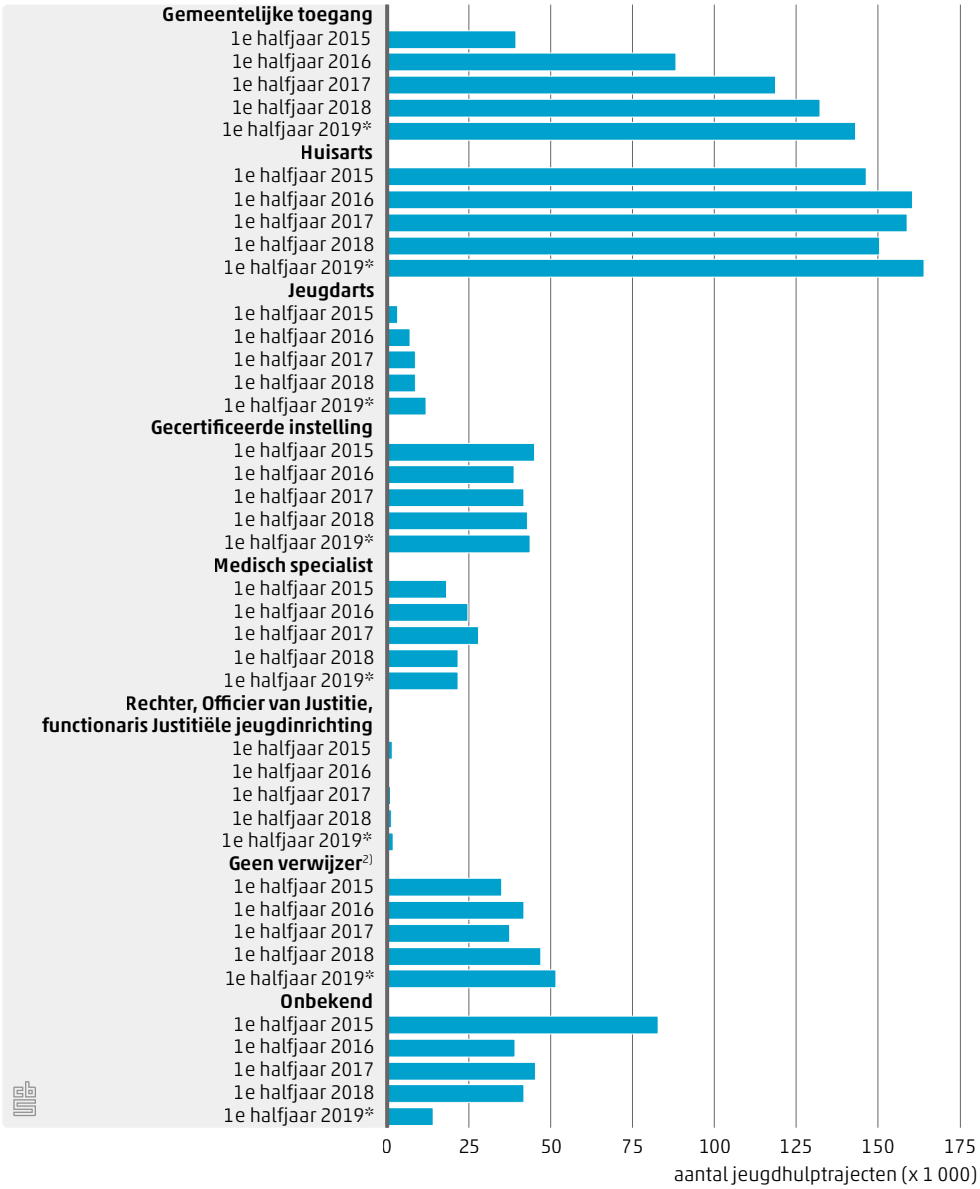

Bron: CBS.

[1)] Jeugdhulptrajecten van personen van 0 tot en met 22 jaar.
[2)] Jeugdhulp die vrij toegankelijk is.

Er waren ruim 51 duizend jeugdhulptrajecten zonder verwijzer. Dit betreft jeugdhulp-trajecten waarvoor geen verwijzing nodig is, de zogenaamde vrij toegankelijke jeugdhulp. De gemeente bepaalt zelf welke jeugdhulp vrij toegankelijk is. Dat kan dus per gemeente anders zijn.

Verbeteringen in de registratie hebben ertoe geleid dat het aantal trajecten met onbekende verwijzer sterk is gedaald. Deze categorie is bedoeld voor trajecten die voor 1 januari 2015 zijn begonnen en waarvan de verwijzer niet meer te achterhalen was, maar wordt door sommige jeugdhulpaanbieders ook gebruikt voor trajecten met een latere aanvangsdatum.

2.3 Jeugdhulptrajecten duren meestal korter dan een jaar

Van alle bijna 113 duizend jeugdhulptrajecten die in de eerste helft van 2019 zijn beëindigd (de uitstroom, zie tabel 2.1.2), hebben er bijna 25 duizend korter dan drie maanden geduurd (22 procent). Ruim twee op de drie afgesloten jeugdhulptrajecten duurde korter dan een jaar.

2.3.1 Doorlooptijd van verleende jeugdhulp, naar hulpvorm, 1e halfjaar 2019*[1)]

	Duur van het jeugdhulptraject				
	0 tot 3 maanden	3 tot 6 maanden	6 tot 12 maanden	12 tot 36 maanden	langer dan 36 maanden
	aantal jeugdhulptrajecten				
Totaal	24 945	21 685	31 015	29 725	5 430
Zonder verblijf	21 875	20 340	29 310	27 815	4 465
waarvan:					
Uitgevoerd door het wijk- of buurtteam	4 060	3 325	4 050	4 785	1 135
Ambulante jeugdhulp op locatie van de aanbieder	13 030	12 390	18 280	18 020	2 815
Daghulp op locatie van de aanbieder	1 055	1 510	1 650	1 095	170
Jeugdhulp in het netwerk van de jeugdige	3 730	3 120	5 335	3 910	345
Totaal met verblijf	3 070	1 345	1 700	1 910	965
waarvan:					
Pleegzorg	430	265	380	660	730
Gezinsgericht	255	185	215	230	75
Gesloten plaatsing	470	225	265	105	.
Overig met verblijf[2)]	1 910	670	840	910	150

Bron: CBS.

[1)] Jeugdhulptrajecten van personen van 0 tot en met 22 jaar, die zijn beëindigd in het eerste halfjaar van 2019.
[2)] Verblijf bij een jeugdhulpaanbieder anders dan pleegzorg, gezinsgerichte jeugdhulp of gesloten plaatsing.

Een in de eerste helft van 2019 afgesloten jeugdhulptraject duurde gemiddeld 346 dagen. Dat is 26 dagen langer dan de afgesloten trajecten in het eerste halfjaar van 2018. Trajecten met gesloten plaatsing duren met gemiddeld 162 dagen in 2019 het kortst. Pleegzorgtrajecten duurden gemiddeld bijna tweeënhalf keer zo lang als een gemiddeld traject, namelijk 815 dagen (tabel 2.3.2).

2.3.2 Gemiddelde duur van de verleende jeugdhulp, naar hulpvorm[1)]

	1e hj 2015	1e hj 2016	1e hj 2017	1e hj 2018	1e hj 2019*
	dagen				
Totaal	233	256	289	320	346
Zonder verblijf	215	244	280	313	340
waarvan:					
Uitgevoerd door het wijk- of buurtteam	104	217	280	346	359
Ambulante jeugdhulp op locatie van de aanbieder	216	247	293	319	350
Daghulp op locatie van de aanbieder	247	287	272	277	301
Jeugdhulp in het netwerk van de jeugdige	242	239	224	262	294
Totaal met verblijf	368	372	380	383	414
waarvan:					
Pleegzorg	713	806	818	833	815
Gezinsgericht	206	301	354	315	381
Gesloten plaatsing	176	157	167	149	162
Overig met verblijf[2)]	226	243	245	254	260

Bron: CBS.

1) Jeugdhulptrajecten van personen van 0 tot en met 22 jaar, die zijn beëindigd in het eerste halfjaar van 2019.
2) Verblijf bij een jeugdhulpaanbieder anders dan pleegzorg, gezinsgerichte jeugdhulp of gesloten plaatsing.

2.4 Jeugdhulptraject vaak volgens plan beëindigd

Van alle jeugdhulptrajecten die in de eerste helft van 2019 werden afgesloten, werden ruim 80 duizend trajecten beëindigd volgens plan (figuur 2.4.1). Dit komt overeen met 81 procent van de afgesloten trajecten. Naast het beëindigen volgens plan werd 11 procent van de trajecten voortijdig afgesloten in overeenstemming tussen cliënt en aanbieder. Eenzijdige beëindiging door de jeugdige of door de aanbieder kwam veel minder vaak voor: respectievelijk in 4 en 2 procent van de gevallen.

2.4.1 Beëindigde jeugdhulptrajecten, naar reden beëindiging[1)]

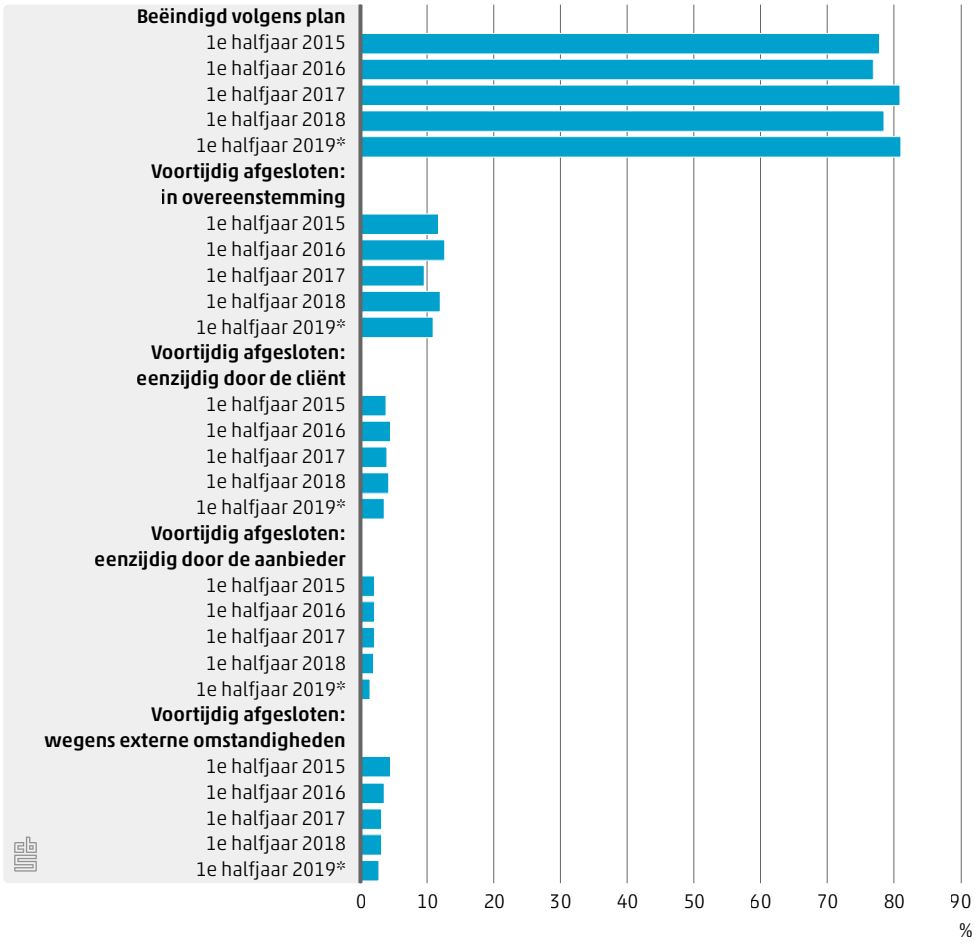

Bron: CBS.

[1)] Jeugdhulptrajecten van personen van 0 tot en met 22 jaar, beëindigd in verslagperiode.

Meer informatie over jeugdhulp kunt u vinden op de website van het CBS:

Onderzoeksbeschrijving Beleidsinformatie Jeugd
https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/onderzoeksomschrijvingen/korte-onderzoeksbeschrijvingen/beleidsinformatie-jeugd

Tabellen Jeugdzorg na 1-1-2015
https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/navigatieScherm/thema?themaNr=83221

Begrippenlijst

Jeugdhulp

Conform artikel 1.1 van de Jeugdwet is jeugdhulp:

1. ondersteuning van en hulp en zorg, niet zijnde preventie, aan jongeren en hun ouders bij het verminderen, stabiliseren, behandelen en opheffen van of omgaan met de gevolgen van psychische problemen en stoornissen, psychosociale problemen, gedragsproblemen of een verstandelijke beperking van de jeugdige, of opvoedingsproblemen van ouders;
2. het bevorderen van de deelname aan het maatschappelijk verkeer en van het zelfstandig functioneren van jongeren met een verstandelijke, lichamelijke of zintuiglijke beperking, een chronisch psychisch probleem of een psychosociaal probleem en die de leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt, en
3. het ondersteunen bij of het overnemen van activiteiten op het gebied van de persoonlijke verzorging gericht op het opheffen van een tekort aan zelfredzaamheid bij jongeren met een verstandelijke, lichamelijke of zintuiglijke beperking of een somatische of psychiatrische aandoening of beperking, die de leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt, met dien verstande dat de leeftijdgrens van achttien jaar niet geldt voor jeugdhulp in het kader van jeugdstrafrecht;

In de Jeugdwet zijn randvoorwaarden en kwaliteitseisen opgenomen waaraan de jeugdhulp en/of jeugdhulpaanbieders moeten voldoen, zoals dossiervorming, een plan (hulpverleningsplan, behandelplan) en bewaking en beheersing van de kwaliteit. Voor de jeugdhulp waarover aan het CBS gerapporteerd moet worden gelden al deze randvoorwaarden en eisen.

Als een jeugdhulpaanbieder een jeugdige (anonieme) adviezen of consulten biedt, ook al is dat voorafgaande aan de start van jeugdhulp, dan geldt dit niet als jeugdhulp waarover gegevens verstrekt moeten worden aan het CBS. Dit geldt tevens voor het verstrekken van folders en overige vormen van informatie

De volgende vormen van jeugdhulp worden onderscheiden:

Jeugdhulp zonder verblijf

Hulp en zorg zoals deze bedoeld en beschreven is in de Jeugdwet (2014). Het betreft hulp en zorg aan jongeren en hun ouders bij psychische, psychosociale en of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking van de jongere, of opvoedingsproblemen van de ouders. De jongere verblijft thuis, in het eigen gezin. Of anders gezegd, de jongere slaapt thuis. In ieder geval formeel. Het kan zijn dat de jongere bij opa en oma slaapt of bij iemand anders, echter dit is dan niet formeel zo geregeld.

Uitgevoerd door het wijk- of buurtteam – Nagenoeg elke gemeente werkt met de inzet van wijk- of buurtteams. Soms beperken deze teams zich tot het coördineren van de hulp aan de jongere, maar veelal bieden deze teams ook zelf hulp. De jeugdhulp die door een wijk- of buurtteam wordt uitgevoerd bevindt zich vaak op de grens tussen het voorkomen van problemen (preventie) en de hulp bij problemen (jeugdhulp). In principe wordt preventie niet tot de jeugdhulp gerekend zoals het CBS daarover rapporteert. Een gemeente mag

echter bij de aanlevering van gegevens aan het CBS zelf bepalen welke activiteiten zij tot de jeugdhulp rekent.

Ambulante jeugdhulp op locatie van de aanbieder – Ambulante jeugdhulp op locatie betreft ambulante hulp of groepsgesprekken op het kantoor waarbij in principe één (algemene) expertise tegelijkertijd binnen de hulpverlening wordt ingezet.

Daghulp op locatie van de aanbieder – Bij daghulp is een begeleider of hulpverlener minimaal een dagdeel in de nabije omgeving van de jongere. De hulp kan individueel plaatsvinden, maar ook in een groep. Dagbesteding en dagstructurering vallen hier ook onder. Daghulp vindt plaats op de locatie van de aanbieder. Een belangrijk kenmerk van de dagbehandeling is dat een multidisciplinair team voor de dagbehandeling wordt ingezet. Het gaat bijvoorbeeld om een combinatie van fysiotherapie, gedragstherapie en psychotherapie die tijdens de dagbehandeling wordt ingezet.

Jeugdhulp in het netwerk van de jongere – Jeugdhulp in het netwerk van de jongere vindt plaats bij de jongere thuis, op school of elders in het netwerk van de jongere. In ieder geval niet op locatie bij de aanbieder. De intensiteit kan variëren van één of enkele uren tot 24 uur per dag.

Jeugdhulp met verblijf

Hulp en zorg zoals deze bedoeld en beschreven is in de Jeugdwet (2014). Het betreft hulp en zorg aan jongeren en hun ouders bij psychische, psychosociale en of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking van de jongere, of opvoedingsproblemen van de ouders. De jongere verblijft elders. Of anders gezegd, de jongere slaapt formeel niet thuis in het eigen gezin. Dit betekent dat het hier alleen om de verblijfsvormen gaat waarbij er sprake is van een overnachting. Ook verblijf in logeerhuizen, alleen tijdens weekenden of juist door de week, vallen onder jeugdhulp met verblijf.

Pleegzorg – Vorm van jeugdhulp waarbij een jongere (tijdelijk) wordt opgenomen in een pleeggezin en waarbij pleegkind, pleegouders en eigen ouders worden begeleid door een pleegzorgaanbieder.

Gezinsgericht – Alle vormen van verblijf die een gezinssituatie benaderen, maar geen pleegzorg zijn. Te denken valt aan gezinshuizen, logeerhuizen en zorgboerderijen waar overnacht wordt.

Gesloten plaatsing – De jongere verblijft bij een jeugdhulpaanbieder op basis van een machtiging gesloten jeugdzorg of op basis van een machtiging BOPZ (Wet Bijzondere Opname Psychiatrische Ziekenhuizen).

Overig verblijf bij een jeugdhulpaanbieder – De jongere verblijft op de accommodatie van de jeugdhulpaanbieder, veelal in een groep met andere jongeren. In feite betreft het alle vormen van verblijf die niet onder een van de voorgaande categorieën vallen. Hieronder vallen ook begeleid wonen en kamertraining.

Herhaald beroep

Een jeugdhulptraject wordt als herhaald beroep gezien, als de desbetreffende jongere in de vijf jaar voorafgaand aan de verslagperiode jeugdhulp heeft ontvangen.

Gestart met crisis

De hulpverlening is aangevangen met het stabiliseren van een crisissituatie. Of de jeugdhulp al dan niet is aangevangen met het stabiliseren van een crisissituatie is het professionele oordeel van de jeugdhulpprofessional. Er is daarmee geen vaste definitie van crisis. Iedere professional heeft een beeld bij het onderscheid crisis-geen crisis.

Gecertificeerde instelling

Gecertificeerde instellingen zijn organisaties die, conform de Jeugdwet, maatregelen van jeugdbescherming en jeugdreclassering uitvoeren. Deze instellingen moeten in het bezit zijn van een certificaat. Daarvoor moeten zij aan een aantal eisen voldoen gericht op het borgen van de kwaliteit van de uitvoering van de jeugdbescherming en jeugdreclassering.

Jeugdbescherming

Jeugdbescherming is een maatregel die de rechter dwingend oplegt. Dat gebeurt als een gezonde en veilige ontwikkeling van een kind of jeugdige wordt bedreigd en vrijwillige hulp niet of niet voldoende helpt. Een kind of jongere wordt dan 'onder toezicht gesteld' of 'onder voogdij geplaatst'.

Jeugdreclassering

Jeugdreclassering is een combinatie van begeleiding en controle voor jongeren vanaf 12 jaar, die voor hun 18e verjaardag met de politie of leerplichtambtenaar in aanraking zijn geweest en een proces-verbaal hebben gekregen. Indien de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder de overtreding of het misdrijf is begaan daartoe aanleiding geven, bijvoorbeeld bij jongvolwassenen met een verstandelijke beperking, kan het jeugdstrafrecht eveneens worden toegepast op jongvolwassenen in de leeftijd 18 tot en met 22 jaar. De jongere krijgt op maat gesneden begeleiding van een jeugdreclasseringswerker om te voorkomen dat hij of zij opnieuw de fout ingaat. Jeugdreclassering kan worden opgelegd door de kinderrechter of de officier van Justitie. Jeugdreclassering kan ook op initiatief van de Raad voor de Kinderbescherming in het vrijwillige kader worden opgestart.

Verwijzer

De organisatie of persoon die de jongere en/of zijn/haar ouders heeft verwezen naar de jeugdhulp. Het betreft organisaties of personen die rechtstreeks jongeren en hun ouders op grond van de Jeugdwet kunnen doorverwijzen naar jeugdhulp. De Jeugdwet stelt dat tussen gemeenten en betrokkenen afspraken worden gemaakt over de voorwaarden waaronder en wijze waarop de rechtstreekse verwijzing verloopt.

Gemeentelijke toegang - De jongere is door de gemeente of een gemeentelijke organisatie aangemeld bij een jeugdhulpaanbieder. Hieronder vallen ook de verwijzingen van de politie, Veilig Thuis organisaties en het onderwijs.

Jeugd-bescherming en jeugdreclassering

1e halfjaar 2019

Jeugd-bescherming en jeugdreclassering

1e halfjaar 2019

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2018–2019	2018 tot en met 2019
2018/2019	Het gemiddelde over de jaren 2018 tot en met 2019
2018/'19	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2018 en eindigend in 2019
2016/'17–2018/'19	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2016/'17 tot en met 2018/'19

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress
Centraal Bureau voor de Statistiek

Ontwerp
Edenspiekermann

Inlichtingen
Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2019.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Inleiding 4

1. 31,6 duizend jeugdbeschermingsmaatregelen 5

1.1 Stijgende in- en uitstroom bij ondertoezichtstellingen 6
1.2 Meer jongeren met ondertoezichtstelling 7
1.3 Aantal jongeren met voogdij blijft vrijwel gelijk 8
1.4 Voogdijtrajecten worden langer, ondertoezichtstellingen iets korter 8
1.5 Ondertoezichtstelling vaker beëindigd volgens plan 10
1.6 Bijna 3 procent heeft ook een jeugdreclasseringsmaatregel 11
1.7 De meeste jongeren met jeugdbescherming krijgen ook jeugdhulp 12
1.8 4 op de 5 jongeren met jeugdbescherming woont niet in een tweeoudergezin 14
1.9 Jeugdbescherming vooral in Limburg en het noorden 16

2. Aantal jongeren in jeugdreclassering blijft dalen 18

2.1 Jeugdreclassering bijna altijd beëindigd volgens plan 21
2.2 Gemiddelde duur toezicht en begeleiding in vrijwillige kader neemt af 21
2.3 Vier op de tien jongeren met jeugdreclassering ontvangt ook jeugdhulp 23
2.4 Jongens vaker in jeugdreclassering dan meisjes 23
2.5 Jeugdreclassering vooral in regio Rotterdam 26
2.6 Vaker herhaald beroep bij ondertoezichtstelling en jeugdreclassering dan bij voogdij 27

Begrippenlijst 29

Inleiding

Sinds 1 januari 2015 zijn de gemeenten verantwoordelijk voor hulp aan jongeren. Dat is vastgelegd in de Jeugdwet. Om de gemeenten bij de uitvoering ervan te ondersteunen is in de Jeugdwet een regeling opgenomen voor het ontsluiten van beleidsinformatie. De beleidsinformatie betreft informatie over jeugdhulpgebruik en de inzet van jeugdbescherming en jeugdreclassering. Jeugdhulpaanbieders en gecertificeerde instellingen verstrekken hierover gegevens aan het CBS.

In deze rapportage staan de resultaten over de verstrekte jeugdbescherming en jeugdreclassering in het eerste halfjaar van 2019. De resultaten over jeugdhulp worden in een aparte rapportage beschreven.

1.

31,6 duizend jeugdbeschermings-maatregelen

Op 30 juni 2019 waren er iets meer dan 31,6 duizend lopende jeugdbeschermings-maatregelen. In twee derde van de gevallen betrof het een vorm van ondertoezichtstelling. In ongeveer een derde van alle maatregelen ging het om een voogdijmaatregel, al dan niet voorlopig of tijdelijk (tabel 1.0.1).

In de eerste helft van 2019 was er een lichte stijging van het totaal aantal jeugd-beschermingsmaatregelen. Op 30 juni 2019 waren er 1 procent meer maatregelen actief dan aan het begin van het jaar. Het totaal aantal ondertoezichtstellingen is met anderhalf procent gestegen. Het totaal aantal voogdijmaatregelen is in de eerste helft van 2019 ook iets toegenomen, met 0,1 procent.

1.0.1 Jeugdbeschermingsmaatregelen, per type maatregel, eerste halfjaar 2019*

	Beginstand (1-1-2019)	Instroom	Uitstroom	Eindstand (30-06-2019)[1)]
	aantal maatregelen			
Totaal	31 295	6 340	5 995	31 635
Ondertoezichtstelling	20 830	4 615	4 290	21 150
Voorlopige ondertoezichtstelling	350	855	850	355
Voogdij	9 910	680	685	9 900
Voorlopige en tijdelijke voogdij	210	190	170	230

Bron: CBS.

[1)] Maatregelen met een einddatum van 30 juni tellen niet mee in de eindstand.

1.1 Stijgende in- en uitstroom bij ondertoezichtstellingen

In het eerste halfjaar van 2019 zien we een stijging in de in- en uitstroom bij onder-toezichtstellingen vergeleken met het eerste halfjaar van 2018. Er worden nog steeds meer ondertoezichtstellingen gestart dan beëindigd (figuur 1.1.1).

Bij de voogdij zijn er ongeveer evenveel maatregelen gestart als beëindigd. De instroom in de voogdijmaatregelen is, na een daling de afgelopen jaren, in het eerste halfjaar van 2019 ongeveer gelijk aan vorig jaar. De uitstroom bij voogdij ligt iets lager dan vorig jaar.

Bij de voorlopige ondertoezichtstellingen zien we een daling in de instroom en een stijging in de uitstroom. Bij de voorlopige en tijdelijke voogdij is er een stijging te zien bij de in- en uitstroom (figuur 1.1.1).

1.1.1 Instroom en uitstroom jeugdbescherming naar type[1)]

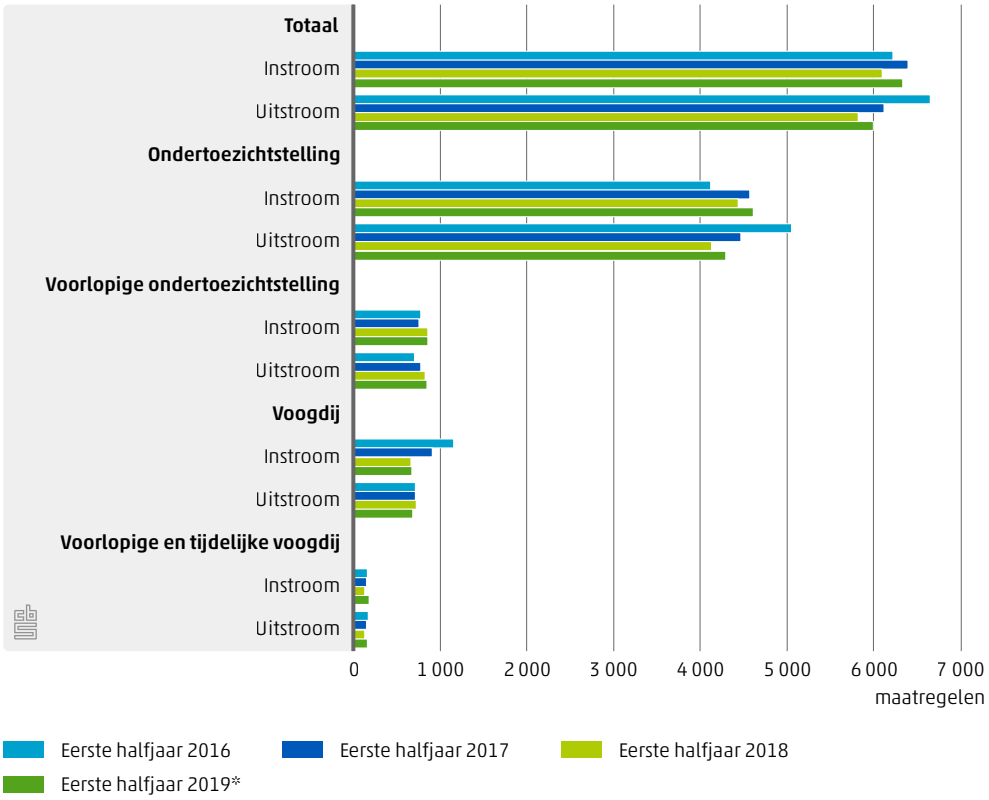

Bron: CBS.

[1)] Jeugdbeschermingsmaatregelen bij personen van 0 tot en met 17 jaar.

1.2 Meer jongeren met ondertoezichtstelling

Op 30 juni 2019 stonden 21 170 jongeren onder toezicht; eind 2018 ging het om 20 770 jongeren (figuur 1.2.1). In de periode 2009 tot en met 2016 daalde het aantal jongeren met een ondertoezichtstelling, sinds 2016 stijgt dit aantal licht. Het gaat hier uitsluitend om de reguliere ondertoezichtstellingen. De voorlopige ondertoezichtstellingen zijn buiten beschouwing gelaten.

1.2.1 Aantal jongeren met voogdij of ondertoezichtstelling, 2005-eerste halfjaar 2019*[1)2)]

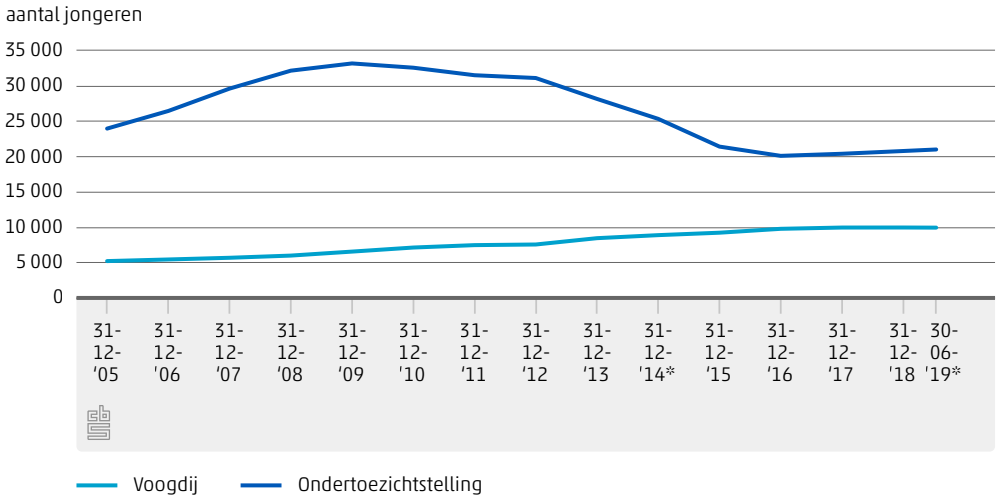

Bron: CBS, Ministerie van Veiligheid en Justitie (2005 t/m 2010), CBS (vanaf 2011).

[1)] Personen van 0 tot en met 17 jaar met voogdij of ondertoezichtstelling, exclusief voorlopige voogdij, tijdelijke voogdij en voorlopige ondertoezichtstelling.
[2)] Door invoering van de Jeugdwet treedt met ingang van 2015 een methodebreuk op.

1.3 Aantal jongeren met voogdij blijft vrijwel gelijk

In het eerste halfjaar van 2019 is het aantal jongeren met voogdij ten opzichte van vorig jaar vrijwel gelijk gebleven. Op de laatste dag van 2018 gold voor 9 940 jongeren een voogdijmaatregel en eind juni 2019 waren dat er met 9 905 iets minder. De stijgende trend van de afgelopen jaren lijkt zich dus niet voort te zetten in 2019 (figuur 1.2.1). Het betreft hier uitsluitend de reguliere voogdij. Voorlopige en tijdelijke voogdij zijn buiten beschouwing gelaten.

1.4 Voogdijtrajecten worden langer, ondertoezichtstellingen iets korter

Van de beëindigde reguliere voogdijmaatregelen in het eerste halfjaar van 2019 duurde 94 procent langer dan een jaar (tabel 1.4.1). 69 procent van de reguliere ondertoezichtstellingen duurde een jaar of langer. De meeste beëindigde voorlopige ondertoezichtstellingen duurden korter dan 3 maanden; dit is officieel ook de maximale duur van een voorlopige OTS, daarna dient deze ofwel te worden beëindigd ofwel te worden omgezet in een reguliere OTS.

1.4.1 Duur van jeugdbeschermingsmaatregelen, per type maatregel, eerste halfjaar 2019*[1)]

	Totaal beëindigde maatregelen	Duur van de maatregel				
		0 tot 3 maanden	3 tot 6 maanden	6 tot 12 maanden	12 tot 36 maanden	langer dan 36 maanden
	aantal maatregelen					
Totaal	5 995	980	315	1 095	2 240	1 370
Ondertoezichtstelling	4 290	60	240	1 040	2 075	875
Voorlopige ondertoezichtstelling	850	835	20	.	.	.
Voogdij	685	.	15	20	160	490
Voorlopige voogdij	155	80	40	30	.	.
Tijdelijke voogdij	10	.	.	.	.	.

Bron: CBS.

[1)] Jeugdbeschermingsmaatregelen bij personen van 0 tot en met 17 jaar, beëindigd in het eerste halfjaar 2019.

De gemiddelde duur van de reguliere voogdijmaatregelen is met 2 044 dagen een stuk langer dan die van de reguliere ondertoezichtstellingen (864 dagen) én is in het eerste halfjaar van 2019 verder aan het stijgen. Dit in tegenstelling tot de gemiddelde duur van de reguliere ondertoezichtstellingen die juist licht is gedaald (figuur 1.4.2). De gemiddelde duur van de beëindigde tijdelijke voogdijtrajecten ligt een stuk hoger dan vorig jaar. Het gaat in de eerste helft van 2019 echter maar om 10 beëindigde tijdelijke voogdijtrajecten (tabel 1.4.1).

1.4.2 Gemiddelde duur van beëindigde jeugdbeschermings-maatregelen per type maatregel*[1)]

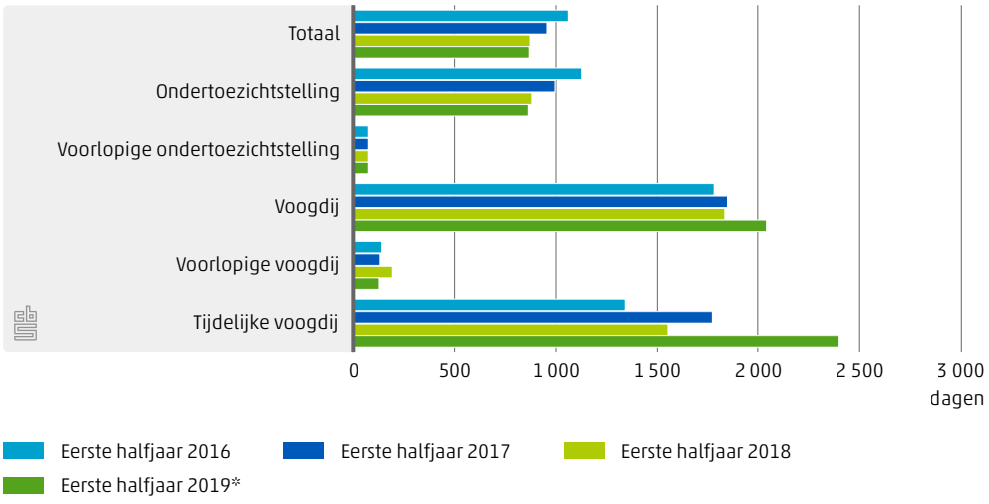

Bron: CBS.

[1)] Jeugdbeschermingsmaatregelen bij personen van 0 tot en met 17 jaar, beëindigd in eerste halfjaar.

1.5 Ondertoezichtstelling vaker beëindigd volgens plan

In het eerste halfjaar van 2019 werden 5 995 jeugdbeschermingsmaatregelen beëindigd, waarvan 5 145 beëindigde ondertoezichtstellingen en 855 beëindigde voogdijmaatregelen (zie tabel 1.0.1). De meeste ondertoezichtstellingen werden beëindigd volgens plan en dat aantal nam ook toe in de eerste helft van 2019 (figuur 1.5.1). Deze reden gold voor 3 820 beëindigde maatregelen, wat overeenkomt met 74 procent van alle in deze periode beëindigde ondertoezichtstellingen. Steeds minder ondertoezichtstellingen werden beëindigd vanwege een gezagsbeëindigende maatregel, het niet verlengen van een maatregel of het bereiken van de leeftijd van 18 jaar.

1.5.1 Beëindigde ondertoezichtstelling, naar reden beëindiging[1)]

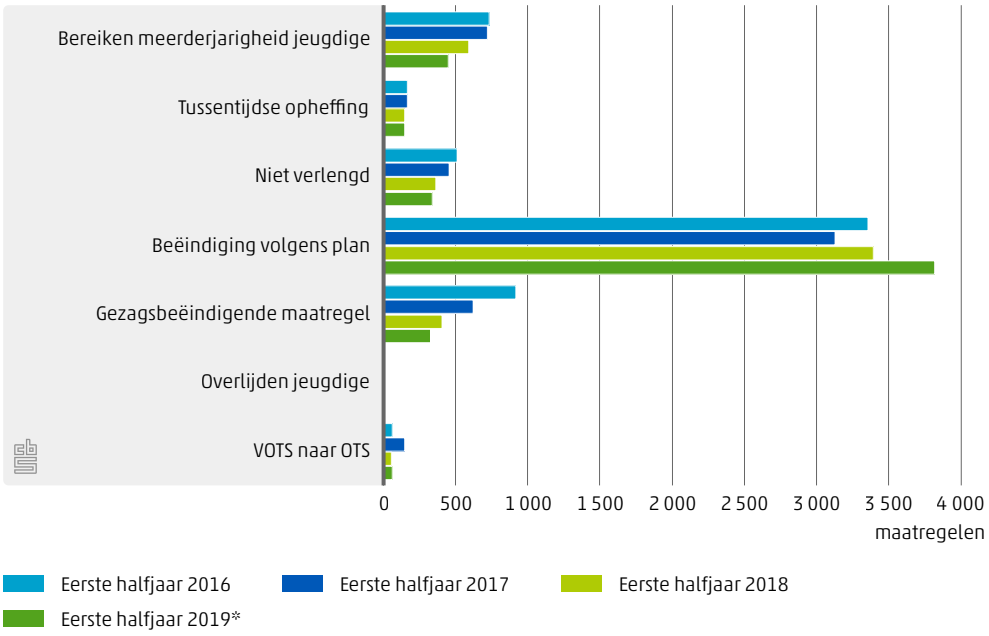

Bron: CBS.

[1)] Ondertoezichtstellingen en voorlopige ondertoezichtstellingen, beëindigd in eerste halfjaar.

De meest voorkomende reden om voogdij te beëindigen, is het bereiken van meerderjarigheid van de jongere. Dit aantal neemt echter wel af in de afgelopen jaren. In de eerste helft van 2019 waren er 545 voogdijmaatregelen die werden beëindigd met deze reden, zo'n 64 procent van alle beëindigde voogdijmaatregelen (figuur 1.5.2). In de eerste helft van 2019 werd een voogdijmaatregel iets vaker beëindigd doordat de voogdij naar de pleegouder ging of door herstel van het gezag.

1.5.2 Beëindigde voogdij, naar reden beëindiging[1)]

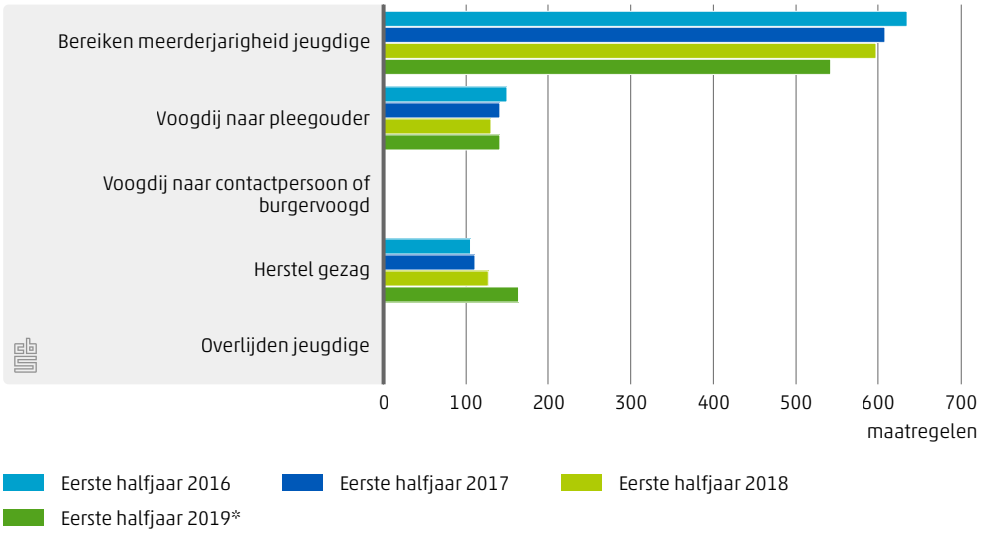

Bron: CBS.

[1)] Voogdij, tijdelijke voogdij en voorlopige voogdij, beëindigd in eerste halfjaar.

1.6 Bijna 3 procent heeft ook een jeugdreclasseringsmaatregel

Van alle 0- tot en met 17-jarigen die jeugdbescherming ontvangen heeft bijna 3 procent in hetzelfde halfjaar ook een jeugdreclasseringsmaatregel lopen. Dit percentage neemt de laatste jaren iets af: van 3,3 procent in het eerste halfjaar van 2016 naar 2,7 procent in het eerste halfjaar van 2019 (tabel 1.6.1). Dit komt voornamelijk doordat de samenloop bij onder toezicht gestelde jongeren daalt van 4,1 procent in de eerste helft van 2016 naar 3,3 procent in de eerste helft van 2019. De samenloop van voogdij met jeugdreclassering blijft rond de 1,2 procent liggen.

1.6.1 Inzet jeugdreclassering naar type jeugdbescherming (samenloop)[1)]

	Jongeren met jeugdbescherming en jeugdreclassering	Jongeren met ondertoezichtstelling en jeugdreclassering[2)]	Jongeren met voogdij en jeugdreclassering[3)]
	% van totaal aantal jongeren met jeugdbescherming	% van totaal aantal jongeren met ondertoezichtstelling	% van totaal aantal jongeren met voogdij
Eerste halfjaar 2016	3,3	4,1	1,2
Eerste halfjaar 2017	3,1	3,9	1,3
Eerste halfjaar 2018	2,8	3,5	1,2
Eerste halfjaar 2019*	2,7	3,3	1,2

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 17 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel.
[2)] Inclusief voorlopige ondertoezichtstellingen.
[3)] Inclusief tijdelijke voogdij en voorlopige voogdij.

Het gaat in deze cijfers om alle jongeren die in het eerste halfjaar op enig moment jeugdbescherming ontvingen. Van hen is bepaald voor welk percentage ook een jeugdreclasseringsmaatregel gold in dezelfde periode.

1.7 De meeste jongeren met jeugdbescherming krijgen ook jeugdhulp

In het eerste halfjaar van 2019 ontving 71 procent van de jongeren met een ondertoezichtstelling daarnaast ook jeugdhulp (figuur 1.7.1). Het aandeel jongeren dat naast een ondertoezichtstelling ook jeugdhulp met verblijf ontvangt neemt in de laatste jaren af; van 39 procent in het eerste halfjaar van 2016 naar 32 procent in het eerste halfjaar

1.7.1 Samenloop ondertoezichtstelling met jeugdhulp[1)]

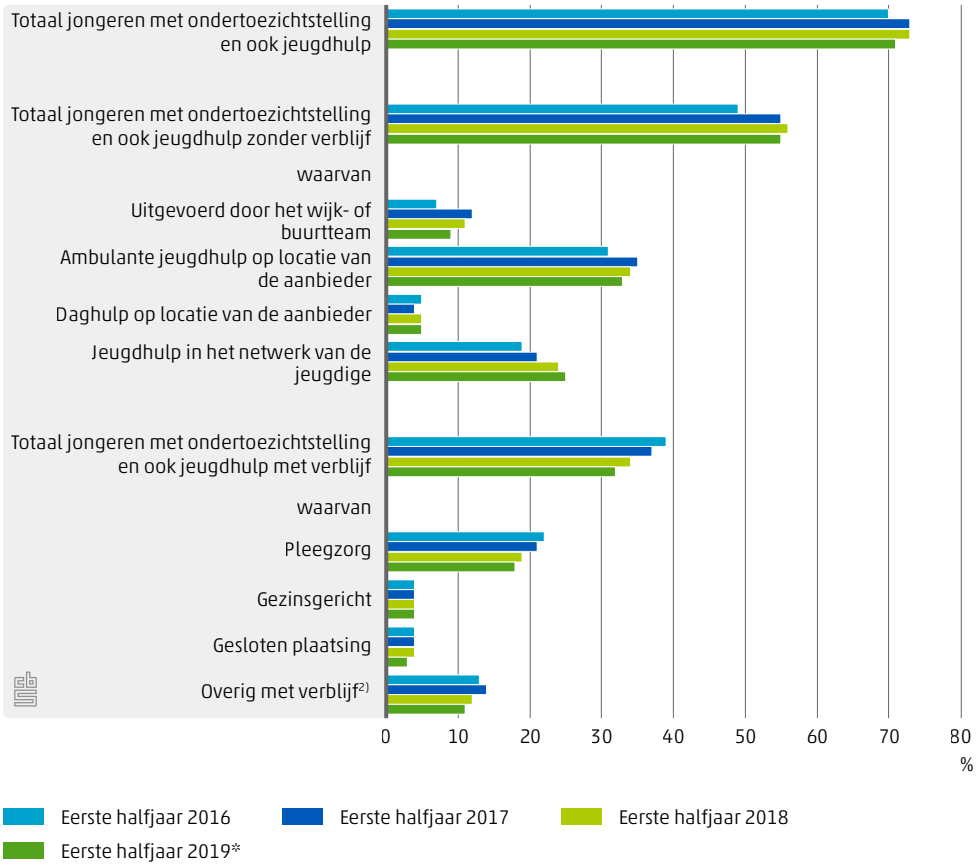

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 17 jaar met een ondertoezichtstelling én jeugdhulp, als percentage van het totaal aantal jongeren met een ondertoezichtstelling. Jongeren met meerdere jeugdhulpvormen komen meerdere malen in de tabel voor.
[2)] Verblijf bij een jeugdhulpaanbieder anders dan pleegzorg, gezinsgerichte jeugdhulp of gesloten plaatsing.

van 2019. In deze gevallen krijgen jongeren een ondertoezichtstelling en ontvangen zij jeugdhulp die mede inhoudt dat zij niet thuis verblijven.[1)] Het aandeel jongeren met een ondertoezichtstelling en daarnaast ook jeugdhulp zonder verblijf lag in het eerste halfjaar van 2019 op 55 procent.

Van alle jongeren die een voogdijmaatregel hebben, ontvangt 89 procent daarnaast ook jeugdhulp (figuur 1.7.2). In de eerste helft van 2019 ontving 83 procent van de jongeren met voogdij daarbij ook jeugdhulp met verblijf, dat aandeel lag iets lager dan de jaren ervoor. 38 procent van de jongeren met voogdij ontving jeugdhulp zonder verblijf in diezelfde periode.

1.7.2 Samenloop voogdij met jeugdhulp[1)]

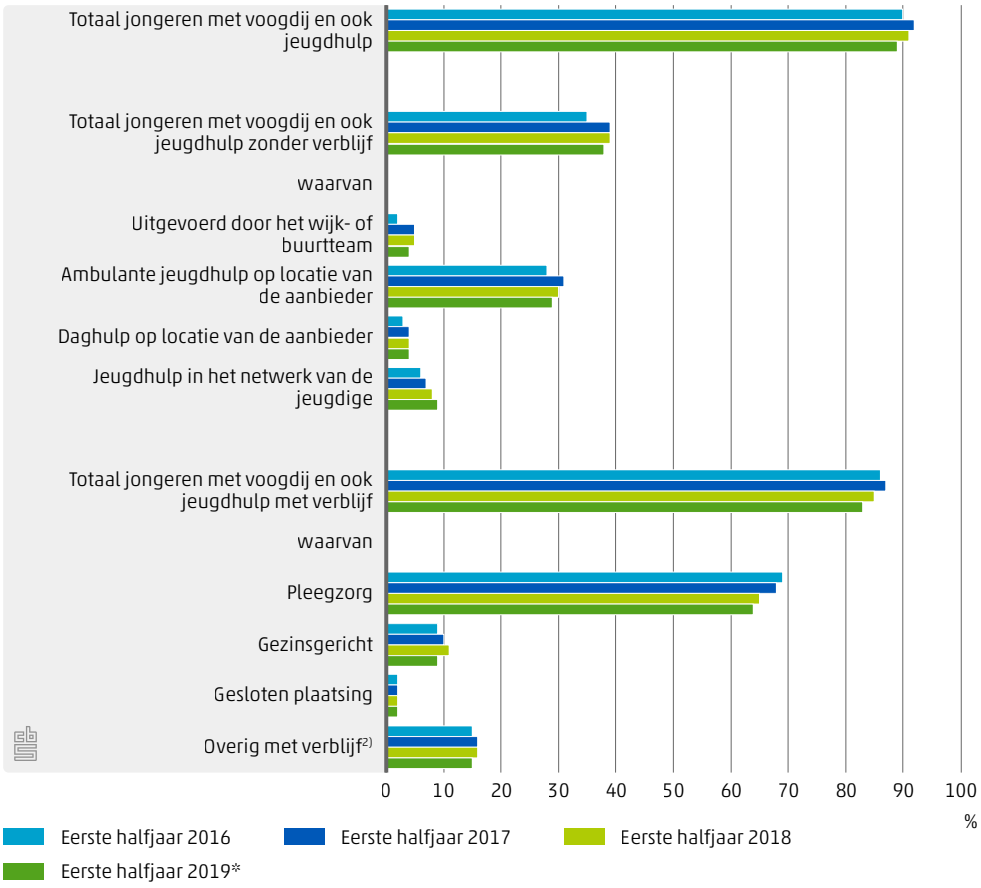

Bron: CBS.

1) Personen van 0 tot en met 17 jaar met voogdij én jeugdhulp, als percentage van het totaal aantal jongeren met voogdij. Jongeren met meerdere jeugdhulpvormen komen meerdere malen in de tabel voor.
2) Verblijf bij een jeugdhulpaanbieder anders dan pleegzorg, gezinsgerichte jeugdhulp of gesloten plaatsing.

1) De jongere verblijft in deze gevallen elders. Of anders gezegd: de jongere slaapt formeel elders, niet zijnde thuis in het eigen gezin. Dit betekent dat het hier alleen om de verblijfsvormen gaat waarbij er sprake is van een overnachting. Ook verblijf in logeerhuizen, alleen tijdens weekenden of juist door de week, vallen onder jeugdhulp met verblijf.

1.8 4 op de 5 jongeren met jeugdbescherming woont niet in een tweeoudergezin

De meeste jongeren met jeugdbescherming wonen op peildatum 30 juni 2019 niet in een gezin met twee ouders maar in een éénoudergezin of in een ander soort huishouden (tabel 1.8.1). Net iets meer jongens dan meisjes ontvangen jeugdbescherming, de meesten zijn tussen de 12 en 17 jaar en 67 procent heeft een Nederlandse achtergrond.

In totaal ontvingen 16 660 jongens op 30 juni 2019 jeugdbescherming, wat overeenkomt met 0,97 procent van alle jongens van 0 tot en met 17 jaar. Bij meisjes bedroeg dit aantal 14 935, wat gelijkstaat aan 0,91 procent van alle meisjes in deze leeftijd (tabel 1.8.1).

De groep 12- tot 18-jarigen is het ruimst vertegenwoordigd in de jeugdbescherming. In totaal ontvingen 14 170 jongeren in deze leeftijdscategorie jeugdbescherming op peildatum 30 juni 2019, wat overeenkomt met 1,2 procent van alle jongeren in deze leeftijdsklasse. Bij de jongere leeftijdsgroepen liggen deze aandelen lager: 0,5 procent bij de 0- tot 4-jarigen en 1 procent bij de 4- tot 12-jarigen (tabel 1.8.1).

1.8.1 Jeugdbescherming naar demografische kenmerken van de jongere, peildatum 30 juni 2019*[1)]

	Totaal jongeren (1-1-2019)	Totaal jongeren met jeugdbescherming	Voogdij	Voorlopige en tijdelijke voogdij	Ondertoezichtstelling	Voorlopige ondertoezichtstelling
	aantal jongeren					
Totaal	3 357 755	31 595	9 855	225	21 170	360
Geslacht						
Jongens	1 719 958	16 660	5 050	115	11 305	190
Meisjes	1 637 797	14 935	4 805	110	9 860	165
Leeftijd in klassen						
0 tot 4 jaar	687 237	3 350	560	55	2 655	85
4 tot 12 jaar	1 472 970	14 075	3 960	65	9 945	110
12 tot 18 jaar	1 197 548	14 170	5 330	110	8 570	165
Migratie(achtergrond)						
Nederlands	2 472 386	21 225	6 560	85	14 375	210
Overig westers	276 710	3 055	930	50	2 030	40
Niet-westers	608 659	7 315	2 365	90	4 760	105
Samenstelling huishouden[2)]						
Thuiswonend kind in een tweeouder gezin	2 750 612	5 880	205	20	5 545	110
Thuiswonend kind in een éénoudergezin	537 919	13 035	475	75	12 325	170
Overig	69 224	12 680	9 175	135	3 300	75

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 17 jaar.
[2)] Onder thuiswonende kinderen worden ook begrepen adoptie- en stiefkinderen, maar geen pleegkinderen.

Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond zijn oververtegenwoordigd in de jeugdbescherming. Van alle 0- tot 18-jarigen heeft bijna 18 procent een niet-westerse migratieachtergrond, bij jongeren met jeugdbescherming is dat 23 procent. Op peildatum 30 juni 2019 ontvingen 7 315 jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond jeugdbescherming. Dit komt overeen met 1,2 procent van alle jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond in Nederland. Bij jongeren met een Nederlandse respectievelijk een westerse migratieachtergrond bedroegen deze aandelen 0,9 en 1,1 procent (tabel 1.8.1).

Bij de reguliere voogdijmaatregelen en ondertoezichtstellingen is het aandeel jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond licht aan het dalen en het aandeel met een Nederlandse achtergrond licht aan het stijgen. Ook bij de voorlopige en tijdelijke maatregelen zien we in op 30 juni 2019 een stijging van het aandeel jongeren met een Nederlandse achtergrond vergeleken met het jaar ervoor (figuur 1.8.2).

1.8.2 Jeugdbescherming naar migratieachtergrond van de jongere, peildatum 30 juni[1)2)]

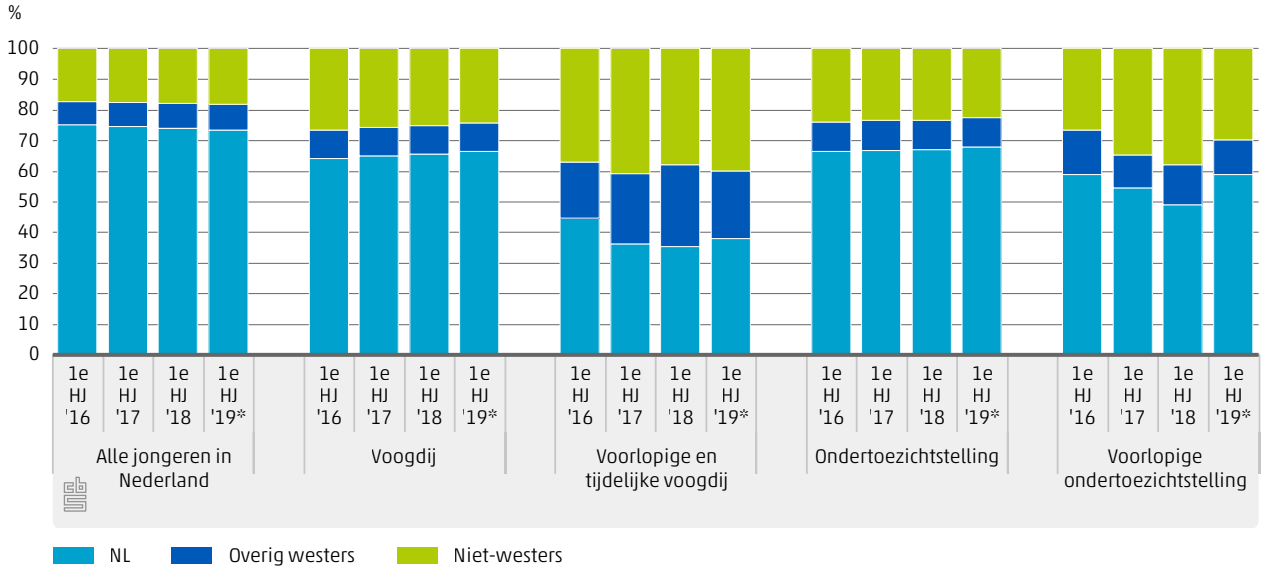

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 17 jaar.
[2)] Voor het totaal aantal jongeren in Nederland is gekeken naar peildatum 1 januari.

In totaal woonden op 30 juni 2019 13 035 jongeren met jeugdbescherming in een éénoudergezin, wat gelijk staat aan 2,4 procent van alle jongeren die in een éénoudergezin wonen. Bij de overige huishoudens is dit aandeel het hoogst: 18,3 procent van alle jongeren in een overig huishouden ontvangen jeugdbescherming (tabel 1.8.1).

Onder de jongeren met een reguliere of voorlopige ondertoezichtstelling is het aandeel overige huishoudens aan het dalen en het aandeel dat in een één- of tweeoudergezin woont stijgt. Een overig huishouden is bijvoorbeeld een institutioneel huishouden of een huishouden bestaande uit één persoon. Ook bij de voorlopige en tijdelijke voogdij zien we een stijging in het aandeel éénoudergezinnen en een daling in het aandeel overige huishoudens vergeleken met vorig jaar (figuur 1.8.3).

1.8.3 Jeugdbescherming naar samenstelling huishouden van de jongere, peildatum 30 juni[1)2)]

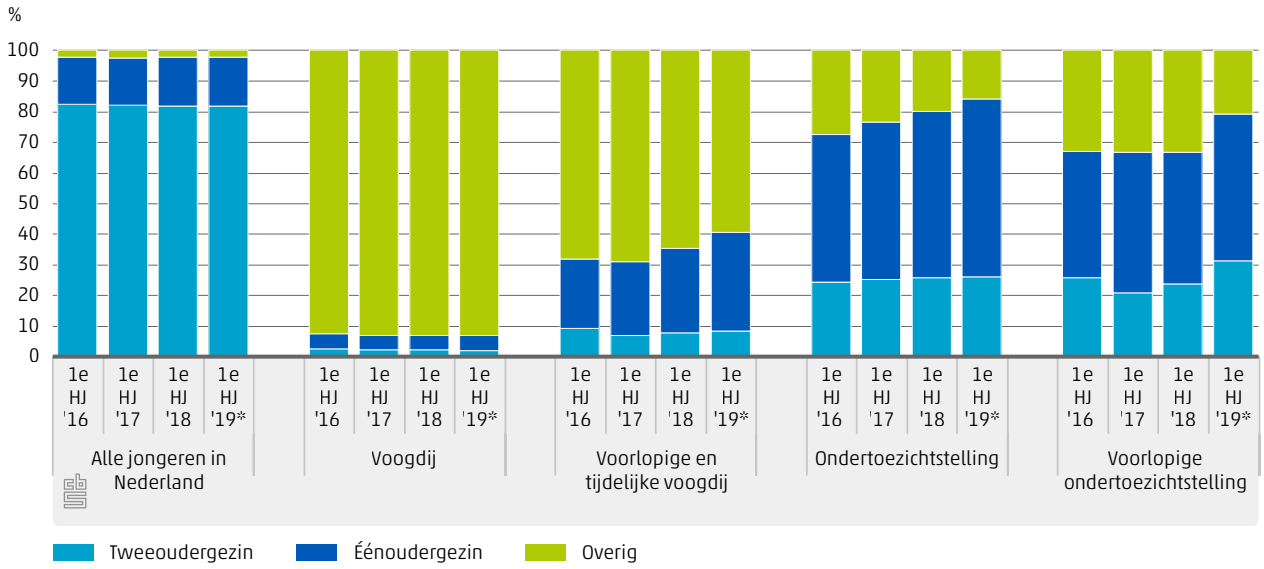

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 17 jaar.
[2)] Voor het totaal aantal jongeren in Nederland is gekeken naar peildatum 1 januari.

1.9 Jeugdbescherming vooral in Limburg en het noorden

In Limburg wonen relatief gezien de meeste jongeren die jeugdbescherming ontvangen.[2)] Ook in bepaalde gemeenten in Groningen en Friesland wonen relatief veel jongeren met jeugdbescherming (figuur 1.9.1).

Dat er in Limburg relatief veel jongeren met jeugdbescherming wonen blijkt ook uit de cijfers per jeugdregio (tabel 1.9.2). In de top vijf van jeugdregio's met het grootste aandeel jeugdbescherming staan twee Limburgse jeugdregio's. Ook Twente, de Kop van Noord-Holland en Midden Holland scoren hoog. De laagst scorende regio's liggen in de provincies Noord-Holland en Utrecht.

[2)] Volgens het woonplaatsbeginsel. Zie https://vng.nl/files/vng/201607_factsheet_woonplaatsbeginsel_2016.pdf

1.9.1 Jongeren met jeugdbescherming als percentage van het totale aantal jongeren, naar gemeente en jeugdregio, peildatum 30 juni 2019*[1)2)]

Percentage jeugdbescherming naar gemeente

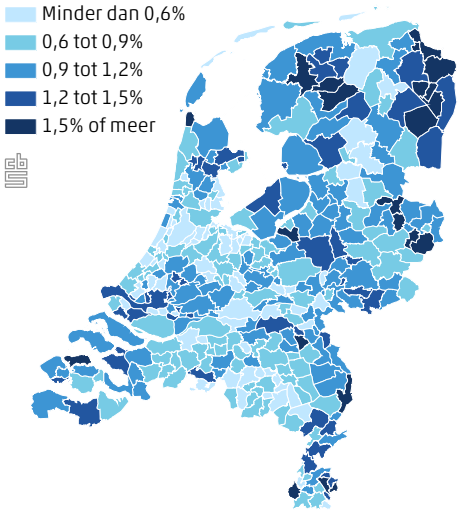

Percentage jeugdbescherming naar jeugdregio

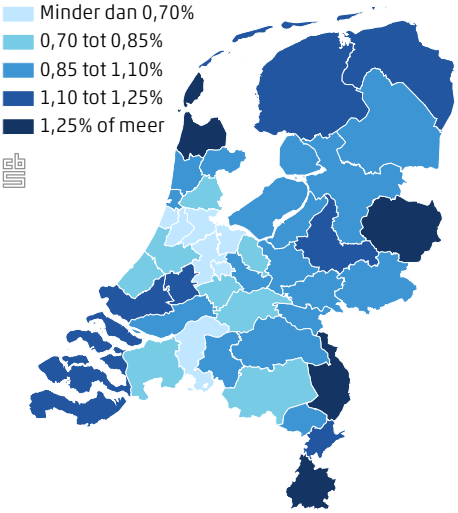

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 17 jaar.
[2)] De peildatum van het totale aantal jongeren is 1 januari 2019 en komt dus niet overeen met de peildatum van het aantal jongeren met jeugdbescherming (30 juni 2019).

1.9.2 Jeugdregio's met de hoogste en laagste aandelen jongeren met jeugdbescherming, peildatum 30 juni 2019*[1)]

	% van het totale aantal personen van 0 tot en met 17 jaar[2)]
Grootste aandelen	
Zuid-Limburg	1,42
Twente	1,29
Kop van Noord-Holland	1,28
Noord-Limburg	1,27
Midden Holland	1,22
Kleinste aandelen	
Gooi- en Vechtstreek	0,54
Haarlemmermeer	0,55
Utrecht West	0,61
Utrecht Stad	0,62
Zuid Kennemerland	0,63

Bron: CBS.

[1)] Personen van 0 tot en met 17 jaar met jeugdbescherming.
[2)] De peildatum van het totale aantal jongeren is 1 januari 2019 en komt dus niet overeen met de peildatum van het aantal jongeren met jeugdbescherming (30 juni 2019).

2. Aantal jongeren in jeugdreclassering blijft dalen

Aan het einde van het eerste halfjaar van 2019 was op 5 840 jongeren een jeugdreclasseringsmaatregel van toepassing. Dit betreft personen van 12 tot en met 22 jaar met één of meerdere jeugdreclasseringsmaatregelen. In totaal waren op dat moment 5 850 jeugdreclasseringsmaatregelen van kracht. Dat zijn er bijna 100 minder dan aan de start van het jaar.

De twee varianten van toezicht en begeleiding worden het meest toegepast. Het gaat hier dan vooral om toezicht en begeleiding in het gedwongen kader (5 035 maatregelen op 30 juni 2019). De overige vormen van jeugdreclassering worden beduidend minder vaak ingezet. De voorbereiding gedragsbeïnvloedende maatregel komt nauwelijks meer voor in het eerste halfjaar van 2019.

2.0.1 Jeugdreclasseringsmaatregelen, per type maatregel, eerste halfjaar 2019*

	Beginstand (1-1-2019)	Instroom	Uitstroom	Eindstand (30-06-2019)[1]
	aantal maatregelen			
Totaal	5 945	2 845	2 940	5 850
waarvan				
Toezicht en begeleiding: gedwongen kader	5 125	1 745	1 835	5 035
Toezicht en begeleiding: vrijwillig	655	920	925	645
Individuele trajectbegeleiding Harde Kern	105	120	95	125
Individuele trajectbegeleiding Criem	45	50	60	30
Scholings- en trainingsprogramma	.	.	.	.
Gedragsbeïnvloedende maatregel	15	10	15	10
Voorbereiding gedragsbeïnvloedende maatregel	.	.	.	.

Bron: CBS.

[1] Maatregelen met een einddatum van 30 juni tellen niet mee in de eindstand.

De uitstroom van jeugdreclasseringsmaatregelen is in de eerste helft van 2019 met bijna zes procent gedaald ten opzichte van het eerste halfjaar van 2018. De instroom bleef nagenoeg gelijk. Het aantal ingestroomde jeugdreclasseringsmaatregelen ligt nog steeds onder het aantal uitgestroomde maatregelen (figuur 2.0.2).

Op peildatum 30 juni 2019 hadden 5 840 jongeren een jeugdreclasseringsmaatregel. In de periode 2011-2018 is een dalende trend te zien. Tussen 30 juni 2011 en 30 juni 2019 is het aantal jongeren met een jeugdreclasseringsmaatregel met ruim 47 procent afgenomen (figuur 2.0.3).

2.0.2 Instroom en uitstroom jeugdreclassering naar type[1)]

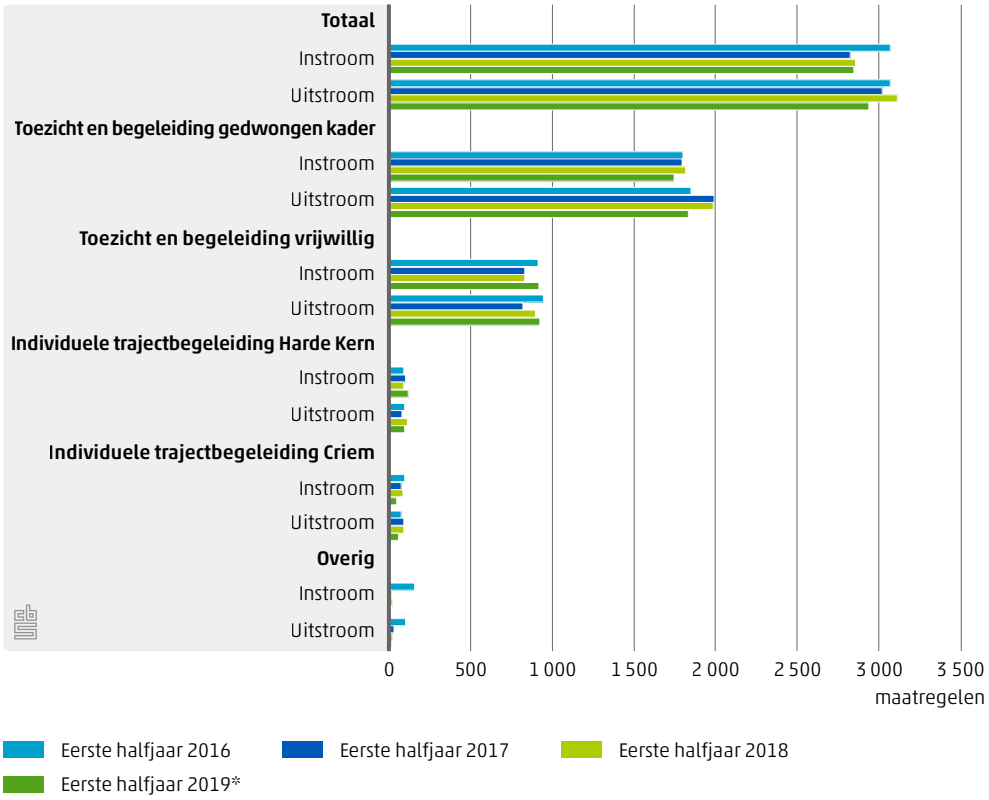

Bron: CBS.

[1)] Jeugdreclasseringsmaatregelen bij personen van 12 tot en met 22 jaar.

2.0.3 Aantal jongeren met jeugdreclasseringsmaatregelen, 2011-eerste halfjaar 2019* [1)2)]

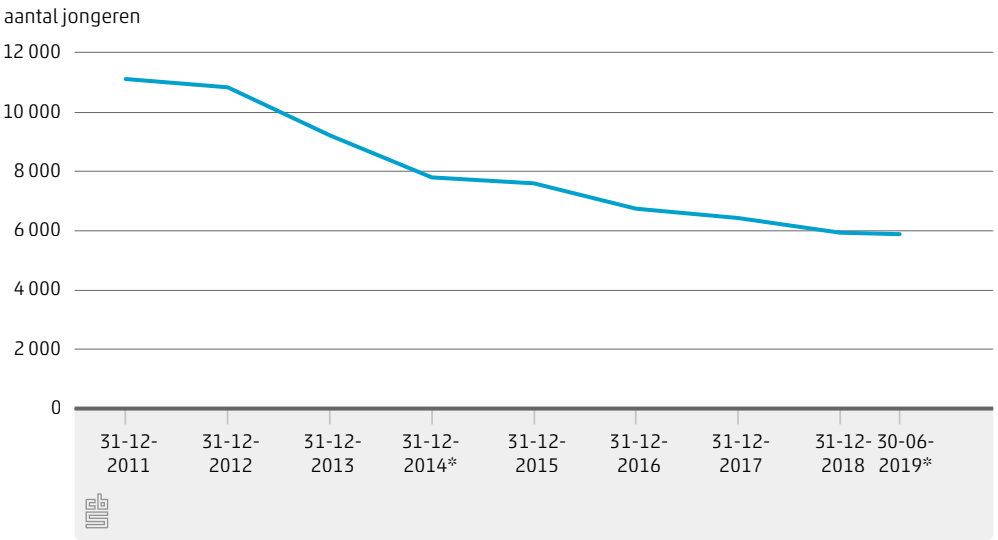

Bron: CBS.

[1)] Personen van 12 tot en met 22 jaar met één of meerdere jeugdreclasseringsmaatregelen.
[2)] Door invoering van de Jeugdwet treedt met ingang van 2015 een methodebreuk op.

2.1 Jeugdreclassering bijna altijd beëindigd volgens plan

Jeugdreclassering werd in het eerste halfjaar van 2019 in 99 procent van de gevallen beëindigd volgens plan: 2 905 van de 2 940 beëindigde maatregelen (figuur 2.1.1). De overige mogelijke redenen van beëindiging komen nauwelijks voor. In het eerste halfjaar van 2016, 2017 en 2018 was dat ook zo. Hierbij speelt vermoedelijk mee dat jeugdreclasseringstrajecten met tussentijdse wijzigingen, waarbij de jeugdreclassering wel ononderbroken wordt voortgezet, als één doorlopend traject worden gezien. Alleen de reden van beëindiging bij het definitieve einde van de maatregel komt daarmee in beeld in deze figuur.

2.1.1 Beëindigde jeugdreclassering, naar reden beëindiging[1)]

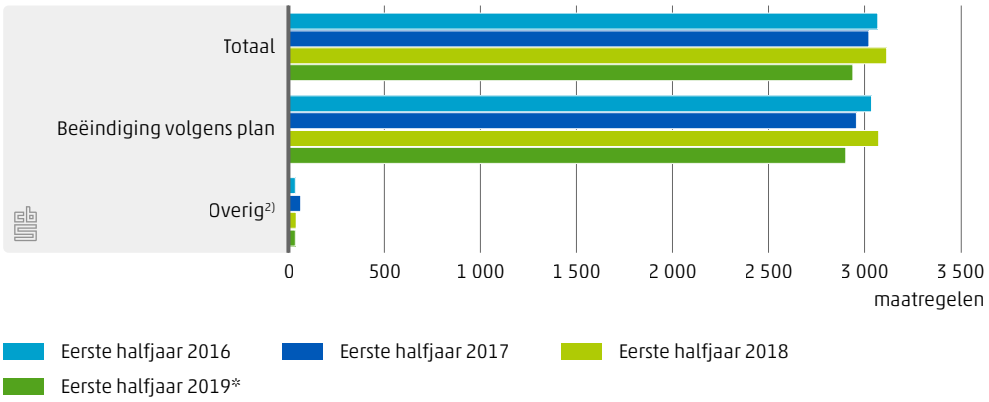

Bron: CBS.

[1)] Jeugdreclasseringsmaatregelen beëindigd in eerste halfjaar.
[2)] Tussentijdse opheffing, overgang naar volwassen reclassering, overlijden jeugdige, terugmelding, nader besluit

2.2 Gemiddelde duur toezicht en begeleiding in vrijwillige kader neemt af

Van alle afgesloten jeugdreclasseringsmaatregelen duurden de maatregelen toezicht en begeleiding in het gedwongen kader het langst. Bijna 60 procent van deze maatregelen duurde een jaar of langer (tabel 2.2.1). De overige vormen van jeugdreclassering duurden meestal korter dan een jaar.

2.2.1 Doorlooptijd van jeugdreclasseringsmaatregelen, naar type maatregel, eerste halfjaar 2019*[1)]

	0 tot 3 maanden	3 tot 6 maanden	6 tot 12 maanden	12 tot 24 maanden	24 tot 36 maanden	langer dan 36 maanden
	aantal maatregelen					
Totaal	750	600	450	795	250	95
Toezicht en begeleiding: gedwongen kader	175	290	300	755	230	85
Toezicht en begeleiding: vrijwillig	510	235	120	35	20	10
Individuele trajectbegeleiding Harde Kern	10	60	20	.	.	.
Individuele trajectbegeleiding Criem	45	10	.	.	.	.
Overig[2)]	10	.	.	.	.	.

Bron: CBS.

[1)] Jeugdreclasseringsmaatregelen die werden beëindigd in het eerste halfjaar 2019.
[2)] Scholings- en trainingsprogramma en (voorbereiding) gedragsbeïnvloedende maatregel.

De gemiddelde duur van de maatregelen is in het eerste halfjaar van 2019 gedaald met anderhalf procent ten opzichte van vorig jaar. Dit komt vooral door een daling van de gemiddelde duur van de maatregelen toezicht en begeleiding in het vrijwillige kader. De daling van de gemiddelde duur van maatregelen toezicht en begeleiding in het gedwongen kader is in de eerste helft van 2019 gestopt.

2.2.2 Gemiddelde duur van beëindigde jeugdreclasserings-maatregelen per type maatregel*[1)2)]

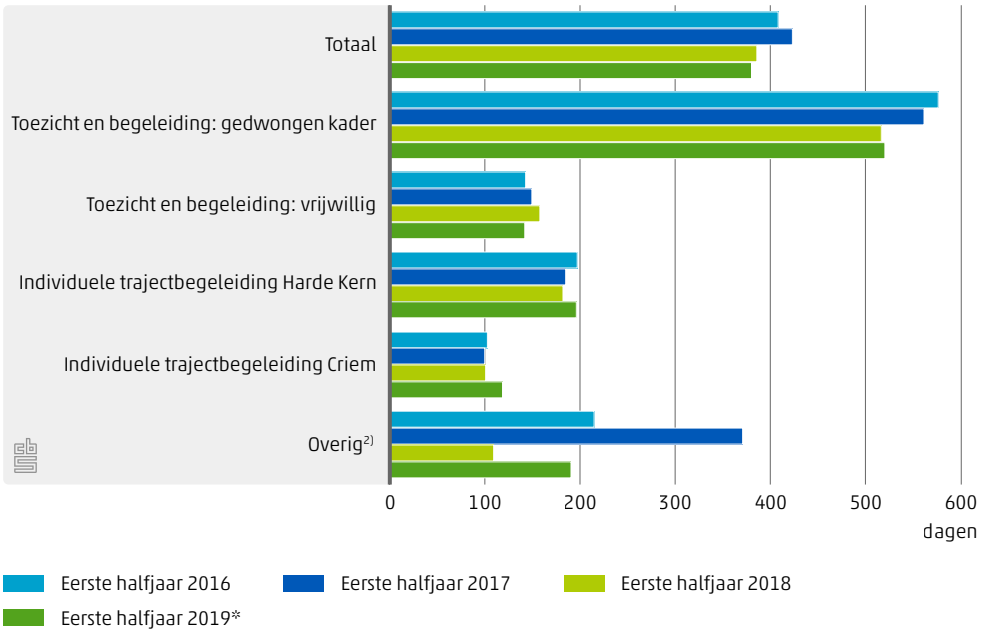

Bron: CBS.

[1)] Jeugdreclasseringsmaatregelen die werden beëindigd in het eerste halfjaar.
[2)] Scholings- en trainingsprogramma en (voorbereiding) gedragsbeïnvloedende maatregel.

2.3 Vier op de tien jongeren met jeugdreclassering ontvangt ook jeugdhulp

Jeugdreclassering gaat in bijna vier op de tien gevallen gepaard met de inzet van jeugdhulp. Dit is minder dan bij jeugdbescherming, waar driekwart van de jongeren ook jeugdhulp ontvangt. Een deel van de jongeren met jeugdreclassering is ouder dan 18 jaar en kan aanvullende zorg en hulp mogelijk ook ontvangen vanuit andere zorgdomeinen (de Wet Langdurige Zorg, de Wet Maatschappelijke Ondersteuning of de Zorgverzekeringswet).

Van de 5 840 jongeren die op 30 juni 2019 een jeugdreclasseringsmaatregel hadden, ontving 38 procent op hetzelfde moment ook jeugdhulp, in totaal betrof dat 2 190 jongeren (figuur 2.3.1). Er is een dalende trend zichtbaar vanaf het eerste halfjaar van 2017, toen dit percentage op 41 procent lag. Het percentage was het hoogst bij de overige groep (62 procent) en bij individuele trajectbegeleiding Harde Kern (46 procent) en het laagst bij individuele trajectbegeleiding Criem (34 procent). Bij de individuele trajectbegeleiding Criem is wel een flinke stijging te zien ten opzichte van eerdere halfjaren.

2.3.1 Inzet jeugdhulp naar type jeugdreclassering (samenloop)[1)]

	Totaal jongeren met jeugd-reclassering en ook jeugdhulp	Toezicht en begeleiding: gedwongen kader	Toezicht en begeleiding: vrijwillig	Individuele traject-begeleiding Harde Kern	Individuele traject-begeleiding Criem	Overig[2)]
	% van totaal jongeren met jeugdreclassering	% van totaal jongeren met dit type jeugdreclassering				
Eerste halfjaar 2016	38,4	37,6	40,8	56,5	28,4	55,6
Eerste halfjaar 2017	40,7	40,7	41,9	46,5	20,8	38,5
Eerste halfjaar 2018	39,7	39,9	39,1	43,5	24,0	83,3
Eerste halfjaar 2019*	37,5	37,4	37,1	46,0	34,4	61,5

Bron: CBS.

1) Personen van 12 tot en met 22 jaar met een jeugdreclasseringsmaatregel op peildatum 30 juni die tegelijkertijd jeugdhulp ontvingen.
2) Scholings- en trainingsprogramma en (voorbereiding) gedragsbeïnvloedende maatregel.

2.4 Jongens vaker in jeugd-reclassering dan meisjes

Op 30 juni 2019 waren meer jeugdreclasseringsmaatregelen bij jongens dan meisjes van kracht. Dit geldt voor ieder type jeugdreclassering. In totaal was op 4 740 jongens een jeugdreclasseringsmaatregel van toepassing. Bij meisjes bedroeg dit aantal 1 100 (tabel 2.4.1). Ook relatief gezien komt jeugdreclassering vaker voor bij jongens dan bij meisjes, respectievelijk bij 0,4 en 0,1 procent.

2.4.1 Jeugdreclassering naar demografische kenmerken van de jongere, peildatum 30 juni 2019*[1)]

	Totaal jongeren (1-1-2019)	Totaal jongeren met jeugd-reclassering	Toezicht en begeleiding: gedwongen kader	Toezicht en begeleiding: vrijwillig	Individuele traject-begeleiding Harde Kern	Individuele traject-begeleiding Criem	overig[3)]
	aantal jongeren						
Totaal	2 275 779	5 840	5 040	650	125	30	15
Geslacht							
Jongens	1 162 279	4 740	4 070	535	120	30	15
Meisjes	1 113 500	1 100	975	115	.	.	.
Leeftijd in klassen							
12 tot en met 14 jaar	579 612	195	160	30	.	.	.
15 tot en met 17 jaar	617 936	2 680	2 200	390	75	25	.
18 tot en met 22 jaar	1 078 231	2 965	2 680	230	50	.	.
Migratie(achtergrond)							
Nederlands	1 670 887	2 705	2 375	295	35	.	.
Overig westers	196 460	520	450	60	10	.	.
Niet-westers	408 432	2 620	2 215	300	80	30	.
Samenstelling huishouden[2)]							
Thuiswonend kind in een tweeoudergezin	1 537 465	2 095	1 790	245	45	20	.
Thuiswonend kind in een éénoudergezin	410 983	2 495	2 165	270	55	10	.
Overig	327 331	1 250	1 085	135	25	.	.

Bron: CBS.

1) Personen van 12 tot en met 22 jaar met jeugdreclasseringsmaatregelen op peildatum 30 juni 2019.
2) Onder thuiswonende kinderen worden ook begrepen adoptie- en stiefkinderen maar geen pleegkinderen.
3) Scholings- en trainingsprogramma en (voorbereiding) gedragsbeïnvloedende maatregel.

De groep 15- tot en met 17-jarigen is relatief gezien het ruimst vertegenwoordigd in de jeugdreclassering. Dit betrof 2 680 jongeren wat overeenkomt met 0,43 procent van alle personen in deze leeftijdsklasse. Bij de 18- tot en met 22-jarigen ligt dit aandeel iets lager: 0,27 procent en bij de leeftijdscategorie 12- tot en met 14-jaar ligt dit aandeel flink lager: 0,03 procent.

Het aandeel jongeren van 18 tot en met 22 jaar is aan het toenemen (figuur 2.4.2). Ruim de helft van alle jongeren die op 30 juni 2019 een jeugdreclasseringsmaatregel hebben, is tussen de 18 en 22 jaar. Op 30 juni 2016 was dit 46 procent van alle jongeren met jeugdreclassering. Het aandeel jongeren in de leeftijdscategorie 15 tot en met 17 jaar is in dezelfde periode aan het afnemen van ruim 49 procent naar bijna 46 procent.

Op 30 juni 2019 was op 2 620 jongeren met niet-westerse migratieachtergrond een jeugdreclasseringsmaatregel van toepassing. Dit komt overeen met 0,6 procent van alle jongeren met niet-westerse migratieachtergrond. Daarmee is het aandeel jongeren met jeugdreclassering in deze groep groter dan bij andere migratieachtergronden. Bij jongeren met westerse respectievelijk Nederlandse achtergrond bedragen deze aandelen 0,3 en 0,2 procent.

2.4.2 Jeugdreclassering naar leeftijd de jongere, peildatum 30 juni[1)2)]

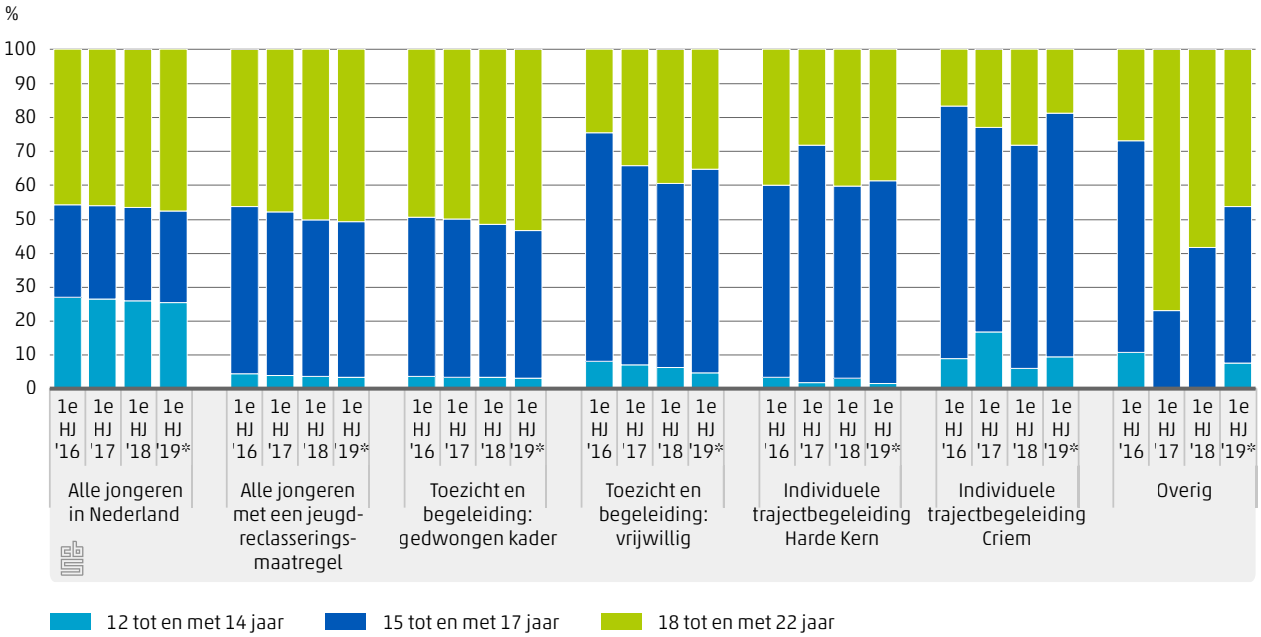

Bron: CBS.

[1)] Personen van 12 tot en met 22 jaar.
[2)] Voor het totaal aantal jongeren in Nederland is gekeken naar peildatum 1 januari.

Op 30 juni 2019 bestond de groep jongeren met jeugdreclassering voor 46 procent uit jongeren met een Nederlandse achtergrond en voor 45 procent uit jongeren met een niet-westerse achtergrond. Op 30 juni 2016 was dit omgedraaid: 45 procent had een Nederlandse achtergrond en 46 procent een niet-westerse achtergrond.

2.4.3 Jeugdreclassering naar samenstelling huishouden, peildatum 30 juni[1)2)]

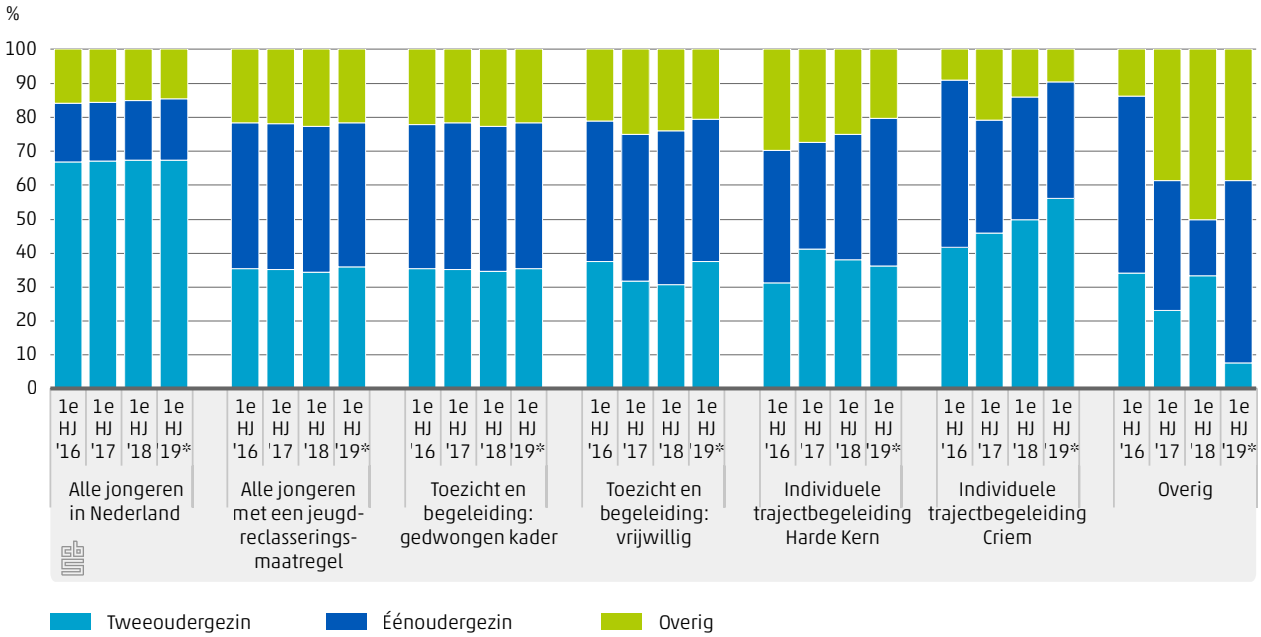

Bron: CBS.

[1)] Personen van 12 tot en met 22 jaar.
[2)] Voor het totaal aantal jongeren in Nederland is gekeken naar peildatum 1 januari.

De groep thuiswonende kinderen in een éénoudergezin is het ruimst vertegenwoordigd in de jeugdreclassering. Dit betrof 2 495 jongeren wat overeenkomt met 0,6 procent van alle thuiswonende kinderen in een éénoudergezin. Bij thuiswonende kinderen in een tweeoudergezin (0,1 procent) en overige huishoudens (0,4 procent) ligt dit aandeel lager.

Van alle jongeren met jeugdreclassering op 30 juni 2019 woont 36 procent thuis in een tweeoudergezin, 43 procent thuis in een éénoudergezin en 21 procent in een andere samenstelling van het huishouden. Ten opzichte van een jaar eerder is er een lichte verschuiving van overige huishoudens naar tweeoudergezinnen (zie figuur 2.4.3).

2.5 Jeugdreclassering vooral in regio Rotterdam

In de regio Rotterdam en Amsterdam wonen, ook relatief gezien, veel jongeren met jeugdreclassering (figuur 2.5.1).[1)] Ook in het noorden van Nederland, regio Den Haag en in Limburg, komen relatief veel jongeren met jeugdreclassering voor.

2.5.1 Jongeren met jeugdreclassering als percentage van het totale aantal jongeren, naar gemeente en arrondissement, peildatum 30 juni 2019*[1)2)]

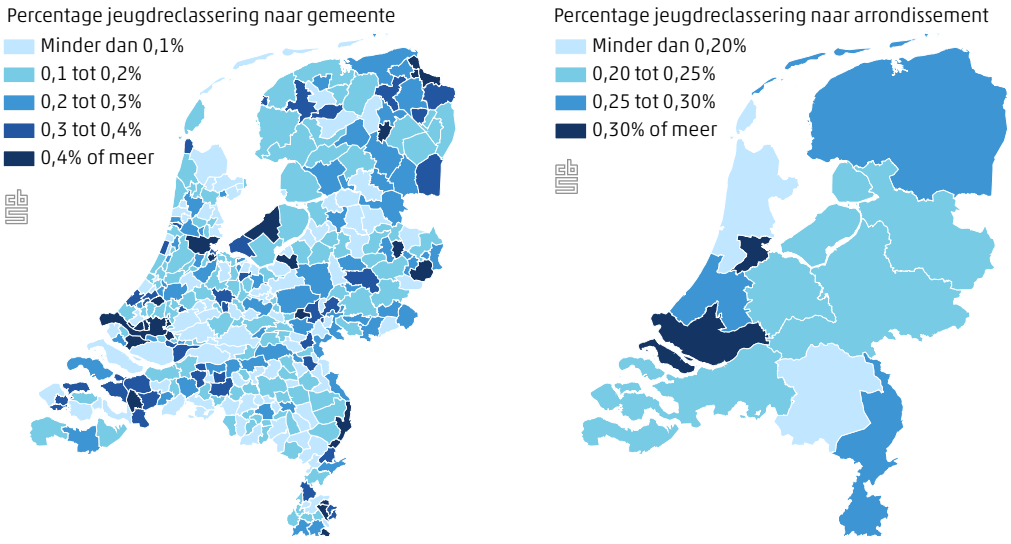

Bron: CBS.

[1)] Personen van 12 tot en met 22 jaar.
[2)] De peildatum van het totale aantal jongeren is 1 januari 2019 en komt dus niet overeen met de peildatum van het aantal jongeren met jeugdreclassering (30 juni 2019).

[1)] Volgens het woonplaatsbeginsel. Zie https://vng.nl/files/vng/201607_factsheet_woonplaatsbeginsel_2016.pdf

Deze hiervoor genoemde concentratie jongeren met jeugdreclassering blijkt ook uit de cijfers per jeugdzorgregio (tabel 2.5.2). De jeugdzorgregio's Rijnmond en Amsterdam-Amstelland, staan bovenaan met de grootste aandelen jongeren met jeugdreclassering. In Midden-Limburg West wonen juist relatief weinig jongeren met een jeugdreclasseringsmaatregel.

2.5.2 Jeugdregio's met de hoogste en laagste aandelen jongeren met jeugdreclassering, peildatum 30 juni 2019*[1)]

	% van het totale aantal personen van 12 tot en met 22 jaar[2)]
Grootste aandelen	
Rijnmond	0,49
Amsterdam-Amstelland	0,41
Utrecht Stad	0,34
Groningen	0,32
Flevoland	0,32
Kleinste aandelen	
Midden-Limburg West	0,11
West Friesland	0,12
Haarlemmermeer	0,13
Noord-Veluwe	0,14
Zuidoost Utrecht	0,14

Bron: CBS.

[1)] Personen van 12 tot en met 22 jaar met jeugdreclassering.
[2)] De peildatum van het totale aantal jongeren is 1 januari 2019 en komt dus niet overeen met de peildatum van het aantal jongeren met jeugdreclassering (30 juni 2019).

2.6 Vaker herhaald beroep bij ondertoezichtstelling en jeugdreclassering dan bij voogdij

Van de 5 470 maatregelen van ondertoezichtstelling die in het eerste halfjaar van 2019 zijn gestart ging het in 9,7 procent van de maatregelen om een herhaald beroep (tabel 2.6.1). Dat wil zeggen dat dezelfde soort maatregel in het betreffende kalenderjaar of in de vijf daaraan voorafgaande kalender jaren al eens is toegepast bij dezelfde jongere.

Het percentage herhaald beroep voor voogdij is in het eerste halfjaar van 2019 met 3,6 procent duidelijk lager dan bij ondertoezichtstellingen en jeugdreclassering. Het percentage is wel toegenomen ten opzichte van het eerste halfjaar van 2018, toen dit op 2,6 procent lag.

In het eerste halfjaar van 2019 ging het in 10,4 procent van de 2 845 begonnen jeugdreclasseringsmaatregelen om een jongere die in het betreffende kalenderjaar of in de vijf daaraan voorafgaande kalender jaren al eens eerder een jeugdreclasseringsmaatregel heeft gehad. Dit percentage is vergeleken met het vorige halfjaar licht toegenomen.

2.6.1 Percentage herhaald beroep[1)] jeugdbescherming en jeugdreclassering[2)]

		Jeugdbeschermingsmaatregelen	
	Jeugdreclasserings-maatregelen	Ondertoezichtstelling	Voogdij
Eerste halfjaar 2016	9,2	10,7	2,2
Eerste halfjaar 2017	9,2	11,3	3,6
Eerste halfjaar 2018	10,2	9,7	2,6
Eerste halfjaar 2019*	10,4	9,7	3,6

Bron: CBS.

[1)] Hierbij wordt teruggekeken naar de betreffende periode én de 5 daaraan voorafgaande kalenderjaren.
[2)] Jeugdbeschermings -en jeugdreclasseringsmaatregelen gestart in betreffende periode.

Meer informatie over jeugdbescherming en jeugd-reclassering kunt u vinden op de website van CBS:

Onderzoeksbeschrijving Beleidsinformatie Jeugd
https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/onderzoeksomschrijvingen/korte-onderzoeksbeschrijvingen/beleidsinformatie-jeugd

Tabellen Jeugdzorg na 1-1-2015
https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/navigatieScherm/thema?themaNr=83150

Begrippenlijst

Jeugdbeschermingsmaatregel (kinderbeschermingsmaatregel)
Jeugdbescherming is een maatregel die de rechter dwingend oplegt. Het doel van de kinderbeschermingsmaatregelen is het opheffen van de bedreiging voor de veiligheid en ontwikkeling van het kind. Een kind of jongere wordt dan 'onder toezicht gesteld' of 'onder voogdij geplaatst'.

Duur van de jeugdbeschermingsmaatregel
De duur van een jeugdbeschermingsmaatregel is de periode tussen de aanvangsdatum en de einddatum van de jeugdbescherming. In het volgende worden deze twee datums toegelicht.

Datum aanvang jeugdbeschermingsmaatregel
De datum van de eerste dag waarop de jeugdbeschermingsmaatregel geldt. De datum is vastgelegd in de beschikking en is gelijk aan de datum van de uitspraak van de kinderrechter.

Datum einde jeugdbeschermingsmaatregel
De datum van de laatste dag waarop de jeugdbeschermingsmaatregel geldt. De datum waarop de jeugdbeschermingsmaatregel daadwerkelijk beëindigd is.

Jeugdreclassering
Jeugdreclassering is een combinatie van begeleiding en controle voor jongeren vanaf 12 jaar, die voor hun 18e verjaardag met de politie of leerplichtambtenaar in aanraking zijn geweest en een proces-verbaal hebben gekregen. Indien de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder de overtreding of het misdrijf is begaan daartoe aanleiding geven, bijvoorbeeld bij jongvolwassenen met een verstandelijke beperking, kan het jeugdstrafrecht eveneens worden toegepast op jongvolwassenen in de leeftijd 18 tot en met 22 jaar. De jongere krijgt op maat gesneden begeleiding van een jeugdreclasseringswerker om te voorkomen dat hij of zij opnieuw de fout ingaat. Jeugdreclassering kan worden opgelegd door de kinderrechter of de officier van Justitie. Jeugdreclassering kan ook op initiatief van de Raad voor de Kinderbescherming in het vrijwillige kader worden opgestart. De begeleiding kan doorlopen tot de jongere 23 jaar wordt.

Duur van de jeugdreclasseringsmaatregel
De duur van een jeugdreclasseringsmaatregel is de periode tussen de aanvangsdatum en de einddatum van de maatregel. In het volgende worden deze twee datums toegelicht.

Datum aanvang jeugdreclassering

De datum van de eerste dag waarop de maatregel jeugdreclassering geldt. De datum is vastgelegd in het document waarin het besluit tot het inzetten van de maatregel is vastgelegd. Het gaat om de betekende beschikking die onherroepelijk is geworden.

Datum einde jeugdreclassering

De datum van de laatste dag waarop de maatregel jeugdreclassering geldt. De datum is vastgelegd in het document waarin het besluit tot het inzetten van de maatregel is vastgelegd.

Reden beëindiging maatregel

De reden waarom de maatregel voor de jongere is beëindigd:
Opties bij (voorlopige) ondertoezichtstelling:

- Bereiken meerderjarigheid jeugdige
- Tussentijdse opheffing
- Niet verlengd/Beëindiging volgens plan
- Gezagsbeëindigende maatregel
- Overlijden jeugdige
- Voorlopige OTS naar OTS

Opties bij (tijdelijke/voorlopige voogdij):

- Bereiken meerderjarigheid jeugdige
- Voogdij naar pleegouder
- Voogdij naar contactpersoon oftewel burgervoogd
- Herstel gezag
- Overlijden jeugdige

Opties bij jeugdreclassering:

- Beëindiging volgens plan
- Tussentijdse opheffing
- Overgang naar volwassenreclassering
- Terugmelding
- Nader besluit rechter
- Overlijden jeugdige

Herhaald beroep

Een jeugdbeschermingsmaatregel wordt als herhaald beroep gezien, als de desbetreffende jongere in het betreffende kalenderjaar of in de vijf daaraan voorafgaande kalenderjaren al een maatregel van hetzelfde type heeft ontvangen. De volgende typen maatregelen worden daarbij onderscheiden: ondertoezichtstelling (al dan niet voorlopig) en voogdij (al dan niet voorlopig of tijdelijk). Een voogdijmaatregel bij een jongere die eerder een ondertoezichtstelling had (en andersom), wordt niet als herhaald beroep gezien.

Een jeugdreclasseringsmaatregel wordt als herhaald beroep gezien, als de desbetreffende jongere in het betreffende kalenderjaar of in de vijf daaraan voorafgaande kalenderjaren al een jeugdreclasseringsmaatregel heeft ontvangen (ongeacht het type maatregel).

Als er bij de start van een nieuwe maatregel al een maatregel van hetzelfde type loopt bij de jongere, wordt de nieuwere maatregel niet gezien als herhaald beroep, maar als een aanvulling van of uitbreiding op de al lopende maatregel.

Aan de gemeenteraad

Datum	: 12 mei 2020
Zaaknummer	: 470474
Contactpersoon	: Anka Buunk
Telefoonnummer	: 026 3775520

Onderwerp: visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein

Geachte voorzitter en leden,

Ondersteund door uw verzoek hebben wij deelgenomen aan een VNG-visitatie 'Financiële beheersbaarheid sociaal domein'. De afgelopen maanden is de visitatiecommissie aan de slag geweest en recent hebben wij hun eindrapport ontvangen. Met deze brief bieden we dit rapport bij u aan. De visitatiecommissie kan op verzoek in uw raad een toelichting komen geven op het rapport.

Wij herkennen de analyse
Het college herkent de analyse die de visitatiecommissie schetst. Het rapport bekrachtigt de urgentie van de opgave op het sociaal domein in Arnhem. Onze reactie op het rapport is opgenomen in het rapport van de visitatiecommissie.

Belangrijkste aanbevelingen: actualiseren van de visie en quick wins
De commissie constateert dat de Arnhemse visie op het sociaal domein sinds 2013 niet in samenhang is geactualiseerd. Op onderdelen hebben losstaande aanpassingen plaatsgevonden. Hierdoor ontbreekt het aan een scherpe opdracht met leidende principes, passend bij de aanpak van de ontstane tekorten. De commissie adviseert om de Arnhemse visie op het brede sociale domein te actualiseren en consequent door te vertalen naar de uitvoering. Waarbij beheersbaarheid van het sociale domein een belangrijk uitgangspunt is. Tevens adviseert de commissie om op korte termijn maatregelen te treffen, de zogenoemde quick wins.

We werken tegelijkertijd aan beide aanbevelingen
In januari is uw raad geïnformeerd in de raadsbrief 'naar een houdbaar sociaal domein' over de twee parallelle processen waarlangs we werken. De visitatiecommissie adviseert langs deze sporen te werken. Het eerste spoor zijn maatregelen op de korte termijn. Het tweede spoor is het aanscherpen van een visie op het brede sociale domein. In de raadsbrief is voor beide sporen een procesplanning uitgewerkt.

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026 - 3774830 • www.arnhem.nl

Aangepast planning door corona
Door de coronacrisis hebben wij de planning aan moeten passen. De afgelopen periode is de aandacht op het sociaal domein voornamelijk uitgegaan naar de consequenties van de coronacrisis. Bovendien was het niet mogelijk om bijeenkomsten te organiseren met grotere groepen. Dit gold ook voor een gesprek met u over de uitgangspunten op het sociaal domein. Onderaan in deze raadsbrief treft u een nieuwe planning aan. Ons streven blijft om voor de zomervakantie een aangescherpte visie op te leveren. Dat is echter mede afhankelijk van de ontwikkelingen rond corona.

Wat hebben we al gedaan?

Spoor a: maatregelen op jeugdzorg - participatie - inkoop - toegang - monitoring
De afgelopen tijd hebben we verschillende maatregelen getroffen om de tekorten terug te dringen. U heeft in februari jl. een voorstel ontvangen getiteld '5 miljoen aan voorstellen voor maatregelen op jeugdzorg'. Voor participatie is winst te behalen in het leggen van de verbinding met de wijkteams en een integrale benadering van de problematiek van inwoners.

De commissie noemt specifiek quick wins op de onderdelen inkoop, monitoring en de toegang. De afgelopen maanden hebben we al de eerste stappen gezet op deze onderdelen (zie onderstaand). In de komende maanden zullen we de andere aanbevelingen uitwerken.

Inkoop
Er loopt een nieuwe regionale aanbesteding op jeugdzorg en Wmo. In deze aanbesteding zijn de kwaliteitseisen verhoogd en vindt een scherpere kwaliteitstoets plaats. De verwachting is dat we hierdoor minder aanbieders krijgen en dat de kwalitatief goede aanbieders overblijven. Dat biedt de mogelijkheid om gerichter samen te werken met de gecontracteerde aanbieders. Zo kunnen we ongewenste overschrijdingen sneller signaleren en in overleg met de aanbieders aanpakken. Ook hebben we de facturatie-eisen aangescherpt. Op het niet tijdig factureren zit een boeteclausule.

Toegang
In januari zijn de beleidsregels voor de Wmo en jeugdzorg vastgesteld. Hiermee is een duidelijker kader gekomen voor de inzet van specialistische zorg. Daarnaast willen we meer samenwerken met andere partijen om de toegang tot zorg aan te scherpen. Bijvoorbeeld door een praktijkondersteuner jeugd bij de huisartsen te plaatsen en door betere onderlinge afspraken in de veiligheidsketen.

Monitoring
We hebben een betere monitoring op zorg en inkomensondersteuning ingericht. Met deze nieuwe monitor kunnen we per gebied zien wat wordt uitgegeven. Hiermee krijgen de sociale wijkteams beter zicht op de zorgtoewijzingen binnen hun gebied. Dit draagt bij aan betere budgetsturing per gebied. De monitoring geeft ook beter zicht op de (zorg)vragen. Op die manier kunnen de voorliggende voorzieningen effectiever ingericht worden.

Spoor b: aangescherpte visie Sociaal Domein breed
Conform het advies van de visitatiecommissie zijn wij gestart met het herijken van de visie. Aan de hand van de huidige visie hebben wij met elkaar gesproken over de waarden die wij als college belangrijk vinden en willen behouden voor de toekomst. Op basis hiervan zijn concept uitgangspunten geformuleerd voor de visie op het sociaal domein. Deze werken wij op dit moment nog een slag verder uit. Daarna gaan wij hierover graag met u in gesprek. Aan de hand van uw input werken wij de aangescherpte visie vervolgens verder uit.

De denkrichtingen die wij daarbij hanteren: :
- zekerheid van basis levensbehoeften voor iedereen
We bieden een vangnet voor wie (tijdelijk) ondersteuning nodig heeft. Of het nu gaat om veiligheid, wonen, inkomen, participatie, zorg of onderwijs. Door op tijd een helpende hand te bieden, voorkomen we (grotere) problemen. Daarbij verwachten we ook wat van onze inwoners. Wij gaan ervan uit dat zij naar vermogen de kansen benutten die ze geboden krijgen. Arnhemmers die structureel afhankelijk zijn van hulp bieden we een eerlijke basis voor hun levensonderhoud. We voelen speciale verantwoordelijkheid voor de minderjarige Arnhemmers.

- ruimte voor eigen verantwoordelijkheid en eigen regie
We gaan uit van wat Arnhemmers zelf kunnen. Iedere inwoner is in beginsel zelf verantwoordelijk voor zijn/haar leven. We nemen liever geen verantwoordelijkheid over, maar helpen waar nodig bij het invullen van de eigen verantwoordelijkheid. Dit is maatwerk: de ene inwoner/wijk heeft meer ondersteuning nodig dan de andere. Voor de operationalisering van dit uitgangspunt gaan we het gesprek aan over 'normalisering'. Doel hiervan is te komen tot een gedeeld beeld over welke ondersteuning verwacht mag worden van de gemeente en welke ondersteuning we niet bieden.

- kansengelijkheid: ontwikkelen van ieders potentie
We streven naar gelijke ontwikkelkansen voor iedereen en in het bijzonder voor kinderen. We ondersteunen en activeren Arnhemmers om zoveel mogelijk van hun leven te maken.

- maatschappelijke verbinding: krachtige sociale netwerken
We stimuleren en faciliteren maatschappelijke verbinding in wijken en buurten. We zien de kracht van sociale netwerken in de wijken en investeren daarin. Het gaat dan om saamhorigheid, onderling vertrouwen en participatie in de wijk/buurt. Buurten met sterke sociale netwerken zijn beter in staat kleine problemen zelf op te lossen en zwaardere problemen eerder te signaleren.

Het bijgestelde proces
Het proces op dit traject ziet er als volgt uit:
- We zijn in gesprek met de adviesraden. Binnenkort willen we met hen ook het rapport van de visitatiecommissie delen en bespreken
- In mei ontvangt u de uitgangspuntennotitie. Dit is het raamwerk voor de aan te scherpen visie.

- In overleg met de griffier zoeken wij een tijdstip en vorm voor het gesprek met uw raad over de uitgangspuntennotitie. Mogelijk kunnen we de visitatiecommissie dan ook vragen haar rapportage toe te komen lichten.
- Voor de zomer ontvangt u dan een aangescherpte visie waarin de input uit het gesprek verwerkt is.
- Na de zomer gaan we met partners en betrokkenen de visie verder operationaliseren.

Tot slot
Wij hopen u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben en gaan binnenkort graag met u in gesprek.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage:
- visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein

Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein

Gemeente Arnhem

Inleiding op het onderzoek

De gemeente Arnhem maakt gebruik van de visitatie die de VNG aanbiedt om de grip op de uitgaven in het sociaal domein te verbeteren. De visitatiecommissie (hierna: commissie) richt zich op het versterken van de grip zodat de gemeente de ontwikkelingen beter kan voorspellen en waar gewenst en mogelijk zelf kan bijsturen. De visitatie is dus niet primair gericht op het terugdringen van tekorten, hoewel tekorten uiteraard mede kunnen worden veroorzaakt door een gebrek aan grip, maar op het versterken van de positie van de gemeente in het sociaal domein.

Meerdere gemeenten hebben zich aangemeld voor een visitatietraject. Uit de aanmeldingen maakt de VNG een selectie op basis van o.a. urgentie van de lokale opgave, omvang van de gemeente en diversiteit in problematiek. Arnhem is de eerste van de G40 gemeenten die is geselecteerd voor een visitatietraject. Naast de omvang van de gemeente is deze keuze ook ingegeven door de omvang van het vraagstuk waar Arnhem zich voor gesteld ziet en de lokale omstandigheden.

De rapportage is gebaseerd op schriftelijke cijfermatige- en beleidsinformatie en gesprekken met lokaal betrokkenen. Op 7 november heeft het visitatiebezoek plaatsgevonden, waarbij de gemeente en commissie op basis van een conceptrapportage het bestuurlijk gesprek hebben gevoerd. In het voorliggende eindrapport zijn ook de uitkomsten van dit bestuurlijk gesprek verwerkt. De commissie spreekt de verwachting uit dat de adviezen uit deze rapportage de bestuurders inspireert tot het voeren van goede gesprekken gericht op een houdbaar, passend en betaalbaar sociaal domein waarin een te ruim geformuleerd "recht op zorg" wordt omgebogen naar ondersteuning aan die burgers die daartoe op eigen kracht onvoldoende in staat zijn.

Deze rapportage is vertrouwelijk, dat wil zeggen dat de gemeente Arnhem zelf beslist over eventuele verspreiding. Het advies is in de eerste plaats bedoeld voor de gemeente Arnhem zelf.

De financiële beheersbaarheid in het sociaal domein is niet alleen een lokaal probleem. Het verkrijgen van inzichten en verbetermogelijkheden op landelijk niveau is een tweede reden dat VNG en BZK hebben afgesproken dat de VNG visitaties door onafhankelijke experts aanbiedt. De VNG bundelt de inzichten uit de afzonderlijke rapportages en trekt daaruit lering, in vertrouwelijke afstemming met relevante partners waaronder betrokken ministeries.

De rapportage is als volgt opgebouwd:

- In paragraaf 1 beschrijven we kort de situatie van de gemeente Arnhem en de meest recente ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan in het sociaal domein op het gebied van grip.
- In paragraaf 2 werken we de onderzoeksvraag verder uit.
- Paragraaf 3 bevat de analyse van de situatie in Arnhem op basis van onze bevindingen. De feitelijke bevindingen op basis van gesprekken en documentstudie zijn bijgevoegd.
- De analyse leidt in paragraaf 4 tot een aantal bondig geformuleerde conclusies en in paragraaf 5 tot aanbevelingen om de grip op het sociaal domein te verbeteren.

Disclaimer

Deze rapportage is tot stand gekomen op basis van een bestuurlijk en ambtelijk intakegesprek, documentstudie en aanvullende gesprekken met de gemeentesecretaris, de trekker van de ontwikkeling van de monitoring en de Stichting Sociale Wijkteams Arnhem. De beperkte doorlooptijd in combinatie met de wijze van informatieverzameling maken dat vooraf een voorbehoud gemaakt moet worden over de diepgang en juistheid van de rapportage. Hoewel de gemeente Arnhem de mogelijkheid is geboden om de feitelijke juistheid te controleren heeft er geen onafhankelijke toetsing plaatsgevonden.

Grip… een begrip

In dit onderzoek staat het begrip 'grip' centraal. Grip op de uitgaven, de uitvoering en de inhoudelijke opgave in het sociaal domein als middel om eventuele tekorten terug te kunnen dringen. Het begrip 'grip' is echter een containerbegrip en wordt op verschillende manieren vertaald en begrepen. Wat daarbij niet helpt is dat grip op meerdere manieren georganiseerd kan worden en daarmee tussen gemeenten verschillend kan zijn terwijl de conclusie wel of geen grip overeenkomstig is. In dit kader zetten we daarom kort uiteen op welke manier het begrip grip in dit onderzoek wordt gehanteerd en onderzocht. In bijlage I is een meer uitgewerkte versie opgenomen.

Grip in het sociaal domein betekent:

1. Inzicht hebben in de ontwikkelingen in het sociaal domein. Dat houdt in dat er inzicht moet zijn in het gebruik van zorg, budgetverloop, in-, door- en uitstroom maar ook in de voortgang van genomen maatregelen. Daarnaast vraagt het om redeneerlijnen (beleidstheorieën) die de inzet van middelen en de uitvoering van activiteiten koppelen aan meetbare resultaten en (in-)directe effecten.
2. Sturing geven op basis van het inzicht én inzicht in de dynamieken die keuzes met zich meebrengen (dit laatste volgt niet uit de monitor).

De praktijk wijst uit dat er vaak sprake is van enerzijds onvoldoende inzicht (vaak omdat redeneerlijnen niet zijn uitgewerkt en geoperationaliseerd) en anderzijds onvoldoende inzicht in de werking van de verschillende keuzes die gemaakt kunnen worden. Daardoor kunnen er keuzes gemaakt worden die in het beste geval elkaar niet optimaal ondersteunen en in het slechtste geval elkaar tegenwerken. De mate waarin gemeenten grip hebben hangt sterk af van de mate waarin zij scoren op de bovengenoemde aspecten.
In dit onderzoek zullen we langs deze aspecten in kaart brengen op welke manier de gemeente opereert in het sociaal domein en in welke mate ze sturing kan geven. Daarnaast zullen we stilstaan bij de consistentie en mate van doorvertaling van een centrale visie naar de verschillende onderdelen. Dit als randvoorwaarde om überhaupt van grip te kunnen spreken.

1 Huidige situatie Arnhem

Algemene situatie

De gemeente Arnhem is een sterk stedelijke gemeente met ca. 159.000 inwoners. Arnhem is een relatief weinig vergrijsde gemeente met voornamelijk een hoger percentage inwoners in de leeftijdsgroep 23 tot 50 jaar. De stad heeft een groot aantal bijstandsgerechtigden, bijna twee keer zo veel als vergelijkbare gemeenten[1]. In relatieve en absolute zin heeft Arnhem bovengemiddeld veel inwoners met een laag inkomen. Ca. 14% van de huishoudens had in 2015 een laag inkomen, landelijk was dit gemiddeld ca. 6-8%. Als centrumgemeente Beschermd Wonen herbergt Arnhem cliënten uit het hele land die van de voorzieningen beschermd wonen / beschermd thuis gebruik maken. Hoewel de gemeente relatief veel huishoudens met voorzieningen uit de Participatiewet (bijstandsuitkering) heeft, is ten opzichte van de controlegroepen geen sprake van een bijzondere stapeling van voorzieningen in het sociaal domein. Dat wil zeggen dat de inzet van meerdere voorzieningen ten behoeve van multiproblematiek relatief beperkt is.

De gemeente heeft in de jaren 2015-2018 een sterke stijging in de zorgkosten geconstateerd (van ca. 3% naar ca. 10% overschrijding van de begroting) die (deels) gedekt moesten worden uit een 'Noodfonds'. Er is een stijging in het aantal toewijzingen op het totale zorgdomein en vooral op het gebied van jeugdhulp. De lasten van de lichtere vormen van zorg, zowel bij WMO als jeugdhulp, zijn aanzienlijk gestegen. De lasten van de zwaardere vormen van zorg zijn niet of onvoldoende gedaald om deze stijging te compenseren. Een eenduidige verklaring van de kostenstijging heeft de gemeente niet. Meerdere (structurele) factoren zijn hierop van invloed, zoals de sociale wijkteams die een grote hoeveelheid inwoners in beeld hebben (20%) en sneller zicht hebben op problematiek. Ook geeft Arnhem aan de gevolgen te merken van meerdere maatschappelijke uitdagingen in de stad, zoals jongeren die steeds meer druk ervaren door prestatiedruk en problemen thuis, jongeren die uitvallen, toenemend overgewicht, een toename van het aantal meldingen van verward gedrag en het historisch grote aantal inwoners dat afhankelijk is van een uitkering. Voor een volledig overzicht van alle kerngegevens zie ook bijlage II.

Opvallend voor Arnhem:

- Het aantal jongeren met jeugdhulp – en dan vooral jeugd & opvoedhulp en begeleiding – is vanaf 2015 fors gestegen. Het jeugdhulpgebruik zonder verblijf is in de periode 2015-2018 tweemaal zo snel gegroeid als bij de controlegroepen. Dit wordt door Arnhem deels verklaard door een verwachte inhaalslag door een voorheen laag zorggebruik. Er worden nu meer jongeren bereikt door de sociale wijkteams. Hierbij valt op dat de totale uitgaven aan jeugd lager zijn dan in de controlegroepen, ondanks de harde stijging van het aantal jeugdhulpvoorzieningen.
- Het Wmo-voorzieningengebruik stijgt snel in de periode 2016-2018, van 50 maatwerkvoorzieningen per 1000 personen in 2016 naar 83 in 2018. Op hulpmiddelen en diensten verdubbelt het gebruik in 2017. Vooral op het gebied van hulp bij het huishouden en ondersteuning thuis is het gebruik in Arnhem hoger dan controlegroepen.
- Beschermd wonen-regio Arnhem heeft het een-na-hoogste gemiddelde gebruik van deze voorzieningen in het land. Dit is historisch gegroeid en wordt deels verklaard doordat uit het hele land cliënten gebruik maken van de Arnhemse voorzieningen. Vanaf 2018 groeit de combinatie beschermd wonen en Wmo-voorzieningen (vooral activerend werk), wat past bij het beleid om te begeleiden richting uitstroom.
- Hoewel het gebruik van voorzieningen uit de Participatiewet (bijstandsuitkeringen) redelijk stabiel is, is het bijzonder hoog: bijna twee keer zo veel als de controlegroepen. Dit gebruik is een historisch gegeven dat samenhangt met de ontwikkeling van de stad Arnhem. Arnhem is in 2018 een programma gestart ('Door-

1 Als controlegroepen zijn gemeenten gekozen van vergelijkbare grootte (100.000 tot 300.000 inwoners) en gemeenten met een vergelijkbare stedelijkheid (sterk stedelijk). Ook is Arnhem vergeleken met het gemiddelde beeld van gemeenten in heel Nederland. De gegevens zijn ontleend aan CBS Statline en de gemeentelijke monitor sociaal domein.

braak naar werk') om de stabiliteit te doorbreken en meer mensen mee te laten draaien in de maatschappij.
- In Arnhem zijn minder mantelzorgers actief dan het landelijk gemiddelde. 10,5 procent van de volwassen inwoners geeft aan mantelzorg te verlenen (14,2 in Nederland en 13,5-14,4 in de controlegroepen).
- De totale uitgaven aan het sociaal domein zijn in 2017 ca. 50 procent hoger per inwoner dan de controlegroepen. Gezien de centrumfunctie van de gemeente Arnhem moet dit voor een deel in die context bezien worden. Zo zijn uitgaven rond arbeid (inkomensregelingen en participatie) en beschermd/ begeleid wonen door de historische situatie vele malen hoger dan in de controlegroepen.

Elk jaar loopt het tekort verder op. Het is voor de gemeente noodzakelijk voor de komende jaren maatregelen te treffen voor een financieel beheersbaar sociaal domein. De Rekenkamer is een onderzoek gestart naar de overschrijdingen in het jeugddomein en brengt een onafhankelijk advies uit aan de gemeente. De gemeente heeft zelf diverse maatregelen genomen zodat beter zicht kan worden verkregen op de ontwikkelingen. In welke mate dit ook tot meer inzicht zal leiden is op het moment van dit onderzoek nog niet na te gaan. Dit betreft maatregelen zoals:

a Verbetering van de monitoring
b Gesprekken met sociale wijkteams en aanbieders over de verantwoording van inzet van zorg
c Hulp en ondersteuning volgens de beleidsprincipes (d.w.z. implementeren beleidsprincipes en ontwikkelen benodigde tools)
d Onderzoek om het lokale voorliggende veld per buurt in kaart te brengen
e Verbetering van de organisatie van de regionale inkooporganisatie door separate overleggen Jeugd en Wmo samen te voegen en zo integrale afwegingen mogelijk te maken.

Organisatie toegang

De inzet van de gemeente gaat uit van eigen kracht van de burgers en het faciliteren van mogelijkheden en ondersteuning waar nodig. De toegang is vanuit de gemeente op wijkniveau georganiseerd in sociale wijkteams. Deze zijn belegd bij de Stichting Sociale Wijkteams. De sociale wijkteams zijn in de acht wijken verantwoordelijk voor de zorgtoewijzing aan aanbieders op het gebied van jeugdzorg en Wmo. Ook bieden de wijkteams zelf begeleiding en ondersteuning. Zij beheren sinds 2019 de eigen budgetten (deze budgetten kennen géén budgetplafond) per wijk. 'Doen wat nodig is' is het algemene devies. De sociale wijkteams werken volgens de in 2013 opgestelde vier principes die nog altijd actueel zijn:

1. Mensen doen mee op basis van wat ze kunnen
2. Dienstverlening in de buurt
3. Eén huishouden, één plan, één regisseur
4. Budgetten per gebied en traject.

De vertaling van deze principes naar de dagelijkse praktijk is inzichtelijk gemaakt in een 'zorgpiramide':

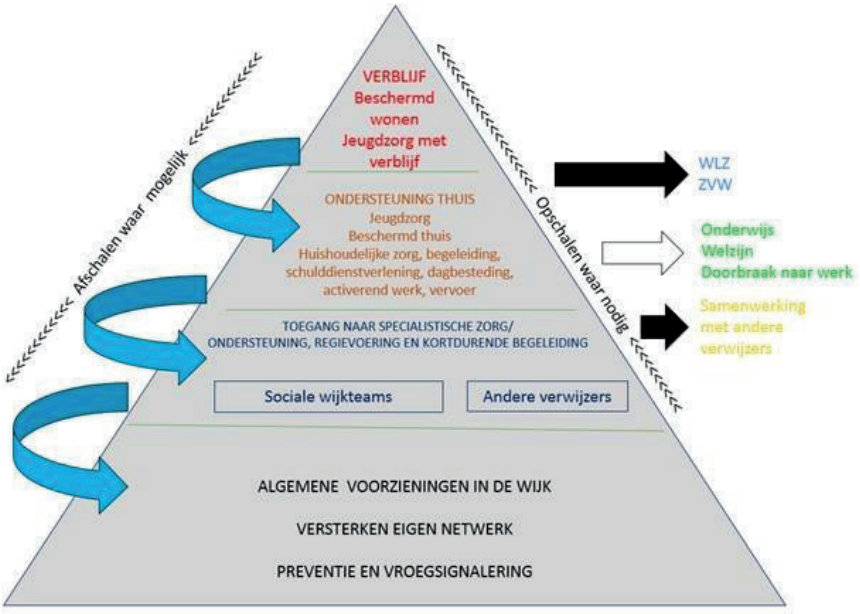

De gemeente is niet de enige partij die verwijst naar zorg. Ongeveer de helft van de zorgtoewijzingen Jeugd wordt afgegeven door huisartsen en gecertificeerde instellingen. In vergelijking met de rest van Nederland is dit een hoog percentage.

De aanname is dat deze zorgtoewijzingen vooral inzet van jeugd-GGZ betreffen, maar dit wordt niet als zodanig geregistreerd. In de Perspectiefnota is voorzien om een POH te introduceren die voor lichte vragen op GGZ-gebied huisartsen kan ondersteunen.

Arnhem heeft als centrumgemeente een vangnet met opvang met begeleiding voor dak- en thuislozen en meerdere voorzieningen voor beschermd wonen en beschermd thuis.

Organisatie inkoop, administratie en bekostiging

Arnhem maakt voor de inkoop gebruik van de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) Sociaal Domein Centraal Gelderland. De MGR / inkooporganisatie bedient de gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar. In dit samenwerkingsverband worden gezamenlijk dienstverlening en goederen binnen het sociaal domein ingekocht. Ook het contractbeheer en het contractmanagement, samenhangend met de inkoop, ligt binnen deze organisatie. De regio voert namens genoemde gemeenten accountgesprekken met de aanbieders. Deze gesprekken worden steeds gevoerd door de MGR met een wisselende samenstelling van een beleidsmedewerker en een controller van een van de gemeenten. In de dienstverleningsovereenkomst (DVO) zijn per gemeente de submodules vastgelegd waarin is vastgelegd op welke onderdelen de gemeente deelneemt aan de regionale inkoop. In ambtelijke overleggen (RAO) wordt de inkoop voorbereid voor jeugd, Wmo en Beschermd wonen.

In het kader van Participatie bestaan de modules Werkbedrijf en de 'WSW Presikhaaf'. In de eerste is het regionaal werkbedrijf – het werkgeversservicepunt – ondergebracht. In de module Presikhaaf is het werkgeverschap van de SW'ers ondergebracht. Tot slot is ook het regionale bureau Leerlingzaken ondergebracht binnen de modulaire gemeenschappelijke regeling. De overige activiteiten zijn lokaal georganiseerd.

Budgetplafonds worden op dit moment niet gehanteerd. In de perspectiefnota is voorgesteld een 'richtsnoer' aan te houden in de gesprekken met aanbieders. Dit richtsnoer is niet bindend, maar wordt gebruikt in gesprekken met aanbieders zodra zij het verwachte bedrag gaan bereiken.

2 Onderzoeksvraag

De achtergrond van het aanbod door de VNG van de visitatietrajecten zijn de tekorten in het sociaal domein, waar veel gemeenten mee worden geconfronteerd. Los van de vraag wat hiervan de exacte oorzaak is, bestaat consensus over het belang voor gemeenten om grip te hebben en houden op de uitgaven in het sociaal domein. Niet met de belofte dat daarmee voor alle gemeenten automatisch de tekorten kunnen worden opgelost, maar wel met de overtuiging dat zonder grip dit haast niet mogelijk is. De centrale vraag in de visitatietrajecten luidt dan ook: *'Hoe kunnen gemeenten de grip op de uitgaven in het sociaal domein verbeteren en behouden?'*.

Hoewel grip het centrale thema is in alle visitatietrajecten, is iedere gemeente uniek in haar wijze waarop zij het sociaal domein heeft georganiseerd en daarvan afgeleid, in haar wijze waarop de monitoring- en sturingsmechanismen zijn ingericht. Gemeenten die zich aanmelden wordt daarom ook nadrukkelijk verzocht een eigen vraagstuk in te brengen, binnen het thema grip en het traject zo toe te spitsen op de lokale situatie.

De vraag naar zorg in de gemeente Arnhem stijgt en het tekort loopt steeds verder op. In de aanmelding geeft het college van Arnhem aan advies te willen ontvangen over maatregelen die de zorgkosten kunnen beheersen en over de monitoring van deze maatregelen. Arnhem zou geholpen zijn met een duiding van de ontwikkelingen in de gemeente, in verhouding tot vergelijkbare gemeenten en Nederland. Ook is zij geholpen met praktische adviezen over het inkoopmodel en de toegang. Daarnaast vraagt Arnhem in het bijzonder advies in relatie tot het nieuwe verdeelmodel MO-BW om het lastenniveau tot op het niveau van het objectieve verdeelmodel te krijgen[2].

"Arnhem is er zich bewust van dat het anders moet, maar heeft nog geen handvatten hoe", zoals gesteld in een raadsbrief over de ontwikkelingen in de zorg uit december 2018. Met dit onderzoek hoopt zij handvatten te krijgen waarmee zij een start kan maken om het tij te keren.

2 Kort na aanvang van het visitatietraject is geconstateerd dat dit een zeer specifiek vraagstuk betreft dat gedetailleerde uitwerking vraagt. Het nieuwe objectieve verdeelmodel is nog in ontwikkeling en het Expertiseteam MO-BW heeft geadviseerd uit te gaan van een ingroeipad van 10 jaar, waarbij bestaande cliënten onder de centrumgemeente blijven vallen en nieuwe instroom onder de gemeente waar ze instromen (eventueel met een kostenregeling als ze uit een andere gemeente komen). Daarbij blijft het historische model van kracht voor centrumgemeenten, hoewel de omvang hiervan afgebouwd wordt in een tempo dat gemiddeld overeenkomt met de verschuiving van cliënten van centrumgemeenten naar regiogemeenten. De commissie kan geen verdere uitspraken doen over het lastenniveau van het nieuwe verdeelmodel maar neemt in de analyse mee in hoeverre de gemeente grip heeft op de ontwikkelingen in beschermd wonen.

3 Analyse

In deze paragraaf baseert de commissie zich op de bevindingen t.a.v. grip in de gemeente Arnhem op basis van de gevoerde gesprekken en de documenten die zijn bestudeerd. Deze bevindingen zijn opgenomen in bijlage III en gestructureerd naar de onderwerpen visie/uitgangspunten, monitoring, toegang, inkoop en bekostiging. In het vervolg van deze paragraaf beschrijven we de analyse op basis van bovengenoemde bevindingen.

Ontwikkelingen

Arnhem is van oudsher een gemeente met grote verschillen in de bevolking, met een bovengemiddeld aantal Vogelaarwijken, een bovengemiddeld aantal bijstandsgerechtigden en een landelijk goed gevonden plek voor beschermd wonen en beschermd thuis. Breed gedragen uitgangspunt in de gemeente is dat je als stad goed moet zorgen voor je inwoners en daardoor bestaat er een beperkt maatschappelijk draagvlak om een vermindering van de inzet op het sociaal domein te accepteren. Het beeld bestaat bij de gemeente dat (veel) zorg nodig is omdat problematieken aan elkaar hangen: veel armoede, weinig werk, veel problemen. Op gebied van Participatie is in de politiek een kentering gaande om 'nu echt in te grijpen'. De gemeente heeft hoge ambities om inwoners met langdurige bijstand daadwerkelijk en duurzaam aan het werk krijgen. Hiervoor is samenwerking en transformatie binnen het sociaal domein essentieel.

Daarmee geeft Arnhem meer geld uit dan je zou verwachten op basis van de demografische gegevens en in vergelijking met andere gemeenten. Dit is deels historisch zo gegroeid, te zien aan het relatief stabiele hoge aantal bijstandsgerechtigden en de vele voorzieningen voor beschermd wonen. Deels is dit volgens de commissie te verklaren door de Arnhemse toegangspoort die sinds 2015 wijd open staat. Het motto 'doen wat nodig is', lijkt zich te manifesteren als 'doen wat gevraagd wordt'. Constateringen zijn dat Arnhem met de sociale wijkteams een bovengemiddeld groot aantal inwoners in beeld heeft (20% van de inwoners) en een open house constructie kent met honderden aanbieders. Budgetverantwoordelijkheid ligt bij de sociale wijkteams terwijl de monitoring bij de gemeente nog niet ingericht was om de juiste sturingsinformatie te kunnen bieden aan de sociale wijkteams.

In de transitie is vooral ingezet op 'doen wat nodig is', met de wijken als uitgangspunt. Zo dichtbij mogelijk en sociale wijkteams als centrale partner in de wijken. Arnhem is trots op wat de sociale wijkteams de afgelopen jaren hebben bereikt. Toch roept het vragen op hoe de gemeente het hoge bereik zou moeten interpreteren. Betekent dit dat 20 procent van de inwoners een hulpvraag heeft? Betekent het dat het slecht gesteld is met de zelfredzaamheid en met het sociale netwerk van 20 procent van de inwoners? Het gesprek over 'niet doen wat niet nodig is' werd tot nog toe niet gevoerd vanuit de overtuiging dat de professional ruimte moest krijgen om eigen afwegingen te maken.

Oplopende tekorten werden de afgelopen jaren min of meer geaccepteerd en verklaard door de opstartfase van de transitie. Overschrijdingen van het budget worden met een Noodfonds afgedekt. In 2018 stapelen de problemen zich steeds meer op: de tekorten lijken structureel van aard. Het beperkte zicht op de budgetten is onder andere te verklaren door de volgende factoren: de kwaliteit van de data van het berichtenverkeer is beperkt, de sociale wijkteams zijn niet in positie door ontbrekende sturingsinformatie; de beperkte registratie omwille van verlichting van de administratieve lastendruk en aanbieders die soms jaren na dato pas factureren[3].

In een notendop zou de recente periode als volgt samengevat kunnen worden:
2013-2014 Voortvarende visie op het sociaal domein: 'naar een veerkrachtige samenleving'
2015-2016 Actieve transitie met de wijken als uitgangspunt, de teams 'doen wat nodig is'
2017 Goed aan de slag in de wijken met een begroting die sluitend lijkt

3 Indien een gemeente geen afwijkende termijn opneemt in het contract kan een aanbieder tot vijf jaar na de zorg- en dienstverlening factureren.

2018 Eerste gevolgen in beeld: de poort staat te ver open
2019 Raad, College en ambtelijk apparaat beginnen een zoektocht uit de impasse

De situatie in Arnhem vraagt een constructief gesprek tussen College en Raad over de beheersbaarheid van de oplopende tekorten en daaruit voortvloeiend consistente keuzes. De situatie vraagt immers vooruitzicht op een doorbrekende aanpak voor financiële beheersbaarheid van het sociaal domein.

Huidige situatie

Bezien vanuit de onderdelen van grip (visie, monitoring, toegang, inkoop en bekostiging) stokt het in Arnhem bij het eerste en principale onderdeel van het sociaal domein: de visie. Een actuele en doorleefde visie op het sociaal domein ontbreekt. De leidende principes voor de Arnhemse visie op het sociaal domein dateren uit 2013 en zijn niet meer toereikend om antwoorden te bieden op de huidige sociale en financiële problemen van de stad. De visie omvat Jeugd en Wmo en staat niet in verbinding met Participatie. De poort staat wijd open vanuit de intentie te kunnen doen wat nodig is. De principes zijn niet consistent doorgevoerd in een doorgaande lijn van uitgangspunten, naar beleidsdoelen, maatregelen en concrete indicatoren om effecten en impact te kunnen monitoren.

Het ontbreken van een actuele visie werkt door op alle onderdelen van grip. Vooral in de toegang is duidelijk dat 'doen wat nodig is' niet gestoeld is op een breed gedragen en heldere onderbouwing die past binnen de financiële kaders. De hoge werkdruk van de wijkteams versterkt de geconstateerde effecten. De vraag is wat de teams kunnen betekenen voor het grote aantal inwoners dat zij in beeld heeft. Hoewel de teams de opdracht hebben om zelf bij te dragen aan het bevorderen van zelfredzaamheid en het versterken van de sociale cohesie, komen zij daar in de praktijk onvoldoende aan toe. In minder dan 10% van de gevallen leveren zij zelf begeleiding, ondersteuning of lichte hulp; het overgrote deel wordt doorverwezen. Daarnaast neemt door de tijdsdruk de kwaliteit van de beschikkingen af en ontstaat zo het risico dat te snel te zware zorg wordt ingezet. De wijkteams hebben weinig zicht op de voorzieningen in het voorliggend veld waardoor ingesleten patronen voor de inzet van (zwaardere) zorg moeilijk doorbroken worden.

De commissie heeft vastgesteld dat ambtelijk het inzicht bestaat dat kosten kunnen worden gereduceerd door te investeren in een toegang die in staat is kwalitatief betere diagnoses te stellen, lichte zorg zelf te leveren en bovendien kennis heeft van de voorliggende voorzieningen. De wijkteams kunnen hier samen met de teams leefomgeving[4] invulling aan geven.

Arnhem is in gesprek met de wettelijk verwijzers[5] die verantwoordelijk zijn voor de andere helft van het totaal aantal verwijzingen bij Jeugd. In deze gesprekken lukt het de gemeente nog onvoldoende de verwijzers aan te spreken op mede-eigenaarschap voor de beoogde transformatie in het sociaal domein (met andere woorden: het lukt nog niet om concrete afspraken te maken over verwijzingen en de rol van de sociale wijkteams). Vanuit gemeenten is het noodzakelijk dat de meerwaarde van gedeeld eigenaarschap inzichtelijk wordt gemaakt en commitment wordt georganiseerd. Arnhem is voornemens dit bijvoorbeeld te doen door POH in te zetten bij huisartsen.

Gemeente Arnhem heeft hoge ambities om inwoners met langdurige bijstand aan het werk te krijgen. Dit is een zaak van lange adem en een doordachte aanpak, waarbij de verbinding in het sociaal domein cruciaal is. Hoe langer in de bijstand, hoe moeilijker het is weer terug te keren op de arbeidsmarkt. Bovendien blijkt de uitstroom naar werk van langdurig bijstandsgerechtigden minder duurzaam te zijn. Het nieuwe participatieprogramma lijkt daadkrachtig, maar vraagt ook meer samenhang. Dit vereist visie, ambitie en doortastend leiderschap. Het vereist de bereidheid de komende jaren te investeren in integrale en vaak intensieve vormen van ondersteuning en hulp. Zelfs met al deze aspecten georganiseerd en ingeregeld zal het verkleinen van het 'gra-

4 Naast sociale wijkteams heeft de gemeente Arnhem ook voor iedere wijk een Team leefomgeving. Deze richt zich in de kern op fysieke aspecten in de wijk én op collectieve voorzieningen. De realisatie van een deel van het voorliggend veld dient in samenspraak tussen de sociale wijkteams en Team leefomgeving plaats te vinden. Deze teams vinden elkaar op dit moment nog onvoldoende.

5 Dit betreft vooral huisartsen en gecertificeerde instellingen die binnen de Jeugdwet de autonome bevoegdheid van verwijzing hebben.

nieten-bestand' een helse klus zijn. Zonder deze onderdelen is het een hopeloos streven.

Op het gebied van monitoring is Arnhem drukdoende het gebruik en de kosten steeds accurater in beeld te krijgen. De kwaliteit van data is echter beperkt doordat de kwaliteit van het berichtenverkeer niet optimaal is. Als gevolg daarvan kan niet worden ingeschat of toegewezen zorg daadwerkelijk gerealiseerd wordt. Zo wordt niet gewerkt met 'stop'-berichten die aangeven wanneer een traject (voortijdig) is afgerond. Arnhem kan zo bijvoorbeeld de uitnuttingsgraad van afgegeven beschikkingen niet volgen.

De geraadpleegde rapportages zijn beperkt bruikbaar als sturingsinformatie doordat duiding ontbreekt. Een voorbeeld hiervan is de grote stijging van het aantal verwijzingen naar dyslexiezorg, terwijl het aantal kinderen met dyslexie landelijk gezien al jaren stabiel is. Een verklaring voor deze stijging zou wellicht kunnen liggen in het hoge aantal taalachterstanden, wat niet betekent dat deze kinderen ook echt dyslexie hebben. Het gaat dus om tellen én vertellen zodat uit kan worden gezocht hoe iets zit en sturing mogelijk wordt.

De beperkte kwaliteit van de sturingsinformatie en het ontbreken van een goed begrip van de voortgaande ontwikkelingen, werkt ook door richting de sociale wijkteams die budgetverantwoordelijkheid hebben voor de eigen wijk. Hun invulling van de sturing op de budgetten is vooralsnog beperkt maar zou met de verwachtte verbeteringen steeds beter moeten worden. De verwachting is dat zij deze verantwoordelijkheid pas per 2020 daadwerkelijk vorm kunnen geven.

Met betrekking tot de inkoop en bekostiging in het sociaal domein heeft de gemeente, via de regionale samenwerking, beperkt grip door de open house constructie. De gemeente kan onvoldoende sturen op de afspraken met aanbieders, door het onbeheersbaar grote aantal aanbieders en de beperkte kwaliteit van het contractmanagement. Hoewel de gemeente voor ogen heeft dit aantal terug te brengen, is nog niet duidelijk op welke wijze dit zal worden gerealiseerd. In de gesprekken met aanbieders was de kwaliteit van producten tot dusver leidend om te interveniëren, maar financiële kwaliteit en kwantiteit (bijvoorbeeld onverklaarde groei) was geen toetssteen. Vanuit de perspectiefnota wordt op sommige onderdelen inmiddels een 'richtsnoer' gehanteerd voor de gesprekken naar aanbieders. De gemeente voert de druk in gesprekken met de grootste aanbieders inmiddels op. Gesprekken over de kostenontwikkelingen leiden tot meer bewustzijn bij aanbieders en daarbij tot een gedeeld gevoel van eigenaarschap. De vraag is wel of de huidige constructie voldoende prikkels biedt waarmee het tij van overschrijdingen kan worden gekeerd.

Tot slot constateert de commissie dat Arnhem de Jeugdhulp en Wet Maatschappelijke Ondersteuning consequent samenvoegt tot 'het zorgdomein'. Dit bestendigt het 'oude denken' in zorgbehoeften en zorgen voor; ten opzichte van zelfredzaamheid en helpen bij. Deze terminologie leidt af van de gewenste samenhang in het sociaal domein 'naar een veerkrachtig Arnhem'. Het sociaal domein omvat immers ook ondersteuning, hulp, begeleiding, activering, opvang, re-integratie, wonen en werk.

4 Conclusies

De hieronder gepresenteerde conclusies zijn gebaseerd op de huidige situatie zoals deze zich in de praktijk manifesteert. Ondertussen staat de uitvoering van de gemeente Arnhem ook niet stil en zijn reeds enkele verbetermaatregelen genomen. De weging van deze conclusies zouden dan ook in dat licht bezien moeten worden zonder dat daarmee de penibele situatie van de gemeente Arnhem wordt gebagatelliseerd.

1. De gemeente Arnhem heeft een mate van grip die het beste gekarakteriseerd kan worden als: beperkt. Deze positie is niet uniek.
2. De Arnhemse visie op het sociaal domein is sinds 2013 niet in samenhang geactualiseerd (op onderdelen hebben losstaande aanpassingen plaatsgevonden). Hierdoor ontbreekt het aan een scherpe opdracht met leidende principes, passend bij de aanpak van de ontstane tekorten. Maatregelen kennen mede daardoor weinig onderlinge samenhang en worden niet genomen op basis van één gezamenlijk lange termijn perspectief.
3. Het gebrek aan een bijgestelde visie heeft ertoe geleid dat de gemeente de poort wijd open heeft gezet. Het mantra 'doen wat nodig is' is leidend en professionals en aanbieders hebben relatief veel vrijheid gekregen.
4. Onderdelen van het sociaal domein kennen een eigen realiteit: in visie en uitvoering wordt sterk gedacht in de 'oude' kolommen van het zorgdomein (Jeugd en Wmo) en Participatie (bijstandsuitkeringen) en deze worden, ook in de praktijk, niet getracht te overbruggen. Per kolom wordt de visie niet in de praktijk gebracht, omdat de vertaling van uitgangspunten via concrete indicatoren naar uitvoering (operationalisering) ontbreekt.
5. De reeds voorgenomen maatregelen ter verbetering van grip zijn in de kern onderdelen van de logische vervolgstappen. Motieven en drijfveren in de uitvoering van het sociaal domein zijn momenteel sterk financieel van aard. Een breed doordacht en breed gedragen verhaal vraagt aanscherping en aanvulling, met name op het in beeld brengen van onderlinge afhankelijkheden en de vertaling naar de bijdrage van elke maatregel voor structurele financiële duurzaamheid.
6. De gemeentelijke sturing op het sociaal domein, zowel op de 'eigen' onderdelen (toegang, inkoop) als op de aanbieders, is beperkt.
   a decentralisatie van budgetverantwoordelijkheid naar de sociale wijkteams vraagt een duidelijk escalatiemodel bij budgetoverschrijding.
   b samenwerking met aanbieders in een open house model, dat regionaal wordt uitgevoerd, vraagt scherpe afspraken in de contractering en borging hiervan.
7. Recent zijn eerste stappen gezet om meer grip te krijgen op de ontwikkelingen in het sociaal domein. Dit wordt echter bemoeilijkt door het ontbreken van een geoperationaliseerde visie en de beperkte kwaliteit van de data.

5 Aanbevelingen

Gemeente Arnhem is trots op de hoge mate van inwonerstevredenheid over het sociaal domein. Het maken van keuzes die afbreuk doen aan het huidige voorzieningenniveau vraagt zowel politiek, bestuurlijk als maatschappelijk draagvlak. Daarnaast vraagt het een zakelijke houding naar inwoners, eigen gemeentelijke afdelingen en aanbieders. 'Doen wat nodig is' betekent immers ook 'niet doen wat niet nodig is'. Dit vraagt duidelijke uitspraken over welke kosten de gemeente bereid is te dragen en een actuele visie op de ontwikkelingen in het sociaal domein en de beheersbaarheid daarvan in termen van capaciteit en financiën.

De eerste stap naar meer grip is het in gang zetten van twee parallelle processen:

1 *Samen de stip op de horizon bepalen*
College en de Raad dienen invulling te geven aan 'doen wat nodig is' voor die Arnhemmers die hulp en ondersteuning het hardste nodig hebben. De dialoog moet zijn gericht op een gedeeld beeld over een passend en betaalbaar sociaal domein, die uitstijgt boven 'recht hebben op zorg'. De eerste grote stap is -samen met inwoners, aanbieders, verwijzers, etc.- te komen tot een gedeelde visie op het sociaal domein. Het uitgangspunt daarbij moet zijn onderling vertrouwen en verbinding tussen Raad, College en ambtelijk apparaat. De visie is onmiskenbaar de sleutel tot succes in Arnhem want zonder deze visie hangen alle maatregelen in het luchtledige. Daarbij is het wenselijk te denken vanuit een goed begrip van de huidige situatie en van de historische ontwikkeling die tot deze situatie heeft geleid. Vervolgens kan de visie worden geoperationaliseerd naar samenhangende uitgangspunten voor het sociaal domein, vertaald in beleidsdoelen, acties en maatregelen en tot slot in een passende set concrete indicatoren zodat monitoring van de beoogde impact mogelijk wordt.
   - Geef als College van B&W opdracht voor dit visietraject met College en de Raad. De commissie adviseert daarbij de begeleiding in handen te leggen van een ervaren externe begeleider die de partijen bij hun dialoog ondersteunt. De VNG assisteert de gemeente Arnhem graag bij het zoeken en aantrekken van een goede begeleider.
   - Benut nadrukkelijk de aanwezige capaciteit (kwaliteit en kennis) van het ambtelijk apparaat. Geef de opdracht alle benodigde informatie te verzamelen ter voorbereiding van genoemd visietraject en in dat kader opgedane strategische inzichten te bundelen. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de ervaringen van andere gemeenten, zoals in het stedennetwerk G40, het Netwerk Directeuren Sociaal Domein of tijdens peer-review bijeenkomsten "Sturing met Kwaliteit" binnen het Programma Sociaal Domein.

2 *Implementeer een aantal quick wins in de uitvoering*
Parallel aan het visietraject is het nodig de komende maanden de ingezette stappen om de tekorten terug te dringen te versterken. Vooral op de domeinen Jeugd en Wmo (specifiek: beschermd wonen) is op de gebieden inkoop, monitoring en de toegang winst te behalen. Voor Participatie is uiteindelijk winst te behalen in het leggen van de verbinding met de wijkteams maar zit deze veeleer in de benadering van de cliënten op een aandachtige en contextafhankelijke manier.

   Voor al deze 'quick wins' geldt dat het belangrijk is dat de bestuurders commitment uitspreken om te 'doen wat nodig is': scherpe gesprekken voeren in de toegang om samen duiding te geven aan ongewenste overschrijdingen en eigenaarschap te creëren bij verwijzers en aanbieders.

   Monitoring
   - Zet in op verbetering van de kwaliteit van het berichtenverkeer. U staat reeds in verbinding met het Ketenbureau I-SociaalDomein om hier stappen in te zetten.
   - Investeer in de capaciteit van dataspecialisten om te ondersteunen
   - Vertaal de zorginhoudelijke maatregelen naar uitkomsten

Toegang

- Onderzoek de werkdruk van de sociale wijkteams. Stel met de sociale wijkteams een escalatiemodel op als begeleiding in de sturing op budgetten.
- Ga met overige verwijzers periodiek in gesprek over de kostenontwikkelingen, trends in verwijzingen en signalen van ongewenste overschrijdingen.

Inkoop en bekostiging

- Intensiveer de sturing op de aanbieders die richting de grootste overschrijdingen gaan. Voer met hen 'het goede gesprek' vanuit gedeeld eigenaarschap.
- De kostenregeling beschermd wonen moet nog uitgewerkt worden. In de tussentijd is het wel mogelijk om met aanbieders in gesprek te gaan over hoe ze de voorzieningen afbouwen gezien de landelijke ontwikkelingen. Dit vereist verdere uitwerking, bijvoorbeeld in een hierop gericht onderzoek- en adviestraject. (Breda, Dordrecht, Almere, etc.)

3 *Werk vervolgens toe naar een kwaliteitscyclus met de focus op grip houden*

De stip op de horizon op het gebied van grip houden is toe te werken naar een kwaliteitscyclus, waarin periodiek de beleidsimpact wordt geëvalueerd. Dit in dezelfde open gesprekken met Raad, College en ambtenaren. Het dashboard op basis van de opgestelde indicatoren geeft inzicht in de bereikte effecten en waar bijsturing nodig is.

Voorgestelde fasering

Q1 en Q2 2020 Quick wins operationalisering visie.

De gemeente Arnhem heeft aparte programma's voor de verschillende onderdelen van het sociaal domein. Geef de programmamanagers sociaal domein de opdracht om deze programma's per sector gestructureerd te vertalen naar heldere actuele standpunten op inhoud én financiën, en redeneerlijnen om te komen van visie tot uitvoering inclusief prestatie-indicatoren.

Q1 en Q2 Quick wins monitoring en uitvoering.

Met het oog op de ontstane tekorten, is het aan te bevelen de top-3 van meest ongewenste overschrijdingen met prioriteit aan te grijpen voor een consequente doorvertaling van de visie naar prestatie-indicatoren en de monitoring hiervan en sturing hierop uit te werken. Leer hierbij van de ervaringen van vergelijkbare gemeenten. In de G40 zijn meer gemeenten die hun grip op het sociaal domein hebben vergroot of willen vergroten. Zoek elkaar op en wissel geleerde lessen uit om de herijking te versnellen.

Q3-Q4 Formuleren integrale visie.

Vanuit de geoperationaliseerde visies per sector is het nog een kleine stap om deze over elkaar te leggen en van hieruit een actuele overkoepelende visie te formuleren. Ten opzichte van de huidige visie dient hier dan nog expliciet een financieel perspectief aan te worden toegevoegd.

Q1-Q4 Parallel proces ontwikkeling duurzame visie.

Het vergt tijd en dialoog om samen te komen tot een duurzaam antwoord op het devies 'doen wat nodig is'. Het is aan te bevelen dit gesprek in het College en met de Raad aan te gaan. Daarbij is het nadrukkelijke advies om dit onder begeleiding van een externe procesbegeleider te doen. De uitkomsten van dit gesprek vormen de basis voor een toekomstbestendige visie en gedragen politieke keuzes ten behoeve van de financiële beheersbaarheid passend bij Arnhem.

Bijlage I – Grip…

Grip in het sociaal domein of elders heeft steeds te maken met twee onderdelen: inzicht en handelingsperspectief. Om grip te kunnen hebben moet je weten welke ontwikkelingen zich voordoen en vervolgens moet je hier in meer of mindere mate sturing aan kunnen geven óf op kunnen anticiperen. Zonder dit laatste is er geen sprake van grip maar alleen van inzicht. Daarbij is het goed om te realiseren dat, zeker in het sociaal domein, er vrijwel nooit sprake kan zijn van volledige grip. Er is altijd sprake van (de kans op) externe beïnvloeding die buiten het handelings- en zichtsvermogen ligt en waar maar in beperkte mate op geanticipeerd kan worden. Gelukkig betreft dit over het algemeen maar een beperkt deel van het domein.

Het hebben van grip begint zoals gezegd met het hebben van inzicht. Echter ook inzicht komt niet vanzelf en vraagt een afbakening en een antwoord op de vraag: waar wil je inzicht in hebben? Zonder nu te verzanden in een eindeloze afpel exercitie tot de kern van de scope van je gewenste inzicht kunnen we voor het gemeentelijke sociaal domein stellen dat de visie het startpunt vormt van grip. In een visie verwoord een gemeente namelijk een ideaal toekomstbeeld voor (een deel van) je gemeente. Hierin wordt geschetst hoe de lokale samenleving functioneert, welke maatschappelijke resultaten worden bereikt en wat de uitgangspunten vormen waarmee dat ideaalbeeld gerealiseerd kan worden. Het laat zien wat je als gemeente in de kern het allerbelangrijkste vindt, zowel t.a.v. het uiteindelijke doel als ook v.w.b. de af te leggen route. Een visie hoort richting te geven en wel op z'n wijze dat duidelijk is welke richting gekozen wordt en op welke manier deze richting bewandeld wordt.

Met name die duidelijkheid blijft een lastig aspect van iedere visie en is ook inherent aan het concept visie. Een visie is namelijk een geabstraheerde beschrijving van een toekomstsituatie die in de praktijk altijd veel complexer is en gekend wordt door vele nuances. De taal die gebruikt wordt voor het beschrijven van een visie bestaat dan ook voornamelijk uit abstracte begrippen die goed zijn om een beeld te schetsen maar ontoereikend zijn om een precies beeld, met alle specificaties, te tekenen. Zo blijven veel visies dan ook hangen in 'container' begrippen zonder dat ze houvast geven aan de mensen die uitvoering moeten geven aan die visie. Om een visie te kunnen laten werken is het dan ook nodig om een vertaalslag te maken waarbij voor gemeenten de vraag: 'wat wil ik concreet zien veranderen op straat/in de wijk/bij mensen thuis?' steeds opnieuw zo concreet mogelijk beantwoord moet worden. Met een dergelijke vertaling wordt een visie namelijk pas hanteerbaar, en voor het krijgen van grip niet onbelangrijk, en ook meetbaar en vervolgens stuurbaar.

Om een visie ook meetbaar te maken moet deze vertaling eerst nog geoperationaliseerd worden, hetgeen betekent dat er indicatoren geformuleerd worden die meetbaar zijn en bij voorkeur niet al te veel administratieve lasten met zich meebrengen, maar dit is over het algemeen een relatieve makkelijke doorontwikkeling. De voornaamste moeilijkheid bestaat uit het concreet maken van een visie omdat dit gepaard gaat met het maken van keuzes en het trekken van duidelijke grenzen.

Om te komen tot inzicht is er naast deze uitwerking nog één belangrijk aspect nodig en dat is een beleidstheorie (ofwel een effecttheorie). Dit betreft een uitwerking van de redeneerlijn die loopt van de inzet van middelen (input) en de uitvoering van activiteiten (throughput) naar de concrete resultaten (output) en de directe (outcome) en indirecte (impact) effecten. Deze redeneerlijn maakt in feite zichtbaar met welke concrete handelingen bepaalde resultaten effecten verwacht worden behaald te worden. Daarbij gaat het in eerste instantie niet om reeds op voorhand vastgestelde causale relaties. Het mag best zo zijn dat redeneerlijnen achteraf niet blijken te kloppen. Door ze echter te expliciteren wordt het wel mogelijk om ze ook te toetsen en is het naderhand ook mogelijk om bij te sturen.

Het sturingsaspect van grip is met het juiste inzicht vervolgens niet meer dan draaien aan de knoppen die gegeven zijn. Deze knoppen zitten verwerkt in de organisatie van het sociaal domein (bijv. de organisatie van de toegang), de gekozen bekostigingssystematiek en de contracten met zorgaanbieders. Uiteraard hangt de mate

van sturing af van de mate waarin de sturingsmogelijkheden ook geborgd zijn in uitvoeringsrichtlijnen, afspraken en opgenomen contractuele verplichtingen. Er is echter meer mogelijk door naast de formele sturingsmogelijkheden ook de informele sturingsmogelijkheden te benutten. Die zitten veeleer in het regelmatig, in onderling vertrouwen voeren van gesprekken en het creëren van een gezamenlijk eigenaarschap. Dit kost echter wel tijd en vaak ook het nodige geduld. Onderling begrip ontstaat namelijk niet zomaar. Desalniettemin heeft deze vorm van sturing te allen tijden wel de voorkeur boven de formele sturingsmogelijkheden. Het sociaal domein is namelijk een complex ecosysteem dat zich nooit helemaal laat vangen in afspraken, contracten of procedures en in een dergelijk ecosysteem heb je meer aan een partner dan aan ee nopdrachtnemer.

In onderstaand figuur is de vertaling van de visie naar operationele indicatoren en de beleidstheorie schematische weergegeven.

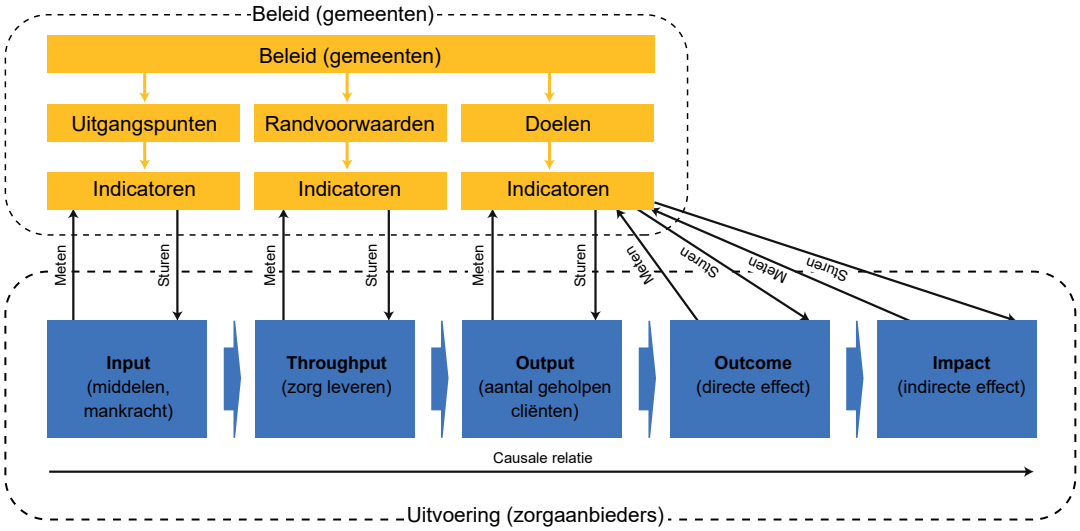

Bijlage II – Gegevensrapportage

Om een beeld te scheppen van hoe de gemeente Arnhem er uit ziet in cijfers, is een gegevensrapportage opgesteld. Die ligt hier voor u. Het is een globaal en algemeen beeld van Arnhem, het sociaal domein en de gemeentelijke uitgaven daaraan. Daarbij wordt aangetekend dat een beeld in cijfers nooit een volledig beeld geeft.

Deze rapportage bestaat uit een selectie van de cijfers over Arnhem uit de voor de commissie vrij toegankelijke databronnen. Deze zijn ontleend aan CBS Statline en de gemeentelijke monitor sociaal domein, tenzij anders vermeld. Dit zijn de volgende cijfers:

- Algemene kengetallen over Arnhem en haar sociaal domein (afhankelijk van eventuele opvallendheden in het algemene beeld bevat dit hoofdstuk meer of minder cijfers);
- Gebruik jeugdhulp;
- Jeugdhulpgebruik per verwijzer;
- Wmo per arrangement (ondersteuning thuis, hulp bij huishouden, verblijf en opvang, hulpmiddelen);
- Gebruik voorzieningen participatiewet;
- Uitgaven sociaal domein, inclusief opvallende afwijkingen t.o.v. de begroting.

Waar mogelijk is geprobeerd deze cijfers uit Arnhem zoveel mogelijk door de tijd heen te presenteren en te vergelijken met gelijksoortige gemeenten, waarbij vaak gekozen is voor een vergelijking met gemeenten van vergelijkbare grootte (100.000 tot 300.000 inwoners), gemeenten met een vergelijkbare stedelijkheid (sterk stedelijk) en gemeenten in heel Nederland. Wanneer wordt gesproken van de controlegroepen, gaat het om deze drie groepen, tenzij anders aangegeven.

Als onderdeel van de gegevensverzameling zijn ook het Kenniscentrum Handhaving en Naleving (KCHN) van de VNG en het Ketenbureau i-Sociaal Domein gevraagd om hun kennis over de gemeente Arnhem te delen.

1 Opvallend voor Arnhem

Hieronder worden kort de belangrijkste bevindingen in deze rapportage weergegeven.

- Jeugdhulpgebruik zonder verblijf stijgt harder dan in de controlegroepen, meer dan tweemaal zo snel.
- Wmo-voorzieningengebruik stijgt vrij snel in de periode 2016 - 2018. Beschermd wonen-regio Arnhem heeft het een-na-hoogste gemiddelde gebruik van beschermd wonen-voorzieningen in het land.
- Hoewel het gebruik van voorzieningen uit de Participatiewet (bijstandsuitkeringen) zich normaal ontwikkelt en redelijk stabiel is, is het bijzonder hoog: bijna twee keer zo veel als de controlegroepen.
- De totale uitgaven aan het sociaal domein zijn in 2017 ~50 procent hoger per inwoner dan de controlegroepen sterk stedelijk en 150.000-250.000 inwoners. Gezien de centrumfunctie van de gemeente Arnhem moet dit voor een deel in context bezien worden. Uitgaven rond arbeid (inkomensregelingen en participatie) zijn vele malen hoger dan de controlegroepen. Daarnaast valt nog op dat de uitgaven aan jeugd lager zijn dan in de controlegroepen, ondanks de harde stijging van het aantal jeugdhulpvoorzieningen[6]. Hiertoe zou inzicht moeten worden gegeven in de ontwikkelingen van de uitgaven hieraan.

2 Kengetallen Arnhem en haar sociaal domein

- **Inwoners:** Arnhem heeft op 1 januari 2019 159.265 inwoners.
- **Geografisch en kernen:** Arnhem heeft een oppervlakte van 101,54 km².
- **Stedelijkheid:** Arnhem heeft een bevolkingsdichtheid van 1.628 inwoners per vierkante kilometer landoppervlakte, waardoor het in de controlegroep 'sterk stedelijk' valt. Ter vergelijking: het Nederlands gemiddelde is ongeveer 510 inwoners per vierkante kilometer.

6 Deze conclusie komt niet overeen met de gegevens zoals deze staan vermeld op waarstaatjegemeente.nl De achtergrond van deze discrepantie is niet nader onderzocht.

- **Leeftijdsopbouw:** Arnhem is een relatief weinig vergrijsde gemeente met voornamelijk een hoger percentage inwoners in de leeftijdsgroep 23 tot 50 jaar. Zie gestapelde staafdiagram hieronder.

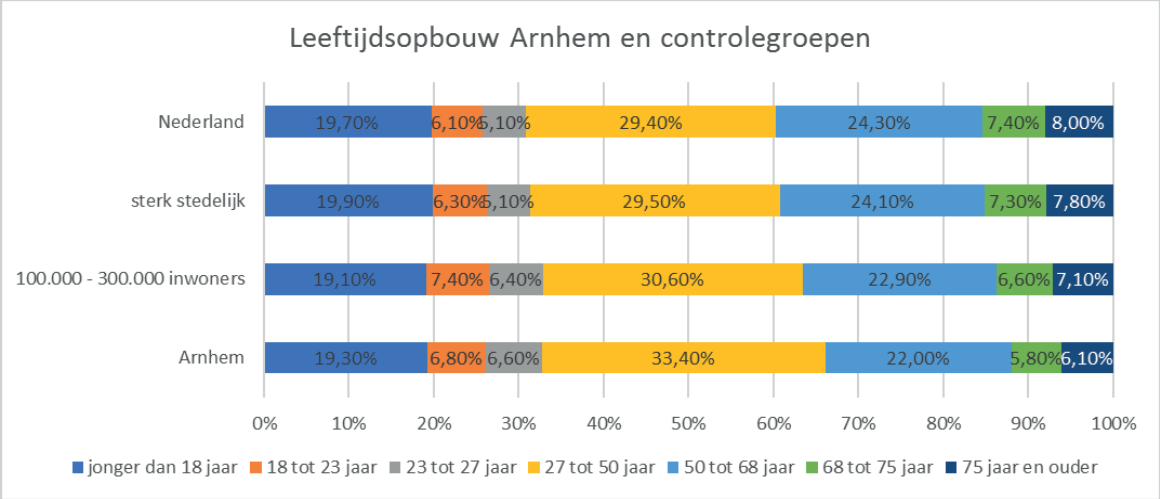

- **Jongeren tot 18 jaar:** Arnhem telt op 1 januari 2018 30.404 inwoners die jonger dan 18 jaar oud zijn.
- **Migratieachtergronden:** 67,9 procent van de bevolking is autochtoon, van de overige 32,1 procent heeft 11,6 procent een westerse migratieachtergrond en 20,5 procent een niet-westerse. Ter vergelijking: het Nederlands gemiddelde is 76,9 procent autochtoon, naast 10,1 procent met een westerse migratieachtergrond en 13,1 procent met een niet-westerse migratieachtergrond.
- **Opleidingen:** Arnhem heeft relatief iets meer hoogopgeleiden (45,3 procent) in de beroepsbevolking dan de controlegroepen 100.000 – 300.000 inwoners (40,5 procent), sterk stedelijk (36,3 procent) en Nederland (37,2 procent). Arnhem heeft daarentegen juist 2 tot 7 procentpunt minder laag- en middelbaar opgeleiden dan de controlegroepen.
- **Werkzame beroepsbevolking:** Arnhem heeft in 2018 654 werkenden per 1000 inwoners; dat is minder dan de controlegroepen (allen precies 672 werkenden per 1000 inwoners).
- **Lage inkomens[7]:** 13,8 procent van de huishoudens had in 2015 een laag inkomen, waarvan 5,7 procentpunt langdurig laag. Landelijk was dit gemiddeld 8,2 respectievelijk 3,1 procent, en in de mediane gemeente was dit 5,5 procent respectievelijk 1,8 procent. Arnhem is daarmee met afstand de gemeente met relatief en absoluut de meeste lage inkomens die de visitatiecommissie tot dusver heeft bezocht.
- **Gestapelde voorzieningen sociaal domein:** de gemeente Arnhem heeft relatief veel huishoudens met voorzieningen uit de Participatiewet, evenals een combinatie van Participatiewet en een Wmo-voorziening. Verder is er geen sprake van bijzondere stapeling. Dit is te zien in staafdiagrammen 1 en 2 hieronder.

7 De lage-inkomensgrens van het CBS is 9250 euro besteedbaar inkomen (ex. gebonden toeslagen) per huishouden per jaar volgens het prijspeil van het jaar 2000. Omgerekend naar 2019 is dit ongeveer 13.140 euro. Langdurig lage inkomens blijven vier jaar of langer onder deze grens.

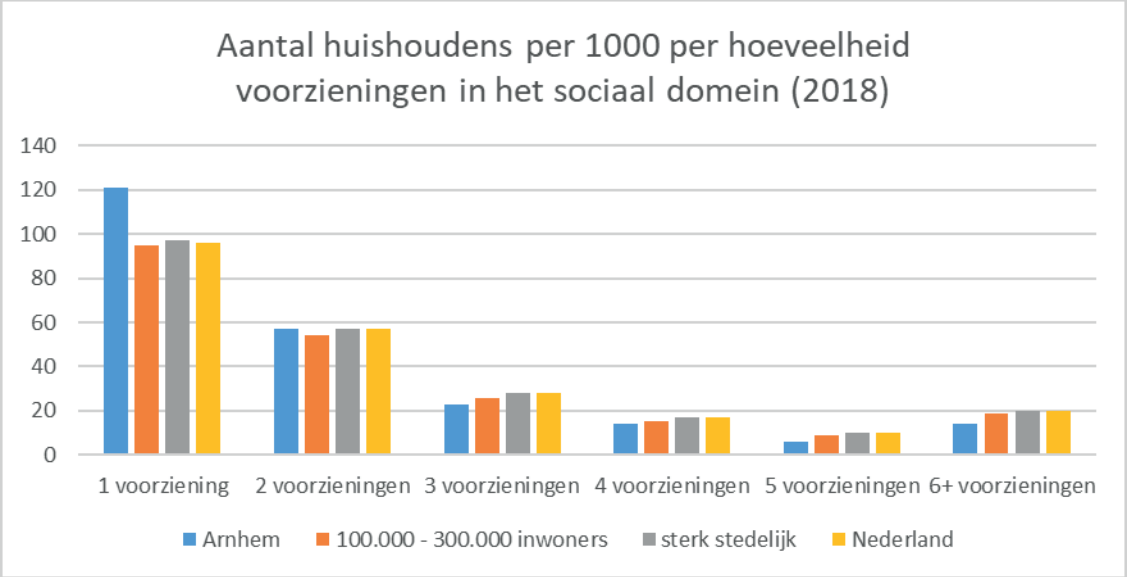
Aantal huishoudens per 1000 per hoeveelheid voorzieningen in het sociaal domein (2018)
140
120
100
80
60
40
20
0
1 voorziening
2 voorzieningen
3 voorzieningen
4 voorzieningen
5 voorzieningen
6+ voorzieningen
Arnhem
100.000 - 300.000 inwoners
sterk stedelijk
Nederland

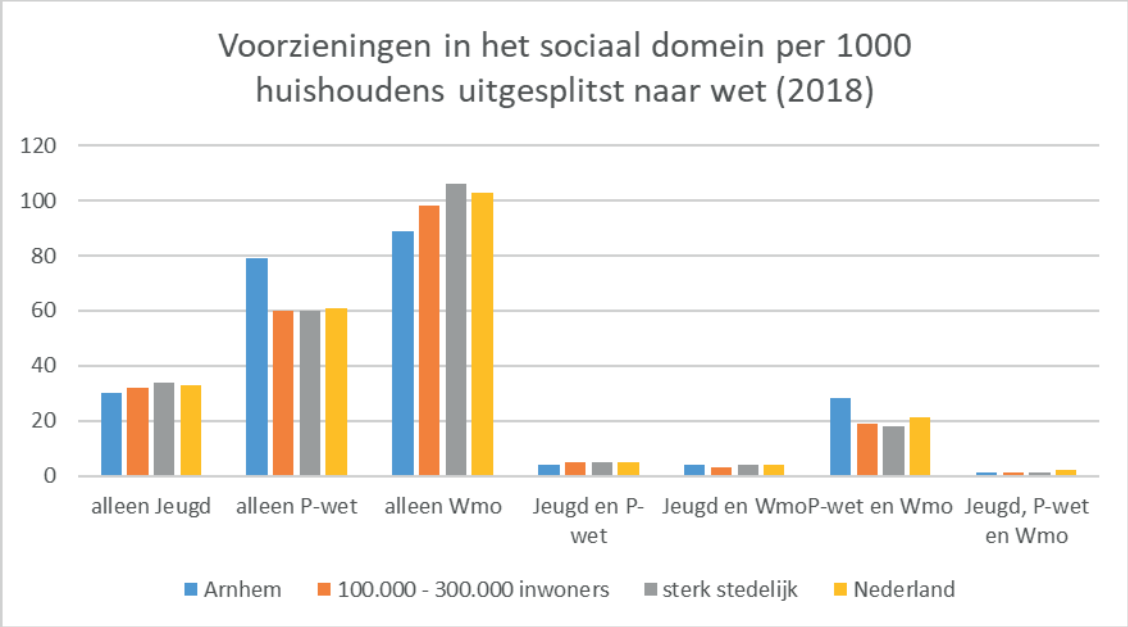
Voorzieningen in het sociaal domein per 1000 huishoudens uitgesplitst naar wet (2018)
120
100
80
60
40
20
0
alleen Jeugd
alleen P-wet
alleen Wmo
Jeugd en P-wet
Jeugd en Wmo
P-wet en Wmo
Jeugd, P-wet en Wmo
Arnhem
100.000 - 300.000 inwoners
sterk stedelijk
Nederland

3 Jeugd

- Arnhem heeft gedurende 2015 tot en met 2018 vergeleken met de controlegroepen een hoog aantal jeugdhulptrajecten zonder verblijf per 1000 jongeren gekregen. Dit is te zien in grafiek 1. Dit aantal stijgt over de genoemde periode sterk, van relatief laag vergeleken met de controlegroepen naar hoger dan alle controlegroepen. Over de totale gemeten periode gezien is er een stijging van 54,3 procent, waar de controlegroepen in dezelfde perioden stijgingen laten zien van 22 (sterk stedelijk), 29 (100.000 – 300.000 inwoners) en 26 (Nederland) procent.

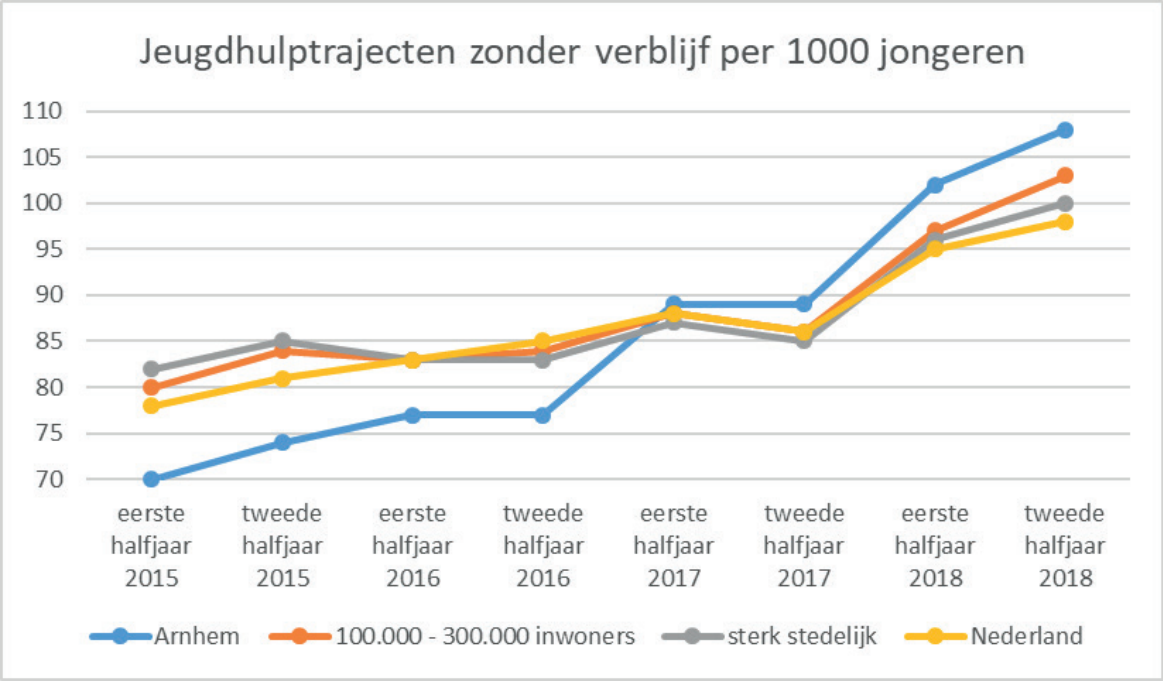

- Het aantal jeugdhulptrajecten met verblijf per 1000 jongeren blijft stabiel gedurende de periode 2015 tot 2018. Het aantal jeugdbeschermings- en jeugdreclasseringsmaatregelen daalt licht in dezelfde periode. Dat is in lijn met de trend van de controlegroepen in; hierom is er geen aparte grafiek aan gewijd. Wel wordt nog opgemerkt dat het aantal jeugdreclasseringsmaatregelen per 1000 jongeren iets hoger is dan in de controlegroepen: in Arnhem is dit 5, in de controlegroepen 3 (beide tweede helft 2018).

- **Jeugdhulptrajecten per verwijzer:** uitgesplitst naar verwijzer heeft zowel Arnhem als jeugdregio Arnhem een vrij hoog aandeel jeugdhulptrajecten gestart door de huisarts, zelfs als gecorrigeerd wordt voor het (zeer lage) aantal onbekende/ontbrekende verwijzers. Zie de onderstaande drie taartdiagrammen; in de taartpunten staan de percentages van het aantal jeugdhulptrajecten dat door de corresponderende verwijzer is gestart.

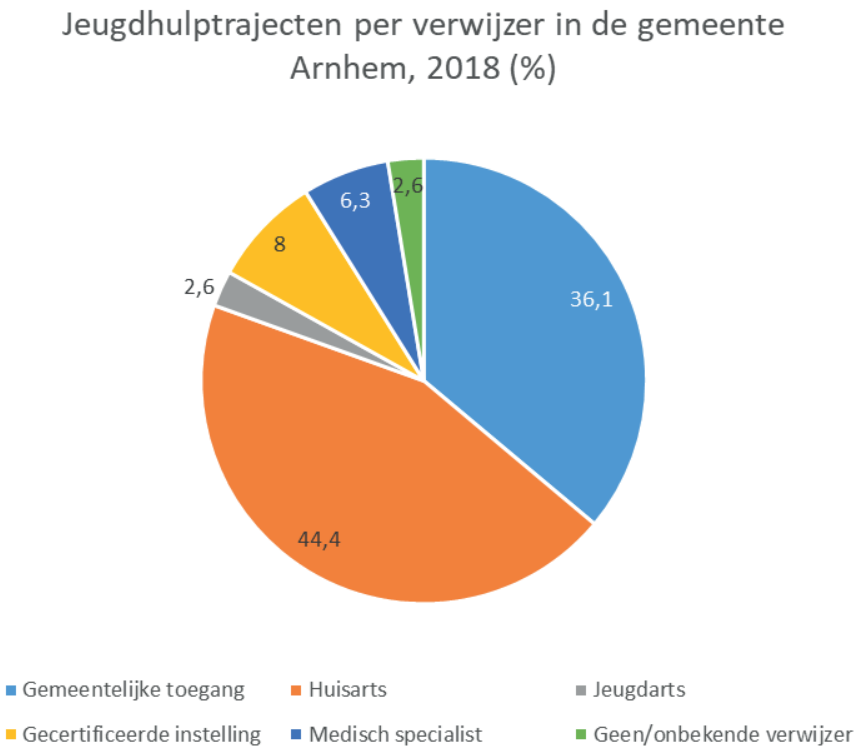
Jeugdhulptrajecten per verwijzer in de gemeente Arnhem, 2018 (%)
36,1
44,4
2,6
8
6,3
2,6
Gemeentelijke toegang
Huisarts
Jeugdarts
Gecertificeerde instelling
Medisch specialist
Geen/onbekende verwijzer

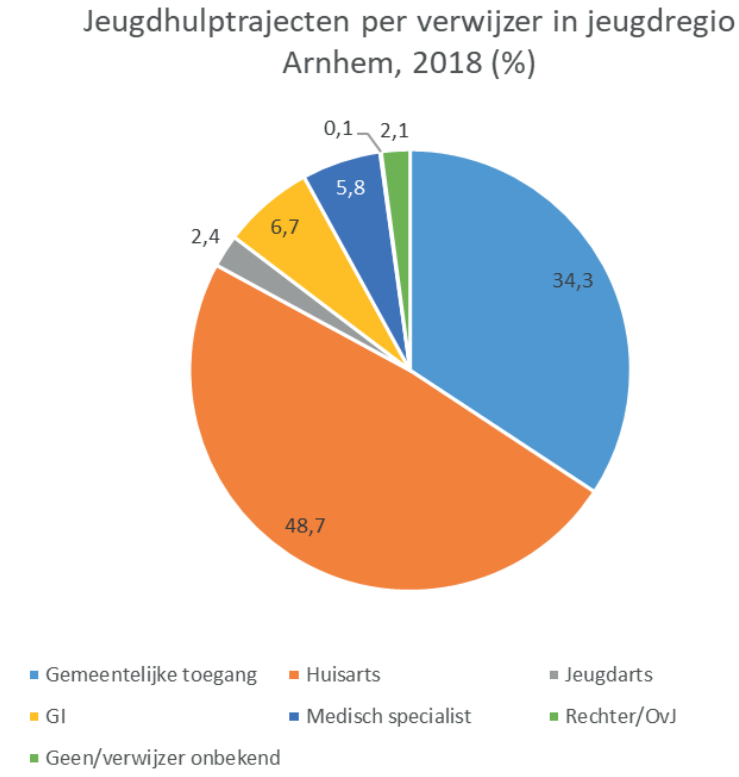
Jeugdhulptrajecten per verwijzer in jeugdregio Arnhem, 2018 (%)
34,3
48,7
2,4
6,7
5,8
0,1
2,1
Gemeentelijke toegang
Huisarts
Jeugdarts
GI
Medisch specialist
Rechter/OvJ
Geen/verwijzer onbekend

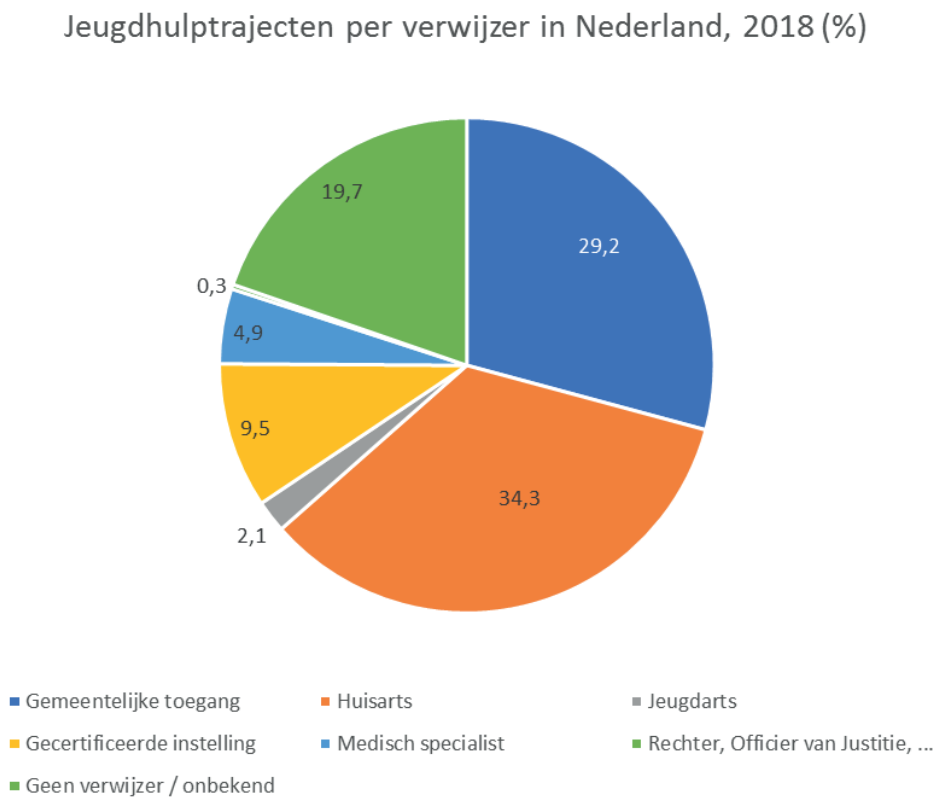

- **Herhaald beroep:** van de begonnen trajecten in 2018 is 24,8% een herhaald beroep, wat iets lager is dan de regionale (26,5) en landelijke (27,5) percentages. Deze percentages fluctueren per jaar van 2016 tot 2018 voor de gemeente Arnhem tussen de 22 en 25 procent, waar de controlegroepen consequent iets hogere percentages herhaald beroep hebben (24 tot 29 procent).

4 Wmo

- **Gebruik Wmo-voorzieningen:** het gebruik per 1000 inwoners van alle typen Wmo-voorzieningen is in de tweede helft van 2018 hoog vergeleken met alle controlegroepen, voornamelijk op hulp bij het huishouden en ondersteuning thuis.

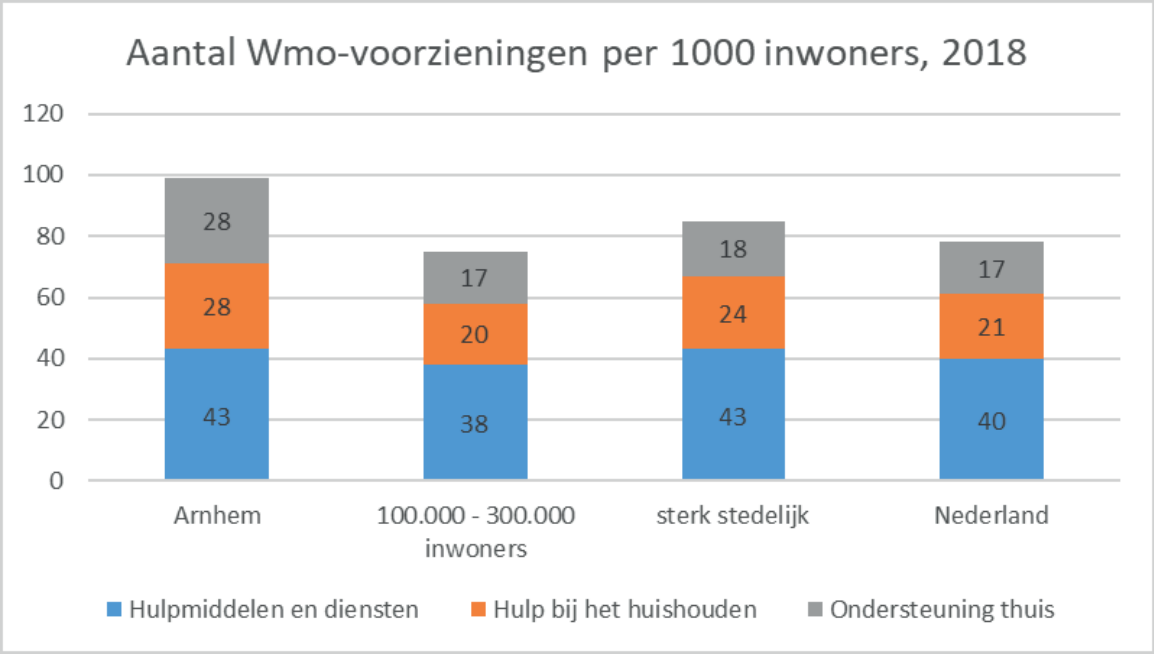

- **Ontwikkelingen gebruik Wmo:** het totale gebruik van alle Wmo-voorzieningen neemt over de periode 2016 – 2018 sterk toe, van 50 maatwerkvoorzieningen per 1000 personen in 2016 naar 83 in 2018. Er zijn geen gegevens over 2015. De sterke groei van 2016 op 2017 is voor een groot deel toe te schrijven aan een plotselinge verdubbeling van het aantal geregistreerde voorzieningen in de categorie hulpmiddelen en diensten (van 20 per 1000 inwoners naar 44).

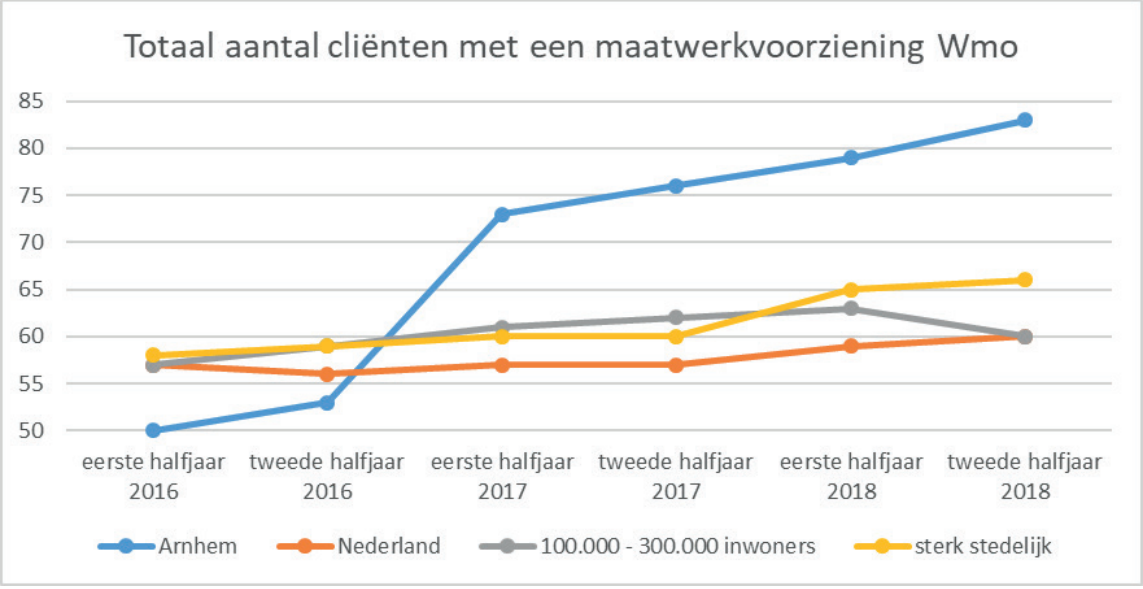

- **Mantelzorg:** 10,5 procent van de volwassen inwoners van Arnhem geeft aan mantelzorg te verlenen. Dit is minder dan de 14,2 procent in heel Nederland die dat aangeeft, en de 13,5 en 14,4 procent in de twee andere controlegroepen.
- **Cliëntervaring Wmo:** de verschillende aspecten van de Wmo-voorzieningen in Arnhem krijgen in 2017 van de Wmo-gebruikers cijfers van 7,0 tot 8,7. Daarmee doet Arnhem het met name beter op het aspect 'ondersteuning past bij mijn hulpvraag' (8,7), en scoort de gemeente wat minder op het aspect 'met de ondersteuning kan ik beter dingen doen' (7,0)
- **Beschermd wonen:** Arnhem behoort tot de beschermd wonen-regio Arnhem. In deze regio maken 1290 inwoners gebruik van beschermd wonen, ofwel 3,1 inwoners per 1000 inwoners. Dat is meer dan het landelijk gemiddelde van 2,0 inwoners per 1000 inwoners en de regio heeft hiermee na regio Apeldoorn het hoogste gemiddelde van het land.

5 Participatie

- **Bijstand:** Arnhem heeft 79 bijstandsontvangers per 1000 inwoners in de tweede helft van 2018; dat is veel meer dan de controlegroepen 100.000 – 300.000 inwoners (46) en sterk stedelijk (41) en het Nederlandse gemiddelde (39).
- **Ontwikkeling hoeveelheid inwoners met bijstand:** is te zien in de onderstaande grafiek. Arnhem laat grotendeels dezelfde ontwikkeling zien als de controlegroepen met een piek in 2016 / 2017.

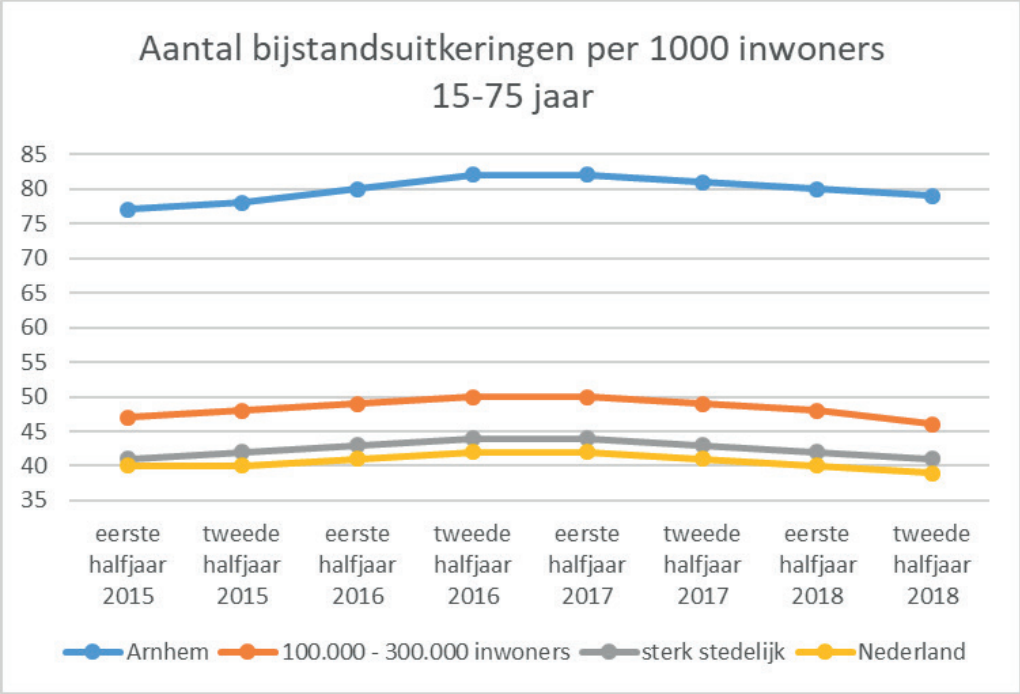

- **Gebruik re-integratievoorzieningen:** Arnhem heeft gedurende de periode 2015-2018 een laag gebruik van re-integratievoorzieningen dat daalt: 18,1 per 1000 inwoners eind 2015, dalend tot 8,3 in 2018. Ter vergelijking: in de controlegroepen zijn er tussen de 20 en 26 re-integratievoorzieningen per 1000 inwoners.

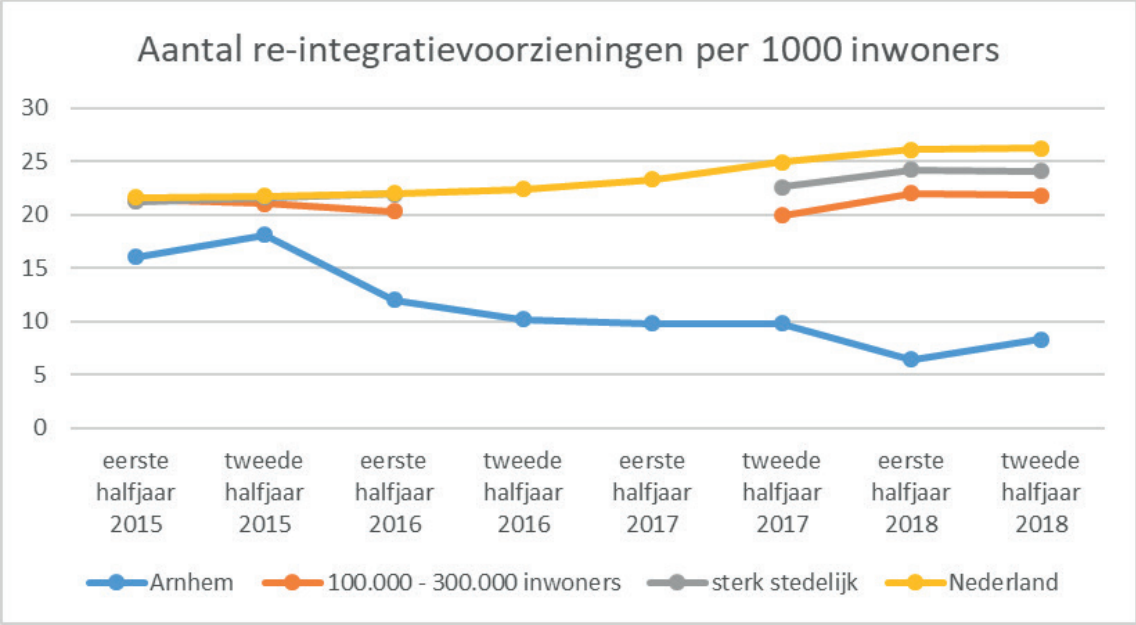

6 Begroting & realisatie sociaal domein 2017

De uitgaven per inwoner in de gemeente Arnhem ten opzichte van de controlegroepen[8] in 2017, het meest recent openbaar beschikbare jaar, staan in onderstaande tabel. Arnhem geeft in totaal 2511,6 euro per inwoner uit aan het sociaal domein; dat is ongeveer 45 tot 60 procent meer dan de controlegroepen 150.000-250.000 inwoners en sterk stedelijk. Daar dient wel bij opgemerkt te worden dat Arnhem als centrumgemeente bijvoorbeeld verantwoordelijk is voor beschermd wonen, wat meestal een verhoging van uitgaven oplevert bij geëscaleerde zorg 18+ (en niet elke gemeente in deze controlegroepen is centrumgemeente). Daarnaast vallen de volgende zaken op:

Posten met hoge uitgaven in vergelijking met controlegroepen

Bij de kostenposten waar meer per inwoner aan wordt uitgegeven dan door alle controlegroepen wordt ook vaak fors meer aan uitgegeven, in alle gevallen 50% hogere uitgaven of meer. Deze posten zijn de wijkteams, inkomensregelingen, begeleide participatie, arbeidsparticipatie, maatwerkdienstverlening 18+ en geëscaleerde zorg 18+.

Posten met lage uitgaven in vergelijking met controlegroepen

Daar tegenover staat dat Arnhem juist minder per inwoner uitgeeft (dan de controlegroepen 150.000-250.000 inwoners en sterk stedelijk) aan samenkracht en burgerparticipatie, maatwerkvoorzieningen Wmo, maatwerkdienstverleningn 18- en geëscaleerde zorg 18-.

Posten met afwijkende uitgaven in vergelijking met begroting

Gezien enkele grote afwijkingen ten opzichte van de begroting (bijvoorbeeld, een begroting voor de wijkteams van 4 euro per inwoner) is dit gedeelte niet meegenomen ter analyse. Deze gegevens lijken, tenminste deels, onjuist ingevoerd.

Lasten* gemeenten (IV3) 2017 - Arnhem

	Gemeente Arnhem	Gemeentegrootte 150 000 tot 250 000 inwoners	Stedelijkheidsklasse sterk stedelijk	Nederland
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	95,9	131,6	112	115,3
6.2 Wijkteams	100,2	79,1	56,9	55,1
6.3 Inkomensregelingen	869,5	595	507,8	473,5
6.4 Begeleide participatie	314,6	167	150,8	147,6
6.5 Arbeidsparticipatie	125,1	61,4	53,4	52,3
6.6 Maatwerkvoorziening (WMO)	32,2	37,3	40,9	36,5
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	302,7	174,7	170	167,1
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	230,2	255,3	247,8	208,4
6.81 Geescaleerde zorg 18+	403,5	273,5	187,7	122,7
6.82 Geescaleerde zorg 18-	37,7	63,9	50,5	36,1
Totaal	2511,6	1838,8	1577,8	1414,6
*Uitgedrukt in euro per inwoner				

8 Let op: in tegenstelling tot in eerdere controlegroepen valt Arnhem hier niet in de controlegroep 100.000 tot 300.000 inwoners, maar in de controlegroep 150.000 tot 250.000 inwoners.

Bijlage III – Feitelijke bevindingen

Visie/Uitgangspunten

1 De gemeente Arnhem beschikt over een gedateerde, niet integrale visie op het sociaal domein die niet wordt doorleefd en niet is geoperationaliseerd.
   1 De leidende principes voor de Arnhemse visie op het sociaal domein dateren uit 2013. De visie gaat uit van jeugd en Wmo ('zorgdomein'). Deze visie is in de tussentijd niet meer bijgesteld.
   2 In de daarop gebaseerde documenten en programma's is steeds sprake van een sector/domein eigen aanpak (apart voor Jeugd, WMO en Participatie). Van samenhangende maatregelen is geen sprake.
   3 In het kader van de oplopende kosten is de aandacht vooral op de producten en productontwikkeling gericht zonder dat verwezen wordt of geëxpliciteerd is op welke wijze deze samenhangen met de oorspronkelijke visie.
   4 Zowel de visie als ook de voorgestelde maatregelen zijn niet geoperationaliseerd naar effect-, kwaliteits- en prestatieindicatoren en/of criteria waarmee de voortgang en ontwikkeling van het sociaal domein gevolgd kan worden.
2 De visie op het sociaal domein heeft Arnhem nog niet bijgesteld, onder meer omdat pas relatief recent besef ontstaat dat de financiële middelen ook in de toekomst ontoereikend zullen zijn. Hierin is Arnhem niet uniek: veel gemeenten gingen -en gaan- uit van een tijdelijke boeggolf. Zeker in de afrondende fase van het visitatietraject lijkt politiek-bestuurlijk meer ruimte te bestaan om fundamentele vragen over het sociaal domein te stellen.
3 Als gevolg van deze visie heeft geen vertaling plaatsgevonden naar de verschillende subdomeinen van het sociaal domein en is sprake van inconsistentie tussen enerzijds de visie en anderzijds de uitwerkingen die wel hebben plaatsgevonden.
   1 De perspectiefnota bestaat uit losse hoofdstukken voor de verschillende onderdelen van het sociaal domein (Jeugd/Wmo, participatie) en bevat geen integrale visie over de gebiedsgerichte lijn die is ingezet om meer vanuit de wijk te organiseren.
   2 De gesprekken over de beheersbaarheid zijn vooral gericht op de korte termijn. Gesprek over structurele oplossingen op de langere termijn wordt nog niet gevoerd.
   3 In de perspectiefnota zijn 10 bewegingen opgenomen op basis van inhoudelijke en procesmatige doelen en uitgangspunten, zoals 'van tweedeling naar kansengelijkheid' en 'van sturen op input naar sturen op impact'. De opgenomen maatregelen zijn gericht op korte en lange termijn maar zijn niet geoperationaliseerd en verbonden aan de visie.
   4 In de perspectiefnota zijn diverse inhoudelijke en procesmatige doelen en uitgangspunten geformuleerd, maar geen financiële doelen. De financiële samenvatting gaat nog uit van een cumulatief tekort dat met de algemene reserve verrekend kan worden.

Monitoring

4 De kwaliteit van de data heeft de aandacht maar is vooralsnog beperkt.
   1 De kwaliteit van de data afkomstig uit de financiële administratie is beperkt als gevolg van het hanteren van de wettelijke mogelijkheid om tot 5 jaar na dato declaraties van zorgaanbieders te verwerken.
   2 De kwaliteit van de data uit het berichtenverkeer is beperkt. Start- en stopberichten of melding over de op- en/of afschaling van zorg lijken niet goed bijgehouden te worden. Ook lijkt de verbinding tussen zorg en indicatie niet goed navolgbaar. Als gevolg hiervan kan niet nagegaan worden of de ingediende factuur overeenkomt met de geleverde zorg. (voorbeeld: stel dat 10 behandelingen zijn voorgeschreven, maar tussentijds is besloten dat 4 behandelingen afdoende zijn, dan kan de gemeente een factuur ontvangen voor 4 behandelingen en niet weten of dit de eindfactuur betreft. In theorie kan de aanbieder nog 6 behandelingen factureren terwijl deze niet zijn gerealiseerd.)
   3 Aanvullende data (naast de data uit de financiële administratie en het berichtenverkeer) zijn er vrijwel niet i.v.m. de keuze om de administratieve lasten zo laag mogelijk te houden.

5 De huidige monitor is in ontwikkeling maar geeft vooralsnog beperkt inzicht in de ontwikkelingen binnen het sociaal domein en het ontbreekt aan nadere duiding van deze ontwikkelingen.
   1 In de raadsbrief eind 2018 is de wens geuit om eerder en beter te weten wat er gebeurt om eerder en doelgerichter in te kunnen grijpen in de ontwikkeling in de zorgkosten. In 2019 is het proces in gang gezet om de monitoring aan te scherpen.
   2 In de maandrapportages zijn enkel cijfermatige gegevens opgenomen die betrekking hebben op de ontwikkelingen in het zorggebruik, de financiën en de in- en uitstroom. Gezien de kwaliteit van de data (zie ook bevinding 4) is het waarheidsgehalte van de rapportages beperkt.
   3 In de monitoring ontbreekt momenteel duiding van de cijfers. Zo is de stijging van begeleiding bij beschermd thuis herkend maar is niet duidelijk wat de oorzaken hiervan zijn (en ook niet of dit cf. de visie gewenst is).
   4 Vooralsnog is geen grondige analyse gemaakt van de ontwikkelingen in de zorg. Ambtelijke pogingen hiertoe, in antwoord op de raadsbrief eind 2018, zijn nog niet geland in een gestructureerde aanpak voor een analyse.

Toegang

6 De toegang in Arnhem wordt, mede door de inzet van de sociale wijkteams, (te) goed gevonden en wordt door de inwoners hoog gewaardeerd.
   1 In de helft van de verwijzingen naar jeugdhulp is sprake van verwijzingen door een andere verwijzer dan de gemeente (sociale wijkteams).
   2 Nu zijn meer partijen dan vroeger actief als toegang, waarbij vooral de sociale wijkteams de drempel naar hulp en ondersteuning hebben verlaagd.
   3 De sociale wijkteams hebben 20% van de inwoners van Arnhem in beeld. Dit is in vergelijk met andere gemeenten zeer hoog.
   4 Op vrijwel alle onderdelen van het sociaal domein (met name in de zorgverlening) geeft de gemeente Arnhem meer uit dan vergelijkbare gemeenten of het Nederlandse gemiddelde.
   5 Inwoners geven aan sterk tevreden te zijn over de hulp en ondersteuning die ze via de sociale wijkteams ontvangen.
7 De sociale wijkteams hebben een uitgebreide verantwoordelijkheid die op verschillende onderdelen niet adequaat kan worden ingevuld mede als gevolg van een hoge ervaren werkdruk.
   1 De sociale wijkteams zijn verantwoordelijk voor het zelf leveren van laagdrempelige ondersteuning en begeleiding. In de praktijk lijkt hier echter geen tijd voor te zijn en worden ook dergelijke taken belegd bij derden.
   2 De sociale wijkteams hebben budgetverantwoordelijkheid voor de eigen wijk. Tot voor kort bestond geen inzicht in de inhoudelijke en financiële ontwikkelingen in het sociaal domein (zowel op gemeentelijk- als wijkniveau) en het nu bestaande inzicht is vooralsnog beperkt (zie ook bevinding 4 en 5). De invulling van deze verantwoordelijkheid is daarom vooralsnog niet mogelijk.
   3 De gemeente vindt dat de samenwerking tussen sociale wijkteams en andere verwijzers jeugdzorg (huisartsen/gecertificeerde instellingen) intensiever en beter moet, zodat alle verwijzers met een meer integrale en brede blik gaan kijken naar de noodzakelijke zorg en ondersteuning.
   4 De sociale wijkteams ervaren een hoge werkdruk.
8 De sturing van de gemeente op de toegang en in het bijzonder op de sociale wijkteams, is beperkt en wordt als niet gewenst ervaren door de politiek (ruimte voor de professionals).
   1 De gemeente hanteert als uitgangspunt dat afwegingen over de inzet en toewijzing van zorg het exclusieve domein van de professional is. Waarbij als enige leidraad is meegegeven: ‘doen wat nodig is’.
   2 De gemeente stuurt niet op de eenduidigheid van inzet van zorg en ondersteuning en daarmee op de rechtmatigheid van inzet.
   3 Gemeente Arnhem zet, door middel van het onderlinge gesprek, in op een verbetering van de samenwerking tussen de sociale wijkteams en overige verwijzers. Dit heeft echter vooralsnog niet tot resultaat geleid.
   4 Gemeente, huisartsen en gecertificeerde instellingen hebben gesprekken over de inzet van zorg. De gemeente geeft aan dat de overige verwijzers doen wat zij nodig achten (of wat door de rechterlijke macht is aangewezen nodig te zijn).

5 De gemeente en de stichting van de sociale wijkteams bespreken geregeld de ontwikkelingen van de inzet van zorg. Zo is een verkenning gestart om de welzijnsopdracht te herijken en te bekijken hoe welzijn het voorveld kan versterken in relatie tot de sociale wijkteams.
6 De gemeente voert gesprekken over de kostenontwikkelingen (zie ook bevinding 6) met als doel het kostenbewustzijn bij de sociale wijkteams te vergroten (onderdeel van de budgetverantwoordelijkheid).

Inkoop en Bekostiging

9 De gekozen inkoopstrategie in combinatie met het bekostigingsmodel bemoeilijken monitoring en sturing.
1 De toegepaste 'open-house' inkoopmethodiek heeft geleid tot ruim 600 gecontracteerde aanbieders.
2 Een belangrijk deel van de gecontracteerde aanbieders voert nauwelijks tot geen werkzaamheden uit binnen het Arnhemse sociaal domein.
3 De keuze voor een PxQ-financiering zonder budgetplafonds vraagt een strakke sturing aan de voorkant en monitoring van de ontwikkelingen. Hiervan is vooralsnog geen sprake (zie ook bevinding 8)
4 De benodigde capaciteit voor de sturing hangt nauw samen met de omvang van de groep die bijgestuurd moet worden. Een 'open-house' constructie vraagt zodoende meer van de 'backoffice' (administratie, contractbeheer, monitoring) dan bij een gelimiteerd aantal aanbieders.

10 In Arnhem is geen sprake van een heldere visie op de sturing van zorgaanbieders. Als gevolg daarvan is de bestaande sturing gefragmenteerd, onsamenhangend en niet consequent.
1 De gemeente voert met de 10 grootste aanbieders regelmatig gesprekken over de voortgang van de gewenste bewegingen in de transformatie en over de beheersing van de kosten. De insteek van deze gesprekken is de kwaliteit van de producten. De financiële kwaliteit en de kwantiteit (bijvoorbeeld onverwachte stijging) zijn geen toetssteen.
2 Voor het doelgroepenvervoer is een bonus-malussysteem ingevoerd.

Bijlage IV Gesprekspartners Gemeente Arnhem

De heer Frank Brink: adviseur Wmo (data)
De heer Gerard Fidder: bestuursadviseur Wmo
Mevrouw Claudia Glöckner: business controller
De heer Ronald Kluskens: bestuursadviseur Participatie
Mevrouw Mathilde van der Kooij: business controller, financieel strategisch beleid
Mevrouw Ellen Krabbenborg: programmamanager Jeugd en Wmo
De heer Roel Lauwerier: bestuursadviseur Welzijn a.i.
Mevrouw Mirjam Molenaar: programmamanager Participatie
De heer Hans Niemeijer: business controller, financieel strategisch beleid
De heer Michiel Noordanus: bestuursadviseur Jeugd
De heer Ronald Paping: wethouder (o.a. Financiën)
De heer Hans de Vroome: wethouder (o.a. Jeugd/Jeugdzorg en Onderwijs)
De heer Rob Wuijtswinkel: gemeentesecretaris
De heer Roeland van der Zee: wethouder (o.a. Wmo)
Mevrouw Marieke Zeilstra: programmamanager voorliggend veld (maatschappelijke ontwikkeling)

Bijlage V Reactie gemeente Arnhem

GEMEENTE Arnhem

Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein
t.a.v. Marjanne Sint
Postbus 30435
2500 GK Den Haag

Datum : 3 maart 2020
Zaaknummer : 444308
Contactpersoon : Marieke Zeilstra
Telefoonnummer : 026 - 377 40 51

Onderwerp: Reactie op adviesrapport visitatiecommissie

Geachte leden van de visitatiecommissie, geachte mevrouw Sint,

Wij vroegen uw commissie ons te visiteren op het sociaal domein. Onlangs bespraken we uw bevindingen. We willen de visitatiecommissie en haar adviseurs bedanken voor de stevige en constructieve gesprekken en het heldere rapport en aanbevelingen. Wij gaan het traject benutten om meer grip te krijgen op de uitgaven in het sociaal domein.

Uw constateringen
Het college herkent het beeld dat de visitatiecommissie bij haar analyse schetst van Arnhem. Al lange tijd kennen we grote maatschappelijke opgaven zoals armoede en schulden, een groot aantal bijstandsgerechtigden, jongeren die uitvallen, opvoed- en opgroeiproblemen, wijken met overlast en onveiligheid. De analyse van de visitatiecommissie bekrachtigt hoe urgent de opgave op het sociaal domein in Arnhem is.

De opgave waarvoor wij enkele jaren geleden gesteld zijn, is in de volledige breedte een stuk complexer gebleken dan van tevoren voorzien. Ook constateert u dat het voor Arnhem tijd is, om vijf jaar na de ingang van de decentralisaties, de Arnhemse visie in samenhang te actualiseren en consequent door te vertalen naar uitvoering. Beheersbaarheid van het sociale domein is daarbij een belangrijk uitgangspunt.

Arnhem is niet uniek, veel gemeenten kampen met grote tekorten en hebben te maken met gebrek aan grip op het sociaal domein. Dit ontslaat ons echter niet van de verantwoordelijkheid die we hebben. Wij gaan in Arnhem voor een duurzaam sociaal domein dat solide is, waarin de Arnhemmers centraal staan en dat financieel houdbaar is.

Hoe gaan we verder
De aanbevelingen van de visitatiecommissie geven ons direct handvatten om mee aan de slag te gaan. En inmiddels zetten we ook op een aantal onderwerpen stappen. Wij informeerden onze raad hier onlangs over. We zetten in op maatregelen op de korte termijn.

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Maar we gaan ook aan het werk met een aangepaste overall koers op het sociaal domein. Dit is noodzakelijk, zo realiseren wij ons. Dit tweede spoor vraagt een lange adem. Hoezeer wij ook willen, (financieel) resultaat zal niet altijd direct optreden. Ook vraagt het tweede spoor goede gesprekken met onze raad en met vele partners in de stad. Wij gaan dit proces met vertrouwen in.

Hoogachtend
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris, mr.

de burgemeester,

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag
+31 70 373 83 93
info@vng.nl

april 2020

vng.nl

“Haar wereld is niet als die van anderen. Het is een wereld vol demonen, met hier en daar een elfje. Wanneer de elfjes spelen is alles licht. Ze lacht, ze speelt, maakt grapjes, en als je goed luistert hoor je haar zingen. Als de elfjes er zijn, kletst ze, knuffelt ze en is het heerlijk bij haar te zijn. Iedereen die haar ziet krijgt vanzelf wat van haar blijheid mee.
Maar als de demonen tevoorschijn komen wordt alles donker. Dan is er boosheid, angst en wanhoop. Dan trekt ze zich terug in zichzelf, hoor je geschreeuw en wordt er met spullen gegooid, en juist dan heeft ze het nodig dat je bij haar blijft. Iedereen die haar ziet voelt haar onmacht.
Je weet nooit van te voren wanneer de demonen de elfjes verjagen. En net zo snel als ze zijn verjaagd, kunnen ze ook weer tevoorschijn komen.
Ze weet het zelf ook niet en kan niet uitleggen wanneer en waarom het gebeurt. Haar wereld is nou eenmaal niet als die van anderen…”

Dit stukje gaat over mijn dochter Roos. Mijn mooie bijzondere Roos voor wie de wereld zo’n enorm lastige plek vol van prikkels en druk is. De wereld is ingesteld op mensen die praten, uitleggen wat ze bedoelen, wat ze voelen, wat prettig is en wat juist te veel voor ze is. Als je, zoals Roos, een kind bent dat dit niet kan, heb je op z’n zachtst gezegd een uitdaging. Want hoe moet je je uiten, hoe moet je bv op school duidelijk maken dat de drukte te veel prikkels oplevert, dat je eigenlijk al totaal overprikkeld bent door de rit met het leerling vervoer die je net achter de rug hebt. Hoe moet je aangeven dat je iets moeilijk vindt wanneer je het nog veel moeilijker vindt om te praten. Hoe moet je je uiten, dingen oefenen die je lastig vindt, als je niet kan vertellen wat dingen met je doen?

PMT is voor Roos een enorme uitkomst. Spelenderwijs uitdagingen krijgen en dingen leren, zonder dat je daar voor hoeft te praten. Het is een, min of meer, veilige wereld voor haar. Roos komt inmiddels twee jaar bij Charlotte van praktijk Zie mij. Charlotte heeft geleerd de therapie af te stemmen op hoe Roos zich voelt, leren “lezen” wat Roos op een bepaalde dag wel of niet aankan. Bij PMT leert ze zich op non verbale wijze uiten, en uiteindelijk is het natuurlijk de bedoeling dat ze leert genoeg vertrouwen in zichzelf te hebben en zich zover te ontwikkelen dat ze handvatten heeft om zich in de buitenwereld staande te houden, en hopelijk zelfs te praten op momenten dat het heel erg belangrijk is. Om duidelijk te kunnen maken wat ze nodig heeft om haar verder te helpen. Bij PMT wordt heel erg gekeken naar de mogelijkheden van Roos, zonder daarbij te veel druk te zetten en nadruk te leggen op hetgeen ze niet kan, nl praten. Want iedere vorm van druk of over grenzen gaan zorgt er weer voor dat de demonen de elfjes verjagen. Zonder PMT therapie zou Roos nog verder terug in haar schulp kruipen, zich niet verder kunnen ontwikkelen. PMT is voor haar essentieel om de gevoelens die ze niet kan verwoorden de ruimte te geven, en haar stress letterlijk weg te schoppen door bv een bal keihard de ruimte door te trappen.

Het zou rampzalig zijn als dit weg zou vallen door bezuinigingen die geen bezuinigingen zijn. Want bij bv Karakter, hoe goed ze ook zijn, heb je te maken met flinke wachtlijsten en kan minder snel worden geschakeld door het formaat van de organisatie en de verschillende behandelaars die iemand heeft. Dit ondervinden we helaas aan den lijve.

Als kinderen als Roos, in afwachting van een traject bij bv Karakter maanden moeten wachten op hulp, blijven ze stilstaan in hun ontwikkeling. Iedereen weet dat stilstand achteruitgang betekent, en dit gaat helemaal op voor deze kwetsbare groep.

Dit zal uiteindelijk betekenen dat een traject daar veel meer tijd in beslag zal nemen en dus uiteindelijk duurder zal zijn. En…wat ik nog veel erger vind, kinderen blijven tussen wal en schip hangen zonder adequate hulp. Het kan toch niet zo zijn dat als ouders niet de financiële middelen hebben zelf PMT therapie te betalen, dat hun kind dan maar pech heeft? Dat Roos, en kinderen als Roos dan maar geen hulp krijgen omdat dat, althans voor nu, goedkoper is voor de gemeente?
Nederland gaat er zo prat op dat hulp hier goed geregeld is, laten we deze hulp dan niet alleen beschikbaar maken voor de mensen die het zich kunnen veroorloven. Roos heeft er niet voor gekozen zich zo te voelen, sterker nog, ze zou er alles voor over hebben om “normaal” te zijn. Laten we dan alsjeblieft zorgen dat we de mogelijkheden blijven bieden om haar in ieder geval de kans te geven een zo normaal mogelijk leven te leiden.

Beste Raadsleden,

Ik ben Sabine Gobardhan, voorzitter van de KJRA, vereniging voor vrijgevestigde Kinder- en Jeugdpraktijken Regio Arnhem, orthopedagoog i.o. tot systeemtherapeut, zowel werkend als vrijgevestigde in mijn eigen praktijk, als werkzaam bij ProPersona. Ik sta hier vanavond als vertegenwoordiger van de vrijgevestigde vaktherapeuten, die lid zijn van onze vereniging, maar ik sta hier ook namens alle andere KJRA-leden.

Als KJRA zijn we de afgelopen jaren actief betrokken geweest bij alle veranderingen in de Jeugdzorg.We zijn bij veel bijeenkomsten, werkgroepen en gesprekken geweest en we hebben actief meegedacht. Natuurlijk is het eerder zo geweest dat de gemeente Arnhem besluiten heeft genomen, die anders waren dan onze visie of waar wij anders in staan. Maar dan konden we altijd begrijpen en goed volgen waarom bepaalde keuzes werden gemaakt. Ook ten aanzien van eerdere bezuinigingsmaatregelen, want dat die nodig zijn weten we allemaal. Maar nu voelen we ons genoodzaakt, om vanavond onze stem te laten horen, want nu ligt er een voorstel dat we echt niet kunnen begrijpen en ook echt niet kunnen volgen in het beoogde doel.

Vanavond vraagt de wethouder u in te stemmen, met dit voorstel, dat Vaktherapie, niet meer wordt vergoed door de gemeente Arnhem en daarmee uit het zorgaanbod van de gemeente wordt gehaald, met als doel te komen tot de benodigde bezuinigingen en kwalitatief betere zorg. Als KJRA voelen we de verantwoordelijkheid om op dit voorstel te reageren en met u de verwachte negatieve impact te delen op de Arnhemse kinderen, jongeren en hun ouders die hulp nodig hebben.

Graag nemen we u eerst mee naar het belang van Vaktherapie, de reden we dit voorstel echt niet kunnen begrijpen.

U begrijpt vast, dat ingang hebben bij een client, een voorwaarde is voor behandeling.
Met dit voorstel wordt er van uitgegaan dat gesprekstherapie is in te zetten bij alle doelgroepen jeugdigen. Als we denken vanuit de behoefte van de jeugdige, is dit een onterechte aanname. Het is minstens Vaktherapie die ingang biedt:
- bij het kind van wie spel nog deels de taal is,
- bij een jeugdige die verbaal minder sterk is
- of bij een jeugdige die zijn kans schoon ziet, met gesprekstherapie zijn moeilijkheden te omzeilen, maar niet weg kan lopen van de ervaring bij Vaktherapie, die in de behandelkamer ter plekke gebeurt.
- En wanneer Vaktherapie aansluit, bij bijvoorbeeld de fysieke, creatieve of muzikale kwaliteiten van een jeugdige, zal de behandeling, zoals u zich wellicht kunt voorstellen, als minder zwaar beleefd worden.

Sterker nog, over ingang gesproken, wanneer zorgaanbieders als Karakter, Rigtering, Praktijk Relou, en ook kleine GGZ-praktijken niet verder komen met hun behandeling, of omdat ze al bij aanmelding weten, dat ervaringsgericht werken nodig is om de client verder te helpen, wordt er als eerst gekeken naar een vaktherapeut die de behandeling verder kan oppakken. Vaak lukt het dan wel met Vaktherapie om de doorbraak met mooie behandelresultaten te bereiken: Niet alleen bij individuele behandelingen, maar ook gezinsbehandelingen, niet alleen bij enkelvoudige problematiek, maar juist ook bij complexe zorgvragen en complexe gezinnen..

Wij vragen ons af of gemeente Arnhem op inhoud weet wat Vaktherapie is, over welke behandelingen het gaat, welke resultaten ermee worden geboekt, welke plek deze behandelvorm inneemt binnen de Jeugdzorg.
Want als er op inhoud gekeken zou worden naar alle eerder geboekte resultaten middels Vaktherapie in Arnhem, en hoe tevreden kinderen, jongeren, ouders, wijkcoaches, zorgaanbieders, scholen en andere ketenpartners zijn over deze behandelvorm, dan zou deze maatregel van wegbezuinigen van Vaktherapie niet eens op de agenda staan!

Graag kijken we nu met u naar de onderbouwing van de bezuinigingsoplossing van dit voorstel, de reden dat we dit voorstel echt niet kunnen volgen.

Als aangedragen oplossingen voor de bezuiniging, wordt de aanvullende verzekering gezien of het geven van Vaktherapie vanuit onderaannemerschap of binnen een multidisciplinair geneeskundig team;
voor u een paar vragen hierover:

- Heeft u een idee hoeveel procent van de ouders van de Arnhemse jeugd die zorg nodig heeft, aanvullend verzekerd zijn?
- En welk deel hiervan behoort tot de doelgroep gezinnen waar we ons zorgen over maken?
- Hoe verhoudt deze keus zich tot het recht op zorg voor elk kind?
  Klopt de informatie wel dat er veel zorgverzekeraars zijn die Vaktherapie in hun vergoedingen hebben opgenomen? Zover bij ons bekend betreft dit namelijk maar een klein aantal verzekeraars.
- En heeft u de zekerheid dat vanuit de beperkte vergoeding van de aanvullende verzekeringen een volwaardige behandeling mogelijk is?

Zover bij ons bekend, is de vergoeding namelijk erg weinig, waardoor continuïteit van de behandeling niet gegarandeerd is.

- Onderaannemerschap is geen standaard reëele oplossing. Is u bekend dat de gehanteerde tarieven zo laag zijn waardoor in combinatie met bijvoorbeeld iets als zaalhuur in geval van PMT, de behandeling op die manier niet eens gegeven kan worden?

- De voorgestelde oplossing, dat Vaktherapie wel vergoed wordt binnen een multidisciplinair geneeskundige behandeling, en dus niet meer bij een vrijgevestigde therapeut, zal zeker niet leiden tot bezuinigingen.
  In tegenstelling wij verwachten dat dit juist hogere kosten met zich mee zal brengen. Een multidisciplinair team betekent namelijk, dat meer mensen betrokken zijn, wat al duurder is, dat er meer tijd kwijt is, omdat er niet alleen Vaktherapie ingezet zal worden, maar ook diagnostiek, andere behandelvormen, en dat er een hoofdbehandelaar altijd actief betrokken is en dus ook uren maakt. Daarbij is het ook nog eens zo dat deze oplossing impact zal hebben op de wachtlijsten in de GGZ. Want de verwachting is dat deze flink zullen gaan groeien, omdat er meer aanmeldingen bij de instellingen en grote praktijken komen voor Vaktherapie als dit niet meer bij de vrijgevestigden kan. Klopt het dat de gemeente Arnhem deze ontwikkelingen juist niet beoogt te bereiken?

- Daarnaast is het een illusie dat multidisciplinair werken, per definitie meer kwaliteit geeft. Multidisciplinair werken is lang niet altijd nodig en waar dat wel het geval is, borgen ook vrijgevestigden de kwaliteit met hun samenwerkingen. De gedreven vrijgevestigde vaktherapeuten binnen de nieuwe aanbesteding, zijn volgens de inkoop goed gekwalificeerd en hebben allemaal verlenging van hun contract gekregen. Bovengenoemde in acht nemend, zou het u ook niet logisch lijken dat de voorgestelde oplossing van een multidisciplinair team averechts werkt?

  Voor u nog goed om te weten dat de ervaring van zowel de inwoner als collega-zorgaanbieders dat vrijgevestigden laagdrempelig zijn in het contact, wachtlijsten hebben van niet langer dan een maand en onze vrijgevestigden hebben gemiddeld een cliënttevredenheid van 80-90%.

- Tot slot, het merendeel van de gecontracteerde vaktherapeuten werkt binnen de instellingen en grote praktijken, in multidisciplinaire teams. Deze zullen dus blijven bestaan binnen de jeugdzorg. Het zijn alleen de vrijgevestigde vaktherapeuten die weg zullen vallen. Zal dit voorstel wederom leiden tot grote bezuinigingen? Zoals u merkt, hebben wij daar geen geloof in.

We hopen uit de grond van ons professionele hart, dat u als raadslid vanavond beslist, voor een pas op de plaats. Dat u kiest voor een grondige verkenning bij de inwoner, zorgaanbieders, vak- en niet-vaktherapeuten, beroepsverenigingen, het NJI en uw rekenkamer. Dat u kiest voor een grondige verkenning van de rol van Vaktherapie in het Arnhemse zorglandschap èn van een grondige verkenning van de impact wanneer dit voorstel realiteit zou worden.

Dank voor u luisterend oor.

Sabine Gobardhan
voorzitter KJRA

N.B. Graag zou ik u nog willen meegeven dat de Inkoop in de nieuwe aanbesteding duidelijk een focus heeft gelegd op de bezuinigingen en ons zorgaanbieders in de nieuwe aanbesteding o.a. dwingt aantoonbaar te werken met afschalen. Zou niet zinvol zijn en recht doen aan al het werk van de inkoop -in samenwerking met de 11 gemeenten en zorgaanbieders- om de uitwerking van de nieuwe aanbesteding de tijd te geven? En bovendien, is u bekend hoe groot het beoogde effect van deze bezuinigingen in de aanbesteding is voor de komende vier jaar? En wat voor invloed heeft dit vervolgens op de huidige nieuwe maatregelen die de gemeente Arnhem nu op dit moment wilt nemen?

Geachte leden van de raad,

Ons is ter ore gekomen dat er bezuinigingen zullen plaats vinden wat wij uiteraard begrijpen. Echter, dat er door de bezuinigingen gesneden gaat worden in de VakTherapie van het jeugd- en kinderzorgstelsel, zou erg spijtig zijn!

Er zijn zoveel schrijnende situaties, ook hier in Arnhem, waar kinderen ondergesneeuwd zullen raken en niet de zorg ontvangen die zij verdienen!

Onze dochter heeft door omstandigheden zelf ook de Psychomotorische Therapie nodig gehad, hier heeft zij zo'n goede, persoonlijke en bovenal succesvolle therapie gehad. De wijkcoaches konden haar moeilijk plaatsen, doordat zij tegen verschillende dingen aanliep. Zij is een kind dat zich niet snel uit. Zeker als er een onbekende tegenover haar zit waar zij dan alleen mee moet praten. Dat deed zij namelijk niet. Door de Psychomotorische Therapie komen ze door middel van sport en spel tot de kern van de problematiek van het kind en kunnen dan op een door hen gestelde wijze handelen. Ieder kind is uniek en dat maakt dat iedere aanpak net zo uniek moet zijn om tot het kind te kunnen komen.

Het was verbazingwekkend om te ervaren dat de behandelaar al erg snel bij onze dochter toegang kreeg, waardoor er sneller dan verwacht kon worden beëindigd.

Het is toch ook uw beleid om ieder probleem bij de kern aan te pakken? Als een kind al op jonge leeftijd geholpen kan worden met de juiste aanpak, zal datzelfde kind daar de rest van zijn of haar leven daar ook de vruchten van plukken.

Dat resulteert in een gelukkiger en stabieler leven, waardoor er later minder tot geen verdere hulp nodig zal zijn.

Raadsleden van de gemeente Arnhem, u bent het toch met ons eens dat wij onze kinderen in een veilige omgeving willen laten opgroeien door hen zo nodig de helpende hand te kunnen en mogen bieden? Dan hopen wij dat u goed na denkt voor u gaat snijden.

Er zijn zó veel kinderen die de nodige hulp nodig hebben. Naast ons eigen kind, kennen wij meerdere andere kinderen die net als onze dochter goede resultaten hebben behaald. En dat is met geen geld te koop.

Het zou erg zijn als zoiets wordt wegbezuinigd. Dat willen we toch niet?

Dank u wel voor uw tijd.

3 juni 2020

Beste college van Wethouders in Arnhem

Mijn naam is Rosicler Taffari en ik ben een speltherapeut met hart en ziel. Hartelijk bedankt voor de kans om mijn zorgen te mogen uitspreken uit liefde voor mijn vak. Ik behandel kinderen en gezinnen uit de Gemeentes van Centraal Gelderland. Speltherapie is ervaringstherapie waarin de helende krachten gebonden zijn aan spelen vanuit symboliek en imaginatie. Spel is de taal van kinderen. En die taal begrijp ik.

Sinds het begin woon ik de TRANSITIE EN TRANSFORMATIE bijeenkomsten bij als een grote voorstaander van Speltherapie naar de begroting van de gemeentes te brengen. Dat investering heeft vruchten geworpen want sinds juli 2013 ben ik een gecontracteerd aanbieder. Dat wil zeggen dat Speltherapie en ik, als ZZP'er, herkenning hebben gekregen. Daar ben ik dankbaar voor!

Ik ben er op de hoogte van de nood om het geldkraan anders te gaan beheren. Dat is ook trouwens al gedaan door Inkoop Centraal Gelderland. Er werd gewerkt aan een kortingssysteem en vanaf Juli 2020 worden mijn tarieven verlaagd. Geef me een kans om erbij te blijven en mee te werken aan de sanering van de gemeentelijke beschikking.

Ik pleit ervoor dat Speltherapie in alle vormen, dus ook als alleenstaande zorgvorm vergoed blijft vanuit de gemeente. Dan verwacht ik als gecontracteerd aanbieder van de gemeente dat er een garantie blijft staan dat de samenwerking doorgaat en dat mijn behandelingen door kunnen gaan ook wanneer er een appèl wordt gedaan op andere vormen van vergoeding.

Een speltherapeutische behandeling is een belangrijk aspect van jeugdzorg, en juist doordat speltherapie gecontracteerd werd door de gemeentes zijn de meeste problematische gezinnen ermee geholpen. Dit heeft te maken met het systemische aspect dat jeugdhulp heeft gekregen door de TRANSFORMATIE, door de samenwerking tussen therapeuten, gezinnen en wijkcoaches. Een systeem van ouders, de wijk, de coaches, huisartsen, scholen, Jeugdzorg, én een hele grote netwerk van zelfstandige behandelaars die samen sterk staan achter de ontwikkeling van kinderen met een laag SES, vluchteling kinderen, KOPP kinderen, kinderen van verslaafde ouders, getraumatiseerde kinderen, geadopteerden, kinderen met autisme, met ADHD en enzovoort.

Veel van mijn casussen zijn net iets te zwaar voor ondersteuning alleen door wijkcoaches bijvoorbeeld. Mijn rol binnen de jeugdhulp is verbindend.

Speelruimte Speltherapie & Spelbegeleiding KvK-nummer: 56165021
Roemer Visscherstraat 37 6824 MV Arnhem Telefoon: 0647177574
speelruimte@online.nl www.speelruimte37.praktijkinfo.nl
AGB-code: 90-048407 AGB-Praktijk: 90-056965 (Jeugdzorg/VMO)
Registraties: RBCZ 209175R SRVB 108349 SKJ100010565

Mijn stand punt is een dialoog open te houden. Samendenken kunnen we als prettige ervaren juist door dit dynamische aanpak. Zullen we samen kijken naar de mogelijkheden van de cliënten en de therapie doelen? En om eerlijk te blijven: De aanvullende verzekering is niet voldoende! Dat houdt in dat de kinderen in de steek zullen gelaten worden. Ik spreek uit ervaring.

Er zijn zoveel kosten dat we maken zodat een behandeling goed verloopt. En niet alle verzekeraars vergoeden vaktherapeuten uit de FVB

Zijn er vragen?

Met vriendelijke groeten,

Rosicler Taffari

links:

https://www.vaktherapie.nl/

https://fvb.vaktherapie.nl/erkende-opleidingen

https://www.ted.com/talks/paris_goodyear_brown_mssw_lcsw_rpt_s_trauma_play_therapy_holding_hard_stories/up-next

Paris geeft een zeer aangrijpende lezing over de rol van speltherapie bij trauma behandeling. Ze legt uit het belang van het spel als communicatie middel voor kinderen, en hoe wij speltherapeuten leren trauma's zien en verhelpen.

Speelruimte Speltherapie & Spelbegeleiding KvK-nummer: 56165021
Roemer Visscherstraat 37 6824 MV Arnhem Telefoon: 0647177574
speelruimte@online.nl www.speelruimte37.praktijkinfo.nl
AGB-code: 90-048407 AGB-Praktijk: 90-056965 (Jeugdzorg/VMO)
Registraties: RBCZ 209175R SRVB 108349 SKJ100010565

Arnhem, 10 juni 2020

Beste raads- en commissieleden,

Allereerst wil ik u bedanken, dat u hier zit, luistert en zich verdiept in deze materie. En uberhaubt omdat u raadslid bent. De stad moet bestuurd worden en de rol van raadslid lijkt me niet altijd de meest dankbare.

Vanuit de passie voor mijn vak, maar ook vanuit betrokkenheid bij de jeugdigen in Arnhem die op zoek zijn naar hulp die hen echt verder brengt, maak ik gebruik van dit moment om in te spreken. Ik heb sinds 2011 een eigen praktijk De Onverwachte Kracht en werk veel met kinderen die vastlopen in het contact met hun ouders en waar sprake is van emotionele of hechtingsproblematiek.

U heeft inmiddels al veel gehoord van mijn collega's, ouders en zelfs van Teun die met zijn 11 jaar de moed had om hier zijn verhaal te vertellen. Ik hoop dat elk verhaal u de informatie geeft die u nodig heeft om een wijs besluit te nemen. Om u hierbij te helpen vertel ik u wat meer over de inhoud van mijn werk als PMT'er.

Veel therapieen, ook voor kinderen, zijn verbaal georienteerd. Daarmee benader je een client op het niveau van het cognitieve brein. Dat is het deel van het brein waarmee we over onszelf en ons gedrag kunnen nadenken.

Voor kinderen is het nog lastig om over zichzelf na te denken en daar de juiste woorden bij te vinden. Dit cognitieve deel van het brein is nog volop in ontwikkeling en pas uitgerijpt zo rond het 23^{e} jaar.

Maar zelfs al is je brein volledig ontwikkeld, dan nog kun je vaak niet rustig en logisch nadenken op het gebied van jouw probleem. Want het is verweven met allerlei emoties die zijn gekoppeld aan emotionele situaties. U kent dat zelf waarschijnlijk ook wel; Je weet dat je iets beter niet zus of zo kan doen. Je hebt het al vele malen geconstateerd, maar toch verandert je gedrag niet.

Dat laat zien dat een cognitieve benadering tekort schiet. Er is meer nodig dan een mooi gesprek. En juist vaktherapeuten zijn ervoor opgeleid om via het middel, in mijn geval is dat motoriek/beweging, het gedrag zichtbaar en voelbaar te maken. Het verbale vermogen is daardoor veel minder nodig om een verandering in gang te zetten. Het doen maakt immers het gedrag en het effect daarvan zichtbaar, ook voor het kind zelf. De vaktherapeut is erin getraind om het gedrag via bewust gekozen spel, oefening en interactie al spelend een meer passende kant op te leiden. Dit maakt de therapie voor kinderen en daardoor ook voor hun ouders laagdrempelig en zoals Teun vorige week ook zei; je hebt als kind niet eens door dat je in therapie zit.

En in alle werkvormen die de verschillende vaktherapeuten gebruiken ben je al doende dus ook fysiek bezig. Maar met name de PMT is hierin uniek en van grote toegevoegde waarde op het verdere aanbod van therapie in de jeugdzorg.

In de PMT wordt het lichaam actief betrokken. Dit is van zo grote waarde omdat de meeste problematiek al voor ons vierde jaar zijn oorsprong vindt. Dat wil zeggen nog voor het moment waarop we onszelf bewust konden uitdrukken. We hadden nog onvoldoende taal tot onze beschikking om herinneringen talig op te kunnen slaan. Alles wat we in de eerste vier jaren hebben meegemaakt zit daarom in belangrijke mate opgeslagen in ons onbewuste en in ons lijfgeheugen. Dat maakt het zo waardevol om het lijf erbij te betrekken. Veel problematiek kan namelijk helemaal niet bewust/cognitief benaderd worden en zeker niet bij kinderen. Dus is doen en het lijf betrekken

noodzakelijk. Dit onbewuste is namelijk wel te benaderen via het lijf. De daarin opgeslagen herinneringen laten zich al spelend en bewegend zien en zijn ook via diezelfde weg om te buigen naar ander gedrag. We sluiten dan aan op het deel van het brein waar de sleutel ligt tot werkelijke gedragsverandering.

Verder wil ik nog benadrukken dat een vaktherapeut is opgeleid om zelfstandig te werken. Als PMT'er heb ik geleerd zelf onderzoek te doen. Niet om een diagnose te stellen, maar om zicht te krijgen op de oorzaak en de context van het probleem. Dit voorkomt ander duurder onderzoek. Bovendien kan ik zonder tussenkomst van dure anderen, zoals een hoofdbehandelaar gelijk aan de slag. Kind en ouders hoeven niet te wachten tot het onderzoek is afgerond en er een behandelaar beschikbaar is. Het werken vanuit een zelfstandige praktijk bevordert de vlotte gang van zaken.

De vaktherapeut biedt een volwaardige en op zichzelf staande behandeling. De kwaliteit van de vaktherapeut wordt geborgd in een eigen register. Hier zijn vaktherapeuten via de FVB bij aangesloten. De eisen voor het register zijn o.a. dat je deelneemt aan intervisie en voortdurend aan bijscholing blijft doen.

Ook wil ik nog even ingaan op het idee om ouders zelf via de aanvullende verzekering de vaktherapie te laten betalen.

Van de 39 verzekeraars zijn er 22 die vaktherapie vergoeden. Helaas zijn er slechts 7 die bij de FVB aangesloten vaktherapeuten vergoeden. De andere verzekeraars vragen om lidmaatschap van de NFG. Een vakvereniging die is gericht op andere therapeuten, waar vaktherapeuten niet zomaar lid van kunnen worden. De NFG is enkel voor psychosociaal therapeuten en maatschappelijk werkers. Maar wat levert een aanvullende polis ouders aan vergoeding dan op? Ik heb een rekensom gemaakt op basis van 20 behandelingen (24 uur inclusief indirecte tijd). De behandeling zou dan uitkomen op ongeveer 2000 euro. Voor de vergoeding ga ik voor het gemak even uit van een gemiddelde aanvullende polis van 400 euro. Die vergoed per sessie 45 euro. Ouders zouden dan zelf nog zo'n 1300 euro moeten betalen. En daarbij heb ik niet de kosten voor de aanvullende polis berekend (gemiddeld 25 euro voor deze aanvulling).

Tot slot wil ik nog ingaan op de geschatte bezuiniging. Daarbij wordt uitgegaan van een steeds groter aantal vaktherapeuten, is ons gisteren verteld. Echter het aantal vrijgevestigde vaktherapeuten, werkzaam in de regio is volgens de KJRA slechts 9. De andere vaktherapeuten zijn werkzaam vanuit een middelgrote instelling en werken vanuit een MDO. Deze kosten zullen dus blijven bestaan, omdat zij buiten deze bezuingingsmaatregel vallen.

Wat zal deze maatregel dan aan werkelijke bezuiniging opleveren? En weegt dat op tegen de hulp die kinderen krijgen zoals Teun en Roos inclusief hun ouders.

Dank u voor uw luisterend oor.

Aanvulling op basis van de vraag of vaktherapie behoort tot de bewezen effectieve interventies: deze link laat zien dat affectregulerende vaktherapie in voorbereiding is om te worden opgenomen in de databank effectieve jeugdinterventies. En zoals u uit het verhaal van Teun, de moeder van Roos en de moeder van Giel heeft kunnen opmaken is dit precies de manier waarop wij in de PMT werken.

https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/In-voorbereiding/Affectregulerende-Vaktherapie

Hartelijke groet,
Bernyke Veldkamp
De Onverwachte Kracht

Ik ben Martine Mollema, al 20 jaar woon ik met veel plezier in Arnhem. Onze 3 kinderen (12, 9 en 6) zijn dus echte Arnhemmers.

Toen onze middelste zoon, Giel, in groep 4 zat, liep hij vast op school. De leraar wist niet goed wat hij met hem aan moest. Hij vond zichzelf dom, deed niet zijn best en was snel afgeleid. Ook thuis hadden we problemen met hem. Giel sliep slecht, wilde niet naar school, had veel woede aanvallen en op het ergst lag hij na één van zijn woede aanvallen te huilen in bed dat hij dood wilde. “Mama, geef me een mes, dan steek ik m in mijn keel”

Na gesprekken op school en met de huisarts zijn we doorgestuurd naar Rigtering, een praktijk voor kinder- en jeugdpsychologie. Na een wachttijd van 12 weken, is hij hier in behandeling genomen. Giel is hier onderzocht en daar kwam uit dat hij ADHD heeft. Rigtering heeft ons goed heeft geholpen met de afstemming met school en zij adviseerde zijn ons om psycho educatie (intern bij Rigtering) te gaan doen met Giel. Dit om ervoor te zorgen dat hij goed kon gaan functioneren met zijn ADHD. In een aantal sessies werd bereikt dat hij meer besef en inzicht kreeg, maar het leidde niet tot de gewenste gedragsverandering, handelbaarheid en een positiever zelfbeeld.

Rigtering adviseerde ons vervolgens om PMT te gaan doen met hem. Psychomotorische Therapie. Wij zijn doorverwezen naar Zie mij, waar Giel behandeld wordt door Charlotte. En wat een verademing was dit voor hem (en dus ook voor ons). Door middel van sport en bewegen pakt hij met Charlotte zijn “uitdagingen” aan. Iedere keer als hij naar PMT gaat staat hij vol enthousiasme klaar. Hij wil van Charlotte leren! Hij heeft van Charlotte geleerd om “in het groene gedeelte van zijn thermometer te blijven”, beter te begrijpen wat zijn lichaam hem aangeeft. Oftewel, beter zijn emoties te reguleren.

Ook als ouders hebben wij er heel veel aan gehad. Charlotte betrekt ons bij de behandeling. Ze praat ons bij en we hebben ook een aantal ouder-kind sessies gedaan. In deze sessies werd ook goed duidelijk hoe de verhoudingen liggen tussen ons als ouders en Giel en leerden wij hoe wij als ouders kunnen bijdragen aan het welbevinden van Giel. In de sessies met Charlotte bleek ook snel dat er in de verhouding met zijn oudere broer ook wat knelpunten zaten. Door de werkwijze van Charlotte / PMT kunnen er ook sessies samen met zijn broer plaatsvinden.

In de maanden dat onze zoon nu PMT krijgt heeft hij hele grote sprongen gemaakt:

- Hij snapt wat ADHD is en wat dit in zijn lichaam doet
- Zijn zelfbeeld is verbetert
- Op school behaalt hij betere resultaten
- Hij gaat weer met plezier naar school
- We kunnen, omdat hij weet wat hij heeft, in gesprek met hem hierover
- Zijn woede aanvallen zijn weg en dus ook zijn uitspraken over dood willen behoren tot de verleden tijd

Onze zoon heeft zoveel gehad aan PMT, dat ik u echt op het hart wil drukken om dit niet uit het gemeente zorgpakket te halen. De toegang tot PMT moet laagdrempelig blijven. Kinderen leren echt het beste door hun lichaam te gebruiken. Ik gun alle kinderen die vast lopen, op welke manier dan ook, een PMT behandeling.

BEHANDELRESULTAAT

Informatief 03 juni 2020

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel 'Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg'

Zaaknummer:	439645
Portefeuillehouder:	H. de Vroome

Resultaat van bespreking:

Aanwezig de raadsleden/fractievolgers: Dobbe (SP), Verheij (PVV), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Pape (VVD), Hutten (CDA), Van Iperen (D66), Eliëns (Partij voor de Dieren), Nede (ChristenUnie), Wiggers (Arnhemse Ouderenpartij), Usta (DENK Verenigd Arnhem), Coenders (GroenLinks), Greving (PvdA).

Verder aanwezig: De Vroome (wethouder), Krabbenborg (programmamanager)

Insprekers
Ingesproken is door mevrouw Charlotte Wolf Bohncke (psychomotorisch therapeut), mevrouw Wendy van de Kamp (persoonlijke titel), mevrouw Sabine Gobardhan (voorzitter vereniging vrijgevestigde Kinder- en Jeugdpraktijken regio Arnhem) Joyce en Teun Roozeboom (persoonlijke titel).

Bespreking
De insprekers hebben de raadskamer toegesproken en hun mening over (een onderdeel van) het voorstel weergegeven. Daarna hebben de insprekers vragen vanuit de raadskamer beantwoord.
De beschikbare vergadertijd was niet voldoende om de alle insprekers te horen.

Ontvangen inspraakbijdragen worden aan de stukken toegevoegd.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat deze informatieve behandeling niet is afgerond. De behandeling van het raadsvoorstel zal worden voortgezet met het inspreken, een informatieve/meningsvormende (1) behandeling.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

L.R. Manders

BEHANDELRESULTAAT

Informatief 10 juni 2020

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel 'Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg'

Zaaknummer:	439645
Portefeuillehouder:	H. de Vroome

Resultaat van bespreking:

Aanwezig de raadsleden/fractievolgers: Çetintaş (SP), Hutten (CDA), Maref (VVD), Wiggers (Arnhemse Ouderenpartij), Loor (D66), Nede (ChristenUnie), Usta (DENK Verenigd Arnhem), Van Butselaar (Arnhem Centraal), De Groot (Partij voor de Dieren), Coenders (GroenLinks), Greving (PvdA), Verheij (PVV).

Verder aanwezig: De Vroome (wethouder), Paping (wethouder), Krabbenborg (programmamanager)

Insprekers
Tijdens de eerste informatieve bespreking op 3 juni 2020 zijn niet alle insprekers aan de beurt gekomen. Diegene die niet hebben kunnen inspreken zijn opnieuw uitgenodigd om vanavond te komen inspreken.
Ingesproken is door mevrouw Veldkamp (op persoonlijke titel, psychomotorisch therapeut), mevrouw Mollema (persoonlijke titel), mevrouw Taffari (op persoonlijke titel, speltherapeut).
Mevrouw Eisen kon geen gebruik maken van het inspreekrecht in verband met ziekte, haar bijdrage is als schriftelijke bijdrage aan de stukken toegevoegd.

Bespreking
De insprekers hebben de raadskamer toegesproken en hun mening over (een onderdeel van) het voorstel weergegeven. Daarna hebben de insprekers vragen vanuit de raadskamer beantwoord.

Ontvangen inspraakbijdragen worden aan de stukken toegevoegd.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat de informatieve behandeling is afgerond. De behandeling van het raadsvoorstel zal worden voortgezet met een meningsvormende (1) behandeling.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

L.R. Manders

Titel/onderwerp: **Visie Nieuwe Haven**

Raadsadviseur: B. Kranenborg Telefoonnr: 3775956 bas.kranenborg@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Thor Smits
Portefeuillehouder:	J. van Dellen	Telefoonnr:	3773448
		E-mailadres:	Thor.smits@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (1), vervolgbehandeling		
Toelichting	De bespreking van het onderwerp stelt de raadskamer in staat om het door het college gevoerde beleid te controleren. **Inleiding** Momenteel kent de Nieuwe Haven allerlei verschillende gebruikers: vrachtschepen, bedrijven, cruiseschepen, woonboten, recreatie en een jachthaven. Dit gebruik gaat niet altijd goed samen, daarom is in 2018 besloten een visie te ontwikkelen met verschillende gebruiksscenario's. **Voorstel** In het voorstel geeft het college aan de economische mogelijkheden van het gebied optimaal te willen benutten. Daarbij is geen goed woon- en leefklimaat mogelijk. Conclusie is dan ook dat de aanwezige woningen (woonboten) moeten verdwijnen. Dat kan alleen gerealiseerd worden door bestaande ligplaatsen elders in Arnhem te kopen dan wel om de huidige eigenaren financieel schadeloos te stellen. De eigenaren zelf denken hier wisselend over, maar een meerderheid lijkt te kunnen leven met een goede uitkoopregeling. De watersportverenigingen Jason en Miguel Pro kunnen wel in de Nieuwe Haven blijven, wel moeten er mogelijk aanvullende veiligheidsmaatregelen genomen worden. **Kanttekeningen** De uiteindelijke kosten zijn pas bekend als taxatie heeft plaatsgevonden. Dat is nog niet het geval. Voor 2020 is voldoende financiële ruimte aanwezig binnen de Algemene reserve. **Proces** Op 5 februari is met vertegenwoordigers van bedrijven, de watersportverenigingen en de woonbootbewoners een ronde tafelgesprek gehouden, waarbij alle vragen vanuit de raadskamer zijn beantwoord. Op 12 februari en op 4 maart is de behandeling van het voorstel voortgezet met de meningsvormende (1) behandeling. Deze fase is niet afgerond. Behandeling is op 3 juni voortgezet. Door de lange behandelpauze en de mogelijkheid van nieuwe informatie/inzichten, is op 3 juni opnieuw ruimte geboden aan insprekers, die ook de vragen uit de raadskamer hebben beantwoord. Er was niet voldoende tijdsruimte om de m1-behandeling af te ronden. Deze wordt later voortgezet.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de meningsvormende (2) of de besluitvormende fase		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld Omdat het een voortzetting is van de eerder gestarte meningsvormende (1) behandeling is de vergaderorde als volgt: *1. Discussie in vrije vergaderorde* Woordvoerders en portefeuillehouder discussiëren met elkaar over het voorstel, er kunnen vragen gesteld worden en toezeggingen worden gedaan. Interrupties zijn toegestaan.		

	2. Afronding in een korte ronde De bespreking wordt afgerond met een korte ronde langs alle woordvoerders waarin zij aangeven hoe zij de verdere behandeling van het voorstel voor zich zien. *3. Conclusie voorzitter raadskamer* De voorzitter herhaalt de gedane toezeggingen en formuleert op basis van de inbreng van de woordvoerders de conclusie over de verdere behandeling van het voorstel. Uitkomst van de Meningsvormende (M1) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	

Raadsvoorstel "Visie Nieuwe Haven"			
Bijlage 1 - Visie op de Nieuwe Haven			
Bijlage 2 - Voorgeschiedenis woonboten en de zoektocht naar nieuwe locaties van 2000 tot heden			
Bijlage 3 - Brief aan de eigenaren van woonboten naar aanleiding van het besluit van het college van B&W			
Bijlage 4 - Ligging woonboten (luchtfoto's)			
Bijlage 5 - Begrotingswijziging			
Diverse bijlagen m.b.t. inspraakreacties			
Behandelresultaat 5 februari 2020, informatieve behandeling			
Behandelresultaat 12 februari 2020, meningsvormende (1) behandeling			
Inbreng Stichting Arnhems peil & Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven 'Overzicht gemiddelde waarde ligplaatsen in de gemeente Arnhem'			
Inbreng Stichting Arnhems peil & Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven 'Uitwerking van de 12 oplossingen voor het woonbotendossier en Visie Nieuwe Haven'			
Schriftelijke reactie mw. P. Eijkelkamp n.a.v. behandeling van "Visie Nieuwe Haven' op 12-02-2020			
Schriftelijke reactie hr. G. Elfrink op de schriftelijke bijdrage van mw. P. Eijkelkamp			
Stichting Arnhems Peil - Uitwerking van de 12 oplossingen voor het woonbotendossier en Visie Nieuwe Haven			
De Gelderlander - Bewoners Nieuwe Haven willen wel naar het Gat van Moorlag			
Inbreng Stichting Arnhems Peil & Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven "Reactie van Rijkswaterstaat op de Uitwerking van de 12 oplossingen voor het woonbotendossier en Visie Nieuwe Haven"			
Behandelresultaat 4 maart 2020, voortgezette meningsvormende (1) behandeling			
Schriftelijke inspraakbijdrage van dhr. J. Fransen			
Schriftelijke inspraakbijdrage van dhr. J. Spaander			
Behandelresultaat 3 juni 2020, informatieve & meningsvormende (1) behandeling			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 424102

Onderwerp: Visie Nieuwe Haven

Voorstel

1. De Visie Nieuwe Haven vast te stellen;
2. Te kiezen voor het scenario economische ontwikkeling zoals beschreven in de visie;
3. Zich voor te nemen het gebruik van de Nieuwe Haven als ligplaats voor woonboten te doen beëindigen;
4. Eigenaren van woonboten financieel schadeloos te stellen voor het verlies van hun woning en hiertoe op basis van vrijwilligheid een aanbod te doen, vooruitlopend op een formele beëindiging van de ligplaats door middel van intrekken van ligplaatsvergunning en een planologische regeling in het bestemmingsplan;
5. De kosten van de schadeloosstelling te dekken door voor de verwachte kosten in 2020 € 1,15 miljoen aan de algemene reserve te onttrekken en de resterende opgave voor 2021 en verder mee te nemen in de Perspectiefnota 2020;
6. Bijgevoegde wijziging van de begroting vast te stellen, waarmee in 2020 € 1,15 miljoen budget beschikbaar wordt gesteld voor de schadeloosstelling door een onttrekking uit de algemene reserve.

Inleiding

De Nieuwe Haven in Arnhem wordt gebruikt door diverse doelgroepen, zoals vrachtschepen, bedrijven, cruiseschepen, woonboten, recreatie en een jachthaven. Deze vormen van gebruik kunnen met elkaar conflicteren. In september 2018 heeft het college daarom besloten een visie op te stellen, waarin verschillende gebruiksscenario's voor de Nieuwe Haven tegen elkaar worden afgewogen. Die visie ligt nu voor.

De Nieuwe Haven en de aangrenzende bedrijventerreinen zijn van grote economische betekenis voor Arnhem. Voor het college staat voorop dat de economische mogelijkheden van dit gebied nu en in de toekomst optimaal benut moeten kunnen worden. Uit de weging van de scenario's in de visie blijkt dat er door de industriële bedrijvigheid geen goed woon- en leefklimaat kan bestaan in het gebied. Activiteiten die nu en in de toekomst mogelijk zijn op een bedrijventerrein met milieucategorie 4, zoals het geval is op Kleefse Waard, zijn vanwege veiligheid en overlast niet toegestaan in de nabijheid van woningen.

Dat er in het gebied wel woningen aanwezig zijn (in de vorm van woonboten) is in strijd met een goede ruimtelijke ordening. De gemeente mag een situatie die in strijd is met een goede ruimtelijke ordening niet laten bestaan. De ligplaatsen voor woonboten kunnen niet worden gehandhaafd en dienen definitief

te worden beëindigd. Het betreft 15 woonboten (13 aan de Nieuwe Havenweg, 1 aan de landtong, en 1 aan de Westervoortsedijk).

De ligplaatsen zijn al geruime tijd geleden als onwenselijk verklaard door de gemeenteraad. Maar de woonboten zijn wel in bezit van een huurovereenkomst, een ligplaatsvergunning en een omgevingsvergunning voor de activiteiten bouwen en strijdig gebruik. Naar huidige stand van het recht liggen de schepen er dus geheel legaal en kan alleen nog uit een bepaling in de ligplaatsvergunning en het gegeven dat de ligplaatsen nog niet in het bestemmingsplan zijn opgenomen, worden afgeleid dat de ligplaatsen als ongewenst worden beschouwd.

De eigenaren van deze boten is altijd voorgehouden dat zij moeten verplaatsen naar een andere locatie wanneer die beschikbaar en gereed is. Al in 2014 is echter definitief vastgesteld dat er géén mogelijkheden zijn voor nieuw te creëren ligplaatsen in Arnhem. Die situatie is niet veranderd. De enige mogelijkheid om binnen Arnhem nog boten te verplaatsen is door bestaande ligplaatsen ergens anders in Arnhem aan te kopen en de boot die daar ligt af te voeren.

Voor de woonboten waarvoor geen andere ligplaats beschikbaar is, of waarvan de eigenaar geen andere ligplaats wil, blijft alleen de oplossing over van financiële schadeloosstelling van de eigenaar.

Omdat de aspecten geluid en externe veiligheid van de huidige en toekomstige bedrijvigheid op zichzelf al voldoende zijn voor de conclusie dat er geen sprake kan zijn van een goed woon- en leefklimaat in de haven, is het niet nodig de vraag te beantwoorden of de nautische veiligheid (dat is de veiligheid van verkeer op het water) een te groot risico is om wonen in de haven toe te staan. Dit is onderzocht in het kader van de visie, maar deze vraag is moeilijk objectief en sluitend te beantwoorden. Er wordt onder bewoners en andere gebruikers van de haven dan ook zeer verschillend over gedacht. Als het zekere voor het onzekere genomen zou worden (het voorzorgsbeginsel), zou de conclusie zijn dat de haven nautisch te onveilig is om in te wonen.

Voor de watersportverenigingen Jason en Miguel Pro ligt het vraagstuk van de nautische veiligheid anders dan voor de woonboten, onder meer omdat de veiligheid voor sporters en recreanten verbeterd kan worden door het aanpassen van gedrag. Hoewel met de kennis van nu een volledig veilige haven moeilijk te realiseren lijkt, geldt voor Miguel Pro en Jason dat zij voorlopig in de Nieuwe Haven kunnen blijven. Er wordt samen met Jason en Miguel Pro verder ingezoomd op de veiligheidssituatie en er wordt gezamenlijk onderzocht of er haalbare aanvullende maatregelen te nemen zijn, passend bij de koers van de haven.

Beoogd effect

Het opheffen van strijdige functies in de Nieuwe Haven om de volledige economische mogelijkheden van de haven en aanliggende bedrijventerreinen te kunnen benutten.

Argumenten

2.1 Het hebben van industriegebied is belangrijk voor de werkgelegenheid in Arnhem

Bedrijven in industriegebieden vervullen een belangrijke rol in de werkgelegenheid van Arnhem, zowel in omvang als in type werkgelegenheid. Ze zorgen voor een gevarieerd aanbod en helpen bij het versterken van de werkgelegenheid.

2.2 Er is ruimte nodig in Arnhem voor bedrijven die alleen op een industrieterrein gevestigd kunnen zijn

Het aantal terreinen in de regio waar bedrijven in de zwaardere milieu-categorieën hun activiteiten kunnen uitvoeren neemt af. Dit komt onder meer door transformatie van bedrijventerreinen naar woon- of woon-werkgebieden en de toename van afwijkende functies op bedrijventerreinen die beperkingen opleggen aan de milieuruimte in de omgeving. Verdere afname van het areaal aan reguliere industrieterreinen in Arnhem is niet wenselijk.

2.3 Behoefte aan watergebonden bedrijvigheid neemt toe

De schaalvergroting van containerschepen en binnenvaart zal toenemen. Dit leidt er veelal toe dat havens in het achterland worden aangedaan door grotere binnenvaartschepen. Dit werkt op haar beurt weer door naar vestigingseisen van watergebonden bedrijven waaronder langere kades en een voorkeur voor dieper vaarwater en meer diepgang voor de kades. Ze vormen een belangrijke vestigingseis voor watergebonden bedrijven.

2.4 Het gebied voorziet in de regionale behoefte

Uit het onderzoek door bureau Ecorys blijkt dat er in de regio Arnhem-Nijmegen op dit moment niet in de regionale behoefte aan watergebonden terreinen kan worden voorzien. In de regio Arnhem-Nijmegen is de locatie Koningspleij-Noord in combinatie met de kade van de Nieuwe Haven de meest geschikte locatie voor watergebonden en waterverbonden bedrijven in de regio.

3.1 In de Nieuwe Haven is geen sprake van een goed woon- en leefklimaat

Een goede ruimtelijke ordening beoogt onder andere het voorkomen van voorzienbare hinder en gevaar door milieubelastende activiteiten. Voor een scala aan milieubelastende activiteiten, opslagen en installaties zijn hiervoor richtafstanden aangegeven. De industrieterreinen in de directe omgeving van de woonboten zijn grotendeels bestemd voor zwaardere industrie, namelijk bedrijven tot en met categorie 4.2. Voor deze bedrijven geldt een maximale richtafstand van 200 m tot de functie wonen, in dit geval de woonboten. De woonboten in het plangebied liggen op zeer korte afstand (25 meter) van een bedrijventerrein bestemd voor zwaardere industrie en dus ruim binnen de richtafstand.

Daarnaast liggen de woonboten binnen de geluidscontour van de industrieterreinen in en nabij het plangebied. De geluidsbelasting ter plaatse van de woonboten is te hoog.

3.2 De mogelijkheden van bestaande en toekomstige bedrijven worden beperkt door de woonboten

De geluidsbelasting van de ligplaatsen is te hoog. Omdat het niet mogelijk is maatregelen bij de woonboten zelf te treffen, kan dit betekenen dat bedrijven maatregelen moeten treffen. Dit zal betekenen dat bepaalde werkzaamheden niet meer kunnen worden uitgevoerd, waardoor bedrijven belemmerd worden in hun werkzaamheden. Daarnaast wordt het voor nieuwe bedrijven in een hogere milieucategorie onmogelijk om zich te vestigen in de haven omdat door de aanwezigheid van ligplaatsen de milieuruimte erg beperkt is.

Er liggen geen ligplaatsen voor woonboten binnen de bestaande externe veiligheidscontour, maar op het moment dat bedrijven in de toekomst vergunning aanvragen voor bedrijvigheid met een externe veiligheidscontour, zullen zij door de aanwezigheid van ligplaatsen beperkt worden in hun mogelijkheden die ze op grond van het bestemmingsplan hebben.

3.3 Jurisprudentie bevestigt dat de huidige situatie in strijd is met een goede ruimtelijke ordening

De Rechtbank Arnhem heeft in een uitspraak uit 2009 over het plaatsen van een 'drijvende accommodatie ten behoeve van de 24-uursopvang van drugsverslaafden (De Boei) in de Nieuwe Haven', onder meer gesteld dat bij het bepalen van de hinder van bedrijven niet de bestaande situatie maar de planologisch maximaal mogelijk situatie als uitgangspunt geldt. Bedrijven in de categorie IV kunnen zich feitelijk niet in de directe nabijheid van De Boei vestigen doordat de functie van De Boei als wonen beschouwd wordt. De aanwezigheid van De Boei zal leiden tot een weigering van de voor die bedrijven benodigde milieuvergunning en frustreert daarmee de ter plaatse bestaande planologische mogelijkheden. Dit is in strijd met een goede ruimtelijke ordening.

https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBARN:2009:BH0531

3.4 Dezelfde conclusie is eerder ook al getrokken voor 'reguliere' woningen in de nabijheid

Al in 2006, toen sprake was van een nieuw bestemmingsplan voor Kleefse Waard, is vastgesteld dat aangrenzende woningen moeten wijken vanwege de nabijheid van (planologische mogelijkheden voor) zware categorieën industriële bedrijvigheid. Het ging daarbij om de voormalige dienstwoningen van AKZO aan de Westervoortsedijk en de Industriestraat. Sindsdien loopt er een minnelijk traject voor aankoop (en sloop) van die woningen. Tot formele onteigening is het niet gekomen. Er resteert nog één woning om aan te kopen.

4.1 Omdat er geen alternatieve ligplaatsen zijn is financiële schadeloosstelling het enige alternatief

Ondanks de vaststelling in 2014 dat er géén mogelijkheden zijn voor nieuw te creëren ligplaatsen in Arnhem, is er 'met de stofkam' nog eens gezocht naar mogelijke ligplaatsen. Daarbij zijn alle eerder geopperde mogelijkheden nog een keer tegen het licht gehouden. Daarnaast heeft de Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven twaalf oplossingen naar voren gebracht, waaronder uitkoop. Ook deze zijn onderzocht. Ook is in het kader van het opstellen van een visie op de Nieuwe Haven nagegaan of het mogelijk is de woonboten in de haven een andere plek te geven. Hieruit blijkt dat er geen alternatieve locaties zijn in de Nieuwe Haven (inclusief de voormalige AKZO-haven die bovendien geen eigendom is van de gemeente). Conclusie is, net als in 2014, dat er binnen de gemeente geen mogelijkheden zijn om nieuwe ligplaatsen voor woonboten te creëren.

Voor een overzicht van de zoektocht naar de ligplaatsen wordt verwezen naar de bijlage.

De enige mogelijkheid om binnen Arnhem nog boten te verplaatsen is door bestaande ligplaatsen ergens anders in Arnhem aan te kopen en de boot die daar ligt - tegen bijkomende kosten - af te voeren. Dit gaat hoogstens om een enkele plek. De kosten (en daarmee dus ook de waarde na verplaatsing) lopen sterk uiteen per locatie. Een plek in bijvoorbeeld de Rosandepolder is aanzienlijk meer waard dan een plek aan de Westervoortsedijk. Uit oogpunt van rechtsgelijkheid kan van een ruil van een onwenselijke ligplaats in de Nieuwe Haven voor een formeel bestemde definitieve plek ergens anders (in feite een vorm van schadeloosstelling) alleen sprake zijn als de waarde van de betreffende ligplaats vergelijkbaar is. Dat is het geval aan de Westervoortsedijk, die immers zeer nabij de Nieuwe Haven ligt. Daarom is recent een gewenste (formeel bestemde) ligplaats aan de Westervoortsedijk die op de markt kwam, verworven door de gemeente. De verwachting is dat hier twee woonboten uit de Nieuwe Haven definitief herplaatst kunnen worden.

Het staat eigenaren overigens vrij om de te ontvangen financiële schadeloosstelling *zelf* in te zetten voor een ligplaats ergens anders in Arnhem of daarbuiten, als die beschikbaar is.

4.2 Volledige schadeloosstelling is redelijk omdat de ligplaatsen legaal zijn

De eigenaren van de boten hebben een huurovereenkomst met de gemeente, een ligplaatsvergunning en een omgevingsvergunning voor de activiteiten bouwen en strijdig gebruik (van rechtswege - dus zonder nadere afweging - afgegeven ten gevolge van de Wet verduidelijking voorschriften woonboten). Bij een herziening van het bestemmingsplan zal de verleende omgevingsvergunning in beginsel geïncorporeerd moeten worden (d.w.z. dat de bestemming 'water' omgezet zal moeten worden naar bestemming 'wonen'; om die reden is dan ook een expliciete planologische regeling nodig om het huidige gebruik voor wonen te beëindigen).

De schepen liggen er dus legaal en er kan alleen nog uit een bepaling in de ligplaatsvergunning en het gegeven dat de ligplaatsen nog niet in het bestemmingsplan zijn opgenomen, worden afgeleid dat de ligplaatsen als ongewenst worden beschouwd.

Voor de voorgeschiedenis van de juridische situatie van de ligplaatsen wordt verwezen naar de bijlage.

4.3 De eigenaren kunnen in meerderheid met deze oplossing leven

Om een goed beeld te krijgen van de situatie en de wensen van woonbooteigenaren zijn er individuele gesprekken gevoerd met op één na alle eigenaren. Het beeld is gemêleerd. Maar alle eigenaren zijn het er over eens dat er definitief duidelijkheid moet komen over hun positie: blijven, verplaatsen of schadeloosstelling. De meerderheid wil bij voorkeur de ligplaats in de Nieuwe Haven behouden, maar vindt een eerlijke uitkoopregeling een aanvaardbaar alternatief. De meeste eigenaren zien verplaatsing ook niet (meer) als een reële optie, hoewel een betere ligplaats door een aantal niet afgewezen zou worden. Voor een aantal eigenaren heeft uitkoop zelfs de voorkeur boven verplaatsen of blijven liggen. Een kleine minderheid wil wel hoe dan ook een andere plek of wil juist hoe dan ook op de huidige plek blijven en ziet uitkoop niet als optie.

5.1 Bedrag is pas definitief te begroten als er een formele taxatie heeft plaatsgevonden

Voor een formele taxatie moet het te taxeren object zelf bezocht worden. Dat kan alleen met medewerking van de eigenaar en dat is pas aan de orde na een besluit van de raad over schadeloosstelling. Er is voor een eerste raming van te verwachten kosten bureau-onderzoek gedaan. Hierbij is uitgegaan van aannames. Zo is de staat van onderhoud of isolatie en energiebesparende maatregelen niet meegenomen. Na dit raadsbesluit zal een formele taxatie met onder meer een bouwkundige keuring worden uitgevoerd en wordt de algehele staat van de te taxeren woonboot in kaart gebracht. Op basis van de taxaties kan de resterende opgave in beeld worden gebracht voor de perspectiefnota 2020.

5.2 Voor 2020 wordt een budget van € 1,15 miljoen als voldoende beschouwd

De kosten zullen naar verwachting over meerdere jaren uitgespreid worden. Een klein aantal bewoners zal direct willen verkopen, een aantal zal er om uiteenlopende redenen geen haast mee willen maken en een aantal zal het laten aankomen op intrekking van de vergunning of onteigening en hiertegen in beroep gaan. Na het voeren van gesprekken met eigenaren naar aanleiding van dit besluit, zal een inschatting gemaakt kunnen worden van de jaarschijven ten behoeve van de perspectiefnota 2020.

Kanttekeningen en risico's

3.1 Voor Jason en Miguel Pro is een goed woon- en leefklimaat niet van belang, maar veiligheid wel

Voor Miguel Pro en Jason geldt dat zij voorlopig in de Nieuwe Haven kunnen blijven. In de onderzoeken naar de veiligheid in de Nieuwe Haven is geconcludeerd dat nautisch gezien niet gesproken kan worden van een veilige situatie. Als gevolg daarvan is onderzocht of en zo ja, welke maatregelen genomen kunnen worden om deze situatie te verbeteren. Hieruit blijkt dat de meest effectieve maatregelen zijn het scheiden van activiteiten en meer ruimte creëren ter plaatse van de invaart. De effectieve maatregelen die op korte termijn zijn te nemen, zijn onder andere het afschermen van de jachthaven door middel van beschermpalen en het blijven voorlichten van gebruikers.

De gemeente heeft deze maatregelen inmiddels gedeeltelijk uitgevoerd: de woonboot aan de Westervoortsedijk is binnen de palen gelegd en de gemeente geeft voorlichting aan de reders, kapiteins en eigenaren van bezoekende schepen over de situatie in de haven. Ook de betreffende verenigingen zelf geven aan dat het maken en handhaven van afspraken over gedrag en veiligheidsvoorschriften een effectief middel is. Met deze maatregelen is het risico in dit gedeelte van de haven voor het moment binnen redelijke grenzen gebracht, maar niet weggenomen. Daarom wordt samen met de verenigingen verder onderzocht of er haalbare aanvullende maatregelen te nemen zijn.

5.1 Clausule in overeenkomst aankoop ligplaatsen voormalige ASM-haven

In 2012 heeft de gemeenteraad besloten tot een algemene vrijwillige uitkoopregeling voor alle woonbooteigenaren in Arnhem, maar die was in het bijzonder gericht op de woonboten die op last van de rechter kort daarvoor de ASM-haven in Stadsblokken moesten verlaten. In de koopovereenkomst is destijds opgenomen dat als een andere houder van een ligplaatsvergunning

voor de ASM-haven een hoger bedrag betaald krijgt, de koopprijs verhoogd wordt met het verschil tussen dit hogere bedrag en de koopprijs.

Bij het opstellen van de uitkoopregeling heeft de gemeente Arnhem altijd beoogd alle bewoners van de Stadsblokkenweg hetzelfde uitkoopbedrag te bieden. Deze clausule is uitsluitend bedoeld voor bewoners van de voormalige ASM-haven in deze specifieke situatie tijdens de termijn van de uitkoopregeling. Het is nooit de bedoeling geweest deze clausule langer dan de termijn van de uitkoopregeling in stand te houden.

De inschatting is dan ook dat een aanspraak op deze clausule geen kans van slagen heeft bij een rechter, maar niet uit te sluiten valt dat er toch een beroep op wordt gedaan.

Financiën

Voor een deel van de kosten (€ 1,15 miljoen) is al ruimte aanwezig binnen de algemene reserve. Met bijgaande begrotingswijziging wordt een budget van € 1,15 miljoen begroot. Voor 2020 wordt dit budget als voldoende beschouwd.

In het weerstandsvermogen van de gemeente Arnhem is vanwege de conflicterende gebruiksvormen in de Nieuwe Haven een risico opgenomen (omvang destijds ingeschat op € 2,5 miljoen en kans 90%). Zodra het bedrag voor de totale schadeloosstelling in de begroting wordt opgenomen kan het risico komen te vervallen. Het bedrag dat ter dekking van dit risico in de algemene reserve wordt aangehouden, te weten € 1,15 miljoen, kan vrijvallen zonder dat de weerstandsfactor wijzigt.

Toelichting begrotingswijziging (bijlage):

Exploitatiebegroting (bedragen x € 1.000)		Begroting	Meerjarenraming		
		2020	2021	2022	2023
Lasten	Compensatie woonschepen nieuwe haven (S11)	1.150	0	0	0
		1.150			
Baten		0	0	0	0
		0	0	0	0
Mutaties reserves	Onttrekking Algemene reserve (S0)	1.150	0	0	0
		1.150	0	0	0
Totaal Resultaat		0	0	0	0

Meerjaren Investeringsplan (MIP)	Begroting	Meerjarenraming		
	2020	2021	2022	2023
Totaal Investeringen	0	0	0	0

Arnhem GEMEENTE

Op basis van de taxaties kan de resterende opgave voor 2021 en verder in beeld worden gebracht voor de komende perspectiefnota. Er kan dan ook een inschatting gemaakt worden van de verdere jaarschijven, na gesprekken met eigenaren en de eerste overeenkomsten in 2020.

Uitvoering

Stap 1: Vrijwillige uitkoopregeling
Er zal maximaal worden ingezet op een vrijwillige uitkoopregeling. Vrijwilligheid heeft de voorkeur boven formele procedures voor intrekking en/of onteigening, omdat er zo snel duidelijkheid is voor bewoners. Voor dit minnelijke traject wordt ruim de tijd genomen, om de bewoners voldoende rust te gunnen om een voor hun juiste beslissing te nemen.

Na dit raadsbesluit zullen de bewoners worden uitgenodigd voor een individueel gesprek met de projectleider en de vastgoedmanager. Naar verwachting zal dit daags na de beslissing van de raad zijn beslag krijgen. In het gesprek wordt de beslissing toegelicht en wordt een informatieve brief overhandigd waarin alles wordt toegelicht. In deze brief komen de volgende zaken aan de orde:

- Er zijn geen alternatieve ligplaatsen beschikbaar binnen de gemeente Arnhem. Wel bestaat er de mogelijkheid voor een tweetal (hiervoor geschikte) woonarken te verplaatsen naar de Westervoortsedijk. Met geïnteresseerde bewoners zal deze mogelijkheid worden besproken. Indien er meer dan twee bewoners interesse tonen, wordt de stadsnotaris gevraagd te loten.
- De vrijwillige uitkoopregeling is een volledige schadeloosstelling en bestaat uit:
    - Vermogensschade; dit betekent de verkoopwaarde van de woonboot en de ligplaats, of, als de bewoner ervoor kiest zelf de woonboot te verkopen, de waarde van de ligplaats;
    - Vergoeding voor eenmalige bijkomende schade (bijvoorbeeld verhuiskosten).
- De vermogensschade zal door een onafhankelijk taxateur worden bepaald aan de hand van een formele taxatie. De bewoners worden door deze taxateur benaderd voor een taxatieafspraak. De taxatie zal in concept naar de bewoner en de gemeente Arnhem worden gezonden met het verzoek hierop binnen een termijn van vier weken te reageren. Het definitieve rapport is voor de gemeente Arnhem maatgevend om in gesprek te gaan met de bewoner. Er volgt een aanbieding tot aankoop van de ligplaats en woonboot, dan wel alleen een aanbieding voor de aankoop van de ligplaats. Immers, het staat de eigenaar vrij de woonboot, zonder ligplaatsvergunning van de gemeente Arnhem, aan de markt aan te bieden.
- Als de bewoner instemt met de vrijwillige uitkoopregeling worden nadere afspraken gemaakt over de uitbetaling van de vergoeding in de vorm van een vaststellingsovereenkomst. De regeling biedt de ruimte een deel van het bedrag als voorschot te ontvangen, bijvoorbeeld als verhuisvergoeding, bankgarantie bij aankoop van een woning of borgstelling op een huurwoning.
- Bovenstaande zal worden begeleid door de onafhankelijke taxateur en uitgevoerd door de afdeling Vastgoedmanagement van de gemeente Arnhem.

Stap 2: Intrekken van de ligplaatsvergunning
Wanneer het minnelijk traject op termijn (gedacht wordt aan in elk geval minimaal een jaar) niet leidt tot het geheel vrijmaken van de Nieuwe Haven, dan kan het college van B&W het voornemen uitspreken tot het intrekken van de ligplaatsvergunning. De bewoners kunnen hun zienswijze over dit voornemen tot besluit indienen. Na ontvangst en behandeling van deze reacties volgt een besluit tot intrekking; hiertoe

staat bezwaar en beroep open. Verzending van het intrekkingsbesluit markeert ook het einde van de regeling voor vrijwillige uitkoop. Eigenaren kunnen nog wel een regulier verzoek tot nadeelcompensatie doen, maar de uitkomst daarvan is ongewis.

Met het intrekken van de vergunning vervalt tevens van rechtswege de huurovereenkomst en liggen de woonboten illegaal in de Nieuwe Haven. Voor zover deze niet door de eigenaren worden verwijderd zal de gemeente Arnhem moeten handhaven.

Stap 3: Planologische regeling en onteigening
Gelijktijdig met het intrekkingstraject zal besloten worden tot een wijziging van het bestemmingsplan, waarmee de planologische toestemming voor de ligplaatsen zal worden 'wegbestemd'. Hiermee wordt de beoogde situatie (een industriehaven zonder woonschepen) ook planologisch geborgd. Op basis van dit nieuwe bestemmingsplan kan een onteigeningsprocedure worden gestart indien er minnelijk onvoldoende resultaat wordt bereikt én de intrekkingsprocedure niet succesvol blijkt te kunnen worden afgerond. Vaststellen van het bestemmingsplan en daarmee de in te zetten onteigening is ter afweging aan de gemeenteraad.

Jason en Miguel Pro
Samen met Jason en Miguel Pro zal worden verkend of er haalbare oplossingen zijn om de nautische veiligheid van hun activiteiten bij economische ontwikkeling van de haven op een aanvaardbaar niveau te brengen. Hiertoe wordt onder begeleiding van een extern specialist een brainstormsessie georganiseerd. De resultaten hiervan zullen nog in 2020 aan de raad voorgelegd worden.

Communicatie

Om een goed beeld te krijgen van de situatie en de wensen van woonbooteigenaren zijn er individuele gesprekken gevoerd met op één na alle eigenaren. De woonbooteigenaren zijn direct na het collegebesluit per brief op de hoogte gesteld van dit raadsvoorstel.

Na het raadsbesluit wordt contact opgenomen met alle eigenaren voor een afspraak voor een persoonlijk gesprek.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad
- Visie op de Nieuwe Haven
- Voorgeschiedenis woonboten en de zoektocht naar nieuwe locaties van 2000 tot heden
- Ligging woonboten (luchtfoto's)
- Brief aan de eigenaren van woonboten naar aanleiding van het besluit van het college van B&W
- Begrotingswijziging

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	424102

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 10 december 2019, nummer: 424102;

overwegende dat economische ontwikkeling een goed woon- en leefklimaat voor de aanwezige woonboten onmogelijk maakt, en andersom de woonboten de economische ontwikkeling van de Nieuwe Haven belemmeren;

overwegende dat niet voor alle woonboten een vervangende ligplaats gevonden kan worden;

gelet op artikel 108, eerste lid, artikel 147, tweede lid, en artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Visie Nieuwe Haven vast te stellen;
2. Te kiezen voor het scenario economische ontwikkeling zoals beschreven in de visie;
3. Zich voor te nemen het gebruik van de Nieuwe Haven als ligplaats voor woonboten te doen beëindigen;
4. Eigenaren van woonboten financieel schadeloos te stellen voor het verlies van hun woning en hiertoe op basis van vrijwilligheid een aanbod te doen, vooruitlopend op een formele beëindiging van de ligplaats door middel van intrekken van ligplaatsvergunning en een planologische regeling in het bestemmingsplan;
5. De kosten van de schadeloosstelling te dekken door voor de verwachte kosten in 2020 € 1,15 miljoen aan de algemene reserve te onttrekken en de resterende opgave voor 2021 en verder mee te nemen in de Perspectiefnota 2020;
6. Bijgevoegde wijziging van de begroting vast te stellen, waarmee in 2020 € 1,15 miljoen budget beschikbaar wordt gesteld voor de schadeloosstelling door een onttrekking uit de algemene reserve;

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Visie Nieuwe Haven

Gemeente Arnhem

3-12-2019

Inhoud

Samenvatting ... 3

1 Inleiding ... 5

1.1 Aanleiding ... 5

1.2 Plangebied ... 5

1.3 Planproces ... 6

2 Inventarisatie en analyse ... 7

2.1 Cultuurhistorie ... 7

2.2 De Nieuwe Haven anno 2019 ... 9

2.2.1 Nieuwe Havenweg ... 9

2.2.2 Nieuwe Haven ... 11

2.2.3 Industriepark Kleefse Waard en Akzo haven ... 12

2.2.4 Koningspleij-Noord ... 13

2.3 Milieuzonering en veiligheid ... 14

2.3.1 Milieuzonering ... 14

2.3.2 Toets plangebied ... 16

2.3.3 Nautische veiligheid ... 20

2.4 Overige milieuaspecten ... 21

2.4.1 Bodem ... 21

2.4.2 Water ... 21

2.5 Verkeersstructuur en ontsluiting ... 22

2.6 Groen en ecologie ... 22

3 Ontwikkelingen en trends ... 23

3.1 Circulaire economie ... 23

3.1.1 Nieuwe vormen van productie ... 23

3.2 Klimaatadapatie ... 23

3.3 Gezonde leefomgeving ... 24

3.4 Bereikbaarheid ... 24

3.4.1 Algemeen ... 24

3.4.2 Fietsverbindingen ... 24

3.4.3 Openbaar vervoer ... 24

3.5 Energietransitie ... 25

3.6 Industrieterreinen behouden en benutten ... 25

3.7 Behoefte aan watergebonden bedrijvigheid neemt toe ... 25

3.7.1 Koningspleij-Noord voorziet in regionale behoefte ... 26

4 Scenario's ... 28

4.1 Scenario 1. Economische ontwikkeling haven ... 28

4.2 Scenario 2. Bundeling functies in de haven 28
4.3 Weging scenario's 30
5 Visie Nieuwe Haven 32
6 Uitvoeringsplan 34
6.1 Faciliteren en meedenken 34
6.2 Actieve rol 34
6.3 Status visie 34

BIJLAGEN

1. trends en ontwikkelingen watergebonden- en verbonden bedrijven
2. onderzoeken nautische veiligheid

Samenvatting

De Nieuwe Haven in Arnhem wordt gebruikt door diverse doelgroepen, zoals vrachtschepen, bedrijven, cruiseschepen, woonboten, recreatie en een jachthaven. Als gevolg van dit divers gebruik en vanwege de ruimtelijke inpassing ontstaan onveilige situaties. Uit recente onderzoeken blijkt dat de nautische veiligheid in de Nieuwe Haven in het geding is en dat maatregelen op korte termijn nodig zijn[1]. Een deel van deze (tijdelijke) maatregelen is inmiddels door de gemeente uitgevoerd. Omdat geen van de gebruiksvormen optimaal kan functioneren, moeten hierin keuzes worden gemaakt. Los daarvan vormt de huidige situatie een belemmering voor het benutten van de (economische) kansen en potenties van het gebied (en dus ook voor de stad). Het ontbreekt de gemeente aan actueel, integraal beleid, op basis waarvan antwoord gegeven kan worden op verschillende (toekomstige) ruimteclaims en ontwikkelingen die op het gebied afkomen. Het opstellen van een visie met verschillende scenario's, inclusief voor- en nadelen en bijbehorende financiën, kan hierin ondersteunend zijn. Als gevolg daarvan heeft het college in september 2019 besloten een visie op de Nieuwe Haven op te stellen. Voorliggende visie is het resultaat hiervan.
Bij het opstellen van deze visie is gebruik gemaakt van de (specifieke) lokale kennis van gebruikers van het gebied (o.a. door het organiseren van stakeholdersavonden en persoonlijke gesprekken met bewoners en bedrijven), van deskundigen in onze eigen organisatie en is overleg gevoerd met het Waterschap Rijn en IJssel en Rijkswaterstaat. Hieronder wordt een samenvatting van de visie gegeven.

Als eerste is (zie hoofdstuk 2) is de ontstaansgeschiedenis van de haven in beeld gebracht. Daarna is ingezoomd op het huidig gebruik van de haven en aangrenzend gebied en zijn omgevings- en milieuaspecten in beeld gebracht. Vanwege het divers gebruik van de haven en het feit dat geen van de functies optimaal kan functioneren is nader ingezoomd op de milieuzonering en veiligheid in het gebied. Belangrijkste conclusie hieruit is de volgende. Vanwege de ruimtelijke inpassing van de haven en het gebruik van de haven door diverse doelgroepen is de nautische veiligheid in het geding. Ook blijkt uit onderzoek naar milieuzonering in het gebied, dat in de huidige situatie ter hoogte van de woonboten geen goed woon- en leefklimaat kan worden gegarandeerd. De schepen liggen binnen de geluidcontour van de geluidgezoneerde industrieterreinen Arnhem-Noord en op zeer korte afstand van industrieterreinen waar bedrijven tot en met categorie 4.2 zijn toegestaan.

Vervolgens is gekeken naar trends en ontwikkelingen (zie hoofdstuk 3). Deze zien toe op ontwikkelingen die hoe dan ook op het gebied afkomen en op concrete ontwikkelingen die nu in het gebied zelf spelen. De gemeente streeft naar een haven waarbij in 2050 de lokale industrie en logistieke activiteiten circulair ingericht zijn. Nieuwe vormen van productie (3-printer) zullen een rol gaan spelen. Daarnaast is het van belang rekening te houden met het realiseren van energiedoelen voor de stad (naast locatie Koningspleij-Noord zijn nieuwe locaties nodig), klimaatverandering en een gezonde fysieke leefomgeving. Ook zullen de veranderende mobiliteitsvraag en innovatie effect hebben op de bereikbaarheid van de haven.

Naar de toekomst toe is het van belang dat de industrieterreinen hun huidige functie behouden en moet verdere verkleuring van industrieterreinen worden voorkomen. De industrieterreinen leveren een belangrijke bijdrage in werkgelegenheid, zowel in omvang als in type werkgelegenheid en bieden de mogelijkheid een antwoord te geven op toekomstige ontwikkelingen. Uit recent onderzoek van de regio Arnhem-Nijmegen in het kader van het Regionaal Programma Werklocaties blijkt dat de vraag naar watergebonden- en verbonden bedrijventerreinen in de regio toeneemt en locatie Koningspleij-Noord nodig is om in de regionale behoefte te voorzien.

[1]. "Rapport Actualisatie Onderzoek Veiligheid Nieuwe Haven" en "Quickscan Nautische Veiligheid "

Op basis van de inventarisatie en analyse, trends en ontwikkelingen zijn in hoofdstuk 4 2 scenario's onderzocht en gewogen:

1. economische ontwikkeling van de haven: de haven en aangrenzende percelen zijn uitsluitend bedoeld voor (watergebonden) bedrijvigheid.
2. bundelen van functies in de haven, zodat de haven door diverse doelgroepen gebruikt kan worden.

Uit de weging van de scenario's blijkt dat het met scenario 2 (bundelen van functies in de haven) niet mogelijk is om de economische potenties van de haven optimaal te benutten zonder dat er knelpunten blijven bestaan op het gebied van nautische veiligheid en zonder dat een goed woon- en leefklimaat bij de woonboten kan worden gegarandeerd (nu en in de toekomst). De knelpunten uit de huidige situatie zijn ook in de toekomstige situatie niet zorgvuldig op te lossen. Anderzijds worden bedrijven door de aanwezigheid van de woonboten beperkt in hun (toekomstige) bedrijfsvoering.
Scenario 1 sluit aan bij de economische potenties van het gebied en kan inspelen op ontwikkelingen en trends. Het verder ontwikkelen van de haven als bedrijvenhaven is pas mogelijk wanneer de gevoelige functies uit de haven verdwenen zijn. De woonboten staan het optimaal gebruik van de kade in de weg en belemmeren planologisch en milieuhygienisch gezien het optimaal benutten van de bedrijfskavels in het gebied (nu en in de toekomst). Mogelijk geldt dit ook als gevolg van de nautisch (nu onveilige) situatie voor de recreatiebedrijven Jason en Miquel Pro. Om deze conclusie met zekerheid te kunnen stellen is nader onderzoek nodig.

Met het vrijmaken van de haven van woonboten kan de ontwikkeling van de Nieuwe Haven tot bedrijfshaven (zie hoofdstuk 5) vorm worden gegeven. Het biedt (op termijn) unieke kansen voor de uitbouw van watergebonden en waterverbonden bedrijven en bovendien kan een impuls worden gegeven aan de transitie naar een duurzame circulaire economie. De nabijheid van IPKW en de potentie van Koningspleij-Noord spelen hierbij een belangrijke rol. Het uitwisselen van kennis, samenwerking en innovatie wordt door concentratie van deze bedrijven makkelijker en biedt kansen om de gezamenlijk de slogan 'Made in Arnhem' als basis te nemen voor verdere ontwikkeling en profilering van het gebied.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De Nieuwe Haven in Arnhem wordt gebruikt door diverse doelgroepen, zoals vrachtschepen, bedrijven, cruiseschepen, woonboten, recreatie en een jachthaven. Als gevolg van dit divers gebruik en vanwege de ruimtelijke inpassing ontstaan onveilige situaties. Uit recente onderzoeken blijkt dat de nautische veiligheid in de Nieuwe Haven in het geding is en dat maatregelen op korte termijn nodig zijn. Een deel van deze (tijdelijke) maatregelen is inmiddels door de gemeente uitgevoerd. Omdat geen van de gebruiksvormen optimaal kan functioneren, moeten hierin keuzes worden gemaakt. Los daarvan vormt de huidige situatie een belemmering voor het benutten van de (economische) kansen en potenties van het gebied (en dus ook voor de stad). Het ontbreekt de gemeente aan actueel, integraal beleid, op basis waarvan antwoord gegeven kan worden op verschillende (toekomstige) ruimteclaims en ontwikkelingen die op het gebied afkomen. Het opstellen van een visie met verschillende scenario's, inclusief voor- en nadelen en bijbehorende financiën, kan hierin ondersteunend zijn. Als gevolg daarvan heeft het college in september 2019 besloten een visie op de Nieuwe Haven op te stellen. Voorliggende visie is het resultaat hiervan.

1.2 Plangebied

Het plangebied wordt begrensd door de Westervoortsedijk aan de noordzijde, de bedrijven aan de Nieuwe Havenweg aan de oostzijde en de Nederrijn aan de zuidzijde. We zijn ons ervan bewust dat de inhoud van deze visie niet strikt ophoudt bij plangrenzen en als gevolg daarvan wordt een groter gebied beschouwd. Op onderstaand kaartbeeld is de ligging van het plangebied ten opzichte van Arnhem weergegeven.

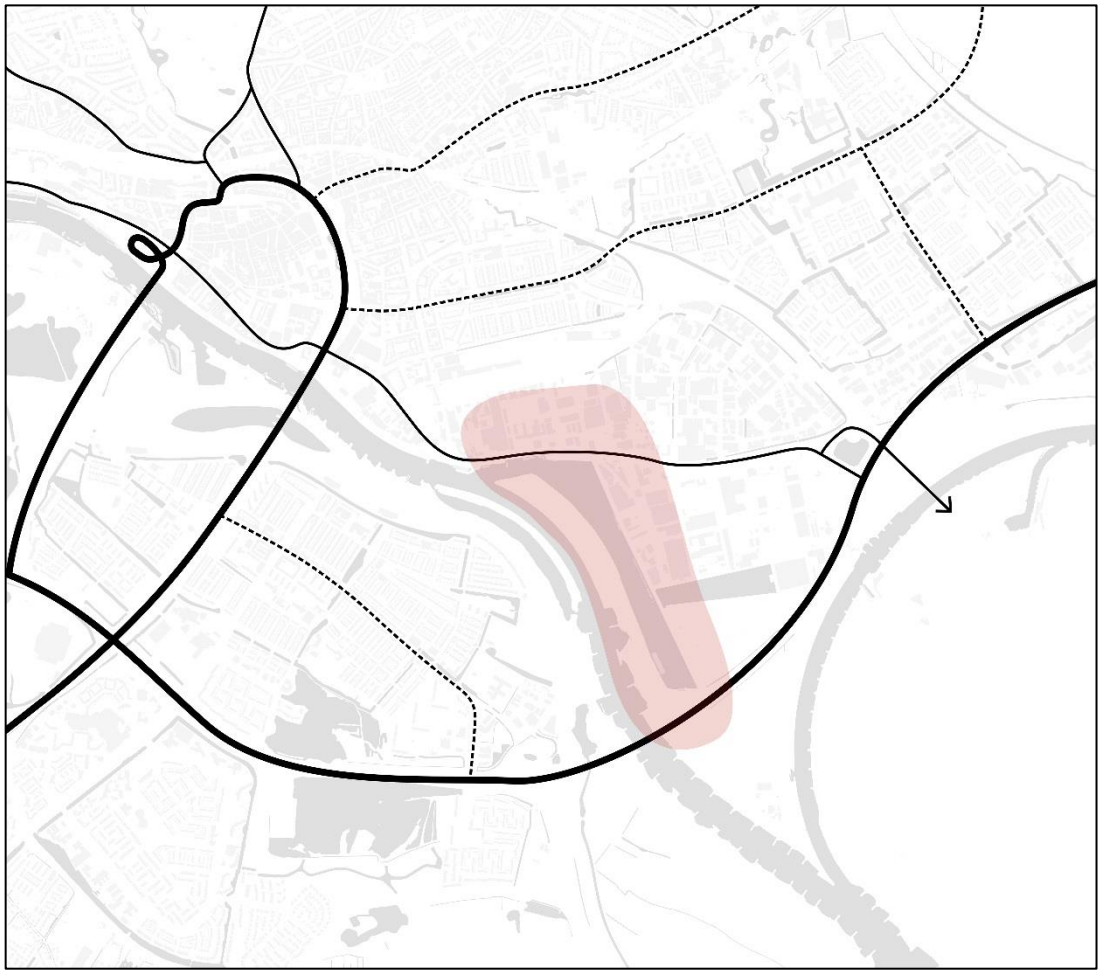

Ligging plangebied t.o.v. Arnhem

1.3 Planproces

Het opstellen van de visie deden we niet alleen. We hebben de (specifieke) lokale gebruikers van het gebied, ieder vanuit een eigen deskundigheid, betrokken bij het in beeld brengen van de huidige situatie en het toetsen van de scenario's.

We zijn begonnen met het bij elkaar brengen van alle beschikbare kennis van en over het gebied. Dit is gedaan door met vertegenwoordigers van alle vakdisciplines binnen de gemeente die de haven raken, gesprekken te voeren. In die gesprekken zijn de kansen en knelpunten, ontwikkelingen en aandachtspunten voor de visie opgehaald.

Ook hebben we het plangebied geïnventariseerd, evenals historie, beleid, plannen in ontwikkeling en toekomstige ontwikkelingen.

Tijdens de eerste stakeholderbijeenkomst (21 februari 2019), waarvoor alle gebruikers en grondeigenaren waren uitgenodigd, hebben we de eerste resultaten van de inventarisatie en analyse gepresenteerd. Aanwezigen hebben input gegeven voor de visie en kregen de mogelijkheid (individueel) input voor de visie aan te leveren. Van deze mogelijkheid hebben 4 stakeholders gebruik gemaakt.

Tijdens de inventarisatie- en analysefase bleek dat de actualiteit rondom de huidige, onveilige situatie meer ingrijpt op het proces en inhoud van de visie dan eerder gedacht. De consequenties van de keuze voor de visie moesten inzichtelijk zijn. Voorts zijn gesprekken gevoerd met Rijkswaterstaat en het waterschap Rijn en IJsel om de input die is opgehaald tijdens de 1e stakeholderbijeenkomst te toetsen en hun wensen en eisen voor de visie op te halen. Daarnaast is onder meer nader onderzoek uitgevoerd naar de milieuzonering in de haven en heeft de Regio Arnhem-Nijmegen, in het kader van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW), een behoefteonderzoek naar watergebonden bedrijvigheid voor de regio uitgevoerd.

Tijdens een 2e stakeholdersavond op 28 mei 2019 zijn de resultaten van het nader onderzoek gepresenteerd en zijn de vervolgstappen in beeld gebracht. Na de zomervakantie hebben we individuele gesprekken met woonbooteigenaren en bedrijven in het gebied gevoerd. Uiteindelijk hebben de conclusies van deze stappen geleid tot voorliggende visie op de Nieuwe Haven.

2 Inventarisatie en analyse

2.1 Cultuurhistorie

Tot aan het jaar 1900 was er in de omgeving van het plangebied geen bebouwing aanwezig. Centraal door het plangebied liep de oude IJssel, die de verbinding vormde tussen de IJssel en de Nederrijn. Begin 1900 kwam de eerste bebouwing ten noorden van het plangebied, boerderij De Kleefse Waard. Op de plaats waar nu de Veerweg naar Westervoort loopt, is de oude IJsseldam te zien. Het plangebied is in die tijd ook militair van belang geweest. De IJssellinie moest weer een belangrijke rol in de landsverdediging gaan spelen. In de 19e eeuw is op de Kleefse Waard een steenfabriek gebouwd, met daaraan verbonden de huizen Westervoortsedijk 84 en Industriestraat 1.

De ontwikkeling van grootschalige industrie is in Arnhem pas in de twintigste eeuw op gang gekomen. In 1915 werd door het bestuur van de stad besloten tot de aanleg van een industrieterrein met een spoorwegemplacement aan de oostzijde van de stad, in aansluiting op de daar reeds aanwezige bedrijven, zoals het slachthuis en de gasfabriek. Ten behoeve hiervan werd de bodem vier meter opgehoogd. De zandtrammetjes die het zand aanleverden begonnen in 1920 te rijden. In het Algemeen Uitbreidingsplan uit 1933 wordt een verdere ontwikkeling van bedrijvigheid in oostelijke richting aangegeven, maar pas in 1941 en na de Tweede Wereldoorlog werden de industrieterreinen Het Broek en de Kleefse Waard ontwikkeld. Het verkavelingsplan van bedrijventerrein Kleefse Waard grijpt terug op het herverkavelingsplan uit circa 1832 voor het gebied. De bijbehorende dwarshaven (Akzo-haven) is rond 1940 gegraven als werkverschaffingsproject en bedoeld als particuliere transporthaven voor de AKU (later Akzo). Langs de zuidzijde van deze dwarshaven werd een nieuwe groene dijk opgeworpen ongeveer dwars door de restanten van de Oude IJsselbedding om Koningspleij-Noord heen. De voormalige rivierarm (de Nieuwe Haven) werd rond 1930 tot haven met een havenkade ontwikkeld. In verband met een voorziene uitbreiding van industrieterrein Kleefse Waard naar de Koningspleij-Noord, is in de jaren '50 de Nieuwe Haven alvast verbreed en verlengd. Vanaf circa 1960 vestigde zich de eerste bedrijvigheid aan de Nieuwe Haven.
Een bevaarbare Rijn en zijn zijrivieren zijn altijd van groot belang geweest in de Europese binnenvaart. Sinds het Congres van Wenen van 1815 is het principe van de vrije scheepvaart ingevoerd op de grote rivieren, waaronder de Rijn. De eerste Rijnvaartakte werd op 31 maart 1831 aangenomen. In 1868 werd de Herziene Rijnvaartakte, beter bekend als de Akte van Mannheim, van kracht. Algemeen wordt aangenomen dat de welvaart in Europa voor een flink deel kan worden toegeschreven aan dit verdrag, omdat dit verdrag het beginsel der vrijheid van de scheepvaart op de Rijn met betrekking tot de handel, en daarmee een vrije en gemeenschappelijke transportmarkt regelt. De akte houdt nog steeds stand.

Op navolgende pagina is de historische ontwikkeling van de haven te zien.

Zicht op AKU-fabriek

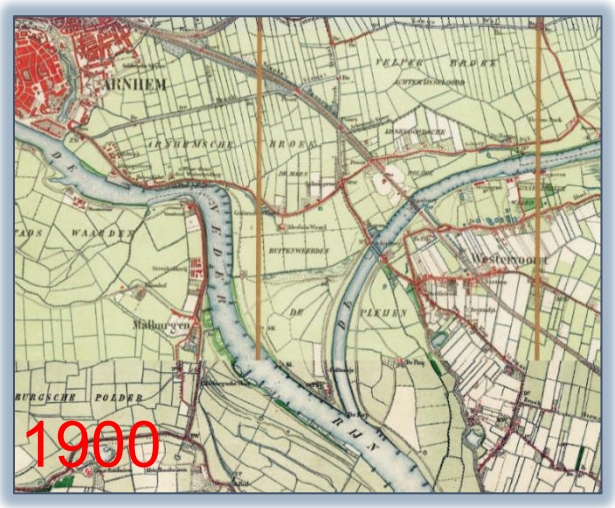

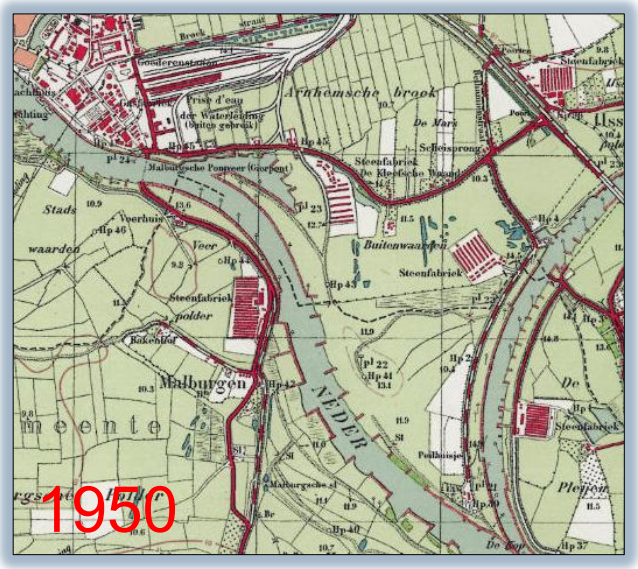

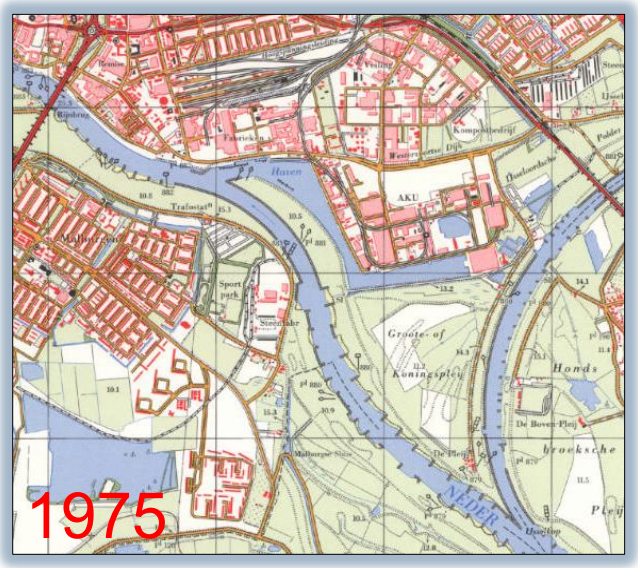

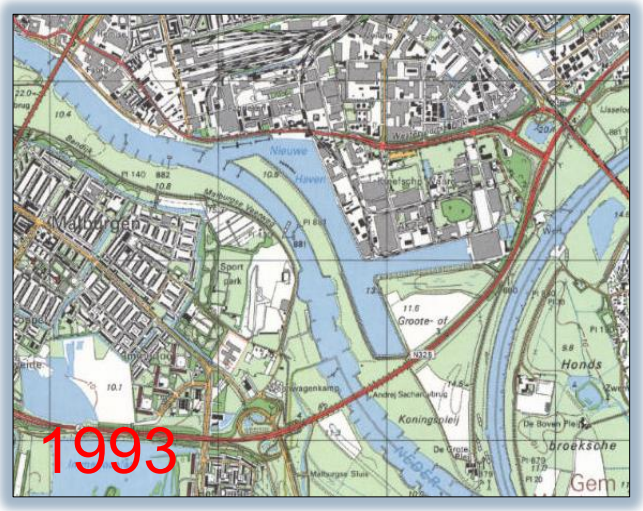

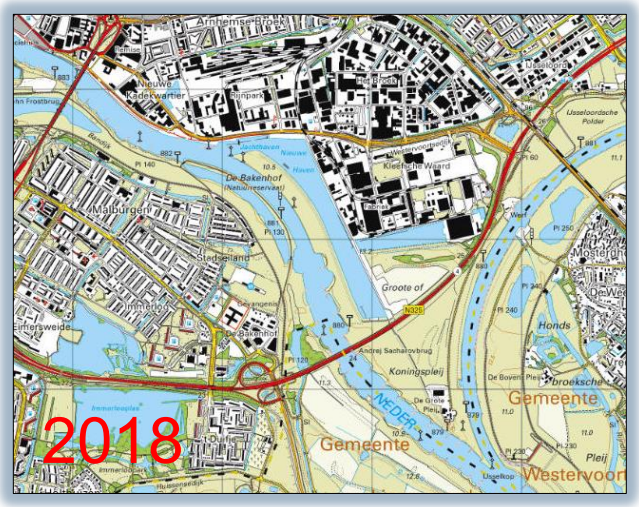

Historische ontwikkeling Nieuwe Haven

2.2 De Nieuwe Haven anno 2019

De Nieuwe Haven vormt anno 2019 de schakel tussen de industrie op industriepark Kleefse Waard (hierna IPKW), het Broek en Westervoortsedijk, de stad Arnhem en het rivierenlandschap van de Nederrijn. De Nieuwe Haven is een belangrijk structurerend element. De hoogwatervrije kade, waarmee het achterliggende gebied binnendijks is gekomen, benadrukt dit nog eens. Aan een deel van de Nieuwe Havenweg zijn bedrijven gevestigd. Een deel daarvan is watergebonden. Het water van de Nieuwe haven is door meerdere functies in gebruik, bedrijfsmatig (o.a. schepen Shell en cruisevaart), recreatie en woon- en werkschepen. Onderstaand zoomen we nader in.

2.2.1 Nieuwe Havenweg

De Nieuwe Havenweg ligt aan de oostzijde langs de kade van de Nieuwe Haven. Deze weg sluit aan de noordzijde aan op de Westervoortsedijk en loopt tot aan de Pleijroute in het zuiden door. Het profiel van de Nieuwe Havenweg is opgebouwd uit een hoogwatervrije kade met een rijbaan en aan de oostzijde bebouwing. Het beeld langs de Nieuwe Havenweg wordt voornamelijk bepaald door de verhoogde kade met kranen, transportbanden, silo's, de schepen die zijn afgemeerd en de hoge gebouwen van IPKW op de achtergrond (zie hierna). De bebouwing bestaat hoofdzakelijk uit functionele lage loodsen en andere bedrijfsbebouwing. De bebouwing is voor een groot deel met voorkanten gericht naar de straat, maar een duidelijk waterfront is niet aanwezig en de ruimtelijke kwaliteit van de bebouwing is laag. Een deel van deze bedrijven is watergeboden, zoals het brandstofoverslagdepot van Shell, Fransen Technical Services en betoncentrale Dyckerhoff Basal met utilitaire installaties, zoals kranen en silo's. Een deel van de bedrijvigheid aan de Nieuwe Havenweg is echter niet watergebonden en of -verbonden. Voorbeelden hiervan zijn Mond&Riksen (opslag en transport van chemical logistics), autogarage Ride on en autoservice bedrijf Bram van Stijn. In een aantal gevallen is er zelfs sprake van niet industriële activiteiten, zoals de muziekinstrumentenwinkel De Tunnel Music en Maatwerk revalidatietechniek BV.

Vanaf de weg, maar met name vanaf de verhoogde kade, is een uniek, weids uitzicht over het rivierenlandschap. De woon-en werkschepen die onder aan de kade liggen, zijn nauwelijks zichtbaar vanaf de Nieuwe Havenweg. Vanaf de verhoogde kade is dat wel het geval.

Foto's van Nieuwe Havenweg en omgeving

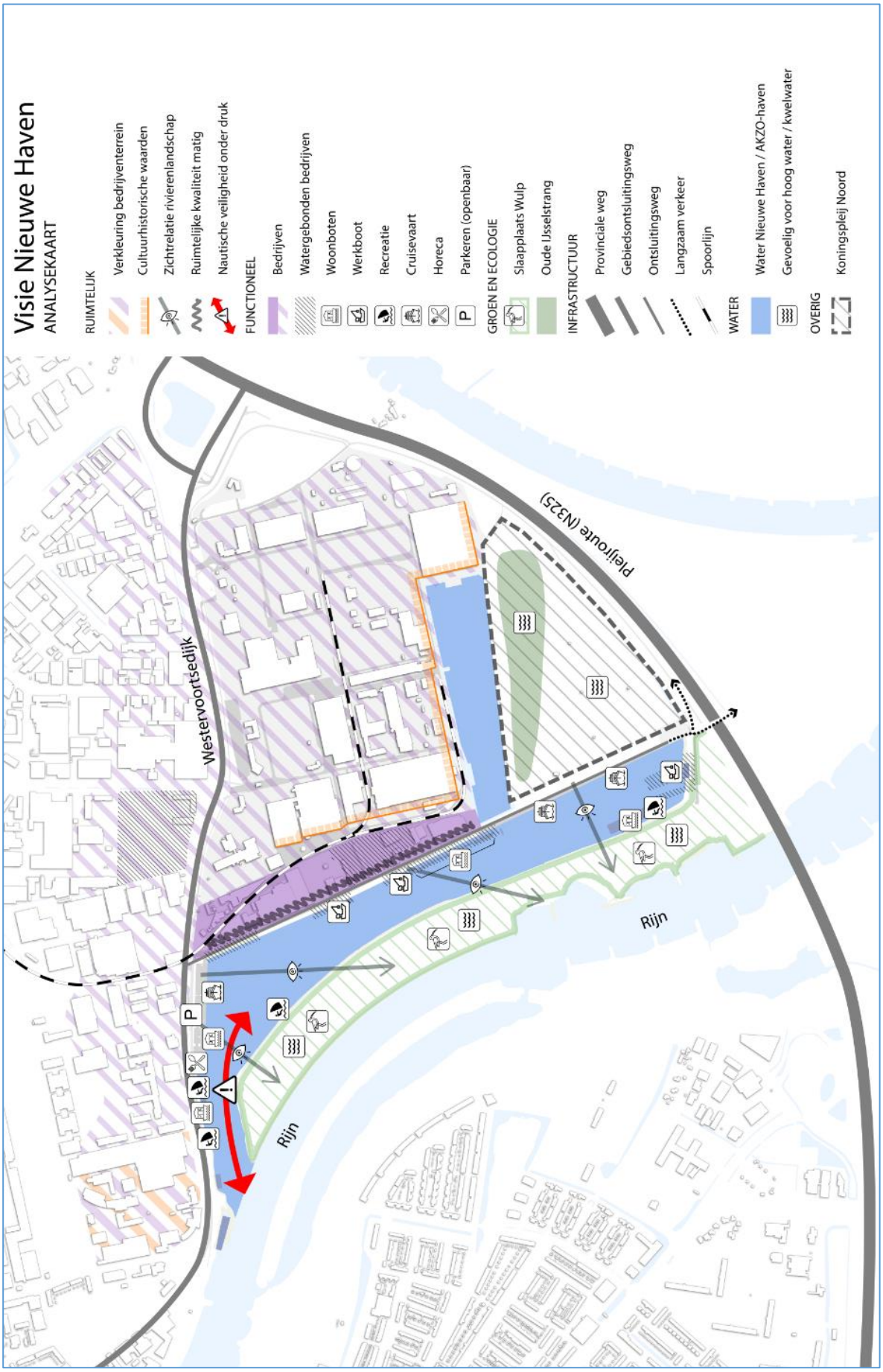

Analysekaart Nieuwe Haven en omgeving

2.2.2 Nieuwe Haven

De Nieuwe Haven is momenteel in gebruik voor meerdere functies, te weten: wonen, werken, industrie, horeca en recreatie. Komende vanaf de Nederrijn ligt aan de westzijde roei- en zeilvereniging Jason. In de Nieuwe Haven heeft Jason de beschikking over water en voorzieningen die haar activiteiten mogelijk maken: sport en recreatie in de vorm van zeilen, motorbootvaren, roeien, kanoën en het in verenigingsverband exploiteren van een jachthaven (voor zeil- en motorboten). Jason heeft ter plekke een drijvend botenhuis (voor de roeiboten van de roeivereniging en de kano's van de kanovereniging). De vereniging is bereikbaar vanaf de Westervoortsedijk.
De leden van Jason maken gebruik van het water van de Nieuwe Haven en de Nederrijn.
Achter Jason liggen enkele woonboten aan de Westervoortsedijk. Ten oosten daarvan zijn jachthaven (recreatie) en restaurant Valkenburg (horeca) gelegen, beiden bereikbaar vanaf het grote openbare parkeerterrein aan de Westervoortsedijk.
Vanaf dat punt, naar het oosten liggen 15 woonboten, 1 bereikbaar vanaf het parkeerterrein, 14 vanaf de Nieuwe Havenweg. Een deel van de boten is uit ASM-haven hier naartoe verplaatst; een ander deel is al eerder in de haven gaan liggen. Naast woonboten zijn aan de kade ook werkschepen gelegen. Deze werkschepen zijn ofwel zelfstandig of hebben een relatie met de bedrijven op de kade.
Aan het eind van de haven, nabij de Pleijroute ligt waterscouting Miguel Pro met zijn boten, clubgebouw, steiger en ponton. De waterscouting maakt gebruik van het water in de Nieuwe haven en wordt ontsloten vanaf de Nieuwe Havenweg.

De Nieuwe Haven vormt een belangrijk water voor de industrie en scheepvaart. Het industriële gebruik wordt gedaan door diverse bedrijven gevestigd aan de Nieuwe Havenweg en de Westervoortsedijk. De watergebonden bedrijven zijn de volgende:

- Scheeprestauratiebedrijven van Kees van Drie en Ando Heijnis, gevestigd aan de Nieuwe Havenweg,
- Scheepsbouwbedrijf Helldörfer, Nieuwe Havenweg 7.
- Scheepsreparatiebedrijf Misti, Nieuwe Havenweg 84.
- De brandstofoverslag van Shell met een overslagpunt aan de Nieuwe Havenweg.
- Betonmortelproducent Dyckerhoff Basal, Nieuwe Havenweg 17.
- Scheepsreparatiebedrijf Arnhem.

Foto's woonboten, jachthaven en scouting

Shell aan de Westervoortsedijk wordt bevoorraad via het laadpunt in de Nieuwe haven. Tankboten van Shell gebruiken de Nieuwe haven om bij dit laadpunt te komen. Ter plekke bevinden zich 2 pijpleidingen die verbonden zijn met het industriecomplex van Shell op bedrijventerrein Het Broek aan de overzijde van de Westervoortsedijk. Per jaar vinden circa 1000 scheepvaartbewegingen plaats (500 schepen). De manoeuvreerruimte van de schepen van Shell, die een omvang hebben van 135*15m is klein. Ze hebben een draaicirkel van 145 m. In verband met veiligheid moeten ze voldoende ruimte aanhouden tot andere functies. Op dit moment vormt de veiligheid een risico. In het verleden heeft zich o.a. een incident voorgedaan, waarbij een schip van Shell in aanvaring is gekomen met een woonboot.

Om inzicht te krijgen in het gebruik van de haven hebben we de cijfers 2018 geanalyseerd. Hieruit blijkt dat in totaal 4172 ligdagen zijn gebruikt, verspreid over de volgende ligplaatsen:

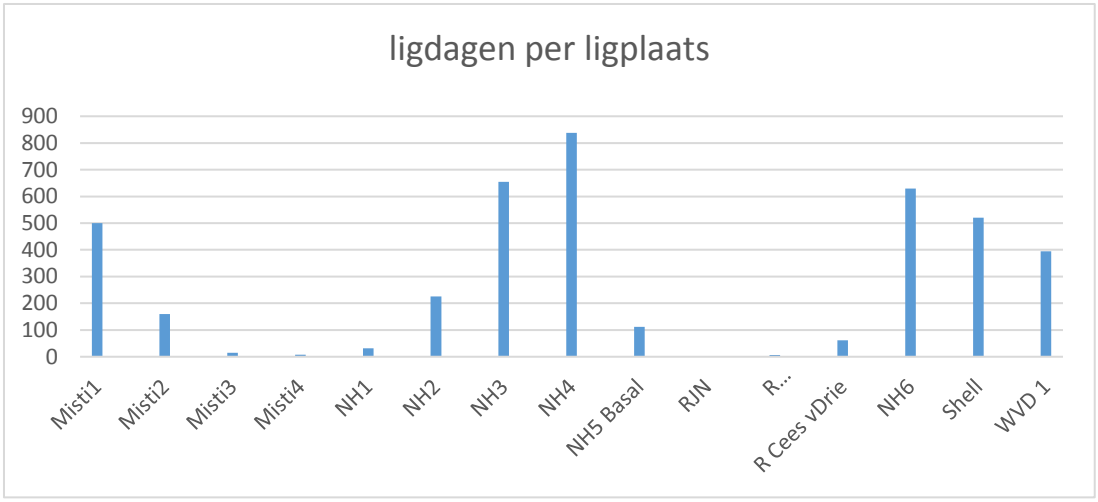

2.2.2.1 cruisevaart

Naast overslag en scheepsbouw, -restauratie en –reparatie kent de Nieuwe Haven een ander soort watergebonden industrie, namelijk die van de winterliggers: riviercruiseschepen die buiten het vaarseizoen voor anker liggen in de haven en aldaar kleine reparaties mogen uitvoeren aan de conservering van de schepen. Hierbij mogen alleen technieken worden toegepast, waarbij de verspreiding van verontreinigingen minimaal is. Dat wil zeggen met bikken, borstelen (beiden handmatig), schuren met afzuiging en schilderen met kwasten of rollers wordt voorkomen dat het oppervlaktewater wordt verontreinigd. Ander (groot) onderhoud is niet toegestaan. Op een topmoment liggen er circa 35 winterliggers in de haven. Dit zorgt voor circa 100 fte aan seizoenswerkers in die periode.

2.2.3 Industriepark Kleefse Waard en Akzo haven

Direct grenzend aan het plangebied voor de Nieuwe Haven ligt Industriepark Kleefse Waard (IPKW), met een oppervlakte van circa 90 hectare. Het industrieel verleden als vestigingsplaats van Akzo is nog steeds afleesbaar. Dit blijkt uit de monumentale bebouwing in een formele stedenbouwkundige opzet (industrieel erfgoed) en een duidelijke samenhangende architectuur op het niveau van het complex. Het complex van de AKU-fabriek aan de Akzo-haven vertoont een duidelijke samenhang in architectuur en is daarmee een krachtig traditioneel icoon in dit gedeelte van de stad. De Akzo-haven is een dwarshaven van de Nieuwe haven en een belangrijk structurerend element. Deze haven is met een hoogwatervrije damwandconstructie met een doorvoer t.b.v. het koelwaterinnamepunt in de haven voor de warmtekrachtcentrale afgesloten van de Nieuwe haven. Daarnaast wordt in de haven het hemelwater van IPKW geloosd. De bebouwing is goed zichtbaar vanaf de Westervoortsedijk, de Pleijroute en de Nieuwe Havenweg. Ruimtelijk gezien is het een afgesloten industrieterrein

dat apart wordt ontsloten vanaf de Westervoortsedijk via een centrale hoofdstraat. Op het terrein liggen diverse spoorlijnen. Deze zijn nu niet in gebruik.
IPKW is een bedrijventerrein dat duurzame en energie-gerelateerde bedrijven huisvest, faciliteert en met elkaar verbindt. Samen met de overheid, het onderwijs en het bedrijfsleven wil IPKW zich ontwikkelen tot een duurzaam bedrijventerrein waar samengewerkt wordt op het gebied van energie en innovatie. Voorbeelden hiervan zijn batterij-opslag en waterstoftechnologie. Onderzocht wordt of de beslotenheid die het terrein vraagt als bijzonder productiemilieu, te combineren is met een selectieve openbare toegankelijkheid bijvoorbeeld voor een snelle fietsverbinding. Dit draagt bij aan leefbaar maken van deze bijzondere plek.

Zicht op AKZO-haven vanaf Nieuwe Havenweg

2.2.4 Koningspleij-Noord

Het gebied Koningspleij-Noord ligt, komende vanaf de Pleijroute of de stad via de Westervoortsedijk, prominent in beeld. Vanuit het gebied is zicht op de monumentale gebouwen op het IPKW-terrein en op het stadscentrum van Arnhem. Het gebied ligt als gevolg van de aanleg van de Pleijroute echter vrij geïsoleerd en is momenteel alleen bereikbaar via de Nieuwe Havenweg. In dit gebied wordt een zonnepanelenpark met 4 windmolens gerealiseerd (bestemmingsplan reeds onherroepelijk). Het gedeelte met de oude IJsselstrang maakt geen onderdeel uit van het zonnepanelenpark, gezien het feit dat dit gebied cultuurhistorische waarden herbergt en een functie voor de waterhuishouding heeft. Bij hoogwater komt het gehele terrein door kwel onder water te staan en in extreme situaties ook door overstroming van de Nederrijn.
In het gebied zijn ook enkele landschappelijke waarden aanwezig. Zo staat op het zuidtalud van de dijk een aantal waardevolle bomen (wilgen en populieren) van zeer oude datum (1910).

Zicht op Koningspleij-Noord van Pleijroute

2.3 Milieuzonering en veiligheid

2.3.1 Milieuzonering

2.3.1.1 Bedrijven en milieuzonering

Een goede ruimtelijke ordening beoogt onder andere het voorkomen van voorzienbare hinder en gevaar door milieubelastende activiteiten. Om te komen tot een ruimtelijk relevante toetsing van bedrijfsvestigingen op milieuhygiënische aspecten wordt het begrip milieuzonering gehanteerd. Bij milieuzonering wordt gebruik gemaakt van de door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) opgestelde brochure Bedrijven en milieuzonering (editie 2009). Bij nieuwe ontwikkelingen dient rekening gehouden te worden met milieuzonering om zodoende de kwaliteit van het woon- en leefmilieu te handhaven en te bevorderen en bedrijven voldoende zekerheid te bieden dat zij hun activiteiten duurzaam binnen aanvaardbare voorwaarden kunnen uitvoeren.
De VNG-brochure is bedoeld voor nieuwe situaties (nieuwbouw) en niet voor de toetsing van bestaande situaties. Toch volgt uit de rechtspraak dat de gebruikte richtafstanden in de brochure bij bestaande conflictsituaties een indicatie kunnen geven van de mate van hinder. Dit betekent dat de VNG-brochure ook als hulpmiddel gebruikt kan worden in een bestaande bebouwde omgeving, zij het terughoudender. In bestaande situaties kan de VNG-brochure evenwel een indicatie geven van de mate van hinder bij conflictsituaties. Voor het beoordelen van de situatie in en rond het plangebied heeft de gemeenteraad aansluiting gezocht bij de VNG-brochure.

2.3.1.2 Richtafstandenlijsten

De twee belangrijkste bouwstenen voor milieuzonering zijn de twee richtafstandenlijsten in bijlage 1 van de VNG-brochure. Voor een scala aan milieubelastende activiteiten (lijst 1) en opslagen en installaties (lijst 2) zijn richtafstanden aangegeven. In de lijsten wordt onderscheid gemaakt in richtafstanden voor de ruimtelijk relevante milieuaspecten geur, stof, geluid en gevaar. De grootste van de op deze aspecten van toepassing zijnde vier richtafstanden is bepalend voor de indeling van een activiteit in een milieucategorie. Daarbij omvat categorie 1 de lichtste en categorie 6 de zwaarste vorm van bedrijvigheid. De richtafstanden gaan uit van gemiddeld moderne bedrijven. Indien bekend is welke activiteiten concreet worden beoogd of aanwezig zijn, kan, mits gemotiveerd, worden uitgegaan van de daadwerkelijk te verwachten milieubelasting (in plaats van de richtafstanden).

2.3.1.3 Twee omgevingstypen: rustige woonwijk en gemengd gebied

De richtafstanden zijn afgestemd op de omgevingskwaliteit, zoals die wordt nagestreefd in een rustige woonwijk of een vergelijkbaar omgevingstype (zoals een rustig buitengebied, een stiltegebied of een natuurgebied). Een rustige woonwijk is een woonwijk die is ingericht volgens het principe van functiescheiding. Afgezien van wijkgebonden voorzieningen komen vrijwel geen andere functies (zoals bedrijven of kantoren) voor. Indien de aard van de omgeving dit rechtvaardigt, kunnen gemotiveerd kleinere richtafstanden worden aangehouden. Dit kan bij gebieden die getypeerd worden als gemengd gebied; een gebied dat gezien de aanwezige functiemenging (naast woningen komen ook andere functies zoals winkels, horeca en kleine bedrijven voor) of ligging langs hoofdinfrastructuur al een hogere milieubelasting kent. Bij het omgevingstype gemengd gebied kunnen de richtafstanden met één afstandsstap worden verlaagd. Van de richtafstanden kan tevens worden afgeweken wanneer door middel van onderzoek wordt aangetoond, dat door maatregelen (hetzij aan de bron hetzij aan het gevoelige object) toch een goed woon- en leefklimaat wordt gewaarborgd.
Navolgend schema geeft de richtafstanden voor een rustige woonwijk en gemengd gebied weer.

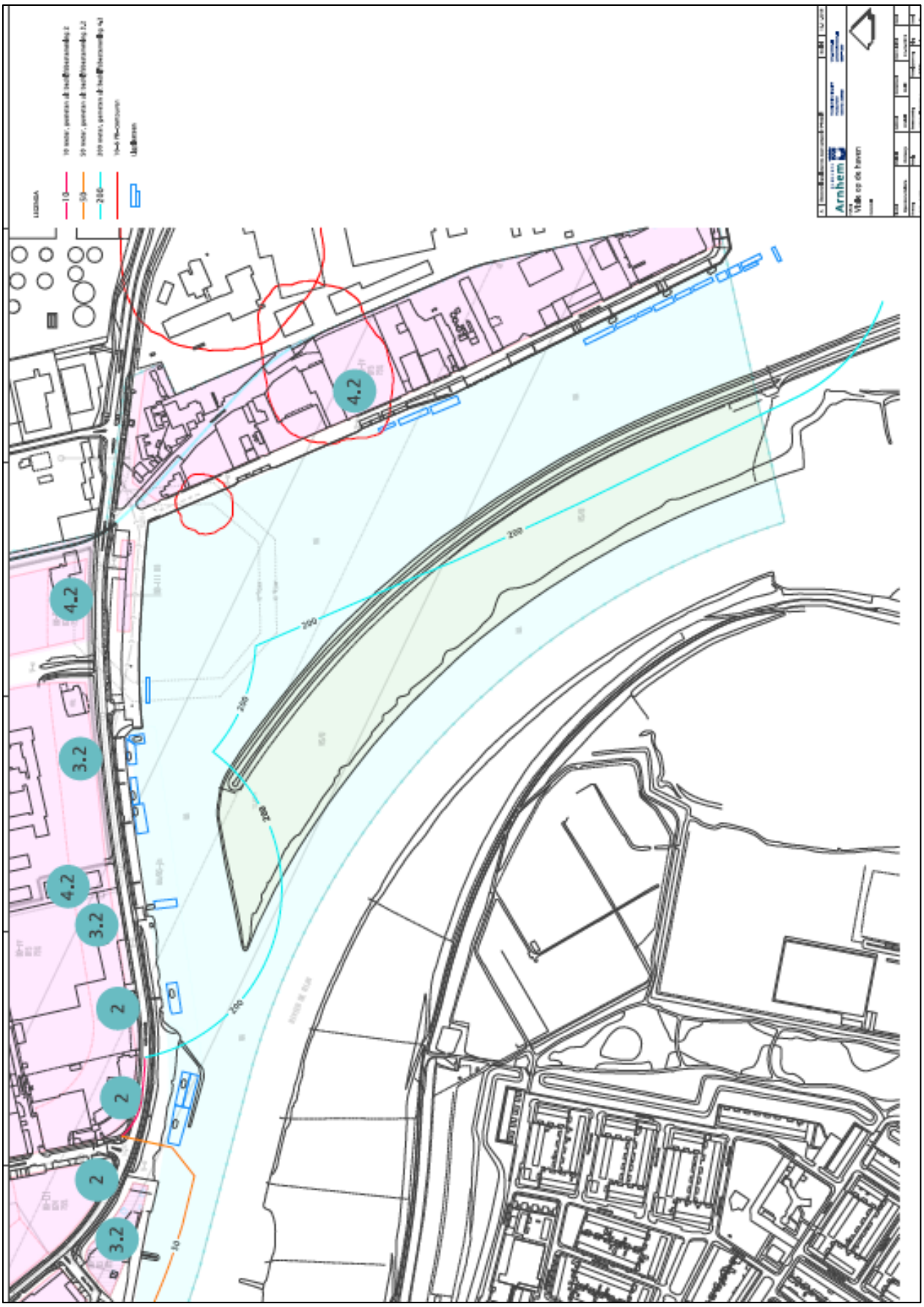

Milieuzonering huidige situatie

Milieucategorie	Richtafstand tot omgevingstype rustige woonwijk en rustig buitengebied	Richtafstand tot omgevingstype gemengd gebied
1	10 m	0 m
2	30 m	10 m
3.1	50 m	30 m
3.2	100 m	50 m
4.1	200 m	100 m
4.2	300 m	200 m
5.1	500 m	300 m
5.2	700 m	500 m
5.3	1.000 m	700 m
6	1.500 m	1.000 m

2.3.2 Toets plangebied

In onderhavige situatie kan gezien het feit dat in de directe omgeving meerdere functies aanwezig zijn en sprake is van ligging aan hoofdinfrastructuur, gesproken worden van gemengd gebied. Aldus kunnen de richtafstanden met 1 afstandsstap worden verkleind.

In en nabij het plangebied zijn bedrijven toegestaan van categorie 2 tot en met 4.2.
De lichtste bedrijven bevinden zich aan de Westervoortsedijk, op het terrein Fluvium. Daar zijn bedrijven tot en met categorie 2 (ter hoogte van K3) en categorie 3.2 toegestaan. Verder naar het oosten aan de Westervoortsedijk zijn bedrijven tot en met categorie 3.2 en vervolgens tot en met 4.2 toegestaan. Langs de Nieuwe Havenweg zijn bedrijven tot en met categorie 4.2 toegestaan. Op bedrijventerrein Kleefse Waard zijn bedrijven bestemd voor milieucategorie 4 toegestaan. Om hinder door deze bedrijven bij de functie wonen (woonboten) te voorkomen wordt een maximale richtafstand (hindercirkel) van 200 m (categorie 4.2) geadviseerd.

<u>Toets richtafstanden bedrijven t.o.v. woonboten Westervoortsedijk/Nieuwe Havenweg</u>
De ligplaatsen voor de woonboten aan de Westervoortsedijk/Nieuwe Havenweg liggen ruim binnen de richtafstand van een aantal bedrijven. De ligplaatsen (woonboten) liggen op zeer korte afstand van het industrieterrein (25 meter). Voor het bepalen van de daadwerkelijke hinder zijn de belangrijkste milieuaspecten externe veiligheid en geluid. Om de situatie te kunnen beoordelen is daarom ingezoomd op de vergunde situatie van een aantal bedrijven (externe veiligheid) en geluid (bedrijven en wegverkeer).

De woonboten aan de Westervoortsedijk (ter hoogte van Fluvium/Jason) hebben reeds een woonbestemming in het geldende bestemmingsplan Rivierzone 2013. Voor deze woonboten is een hogere waarde verleend en is geoordeeld, dat op basis van de vergunde milieurechten van de zittende bedrijven, sprake is van een acceptabel woon- en leefklimaat.

2.3.2.1 Externe veiligheid

In het kader van externe veiligheid worden woonboten als kwetsbaar object gezien. Op basis van het Bevi (Besluit externe veiligheid inrichtingen) geldt, dat geen kwetsbare objecten (woonboten) binnen de 10-6 PR (Plaatsgebonden Risico) contour aanwezig mogen zijn.
Op IPKW bevindt zich een aantal zogenaamde Brzo (Besluit risico zware ongevallen)-bedrijven. Dit zijn bedrijven met opslag en gebruik van met gevaarlijke stoffen, en die daardoor risico's voor de omgeving kunnen vormen. Deze bedrijven vallen onder het Bevi. Het bevoegd gezag voor deze bedrijven is de provincie Gelderland.
De relevante Brzo-bedrijven in en in de directe omgeving van het plangebied zijn Shell (met lospunt in de haven) aan de Driepoortenweg, Mond & Riksen en Farmusol (Industriestraat), Akzo Nobel (Westervoortsedijk 73).
In verband met deze activiteiten is er in het kader van de omgevingsvergunning (milieu) een zogenaamde risicoanalyse (QRA) uitgevoerd. Binnen de rode 10-6 PR contour is de aanwezigheid van een ligplaats (woonboot) in verband met de risico's niet acceptabel. Hierna wordt nader ingezoomd op de 10-6-contour van deze 3 bedrijven.

Mond & Riksen en Farmusol(Industriestraat 10)

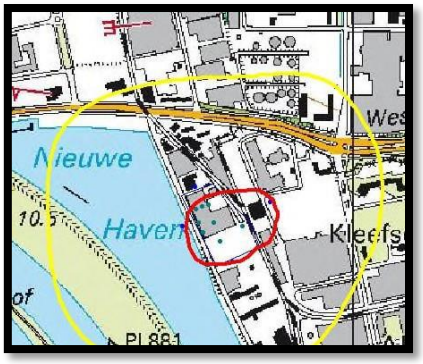

Mond & Riksen en Farmusol zijn Brzo-bedrijven met opslag van gevaarlijke stoffen. Onderdeel van de omgevingsvergunning van deze bedrijven is een onderzoek naar externe veiligheid (QRA). Uit dit onderzoek volgt dat de 10-6 PR contour buiten de inrichting valt. Deze contour staat op bijgaand kaartbeeld (rode contour) aangegeven. Binnen deze contour bevinden zich geen kwetsbare objecten. Uit de QRA volgt dat de oriënterende waarde voor het groepsrisico niet wordt overschreden.

Shell (Driepoortenweg 50/52)

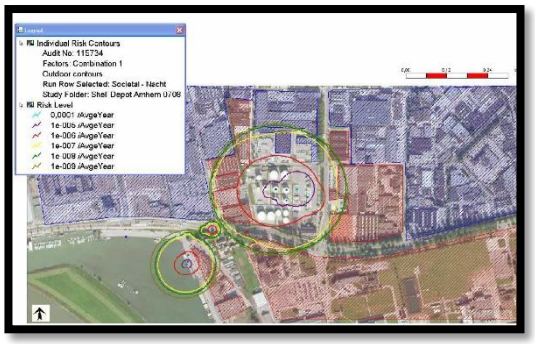

Shell is een Brzo-bedrijf met op- en overslag van brandbare vloeistoffen. Onderdeel van de omgevingsvergunning is een onderzoek naar externe veiligheid (QRA). Uit dit onderzoek volgt dat het lospunt in de haven, dat binnen het plangebied ligt, een 10^{-6} PR contour (rode contour) heeft. Deze contour staat op bijgaande afbeelding aangegeven. Binnen deze contour bevinden zich geen kwetsbare objecten. Daarnaast volgt uit de QRA dat de oriënterende waarde voor het groepsrisico niet wordt overschreden.

Akzo Nobel Functional Chemicals (Westervoortsedijk 73)

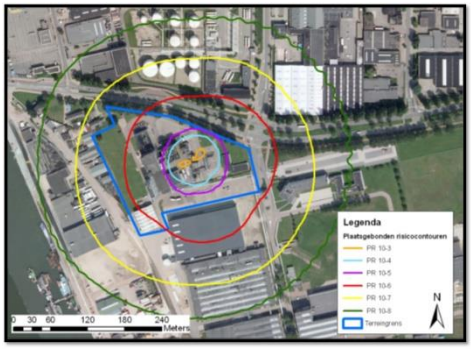

Akzo Nobel is een Brzo-bedrijf met opslag van een brandbare vloeistoffen. Onderdeel van de omgevingsvergunning is een onderzoek naar externe veiligheid (QRA). Uit deze QRA volgt dat er een 10-6 PR contour is. Deze contour ligt buiten de inrichting en is op bijgaande afbeelding aangegeven. Binnen deze contour bevinden zich geen kwetsbare objecten. Daarnaast volgt uit de QRA dat de oriënterende waarde voor het groepsrisico niet wordt overschreden.

Windturbines

In het kader van het bestemmingsplan Windpark en zonneveld Koningspleij Noord is onderzoek gedaan naar de risico's van de windmolens, die ter plekke van Koningspleij-Noord geplaatst worden op de bedrijven in de omgeving en de bestaande woningen (reguliere woningen en woonboten aan de Nieuwe Havenweg) in de omgeving. Hieruit valt op te maken dat er geen beperkingen zijn.

2.3.2.2 Geluid

Industrielawaai

In het kader van de Wet geluidhinder worden woonboten niet gezien als geluidsgevoelig object. Voor woonboten geldt geen wettelijke binnenwaarde. Een legale en permanente ligplaats in het water voor een woonboot is daarentegen wel een geluidsgevoelig terrein.

De bedrijven in het plangebied maken onderdeel uit van het industrieterrein Arnhem-Noord. Dit is een gezoneerd industrieterrein zoals bedoeld in de Wet geluidhinder. Binnen de voor dit industrieterrein geldende geluidszone zijn in beginsel geen nieuwe geluidsgevoelige bestemmingen toegestaan. De binnenbegrenzing van de geluidszone wordt gevormd door het industrieterrein Arnhem-Noord. De buitenbegrenzing van de geluidszone is de zonegrens: deze omvat minimaal de 50 dB(A) etmaalwaarde-contour. Een geluidszone is feitelijk een bufferzone tussen de bedrijven op het industrieterrein en woningen en andere geluidsgevoelige functies in de omgeving. Een vastgestelde geluidszone biedt aan alle belanghebbenden duidelijkheid. Buiten de zone mag de geluidbelasting vanwege alle bedrijven op het industrieterrein tezamen niet hoger zijn dan 50 dB(A).

Voor de bestaande woningen in de zone zijn hogere waarden verleend. In de zone kunnen alleen nieuwe woningen of andere geluidsgevoelige objecten worden gerealiseerd indien hiervoor hogere waarden op grond van de Wet geluidhinder kunnen worden verleend. De punten op basis waarvan de geluidbelasting van het geluidgezoneerde industrieterrein is vastgesteld zijn MTG-punten (Maximaal Toegelaten geluidsniveau). Op deze manier krijgt ieder bedrijf op het geluidgezoneerde industrieterrein een bepaalde geluidruimte toebedeeld. Nieuwe bedrijven of wijzigingen binnen bedrijven worden getoetst aan de hand van de geluidszone (de zonebewakingspunten) en de hogere waarden of zogenaamde MTG-punten.

Geluidszone industrieterreinen Arnhem-Noord zichtbaar op luchtfoto en verbeelding bestemmingsplan

Toets plangebied

Voor bestaande woningen binnen de zone, waaronder de tot wonen bestemde woonboten aan de Westervoortsedijk, zijn hogere waarden vastgesteld. De overige woonboten in het plangebied liggen binnen de 50 dB(A) contour. Vanwege de beoogde tijdelijkheid zijn deze boten niet betrokken in het onderzoek en is geen hogere waarde verleend.

Voor het overhevelen van bestaande ligplaatsen van een verordening naar het bestemmingsplan is overgangsrecht voor de toets aan de Wet geluidhinder opgenomen. Dit overgangsrecht is opgenomen, omdat het niet redelijk wordt geacht bestaande ligplaatsen te toetsen als ware nieuwe ligplaatsen enkel omdat ze van het ene juridische instrument (verordening) worden overgeheveld naar het andere (bestemmingsplan).

Een ligplaats die op 1 juli 2012 een ligplaatsvergunning op basis van de APV heeft, en ligt binnen de zone van een bestaand geluidgezoneerd industrieterrein, wordt voor de toets aan de Wet geluidhinder tot de datum van invoering van de Omgevingswet niet aangemerkt als geluidsgevoelig terrein. De overgangstermijn kan worden benut om voorzieningen te treffen die nodig zijn om aan de geluidgrenswaarde (Activiteitenbesluit) te voldoen, vergunningvoorschriften aan te passen en/of het bestemmingsplan aan te passen.

De woonboten in het plangebied liggen op zeer korte afstand (25 meter) van een bedrijventerrein bestemd voor zwaardere industrie, in milieucategorie 4 en liggen daarmee ruim binnen de richtafstand. Bij het afwegen of de woonboten bij het in werking treden van de Omgevingswet van rechtswege een bestemde ligplaats krijgen mag de geluidbelasting door de bedrijven niet te hoog zijn. Voor bedrijven waarop het Activiteitenbesluit van toepassing is geldt de geluidgrenswaarde en voor bedrijven met een omgevingsvergunning (milieu) de geluidnorm uit de vergunning.

In onderhavige situatie kan er vanuit worden gegaan dat de geluidbelasting bij de potentiele ligplaatsen te hoog is en dat er maatregelen getroffen moeten worden. Omdat het niet mogelijk is maatregelen bij de woonboten zelf te treffen, kan dit betekenen dat bedrijven maatregelen moeten treffen. Dit zal betekenen dat bepaalde werkzaamheden niet meer kunnen worden uitgevoerd, waardoor bedrijven belemmerd worden in hun werkzaamheden. Daarnaast wordt het lastiger voor nieuwe bedrijven in een hogere milieucategorie om zich te vestigen in de haven omdat door de ligplaatsen (woonboten) de milieuruimte erg beperkt is.

<u>Geluid wegverkeer</u>

Voor geluidsgevoelige terreinen (bestemde ligplaats voor woonboten in bestemmingsplannen) geldt een grenswaarde van 63 dB. Aan de Westervoortsedijk ligt een ligplaats binnen de 53-58 dB zone. Middels akoestisch onderzoek kan de exacte geluidbelasting door het wegverkeer op de Westervoortsedijk worden berekend.

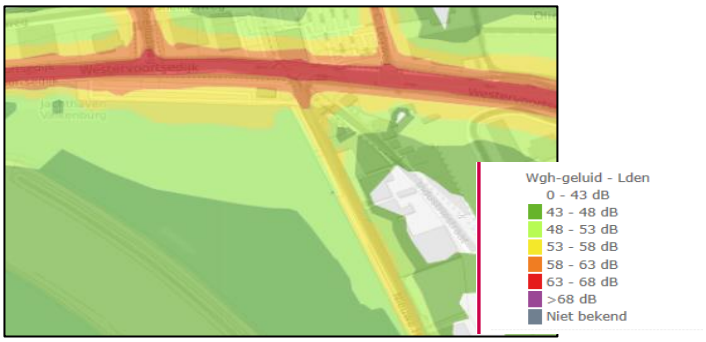

2.3.2.3 Conclusie

Er liggen geen ligplaatsen voor woonboten binnen de externe veiligheidscontour van Mond & Riksen, Farmusol, Shell en Akzo Nobel. Maar op het moment dat bedrijven in de toekomst vergunning aanvragen voor bedrijvigheid met een externe veiligheidscontour, zullen zij door de aanwezigheid van ligplaatsen beperkt worden in hun mogelijkheden die ze op grond van het bestemmingsplan hebben.
Vanwege de zeer korte afstand (25 meter) tussen de ligplaatsen en het industrieterrein kan op voorhand worden gesteld dat de geluidsbelasting van het industrieterrein ter plekke van de woonboten te hoog is en er maatregelen getroffen moeten worden. Omdat het niet mogelijk is maatregelen bij de woonboten zelf te treffen, kan dit betekenen dat bedrijven maatregelen moeten treffen om te kunnen voldoen aan de geluidgrenswaarde (Activiteitenbesluit) of geluidnormen (omgevingsvergunning). Dit zal tot gevolg hebben dat bepaalde werkzaamheden niet meer kunnen worden uitgevoerd, waardoor bedrijven belemmerd worden in hun werkzaamheden. Daarnaast wordt het lastiger voor nieuwe bedrijven in een hogere milieucategorie om zich te vestigen in de haven omdat door de ligplaatsen (woonboten) de milieuruimte erg beperkt is.
Als gevolg daarvan kan worden geconcludeerd dat ter plekke van de ligplaatsen geen goed woon-en leefklimaat kan worden gegarandeerd.

2.3.3 Nautische veiligheid

In verband met het divers gebruik van de haven (beroepsvaart en nautische industrie, jachthavens, een roei- en zeilvereniging Jason, waterscouting Miquel Pro en woonboten), is het van belang zicht te hebben op de nautische veiligheid in de haven en de risico's op het gebied van nautische veiligheid. Daarom is in 2018 onderzoek verricht (zie tevens bijlagen)[2]. Uit deze onderzoek kan het volgende worden geconcludeerd:

1. Invaart grote schepen langs jachthaven en woonboten: het grootste veiligheidsrisico bevindt zich in de monding en het toeleidingskanaal van de haven. Beroepsvaartuigen hebben beperkte ruimte voor het manoeuvreren in de havenmond. De hoek van de havenmond ten opzichte van de rivier in combinatie met stroming en wind zorgt ervoor dat het in- en uitvaren van de haven bovengemiddeld complex is. In de havenmond ontbreekt een veiligheidsstrook als onderdeel van de vaarweg. De veiligheidsstrook wordt momenteel bezet door de jachthavens en roei- en zeilvereniging Jason. Het manoeuvreren bij het in- en uitvaren van grote schepen, in combinatie met de aanwezige jachthaven en kano- en roeivereniging, brengt flinke risico's met zich mee. Grote schepen kunnen tegen de jachthaven aanvaren en gebruiken steeds krachtiger boegschroeven waardoor roeiboten kunnen omslaan. Het is circa 10 keer voorgekomen dat een vaartuig de jachthaven heeft geramd. Hierbij zijn al meerdere jachten zwaar beschadigd en men mag van geluk spreken dat er geen ernstig gewonden of doden zijn gevallen.
2. Nieuwe Haven minder geschikt voor recreatie. Van de 52 geregistreerde incidenten in periode 2008-2018 zijn er 17 van nautische aard (aanvaringen). Deze hebben nagenoeg alle plaatsgevonden in of in de nabijheid van het toeleidingskanaal. Het toeleidingskanaal komt niet recht in de haven uit waardoor schepen al in het toeleidingskanaal moeten draaien om de haven in te varen. Gebruik van boegschroef hierbij geeft flinke onvoorspelbare dwarsstromen. De rivier is daar relatief smal waardoor het water sneller stroomt en er weinig uitwijkmogelijkheden zijn. Ook wordt er overnacht op de permanent afgemeerde recreatievaartuigen en op vaartuigen van passanten. Omdat het toegestaan is te overnachten in de jachthaven, zij het niet permanent[3], lopen ook deze personen gevaar bij een aanvaring. Permanent verblijf is overigens niet toegestaan.
3. Verschillende scheepvaartbewegingen door elkaar: De haven kent vele verschillende gebruikers die de haven op diverse locaties door elkaar gebruiken. Kleine kwetsbare schepen zoals roeiers en kanoërs en grote schepen zoals tankers varen door elkaar heen. Vooral deze combinatie van kleine recreatievaartuigen, zoals roeiboten en zeilboten, met grote beroepsvaartuigen leidt tot gevaarlijke situaties. De beroepsvaartuigen zijn door de vorm en afmetingen van de haven genoodzaakt om gebruik te maken van hun boegschroef. Dit zorgt voor lokaal sterke stromingen. Deze stromingen kunnen leiden tot het "wegblazen" of omslaan van kleine vaartuigen. In het verleden is het al voorgekomen dat een roeier op deze manier te water is geraakt. Ook is door toedoen van boegschroefstroming een roeiboot onder een steiger terecht gekomen.
4. Milieuverontreiniging; de meest voorkomende geregistreerde incidenten (30 stuks) betreffen olie in het oppervlaktewater. De hoeveelheid olie varieert van slechts wat sporen op het water tot een enorm gemors van 10 m3. Doordat in de haven ook woonboten en recreatieschepen aanwezig zijn geeft dit een risico voor de gezondheid van bewoners en recreanten. Bij grote hoeveelheden olie in het oppervlaktewater wordt er in samenwerking met Rijkswaterstaat een opruimactie gestart; omdat er ook gewoond wordt in de haven, is een dergelijke actie eerder noodzakelijk dan bij een industriële haven. Doordat nog niet in het gehele havengebied voor afgemeerde scherpen een vaste aansluiting voor elektriciteit beschikbaar is, moeten zij hun generatoren laten draaien om in elektriciteit te voorzien. Dit heeft een hogere CO2 uitstoot tot gevolg. Voor 12 schepen in het gebied is al wel walstroom beschikbaar.

[2]. "Rapport Actualisatie Onderzoek Veiligheid Nieuwe Haven" en "Quickscan Nautische Veiligheid "

[3] Voor de duur van het overnachten in de jachthaven hanteert de gemeente dezelfde regels als voor recreatiewoningen

5. Problemen bij hoog water: De landtong in de haven is niet hoogwatervrij en stroomt gemiddeld één maal per vijf jaar over. Er ontstaat dan een flinke stroming in de haven, vanaf de Pleijbrug richting de Westervoortsedijk, door de gehele haven heen. Indien woonboten en recreatie in deze stroming liggen kan dit voor een onveilige situatie zorgen en kunnen schepen losraken.
6. Geen veilige haven om te wonen: De risico's op aanvaringen met grote schepen, contact met milieuverontreinigingen en risico's bij hoog water zorgen ervoor dat het niet veilig is in de haven te wonen. Bij de woonschepen speelt tevens dat ze er veelal zijn gaan liggen als varend schip. Om meer wooncomfort te creëren worden de schepen steeds vaker vervangen door meer kwetsbare woonarken die niet gebouwd zijn om in een onrustige situatie te liggen. Ook worden schepen verkocht aan mensen die onvoldoende nautische kennis hebben en daardoor geen inzicht in de gevaren van het water.

In verband met de conclusie dat sprake is van een, nautisch gezien, onveilige situatie is onderzocht of en zo ja, welke maatregelen genomen kunnen worden om deze situatie te verbeteren. Uit dit onderzoek blijkt dat:
De meest effectieve maatregelen zijn het scheiden van activiteiten en meer ruimte creëren ter plaatse van de invaart. De effectieve maatregelen die *op korte termijn* zijn te nemen, zijn onder andere het afschermen van de jachthaven door middel van beschermpalen en het blijven voorlichten van gebruikers. Met deze maatregelen kan het risico in dit gedeelte van de haven tijdelijk binnen redelijke grenzen worden gebracht, maar niet weggenomen. De gemeente heeft deze maatregelen inmiddels gedeeltelijk uitgevoerd: de woonboot aan de Westervoortsedijk is binnen de palen gelegd en de gemeente geeft voorlichting aan de reders, kapiteins en eigenaren van bezoekende schepen over het feit dat woonboten in het gebied liggen. Daarnaast voeren de recreatiebedrijven zelf ook aan dat het maken en handhaven van afspraken over gedrag en veiligheidsvoorschriften een effectief middel is.

2.4 Overige milieuaspecten

2.4.1 Bodem

In de directe omgeving van het plangebied zijn aangetoonde en/of gesaneerde gevallen van ernstige bodemverontreiniging aanwezig. Verder blijkt dat er op meerdere locaties een mogelijk (spoedeisend) geval van ernstige bodemverontreiniging aanwezig is. De kwaliteit van de bodem (inclusief grondwater) vormt op basis van de uitgevoerde inventarisatie echter geen risico voor de volksgezondheid bij de aanwezige bedrijven/industrie in het gebied.

2.4.2 Water

Het plangebied ligt bij het splitsingspunt van de rivieren Nederrijn en IJssel: de IJsselkop. De bedrijven aan de Nieuwe Havenweg zijn enkele jaren geleden door de aanleg van een waterkering binnendijks gebracht. Bij de aanleg van de waterkering langs de Nieuwe Havenweg is de AKZO-haven afgesneden van de Malburgerhaven. Via een in/uitlaat staat deze voormalige haven nog in verbinding met de rivier. Bij een rivierstand van 12,0 m. + N.A.P. wordt deze verbinding afgesloten. Deze waterkering is eigendom van en in beheer bij het waterschap Rijn en IJssel.

Het diepere grondwater, het eerste watervoerende pakket, kent veel fluctuaties en dit grondwater kan tot bijna 12,5 m + N.A.P. stijgen. Deze fluctuaties zijn het directe gevolg van de waterstanden op de rivier. Bij stijgende rivierstanden zal ook het grondwater in het plangebied stijgen. Deze fluctuatie van het grondwater is goed te volgen via de oude IJsselstrang op Koningspleij-Noord (een natuurlijke laagte). Als de rivierwaterstand stijgt, dan begint deze laagte via het grondwater vol te lopen.
De AKZO-haven is door zijn grote diepte te vergelijken met een enorme drain die veel grondwater afvangt en zo voorkomt dat grondwater een te groot probleem vormt voor zowel het noordelijke als het zuidelijke deel van het plangebied. Het is dan ook van groot belang dat (een deel van) de AKZO-haven open water blijft.

De bedrijfspercelen van IPKW wateren via hemelwaterriolen grotendeels rechtstreeks af op de AKZO-haven. Een deel van het hemelwater wordt via een gemaal afgevoerd op de IJssel. Het gebied Koningspleij-Noord is (nog) ongerioleerd. Regenwater zijgt in de bodem en wordt via het grondwater afgevoerd naar de rivier.

2.5 Verkeersstructuur en ontsluiting

De ligging van het plangebied aan het hoofdwegennet (via N325/A325 op A12/A15) vormt een belangrijke onderlegger voor de aan- en afvoer van goederen en diensten op het bedrijventerrein. Vanaf de Pleijroute komt men ter hoogte van het kruispunt met de Westervoortsedijk-Driepoortenweg de stad Arnhem binnen. De Westervoortsedijk is een gebiedsontsluitingsweg (verkeersader) en is een belangrijke verkeersverbinding tussen de Pleijroute (N325) en de bedrijventerreinen van Arnhem Noord. De Westervoortsedijk loopt door tot aan de Arnhemse binnenstad. Het plangebied wordt via de Nieuwe Havenweg op de Westervoortsedijk ontsloten.
De bedrijvigheid vindt niet alleen aan, maar ook op de Nieuwe Havenweg plaats. IPKW heeft een directe ontsluiting op de Westervoortsedijk. Alle genoemde straten zijn voor verkeer in beide richtingen te berijden.
Het plangebied is per openbaar vervoer minder goed bereikbaar. In de directe omgeving is alleen sprake van een busverbinding. Volgens de huidige lijnvoering is het gebied bereikbaar via de Westervoortsedijk met lijnen 43 en 12 die halteren ter hoogte van de Driepoortenweg. Van en naar het plangebied zijn geen veilige langzaamverkeersverbindingen aanwezig.
De Nieuwe Havenweg wordt door de aangrenzende bedrijven en woonbootbewoners als onveilig ervaren. Daarom zijn door de gemeente, in overleg met de bedrijven en bewoners, verkeersmaatregelen uitgedacht. Deze maatregelen (het aanleggen van verkeersdrempels op de Nieuwe Havenweg) zijn inmiddels uitgevoerd.

2.6 Groen en ecologie

Het plangebied ligt in de buurt van twee gebieden die van internationale betekenis zijn voor onder andere vogels en daarom als een Natura 2000-gebied onder de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn zijn aangewezen: Rijntakken en Veluwe. De Veluwe en de uiterwaarden van de Nederrijn en de IJssel zijn onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk (GNN). In het plangebied zijn geen beschermde habitattypen aanwezig. Nabij het plangebied zijn nauwelijks beschermde habitattypen aanwezig, slechts enkele snippers zachthoutooibos en op wat grotere afstand enkele stroken glanshaverhooiland langs de winterdijken.

In de directe omgeving van het plangebied bevindt zich een belangrijke slaapplaats van wulpen. Het betreft een slaapgebied dat zich uitstrekt van de Huissensche Waarden in het zuiden tot de landtong in de Nieuwe Haven in het noorden met daarin 4 tot 5 satellietverblijven. De verblijfplaats op de landtong in de Nieuwe Haven is de voorkeursslaapplek. Het is niet zeker of de satellietverblijven de functie van de hoofdslaapplaats zouden kunnen overnemen, omdat de satellietverblijven in recente jaren weinig meer gebruikt worden. De aanvliegroutes van de wulpen op de slaapplaats in Arnhem zijn afkomstig van zowel de IJssel als het Pannerdens Kanaal. Een deel van de slapende wulpen is afkomstig van foerageergebieden buiten de Natura 2000-gebieden. Te denken valt aan het Duivense Broek.
In het deelgebied Koningspleij-Noord zijn ecologische waarden aanwezig. Zo staat op het zuidtalud van de dijk een aantal waardevolle bomen (wilgen en populieren) van zeer oude datum (1910).

3 Ontwikkelingen en trends

3.1 Circulaire economie

De gemeente Arnhem streeft naar een haven waarbij in 2050 de lokale industriële en logistieke activiteiten circulair ingericht. Dit helpt niet alleen klimaatdoelen te bereiken, maar maakt het gebied ook beter bestand tegen geopolitieke en economische fluctuaties, terwijl het innovatie en nieuw ondernemerschap aantrekt. Zo'n havengebied creëert economische en maatschappelijke waarde.
Juist voor wat betreft circulaire economie heeft het gebied veel potentie. Enerzijds vanwege de nabijheid en daarom de mogelijkheid om verbinding te zoeken met de innoverende en vernieuwende bedrijven op IPKW. Denk aan de innovaties op gebied van batterij-opslag en waterstof. Met name waterstof is interessant voor het verduurzamen van de binnenvaart, naast de toepassing voor weg-transportmiddelen. Anderzijds vanwege de multimodale bereikbaarheid van het gebied voor de scheepvaart.
De Nederlandse Vereniging van Binnenhavens omschrijft dit ook waarbij zij voor binnenhavens rond circulaire economie de volgende toegevoegde waarde omschrijven; overslaglocatie, 'bouwhub', maritieme maakindustrie en verwerking of recyling locatie.
Circulaire bedrijven worden qua milieucategorie vaak geplaatst in een zware milieucategorie. Belangrijk is dat de locatie waar watergebonden bedrijven en circulaire economie samenkomen hierop ingericht is.

In lijn met het streven naar circulariteit heeft het college onlangs het hernieuwde duurzaamheidsprogramma NEMIA 2030 vastgesteld, welke als doelstelling heeft het verminderen van CO2-uitstoot. Dit programma is ingestoken vanuit de 4 hoofdonderwerpen uit het klimaatakkoord; Gebouwde omgeving, met een hoofdstuk over duurzame mobiliteit, Bedrijven en Industrie, Duurzame Mobiliteit en grootschalige opwek.
Voor bedrijven en industrie geldt dat de doelstelling is om met de in het programma voorgestelde acties 38 Kt CO2-besparing te bereiken. Bedrijven in de haven hebben hier uiteraard ook een rol van betekenis in. Daarbij is de scheepvaart bezig met het verkennen van het verder verduurzamen van het vervoer. Waterstof biedt hiervoor nieuwe mogelijkheden. Maar ook de aanwezige walstroomvoorziening in de haven draagt bij aan het verminderen van de CO2-uitstoot.

3.1.1 Nieuwe vormen van productie

Nieuwe vormen van productie zullen een belangrijke rol gaan spelen in havengebieden. De 3d-printer is in opkomst en maakt het interessant om eindproducten lokaal te produceren. Dit leidt tot minder productiekosten (als gevolg van minder arbeid) en minder transport, opdat minder containervervoer of andere vormen van transport noodzakelijk zullen zijn. Tegelijkertijd biedt het maken van de door de 3d-printer vervaardigde goederen, kansen voor daaraan gelieerde bedrijven. Bedrijven die grondstoffen en halffabricaten leveren voor de printer.

3.2 Klimaatadapatie

Het klimaat verandert. Extremen doen zich vaker voor, zoals heftige neerslag, langdurige warme periodes en uitzakkend grondwater. Dit alles heeft impact op het bebouwde gebied en de leefomgeving. Door de extreme regenval kunnen openbare ruimten en kelders onder water lopen, infrastructuur en gebouwen verzakken door bodemdaling vanwege de droogte en neemt de kans op hittestress in stedelijke omgevingen toe. Arnhem is, vanwege de ligging tussen stuwwal en rivierengebied gevoelig voor deze risico's. In/rond het plangebied is vanwege de vrij dichte bebouwing/infrastructuur en relatief weinig groen, sprake van significante opwarming tijdens langdurige perioden van hitte. De gemeente Arnhem streeft bij gebiedsontwikkelingen in de stad en andere natuurlijke momenten naar anticiperende maatregelen om het stadsklimaat ter plekke te verbeteren, door een effectieve inzet van groen op daken en gevels van gebouwen maar ook op de grond als bijvoorbeeld bomen. Aanpassingen aan de openbare ruimte of wijze van beheer van assets kunnen de impact van klimaatverandering verminderen.

Klimaatverandering stelt het waterbeheer van het rivierengebied ook voor een nieuwe uitdaging. Het klimaat verandert, met als gevolg een toename van neerslag en verdamping, hogere rivierafvoeren in de winter en meer droogte in de zomer. Stijgende zeespiegel en toenemende rivierafvoeren betekenen - zonder aanvullende maatregelen - een toenemende kans op overstromingen. Een grotere kans op wateroverlast, maar ook droogte, speelt niet alleen in' Laag'- en 'Hoog'-Nederland. De veranderende fluctuatie in waterafvoer speelt ook in de Nederrijn en de daarmee de Nieuwe haven.

3.3 Gezonde leefomgeving

De leefomgeving waarin mensen wonen, werken en leven heeft invloed op hun gezondheid. Deze invloed kan direct zijn, bijvoorbeeld door de luchtkwaliteit, een drukke weg met een hoog risico op verkeersongevallen of slechte fietsmogelijkheden in een buurt. Maar de omgeving kan ook indirect van invloed zijn op de gezondheid, bijvoorbeeld door stress van geluidhinder. Overheden moeten daarom met de inwerkingtreding van de Omgevingswet in 2021 bij het ontwikkelen van beleid en projecten op haar grondgebied gezondheid gaan meewegen.

3.4 Bereikbaarheid

3.4.1 Algemeen

De omvang en aard van stedelijke mobiliteit is in een rap tempo aan het veranderen. Toenemende verstedelijking, de digitalisering van onze maatschappij, nieuwe vervoerwijzen en vervoerdiensten – al deze (en nog meer) ontwikkelingen hebben invloed op onze mobiliteits- en vervoerskeuzes. Zeker is dat de veranderende mobiliteitsvraag en innovatie ook gevolgen hebben voor de bereikbaarheid van de haven. Er ontstaan kansen voor het verbeteren van de bereikbaarheid, het verminderen van geluidoverlast, terugdringen van lokale emissies, mits ruimtelijk gezien zorgvuldig ingepast. De gemeente Arnhem speelt in op deze ontwikkelingen, zo ook ter hoogte van het plangebied.

3.4.2 Fietsverbindingen

In de beleidsnota fietsverkeer 'Nieuwe verbindingen, nieuwe fietsers' is verwoord dat de bestaande fietser vooral behoefte heeft aan een samenhangend fietsnetwerk, veiligheid, comfort, snelheid en stallingsvoorzieningen. De aanleg van nieuwe verbindingen en het opwaarderen van bestaande routes zijn uitgangspunt. In de directe omgeving van het plangebied liggen twee hoogwaardige fietsroutes; een over de Westervoortsedijk, de ander over de Pleijroute. Een veilige en rechtstreekse fietsverbinding tussen de stad, IPKW/Nieuwe haven en de Pleij ontbreekt echter. Nu bij renovatie van de Pleijroute afgelopen zomer, het 'olifantenpaadje' vanaf de Pleijroute is geasfalteerd, biedt dit kansen om te onderzoeken hoe een veilige en volwaardige verbinding kan worden gerealiseerd. De fietsroute langs de Westervoortsedijk wordt opgewaardeerd. Daarnaast heeft IPKW recent een aantal elektrische deelfietsen beschikbaar op haar terrein (voor medewerkers terrein IPKW en studenten HAN.

3.4.3 Openbaar vervoer

In de regionale HOV-visie en daaruit voortvloeiende OV-concessie 2020-2023 voor het busvervoer in de regio Arnhem Nijmegen, zijn 2 projecten opgenomen, die toezien op de verbetering van de bereikbaarheid van het plangebied en omgeving:

- Realiseren van een HOV-lijn tussen Arnhem en de Liemers;
- Het doortrekken van de Rijnlijn naar IPKW. Deze HOV verbinding tussen Arnhem en Wageningen rijdt nu niet verder dan Arnhem Centraal. Onderzocht wordt of deze lijn doorgetrokken kan worden tot IPKW. Deze busverbinding zal zorgen voor een snelle verbinding tussen de industrieterreinen en de stad.

Daarnaast is in onderzoek of de Rijnlijn doorgetrokken kan worden tot een mogelijk nieuw transferium aan de oostzijde van de stad. Dit transferium, in de oksel van de Pleij, zal samen met de Rijnlijn moeten leiden tot een betere ontsluiting van de stad aan de oostzijde en het autoverkeer moeten doen verminderen.

3.5 Energietransitie

Om te kunnen voldoen aan de klimaatdoelstellingen van Parijs zijn ingrijpende veranderingen noodzakelijk. Zo wil de provincie Gelderland in 2050 energieneutraal zijn. Hiervoor zijn forse inspanningen nodig op het gebied van besparing en hernieuwbare opwekking. De focus van de provincie ligt voor wat betreft de energieproductie op wind én zon (windmolens en zonnevelden). In de windvisie van de provincie is de locatie Koningspleij aangewezen als geschikte locatie.
Om deze energiedoelstellingen te halen zal de gemeente Arnhem 4 windmolens en een zonneveld met 40.000 panelen realiseren op Koningspleij-Noord. Hiervoor is reeds een onherroepelijk bestemmingsplan opgesteld en de contracten voor een periode van 20 jaar met de exploitant zijn gesloten; de gemeente zal het grondeigendom behouden.
De realisatie van deze panelen en windmolens is voor de stad Arnhem niet voldoende zijn om de energiedoelen te realiseren. Nieuwe locaties zijn nodig. Deze kunnen ook op het water gerealiseerd worden.

3.6 Industrieterreinen behouden en benutten

De gemeente Arnhem is een gemeente met een compleet woon, leef, werk en recreëeraanbod met een sterke positie in de regio. Het algemeen beleid van de gemeente is gericht op het behouden van deze positie en, indien zich daar kansen voordoen, deze positie te versterken.
We zien in Arnhem de afgelopen jaren een verkleuring van de randen van enkele bedrijventerreinen ontstaan. Dit heeft te maken met transformatie van gebieden naar woongebieden of woon-werkgebieden en de behoefte aan andere functies op bedrijventerreinen. Verdere verkleuring en functiemenging en daarmee afname van het areaal aan reguliere industrieterreinen in Arnhem-Noord vinden we niet wenselijk. De industrieterreinen, die gezamenlijk onderdeel uitmaken van de industrieterreinen Arnhem-Noord, waaronder de Nieuwe Haven, dienen aantrekkelijk, ruimte-intensief en goed bereikbaar te blijven voor bedrijven. We willen deze terreinen benutten voor bedrijven die uitsluitend kunnen functioneren op een industrieterrein, bijvoorbeeld vanwege milieucategorieën en geluidsoverlast of vanwege bepaalde vestigingsfactoren. Hoewel, met uitzondering van IPKW, op delen van deze terreinen de ruimtelijke kwaliteit laag is, is het in essentie belangrijk dat deze bedrijven goed hun werkzaamheden kunnen blijven uitvoeren.
Daarnaast vervullen de reguliere industrieterreinen een belangrijke rol in de werkgelegenheid, zowel in omvang als in type werkgelegenheid. Ze zorgen voor een gevarieerd aanbod en helpen bij het versterken van de werkgelegenheid (als gevolg van spin-off naar andere bedrijven ontstaat groei van banen bij die bedrijven). Als al deze bedrijven goed kunnen functioneren, presteren en diensten kunnen verlenen is dat ook van betekenis voor de kwaliteit van wonen en leven in de gemeente. Voldoende, gedifferentieerd aanbod aan werkgelegenheid maakt het wonen in de gemeente Arnhem interessant. Een aantrekkelijk woon- en werkklimaat creëert op haar beurt weer draagvlak voor een compleet aanbod aan (lokale) voorzieningen.
Bovendien bieden de industrieterreinen de mogelijkheid om een antwoord te geven op toekomstige ontwikkelingen en helpen ze de werkgelegenheid te laten groeien en de stad economisch te profileren. Het is daarom belangrijk zorgvuldig met de beschikbare gronden om te gaan en steeds alert te blijven op welke functies niet thuishoren op, of in de buurt van, een regulier industrieterrein. Dit is een van de doelen binnen het programma Vitale economie, waar we inzetten op Toekomstbestendige werklocaties, waarbij bedrijven niet mogen worden beperkt in hun bedrijfsvoering.

3.7 Behoefte aan watergebonden bedrijvigheid neemt toe

In de monitoring in het kader van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) is geconstateerd dat er op watergebonden bedrijventerreinen in de regio Arnhem-Nijmegen geen direct uitgeefbaar aanbod beschikbaar is en wel een duidelijke vraag. Omdat het belang van watergebonden bedrijventerreinen voor zowel de logistiek als de industrie onderkend wordt, is door bureau Ecorys, in opdracht van Regio Arnhem-Nijmegen, onderzocht[4] in hoeverre de toekomstige ruimtebehoefte op watergebonden bedrijventerreinen gefaciliteerd kan worden.

[4] Ecorys, watergebonden bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen, vervolgonderzoek monitoring RPW Arnhem-Nijmegen, Rotterdam 22 oktober 2019.

Hierbij zijn herstructuerings- en ontwikkellocaties, trends en ontwikkelingen ten aanzien van watergebonden bedrijvigheid in beeld gebracht. Hieruit kan het volgende worden geconcludeerd (zie bijlage voor volledig overzicht trends en ontwikkelingen).

De schaalvergroting van containerschepen en binnenvaart zal toenemen. Dit leidt er veelal toe dat havens in het achterland worden aangedaan door grotere binnenvaartschepen. Dit werkt op haar beurt weer door naar vestigingseisen van watergebonden bedrijven waaronder langere kades en een voorkeur voor dieper vaarwater en diepgang voor de kades. Bovendien versterken extreme weersomstandigheden (klimaatadaptatie) deze voorkeur. Ze vormen een belangrijke vestigingseis voor watergebonden bedrijven.
Om de doelstellingen ten aanzien van Modal Shift te bereiken moet het vervoer per spoor en binnenvaart (ten koste van wegvervoer) de komende jaren flink toenemen. Naar verwachting zullen deze vervoersstromen zich concentreren rond de (Europese) vervoercorridors. Aangezien terminals in de regio Arnhem-Nijmegen zijn gelegen op deze corridor (in de richting van het Europese achterland) is het vooruitzicht positief.
Watergebonden en -verbonden bedrijven hebben veelal behoefte aan multimodale vervoersmogelijkheden, grote kavels, voldoende bouwvolumes en ligging in de nabijheid van knooppunten en vervoersassen. Tevens zijn er bedrijven in de regio die met het oog op CO2-reductie potentie zien in een verplaatsing naar watergebonden kavels.
Daarnaast neemt het belang van ‘zachte’ vestigingsplaatsfactoren bij locatiekeuze toe. Samenwerking tussen verschillende bedrijven en stakeholders wordt steeds belangrijker, zeker met het oog op de transitie naar een meer circulaire economie. Vanuit overheden en het bedrijfsleven wordt in toenemende mate ingezet op een meer circulaire economie. Biobased industrie en circulaire economie worden als grote beloften voor de toekomst gezien voor binnenvaart. De relevante beleidsvelden voor een circulair bedrijventerrein zijn milieubeleid, afvalbeleid en stedelijke planning. Een deel van deze activiteiten gaat bij uitstek plaatsvinden op watergebonden bedrijventerreinen.
Bedrijven in circulaire economie hebben specifieke vestigingseisen. Met name op het gebied van goede verbindingen en bereikbaarheid, fysieke nabijheid van bedrijven, omvang van het circulaire bedrijventerrein en imago en werkklimaat. De aanwezigheid van goed opgeleid personeel en het delen van kennis is daarbij een belangrijke voorwaarde.
Een andere belangrijke vestigingsfactor is duurzaamheid. Met name voor het biobased cluster en circulaire bedrijven wordt de aanvoer per binnenvaartschepen in stedelijk gebied als kansrijk gezien. Ten slotte spelen imago en werkklimaat ook een belangrijke rol. Voldoende voorzieningen en levendigheid zorgt voor een inspirerende omgeving. Ook krijgt het circulaire gedachtegoed een plaats in de inrichting van de werkomgeving. Steeds meer bedrijven leggen de nadruk op een duurzaam en gezond werkklimaat, waar grondstoffen worden hergebruikt. Een dergelijk werkklimaat prikkelt om te komen tot innovaties, prestaties en een hogere tevredenheid bij de klant.

3.7.1 Koningspleij-Noord voorziet in regionale behoefte

Uit het onderzoek blijkt dat er in de regio Arnhem-Nijmegen momenteel geen beschikbaar aanbod van watergebonden terreinen is om in de regionale behoefte te kunnen voorzien. In de regio Arnhem-Nijmegen is locatie Koningspleij-Noord de meest geschikte locatie voor watergebonden en waterverbonden bedrijven in de regio. Dit vanwege relatief lage investering in combinatie met actuele interesse van marktpartijen. Het totale ontwikkelpotentieel van dit gebied is gelijk aan circa 10 tot 13 hectare. Een deel van de kavels op het terrein (naar schatting 4 hectare) kunnen (direct) met een kade worden ontsloten.

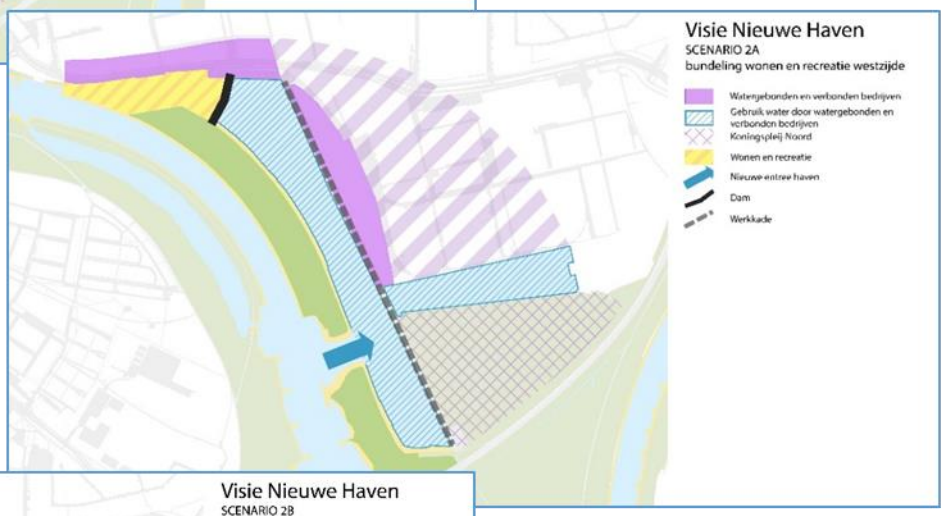

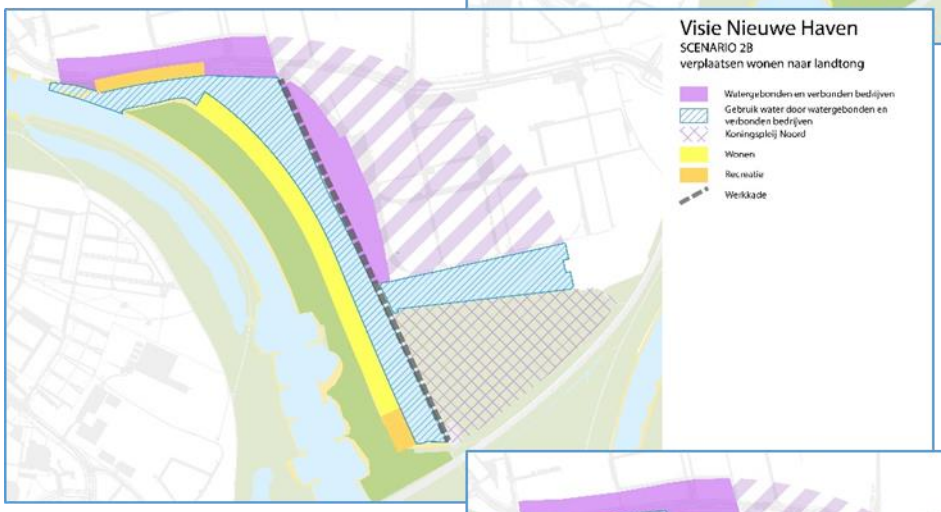

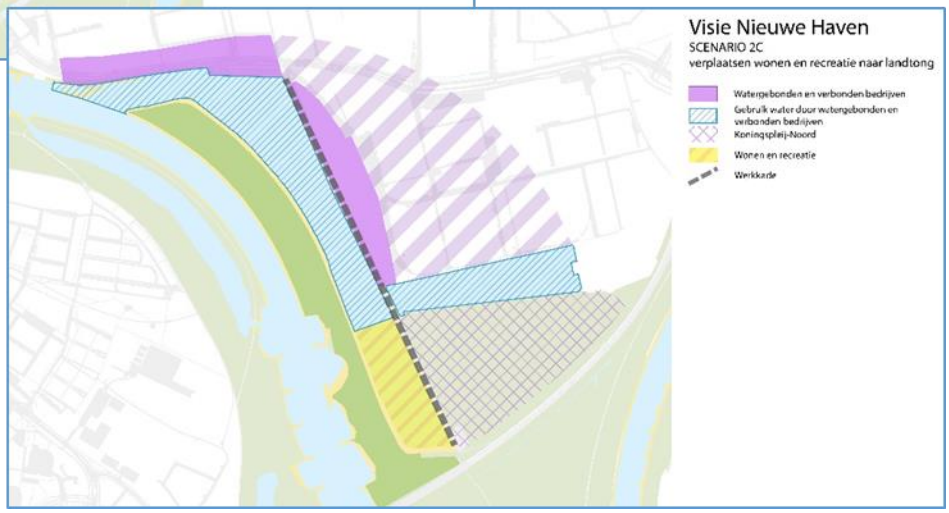

Scenario's Nieuwe Haven

4 Scenario's

Op basis van de inventarisatie en analyse, trends en ontwikkelingen zijn 2 scenario's onderzocht:

- economische ontwikkeling van de haven: de haven en aangrenzende percelen zijn uitsluitend bedoeld voor (watergebonden) bedrijvigheid.
- bundelen van functies in de haven, zodat de haven door diverse doelgroepen gebruikt kan worden.

De scenario's zijn enigszins extreem voorgesteld en benadrukken de verschillen om zo de inhoud scherp te kunnen duiden en alle wensen een plek te geven.

Om tot een goede beoordeling van de scenario's te komen zijn afwegingscriteria opgesteld.

- Ruimtelijke inpassing/fysieke ruimte: zijn de functies ruimtelijk inpasbaar?
- Milieuzonering: in hoeverre zijn functies verenigbaar gelet op milieuzonering?
- Veiligheid: is sprake van een veilige situatie in de haven?
- Water: zijn er effecten op de waterhuishouding?
- Flora en Fauna: zijn er effecten op beschermde flora en fauna?
- Ruimte voor economische ontwikkeling: is het mogelijk de economische ontwikkeling van de haven te faciliteren?
- Consequenties: wat zijn consequenties als gevolg van het scenario.

Onderstaand wordt eerst een korte beschrijving gegeven van de scenario's, waarna ze in een tabel gewogen worden.

4.1 Scenario 1. Economische ontwikkeling haven

Dit scenario heeft als uitgangspunt dat de haven en aangrenzende percelen uitsluitend bedoeld zijn voor (watergebonden) bedrijvigheid en economische ontwikkeling van de haven faciliteert. Het kiezen voor bedrijven en industrie en de mogelijkheid voor (verdere) ontwikkeling heeft gevolgen voor andere, bestaande functies in de haven.

4.2 Scenario 2. Bundeling functies in de haven

Bij dit scenario is het gebruik van de haven door diverse doelgroepen uitgangspunt. In dit verband is onderzocht of voortzetting van de huidige situatie, bundeling van functies, en/of verplaatsing van functies in de haven haalbaar is. Er zijn 3 varianten onderzocht:

- 2a Bundeling recreatie en wonen aan de westzijde van de haven: in deze variant worden alle woonboten en de recreatieve functies gebundeld ter hoogte van de huidige entree van de haven en door middel van een dam gescheiden van de overige functies in de haven. De bedrijven en overige functies krijgen beiden een eigen entree.
- 2b Verplaatsing woonboten naar landtong: in deze variant worden de woonboten evenwijdig aan de landtong tegenover de Nieuwe Haven geplaatst en worden de recreatieve functies op hun huidige plek behouden. De kade wordt dan uitsluitend gebruikt voor (watergebonden) bedrijvigheid
- 2c Verplaatsen recreatie en wonen naar uiteinde haven in deze variant worden de woonboten en recreatieve functies gebundeld aan het uiteinde van de haven.

Criterium	Scenario 1	Scenario 2a	Scenario 2b	Scenario 2c
Ruimtelijke inpasbaarheid	Het meer ruimte bieden aan (watergebonden) bedrijvigheid past bij het huidige industriële karakter van het gebied.	Het bundelen van functies bij de huidige entree van de haven is ruimtelijk gezien inpasbaar. Aangesloten wordt bij het huidige beeld van recreatie en wonen op het water.	Het plaatsen van woonboten evenwijdig aan de landtong doet afbreuk aan het vrij zicht vanaf de haven op het water en omgeving. De weidsheid van het gebied zal minder worden.	Woonboten en de recreatieve functies zijn inpasbaar, gezien het karakter van deze functies en de waterfuncties in de omgeving.
Veiligheid	Nu de haven voor het overgrote deel alleen nog gebruikt kan worden voor bedrijven zal de onveilige situatie verdwijnen. Mocht als gevolg van toename van het aantal scheepvaartbewegingen een grotere/bredere havenmonding nodig zijn, dan kan dit door de noordelijk punt van de havenmonding te verwijderen. Het oplegpunt van de havenmonding aan de buitenzijde blijft gelijk maar de opening aan de achterzijde wordt breder. Dit geeft meer ruimte aan in- uitvarende schepen.	De veiligheid zal door de scheiding van functies gedeeltelijk vergroot worden. Immers de verschillende gebruiksvormen op het water raken elkaar dan niet (meer). Dit is niet het geval indien recreanten vanaf de dam gebruik blijven maken van de het water in de haven. De nieuwe entree van de haven zal leiden tot een onveilige situatie o.a. vanwege de haakse aansluiting op de rivier en het feit dat de rivier hier vrij smal is.	De onveilige situatie bij de entree zal toenemen. Schepen dienen aan twee zijden rekening te houden met gevoelige-functies en het recreatieve gebruik in de haven. Het verwijderen van de noordelijke punt van de havenmonding zal het veiligheidsprobleem wel verminderen maar niet oplossen. De vaarbewegingen zijn nog steeds niet gescheiden, waardoor schepen in conflict kunnen komen met roeiers en zeilers op het water.	De boten liggen binnen de veiligheidscontouren van de windmolens die ter hoogte van Koningspleij-Noord worden gerealiseerd. Het verwijderen van de noordelijke punt van de havenmonding zal het veiligheidsprobleem wel verminderen maar niet oplossen. De vaarbewegingen zijn nog steeds niet gescheiden, waardoor schepen in conflict kunnen komen met roeiers en zeilers op het water.
Milieuzonering	Vanuit bedrijven en milieuzonering zijn er geen beperkingen (meer). Immers een bedrijf is geen gevoelige functie.	De woonboten liggen binnen de geluidszone van de bedrijventerreinen Arnhem-Noord en (gedeeltelijk) binnen de richtafstanden van de bedrijven aan de Nieuwe Havenweg en de Westervoortsedijk	De woonboten liggen daar binnen de geluidszone van de bedrijventerreinen Arnhem-Noord en binnen de richtafstanden van de bedrijven aan de Nieuwe Havenweg. Dit staat enerzijds het realiseren van een goed woon- leefklimaat in de weg en anderzijds worden bedrijven beperkt in hun bedrijfsvoering.	De woonboten liggen daar binnen de geluidszone van de bedrijventerreinen Arnhem-Noord en binnen de richtafstanden van de bedrijven aan de Nieuwe Havenweg. Dit staat enerzijds het realiseren van een goed woon- leefklimaat in de weg en anderzijds worden bedrijven beperkt in hun bedrijfsvoering. Tevens liggen ze binnen de invloedssfeer van de Pleijroute en is naar verwachting de geluidsbelasting als gevolg van wegverkeer hoog.
Water	Neutraal effect op waterhuishouding. Woonboten hadden immers geen negatief effect op waterstromen en waterhuishouding.	Het realiseren van een nieuwe ingang plus het maken van de damwand zal grote rivierkundige gevolgen hebben. De maatregel ligt, rivierkundig gezien, in een ongunstig gebied. De Nederrijn is hier smal. Niet alleen zal de stroming in de haven veranderen, maar ook op de rivier zullen de effecten merkbaar zijn. Er zal stroomvertraging optreden met aanzanding en aldus een minder diepe rivier tot gevolg. Dit belemmert een veilige, vlotte doorvaart op de Nederrijn. Daarnaast zal opstuwing van water plaats gaan vinden bij de dam.	Op de landtong is geen infrastructuur, zoals riool, elektriciteit, waterleidingen, aanwezig. Bij het verplaatsen van de boten naar deze zijde moet deze infrastructuur worden aangelegd. Dit is een relatief dure maatregel. Bovendien stroomt de landtong bij hoog water onder. De boten zijn in dat geval niet bereikbaar voor reddingswerkers waardoor een onveilige situatie wordt gecreëerd Het plaatsen van de boten aan de landtong zal geen effect hebben op waterstromen. De boten zullen vanwege het talud een stukje van de wal geplaatst moeten worden. Dit heeft tot gevolg dat de haven smaller zal worden.	Neutraal effect op waterhuishouding. Woonboten en recreatieve functies op het water hebben immers geen negatief effect op waterstromen en waterhuishouding. Op de landtong is geen infrastructuur, zoals riool, elektriciteit, waterleidingen, aanwezig. Bij het verplaatsen van de boten naar dit gedeelte van de haven, zal dus voor een deel van de functies nieuwe infrastructuur moeten worden aangelegd. Dit is een relatief dure maatregel. Daarnaast stroomt de landtong bij hoog water onder. De boten zijn in dat geval niet bereikbaar voor reddingswerkers waardoor een onveilige situatie wordt gecreëerd.

Flora en fauna	Indien in de toekomst sprake is van groei van het scheepvaartverkeer of watergebonden bedrijvigheid, dat niet in huidige milieuvergunningen of bestemmingsplannen is ingepast, zullen de effecten daarvan op beschermde flora en fauna en natuurgebieden onderzocht moeten worden.	De nieuwe entree doorsnijdt de landtong. De landtong maakt onderdeel uit van een belangrijke slaapplaats van de Wulp (rode lijst-soort). Het betreft een slaapgebied dat zich uitstrekt van de Huissensche Waarden in het zuiden tot de landtong in de Nieuwe Haven in het noorden met daarin 4 tot 5 satellietverblijven. De verblijfplaats op de landtong in de Nieuwe Haven is de voorkeursslaapplek.	Het dichter bij het beschermde natuurgebied (de landtong) situeren van stedelijke functies zal mogelijk effect hebben op de daar aanwezige natuurwaarden. Temeer als de landtong ook gebruikt moet worden om die functie te bereiken.	Het dichter bij het beschermde natuurgebied (de landtong) situeren van stedelijke functies zal mogelijk effect hebben op de daar aanwezige natuurwaarden.
Kansen voor economische ontwikkeling	Deze variant draagt bij aan de koers voor de haven, namelijk kansen bieden voor economische ontwikkeling van de haven in de toekomst.	Deze variant draagt bij aan de koers voor de haven. Via de nieuwe entree van de haven zijn de bestaande bedrijven bereikbaar. Ook staat het de mogelijke toekomstige ontwikkeling van het gebied Koningspleij-Noord niet in de weg	Bij het situeren van de gevoelige functies aan de landtong, ontstaan beperkingen voor het realiseren van Koningspleij voor watergebonden bedrijvigheid en verdere ontwikkeling van watergebonden bedrijvigheid in de haven. Er zullen beperkingen zijn voor economische ontwikkeling van de haven in de toekomst.	Bij het situeren van de gevoelige functie wonen en recreatie aan het uiteinde van de haven, is het niet meer mogelijk Koningspleij-Noord in te zetten voor watergebonden bedrijvigheid en zullen er beperkingen zijn voor economische ontwikkeling van de haven in de toekomst. Dit geldt ook voor de huidige bedrijven die gebruik maken van de haven. De functies komen dichtbij de bedrijven te liggen, waardoor onder andere de ligplaatsen voor de cruiseschepen onder druk komen te staan. De haven gaat in feite op slot.
Consequenties	Het handhaven van de woonboten en recreatieve functies in de haven is niet langer mogelijk.	Economische ontwikkeling haven wordt beperkt. Een veilige haven kan niet worden gerealiseerd.	Economische ontwikkeling van de haven wordt beperkt. Een veilige haven kan niet worden gerealiseerd.	Economische ontwikkeling haven wordt beperkt. Een veilige haven kan niet worden gerealiseerd.

4.3 Weging scenario's

Uit de weging van de scenario's blijkt dat het met het bundelen van functies in de haven niet mogelijk is om de economische potenties van de haven te benutten, zonder dat er knelpunten (blijven) bestaan op het gebied van veiligheid (nautisch, hoog water) en zonder dat een goed woon- en leefklimaat bij de woonboten gegarandeerd c.q. gerealiseerd kan worden. Voor de woonboten zijn de knelpunten uit de huidige situatie ook in de toekomst niet zorgvuldig op te lossen. De woonboten blijven binnen hindercontouren van bedrijven liggen en/of leiden tot maatregelen in de haven die vanuit waterveiligheid niet wenselijk zijn. Andersom is het zo dat bedrijven door de aanwezigheid van de woonboten worden beperkt in hun (toekomstige) bedrijfsvoering, waarmee economische ontwikkeling van de haven beperkt wordt.

Daarnaast kunnen we, op basis van de beschikbare kennis en info, concluderen dat het zeer moeilijk lijkt om een nautisch veilige haven voor de recreatieve en bedrijfsmatige gebruikers te realiseren. Nu en in de toekomst. Om deze conclusie met zekerheid te kunnen trekken is nader onderzoek nodig.

Scenario 1, die verdere ontwikkeling van de haven als bedrijvenhaven tot doel heeft, sluit aan bij de economische koers en kan inspelen op trends en ontwikkelingen in het gebied. Dit scenario is echter pas uitvoerbaar, nadat de gevoelige functies uit de haven verdwenen zijn. Het gaat om de 14 woonschepen aan de Nieuwe havenweg en 1 woonboot aan de Westervoortsedijk (niet om de reeds tot wonen bestemde woonboten aan de Westervoortsedijk); deze woonboten nemen plekken in die gebruikt kunnen worden als overslagpunten en ligplaatsen voor beroepsvaart en staan het optimaal benutten van de kaderuimte voor beroepsvaart in de weg, ook bij de toekomstige ontwikkeling van Koningspleij-Noord. Ook belemmeren ze planologisch en milieuhygiënisch gezien (hindercontouren en externe veiligheidscontouren) het optimaal benutten van de bedrijfskavels voor bedrijven tot en met categorie 4.2. De woonboten belemmeren dus zowel in de huidige als toekomstige situatie de economische ontwikkeling van de Nieuwe Haven. Mogelijk geldt dit ook als gevolg van de nautisch (nu onveilige) situatie voor de recreatiebedrijven Jason en Miquel Pro.

4.3.1.1 Woonboten

Nu blijkt dat geen van de scenario's kan voorzien in een goed en veilig woon- en leefklimaat voor de woonboten en daarmee de knelpunten niet kunnen worden opgelost, is het van belang op korte termijn maatregelen te nemen.

4.3.1.2 Recreatieve functies

Hoewel met de kennis van nu, óok in de toekomst een nautisch veilige haven zeer moeilijk te realiseren lijkt, is het raadzaam om samen met Jason en Miquel Pro gedetailleerder inzoomen op de veiligheidssituatie en gezamenlijk te onderzoeken of er haalbare oplossingen zijn (veilig, reëel, en passend bij de koers van de haven).

5 Visie Nieuwe Haven

De Nieuwe Haven is een unieke haven. Het is een haven die voor een groot deel voldoet aan belangrijke vestigingseisen van waterverbonden en watergebonden bedrijven en een impuls kan geven aan de transitie naar een duurzame circulaire economie. De nabijheid van IPKW en de potentie van Koningspleij-Noord bieden unieke mogelijkheden. Het uitwisselen van kennis, samenwerking en innovatie wordt door concentratie van deze bedrijven makkelijker en biedt kansen om de gezamenlijk de slogan 'Made in Arnhem' als basis te nemen voor verdere ontwikkeling en profilering van het gebied.
Het aanwezige energiecluster in Arnhem is de basis waarvanuit verdere ontwikkeling en profilering kan plaatsvinden. Het uitwisselen van kennis, samenwerking en innovatie wordt door concentratie van bedrijven (fysieke nabijheid) gemakkelijker. Bovendien zijn de terreinen al bestemd voor zwaardere, grotere bedrijven of zijn daar in potentie geschikt voor (Koningspleij-Noord). Dit helpt klimaatdoelen te bereiken, maar ook economische en maatschappelijke meerwaarde door verschillend aanbod te creëren en beter bestand te zijn tegen geopolitieke en economische fluctuaties. Daar komt bij dat de haven nu al voldoende diep is om ontwikkelingen in scheepvaartverkeer op te vangen, voldoet de haven aan de laatste eisen voor hoogwaterveiligheid, is de huidige kade robuust en is kade (voor een groot deel al) voorzien van walstroom.

De haven is goed bereikbaar en er worden momenteel investeringen gedaan in een betere bereikbaarheid per OV. Hoewel nu niet actueel en/of rendabel zijn er, afhankelijk van toekomstige ontwikkelingen, kansen voor een nog betere multimodale bereikbaarheid. Immers direct achter de eerstelijns bedrijven aan de Nieuwe Havenweg, is op het terrein van IPKW een spoorlijn aanwezig, die verbonden is met het emplacement van Het Broek. Met andere woorden, in de huidige situatie zijn al veel voorwaarden aanwezig om in te kunnen spelen op toekomstige ontwikkelingen.

Met het vrijmaken van de haven van woonboten, kunnen unieke kansen voor uitbouw van watergebonden en -verbonden bedrijven worden benut en kan de transitie naar circulaire economie worden gefaciliteerd. De kade komt vrij voor het optimaliseren van de huidige watergebonden bedrijvigheid en het verder ontwikkelen van de haven als industriehaven.
Bedrijven zien veel kansen voor verduurzaming van hun bedrijfsvoering en een toename van kansen voor innovatie. Volume maakt dat innovaties ook toepasbaar zijn of beter te testen. De haven biedt enerzijds de mogelijkheid om in te spelen op bestaande bedrijven en toekomstige bedrijven (van binnen en buiten Arnhem), die om bedrijfstechnische en duurzame redenen, ambities hebben om de kade te benutten voor hun bedrijfsvoering. Zowel voor de ontsluiting van deze bedrijven als de mogelijkheid van laden en lossen van schepen. Anderzijds ontstaan er ook mogelijkheden om bedrijven te huisvesten die ondersteunend zijn c.q. in het verlengde liggen van de watergebonden bedrijven in de haven. Hierbij kan gedacht worden aan een werkplaats voor cruiseschepen.
Voorts zijn er aan de Nieuwe Havenweg niet-watergebonden bedrijven gevestigd en is er op bestaande bedrijfspercelen sprake van leegstand (zij het beperkt). Door bedrijven die niet watergebonden zijn te verplaatsen naar andere locaties binnen Arnhem ontstaat er meer ruimte voor nieuwe watergebonden bedrijven op bestaande bedrijfspercelen in de haven. Ook zijn er mogelijkheden om bestaande bedrijven, die nu gebruik maken van het wegverkeer maar waarvoor binnenvaart ook een goede optie is, te verplaatsen naar de haven.

Wanneer, als gevolg van toekomstige ontwikkelingen, het aantal verkeersbewegingen op het water toeneemt en/of de schepen in omvang wijzigen, kan aanpassing aan de havenmonding (de huidige entree) nodig zijn. Dit kan door de noordelijke punt van de havenmonding te verwijderen. Zo blijft het oplegpunt van de havenmonding aan de buitenzijde gelijk maar wordt de opening aan de achterzijde breder.

Kortom het benutten van de potenties van de haven voor waterverbonden en watergebonden bedrijven zal een belangrijke bijdrage leveren aan de transitie naar circulaire economie en profilering van de stad. Dit sluit aan het programma Vitale economie.

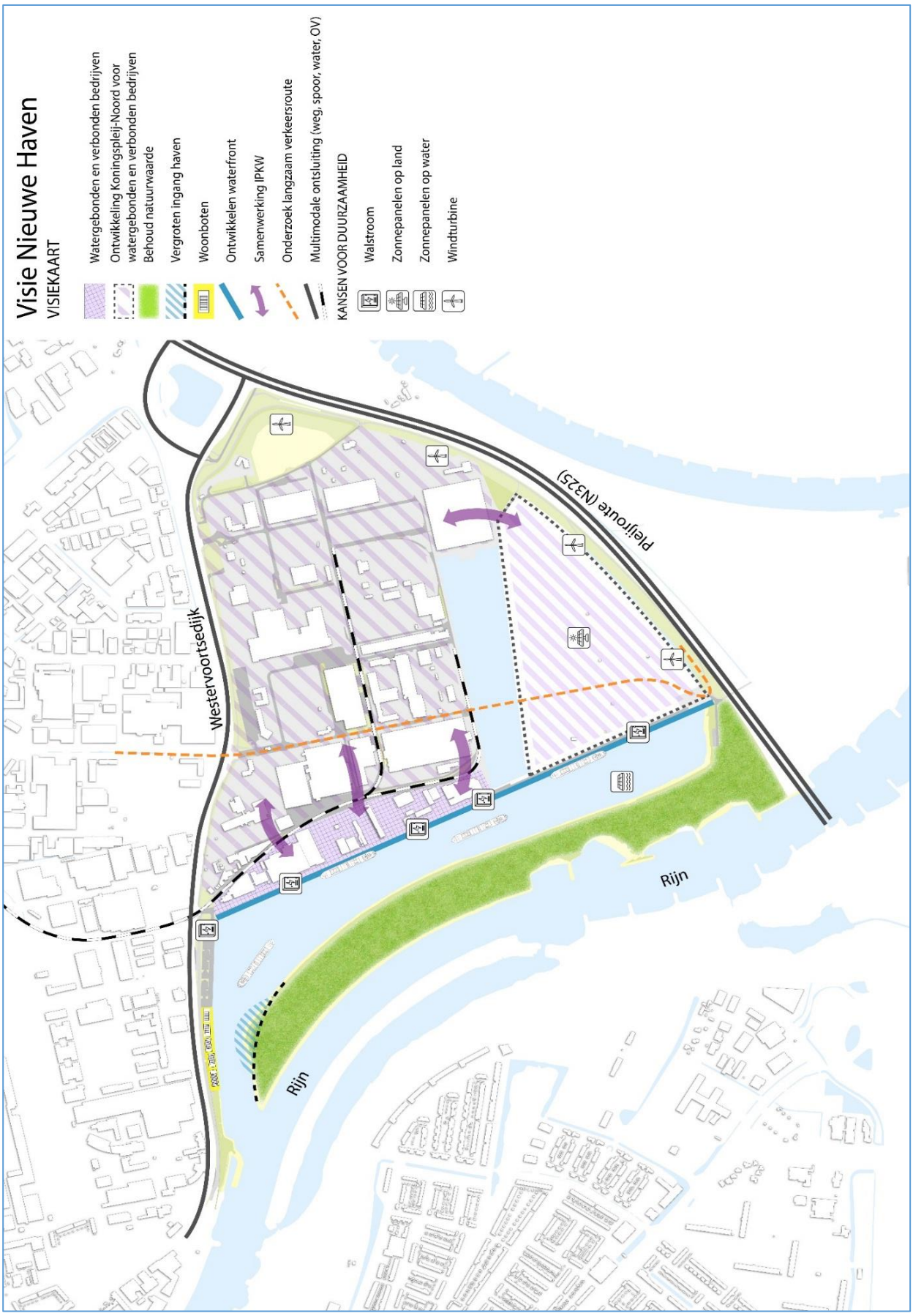

Visie Nieuwe Haven

6 Uitvoeringsplan

Deze visie is een beleidsdocument dat aanknopingspunten biedt voor het al of niet toestaan van bepaalde functies op daarvoor aangewezen plekken, maar ook een beleidsdocument waarmee de gemeente wil stimuleren dat nieuwe ontwikkelingen gerealiseerd worden.

6.1 Faciliteren en meedenken

In onze stad past veel ruimte voor eigen initiatief. Dat betekent ook dat – uiteraard binnen wettelijke en (boven)gemeentelijke beleidskaders – Arnhem kiest voor een faciliterende en meedenkende rol. Passend in ons streven naar meer economische dynamiek, willen we waar mogelijk gemeentelijke regels loslaten of verruimen (flexibiliteit!). Omgekeerd moeten partijen ook kunnen rekenen op inzet het gemeentelijk apparaat waar het gaat om handhaving van bijvoorbeeld eisen voor externe veiligheid of (milieu)overlast.

6.2 Actieve rol

De gemeente kiest op een aantal punten en onderwerpen nadrukkelijk voor een actieve rol. Dat betreft in de eerste plaats de keuze om de ontwikkeling van de Nieuwe haven in het programma Vitale economie onder te brengen en vanuit daar opdrachten te geven. Hierdoor kunnen we in en via onze organisatie sturing geven op inhoud en proces en wordt kennis gebundeld. Op deze wijze is het beter mogelijk om maatwerk te leveren en snel en flexibel te handelen.
Om snel aan de slag te kunnen zal worden gekeken welke elementen uit de visie nu al binnen het bestaande beleid en plannen opgepakt konden worden. Er wordt gestart met de zogenaamde ‘quick wins’. Denk hierbij bijvoorbeeld aan positionering van de haven, vergroening, aanpassing bestemmingsplan(nen).

6.3 Status visie

Vanaf het moment dat de gemeenteraad deze visie heeft vastgesteld heeft deze een formele status als algemeen geldend gemeentelijk beleid. Dit houdt in dat de visie een toetsingskader vormt voor initiatieven die voor dit gebied worden ingediend, maar ook de basis vormt voor het opstarten van gemeentelijke projecten. Initiatieven worden in eerste instantie getoetst aan deze visie. Indien het initiatief past binnen de uitgangspunten van de visie zal op een lager schaalniveau worden onderzocht of het initiatief inpasbaar is in de directe omgeving. Met een lager schaalniveau wordt bedoeld dat vanuit verschillende aspecten de haalbaarheid wordt onderzocht, toegespitst op de betreffende locatie en de directe omgeving. Enkele beoordelingsaspecten zijn:

- Milieuzonering;
- Ruimtelijke en stedenbouwkundige kwaliteit;
- Watergeboden bedrijvigheid, etc.

Indien de haalbaarheid is aangetoond kan initiatiefnemer, indien noodzakelijk, een planologische procedure opstarten om het initiatief te realiseren. Gedurende de procedure zullen de gemeentelijke inspraakverordening en de Wet ruimtelijke ordening worden gevolgd.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: trends en ontwikkelingen watergebonden- en verbonden bedrijven

Trends en ontwikkelingen watergebonden- en verbonden bedrijven (Bron: onderzoek Ecorys [5])

Uit het onderzoek van Ecorys, watergebonden en verbonden bedrijventerreinen, blijkt dat ten aanzien van deze bedrijven anno 2019 de volgende trends en ontwikkelingen spelen:

- Brexit: naar verwachting heeft een (harde) Brexit dan geen directe grootschalige negatieve effecten op het goederenvervoer in de regio Arnhem-Nijmegen.
- Schaalvergroting van containerschepen en binnenvaart: de toenemende schaalvergroting van containerschepen (vlootuitbreiding van schepen met meer dan 20.000 TEU) en vorming van allianties tussen rederijen heeft grote impact op het achterlandvervoer. Circa 80% van het containervervoer is in handen van de 3 grootste allianties (2M, Ocean Alliance en THE Alliance). De schaalvergroting in de binnenvaart heeft de volgende gevolgen voor havens en terminals:
    - Vermindering van kleine containerhavens;
    - Minder onafhankelijke rederijen;
    - Frequentie van schepen en directe verbindingen neemt af;
    - Callsize (het aantal containers dat door de schepen in de haven wordt gelost) neemt toe;
    - Invloed (buying power) van grote rederijen neemt toe.

  Deze schaalvergroting is ook van toepassing op de binnenvaartschepen. In 2008 had 8% van de binnenvaart een laadvermogen van 3.000 ton. Dit aandeel is in 2017 gestegen tot 14%. Efficiënt achterlandvervoer vraagt om inzet van grotere barges. In de binnenvaart leidt deze schaalvergroting tot grotere call sizes bij op- en overslagbedrijven. Dit vraagt naast grotere diepgang van vaarwegen om inzet van grotere schepen en/of samenwerking tussen terminals om lading te bundelen. Deze trend, schaalvergroting van binnenvaartschepen, leidt er veelal toe dat havens in het achterland worden aangedaan door grotere binnenvaartschepen. Dit werkt op haar beurt weer door naar vestigingseisen van watergebonden bedrijven waaronder langere kades en een voorkeur voor dieper vaarwater en kades.
- Klimaatadaptatie: extreme weersomstandigheden versterken in de toekomst de voorkeur voor voldoende diep vaarwater en diepgang voor de kade. Ze vormen een belangrijke vestigingseis voor watergebonden bedrijven.
- Modal shift (vasthouden aan gestelde doelen): In de Europese politiek wordt het belang van scheepvaartsector erkend. Vanuit de Europese Commissie wordt ingezet op multimodaal vervoer. Tegen 2030 moet 30% van het goederenvervoer (voor afstanden van meer dan 300 km) per spoor of over water gebeuren. Tegen 2050 is het doel zelfs 50%. Ook in het nationale beleid wordt vastgehouden aan de gestelde doelen omtrent een modal shift. Het Rotterdamse Havenbedrijf heeft voor 2033 de volgende vervoersafwikkeling afgesproken: weg 35%, spoor 20% en binnenvaart 45%. Om deze doelstellingen te bereiken moet het vervoer per spoor en binnenvaart (ten koste van wegvervoer) de komende jaren flink toenemen. Naar verwachting zullen deze vervoersstromen zich concentreren rond de (Europese) vervoercorridors. Aangezien terminals in de regio Arnhem-Nijmegen zijn gelegen op deze corridor (in de richting van het Europese achterland) is het vooruitzicht positief.
- Bereikbaarheid/Multimodaliteit: naast een goede locatie voor overslag naar water is ook de aanwezigheid van een goede en snelle ontsluiting van het terrein op een provinciale of snelweg een belangrijke randvoorwaarde. Multimodale of synchromodale bereikbaarheid geniet de voorkeur onder logistieke dienstverleners. Multimodaal ontsloten locaties die bereikbaar zijn met meerdere vervoerswijzen (vrachtauto, trein, schip, vliegtuig). Op synchromodaal ontsloten locaties zijn deze transportwijzen bovendien efficiënt op elkaar aangesloten, zodat de overslag van het ene op het andere vervoersmiddel zo efficiënt mogelijk plaatsvindt.

[5] Ecorys, watergebonden bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen, vervolgonderzoek monitoring RPW Arnhem-Nijmegen, Rotterdam 22 oktober 2019.

- Circulaire economie: Vanuit overheden en het bedrijfsleven wordt in toenemende mate ingezet op een meer circulaire economie. Biobased industrie en circulaire economie worden als grote beloften voor de toekomst gezien voor binnenvaart. De relevante beleidsvelden voor een circulair bedrijventerrein zijn milieubeleid, afvalbeleid en stedelijke planning. Een deel van deze activiteiten gaat bij uitstek plaatsvinden op watergebonden bedrijventerreinen. Deze terreinen worden gekenmerkt door nieuwe bedrijfsmodellen en verbondenheid van verschillende bedrijven. Hiervoor worden ook de meeste onderdelen van de fysieke omgeving betrokken. Dit maakt de ruimtebehoefte van bedrijven die zich richten op circulariteit anders dan die van reguliere bedrijven. Uit de praktijk blijkt dat er niet alleen kansen liggen op grote, maar ook zeker kleinschalige bedrijventerreinen. Circulaire bedrijven hebben specifieke vestigingsplaatsfactoren:
    - Goede verbindingen en bereikbaarheid: in de circulaire economie ligt de nadruk op het (her)gebruiken van afval en het optimaal inrichten van goederenstromen. Voor het optimaal inrichten van goederenstromen is de logistieke component, onder andere goede verbindingen en optimale bereikbaarheid, zeer belangrijk. Hiervoor dienen materiaalstromen en retourstromen worden geoptimaliseerd. Naast de goede bereikbaarheid is ook de nabijheid van overslagpunten en mainports belangrijk voor een efficiënte overslag van goederen.
    - Behoefte aan fysieke nabijheid van bedrijven; door het belang van samenwerking tussen bedrijven en ketenoptimalisatie wordt de nabijheid van andere bedrijven belangrijker. Het uitwisselen van kennis, samenwerking en innovatie wordt door een hoge concentratie van bedrijven gemakkelijker. Het creëren van kringlopen vereist eveneens verschillende soorten bedrijven. Tevens wordt nearsourcing (het door een bedrijf strategisch plaatsen van bedrijfsmatige activiteiten dichtbij de locatie waar de eindproducten worden verkocht) door bedrijven in de circulaire economie als een belangrijke vestigingsfactor gezien. Een nabije afzetmarkt met voldoende massa en dichtheid maakt het tot stand komen van circulaire stromen gemakkelijker. Deze stromen kunnen door het circulaire proces snel terugstromen in de productieketen. Hierdoor zijn binnenstedelijke bedrijventerreinen zeer interessant voor circulaire activiteiten. Voor (watergebonden) bedrijven in de circulaire economie is de nabijheid van (potentiële) toeleveranciers een belangrijke vestigingsfactor.
    - Omvang van een circulair bedrijventerrein: circulaire bedrijvigheid, bijvoorbeeld de inzameling van textiel, kan per binnenvaartschip worden bediend. De output van dergelijke activiteiten (recycling van textiel) kan ook afgevoerd worden via de binnenvaart. Voor circulair producerende bedrijven kunnen deze terreinen met wateraansluiting in de toekomst dus ook interessant worden. De samenhang van bedrijven die elkaar versterken is hierdoor belangrijk.
    - Imago en werkklimaat: naast de fysieke vestigingsfactoren speelt het werkklimaat en imago ook een belangrijke rol. Voldoende voorzieningen en levendigheid zorgt voor een inspirerende omgeving. Ook krijgt het circulaire gedachtegoed een plaats in de inrichting van de werkomgeving. Steeds meer bedrijven leggen de nadruk op een duurzaam en gezond werkklimaat, waar grondstoffen worden hergebruikt. Een dergelijk werkklimaat prikkelt om te komen tot innovaties, prestaties en een hogere tevredenheid bij de klant. Het imago en werkklimaat speelt een steeds grotere betekenis bij de ontwikkeling en herinrichting van (watergebonden) bedrijventerreinen.

Vestigingseisen

De hiervoor beschreven ontwikkelingen vertalen zich naar de volgende vestigingseisen:

- Kavelgrootte/ kadelengte. Voor productie- en logistieke bedrijven minimaal zo'n 2 hectare, in toenemende mate ook groter dan 4 hectare met mogelijkheden voor uitbreiding. Voor toeleverende en/of dienstverlenende bedrijven en startups worden ook kleinere kavels gevraagd.
- Optimale bereikbaarheid:
    - Diepgang van vaarwegen en kades;
    - Diepgang van kades: Het behandelen van een binnenvaartschip met CEMT-klasse V (met een laadvermogen van 2.750 ton) vraagt om een diepgang van circa 3,00 meter.
- Beschikking over multimodale ontsluiting;

- Planologische randvoorwaarden:
  - Planologische zekerheid en snelle besluitvorming is een voorwaarde om over te gaan tot investeringen;
  - Nearsourcing: het strategisch plaatsen van bedrijfsmatige activiteiten dichtbij de locatie waar de eindproducten worden verkocht.
  - Watergebonden bedrijven zijn veelal bedrijven met een hoge milieubelasting. Een belangrijke eis waaraan de vestigingslocatie moet voldoen is voldoende afstand tot hindergevoelige functies. In een straal van zo'n 400 meter geen hindergevoelige functies als wonen en natuur;
  - Voldoende mogelijkheden voor hoogbouw (tot 16 meter), op termijn kan er vraag ontstaan naar een bebouwingshoogte tot 25 meter als gevolg van robotisering;
  - Voldoende milieuruimte (geschikt voor zwaardere milieucategorieën), overdag en 's nachts.
  - Fysieke nabijheid van toeleveranciers en/of ketenpartners;
  - Omvang van een circulair bedrijventerrein;
- Imago en het werkklimaat.

BIJLAGE 2: onderzoeken nautische veiligheid

Rapport Actualisatie Onderzoek Veiligheid Nieuwe Haven Arnhem

Opdrachtgever: Gemeente Arnhem, de heer B. de Ruiter

Uitgevoerd door: G. Derksen Scheepvaart, Gerard Derksen
AG Maritiem, Annelinde Gerritsen

Datum definitieve versie: 23 februari 2018

Inhoudsopgave

1. Inleiding 1
1.1 Aanleiding 1
1.2 Doel van het onderzoek 1
1.3 Aanpak van het onderzoek 1
1.3.1 Inventarisatie huidige situatie 1
1.3.2 Meenemen van mogelijkheden voor de stad: kansen 1
1.3.3 Mogelijke oplossingsrichtingen 1
1.4 Indeling van het rapport 1
2. Conclusies en aanbevelingen 2
2.1 Conclusies huidige situatie 2
2.2 Conclusies oplossingsrichtingen 3
2.3.Aanbevelingen 4
3. Huidige situatie 5
3.1 Beschrijving Nieuwe Haven 5
3.2 Huidige gebruikers 6
3.2.1 Wonen 6
3.2.2 Recreatie 7
3.2.3 Overslag 8
3.2.4 Scheepsnieuwbouw, -reparatie en -restauratie 9
3.2.5 Cruiseschepen 10
3.2.6 Overige activiteiten in de Nieuwe Haven 11
3.3 Richtlijnen Vaarwegen 12
3.3.1 Maximale scheepsafmetingen 12
3.3.2 Manoeuvreren in de monding en het toeleidingskanaal 13
3.3.3 Zwaaikom 13
3.3.4 Kegelligplaats 13
3.3.5 Afmeren 14
3.3.6 Conclusies vanuit Richtlijn Vaarwegen 14
3.4 Incidenten en calamiteiten 15
3.4.1 Registratie 15
3.4.2 Nautische incidenten 15
3.4.3 Milieu incidenten 16
3.4.4 Landelijke incidenten 16
4. Oplossingsrichtingen 17
4.1 Kansen 17
4.1.1 Handel 17
4.1.2 Milieu 18
4.1.3 Wonen op geschikte plaatsen 18
4.1.4 Toerisme 18
4.2 Oplossingsrichtingen 19
4.2.1 Functies op dezelfde plaats 19
4.2.2 Verplaatsen functies binnen de haven 21
4.2.3 Functies verplaatsen naar buiten de haven 22
4.2.4 Mogelijkheden voor wonen en recreatie buiten de haven 223
Bronnen 25

Bijlage 1: Indeling scheepvaartklassen
Bijlage 2: Incidenten
Bijlage 3: Tabel met oplossingsrichtingen

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In 2009 heeft er een inventarisatie plaatsgevonden van het gebruik van de Nieuwe Haven door Alkyon (Hydraulic Consultancy & Research). Inmiddels is de situatie in de haven veranderd, dit vraagt om een actualisatie van het gebruik van de haven. Ook in relatie tot de toekomstvisie van de Gemeente Arnhem. Door gemengd gebruik van de haven dient ook de veiligheidssituatie onderzocht te worden. Aanvullend is er behoefte aan meer oplossingsrichtingen.

1.2 Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is het inventariseren van de nautische veiligheidssituatie in de Nieuwe Haven in Arnhem en het aangeven van oplossingsrichtingen ter verbetering van deze situatie.

1.3 Aanpak van het onderzoek

1.3.1 Inventarisatie huidige situatie

Het doel van dit onderzoek is het inventariseren of er nog steeds voldoende manoeuvreerruimte is in de Nieuwe Haven in Arnhem ten opzichte van de eerdere studie in 2009.
Hiervoor zijn de volgende stappen ondernomen:

1. Het met de opdrachtgever (De heer B. de Ruiter, Gemeente Arnhem) afstemmen van de randvoorwaarden en uitgangspunten van het onderzoek.
2. Het aangeven van de benodigde manoeuvreerruimte. Als basis hiervoor wordt de Richtlijnen vaarwegen 2011 van Rijkswaterstaat Dienst verkeer en scheepvaart gebruikt, aangevuld met de nieuwe richtlijnen van 2017.
3. Het, ten behoeve van de veiligheid, analyseren van de geregistreerde incidenten en calamiteiten in de Nieuwe Haven.
4. Samenvatten conclusies van de veiligheidsanalyse en bepalen van prioriteiten.

1.3.2 Meenemen van mogelijkheden voor de stad: kansen

Het op een andere manier inrichten van de Nieuwe Haven kan de stad Arnhem ook kansen bieden. Indien de situatie in de haven gaat veranderen om de veiligheid te verbeteren kan er in het ontwerpen van de oplossingsrichtingen meteen rekening gehouden worden met deze kansen.

1.3.3 Mogelijke oplossingsrichtingen

Om de problemen met de veiligheid in de haven op te kunnen lossen en kansen voor de stad te benutten hebben we naar mogelijke oplossingsrichtingen gekeken. Uitgangspunt hiervoor was dat er met zo min mogelijk veranderingen de veiligheid zo goed mogelijk verbeterd kan worden.

1.4 Indeling van het rapport

In hoofdstuk 2 worden de samenvatting en de belangrijkste conclusies weergegeven. In hoofdstuk 3 is een beschrijving van de haven en het huidige gebruik opgenomen. Ook is hierin opgenomen in hoeverre de haven voldoet aan de Richtlijn Vaarwegen. In hoofdstuk 4 worden kansen beschreven voor de toekomstige ontwikkeling van de haven en haar functie voor de stad Arnhem. Daarna worden een aantal oplossingsrichtingen gegeven waarmee de veiligheidsrisico’s beperkt kunnen worden en de kansen aangegrepen kunnen worden. In bijlage 3 wordt een overzicht gegeven van de mogelijke consequenties van de oplossingsrichtingen.

2. Conclusies en aanbevelingen

2.1 Conclusies huidige situatie

Vanuit de analyse van de huidige situatie worden hier de grootste risico's beschreven indien de huidige situatie niet verandert.

Risico 1: Invaart grote schepen langs jachthaven en woonschepen
Het grootste veiligheidsrisico bevindt zich in de monding en het toeleidingskanaal van de haven. Het manoeuvreren bij het in- en uitvaren van grote schepen, in combinatie met de aanwezige jachthaven en kano- en roeivereniging, brengt flinke risico's met zich mee. Grote schepen kunnen tegen de jachthaven aan varen en gebruiken steeds krachtiger boegschroeven waardoor roeiboten kunnen omslaan. Ook is de rivier voor de Nieuwe Haven minder geschikt voor recreatie.

Risico 2: Verschillende scheepvaartbewegingen door elkaar
De haven kent vele verschillende gebruikers die de haven op diverse locaties door elkaar gebruiken. Kleine kwetsbare schepen zoals roeiers en kanoërs en grote schepen zoals tankers varen door elkaar heen. Deze situatie kan tot ongelukken leiden, zie paragraaf 3.4.2.

Risico 3: Milieuverontreiniging en overlast in woon/recreatiegebied
De meest voorkomende geregistreerde incidenten (30 stuks) betreffen olie in het oppervlaktewater. Doordat er geen vaste aansluiting voor elektriciteit beschikbaar is voor schepen die zijn afgemeerd in de Nieuwe Haven moeten zij hun generatoren laten draaien om in elektriciteit te voorzien. Hierdoor is de CO^2 uitstoot hoger. Daarnaast brengt de industriële omgeving geluidsoverlast met zich mee.

Risico 4: Problemen bij hoog water
De westoever van de haven (groene wal) is niet hoogwatervrij en stroomt gemiddeld één maal per vijf jaar over. Er ontstaat dan een flinke stroming in de haven vanaf de Pleybrug naar de Westervoortsedijk door de gehele haven heen. Indien woonschepen en recreatie in deze stroming liggen kan dit voor een onveilige situatie zorgen en kunnen schepen losraken.

Prioriteiten
De Nieuwe Haven is een industriegebied en is niet geschikt voor een mix met bewoning en recreatie. Los met name de onveilige situatie op in het toeleidingskanaal, anders vallen er in de toekomst slachtoffers.

Roeiers varen langs tankers

2.2 Conclusies oplossingsrichtingen

Door middel van een herinrichting van de Nieuwe Haven kunnen veiligheids-problemen opgelost worden en kan er ruimte ontstaan om de haven te ontwikkelen tot een volwaardige handelshaven. Onderdeel hiervan kan een containerterminal zijn. Eerder onderzoek geeft aan dat hier vraag naar is en dat dit kansen geeft voor de stad (van Veen, 2017).
De beste oplossing zou zijn om de functies wonen en recreëren uit de haven te plaatsen; de industriële omgeving is hier niet geschikt voor. De oplossingsrichting met de containerterminal aan de Nieuwe Havenweg Noord zou dan de beste oplossing zijn, zie de figuur hiernaast.

In deze oplossing is er maximaal ruimte voor overslagmogelijkheden aan de Nieuwe Havenweg. Een containerterminal op deze plaats kan dan meteen aan-gesloten worden op het spoor dat er al ligt. De reparatiebedrijven hebben alle rust om te werken achterin de haven en geven geen overlast. Door aan de Wester-voortsedijk ruimte te geven aan cruise-schepen kunnen zij hier overwinteren en passagiers in- en uitladen.

De woonschepen zouden verplaatst kunnen worden naar de Rosandepolder of Meinerswijk. Dit zijn ook opties voor de recreatievaart. Ook zou de recreatie een mooie plek kunnen krijgen in de ASMhaven of de opnieuw te ontwikkelen Oude Haven, wat zorgt voor een optimale verbinding van recreatie met de stad.

Indien de woon- en recreatiefuncties niet buiten de haven geplaatst kunnen worden kunnen clustering van de functies en een andere indeling van de haven zorgen voor meer veiligheid:

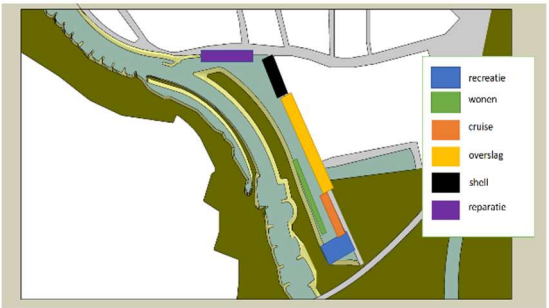

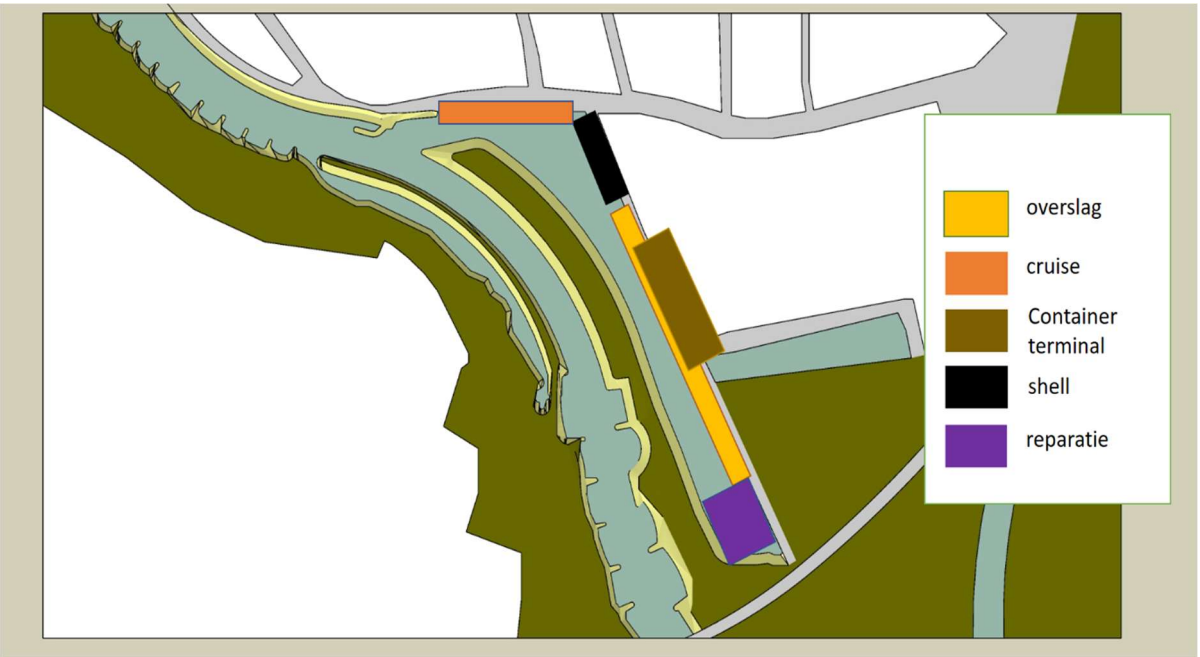

Containerterminal aan Nieuwe Havenweg Noord

2.3 Aanbevelingen

<u>Aanbevelingen voor het verbeteren van de veiligheid in de haven:</u>

1. Verplaats de beide jachthavens naar locaties buiten het toeleidingskanaal.
2. Verplaats wonen naar een locatie geheel buiten het havenbekken.
3. Los met name de situatie op in het toeleidingskanaal. Het beste is om de monding en het toeleidingskanaal geheel vrij te maken van schepen. Indien er toch schepen afmeren, dan uitsluitend beroepsvaart.
4. Beperk het gebruik van de haven tot alleen industriële en nautisch beroepsmatige activiteiten en als vluchthaven.
5. Maak een gedegen walstroom-voorziening in de haven en stel het gebruik hiervan verplicht, om het dieselgebruik in de haven te beperken.
6. De westoever van de haven (groene wal) is niet hoogwatervrij en stroomt gemiddeld één maal per 5 jaar over. Er ontstaat dan ook een flinke stroming in de haven. Bij het gebruik van de westoever door bijvoorbeeld het afmeren van woonschepen of het plaatsen van zonnepanelen dient hier rekening mee gehouden te worden.

Verschillende gebruiksfuncties door elkaar heen:

3. Huidige situatie

3.1 Beschrijving Nieuwe Haven

De Nieuwe Haven is gelegen binnen de gemeente Arnhem, bovenstrooms de plaats Arnhem aan de rechteroever van de Neder-Rijn. De invaart bevindt zich bij rivierkilometer 881,7. De Nieuwe Haven is onder te verdelen in vier havengebieden: het toeleidingskanaal vanaf de invaart, de Nieuwe Haven Noord vanaf het toeleidingskanaal tot de afgedamde voormalige Akzohaven, de Nieuwe Haven Zuid vanaf de afgedamde voormalige Akzohaven tot de Andrej Sacharovbrug en de voormalige Akzohaven. De afmetingen van het toeleidingskanaal zijn: lengte 300 meter, breedte 70 meter, beschikbare vaarbreedte is 40 meter.

De afmetingen van de Nieuwe Haven Noord en Zuid samen zijn: lengte 1.000 meter en breedte variërend van 100 tot 200 meter.
De voormalige Akzohaven is 570 meter lang en varieert in breedte van 70 tot 120 meter.
De diepgang van de haven is gelijk of meer aan de minimale diepgang op de Neder-Rijn. Achter in de Nieuwe Haven Zuid is de diepte het grootst. Hier is ook het afzinkbare dok van de firma Misti gelegen. De waterstanden in de haven variëren in hoogteverschil tot ongeveer 7,50 meter. Rekening houdend met de MHW[1] en de verwachte klimaatveranderingen moet in de toekomst rekening gehouden worden met hoogteverschillen van meer dan 8 meter.

De groene oever aan de westzijde is niet hoogwatervrij. De hoogte daarvan is ongeveer NAP +12,80 meter. De maatgevende hoogwaterstand in de Nieuwe Haven is ongeveer NAP +1.525 cm. In dit geval is de westoever (groene oever) overstroomd en stroomt het water aan de bovenstroomse zijde de haven in. De herhalingsfrequentie van overstromen van de westoever is gemiddeld ongeveer één maal per vijf jaar. Bij hoogwater in 1995 was de waterstand bij IJsselkop NAP +13,98 meter. De MHW waarde bij peilschaal IJsselkop is NAP +1.545 cm. De laagste stand, na ingebruikname van de stuwcomplexen op de Neder-Rijn in 1970, was in 2003: NAP +649 cm.

[1] Maatgevende Hoogwaterstand, de hoogte waarop de rivierdijken zijn gebaseerd

De ingang van de haven links en de rivier rechts

3.2 Huidige gebruikers

De haven kent vele verschillende gebruikers die de haven op diverse locaties door elkaar gebruiken. De Nieuwe Haven telt op dit moment een vijftal soorten gebruikers, die vervolgens weer te kwalificeren zijn als wel en geen industriële activiteit. De onder punt 3 en 4 genoemde gebruikers zijn duidelijk industrieel.

1. Wonen: in de haven liggen een aantal woonboten
2. Recreatie: jachthaven, roeien / kanoën, vissen en scouting
3. Overslag: Minerale oliën en grondstoffen voor de bouw
4. Scheepsnieuwbouw, -reparatie en -restauratie
5. Overig gebruik zoals aanmeren cruiseschepen en vluchthaven

3.2.1 Wonen

Er zijn 14 permanente plaatsen voor woonschepen, vier stuks in het toeleidingskanaal, negen stuks aan de kade van de Nieuwe Havenweg en één aan de groene oever (westzijde) vlak bij de Misti. Naast deze 14 woonligplaatsen wordt er ook nog gewoond op schepen (bedrijfswoning) van de reparatie- en restauratiebedrijven.
Bij de woonschepen liggen vaak nog recreatievaartuigen en/of een drijvend terras afgemeerd.

De woonschepen zijn er meestal komen liggen als varend schip. Om meer wooncomfort te creëren worden de schepen steeds meer vervangen door meer kwetsbare woonarken die niet gebouwd zijn om in een onrustige situatie te liggen. Ook worden schepen verkocht aan mensen die geen nautische kennis hebben en geen inzicht hebben in de gevaren van het water.

Diverse woonschepen in de haven:

3.2.2 Recreatie

Permanent zijn de volgende gebruikers aanwezig:

- Scouting, tijdelijk gelegen achter in de Nieuwe Haven Zuid.
- Jachthaven Valkenburg, gelegen in het toeleidingskanaal
- Restaurant Valkenburg, gelegen in het toeleidingskanaal
- Jachthaven Jason roeien, kanoën, zeilen en motorboten, gelegen in het toeleidingskanaal
- De dependence met ligplaatsen voor jachten van jachthaven Jason gelegen aan de westoever vlak na de invaart op de positie waar schepen zwaaien.
- Vissers maken gebruik van de landtong

Deze gebruikers maken, naast het liggen in de haven, ook gebruik van de haven door er te varen. Roeiers trainen voor wedstrijden, er wordt zeilles gegeven aan kinderen en kanoërs oefenen er ook.

Kort verblijven er passanten in de Nieuwe Haven (jachten van recreanten) die afmeren bij een van de jachthavens. Op de aanwezige recreatievaartuigen wordt ook overnacht.

Daarnaast overwinteren er incidenteel historische schepen en grote recreatievaartuigen.

Het clubgebouw van Jason

Jachthaven en restaurant Valkenburg

Vissers in de haven

Kinderen krijgen zeilles

Roeiers trainen in de haven

3.2.3 Overslag

Regulier vindt overslag plaats van minerale oliën (Shell) uit tankschepen en grondstoffen voor de bouw (zand en grind) uit vrachtschepen (Dijckerhoff Basal BV).

Per maand lossen er gemiddeld 45 tankschepen (2017). Per jaar wordt er zo'n 1,4 miljoen ton aan olieproducten gelost. Op het moment van analyse waren er gegevens van 11 maanden in 2017 beschikbaar. De cijfers zijn geëxtrapoleerd naar 12 maanden. Het gemiddeld aantal schepen is ook afhankelijk van de waterstand. Bij lagere waterstanden neemt de beladingsgraad van de schepen af en zal bij gelijkblijvend overslagvolume het aantal schepen toenemen. Ondanks de volumegroei van minerale oliën[1] is ten opzichte van het jaar 2009 het aantal tankschepen licht afgenomen, van gemiddeld 53 schepen naar 45 schepen per maand. Hieruit blijkt dat er duidelijk sprake is van schaalvergroting in de tankers die in de Nieuwe Haven lossen. Over 2009 is gemeld dat de meeste schepen de afmetingen hadden van 110 x 11,40 meter (klasse V). De grootte van schepen wordt ingedeeld in klassen. In bijlage 1 is een overzicht van deze indeling te zien. Uit het volgende overzicht over 2017 blijkt dat er ten opzichte van 2009 een flink aantal schepen van klasse VI zijn.

Klasse IV tot 86 meter lang en 9,6 meter breed 20 schepen, 4%
Klasse V tot en met 110 meter lang 322 schepen, 59%
Klasse V langer dan 110 meter 117 schepen, 21,5%
Klasse VI breder dan 11,45 meter 84 schepen, 15,5 %

[1] rapport Bram van Veen; Mogelijke overslag in de Arnhemse Nieuwe Haven, versus de uiteindelijke cijfers over 2017

De overslag van bouwstoffen was door de crisis lager maar recent trekt dit door de oplevende woningmarkt weer flink aan. De overslag wordt geschat op zo'n 50.000 ton per jaar. De schepen die dit vervoeren zijn meestal van klasse II of III.

Incidenteel worden andere goederen overgeslagen zoals bijvoorbeeld constructie- of bulkgoederen in de vorm van afvalproducten of schroot (eigen waarneming). De schepen die worden gelost in de haven vertrekken meestal meteen weer.

Tanker aan het lossen bij de Shell overslag

3.2.4 Scheepsnieuwbouw, -reparatie en -restauratie

De volgende bedrijven zijn permanent aanwezig in de haven:

- Misti BV: Deze ligt momenteel achterin de haven met een drijvend kantoor en een scheepsdok. Aansluitend liggen hier schepen die voor reparatie komen.

- Drijvende kracht BV: Bij de Misti ligt een grote bok (drijvende hijskraan) voor reparatie aan schepen.

- Ando Heijnis scheepsrestauratie: Momenteel gelegen aan de kade halverwege de Nieuwe Havenweg, voert restauraties uit aan klassieke schepen, die daar dan ook langszij liggen.

- Kees van Drie scheepsrestauratie: Momenteel gelegen aan de kade halverwege de Nieuwe Havenweg, maakt houten masten en voert restauraties uit aan klassieke schepen, die daar dan ook langszij liggen.

- Fransen Technical Service: Gevestigd aan de Nieuwe Havenweg, gaat zich richten op het fabriceren van autokranen, waardoor het bedrijf bereikbaar moet zijn voor schepen.

- Helldörfer Lasbedrijf en Scheepsbouw BV: Gevestigd op de wal aan de Nieuwe Havenweg en gebruikt regelmatig de kade voor het bedrijf om te werken aan schepen.

De schepen die de bedrijven bezoeken meren kort of gedurende een langere periode af, al naar gelang de hoeveelheid werk die aan het schip wordt verricht.

Misti achterin de haven

Heijnis en van Drie aan de Nieuwe Havenweg

Helldorfer Lasbedrijf en Scheepsbouw

3.2.5 Cruiseschepen

De haven wordt ook gebruikt door passagiersschepen. Die liggen er voor reparatie of voor overwinteren. Ook worden dan vaak werkzaamheden aan het interieur gedaan. Het in- en uitladen van passagiers en proviand wordt aan de Rijnkade uitgevoerd en niet in de Nieuwe Haven.

Een schatting van het aantal passagiersschepen (winterliggers) in ligdagen in de Nieuwe Haven in de winterperiode is ongeveer 500 per maand en in de zomerperiode zal dit ongeveer 100 ligdagen per maand zijn. In de zomerperiode liggen er dus beduidend minder (passagiers) schepen in de Nieuwe Haven dan in de winterperiode.
De laatste jaren is het aantal passagiersschepen op de Europese wateren flink gegroeid. Door nieuwbouw is de vloot flink uitgebreid. De nieuwbouw schepen zijn bijna uitsluitend van het formaat van klasse V. Hierdoor is er ook sprake van schaalvergroting in de passagiersvaart. Door de grotere vloot is er ook steeds meer vraag naar winterligplaatsen in de Nieuwe Haven.

3.2.6 Overige activiteiten in de Nieuwe Haven

Varen in de haven zonder af te meren
Schepen met bestemming Rijnkade Arnhem gebruiken de Nieuwe Haven om te zwaaien (keren). Gegevens van het aantal schepen dat de haven gebruikt om te keren worden niet geregistreerd. De schatting is dat er een paar maal per dag in de haven wordt gekeerd.
Verder varen er regelmatig recreatievaartuigen, waaronder ook vissers, een rondje door de haven zonder ergens af te meren.

Bunkeren en olie afvoeren
In de Nieuwe Haven worden regelmatig schepen gebunkerd (voorzien van brandstof) door bunkervaartuigen. Ook wordt er afvalwater uit de machinekamer, het zogenaamde bilgewater, ingenomen door een speciaal daartoe ingericht bilgevaartuig. Nadat het werk is verricht vertrekken deze vaartuigen meestal meteen weer. Bunkeractiviteiten worden niet geregistreerd. Schatting is dat er een paar maal per week bunkeractiviteiten, waaronder ook de inname van bilgeolie, plaatsvinden.

Vluchthaven
Rijkswaterstaat en de Gemeente Arnhem hebben belang bij de Nieuwe Haven als vluchthaven. In bijzondere situaties zoals met hoogwater of ijsgang is de Nieuwe Haven de enige haven waar men schepen en woonboten redelijk veilig kan afmeren. In geval van ijsgang kan het bijvoorbeeld nodig zijn om de woonboten die aan het Onderlangs benedenstrooms het centrum van Arnhem in de rivier zijn gelegen te verplaatsen naar de Nieuwe Haven.

Kortdurend liggen of overnachten
Diverse schepen meren tijdelijk af om bijvoorbeeld te overnachten, te wachten op nieuwe lading, een door hen zelf verrichte reparatie te doen of voor bijvoorbeeld het doen van inkopen. Rijkswaterstaat heeft de wens geuit om overnachtende beroepsschepen ruimte te bieden. Net als in het wegtransport moet ook de binnenvaart zich houden aan rusttijden. Hiervoor zijn voldoende ligplaatsen nodig die ook geografisch voldoende verspreid zijn. Regelmatig loopt men hier tegen de grenzen aan. Verder bestaat al lang de behoefte om een kegelligplaats in te richten in de Nieuwe Haven zoals beschreven onder 3.3.4.

3.3 Richtlijnen Vaarwegen

In 1996 is Rijkswaterstaat begonnen met het uitgeven van richtlijnen voor vaarwegen. Voor dit onderzoek is de derde versie van 2011 gebruikt. De Richtlijnen Vaarwegen 2011 gaan voor wat het verkeerskundig ontwerp van binnenhavens betreft, alleen over schepen tot en met klasse V. Voor uitleg van de klassen zie bijlage 1. Specifieke richtlijnen voor klasse VI schepen waren nog in voorbereiding. Voor klasse VI schepen kan de richtlijn 2011 als leidraad dienen.
Aan het eind van het onderzoek kwam de nieuwe versie Richtlijnen voor vaarwegen 2017 beschikbaar. Het voornaamste verschil ten aanzien van de situatie in de haven van Arnhem is dat nu ook de klasse VI schepen volledig zijn opgenomen. Voor de conclusies heeft de versie van 2017 geen veranderingen gebracht. De richtlijnen zijn tot stand gekomen in samenwerking met meerdere vaarwegbeheerders. Bij Rijkswaterstaat geldt dat afwijkingen van richtlijnen alleen zijn toegestaan na toestemming van het bestuur van Rijkswaterstaat. Voor de Nieuwe Haven is de Gemeente Arnhem de nautisch beheerder.

3.3.1 Maximale scheepsafmetingen

Rijkswaterstaat geeft in de publicatie “Vaarwegen in Nederland, versie oktober 2017” aan dat de maximale scheepsafmeting voor enkele schepen 135 x 17,70 meter is en voor duwstellen 186 x 11,45 meter.
In het RPR (Rijnvaartpolitiereglement) staat een maximale breedte van 15 meter genoemd voor een enkel schip en dat de bevoegde autoriteit hiervan kan afwijken.

In de versie van het RPR van 2011 kwam de beperking van de breedte van 15 meter voor het vaarwegdeel Pannerden-Lekkanaal nog niet voor. In de praktijk hebben schepen met een grotere breedte dan 15 meter de Nieuwe Haven aangedaan. De Gemeente Arnhem stelt dat alle schepen die in klasse VI vallen (tot 135 meter lang en tot 17,70 meter breed) de haven van Arnhem moeten kunnen bereiken. Ingeval van een breedte overschrijding van 15 meter moet ontheffing gevraagd worden aan Rijkswaterstaat.

Het toeleidingskanaal van de haven

3.3.2 Manoeuvreren in de monding en het toeleidingskanaal

Het in- en uitvaren van de Nieuwe Haven door grotere schepen gaat meestal gepaard met complexe manoeuvres. Het schip moet een draaibeweging maken, er wordt gevaren van stromend naar stilstaand water, of andersom. Er kan sprake zijn van dwarswind en er moet rekening gehouden worden met kruisende vaart op de rivier waardoor het schip moet afstoppen en vervolgens weer snelheid maken. Het toeleidingskanaal komt niet recht in de haven uit dus schepen moeten in het toeleidingskanaal al gaan draaien om de haven in te varen. Hierbij wordt veelvuldig een boegschroef gebruikt. Door de draaibeweging ontwikkelt het schip ook zijwaartse beweging waardoor een grotere padbreedte gebruikt wordt.
De vaarbreedte op de rivier is 70 meter. Afvarende schepen (met de stroom mee) op die rivier die de haven invaren, moeten een bocht maken van 140 graden. In de praktijk is dit maar net mogelijk voor schepen van 110 meter lengte. Grotere schepen moeten in dit geval achteruit de haven invaren. Bij veel stroming op de rivier geldt dit ook voor kortere schepen. Voor schepen die vanuit de haven in de opvaart gaan (richting Duitsland) geldt hetzelfde. Deze schepen varen achterwaarts de haven uit. Ook het gebruik van de zwaaigelegenheid in de haven maakt dat regelmatig grote schepen achterwaarts door het toeleidingskanaal moeten varen. Het achterwaarts varen door het toeleidingskanaal komt dus regelmatig voor. Een schip is in principe gebouwd om vooruit te varen. Achteruit varen is nautisch meer gecompliceerd omdat het zicht anders is en het schip veelal moeilijker in positie gehouden kan worden. Al met al is de vaart in het toeleidingskanaal en de monding van de Nieuwe Haven, nautisch gezien, bovengemiddeld complex.

3.3.3 Zwaaikom

In een haven met een loswal hoort in principe ook een mogelijkheid te zijn om te zwaaien (het schip keren). Schepen vertrekken in de richting waarvan ze gekomen zijn en moeten daartoe de mogelijkheid hebben om te zwaaien. De zwaaigelegenheid dient binnen een aanvaardbare afstand van de loslocatie te liggen zodat er niet te ver achteruit gevaren hoeft te worden. Onder een aanvaardbare afstand wordt ongeveer 500 meter verstaan. In de Nieuwe Haven wordt het breedste punt, net na het toeleidingskanaal, gebruikt om te zwaaien. Als norm voor de benodigde ruimte geldt een cirkel van 1,2 maal de scheepslengte. Uitgaande van de langste en ook brede schepen moet er een vrije cirkel beschikbaar zijn van zo'n 165 meter in doorsnede. Net na het toeleidingskanaal is de haven 200 meter breed. Rekening houdend met afgemeerde schepen van één scheepsbreedte aan de Westervoortsedijk, de aanwezige dependance met ligplaatsen voor jachten van Jachthaven Jason en de losplaats van de Shell is deze ruimte maar net voldoende. Het zou beter zijn als de dependance van de jachthaven Jason zou worden verplaatst.
Kleinere schepen tot en met klasse III en IV kunnen gewoon in de haven zwaaien.

3.3.4 Kegelligplaats

In Arnhem is nog steeds behoefte aan een wachtvoorziening voor schepen die een blauwe kegel voeren. In de praktijk komen in de Nieuwe Haven alleen schepen voor met één kegel, de licht ontvlambare stoffen zoals benzine. De dichtstbijzijnde wachtplaatsen zijn de overnachtingshaven van Lobith en de kegelsteiger benedenstrooms het sluis- en stuwcomplex Driel.

Een klein gedeelte van het probleem van deze laatste is dat de sluis gedurende de weekendnachten niet bediend wordt en de schepen dan ver moeten omvaren. Het probleem van het niet bedienen in de weekendnacht wordt op termijn wel opgelost na implementatie van de centrale bediening van de sluis- en stuwcomplexen in de Neder-Rijn (Driel, Amerongen en Hagestein). De verwachte oplevering is begin 2020.
De beoogde locatie van de kegelsteiger is nog steeds ten zuiden van de zwaaigelegenheid aan de groene oever. De afstand tot andere schepen die minimaal 10 meter moet zijn is hier geen probleem. Ook de minimale afstand tot gesloten woongebied van 100 meter is hier geen probleem. De voordelen zijn dat deze locatie dicht bij de zwaaigelegenheid en bij de losplaats van de Shell ligt. Ingeval van hoogwater, wanneer de groene oever overstroomt, is de ligplaats niet bruikbaar omdat de verplichte afloop naar de wal dan onder water staat. Dit komt echter gemiddeld maar een paar dagen per vijf jaar voor.

3.3.5 Afmeren

Ten opzichte van de eerdere studie in 2009 door Alcyon zijn er wat veranderingen in de haven gekomen. Het aantal woonschepen is wat gegroeid door de plaatsing van woonboten uit de ASM-haven. Ook heeft er schaalvergroting plaatsgevonden van schepen die in de haven afmeren. De woonboten, de scheepsreparatiebedrijven en de loslocaties aan de Nieuwe Havenweg zijn niet aansluitend gepositioneerd maar verdeeld over de kade. Mede door de schaalvergroting kunnen de overgebleven ruimten niet optimaal benut worden. Het zou beter zijn om deze zaken te clusteren en zo veel mogelijk op elkaar te laten aansluiten zodat de overgebleven kaderuimte beter benut kan worden.
Ten aanzien van het woonschip Orion geldt dat er in vorige studies geadviseerd is om het schip binnen de meerpalen (noordelijk) af te meren. Nu ligt het schip in de vaarroute, zuidelijk van de palen, dus verder van de oever, en is onlangs nog een keer aangevaren.

Woonschip Orion

3.3.6 Conclusies vanuit Richtlijn Vaarwegen

1. De vaart in het toeleidingskanaal en de monding van de Nieuwe Haven is, nautisch gezien, bovengemiddeld complex. Het toeleidingskanaal komt niet recht in de haven uit dus schepen moeten in het toeleidingskanaal al gaan draaien om de haven in te varen.
2. De gehanteerde norm voor de ingang van de havenbreedte is 4 maal de scheepsbreedte. Voor een klasse V schip (breedte 11,45 m, zie verder indeling scheepvaartklassen in bijlage 1) wordt dit maar net gehaald. Voor de bredere, klasse VI schepen wordt deze norm dus niet gehaald.
3. Ten opzichte van de vorige studie uit 2009 zijn er geen nieuwe richtlijnen Vaarwegen gekomen ten aanzien van in- en uitvaren van de haven en ten aanzien van het manoeuvreren in de haven.
4. Wel heeft er sinds 2009 schaalvergroting plaatsgevonden bij de tankers en passagiersschepen. Bij de tankers was er in 2009 nog nauwelijks sprake van klasse VI schepen, nu is het aandeel al meer dan 15 %

3.4 Incidenten en calamiteiten

3.4.1 Registratie

De registratie van incidenten / calamiteiten is in het geval van de Nieuwe Haven relatief gecompliceerd. Voor wat betreft de waterkwaliteit valt het beheer onder Rijkswaterstaat. Nautisch wordt de haven beheerd door de Gemeente Arnhem. De Gemeente Arnhem heeft geen echte richtlijnen voor registratie van calamiteiten en incidenten in het havengebied. Er is alleen een beperkte registratie in de vorm van een Excel-sheet, zie bijlage 2. Rijkswaterstaat wordt veelal wel betrokken bij de afhandeling van incidenten. Dit omdat er vaak ook een link is met de waterkwaliteit en omdat de Gemeente Arnhem niet beschikt over een eigen dienstvaartuig.
Vrij zeker is dat de registratie van incidenten niet volledig is. De aangereikte gegevens van de havendienst van de Gemeente Arnhem zijn aangevuld met informatie uit de databases van Rijkswaterstaat en de informatie uit publicaties in de media. Deze tabel met 52 registraties is vervolgens weer aangeleverd bij de havendienst.

3.4.2 Nautische incidenten

Van de 52 geregistreerde incidenten over de afgelopen 10 jaar zijn er 17 van nautische aard (aanvaringen). Deze hebben nagenoeg allemaal plaatsgevonden in of in de nabijheid van het toeleidingskanaal. Het toeleidingskanaal komt niet recht in de haven uit dus schepen moeten in het toeleidingskanaal al gaan draaien om de haven in te varen. Gebruik van boegschroef hierbij geeft flinke onvoorspelbare dwarsstromen. Er heeft zich hierdoor bijvoorbeeld ook een incident met een roeister voorgedaan die door de stroming van zo'n boegschroef omgeslagen is.
De rivier is daar relatief smal waardoor het water sneller stroomt en er weinig uitwijkmogelijkheden zijn. Ook wordt er overnacht op de permanent afgemeerde recreatievaartuigen en op vaartuigen van passanten.

de Gelderlander

Regio Algemeen Sport Koken & Eten

Arnhem e.o. Nijmegen e.o. Achterhoek Betuwe De Vallei Liemers Maasland Maas en Waal

Binnenvaartschip ramt negen plezierjachten in haven Arnhem

ARNHEM - Een binnenvaartschip heeft een ravage achtergelaten in de haven van watersportvereniging Jason in Arnhem. In de nacht van maandag op dinsdag voer een met zand geladen schip de haven binnen en ramde een negental plezierjachten. De 48-jarige schipper van het zandschip had waarschijnlijk de automatische piloot nog ingeschakeld, waardoor hij onvoldoende controle had over het schip, zo meldt de politie.

0 Reacties

Voorzichtige schattingen wijzen op een schadebedrag van een half miljoen. Ook de jachthaven zelf liep ernstige schade op. Met het vervangen van de steigers is een bedrag van meer dan een ton gemoeid.

Recent zijn er weer twee nautische incidenten geweest. Er dreef een losgeslagen polyester zeilbootje in de haven. Het bootje had kunnen worden aangevaren door bijvoorbeeld een beroepsvaartuig en had zelfs in de schroef van zo'n vaartuig kunnen belanden waardoor deze stuurloos zou worden. Bij onduidelijkheid of er zich personen bevinden in de zeilboot, moeten hulpdiensten ingezet worden om te zoeken naar eventueel verdwenen opvarenden. Het andere incident betrof een passagiersschip met een grootte van klasse V die een niet goed functionerende boegschroef had. Dit in combinatie met harde wind resulteerde in een aanvaring met een afgemeerd tankschip (zie foto). Indien het passagiersschip in botsing was gekomen met een van de woonschepen dan had dit veel grotere gevolgen kunnen hebben.

3.4.3 Milieu incidenten

De meest voorkomende geregistreerde incidenten (30 stuks) betreffen olie in het oppervlaktewater. De hoeveelheid olie varieert van slechts wat sporen op het water tot een enorme morsing van 10 m^3. Doordat in de haven ook woonschepen en recreatieschepen aanwezig zijn geeft dit een risico voor de gezondheid van bewoners en recreanten. Bij grote hoeveelheden wordt er in samenwerking met Rijkswaterstaat een opruimactie gestart. Een opruimactie is, omdat er ook gewoond wordt in de haven, eerder aan de orde.

3.4.4 Landelijke incidenten

Uit het rapport van Rijkswaterstaat "Monitoring Nautische veiligheid binnenwateren" van december 2013 blijkt dat onderzoek is gedaan naar de significante scheepvaartongevallen op de Nederlandse binnenwateren over de periode 2004 tot en met 2011. Het betreft ook incidenten met schepen die niet onder Nederlandse vlag varen.

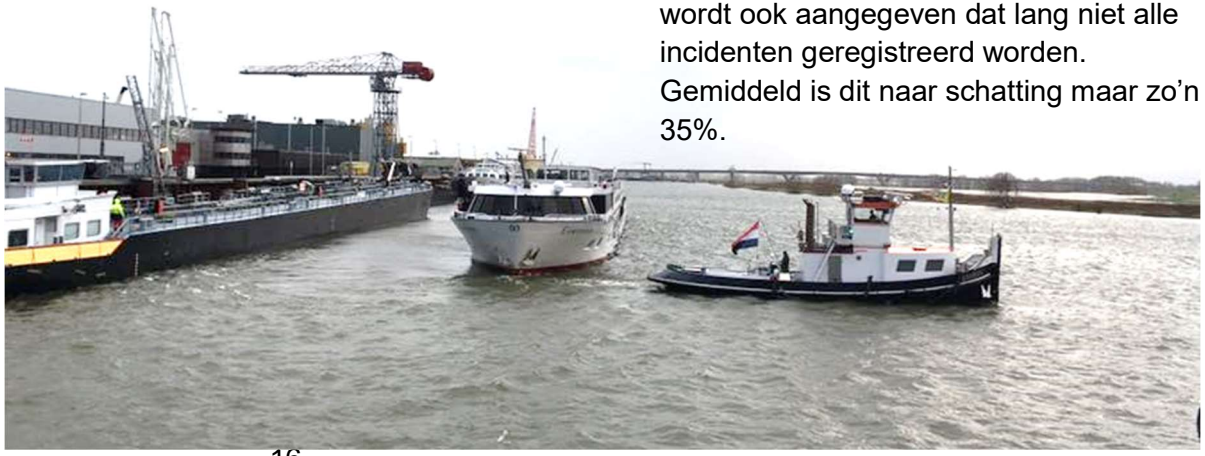

Rijkswaterstaat beheert een centrale scheepsongevallen database (de zogenaamde SOS-database). Alle scheepvaartongevallen binnen de Nederlandse territoriale wateren dienen in deze database te worden geregistreerd. Gemiddeld zijn er op de Nederlandse binnenwateren ruim 130 significante ongevallen per jaar. Bekeken vanuit de situatie in Arnhem ten opzichte van de rest van Nederland is een duidelijke trendontwikkeling in aantallen en aard niet te ontdekken. Met andere woorden: er zijn in de Nieuwe Haven niet significant meer geregistreerde ongevallen dan in andere binnenhavens van vergelijkbare omvang. Wel is de situatie in de haven van Arnhem onveiliger ten opzichte van andere havens omdat recreatie, wonen en beroepsvaart door elkaar plaatsvindt.
In de rapportage over de SOS-database wordt ook aangegeven dat lang niet alle incidenten geregistreerd worden. Gemiddeld is dit naar schatting maar zo'n 35%.

4. Oplossingsrichtingen

4.1 Kansen

Met het herinrichten van de haven kunnen er niet alleen veiligheidsproblemen opgelost worden maar liggen er ook kansen om optimaal gebruik te maken van de haven en van de verbinding van de stad met het water. In dit hoofdstuk worden kansen beschreven om optimaal gebruik te maken van de haven.

4.1.1 Handel

Een trimodaal knooppunt
Vanuit een inventarisatie naar de mogelijke overslag in de Arnhemse Nieuwe Haven (Van Veen, 2017) blijkt dat er veel kansen liggen om de overslag in de haven te vergroten. De ligging van de haven is zeer gunstig ten opzichte van uitvalswegen en er is ook een spoorverbinding aanwezig. Hierdoor kan er een trimodaal overslagpunt ontstaan.

Containeroverslag
Indien er mogelijkheden voor containeroverslag worden gerealiseerd kunnen bedrijven, die nu gebruik maken van vervoer via vrachtwagens, makkelijker gebruik gaan maken van de binnenvaart. Hierdoor zal de CO^2 uitstoot in en rond Arnhem verminderd worden, ontstaan er meer mogelijkheden voor bedrijven en zal de werkgelegenheid groeien. De inventarisatie van Van Veen laat een topje van de ijsberg zien omdat er een beperkte groep van 10 bedrijven benaderd is. Via deze bedrijven blijkt dat er al 9.000 containeroverslagmomenten per jaar gerealiseerd kunnen worden. Indien er meer bedrijven worden benaderd kan dit aantal nog flink oplopen. Ter vergelijk: Nijmegen en Emmerich hebben een containeroverslag van 60.000 per jaar, Oss heeft er 20.000 per jaar (bron: www.inlandlinks.eu).

Watergebonden bedrijven
Langs de Nieuwe Havenweg staan veel panden leeg of er zijn niet-watergebonden bedrijven gevestigd. Er is dus ruimte voor nieuwe watergebonden bedrijven om zich te vestigen in Arnhem. Ook zijn er mogelijkheden om bestaande bedrijven, die nu gebruik maken van het wegverkeer maar waarvoor binnenvaart ook een goede optie is, te verplaatsen naar de haven. Door bedrijven die niet watergebonden zijn te verplaatsen naar andere locaties binnen Arnhem ontstaat er meer ruimte voor nieuwe watergebonden bedrijven in de haven. Wellicht kunnen bedrijven die gelegen zijn in de achterliggende industriegebieden, zoals IPKW, meer gebruik maken van de haven.

Containerterminal Nijmegen
bron: logistiek.nl

4.1.2 Milieu

Verkeersdrukte en CO^2 uitstoot rond Arnhem verminderen
Bij transport vanuit het zuiden moeten vrachtwagens veel knelpunten passeren zoals de bruggen in Arnhem en Nijmegen. Indien deze goederen via de binnenvaart worden vervoerd kan dit de druk op het verkeer rond Arnhem verminderen.

Zonnepanelen
De Gemeente Arnhem wil verder verduurzamen en één van de plannen is het plaatsen van een drijvende steiger met daarop naar de zon draaiende panelen die ook gebruik maken van de reflectie van zonlicht op het water. De drijvende steiger zou geplaatst moeten worden langs de westoever, de groene wal. Voordeel is dat aan deze steiger ook schepen kunnen afmeren waardoor er aan de kade langs de Nieuwe Havenweg mogelijkheden ontstaan voor extra overslag door bijvoorbeeld het vestigen van een containerterminal.
Gezien de ligging ten opzichte van de zon en het optimaal gebruik kunnen maken van de reflectie op het water is het aan te bevelen om de panelen, of een gedeelte daarvan te plaatsen in de voormalige Akzohaven. In de voormalige Akzohaven zijn geen scheepvaartbewegingen. Hierdoor is het water rustiger en dit komt de reflectie van zonlicht op het water ten goede. Ook de ligging ten opzichte van de zon, de zuidrichting is gunstiger.

4.1.3 Wonen op geschikte plaatsen

De risico's op aanvaringen met grote schepen, contact met milieuverontreinigingen en risico's bij hoog water zorgen ervoor dat het niet veilig is om in de haven te wonen. Daarnaast nemen de woonschepen ligplaatsen in die gebruikt zouden kunnen worden als overslagpunten en ligplaatsen voor beroepsvaart. Bij een herinrichting van de haven zouden deze risico's verminderd of geëlimineerd kunnen worden.
De woonfunctie in de haven heeft niet alleen nadelen maar ook het voordeel van meer sociale controle en veiligheid. Wanneer de bewoning verdwijnt is de verwachting dat het gebied meer desolaat wordt en een grotere aantrekkingskracht zal hebben op criminele activiteiten. Denk hierbij aan inbraak, prostitutie en drugshandel. Nu al wordt de Nieuwe Havenweg geregeld gebruikt voor straatraces. Indien de bewoning verdwijnt kan overwogen worden om het gebied af te sluiten.

4.1.4 Toerisme

Passagiersschepen
Arnhem is een populaire aanlegplaats voor passagiersschepen. De schaalvergroting in de passagiersvaart brengt een vraag aan meer winterligplaatsen met zich mee. Deze winterligplaatsen zorgen voor inkomsten voor de Gemeente Arnhem.

Recreatie in verbinding met de stad
Jaarlijks varen er ongeveer 5.000 recreatieschepen langs Arnhem. Het is voor deze schepen lastig de stad Arnhem te bezoeken. Aan de Rijnkade kunnen ze niet aanleggen, die is alleen geschikt voor grotere schepen door de hoge kadewand en de golfslag en stroming. De jachthaven ligt te ver van de stad om even een drankje te gaan doen of te gaan winkelen. Een andere, meer geschikte plek voor de recreatievaart geeft dus niet alleen kansen voor het verbeteren van de veiligheid maar ook voor het stimuleren van het toerisme. De Gelderse IJssel is in Oost Nederland de enige Noord-Zuid verbinding voor de recreatievaart. Hier varen naar schatting meer recreanten dan op de Neder-Rijn. Als er in Arnhem een aantrekkelijke passantenhaven is dan zal ook een deel van deze recreatievaart een tussenstop maken.

4.2 Oplossingsrichtingen

Om de problemen met de veiligheid in de haven op te lossen en daarnaast ook mogelijkheden te scheppen voor de kansen die er liggen voor de Nieuwe Haven worden hier wat oplossingsrichtingen aangegeven.
De mogelijke oplossingsrichtingen worden aangegeven voor drie scenario's: alles blijft op dezelfde plaats liggen, functies worden verplaatst binnen de haven en functies worden verplaatst naar buiten de haven. Er is gekozen voor deze oplossingsrichtingen omdat deze het meeste resultaat met de minst ingrijpende wijzigen hebben.
Binnen de mogelijke oplossingsrichtingen wordt gekeken wat het effect is op het verbeteren van de veiligheid en het aangrijpen van kansen voor de stad Arnhem. In de tabel in bijlage 3 worden de consequenties op een rij gezet.

4.2.1 Functies op dezelfde plaats

Niets doen
In de figuur hiernaast is schematisch weergegeven hoe de huidige functies over de haven verdeeld zijn. Indien alle functies op dezelfde plaats blijven en er verder geen ingrijpende maatregelen genomen worden zijn er geen mogelijkheden om de veiligheid te verbeteren. Ook zijn er dan weinig kansen om de haven te ontwikkelen omdat woonschepen in de weg liggen voor overslagmogelijkheden.

Recreatie afschermen van beroepsvaart
Het grootste risico voor de veiligheid is de huidige situatie van de ingang van de haven. Grote schepen hebben te weinig ruimte om de haven binnen te varen en moeten vlak langs de recreatie en woonschepen. Als alle functies op dezelfde plaats blijven dan is het enige wat er gedaan kan worden om de veiligheid te verbeteren het beschermen van de recreatievaart en de woonschepen door middel van afdamming van bepaalde delen van de haven.

Hiervoor zijn globaal vier mogelijkheden:

a. Het verbreden van de ingang van de haven
Om de beroepsschepen meer ruimte te geven bij het invaren zou een deel van de strekdam afgegraven kunnen worden. Het probleem met de veiligheid voor de recreatie en woonschepen wordt dan wat verminderd maar nog niet opgelost; er kunnen nog steeds grote schepen tegen de jachthaven aan varen.

Huidige situatie:

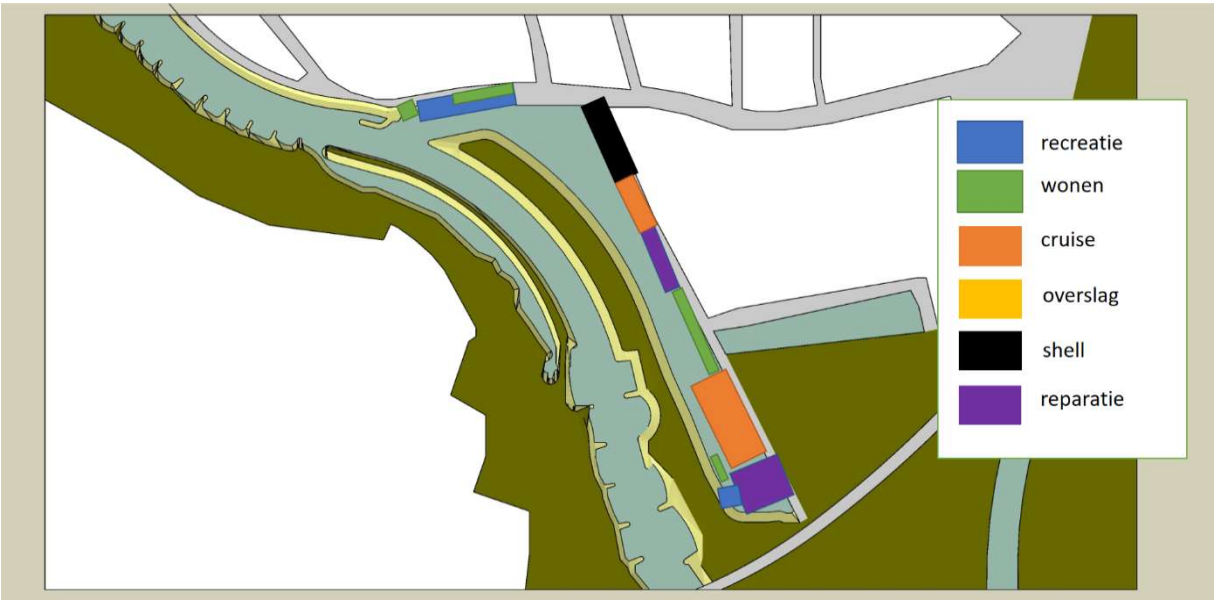

b. Het afschermen van de jachthaven van de rest van de haven

Om de vaarbewegingen van de grote beroepsvaart en kwetsbare recreatie te scheiden zou er een dam aangelegd kunnen worden om de jachthaven heen. Als de ingang van de jachthaven dan aan de rivier ligt zijn de vaarbewegingen deels van elkaar gescheiden. De grote schepen kunnen dan niet meer tegen de jachten aan varen. De roeiers en kanoërs kunnen dan echter niet op een veilige manier varen; zij moeten dan meteen de rivier op en dat is niet wenselijk in verband met stroming. Een oplossing zou zijn om het vlot waar de roeiers instappen aan de andere kant van de strekdam te leggen, zodat ze de haven in kunnen varen. Hierdoor worden de vaarbewegingen van grote en kleine schepen weer gemengd. Deze situatie zorgt ook voor minder risico voor aanraking met milieuverontreiniging van recreatie en woonschepen die achter de strekdam liggen.

c. Het afschermen van de jachthaven van de rivier

Een andere mogelijkheid is om de jachthaven af te schermen van de rivier. Voordeel hiervan is dat de grote schepen niet meer tegen de jachthaven aan kunnen varen. De vaarbewegingen zijn echter nog steeds niet gescheiden bij deze oplossing.

d. Stroomopwaarts verplaatsen van de ingang

Het verder stroomopwaarts verplaatsen van de invaart is nautisch geen optie omdat:

- De ingang van de haven zou dan dwars op de rivier komen waardoor schepen te weinig ruimte hebben om de haven in- en uit te kunnen draaien.
- Bij stroming op de rivier is het ronduit lastig of zelfs onmogelijk voor grotere schepen om de haven in- en uit te varen.
- In de huidige ingang van de haven kan men door de ligging ten opzichte van de rivier de haven veel meer gestrekt in- en uitvaren. Bij een meer stroomopwaartse oplossing is een veel bredere monding nodig. Door de grotere breedte zal er meer aanzanding zijn met als gevolg hogere kosten door meer noodzakelijke baggerwerkzaamheden. Indien men toch voor deze oplossing wil kiezen is een waterloopkundig onderzoek noodzakelijk.

jachthaven afschermen van haven

jachthaven afschermen van rivier

4.2.2 Verplaatsen functies binnen de haven

In de figuur op pagina 19 met de huidige situatie is te zien dat de functies momenteel erg verspreid liggen over de haven. Door de haven anders in te delen en functies meer te clusteren kan een aantal problemen opgelost worden. In de figuur hieronder is de meest veilige situatie beschreven, waarbij de functies zoveel mogelijk van elkaar gescheiden zijn, indien alle functies in de haven moeten blijven.

De kwetsbare groepen zoals de recreatie en woonschepen zijn verplaatst naar achterin de haven. De grote schepen zullen dan vooral voorin de haven laden en lossen, aan het stuk kade aan de Nieuwe Havenweg tot de Akzohaven. Hierdoor komen de grote schepen niet meer in de buurt van de jachthaven en woonschepen. De vaarbewegingen van kleine en grote schepen vinden echter nog wel door elkaar plaats. Omdat de kade aan de Nieuwe Havenweg vrij is van woonschepen zijn er optimale kansen voor overslagmogelijkheden waaronder een containerterminal.

De reparatiebedrijven worden dan geplaatst aan de Westervoortsedijk en op de plaats waar nu de jachthaven is. Hierdoor zijn zij makkelijk bereikbaar voor hun klanten en is er geen overlast voor woonschepen. Doordat er meer ruimte is in de ingang van de haven kunnen schepen makkelijker manoeuvreren. Het plaatsen van de scheepsreparatie bij de ingang van de haven heeft ook nadelen.

De werkzaamheden komen dichter bij de eventuele bewoning in de buurt van de Westervoortsedijk. De breedte van de afgemeerde schepen bij de scheepsreparatiebedrijven is variabel. Er kunnen ook bredere schepen afmeren, waardoor voldoende invaartbreedte niet gegarandeerd is. Ook is er minder waterdiepte die noodzakelijk is voor het afzinkbare dok. Achter in de Nieuwe Haven in de buurt van de Pleybrug is de haven beduidend dieper.

functies binnen haven verplaatsen

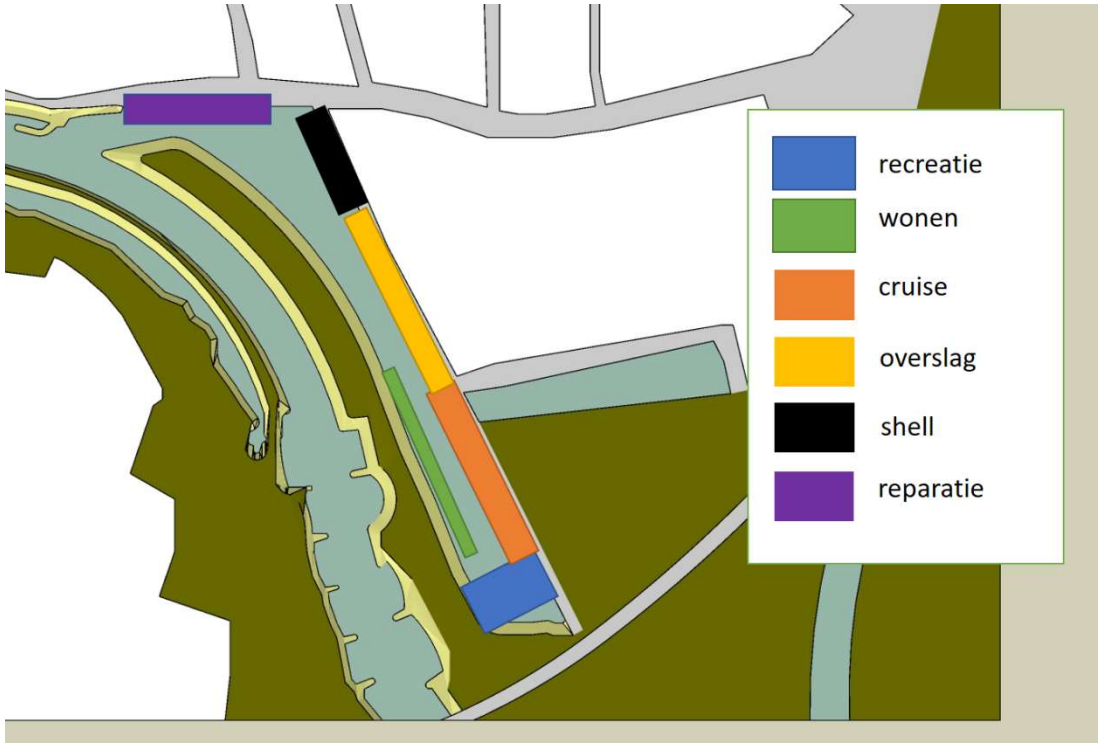

4.2.3 Functies verplaatsen naar buiten de haven

Aangezien de haven oorspronkelijk bedoeld was als industriehaven zou het verwijderen van de recreatie en woonfunctie uit de haven de meest veilige oplossing zijn.

De breedte van het toeleidingskanaal is ongeveer 70 meter. Op dit moment wordt 30 meter hiervan gebruikt door de jachthaven. Als norm voor het veilig invaren wordt een breedte gehanteerd van 4 maal de scheepsbreedte. Indien de jachthaven verdwijnt zou met de huidige toegelaten maximale breedte op de Neder-Rijn van 15 meter een vaarpadbreedte van 60 meter nodig zijn. In dit geval kan dan nog net een schip tot klasse V afmeren. Dit zou dan bijvoorbeeld een container- of een passagiersschip kunnen zijn.

Indien de kwetsbare groepen uit de haven verdwenen zijn, zijn er optimale kansen om de haven te ontwikkelen tot volwaardige handelshaven. Er zou dan ook voldoende ruimte zijn voor een containerterminal. In de volgende figuren worden drie mogelijke indelingen gegeven.

a. Containerterminal aan Nieuwe Havenweg Noord

Bij deze indeling kunnen de reparatiebedrijven achterin de haven blijven; zij hebben dan zo min mogelijk last van andere gebruikers. De passagiersschepen kunnen aan de Westervoortsedijk liggen. Hierdoor is er niet alleen plaats voor winterliggers maar kan deze kade ‘s zomers ook makkelijker gebruikt worden voor het in- en uitschepen van passagiers en voorraden. Aan de Nieuwe Havenweg is dan een lang stuk kade vrij voor overslag. Indien de containerterminal aan de Noordzijde van de Akzohaven geplaatst wordt is er ook een directe aansluiting met het spoor mogelijk dat daar al ligt.

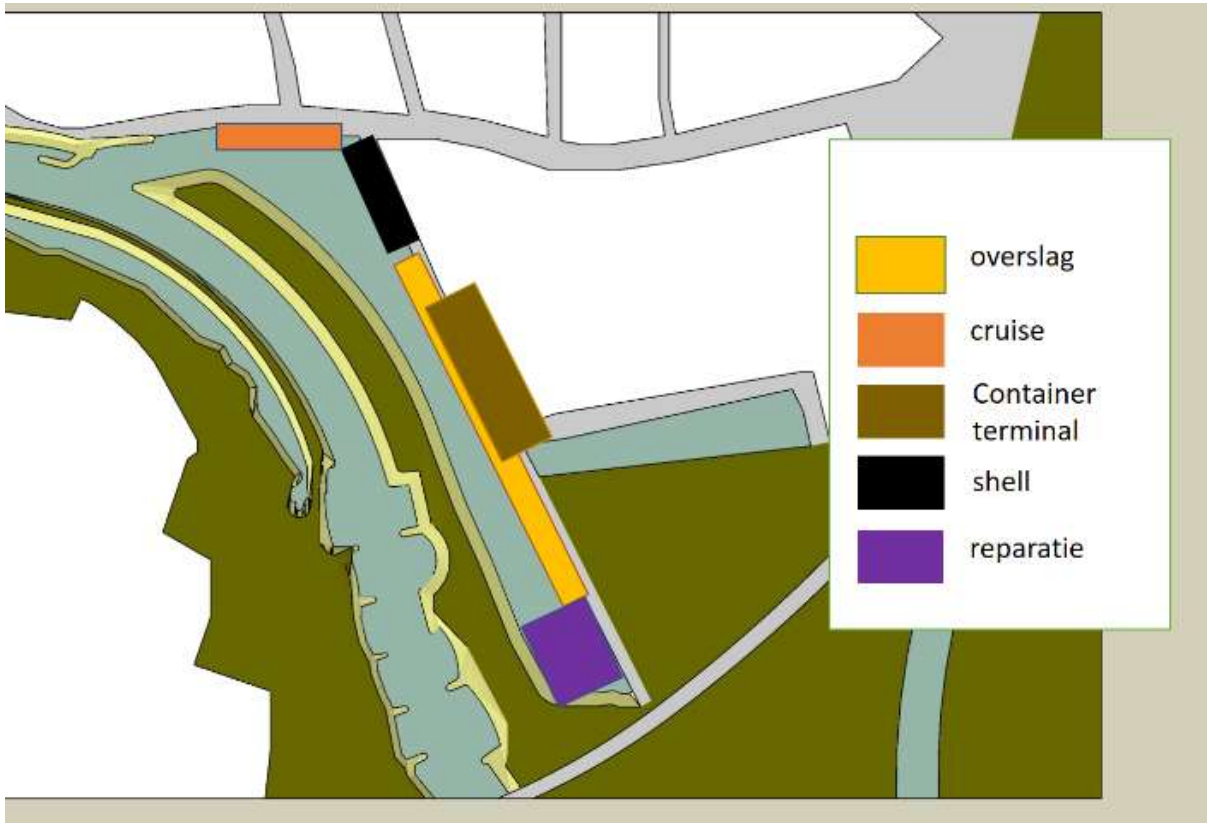

Containerterminal aan Nieuwe Havenweg Noord

b. Containerterminal aan Nieuwe Havenweg Zuid
Het zuidelijke stuk kade aan de Nieuwe Havenweg ligt aan de Koningspleij. Hier zou veel ruimte zijn voor overslagmogelijkheden zoals een containerterminal. De vraag is of dit gewenst is in verband met plannen voor het energiepark Koningspleij. Nadeel is ook dat de (container)schepen dan ver de haven in moeten varen. De reparatie kan dan verplaatst worden naar de Westervoortsedijk of naar het noordelijke stuk kade aan de Nieuwe Havenweg.

c. Containerterminal aan Westervoortsedijk
Voordelen hiervan zijn dat containerschepen snel de haven in en uit kunnen varen en de terminal meteen aansluiting heeft op de wegen. Nadelen zijn dat hier minder ruimte is dan op de andere locaties en dat deze overslag dicht bij de stad plaatsvindt.
De reparatie en cruisevaart hebben dan alle rust achterin de haven en er is ook nog een groot deel vrij voor andere overslag.

4.2.4 Mogelijkheden voor wonen en recreatie buiten de haven

Indien de functies wonen en recreatie uit de haven worden geplaatst, moeten zij wel elders in Arnhem een plaats krijgen. Hiervoor zijn of kunnen de volgende alternatieven worden onderzocht:

Woonschepen
Met het vinden van een alternatieve locatie voor woonschepen kunnen ook andere woonschepen in Arnhem die niet op een geschikte plaats liggen een goede plek krijgen zoals het voormalige bunkerschip aan de Rijnkade.
De volgende mogelijkheden kunnen nader onderzocht worden en hebben kans van slagen:

- Meer ruimte maken voor woonschepen in de Rosandepolder
- Ruimte opnemen voor woonschepen in de nevengeul in Meinerswijk in het plan voor Stadsblokken-Meinerswijk

Oplossingen die reeds onderzocht zijn en minder geschikt zijn:

- Defensiehaven: hier kunnen maximaal drie schepen liggen
- ASM haven: niet in eigendom van de Gemeente
- Nevengeul bij Malburgen: geen toestemming Rijkswaterstaat

Containerterminal aan Nieuwe Havenweg Zuid

Containerterminal aan Westervoortsedijk

Recreatie
Bij het verplaatsen van de recreatiefunctie is het goed om te kijken naar de vaarbewegingen die zij uitvoeren en welke behoefte er leeft. Daarom zijn de oplossingen voor de recreatie gesplitst voor de gemotoriseerde vaartuigen, de ongemotoriseerde vaartuigen en de scouting.

De jachthavens met motorboten kunnen verplaatst worden naar:

- De ASM haven
- Oude haven: het uitgraven van de Oude haven die vroeger op de plaats van de Blauwe golven aanwezig was zorgt voor een mooi beeld en recreatie dicht bij de stad
- Rosandepolder: op de locatie waar nu een kade aanwezig is kan een jachthaven geplaatst worden

De roei- en zeilvereniging zouden verplaatst kunnen worden naar:

- Meinerswijk: in de nevengeul kunnen zij in alle rust en veiligheid roeien en zeilen
- Rosandepolder: op deze plas kan veilig geoefend worden met roei en zeilboten en rustiger vaarwater op de rivier is binnen handbereik

De scouting zou verplaatst kunnen worden naar:

- Defensiehaven, waar al een andere scoutinggroep aanwezig is
- Meinerswijk: in de nevengeul kunnen zij in alle rust en veiligheid roeien en zeilen
- Oude haven: indien de Oude Haven gerealiseerd wordt kan hier ook ruimte komen voor de scouting

Zicht op de Oude Haven in 1930

Bronnen

- Rijkswaterstaat Dienst verkeer en scheepvaart: Richtlijnen vaarwegen 2011
- Rijkswaterstaat Dienst verkeer en scheepvaart: Supplement Richtlijnen vaarwegen 2011
- Nautisch onderzoek Arnhem – Malburgerhaven Alkyon Hydraulic Consultancy & Research d.d. 18-12-2009
- Monitoring Nautische Veiligheid 2013 Binnenwateren Deel 1: beleidsrelevante rapportage Uitgegeven door Rijkswaterstaat Water, Verkeer en Leefomgeving, Afdeling Veiligheidsmanagement en Verkeersveiligheid
- Inschatting van de verandering van de overschrijdingskans als gevolg van de hoogwater-verlagende maatregelen langs de Rijn, uitgegeven door de Internationale commissie ter bescherming van de Rijn
- Rijkswaterstaat; Servicedesk waterdata
- Havendienst Gemeente Arnhem, diverse Excelsheets
- Google Maps, kaartbestanden en satelliet
- Rijkswaterstaat; Centrale informatievoorziening: Vaarwegen in Nederland, versie oktober 2017
- Bram van Veen; Mogelijke overslag in de Arnhemse Nieuwe Haven, 21-08-2017
- Gemeente Arnhem; Woonboten Arnhem, onderzoek permanente ligplaatsen voormalige ASM-woonboten, februari 2014
- Gemeente Nijmegen; Nijmegen centrum, binnenstad, Lindenberghaven, bestemmingsplan 2013
- Sluis- en Stuwcomplex Driel; sluismeester, informatie over aantallen schepen

Bijlage 1: Indeling scheepvaartklassen

De binnenvaart is in Europa opgedeeld in **CEMT-klassen** om de afmetingen van vaarwegen in West-Europa op elkaar af te stemmen. De klasse-indeling is in 1992 bepaald door de Conférence Européenne des Ministres de Transport (vandaar de term CEMT-klasse).

Per klasse zijn de maximale afmetingen van het schip vastgelegd. Hiermee wordt meteen duidelijk welke bruggen al dan niet onderdoor vaarbaar zijn en welke kanalen en rivieren al dan niet bevaarbaar zijn vanwege diepgang en manoeuvreerbaarheid.

De indeling loopt van 0 t/m VIIa. De genoemde namen van het soort schip zijn ontleend aan het schip waarvoor de afmetingen van de vaarweg maximaal geschikt zijn.

CEMT-klasse	**RWS-klasse**	**type**	**lengte**	**breedte**	**diepgang geladen**	**strijkhoogte leeg/geladen**	**laadvermogen (ton)**
0	M0	Kleinere vaartuigen					<250
I	M1	Spits	38,50	5,05	2,5	4,65/3,35	251-400
II	M2	Kempenaar	50-55	6,6	2,6	5,8/4,6	401-650
III	M3	Hagenaar	55-70	7,2	2,6	6,3/5,1	651-800
III	M4	Dortmund Eems- kanaalschip	67-73	8,2	2,7	6,3/5,1	901-1050
III	M5	Verl. Dortmund-Eemskanaalschip	80-85	8,2	2,7	6,3/5,1	1051-1250
IVa	M6	Rijnherne- kanaalschip	80-105	9,5	2,9	6,7/5,3	1251-1750
IVa	M7	Verl. Rijn-Hernekanaalschip	105	9,5	3,0	6,7/5,3	1751-2050
Va	M8	Groot Rijnschip	110	11,4	3,5	7,1/5,4	2051-3300
Va	M9	Verl. Groot Rijnschip	135	11,4	4,0	7,1/5,4	3301-4000
Vb		Duwkonvooi met 1×2 bakken in de lengte	170-190	11,4	3,5-4,0	9,1	3951-7050
VIa	M10	Maatgevend schip	110	13,5	4,0	7-9,1	4001-4300
VIa	M11	Maatgevend schip	135	14,20	4,0	7-9,1	4301-5600
VIa	M12	Rijnmax schip	135	17,0	4,0	7-9,1	>5601
VIb		Duwkonvooi met 2×2 bakken naast elkaar	185-195	22,8	3,5-4,0	7-9,1	6400-12000
VIc		Duwkonvooi met 3x2 bakken naast elkaar	270	22,8	3,5-4,0	9,1	9600-18000
VIIa		Duwkonvooi met 2×3 bakken naast elkaar	195	34,2	3,5-4,0	9,1	9600-18000

Bijlage 2: Incidenten

nr.	bron	datum	schip	bijzonderheden	WVO	Nautisch	Overig
1	Havenmeester	1-3-2003	Tanker Innovation1 en 11	Shelltanker aansprakelijk voor schade door schroefwater aan palen steiger en jachten Nieuwe Haven		x	
2	RWS	20-1-2004	onbekend	Olieverontreiniging Akzo Haven Arnhem	x		
3	RWS	26-1-2004	onbekend	Oilboom onklaar in Nieuwe Haven Arnhem	x		
4	RWS	11-2-2004	onbekend	Waterverontreiniging Nieuwe Haven Arnhem	x		
5	RWS	13-7-2004	Valdero	nautisch incident		x	
6	RWS	3-9-2004	MTS Amstelstroom / MPS Switserland 2	Bijna aanvaring ter hoogte van invaart Nieuwe Haven		x	
7	RWS	25-11-2004	onbekend	Afgewerkte olie Arnhem	x		
8	RWS	1-12-2004	onbekend	Dieselverontreiniging Nieuwe Haven Arnhem	x		
9	RWS	9-12-2004	bekend bij RWS	Olieverontreiniging Shell Nieuwe Haven Arnhem	x		
10	Havenmeester	10-7-2005	tanker	een terras/steiger losgeslagen van het eethuis		x	
11	RWS	4-4-2006	onbekend	gasolie in Nieuwe Haven	x		
12	RWS	17-7-2006	onbekend	Stankoverlast Terpentine Nieuwe Haven			x
13	RWS	5-8-2006	onbekend	Waterverontreiniging Nieuwe Haven Arnhem	x		
14	RWS	6-11-2006	nvt	Dode meeuw in Nieuwe Haven			x
15	RWS	27-11-2006	bekend bij RWS	Brand op schip Nieuwe Haven Arnhem			x
16	RWS	14-5-2007	onbekend	Nieuwe Haven; sporen van diesel	x		
17	RWS	1-8-2007	onbekend	Nieuwe Haven Arnhem, vervuiling door gasolie en afgewerkte olie	x		
18	RWS	22-8-2007	nvt	Auto te water Nieuwe Haven Arnhem			x
19	RWS	24-12-2007	onbekend	Nieuwe Haven Arnhem, vervuiling oppervlaktewater	x		
20	RWS	29-7-2008	bekend bij RWS	olielozing vanaf jacht Nieuwe Haven Arnhem	x		
21	Schuttevaer	7-2-2009	Zandschip Argus	9 jachten zwaar beschadigt, steiger zware schade, gemeente plaatst paal om herhaling te voorkomen Nieuwe Haven		x	
22	RWS	21-9-2009	onbekend	Oliespoor Nieuwe Haven Arnhem	x		
23	RWS	6-10-2009	onbekend	Waterverontreiniging Nieuwe Haven Arnhem gasolie	x		
24	RWS	18-7-2010	bekend bij RWS	Ponton bijna los met nog maar één touw vast Nieuwe Haven		x	
25	RWS	2-9-2011	onbekend	Oliespoor Nieuwe Haven Arnhem	x		
26	RWS	30-10-2011	bekend bij RWS	Nieuwe Haven Arnhem; olieverontreiniging	x		
27	Havenmeester	12-8-2013	tanker	schade aan steiger bij Valkenburg Nieuwe Haven		x	
28	Havenmeester	16-3-2013	woonark	Woonschip door langsvarend schip losgebroken van sputpaal		x	
29	RWS	21-4-2013	RWS	olieverontreiniging Nieuwe Haven Arnhem	x		
30	RWS	8-5-2013	onbekend	olieverontreiniging Nieuwe Haven Arnhem	x		
31	RWS	10-5-2013	bekend bij RWS	Gasolie-overlopen tijdens bunkeren in water Nieuwe Haven	x		
32	Havenmeester	5-7-2013	zandschip	beschermpaal aangevaren zuid van Jason Nieuwe Haven		x	
33	RWS	16-7-2013	onbekend	olie in Nieuwe Haven Arnhem	x		
34	RWS	7-10-2013	onbekend	olieverontreiniging Nieuwe Haven Arnhem	x		
35	RWS	25-12-2013	onbekend	Olie-achtige stof in Nieuwe Haven Arnhem	x		
36	RWS	14-1-2014	onbekend	dunne oliefilm Nieuwe Haven Arnhem	x		
37	RWS	19-8-2014	bekend bij RWS	olie gemorst Nieuwe Haven	x		
38	Schuttevaer	4-5-2015	Passagiersschip Viking	Jonge dame bij Jason met skiff onder de steiger geblazen door boegschroef, Nieuwe Haven		x	
39	Havenmeester	12-7-2015	woonark	Glazen pui glas gebroken door golven langsvarend schip, Nieuwe Haven		x	
40	RWS	29-7-2015	onbekend	melding Incident nieuwe Haven Arnhem		x	
41	RWS	20-9-2015	onbekend	Olie in Nieuwe Haven Arnhem	x		
42	RWS	2-10-2015	onbekend	olieverontreiniging Nieuwe Haven Arnhem	x		
43	RWS	6-5-2016	nvt	kadaver koe in Nieuwe Haven Arnhem			x
44	mail Weideman	22-2-2016	Tanker	werkponton onder motorjacht geblazen bij jachthaven Valkenburg door gebruik boegschroef Nieuwe Haven		x	
45	RWS	7-3-2016	onbekend	Gasolie in water Nieuwe Haven	x		
46	RWS	12-5-2016	onbekend	olieverontreiniging Nieuwe Haven Arnhem	x		
47	krant	29-11-2016	Belgisch schip	Schade steiger Jason, Nieuwe Haven		x	
48	krant	28-3-2017	Binnenvaartschip	ramt 9 jachten bij steiger Jason, Nieuwe Haven		x	
49	RWS	22-5-2017	onbekend	Olievlek Nieuwe Haven Arnhem	x		
50	Havenmeester	7-6-2017	Tanker Imola	Tanker Imola tegen de Orion 3 gevaren, Nieuwe Haven		x	
51	Havenmeester	6-8-2017	Tanker Nicole 2	Tanker Nicole 2 tegen de Cotrans 4 deze ligt afgemeerd aan de Westervoordsedijk Nieuwe Haven		x	
52	Havenmeester	4-9-2017	Passagiersschip Diana	De Diana heeft circa 2 m3 diesle verloren door een overlopende tank t.b.v. de generator Nieuwe Haven	x		
53	Havenmeester	3-1-2018	Passagiersschip Esmeralda	Esmeralda haalt in storm de draai niet in de haven en ramt Somtrans XV en de spits Claver, Nieuwe Haven		x	
54	Havenmeester	10-1-2018	Jacht R. Schout	Jacht (circa 9m) van de heer R. Schout los drijvend in de Nieuwe Haven aangetroffen.		x	
				Wet verontreiniging oppervlaktewater (WVO)	30		
				Nautische incidenten		19	
				Overige incidenten			5
				Totaal	54		

Bijlage 3: tabel met oplossingsrichtingen

	Niets doen	Jachthaven afschermen	3 Binnen haven verplaatsen	4 Buiten haven verplaatsen
Risico 1: Ingang haven	- risico aanwezig	+ afgeschermd	+ geen kwetsbare groepen bij ingang haven	++ opgelost
Risico 2: Bewegingen	- risico aanwezig	+ jachten gescheiden - roeiers nog langs grote schepen	+ bewegingen deels gescheiden	++ opgelost
Risico 3: Milieuverontreiniging	- risico aanwezig	- iets afgenomen	- onveranderd	++ opgelost
Risico 4: Hoog water	- risico aanwezig	- onveranderd	- onveranderd of slechter	++ opgelost
Kans 1: Handel	- weinig ruimte voor overslag	- onveranderd	+ kade vrij voor overslag	+ kade vrij voor overslag
Kans 2: Milieu	- verkeersdrukte blijft	- onveranderd	+ ontlasting wegen	+ ontlasting wegen
Kans 3: Wonen	- wonen op een onveilige plaats	- iets verbeterd	+ wonen op een iets veiligere plaats	++ wonen op een geschikte plaats
Kans 4: Toerisme	- recreatie ver van stad	- onveranderd	- recreatie nog verder van stad	+ recreatie en passagiers bij stad

Quickscan Nautische Veiligheid

Nieuwe Haven Arnhem

24 juli 2018 - Versie 1.0

wij verbinden

Autorisatieblad

Quickscan Nautische Veiligheid

Nieuwe Haven Arnhem

	Naam	Akkoord	Datum
Opgesteld door	Dekker, AJ	✓	24-07-2018
Gecontroleerd door	Verduijn, M	✓	24-07-2018
Vrijgegeven door	Krooshoop, GW	✓	24-07-2018

Op dit autorisatieblad ontbreken de handtekeningen wegens de digitale verwerking van ons vrijgaveproces. Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven.

Versie historie

Versie	Naam	Datum	Korte toelichting
0.2	Dekker, AJ	20-07-2018	Versie voor interne review
0.3	Dekker, AJ	23-07-2018	Eerste interne review verwerkt
0.4	Dekker, AJ	24-07-2018	Tweede interne review verwerkt
1.0	Dekker, AJ	24-07-2018	Vrijgegeven versie

Inhoudsopgave

Inleiding **3**
Gebruikte documenten 3

1 Locatiebeschrijving **4**

2 Risico's **6**
2.1 Aanpak 6
2.2 Toprisico's 6
2.3 Maatregelen 7
2.3.2. Voorlichting gebruikers *7*
2.3.3. Bescherming van de jachthaven tegen aanvaring *7*
2.3.4. Verplaatsen van de Orion *8*

3 Conclusie **9**

Colofon **10**

Bijlage I Risicomatrix

Bijlage II Maatregelen: referentiebeelden en schetsen

Inleiding

De Nieuwe Haven in Arnhem bevindt zich benedenstrooms van de IJsselkop aan de rechterzijde van de Nederrijn, zie Figuur 1. In de haven bevinden zich, naast de functie beroepshaven, twee jachthavens, een roeivereniging, een zeilclub, een afdeling van de waterscouting, meerdere watergebonden woonlocaties (schepen en arken), ligplaatsen voor beroepsvaart en nautische industrie. Zie hoofdstuk 1 voor een meer uitgebreide beschrijving van de haven.

In de haven hebben zich de afgelopen 15 jaar 59 geregistreerde incidenten voorgedaan. Er zijn nog geen grote persoonlijke ongevallen voorgekomen. Wel zijn er al enkele lichtgewonden gevallen. Om meer inzicht te krijgen in de risico's met betrekking tot de nautische veiligheid is Movares Nederland B.V. gevraagd om een quickscan uit te voeren. Dit rapport en de bijgevoegde risicomatrix geeft een overzicht van de geïdentificeerde risico's.

Figuur 1: locatie Nieuwe Haven Arnhem

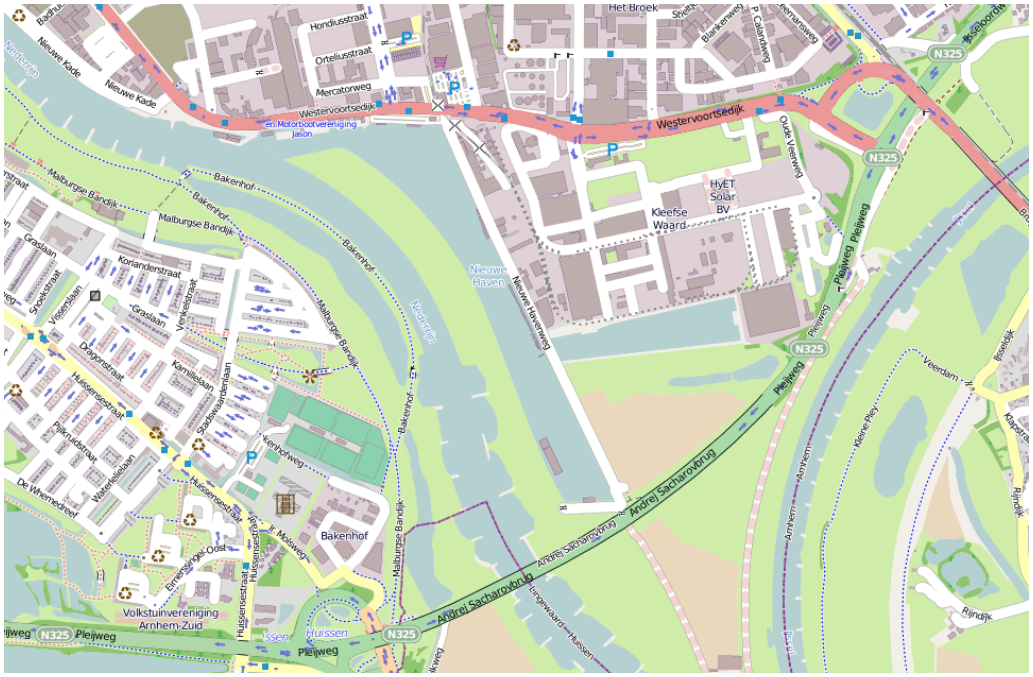

Gebruikte documenten

[1] Derksen, G., & Gerritsen, A. (23 februari 2018). *Rapport Actualisatie Onderzoek Veiligheid Nieuwe Haven Arnhem.*

[2] Gemeente Arnhem. (3 juli 2018). *Incidentenoverzicht Nieuwe Haven.* Arnhem.

[3] Alkyon. (18 december 2009). *Memo Nautisch Onderzoek Arnhem - Malburgerhaven.*

1 Locatiebeschrijving

De Nieuwe Haven bevindt zich in Arnhem aan de rechteroever van de Nederrijn. De waterkering loopt langs de noord- en oostzijde van de haven. De groene wal tussen de haven en de Nederrijn is geen onderdeel van de primaire waterkering en stroomt gemiddeld eenmaal per vijf jaar over.

De Nieuwe Haven is voor deze quickscan nautische veiligheid ingedeeld in vier gedeeltes, zie Figuur 2:

I. Gedeelte I is de havenmond;
II. Gedeelte II is de brede bocht tussen de havenmond en de rest van de haven;
III. Gedeelte III is het deel van de haven met ligplaatsen voor beroepsvaart en watergebonden woonlocaties;
IV. Gedeelte IV is de kop van de haven.

De gehele haven wordt door de roeiers van de roeivereniging gebruikt als trainingsbaan en er vinden zeillessen met Optimisten plaats. Af en toe varen er ook recreatieve vissers in de haven. De roeiers, zeilers en vissers worden aangeduid met de term ‘recreanten’.

Gedeelte I: De havenmond is circa 90 meter breed van oever tot oever. In de havenmond bevinden zich de jachthavens Jason en Valkenburg. Door de aanwezigheid van de jachthavens blijft een breedte van 40 meter over in de havenmond. Het in- en uitvaren van de haven is bovengemiddeld complex als gevolg van de beperkte breedte en de hoek ten opzichte van de rivier in combinatie met de stroming op de Nederrijn en de wind.

Gedeelte II: Na de havenmond bevindt zich een bocht met een maximale breedte van circa 200 meter. De ruimte in deze bocht wordt ook gebruikt als zwaaivoorziening voor de beroepsvaart. Aan de oostzijde van de bocht bevindt zich een overslaglocatie van Shell.

Gedeelte III: Dit is een havengedeelte met een breedte van ongeveer 100 meter. Aan de oostzijde van de haven zijn ligplaatsen voor beroepsvaart van maximaal CEMT-klasse Va en watergebonden woonlocaties. De woonlocaties bestaan voor een groot deel uit woonarken. Aan de woonarken zijn steigers en vlonders gemonteerd.

Gedeelte IV: De kop van de haven vormt gedeelte IV. In dit deel van de haven bevinden zich verschillende bedrijven die zich richten op de reparatie en onderhoud van schepen voor de beroepsvaart. Ook heeft de Waterscouting hier een locatie.

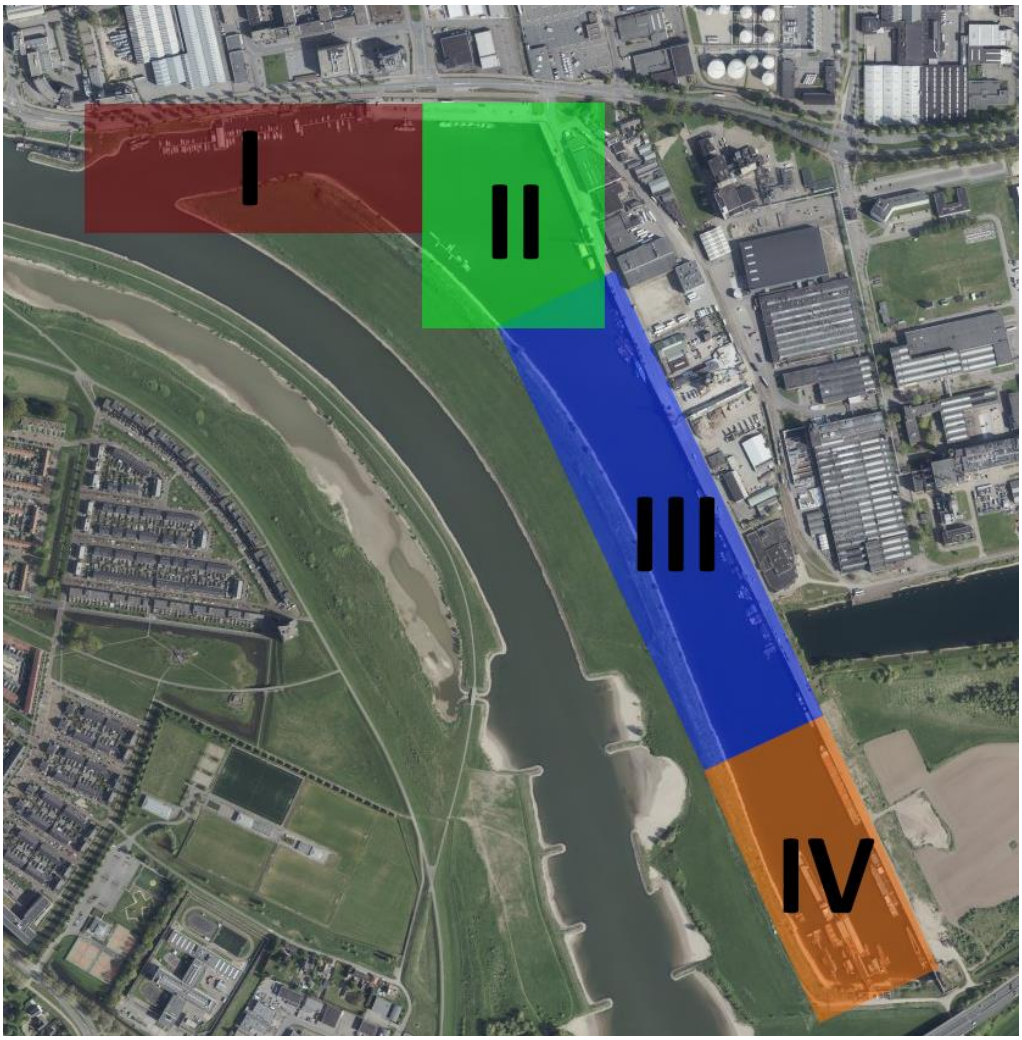

Figuur 2: indeling Nieuwe Haven

2 Risico's

Op basis van een incidentenoverzicht [1], een veiligheidsanalyse [2] en een gesprek met de havenmeester is een quickscan uitgevoerd op de risico's die betrekking hebben op de nautische veiligheid. In bijlage I staat een overzicht van de relevante risico's.

2.1 Aanpak

Het doel is om de risico's inzichtelijk te maken en te adviseren om de risico's op korte termijn te verkleinen. Om hiertoe te komen is de haven ingedeeld in vakken, zoals besproken in voorgaand hoofdstuk. Per vak zijn de relevante risico's bepaald.

Voor elk risico zijn maatregelen bepaald op drie niveaus:

1. *Bron wegnemen: de bron van het risico wegnemen, zodat de kans van optreden nihil wordt.*

2. *Afschermen of scheiden: De verkeersstromen van elkaar scheiden of risicolocaties afschermen, zodat de kans van optreden of de gevolgen verminderd worden.*

3. *Bewustwording en handhaving: gebruikers voorlichten en informeren, zodat ze bewuster worden van de risico's, of handhaven op naleving van regel- en wetgeving om zo de risico's te verminderen.*

Voor elk risico is een pakket van maatregelen gekozen dat op korte termijn kan worden uitgevoerd. Voor dit pakket aan maatregelen is het restrisico bepaald. Het overzicht in bijlage I is ook in Excel-format geleverd, zodat er na wens gefilterd en gesorteerd kan worden.

2.2 Toprisico's

Hieronder staat een beschrijving van de grootste risico's op het gebied van nautische veiligheid:

- Beroepsvaartuigen hebben beperkte ruimte voor het manoeuvreren in de havenmond. De hoek van de havenmond ten opzichte van de rivier in combinatie met stroming en wind zorgt ervoor dat het in- en uitvaren van de haven bovengemiddeld complex is. In de havenmond ontbreekt een veiligheidsstrook als onderdeel van de vaarweg. De veiligheidsstrook wordt momenteel bezet door de jachthavens. Het is circa 10 keer voorgekomen dat een vaartuig de jachthaven heeft geramd. Hierbij zijn al meerdere jachten zwaar beschadigd en men mag van geluk spreken dat nog geen ernstig gewonden of doden zijn gevallen.
- Ten oosten van jachthaven Valkenburg ligt het woonschip Orion afgemeerd. Dit schip bevindt zich in de gevarenzone voor schepen die de haven in- of uitvaren of moeten manoeuvreren.

- In de haven is het water door verschillende typen vaartuigen in gebruik. Vooral de combinatie van kleine recreatievaartuigen, zoals roeiboten en zeilboten, met grote beroepsvaartuigen leidt tot gevaarlijke situaties. De beroepsvaartuigen zijn door de vorm en afmetingen van de haven genoodzaakt om gebruik te maken van hun boegschroef. Dit zorgt voor lokaal sterke stromingen. Deze stromingen kunnen leiden tot het “wegblazen” of omslaan van kleine vaartuigen. In het verleden is het al voorgekomen dat een roeier op deze manier te water is geraakt. Ook is door toedoen van boegschroefstroming een roeiboot onder een steiger terecht gekomen.

2.3 Maatregelen

In bijlage I staan de mogelijke beheersmaatregelen weergegeven per risico. De beheersmaatregelen zijn ingedeeld in drie niveaus:

1. De bron wegnemen:
   - Watergebonden woonlocaties verwijderen uit de haven;
   - De jachthavens verwijderen uit de haven;
   - Enzovoort.
2. Collectieve maatregelen: scheiding aanbrengen tussen verkeersstromen in ruimte of tijd.
3. Communicatie:
   - Voorlichting,
   - Bebording,
   - Handhaving,
   - Enzovoort.

Bij voorkeur worden de maatregelen van niveau 1 toegepast, maar dit is vaak niet realiseerbaar op korte termijn. De maatregelen uit niveau 2 en 3 zijn vaak wel op korte termijn realiseerbaar. In bijlage I is aangegeven wat het restrisico is na toepassing van deze maatregelen. In de volgende paragrafen zijn de 3 maatregelen met het meeste effect toegelicht. Voor de fysieke maatregelen zijn in bijlage II referentiebeelden opgenomen om een beeld te schetsen van de mogelijkheden.

2.3.2. Voorlichting gebruikers

Voorlichting leidt tot meer bewustwording en een verbeterde risicoperceptie bij de gebruikers van de Nieuwe Haven. Dit leidt tot veiliger gedrag in de haven. Voorlichting kan in de vorm van bijeenkomsten bij de verschillende verenigingen rond de haven. Ook kunnen er flyers of borden worden gemaakt voor de havengebruikers die niet regelmatig in de haven komen. Een voorbeeld van voorlichting over veiligheid is de voorlichting over de dode hoek bij vrachtwagens aan basisschoolleerlingen.

2.3.3. Bescherming van de jachthaven tegen aanvaring

De jachthaven kan tegen aanvaring worden beschermd door het plaatsen van beschermpalen tussen de vaarweg en de jachthaven. De tussenafstand van de palen moet zorgvuldig zijn gekozen. Recreatievaartuigen moeten tussen de palen door kunnen varen. Beroepsvaartuigen die uit koers raken en de steigers en/of de afgemeerde recreatievaartuigen in de jachthaven dreigen aan te varen dienen te worden gestopt door de beschermpalen, voordat deze tegen de steigers en/of afgemeerde

jachten in de jachthaven aan vaart. Op basis van de eisen ten aanzien van meerpalen in de Richtlijnen Vaarwegen 2017 wordt geadviseerd om een maximale tussenafstand van 15 m aan te houden. Figuur 3 in Bijlage II geeft een voorbeeld van palen die regelmatig gebruikt worden.

2.3.4. Verplaatsen van woonschip de Orion

De Orion ligt afgemeerd aan de Westervoortse Dijk. Het schip ligt aan de buitenzijde van de palen. Om het aanvaarrisico te verminderen wordt geadviseerd om de Orion tussen de palen en de wal te leggen. De Orion is dan afgeschermd door de palen en de afstand tussen de Orion en manoeuvrerende schepen is groter. In Figuur 4 in Bijlage II is een schets gegeven van de nieuwe ligplaats van de Orion.

3 Conclusie

Uit de quickscan nautische veiligheid blijkt dat de Nieuwe Haven geen veilige haven is. Dit komt met name door de krappe in- en uitvaart vanuit de stromende rivier in combinatie met de recreatieve activiteiten en woonfuncties die in de haven zijn gecombineerd met de havenactiviteiten ten behoeve van de beroepsvaart. Dit blijkt uit eerdere onderzoeken [2], en [3].

De meest effectieve maatregelen betreffen het scheiden van activiteiten en meer ruimte ter plaatse van de invaart creëren. De effectieve maatregelen die op korte termijn zijn te nemen, zijn onder andere het afschermen van de jachthaven door middel van beschermpalen en het voorlichten van gebruikers.

Colofon

Opdrachtgever Gemeente Arnhem

Uitgave Movares Nederland B.V.

Divisie Ruimte, Mobiliteit en Infra
Afdeling Infrastructuur:Waterbouw, Geotechniek en Dynamica

Daalseplein 100
Postbus 2855
3500 GW Utrecht

Telefoon 030 265 55 55

Ondertekenaar Dekker, AJ; Krooshoop, GW

Projectnummer RM005948

Kenmerk D90-ADE-KA-1801012

© 2018, Movares Nederland B.V.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Movares Nederland B.V.

Bijlage I Risicomatrix

Movares
adviseurs & ingenieurs

QUICKSCAN - RISICO ANALYSE NAUTISCHE VEILIGHEID NIEUWE HAVEN ARNHEM Datum: 24-07-2018 Versie: 0.1

Nr	Locatie	Beschrijving Gebeurtenis	Beschrijving Oorzaak	Beschrijving Gevolg	Initieel Risico Kans	Initieel Risico Gevolg Veiligheid	Initieel Risico Risico	Beheersmaatregelen Maatregel (afdalen van 1 naar 3) 1: Bron wegnemen 2: Collectieve maatregelen (isoleren/afschermen) 3: Communicatie	Beheersmaatregelen Maatregelen korte termijn (keuze/combinatie)	Restrisico Kans	Restrisico Gevolg Veiligheid	Restrisico Risico
9	Havenmond	Beroepsvaartuig raakt de steigers en afgemeerde recreatievaartuigen in de jachthaven.	Sterke stroming Nederrijn, mogelijk in combinatie met zijwaartse wind Onvoldoende manoeuvreerruimte, ontbreken veiligstrook Onvoldoende bekwaamheid bemanning Onbekendheid bemanning met lokale situatie	Meerdere doden of (zwaar-) gewonden Schade aan jachten en steigers	3	4	12	1.1: Jachthavens verwijderen uit de havenmond door het verplaatsen naar alternatieve locatie of het verplaatsen van de havenmond. 1.2: Maximaal toelaatbare scheepsklasse verlagen naar CEMT-klasse IV. 2.1:Jachthavens afschermen van de vaargeul door middel van palen. 3.1: Met bebording zangeven dat er jachthavens aanwezig zijn in de havenmond en dat de invaart bovengemiddeld complex is. 3.2: Recreanten voorlichten dat er een risico op aanvaring door beroepsvaart is 1.3 Overnachting aan boord verbieden.	Combi van 2 en 3	2	2	4
13	Havenmond	Aanvaring watergebonden woonlocatie (Orion) door beroepsvaartuig	Orion bevindt zich binnen de vaarweg en benodigde manoeuvreerruimte bij het in- en uitvaren van de haven.	Meerdere doden of (zwaar-) gewonden Schade aan Orion Schade aan beroepsvaartuig	3	4	12	1.1 : De Orion zodanig situeren dat deze niet meer in (de directe nabijheid van) de vaarweg ligt. Dit kan door herinrichting van de haven of het verplaatsen van de Orion naar een alternatieve locatie. 1.2: Maximaal toelaatbare scheepsklasse verlagen naar CEMT-klasse IV. 2.1: De Orion achter de palen laten plaatsnemen, zodat hij wordt afgeschermd. 3.1: De eigenaar van de Orion voorlichten over de risico's die hij loopt. Beroepsvaartuigen informeren dat de Orion zich in de vaarweg bevindt.	Combi van 2 en 3	2	4	8
16	Havenmond	Ongecontroleerde bewegingen van vaartuigen	Vaartuigen in de nabijheid van de hek- of boegschroef van een manoeuvrerend beroepsvaartuig	Meerdere doden of (zwaar-) gewonden Schade aan vaartuigen Schade aan infrastructuur jachthaven	3	4	12	1.1: Recreatieve activiteiten scheiden van beroepsvaart door herindeling haven of verplaatsing naar alternatieve locatie. 2.1: Bloktijden voor recreatief gebruik van de haven vaststellen. 3.1: Recreanten voorlichten over de gevaren van recreatie in de nabijheid van beroepsvaart (bewustwording). 3.2: Met bebording aangeven dat er in de haven recreatievaart aanwezig is.	Combi van 2 en 3	2	4	8
11	Havenmond	Recreant raakt ongewild te water	Recreant in de nabijheid van de boeg- of hekschoef van een manoeuvrerend beroepsvaartuig.	Dode of (zwaar-) gewonde Schade aan recreatievaartuig	3	3	9	1.1: Recreatieve activiteiten scheiden van beroepsvaart door herindeling haven of verplaatsing naar alternatieve locatie. 2.1: Bloktijden voor recreatief gebruik van de haven vaststellen. 3.1: Recreanten voorlichten over de gevaren van recreatie in de nabijheid van beroepsvaart (bewustwording). 3.2: Met bebording aangeven dat er in de haven ook recreatievaart aanwezig is.	Combi van 2 en 3	2	3	6
12	Zwaaigelegenheid	Recreant raakt ongewild te water	Recreant in de nabijheid van de boeg- of hekschoef van een manoeuvrerend beroepsvaartuig.	Dode of (zwaar-) gewonde Schade aan recreatievaartuig	3	3	9	1.1: Recreatieve activiteiten scheiden van beroepsvaart door herindeling haven of verplaatsing naar alternatieve locatie. 2.1: Bloktijden voor recreatief gebruik van de haven vaststellen. 3.1: Recreanten voorlichten over de gevaren van recreatie in de nabijheid van beroepsvaart. 3.2 Met bebording aangeven dat er in de haven ook recreatievaart aanwezig is.	Combi van 2 en 3	2	3	6
10	Havenmond	Aanvaring tussen recreatievaartuig en beroepsvaartuig	Sterke stroming Nederrijn, mogelijk in combinatie met zijwaartse wind Onvoldoende manoeuvreerruimte, ontbreken veiligstrook Onvoldoende bekwaamheid bemanning Onbekendheid bemanning met lokale situatie	Meerdere doden of (zwaar-) gewonden Schade aan schepen	2	4	8	1.1: Recreatieve scheepvaart en beroepsvaart van elkaar scheiden door herinrichting van de haven of verplaatsing van de recreatieve activiteiten en ligplaatsen naar een alternatieve locatie. 2.1: Vaarbewegingen van recreatievaartuigen in de havenmond verbieden tijdens het in- en uitvaren van beroepsvaartuigen. 3.2: Met bebording aangeven dat er zowel recreatieve vaart en beroepsvaart aanwezig is in de haven. 3.3 Recreanten voorlichten over de gevaren van varen in de nabijheid van beroepsvaart.	Combi van 2 en 3	1	4	4
6	Zwaaigelegenheid	BLEVE (boiling liquid expanding vapour explosion)	Brand aan boord van kegelschip (zie 5)	Meerdere doden of (zwaar-) gewonden Schade aan haveninfrastructuur Schade aan vaartuigen Schade aan omliggende industrie en woningen	1	4	4	1.1: Kegelschepen scheiden van andere scheepvaart, bijvoorbeeld door ze te weren uit de haven. 2.1: Geen vaarbewegingen van kegelschepen tijdens de bloktijden voor recreatief gebruik. 3.1: Met bebording het principe van een BLEVE aangeven.	Combi van 2 en 3	1	4	4
7	Haven/woonschepen	Aanvaring beroepsvaartuig en watergebonden woonlocatie	Onvoldoende manoeuvreerruimte, ontbreken veiligheidsstrook, mogelijk als gevolg van zijwaartse wind. Onvoldoende bekwaamheid bemanning	Meerdere doden of (zwaar-) gewonden Schade vaartuig Schade watergebonden woonlocatie	1	4	4	1.1: Watergebonden woonlocaties zodanig situeren dat het aantal langsvarende vaartuigen nihil wordt. Dit kan door herinrichting van de haven of het verplaatsen van de watergebonden woonlocaties naar een alternatieve locatie. 2.1: De watergebonden woonlocaties achter palen met een golfbreker leggen, zodat ze worden afgeschermd. 3.1: Eigenaren van watergebonden woonlocaties voorlichten over de risico's die horen bij aanvaring door een ander schip.	Combi van 2 en 3	1	4	4
8	Haven/woonschepen	Recreant raakt ongewild te water	Recreant in de nabijheid van de boeg- of hekschoef van een manoeuvrerend beroepsvaartuig.	Dode of (zwaar-) gewonde Schade aan recreatievaartuig	1	3	3	1.1: Recreatieve activiteiten scheiden van beroepsvaart door herindeling haven of verplaatsing naar alternatieve locatie. 2.1: Bloktijden voor recreatief gebruik van de haven vaststellen. 3.1: Recreanten voorlichten over de gevaren van recreatie in de nabijheid van beroepsvaart. 3.2 Met bebording aangeven dat er in de haven ook recreatievaart aanwezig is.	Combi van 2 en 3	1	3	3
4	Haven/woonschepen	Overlast op en schade van de watergebonden woonlocaties.	Golfslag en zuiging als gevolg van langsvarend beroepsvaartuig Stroming in de haven als gevolg van hoogwater	Een of meerdere lichtgewonden Klachten van bewoners Schade aan watergebonden woonlocaties	3	1	3	1.1: Woonboten zodanig situeren dat het aantal langsvarende schepen nihil wordt. Dit kan door herinrichting van de haven of het verplaatsen van de woonboten naar een alternatieve locatie. 2.1: De woonboten achter palen met een golfbreker leggen, zodat ze steviger liggen en worden afgeschermd. 3.1: Woonbooteigenaren voorlichten over de risico's die horen bij langsvarende scheepvaart, zoals de effecten van golfslag en stroming. 3.2: Handhaven, jaarlijkse dienen de trossen gecontroleerd te worden, zodat woonboten niet kunnen losslaan. 3.3: Met bord A 9 aangeven dat er geen hinderlijke waterbeweging veroorzaakt mag worden in de nabijheid van de watergebonden woonlocaties.	Combi van 2 en 3	1	1	1
5	Zwaaigelegenheid	Brand	Aanvaring kegelschip met haveninfrastructuur Aanvaring kegelschip met ander vaartuig	Meerdere doden of (zwaar-) gewonden Schade aan haveninfrastructuur Schade aan vaartuigen BLEVE (zie 6)	1	3	3	1.1: Kegelschepen scheiden van andere scheepvaart, bijvoorbeeld door ze te weren uit de haven. 2.1: Geen vaarbewegingen van kegelschepen tijdens de bloktijden voor recreatief gebruik. 3.1: Met bebording het risico van brand aangeven. Handhaven op het naleven van voorschriften en het gebruik van deugdelijke apparatuur.	Combi van 2 en 3	1	3	3
1	Haven/Industrie	Recreant raakt ongewild te water	Recreant in de nabijheid van de boeg- of hekschoef van een manoeuvrerend beroepsvaartuig.	Dode of (zwaar-) gewonde Schade aan recreatievaartuig	1	3	3	1.1: Recreatieve activiteiten scheiden van beroepsvaart door herindeling haven of verplaatsing naar alternatieve locatie. 2.1: Bloktijden voor recreatief gebruik van de haven vaststellen. 3.1: Recreanten voorlichten over de gevaren van recreatie in de nabijheid van beroepsvaart. 3.2: Met bebording aangeven dat er in de haven recreatievaart aanwezig is.	Combi van 2 en 3	1	3	3
14	Haven/Industrie	Milieuincident tijdens bunkeren en inname bilgewater	Niet naleven van voorschriften en richtlijnen Ondeugdelijke installatie Lek in bunkerschip of transportleiding	Een of meerdere lichtgewonden (onwelwordingen) Stankoverlast Milieuschade Brand (zie 5)	3	1	3	1.1 Geen bunkeractiviteiten en inname van bilgewater toestaan in de haven. 2.1: Altijd olieschermen gebruiken bij overslag van oliën. 3.1: Handhaven op het naleven van voorschriften en het gebruik van deugdelijke apparatuur.	Combi van 2 en 3	2	1	2
15	Haven/woonschepen	Losgestagen (delen van) watergebonden woonlocaties	Golfslag en zuiging van langsvarend beroepsvaartuig. Stroming in de haven ten gevolge van hoogwater.	Enkele (licht-) gewonden Schade aan watergebonden woonlocatie	3	1	3	1.1: Woonboten zodanig situeren dat het aantal langsvarende schepen nihil wordt. Dit kan door herinrichting van de haven of het verplaatsen van de woonboten naar een alternatieve locatie. 2.1: De woonboten achter palen met een golfbreker leggen, zodat ze worden afgeschermd. 3.1: Handhaven op het gebruik van deugdelijke trossen. 3.2 Verbieden om steigers of vlonders toe te voegen.	Combi van 2 en 3	1	1	1
2	Zwaaigelegenheid	Milieuincident / Olievervuiling tijdens overslag op Shell-locatie	Niet naleven van voorschriften en richtlijnen Ondeugdelijke installatie Lek in kegelschip of transportleiding	Een of meerdere lichtgewonden (onwelwordingen) Stankoverlast Milieuschade Brand (zie 5)	2	1	2	1.1: Geen overslag van olié achtige substanties toestaan in de haven. 2.1: Altijd olieschermen gebruiken bij overslag van oliën. 3.1: Handhaven op het naleven van voorschriften en het gebruik van deugdelijke apparatuur.	Combi van 2 en 3	1	1	1
3	Haven/woonschepen	Aanvaring recreatievaartuig en watergebonden woonlocatie	Onvoldoende manoeuvreerruimte Onvoldoende bekwaamheid bemanning	Meerdere (zwaar-) gewonden Schade recreatievaartuig Schade watergebonden woonlocatie	1	2	2	1.1: Woonboten zodanig situeren dat het aantal langsvarende schepen nihil wordt. Dit kan door herinrichting van de haven of het verplaatsen van de woonboten naar een alternatieve locatie. 1.2: Geen recreatievaartuigen in de nabijheid van de watergebonden woonlocaties toestaan. 2.1: De woonboten achter palen met een golfbreker leggen, zodat ze worden afgeschermd. 3.1: Woonbooteigenaren voorlichten over de risico's die horen bij aanvaring door een ander schip.	Combi van 2 en 3	1	2	2

Kans	Veiligheid	SCORE
Komt zelden of nooit voor (0-5%)	<5 ilchtgewonden	1
Onwaarschijnlijk (5-25%)	>5 ilchtgewonden of 1 zwaargewonde	2
Er is een reële kans (25-50%)	<5 doden of <10 zwaargewonden	3
Grote kans (>50%)	>5 doden of >10 zwaargewonden	4

Risico = Kans X Gevolg

4	4	8	12	16
3	3	6	9	12
2	2	4	6	8
1	1	2	3	4
	1	2	3	4

Bijlage II Maatregelen: referentiebeelden en schetsen

Figuur 3: referentiebeeld palen ter bescherming van de jachthaven (in deze situatie met bolders en wrijfstijlen) (Bron: Gebr. de Koning)

Figuur 4: huidige en voorgestelde ligplaats Orion inclusief aanduiding huidige palen.

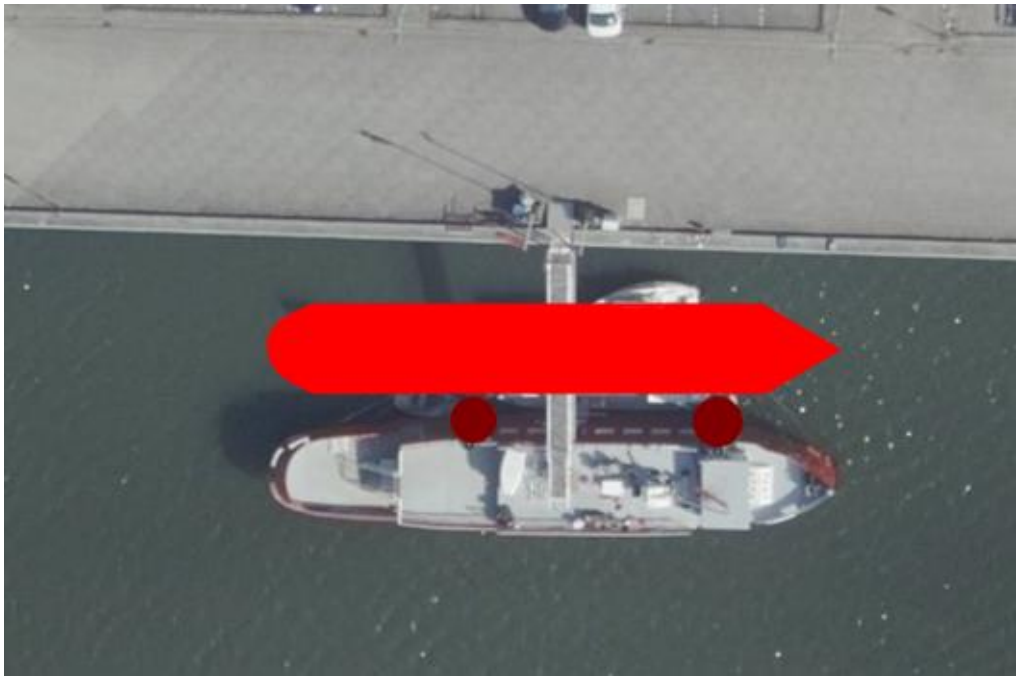

Figuur 5: referentiebeeld palen met golfbreker (Bron: Allflex)

Memo

Datum : 10 december 2019

Van : College van B&W

Betreft : Voorgeschiedenis woonboten van 2000 tot heden

In de gemeente Arnhem liggen op dit moment ruim honderd woonboten. De meeste boten hebben ligplaatsen die in het bestemmingsplan geformaliseerd zijn met een woonbestemming. Dat zijn ligplaatsen in de Rosandepolder, Defensiehaven, Haven van Coers, bij Onderlangs, Boterdijk, Praets en aan een deel van de Westervoortsedijk.

Alle woonboten in Arnhem hebben een legale ligplaats, maar vijftien van de ligplaatsen hebben geen woonbestemming in het bestemmingsplan. Deze ligplaatsen zijn als onwenselijk verklaard door de gemeenteraad. Het betreft 15 woonboten in de Nieuwe Haven (13 aan de Nieuwe Havenweg, 1 aan de landtong in de Nieuwe Haven en 1 aan de Westervoortsedijk). De eigenaren van deze boten is altijd voorgehouden dat zij moeten verplaatsen naar een andere locatie wanneer die beschikbaar en gereed is.

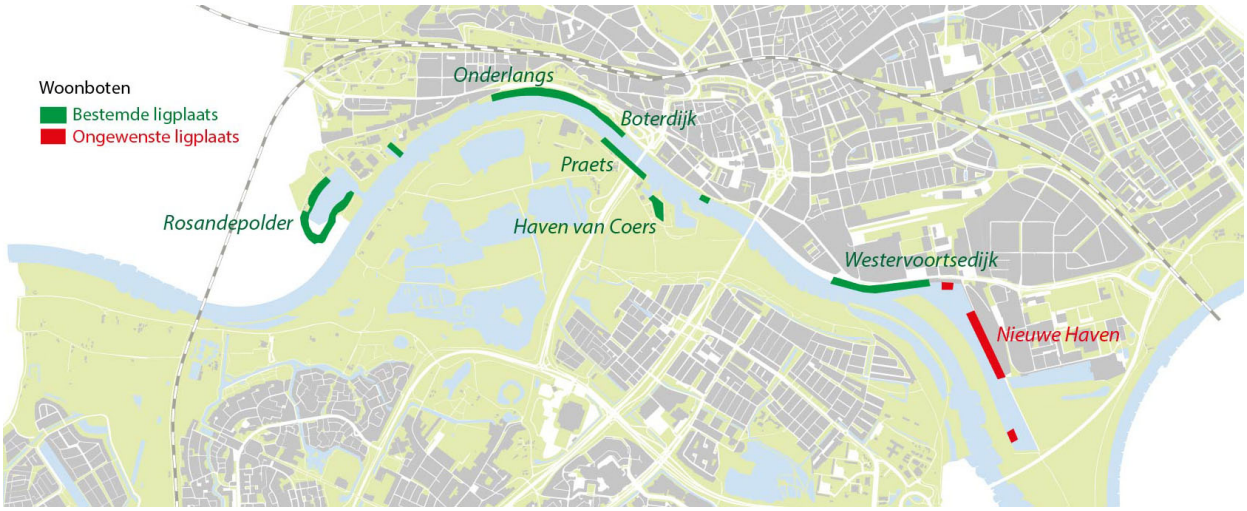

Wat is de voorgeschiedenis hiervan? Hier volgt een beknopt overzicht van gebeurtenissen die geleid hebben tot de huidige situatie. In de eerste periode ligt hierbij de nadruk op het ontstaan van de juridische situatie van de woonboten van 2000 tot en met 2008 (1), in de tweede periode van 2011 tot en met 2018 ligt de nadruk op de zoektocht naar nieuwe ligplaatsen (2). Er wordt afgesloten met een overzicht van de huidige stand van zaken in 2019, zowel juridisch als voor wat betreft ligplaatsen (3).

Voor de leesbaarheid zijn in dit overzicht alleen links opgenomen naar documenten die betrekking hebben op de zoektocht naar alternatieve locaties én waaruit conclusies worden overgenomen ten behoeve van het huidige raadsvoorstel. Een ruime verzameling documenten die terug gaat tot 1995 is door de stichting Arnhems Peil bijeengebracht op hun website https://www.arnhemspeil.nl/dok.html.

1. Juridische situatie (2000 tot en met 2008)

2000
Wethouder Lenferink besluit om beleid op te stellen voor woonboten. Er lagen al lang woonboten in Arnhem (rond 2000 waren dat er ongeveer 150) maar de gemeente heeft hier nog geen beleid voor vastgesteld. In de praktijk kon een woonboot gewoon ergens neergelegd worden, en dat gebeurde dan ook. Om hier tegen op te kunnen treden was een besluit nodig waarin plaatsen zijn aangewezen waar woonboten wél mogen liggen.

2003
Een raadswerkgroep woonschepen stelt kaders op waarbinnen beleid ontwikkeld moet worden. Van dit kader maakt deel uit dat de woonschepen die op dat moment in Arnhem liggen in de toekomst verzekerd zijn van een ligplaats in Arnhem. Indien een ligplaats moet verdwijnen, wordt er dus - analoog aan woonhuizen- voorzien in een andere ligplaats. Met een breed aangenomen motie wordt dit kader op 13 oktober 2003 vastgesteld.

2004
Het college van B&W geeft een nota woonschepen vrij voor inspraak. Wethouder Bodegraven schrijft in een brief aan de woonbootbewoners: 'nadat het volledige besluitvormingsproces is afgerond ontvangt u een officiële bootgarantiebrief. Deze brief garandeert u woonzekerheid op het water'. En: 'De gemeente streeft ernaar binnen een termijn van vijf jaar vooruitzicht te bieden op een alternatieve ligplaats binnen de gemeente Arnhem'. De bootgarantiebrief is er niet gekomen. In plaats daarvan is de garantie opgenomen in de ligplaatsvergunning.

2005
Het college stelt het concept aanwijzingsbesluit woonbootlocaties vast. Hierin worden 122 locaties in de gemeente Arnhem erkend als ligplaats voor een woonboot. Bewoners van woonschepen op niet aangewezen locaties zouden moeten worden verplaatst naar een andere locatie. De gemeente zal dus moeten zorgen voor de ontwikkeling van locaties waar minimaal 34 woonboten ligplaats kunnen krijgen. Totdat deze nieuwe locaties klaar zijn hebben de woonboten met een woongarantie het recht om te liggen binnen de gemeentegrenzen van Arnhem.

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2005-00-00-gemeente-arnhem-beantwoording-inspraakreacties-woonschepenbeleid-gemeente-arnhem-deel-1.pdf

De erkende plekken liggen in de Rosandepolder, Defensiehaven, Haven van Coers, Onderlangs, Boterdijk, De Praets, Westervoortsedijk ter hoogte van de Kop Van Oldebarneveldtstraat en de Westervoortsedijk ter hoogte van de jachthaven. Niet aangewezen locaties waar wel woonschepen lagen, zijn: de ASM-haven, Bilitonkade (nu deel van Westervoortsedijk) en de Nieuwe Haven.

2007
De raad stelt op 25 juni 2007 het aanwijzingsbesluit woonbootlocaties vast (met de locaties uit het conceptbesluit van 2005) en wijzigt de APV door hierin een apart hoofdstuk voor woonschepen op te nemen. De gemeenteraad zegt toe dat er voor woonboten op onwenselijke locaties na vijf jaar zicht moet

zijn op alternatieve ligplaatsen. Deze toezegging wordt in latere jaren meermalen herhaald door de gemeente en bevestigd in rechterlijke uitspraken.

2008
Alle woonboten in Arnhem krijgen een ligplaatsvergunning op basis van de APV. In de vergunning van woonbootbewoners die op locaties liggen waar zij niet permanent kunnen blijven, wordt de voorwaarde opgenomen dat zij moeten verplaatsen naar een andere locatie wanneer die beschikbaar en gereed is. Bij alternatieve locaties wordt gedacht aan bijvoorbeeld de plas van Bruil in Meinerswijk of intensivering van de Rosandepolder.

2. De zoektocht naar nieuwe ligplaatsen (2011 tot en met 2018)

Ondanks de toezegging van de gemeenteraad in 2007 dat er voor woonboten op onwenselijke locaties na vijf jaar zicht moet zijn op alternatieve ligplaatsen, is er na die tijd tot in 2011 geen noemenswaardige inspanning gedaan om daadwerkelijk alternatieve ligplaatsen te vinden of te realiseren.

Sinds 2011 is het aantal ongewenste ligplaatsen echter teruggebracht van op dat moment 35 naar de huidige 15. Deels door ligplaatsen alsnog gewenst te maken, deels doorintensiveren van bestaande locaties en deels door aan- en uitkoop. In 2014 is geconcludeerd dat er géén verdere mogelijkheden meer zijn voor nieuw te creëren ligplaatsen in Arnhem.

Waarom is het zo moeilijk om nieuwe ligplaatsen te creëren? Door Arnhem stroomt een rivier, dus op het eerste gezicht is er water genoeg. Het feit dat dit water een rivier is legt echter juist beperkingen op. De meeste woonboten kunnen niet zelfstandig varen en mogen daarom niet 'op stroom' in een vaarweg liggen. Dat zou gevaarlijk zijn. Ze moeten daarom in een haven, plas of achter kribben liggen. Die plekken zijn beperkt en doorgaans al in gebruik voor woonboten of een andere functie.

Het beleid van Rijkwaterstaat is hoe dan ook al geruime tijd om het aantal ligplaatsen niet uit te breiden en géén nieuwe vergunningen af te geven in het gehele rivierbed (rivier met uiterwaarden, van dijk tot dijk). Omdat ligplaatsen een open verbinding met de rivier moeten hebben, zijn ligplaatsen buiten het rivierbed (bijvoorbeeld Immerlooplas of Rijkerswoerdseplas) ook niet mogelijk. Het zoekgebied voor ligplaatsen is dus beperkt, en op de meest geschikte plaatsen liggen al woonboten. Hieronder een overzicht van de zoektocht sinds 2011.

2011
De toenmalige eigenaar van de ASM-haven Phanos start een bestuursrechtelijke ontruimingsprocedure voor de 15 woonboten in die haven liggen. De rechtbank stelt Phanos in het gelijk. De bewoners in de ASM-haven dienen hun ligplaats te ontruimen.

De bewoners beroepen zich - hierin bevestigd door de rechter - op de toezegging van de gemeente dat binnen een termijn van vijf jaar vooruitzicht geboden zou worden op een alternatieve ligplaats binnen de gemeente Arnhem. Hiermee komt de zoektocht prominent op de kaart.

Op dat moment liggen er in Arnhem in totaal nog 35 boten op locaties die in 2007 door de gemeenteraad als ‘onwenselijk’ zijn benoemd. Ongewenste locaties zijn de Nieuwe Haven (11 boten), de ASM-haven

(15 boten), een deel van de Westervoortsedijk (3 boten), een deel van de Boterdijk (4 boten), Rijnkade (1 boot) en een plek in de Haven van Coers (1 boot).

Vanwege de ontruiming van de ASM-haven en de toezegging uit 2007 dat er na vijf jaar zicht moet zijn op alternatieve ligplaatsen, wordt in opdracht van het college door Stedenbouwkundig bureau Oostzee onderzoek gedaan naar de mogelijkheid van nieuwe ligplaatsen in Arnhem en directe omgeving, alsmede de kosten hiervan.

Conclusie in het rapport is dat nieuwe ligplaatsen in beginsel denkbaar zijn, maar wel grote investeringen en fysieke en planologische moeilijkheden met zich meebrengen. De kostenscan wijst uit dat afhankelijk van de te realiseren locaties de investering voor het realiseren van ligplaatsen grofweg € 100.000,00 per plaats is.

De in 2011 onderzochte potentiële woonbootlocaties in Arnhem en omgeving in kaart gebracht (in geel de shortlist die nader is uitgewerkt met kostenindicatie).

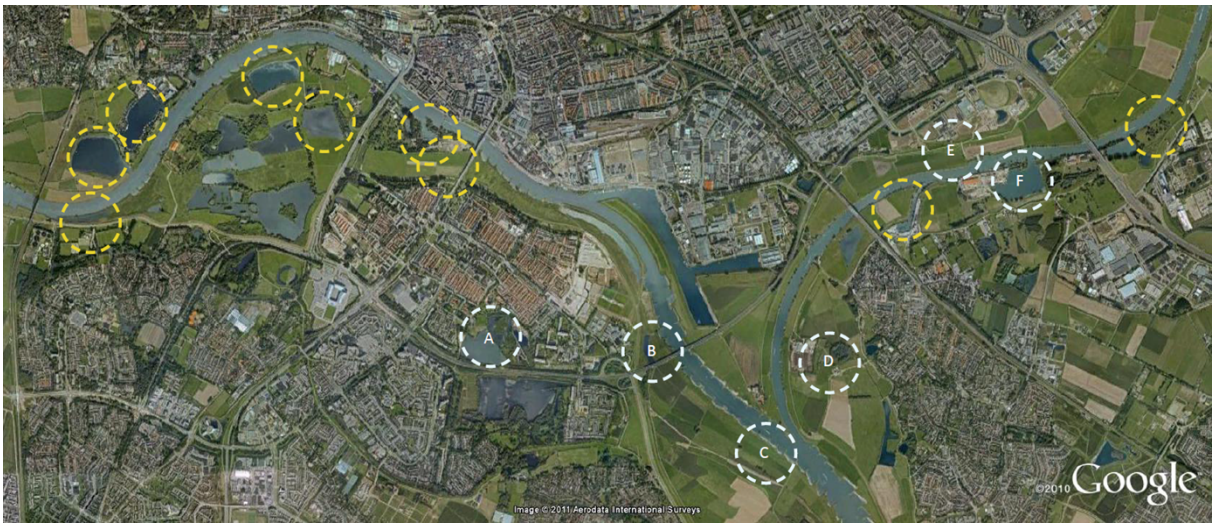

Rapport van Oostzee: https://arnhem.notubiz.nl/document/43711/1

2012
Op 23 april 2012 stelt de gemeenteraad de Gebiedsvisie Stadsblokken-Meinerswijk vast. Met betrekking tot woonboten is hierin de conclusie opgenomen dat er binnen het projectgebied géén nieuwe mogelijkheden voor ligplaatsen zijn. (NB: In een brief uit 2007 van het college aan de gemeenteraad, is onder meer opgenomen dat de opgave voor het ontwikkelen van een locatie voor woonboten is opgenomen als randvoorwaarde voor het te ontwikkelen gebied Stadsblokken-Meinerswijk. Bij de bespreking van deze brief in de gemeenteraad heeft de wethouder echter aangegeven dat dit geen dwingende randvoorwaarde betreft)

Op 25 juni 2012 neemt de gemeenteraad een besluit over de op dat moment 35 woonschepen op ongewenste locaties:

- 8 ongewenste ligplaatsen worden alsnog gewenst verklaard (5 aan de Boterdijk, 1 in de haven van Coers, 1 aan de Rijnkade, 1 aan de Westervoortsedijk)

- Voor 12 ligplaatsen in de Nieuwe Haven en aan de Westervoortsedijk, die als ongewenst zijn aangemerkt, wordt de bestaande situatie voortgezet.
- De 15 woonboten die voorheen in de ASM-haven lagen worden uitgekocht voor een bedrag van € 60.000,00 per ligplaats, of herplaatst.
- Twee zelfvarende woonschepen worden verplaatst naar de Praets, de mogelijkheid van een derde ligplaats op de Praets wordt onderzocht.
- Er wordt onderzoek gedaan naar het realiseren extra ligplaatsen in de Defensiehaven, de Rosandepolder, aan de Westervoortsedijk, de kaap van de ASM-haven en de Malburgse Wetering.
- Er wordt géén geheel nieuwe locatie voor woonschepen aangelegd (vanwege ruimtelijke en waterstaatkundige beperkingen en de hoge kosten). Op verzoek van de raad wordt alleen de optie Malburgse Wetering nog nader onderzocht.

Getekend raadsbesluit: https://arnhem.raadsinformatie.nl/document/107725/1/Getekend_raadsbesluit

NB: het raadsbesluit wijkt door het amendement 'haalbaar en betaalbaar' af van het oorspronkelijke raadsvoorstel.

2014
Het college besluit na onderzoek op basis van de raadsopdracht van 25 juni 2012, dat er géén mogelijkheden zijn voor nieuw te creëren ligplaatsen in Arnhem, en stelt de gemeenteraad hiervan met een brief op de hoogte. Voor de ligplaatsen in de Nieuwe Haven die als ongewenst zijn aangemerkt werd hiermee de situatie voortgezet die tot op de dag van vandaag duurt.

Op dat moment hebben 7 voormalige bewoners van de ASM-haven gebruik gemaakt van de uitkoopregeling, zijn er 2 herplaatst naar een nieuwe permanente plek, ligt er 1 onbewoond opgeslagen in de Nieuwe Haven en liggen er 5 nog bewoond op een ongewenste plek in de Nieuwe Haven (3 woonboten naast de 12 die daar al lagen en 2 boten bij de landtong). Eén van de boten bij de landtong is in 2015 verplaatst naar een aangekochte permanente ligplaats aan de Westervoorsedijk 93.

Samenvatting en conclusie per onderzochte locatie van het onderzoek.

- *Defensiehaven:* Het creëren van extra ligplaatsen in deze haven heeft consequenties voor de huidige en toekomstige bedrijfsvoering van KEMA. Dit is niet gewenst.
- *Rosandepolder:* Inpassing van extra woonschepen aan een steiger aan de oostzijde van de plas is niet mogelijk. Intensivering met een tweede steigerkring in het midden van de plas is niet haalbaar. Aankoop van de te koop staande woonboten is niet haalbaar.
- *Westervoortsedijk:* Het creëren van extra ligplaatsen is alleen mogelijk door aankoop van een woonboot, indikking en verschuiving bestaande situatie. Indikking is zeer beperkt door de aanwezigheid van overige woonboten en jachthavens.
- *De Praets:* Landelijk beleid van Rijkswaterstaat maakt uitbreiding van permanente ligplaatsen aan de rivier niet meer mogelijk.
- *Kaap van de ASM Haven:* Landelijk beleid van Rijkswaterstaat maakt uitbreiding van permanente ligplaatsen aan de rivier niet meer mogelijk. Daarnaast is er op deze locatie geen mogelijkheid voor een rechtstreekse ontsluiting op het openbare gebied.

- *Malburgse Wetering:* Het realiseren van een woonbootlocatie in de Malburgse Wetering is strijdig met de gebiedsvisie Stadsblokken-Meinerswijk.

Raadsbrief: https://arnhem.raadsinformatie.nl/document/4357038/1#search=%22woonschepen%22

Onderzoek: https://arnhem.raadsinformatie.nl/document/4357039/1#search=%22woonboten%22

2016
De gemeenteraad stelt het kader vast voor de uitwerking van de gebiedsvisie Stadsblokken-Meinerswijk tot een concreet plan. In dit kader is opgenomen dat oevers publiek domein zijn, 'dus géén plek voor privé-tuinen of extra woonschepen'. NB: 'Oever' is hier bedoeld in de zin van *de overgang tussen land en water*. Dat betekent dus dat zowel de landkant (geen privétuinen bij woningen) als de waterkant (geen nieuwe woonschepen) publiek domein dient te zijn.

Uitwerkingskader: https://www.arnhem.nl/dsresource?objectid=4d6ede17-6312-467a-af21-40e659a51fe7&type=PDF

2018
In september concludeert het college, op basis van nieuwe onderzoeksrapporten over de veiligheid in de Nieuwe Haven, dat de conflicterende gebruiksvormen (industrie, recreatie en wonen) een groot veiligheidsrisico vormen. Er wordt besloten een aantal korte termijn veiligheidsmaatregelen te nemen. Voor de lange termijn wordt een visie opgesteld, waarin verschillende gebruiksscenario's voor de Nieuwe Haven, met alle voors- en tegens en bijbehorende financiën, tegen elkaar zullen worden afgewogen. De raad wordt hiervan met een brief op de hoogte gebracht. Toegezegd wordt dat de visie in de eerste helft van 2019 aan de raad wordt voorgelegd.

In november stelt het college het ontwerp bestemmingsplan Stadsblokken en Meinerswijk vast. Conform kaders is hierin niet voorzien in nieuwe ligplaatsen voor woonboten. Het bestemminsplan heeft ter inzage gelegen. De gemeenteraad moet nog beslissen over het bestemmingsplan en de zienswijzen die naar voren gebracht zijn.

3. De huidige stand van zaken (2019)

3.1 Juridisch
In de Nieuwe Haven liggen nog 15 woonboten op ongewenste ligplaatsen. Deze woonboten zijn in bezit van een huurovereenkomst, een ligplaatsvergunning en een omgevingsvergunning voor de activiteiten bouwen en strijdig gebruik. De omgevingsvergunning is van rechtswege - dus zonder nadere afweging - afgegeven ten gevolge van de Wet verduidelijking voorschriften woonschepen. Bij een toekomstige herziening van het bestemmingsplan zullen de verleende omgevingsvergunningen in beginsel geïncorporeerd worden (d.w.z. dat bestemming 'water' omgezet zal worden naar bestemming wonen), tenzij door de raad expliciet anders bepaald wordt in het kader van een afweging van een goede ruimtelijke ordening.

Naar huidige stand van het recht liggen de schepen er dus legaal en kan alleen nog uit een bepaling in de ligplaatsvergunning, en het gegeven dat de ligplaatsen nog niet in het bestemmingsplan zijn opgenomen, worden afgeleid dat de ligplaatsen als ongewenst worden beschouwd.

3.2 Zoektocht naar ligplaatsen

In het kader van het opstellen van een visie op de Nieuwe Haven is onderzocht of het mogelijk is de woonboten in de haven een andere plek te geven. Dit is in een scenariostudie gedaan.
Uit deze studie blijkt dat er geen alternatieve locaties in de Nieuwe Haven zijn (inclusief de voormalige AKZO-haven die bovendien geen eigendom meer is van de gemeente).
Redenen hiervoor zijn meerledig:

- ter plekke van de woonboten kan geen goed woon- en leefklimaat worden gegarandeerd, en/of
- bedrijven worden beperkt in hun (toekomstige) bedrijfsvoering, waarmee economische doorontwikkeling van de haven beperkt wordt, en/of
- (water)veiligheid staat onder druk, en/of.
- maatregelen in het leefgebied van beschermde diersoorten zijn nodig, en/of
- maatregelen zijn zeer kostbaar.

Ondanks de vaststelling in 2014 dat er géén mogelijkheden zijn voor nieuw te creëren ligplaatsen in Arnhem, is er 'met de stofkam' ook buiten de Nieuwe Haven nog eens gezocht naar mogelijke ligplaatsen. Ook zijn alle eerder geopperde mogelijkheden nog een keer tegen het licht gehouden. Conclusie is dat de vaststelling uit 2014 nog steeds geldt.

Oplossingen aangedragen door AWN

Daarnaast heeft de Actiegroep Woonboten Nieuwe haven (AWN) twaalf oplossingen naar voren gebracht, waaronder uitkoop. Ook deze zijn onderzocht.

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2019-02-17-awn-samenvatting-alle-oplossingen-voor-gewenste-ligplaatsen-woonboten-nieuwe-haven-op-een-rij-gemeente-arnhem-woonbotendossier.pdf

Hieronder de conclusies voor de aangedragen oplossingen, gegroepeerd op locatie:

Rosendepolder/Defensiehaven

- Rosandepolder meteen links van de RWS kade (1 ligplaats)
- Defensie haven (3 tot 6 ligplaatsen)

Deze locaties zijn eerder onderzocht naar aanleiding van het besluit gemeenteraad in 2012. Het creëren van extra ligplaatsen heeft - naast andere bezwaren- consequenties voor de huidige en toekomstige bedrijfsvoering van DNV-GL op hun locatie tussen de Rosandepolder en Defensiehaven (het zogenaamde 'kortsluitingslaboratorium'). Deze conclusie is nog onverminderd van toepassing. De raad heeft, eveneens in het besluit van 2012, bepaald dat een eventuele uitbreiding van woonboten de bedrijfsvoering van DNV-GL niet in gevaar mag brengen.

Stadsblokken en Meinerswijk

- Masterplan 4.0 Stadsblokken/Meinerswijk (meerdere ligplaatsen)
- Nevengeul van Meinerswijk - Meginhardweg (meerdere ligplaatsen)

- Groene Rivier Stadsblokken/Meinerswijk (meerdere ligplaatsen)

In november 2019 heeft het college het ontwerp bestemmingsplan Stadsblokken en Meinerswijk vast gesteld. Conform de door de raad gestelde kaders is hierin niet voorzien in nieuwe ligplaatsen voor woonboten.

Binnen Nieuwe Haven

- Nieuwe ingang Nieuwe Haven (meerdere ligplaatsen)
- Herinrichting Nieuwe Haven (meerdere ligplaatsen)

Dit zijn de scenario's 2a, 2b en 2c uit de visie Nieuwe Haven. Zie de tabel in deze visie voor gedetailleerde uitwerking bevindingen. Kortgezegd/samengevat:

In de visie Nieuwe Haven staat dat de beste oplossing voor de haven is de functie wonen uit de haven te plaatsen; de industriële omgeving is hier niet geschikt voor. Met het bundelen van functies blijven knelpunten bestaan op het gebied van veiligheid (nautisch, hoog water) en ter hoogte van de woonboten kan geen goed woon- en leefklimaat gegarandeerd c.q. gerealiseerd worden. Voor de woonboten zijn de knelpunten uit de huidige situatie ook in de toekomst niet zorgvuldig op te lossen. De woonboten blijven binnen de hindercontouren van bedrijven liggen en/of leiden tot maatregelen in de haven die vanuit waterveiligheid niet wenselijk zijn. Andersom is het zo dat bedrijven door de aanwezigheid van de woonboten worden beperkt in hun (toekomstige) bedrijfsvoering, waarmee economische ontwikkeling van de haven beperkt wordt.

In het geval van een nieuwe entree van de haven, zal die nieuwe entree leiden tot een onveilige situatie o.a. vanwege de haakse aansluiting op de rivier en het feit dat de rivier hier vrij smal is. De maatregel ligt, rivierkundig gezien, in een ongunstig gebied. De Nederrijn is hier smal. Niet alleen zal de stroming in de haven veranderen, maar ook op de rivier zullen de effecten merkbaar zijn. Er zal stroomvertraging optreden met aanzanding en met een minder diepe rivier tot gevolg. Dit belemmert een veilige, vlotte doorvaart op de Nederrijn. Daarnaast zal opstuwing van water plaats gaan vinden in het geval een dam wordt gerealiseerd.

De nieuwe entree doorsnijdt de landtong, die onderdeel uitmaakt uit van een belangrijke slaapplaats van de Wulp (rode lijst-soort). Het betreft een slaapgebied dat zich uitstrekt van de Huissensche Waarden in het zuiden tot de landtong in de Nieuwe Haven in het noorden met daarin 4 tot 5 satellietverblijven. De verblijfplaats op de landtong in de Nieuwe Haven is de voorkeursslaapplek.

- Omruilactie Jason met woonbotensteiger (meerdere ligplaatsen)

Met Jason aan de steiger in de Nieuwe Haven blijft nautische veiligheid een probleem. De vaarbewegingen zijn nog steeds niet gescheiden, waardoor schepen in conflict kunnen komen met roeiers en zeilers op het water in de Nieuwe Haven. Bovendien belemmert een recreatieve functie aldaar, net als de woonboten in de huidige situatie, het optimaal gebruik van de kade voor bedrijven en aldus de economische ontwikkeling. De woonboten op de plek van Jason, maakt de boten kwetsbaar i.v.m. in- en uitvaart beroepsvaart.

Buiten de gemeente

- Mogelijke oplossingen in de Bijland of Lobith (meerdere ligplaatsen)

Het is niet aan de gemeente Arnhem om ligplaatsen te realiseren of aan te kopen in een andere gemeente. Indien een eigenaar van een woonboot in de Nieuwe Haven een mogelijkheid ziet elders een ligplaats te verwerven, dan kan de gemeente hieraan wel indirect bijdragen in de vorm van een financiële compensatie voor de achter te laten plaats in Arnhem (zie uitkoop).

Overig

- Westervoortsedijk opvullen gaten
- Uitkopen

De enige reële mogelijkheid om binnen Arnhem nog boten te verplaatsten is door bestaande ligplaatsen elders in Arnhem aan te kopen en de boot die daar ligt af te voeren. Dit gaat hoogstens om een enkele plek. De kosten (en daarmee dus ook de waarde na verplaatsing) lopen sterk uiteen per locatie. Een plek in bijvoorbeeld de Rosandepolder is aanzienlijk meer waard dan een plek aan de Westervoortsedijk. Een plek aan de Westervoortsedijk is redelijk gelijkwaardig aan een plek in de Nieuwe Haven. Recentelijk is een formeel bestemde, gewenste ligplaats aan de Westervoortsedijk die op de markt kwam, verworven door de gemeente. De verwachting is dat hier door herschikking twee woonboten uit de Nieuwe Haven herplaatst kunnen worden. Voor de overige boten is uitkoop een reële optie. De financiële schadeloosstelling die hiermee samen hangt kunnen eigenaren indien gewenst zelf inzetten voor een ligplaats ergens anders in Arnhem of daarbuiten, als die beschikbaar is.

.

Onderwerp: Visie op de Nieuwe Haven

AANTEKENEN+gewone post

cc xx

Nieuwe Havenweg xxx

xx

Datum :
Zaaknummer : 423831
Contactpersoon : Rita Kleijwegt
Telefoonnummer : 026 3773010

Geachte mevrouw/meneer xx,

De afgelopen tijd is er veel te doen geweest over uw woonsituatie in de Nieuwe Haven. Ik heb u beloofd nog dit jaar te komen met een oplossing. Met deze brief stel ik u op de hoogte.

Het college van B&W doet vandaag een voorstel aan de gemeenteraad voor een oplossing. De raad heeft hierin het laatste woord, omdat het een belangrijk besluit is voor u persoonlijk en voor de stad en omdat er veel geld mee gemoeid is. Naar de verwachting zal de gemeenteraad hier in januari 2020 over vergaderen.

Het is dus aan de gemeenteraad om een definitief besluit te nemen. Een samenvatting van het voorstel van het college vindt u hieronder, alles onder voorbehoud van besluitvorming in de raad.

Geen goed woon- en leefklimaat

Voor u is de Nieuwe Haven de plek waar uw woonboot ligt. Maar de Nieuwe Haven is ook een industriehaven met aangrenzend bedrijventerreinen. Daarmee is de Nieuwe Haven van economische waarde voor Arnhem. Voor het college staat voorop dat ook bedrijven die veiligheidsrisico's of overlast met zich meebrengen, zich hier moeten kunnen blijven vestigen en moeten kunnen groeien. Het college is tot de conclusie gekomen dat in de Nieuwe Haven geen goed en verantwoord woon- en leefklimaat kan bestaan. Dat geldt voor de hele Nieuwe Haven.

Ligplaatsen opheffen

Ook al ervaart u zelf op dit moment misschien geen gevaar of overlast van industrie, dat kan in de toekomst veranderen door uitbreiding of nieuwe vestiging van een bedrijf of door een incident. De gemeente is in het belang van de veiligheid wettelijk verplicht hierin duidelijke keuzes te maken. De ligplaatsen voor woonboten in de Nieuwe Haven kunnen daarom niet worden gehandhaafd. Het betreft 13 ligplaatsen aan de Nieuwe Havenweg, 1 aan de landtong, en 1 aan de Westervoortsedijk.

Een vrijwillige uitkoopregeling

Aan u is altijd verteld dat u moet verplaatsen naar een andere ligplaats als die u aangeboden wordt. Al in 2014 is echter definitief vastgesteld dat er in Arnhem géén mogelijkheden zijn voor nieuw te creëren ligplaatsen in Arnhem. Die situatie is niet veranderd. De enige mogelijkheid om binnen Arnhem nog boten te verplaatsten is door bestaande ligplaatsen ergens anders in Arnhem aan te kopen en de boot die daar ligt af te voeren. Omdat die mogelijkheid er slechts voor een enkeling zal zijn, wil het college u financieel volledig schadeloos stellen voor het verlies van uw woning in de Nieuwe Haven. Hierdoor wordt u in de gelegenheid gesteld zelf een andere woning te vinden. We bieden daarvoor een vrijwillige

regeling aan. U kunt rustig de tijd nemen om een voor u juiste beslissing te nemen. Er zal een redelijke termijn gelden voor de regeling.

Welke kosten komen voor vergoeding in aanmerking?
Wij gaan uit van een volledige schadeloosstelling. Hierin zijn opgenomen de verkoopwaarde van de woonboot én de ligplaats, of, als u ervoor kiest zelf de woonboot te verkopen, de waarde van alleen de ligplaats. Ook is er een vergoeding voor bijkomende kosten zoals voor de verhuizing. Een voorschot is mogelijk als dat nodig is voor (een waarborgsom voor) een nieuwe woning.

Hoe wordt de waarde van de ligplaats en de woonboot vastgesteld?
Een onafhankelijk taxateur, gespecialiseerd in het taxeren van woonboten, zal de waarde van uw woonboot vaststellen. U kunt reageren op het concept van deze taxatie. Het definitieve rapport is voor de gemeente Arnhem maatgevend om met u in gesprek te gaan. Op basis hiervan volgt een aanbieding tot aankoop van de ligplaats en woonboot, dan wel alleen een aanbieding voor de aankoop van de ligplaats. Het staat u immers vrij de woonboot, zonder ligplaatsvergunning van de gemeente Arnhem, zelf te verkopen.

Als u instemt met de aanbieding van de gemeente Arnhem worden er nadere afspraken gemaakt over de datum dat u uw woonboot en ligplaatsvergunning, dan wel alleen de ligplaatsvergunning overdraagt aan de gemeente Arnhem, de uitbetaling van de schadeloosstelling, en eventueel een voorschot op de schadeloosstelling.

De onafhankelijke taxateur blijft tijdens het hele proces betrokken bij de afwikkeling van de vrijwillige uitkoopregeling.

Ligplaats Westervoortsedijk
Zoals u ongetwijfeld heeft vernomen heeft de gemeente Arnhem de woonboot aan de Westervoortsedijk 89b aangekocht. De reden voor deze aankoop is om hier twee woonboten uit de Nieuwe Haven naar te kunnen verplaatsen. Indien u gebruik wilt maken van deze mogelijkheid, en uw woonboot is geschikt om op deze locatie te worden geplaatst, kunt u dat na het besluit van de gemeenteraad aangeven. Als er meer dan twee bewoners interesse tonen, en hun woonboten zijn geschikt om op deze locatie te worden geplaatst, zal onze stadsnotaris worden gevraagd te loten.

Wat gebeurt er als niet alle woonbooteigenaren gebruik maken van de vrijwillige uitkoopregeling?
Wanneer de vrijwillige uitkoopregeling op termijn (gedacht wordt aan in eerste instantie minimaal een jaar) niet leidt tot het helemaal vrijmaken van de Nieuwe Haven, dan kan het college van B&W het voornemen uitspreken tot het intrekken van de resterende ligplaatsvergunningen. In dat geval kan er geen gebruik meer worden gemaakt van de vrijwillige uitkoopregeling. Uiteraard staat het een bewoner altijd vrij om verzoek te doen voor nadeelcompensatie.

Zoals gezegd is het nu aan de gemeenteraad om een definitief besluit te nemen. Zodra er een vergaderdatum bekend is (in elk geval een woensdagavond) geven wij die aan u door. Daarbij zal ook aangegeven worden hoe u uw mening naar voren kan brengen naar de raad, als u dat wilt. Als de raad besluit tot de uitkoopregeling nemen wij direct daarna contact met u op voor een persoonlijk gesprek over het vervolg.

Ik realiseer me dat deze brief mogelijk vragen bij u oproept. U kunt bellen met mevrouw Kleijwegt om uw vraag te stellen of om een afspraak te maken. Zij is bereikbaar via 026- 377 3010 of 06 52513713.

Hoogachtend,
Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
Namens het college,

Jan van Dellen
Wethouder

Woonboten in de Nieuwe Haven

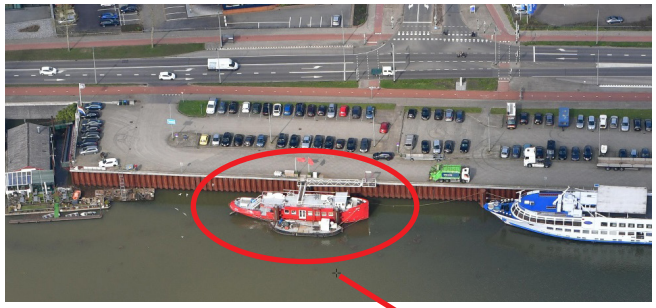

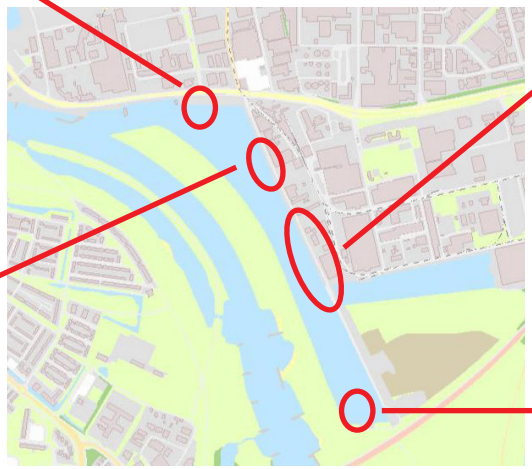

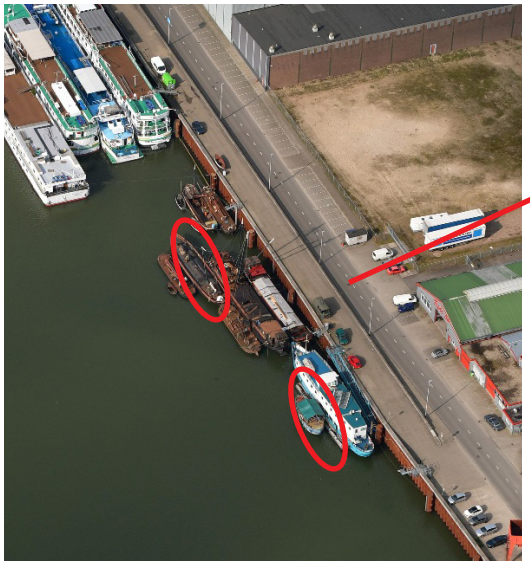

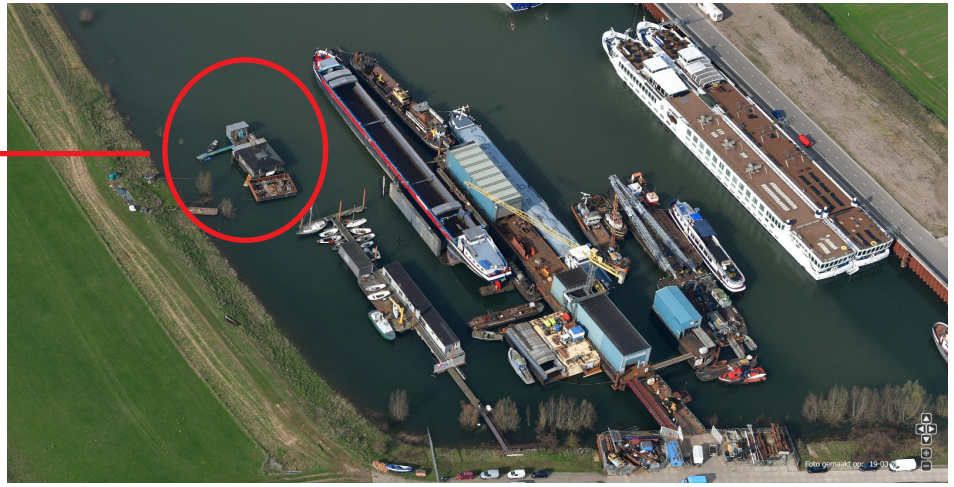

Begrotingswijziging Exploitatie

Nr. : 19032
Onderwerp : Visie nieuwe haven
I / S : Incidenteel
Raad d.d. :
Zaaknr. :

bedragen x € 1.000,--

Programma's	2020						2021						2022						2023					
	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves Toe-voeg.	Mutatie reserves Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves Toe-voeg.	Mutatie reserves Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves Toe-voeg.	Mutatie reserves Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Mutatie reserves Toe-voeg.	Mutatie reserves Ont-trekk.	Saldo
Wijkprogramma's																								
Geb 1 CSA																								
Geb 2 Noordwest																								
Geb 3 Noordoost																								
Geb 4 Presikhaaf																								
Geb 5 Malburgen																								
Geb 6 Schuytgraaf/Elderveld																								
Geb 7 De Laar/Elden																								
Geb 8 RKV																								
Stedelijke programma's																								
S00 Bestuur, dienstverlening en financ																								
S01 Veiligheid																								
S02 Bereikbaarheid																								
S03 Economie																								
S04 Onderwijs																								
S05 Cultuur																								
S06 Participatie en armoedebestrijding																								
S07 Zorg																								
S08 Welzijn en inclusie																								
S09 Gezondheid en sport																								
S10 Klimaat, energie en milieu																								
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	1.150		**-1.150**		1.150																			
S12 Wonen en leefomgeving																								
	1.150		**-1.150**		**1.150**																			
Totaal	1.150		**-1.150**		1.150																			

VANGOUD
advocaten voor vastgoed & overheid

Gemeente Arnhem
t.a.v. de raadsgriffie
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum	27 januari 2020
Onze referentie	20130100
Uw referentie	Raadsvoorstel 'Visie Nieuwe Haven'
Inzake	Spaander / Gemeente Arnhem
Doorkiesnummer	(026) 443 5020
E-mail	martine@vangoud.nl

Geachte heer/mevrouw Kersten,

Vandaag heb ik namens de heer en mevrouw Spaander te Arnhem bijgaande brief aan het college van burgemeester en wethouders toegezonden.

Met het oog op de naderende behandeling van het raadsvoorstel 'Visie Nieuwe Haven' verzoek ik u namens mijn cliënten vriendelijk om een afschrift van mijn brief aan het college onder de raadsleden te verspreiden en mij dit te bevestigen.

Met vriendelijke groet,
Vangoud Advocaten B.V.

M. Stokdijk
Advocaat

VANGOUD
advocaten voor vastgoed & overheid

Gemeente Arnhem
College van burgemeester en wethouders
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum	27 januari 2020
Onze referentie	20130100
Uw referentie	425363
Inzake	Spaander / Gemeente Arnhem
Doorkiesnummer	(026) 443 5020
E-mail	martine@vangoud.nl

Geacht college,

Op verzoek van Jeroen en Marloes Spaander reageer ik namens hen op uw brief d.d. 10 decemer jl met als onderwerp 'Visie op de nieuwe Haven'.

Cliënten hebben, als eigenaren van een woonschip, een ligplaatsvergunning en huurovereenkomst ten aanzien van een ligplaats die als ongewenst is bestempeld. Al jaren trachten cliënten de gemeente uitvoering te laten geven aan de toezegging van de gemeenteraad uit 2007 om binnen vijf jaar alternatieve ligplaatsen te creëren voor de ongewenste plekken. De toezegging is meermaals herhaald en bevestigd in rechterlijke uitspraken.

Nadat cliënten eerst hebben moeten concluderen dat de gemeente tussen 2007 en 2011 geen enkele inspanning heeft verricht om alternatieve ligplaatsen te creëren, hebben zij het gevoel dat zij vervolgens sinds 2011 aan het lijntje zijn gehouden, met als sluitstuk dat er nu aan de gemeenteraad wordt gevraagd om in te stemmen met een uitkoopregeling, die cliënten een volledige financiële schadeloosstelling zou moeten bieden.

Het steekt cliënten dat in uw brief is opgenomen dat al sinds 2014 duidelijk is dat er in Arnhem géén mogelijkheden zijn om nieuwe ligplaatsen te creëren. Voor zover u daarmee stelt dat u dat ook met cliënten heeft gecommuniceerd, betwisten zij dat uitdrukkelijk. Cliënten is ook na 2014 steeds voorgehouden dat er wordt gewerkt aan oplossingen en dat zij geduld moeten hebben. Voor hen is ook onbegrijpelijk dat zij, naar nu moet worden geconcludeerd, van 2014 tot 2019 kennelijk opnieuw zijn misleid, terwijl het voor de gemeente al die tijd al duidelijk zou zijn geweest dat er geen alternatieve mogelijkheden waren. Indien dat daadwerkelijk het geval zou zijn, is onbegrijpelijk waarom het dan tot 10 december jl. heeft moeten duren voordat het voornemen is uitgesproken om hen dan maar schadeloos te stellen.

Naar de stellige overtuiging van cliënten, is het dan ook niet juist dat er geen alternatieve mogelijkheden zijn. Die mogelijkheden zijn er wel en cliënten hebben u daarop ook steeds en uitvoerig gewezen. Met name de optie van een extra ligplaats in de Rosandepolder meteen links van de RWS kade en de optie van het creëren van 3 tot 6 ligplaatsen in de Defensiehaven,

behoeven in dit verband bijzondere aandacht. In het memo 'Voorgeschiedenis woonboten van 2000 tot heden' d.d. 10 december jl. concludeert u dat deze opties consequenties hebben voor de bedrijfsvoering van DNV-GL. Voor zover dat al juist zou zijn, betekent dat echter niet dat het onmogelijk is om daar ligplaatsen te creëren. Hooguit zou gesteld kunnen worden dat dit voor DNV-GL (gevoelsmatig) niet het meest wenselijke scenario is, maar gezien het feit dat de gemeente al sinds 2012 in gebreke blijft met het nakomen van haar toezegging uit 2007, is het de vraag in hoeverre er op dit moment nog ruimte is voor het laten meewegen van bepaalde niet onderbouwde wensen van derden.

Namens cliënten is begin 2018 nog toegelicht dat de locatie in de Rosandepolder de onherroepelijke bestemming 'Wonen-woonschepenligplaats' heeft, waardoor er bij recht en dus zonder planologische besluitvorming woonschepen afgemeerd kunnen worden. Daarbij is tevens toegelicht dat de bestemming Wonen niet dichter bij de Kemalocatie komt te liggen en er in planologisch opzicht dus niets verandert ten nadele van Kema en er ook geen sprake zal zijn van belemmering van de bedrijfsvoering van Kema. De toelichting in het memo van 10 december jl. overtuigt bij deze stand van zaken op geen enkele wijze van (steekhoudende) bezwaren van en consequenties voor DNV-GL, die verbonden zouden kunnen zijn aan het toekennen van de betreffende ligplaats.

Met betrekking tot de opties in de Defensiehaven geldt eveneens dat niet blijkt van steekhoudende bezwaren tegen het creëren van ligplaatsen. In het raadsbesluit uit 2012 werd niet eens gewag gemaakt van de belangen van Kema / DNV-GL, terwijl nadrukkelijk wel andere consequenties zijn benoemd ten aanzien van het creëren van ligplaatsen in de Defensiehaven, tot het onderzoeken waarvan de raad opdracht heeft gegeven en budget beschikbaar heeft gesteld.

Ten aanzien van de aangedragen oplossing in Meinerswijk, wordt in het memo van 10 december jl. aangegeven dat het door het college in november 2019 vastgestelde ontwerpbestemmingsplan niet voorziet in nieuwe ligplaatsen. Ook dit gegeven is voor cliënten – gelet op de jarenlange zoektocht naar nieuwe ligplaatsen – onbegrijpelijk. De mogelijkheid om hier ligplaatsen te creëren is hiermee actief alsnog onmogelijk gemaakt door de gemeente.

In het raadsvoorstel 'Visie Nieuwe Haven' is verwoord dat de enige mogelijkheid om binnen Arnhem nog boten te verplaatsen is door bestaande ligplaatsen ergens anders in Arnhem aan te kopen en de boot die daar ligt – tegen bijkomende kosten – af te voeren. Daarbij is aangegeven dat een plek in bijvoorbeeld de Rosandepolder aanzienlijk meer waard is dan een plek aan de Westervoortsedijk en dat uit oogpunt van rechtsgelijkheid van een ruil van een onwenselijke ligplaats in de Nieuwe Haven voor een formeel bestemde definitieve plek ergens anders alleen sprake kan zijn als de waarde van de betreffende ligplaats vergelijkbaar is. Die stelling is onjuist, alleen al vanwege het feit dat in het recente verleden op kosten van de gemeente ook woonboten uit de ASM haven zijn verplaatst naar waardevollere plaatsen. Bovendien is onjuist dat een dergelijke verplaatsing 'in feite een vorm van schadeloosstelling is', zoals in het raadsvoorstel is verwoord. Een dergelijke verplaatsing is geen schadeloosstelling, maar zou na vele jaren eindelijk resulteren in de nakoming van de verplichting die gemeente al in 2007 op zich heeft genomen om te zorgen voor alternatieven voor de onwenselijke ligplaatsen.

Conclusie van cliënten is dan ook dat er ten aanzien van de mogelijke alternatieven geen sprake is (of is geweest) van 'onmogelijkheden', maar van 'onwil'. Gelet op de voorgeschiedenis van de woonbotenkwestie, zou er naar de mening van cliënten echter geen ruimte meer mogen zijn voor het laten meewegen van onwenselijkheden, met name niet wanneer deze niet deugdelijk kunnen worden onderbouwd en beargumenteerd.

Cliënten zijn dus teleurgesteld in het feit dat een uitkoopregeling kennelijk het enige voor de gemeente aanvaardbare alternatief is. Niettemin zijn zij bereid een serieus voorstel voor een uitkoopregeling in overweging te nemen. U geeft aan dat een volledige schadeloosstelling zal worden aangeboden, maar geeft vervolgens aan dat hierin de verkoopwaarde van de woonboot en de ligplaats zullen zijn begrepen, alsmede een vergoeding voor bijkomende kosten, zoals verhuiskosten. Cliënten gaan er zonder meer vanuit dat het aan te bieden voorstel de ligplaats wordt gewaardeerd als legale en gewenste ligplaats en dat er geen afslag zal plaatsvinden ten aanzien van de huidige onwenselijke situatie, die immers al bijna tien jaar geleden opgelost had moeten zijn. Daarnaast zal een volledige schadeloosstelling ook een component dienen te bevatten voor de inkomens- en/of financieringsschade die cliënten zullen lijden voor het realiseren van alternatieve woonruimte. Deze component ontbreekt in uw opsomming, maar gelet op het feit dat u herhaaldelijk uitspreekt dat het om een volledige schadeloosstelling zal gaan, zal ook deze component moeten worden meegenomen. Daarnaast dient er aandacht te zijn voor de materiële en immateriële schade die cliënten in de afgelopen vijf tot tien jaar hebben ondervonden door de situatie zoals die door de gemeente in strijd met zeer concrete toezeggingen al die jaren in stand is gehouden.

Hiermee rijst voor cliënten wel de vraag of het budget dat u de raad vraagt vrij te maken voor de uitkoopregeling, voldoende zal zijn om alle resterende woonbootbewoners met een ongewenste plek volledig schadeloos te kunnen stellen. Ook roept het de vraag op wat de situatie zal zijn indien het beschikbaar te maken budget onvoldoende zal blijken te zijn. De reden voor cliënten om een uitkoopregeling serieus in overweging te nemen, is dat de kwestie zich al veel te lang voortsleept en een ernstige wissel op cliënten trekt. Voorkomen dient te worden dat dit ook bij de uitwerking en afhandeling van de uitkoopregeling wederom het geval wordt.

Cliënten vernemen graag wanneer de raad over het voorstel zal vergaderen. Vooruitlopend daarop zal deze brief in ieder geval alvast in afschrift aan de raad worden verzonden. Nadat de raad een besluit heeft genomen, zullen cliënten ook formeel aangeven of zij in aanmerking willen komen voor de ligplaats aan de Westervoortsedijk. Vooralsnog houden zij alle opties open. Zij vertrouwen er bovendien graag op dat er ruimte zal zijn voor een open dialoog en onderhandeling over het te formuleren uitkoopvoorstel en dat hen niet het mes op de keel zal worden gezet in die onderhandelingen, welk gevoel cliënten wel krijgen waar u in uw brief melding maakt van de voorgenomen intrekking van de ligplaatsvergunning indien er geen overeenstemming wordt bereikt.

Hoogachtend,
Vangoud Advocaten B.V.

M. Stokdijk
Advocaat

https://youtu.be/mFily8Yq_3g

Van: Arnhems Peil [mailto:contact@arnhemspeil.nl]
Verzonden: maandag 3 februari 2020
Onderwerp: Inbreng Stichting Arnhems Peil & Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven voor de rondetafelgesprekken t.b.v. de "Visie Nieuwe Haven"

Geachte gemeenteraadsleden, fractievolgers en College van B&W,

Afgelopen vrijdagmiddag hebben we te horen gekregen dat de rondetafelgesprekken t.a.v. de “Visie Nieuwe Haven” aankomende woensdag avond behandeld gaat worden. Wij zouden graag vooraf aan de rondetafelgesprekken een aantal zaken inbrengen zodat u zich goed kunt voorbereiden. Alvast hartelijk dank dat u de tijd neemt om deze stukken door te lezen. We zouden het op prijs stellen als deze mail ook opgevoerd wordt bij de agendastukken t.b.v. de “Visie Nieuwe Haven”. Alvast hartelijk dank.

Inbreng video over het woonbotendossier m.b.t. de “Visie Nieuwe Haven”
Wij hebben door middel van een korte video onze inbreng voor de “Visie Nieuwe Haven” ingebracht waarbij u in een paar minuten het woonbotendossier m.b.t. de Nieuwe Haven voorbij ziet komen en zouden het op prijs stellen indien u de moeite neemt om deze te bekijken. We zouden het daarnaast op prijs stellen als de link naar de video wordt opgevoerd bij de stukken in de agenda: 2020-02-02-arnhemspeil-inbreng-video-woonbotendossier-gemeente-arnhem-tbv-behandeling-visie-nieuwe-haven

Inbreng van Goud advocatenkantoor m.b.t. de “Visie Nieuwe Haven”
Ons advocatenkantoor heeft op 29 januari een brief aan het College en de gemeenteraad verzonden met het verzoek om deze op te voeren als inbreng voor de behandeling van de “Visie Nieuwe Haven”. De griffie heeft bevestigd dat dit stuk opgevoerd is, deze was echter niet terug te zien in de stukken die betrekking hebben op de “Visie Nieuwe Haven”. Er is ons door de heer Kranenborg verzocht om de stukken via de mail aan u door te sturen zodat ze alsnog opgevoerd kunnen worden bij de stukken voor de “Visie Nieuwe Haven”.
Wij hebben deze zowel als bijlage en als link toegevoegd: 2020-01-27-vangoud-brief-inzake-raadsvoorstel-visie-nieuwe-haven-inzake-spaander-gemeente-arnhem.pdf

Reactie op de inbreng van de gemeente ambtenaren en het College
In de bijlage (en als link hierna) hebben we een reactie gegeven op de door het College en de verantwoordelijke gemeenteambtenaren aangedragen stukken. De belangrijkste punten uit onze reactie betreft de opsomming van punten die (bewust) niet mee zijn genomen, de reactie op de oplossingen die onterecht zijn afgewezen en daarnaast de mededeling dat we van mening zijn dat het College en de desbetreffende ambtenaren u en onze stadgenoten door middel van dit voorstel bewust in een risicovolle situatie plaatsen met mogelijk een groot aantal gewonden of erger en hoge schadeclaims als gevolg: 2020-02-03-arnhemspeil-awn-reactie-op-inbreng-college-en-ambtenaren-gemeente-arnhem-voor-de-rondetafelgesprekken-tav-de-visie-nieuwe-haven.pdf

Masterplan Eilanden 4.0 Stadsblokken Meinerswijk
Eind 2018 heeft Stichting Arnhems Peil het Masterplan 4.0 ingediend om daarmee alle problemen m.b.t. de woonboten, de jachthaven, de roei- en zeilvereniging en de waterscouting uit de Nieuwe Haven op te lossen. Indien de jachthaven, de roei- en zeilvereniging en de waterscouting verplaatst worden naar Meinerswijk (het grondgebied waar deze volgens ons plan geplaatst kunnen worden is nu van de gemeente Arnhem) dan kunnen de overgebleven woonboten aan de Westervoortsedijk geplaatst worden waar de overige woonboten met een woonbestemming ook liggen. De grootste risico’s zijn hiermee voorkomen en de ingang van de Nieuwe Haven wordt hierdoor ook nog eens 30

meter breder: 2018-11-09-arnhems-peil-masterplan-4-bestemmingsplan-gebiedsontwikkeling-stadsblokken-meinerswijk-gemeente-arnhem.pdf

Samenvattingen van de gemeentelijke stukken per onderwerp
Mocht u informatie zoeken over een bepaald onderwerp (zoals b.v. de inspannings- en resultaatverplichting of onze aangeboden 12 oplossingen) dan hebben wij hieronder de links beschikbaar gesteld naar de desbetreffende samenvattingen:

samenvatting-inspanning-en-resultaatverplichting-gemeente-arnhem-tbv-opleveren-gewenste-woonbootlocaties-mb

samenvatting-gemeentebestuur-arnhem-al-jaren-op-de-hoogte-van-verplichting-en-oplossing-stadsblokken-meiners

samenvatting-gemeentebestuur-arnhem-is-sinds-2004-bijna-jaarlijks-op-de-hoogte-gesteld-van-de-risicos-in-nieuwe

samenvatting-verplichting-gemeente-arnhem-uit-2007-om-binnen-5-jaar-gewenste-ligplaatsen-op-te-leveren-mbt-w

samenvatting-situatie-asm-en-nieuwe-haven-gecreeerd-door-gemeente-arnhem-en-wordt-bewust-in-stand-gehoude

samenvatting-alle-oplossingen-voor-gewenste-ligplaatsen-woonboten-nieuwe-haven-op-een-rij-gemeente-arnhem-v

samenvatting-overleg-gemeente-arnhem-raadsleden-mbt-woonbotendossier-zaaknr-ombudsman-2019-00843

Overige bronnen
Link naar onze video inbreng 2020-02-02-arnhemspeil-inbreng-video-woonbotendossier-gemeente-arnhem-tbv-behandeling-visie-nieuwe-haven
Link naar de inbreng van onze advocaat 2020-01-27-vangoud-brief-inzake-raadsvoorstel-visie-nieuwe-haven-inzake-spaander-gemeente-arnhem.pdf
Link naar ons Masterplan 4.0 2018-11-09-arnhems-peil-masterplan-4-bestemmingsplan-gebiedsontwikkeling-stadsblokken-meinerswijk-gemeente-arnhem.pdf

Met vriendelijke groet,
Jeroen & Marloes Spaander
www.arnhemspeil.nl

Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven (AWN),
Stichting Arnhems Peil,
Onszelf

VANGOUD
advocaten voor vastgoed & overheid

Gemeente Arnhem
t.a.v. de raadsgriffie
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum	27 januari 2020
Onze referentie	20130100
Uw referentie	Raadsvoorstel 'Visie Nieuwe Haven'
Inzake	Spaander / Gemeente Arnhem
Doorkiesnummer	(026) 443 5020
E-mail	martine@vangoud.nl

Geachte heer/mevrouw Kersten,

Vandaag heb ik namens de heer en mevrouw Spaander te Arnhem bijgaande brief aan het college van burgemeester en wethouders toegezonden.

Met het oog op de naderende behandeling van het raadsvoorstel 'Visie Nieuwe Haven' verzoek ik u namens mijn cliënten vriendelijk om een afschrift van mijn brief aan het college onder de raadsleden te verspreiden en mij dit te bevestigen.

Met vriendelijke groet,
Vangoud Advocaten B.V.

M. Stokdijk
Advocaat

VANGOUD
advocaten voor vastgoed & overheid

Gemeente Arnhem
College van burgemeester en wethouders
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum	27 januari 2020
Onze referentie	20130100
Uw referentie	425363
Inzake	Spaander / Gemeente Arnhem
Doorkiesnummer	(026) 443 5020
E-mail	martine@vangoud.nl

Geacht college,

Op verzoek van Jeroen en Marloes Spaander reageer ik namens hen op uw brief d.d. 10 decemer jl met als onderwerp 'Visie op de nieuwe Haven'.

Cliënten hebben, als eigenaren van een woonschip, een ligplaatsvergunning en huurovereenkomst ten aanzien van een ligplaats die als ongewenst is bestempeld. Al jaren trachten cliënten de gemeente uitvoering te laten geven aan de toezegging van de gemeenteraad uit 2007 om binnen vijf jaar alternatieve ligplaatsen te creëren voor de ongewenste plekken. De toezegging is meermaals herhaald en bevestigd in rechterlijke uitspraken.

Nadat cliënten eerst hebben moeten concluderen dat de gemeente tussen 2007 en 2011 geen enkele inspanning heeft verricht om alternatieve ligplaatsen te creëren, hebben zij het gevoel dat zij vervolgens sinds 2011 aan het lijntje zijn gehouden, met als sluitstuk dat er nu aan de gemeenteraad wordt gevraagd om in te stemmen met een uitkoopregeling, die cliënten een volledige financiële schadeloosstelling zou moeten bieden.

Het steekt cliënten dat in uw brief is opgenomen dat al sinds 2014 duidelijk is dat er in Arnhem géén mogelijkheden zijn om nieuwe ligplaatsen te creëren. Voor zover u daarmee stelt dat u dat ook met cliënten heeft gecommuniceerd, betwisten zij dat uitdrukkelijk. Cliënten is ook na 2014 steeds voorgehouden dat er wordt gewerkt aan oplossingen en dat zij geduld moeten hebben. Voor hen is ook onbegrijpelijk dat zij, naar nu moet worden geconcludeerd, van 2014 tot 2019 kennelijk opnieuw zijn misleid, terwijl het voor de gemeente al die tijd al duidelijk zou zijn geweest dat er geen alternatieve mogelijkheden waren. Indien dat daadwerkelijk het geval zou zijn, is onbegrijpelijk waarom het dan tot 10 december jl. heeft moeten duren voordat het voornemen is uitgesproken om hen dan maar schadeloos te stellen.

Naar de stellige overtuiging van cliënten, is het dan ook niet juist dat er geen alternatieve mogelijkheden zijn. Die mogelijkheden zijn er wel en cliënten hebben u daarop ook steeds en uitvoerig gewezen. Met name de optie van een extra ligplaats in de Rosandepolder meteen links van de RWS kade en de optie van het creëren van 3 tot 6 ligplaatsen in de Defensiehaven,

behoeven in dit verband bijzondere aandacht. In het memo 'Voorgeschiedenis woonboten van 2000 tot heden' d.d. 10 december jl. concludeert u dat deze opties consequenties hebben voor de bedrijfsvoering van DNV-GL. Voor zover dat al juist zou zijn, betekent dat echter niet dat het onmogelijk is om daar ligplaatsen te creëren. Hooguit zou gesteld kunnen worden dat dit voor DNV-GL (gevoelsmatig) niet het meest wenselijke scenario is, maar gezien het feit dat de gemeente al sinds 2012 in gebreke blijft met het nakomen van haar toezegging uit 2007, is het de vraag in hoeverre er op dit moment nog ruimte is voor het laten meewegen van bepaalde niet onderbouwde wensen van derden.

Namens cliënten is begin 2018 nog toegelicht dat de locatie in de Rosandepolder de onherroepelijke bestemming 'Wonen-woonschepenligplaats' heeft, waardoor er bij recht en dus zonder planologische besluitvorming woonschepen afgemeerd kunnen worden. Daarbij is tevens toegelicht dat de bestemming Wonen niet dichter bij de Kemalocatie komt te liggen en er in planologisch opzicht dus niets verandert ten nadele van Kema en er ook geen sprake zal zijn van belemmering van de bedrijfsvoering van Kema. De toelichting in het memo van 10 december jl. overtuigt bij deze stand van zaken op geen enkele wijze van (steekhoudende) bezwaren van en consequenties voor DNV-GL, die verbonden zouden kunnen zijn aan het toekennen van de betreffende ligplaats.

Met betrekking tot de opties in de Defensiehaven geldt eveneens dat niet blijkt van steekhoudende bezwaren tegen het creëren van ligplaatsen. In het raadsbesluit uit 2012 werd niet eens gewag gemaakt van de belangen van Kema / DNV-GL, terwijl nadrukkelijk wel andere consequenties zijn benoemd ten aanzien van het creëren van ligplaatsen in de Defensiehaven, tot het onderzoeken waarvan de raad opdracht heeft gegeven en budget beschikbaar heeft gesteld.

Ten aanzien van de aangedragen oplossing in Meinerswijk, wordt in het memo van 10 december jl. aangegeven dat het door het college in november 2019 vastgestelde ontwerpbestemmingsplan niet voorziet in nieuwe ligplaatsen. Ook dit gegeven is voor cliënten – gelet op de jarenlange zoektocht naar nieuwe ligplaatsen – onbegrijpelijk. De mogelijkheid om hier ligplaatsen te creëren is hiermee actief alsnog onmogelijk gemaakt door de gemeente.

In het raadsvoorstel 'Visie Nieuwe Haven' is verwoord dat de enige mogelijkheid om binnen Arnhem nog boten te verplaatsen is door bestaande ligplaatsen ergens anders in Arnhem aan te kopen en de boot die daar ligt – tegen bijkomende kosten – af te voeren. Daarbij is aangegeven dat een plek in bijvoorbeeld de Rosandepolder aanzienlijk meer waard is dan een plek aan de Westervoortsedijk en dat uit oogpunt van rechtsgelijkheid van een ruil van een onwenselijke ligplaats in de Nieuwe Haven voor een formeel bestemde definitieve plek ergens anders alleen sprake kan zijn als de waarde van de betreffende ligplaats vergelijkbaar is. Die stelling is onjuist, alleen al vanwege het feit dat in het recente verleden op kosten van de gemeente ook woonboten uit de ASM haven zijn verplaatst naar waardevollere plaatsen. Bovendien is onjuist dat een dergelijke verplaatsing 'in feite een vorm van schadeloosstelling is', zoals in het raadsvoorstel is verwoord. Een dergelijke verplaatsing is geen schadeloosstelling, maar zou na vele jaren eindelijk resulteren in de nakoming van de verplichting die gemeente al in 2007 op zich heeft genomen om te zorgen voor alternatieven voor de onwenselijke ligplaatsen.

Conclusie van cliënten is dan ook dat er ten aanzien van de mogelijke alternatieven geen sprake is (of is geweest) van 'onmogelijkheden', maar van 'onwil'. Gelet op de voorgeschiedenis van de woonbotenkwestie, zou er naar de mening van cliënten echter geen ruimte meer mogen zijn voor het laten meewegen van onwenselijkheden, met name niet wanneer deze niet deugdelijk kunnen worden onderbouwd en beargumenteerd.

Cliënten zijn dus teleurgesteld in het feit dat een uitkoopregeling kennelijk het enige voor de gemeente aanvaardbare alternatief is. Niettemin zijn zij bereid een serieus voorstel voor een uitkoopregeling in overweging te nemen. U geeft aan dat een volledige schadeloosstelling zal worden aangeboden, maar geeft vervolgens aan dat hierin de verkoopwaarde van de woonboot en de ligplaats zullen zijn begrepen, alsmede een vergoeding voor bijkomende kosten, zoals verhuiskosten. Cliënten gaan er zonder meer vanuit dat het aan te bieden voorstel de ligplaats wordt gewaardeerd als legale en gewenste ligplaats en dat er geen afslag zal plaatsvinden ten aanzien van de huidige onwenselijke situatie, die immers al bijna tien jaar geleden opgelost had moeten zijn. Daarnaast zal een volledige schadeloosstelling ook een component dienen te bevatten voor de inkomens- en/of financieringsschade die cliënten zullen lijden voor het realiseren van alternatieve woonruimte. Deze component ontbreekt in uw opsomming, maar gelet op het feit dat u herhaaldelijk uitspreekt dat het om een volledige schadeloosstelling zal gaan, zal ook deze component moeten worden meegenomen. Daarnaast dient er aandacht te zijn voor de materiële en immateriële schade die cliënten in de afgelopen vijf tot tien jaar hebben ondervonden door de situatie zoals die door de gemeente in strijd met zeer concrete toezeggingen al die jaren in stand is gehouden.

Hiermee rijst voor cliënten wel de vraag of het budget dat u de raad vraagt vrij te maken voor de uitkoopregeling, voldoende zal zijn om alle resterende woonbootbewoners met een ongewenste plek volledig schadeloos te kunnen stellen. Ook roept het de vraag op wat de situatie zal zijn indien het beschikbaar te maken budget onvoldoende zal blijken te zijn. De reden voor cliënten om een uitkoopregeling serieus in overweging te nemen, is dat de kwestie zich al veel te lang voortsleept en een ernstige wissel op cliënten trekt. Voorkomen dient te worden dat dit ook bij de uitwerking en afhandeling van de uitkoopregeling wederom het geval wordt.

Cliënten vernemen graag wanneer de raad over het voorstel zal vergaderen. Vooruitlopend daarop zal deze brief in ieder geval alvast in afschrift aan de raad worden verzonden. Nadat de raad een besluit heeft genomen, zullen cliënten ook formeel aangeven of zij in aanmerking willen komen voor de ligplaats aan de Westervoortsedijk. Vooralsnog houden zij alle opties open. Zij vertrouwen er bovendien graag op dat er ruimte zal zijn voor een open dialoog en onderhandeling over het te formuleren uitkoopvoorstel en dat hen niet het mes op de keel zal worden gezet in die onderhandelingen, welk gevoel cliënten wel krijgen waar u in uw brief melding maakt van de voorgenomen intrekking van de ligplaatsvergunning indien er geen overeenstemming wordt bereikt.

Hoogachtend,
Vangoud Advocaten B.V.

M. Stokdijk
Advocaat

Geachte Raadsleden en Burgermeester & Wethouders,

Hieronder hebben we een reactie gegeven op de door het College en de verantwoordelijke gemeenteambtenaren aangedragen stukken. De belangrijkste punten uit onze reactie betreft de opsomming van punten die niet mee zijn genomen, de reactie op de oplossingen die onterecht zijn afgewezen en daarnaast de mededeling dat we van mening zijn dat het College en de desbetreffende ambtenaren u en onze stadgenoten door middel van dit voorstel in een risicovolle situatie plaatsen met mogelijk een groot aantal gewonden of erger en hoge schadeclaims als gevolg.

Behandeladvies 5 februari 2020, informatieve behandeling

In het behandeladvies staat de volgende zin opgenomen: *"De watersportverenigingen Jason en Miguel Pro kunnen wel in de Nieuwe Haven blijven, wel moeten er mogelijk aanvullende veiligheidsmaatregelen genomen worden."*

Het advies en voorstel van het College gaat er vanuit dat de jachthaven met watersportverenigingen en de scouting veilig in de Nieuwe Haven kunnen blijven terwijl de veiligheidsrapporten van de afgelopen jaren en de meerdere aanvaringen precies het tegenovergestelde aangeven. 18 september 2018 is er zelfs door middel van de Nota Nautische veiligheid Nieuwe Haven opdracht gegeven naar aanleiding van die veiligheidsrapportages en aanvaringen om vooruitlopend op de definitieve veiligheidsmaatregelen alvast tijdelijke maatregelen te nemen in de vorm van het slaan van palen voor de jachthaven. Deze opdracht is meer dan een jaar later nog steeds niet uitgevoerd ondanks de volgende conclusie van het laatste veiligheidsrapport:

> *"In de haven hebben zich de afgelopen 15 jaar 59 geregistreerde incidenten voorgedaan. Er zijn nog geen grote persoonlijke ongevallen voorgekomen. Wel zijn er al enkele lichtgewonden gevallen… Beroepsvaartuigen hebben beperkte ruimte voor het manoeuvreren in de havenmond. De hoek van de havenmond ten opzichte van de rivier in combinatie met stroming en wind zorgt ervoor dat het in- en uitvaren van de haven bovengemiddeld complex is. In de havenmond ontbreekt een veiligheidsstrook als onderdeel van de vaarweg. De veiligheidsstrook wordt momenteel bezet door de jachthavens. Het is circa 10 keer voorgekomen dat een vaartuig de jachthaven heeft geramd. Hierbij zijn al meerdere jachten zwaar beschadigd en men mag van geluk spreken dat nog geen ernstig gewonden of doden zijn gevallen."*

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2018-09-18-gemeente-arnhem-raadsbesluit-en-brief-van-college-burgemeester-en-wethouders-inclusief-rapport-actualisatie-onderzoek-veiligheid-nieuwe-haven.pdf

Aanvaring Jachthaven Jason in 2009

Aanvaring Jachthaven Jason in 2016

Het is voor ons niet te bevatten dat dit het advies van het College betreft terwijl er meerdere onafhankelijke veiligheidsrapportages zijn opgeleverd waarin de jachthavens met de bijbehorende watersportverenigingen als grootste gevaar worden aangemerkt met een risico op ernstige gewonden of doden als zeer reële optie. Die watersportverenigingen bestaan grotendeels uit jongeren en in de ingang van de Nieuwe Haven zwemmen de hele zomer door jongeren die bij de jachthaven of de verenigingen horen. Het laatste veiligheidsrapport is zeer duidelijk over de consequenties en mogelijke oplossingen. Die aangeboden oplossingen zouden alle veiligheidsproblemen in de Nieuwe Haven in 1x oplossen:

> *"Het grootste veiligheidsrisico bevindt zich in de monding en het toeleiding kanaal van de haven. Het manoeuvreren bij het in- en uitvaren van grote schepen, in combinatie met de aanwezige jachthaven en kano- en roeivereniging, brengt flinke risico's met zich mee."*
>
> *"De havenmond is circa **90 meter breed** van oever tot oever. In de havenmond bevinden zich de jachthavens Jason en Valkenburg. Door de aanwezigheid van de jachthavens blijft een breedte van **40 meter over** in de havenmond. Het in- en uitvaren van de haven is bovengemiddeld complex als gevolg van de beperkte breedte en de hoek ten opzichte van de rivier in combinatie met de stroming op de Nederrijn en de wind."*
>
> *"Vooral de combinatie van kleine recreatievaartuigen, zoals roeiboten en zeilboten, met grote beroepsvaartuigen leidt tot gevaarlijke situaties."*
>
> Voorstel in het laatste veiligheidsrapport voor een tijdelijke oplossing (nog steeds niet uitgevoerd!):
> *"Omdat het gaat om grote risico's hebben wij, na kennisgeving van het onderzoek, opdracht gegeven om alvast enkele maatregelen uit te voeren… Als tweede laten wij palen plaatsen voor de jachthaven van Jason… Met deze maatregelen worden de grootste risico's op korte termijn verkleind."*
>
> Voorstel in het laatste veiligheidsrapport voor een permanente oplossing:
> *"De roei- en zeilvereniging zouden verplaatst kunnen worden naar: - Meinerswijk: in de nevengeul kunnen zij in alle rust en veiligheid roeien en zeilen - Rosandepolder: op deze plas kan veilig geoefend worden met roei en zeilboten en rustiger vaarwater op de rivier is binnen handbereik"*
>
> *"De scouting zou verplaatst kunnen worden naar: - Defensiehaven, waar al een andere scoutinggroep aanwezig is - Meinerswijk: in de nevengeul kunnen zij in alle rust en veiligheid roeien en zeilen - Oude haven: indien de Oude Haven gerealiseerd wordt kan hier ook ruimte komen voor de scouting"*
>
> *"De jachthavens met motorboten kunnen verplaatst worden naar: - De ASM haven - Oude haven: het uitgraven van de Oude haven die vroeger op de plaats van de Blauwe golven aanwezig was zorgt voor een mooi beeld en recreatie dicht bij de stad - Rosandepolder: op de locatie waar nu een kade aanwezig is kan een jachthaven geplaatst worden"*

In het veiligheidsrapport wordt al voorgesteld om zowel de roei- en zeilvereniging als ook de waterscouting te verplaatsen naar Meinerswijk of de Rosandepolder. Ons Masterplan 4.0 (zie uitleg hieronder) gaat er vanuit dat alle watergebonden recreatiefuncties verplaatst worden naar Meinerswijk maar de Rosandepolder is natuurlijk ook een goed plan.

Masterplan Eilanden 4.0 Stadsblokken Meinerswijk
Eind 2018 heeft Stichting Arnhems Peil het Masterplan 4.0 ingediend om daarmee alle problemen m.b.t. de woonboten, de jachthaven, de roei- en zeilvereniging en de waterscouting uit de Nieuwe Haven op te lossen. Indien de jachthaven, de roei- en zeilvereniging en de waterscouting verplaatst worden naar Meinerswijk (het grondgebied waar deze volgens ons plan geplaatst kunnen worden is nu van de gemeente Arnhem) dan kunnen de overgebleven woonboten aan de Westervoortsedijk geplaatst worden waar de overige woonboten met een woonbestemming ook liggen. De grootste risico's zijn hiermee voorkomen en de ingang van de Nieuwe Haven wordt hierdoor ook nog eens 30 meter breder: 2018-11-09-arnhems-peil-masterplan-4-bestemmingsplan-gebiedsontwikkeling-stadsblokken-meinerswijk-gemeente-arnhem.pdf

Raadsvoorstel "Visie Nieuwe Haven"

Het raadsvoorstel bevat de volgende zinnen:

> *"Voor de watersportverenigingen Jason en Miguel Pro ligt het vraagstuk van de nautische veiligheid anders dan voor de woonboten, onder meer omdat de veiligheid voor sporters en recreanten verbeterd kan worden door het aanpassen van gedrag… De effectieve maatregelen die op korte termijn zijn te nemen, zijn onder andere het afschermen van de jachthaven door middel van beschermpalen en het blijven voorlichten van gebruikers."*

Het raadsvoorstel verzuimt te vermelden dat er al sinds 2004 minimaal 27x gewaarschuwd is door middel van onafhankelijke veiligheidsrapporten, raadsstukken, memo's en juridische documenten voor de risico's en gevaren in de Nieuwe Haven o.a. m.b.t. de roei- & zeilvereniging en sinds een paar jaar ook voor de waterscouting en dat er in 2018 al een uitgebreid veiligheidsrapport is uitgebracht waarin heel duidelijk wordt aangegeven dat het een wonder is dat er nog geen ernstige gewonden of doden zijn gevallen.

De opdracht tot het plaatsen van de palen voor de jachthaven was in 2018 juist een zeer noodzakelijk tijdelijk voorstel om het aanzienlijke en reële gevaar op ernstig gewonden of erger te voorkomen in afwachting van een definitieve oplossing. Dit huidige voorstel van het College is dusdanig naïef en gevaarlijk dat het College hiermee mensen levens in gevaar brengt. De laatste drie aanvaringen met grote schade betroffen allen technische problemen van b.v. de stuurinrichting of boegschroef van een olietanker en vrachtschepen. Dit is niet te verhelpen met *"aanpassen van gedrag" of "voorlichten van gebruikers"*. Zelfs het plaatsen van de palen wordt door de meesten in de haven afgedaan als een onzinnige oplossing. De palen zouden van een dusdanige grote moeten worden om een olietanker of vrachtschip op te vangen dat het de doorgang naar de steigers onmogelijk zou maken voor de plezierjachten. Daarnaast schuilt het grootste gevaar volgens het laatste veiligheidsrapport juist bij het gezamenlijk gebruiken van de haveningang: *"Vooral de combinatie van kleine recreatievaartuigen, zoals roeiboten en zeilboten, met grote beroepsvaartuigen leidt tot gevaarlijke situaties."*

Het raadsvoorstel bevat vervolgens de volgende pertinente onjuistheid:

> *"Al in 2014 is echter definitief vastgesteld dat er géén mogelijkheden zijn voor nieuw te creëren ligplaatsen in Arnhem. Die situatie is niet veranderd."*

De bovenstaande zin heeft enkel als doel om de gemeenteraad te overtuigen dat er geen andere opties meer zouden zijn zodat zij voor dit voorstel stemmen, om de prijs voor het uitkoopbod te drukken en alvast ter voorbereiding op de schadeclaims en rechtszaken die zullen volgen.

Voor de onderbouwing van onze vorige stellingen verwijzen we eerst naar onze voorgestelde mogelijkheden voor extra gewenste ligplaatsen aan de Westervoortsedijk op de locatie voor woonboten die nu voor wonen bestemd zijn. 2014-02-07-voorstel-awn-beschikbare-woonbootlocaties-met-woonbestemming-uitbreiden-op-kopen-westervoortsedijk-arnhem.pdf

Locaties aan de Westervoortsedijk

Zoals u kunt lezen in het stuk waar de vorige link naar verwijst hebben we sinds 2013 de mogelijkheid aangedragen om door aanschaf van een ligplaats in het rijtje met gewenste woonboten meerdere ligplaatsen te creëren. Het was zelfs niet per se nodig om een ligplaats aan te schaffen om die extra ligplaatsen te creëren zoals u in onze voorstellen heeft kunnen lezen. Die opties hebben we in 2014, 2016, 2018 en in 2019 wederom voorgesteld en op 2 december 2019 kregen we een bedankje van de heer Thor Smits dat ze ons voorstel ook daadwerkelijk hebben uitgevoerd. Er waren dus sinds 2014 wel mogelijkheden.

Locaties in de Rosandepolder en de Defensiehaven

In het bijgevoegde aangepaste feitenrelaas van de heer Thor Smits is bij de mogelijke ligplaatsoptie in de Rosandepolder naast de RWS-kade de reden voor afwijzen van de voorgestelde locatie het volgende aangegeven:

> *"Het creëren van extra ligplaatsen heeft - naast andere bezwaren- consequenties voor de huidige en toekomstige bedrijfsvoering van DNV-GL. De raad heeft, eveneens in het besluit van 2012, bepaald dat een eventuele uitbreiding van woonboten de bedrijfsvoering van DNV-GL [voormalig KEMA] niet in gevaar mag brengen."*

Ons advocatenkantoor heeft al sinds 2016 bij de gemeente Arnhem, het College van B&W en de raadsleden kenbaar gemaakt dat het toekennen van die ene extra ligplaats in de Rosandepolder geen consequenties heeft voor DNV-GL/KEMA, dat er in planologisch opzicht niets veranderd en dat Rijkswaterstaat al jaren toestemming heeft gegeven voor deze ene extra ligplaatslocatie.

De heer Smits en voorheen de heer Kalsbeek geven een verkeerd beeld van de situatie met een besluit dat gebaseerd is op het voorstel om op die locatie de woonbotensteiger voor 7 woonboten te plaatsen. Dat besluit is destijds afgewezen omdat die steiger voor meerdere woonboten te lang zou worden en daardoor wel in de zone van de DNV-GL/KEMA zou komen. Voor ons voorstel voor die ene ligplaats zijn dat besluit en die consequenties niet van toepassing.

> *"Deze locatie in de Rosandepolder heeft op grond van het onherroepelijke bestemmingsplan Rivierenzone 2013 reeds de bestemming 'Wonen - woonschepenligplaats'. De gemeente kan daar dus bij recht (zonder nadere planologische besluitvorming) woonschepen afmeren. De bestemming Wonen komt niet dichterbij te liggen bij de Kema locatie, dus in planologisch opzicht verandert er niets te nadele van Kema. Het verlenen van een ligplaatsvergunning zal voor Kema dus ook geen enkele belemmering opleveren in de bedrijfsvoering. Rijkswaterstaat heeft al toestemming verleend t.b.v. het creëren van de desbetreffende locatie. De breedte van de zone met deze bestemming is ruim 32 meter."*

Deze uitleg geldt ook voor de drie (max 6) mogelijke ligplaatsen in de Defensiehaven.

2020-01-27-goudadvocaten-reactie-aan-burgermeester-en-wethouders-en-raadsleden-op-definitieve-versie-visie-nieuwe-haven-woonbotendossier.pdf

2018-04-23-gemeente-arnhem-weigert-reactie-mbt-door-woonbootbewoner-nieuwe-haven-aangedragen-oplossing-tav-ligplaats-aan-rws-kade-rosandepolder.pdf

2016-07-12-rechtbank-gelderland-zaak-20130100-woonbootbewoner-nieuwe-haven-arnhem-aanvulling-gronden-zaaknummer-arn-16-2409-veror.pdf

Locaties in Meinerswijk

In de het document met de "voorgeschiedenis" (het aangepaste feitenrelaas) geeft de heer Thor Smits aan dat de kaders die de raad heeft gesteld, bepalen dat er geen ligplaatsen in Meinerswijk worden opgenomen waarmee alle aangedragen mogelijkheden in Meinerswijk van tafel worden geveegd. Ons advocatenkantoor heeft al aangegeven dat gezien de inspannings- en resultaatverplichting uit 2007 de gemeenteraad hiermee wederom haar verplichtingen uit de weg gaat.

De uitspraak over die zogenaamde keuze van de gemeenteraad over het uitsluiten van woonbootlocaties in Meinerswijk waar de heer Thor Smits naar verwijst is echter gebaseerd op 1 enkele zin die woonboten niet per definitie uitsluit:

> *"Bovendien worden bestaande en nieuwe oevers publiek domein, dus géén plek voor privé-tuinen of extra woonschepen"*

Alle woonschepen op de huidige ongewenst verklaarde ligplaatsen in de Nieuwe Haven hebben op dit moment een publiekelijk toegankelijke ingang. We gaan er vanuit dat het dan ook geen vereiste zou zijn dat op de nieuw te creëren locaties in Meinerswijk de toegang tot de woonboten privé terrein dient te worden en we beschouwen dit besluit dan ook als een drogreden met als doel om woonschepen te weren in het bestemmingsplan. Zoals onze advocaat in haar inbreng op de "Visie Nieuwe Haven" al heeft aangegeven zou de gemeenteraad zich hiermee aan haar verplichtingen uit 2007 onttrekken met alle juridische gevolgen van dien. Wij zijn van mening dat de gemeenteraad ook de geloofwaardigheid van onze stad aantast indien ze haar afspraken uit 2007 niet nakomt terwijl die mogelijkheid er wel is en de consequentie is dat Arnhemmers er niet meer vanuit kunnen gaan dat het bestuur van onze stad zich aan haar afspraken houdt als het er op aankomt.

Daarnaast staat heel Stadsblokken / Meinerswijk op dit moment stil en ziet het er niet naar uit dat er de komende jaren gebouwd mag worden. Ons voorstel is om naast het ontwikkelen van een aantal woonbootlocaties in Meinerswijk voor woonboten uit de Nieuwe Haven om de geplande huizen die op het "Eiland" gebouwd zouden worden door de projectontwikkelaar (KWP) te vervangen voor zeer luxe woonboten. Hiermee wordt er geen schade veroorzaakt aan de natuur en kan de bouw van de huizen op een andere locatie geschieden. Een luxe woonboot op zo'n locatie zal waarschijnlijk net zoveel opbrengen als de geplande woningen die nu niet gebouwd mogen worden. Ons plan lost alle problemen in 1x op.

Omruil Jachthaven Jason met de woonbotensteiger in de Nieuwe Haven

In het "voorgeschiedenis" document wordt onterecht gesuggereerd dat het omwisselen van de jachthaven met de woonbotensteiger geen oplossing biedt. Dit is onterecht omdat de consequenties m.b.t. de vergunningverlening voor de bedrijven met dit plan wordt opgelost, de woonboten komen op een voor wonen bestemde locatie te liggen en de ingang van de Nieuwe Haven wordt 30 meter breder.

Locaties in de Bijland of Lobith

In het haalbaarheidsonderzoek van de gemeente Arnhem van 11 maart 2014 is de volgende zin opgenomen:

> *"Op middellange termijn (3 tot 5 jaar) kan de locatie 'de Bijland' en/of de huidige vluchthaven Lobith in de gemeente Rijnwaarde een oplossing kunnen bieden"*

De heer Thor Smits schrijft hierover in zijn aangepaste versie van het feitenrelaas (voorgeschiedenis) het volgende:

> *"Het is niet aan de gemeente Arnhem om ligplaatsen te realiseren of aan te kopen in een andere gemeente."*

De gemeente Arnhem heeft in 2013 ook contact opgenomen met andere gemeentes om mogelijkheden te bespreken gewenste woonbootlocaties te regelen. De minimale inspanning die de gemeente Arnhem op dit moment zou kunnen verrichten is actief het gesprek aangaan met de verantwoordelijke gemeentes voor Bijland en Lobith om de mogelijkheden die in 2014 door de gemeente zijn aangehaald, te bespreken.

Bovenstaande opsomming van de afgelopen 2,5 pagina laat zien dat er veel mogelijkheden zijn voor de woonboten van de Nieuwe Haven. Uitkoop is dus niet de enige optie. Dit wordt nu wel zo gepresenteerd.

In het Raadsvoorstel "Visie Nieuwe Haven" zijn de volgende zinnen opgenomen waarop we kort willen reageren:

> *"Uit oogpunt van rechtsgelijkheid kan van een ruil van een onwenselijke ligplaats in de Nieuwe Haven voor een formeel bestemde definitieve plek ergens anders (in feite een vorm van schadeloosstelling) alleen sprake zijn als de waarde van de betreffende ligplaats vergelijkbaar is."*

Zoals ons advocatenkantoor heeft aangeven is deze bovenstaande zin niet op de werkelijkheid gebaseerd. De inspannings- en resultaatverplichting is niet gebaseerd op waarde van de huidige locatie van de ongewenst verklaarde ligplaatsen. Indien dat het geval was geweest dan had het voorstel van de gemeente Arnhem om zeven van onze woonboten te verplaatsen naar de woonbotensteiger in de Rosandepolder ook geen kans van slagen gehad. Daarnaast zijn er eerder wel degelijk woonboten naar een betere locatie verplaatst die ook nog eens speciaal voor de desbetreffende woonbootbewoners is aangelegd (zoals de 2 woonboten bij de Preats).

> *"Er volgt een aanbieding tot aankoop van de ligplaats en woonboot, danwel alleen een aanbieding voor de aankoop van de ligplaats. Immers, het staat de eigenaar vrij de woonboot, zonder ligplaatsvergunning van de gemeente Arnhem, aan de markt aan te bieden."*

Een woonboot zonder ligplaats heeft nagenoeg geen waarde en dit is dus geen valide optie.

> *"Met het intrekken van de vergunning vervalt tevens van rechtswege de huurovereenkomst en liggen de woonboten illegaal in de Nieuwe Haven. Voor zover deze niet door de eigenaren worden verwijderd zal de gemeente Arnhem moeten handhaven."*

Met de zin hierboven wordt de woonbootbewoners het mes op de keel gezet. Wij hebben rechtmatig verkregen geluidsopnames van de twee gesprekken van anderhalf uur met Thor Smits waarin hij heel duidelijk en uitgebreid bevestigd heeft dat het niet nakomen van de verplichtingen een bewuste keuze is geweest vanuit financieel oogpunt. De opnames mogen in een rechtszaak gebruikt worden.

Bijlage 2 - Voorgeschiedenis woonboten en de zoektocht naar nieuwe locaties

In de voorgeschiedenis (laatste versie van het feitenrelaas van Thor Smits) ontbreken meerdere zaken waar we in onze uitgebreide reactie van 10 oktober 2019 op zijn vorige versie van het feitenrelaas van 29 april 2019 ook al gewezen hebben. Hieronder een aantal hoofdpunten die niet benoemd zijn:

- De resultaatverplichting voor de gemeente Arnhem heeft de heer Thor Smits in 2011 in een vorige beschrijving van de voorgeschiedenis veel duidelijker dan nu verwoord:
  "Pas in juli 2012 moet er vooruitzicht op een alternatieve ligplaats bestaan. Dat alle schepen die nu een vergunning hebben uiteindelijk ergens een ligplaats moeten hebben kan zonder meer als resultaatverplichting voor de gemeente worden opgevat."

- Naast de resultaatverplichting voor het creëren van 35 ligplaatsen in Meinerswijk is er ook een raadsopdracht van een paar maanden later voor het uitvoeren van deze resultaatverplichting.

- De opdracht en het budget om de ligplaatsen in de Defensiehaven te realiseren, waren al verstrekt en zijn later weer ingetrokken. Het intrekken is zonder een planologische of juridische onderbouwing uitgevoerd.

- Doordat het beschikbare budget om de resultaatverplichting na te komen, is ingetrokken heeft gemeente Arnhem meerdere mogelijkheden om gewenste ligplaatsen te creëren, niet kunnen uitvoeren.

- Er hebben de afgelopen 15 jaar 60 incidenten waarvan 15 aanvaringen plaatsgevonden waarvan 10 alleen al bij de jachthaven in de Nieuwe Haven.

- De interventie van de Nationale Ombudsman in het woonbotendossier is ook hier niet benoemd.

https://www.arnhemspeil.nl/docs/2019-10-10-arnhemspeil-reactie-aan-gemeente-arnhem-mbt-memo-feitenrelaas-inventarisatie-onderzochte-woonbootlocaties-van-2000-tot-heden.pdf

Hoogachtend en met vriendelijke groet,
Jeroen & Marloes Spaander

Namens de Actiegroep Woonboten Nieuwe haven (AWN) &
Stichting Arnhems Peil (NAP)

+31 (0) 6 2888 3999
www.arnhemspeil.nl

Bronnen

Link naar de inbreng van onze advocaat
2020-01-27-vangoud-brief-inzake-raadsvoorstel-visie-nieuwe-haven-inzake-spaander-gemeente-arnhem.pdf

Link naar onze video inbreng
2020-02-02-arnhemspeil-inbreng-video-woonbotendossier-gemeente-arnhem-tbv-behandeling-visie-nieuwe-haven

Link naar ons Masterplan 4.0
2018-11-09-arnhems-peil-masterplan-4-bestemmingsplan-gebiedsontwikkeling-stadsblokken-meinerswijk-gemeente-arnhem.pdf

Links naar de samenvattingen van de gemeentelijke documentatie per onderwerp:

samenvatting-inspanning-en-resultaatverplichting-gemeente-arnhem-tbv-opleveren-gewenste-woonbootlocaties-mbt-woonbotendossier

samenvatting-gemeentebestuur-arnhem-al-jaren-op-de-hoogte-van-verplichting-en-oplossing-stadsblokken-meinerswijk-mbt-woonbotendossier

samenvatting-gemeentebestuur-arnhem-is-sinds-2004-bijna-jaarlijks-op-de-hoogte-gesteld-van-de-risicos-in-nieuwe-haven-mbt-woonbotendossier

samenvatting-verplichting-gemeente-arnhem-uit-2007-om-binnen-5-jaar-gewenste-ligplaatsen-op-te-leveren-mbt-woonbotendossier

samenvatting-situatie-asm-en-nieuwe-haven-gecreeerd-door-gemeente-arnhem-en-wordt-bewust-in-stand-gehouden-woonbotendossier

samenvatting-alle-oplossingen-voor-gewenste-ligplaatsen-woonboten-nieuwe-haven-op-een-rij-gemeente-arnhem-woonbotendossier

samenvatting-overleg-gemeente-arnhem-raadsleden-mbt-woonbotendossier-zaaknr-ombudsman-2019-00843

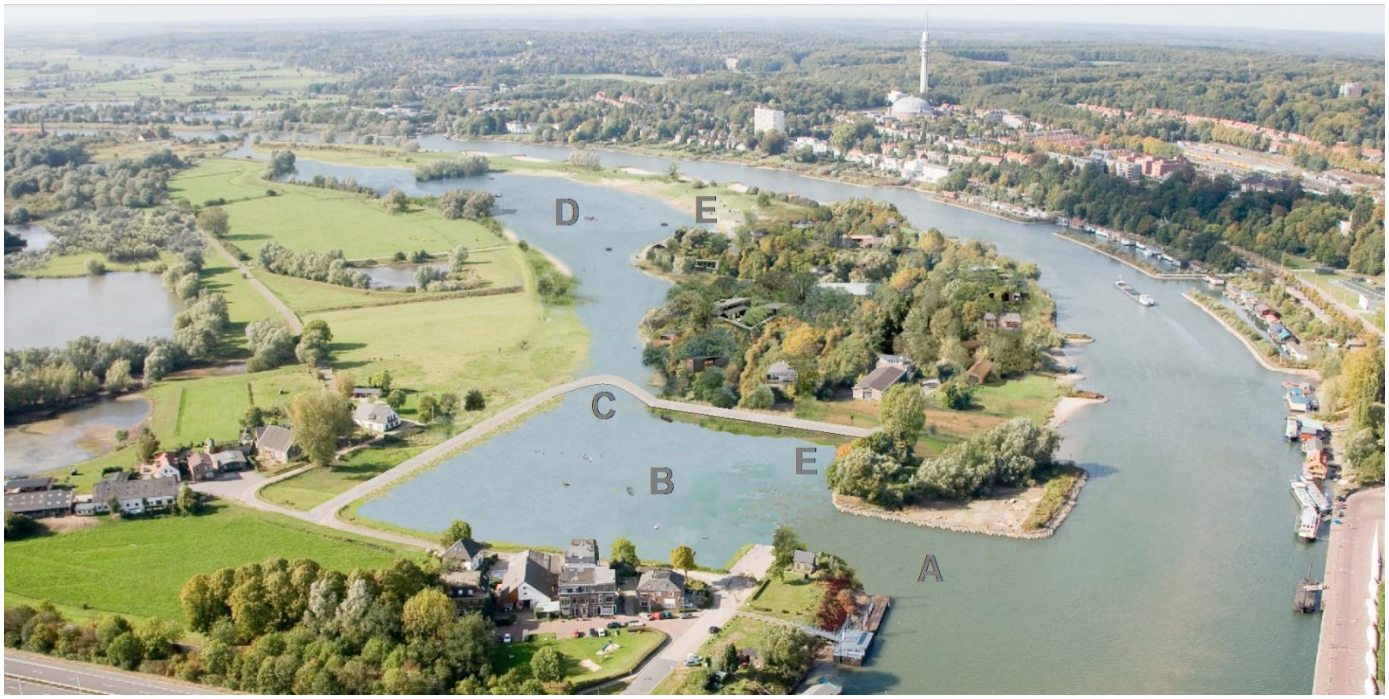

Arnhem heeft in 2007 een **resultaatverplichting** op zich genomen om voor 35 woonboten een gewenste ligplaats te creëren nadat de gemeente hun bestaande ligplaatsen als ongewenst had bestempeld.

De opgave voor het ontwikkelen van die gewenste ligplaatsen is destijds opgenomen als **randvoorwaarde** voor het te ontwikkelen gebied Stadsblokken/Meinerswijk.

In het Masterplan Eilanden 3.0 zijn echter geen woonbootlocaties opgenomen. KondorWessels Projecten **heeft verklaard** dat dit op verzoek is van de gemeenteraad.

Het niet voldoen aan die resultaatverplichting en randvoorwaarde zorgt op dit moment voor een **gevaarlijke situatie** op de tijdelijke ongewenste woonbootlocatie in de Nieuwe Haven en zal voor schadeclaims van **gedupeerde woonbootbewoners** zorgen.

Het Masterplan 4 biedt een oplossing voor twee hoofdpijndossiers (het woonbotendossier & RZV Jason) van de gemeente Arnhem die in beide situaties **op elk moment iemand het leven kan kosten.**

Het plan is eenvoudig, haalbaar en bestaat uit het doorsteken van de nevengeul (A), het verplaatsen van de RZV (en jachthaven) Jason naar de nieuwe ‘Oude Haven’ (B) , het plaatsen van een ophaalbrug (C) naar ‘het Eiland’ en het **beschikbaar stellen van de nevengeul** voor roeiers, zeilers en de waterscouting (D).

Vervolgens kunnen een aantal van de woonboten op locatie (E) en de overige woonboten op de oude locatie van jachthaven en RZV Jason in de Nieuwe Haven geplaatst worden.

(waar nu al woonboten liggen met een woonbestemming)

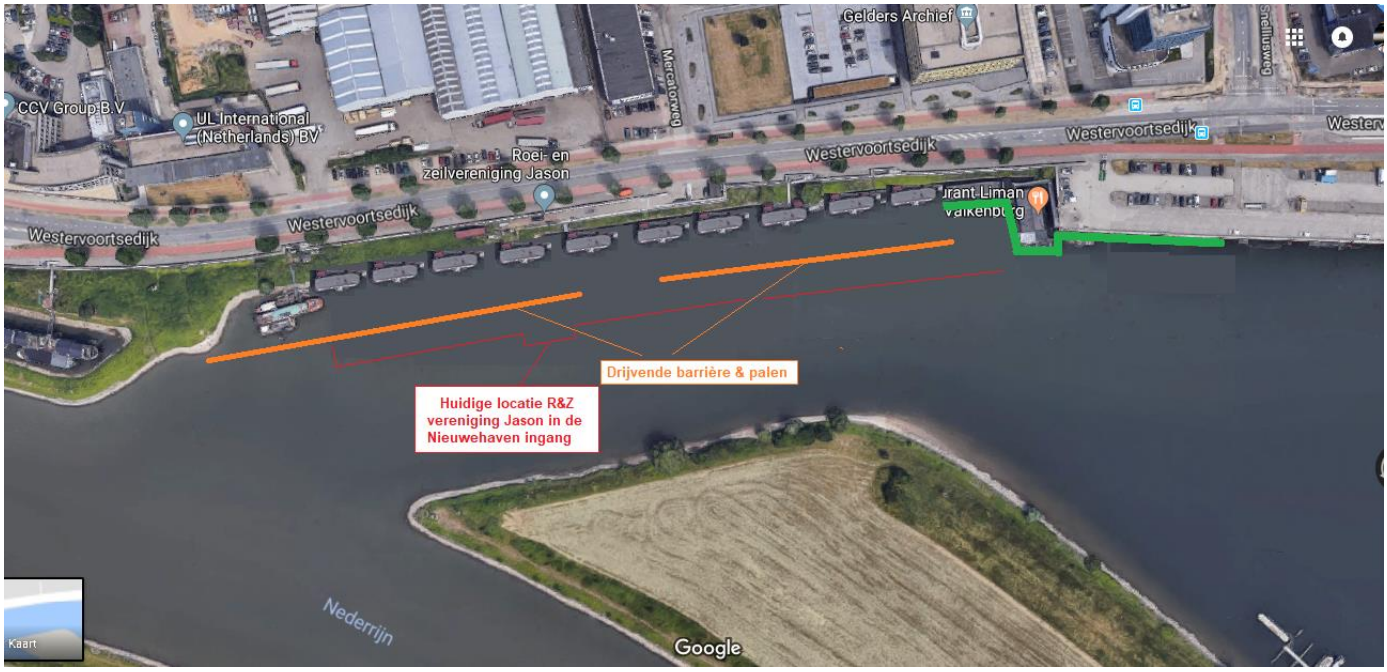

Van: Wilie Verberck [mailto:w.verberck@sun-rvs.nl]
Verzonden: dinsdag 4 februari 2020
Onderwerp: Inspraak Visie Nieuwe Haven Arnhem

Geachte heer Kraneborg, raadsleden en fractievolgers,

Graag wil ik nogmaals de bijgevoegde inspraak van de heer Jan Fransen op de “Visie Nieuwe Haven” geheel onderschrijven.
Dit betekend dat wij als vereniging Aqualink willen inspreken op gelijke manier als de heer Fransen dit in de bijlage heel goed aangeeft.
Tevens heeft de heer Fransen het mandaat om namens onze vereniging in deze te spreken.

Aqualink is de nautische bedrijvenvereniging waarin bedrijven zich verenigen die product leverend en/of dienstverlenend zijn naar de gehele nautische sector.
Het grootste belang is het behoud van ligplaatsen en infrastructuur of waar mogelijk uitbreiding daarvan zodat de hele brede achterban zijn economische activiteiten kan blijven uitvoeren en wij onze klanten kunnen bereiken.
Er zijn al te veel ligplaatsen verdwenen in deze regio.
Ook de belangen van een zeer sterk gegroeide cruisevaart sector kunnen wij veel te beperkt bedienen.

In het geval Nieuwe Haven Arnhem is het moeilijk te accepteren dat een industriehaven wordt misbruikt voor ligplaatsen voor woonarken waarmee slechts aan de belangen van een klein aantal particulieren wordt tegemoetgekomen.
Het bedrijfsleven komt hierdoor steeds vaker in de verdrukking wat volgens ons niet de bedoeling kan zijn.
Er is een groot tekort aan goede ligplaatsen met bijbehorende infrastructuur dus wij hopen dat daar waar dit voor handen is dit ook voor dit doel kan worden gebruikt.
Wij wensen een inhoudelijke en goede discussie met hopelijk een oplossing die onze belangen niet zal schaden.

Met vriendelijke groeten,

Wilie Verberck
Voorzitter.

Aqualink
Postbus 6852
6503 GJ NIJMEGEN
026 3251666
w.verberck@aqualink.biz
w.verberck@sun-rvs.nl

Afzender:

Bedrijven belanghebbend in de Nieuwe Haven van Arnhem.

Gemeenteraad Arnhem
Koningstraat 38,
6811 DG Arnhem
raadsleden@arnhem.nl

Betreffende: Visieplan Nieuwe (industrie) Haven Arnhem

Geachte raadsleden,

Dit is een gezamenlijk schrijven van de ondernemers in de Nieuwe Haven om u te vragen zorg te dragen voor een goed ondernemingsklimaat voor onze bedrijven zodat wij zonder inperkingen verder kunnen werken en de ruimte krijgen om de kansen die er liggen te realiseren.

Als bedrijven, ondernemers en werkers zijn wij afhankelijk van de Nieuwe Haven van Arnhem voor onze activiteiten en levensonderhoud net als onze toeleveranciers en onze families.

Wij willen met dit schrijven verduidelijken wat onze belangen en ideeën bij de Industriehaven zijn en waarom het zo belangrijk is dat de haven, na tien jaar stilstand, zich verder kan ontwikkelen. Dat doen wij ter ondersteuning van en ter aanvulling op de uitgebreide visie die afgelopen jaar is neergelegd door de gemeente Arnhem. In onze ogen is dit een consolidatie van eerdere visies, risico-inventarisaties, bestemmingsplannen en planologische verkenningen.
Wij zijn de gemeente erkentelijk dat zij haar taak in deze serieus heeft genomen en nu met een plan komt. Wij zijn erg blij met een wethouder die de moed heeft om dit probleem aan te pakken en te doen wat nodig is voor een prettige samenleving.

Onze manier van leven (hard werken) maakt dat we weinig tijd hebben om onze belangen op alle overlegplekken kenbaar te maken. Echter, wij nemen aan dat men niet luistert naar het meeste lawaai maar rationeel bekijkt welke belangen zwaarwegend en in algemene zin nuttig zijn.

Wij verwachten van de Arnhemse politiek dat zij zich verdiept in deze materie, die onze toekomst bepaalt, daar een oordeel over vormt en aansluitend een passend besluit neemt. In onze beleving zal iedereen die nu de haven bezoekt zien dat het zo niet langer gaat. Het risico is te groot en de kansen te mooi. Het voorliggende visieplan is een goed plan richting een bloeiende industriehaven. Graag lichten we onze huidige situatie uit met de grootste knelpunten. Aansluitend presenteert iedere ondernemer kort zijn specifieke situatie met gewenste mogelijkheden en ideeën.

Wie zijn wij

Er zijn ruim 21 bedrijven in de haven gevestigd van klein tot groot en er zijn verschillende drijvende en varende scheepvaartondernemingen in de haven aanwezig.

Bij deze ondernemingen zijn in totaal ongeveer 200 tot 250 mensen werkzaam. Met een uitschieter in de winter richting de 500 vanwege de dag-arbeid aan boord van winterliggers.

Grootste knelpunt

De haven kent nu nog een zeer dynamisch gebruik. Waardoor verschillende gebruikers elkaar in de weg zitten. De meest urgente situatie is dat zware industrie -met chemische, akoestische en fysieke risico's - soms maar op 10 meter afstand van bewoning zit. Waar arbeiders verplicht veiligheidstrainingen moeten voldoen en in volledige pbm's moeten werken, daar lopen kinderen langs om de hond uit te laten.

Helaas heeft de gemeente dat risico laten ontstaan door de woonboten hier -tijdelijk- te plaatsen. Wij als ondernemers kunnen daardoor ons werk niet goed uitvoeren, niemand wil verantwoordelijk zijn voor ongelukken.

Door die inperking van de vergunde en bestemde activiteiten staan banen op het spel. Ondernemers leven met een knoop in de maag, immers hoe kun je over investeringen en voortzetting nadenken? En dit betekent ook voor werknemers onzekerheid.

Potentieel van de haven

Wij zien als ondernemers een groot potentieel in de haven. Mogelijkheden die nu nog dromen blijven vanwege de gemengde gebruikers. De haven is nog niet lang geleden voorzien van doorvaartdiepte en een robuuste kademuur met afmeerpalen en aanliggende asfalt weg.

Er zijn meerdere bedrijven die zich graag in de haven zouden willen vestigen. Dat is bekend vanuit onderzoek van de provincie. En wij kunnen ook zo een lijstje doorsturen met ondernemingen die, als zij welkom zijn, voordeel hebben bij juist deze locatie als opslag, overslag, werkplaats en meer.

In het algemeen is er onderzoek gedaan en aangegeven dat de haven ruimte kan bieden voor 200 fte extra op korte termijn en 1000 fte op midden lange termijn. Waarbij de IPKW zelfs nog aanvullende ambities heeft.

Meewerken aan Duurzaam Arnhem

Scheepsvaart is van nature duurzaam transport vanwege de bulk en waterwegen. Arnhem kan ook bijzonder bijdragen aan het verder helpen van de enorme verduurzaming in deze sector. Van overslag, bouw en onderhoud van elektrische/waterstof schepen tot het duurzaam leveren van de elektrische en waterstof energie.

De Nieuwe Industrie Haven kan een bijzondere plek van Arnhem worden die de verbinding maakt tussen de Rijn, energie-innovatie en duurzame transport en industrie.

Als bijlage hebben wij specifieke de ambities en mogelijkheden van de ondernemingen bijgevoegd en een infografic van de haven.

Wij hopen dat dit schrijven u een beeld geeft van ons enthousiasme voor de Nieuwe Haven en de mogelijkheden die wij zien en waar wij graag aan mee willen werken.

Mochten er nog vragen over zijn dan kun u altijd contact opnemen

Met vriendelijke groet,

ondergetekende ondernemers:

Misti B.V. (scheepskranen en spdupalen)
Jan Fransen
Jan@Misti.nl

Walvoorzieningen Nederland B.V.
Ing. J. Fransen & ir W. schoonderbeek
Info@wvnld.nl

Fransen technical service (Elektrotechniek)
M. Horsman
max@fransents.nl

WSAB
Ir. W. Schoonderbeek
Schoonderbeek@wsab.nl

JFArnhem B.V.
J. Fransen
Jan@fransents.nl

NIEUWE HAVEN ARNHEM

Onze visie op de toekomst

Huidige situatie

Deze kaart laat zien hoe de huidige verdeling van de kade in de nieuwe haven is ingedeeld. daarin is een indicatie van de huidige bedrijvigheid aangegeven (niet industriële bedrijven buiten beschouwing gelaten). daarbij ook de bedrijvigheid voortvloeiend uit het winteronderhoud van de rivier cruise schepen en de scheepswerf.

Ruimte beslag Kade Nieuwe Haven

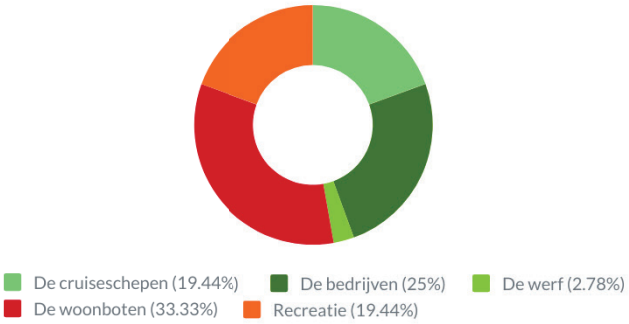

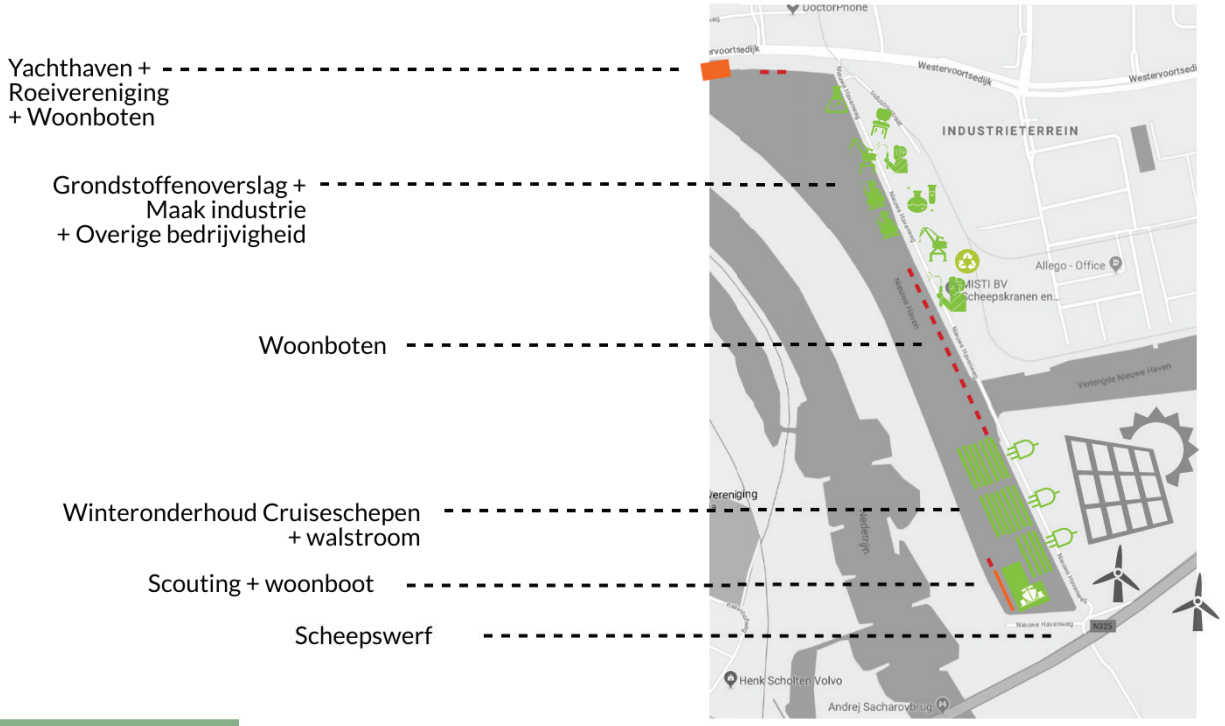

Conclusie

het is duidelijk zichtbaar dat de woonboten in de huidige vorm bijna de helft van de haven, zowel op land als in het water innemen. waarbij de woonboten vernieuwing, uitbreiding en verduurzaming onmogelijk maken en huidige bedrijfsactiviteiten inperken vanwege de risico zoneringen.

veiligheid, bedrijvigheid en leefbaarheid zijn in het gedrang in de huidige indeling.

Wij vragen u de industriehaven van Arnhem ook als industriehaven in te delen en uitbreiding en verduurzaming mogelijk te maken.

Specifiek voor de bedrijven waarin ik deelneem in directie of indirect een belang heb wil ik onze belangen en kansen in de haven van Arnhem toelichten.

Deze groep bedrijven heeft een omzet van 5,5 miljoen per jaar met 55 FTE die afhankelijk zijn van de haven in Arnhem.

Wij denken binnen 1 jaar te kunnen groeien naar 75FTE en in 5 jaar naar 200 FTE in de haven van Arnhem. Met een omzet van 35 miljoen.

Daarvoor hebben wij nodig: (in volgorde van urgentie)

- Verplaatsing van de woonboten buiten de haven.
- Haven kraan achter in de haven (nieuwe haven 23).
- Vergunning voor walstroom op de vrijgekomen ruimte.
- Nieuwe werkplaats achter in de haven of uitbreiding van huidige werkplaats.
- Vernieuwing / Uitbreiding van de werf.
- De geode samenwerking met de havendienst behouden.

De haven heeft alle infrastructuur en faciliteiten die hiervoor nodig zijn. Die zijn reeds geïnvesteerd vanuit de gemeente en provincie, nu nog bruikbaar maken voor bedrijven.

Misti B.V. maakt de hoogwaardige binnenvaart producten; Scheepskranen en Spudpalen.
Eerder werden deze producten bij de scheepswerf van Arnhem gemaakt. Vanaf begin 2018 is de productie van de producten ondergebracht in een hal, halverwege de haven van Arnhem.

Wegens succes van deze producten wil Misti verder uitbreiden en zijn processen duurzamer maken.

De vergunningen van Misti botsen direct met de woonbootbewoners. De werkplaats van Misti ligt ten hoogte van de woonboten en is specifiek ontworpen voor zware activiteiten met 10 tons kranen en 600mm betonnen zwaarbelastingsvloer. Al na de 2^{e} wereld oorlog wordt er op deze locatie aan groot materiaal gewerkt. Echter is dat nu lastig geworden door de woonboten.

Door “anonieme” meldingen worden wij 3 keer per jaar gecontroleerd door de ODRA. Wat stres, tijdsverlies en druk met zich mee brengt , ondanks dat wij elke keer geen noemenswaardige opmerkingen van de ODRA krijgen.

Voor misti zien wij de kans voor het inbouwen van de binnenvaart producten (hijskranen en autonome afmeer/anker systemen) die nu al in de haven worden gebouwd.

Vaak wordt nu uitgeweken naar Nijmegen en elders voor de inbouw vanwege een tekort aan kade en langdurige investeringsmogelijkheden in de haven.

Ook doet misti onderhoud aan binnenvaart producten ook bekend als “auxillary equipment” (zaken die nodig zijn (behalve drijven en varen) voor een schip.

Het onderhouden van de zogenoemde witte vloot. Waarbij er nu al 10-100 onderaannemers in de haven actief zijn voornamelijk in de winterperiode is een enorme kans voor misti.

Er is landelijk een schrijnend tekort aan deze locaties en vele onderaannemers zouden zich graag vestigen in de haven als de witte vloot welkom is in Arnhem. Nu moet men met tijdelijke voorzieningen opgekropt om de woonboten heen werken. Wat het allemaal erg lastig maakt.

Op een bovenaanzicht is duidelijk zichtbaar dat arbeiders 90 meter over schepen heen moeten lopen om bij de laatste ship te komen. Deze schepen moete n 90 meter breed liggen omdat de woonboten met nog geen 5 meter breed veel plek innemen.

Walvoorzieningen Nederland B.V. Levert als eerste commercieel bedrijf walstroom aan schepen.

Zij heeft ruim 1 miljoen geïnvesteerd in de nieuwe haven van Arnhem om stroom aan schepen te kunnen leveren. In middels is er een Europese subsidie toegekend (na veel moeite) aan Walvoorzieningen Nederland. Zij heeft in Arnhem in 2018 2 miljoen kwh aan stroom geleverd. Dit in plaats van vervuilende grote dissel generatoren op alle schepen. Daarmee heeft zijn 80% van de Arnhemse doelstelling behaald wat is gecommuniceerd vis het CEM project van gemeente Arnhem.

Levering van groene walstroom vanuit het eerste commerciële walstroom bedrijf van Nederland die zonder investering van gem. Arnhem nu al alle cruise schepen in de haven voorziet van stroom en daarmee een groot deel van de fijnstof en Co2 uitstoot voor Arnhem heeft gerealiseerd. Als zij in de haven kan opschalen kan er in Europees verband (gemeente Arnhem is lead partner is Europees project waar deze walstroom installatie op is aangehaakt) als showcase fungeren.

Tevens is er een 500kWh accu in de haven waarmee een compleet smart energy netwerk word opgezet waar ook de zonnepanelen en windmolens onderdeel van gaan uitmaken.

Fransen Technical services levert elektrotechnische diensten aan binnenvaart en industrie.

Zij deelt haar belangen met Misti B.V. Als binnenvaartschepen in Arnhem kunnen aanleggen voor elektrotechnische werkzaamheden heeft dat direct impact op de mogelijkheden van FTS.

Scheepsreparatiebedrijf Arnhem is de werf in Arnhem. Een vaste waarde sinds 1983 en mede opgericht door mijn vader.

De werf is uniek in de regio en heeft de potentie om een belangrijk punt van oost Nederland te zijn in de binnenvaart markt. Er is een tekort aan werven en deze locatie heeft alle mogelijkheden.

In overleg met de huidige eigenaar zijn er meerdere plannen. Waarvan meerdere zijn overlegt met havendienst en gemeente. Maar nu alleen maar verder worden ingeperkt door woonboten.

Zo ligt er 1 zelfs aan de werf. Wat geen plek is om te wonen.

Onderhoud en nieuwbouw van schepen, die hedendaags vrijwel allemaal hybride/elektrisch worden gebouwd in Nederland is een enorme kans.

Ik zou mij graag bezig houden met de werf, maar niet zolang de situatie in de haven zo onbegrijpelijk gemengd blijft

In een vergezicht zien wij de mogelijkheid scheepvaart, watergebonden en water-verbonden bedrijven zich te laten vestigen in de haven. Denk aan;

Scheepstimmerbedrijven.
Scheeps-elektrotechnische bedrijven.
Scheepstoebehoren handel (scheepvaart winkel Arnhemse ondernemen met internationale afzet markt)
Hotel wezen van witte vloot.
Voortstuwingen systeem onderhoud.
Overslag van lokale producten, pakketjes, chemie etc.
het opladen van scheepen en accu’s.
Het leveren van waterstof aan schepen.
Inbouw van scheepsproducten
Reparatie van scheeps schades
Opslag van scheeps gerelateerde goederen

Aantekening:

Een vergezicht: industriehaven Arnhem verbindt de Rijn, energie-innovatie en duurzame industrie

Wij zien mogelijkheden om scheepvaart, watergebonden en water-verbonden bedrijven te laten vestigen in de haven. Denk aan:

- Het inbouwen van de binnenvaart producten zoals hijskranen en autonome afmeer/anker systemen. Vaak wordt uitgeweken naar Nijmegen en elders voor de inbouw vanwege een tekort aan kade en langdurige investeringsmogelijkheden in de haven.

- Het onderhouden van de zogenoemde witte vloot. Er zijn nu al 10-100 onderaannemers in de haven actief, voornamelijk in de winterperiode. Er is landelijk een schrijnend tekort aan geschikte locaties en vele onderaannemers zouden zich graag vestigen in deze haven als de witte vloot welkom is in Arnhem. Nu moet men met tijdelijke voorzieningen opgekropt om de woonboten heen werken.

- Opschalen van de levering van groene walstroom. Er is reeds walstroom gerealiseerd vanuit het eerste commerciële walstroom bedrijf van Nederland -die zonder investering van gemeente Arnhem nu al alle cruiseschepen in de haven voorziet van stroom- en daarmee een groot deel van de fijnstof en Co2 uitstootreductie voor Arnhem heeft gerealiseerd. Gemeente Arnhem is lead partner in het Europees project waar deze walstroom installatie op is aangehaakt. Als zij in de haven kan opschalen, kan dit project in Europees verband als showcase fungeren.

- Duurzame energieopwekking. Er is een 500kWh accu in de haven waarmee een compleet smart energy netwerk wordt opgezet waar ook de zonnepanelen en windmolens onderdeel van gaan uitmaken.

- Mogelijkheden geven voor onderhoud en nieuwbouw van schepen, die tegenwoordig vrijwel allemaal hybride/elektrisch worden gebouwd in Nederland.

Datum: 05-02-2020

Onderwerp: Rondetafelgesprekken Visie Nieuwe Haven - Woonbotendossier

Inspraak Marloes Spaander

Beste gemeenteraadsleden, beste collega

Ik ben Marloes Spaander, Ik sta hier vanavond namens mezelf, Jeroen Spaander en onze woonboot de Orion3.

Een woonboot is veel werk. Ze zeggen wel eens, koop een boot, gooi je centen in de sloot. Dat is een grappige uitspraak maar wat het betekent is dat mensen hun hele leven al hun tijd, geld en energie in hun woonboot hebben gestopt. Als je ergens veel in investeert dan wordt het ook veel waard voor een persoon. De woonboot wordt het middelpunt van je bestaan en je thuis.

Op de 2 ligplaatsopties na, is de enige keuze die gegeven wordt, uit laten kopen en anders raak je je ligplaats kwijt. Ik noem dat eigenlijk geen keuze, maar dwang. Er bestaat nog de vrijheid om de woonboot zonder ligplaats te verkopen, maar een woonboot zonder ligplaats is waardeloos en dus niet verkoopbaar, zal elke woonbootbewoner u vertellen. Wat de woonbootbewoners dus wacht is een uitkoopsom en sloop van hun huis. Beeld u zich eens in dat dit met uw eigen huis gebeurt. Hoe zou dat voor u voelen?

Nu wil ik het kort hebben over de rode woonboot van Jeroen en mij. 20 jaar lang hebben we gezwoegd om onze droom te bouwen. Als onze tijd en geld is in de woonboot gegaan en in 2017 hadden we eindelijk een zeer goed lopende Bed & Breakfast met 4 kamers. We zaten elke dag vol. Totdat we aangevaren werden door een olietanker van 110 meter. Hij botste 3x tegen ons aan. Het schip dat net af was, keurig afgewerkt en strak in de verf, heeft nu 3 grote deuken en een scheef bovendek. De Bed & Breakfast kon dicht want we kunnen de veiligheid niet meer garanderen. Het schip was lekgeslagen en had kunnen zinken, mensen hadden verpletterd kunnen worden of verdrinken. We hebben afscheid genomen van onze Bed & Breakfast-droom.

Arnhems Peil kent u natuurlijk van de biomassacentrale maar wij doen veel meer. Arnhems Peil heeft als doel om de belangen te behartigen van alles wat met de natuur, omwonenden en kleine bedrijven van de havens en rivieren van Arnhem te maken heeft. We houden onze bezig met duurzame woonoplossingen voor woonboten, acties die de natuur en het klimaat verbeteren en stimuleren de kleine ondernemers. We zijn daardoor zeer nauw verbonden met de Arnhemse havens en rivieren. De stichting heeft 14 vrijwilligers, duizenden volgers en we doen het goed, we beginnen donateurs te krijgen en hebben veel uiteenlopende projecten.

Niet alleen Jeroen en ik maar ook Arnhems Peil zou een groot deel van haar identiteit verliezen als we onze woonboot naar de sloop moeten brengen en overblijven met wat geld. We willen u daarom vragen opnieuw te kijken naar de 12 oplossingen die wij al sinds 2014 herhaaldelijk aan de gemeente hebben gepresenteerd. U zult zien dat er wel andere opties zijn en dat er een inspanning- en resultaatverplichting ligt bij de gemeente om ons een andere plek te geven.

Mochten wij onze woonplek en ons thuis echt kwijtraken, dan vragen wij aan wethouder van Dellen om, zoals wij hebben besproken, alleen de woonfunctie van het schip af te kopen zodat ons bedrijf en onze stichtingen kunnen blijven bestaan. Maar liever, beste raad, houdt u alstublieft aan uw besluiten, afspraken en verplichtingen en geef ons een nieuwe plek. Wij zijn bereid om volledig zelfvoorzienend te worden waardoor minimale infrastructuur hoeft worden aangelegd.

Datum: 05-02-2020

Onderwerp: Rondetafelgesprekken Visie Nieuwe Haven - Woonbotendossier

Inspraak Jeroen Spaander namens de Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven (AWN) en Stichting Arnhems Peil.

Ik ben Jeroen Spaander en sta hier vanavond namens de Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven en Stichting Arnhems Peil.

Laat ik beginnen door aan te geven dat één derde van de bewoners uit de Nieuwe Haven geen uitnodiging hebben ontvangen en daarom niet hebben kunnen aangeven dat ze graag willen inspreken. Het raadsvoorstel betreft voornamelijk het verwijderen van de woonboten en gaat dus over de huizen van die gezinnen en hun toekomst. Ik neem aan dat de gemeente hen alsnog de kans geeft om hun inbreng te laten horen.

We hebben een video ingebracht waarin we het woonbotendossier vanaf het begin van deze eeuw hebben uitgelegd. Ik hoop dat de raadsleden de video hebben bekeken.

In de video hebben we uitgelegd dat begin deze eeuw alle 150 woonboten in Arnhem op een ligplaats zonder beleid en zonder vergunning lagen. Sinds 2004 is de gemeente Arnhem door middel van meerdere veiligheidsrapporten zeer uitgebreid op de hoogte gesteld van de groeiende onveilige situatie voor de bewoners in de Nieuwe Haven en de problemen die de woningen opleveren voor de vergunningverstrekking voor de bedrijven op het industrieterrein.

In 2005 heeft de gemeente Arnhem om die reden bepaald dat 35 van de 150 woonboten op een ongewenste plek lagen. In 2007 is de gemeente een inspannings- en resultaatverplichting aangegaan om voor die woonboten op de ongewenst verklaarde locaties binnen vijf jaar maar uiterlijk voor juli 2012 een gewenste ligplaats buiten de Nieuwe Haven te verzorgen. De gemeente heeft vervolgens pas eind 2011 enige actie ondernomen om naar locaties op zoek te gaan.

Sinds 2012 heeft de gemeente er alles aan gedaan om onder haar verplichting uit te komen. Dit werd onlangs meerdere keren bevestigd door de allerhoogste beleidsadviseur en die uitspraken hebben we opgenomen. Het bestuur van de stad accepteerde hiermee nadrukkelijk het risico op de breed uitgemeten gevaren voor de woonbootbewoners en de risico’s voor de bedrijven ondanks de meerdere uitspraken van de rechter, de uitspraken van de Raad van State en onlangs weer de interventie van de Nationale Ombudsman.

De afgelopen 15 jaar hebben er meer dan 60 incidenten plaatsgevonden waaronder 18 aanvaringen.
10 van die aanvaringen vonden plaats bij de jachthaven die in de ingang van de Haven ligt. Het veiligheidsrapport uit 2018 geeft aan dat het een wonder is dat er nog geen ernstige gewonden of doden zijn gevallen. Ondanks die duidelijke boodschap heeft het College toch besloten om de jachthaven te lagen liggen, wat natuurlijk erg vreemd is.

Het rapport geeft aan dat indien de jachthaven verplaatst zou worden, de ingang van de haven 50 meter breder zou worden en de grootste risico’s verholpen zijn. Locaties die geopperd zijn voor de jachthaven zijn de Rosandepolder, de ASM haven, Meinerswijk of achterin de Nieuwe Haven. Deze oplossing maakt ook meteen ruimte voor bijna alle woonboten die nog op ongewenste locaties liggen.

En dit is nog maar 1 van de 12 mogelijke oplossingen die we aangeboden hebben. Ik verzoek u dan ook nogmaals om ervoor te zorgen dat wij als Arnhemmers er vanuit kunnen gaan dat het bestuur van onze stad zich aan haar afspraken houd en nog eens goed gaat kijken naar de aangedragen oplossingen.

Van: Henk Wijninga
Verzonden: maandag 10 februari 2020
Onderwerp: Nieuwe haven

Geachte raadsleden en raadsvolgers,

Ben Henk Wijninga eigenaar van de woonboten op Nieuwehavenweg 36 en 38. Ben vanaf 1991 al actief in de nieuwe haven. Dit jaar dus 29 jaar. Ben geweest op 5 feb. Op de bijeenkomst waar we in discussie konden gaan met de raadsleden. Daar er maar 3 min. Waren voor inbreng en geen mogelijkheid van reactie hierbij kort mij opvatting over een mogelijke oplossing van de woonboot problematiek in de nieuwe haven.

Feitelijk is er sprake van 2 dossiers mbt de woonboten in de nieuwe haven. Namelijk het eerste dossier dat is gestart in 2004 dus nu 16 jaar loopt en een tweede dossier welke is gestart in 2019.

Eerste dossier
Door mij is in maart een zienswijze ingediend over bestemmingsplan stadsblokken/mijnerswijk . Door nu in het voorstel voor een uitkoopregeling een terrein te verbinden van een jaar doorkruist dit deze procedure. De raad van state heeft in vergelijkbare zaken gesteld dat dit niet kan en dat rechtsprocedures eerst afgewikkeld dienen te zijn alvorens een bestuur een terrein kan stellen. Is nog recente jurispondentie over.

Tweede dossier
Visie nieuwe haven. Dit is de eerste keer dat ik werkelijk een goed stuk visie heb gezien in de afgelopen 29 jaar. Wel worden er een fors aantal veiligheidsproblemen gezien.
Als eerste de invaart van de haven. Als tweede de grote ongelijkheid van nautische activiteiten. Als derde de ligging van de woonschepen in een milieugebied en aan een kade die daar niet voor bedoeld is.
Gezien de nautische ontwikkelingen in de haven is er maar een echte goede keuze en dat is maak van de nieuwe haven een echte industriehaven met als los en laadkade de Nieuwehavenweg. Daar kan dan ook het industrieterrein opnieuw worden ingedeeld zodat er havengebonden activiteiten komen. Wel denk ik dat iets wat in tientallen jaren is verwaarloost niet in een jaar kan worden rechtgetrokken en dat de pijn die er uit voortkomt door zowel recreatie sport spel en woonboten zo eerlijk mogelijk verdeeld moet worden.

Suggestie een
Verplaats de activiteiten van horeca en jachthavens naar de asm haven en de haven van koerts. Noodzakelijk daar in invaart om nautische redenen niet kan worden verbreed. Verplaats jason inclusief het zeilen en de zeeverkenners inclusief de drijvende stijgers naar stadsblokken/mijnerswijk. Leg een aantal woonboten die als onderschip gebaseerd zijn op een scheepsromp. Dit omdat statistisch de strekdam een maal per 5 jaar overstroomt. Woonarken gebaseerd op een betonnen of stalen bak zijn niet geschikt om op stroming te komen liggen. Start als eerste met uitkoop van woonschepen op basis van een stalen of betonnen bak. Wel eerst beter de criteria en mogelijke beroeps mogelijkheden van de uitkoop vaststellen. Verbied vissen in visboten en vis belly’s in de industriehaven. Ook hier om nautische en veiligheids redenen.
Daar de huidige situatie is ontstaan in vele tientallen jaren trek 3 tot 4 jaar uit om een en ander te realiseren. Met deze oplossing kan de gemeente zeker 50 jaar vooruit.

Suggestie twee
Verplaats jason en de jachthaven naar de kade aan de westervoortsedijk en de drijvende stijger naar achter in de haven in de buurt van de zeeverkenners. Nadeel is dat indien de industriehaven drukker wordt er alsnog noodzaak van verplaatsing noodzakelijk zal blijken.

Procedure voorstel
Onderschrijf de visie op de nieuwe haven. Laat de stakeholders onder onafhankelijkvoorzittersschap nog 1 of maximaal 2 keer bijeenkomen om de bezien of er consensus kan worden bereikt. Laat wel goede notulen maken van deze bijeenkomst. Daarna nog 1 bijeenkomst met stakeholders en gemeente onder onafhankelijk voorzitterschap ook met goede notulen. Suggestie voor een voorzitter is iemand van het buro dat het nautisch onderzoek heeft gedaan en vanuit zijn deskundigheid de bijeenkomsten van commentaar kan voorzien.

Bovenstaande geeft nu eindelijk uitzicht op een finale oplossing van het woonboten probleem in Arnhem na 16 jaar.

Besluit gemeente
Neem na bovenstaande al gemeente een besluit welke richting het uitgaan en geef een tijdslimiet aan waarbinnen dat gerealiseerd moet worden. Maak ook een goede meerjaren begroting dit uit te voeren.

Hoogachtend

Henk Wijninga

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, informatieve bijeenkomst 5 februari 2020

GEMEENTE Arnhem

Visie Nieuwe Haven

Zaaknummer:	424102
Portefeuillehouder:	J. van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (AC), Eliëns (PvdD), Broersma (CU), Bouma (PvdA), Pape (VVD), Coenders (GL), Dijk (D66), van den Broek (CDA), Wiggers (AOP), Baars (SP) en Verheij (PVV).
De fractie van DENK/Verenigd Arnhem was niet bij de vergadering aanwezig.

Insprekers
Ingesproken is door Oscar Weideman, Henk Wijninga, Marloes Spaander, Gaby Neve - Schleyer en Eelco Slont op persoonlijk titel. Hr. Slont sprak ook namens de fam. Beurs en de fam. Leenheer.
Jan Fransen sprak in namens een aantal bedrijven, Jeroen Spaander namens de Actiegroep Woonboten Nieuwe haven (AWN) / Stichting Arnhems Peil, Petra Eijkelkamp namens Helldörfer lasbedrijf, Bernd Huibers namens de waterscouting Miguel Pro en Geo Dam namens de Roei- en Zeilvereniging Jason

Bespreking
De insprekers hebben allen aangegeven wie zij vertegenwoordigen en een korte introductie gegeven met hun opvatting(en) over het voorstel. Daarna hebben de insprekers vragen vanuit de raadskamer beantwoord. De inbreng van de insprekers en de vragen uit de raadskamer gingen over het participatieproces, de veiligheid, de grootte van de (beroeps)scheepvaart, de voorgestelde combinatie van industrie en recreatie en de mogelijke uitkoop van de woonboten.
Niet alle fracties hebben hun vragen aan de insprekers kunnen stellen.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat alle vragen beantwoord zijn. De behandeling van het voorstel zal een volgende keer worden voortgezet met een meningsvormende (1) behandeling.

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

C.J.M. Kalthoff

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, meningsvormende (1) bijeenkomst 12 februari 2020

Visie Nieuwe Haven

Zaaknummer:	424102
Portefeuillehouder:	J. van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (AC), Eliëns (PvdD), Broersma (CU), Greving (PvdA), Pape (VVD), Prinsen (GL), Dijk (D66), van den Broek (CDA), Wiggers (AOP), Elfrink (SP) en Dilekçi (DENK/Verenigd Arnhem).
De fractie van de PVV was niet bij de vergadering aanwezig.

Bespreking
De leden van de raadskamer hebben aangegeven op welke onderdelen van het voorstel zij nog vragen en/of bedenkingen hebben. Veel fracties hebben vragen over de voorgestelde financiële paragraaf. Ook zijn er vragen over de door de bewoners aangegeven 12 opties voor vervangende ligplaatsen.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat niet alle vragen beantwoord zijn. De meningsvormende (1) behandeling van het voorstel zal een volgende keer worden voortgezet.

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

V.L. Bouma

Aan politieke partijen van de gemeente Arnhem

Betreft: Visie Nieuwe Haven

Arnhem 13 februari 2020

Geachte fractievoorzitters en raadsleden,

Woensdag 5 februari vond er een rondetafelgesprek plaats over de visie t.a.v. de Nieuwe Haven. Namens Helldörfer lasbedrijf heb ik ingesproken en deelgenomen aan het gesprek.
Afgelopen woensdagavond konden de raadsleden vragen stellen n.a.v. dit dossier aan de verantwoordelijke wethouder.

Ik wil graag wat van mijn hart;
De opmerking van de heer Elfrink over dat het een ongelooflijk slecht plan is omdat het 100% op de economische belangen is geënt en geen ruimte laat voor het maatschappelijk belang
raakt me. Afgelopen woensdag had de heer Elfrink het alleen maar over milieuverontreiniging en bedrijven waarvan de aandeelhouders de winst in hun zakken stoppen. Dit raakt me nog harder.

De meeste bedrijven aan de Nieuwe Haven zijn hard werkende, kleinere MKB bedrijven en werkzaam in de maakindustrie, die een duurzame, sociale werkplek bieden. Veel van de werknemers zijn al van hun 16e aan het werk, vaak laag-MBO geschoold.
Wijzelf hebben mensen in dienst die al tussen de 15 en 26 jaar bij ons werkzaam zijn. Ook hebben we veel jongens uit het VMBO Kaderberoeps en MBO niveau 2 een stagekans geboden en meerdere jongens als BBLer in dienst genomen en opgeleid voor de Metaaltechniek. Zelf werken we hard mee in het bedrijf.
Ook de ‘zware’ industriebedrijven Misti, Wega Maatwerk en Scheepsreparatiebedrijf Arnhem aan de Nieuwe Havenweg zijn zulke voorbeelden.
Er zijn meerdere van dit soort MKBbedrijven die graag aan de Nieuwe Havenweg hun bedrijf willen vestigen, omdat de Arnhemse haven kansen biedt om schepen voor de wal te kunnen voorzien van nieuwe onderdelen, reparaties te verrichten of hun gemaakte producten over het water te vervoeren.

Een economische, maar dus ook maatschappelijke kans.

De Nieuwe Haven is **altijd** al een Industriehaven geweest en de woonboten zijn **er bij** gekomen. Natuurlijk is het een maatschappelijk probleem dat de woonbootbewoners eigenlijk niet thuis horen in een Industriehaven en er blijkbaar geen of te weinig alternatieven zijn om met hun woonboot ergens anders te kunnen liggen. Ik hoop daadwerkelijk dat hier een goede oplossing voor komt. Maar als er definitief gewoond mag worden in de haven blijft dat negatieve gevolgen hebben voor uitvoering van watergebonden bedrijfsactiviteiten of het aanvragen van nieuwe milieuvergunningen daarvoor.

Ik dank u voor uw aandacht en wens u veel wijsheid toe in uw besluitvorming.

Met vriendelijke groet,

HELLDÖRFER
Lasbedrijf en Scheepsbouw

Petra Eijkelkamp

Van: Gerrie Elfrink
Verzonden: donderdag 13 februari 2020
Onderwerp: Reactie behandeling Visie Nieuwe Haven

Beste Petra Eijkelkamp,

Het klopt dat het plan er voor 100% op is gericht om de mogelijkheden te vergroten om op het industrieterrein het milieu te kunnen vervuilen. Dat betekent concreet dat er méér milieuverontreinigende bedrijven bij kunnen komen op het terrein.

Ik heb niet de illusie dat het de kleine lokale bedrijven die soms al decennialang op het industrieterrein aanwezig zijn die daar van gaan profiteren en die milieuruimte gaan opsouperen.

Daarom heb ik mijn woorden heel duidelijk ook niet op de bestaande lokale bedrijven zoals die van u gericht, maar juist bewust op nieuw te vestigen milieuverontreinigende bedrijven en de grotere bestaande aandeelhoudersbedrijven (Veolia , TitanWood, etc) waarvan verwacht kan worden dat ze milieuverontreinigende activiteiten willen vestigen en uitbreiden om hun aandeelhouders tevreden te stellen.

Het is ook duidelijk dat de eigenaren van het terrein het IPKW, ook een 100% door winst gedreven bedrijf, flink zal profiteren van een dergelijke uitbreiding. Het is ook duidelijk dat omwonenden en werknemers de prijs zullen betalen voor deze toegenomen milieuverontreiniging.

Om dit mogelijk te maken moeten de woonboten weg, want anders is deze uitbreiding wettelijk niet mogelijk. Ik wijs u er op dat er woonboten zijn die daar inmiddels al 30 jaar liggen. Ze zijn niet allemaal recent daar naar toe gebracht. De kosten voor het verwijderen van die boten wil het college in zijn geheel afwentelen op de samenleving.

Deze toenemende milieuverontreiniging is hoe je het ook wendt of keert een probleem. Wat staat daar voor de samenleving tegenover?

Het is totaal onduidelijk.

Waarom betaalt de belastingbetaler alles en het IPKW niets?

Zijn er soms garanties afgegeven voor duizenden extra banen voor werkzoekenden uit de regio Arnhem? Neen. Het is totaal onduidelijk hoeveel werkgelegenheid met deze extra milieuverontreiniging gepaard zal gaan.

Zijn er garanties gegeven aan de woonbootbewoners, waarvan sommigen al tientallen jaren in de haven liggen? Neen. Ook dat moeten we maar afwachten.

Ook de totale kosten voor de belastingbetaler onbekend, het zal in de miljoenen gaan lopen. U begrijpt denk ik heel goed waarom wij als SP niet enthousiast kunnen worden van een dergelijk plan.

U heeft er geen begrip voor dat u als geldbelust aandeelhoudersbedrijf wordt weggezet. Nou dat zijn wij volkomen met u eens. Dat bent u namelijk niet. Dat hebben wij dan ook op geen enkel moment gedaan en zullen wij ook zeker niet doen.

Voor de helderheid:

De SP fractie is positief gestemd over lokale bedrijven zoals die van Helldorfer in de Nieuwe Haven. In onze visie blijft er juist plaats voor de bestaande lokale bedrijven zoals die van u en worden ook zij en hun werknemers niet zonder meer geconfronteerd met extra milieuvervuiling op het terrein, zoals de wethouder van plan is. Voor de bestaande bedrijvigheid hoeven de woonboten ook niet te wijken. Die kunnen een prima plek krijgen achter in de Haven. Daar liggen ze veilig en zijn ze niemand tot last.

Hartelijke groet,

Gerrie Elfrink

fractievoorzitter SP
in de gemeenteraad van Arnhem

STICHTING ARNHEMSE BEDRIJVENTERREINEN
StAB

Raadsfracties gemeente Arnhem
per e-mail

Datum 23 januari 2020
Onderwerp visie op de Nieuwe Haven
Ons kenmerk 20002

Geachte fracties,

De gemeenteraad start binnenkort met de behandeling van het raadsvoorstel 'Visie Nieuwe Haven'. Als belanghebbende bij de ontwikkeling van de Nieuwe Haven, die deel uitmaakt van bedrijventerrein Het Broek, maken wij van de gelegenheid gebruik u onze reactie op dit raadsvoorstel voor te leggen.

De Nieuwe haven is voor Arnhem een belangrijke component in de toekomstige ontwikkeling van watergebonden industriële activiteiten. Industriële activiteiten van een categorie waarvoor bovendien elders op de bedrijventerreinen weinig ruimte meer is. In de discussie over de functie van de Nieuwe Haven is voor StAB specifiek van belang dat de aan de Nieuwe Havenweg gevestigde bedrijven al jaren aanlopen tegen de beperkte mogelijkheden om (innovatieve) watergebonden ontwikkelingen verder door te zetten. Dit als gevolg van beperking door een woonbestemming aan de kade. Het beperkt daarmee ook de vestiging van nieuwe watergebonden bedrijvigheid die ten goede komt aan de werkgelegenheid en het imago van Arnhem. Het biedt Arnhem immers de kans om in de regio 'dé werkstad aan de Rijn' te worden. Het past ook naadloos bij onze inzet voor 'toekomstbestendige bedrijventerreinen'.

Het college spreekt in het raadsvoorstel haar voorkeur uit voor de ontwikkeling van de Nieuwe Haven tot een uitsluitend industriële haven. De daarbij benoemde argumentatie onderschrijven wij volledig. Wij spreken van harte onze steun uit aan dit raadsvoorstel en zijn verheugd dat het college deze koers heeft gekozen. Wij hopen dan ook dat u besluit het raadsvoorstel te bekrachtigen.

Met vriendelijke groet,
namens het bestuur StAB,

Niels Bruil, voorzitter

POSTADRES
VLAMOVEN 34
6826 TN ARNHEM

T (026) 351 82 45
E INFO@STAB-ARNHEM.NL
I WWW.STAB-ARNHEM.NL

IBAN NL77INGB0654113963
KVK 09128571
BTW NL810567416B01

STICHTINGARNHEMSEBEDRIJVENTERREINEN
STAB_ARNHEM
STAB ARNHEM

Uitwerking van de 12 oplossingen voor het woonbotendossier en Visie Nieuwe Haven

Het aangepast raadsvoorstel "Visie Nieuwe Haven" stelt:

> *Al in 2014 is echter definitief vastgesteld dat er géén mogelijkheden zijn voor nieuw te creëren ligplaatsen in Arnhem. Die situatie is niet veranderd. De enige mogelijkheid om binnen Arnhem nog boten te verplaatsen is door bestaande ligplaatsen ergens anders in Arnhem aan te kopen en de boot die daar ligt af te voeren…*
>
> *Ondanks de vaststelling in 2014 dat er géén mogelijkheden zijn voor nieuw te creëren ligplaatsen in Arnhem, is er 'met de stofkam' nog eens gezocht naar mogelijke ligplaatsen. Daarbij zijn alle eerder geopperde mogelijkheden nog een keer tegen het licht gehouden. Daarnaast heeft de Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven twaalf oplossingen naar voren gebracht, waaronder uitkoop. Ook deze zijn onderzocht. Ook is in het kader van het opstellen van een visie op de Nieuwe Haven nagegaan of het mogelijk is de woonboten in de haven een andere plek te geven. Hieruit blijkt dat er geen alternatieve locaties zijn...*

Het college baseert zich op een aantal argumenten om de door ons aangedragen oplossingen af te wijzen:

1. Zakelijke belangen/hindercirkels (KEMA/DNV GL): Rosandepolder, Defensiehaven.
2. Privé gebruik publieke ruimte: Meinerswijk.
3. Rechtsgelijkheid: Opkopen locaties anders dan Westervoortsedijk.
4. Eigenaarschap grond/locatie: Bijland, Lobith, Gat van Moorlag (Renkum), ASM haven (KWP).
5. Onnodig clusteren gewenste locatie: i.p.v. verspreid zoeken naar oplossingen wordt gesuggereerd dat alle 15 woonboten op 1 locatie moeten komen.

Hieronder hebben we per argument een korte reactie gegeven:

1) De zakelijke belangen van de KEMA/DNV GL worden niet geschaad (ook niet bij uitbreiding) omdat de bestemming wonen niet dichterbij komt te liggen en dus in planologisch opzicht er niets verandert. De huidige hindercirkels kunnen niet uitgebreid worden zonder de huidige bestemming wonen te wijzigen.
2) Alle woonschepen op de huidige ongewenst verklaarde ligplaatsen in de Nieuwe Haven hebben op dit moment een publiekelijk toegankelijke ingang. Wat ons betreft zullen de locaties in Meinerswijk ook een publiekelijke toegang krijgen waardoor de oevers publiek domein blijven en daarmee aan de eisen van de raad zal worden voldaan.
3) De gemeente Arnhem heeft eerder meerdere woonboten die voorheen op een door de gemeente ongewenst verklaarde locatie lagen van een gewenste ligplaats voorzien die veel meer waard is dan een locatie aan de Westervoortsedijk of Nieuwe Haven. De gemeente zegt vanaf 2011 gezocht te hebben naar locaties in heel Arnhem en daarbuiten en heeft toen ook niet de waarde van de ongewenst verklaarde locatie als uitgangspunt gehanteerd voor het zoeken naar een gewenste locatie. Wij vinden dan ook dat de gemeente Arnhem dient uit te gaan van een gemiddelde waarde van een ligplaats in Arnhem.
4) De bijlage aan het huidige raadsvoorstel van het college stelt dat het niet aan de gemeente Arnhem is om ligplaatsen te realiseren of aan te kopen in een andere gemeente. De raadsopdracht en de aangegane inspannings- en resultaatverplichting gaat expliciet wel over locaties ook buiten Arnhem waaronder: Doesburg, Renkum, Westervoort, Duiven, Rheden en Rijnwaarden, alsmede de waterschappen Rijn & IJssel en Rivierenland. Ook deze stelling uit het huidige raadsvoorstel gaat in tegen eerder gesteld beleid en worden hiermee mogelijke oplossingen ten onrechte ongedaan gemaakt.
5) Thor Smits heeft onlangs aangegeven dat het moeilijk wordt om 15 woonboten op 1 locatie te plaatsen. Wij geven aan dat we al jarenlang pleiten voor verdeling van de woonboten over meerdere locaties. Doordat er altijd over 15 woonboten op 1 plek wordt gepraat wordt het probleem veel moeilijker gemaakt dan het is en wordt er aan kansen voorbijgegaan.

De uitwerking van de 12 aangeboden oplossingen

Een aantal van de raadsleden heeft ons na de rondetafelgesprekken specifiek verzocht om een uitgewerkt plan voor elke oplossing op te leveren. Hieronder hebben we de oplossingen verder uitgewerkt zodat de gemeente zich aan de inspannings- en resultaatverplichting uit 2007 kan houden.

1) Oplossing voor 1 ligplaats met bestemming wonen - Rosandepolder meteen links van de RWS kade

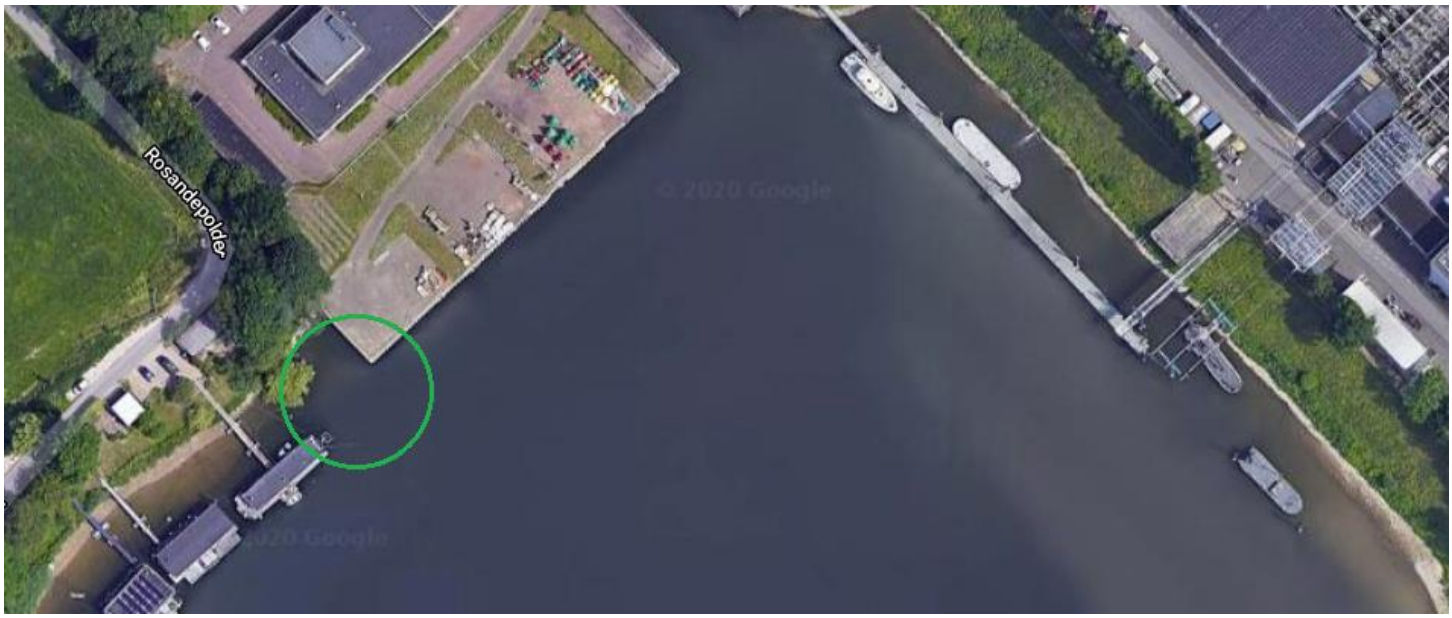

Afbeelding Rosandepolder (Naast de Rijkswaterstaat kade)

- *Deze locatie in de Rosandepolder heeft op grond van het onherroepelijke bestemmingsplan Rivierenzone 2013 reeds de bestemming 'Wonen - woonschepenligplaats'. De gemeente kan daar dus bij recht (zonder nadere planologische besluitvorming) woonschepen afmeren.*
- *De bestemming Wonen komt niet dichterbij te liggen bij de Kema locatie, dus in planologisch opzicht verandert er niets te nadele van DNV GL/Kema. Het verlenen van een ligplaatsvergunning zal voor DNV GL/Kema dus ook geen enkele belemmering opleveren in de bedrijfsvoering.*
- *Rijkswaterstaat heeft al toestemming verleend t.b.v. het creëren van de desbetreffende locatie. De breedte van de zone met deze bestemming is ruim 32 meter.*

2) Oplossing voor 3 tot 6 ligplaatsen met bestemming wonen – Defensie haven

Afbeelding Defensiehaven (Scouting verplaatst naar locatie achterin de haven)

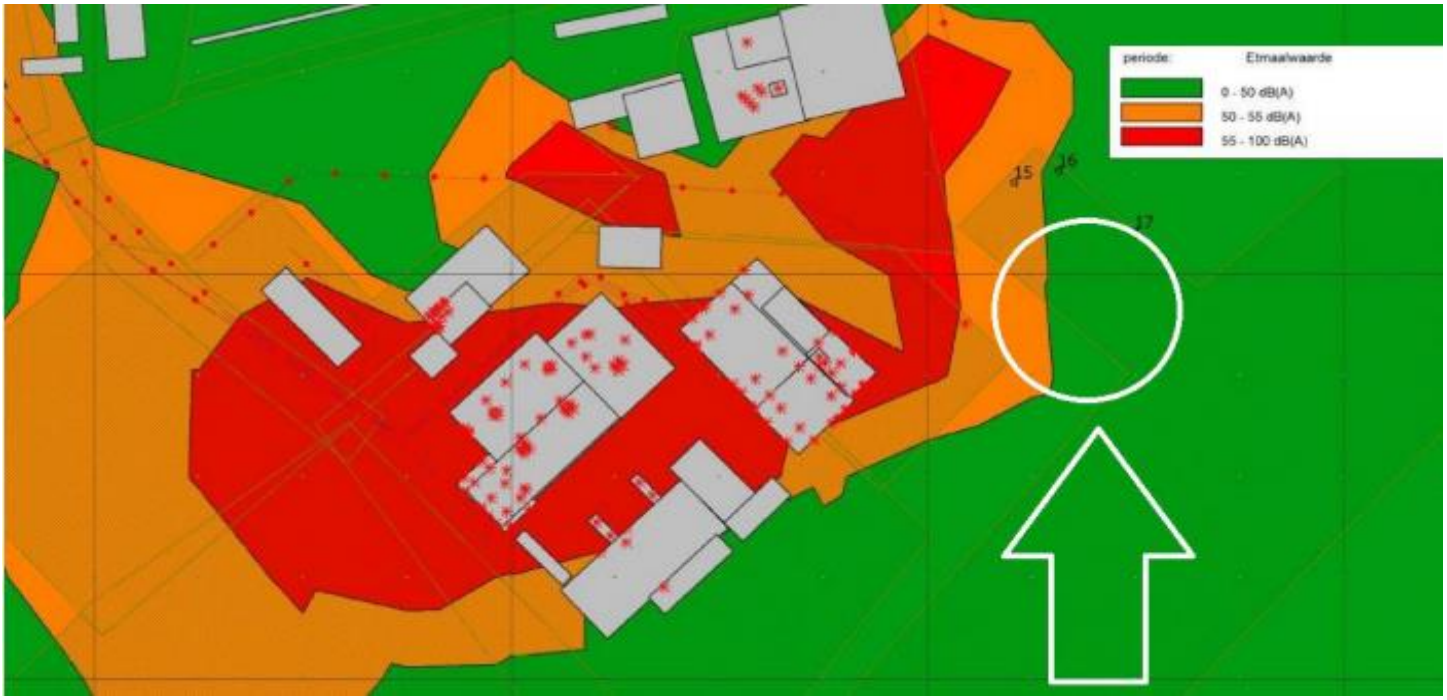

Afbeelding: 2018-05-15-gemeente-arnhem-geluidscontouren-kema-tav-woonbootlocaties-defensiehaven.pdf

- *Een eerste globaal onderzoek levert op dat in de Defensiehaven, naast de bestaande 3 ligplekken, plek voor 3 extra woonschepen kan worden gecreëerd zonder dat daarbij grondverzet noodzakelijk is.*
- *Er zijn ook mogelijkheden geschetst om, naast de bestaande 3 ligplekken, nog 6 extra woonarken te kunnen plaatsen.*
- *Echter is het daarbij naar alle waarschijnlijkheid noodzakelijk om te baggeren. Begroting Gemeente Arnhem Beheer waterbodems, in 2019 is er budget beschikbaar gesteld om de Defensiehaven te baggeren. [1]*

3) Oplossing voor 1 a 2 ligplaatsen met bestemming wonen – Westervoortsedijk opvullen gaten

Afbeelding: 2014-02-07-voorstel-awn-beschikbare-woonbootlocaties-met-woonbestemming-uitbreiden-op-kopen-westervoortsedijk

Sinds 2013 hebben we zes keer aangegeven dat er woonboten op de Westervoortsedijk te koop stonden en dat er ook gewenste ligplaatsen gecreëerd konden worden in de open ruimtes tussen de woonboten. De hoogste beleidsadviseur van de gemeente Arnhem verklaarde onlangs dat het budget om die locaties op te kopen ingetrokken waardoor deze oplossingen niet benut konden worden. Onlangs heeft de gemeente op ons advies alsnog een locatie aangeschaft waardoor er twee gewenste ligplaatsen gerealiseerd kunnen worden.[2]

[1] https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2012-06-25-gemeente-arnhem-raadsbesluit-nota-woonschepen-op-ongewenste-locaties-extra-te-creeren-ligplaatsen-defensie-haven.pdf
[2] https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2014-02-07-voorstel-awn-beschikbare-woonbootlocaties-met-woonbestemming-uitbreiden-op-kopen-westervoortsedijk-arnhem.pdf

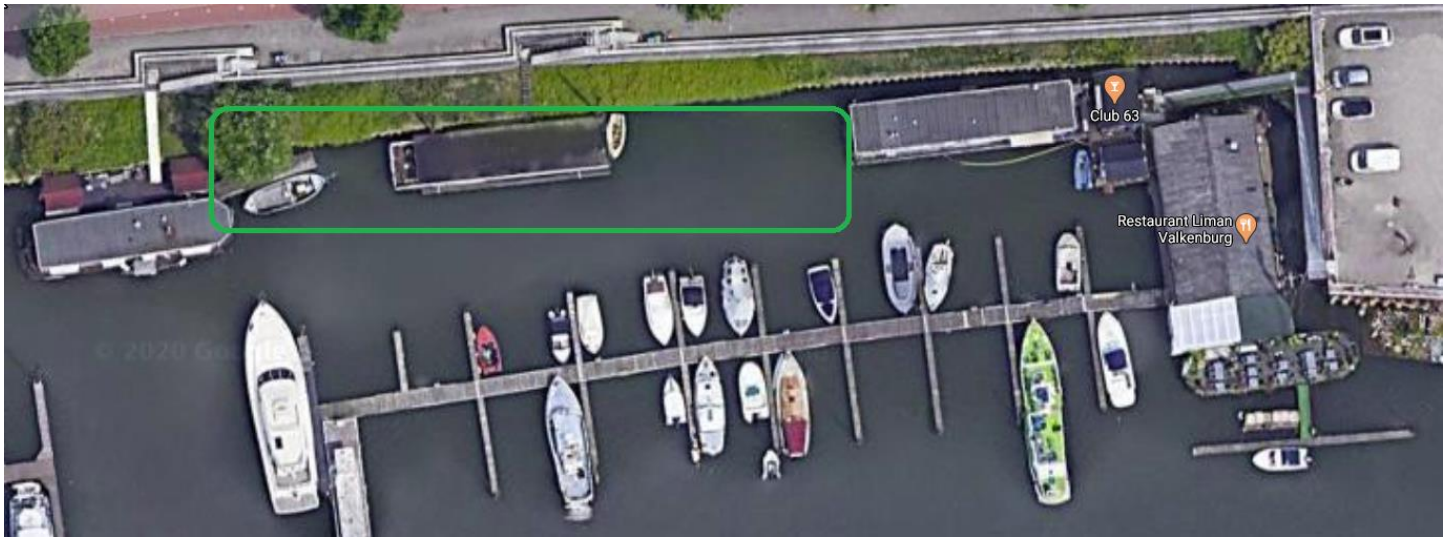

4) Oplossing voor meerdere ligplaatsen met bestemming wonen - omruilactie Jason met woonbotensteiger

Afbeelding: 2017-11-12-mail-awn-tav-plan-omruilen-jachthaven-met-woonbotensteiger-tbv-creeren-gewenste-ligplaatsen

In de bijlage "voorgeschiedenis woonboten van 2000 tot heden" wordt onterecht gesuggereerd dat het omwisselen van de jachthaven met de woonbotensteiger geen oplossing biedt. Dit is onterecht omdat de consequenties m.b.t. de vergunningverlening voor de bedrijven met dit plan wordt opgelost, de woonboten komen op een voor wonen bestemde locatie te liggen en de ingang van de Nieuwe Haven wordt 30 meter breder. Daarnaast wordt ook voldaan aan de wens van de jachthaven om in de Nieuwe Haven te blijven.

5) Oplossing voor meerdere ligplaatsen met woonbestemming – Masterplan 4.0 voor Meinerswijk

Afbeelding 2018-11-09-arnhems-peil-masterplan-4-bestemmingsplan-gebiedsontwikkeling-meinerswijk

De opgave voor het ontwikkelen van die gewenste ligplaatsen is destijds opgenomen als randvoorwaarde voor het te ontwikkelen gebied Stadsblokken/Meinerswijk. In het Masterplan Eilanden 3.0 zijn echter geen woonbootlocaties opgenomen. KondorWessels Projecten heeft verklaard dat dit op verzoek is van de gemeenteraad. Het Masterplan 4 biedt een oplossing voor twee hoofdpijndossiers (het woonbotendossier & jachthaven Jason in de havenmond van de Nieuwe Haven) van de gemeente Arnhem.

Het plan is eenvoudig, haalbaar en bestaat uit het doorsteken van de nevengeul (A), het verplaatsen van de RZV (en jachthaven) Jason naar de nieuwe ‘Oude Haven’ (B) , het plaatsen van een ophaalbrug (C) naar ‘het Eiland’ en het beschikbaar stellen van de nevengeul voor roeiers, zeilers en de waterscouting (D). Een klein aantal woonboten zou ook in Meinerswijk (E) geplaatst kunnen worden en de overige woonboten uit de Nieuwe Haven kunnen op de oude locatie van jachthaven van Jason in de Nieuwe Haven geplaatst worden.

Alle woonschepen op de huidige ongewenst verklaarde ligplaatsen in de Nieuwe Haven hebben op dit moment een publiekelijk toegankelijke ingang. Wat ons betreft zullen de locaties in Meinerswijk ook een publiekelijke toegang krijgen waardoor de oevers publiek domein blijven en daarmee aan de eisen van de raad zal worden voldaan.

Afbeelding oude locatie jachthaven Jason aan de Westervoortsedijk vervangen voor gewenste ligplaatsen.

6) Oplossing voor meerdere ligplaatsen – Nieuwe ingang Nieuwe Haven

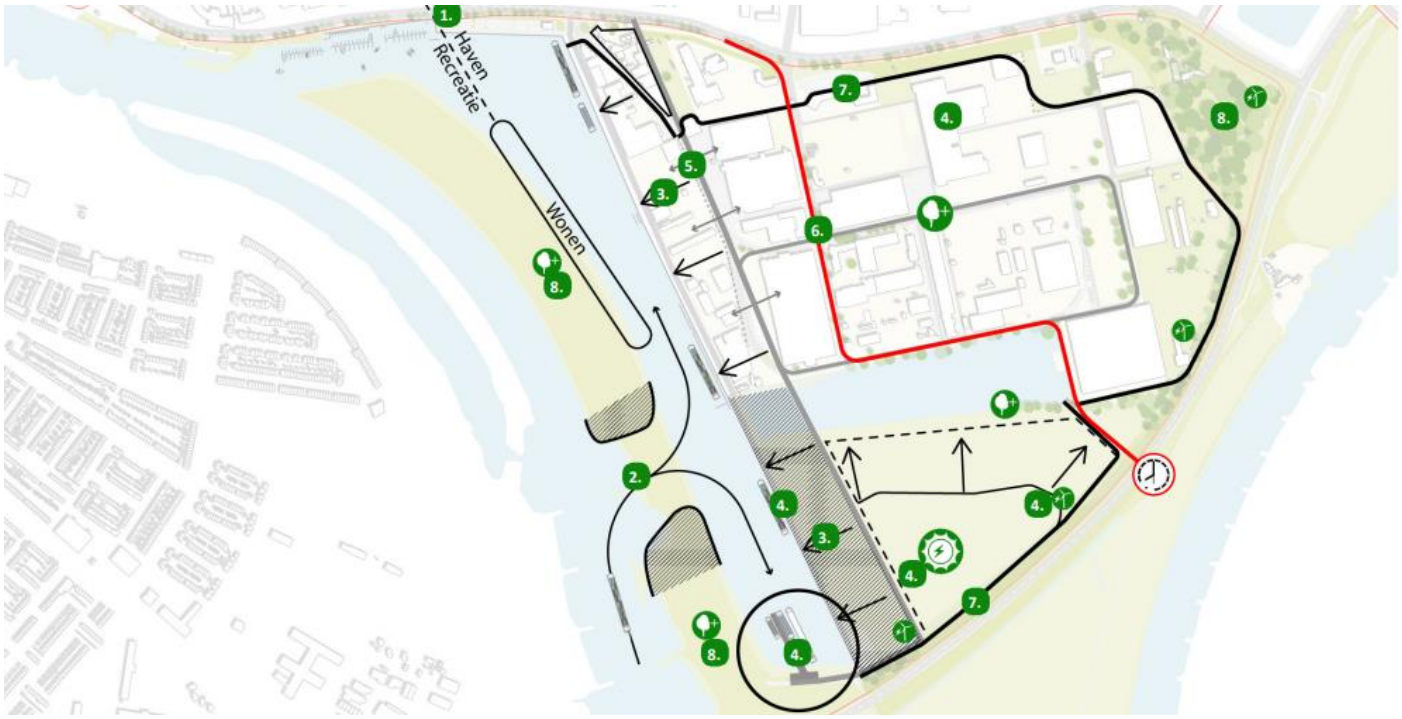

Afbeelding 2017-04-12-ontwerp-nieuwe-haven-arnhem-de-urbanisten.pdf

Er liggen meerdere ideeën t.b.v. het herinrichten van de Nieuwe Haven om de verschillende gebruikersgroepen van elkaar te scheiden. Eén van de voorstellen betreft het graven van een nieuwe ingang naar de Nieuwe Haven. In de "voorgeschiedenis woonboten van 2000 tot heden" zijn de volgende redenen aangegeven waarom deze optie niet geschikt bevonden is:

> *In het geval van een nieuwe entree van de haven, zal die nieuwe entree leiden tot een onveilige situatie o.a. vanwege de haakse aansluiting op de rivier en het feit dat de rivier hier vrij smal is. De maatregel ligt, rivierkundig gezien, in een ongunstig gebied. De Nederrijn is hier smal. Niet alleen zal de stroming in de haven veranderen, maar ook op de rivier zullen de effecten merkbaar zijn. Er zal stroomvertraging optreden met aanzanding en met een minder diepe rivier tot gevolg. Dit belemmert een veilige, vlotte doorvaart op de Nederrijn. Daarnaast zal opstuwing van water plaats gaan vinden in het geval een dam wordt gerealiseerd.*
>
> *De nieuwe entree doorsnijdt de landtong, die onderdeel uitmaakt uit van een belangrijke slaapplaats van de Wulp (rode lijst-soort). Het betreft een slaapgebied dat zich uitstrekt van de Huissensche Waarden in het zuiden tot de landtong in de Nieuwe Haven in het noorden met daarin 4 tot 5 satellietverblijven. De verblijfplaats op de landtong in de Nieuwe Haven is de voorkeursslaapplek.*

7) Oplossing voor meerdere ligplaatsen – Herinrichting Nieuwe Haven

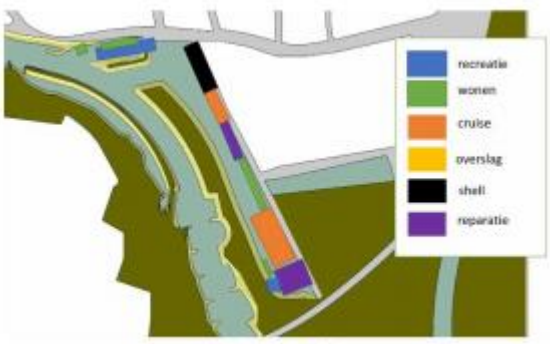

jachthaven afschermen van haven

jachthaven afschermen van rivier

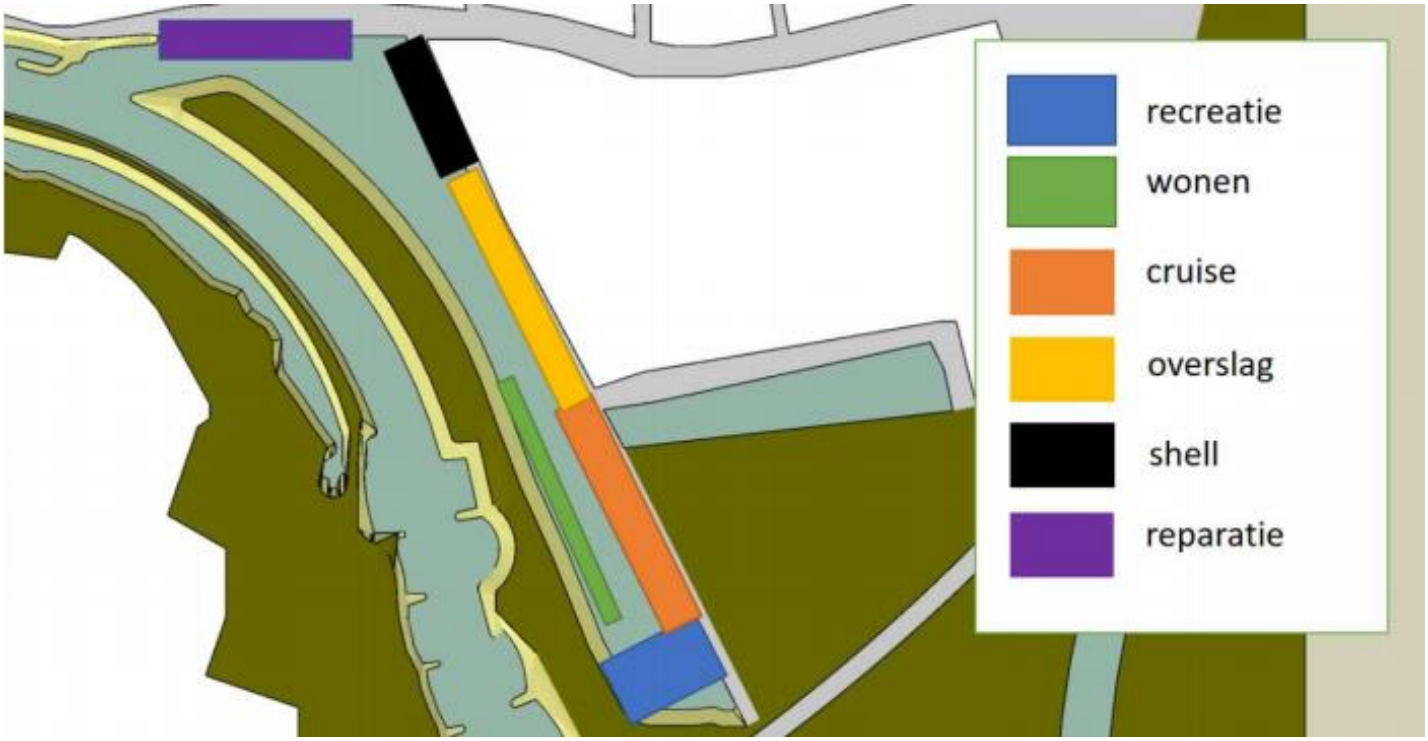

Afbeelding 2018-02-23-gemeente-arnhem-rapport-actualisatie-onderzoek-veiligheid-nieuwe-haven-arnhem.pdf

Begin 2018 heeft de gemeente Arnhem nogmaals een veiligheidsonderzoek uit laten voeren. In het rapport zaten een aantal mogelijke oplossingen om de Nieuwe Haven opnieuw in te delen en de verschillende functies van elkaar te scheiden. Donderdag 21 februari 2019 heeft een eerste informatieve startbijeenkomst plaatsgevonden voor alle belanghebbenden in de Nieuwe Haven ten behoeve van het bepalen van de visie op de haven t.a.v. de herinrichting. De woonbootbewoners waren hier ook voor uitgenodigd. Tot nu toe is bij elk initiatief nog gebleken dat aan het einde van het verhaal de belangen van, en de verplichtingen naar de woonbootbewoner niet worden meegenomen. Gezien de uitspraken en belangen die er spelen waren we ook bij dit initiatief sceptisch of de belangen van de woonbootbewoners enige prioriteit zouden krijgen. Zoals gebleken uit het huidige raadsvoorstel “Visie Nieuwe Haven” waren we terecht sceptisch of onze belangen meegewogen zouden worden. Meerdere bewoners zien dit plan nog steeds als mogelijke oplossing.

8) Oplossing voor meerdere ligplaatsen – uitkopen

Het huidige raadsvoorstel van het college lijkt er vanuit te gaan dat de waarde bepaald gaat worden op basis van een gelijkwaardige locatie in de Nieuwe Haven zoals b.v. een te koop staande woonboot aan de Westervoortsedijk. De gemeente Arnhem heeft eerder meerdere woonboten die voorheen op een door de gemeente ongewenst bepaalde locatie lagen van een gewenste ligplaats voorzien die veel meer waard is dan een locatie aan de Westervoortsedijk. Wij vinden dan ook dat de gemeente Arnhem dient uit te gaan van een gemiddelde waarde van een ligplaats in Arnhem. De gemeente zegt vanaf 2011 gezocht te hebben naar locaties in heel Arnhem en daarbuiten en heeft toen ook niet de waarde van de ongewenst verklaarde locatie als uitgangspunt gehanteerd voor het zoeken naar een gewenste locatie. Door deze nieuwe stelling op te nemen in de Visie Nieuwe Haven lijkt de gemeente Arnhem wederom een stap gezet te hebben om niet voor oplossingen te willen kiezen en de uitzichtloze situatie voort te zetten. Op 3 februari 2020 heeft de gemeente ons laten weten vanwege de passage uit het raadsvoorstel waarin die nieuwe voorwaarde is opgenomen van het college (dat de waarde van de ligplaats gelijk dient te zijn), bepaalde locaties niet aan te willen schaffen waardoor oplossingen wederom onmogelijk worden gemaakt.

De waarde van huizen op de wal worden in het algemeen aangeduid in vierkante-meterprijs. Indien we dat toepassen op de onlangs verkochte woonboten in Arnhem komen we uit op een gemiddelde vierkante meter prijs van: €2094,- De onlangs verkochte woonark aan de Westervoortsedijk komt op €2522,- euro m2[3]

[3] https://www.arnhemspeil.nl/docs/2020-02-11-arnhemspeil-overzicht-gemiddelde-waarde-ligplaats-woonboten-arnhem.pdf

9) Oplossing voor meerdere ligplaatsen – Nevengeul van Meinerswijk - Meginhardweg

Afbeelding 2019-02-26-awn- mogelijke-oplossing-woonbotendossier- arnhem-in-nevengeul-meinerswijk

Uiterst west van Meinerswijk in de nevengeul aan de Plas van Bruil is ruimte genoeg om een aantal woonschepen te plaatsen aan de Meginhardweg dijk. De locatie is eigendom van de gemeente Arnhem en meerdere woonbootbewoners hebben aangegeven bereid te zijn om volledig zelfvoorzienende ligplaatsen met publiekelijke toegang te accepteren waardoor de oevers publiek domein blijven en daarmee aan de eisen van de raad zal worden voldaan.

Deze locatie is op 25 juni 2012 al opgenomen in het raadsvoorstel 'Woonschepen op ongewenste locaties' en was destijds pas 'op de langere termijn beschikbaar'. Ondertussen zijn we 7 jaar verder en is die langere termijn aangebroken:

> *Meginhardweg/naast de Plas van Bruil: Deze locatie moet nog worden aangelegd door Rijkswaterstaat in het kader van ruimte voor de rivier en is pas op langere termijn beschikbaar.*[4]

10) Oplossing voor meerdere ligplaatsen – Groene Rivier Stadsblokken/Meinerswijk

Afbeelding 2004-09-23-gemeente-arnhem-uitwerking-kaders-en-onderbouwing-locaties-woonschepen.pdf

[4] https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2012-06-25-gemeente-arnhem-raadsvoorstel-woonschepen-op-ongewenste-locaties-tb-nl-imro-0202-767-0301-1.pdf

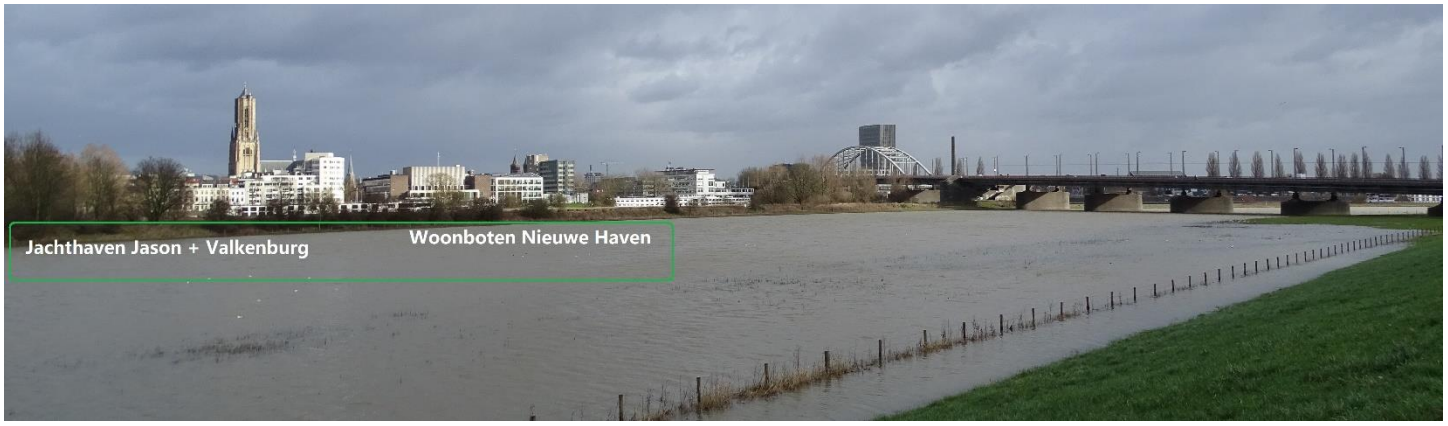

Afbeelding Groene Rivier Arnhem voor Jachthaven Jason & Valkenburg en Woonboten Nieuwe Haven

In 2004 heeft de gemeente Arnhem voorgesteld om de Groene Rivier te benutten als gewenste locatie voor de woonboten die op ongewenst verklaard ligplaatsen lagen.[5] In 2012 heeft Rijkswaterstaat in het kader voor "Ruimte voor de Rivier" daadwerkelijk afgravingen verricht en de Groene Rivier verder uitgediept. [6]

Indien de Groene Rivier in verbinding met de Rijn wordt gebracht, komt er genoeg ruimte vrij voor zowel de woonschepen als de roei en zeilvereniging Jason en jachthaven Valkenburg. De doorvaart kan zowel via de ASM haven gecreëerd worden als aan de Oost kant van de John Frostbrug. Veel voorwerk zoals bodemonderzoeken is al uitgevoerd. Het uitdiepen van de Groene Rivier en het doortrekken daarvan is een meest voor de hand liggende optie om rivierkundig te voldoen aan de opgave die Rijkswaterstaat voor het Arnhemse grondgebied heeft meegekregen.

11) Oplossingen voor meerdere ligplaatsen – Mogelijke oplossingen in de Bijland of Lobith

Afbeelding 2014-03-11-gemeente-arnhem-haalbaarheidsonderzoek-woonschepen-op-ongewenste-locaties.pdf

[5] https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2004-09-23-gemeente-arnhem-uitwerking-kaders-en-onderbouwing-locaties-woonschepen.pdf
[6] https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2012-03-26-rijkswaterstaat-uiterwaardvergraving-meinerswijk-uitvoeringsplan-rw1809-303-70-053.pdf

In het haalbaarheidsonderzoek van de gemeente Arnhem van 11 maart 2014 is de volgende zin opgenomen:

> *" …Op middellange termijn (3 tot 5 jaar) kan de locatie 'de Bijland' en/of de huidige vluchthaven Lobith in de gemeente Rijnwaarde een oplossing kunnen bieden…"*

Volgens ons is de middellange termijn ondertussen verstreken. We zitten namelijk 6 jaar verder.
De heer Thor Smits schrijft hierover in de "voorgeschiedenis woonboten van 2000 tot heden" het volgende:

> *"Het is niet aan de gemeente Arnhem om ligplaatsen te realiseren of aan te kopen in een andere gemeente."*

Deze uitspraak staat haaks op de raadsopdracht uit 2012 en de inspannings- en resultaatverplichting uit 2007 waarin juist nadrukkelijk de mogelijkheden buiten Arnhem ook zijn benoemd. De minimale inspanning die de gemeente Arnhem op dit moment zou kunnen verrichten is actief het gesprek aangaan met de verantwoordelijke gemeentes voor Bijland en Lobith om de mogelijkheden die in 2014 door de gemeente zijn aangehaald, te bespreken. Zie ook oplossing 12 en 13.

12) Oplossingen voor meerdere ligplaatsen – Mogelijke oplossingen in Renkum of de ASM Haven

Afbeelding Grindgat (Renkum) naast de Rosandepolder

Op 21 februari 2019 hebben we tijdens de eerste "Visie Nieuwe Haven" ontmoeting met een projectontwikkelaar van K3 gesproken die plannen heeft om een woonbootlocatie te ontwikkelen in het Grindgat in Renkum naast de Rosandepolder. In de email die ons ter bevestiging werd doorgestuurd was het volgende opgenomen:

> *Wij zijn bezig een toekomstbestendige visie te ontwikkelen voor het ons eigendom in de Rosande Polder; het ontwikkelen van woonbootlocaties wordt als ingrediënt meegenomen in deze visie.*

Indien de gemeente Arnhem zich zou willen houden aan haar inspannings- en resultaatverplichting uit 2007 dan zouden ze contact op kunnen nemen met de projectleider gebiedsontwikkeling / rentmeester van K3 om tot een oplossing te komen.

Afbeelding ASM Haven Arnhem waar ruimte is voor de jachthaven van Jason of een aantal woonboten

De gemeente Arnhem zou ook nog met het KWP in overleg kunnen gaan om de ASM Haven beschikbaar te stellen als locatie voor de jachthaven van Jason of eventueel als oplossing voor een klein aantal woonboten.

Onterecht afgewezen locaties voor gewenste ligplaatsen

Begin 2014 hebben de betrokken ambtenaren een brief aan de gemeenteraad verzonden waarin ze aangeven geen mogelijkheden meer te zien m.b.t. het creëren van gewenste ligplaatsen. De volgende link verwijst naar onze reactie van de Actiegroep Woonboten Nieuwehaven (AWN) waarin te lezen valt waarom de aangedragen standpunten onwaar en/of onjuist zijn. We verwezen ook toen al naar 12 mogelijke oplossingen:
https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2019-03-07-reactie-awn-op-brief-kalsbeek-2014-03-11-gemeente-arnhem-haalbaarheidsonderzoek-woonschepen-op-ongewenste-locaties.pdf

Begin vorig jaar hebben we een overzicht van alle 12 de oplossingen aan de gemeenteraadsleden opgeleverd:
https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2019-02-17-awn-samenvatting-alle-oplossingen-voor-gewenste-ligplaatsen-woonboten-nieuwe-haven-op-een-rij-gemeente-arnhem-woonbotendossier.pdf

Het college en haar ambtenaren heeft naar onze 12 oplossingen verwezen en daarop een reactie gegeven in de bijlage aan het raadsvoorstel:
https://www.arnhemspeil.nl/docs/2019-12-10-gemeente-arnhem-college-van-benw-memo-voorgeschiedenis-woonboten-van-2000-tot-heden.pdf

In het volgende document leest u ons antwoord op de reactie van het college en haar ambtenaren. Hierin zult u ontdekken dat het huidige raadsvoorstel om jachthaven Jason in de Nieuwe Haven te behouden levensgevaarlijk. Ook leggen we uit dat de redenen die gegeven worden om onze oplossingen af te wijzen niet juist zijn:
https://www.arnhemspeil.nl/docs/2020-02-03-arnhemspeil-awn-reactie-op-inbreng-college-en-ambtenaren-gemeente-arnhem-voor-de-rondetafelgesprekken-tav-de-visie-nieuwe-haven.pdf

In deze uitwerking hebben we nogmaals zeer uitgebreid aangetoond dat er wel degelijk nog mogelijkheden zijn om gewenste ligplaatsen te creëren binnen en buiten Arnhem. Wij lichten ze graag mondeling aan u toe.

Met vriendelijke groet,
Jeroen, Marloes & Ronald
Namens de AWN (Actiegroep Woonboten Nieuwe haven) & Stichting Arnhems Peil
www.arnhemspeil.nl

https://www.gelderlander.nl/arnhem/bewoners-nieuwe-haven-willen-wel-naar-het-gat-van-moorlag~a3ce1d04/

Bewoners Nieuwe Haven willen wel naar het Gat van Moorlag

Rosandepolder (links) en het Gat van Moorlag (rechts) in één foto gevangen. © Rolf Hensel

ARNHEM/OOSTERBEEK - Het Gat van Moorlag als oplossing voor het probleem van twaalf woonbootbewoners. Een deel van de bewoners zien een verhuizing van de Nieuwe Haven in Arnhem naar het grindgat in Oosterbeek wel zitten. Vanavond spreekt de gemeenteraad van Arnhem over het woonbotendossier.

Eric van der Vegt 03-03-20, 20:30 **Bron:** De Gelderlander

Een top 12 met alternatieve ligplaatsen heeft woonbooteigenaar Jeroen Spaander gemaakt. Daar zitten locaties tussen als de Defensiehaven, de ASM-haven en enkele nevengeulen. De kansrijkste lijkt nummer 12 van de lijst van Spaander: het Gat van Moorlag. De eigenaar K3 van het grindgat in Oosterbeek heet de eigenaren hartelijk welkom, maar of verhuizing van de boten in praktijk zo snel gaat, is de vraag.

Geen ruimte meer

Onlangs kwam wethouder Jan van Dellen met een visie voor de haven aan de oostkant van Arnhem. De Nieuwe Haven moest industriehaven worden. Voor de twaalf woonboten is er geen ruimte meer. Te gevaarlijk, is het gemeentelijk oordeel. Alternatieve locaties voor woonboten zijn er praktisch niet. Uitkopen van de bewoners lijkt de enige haalbare optie.

Snelle verhuizing

Arnhems Peil-bestuurder Jeroen Spaander ziet namens de woonbooteigenaren kansen voor een snelle verhuizing van de woonboten van de Nieuwe Haven naar Oosterbeek.

> *,,Het lijkt mij dat het binnen zeer korte termijn mogelijk moet zijn om een aantal woonboten die kant op te verplaatsen aangezien alle infrastructuur er al ligt. We kunnen dezelfde dijk of ontsluitingsweg voor de eigenaren van de woonboten in de Rosandepolder gebruiken"*, aldus Spaander.

Vanuit de keuken kijkt een woonbootbewoonster uit op de steenfabriek aan de overkant van de Nederrijn. Ze begrijpt de nood van de bewoners van de Nieuwe Haven, maar zet vraagtekens bij de bedoelingen van eigenaar K3.

> ,,Ze hebben vorig jaar een bijeenkomst gehouden voor alle bewoners van de woonboten in de Rosandepolder. Eerst kwam er een presentatie over dat ze het beste voor hadden met de natuur, maar na lang aandringen bleek het hen te gaan om de komst van 44 woonboten", aldus de bewoonster.

Leeggevallen plek

Ze vindt het vreemd dat de gemeente de onlangs leeggevallen plek in de Rosandepolder niet heeft aangekocht. ,,De kosten waren 2,5 ton. Hadden ze één woonboot kunnen plaatsen."

Ze denkt dat de ontsluitingsweg van de Rosandepolder en het Gat van Moorlag te smal is om straks alle verkeer aan te kunnen. Bovendien is het grondgat een meter diep, gevuld met vervuild slib, meent ze.

Vervuild slib

Spaander is niet zo bang voor het vervuilde slib. ,,Ik heb zelf geen inzicht in hoe vervuild het slib is. Er was laatst een uitzending van Zembla waarin het grindgat in voorkwam. De Nieuwe Haven is natuurlijk ook niet de schoonste plek op aarde. Ik verwacht eerlijk gezegd niet dat er dusdanig vervuilde grond gestort is dat een woonbootplaatsen onmogelijk is gemaakt", zegt hij.

Plan in de ijskast

Thomas Nusselein van K3 kent de bezwaren van de bewoners. ,,Na de bewonersbijeenkomst van vorig jaar hebben het plan even in de ijskast gezet, maar dat betekent niet dat we het plan uit ons hoofd hebben gezet. Wat ons betreft valt er zeker te praten over het Gat van Moorlag als locatie voor woonboten", aldus Nusselein.

Lees ook

https://www.gelderlander.nl/arnhem/veel-onduidelijkheid-over-plan-met-woonboten-in-nieuwe-haven~aaf41e42/

https://www.gelderlander.nl/arnhem/woonboten-moeten-weg-uit-nieuwe-haven-in-arnhem-ik-begrijp-dat-het-hier-gevaarlijk-is-maar-ik-wacht-al-12-jaar-op-nieuwe-plek~aee56877/

https://www.omroepgelderland.nl/nieuws/2432209/Woonboten-in-Arnhem-moeten-weg-Ronduit-onbeschoft-en-kwaadaardig

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2019-05-28-gelderlander-nationale-ombudsman-bemoeit-zich-met-woonboten-in-arnhem.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2018-12-27-gelderlander-arnhem-woonbootbewoners-nieuwe-haven-willen-wel-verhuizen-naar-stadsblokken-meinerswijk.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2018-09-19-gelderlander-arnhem-twee-ton-voor-veiligheidsmaatregelen-nieuwe-haven.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2018-05-25-gelderlander-woonbooteigenaar-vraagt-de-gemeente-arnhem-opnieuw-om-veilige-ligplaats.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2018-02-09-gelderlander-rapportage-veiligheid-nieuwe-haven-deel-1.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2018-02-10-gelderlander-rapportage-veiligeheid-nieuwe-haven-deel-2.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2017-06-07-gelderlander-aanvaring-tussen-olietanker-en-woonboot-in-arnhem-nieuwe-haven.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2013-08-19-gelderlander-arnhem-woonbootbewoners-nieuwe-haven-tijd-voor-nieuw-plan-om-slepend-probleem-definitief-op-te-lossen.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2013-06-17-gelderlander-arnhem-17-woonboten-in-nieuwe-haven-wachten-op-gewenste-ligplaats-woonbotensteiger-rosandepolder-uit-beeld.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2012-06-29-gelderlander-arhem-geen-plek-voor-woonboten-in-rosandepolder-volgens-wethouder-rita-weeda-renkum.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2012-06-19-gelderlander-arnhem-kwestie-woonboten-in-stapjes-oplossen-besluit-gemeenteraad.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2012-06-15-gelderlander-arnhem-normaal-arnhems-peil-alternatief-plan-voor-woonboten-in-arnhem.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2012-05-18-gelderlander-arnhem-gemeente-gedoogt-woonschepen-op-plek-waar-wonen-officieel-verboden-is-ondanks-veiligheidsrisicos.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2011-11-23-gelderlander-verhuizen-woonboten-arnhem-kost-miljoenen.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2010-10-19-gelderlander-phanos-wil-woonboten-uit-asm-haven-hebben-gemeente-arnhem-beloofd-alternatieve-ligplaats-voor-mei-2012.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2008-03-28-gelderlander-phanos-wil-woonboten-van-de-asm-haven-ruimte-bieden-rondom-de-plas-van-bruil.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2008-03-08-gelderlander-gemeentelijke-beloftes-asm-haven-blijkt-fopspeen.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2007-12-13-gelderlander-arnhem-werkzaamheden-aan-billitonkade-en-nieuwe-havenweg-van-start.pdf

https://www.arnhemspeil.nl/dok.html#samenvattingen

Overzicht gemiddelde waarde ligplaatsen in de gemeente Arnhem

Met de Visie op de Nieuwe Haven die het college onlangs presenteerde maakte zij duidelijk uitkoop van de woonboten als enige reële optie te zien. Het beschikbaar gestelde budget is zo ver nu bekend 1.15 miljoen euro voor vermogensschade en eenmalige bijkomende schade voor de 15 woonboten. Wij hebben aangegeven dat we een uitkoopsom enkel op basis van een gewenste locatie in de gemeente Arnhem zullen accepteren. Het voorstel van het college lijkt er vanuit te gaan dat de waarde bepaald gaat worden op basis van een gelijkwaardige locatie van de Nieuwe Haven zoals b.v. een te koop staande woonboot aan de Westervoortsedijk.

Quote uit de voorgeschiedenis van woonboten van 2000 tot heden:

> *"De enige reële mogelijkheid om binnen Arnhem nog boten te verplaatsten is door bestaande ligplaatsen elders in Arnhem aan te kopen en de boot die daar ligt af te voeren. Dit gaat hoogstens om een enkele plek. De kosten (en daarmee dus ook de waarde na verplaatsing) lopen sterk uiteen per locatie. Een plek in bijvoorbeeld de Rosandepolder is aanzienlijk meer waard dan een plek aan de Westervoortsedijk. Een plek aan de Westervoortsedijk is redelijk gelijkwaardig aan een plek in de Nieuwe Haven."*

Quote uit het ambtelijk aangepast raadsvoorstel:

> *"De kosten (en daarmee dus ook de waarde na verplaatsing) lopen sterk uiteen per locatie. Een plek in bijvoorbeeld de Rosandepolder is aanzienlijk meer waard dan een plek aan de Westervoortsedijk. Uit oogpunt van rechtsgelijkheid kan van een ruil van een onwenselijke ligplaats in de Nieuwe Haven voor een formeel bestemde definitieve plek ergens anders (in feite een vorm van schadeloosstelling) alleen sprake zijn als de waarde van de betreffende ligplaats vergelijkbaar is. Dat is het geval aan de Westervoortsedijk, die immers zeer nabij de Nieuwe Haven ligt."*

De gemeente Arnhem heeft eerder meerdere woonboten die voorheen op een door de gemeente ongewenst bepaalde locatie lagen van een gewenste ligplaats voorzien die veel meer waard is dan een locatie aan de Westervoortsedijk. Wij vinden dan ook dat de gemeente Arnhem dient uit te gaan van een gemiddelde waarde van een ligplaats in Arnhem. De gemeente zegt vanaf 2011 gezocht te hebben naar locaties in heel Arnhem en daarbuiten en heeft toen ook niet de waarde van de ongewenst verklaarde locatie als uitgangspunt gehanteerd voor het zoeken naar een gewenste locatie. Door deze nieuwe stelling op te nemen in de Visie Nieuwe Haven lijkt de gemeente Arnhem wederom een stap gezet te hebben om niet voor oplossingen te willen kiezen en de uitzichtloze situatie voort te zetten.
Op 3 februari 2020 heeft de gemeente ons laten weten vanwege de passage uit het raadsvoorstel waarin die nieuwe voorwaarde is opgenomen van het college (dat de waarde van de ligplaats gelijk dient te zijn), bepaalde locaties niet aan te willen schaffen waardoor oplossingen wederom onmogelijk worden gemaakt: https://arnhemspeil.nl/docs/2020-02-03-gemeente-arnhem-reactie-thor-smits-aanschaf-woonboot-aan-het-onderlangs-als-mogelijke-oplossing-voor-het-woonbotendossier-arnhem.pdf

Onlangs verkochte woonboten in de gemeente Arnhem

De vraag van een aantal raadsleden wat een ligplaats in Arnhem gemiddeld kost hebben we uitgezocht:

2020 februari	- Boterdijk 3	-	€275.000,-	-	Onderhouden varend schip 190m2
2020 januari	- Rosandepolder 5	-	€275.000,-	-	Woonark Casco waarde nihil 85m2
2019 december	- Westervoortsedijk 89b	-	€169.000,-	-	Woonark Casco waarde nihil 67m2
2019 december	- Eldensedijk 8	-	€435.000,-	-	Onderhouden varend schip 209m2

De waarde van huizen op de wal worden in het algemeen aangeduid in vierkante meter prijs. Indien we dat toepassen op de onlangs verkochte woonboten in Arnhem komen we uit op een gemiddelde vierkante meter prijs van: €2094,- De onlangs verkochte woonark aan de Westervoortsedijk komt op €2522,- euro m2

Uitwerking van de 12 oplossingen voor het woonbotendossier en Visie Nieuwe Haven

Het aangepast raadsvoorstel "Visie Nieuwe Haven" stelt:

> *Al in 2014 is echter definitief vastgesteld dat er géén mogelijkheden zijn voor nieuw te creëren ligplaatsen in Arnhem. Die situatie is niet veranderd. De enige mogelijkheid om binnen Arnhem nog boten te verplaatsen is door bestaande ligplaatsen ergens anders in Arnhem aan te kopen en de boot die daar ligt af te voeren…*
>
> *Ondanks de vaststelling in 2014 dat er géén mogelijkheden zijn voor nieuw te creëren ligplaatsen in Arnhem, is er 'met de stofkam' nog eens gezocht naar mogelijke ligplaatsen. Daarbij zijn alle eerder geopperde mogelijkheden nog een keer tegen het licht gehouden. Daarnaast heeft de Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven twaalf oplossingen naar voren gebracht, waaronder uitkoop. Ook deze zijn onderzocht. Ook is in het kader van het opstellen van een visie op de Nieuwe Haven nagegaan of het mogelijk is de woonboten in de haven een andere plek te geven. Hieruit blijkt dat er geen alternatieve locaties zijn...*

Het college baseert zich op een aantal argumenten om de door ons aangedragen oplossingen af te wijzen:

1. Zakelijke belangen/hindercirkels (KEMA/DNV GL): Rosandepolder, Defensiehaven.
2. Privé gebruik publieke ruimte: Meinerswijk.
3. Rechtsgelijkheid: Opkopen locaties anders dan Westervoortsedijk.
4. Eigenaarschap grond/locatie: Bijland, Lobith, Gat van Moorlag (Renkum), ASM haven (KWP).
5. Onnodig clusteren gewenste locatie: i.p.v. verspreid zoeken naar oplossingen wordt gesuggereerd dat alle 15 woonboten op 1 locatie moeten komen.

Hieronder hebben we per argument een korte reactie gegeven:

1) De zakelijke belangen van de KEMA/DNV GL worden niet geschaad (ook niet bij uitbreiding) omdat de bestemming wonen niet dichterbij komt te liggen en dus in planologisch opzicht er niets verandert. De huidige hindercirkels kunnen niet uitgebreid worden zonder de huidige bestemming wonen te wijzigen.
2) Alle woonschepen op de huidige ongewenst verklaarde ligplaatsen in de Nieuwe Haven hebben op dit moment een publiekelijk toegankelijke ingang. Wat ons betreft zullen de locaties in Meinerswijk ook een publiekelijke toegang krijgen waardoor de oevers publiek domein blijven en daarmee aan de eisen van de raad zal worden voldaan.
3) De gemeente Arnhem heeft eerder meerdere woonboten die voorheen op een door de gemeente ongewenst verklaarde locatie lagen van een gewenste ligplaats voorzien die veel meer waard is dan een locatie aan de Westervoortsedijk of Nieuwe Haven. De gemeente zegt vanaf 2011 gezocht te hebben naar locaties in heel Arnhem en daarbuiten en heeft toen ook niet de waarde van de ongewenst verklaarde locatie als uitgangspunt gehanteerd voor het zoeken naar een gewenste locatie. Wij vinden dan ook dat de gemeente Arnhem dient uit te gaan van een gemiddelde waarde van een ligplaats in Arnhem.
4) De bijlage aan het huidige raadsvoorstel van het college stelt dat het niet aan de gemeente Arnhem is om ligplaatsen te realiseren of aan te kopen in een andere gemeente. De raadsopdracht en de aangegane inspannings- en resultaatverplichting gaat expliciet wel over locaties ook buiten Arnhem waaronder: Doesburg, Renkum, Westervoort, Duiven, Rheden en Rijnwaarden, alsmede de waterschappen Rijn & IJssel en Rivierenland. Ook deze stelling uit het huidige raadsvoorstel gaat in tegen eerder gesteld beleid en worden hiermee mogelijke oplossingen ten onrechte ongedaan gemaakt.
5) Thor Smits heeft onlangs aangegeven dat het moeilijk wordt om 15 woonboten op 1 locatie te plaatsen. Wij geven aan dat we al jarenlang pleiten voor verdeling van de woonboten over meerdere locaties. Doordat er altijd over 15 woonboten op 1 plek wordt gepraat wordt het probleem veel moeilijker gemaakt dan het is en wordt er aan kansen voorbijgegaan.

De uitwerking van de 12 aangeboden oplossingen

Een aantal van de raadsleden heeft ons na de rondetafelgesprekken specifiek verzocht om een uitgewerkt plan voor elke oplossing op te leveren. Hieronder hebben we de oplossingen verder uitgewerkt zodat de gemeente zich aan de inspannings- en resultaatverplichting uit 2007 kan houden.

1) Oplossing voor 1 ligplaats met bestemming wonen - Rosandepolder meteen links van de RWS kade

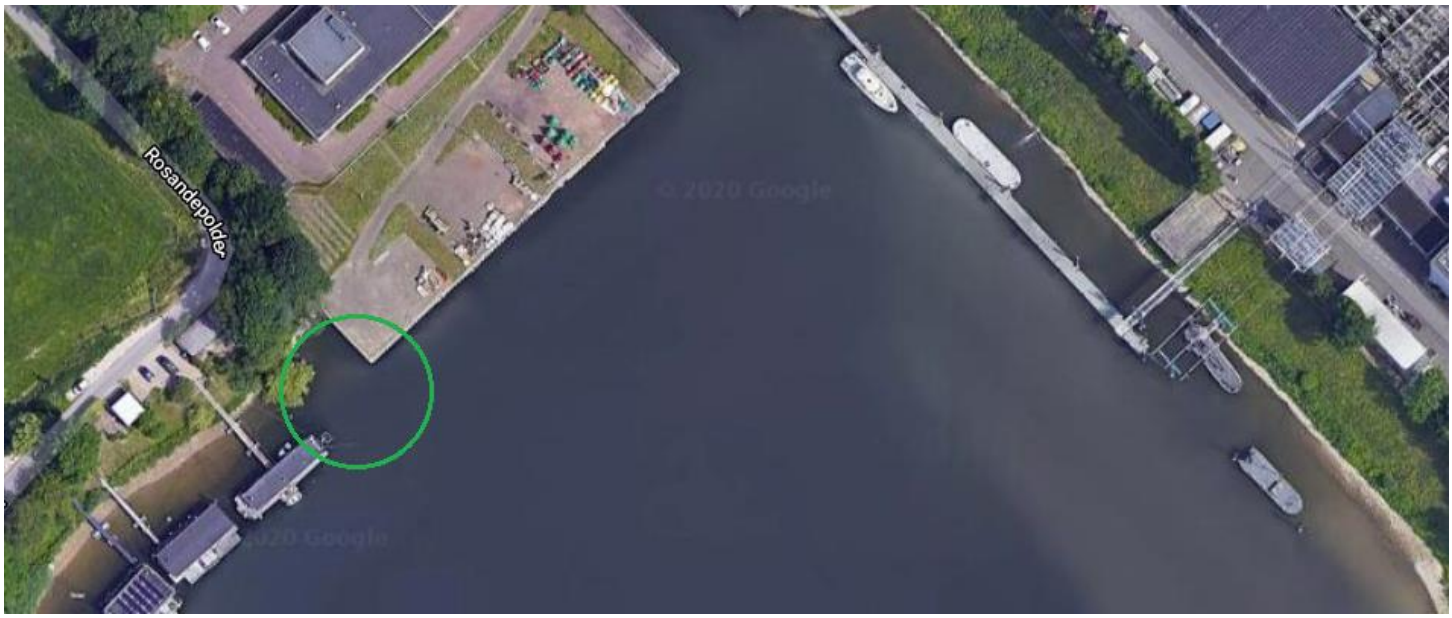

Afbeelding Rosandepolder (Naast de Rijkswaterstaat kade)

- *Deze locatie in de Rosandepolder heeft op grond van het onherroepelijke bestemmingsplan Rivierenzone 2013 reeds de bestemming 'Wonen - woonschepenligplaats'. De gemeente kan daar dus bij recht (zonder nadere planologische besluitvorming) woonschepen afmeren.*
- *De bestemming Wonen komt niet dichterbij te liggen bij de Kema locatie, dus in planologisch opzicht verandert er niets te nadele van DNV GL/Kema. Het verlenen van een ligplaatsvergunning zal voor DNV GL/Kema dus ook geen enkele belemmering opleveren in de bedrijfsvoering.*
- *Rijkswaterstaat heeft al toestemming verleend t.b.v. het creëren van de desbetreffende locatie. De breedte van de zone met deze bestemming is ruim 32 meter.*

2) Oplossing voor 3 tot 6 ligplaatsen met bestemming wonen – Defensie haven

Afbeelding Defensiehaven (Scouting verplaatst naar locatie achterin de haven)

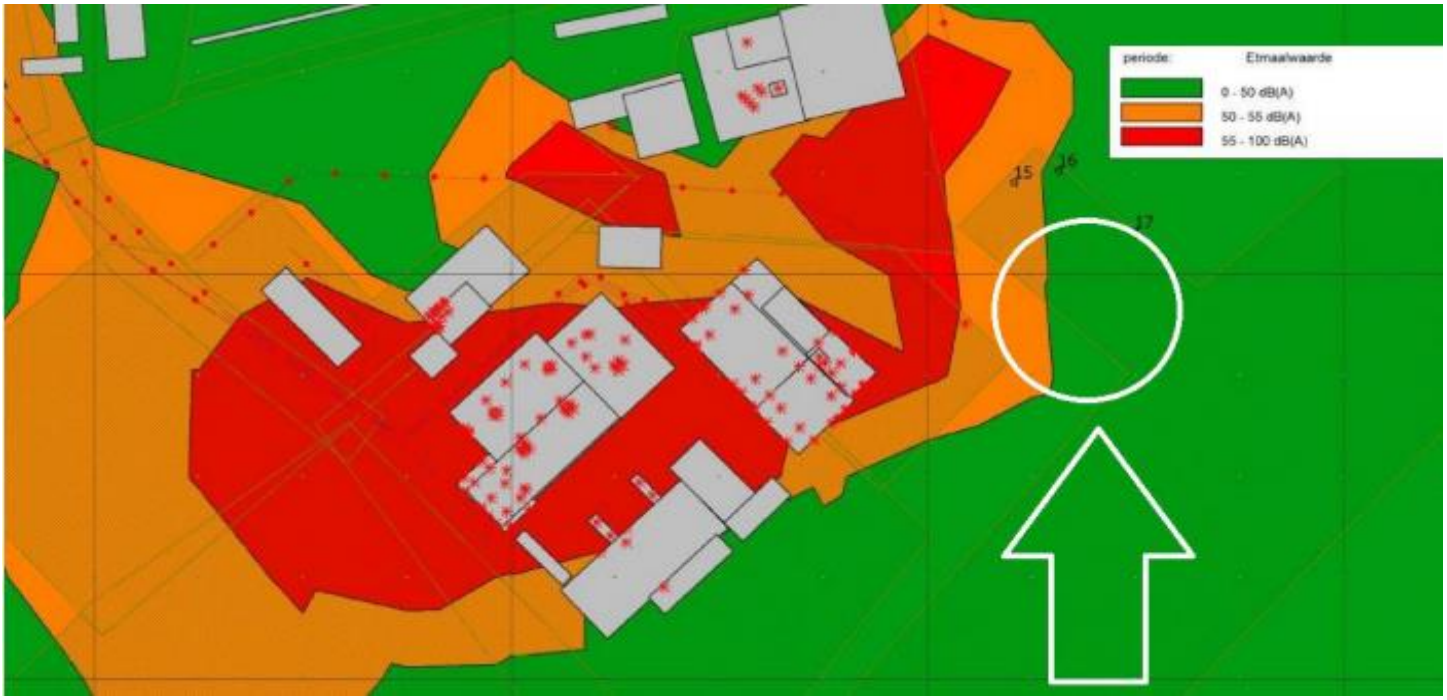

Afbeelding: 2018-05-15-gemeente-arnhem-geluidscontouren-kema-tav-woonbootlocaties-defensiehaven.pdf

- *Een eerste globaal onderzoek levert op dat in de Defensiehaven, naast de bestaande 3 ligplekken, plek voor 3 extra woonschepen kan worden gecreëerd zonder dat daarbij grondverzet noodzakelijk is.*
- *Er zijn ook mogelijkheden geschetst om, naast de bestaande 3 ligplekken, nog 6 extra woonarken te kunnen plaatsen.*
- *Echter is het daarbij naar alle waarschijnlijkheid noodzakelijk om te baggeren. Begroting Gemeente Arnhem Beheer waterbodems, in 2019 is er budget beschikbaar gesteld om de Defensiehaven te baggeren. [1]*

3) Oplossing voor 1 a 2 ligplaatsen met bestemming wonen – Westervoortsedijk opvullen gaten

Afbeelding: 2014-02-07-voorstel-awn-beschikbare-woonbootlocaties-met-woonbestemming-uitbreiden-op-kopen-westervoortsedijk

Sinds 2013 hebben we zes keer aangegeven dat er woonboten op de Westervoortsedijk te koop stonden en dat er ook gewenste ligplaatsen gecreëerd konden worden in de open ruimtes tussen de woonboten. De hoogste beleidsadviseur van de gemeente Arnhem verklaarde onlangs dat het budget om die locaties op te kopen ingetrokken waardoor deze oplossingen niet benut konden worden. Onlangs heeft de gemeente op ons advies alsnog een locatie aangeschaft waardoor er twee gewenste ligplaatsen gerealiseerd kunnen worden.[2]

[1] https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2012-06-25-gemeente-arnhem-raadsbesluit-nota-woonschepen-op-ongewenste-locaties-extra-te-creeren-ligplaatsen-defensie-haven.pdf
[2] https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2014-02-07-voorstel-awn-beschikbare-woonbootlocaties-met-woonbestemming-uitbreiden-op-kopen-westervoortsedijk-arnhem.pdf

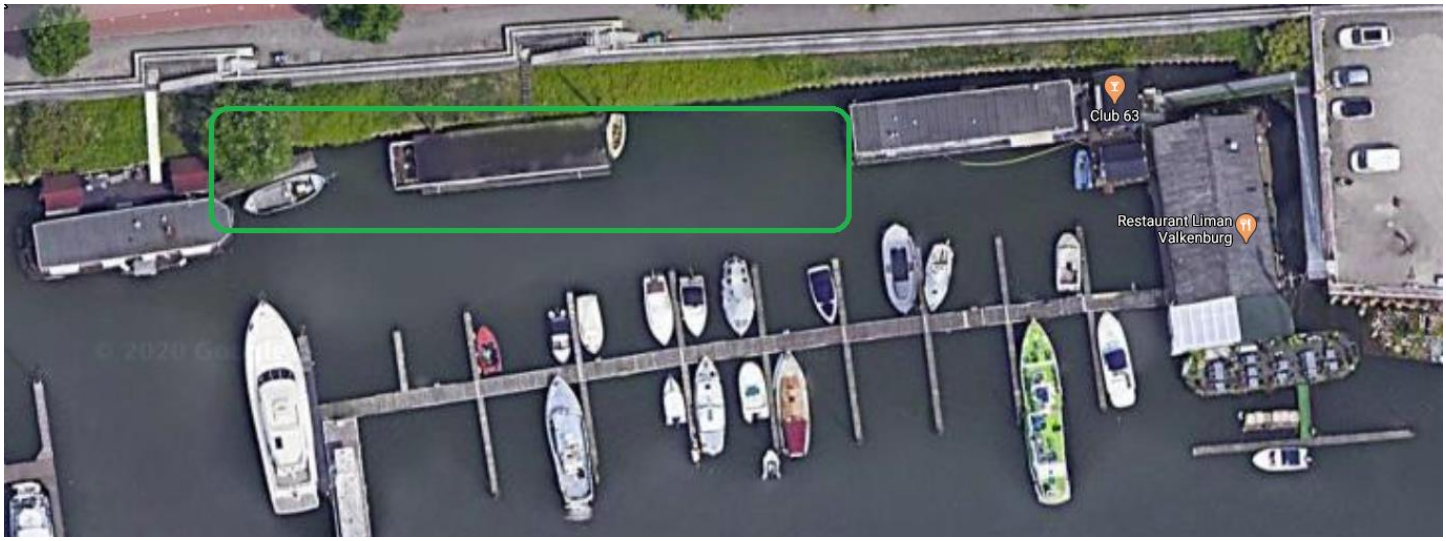

4) Oplossing voor meerdere ligplaatsen met bestemming wonen - omruilactie Jason met woonbotensteiger

Afbeelding: 2017-11-12-mail-awn-tav-plan-omruilen-jachthaven-met-woonbotensteiger-tbv-creeren-gewenste-ligplaatsen

In de bijlage "voorgeschiedenis woonboten van 2000 tot heden" wordt onterecht gesuggereerd dat het omwisselen van de jachthaven met de woonbotensteiger geen oplossing biedt. Dit is onterecht omdat de consequenties m.b.t. de vergunningverlening voor de bedrijven met dit plan wordt opgelost, de woonboten komen op een voor wonen bestemde locatie te liggen en de ingang van de Nieuwe Haven wordt 30 meter breder. Daarnaast wordt ook voldaan aan de wens van de jachthaven om in de Nieuwe Haven te blijven.

5) Oplossing voor meerdere ligplaatsen met woonbestemming – Masterplan 4.0 voor Meinerswijk

Afbeelding 2018-11-09-arnhems-peil-masterplan-4-bestemmingsplan-gebiedsontwikkeling-meinerswijk

De opgave voor het ontwikkelen van die gewenste ligplaatsen is destijds opgenomen als randvoorwaarde voor het te ontwikkelen gebied Stadsblokken/Meinerswijk. In het Masterplan Eilanden 3.0 zijn echter geen woonbootlocaties opgenomen. KondorWessels Projecten heeft verklaard dat dit op verzoek is van de gemeenteraad. Het Masterplan 4 biedt een oplossing voor twee hoofdpijndossiers (het woonbotendossier & jachthaven Jason in de havenmond van de Nieuwe Haven) van de gemeente Arnhem.

Het plan is eenvoudig, haalbaar en bestaat uit het doorsteken van de nevengeul (A), het verplaatsen van de RZV (en jachthaven) Jason naar de nieuwe ‘Oude Haven’ (B) , het plaatsen van een ophaalbrug (C) naar ‘het Eiland’ en het beschikbaar stellen van de nevengeul voor roeiers, zeilers en de waterscouting (D). Een klein aantal woonboten zou ook in Meinerswijk (E) geplaatst kunnen worden en de overige woonboten uit de Nieuwe Haven kunnen op de oude locatie van jachthaven van Jason in de Nieuwe Haven geplaatst worden.

Alle woonschepen op de huidige ongewenst verklaarde ligplaatsen in de Nieuwe Haven hebben op dit moment een publiekelijk toegankelijke ingang. Wat ons betreft zullen de locaties in Meinerswijk ook een publiekelijke toegang krijgen waardoor de oevers publiek domein blijven en daarmee aan de eisen van de raad zal worden voldaan.

Afbeelding oude locatie jachthaven Jason aan de Westervoortsedijk vervangen voor gewenste ligplaatsen.

6) Oplossing voor meerdere ligplaatsen – Nieuwe ingang Nieuwe Haven

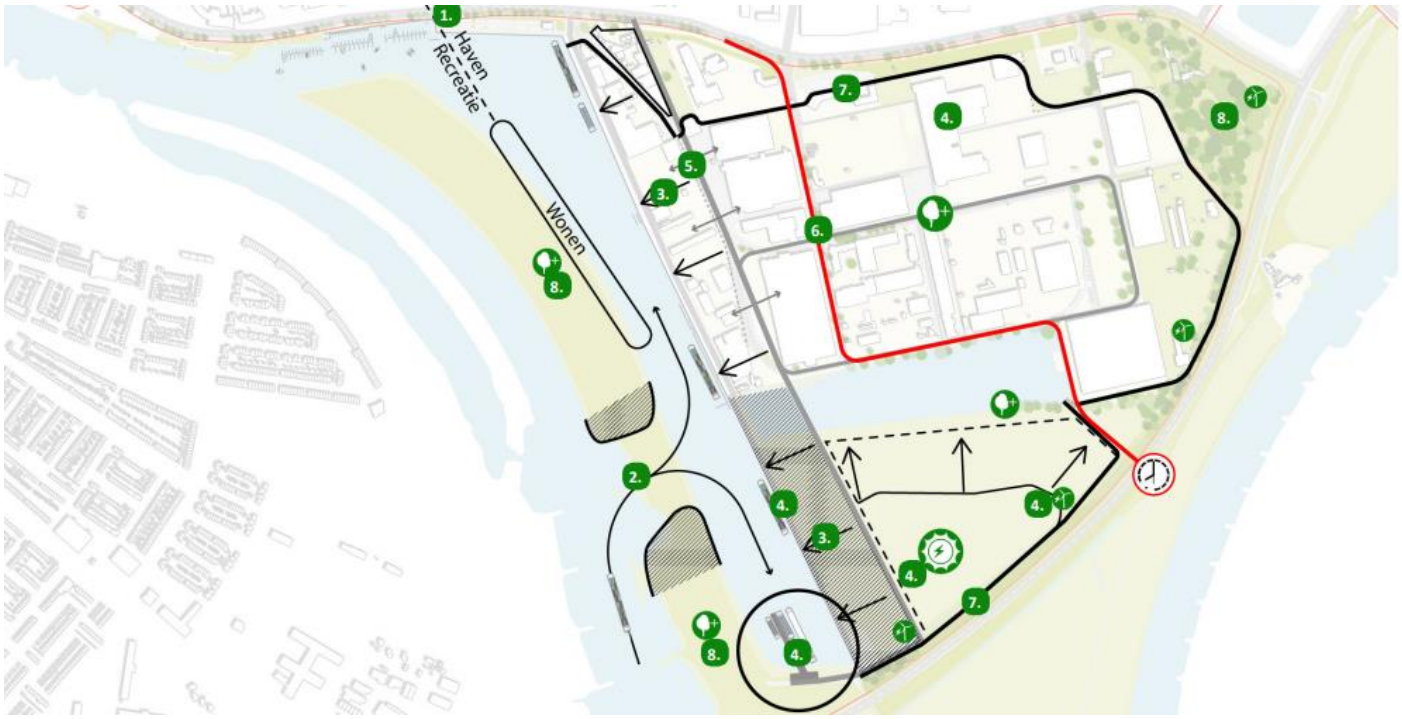

Afbeelding 2017-04-12-ontwerp-nieuwe-haven-arnhem-de-urbanisten.pdf

Er liggen meerdere ideeën t.b.v. het herinrichten van de Nieuwe Haven om de verschillende gebruikersgroepen van elkaar te scheiden. Eén van de voorstellen betreft het graven van een nieuwe ingang naar de Nieuwe Haven. In de "voorgeschiedenis woonboten van 2000 tot heden" zijn de volgende redenen aangegeven waarom deze optie niet geschikt bevonden is:

> *In het geval van een nieuwe entree van de haven, zal die nieuwe entree leiden tot een onveilige situatie o.a. vanwege de haakse aansluiting op de rivier en het feit dat de rivier hier vrij smal is. De maatregel ligt, rivierkundig gezien, in een ongunstig gebied. De Nederrijn is hier smal. Niet alleen zal de stroming in de haven veranderen, maar ook op de rivier zullen de effecten merkbaar zijn. Er zal stroomvertraging optreden met aanzanding en met een minder diepe rivier tot gevolg. Dit belemmert een veilige, vlotte doorvaart op de Nederrijn. Daarnaast zal opstuwing van water plaats gaan vinden in het geval een dam wordt gerealiseerd.*
>
> *De nieuwe entree doorsnijdt de landtong, die onderdeel uitmaakt uit van een belangrijke slaapplaats van de Wulp (rode lijst-soort). Het betreft een slaapgebied dat zich uitstrekt van de Huissensche Waarden in het zuiden tot de landtong in de Nieuwe Haven in het noorden met daarin 4 tot 5 satellietverblijven. De verblijfplaats op de landtong in de Nieuwe Haven is de voorkeursslaapplek.*

7) Oplossing voor meerdere ligplaatsen – Herinrichting Nieuwe Haven

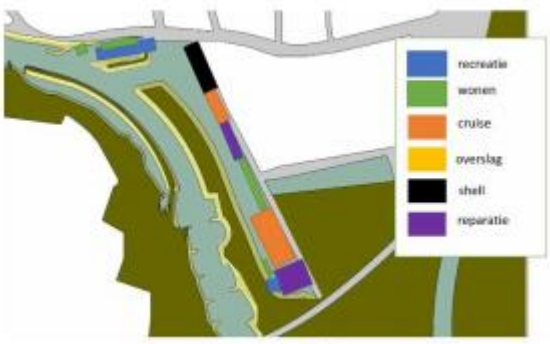

jachthaven afschermen van haven

jachthaven afschermen van rivier

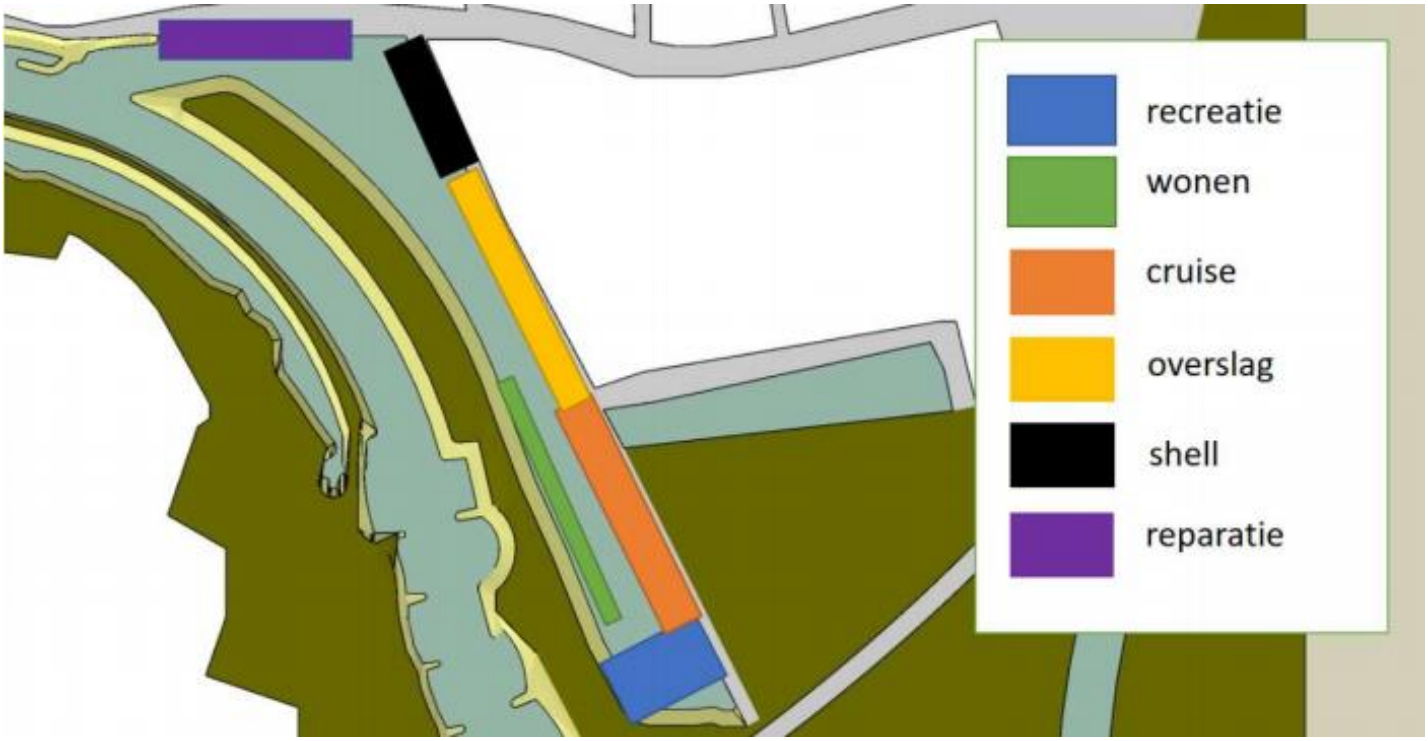

Afbeelding 2018-02-23-gemeente-arnhem-rapport-actualisatie-onderzoek-veiligheid-nieuwe-haven-arnhem.pdf

Begin 2018 heeft de gemeente Arnhem nogmaals een veiligheidsonderzoek uit laten voeren. In het rapport zaten een aantal mogelijke oplossingen om de Nieuwe Haven opnieuw in te delen en de verschillende functies van elkaar te scheiden. Donderdag 21 februari 2019 heeft een eerste informatieve startbijeenkomst plaatsgevonden voor alle belanghebbenden in de Nieuwe Haven ten behoeve van het bepalen van de visie op de haven t.a.v. de herinrichting. De woonbootbewoners waren hier ook voor uitgenodigd. Tot nu toe is bij elk initiatief nog gebleken dat aan het einde van het verhaal de belangen van, en de verplichtingen naar de woonbootbewoner niet worden meegenomen. Gezien de uitspraken en belangen die er spelen waren we ook bij dit initiatief sceptisch of de belangen van de woonbootbewoners enige prioriteit zouden krijgen. Zoals gebleken uit het huidige raadsvoorstel “Visie Nieuwe Haven” waren we terecht sceptisch of onze belangen meegewogen zouden worden. Meerdere bewoners zien dit plan nog steeds als mogelijke oplossing.

8) Oplossing voor meerdere ligplaatsen – uitkopen

Het huidige raadsvoorstel van het college lijkt er vanuit te gaan dat de waarde bepaald gaat worden op basis van een gelijkwaardige locatie in de Nieuwe Haven zoals b.v. een te koop staande woonboot aan de Westervoortsedijk. De gemeente Arnhem heeft eerder meerdere woonboten die voorheen op een door de gemeente ongewenst bepaalde locatie lagen van een gewenste ligplaats voorzien die veel meer waard is dan een locatie aan de Westervoortsedijk. Wij vinden dan ook dat de gemeente Arnhem dient uit te gaan van een gemiddelde waarde van een ligplaats in Arnhem. De gemeente zegt vanaf 2011 gezocht te hebben naar locaties in heel Arnhem en daarbuiten en heeft toen ook niet de waarde van de ongewenst verklaarde locatie als uitgangspunt gehanteerd voor het zoeken naar een gewenste locatie. Door deze nieuwe stelling op te nemen in de Visie Nieuwe Haven lijkt de gemeente Arnhem wederom een stap gezet te hebben om niet voor oplossingen te willen kiezen en de uitzichtloze situatie voort te zetten. Op 3 februari 2020 heeft de gemeente ons laten weten vanwege de passage uit het raadsvoorstel waarin die nieuwe voorwaarde is opgenomen van het college (dat de waarde van de ligplaats gelijk dient te zijn), bepaalde locaties niet aan te willen schaffen waardoor oplossingen wederom onmogelijk worden gemaakt.

De waarde van huizen op de wal worden in het algemeen aangeduid in vierkante-meterprijs. Indien we dat toepassen op de onlangs verkochte woonboten in Arnhem komen we uit op een gemiddelde vierkante meter prijs van: €2094,- De onlangs verkochte woonark aan de Westervoortsedijk komt op €2522,- euro m2[3]

[3] https://www.arnhemspeil.nl/docs/2020-02-11-arnhemspeil-overzicht-gemiddelde-waarde-ligplaats-woonboten-arnhem.pdf

9) Oplossing voor meerdere ligplaatsen – Nevengeul van Meinerswijk - Meginhardweg

Afbeelding 2019-02-26-awn- mogelijke-oplossing-woonbotendossier- arnhem-in-nevengeul-meinerswijk

Uiterst west van Meinerswijk in de nevengeul aan de Plas van Bruil is ruimte genoeg om een aantal woonschepen te plaatsen aan de Meginhardweg dijk. De locatie is eigendom van de gemeente Arnhem en meerdere woonbootbewoners hebben aangegeven bereid te zijn om volledig zelfvoorzienende ligplaatsen met publiekelijke toegang te accepteren waardoor de oevers publiek domein blijven en daarmee aan de eisen van de raad zal worden voldaan.

Deze locatie is op 25 juni 2012 al opgenomen in het raadsvoorstel 'Woonschepen op ongewenste locaties' en was destijds pas 'op de langere termijn beschikbaar'. Ondertussen zijn we 7 jaar verder en is die langere termijn aangebroken:

> *Meginhardweg/naast de Plas van Bruil: Deze locatie moet nog worden aangelegd door Rijkswaterstaat in het kader van ruimte voor de rivier en is pas op langere termijn beschikbaar.*[4]

10) Oplossing voor meerdere ligplaatsen – Groene Rivier Stadsblokken/Meinerswijk

Afbeelding 2004-09-23-gemeente-arnhem-uitwerking-kaders-en-onderbouwing-locaties-woonschepen.pdf

[4] https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2012-06-25-gemeente-arnhem-raadsvoorstel-woonschepen-op-ongewenste-locaties-tb-nl-imro-0202-767-0301-1.pdf

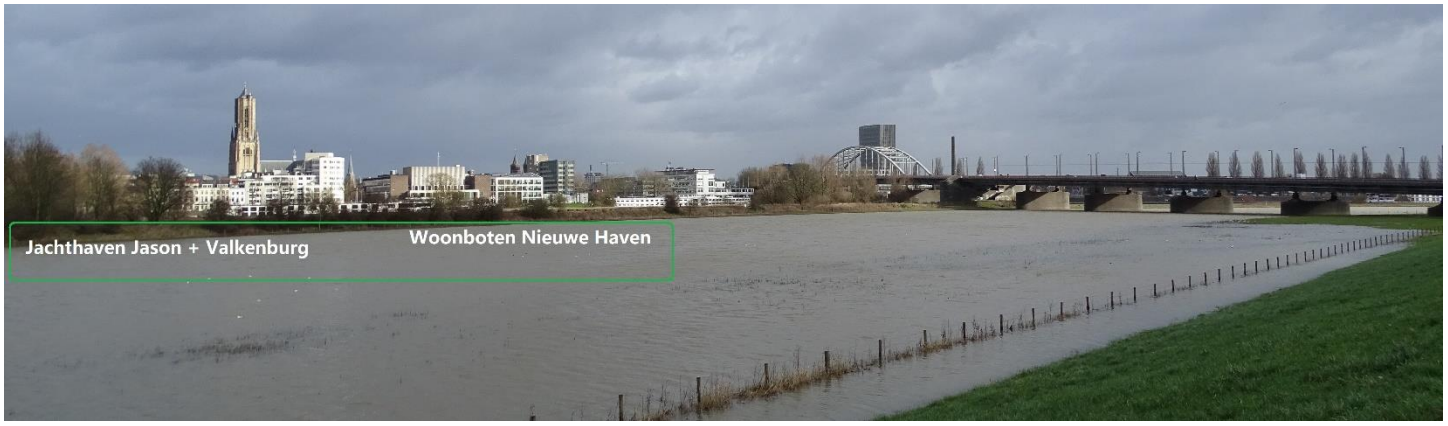

Afbeelding Groene Rivier Arnhem voor Jachthaven Jason & Valkenburg en Woonboten Nieuwe Haven

In 2004 heeft de gemeente Arnhem voorgesteld om de Groene Rivier te benutten als gewenste locatie voor de woonboten die op ongewenst verklaard ligplaatsen lagen.[5] In 2012 heeft Rijkswaterstaat in het kader voor "Ruimte voor de Rivier" daadwerkelijk afgravingen verricht en de Groene Rivier verder uitgediept. [6]

Indien de Groene Rivier in verbinding met de Rijn wordt gebracht, komt er genoeg ruimte vrij voor zowel de woonschepen als de roei en zeilvereniging Jason en jachthaven Valkenburg. De doorvaart kan zowel via de ASM haven gecreëerd worden als aan de Oost kant van de John Frostbrug. Veel voorwerk zoals bodemonderzoeken is al uitgevoerd. Het uitdiepen van de Groene Rivier en het doortrekken daarvan is een meest voor de hand liggende optie om rivierkundig te voldoen aan de opgave die Rijkswaterstaat voor het Arnhemse grondgebied heeft meegekregen.

11) Oplossingen voor meerdere ligplaatsen – Mogelijke oplossingen in de Bijland of Lobith

Afbeelding 2014-03-11-gemeente-arnhem-haalbaarheidsonderzoek-woonschepen-op-ongewenste-locaties.pdf

[5] https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2004-09-23-gemeente-arnhem-uitwerking-kaders-en-onderbouwing-locaties-woonschepen.pdf
[6] https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2012-03-26-rijkswaterstaat-uiterwaardvergraving-meinerswijk-uitvoeringsplan-rw1809-303-70-053.pdf

In het haalbaarheidsonderzoek van de gemeente Arnhem van 11 maart 2014 is de volgende zin opgenomen:

> *" …Op middellange termijn (3 tot 5 jaar) kan de locatie 'de Bijland' en/of de huidige vluchthaven Lobith in de gemeente Rijnwaarde een oplossing kunnen bieden…"*

Volgens ons is de middellange termijn ondertussen verstreken. We zitten namelijk 6 jaar verder.
De heer Thor Smits schrijft hierover in de "voorgeschiedenis woonboten van 2000 tot heden" het volgende:

> *"Het is niet aan de gemeente Arnhem om ligplaatsen te realiseren of aan te kopen in een andere gemeente."*

Deze uitspraak staat haaks op de raadsopdracht uit 2012 en de inspannings- en resultaatverplichting uit 2007 waarin juist nadrukkelijk de mogelijkheden buiten Arnhem ook zijn benoemd. De minimale inspanning die de gemeente Arnhem op dit moment zou kunnen verrichten is actief het gesprek aangaan met de verantwoordelijke gemeentes voor Bijland en Lobith om de mogelijkheden die in 2014 door de gemeente zijn aangehaald, te bespreken. Zie ook oplossing 12 en 13.

12) Oplossingen voor meerdere ligplaatsen – Mogelijke oplossingen in Renkum of de ASM Haven

Afbeelding Grindgat (Renkum) naast de Rosandepolder

Op 21 februari 2019 hebben we tijdens de eerste "Visie Nieuwe Haven" ontmoeting met een projectontwikkelaar van K3 gesproken die plannen heeft om een woonbootlocatie te ontwikkelen in het Grindgat in Renkum naast de Rosandepolder. In de email die ons ter bevestiging werd doorgestuurd was het volgende opgenomen:

> *Wij zijn bezig een toekomstbestendige visie te ontwikkelen voor het ons eigendom in de Rosande Polder; het ontwikkelen van woonbootlocaties wordt als ingrediënt meegenomen in deze visie.*

Indien de gemeente Arnhem zich zou willen houden aan haar inspannings- en resultaatverplichting uit 2007 dan zouden ze contact op kunnen nemen met de projectleider gebiedsontwikkeling / rentmeester van K3 om tot een oplossing te komen.

Afbeelding ASM Haven Arnhem waar ruimte is voor de jachthaven van Jason of een aantal woonboten

De gemeente Arnhem zou ook nog met het KWP in overleg kunnen gaan om de ASM Haven beschikbaar te stellen als locatie voor de jachthaven van Jason of eventueel als oplossing voor een klein aantal woonboten.

Onterecht afgewezen locaties voor gewenste ligplaatsen

Begin 2014 hebben de betrokken ambtenaren een brief aan de gemeenteraad verzonden waarin ze aangeven geen mogelijkheden meer te zien m.b.t. het creëren van gewenste ligplaatsen. De volgende link verwijst naar onze reactie van de Actiegroep Woonboten Nieuwehaven (AWN) waarin te lezen valt waarom de aangedragen standpunten onwaar en/of onjuist zijn. We verwezen ook toen al naar 12 mogelijke oplossingen:
https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2019-03-07-reactie-awn-op-brief-kalsbeek-2014-03-11-gemeente-arnhem-haalbaarheidsonderzoek-woonschepen-op-ongewenste-locaties.pdf

Begin vorig jaar hebben we een overzicht van alle 12 de oplossingen aan de gemeenteraadsleden opgeleverd:
https://www.arnhemspeil.nl/nap/dok/2019-02-17-awn-samenvatting-alle-oplossingen-voor-gewenste-ligplaatsen-woonboten-nieuwe-haven-op-een-rij-gemeente-arnhem-woonbotendossier.pdf

Het college en haar ambtenaren heeft naar onze 12 oplossingen verwezen en daarop een reactie gegeven in de bijlage aan het raadsvoorstel:
https://www.arnhemspeil.nl/docs/2019-12-10-gemeente-arnhem-college-van-benw-memo-voorgeschiedenis-woonboten-van-2000-tot-heden.pdf

In het volgende document leest u ons antwoord op de reactie van het college en haar ambtenaren. Hierin zult u ontdekken dat het huidige raadsvoorstel om jachthaven Jason in de Nieuwe Haven te behouden levensgevaarlijk. Ook leggen we uit dat de redenen die gegeven worden om onze oplossingen af te wijzen niet juist zijn:
https://www.arnhemspeil.nl/docs/2020-02-03-arnhemspeil-awn-reactie-op-inbreng-college-en-ambtenaren-gemeente-arnhem-voor-de-rondetafelgesprekken-tav-de-visie-nieuwe-haven.pdf

In deze uitwerking hebben we nogmaals zeer uitgebreid aangetoond dat er wel degelijk nog mogelijkheden zijn om gewenste ligplaatsen te creëren binnen en buiten Arnhem. Wij lichten ze graag mondeling aan u toe.

Met vriendelijke groet,
Jeroen, Marloes & Ronald
Namens de AWN (Actiegroep Woonboten Nieuwe haven) & Stichting Arnhems Peil
www.arnhemspeil.nl

Van: Stichting Arnhems Peil
Verzonden: Monday, March 2, 2020 7:17 PM
Aan: Gemeenteraadsleden en College van B&W Arnhem, Provincie Gelderland, Nationale ombudsman, Griffie Arnhem
Onderwerp: Belangrijk voor a.s. woensdag: Reactie Rijkswaterstaat op vragen m.b.t. 2020-02-11-arnhemspeil-uitwerking-12-aangeboden-oplossingen-voor-het-woonbotendossier-en-visie-nieuwe-haven-arnhem-zaaknr-ombudsman-2019-00843

Geachte gemeenteraad en college,

Hieronder de reactie van Rijkswaterstaat op de 12 oplossingen voor woonbootlocaties die we hebben aangedragen (zie ook de bijlage voor de korte samenvatting met afbeeldingen van de 12 oplossingen). Zoals u kunt lezen in de reactie van Rijkswaterstaat ziet Rijkswaterstaat meerdere mogelijkheden voor ligplaatsen in Arnhem en heeft Rijkswaterstaat aangeboden om er nog eens goed met ons allemaal naar te willen kijken per locatie.

Uit de reactie van Rijkswaterstaat is duidelijk te concluderen dat wethouder van Dellen afgelopen jaar geen contact gehad heeft met Rijkswaterstaat om over onze 12 aangeboden oplossingen te praten. Een aantal van onze oplossingen zijn de afgelopen jaren wel eens ter sprake gekomen. Zoals we begrepen hebben uit de reactie van de wethouder op de vragen van de SP is hij ook niet op pad gegaan met enig budget om serieus te onderzoeken of er nog mogelijkheden waren voor ligplaatsen binnen Arnhem. We hebben al meerdere malen duidelijk gemaakt dat de wethouder van Dellen en de heer (Thor) Smits u er onterecht van trachten te overtuigen dat er geen oplossingen meer mogelijk zijn in Arnhem. De redenen waarom de beide heren u hiervan proberen te overtuigen is om te verantwoorden dat het niet nakomen van de inspannings- en resultaatverplichting door de gemeente Arnhem over de rug van de bewoners wordt opgelost en eventuele schadeclaims en rechtszaken eenvoudig afgedaan kunnen worden door aan te geven dat er simpelweg geen mogelijkheden meer waren om tot een oplossing te komen.

Zoals meerdere gemeenteraadsleden vorige keer al hebben aangegeven is het een schande voor onze stad dat de wethouder op deze manier over de rug van de bewoners onder de inspannings- en resultaatverplichting probeert uit te komen. Het betreft hier een verplichting die bevestigd is in meerdere rechtszaken, twee keer bij de Raad van State en door middel van een interventie van de Nationale ombudsman. We gaan er vanuit dat u nu wel op de vraag van de Nationale ombudsman in gaat om een onpartijdige projectleider aan te stellen die met de aangedragen oplossingen en een adequaat budget aan de slag kan gaan om nog voor het einde van 2020 met oplossingen te komen.

Alvast hartelijk dank,

Met vriendelijke groet,
Jeroen, Marloes Spaander en Ronald Schout,
Namens de AWN en Stichting Arnhems Peil
www.arnhemspeil.nl
+31 (0) 6 2888 3999

Van: Medewerker Rijkswaterstaat (naam verwijderd i.v.m. AVG)
Verzonden: Monday, March 2, 2020 5:35 PM
Aan: Stichting Arnhems Peil
Onderwerp: RE: Aankondiging WOB-verzoek / Vragen m.b.t. 2020-02-11-arnhemspeil-uitwerking-12-aangeboden-oplossingen-voor-het-woonbotendossier-en-visie-nieuwe-haven-arnhem

Beste Jeroen en anderen,

Zoals afgesproken bij deze mijn reactie op jullie mail.

Er is de afgelopen jaren vele malen contact geweest tussen de gemeente Arnhem en Rijkswaterstaat over de mogelijke relocatie van woonschepen uit de Nieuwe Haven en ik ben hier vanuit Rijkswaterstaat (RWS) direct bij betrokken geweest. De meeste locaties die zijn aangegeven in jullie document 'Uitwerking van de 12 oplossingen voor het woonbotendossier en Visie Haven' komen ons bekend voor en zijn wel eens ter sprake geweest bij een verkenning van de mogelijkheden bij RWS in het licht van onze rol als bevoegd gezag op grond van de Waterwet en Scheepvaartverkeerswet. Overigens is de gemeente Arnhem in de Nieuwe Haven het bevoegde gezag op grond van de Scheepvaartverkeerswet (de nautische aspecten).

Als (mede) bevoegd gezag heeft RWS altijd getracht zoveel mogelijk mee te werken aan het vinden van oplossingen voor de als 'tijdelijk' aangemerkte woonschepen te Arnhem. Dit speelde met name ook medio 2012 en later toen de woonschepen uit de (particuliere) ASM-haven moesten vertrekken. RWS heeft toen al aangegeven dat woonschepen die een watervergunning hadden voor een ligplaats in de ASM-haven, deze vergunning in beginsel 'mee' konden nemen naar een nieuwe (tijdelijke) locatie, mits de nieuwe locatie nautisch akkoord was bevonden, er qua beheer geen bezwaar was en de nieuwe locatie rivierkundig gezien niet ongunstiger was dan de oude.
Op het moment dat een woonschip een definitieve ligplaats zou krijgen, die ook aan de RWS voorwaarden voldoet, zou de watervergunning desgevraagd door RWS voor wat betreft de locatie aangepast kunnen worden.

Er gelden dus vanuit RWS in ieder geval een aantal randvoorwaarden met betrekking tot (verplaatsing van) woonschepen, die ook bekend zijn bij de gemeente Arnhem:

- Geen nieuwe woonschepen in het rivierbed.
  Voor nieuwe woonschepen zal de vereiste watervergunning niet kunnen worden verleend wegens strijd met de Beleidsregels grote rivieren. Dit betekent dat een te verplaatsen woonschip:
  - een watervergunning van Rijkswaterstaat voor een woonschip dient te hebben,
    óf
  - het desbetreffende woonschip was op 1-1-2000 aantoonbaar (door de eigenaar aan te tonen) aanwezig op (of nabij) de locatie in het rivierbed.
- Geen nieuwe ligplaatsen voor (te verplaatsen) woonschepen langs de doorgaande scheepvaartroute.
  Het is nautisch ongewenst nieuwe plekken voor woonschepen langs de rivier (kribvakken e.d.) te creëren in verband met belemmering van de vlotte en veilige doorvaart van het scheepvaartverkeer;

Als aan deze randvoorwaarden wordt voldaan dient de nieuwe locatie vervolgens:

- Rivierkundig gezien geen verslechtering te zijn ten opzichte van de huidige locatie (bijvoorbeeld door op de nieuwe locatie meer opstuwing te veroorzaken);
- Nautisch geen negatieve effecten te veroorzaken;
- Geen negatieve effecten te veroorzaken op/voor het door RWS uit te voeren beheer en onderhoud.

De hiervoor genoemde randvoorwaarden hebben inderdaad geleid tot een negatief advies met betrekking tot sommige door de gemeente voorgestelde alternatieve locaties voor de woonschepen. De memo van het College van B&W van 10 december 2019 is ons bekend en het daarin weergegeven standpunt van RWS met betrekking tot de 2 genoemde locaties langs de rivier is correct.

Natuurlijk zijn we bereid naar de 12 door jullie aangegeven oplossingen te kijken maar belangrijk is dus wel dat niet alleen RWS de haalbaarheid van een aangegeven oplossing bepaalt maar in ieder geval ook de gemeente (via Bestemmingsplan, ligplaatsvergunning e.d.) en voor sommige locaties ook het Waterschap (als de locatie ligt binnen een beschermingszone van een (primaire) kering).

Voor een echte inhoudelijke reactie en een toets aan de Waterwet/nautische aspecten hebben we overigens wel meer informatie nodig, aangezien het gaat om de mogelijke verplaatsing van één of meer specifieke woonschepen/woonarken naar specifieke locaties. We kunnen wel globaal een inschatting geven van de haalbaarheid bij RWS in het kader van de Waterwet/Scheepvaartverkeerswet om een woonschip/woonschepen eventueel te verplaatsen naar de aangegeven locaties, met de hiervoor genoemde randvoorwaarden in het achterhoofd.

Ik som hieronder de door jullie aangegeven oplossingen op met daarbij onze inschatting.

1. Oplossing voor 1 ligplaats met bestemming wonen - Rosandepolder meteen links van de RWS kade

Voor een klein woonschip/-ark is deze locatie misschien een optie, dat hebben wij ook in een eerder stadium aangegeven aan de gemeente maar er is relatief weinig ruimte en wij willen geen belemmering van het gebruik van het RWS steunpunt. Het afmeren van een woonschip op deze locatie kan eigenlijk alleen als deze zich geheel landwaarts van de doorgetrokken (verlengde) lijn van de kade bevindt, zodat schepen niet gehinderd worden bij het afmeren aan de RWS kade.
Daarnaast is dit een werkkade is die ook 's nachts en in het weekeinde wordt gebruikt door de Markeringsdienst en of aannemers.

2. Oplossing voor 3 tot 6 ligplaatsen met bestemming wonen – Defensie haven

Als de woonschepen zich binnen/in de Defensiehaven bevinden, dus in ieder geval landwaarts van de lijn door de kribbakens aan de rechteroever van de rivier is deze locatie in beginsel een optie. Er liggen al een drietal woonschepen met een watervergunning van RWS. Om deze locatie geschikt te maken zal baggeren inderdaad vermoedelijk noodzakelijk zijn.

3. Oplossing voor 1 a 2 ligplaatsen met bestemming wonen – Westervoortsedijk opvullen gaten

In beginsel is deze locatie een optie. De veiligheid/risico's op aanvaring met cruiseschepen/tankers e.d. is hier wel een aandachtspunt maar ter beoordeling van de gemeente.

4. Oplossing voor meerdere ligplaatsen met bestemming wonen - omruilactie Jason met woonbotensteiger

Analoog aan optie 3 is deze locatie in beginsel een optie maar ook bij deze locatie geldt (nog sterker) het veiligheidsrisico/risico op aanvaringen.

5. Oplossing voor meerdere ligplaatsen met woonbestemming – Masterplan 4.0 voor Meinerswijk

Een dergelijk ingrijpend plan kwalificeren als 'eenvoudig, haalbaar, …' lijkt ons wat te kort door de bocht aangezien er nog heel wat aspecten bekeken zullen moeten worden, zoals bijvoorbeeld de rivierkundige (Waterwet) effecten van

een dergelijke maatregel. Op voorhand kunnen wij niet aangeven of een dergelijk plan te realiseren zal zijn. In beginsel is deze locatie wel een optie, als dit als integraal plan ook zo vergund – en uitgevoerd kan worden.

6. Oplossing voor meerdere ligplaatsen – Nieuwe ingang Nieuwe Haven

Een nieuwe ingang van de Nieuwe Haven ergens in de huidige landtong is wat ons betreft geen optie, met name vanwege de verwachting van significant negatieve rivierkundige effecten. Dit is desgevraagd ook aan de gemeente Arnhem aangegeven. De eerste alinea van de cursieve tekst lijkt (een deel) uit de reactie van RWS op de 'Visie Nieuwe Haven' aan de gemeente.

7. Oplossing voor meerdere ligplaatsen – Herinrichting Nieuwe Haven

In beginsel is dit een optie maar een aandachtspunt is/blijft de mix van de woonfunctie en de bedrijfsactiviteiten (laden-/lossen schepen, cruiseschepen, schade als gevolg van schroefwerking, overlast e.d.) en het risico op aanvaringen/ongelukken.

8. Oplossing voor meerdere ligplaatsen – uitkopen

Wat ons betreft prima.

9. Oplossing voor meerdere ligplaatsen – Nevengeul van Meinerswijk – Meginhardweg

De nevengeul, een rivier verruimende maatregel van RWS, is inmiddels aangelegd en in eigendom bij de gemeente. Het verplaatsen van een woonschip/-ark vanuit de Nieuwe Haven naar de nevengeul zal waarschijnlijk een negatief rivierkundig effect hebben (meer opstuwing) zodat deze locatie naar verwachting niet geschikt zal zijn.

10. Oplossing voor meerdere ligplaatsen – Groene Rivier Stadsblokken/Meinerswijk

Ook deze geul is door RWS aangelegd als Ruimte voor de Rivier maatregel met een rivier verruimende doelstelling. Analoog aan hetgeen ik hiervoor (oplossing 9) heb aangegeven is onze verwachting dat verplaatsing van een woonschip/-ark, van de Nieuwe Haven naar deze locatie, tot een negatief rivierkundig effect zal leiden zodat ook deze locatie vermoedelijk niet geschikt zal zijn. Daarnaast is het ook de vraag of een doorsteek naar de ASM-haven, gezien het huidige plan van KWP, wel een reële optie is

11. Oplossingen voor meerdere ligplaatsen – Mogelijke oplossingen in de Bijland of Lobith

Over deze oplossing is bij mijn weten niet eerder gesproken. De specifieke locaties zullen eerst bekeken moeten worden. In ieder geval gelden voor deze locaties dezelfde hierboven genoemde randvoorwaarden. Als wordt voldaan aan de randvoorwaarden zouden deze locaties een optie kunnen zijn.

12. Oplossingen voor meerdere ligplaatsen – Mogelijke oplossingen in Renkum of de ASM Haven

K3Delta heeft ons ook een eerste idee voorgelegd voor een integrale herontwikkeling/-inrichting van een deel van de Rosandepolder en het grindgat. Als er in het kader van de Waterwet daadwerkelijk mogelijkheden zijn om hier een integraal plan te realiseren zou deze locatie mogelijk een optie kunnen zijn. De woonschepen verplaatsen naar de ASM-haven is wat ons betreft ook een optie mits aan de randvoorwaarden wordt voldaan. Gezien de plannen van KWP voor de Stadsblokken (en het feit dat de woonschepen hier in 2012 weg moesten) is wel de vraag of dit realistisch is.

Tot zover onze reactie op jullie onderstaande mail en bijlage en nogmaals, zoals eerder aangegeven, wel dus met een slag om de arm aangezien we eventuele verplaatsingen echt per geval en locatie zullen moeten beoordelen.

Ik hoop jullie hiermee voldoende te hebben geïnformeerd en mochten er nog vragen zijn dan hoor ik het graag.
Ter informatie zal ik deze mail ook aan de gemeente Arnhem zenden.

Met vriendelijke groet,
Medewerker Rijkswaterstaat (naam verwijderd i.v.m. AVG)

Van: Stichting Arnhems Peil
Verzonden: vrijdag 21 februari 2020 14:44
Aan: Medewerker Rijkswaterstaat (naam verwijderd i.v.m. AVG)
Onderwerp: RE: Aankondiging WOB-verzoek / Vragen m.b.t. 2020-02-11-arnhemspeil-uitwerking-12-aangeboden-oplossingen-voor-het-woonbotendossier-en-visie-nieuwe-haven-arnhem

Hartelijk dank voor je reactie en fijn dat je het gaat uitzoeken en we begrijpen dat daar wat tijd mee gemoeid gaat. We verwachten dat het dossier binnen nu en twee weken weer besproken gaat worden in de gemeenteraad. Het zou fijn zijn indien we voor die tijd een reactie hebben ontvangen.

Met vriendelijke groet,
Jeroen, Marloes Spaander en Ronald Schout,
Namens de AWN en Stichting Arnhems Peil
www.arnhemspeil.nl
+31 (0) 6 2888 3999

Van: Medewerker Rijkswaterstaat (naam verwijderd i.v.m. AVG)
Verzonden: Friday, February 21, 2020 2:23 PM
Aan: Stichting Arnhems Peil
Onderwerp: RE: Aankondiging WOB-verzoek / Vragen m.b.t. 2020-02-11-arnhemspeil-uitwerking-12-aangeboden-oplossingen-voor-het-woonbotendossier-en-visie-nieuwe-haven-arnhem

Beste Marloes, Jeroen en Ronald,

Hartelijk dank voor jullie bericht en allereerst mijn excuses voor mijn late reactie, op de een of andere manier heb ik jullie eerste mail gemist. De beantwoording van jullie vragen vergt enig uitzoekwerk van onze kant, ik hoop dat jullie daar begrip voor hebben. Ik doe mijn best op korte termijn een reactie te geven op jullie vragen. Mocht dit wat langer tijd nemen dan zal ik jullie daarover informeren.

Met vriendelijke groet,
Medewerker Rijkswaterstaat (naam verwijderd i.v.m. AVG)

Van: Stichting Arnhems Peil
Verzonden: woensdag 19 februari 2020 10:04
Aan: Medewerker Rijkswaterstaat (naam verwijderd i.v.m. AVG)
Onderwerp: Aankondiging WOB-verzoek / Vragen m.b.t. 2020-02-11-arnhemspeil-uitwerking-12-aangeboden-oplossingen-voor-het-woonbotendossier-en-visie-nieuwe-haven-arnhem

Geachte Medewerker Rijkswaterstaat (naam verwijderd i.v.m. AVG)

Vorige week donderdag hebben we u beiden de onderstaande email verzonden waar we nog geen reactie op hebben ontvangen.
Binnenkort wordt in de gemeenteraad het vervolg debat over de “Visie Nieuwe Haven” behandeld en het is voor de bewoners van de Nieuwe Haven ontzettend belangrijk dat we voor die tijd antwoord ontvangen op onze vragen:

1. Kunt u bevestigen dat de gesprekken over onze 12 aangeboden oplossingen afgelopen jaar ook daadwerkelijk heeft plaatsgevonden met de wethouder (zie bijlage), en wie heeft het gesprek vanuit Rijkswaterstaat gevoerd?
2. Indien de gesprekken over onze 12 oplossingen vorig jaar plaats hebben gevonden, kunt u bevestigen dat Rijkswaterstaat voor alle aangeboden oplossingen haar toestemming niet heeft verleend?
3. Bent u bereid om met ons naar de 12 aangeboden oplossingen te kijken en een inhoudelijke reactie per oplossing te geven?

Ondertussen is bekend geworden dat de desbetreffende wethouder de gemeenteraad van onjuiste informatie verstrekt heeft over een aantal andere zaken in dit dossier. Indien we geen antwoord op de bovenstaande vragen ontvangen dan zijn wij genoodzaakt om een WOB-verzoek in te dienen bij Rijkswaterstaat om alle interne en externe communicatie, e-mails, documenten, rapporten en overige stukken m.b.t. het woonbotendossier van de gemeente Arnhem over de afgelopen 20 jaar op te vragen. Zo’n WOB verzoek indienen en naderhand alle documenten vergelijken met de stukken die we al hebben kost ons ontzettend veel tijd. We hebben vorig jaar ook het hele woonbotendossier van de gemeente Arnhem op moeten vragen en daar zijn we nu nog mee bezig om die stukken op te voeren (we hebben het merendeel al opgevoerd): https://www.arnhemspeil.nl/dok.html
Wij zouden het daarom ontzettend op prijs stellen indien u antwoord kunt geven op de drie vragen die we gesteld hebben zodat we onze tijd kunnen besteden aan het op korte termijn en een nette en menselijke manier afhandelen van het woonbotendossier van de gemeente Arnhem.

Alvast hartelijk dank voor uw reactie,
Met vriendelijke groet,
Jeroen, Marloes Spaander en Ronald Schout,
Namens de AWN en Stichting Arnhems Peil
www.arnhemspeil.nl
+31 (0) 6 2888 3999

Van: Stichting Arnhems Peil
Verzonden: Thursday, February 13, 2020 4:16 PM
Aan: Medewerker Rijkswaterstaat (naam verwijderd i.v.m. AVG)
Onderwerp: Vragen m.b.t. 2020-02-11-arnhemspeil-uitwerking-12-aangeboden-oplossingen-voor-het-woonbotendossier-en-visie-nieuwe-haven-arnhem

Geachte Medewerker Rijkswaterstaat (naam verwijderd i.v.m. AVG)

Wij zijn de bestuursleden van de Stichting Arnhems Peil en vertegenwoordigen de bewoners van 12 woonboten uit de Nieuwe Haven in Arnhem door middel van de Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven (AWN).

Zoals u weet is de gemeente Arnhem in 2007 een inspannings- en resultaatverplichting aangegaan om binnen 5 jaar maar uiterlijk voor juli 2012 een gewenste definitieve locatie te ontwikkelen voor de ongewenste verklaarde woonboten in Arnhem:
https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2019-02-12-awn-samenvatting-inspanning-en-resultaatverplichting-gemeente-arnhem-tbv-opleveren-gewenste-woonbootlocaties-mbt-woonbotendossier.pdf

De afgelopen 13 jaar is die verplichting meerdere malen bevestigd door middel van uitspraken in de rechtbank, bij de Raad van State en onlangs weer in de interventie van de Nationale Ombudsman:
https://arnhemspeil.nl/nap/dok/2019-05-10-nationale-ombudsman-interventie-woonboten-dossier-gemeente-arnhem-1362596-zaaknummer-2019-00843.pdf

De verantwoordelijk wethouder Jan van Dellen heeft de opdracht gekregen via de “Visie Nieuwe Haven” om met oplossingen te komen voor de woonboten op de ongewenst verklaarde locaties en heeft vorig jaar de toezegging gemaakt aan de Nationale Ombudsman om daadwerkelijk voor het einde van het jaar met een oplossing te komen. Hij heeft vlak voor het nieuwe jaar echter aangegeven geen mogelijkheden voor alternatieve woonbootlocaties in Arnhem te kunnen realiseren. Hij verwees o.a. als reden naar Rijkswaterstaat die geen vergunning wil afgeven voor de 12 mogelijke locaties die we al jarenlang aan de gemeente hebben voorgesteld:
https://arnhemspeil.nl/docs/2020-02-11-arnhemspeil-uitwerking-12-aangeboden-oplossingen-voor-het-woonbotendossier-en-visie-nieuwe-haven-arnhem.pdf

Rijkswaterstaat heeft in het verleden ook meerdere malen goedkeuring gegeven voor nieuwe ligplaatsen in Arnhem voor woonboten in Arnhem die al over een vergunning beschikken zoals o.a. bij de Praets en andere locaties aan de rivier. De wethouder heeft aangegeven dat hij onze 12 oplossingen vorig jaar heeft voorgelegd aan Rijkswaterstaat en dat er voor geen van de locaties goedkeuring is verleend vanuit Rijkswaterstaat waardoor de oplossingen onmogelijk worden gemaakt.

De gemeenteraad van Arnhem heeft gisteravond in zijn geheel aangegeven het huidige voorstel van de wethouder onacceptabel te vinden en hebben verzocht om nog eens goed naar alle mogelijkheden te kijken en met een financieel plaatje te komen:
5.RZ 20.30 uur - 22.00 uur: Visie Nieuwe Haven (Visie Nieuwe Haven begint op: 1 uur 55)
https://arnhem.notubiz.nl/bijeenkomst/617989/Politieke%20Avond%2012-02-2020

De meeste woonbootbewoners wonen al hun hele leven op het water en hebben hier enorme binding mee en het wonen op het water is onderdeel geworden van hun identiteit. Wonen op het water is ook volgens de gemeenteraad een verrijking van het stadsbeeld.
Een tweede koude sanering (in 2012 zijn er al zeven woonboten uit het Arnhemse stadsbeeld verdwenen door uitkoop van de ASM Havenbewoners) zal niet alleen financieel een enorme kostenpost zijn voor de stad maar is ons inziens ook niet nodig.

Onze vragen aan Rijkswaterstaat:
Kunt u bevestigen dat de gesprekken over onze 12 aangeboden oplossingen afgelopen jaar ook daadwerkelijk heeft plaatsgevonden met de wethouder (zie bijlage), en wie heeft het gesprek vanuit Rijkswaterstaat gevoerd?

Indien de gesprekken over onze 12 oplossingen vorig jaar plaats hebben gevonden, kunt u bevestigen dat Rijkswaterstaat voor alle aangeboden oplossingen haar toestemming niet heeft verleend?
Bent u bereid om met ons naar de 12 aangeboden oplossingen te kijken en een inhoudelijke reactie per oplossing te geven?

Alvast hartelijk dank voor uw reactie,

Met vriendelijke groet,
Jeroen, Marloes Spaander en Ronald Schout,
Namens de AWN en Stichting Arnhems Peil
www.arnhemspeil.nl
+31 (0) 6 2888 3999

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, voortgezette meningsvormende (1) bijeenkomst 4 maart 2020

Visie Nieuwe Haven

Zaaknummer:	424102
Portefeuillehouder:	J. van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (AC), Eliëns (PvdD), Becker (CU), Greving (PvdA), Pape (VVD), Prinsen (GL), Dijk (D66), van den Broek (CDA), Wiggers (AOP), Elfrink (SP) en Dilekçi (DENK/Verenigd Arnhem) en Verheij (PVV).

Bespreking
Veel fracties hebben vragen over de voorgestelde financiële paragraaf. Er zijn suggesties gedaan deze naar de Perspectiefnota te verplaatsen. Daarnaast zijn er vragen over de haalbaarheid van vervangende ligplaatsen, ook gelet op de opstelling van Rijkswaterstaat.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat niet alle vragen beantwoord zijn. De meningsvormende (1) behandeling van het voorstel zal een volgende keer worden voortgezet.

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

C.J.M. Kalthoff

Woe 3-6-2020, Arnhem, Nieuwe haven,

Beste stadsgenoten, beste stadsbestuur.

Bedankt voor het voortzetten van uw werkzaamheden om onze stad vooruit te helpen.

Wij zijn in de nieuwe haven ook met gepaste afstand en verwarring niet gestopt met onze passie die wij ook zien als plicht.

Mede omdat transport over water een essentieel beroep is en een schip niet kan varen zonder onderhoud, uitrusting en havens.
Daardoor kunnen wij relatief (ten opzichte van contactberoepen etc.) redelijk doorwerken en hebben ook geen overheidssteun aangevraagd.

Nieuw is ook dat er door de opgetreden vertraging in besluitvorming plannen voor investeringen nu zover zijn uitgesteld dat haalbaarheid steeds kleiner wordt.

Zo hebben ikzelf en anderen een groot deel van hun arbeidsleven geïnvesteerd in de haven, zowel financieel als sociaal. En hebben al tijden plannen en dromen om de haven een mooiere plek te maken. Heel concreet bijvoorbeeld de scheepswerf; Die verdiend een nieuw leven conform de huidige duurzame ontwikkelingen met vernieuwde energie vanuit betrokken Arnhemse ondernemers en arbeiders willen wij dat doen en hebben vergevorderde plannen. Maar met de huidige besluiteloosheid zal dat niet gaan en zonder besluit is het maar de vraag wie er dan komt.

Niemand heeft er wat aan als de besluitvorming over de haven wordt uitgesteld of herzien behalve de grote projectontwikkelaars.

Ook niet de woonbootbewoners, alle opties zijn (meermaals) afgewogen; tijd voor keuzes.

Als de raad het goed vind om de bewoners een nieuwe plek te geven in een te creëren locatie en daarvoor veel meer geld wil uitgeven, of ze laten liggen met als doel er een bewonershaven van te maken; is dat ook een keuze.
jullie hebben ook kritisch naar het rapport van de wethouder gekeken, wij ook en Arnhems pijl nog extremer, en vertrouw erop (en lees) dat er al meerdere rapporten zijn gemaakt en heel veel onderzoek door veel verschillende mensen, en het is gebleken dat uitstel negatief werkt op deze casus.

Als een beslissing nog langer wordt uitgesteld, vallen alle plannen die er nu nog over zijn in het water. Waardoor en een dorre hoek van Arnhem overblijft.

Dan gaan grote vermogens de dorre haven opkopen en wachten tot de bestemmingen worden gehandhaafd of veranderd (of zich daar actief voor inzetten) en plukken zij de belastingvrije vruchten op lange termijn.

Laten we de haven weer die mooie werktuin maken waarvoor die bedoeld is en de gemeente en provincie tientallen miljoenen in hebben gestoken en bestemmingsplannen en vergunningen voor hebben gemaakt. Zodat de lokale ondernemers en werknemers de vruchten kunnen blijven plukken. Het zou zonde zijn als Arnhem de binnenvaart de rug toe keert, de inkomsten mis loopt en er een hoop ervaren werkkers in de komende tijd werkloos raken.

Helpt u ons de haven te laten bloeien?

Bedankt voor uw tijd, veel wijsheid en maatschappelijke ethiek bij de besluitvorming.

Jan Fransen.

Datum: 03-06-2020
Onderwerp: Inspraak gemeenteraad Arnhem t.a.v. het woonbotendossier en de “Visie Nieuwe Haven”

Geachte leden van de gemeenteraad en het college,

Hartelijk dank voor deze mogelijkheid om in te spreken. De bewoners uit de Nieuwe Haven zijn er niet van gecharmeerd dat de Visie Nieuwe Haven op basis van onwaarheden als prioriteit op de agenda terecht is gekomen vanavond.

De gehele gemeenteraad werd misleid door de vermelding dat de bewoners van de Nieuwe Haven aangegeven zouden hebben dat we deze visie met spoed vanavond behandeld willen zien.

Het tegenovergestelde is namelijk waar, geen van de bewoners heeft dit gezegd en geen van de bewoners wil de behandeling van de visie op deze wijze vanavond behandeld zien worden.

De vorige keer dat de visie met spoed op de agenda geplaatst moest worden zouden het de bedrijven zijn geweest die hier om vroegen.

Het bleek toen echter om 1 enkele eigenaar van een bedrijf te gaan die de gemeenteraad onlangs ook nog eens heeft laten weten dat hij binnenkort uit zijn pand gezet wordt dankzij, heel ironisch de uitbreiding van het IPKW waardoor de woonbotensteiger geen belemmering meer vormen voor zijn uitbreidingswensen.

De afgelopen vergaderingen is de gemeenteraad veelvuldig van onjuiste informatie voorzien. Wij willen dat vanavond rechtzetten en daarnaast zal ik specifiek de oplossingen behandelen waarvan Rijkswaterstaat heeft aangegeven dat ze daar aan mee willen werken.

In tegenstelling tot wat de gemeenteraad is verteld wil het overgrote deel van de bewoners niet uitgekocht worden en zien we graag dat de gemeente nu eindelijk de verplichting uit 2007 nakomt en de beloofde ligplaatsen oplevert.

Wethouder van Dellen heeft ons bezworen dat hij de bewoners niet het mes op de keel zou zetten.
Zijn woorden waren; “Jeroen, over my dead body dat we die mensen het mes op de keel gaan zetten”.

In de visie van de wethouder is opgenomen dat de woonvergunning van de bewoners ingetrokken zal worden indien ze niet akkoord zullen gaan met het uitkoopaanbod.

Ik denk niet dat iemand in deze zaal dit anders kan interpreteren dan dat hiermee de bewoners het mes op de keel gezet wordt.

We kregen vanmiddag ook te horen dat Rijkswaterstaat onlangs nogmaals contact gehad heeft met de gemeente om aan te geven welke locaties vanuit RWS bespreekbaar zijn vanuit de Water- en Scheepvaartverkeerswet.

Oplossing 1 waar Rijkswaterstaat aan mee wil werken betreft de Rosandepolder waar plek is voor 1 woonboot en dat hebben ze in het verleden ook al meerdere keren bij de gemeente aangegeven.

Oplossing 2 betreft de Defensiehaven waar Rijkswaterstaat een oplossing ziet voor 3 tot 6 ligplaatsen.

Oplossing 3 betreft de Westervoortsedijk waar Rijkswaterstaat een oplossing ziet voor 1 a 2 ligplaatsen. Die oplossing hebben we sinds 2013 al zes keer onder de aandacht gebracht.

Oplossing 4 betreft de omruilactie van de woonbotensteiger met de jachthaven. In het laatste veiligheidsrapport die als basis heeft gediend voor de “Visie Nieuwe Haven” wordt duidelijk aangegeven dat er al 10 aanvaringen hebben plaatsgevonden met de jachthaven en dat men van geluk mag spreken dat er nog geen ernstig gewonden of doden zijn gevallen. Indien de gemeenteraad daadwerkelijk alle problemen in de Nieuwe Haven binnen korte tijd wilt oplossen dan verzoeken zij de wethouder om nog eens goed naar een oplossing te kijken waarin ook de herplaatsing van de jachthaven is opgenomen.

Oplossing 5 betreft de locatie Meinerswijk. Het is voornamelijk aan jullie als gemeenteraad om woonbootlocaties op te nemen in de bestemmingsplannen voor Meinerswijk.

Daarnaast zou er ook nog voor gekozen kunnen worden om alleen de jachthaven een plek in Meinerswijk te geven waardoor er aan de Westervoortsedijk genoeg plek beschikbaar komt voor woonboten en het grootste risico op aanvaringen is voorkomen.

Oplossing 6 betreft het herinrichten van de Nieuwe Haven waarbij er een werkbare indeling gemaakt wordt voor een mengeling van bedrijven, bewoning en watersport.

Oplossing 7 betreft meerdere ligplaatsen in de Bijland of Lobith. De heer Thor Smits, senior adviseur van de gemeente heeft hiervan aangegeven dat het geen verantwoordelijkheid is van de gemeente om naar ligplaatsen buiten Arnhem te kijken. Dit staat haaks op de verplichtingen die de gemeente in 2007 is aangegaan, gaat tegen de raadsopdracht uit 2012 in en doet geen recht aan de toezegging van de gemeente aan de rechter of de belofte van de wethouder aan de nationale ombudsman.

Oplossing 8 betreft de ASM haven en het gat van Moorlag waar locaties beschikbaar zijn voor alle woonboten in dit dossier.

We zijn vanmiddag bij K3 op kantoor geweest en die hebben een bestaande visie voor het gebied die voor meerdere aspecten een oplossing kan bieden.

Het plan ziet er prachtig uit en lost ook de overlast op die zich voordoet op de stranden bij de Rosandepolder.

We hebben geconstateerd dat er fysiek ook genoeg ruimte is om de jachthaven van de Nieuwe Haven een mooie plek te bieden waardoor de veiligheidsproblemen in de havenmond opgelost zijn.

We begrepen ook dat er nog geen contact met ze is opgenomen om het aanbod en de visie te bespreken.

We hebben ze gevraagd of ze bereid zijn om een presentatie aan de gemeenteraad van Arnhem en Renkum te geven om het plan toe te lichten en mochten jullie dit interessant vinden dan zijn ze hiertoe bereid.

Halverwege 2019 heeft deze wethouder de belofte gemaakt aan de bewoners en de nationale ombudsman dat hij voor het einde van het jaar met een oplossing voor de bewoners zou komen.

Tijdens het enkele gesprek wat de wethouder met ons is aangegaan werd al meteen duidelijk dat de wethouder niet geïnteresseerd was in oplossingen maar enkel uitkoop nastreefde.

Hij heeft de afgelopen maanden geen contact opgenomen met de bewoners en de grondeigenaar terwijl Rijkswaterstaat nogmaals heeft aangegeven bereid te zijn om mee te werken waaruit duidelijk blijkt dat de wethouder niet voor echte oplossingen wil gaan.

Wij vragen u als gemeenteraad om de wethouder te verzoeken nu eindelijk eens naar de bewoners te luisteren en aan de slag te gaan met alle oplossingen en daarvoor een adequaat budget beschikbaar te stellen.

Dank u voor uw aandacht.

Van: Oscar en Heidi Weideman
Verzonden: donderdag 4 juni 2020
Onderwerp: Voortgezette behandeling in de gemeenteraad van het voorstel 'Visie Nieuwe Haven'

Ik heb in 2001 mijn horeca vergunning voor onbepaalde tijd gekregen, en in 2002 mijn gebruikersvergunning.
In 2005 is mijn vrouw ook in mijn bedrijf komen werken heeft er een bijschrijving plaatsgevonden op de bestaande vergunning.
Toen rond 2007 het plan ontstond de drugsboot naast mijn bedrijf te plaatsen werden er onderhandelingen gevoerd over de uitkoop van mijn bedrijf en woning.
De gemeente zou toen voor hoge kosten komen te staan.
Toen hebben ze het plan bedacht dat ik in 2005 een nieuwe vergunning zou hebben gekregen, dat dit in strijd was met het nieuwe bestemmingsplan en het dus een foutje was waar de gemeente niet voor hoefde te bloeden.
Zo werd het bedrijf gelijk niets meer waard.
Het was echter geen nieuwe vergunning maar een bijschrijving op een reeds bestaande vergunning die al uitgegeven was voor het nieuwe bestemmingsplan, hier heb ik namelijk de rekening nog van.
En volgens jullie eigen regels kan een beschrijving ook alleen maar plaatsvinden op een reeds bestaande vergunning.
Het doet mij pijn dat de gemeente Arnhem voor eigen gewin mijn bedrijf dat al meer dan 70 jaar bestaat zo naar de filistijnen wil helpen een bedrijf waar ik en mijn ouders en grootouders zo hard voor gewerkt hebben.
Tevens heeft het restaurant een meerwaarde op het industrieterrein aangezien er veel omliggende bedrijven gebruik maken van het restaurant.
Het is mij dan ook een raadsel waarom het zou moeten verdwijnen.

Mvg

Oscar Weideman

BEHANDELRESULTAAT

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel, informatieve en meningsvormende (1) bijeenkomst 3 juni 2020

Visie Nieuwe Haven

Zaaknummer:	424102
Portefeuillehouder:	J. van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (AC), Eliëns (PvdD), Broersma (CU), Greving (PvdA), Pape (VVD), Prinsen (GL), Andeweg (D66), van den Broek (CDA), Wiggers (AOP), Elfrink (SP), Dilekçi (DENK/Verenigd Arnhem) en Verheij (PVV).

Insprekers
Gelet op de noodgedwongen lange pauze (corona) in de behandeling heeft de agendacommissie besloten op dit onderwerp opnieuw inspreken toegestaan als het nieuwe informatie zou betreffen. Een 3-tal insprekers heeft hiervan gebruik gemaakt.
Aan het begin van de vergadering heeft de voorzitter stilgestaan bij het overlijden van de heer Henk Wijninga, die de vorige keer nog heeft ingesproken.
Ingesproken is door Oscar Weideman (persoonlijke titel), Jan Fransen (namens een aantal bedrijven) en Jeroen Spaander namens de Actiegroep Woonboten Nieuwe Haven (AWN) / Stichting Arnhems Peil.

Bespreking
De insprekers hebben de raadskamer toegesproken en hun mening over (een onderdeel van) het voorstel weergegeven. Daarna hebben de insprekers vragen vanuit de raadskamer beantwoord.
De beschikbare vergadertijd was daarna niet meer voldoende om de geplande m1-behandeling te starten.

Toezegging
Wethouder van Dellen heeft toegezegd nog deze week contact op te nemen met hr. Weideman over de brief, die deze ca. 6 maanden geleden naar de burgemeester heeft gestuurd en waarop nog geen antwoord is teruggekomen. Uiterlijk volgende week zal de wethouder zorgen voor beantwoording van de brief.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat een vervolg m1-behandeling noodzakelijk is. De behandeling van het voorstel zal een volgende keer worden voortgezet met (nogmaals) een meningsvormende (1) behandeling.

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

M.P. Venhoek

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, (vervolg) meningsvormende (1) bijeenkomst 10 juni 2020

Visie Nieuwe Haven

Zaaknummer:	424102
Portefeuillehouder:	J. van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (AC), Eliëns (PvdD), Broersma (CU), Bouma (PvdA), Pape (VVD), Prinsen (GL), Andeweg (D66), van den Broek (CDA), Elfrink (SP) en Dilekçi (DENK/Verenigd Arnhem).
De fracties van de Arnhemse Ouderenpartij en de PVV waren niet bij de beraadslaging aanwezig.

Bespreking
De wethouder heeft vooraf de raadskamer geïnformeerd over het contact dat hij heeft gehad met hr. Weideman n.a.v. diens onbeantwoorde brief (toezegging van 3 juni). De beantwoording van de brief is nog niet afgehandeld.
De raadskamer heeft de wethouder bevraagd over de concreetheid van de Visie, de financiële paragraaf in relatie tot het gestelde in de Perspectiefnota.
Desgevraagd heeft de wethouder bevestigt dat de huidige situatie om meerdere redenen niet kan voortbestaan, handelen is onontkoombaar.

Conclusie
Aan het einde van de bespreking heeft de voorzitter de raadskamer de vraag voorgelegd welke vervolgbehandeling het voorstel zou moeten krijgen. Op basis van alle antwoorden concludeert de voorzitter dat de raadskamer in meerderheid de behandeling wil voortzetten met een meningsvormende (2) behandeling.

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

M.P. Venhoek

Memo

Datum : Maandag 15 juni 2020

Aan : Raadsleden en fractievolgers

Van : Jan van Dellen

Betreft : Strategische aankoop woonboten

In de meningsvormende raadsbehandeling op woensdag 10 juni van de visie op de Nieuwe Haven is door een raadslid naar voren gebracht dat woonboten in de Nieuwe Haven ook zonder raadsbesluit aangekocht kunnen worden omdat het college over een reserve beschikt om dat te doen. Daarnaast heeft een raadslid in antwoord op een mail aan de leden van de raad van de eigenaar van één van de woonboten op vrijdag 14 juni aan gegeven dat betreffende eigenaar zich voor een snelle aankoop kan wenden tot de gemeente omdat daar geen raadsbesluit voor nodig zou zijn. Als argument daarvoor voert dit raadslid aan dat boot en plek immers hun waarde behouden en de raad dus geen krediet hoeft te verlenen.

Omdat deze uitspraken tot verkeerde verwachtingen leiden bij eigenaren van woonboten, wil ik met dit memo toelichten waarom voor de aankoop van woonboten in de Nieuwe Haven wel degelijk een raadsbesluit nodig is.

Waarschijnlijk wordt er gedoeld op de bevoegdheid van Burgemeester en wethouders tot strategische aankoop van gronden. Het gaat dan om aankopen met als doel het verkrijgen van een strategische grondpositie ten behoeve van een toekomstige ruimtelijke ontwikkeling die de gemeente zelf wil initiëren en waarvan de kosten nog niet ten laste van een projectbudget of een gemeentelijke grondexploitatie kunnen worden gebracht. Het is de bedoeling die vroegtijdige aankopen ooit ten laste van een gemeentelijke grondexploitatie te kunnen brengen.

Deze bevoegdheid is aan spelregels verbonden omdat de budgettaire gevolgen aanzienlijk zijn en daardoor het financiële beleid van de gemeente raken. Eén van die spelregels is dat de verwerving van het object niet mag leiden tot risico’s die niet verantwoord of beheersbaar zijn. Die risico's zijn er in deze casus wel.

De veronderstelling dat een aangekochte boot en ligplaats in de Nieuwe Haven als zodanig hun waarde behouden is namelijk niet juist. Zoals bekend wordt het grootste deel van de waarde bepaald door de ligplaats. Uit de door de gemeente uitgegeven ligplaatsvergunning en het gegeven dat de ligplaatsen niet in het bestemmingsplan zijn opgenomen, kan worden afgeleid dat de ligplaatsen door de gemeente als ongewenst worden beschouwd. Dat betekent dat zodra de ligplaats in handen komt van de gemeente deze als zodanig in financiële zin waardeloos wordt, omdat de gemeente geen ligplaats voor een woonboot kan verkopen die het zelf als onwenselijk heeft benoemd. Dit is anders dan bijvoorbeeld in het geval van de reeds aangekochte woonboot aan de Westervoortsedijk, omdat die plek wel een wenselijke plek is en bovendien positief is bestemd in het bestemmingsplan. Die plek behoudt inderdaad zijn waarde en zou weer verkocht kunnen worden door de gemeente.

De ligplaatsen in de Nieuwe Haven vertegenwoordigen wel een indirecte waarde door de economische ontwikkeling van de Nieuwe Haven, maar daarvoor is vaststelling door de raad van de visie nodig. Als de gemeente nu zonder raadbesluit boten aankoop en de gemeenteraad zou vervolgens *niet* besluiten tot uitkoop van de woonboten, dan ontstaat er een financieel tekort ten laste van de algemene reserve met de omvang van het aankoopbedrag. De reserve voor strategische aankopen dekt namelijk uitsluitend de beheerslasten voor aangekochte gronden/objecten, niet het (verloren) aankoopbedrag zelf. Op grond van artikel 169, vierde lid van de Gemeentewet dienen voornemens tot privaatrechtelijke rechtshandelingen die dergelijke gevolgen hebben voor de gemeente, vooraf door het college aan de raad te worden voorgelegd.

Titel/onderwerp: **Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen 2019**

Raadsadviseur: B. Kranenborg Telefoonnr: 3775956 bas.kranenborg@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Lianne Hendriks
Portefeuillehouder:	J. van Dellen	Telefoonnr:	3774471
		E-mailadres:	Lianne.hendriks@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (2)		
Toelichting	Het college stelt de raad voor om d.m.v. dit raadsvoorstel beleidsaanpassingen in het regionaal Programma Werklocaties (RPW) vast te stellen. **Voorstel** In 2017 heeft uw raad het RPW, opgesteld door de gemeenten uit de regio Arnhem-Nijmegen en de provincie Gelderland, vastgesteld. Daarbij is afgesproken het programma jaarlijks te monitoren om in te kunnen spelen op veranderingen en ontwikkelingen. Hiertoe zijn in 2019 een aantal onderzoeken uitgevoerd. Positieve economische ontwikkelingen leiden tot de in dit voorstel opgenomen bijstellingen. De belangrijkste daarvan zijn: - het stoppen met de schrapopgave voor bedrijventerreinen, en - het vaststellen van een toetsingskader voor XXL locaties. Daarnaast is het de bedoeling het RPW in 2020 (opnieuw) te herzien. Na een besluit van de deelnemende gemeenten zal aan de provincie Gelderland worden gevraagd de bijstellingen over te nemen. **Proces** Gelet op de huidige bijzondere omstandigheden wordt dit voorstel anders behandeld dan normaal. De meningsvormende (1) behandeling heeft schriftelijk plaatsgevonden. De bundel met (vervolg)vragen en antwoorden is bij de stukken geplaatst. Desgevraagd hebben meerdere fracties (Partij voor de Dieren, SP, D66) aangegeven te overwegen om moties en/of amendementen bij dit voorstel in te dienen. Daarom is besloten tot meningsvormende (2) behandeling van het voorstel.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende fase.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld. Als in de m2-behandeling naar het oordeel van de raadskamer alle concept-moties en -amendementen behandeld zijn, kan het voorstel worden doorgeleid naar de besluitvorming.		
Bijlagen			

Raadsvoorstel "Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen"			
Bijlage 1 t/m 10			
Behandeladvies 15 april 2020, (schriftelijke) meningsvormende (1) behandeling			
Bundel - Overzicht (vervolg)vragen & (vervolg)antwoorden "Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen 2019" (versie 19-05-2020)			
Notitie - Meningsvorming (1) schriftelijk			

Overzicht vragen en antwoorden m.b.t**. "Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen 2019"** welke via ambtelijk apparaat schriftelijk zijn gesteld en via de griffie zijn ingediend

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
1.	VVD	**Vraag:** Er wordt gesteld dat de schrap gave voor Perifere Detailhandelsvestigingen overeind blijft. Hoe rijmt dit met de toename van het aantal grote detailhandel bedrijven op de bedrijventerreinen? (mediamarkt, Intratuin, loods5 etc. etc.) <u>Antwoord:</u> In het huidige RPW is geconstateerd dat de ruimtevraag voor PDV veel lager was dan de (harde/zachte) plancapaciteit. Met name in de deelregio Noord is de harde plancapaciteit aanzienlijk. De belangrijkste verklarende factor is de plancapaciteit voor Duiven Centerpoort/Nieuwgraaf. Voor deze winkellocatie is in het Regionaal Programma Detailhandel 2013 (RPD) afgesproken dat dit gebied kan gaan uitgroeien tot de dominante PDV/GDV-locatie in de regio die op bovenregionaal niveau haar publiek trekt. Naast deze capaciteit is er elders in de regio ook nog capaciteit. Voor deze locaties telt nog steeds dat dit meer capaciteit is dan de geraamde vraag en daarmee blijft de schrapopgave voor die locaties overeind.
2.	VVD	**Vraag:** Er wordt gezegd dat er een grote behoefte is aan kantoormeters rond Centraal station Arnhem. Is deze vraag nog steeds actueel nu 'het nieuwe werken' (thuis/flexibel werken, digitaal vergaderen etc.) door de coronacrisis een ware vlucht heeft genomen? En wordt er bij de herijking rekening gehouden met de zogenaamde 'nieuwe werkelijkheid' (dalende vraag naar traditionele fysieke

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		kantoren) als gevolg van de coronacrisis? Antwoord: De behoefte aan kantoormeters is nog steeds actueel. In de huidige vraagraming is al rekening gehouden met de toenemende trend van thuis/flexibelwerken. Door de coronacrisis kan dit versneld veranderen. Bij de herijking van het RPW wordt dit aspect, voor zover al volledig cijfermatig te onderbouwen, meegenomen.
3.	VVD	**Vraag:** In de financiële paragraaf wordt aangegeven dat de kosten voor 2020 reeds begroot zijn binnen het programma Vitale Economie. Is er inmiddels duidelijkheid of de kosten na herijking gelijk blijven, dalen of stijgen? En zijn deze kosten dan niet opgenomen in de meerjarenbegroting? Antwoord: Nee, het is op dit moment nog niet bekend wat de kosten na herijking zullen zijn. Deze kosten zijn na 2020 nog niet opgenomen in de meerjarenbegroting.
4.	PvdA	**Vraag:** Het advies Monitoring RPW is voor de coronacrisis opgesteld. Het college gaat ervan uit

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		dat deze crisis geen effecten heeft op het advies. In het advies vanuit de regio AN staat echter dat internationale economische ontwikkelingen niet per se negatieve gevolgen hebben. Is het niet voorbarig om deze uitspraak te doen, aangezien op veel vlakken nog onbekend is wat de (langdurige) economische impact zal zijn van deze crisis, welke bovendien afhankelijk zijn van de stimuleringsmaatregelen van het Rijk? <u>Antwoord</u> Voor de ramingen is gebruik gemaakt van het WLO-scenario (Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving). Dit scenario heeft een doorlooptijd van 10 jaar heeft. De corona-crisis kan een dip of piek geven maar dit vereffend zich in die 10 jaar weer. Die vereffening is wel afhankelijk van hoe lang de maatregelen duren. Voorlopig zien we nog geen reden om af te wijken van de scenario's, juist omdat dat scenario's dus over een langere periode gaan, met daarin ook laagconjunctuur.
5.	PvdA	**Vraag:** De regio AN adviseert een tweejaarlijkse WLO-monitoring om bij te stellen op basis van de economische ontwikkeling. Is het niet noodzakelijk om een nieuwe raming te maken zodra de concrete gevolgen van de coronacrisis (nationaal) inzichtelijk zijn geworden, als aanvulling op de reeds bestaande scenario’s in het advies? <u>Antwoord:</u> Vooralsnog gaat de regio nog steeds uit van een tweejaarlijkse monitoring. Mocht het gezien gevolgen van de coronacrisis nodig lijken/blijken te zijn dan kan de regio opdracht geven om een extra monitoring te doen na een jaar. De gevolgen van e coronacrisis zullen uiteraard ook meegenomen worden bij het herzien van het RPW in 2020.

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
6.	Partij voor de Dieren	**Vraag:** 1. Onze fractie vindt dat het ruimtegebruik voor bedrijvigheid zo klein mogelijk moet blijven. In de voorliggende stukken wordt de uitbreidingsbehoefte (de zg “ontwikkelruimte” van 90 ha bovenop de bestaande capaciteit van 209 ha) als een natuurwet gepresenteerd, terwijl het dit natuurlijk niet is. Het RPW gaat uit van traditionele behoeftenraming traditionele hectares voor traditionele bedrijventerreinen gebaseerd op traditionele groeiscenario’s, terwijl de opgave is, om alleen nog economische activiteiten te faciliteren die klimaatneutraal, circulair en maatschappelijk verantwoord zijn. Een veel sterkere inzet op herstructurering en het beter benutten van de bestaande capaciteit en bestaande ruimte, het ontwikkelen van nieuwe concepten voor bedrijven en bedrijvenclusters moet wat betreft de PvdD het leidend principe zijn. Ondanks enkele hoopgevende aanzetten tav circulariteit, dubbel ruimtegebruik en energietransitie komt dit in de stukken niet tot uitdrukking. De Provincie heeft ambitieuze doelen op het gebied van circulariteit (“de eerste circulaire provincie” en klimaat (55%-doelstelling). Ons is niet duidelijk hoe dit RPW hieraan gaat bijdragen. Graag een reflectie van het college hierover. Antwoord In het Advies Monitoring Regionaal Programma Werklocaties 2019 is bij trends en ontwikkelingen aangegeven dat de toenemende focus op duurzaamheid en circulaire economie zorgt voor verandering in vraag van ruimte (opslag van materialen) en goederenstromen. In het advies is aangegeven dat zowel de regio gemeenten als provincie dit belangrijk vinden en in de herziende versie van het RPW wordt dit onderdeel dan ook meegenomen. In het huidige RPW is dit nog niet meegenomen. Het college heeft hier nu nog geen uitgetekend beeld bij, maar kan zich voorstellen dat er net als voor XXL-logistiek gekeken wordt naar randvoorwaarden voor nieuwe plannen bij bedrijventerreinen. Uiteraard zal dit ook in afstemming met de regio gaan.

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
7.	Partij voor de Dieren	**Vraag:** De noodzaak tot maximale inzet op efficiënt ruimtegebruik wordt nog versterkt door de signalering in de stukken dat het ruimtegebruik voor circulaire economische activiteiten per saldo groter zal zijn dan traditionele, en dat er meer ruimte nodig is voor groene en gezonde inpassing van terreinen en voor klimaatadaptatie. De opgave van het RPW is daarmee niet alleen een van hectares, maar zeker ook een ruimtelijke opgave geworden en deze wordt niet benoemd in de stukken. Naast bedrijven zien we ook een grote woningbouwopgave en ruimtebeslag voor zon&wind op ons afkomen. We zijn dan ook benieuwd naar de ideeën van het College hierover. Antwoord De RPW gaat over regionale afstemming van ruimtegebruik voor bedrijventerreinen, kantoren en PDV (vraag en aanbod) en is dus gestart als een ruimtelijke opgave. Het College ziet en herkent ook de toenemende druk op bedrijvigheid en woningbouw. Ook het ruimtebeslag voor zon en wind wordt erkend. Al deze ruimtevragers dienen maatschappelijke doelen en per vraag en mogelijkheid zal in de toekomst per locatie bekeken moeten worden hoe hiermee om te gaan.
8.	Partij voor de Dieren	**Vraag:** De PvdD staat positief tegenover het voornemen om de XXL-clusters ruimtelijk scherp te begrenzen. De begrenzing moet wat ons betreft ook hard zijn. De komst van wat in de stukken een “witte raaf” wordt genoemd moet volgens de PvdD ten koste gaan van de geraamde capaciteit, óf er moet alleen ruimte worden geboden voor regionaal gebonden bedrijven. Graag een reactie van het College.

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		Antwoord Het college steunt de gekozen lijn van de regio gemeenten daar waar het gaat om XXL-logistiek. Om deze mogelijk te maken dient het initiatief te voldoen aan het RPW en de Ladder van Duurzame Verstedelijking. In de nota 'Randvoorwaarden XXL-logistiek' staat omschreven welke randvoorwaarden het RPW hanteert; clustering, landschappelijke inpassing, duurzaamheid, toegevoegde waarde en organisatiegraad. Indien zich een 'witte raaf' aandient, biedt de huidige provinciale Omgevingsverordening voldoende mogelijkheden om hier desgewenst ruimte aan te bieden. Waar deze kans zich voordoet, en als de wenselijkheid daarvan vaststaat, dan biedt artikel 2.10, lid 2 deze mogelijkheid. In dit artikel staat namelijk: Als een ontwikkeling niet past binnen het vigerende Regionaal programma werklocaties, kan een bestemmingsplan vooruitlopend op de eerstvolgende actualisatie een nieuw bedrijventerrein of de uitbreiding van een bestaand bedrijventerrein toch mogelijk maken onder de volgende voorwaarden: 1. er wordt voldaan aan de eisen van de Ladder voor duurzame verstedelijking; 2. er heeft aantoonbaar regionale afstemming plaatsgevonden over deze ontwikkeling, en 3. Gedeputeerde Staten stemmen in met deze ontwikkeling.
9.	Partij voor de Dieren	**Vraag:** XXL: Onder het kopje "toegevoegde waarde voor de regio" wordt de bijdrage aan lokale werkgelegenheid genoemd. Tegelijk de constatering dat een deel van de werkgelegenheid gevuld zal worden door arbeidsmigranten, die ook fatsoenlijk gehuisvest moeten worden. Naarmate dat aandeel groter wordt, is de toegevoegde werkgelegenheidswaarde voor de regio geringer. Wat vindt het college een acceptabel aandeel van arbeidsmigranten in de

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		totale werkgelegenheid van een bedrijf? Is het mogelijk om hier vestigingscriteria aan te verbinden? Antwoord Vestiging van XXL-logistiek zorgt naast de directe werkgelegenheid ook voor spin-off aan werk in andere sectoren, denk aan schoonmaak- en transportsector. Binnen de branche XXL-logistiek is ook een deel van de medewerkers arbeidsmigrant. Het college houdt geen standaard aan als acceptabel aandeel van de totale werkgelegenheid aangezien de spin-off ook meegerekend moet worden. Zonder de vestiging van het bedrijf, was er ook geen werk voor het deel autochtonen dat bij het bedrijf een baan vindt. Hier zijn geen vestigingscriteria aan te verbinden, in de nota 'Randvoorwaarden XXL-logistiek' wordt daarom gesproken over een inspanningsverplichting. Het college vindt het wel belangrijk dat gemeenten die XXL-bedrijven huisvesten samen met de bedrijven ook aandacht hebben voor goede huisvesting van de medewerkers.
10.	Partij voor de Dieren	**Vraag:** XXL: gewag wordt gemaakt van de mogelijkheid om voorwaarden te stellen aan nieuwvestiging wat betreft circulariteit en andere duurzaamheidskenmerken, maar dit is niet ver uitgewerkt. Is het college bereid om hier samen met de andere gemeenten in het RPW-gebied harde voorwaarden voor te formuleren, ook wat betreft andere (niet XXL-) bedrijven? Bijvoorbeeld: “nieuwvestiging of uitbreiding is altijd klimaatneutraal”. Of “Nieuwvestiging of uitbreiding van productiebedrijven voldoet aan state-of-the-art circulariteit voor de bedrijfstak.” Antwoord In het advies 'Randvoorwaarden XXL-Logistiek' wordt aangegeven te gaan werken met

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		BREEAM-certificering voor zowel opstalontwikkeling als voor gebiedsontwikkeling rond XXL-logistiek. Hierin komen aspecten als Duurzaamheid en circulariteit aan bod. Hiermee conformeert de regio (mits alle gemeenteraden instemmen) zich aan deze voorwaarden. Met het herzien van het RPW in 2020 zal ook voor de andere bedrijventerreinen bekeken worden hoe voor deze onderwerpen afspraken gemaakt kunnen worden. De herziende versie van het RPW wordt uiteraard ook weer aan uw raad voorgelegd ter besluitvorming.
11.	D66	**Vraag:** Wat is de juridische consequentie als we de schrapplicht stoppen. Het schrappen van bedrijventerreinen kon pas na een aantal jaren starten omdat er eerst voorzienbaarheid gecreëerd moet worden. Als we nu stoppen met de schrapplicht vervalt dan de juridisch gecreëerde situatie van voorzienbaarheid ? Stel dat we op een later moment alsnog zouden constateren dat schrappen nodig is, moet dan het hele juridische proces van het creëren van voorzienbaarheid dan weer van voren af aan plaats vinden? <u>Antwoord:</u> De schrapplicht is een regionale afspraak welke door de provincie is overgenomen. Zij hebben ook de procedure voor voorzienbaarheid in het leven geroepen. De voorzienbaarheid van de schrapopgave en de schrapopgave voor bedrijventerreinen vervalt per 1 januari 2021. De schrapopgave voor kantoren en PDV blijft van kracht. Doordat de uitgifte van kavels veel sneller is gegaan van in 2016/2017 voorzien, is er nu geen schrapopgave meer van toepassing. De kavels die er zijn, zijn nodig voor gezonde groei van bedrijven en werkgelegenheid. Sterker nog, er is een tekort ontstaan voor kavels voor bedrijventerreinen. Vandaar dat bij het herzien van het RPW ook bekeken wordt hoe kwalitatief en kwantitatief de behoefte aan deze ruimtevraag regionaal het beste voorzien kan worden. Omdat we dit nu samen met de regio doen, op basis van tweejaarlijkse monitoring, voorkomen we naar de toekomst toe schrapopgave zoals we die in 2016/2017 hebben geformuleerd met de regio.

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
12.	D66	**Vraag:** Mogelijkheid schrapplicht op te schorten / temporiseren Op basis van de pre corona analyse wordt nu voorgesteld om te stoppen met de schrapplicht. Is het ook mogelijk om de schrapplcht te handhaven maar de datum waarop er geschrapt moet worden naar achteren te schuiven ? Zodat op een later moment, als meer duidelijk is over de feitelijke economische gevolgen van de coronacrisis er een besluit genomen kan worden over het al dan niet stoppen met de schrapplicht? <u>Antwoord</u> De schrapopgave voor bedrijventerreinen hoeft op basis van vraag en aanbod niet gehandhaafd te blijven aangezien deze is gebaseerd op het WLO-laag scenario welke 10 jaar vooruit kijkt. Hierin zijn perioden van hoog- en laagconjunctuur in verwerkt. De nu nog beschikbare kavels voor bedrijventerreinen zijn te weinig om in de toekomst te voorzien in de ruimtevraag die hoort bij WLO-scenario laag. In het te herziene RPW wordt bekeken hoe en waar regionaal gezien deze ruimte het beste benut kan worden op basis van vraag- en aanbodraming. Mocht het door de coronacrisis noodzakelijk zijn om andere vraag- en aanbodcijfers te hanteren zal dit uiteraard gedaan worden. Daarnaast monitoren we het RPW tweejaarlijks en kan ook dan bijgestuurd worden indien nodig. Mocht het door corona nodig blijken te zijn om eerder dan tweejaarlijks bij te sturen dan zal dit ook in de regio besproken worden.
13.	GroenLinks	Een van de vijf randvoorwaarden voor XXL logistiek is duurzaamheid. **Vervolgvraag:**

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		Wat is het standpunt van het college t.a.v. het uitgeven van vergunningen vóór het vaststellen van de duurzaamheidsdoelstellingen door de provincie? Op welke manier gaat het college achteraf om met de vergunningen die voor het vaststellen van de duurzaamheidsdoelstellingen zijn uitgegeven? Antwoord Het college is van mening dat met de nota Randvoorwaarden XXL-logistiek de duurzaamheidsdoelstellingen van de provincie goed geborgd zijn. Deze nota is in overleg met regio en provincie opgesteld. En de provincie geeft aan dat deze voorwaarden in lijn zijn met (de nog vast te stellen) duurzamheidsdoelstellingen. Volgens de voorwaarden XXL-Logistiek is het vestigen van dergelijke bedrijven in Arnhem niet aan de orde omdat dit op slechts 2 geclusterde locaties in de regio zal plaatsvinden (Park 15 en 7Poort). Eventuele vestigingen in regio-gemeenten dienen te voldoen aan de afspraken uit het RPW. Indien dit niet het geval is zullen deze initiatieven worden voorgelegd aan het Intergemeentelijk Overleg Werklocaties (IOW), zij adviseren het Portefeuillehoudersoverleg Economie. De besluitvorming hierover ligt dus niet (enkel) bij het college van B en W van Arnhem.
14.	GroenLinks	Deze witte raven worden gedefinieerd als logistieke partijen (veelal uit het buitenland) die veelal zoeken naar kavels met een omvang van meer dan 10 hectare en geen binding hebben met de regio. Wanneer regio en de provincie de wenselijkheid van een dergelijke ontwikkeling hebben bevestigd, dan zullen gemeente en provincie een maximale inspanningsverplichting leveren om procedureel deze ontwikkeling zo snel mogelijk te faciliteren. **Vervolgvraag:**

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		Hoe actief is het college betrokken bij de verwervingslobby van witte raven? Op welke manier is het college betrokken bij het stellen van kaders voor witte raven? Op welke manier passen de XXL-locaties van witte raven binnen de ecologische visie van het college? Hoe wenselijk acht het college witte raven als externe buitenlandse partijen die geen binding hebben met de regio Arnhem-Nijmegen? Hoe gaat het college voorkomen dat de witte raven na een tijdelijke XXL-exploitatie van hun handel gaan verhuizen en de regio achterlaten met een leeg mega-distributie centrum? Is het college het met de GroenLinks fractie eens dat de toename van stikstof en CO2-uitstoot als gevolg van de toegenomen bedrijvigheid rondom XXL-locaties een negatieve consequentie is en dat dit niet wenselijk is voor de regio Arnhem-Nijmegen? Wat is het standpunt van het college t.a.v. elektrisch vrachtvervoer bij de toename van bedrijvigheid rondom XXL-locaties? *P: Hoe actief is het college betrokken bij de verwervingslobby van witte raven?* Het college is niet betrokken bij de werving van zogenaamde 'witte raven'. Deze acquisitie wordt door dergelijke bedrijven zelf gedaan of door hen opdrachtnemers. Voor Arnhem geldt dat 'Witte Raven' niet bij het profiel van Arnhem passen. Daarnaast heeft Arnhem geen ruimte voor dergelijke bedrijven. Daarmee worden er vanuit de gemeente en het college geen acquisitie activiteiten ontplooit voor dergelijke bedrijven. *Op welke manier is het college betrokken bij het stellen van kaders voor witte raven?* Het college is middels besluitvorming betrokken geweest bij het opstellen van de kaders. Op 5 november 2019 heeft het college een reactie verzonden naar het IOW waarin ook is gevraagd naar de wenselijkheid van XXL-Logistiek. Het antwoord van he college was als volgt: *Voor de gemeente Arnhem geldt dat het faciliteren van XXL-Logistiek niet aansluit bij het profiel van de stad Arnhem. De gemeente Arnhem wil dan ook aangeven dat er binnen de gemeente geen ruimte beschikbaar lijkt te zijn om XXL-Logistiek te faciliteren. Mogelijk ligt dit voor andere regiogemeenten genuanceerder omdat zij al enkele XXL-bedrijven huisvesten en daarmee een aantrekkelijk cluster kunnen vormen voor de regio, waarmee het achterland*

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		bediend kan worden. Uit de gegevens blijkt ook nog ruimte te zijn voor extra aanbod. Arnhem laat het aan de betreffende gemeente om zelf aan te geven of zij het wenselijk achten dit te faciliteren bij een actuele vraag. *Wel wil de gemeente Arnhem aangeven dat regionale werkgelegenheid belangrijk is, maar ook het koesteren van de groene omgeving. Arnhem zou dus graag zien dat er onderscheid wordt gemaakt in RDC/NDC (regionale distributiecentra/nationale distributiecentra) en EDC (Europese distributiecentra). EDC zijn grote ruimtevragers die beperkte toegevoegde waarde lijken te hebben voor de regio. RDC en NDC zijn in verhouding tot EDC een stuk kleiner qua formaat en leveren meer toegevoegde waarde voor de regio op onder andere het gebied van werkgelegenheid. Dit laatste aspect weegt zwaar voor de gemeente Arnhem. Daarbij ondersteunen wij de door de StecGroep genoemde randvoorwaarden in paragraaf 3.2 van het rapport 'economische analyse XXL-Logistiek'.* *Op welke manier passen de XXL-locaties van witte raven binnen de ecologische visie van het college?* *De* (eventuele) beoogde XXL-locaties van witte raven passen binnen de ecologische visie van het college aangezien het college het belangrijk vindt dat wordt gekeken naar clustering van deze bedrijven zodat deze bedrijven elkaar kunnen versterken waar mogelijk en gebruik kunnen maken van gezamenlijke faciliteiten indien van toepassing. Daarnaast vindt het college het belangrijk dat wordt gekeken naar landschappelijke inpassing en duurzaamheid en hier wordt middels de BREEAM-systematiek aandacht voor gevraagd. Daarnaast is vestiging van een witte raaf enkel mogelijk wanneer dit past binnen de provinciale omgevingsverordening. *Hoe wenselijk acht het college witte raven als externe buitenlandse partijen die geen binding hebben met de regio Arnhem-Nijmegen?* Het college vindt werkgelegenheid voor de regio belangrijk. De vestiging van XXL-logistiek en 'Witte raven' betekent werkgelegenheid voor de regio. Witte raven staan vaak bekend als bedrijven die geen lokale binding hebben en een groot zoekgebied hebben voor de vestiging van hun distributiecentrum. Ondanks het ontbreken van directe binding met de regio kan deze wel ontstaan en bevorderd worden. Dat is dook de reden dat de regio als een van de voorwaarden heeft opgenomen dat organisatiegraad op XXL-werklocaties aanwezig moet zijn. *Hoe gaat het college voorkomen dat de witte raven na een tijdelijke XXL-exploitatie van hun handel gaan*

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		verhuizen en de regio achterlaten met een leeg mega-distributie centrum? Het college kan niet voorkomen dat na enige tijd een mega-distributie centrum leeg komt te staan. Elk bedrijf kan besluiten zijn bedrijfsvoering elders uit te voeren. Echter deze bedrijven investeren veel in de locaties, dus vertrek zal enkel wegens zwaarwegende redenen plaatsvinden. Daarbij telt ook dat vaak op voorhand al bekeken wordt hoe dergelijke panden op een later moment ook anders gebruikt kunnen worden, bijvoorbeeld door compartimenten aan te brengen zodat de panden voor meerdere gebruikers geschikt zijn. *Is het college het met de GroenLinks fractie eens dat de toename van stikstof en CO2-uitstoot als gevolg van de toegenomen bedrijvigheid rondom XXL-locaties een negatieve consequentie is en dat dit niet wenselijk is voor de regio Arnhem-Nijmegen?* Door de toename van bedrijvigheid in de XXL-sector kan er zeker sprake zijn van toename van stikstof en CO2-uitstoot. Dit is ook de reden waarom de randvoorwaarden XXL-logistiek zijn opgenomen en waarom de regio heeft besloten te gaan werken met een BREEAM-certificering. Hierbij moeten deze vormen van uitstoot gecompenseerd worden. Daarnaast is de branche ook bezig om de sector 'schoner' te maken. Vanuit Rijksoverheid en provincie Gelderland zijn al jaren geleden de zogenaamde logistieke hotspots vormgegeven. Voor Gelderland zijn deze gelegen in de zogenaamde Gelderse Corridor en 2 hotspots liggen in de regio Arnhem-Nijmegen, namelijk Nijmegen en Achterhoek/Liemers. Binnen deze Gelderse corridor werken de 3 regio's samen als onderwijs, bedrijfsleven en overheden om te zorgen voor goede logistiek in deze regio en probeert men de ecologische footprint te verminderen. Bijvoorbeeld door de railterminal bij Knooppunt38 vorm te geven, waarmee meer vervoer per spoor plaats kan vinden. *Wat is het standpunt van het college t.a.v. elektrisch vrachtvervoer bij de toename van bedrijvigheid rondom XXL-locaties?* Het college vindt het belangrijk dat de sector kijkt naar mogelijkheden van duurzaam vervoer zoals elektrisch vervoer, vervoer middels waterstof maar ook per spoor of per water. De branche Logistiek is hier ook al vol op mee bezig. Steeds meer bedrijven rijden (gedeeltelijk) met schoonvervoer. Daarnaast is

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		Logistic Valley met Logistiek Innovatiehuis Liemers-Achterhoek (LILA) bezig met project voor schoon transport. Bij deze projecten zijn ook enkele Arnhemse bedrijven betrokken. De branche is dus in ontwikkeling en probeert zo snel als mogelijk over te gaan op schoon vervoer. Het college juicht dit toe.

Schriftelijke Meningsvorming 1

Stap 1
Het m1 agenderen door het db van een voorstel o.i.d. op vrijdag ca. 12.00 uur.
Acties:
- Griffie informeert raadsleden en fractievolgers van de agendering (via notificatie van de agenda).
- Griffie informeert portefeuillehouder(s) en ondersteunende ambtenaren van agendering.

Wat gaat er dan gebeuren:
Na agendering kunnen de fracties zich beraden over hun inbreng en evt. daarover info inwinnen en intern overleggen. Alle fracties uit de raad kunnen schriftelijke vragen, nodig voor de politieke meningsvorming (dus geen technische vragen), indienen bij de griffie.

Stap 2
Sluiten van de deadline voor het indienen van vragen op donderdag 12.00 uur.
Als een fractie geen vragen heeft, kan de behandeling voor die fractie naar stap 6.
Acties:
- Griffie bundelt de vragen en geleidt deze door naar de raad, de portefeuillehouder(s) en de ondersteunende ambtenaren.

Wat gaat er dan gebeuren:
De 1e beantwoordingstermijn van het college gaat lopen.
Antwoorden worden, bij voorkeur gebundeld, aangeleverd bij de griffie.

Stap 3
Sluiten van de deadline voor het beantwoorden van vragen op vrijdag 17.00 uur.
Acties:
- Griffie bundelt zonodig de antwoorden en geleidt deze door naar de raad.

Wat gaat er dan gebeuren:
De termijn voor het indienen van vervolgvragen vanuit de raad gaat lopen.
Vervolgvragen worden door de raad aangeleverd bij de griffie.

Stap 4
Sluiten van de deadline voor het indienen van vervolgvragen op maandag 10.00 uur.
Als een fractie geen vervolgvragen heeft, kan de behandeling voor die fractie naar stap 6
Acties:
- Griffie bundelt de vragen en geleidt deze door naar de raad, de portefeuillehouder(s) en de ondersteunende ambtenaren.

Wat gaat er dan gebeuren:
De 2e beantwoordingstermijn van het college gaat lopen.
Antwoorden worden, bij voorkeur gebundeld, aangeleverd bij de griffie.

Stap 5
Sluiten van de deadline voor het beantwoorden van vervolgvragen op dinsdag 16.00 uur.
Acties:
- Griffie bundelt zonodig de antwoorden en geleidt deze door naar de raad.

Wat gaat er dan gebeuren:
De fracties gaan zich beraden op een standpunt voor de vervolgbehandeling.
Fracties leveren bij de griffie hun mening aan over besluitvormende behandeling (m2, debatstuk, hamerstuk).

De termijn voor het indienen van (concept) moties en/of amendementen gaat lopen.
Moties en amendementen voor de m2-behandeling worden aangeleverd bij de griffie.

Stap 6
Sluiten van de deadline voor het kenbaar maken van de gewenste vervolgbehandeling op donderdag 10.00 uur.
Acties:
- Griffie adviseert op basis van meningen fracties het db over vervolgbehandeling:
    - m2, dan naar stap 7, of
    - besluitvormend (als debatstuk of hamerstuk), dan naar stap 8

Wat gaat er dan gebeuren:
Het db gaat besluiten over de vervolgbehandeling van het voorstel:
    - m2, dan naar stap 7, of
    - besluitvormend (als debatstuk of hamerstuk), dan naar stap 8.

Moties en amendementen voor een m2-behandeling worden aangeleverd bij de griffie.

Stap 7
Sluiten van de deadline voor het indienen van moties/amendementen t.b.v. m2-behandeling op vrijdag 10.00 uur
Acties:
- Griffie bundelt de ingediende moties/amendementen en geleidt deze door naar de raad, de portefeuillehouder(s) en de ondersteunende ambtenaren.

Wat gaat er dan gebeuren:
De termijn voor het formuleren van een preadvies van het college op de ingediende moties en amendementen gaat lopen.
Preadviezen worden, bij voorkeur gebundeld, aangeleverd bij de griffie.

N.B. Moties/amendementen, die na de deadline van vrijdag 10.00 uur bij de griffie worden aangeleverd worden t.b.v. de m2-behandeling wel doorgeleid naar de raad, de portefeuillehouder(s) en de ondersteunende ambtenaren. Mogelijk is dan voorafgaand aan de m2-behandeling geen preadvies van de portefeuillehouder beschikbaar.

Stap 8
Het db besluit tot vervolgbehandeling (m2 of besluitvormend) van het voorstel op vrijdag ca. 12.00 uur.

Stap 9
Sluiten van de deadline voor het geven van een preadvies op de moties/amendementen op maandag 17.00 uur.
Acties:
- Griffie bundelt de ingediende preadviezen en geleidt deze door naar de raad, de portefeuillehouder(s) en de ondersteunende ambtenaren.

Wat gaat er dan gebeuren:
De fracties kunnen zich t.b.v. de m2-behandeling een mening vormen over de ingediende moties/amendementen en de preadviezen van het college.

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen 2019
Motie van	Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel motie	Witte Raven binnen geraamde capaciteit
Nummer Zaaknummer	**20M93** 460451

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- De komst van zg. “witte raven” in de sector XXL-logistiek niet is meegeraamd in de ruimtebehoefte voor bedrijven;
- Dat hier een apart toetsingskader voor wordt voorgesteld;
- De verstedelijkingsdruk in de Regio Arnhem-Nijmegen zeer hoog is en er een veelheid aan ruimteclaims voorzienbaar is voor woningbouw, energie en klimaatadaptatie;
- Het bewaren van open landschappen en groene ruimte en het ontwikkelen van natuur in en om de stad van levensbelang zijn;

Overwegende dat:

- De meerwaarde van grootschalige logistieke bedrijven in het licht hiervan als beperkt gezien moet worden en van minder belang dan de andere ruimtevragers

Spreekt uit:

- Dat de uitbreiding van het areaal voor XXL-logistiek bovenop de raming ongewenst is;

Verzoekt het college, / draagt het college op:

- In het PFO van de Regio Arnhem-Nijmegen te pleiten voor een herziening van het toetskader voor “witte raven”, waarbij vestiging van deze bedrijven niet mag leiden tot extra ruimtebeslag;

en gaat over tot de orde van de dag.

Leo de Groot, Partij voor de Dieren

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen 2019
Motie van	Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel motie	Nieuwe concepten voor zuinig ruimtegebruik
Nummer Zaaknummer	**20M94** 460451

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- De verstedelijkingsdruk in de Regio Arnhem-Nijmegen zeer hoog is en er naast hectares voor bedrijvigheid een veelheid aan ruimteclaims voorzienbaar is voor woningbouw, energie en klimaatadaptatie;
- Het bewaren van open landschappen en groene ruimte en het ontwikkelen van natuur in en om de stad van levensbelang zijn;
- Zuinig ruimtegebruik daarom een essentiële opgave is en blijft;
- Verwacht wordt dat circulaire bedrijfsprocessen meer ruimte vergen dan traditionele;

Overwegende dat:

- Het voor ondernemers van belang is dat hun vastgoed flexibel, waardevast en tot op zekere hoogte uitbreidbaar is
- Een flink deel van de bedrijventerreinen nog altijd traditioneel is ingevuld, als uitkomst van deze belangen, maar dat dat niet als wetmatigheid gezien moet worden;
- Er een ruimtelijke en technische ontwerpopgave ligt om het ruimtebeslag voor bedrijventerreinen zo klein mogelijk te houden binnen de randvoorwaarden voor (circulaire en klimaatneutrale) bedrijfsprocessen

Verzoekt het college:

- In het PFO van de Regio Arnhem-Nijmegen te pleiten voor het scheppen van experimenteerruimte voor vernieuwende inrichting en herstructurering van het segment traditionele bedrijventerreinen;
- Hier in de herziening van het RPW expliciet aandacht aan te geven

en gaat over tot de orde van de dag

Partij voor de Dieren - Leo de Groot

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen 2019
Motie van	Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel motie	Circulaire en klimaatneutrale bedrijfsprocessen, dat spreekt toch vanzelf
Nummer Zaaknummer	**20M95** 460451

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat

- Er in het Toetskader voor XXL terreinen een goede aanzet staat voor het ontwikkelen van circulariteit en duurzaamheid van bedrijfsgebouwen en bedrijfsprocessen

Overwegende dat

- Circulariteit en klimaatneutraal zijn als vertrekpunt voor vestiging en uitbreiding van bedrijven in elke sector vanzelf zouden moeten spreken
- Dit dan ook uitgangspunt moet zijn van de ontwikkeling en herstructurering van bedrijventerreinen in de regio

Verzoekt het college,

- Er in het PFO van de Regio Arnhem-Nijmegen voor te pleiten om dergelijke aanzetten verder uit te werken en te ontwikkelen voor alle sectoren van bedrijvigheid in de Regio, niet alleen de XXL-logistiek
- Tot bindende afspraken te komen over toepassing in private overeenkomsten met het bedrijfsleven en in regelgeving waar nodig en mogelijk

.

en gaat over tot de orde van de dag

Leo de Groot - Partij voor de Dieren

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	10 juni 2020
Ter bespreking van	Monitoring RPW Regio Arnhem-Nijmegen 2019
Motie van	Giovanni Visser - PvdA Tulay Gemici - GroenLinks Daniël Becker - ChristenUnie
Titel motie	Maatschappelijk verantwoord regionaal ondernemen
Nummer Zaaknummer	**20M96** 460451

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat
- de aanpassingen in het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) gericht zijn op de gehele regio Arnhem-Nijmegen
- de stuurgroep Versterking Regionale Samenwerking Arnhem heeft uitgesproken in te zetten op de profilering van onze regio als groene, inclusieve en circulaire metropoolregio
- het RPW bijzondere aandacht schenkt aan zogenaamde Witte Raven en XXL-locaties, maar ook een toenemende focus noemt op duurzaamheid en circulaire economie
- voor de XXL-locaties alleen vereisten zijn opgenomen en niet-bindende aandachtspunten
- naast de ruimtelijke randvoorwaarden alleen voorwaarden zijn opgenomen op het gebied van duurzaamheid en toegevoegde waarde voor de regio

Overwegende dat
- Arnhem als een van de grotere gemeenten binnen de regio verder moet kijken dan het Arnhemse belang
- economische ontwikkelingen buiten Arnhem werkgelegenheid kan opleveren voor Arnhemmers
- de regio unieke kansen biedt aan witte raven en XXL-locaties, maar geen bijdrage aan de regionale samenleving terugvraagt in de vorm van een maatschappelijke visie op hun vestiging op een specifieke locatie
- schaalvergroting niet ten koste mag gaan van maatschappelijke doelstellingen op het gebied van bijvoorbeeld goed werk en een duurzame leefomgeving
- de arbeidsomstandigheden bij distributiecentra en andere XXL-locaties niet altijd in orde zijn
- voor duurzaamheidsdoelstellingen reeds de BREEAM-certificering wordt gehanteerd in de randvoorwaarden XXL-locaties

Verzoekt het college

- Binnen het Intergemeentelijk Overleg Werklocaties ter advisering van het portefeuillehoudersoverleg Economie te pleiten voor het opnemen van een visie op verantwoord maatschappelijk ondernemen op basis van de OESO-richtlijnen[1] als randvoorwaarde voor XXL-locaties.

en gaat over tot de orde van de dag

Giovanni Visser - PvdA
Tulay Gemici - GroenLinks
Daniël Becker - ChristenUnie

[1] https://www.oesorichtlijnen.nl/oeso-richtlijnen/a/algemene-informatie-oeso-richtlijnen

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 460451

Onderwerp: Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen 2019

Voorstel

1. De beleidsaanpassingen in het Regionaal Programma Werklocaties vast te stellen door:
   a) de toetsingskaders voor bedrijfskavels voor XXL logistiek vast te stellen, inclusief de randvoorwaarden voor de vestiging van de zgn. witte raaf;
   b) te stoppen met de schrapopgave van bedrijventerreinen;
   c) het Regionaal Programma Werklocaties te herzien in 2020;

Inleiding

In de regio Arnhem-Nijmegen was er sprake van een groot overaanbod van bedrijventerreinen, kantoren en locaties voor perifere detailhandel.
Om dit te beteugelen hebben de gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen samen met de provincie Gelderland – allen vertegenwoordigd in het Portefeuillehoudersoverleg Economie – het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) opgesteld dat u op 18 december 2017 heeft vastgesteld.

Afgesproken is om dit Programma jaarlijks te monitoren om te kunnen inspelen op mogelijk nieuwe economische ontwikkelingen. In 2019 zijn er een aantal onderzoeken gedaan en zijn de ontwikkelingen zodanig, dat er fundamentele (beleid)aanpassingen van het RPW wenselijk zijn. Het zijn vooral positieve economische ontwikkelingen (onder meer de snellere uitgifte van bedrijventerreinen) welke tot deze bijstelling leiden.

De twee belangrijkste aanpassingen voor uw raad zijn:
- De schrapopgave voor bedrijventerreinen is niet langer actueel en kan worden gestopt.
- Om te komen tot ontwikkeling van de zgn. XXL locaties bedrijventerreinen (bovenop het reeds bestaand aanbod) is het gewenst om de uitgangspunten/voorwaarden vast te stellen waaronder deze ontwikkeling mag plaatsvinden.

Verder is het de bedoeling om het huidige RPW in 2020 te herzien op basis van het in de bijlage beschreven integrale afwegingskader voor de economische ontwikkelingen in de regio in de nabije toekomst (Bijlage 3: Monitoring Regionaal Programma Werklocaties 2019).
Na instemming met dit voorstel zal het richting de Provincie worden doorgeleid met het verzoek deze beleidsbijstellingen over te nemen. Dit voorstel is in samenwerking met de Provincie Gelderland tot stand gekomen.

GEMEENTE Arnhem

Wettelijk kader of beleidskader
Het RPW bevat de keuzes die de gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen maken voor het in balans brengen van vraag en aanbod naar werklocaties, inclusief afspraken over monitoring, evaluatie en herijking. Het RPW is een integraal document voor zowel bedrijventerreinen, kantoren als perifere detailhandel.
Dit RPW is vervolgens aan het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland aangeboden voor vaststelling. Zij heeft dit RPW overgenomen en het daarmee gemaakt tot het zgn. toetsingskader voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Het wettelijk kader hiervoor is de provinciale omgevingsverordening. Deze bepaalt dat in bestemmingsplannen de bestemmingen bedrijventerrein, perifere detailhandel en kantoren slechts toegestaan worden als die passen in de door Gedeputeerde Staten vastgestelde regionale afspraken. Bijstelling of aanpassing van beleidskeuzen in dit document (zoals nu wordt voorgesteld) moeten eveneens worden aangeboden aan Gedeputeerde Staten ter vaststelling.

Beoogd effect

Doel is om de aanpassingen op het Regionaal Programma Werklocaties uiterlijk 15 juni 2020, voor besluitvorming aan uw raad voor te leggen en uw raad te vragen hiermee in te stemmen en dit schriftelijk aan de voorzitter van het Portefeuillehoudersoverleg Economie kenbaar te maken. Deze zal deze brieven doorgeleiden richting de Provincie Gelderland voor definitieve vaststelling.

Argumenten

1.1 *Ontwikkeling van XXL-logistiek in de regio vraagt om aanvullende beleidskaders*
Voor de ontwikkeling van locaties XXL logistiek is het gewenst om zo spoedig mogelijk tot aanvullende beleidskaders te komen. De ontwikkelingen in deze branche gaan erg snel en er is behoefte aan inkadering en voorwaarden om te komen tot nieuw in ontwikkeling te nemen locaties. Deze zgn. randvoorwaarden voor nieuwe ontwikkelingen XXL logistiek zijn in overleg met de gemeenten tot stand gekomen en maken onderdeel uit van dit advies (zie bijlage 1; Randvoorwaarden XXL-Logistiek). Ook de provincie Gelderland heeft hierbij als overlegpartner aan tafel gezeten. Voor de vestiging van een zgn. Witte Raaf is een apart toetsingskader opgesteld. Uw raad wordt gevraagd om hier mee in te stemmen.

Met het Regionaal Programma Werklocaties streven we naar een beter evenwicht in de markt voor werklocaties in de regio Arnhem Nijmegen, worden bestaande werklocaties beter benut en werken we aan het tegengaan en voorkomen van leegstand op en achteruitgang van bestaande werklocaties. Daarnaast worden bij de ontwikkeling van de XXL locaties nu extra voorwaarden verbonden aan de verschillende duurzaamheidsaspecten (Breeam-certificering) en moeten deze landschappelijk zorgvuldig worden ingepast.

1.2 *Schrapopgave van bedrijventerreinen is niet lager nodig*
De marktsituatie voor het onderdeel Bedrijventerreinen is veranderd. De uitgifte van bedrijventerreinen is historisch hoog geweest in de afgelopen jaren. Het overaanbod is fors

teruggedrongen (148ha 2017 naar 61 ha juni 2019). Dit is van grote betekenis voor de zgn. schrapopgave welke voor bedrijventerreinen geldt op basis van het in 2018 vastgestelde RPW. In het advies (Bijlage 2: Advies Monitoring RPW 2019 Arnhem-Nijmegen) is beargumenteerd waarom het niet langer nodig is om tot het schrappen van bedrijventerreinen te komen per januari 2021. Dit is zowel voor gemeenten als particuliere ondernemers van deze locaties een uitermate belangrijk perspectief. De verdere inzet van de juridische procedure om te komen tot een inpassingsplan door de provincie lijkt hiermee eveneens van de baan.

Voor de bestemmingen Kantoren en Perifere Detailhandelsvestigingen (PDV) blijft de schrapopgave overeind. De marktsituatie is hier onveranderd. Deze opgave blijft dus bij de betreffende gemeente actueel. Echter, hier kiest de regio voor regionaal bestuurlijke afspraken om tot uitvoering van deze opgave te komen. Het inzetten van een inpassingsplan door de provincie lijkt hiervoor niet langer wenselijk. Gemeenten onderkennen de opgave en zullen in overleg met de regio hier tot stappen komen om de marktsituatie te verbeteren. Dit zal binnen de regio ook moeten worden gemonitord.

1.3 *Resultaten Monitoring en aanvullende rapporten vragen om herzien van het RPW*
Op basis van de jaarlijkse monitoring RPW zijn er een aantal rapportages uitgebracht (Ecorys en Stec; zie bijlagen). De resultaten van deze onderzoeken zijn zowel ambtelijk als bestuurlijk in het PFO economie gepresenteerd. Ook is bestuurlijk de wens uitgesproken om de hernieuwde toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving (WLO) van het Centraal Planbureau –waar het gaat om de verwachte toekomstige economische groei- hierbij te betrekken. Dit heeft consequenties voor de vraag en het aanbod op werklocaties.
De resultaten van deze onderzoeken en de WLO verkenning zijn met elkaar in verbinding gebracht en verwerkt in een integraal advies aan de colleges en (op onderdelen) de gemeenteraden. Het advies is als bijlage (Bijlage 2: Advies Monitoring RPW 2019 Arnhem-Nijmegen) aan dit voorstel toegevoegd.
Ondanks dat het advies Monitoring RPW in pré coronatijd is opgesteld, zullen de ontwikkelingen door deze crisis geen effecten hebben op het advies. Het WLO scenario is de basis van het advies en dit WLO scenario heeft een doorlooptijd van 10 jaar heeft, met daarin ook laagconjunctuur. Deze crisis kan een dip geven maar vereffend zich in die 10 jaar weer.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Ingezette transformatie van het Merwedeterrein wordt voortgezet*
Voor Arnhem geldt dat Merwedeterrein in het RPW ook op de lijst met te schrappen bedrijventerreinen stond en dus de opgave om geen bedrijfskavels op deze locatie meer uit te geven. Hiervan heeft de gemeente al eerder aangegeven mee te zullen werken aan het veranderen van de bestemming in lijn met de regionale afspraken van het RPW (het terrein scoort niet goed op de kwaliteitscriteria voor bedrijventerreinen). Deze verandering blijft van kracht, hier loopt ook al een traject voor om te komen tot een ruimtelijke visie.

1.2 *Over de huidige schrapopgave IJsseloord 2 (PDV en Kantoren) zal met de regio afspraken gemaakt moeten worden*
Voor bedrijventerrein IJsseloord 2 geldt een schrapopgave voor zowel de (dubbel)bestemming PDV als Kantoren vanuit het huidige RPW. Het recente rapport over CS-locaties Arnhem en Nijmegen (zie bijlagen 5 en 6) laat zien dat Arnhem een groot tekort heeft aan kantoormeters rond het Centraal

Station de komende jaren in relatie tot de vraag. Aangezien dit tekort zo groot is, mede door veranderende vraag naar kantoormeters én omdat Arnhem het regionale dienstencentrum zal blijven, wordt onder andere IJsseloord 2 als alternatief genoemd. Dit conflicteert met de schrapopgave uit het huidige RPW. Hierover zullen in overleg met de regio afspraken gemaakt worden.

Financiën

In 2018 zijn met de regio afspraken gemaakt voor het verdelen van de financiering van de gezamenlijke kosten die de regio maakt voor het uitvoeren en monitoren van het Regionaal Programma Werklocaties. Deze afspraken hebben betrekking op de periode 2018 tot en met 2020 en worden verdeeld op basis van aantal inwoners per gemeente. Voor 2020 betekent dit voor Arnhem geen extra kosten ten opzichte van de gemaakte afspraken. Deze kosten zijn begroot binnen het programma Vitale Economie. Met het herzien van het RPW in 2020 wordt ook bekeken welke financiële afspraken voor de volgende jaren worden gemaakt.

Uitvoering

Na besluitvorming in de colleges en raden (naar verwachting juni 2020) zal het gehele voorstel aan het college van Gedeputeerde Staten van de Provincie Gelderland worden aangeboden ter besluitvorming. Na vaststelling door Gedeputeerde Staten is dit mede onderdeel van het regionale toetsingskader voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.

Dit voorstel met beleidsaanpassingen loopt vooruit op een herziening van het RPW. Het is de bedoeling dat er eind 2020 een herziende versie van het RPW ter besluitvorming aan u kan worden aangeboden.

Communicatie

Het Portefeuillehoudersoverleg Economie heeft de totstandkoming van dit advies begeleid. De 18 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen en de Provincie Gelderland maken deel uit van dit overleg. Alle ondernemers en gemeenten zijn schriftelijk geïnformeerd over dit voornemen met het advies aan de provincie Gelderland om de zgn. schrapopgaven niet langer op basis van het juridische instrumentarium (inpassingsplan) uit te voeren.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1: Randvoorwaarden XXL-Logistiek
- Bijlage 2: Advies Monitoring RPW 2019 Arnhem-Nijmegen
- Bijlage 3: Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen - rapport Ecorys 2019
- Bijlage 4: Langjarige prognose bedrijventerreinen provincie Gelderland
- Bijlage 5: Vraagraming kantoren regio Arnhem-Nijmegen - rapport Ecorys
- Bijlage 6: Analyse kantorenmarkt centraal station-locaties Arnhem en Nijmegen - rapport Ecorys
- Bijlage 7: Marktruimteberekening PDV 2019 - Rapport Ecorys
- Bijlage 8: Watergebonden bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen - rapport Ecorys
- Bijlage 9: XXL-Logistiek in de regio Arnhem - Nijmegen - rapport Ecorys

- Bijlage 10: Economische analyse XXL logistiek regio Arnhem-Nijmegen, Stec groep Sept 2019

RAADSVOORSTEL

Besluit van

Zaaknummer 460451

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 21 april 2020, nummer: 460451;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet;

besluit:

De beleidsaanpassingen in het Regionaal Programma Werklocaties vast te stellen door:
a) de toetsingskaders voor bedrijfskavels voor XXL logistiek vast te stellen, inclusief de randvoorwaarden voor de vestiging van de zgn. witte raaf;
b) te stoppen met de schrapopgave van bedrijventerreinen;
c) het Regionaal Programma Werklocaties te herzien in 2020;

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Randvoorwaarden XXL-logistiek

Inleiding

De regio Arnhem-Nijmegen wil regie houden op de ontwikkeling van XXL-logistiek. Onder XXL-logistiek wordt verstaan: logistiek vastgoed op een kavel met een omvang van 4 hectare of meer. Om nieuwe ontwikkelingen ten behoeve van XXL-logistiek mogelijk te maken moeten gemeenten, ontwikkelaars en eindgebruikers voldoen aan een aantal randvoorwaarden.

De randvoorwaarden die de regio Arnhem-Nijmegen wil stellen aan nieuwe ontwikkelingen voor XXL-logistiek zijn op te delen in vijf thema's: clustering, landschappelijke inpassing duurzaamheid, toegevoegde waarde voor de regio en organisatiegraad.

Een overkoepelende randvoorwaarde luidt dat er een evenwicht moet zijn tussen vraag en aanbod. Hiervoor moet aangetoond worden dat er voldoende marktvraag is voor de ontwikkeling. Dit geschiedt op basis van de prognoses uit het RPW (tenzij het ruimtevraag betreft die buiten de prognoses in het RPW valt, d.w.z. ''witte raven'' en EDC's zonder regionale binding) én door aan te tonen dat de ontwikkelaar concreet eindgebruikers in beeld heeft. Het RPW en daarmee de Ladder van Duurzame Verstedelijking zijn hierin leidend.

Naar aanleiding van het opstellen van randvoorwaarden voor XXL-logistiek is het IOW op zoek gegaan naar een manier van objectiveren om de verschillende onderdelen de kunnen beoordelen. De BREEAM-certificering wordt in de randvoorwaarden voorgesteld als instrument om dit te bewerkstelligen.

Het voorstel om BREEAM te hanteren komt voor uit het feit dat het een bewezen certificaat is, dat een internationale standaard biedt voor het meten van de duurzaamheid van panden en gebiedsontwikkelingen in de volle breedte. Door middel van de BREEAM-certificering is een onafhankelijk meetinstrument en gemeenschappelijke taal ontwikkeld waarmee de duurzaamheid panden en gebiedsontwikkelingen (inter-)nationaal vergeleken kan worden. Bovendien wordt BREEAM door veel ontwikkelaars in de XXL-logistiek reeds toegepast en zijn de kosten voor certificering beperkt. De BREEAM-certificering wordt in de bijlage bij deze notitie nader toegelicht.

1.1 Clustering

Clustering van XXL-logistiek is het eerste thema. Het belang hiervan werd onlangs nog eens benadrukt in het advies van het College van Rijksadviseurs[1]. Onder clustering verstaan we:

- Clustering van (logistieke) bedrijven en toeleveranciers (incl. stadsdistributie[2]). Herstructureren bestaande linten en eenlingen en voorkomen van het ontstaan van nieuwe linten en/of eenlingen (College van Rijksadviseurs).
- Bij nieuwe ontwikkelingen aansluiten op bestaande locaties, zodat versnippering wordt voorkomen.
- Er is behoefte de clusters binnen de regio nader te definiëren. Zowel Knoop 38 als Knooppunt EMZ heeft geen vastgelegde geografische afbakening. Vooral bij die tweede kan een groot gebied binnen het cluster vallen. Voor de toekomst is een meer gedetailleerde afbakening

[1] College van Rijksadviseurs (2019) (X)XL-verdozing – minder, compacter, geconcentreerder, multifunctioneler.
[2] Staddistributie is geen XXL-logistiek en kan daarmee ook op reguliere bedrijventerreinen terecht. XXL-terreinen nabij stedelijk gebied bieden evenwel een mogelijkheid tot clustering en overslag naar vervoersmiddelen voor stadsdistributie.

wenselijk. Dit krijgt een plek in de herziening van het RPW welke eind 2020 wordt voorgelegd aan het PFO en gemeentebesturen in de regio.

- Reserveren van ruimte voor realiseren van benodigde voorzieningen, bijv. voor truckparking + clean energy hubs/duurzame laadstations. Het IOW adviseert tevens dit thema bespreekbaar te maken in het PFO Mobiliteit.

Vereisten Clustering

- Aansluiten op bestaande locaties binnen de nauwer afgebakende knooppunten.
- Binnen het cluster ruimte reserveren voor benodigde voorzieningen, zoals een clean energy hub (truckparking, laadpunt voor duurzame brandstof, eet- en slaapgelegenheid, etc.)

1.2 Landschappelijke inpassing

Het tweede thema richt zich op de fysiek-ruimtelijke inpassing van XXL panden en bedrijventerreinen in het landschap. Hierbij valt te denken aan:

- Inpassing van het plan in de groenstructuur, zodat kwaliteit van het landschap zo min mogelijk wordt aangetast. Ontwikkelaars/ ondernemers worden verplicht een landschapsplan in te dienen als onderdeel van de vergunningaanvraag. Hierin geven zij aan op welke manier het pand in het omliggende landschap ingepast wordt. Hiermee wordt aangesloten op de doelstellingen in het kader van klimaatadaptatie en energie.
- Het benutten van bestaande infrastructuur. Dit houdt in dat ontwikkelingen alleen plaats kunnen vinden op locaties die reeds goed ontsloten zijn of waarvoor concrete plannen zijn voor de aanleg van ondersteunende infrastructuur.
- Flexibiliteit ruimtegebruik: als een pand maar voor een functie gebruikt kan worden kan dit op de lange termijn niet duurzaam blijken. Denk hierbij bijvoorbeeld aan:
  - Meervoudig ruimtegebruik, zoals zonnepanelen of parkeerplaatsen (of beide) op het dak, of
  - Modulair bouwen/ prefab, zodat gebruikte onderdelen/ materialen eenvoudig op een andere manier ingezet kunnen worden. Een voorbeeld hiervan zijn verplaatsbare wanden, waardoor de ruimte binnen een loods flexibel kan worden ingedeeld.

Vereisten Landschappelijke inpassing

- Ontwikkelaars moeten een landschapsplan overleggen, waarin inpassing, benutten van bestaande infrastructuur en flexibiliteit van het ruimtegebruik worden beschreven en kan worden getoetst, als onderdeel van de vergunningaanvraag.
- Een BREEAM-NL Gebiedsontwikkeling[3] Excellent (zie bijlagen) certificering geldt als minimumeis. Dit wordt afgedwongen middels het nieuw op te stellen bestemmingsplan.

1.3 Duurzaamheid

Voor het derde thema sluiten we ook aan bij de centrale ambitie van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen alsmede de duurzaamheidsdoelstellingen van de Provincie. Deze doelstellingen zijn nog niet concreet uitgewerkt, dus de input van de regio is hierin van groot belang. Binnen het thema duurzaamheid zijn verschillende subthema's te onderscheiden:

Klimaatadaptatie (de brochure "Vergroenen van bedrijventerreinen" van de Provincie Gelderland geeft hiervoor goede voorbeeld). Denk hierbij aan:

- Bredere opzet bedrijventerreinen
- Meer ruimte voor groen (ter voorkoming hittestress)
- Wateropvang (waterretentie)

[3] Voorbeelden: Ecomunitypark, Oosterwolde; Airport Garden City, Lelystad.

- Aandacht voor de gezondheid van werknemers. De aanleg van openbaar groen en meer ruimte voor niet gemotoriseerd vervoer zijn hier een voorbeeld van.

Energie

- Energiebesparing
- Energieopwekking
- Vermindering van het gebruik van fossiele brandstoffen, zowel in het pand als in vervoer
- Regionale afspraak om in de uitgifteregels van gemeenten op te nemen dat nieuwe bedrijfsgebouwen aardgasvrij gebouwd worden (tenzij noodzakelijk voor het productieproces) (naar voorbeeld van RES Brabant).
- In de planvorming voor nieuwe bedrijventerreinen nadrukkelijk invulling geven aan de energietransitie-opgave (naar voorbeeld van RES Brabant).

Circulariteit

- Circulaire energievoorziening op pand niveau
- Gebruik van circulaire grondstoffen. Er kunnen bijvoorbeeld eisen/ voorwaarden gesteld worden aan de materialen die gebruikt worden bij de bouw van bedrijfspanden.
- Circulaire businessmodellen, dus een bedrijventerrein dat zich richt op het faciliteren van bedrijven met circulariteit als uitgangspunt/ verdienmodel.

Vereisten Duurzaamheid

- Opnemen concrete regels in bestemmingsplan en een afsprakenkader opstellen waarin privaatrechtelijk afspraken tussen gemeente en ontwikkelaar en/of eindgebruiker worden vastgelegd. Een voorbeeld hiervan voor een lokaal (d.w.z. een connectie met de gemeente Nunspeet, ongeacht de omvang van het bedrijf) bedrijventerrein is de Kolk in Nunspeet. Dit kan ook toegepast worden op XXL-logistiek;
- Voor de opstalontwikkeling geldt de Duurzaamheidscertificering. BREEAM Nieuwbouw en Renovatie Excellent certificering (zie bijlagen) geldt hiervoor als minimumeis. Voor nieuwe gebiedsontwikkeling wordt dit afgedwongen middels het bestemmingsplan. Bij opstalontwikkeling (bouwplannen) wordt dit afgedwongen bij de levering van de grond middels een koopovereenkomst en/of erfpachtcontract.

1.4 Toegevoegde waarde voor de regio

Werkgelegenheid en toegevoegde waarde voor de regio is een belangrijke randvoorwaarde. Enkele aandachtspunten zijn:

- Bij de vestiging van zowel EDC's, NDC's en RDC's is de inzet van regionale arbeidskrachten gewenst; daarnaast moet de vestiging aansluiten bij het zgn. DNA van de regio;
- De logistiek brengt naast directe werkgelegenheid in de distributiecentra ook indirecte werkgelegenheid. Daarbij valt te denken aan smart industry, toeleveranciers, monteurs, cateraars, uitzendbureaus, etc. Deze indirecte toegevoegde waarde is groot (Stec, 2019) en moet eveneens in ogenschouw genomen worden bij de beoordeling van nieuwe ontwikkelingen.
- Een minimumaantal regionale werknemers is in de praktijk niet af te dwingen. Wel moeten eindgebruikers voldoen aan een inspanningsverplichting. Die inspanningsverplichting houdt in dat eerst in de regionale pool van potentiele arbeidskrachten gezocht moet worden alvorens arbeidsmigranten ingeschakeld kunnen worden. Bewijs hiervan wordt geleverd in samenspraak met werknemersorganisaties, zoals het UWV.
- Als arbeidsmigranten worden ingezet, moet de eindgebruiker/werkgever zorg dragen voor huisvesting van goede kwaliteit. Als arbeidsmigranten via een uitzendbureau ingehuurd worden, moet de eindgebruiker afdwingen dat het uitzendbureau dit regelt of door de eindgebruiker laat

regelen. Zowel ambtelijk als bestuurlijk zal dit thema op de agenda moeten worden gezet bij het PFO Wonen ter bespreking.

- Nieuwe XXL-dc's moeten bijdragen aan de samenwerking binnen de triple helix, bijvoorbeeld door het bieden van stageplekken. Ook hiervoor geldt een inspanningsverplichting.

Vereisten Toegevoegde waarde

In het contract wordt het volgende vastgelegd:

- Een inspanningsverplichting ten aanzien van regionale arbeidskrachten. Bijvoorbeeld naar het voorstel van de Liemers: minimaal 30 arbeidsplaatsen per 10.000m^2 bvo);
- Een inspanningsverplichting voor het verzorgen van huisvesting van goede kwaliteit; binnen de regio gaan we op zoek naar een keurmerk waarmee dit concreet ingevuld kan worden.
- De (potentiële) spin-off aantonen (Bijvoorbeeld o.b.v. de uitspraak van de Liemers: minimaal 0,5 FTE spin off per FTE logistiek)
- Een inspanningsverplichting ten aanzien van samenwerking binnen de triple helix.

1.5 Organisatiegraad

Een laatste randvoorwaarde eis is de aanwezigheid van een bepaalde organisatiegraad op het bedrijventerrein. Bij voorkeur is dit parkmanagement, maar een grote trekker met verder (kleinere) volgers kan evengoed bijdragen aan een gezamenlijk aanpak van vraagstukken die spelen op bedrijventerreinen.

In het geval van nieuwe ontwikkelingen kan een bepaalde organisatiegraad als harde eis worden opgenomen.

Op bestaande terreinen is echter niet altijd sprake van een vooropgezette organisatiestructuur. Het blijkt in de praktijk vaak ook lastig om dit alsnog op te zetten. Dit vanwege het risico op freeriders (wel profiteren, niet investeren) of te weinig interesse in de kwaliteit van de bedrijfsomgeving. Het invoeren van een verplichte bijdrage aan parkmanagement is niet mogelijk. De aanwezigheid van een vorm van een ondernemersfonds of een ondernemersvereniging is een pré.

Vereisten organisatiegraad

- Op nieuw te ontwikkelen XXL-locaties is er een verplichting om te komen tot een bepaalde organisatiestructuur. De invulling daarvan is nader te bepalen door de gemeente en/of ontwikkelaar(s).
- Op bestaande bedrijventerreinen is een vorm van organisatiegraad niet af te dwingen. Wel geldt er een inspanningsverplichting om een bepaalde organisatiegraad te realiseren.

2 De zgn. Witte Raaf

2.1 Definitie

De zogenaamde witte raaf is, vanwege de (kavel)omvang en de reikwijdte van het zoekgebied, een bijzondere vorm van XXL-logistiek. Deze witte raven worden gedefinieerd als logistieke partijen die veelal zoeken naar kavels met een omvang van meer dan 10 hectare en geen binding hebben met de regio. Dit wil zeggen dat het zoekgebied regio- en zelfs landgrensoverschrijdend is (bijvoorbeeld de Benelux en Duitsland).

2.2 Afwegingskader

Indien zich een ‘witte raaf’ aandient, biedt de huidige provinciale Omgevingsverordening voldoende mogelijkheden om hier desgewenst ruimte aan te bieden. Waar deze kans zich voordoet, en de wenselijkheid daarvan vaststaat, dan biedt artikel 2.10, lid 2 deze mogelijkheid. In dit artikel staat namelijk:

Als een ontwikkeling niet past binnen het vigerende Regionaal programma werklocaties, kan een bestemmingsplan vooruitlopend op de eerstvolgende actualisatie een nieuw bedrijventerrein of de uitbreiding van een bestaand bedrijventerrein toch mogelijk maken onder de volgende voorwaarden:

1. *er wordt voldaan aan de eisen van de Ladder voor duurzame verstedelijking;*
2. *er heeft aantoonbaar regionale afstemming plaatsgevonden over deze ontwikkeling, en*
3. *Gedeputeerde Staten stemmen in met deze ontwikkeling.*

Wanneer regio en de provincie de wenselijkheid van een dergelijke ontwikkeling hebben bevestigd, dan zullen gemeente en provincie een maximale inspanningsverplichting leveren om procedureel deze ontwikkeling zo snel mogelijk te faciliteren.

Monitoring Regionaal Programma Werklocaties 2019

Integrale weging van economische ontwikkelingen

Datum	:	28 februari 2020
Aan	:	Portefeuillehouders overleg Economie regio Arnhem Nijmegen
Van	:	Intergemeentelijk Overleg Werklocaties
Betreft	:	Advies Monitoring 2019 RPW met integrale weging van samenhangende economische ontwikkelingen in de regio Arnhem Nijmegen

---

1. Inleiding

Vanaf het voorjaar 2019 wordt er gewerkt aan de monitoring van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW). Dit RPW en de bijbehorende monitoringsafspraken zijn op 6 februari 2018 door Gedeputeerde Staten van Gelderland vastgesteld. In dit Programma zijn regionale afspraken gemaakt voor de ruimtelijke en economische ontwikkeling van Bedrijventerreinen, Kantoren en Perifere Detailhandel (PDV).

Afgesproken is om jaarlijks te monitoren , om zo de economische ontwikkelingen goed te kunnen volgen en waar nodig bij te sturen.

Naast de reguliere monitoring over vraag- en aanbod van werklocaties zijn er diverse aanvullende onderzoeken uitgevoerd om tot een advies te komen.

Verder is vanuit het Portefeuillehouders overleg economie gevraagd om in de monitoring voor 2019 de hernieuwde toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving (WLO) 2015 van het Centraal Planbureau te betrekken. Deze verkenning baseert zich op twee scenario's op basis waarvan de economische groei voor de toekomst wordt berekend. Dit kan consequenties hebben voor de vraag en het aanbod op werklocaties.

De volgende onderzoek rapportages liggen ten grondslag aan voorliggende richtinggevend advies:

- Monitoring RPW 2018-2019, rapportage Ecorys van september 2019 (onderleggers zijn beschikbaar te weten: Watergebonden bedrijvigheid, WLO-vraagraming (Bedrijventerrein en Kantoren) Marktruimteberekening PDV, Kantoren op centrumlocaties Arnhem + Nijmegen en XXL logistiek);

- Economische wenselijkheid XXL logistiek, rapportage Stec Groep van september 2019;

De resultaten van deze onderzoeken zijn zowel ambtelijk als bestuurlijk gepresenteerd.

In het PFO economie van 2 oktober 2019 is al deze informatie bij elkaar gebracht en gepresenteerd. Er is een proces afgesproken om te komen tot een integraal advies richting de gemeentebesturen medio maart 2020. In deze notitie wordt een voorstel gedaan voor een richtinggevend advies aan de colleges en (waar nodig) de raden.

2. Trends en ontwikkelingen algemeen

In het monitoringsrapport worden enkele belangrijke trends en ontwikkelingen geïdentificeerd. Deze trends en ontwikkelingen zijn of hebben naar verwachting invloed op de werklocaties in de regio Arnhem-Nijmegen.

Sterke economische groei sinds 2016, minder groei verwacht

De economie is sinds 2016 stevig aangetrokken. Dit is zichtbaar in de stijging van de werkgelegenheid en ook bij de uitgifte van bedrijventerreinen in de regio.

Het laatste half jaar is de algehele economische groei wat afgezwakt. De economische vooruitzichten laten zien dat deze trend doorzet. Dit betekent dat de Nederlandse economie blijft groeien, maar op een gematigder tempo dan de afgelopen twee jaar. De verwachting is dat de groei van het BBP (Bruto Binnenlands Product) de komende drie jaar rond de 1,5% ligt.

Een en ander is verbonden met internationale politieke en economische ontwikkelingen. De uitwerking daarvan – zoals handelsconflicten en de Brexit is nog ongewis: Bij de Brexit is veel afhankelijk van de manier waarop het Verenigd Koninkrijk de Europese Unie verlaat. De gevolgen zijn naar verwachting echter niet noodzakelijk negatief.

De ontwikkelingen rond de XXL logistiek zetten door

De uitgifte van XXL-kavels heeft zich ook in de tweede monitoringsperiode voortgezet. Dit betekent dat de locaties die zijn aangewezen voor XXL-logistiek snel gevuld raken.

Er zijn meerdere factoren die een rol spelen bij de interesse van grootschalige distributiecentra. Bereikbaarheid is daar een van de belangrijkste van. De ontwikkeling van infrastructuur heeft daardoor een groot effect op de geschiktheid van locaties. Het feit dat de doortrekking A15 en de realisatie van de afrit A12 bij 7Poort voorlopig voor 1 jaar zijn vertraagd, heeft dus effect op de geschiktheid van ontwikkellocaties.

Arbeid, en de beschikbaarheid daarvan, is een andere belangrijke factor. Arbeid wordt in de logistiek en maakindustrie echter steeds meer uit handen genomen als gevolg van automatisering en robotisering. De toegevoegde waarde per hectare van bedrijven in logistiek en maakindustrie stijgt daardoor, ondanks de daling van het aantal arbeidsplaatsen. Arbeid blijft echter nodig, hooggeschoold, maar ook zeker praktisch geschoolde arbeid. Zo'n 10-30% van de arbeidsplaatsen wordt gevuld door arbeidsmigranten. Huisvesting is een vraagstuk waar de regio over moet nadenken als XXL-logistiek wordt gefaciliteerd.

Dat arbeid steeds meer uit handen genomen wordt door automatisering en robotisering betekent wel dat werkgelegenheidsontwikkeling voor deze sectoren een steeds minder goede indicator

vormt voor de ontwikkeling van ruimtebehoefte. Daarom hanteren we hiervoor de ontwikkeling van toegevoegde waarde per hectare.

Toenemende focus op duurzaamheid en circulaire economie

Er is een toenemende focus op duurzaamheid op bedrijventerreinen te herkennen. Dit uit zich vooral bij de ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen en panden. Bij nieuwe bedrijventerreinen en panden worden in toenemende mate gestreefd naar een energie neutrale ontwikkeling. Bij bestaande bedrijventerreinen ligt hieromtrent ook een opgave.

Daarnaast is er steeds meer aandacht voor de circulaire economie. Er wordt steeds meer duidelijk over het mogelijke ruimtebeslag hiervan. De verwachting is dat er in de transitieperiode van lineair naar circulair tijdelijk fors meer ruimtebehoefte ontstaat, omdat gedurende deze periode lineair en circulaire opererende bedrijven(terreinen) naast elkaar bestaan. Deze trend is niet meegenomen in de cijfermatige berekening van de ruimtevraag. Het ruimtebeslag na de transitieperiode hangt af van het type circulaire economie. De circulaire economie zal zich ook uiten in toenemende en veranderende goederenstromen en opslag van materialen.

Zowel de Provincie Gelderland als de gemeenten vinden het van belang om duurzaamheidsambities op te nemen in het RPW.

De PAS en PFAS-problematiek

De uitspraak van de Raad van State dat het Programma Aanpak Stikstof (PAS) in strijd is met de Europese regelgeven, zorgt ervoor dat vele bouwprojecten in de buurt van Natura2000-gebieden vertraging oplopen of zelf helemaal niet doorgaan. Het is op het moment van schrijven nog onbekend of en op welke manier hiervoor een oplossing voorhanden is. Wel heeft provincie inmiddels aangegeven dat via het instrument interne en externe saldering vergunningverlening mogelijk is.

Ook de problematiek rondom PFAS in de grond is van invloed op bouwprojecten. Waar PAS in de bestemmingsplanprocedure al een rol speelt, gaat de PFAS-problematiek pas spelen wanneer er daadwerkelijk gebouwd gaat worden en er een omgevingsvergunning aangevraagd moet worden.

3. De belangrijkste conclusies voor de regio Arnhem Nijmegen

Uitgifte bedrijventerreinen historisch hoog

De uitgifte van bedrijventerreinen is sinds 2016 hoger dan werd voorzien in het TM-scenario. Met name de uitgifte van 2018 laat een historisch record zien (59 ha uitgifte, op met name logistieke bedrijventerreinen, ten opzichte van de geprognosticeerde gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag van 19 ha.)

Overaanbod gedurende RPW-periode fors teruggedrongen

Doordat de uitgifte de (gemiddelde jaarlijkse) ruimtevraag heeft overstegen is het overaanbod sinds het opstellen van het RPW fors teruggedrongen, van 148 ha naar 61 ha (anno juni 2019). Uitgaande van IBIS Gelderland bedraagt het overaanbod per november 2019 nog steeds 61 ha.

Op peildatum 1 juni 2019 was, van het aanbod van 209 ha, circa 50 ha in optie.

Aanbod lokale bedrijventerreinen teruggelopen

Op lokale bedrijventerreinen is het aanbod, dankzij een uitgifte van 17 hectare, teruggelopen van 55 hectare in 2018 naar 38 hectare in 2019. Dit heeft ertoe geleid dat het aantal gemeenten met minder hectare dan volgens het RPW is toegestaan, is toegenomen. Het merendeel van de gemeenten heeft op dit moment echter voldoende aanbod om te kunnen voorzien in de ruimtevraag gedurende de RPW-periode.

Schaalvergroting in de logistiek zet door, stadsdistributie wordt belangrijker

Het direct beschikbare aanbod van XXL terreinen loopt in hoog tempo terug. Dit heeft vooral met de verkoop op Park15 en 7Poort te maken. Hoewel hier gronden verkocht zijn, leidt dit niet automatisch tot uitgifte. Hiervoor hanteren we de definitie die in de ruimtelijke uitwerking is vastgesteld:

> **Uitgifte en opties**
>
> Onder uitgifte wordt verstaan:
>
> "*De oppervlakte van de werklocaties (in netto ha) die uitgegeven is aan de (toekomstige) gebruikers van het terrein. De werklocatie wordt als uitgegeven beschouwd als een koopovereenkomst / erfpachtovereenkomst bij de notaris is gepasseerd.*" Bron: IBIS.
>
> Toelichting op definitie van uitgifte:
>
> Er is sprake van uitgifte als grond die onbebouwd wordt verkocht aan een bedrijf dat zich daar wil vestigen (met een gebouw of grond in gebruik als opslagterrein o.i.d.). Wanneer grond aan een ontwikkelaar wordt verkocht die het onbebouwd wil doorverkopen aan bedrijven, dan is het nog geen uitgifte (het aanbod wijzigt dan van gemeente naar particulier). Bron: provinciale instructies IBIS Gelderland.
>
> Het bewijs dat de grond is uitgegeven aan een (toekomstige) gebruiker kan bestaan uit:
>
> - Omgevingsvergunning (bouw); of
> - Bouwplicht opgenomen in de verkoopovereenkomst; of
> - Grond is gekocht als strategische grondaankoop of grondreserve door een reeds gevestigd bedrijf op een naastgelegen kavel. De kavel wordt (op termijn) onderdeel van een reeds door dat bedrijf in gebruik zijnde aanpalende kavel; of
> - Grond is gekocht door een ontwikkelende belegger die op eigen risico vastgoed bouwt en hiervoor een omgevingsvergunning (bouw) heeft aangevraagd of er rust een bouwplicht op.

Kavels worden in alle bovenstaande omschreven gevallen beschouwd als niet meer beschikbaar op de grondmarkt. De aankoop door private partijen de afgelopen periode laat zien dat er interesse

is in XXL-logistiek in deze regio. Door recente verkopen, incl. transacties na peildatum 1 juni 2019, op DocksNLD is het aanbod t.b.v. XXL-logistiek aldaar (bijna) volledig uitgegeven.

Stec Groep concludeert dat de toegevoegde waarde van logistiek in de regio fors is. Bovendien spreekt Stec Groep de verwachting uit dat de schaalvergroting in de logistiek de komende jaren nog doorzet, vooral door de groei van e-commerce. Circa 60% van de logistieke ruimtevraag heeft een kavel nodig van 4 ha of groter. Er wordt in de XXL-logistiek onderscheid gemaakt tussen Europese distributiecentra (EDC), Regionale distributiecentra (RDC) en Nationale distributiecentra (NDC) die alle drie kansrijk geacht worden

Tegelijkertijd groeit ook de markt voor kleinere distributiecentra. De trend naar Same Day delivery speelt hierin een belangrijke rol. De klant wil binnen 2-4 uur of in ieder geval de dag van bestelling zijn of haar bestelling thuis bezorgd krijgen. Hierdoor is het noodzakelijk om voorraden dichtbij de klant te hebben liggen en nabij stedelijke concentraties kleinere magazijnen te openen. Kortom, het logistieke netwerk vertakt zich steeds verder.

Geen watergebonden bedrijventerreinen beschikbaar

Op dit moment zijn er geen watergebonden bedrijventerreinen meer beschikbaar in de regio. Dit leidt ertoe dat ondernemers die een waterkade nodig hebben voor hun bedrijfsproces nu moeten uitwijken naar andere regio's. De Provincie stimuleert watergebonden bedrijvigheid die een relatie heeft met duurzaamheid en circulariteit.

De situatie op de kantorenmarkt is nagenoeg onveranderd

Op de centrumlocaties in Arnhem en Nijmegen is nog steeds sprake van een mismatch tussen beschikbaar aanbod en de verwachte toekomstige vraag. Op dit moment is op deze locaties onvoldoende geschikt en beschikbaar aanbod om in de ruimtevraag tot en met 2025 te kunnen voorzien.

Op de toekomstbestendige kantorenparken, die zijn aangemerkt als concentratielocaties voor kantoren op kantorenparken, is per juni 2019 een klein aanbodtekort geconstateerd (van courant en incourant). Daarnaast is op de overige kantorenparken nog altijd een overaanbod aanwezig (van zowel courant als incourant aanbod). Hier staat wel nog een grote transformatie van incourant aanbod op de rol.

Voor kantoren op bedrijventerreinen worden de afspraken die in het RPW gemaakt zijn omtrent de onbebouwde kantoorlocaties nageleefd. Desondanks is er in het bestaand vastgoed nog altijd sprake van een overaanbod.

De afspraken in het RPW waarbij er ingezet wordt op het reduceren van de incourante bestaande vastgoedvoorraad dienen gecontinueerd te worden. Op de CS-locaties en de (aangewezen) kansrijke kantorenparken is het advies om transformatie van kantoorpanden stop te zetten en (her)ontwikkeling in gang te zetten om de ruimtevraag op de meest kansrijke locaties te kunnen faciliteren.

De marktruimte voor PDV is kleiner geworden

Ook voor de PDV-locaties wordt in het RPW geconcludeerd dat er in 2016 en 2018 een overaanbod was. Dit is anno 2019 nog steeds aan de orde. De hernieuwde vraag-aanbodconfrontatie geeft daarmee geen reden de afspraken in het RPW te herzien.

4. Aanbevelingen

Met het delen van de beschikbare informatie en het duiden van enkele belangrijke trends en ontwikkelingen komt de volgende vraag op tafel:

Wat betekent dit voor de Regio Arnhem Nijmegen? Meer in het bijzonder wat wordt de richting (aanbevelingen en beslissingen) in relatie tot het RPW en in relatie tot de toekomstige economische ontwikkelingen voor de regio?

Hiervoor zijn de antwoorden op de volgende vragen van belang:

- Welk WLO scenario kiezen we?
- Wat betekenen alle onderzoeksresultaten voor de vraagraming in de nabije toekomst tot 2025 of 2030?
- Hoe gaan we om met mogelijk beschikbaar komende nieuwe ontwikkelruimte? Kunnen we deze al toedelen aan locaties in de regio?
- Wat zijn de consequenties voor het bestaande RPW, zowel beleidsmatig maar ook in relatie tot de ingezette zgn. schrapopgave per 2021.

Keuze WLO-scenario

Welk WLO-scenario (midden of hoog) is de meeste realistische afspiegeling van de combinatie van de regionale economische vooruitzichten en regionale ambities? En daarmee welk scenario gehanteerd wordt om te komen tot een adequate vraagraming voor de komende jaren. Dit moeten we bezien per onderdeel van het RPW (voor bedrijventerreinen, kantoren en PDV).

Bedrijventerreinen

In het huidige RPW is de vraagraming gebaseerd op het zgn. Trans-Atlantic Marketscenario, zijnde ca. 18,8 ha per jaar voor bedrijventerreinen.

Het WLO scenario midden (gaat uit van ca. 1,5% economische groei) zou een vraag van 27,2 ha per jaar inhouden. Het WLO scenario Hoog (gaat uit van 2% economische groei) zou een vraag van 33,5 ha per jaar inhouden.

Het advies is om het zgn. middenscenario te kiezen, inclusief een 2-jaarlijkse WLO monitoring, voor het bepalen van de vraagraming voor de werklocaties. Hieraan liggen de volgende argumenten ten grondslag:

- Vanuit historisch perspectief is het zgn. middenscenario voor de regio als positief optimistisch te typeren.
- CPB en DNB geven qua toekomstverwachting tot 2021 1,5% BBP groei aan. Voor de wat langere termijn zien ze eerder een daling dan stijging.
- Voorkomen moet worden, dat de regio over 3 of 4 jaar weer een in proces belandt van schrappen, noodzakelijke financiële afboekingen en gewenste nieuwe ontwikkelingen niet kan faciliteren omdat elders er ruimteclaims vastliggen waarop de rechter toetst.
- Kritisch omgaan met de beschikbare ruimte (onder meer in relatie tot natuur, wonen, landschap en milieu).
- Een 2-jaarlijkse monitoring maakt het mogelijk om bij te sturen, zowel naar boven als naar beneden. Hiermee wordt de economische ontwikkeling blijvend gestimuleerd en wordt er kritisch en tijdig gekeken naar plannen en mogelijkheden voor economisch ontwikkeling.

De ruimtevraag is ter kwalitatieve verdieping onderverdeeld naar werkmilieus[1]. Deze verdeling ziet er in het *middenscenario* als volgt uit:

	Ruimtevraag		
Werkmilieu	**2019-2025**	**2019-2030**	**2015-2025 RPW**
Hoogwaardig/kantoren	1 ha	2 ha	
Logistiek	57 ha	127 ha	
- waarvan regulier	*23 ha*	*51 ha*	
- waarvan XXL	*34 ha*	*76ha*	
Klassiek-gemengd	58 ha	106 ha	
- waarvan lokaal	*25 ha*	*46 ha*	
- waarvan regionaal	*33 ha*	*60 ha*	
Agrifood	10 ha	18 ha	
Industrieel	25 ha	46 ha	
Totaal	**164 ha**	**299 ha**	**219 ha**

Kantoren

In scenario Laag blijven de afspraken in het RPW overeind. De ruimtebehoefte in scenario Laag komt nagenoeg overeen met de ruimtebehoefte waarop het RPW is gebaseerd.

De prognose volgens scenario Hoog resulteert weliswaar in een hogere ruimtebehoefte, maar geeft ook geen aanleiding de afspraken in het RPW te herzien. Het geconstateerde tekort op centrum-/CS-locaties neemt in scenario Hoog namelijk verder toe. Het (met name incourante) overaanbod op de overige locaties (kantorenparken en bedrijventerreinen) neemt iets af, maar blijft nog steeds aanwezig.

In zowel scenario Hoog als scenario Laag blijven de conclusies hetzelfde, waardoor het niet noodzakelijk is om met het middenscenario te rekenen.

PDV

De berekening van de marktruimte voor PDV kent een andere ramingsmethodiek dan bedrijventerreinen en kantoorlocaties. Dit geschiedt op basis van bevolkingsontwikkeling, het bestedingsbedrag per inwoner en koopstromen. Hierbij wordt geen gebruik gemaakt van de WLO-scenario's. Een keuze tussen scenario's is hier daarom niet aan de orde.

Reactie op vragen aan gemeentebesturen

Wat is het advies inzake het WLO scenario (midden of hoog) richting de provincie? Waarbij we willen voorkomen dat we over een aantal jaren een zelfde proces rond het RPW krijgen als de afgelopen jaren?

Met uitzondering van de vijf Liemerse gemeenten, geven de gemeenten in de regio voor bedrijventerreinen een voorkeur aan voor het zgn. WLO middenscenario.

[1] In de nieuwe vraagraming wordt uitgegaan van een verdeling in werkmilieus, passend bij de uitgangspunten van de wlo-scenario's. Deze verdeling werd in het RPW nog niet gehanteerd. Voor nadere toelichting over de werkmilieus, zie:
- Ecorys (2019) Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen: ontwikkelingen juni 2018 – juni 2019; en
- Ecorys (2019) Langjarige prognose ruimtevraag bedrijventerreinen provincie Gelderland.

5. Hoe om te gaan met nieuwe ontwikkellocaties

Bedrijventerreinen

Met de keuze voor het middenscenario ontstaat er “ruimte” om nieuwe ontwikkelingen van bedrijventerreinen in gang te zetten.

Uitgaande van een evenwicht in 2025 (het huidige aanbod ten opzichte van het middenscenario resulteert tot en met 2025 in een verwaarloosbaar ‘’overaanbod’’ van 6ha), vraagt met name de periode 2025 – 2030 om additionele hectares (5 jaar x 27,2 ha = 135 ha)[2] die momenteel nog niet beschikbaar zijn. Om deze ontwikkelruimte op een goede manier in te vullen wordt geadviseerd om een aantal spelregels op te stellen:

1. Bestaand(e) gebied/locaties boven nieuwe ontwikkelingen

In het huidige RPW zijn een aantal bovenregionale terreinen als voorzienbaar aangemerkt. Herprofilering van deze terreinen naar een bepaald werkmilieu, dat betekent geschikt maken voor een bepaald type ruimtevrager, biedt de eerste oplossing om de toegenomen ruimtevraag te faciliteren.

Daarnaast dient bekeken te worden, in hoeverre bestaand (leegstaand) vastgoed voldoende potentie biedt om een nieuwe ontwikkeling mogelijk te maken.

Indien beschikbare terreinen uitgegeven zijn, niet op de juiste locatie liggen en/of niet geschikt te maken zijn voor een bepaald werkmilieu, komen nieuwe ontwikkellocaties in aanmerking.

2. Inventariseren mogelijke nieuwe ontwikkellocaties

Indien na het doorlopen van stap 1 nog ontwikkelruimte overblijft, komen potentiele nieuwe ontwikkellocaties in beeld. In 2020 inventariseren we bij de gemeenten of en welke ontwikkelplannen zij hebben tot 2030. Deze plannen worden vervolgens aan de hand van een afwegingskader beoordeeld op de uitgangspunten van het RPW.

Wanneer gemeenten over willen gaan tot concrete invulling van deze ontwikkelplannen, dient vooraf advisering aan het PFO plaats te vinden (regionale afstemming). Een voorwaarde is dat aangetoond is dat er voldoende marktvraag is, zoals gevraagd wordt in de Ladder van Duurzame Verstedelijking. Het gaat hier tot 2030 in totaal om ca 90 ha ontwikkelruimte, de verdeling hiervan over de werkmilieus wordt in de volgende paragrafen toegelicht.

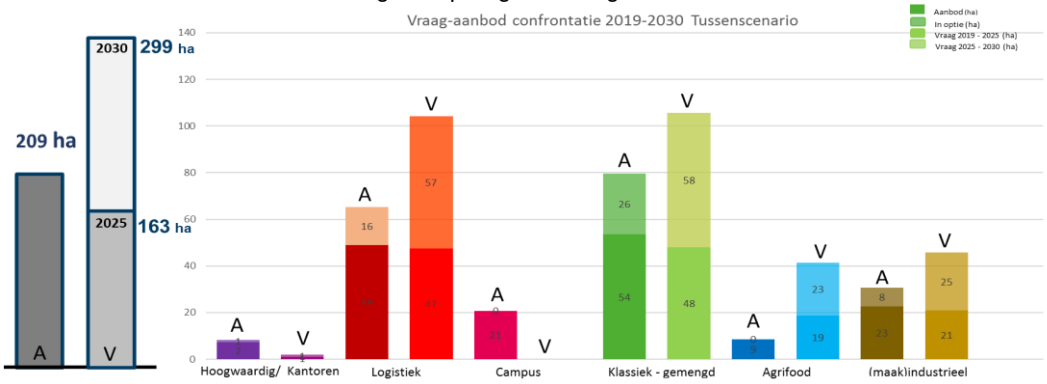

[2] Dit is per jaar 8 ha meer dan in het TM-scenario. Gekeken naar een periode van tien jaar bedraagt het additionele aanbod dus 80 ha.

2a. XXL Logistiek

XXL-logistiek is grootschalige logistieke bedrijvigheid die zich vestigt op kavels met een oppervlakte van meer dan 4 hectare, idealiter in een rechthoekige vorm met een 2:1-verhouding.
Verder is het onderscheid naar Regionaal distributiecentrum (RDC), Nationaal distributiecentrum (NDC) en Europees distributiecentrum (EDC) hierbij ook nog van belang. Gelet ook op de bevindingen van Stec Groep[3]. Voor EDC lijkt DocksNLD fase 2 primair de aangewezen locatie. Voor RDC en NDC alsmede stadsdistributie zal knoop 38 met de Grift in Nijmegen primair als vestigingslocatie kunnen gelden.

Voor nieuwe ontwikkellocaties ten behoeve van XXL-logistiek zou gefaseerd ontwikkelen de insteek kunnen zijn. Dit geldt met name voor hele grote EDC's, waarvoor wellicht DocksNLD Fase 2 in aanmerking komt. Belangrijk is dat er randvoorwaarden meegegeven worden waaraan ontwikkelaars (en eindgebruikers) moeten voldoen. Hierbij valt te denken aan een garantie voor een bepaalde hoeveelheid arbeidsplaatsen voor mensen uit de regio, landschappelijke inpassing en duurzaamheidseisen (energieneutraal en circulaire economie).

Voor XXL logistiek gaat het om 76 ha ruimtevraag tot 2030. Voor de locatiekeuze blijven de uitgangspunten in het huidige RPW van kracht (Gelderse Corridor, ruimtelijke beleidskaart, clusteringsprincipe, combinatie met vervoersmodaliteiten). Ook de provincie stelt eisen aan dit soort grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen. Recent verschenen advies van de Rijksadviseur met betrekking tot XXL logistiek en de impact op het landschap e.d. sluit aan op de uitgangspunten uit het RPW Arnhem Nijmegen.

Nieuwe ontwikkelingen moeten tevens gezien worden in het licht van de toenemende verbondenheid binnen logistieke clusters en de aansluiting van grootschalige dc's met stadsdistributie. Dit betekent naast schaalvergroting ook een groeiende vraag naar kleinschaligere locaties (<2 hectare) in het stedelijk gebied.

Reactie op vragen aan gemeentebesturen

Gaan we XXL logistiek vanuit de economische wenselijkheid faciliteren? Maken we onderscheid in RDC/NDC en EDC? Hoe verhoudt deze economische wenselijkheid zich tot thema's als duurzaamheid, landschappelijke inpassing, de ruimtelijke ordening, het voorkomen van toekomstige leegstand etc.

Het advies met betrekking tot het onderscheid naar RDC/NDC en EDC sluit aan bij de reactie van de gemeentebesturen.

2b. Watergebonden bedrijvigheid

Ook het vraagstuk watergebonden bedrijvigheid vraagt om actie. Er is op dit moment geen beschikbaar aanbod voorhanden, terwijl er in de praktijk wel concrete ruimtevraag is. Koningspleij Noord (Arnhem) en het Engie-terrein (Nijmegen) zijn op korte termijn de meest kansrijke locaties. Op de lange termijn komt de uitbreiding van de Drutense Waarden in aanmerking als nieuwe ontwikkellocatie.

Uitbreiding van bestaande watergebonden bedrijvigheid blijft conform het RPW toegestaan.

[3] Stec Groep (2019) Economische wenselijkheid XXL logistiek

3. Lokale bedrijvigheid

Lokale bedrijvigheid is bedrijvigheid met een aantoonbare lokale binding. Dit wil zeggen dat de herkomst van het bedrijf en/of het personeel lokaal is. Als basisuitgangspunt hanteren we voor lokale bedrijvigheid een kavelgrootte van minder dan 0,5 hectare. Voor dergelijke ontwikkelingen hoeft geen regionale instemming gevraagd te worden. Indien een bedrijf een groter oppervlak nodig heeft dan 0,5 hectare dient de lokale binding aantoonbaar gemaakt en regionaal getoetst te worden.

Van alle vestigingen op bedrijventerreinen in de regio Arnhem-Nijmegen is 90% kleiner dan 0,5 hectare. Tezamen nemen deze vestigingen 45% van de oppervlakte aan bedrijventerrein in.'

In de huidige situatie mogen gemeenten, die onder het toegekende quotum in het RPW zitten, nieuwe lokale bedrijvigheid ontwikkelen. Gemeenten die ten tijden van het huidige RPW geen lokale bedrijvigheid hadden, hebben die mogelijkheid niet.

Bij het maken van nieuwe afspraken kan het quotum voor lokale bedrijvigheid losgelaten worden. Dat betekent dat gemeenten de ruimte krijgen om lokale bedrijventerreinen te ontwikkelen – op basis van aantoonbare marktvraag (o.b.v. werkmilieu) en rekening houdend met bestaand aanbod (kunnen voldoen aan de Ladder voor Duurzame Verstedelijking).

4. Potentiele ontwikkelruimte tot 2030

Onderstaande tabel geeft een overzicht van vraag en aanbod per werkmilieu tot 2030. De ruimtevraag is gebaseerd op het middenscenario. De confrontatie tussen vraag en aanbod resulteert in de potentiele ontwikkelruimte die ontstaat voor de periode tot 2030.

Ter verduidelijking is het logistiek werkmilieu onderverdeeld naar reguliere logistiek (< 4ha) en XXL-logistiek (>4 ha). Daarnaast is het klassiek-gemengd werkmilieu onderverdeeld naar lokaal (< 0,5 ha) en regionaal (>0,5 ha) aanbod. Met name de tweede onderverdeling geeft een richting aan. Volgens de onder Lokale bedrijvigheid beschreven definitie kan, met regionale instemming, afgeweken worden van de maximale kavelgrootte van 0,5 ha.

Met een totale ruimtevraag van 299 ha en een aanbod van 209 ha resteert een potentiele ontwikkelruimte van 90 ha voor de periode tot 2030.

Werkmilieu	Aanbod (per 1 juni 2019)	Ruimtevraag 2019 -2030	Potentiele ontwikkelruimte
Hoogwaardig/kantoren	3 ha	2 ha	0 ha
Logistiek	65 ha	127 ha	62 ha
- waarvan regulier	*17 ha*	*51 ha*	*34 ha*
- waarvan XXL	*48 ha (per 1 nov 2019)*	*76 ha*	*28 ha*
Klassiek-gemengd	80 ha	106 ha	26 ha
- waarvan lokaal	*34 ha*	*46 ha*	*12 ha*
- waarvan regionaal	*46 ha*	*60 ha*	*14 ha*
Agrifood	9 ha	18 ha	9 ha
Industrieel	31 ha	46 ha	15 ha
Campus	21 ha	- ha	- 21 ha
Totaal	**209**	**299**	**90 ha**

NB: De geraamde ruimtevraag naar XXL Logistiek betreft de (uitbreidings)vraag van al in de regio gevestigde bedrijvigheid. Een nieuw in de regio te vestigen EDC, welke geen binding heeft met de regio Arnhem-Nijmegen, en/of witte raven (d.w.z. incidentele ruimtevragers met een oppervlakte van meer dan 10 ha) zijn geen onderdeel van de vraagraming voor XXL-logistiek. Een dergelijke vestiging gaat daarom niet ten koste van de in dit advies benoemde ontwikkelruimte.

NB: De tabel weergeeft de stand van zaken per peildatum 1 juni 2019. Afhankelijk van de keuze die we maken in dit advies en de jaarlijkse monitoring van het RPW, zijn de cijfers in bovenstaande tabel aan verandering onderhevig.

Kantoren

Rondom centraal stationslocaties (van Arnhem en Nijmegen) is onvoldoende beschikbaar aanbod aan kantoorruimte. Voor deze locaties zijn opties voor nieuwe ontwikkelingen en herstructureringen in kaart gebracht. In Nijmegen zijn meerdere kansrijke locaties, waar in theorie voldoende ruimte kan worden gecreëerd om te kunnen voldoen aan de ruimtevraag, in kaart gebracht. In Arnhem zijn minder potentiele ontwikkel- en/of herstructureringslocaties geïdentificeerd en moet de oplossing wellicht op andere locaties gezocht worden.

Van belang is dat toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen/ transformaties van bestaand vastgoed rondom de centraal stationslocaties worden beoordeeld op de potentie voor kantoorontwikkeling. Hiervoor is bestuurlijk commitment van zowel Arnhem als Nijmegen nodig.

Wanneer de centraal stationslocaties niet voldoende ruimte kunnen bieden, kennen beide steden uitwijkmogelijkheden naar andere kantoorlocaties (bij voorkeur) in de nabijheid van treinstations. Ook de stationslocatie Elst kan als alternatief voor nieuwe kantoorlocaties worden gezien.

Het is bovendien belangrijk dat de afspraken in het huidige RPW van kracht blijven en dat gemonitord wordt dat gemaakte afspraken nageleefd worden.

PDV

Voor perifere detailhandel is op papier alleen ontwikkelruimte in deelregio Zuid mogelijk. Voor de invulling van deze ontwikkelruimte is reeds binnen het huidig RPW akkoord gegeven aan het realiseren van een bouwmarkt te Ressen. Er is geen restcapaciteit meer beschikbaar.

Het is bovendien belangrijk dat de afspraken in het RPW van kracht blijven en dat gemonitord wordt dat gemaakte afspraken nageleefd worden.

6. Consequenties voor RPW (monitoring 2020, schrapopgave etc.)

De beleidsuitgangspunten, zoals deze geformuleerd zijn in het huidig RPW, staan nog steeds overeind. Dit zijn:

- Zorgen voor nieuwe economische ontwikkelingen op de juiste locatie in de regio. Dit geldt voor zowel bedrijventerreinen (zie ook: ruimtelijke economische beleidskaart en de Gelderse Corridor) , kantoren als perifere detailhandel;
- Ruimte geven aan uitbreiding van lokale bedrijvigheid;
- Streven naar economische evenwicht in vraag en aanbod op werklocaties;
- Economische ontwikkelingen volgen en benutten.

Reactie op vragen aan gemeentebesturen

Onderschrijven we nog steeds de inhoudelijke doelstellingen van het RPW (ten aanzien van onder meer de Gelderse Corridor, de ruimtelijke economische beleidskaart, het laten land van nieuwe initiatieven op de meest wenselijke plek in de regio, voldoende ruimte voor lokale bedrijvigheid, aansluiten bij investeringsagenda en de regionale economische profilering)?

De beleidsuitgangspunten worden door het grootste deel van de gemeentebesturen nog steeds onderschreven. Enkele gemeentebesturen vragen om een herijking van de economische beleidskaart. In het volgende RPW wordt bekeken of herijking nodig is.

Hoewel de beleidsuitgangspunten overeind blijven, leiden de conclusies van de monitoring wel tot een andere inkleuring van de doelstellingen. Een en ander op basis van hetgeen hierboven toegelicht in hoofdstuk 4 aanbevelingen en hoofdstuk 5 beslispunten nieuwe ontwikkelingen.

De schrapopgave

Bedrijventerreinen

Vanwege het grote overaanbod van onder meer bedrijventerreinen is in 2016 een zgn. schrapopgave geconstateerd. Met het oog op de (historisch hoge) uitgifte sindsdien lijkt de schrapopgave voor de bedrijventerreinen per 2021 hiermee eigenlijk van de baan.

Het ligt voor de hand om het beperkt aantal hectares dat nog in aanmerking zou komen om geschrapt te worden, alsnog in te zetten voor uitgifte. Hiervoor dient in een overleg tussen experts van gemeente en provincie, bekeken te worden hoe deze locaties/terreinen kwalitatief geschikt gemaakt kunnen worden voor de functie (bijvoorbeeld ten aanzien van de toegankelijkheid, de kavelgrootte of de landschappelijke inpassing of duurzaamheid). Dit is een belangrijke inspanningsverplichting.

Kantoren en PDV

Voor de schrapopgave voor kantoren en perifere detailhandel geldt dit op voorhand niet. Wellicht dat op basis van bestuurlijke afspraken dit wel kan worden besloten, maar kijkend naar de marktsituatie rond kantoren en perifere detailhandel is daar de opgave niet veranderd. Daarmee is het schrappen/uit de markt halen nog steeds actueel.

Deze opgave ligt nog steeds bij de betreffende gemeenten. Hiervoor zullen regionaal bestuurlijke afspraken moeten worden uitgewerkt. Dit betekent concreet dat wij de Provincie niet vragen het inpassingsplan in te zetten voor gemeenten die niet hebben ingestemd met het RPW. Voorstel is om over de schrapopgave op kantoor- en PDV-locaties regionale afstemming te laten plaatsvinden.

Reactie op vragen aan gemeentebesturen

Is de huidige schrapopgave met juridische procedure nog nodig/wenselijk? Of zijn we bestuurlijk bereid tot uitvoeren van de noodzakelijke stappen (aanpassen bestemmingsplan) op basis van goede afspraken? Hierbij onderscheid maken tussen bedrijventerreinen, Kantoren en PDV.

De gemeentebesturen geven aan dat de schrapopgave op bedrijventerreinen niet meer actueel is. De gemene deler is dat toewerken naar de kwalitatief goede locatie op de juiste plek in de regio het belangrijkst is.

De schrapopgave voor kantoren blijft actueel. Het tekort op centraal stationslocaties en kansrijke kantorenparken wordt erkend en de gemeentebesturen zijn bereid stappen te ondernemen om de huidige afspraken ten uitvoer te brengen.

De gemeentebesturen zijn het erover eens dat de gemaakte afspraken betreffende PDV nog steeds actueel zijn.

De Liemerse gemeentebesturen kaarten tenslotte aan dat er lokaal en/of (sub)regionaal behoefte is aan kantoorruimte en dat hier in het RPW geen ruimte voor geboden wordt. Daarnaast pleiten zij voor meer flexibiliteit bij het verplaatsen van PDV-vestigingen van buiten de concentratiegebieden.

Slotconclusie

Alles overziende is de vraag en aanbodsituatie, met name ten aanzien van de bedrijventerreinen fundamenteel veranderd. Dit opgeteld bij allerlei nieuwe ontwikkelingen alsmede de toepassing van het zgn. WLO scenario, dan is een logische vervolgstap een herziening van het Regionaal Programma Werklocaties voor 2020.

Reactie op vragen aan gemeentebesturen

Willen we als regio gezamenlijk komen tot bijstelling van de beleidsvoornemens van het RPW? (ten aanzien van onder meer de schrapopgave, de ladder voor duurzame verstedelijking, economische balans/evenwicht in de regio)

Het merendeel van de gemeentebesturen onderschrijft de herziening van het RPW op het onderdeel bedrijventerreinen. Voor kantoren en PDV worden de afspraken uit het huidige RPW overgenomen.

Reactie op vragen aan gemeentebesturen

Hoe ziet u in deze context de relatie met het economisch profiel van uw gemeente, en kunt u dit profiel in het kort beschrijven?

Het antwoord op deze vraag is belangrijk. Deze kennis en informatie zal worden gebruikt bij de herziening van het RPW in 2020.

7. Beslispunten

De beslispunten naar aanleiding van de monitoring luiden als volgt:

1. Instemmen met herziening van het RPW in 2020, op basis van de volgende uitgangspunten:

   a. WLO-scenario: kiezen voor middenscenario

   b. Bedrijventerreinen
      - Voor het invullen van de ontwikkelruimte tot 2030 gelden de volgende spelregels:
        - Voor nieuwe ontwikkeling gelden de regels van de Ladder van Duurzame Verstedelijking. Dit betekent dat eerst onderzocht moet worden in hoeverre bestaand bedrijventerreinen kwalitatief geschikt (ook voor maakindustrie en klassiek-gemengd) gemaakt kan worden, voordat nieuwe ontwikkellocaties in aanmerking komen;
        - Inventariseren mogelijk nieuwe ontwikkellocaties."
      - Watergebonden bedrijvigheid
        - Onderzoek naar de mogelijkheden in ontwikkeling nemen van kansrijke locaties.
      - Lokale bedrijvigheid
        - Loslaten quota, tot een kavelgrootte van 0,5 ha zijn gemeenten zelf aan zet. Daarboven regionale instemming vereist.

   c. Kantoren
      - Herbevestiging afspraken huidig RPW.

   d. PDV
      - Herbevestiging afspraken huidig RPW.

2. Instemmen met de randvoorwaarden voor XXL-logistiek
   Voor de invulling van de ontwikkelruimte voor XXL logistiek (inclusief de zgn. Witte Raven") gelden de voorwaarden zoals deze zijn verwoord in de bijlage "Randvoorwaarden XXL-Logistiek".

3. Instemmen met het laten vervallen van de schrapopgave voor bedrijventerreinen
   - De beleidsuitgangspunten in het huidige RPW blijven overeind.
   - De schrapopgave op bedrijventerreinen komt in zijn geheel te vervallen. De schrapopgave voor kantoor- en PDV-locaties blijft overeind.
   - De Provincie Gelderland wordt verzocht het instrument inpassingsplan niet in te zetten. Naleving van de afspraken vindt plaats middels regionale afstemming.

4. Instemmen met proces en planning

8. Proces en planning

- 4 december 2019
  - richtinggevend advies in het PFO economie op basis van voorliggende notitie.
- Januari-februari 2020:
  - verwerken van de reacties gemeenten op het richtinggevend advies van 4 december 2019.
  - overleg met Provincie over het richtinggevend advies.
  - starten met ambtelijke voorbereiding herziening RPW 2020
- 11 Maart 2020:
  - bespreken definitief advies in het PFO.
  - na behandeling in PFO advies aanbieden aan Gedeputeerde Staten en gemeenteraden.
  - Belanghebbenden/betrokkenen voorafgaand aan het openbaar maken van het advies schriftelijk informeren over de voorgenomen beleidswijziging.
- Mei/Juni 2020:
  - Besluitvorming/instemming gemeenteraden.

Voor de herziening van het RPW, geldt de volgende planning:

- Vanaf medio maart 2020 wordt gestart met de herziening van het RPW.
- Gemeenten worden gevraagd IBIS te updaten. De peildatum wordt 1 april 2020. De nieuwe stand van zaken van vraag en aanbod kan ongeveer een maand na de peildatum verwacht worden.
- Doel is eind 2020 een definitieve herziening van het RPW op te leveren;
- De looptijd voor het nieuwe RPW is 4 jaar (2021-2024) met *tweejaarlijkse* monitoring (tenzij tussentijds blijkt dat vaker noodzakelijk is), zodat ingespeeld kan worden op marktontwikkelingen.

9. Communicatie

Uitgangspunt is dat alle externe communicatie in afstemming tussen de Regio en Provincie plaatsvindt.

Planning communicatie:

- Advies met bijlagen en onderliggende documenten wordt openbaar gemaakt **na** behandeling in PFO van 11 maart 2020, bij toezending aan de gemeenteraden (uiterlijk 2 weken na behandeling in PFO van 11 maart 2020). Tot die tijd zijn de stukken niet openbaar.
- Dit is belangrijk, omdat belanghebbenden/betrokkenen gelijktijdig of voorafgaand geinformeerd moeten zijn.

Bijlagen

- Monitoring RPW 2018-2019, rapportage Ecorys van september 2019 (onderleggers zijn beschikbaar te weten: Watergebonden bedrijvigheid, WLO-vraagraming (Bedrijventerrein en Kantoren) Marktruimteberekening PDV, Kantoren op centrumlocaties Arnhem en Nijmegen en XXL logistiek);
- Economische wenselijkheid XXL logistiek, rapportage Stec Groep van september 2019;
- Randvoorwaarden XXL logistiek;
- Reacties gemeentebesturen op concept advies (geclusterde bijlage)

Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen

Ontwikkelingen juni 2018 - juni 2019

Opdrachtgever: Gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen

Rotterdam, 28 november 2019

Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen

Ontwikkelingen juni 2018 - juni 2019

Opdrachtgever: Gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen

Michel Hek
Luc Heestermans

Rotterdam, 28 november 2019

ECORYS

Inhoudsopgave

Samenvatting 7
1.1 Bedrijventerreinen 7
1.2 Kantoren 9
1.3 PDV-locaties 10

2 Inleiding 11

3 Bedrijventerreinen 13
3.1 Inleiding 13
3.2 Trends en ontwikkelingen 13
3.3 Ontwikkelingen in de monitoringsperiode 14
3.3.1 Historische uitgifte 14
3.3.2 Situatie juni 2018 15
3.3.3 Situatie juni 2019 15
3.4 Lokale bedrijventerreinen 15
3.4.1 Ontwikkelingen juni 2018-juni 2019 15
3.4.2 Belangrijkste conclusies lokale bedrijventerreinen 16
3.5 Regionale bedrijventerreinen 16
3.5.1 Ontwikkelingen juni 2018-juni 2019 16
3.5.2 Belangrijkste conclusies regionale bedrijventerreinen 17
3.6 XXL-logistiek 17
3.6.1 Situatie juni 2018 17
3.6.2 Situatie juni 2019 17
3.6.3 Conclusies en aanbevelingen XXL-logistiek 18
3.7 Watergebonden bedrijvigheid 19
3.7.1 Situatie juni 2018 19
3.7.2 Situatie juni 2019 19
3.7.3 Conclusies en aanbevelingen watergebonden bedrijventerreinen 19
3.8 Beleidsprioritaire terreinen 19
3.8.1 Situatie 2018 20
3.8.2 Situatie 2019 20
3.8.3 Conclusie en aanbevelingen beleidsprioritaire terreinen 20
3.9 Nieuwe prognose ruimtebehoefte bedrijventerreinen provincie Gelderland 21
3.9.1 Kwantitatieve vraagraming 21
3.9.2 Kwalitatieve verdieping van de ruimtevraag: werkmilieus 21
3.9.3 Vraag vs. aanbod per werkmilieu 23
3.10 Conclusies en aanbevelingen 24
3.10.1 Conclusies 24
3.10.2 Aanbevelingen 24

4 Monitor kantoorlocaties 26
4.1 Inleiding 26
4.2 Kantoren op centrumlocaties 27

4.3 Kantoren op kantorenparken 29
4.4 Kantoren op bedrijventerreinen 30
4.5 Conclusies en aanbevelingen 31

5 Monitor PDV-locaties 33
5.1 Inleiding 33
5.2 Ontwikkelingen in de monitoringsperiode 34
5.3 Conclusies en aanbevelingen 39

Samenvatting

In 2016 is het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) vastgesteld. Dit programma is gericht op de regio Arnhem-Nijmegen, en heeft als doel om regionaal overaanbod op werklocaties tegen te gaan, en om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen. Binnen het RPW wordt onderscheid gemaakt tussen drie typen werklocaties; bedrijventerreinen, kantorenlocaties en locaties voor perifere detailhandel (PDV-locaties).

Volgens de afspraken in het RPW is begin 2019 middels een ruimtelijke uitwerking bepaald voor welke werklocaties voorzienbaarheid gecreëerd wordt. In de afspraken is vastgelegd dat grondeigenaren (gemeenten en private partijen) tot 2021 de tijd hebben om uitgiften te doen. Na deze datum dient de bestemming van de voorzienbare locaties, indien deze op dat moment nog niet verkocht zijn, te worden gewijzigd/geschrapt om zodoende het evenwicht tussen vraag en aanbod te herstellen.

In het RPW zijn de volgende doelstellingen geformuleerd:
1. Ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen op de juiste plek.
2. Ruimte geven aan ontwikkeling van lokale bedrijvigheid.
3. Toewerken naar een economisch evenwicht tussen vraag en aanbod.
4. De economische marktontwikkelingen nauwlettend volgen en optimaal benutten.

In het kader van doelstelling 4 vindt vanaf 2018 een jaarlijkse monitor plaats. Doormiddel van deze monitor wordt nagegaan of de situatie wezenlijk veranderd is in de periode *1 juni 2018 – 1 juni 2019* en of dit aanleiding geeft tot het herzien van gemaakte afspraken.

In drie hoofdstukken worden de marktontwikkelingen van respectievelijk bedrijventerreinen, kantoren en PDV-locaties voorzien van een update. De afzonderlijke hoofdstukken worden afgesloten met een advies over de te volgen koers per type werklocatie

1.1 Bedrijventerreinen

Kwantitatieve confrontatie vraag en aanbod

Het overaanbod in de regio, is gedurende de monitoringsperiode gedaald van 109 hectare naar 61 hectare. De bovengemiddelde uitgifte gedurende de eerste monitoringsperiode (april 2016-juni 2018) heeft zich, zelfs in grotere mate, tussen juni 2018 en juni 2019 dus voortgezet. Bovendien is 51 van de in totaal 214 hectare in optie uitgegeven. Dit betekent dat voor in ieder geval ca. een kwart van het aanbod per direct concrete interesse bestaat en uitgifte snel kan gaan. Het totaal aan uitgeefbaar aanbod is verder onderverdeeld in lokaal en (boven)regionaal aanbod.

Figuur 1 Ontwikkeling vraag en aanbod

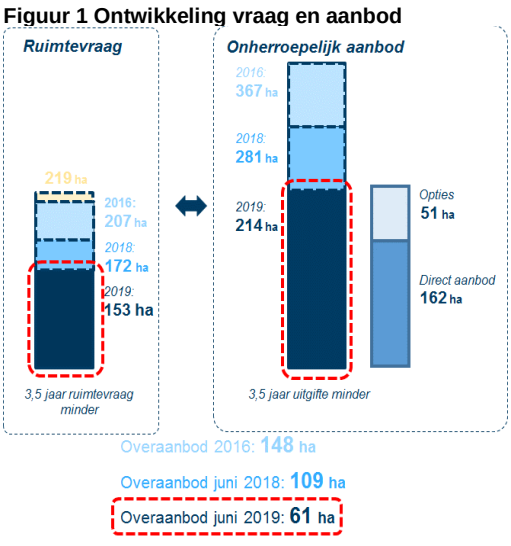

Uitgifte heeft zich op zowel lokale als (boven)regionale terreinen voorgedaan:

- Op lokale bedrijventerreinen is het aanbod, dankzij een uitgifte van 17 hectare, teruggelopen van 55 hectare in 2018 naar 38 hectare in 2019. Dit heeft ertoe geleid dat het aantal gemeenten met minder hectare dan volgens het RPW is toegestaan, is toegenomen. Het merendeel van de gemeenten heeft op dit moment echter voldoende aanbod om te kunnen voorzien in de ruimtevraag gedurende de RPW-periode.
- Op (boven)regionale bedrijventerreinen is in de periode juni 2018-juni 2019 45 hectare uitgegeven. Dit betekent dat er nog een aanbod resteert van 178 hectare, ten opzichte van 223 hectare in juni 2018. Hoewel het grootste gedeelte van de uitgifte heeft plaatsgevonden op 'groene' terreinen, is het aandeel van de uitgifte op voorzienbaar gestelde terreinen (rood/oranje) toegenomen ten opzichte van 2018.

Kwalitatieve verdiepingsslag

XXL-logistiek

Ten opzichte van 2018 is het aanbod voor XXL-logistiek afgenomen. In totaal resteert voor XXL-logistiek nog 65 hectare direct beschikbaar aanbod. Daarvan zijn 2 kavels met een gezamenlijke oppervlakte van 31 hectare reeds verkocht aan een ontwikkelaar. Voor deze ontwikkelingen is echter nog geen eindgebruiker bekend, waardoor de ruimte nog voor de markt beschikbaar is. Bovendien zijn enkele kavels in optie uitgegeven. Wanneer alle opties daadwerkelijk verkocht worden en voor de reeds verkochte kavels een eindgebruiker gevonden wordt, resteert nog een aanbod van 33 hectare. Van dit aanbod is 23 hectare te vinden op Park15, waardoor in de Knoop EMZ het einde van het aanbod snel in zicht komt.

Watergebonden bedrijventerreinen

Net als in 2018 is er ook in juni 2019 geen uitgeefbaar aanbod op watergebonden bedrijventerreinen. In het vervolgonderzoek naar de mogelijkheden voor watergebonden bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen, dat Ecorys n.a.v. de vorige monitoring heeft uitgevoerd, zijn enkele potentiele (her)ontwikkelingslocaties geïdentificeerd. Koningspleij Noord in Arnhem en het Engie-terrein in Nijmegen zijn hierbij als meest kansrijk aangemerkt.

Beleidsprioritaire terreinen

Op de groene hubs IPKW (Arnhem), Innofase (Duiven) en het Engie-terrein (Nijmegen) en op de NovioTech Campus hebben in de monitoringsperiode geen uitgiften van uitgeefbaar aanbod plaatsgevonden. De bevindingen in de monitoringsperiode juni 2018-juni 2019 leiden daarom niet tot een herziening van de conclusies:

- Voor de duurzame/ groene hub terreinen schatten wij in dat vanwege de beleidsprioriteit en de mogelijkheden die reservering op deze terreinen biedt in het licht van de ontwikkelingen die gaande zijn op het gebied van circulaire economie en de energietransitie de reservering op dit moment van voldoende omvang is en dat deze behouden dient te worden.
- Voor campusontwikkeling is op dit moment nog 1 terrein beschikbaar. Door middel van monitoring moet in de gaten gehouden worden of dit voldoende is voor de komende jaren.

Nieuwe prognose ruimtebehoefte op bedrijventerreinen in de provincie Gelderland

Kwantitatieve ruimtebehoefte

In opdracht van de Provincie Gelderland heeft Ecorys een nieuwe prognose uitgevoerd van de ruimtebehoefte op bedrijventerreinen in de provincie Gelderland. Zo ook in de regio Arnhem-Nijmegen. De nieuwe vraagraming is opgesteld aan de hand van de nieuwe WLO-scenario's, die

voor de periode tot 2030 en de periode tot 2050 een bandbreedte hanteren met een scenario Laag (gemiddeld1% landelijke groei per jaar) en een scenario Hoog (2% groei per jaar).

De uitkomsten van deze nieuwe prognose kunnen aanleiding geven tot het herzien van de huidige afspraken in het RPW. Dit is afhankelijk van de keuze die gemaakt wordt aangaande het te hanteren scenario waarop regionale afspraken in de regio gebaseerd worden. De prognose volgens Scenario Laag (19 hectare per jaar) komt in grote lijnen overeen met de huidige RPW-afspraken, terwijl volgens scenario Hoog (33,5 hectare per jaar) een aanzienlijk hogere ruimtevraag geprognosticeerd wordt. Om beleidsmatig meer keuzeruimte te bieden is voor de regio Arnhem-Nijmegen een tussenscenario berekend op basis van een gemiddelde landelijke groei van 1,5% per jaar. Door de relatief sterke economische structuur van de regio Arnhem-Nijmegen ligt de prognose van de ruimtevraag volgens dit tussenscenario (27,2 hectare per jaar) iets hoger dan het gemiddelde tussen scenario Hoog en Laag.

Vraag vs. aanbod per werkmilieu

Om diepgaander inzicht te verkrijgen in de ruimtevraag, zijn vraag en aanbod ingedeeld in werkmilieus. Door vraag en aanbod op werkmilieu-niveau met elkaar te matchen, krijgt een vraag-aanbodconfrontatie meer waarde. Hiermee wordt immers zichtbaar voor welke doelgroep en in welk marktgebied vraag en aanbod al dan niet in evenwicht zijn.

Uit deze analyse komt naar voren dat het logistiek en klassiek-gemengd werkmilieu de grootste ruimtevragers zijn. Ook het (maak)industrieel werkmilieu en het agricluster (agrifood en agrologistiek) zijn belangrijke ruimtevragers. Afhankelijk van het scenario ontstaat het volgende beeld van de match tussen vraag en aanbod:

- Scenario Laag: deze prognose is vergelijkbaar met de huidige RPW-raming en geeft geen aanleiding de afspraken te herzien.
- Scenario Hoog: in scenario Hoog ontstaat er op korte termijn (1-3 jaar) een tekort aan aanbod op bedrijventerreinen. Dit geldt met name, maar niet alleen, voor het logistiek en klassiek-gemengd werkmilieu.
- Tussenscenario: in het tussenscenario is het beeld iets genuanceerder. Volgens dit scenario is gedurende de huidige RPW-periode (tot 2021) nog voldoende aanbod beschikbaar. Daarna neemt het risico op een tekort aan aanbod voor, wederom met name, maar niet alleen, het logistiek en klassiek-gemengd werkmilieu snel toe.

Belangrijkste conclusies

Hieruit volgt dat voor bedrijventerreinen het belangrijkste monitoringsvraagstuk is op welk scenario de regionale afspraken in het (huidige of een nieuw) RPW gebaseerd worden. De belangrijkste vraagstukken zijn:

- Scenariokeuze;
- Voldoende aanbod voor lokale bedrijvigheid;
- Beleidsmatige vraagstukken omtrent XXL-logistiek (m.b.t. wenselijkheid en de stikstof-discussie);
- Mogelijkheden voor uitbreiding en vestiging van watergebonden bedrijvigheid.

1.2 Kantoren

Op de kantorenmarkt is het beeld, dat in de monitoring van 2018 geschetst werd, nagenoeg onveranderd.

Op de centrumlocaties in Arnhem en Nijmegen is nog steeds sprake van een mismatch tussen beschikbaar aanbod en de verwachte toekomstige vraag. Op dit moment is op deze locaties onvoldoende geschikt en beschikbaar aanbod om in de ruimtevraag tot en met 2025 te kunnen voorzien. Deze mismatch werd ook in 2016 en 2018 geconstateerd, maar is sinds 2018 nog weer groter geworden. Dit ondanks het feit dat deze locaties als meest toekomstbestendig zijn beoordeeld voor kantorenaanbod. In het vervolgonderzoek naar de mogelijkheden voor kantoren op CS-locaties is geconstateerd dat met name de situatie in Arnhem nijpend is. In Nijmegen zijn in ieder geval voor de periode tot en met 2025, en waarschijnlijk ook daarna, voldoende (her)ontwikkelingsmogelijkheden voorhanden.

Op de toekomstbestendige kantorenparken, die zijn aangemerkt als concentratielocaties voor kantoren op kantorenparken, is per juni 2019 een klein aanbodtekort geconstateerd (van courant en incourant). Daarnaast is op de overige kantorenparken nog altijd een overaanbod aanwezig (van zowel courant als incourant aanbod). Hier staat wel nog een grote transformatie van incourant aanbod op de rol.

Voor kantoren op bedrijventerreinen worden de afspraken die in het RPW gemaakt zijn omtrent de onbebouwde kantoorlocaties nageleefd. Desondanks is er in het bestaand vastgoed nog altijd sprake van een overaanbod.

De afspraken in het RPW waarbij er ingezet wordt op het reduceren van de incourante bestaande vastgoedvoorraad dienen wat ons betreft gecontinueerd te worden. Op de CS-locaties en de (aangewezen) kansrijke kantorenparken adviseren we transformatie van kantoorpanden stop te zetten en (her)ontwikkeling in gang te zetten om de ruimtevraag op de meest kansrijke locaties te kunnen faciliteren.

1.3 PDV-locaties

Ook voor de PDV-locaties wordt in het RPW geconcludeerd dat er in 2016 en 2018 een overaanbod was. Dit is anno 2019 nog steeds aan de orde. De hernieuwde vraag-aanbodconfrontatie geeft daarmee geen reden de afspraken in het RPW te herzien. Het is bovendien belangrijk dat gemonitord wordt dat gemaakte afspraken nageleefd blijven worden.

2 Inleiding

Hoe houden wij de regio Arnhem-Nijmegen aantrekkelijk voor vestiging van nieuwe en verplaatsing van bestaande bedrijven? Dat is de belangrijkste vraag van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW). In de bouwstenenrapportages voor bedrijventerreinen, kantoren en pdv-locaties, die ten grondslag liggen aan het RPW, wordt een overaanbod geconstateerd op werklocaties in de regio Arnhem-Nijmegen. In het RPW hebben de 17 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen zich tot doel gesteld regionaal overaanbod op de werklocaties tegen te gaan.

Volgens de afspraken in het RPW is begin 2019 middels een ruimtelijke uitwerking[1] bepaald voor welke werklocaties voorzienbaarheid gecreëerd wordt. In de afspraken is vastgelegd dat grondeigenaren (gemeenten en private partijen) tot 2021 de tijd hebben om uitgiften te doen. Na deze datum dient de bestemming van de voorzienbare locaties, indien deze op dat moment nog niet verkocht zijn, te worden gewijzigd/geschrapt om zodoende het evenwicht tussen vraag en aanbod te herstellen.

In het RPW zijn de volgende doelstellingen geformuleerd:
1. Ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen op de juiste plek.
2. Ruimte geven aan ontwikkeling van lokale bedrijvigheid.
3. Toewerken naar een economisch evenwicht tussen vraag en aanbod.
4. De economische marktontwikkelingen nauwlettend volgen en optimaal benutten.

In het kader van doelstelling vier is vastgelegd dat er vanaf 2018 een jaarlijkse monitor plaatsvindt van de ontwikkelingen van vraag en aanbod op de werklocaties. Middels deze monitor wordt nagegaan of de situatie wezenlijk veranderd is en of dit aanleiding geeft tot het herzien van gemaakte afspraken. Daarmee vormt deze rapportage een beschrijving van de tweede monitoringsronde.

De monitoring in 2018[2] heeft geresulteerd in vervolgonderzoeken naar de mogelijkheden en de wenselijkheid van XXL-logistiek, het aanbod voor watergebonden bedrijvigheid en de (potentiële) ruimte voor kantoren op centraal stationslocaties. Nieuwe WLO-scenario's en de inspraakprocedure n.a.v. de ruimtelijke uitwerking hebben geresulteerd in de behoefte aan een herijking van de vraagramingen en vraag-aanbodconfrontaties voor bedrijventerreinen, kantoren en PDV-locaties. De resultaten van deze deelonderzoeken zijn los van deze rapportage gepubliceerd. Voor de monitoring relevante onderdelen komen ook in deze rapportage terug.

In deze notitie richten we ons op de ontwikkelingen op de markt voor werklocaties tussen 1 juni 2018 en 31 mei 2019. De vraag of deze ontwikkelingen aanleiding geven tot het herzien van de, in het RPW, vastgelegde afspraken staat daarbij centraal.

In de volgende drie hoofdstukken worden de marktontwikkelingen van respectievelijk bedrijventerreinen, kantoren en PDV-locaties voorzien van een update. De afzonderlijke hoofdstukken worden afgesloten met een advies over de te volgen koers per type werklocatie.

[1] Stec Groep (2019) Ruimtelijke uitwerking regionaal programma werklocaties regio Arnhem-Nijmegen.
[2] Ecorys (2018) Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen. Ontwikkelingen april 2016- juni 2018 in beeld gebracht.

3 Bedrijventerreinen

3.1 Inleiding

In het RPW van de regio Arnhem-Nijmegen werd een overaanbod op bedrijventerreinen geconstateerd van 148 hectare. In de periode april 2016 tot juni 2018 is een afname van het overaanbod naar 109 hectare gerealiseerd[3]. In dit hoofdstuk analyseren we de ontwikkelingen op de bedrijventerreinenmarkt in de regio Arnhem-Nijmegen tussen juni 2018 en juni 2019.

Gedurende deze periode heeft Ecorys van de Provincie Gelderland de opdracht gekregen een prognose van de vraag naar bedrijventerreinen in de provincie uit te voeren. Deze vraagraming is gebaseerd op de nieuwe WLO-scenario's en geldt voor de periode 2019-2030, met een doorkijk naar 2050[4]. De uitkomsten van de nieuwe vraagraming krijgen, vanwege het belang voor het RPW, eveneens een plek in dit hoofdstuk. Naar aanleiding van de kwalitatieve verdieping van de ruimtevraag naar werkmilieus, is ook het aanbod in de regio Arnhem-Nijmegen voorzien van een kwalitatieve analyse. Dit resulteert in een diepgaander inzicht in overaanbod en/of tekorten voor bepaalde marktsegmenten.

De monitoring van de ontwikkelingen op de bedrijventerreinenmarkt geschiedt zowel op basis van deze nieuwe vraagraming als op basis van de vraagraming die ten grondslag ligt aan het RPW. Allereerst besteden we aandacht aan de ontwikkelingen tussen juni 2018 en juni 2019.

3.2 Trends en ontwikkelingen

In de monitoring 2018 zijn de trends en ontwikkelingen waarop het RPW gebaseerd is voorzien van een update. De volgende trends en ontwikkelingen zijn in dat onderzoek geïdentificeerd:

- De economie is sinds 2016 stevig aangetrokken. Dit is zichtbaar in de stijging van de werkgelegenheid en ook de uitgifte op bedrijventerreinen in de regio, in met name 2016 en 2017.
- De ruimtevraag onder lokale ondernemers is sindsdien aangetrokken. Deze vraag kenmerkt zich onder andere door een behoefte aan kleine bedrijfsunits van bijvoorbeeld 60-200m2.
- De ontwikkelingen binnen de XXL-logistiek zetten door.
- De ontwikkeling van de infrastructuur heeft een groot effect op de geschiktheid van locaties. In dat kader heeft de doortrekking van de A15 en realisatie afrit A12 vertraging opgelopen (huidige inzichten gaan uit van circa 1 jaar vertraging). Dit heeft voorlopig, voor de looptijd van het RPW, geen directe consequenties op de gemaakte afspraken.
- Ook de daling van de werkgelegenheid in arbeidsextensieve sectoren als logistiek en industrie zet door. Dit wordt met name veroorzaakt door automatisering en robotisering. Door automatisering en robotisering wordt dus meer waarde gecreëerd door minder mensenhanden. De toegevoegde waarde per hectare van bedrijven in deze sectoren stijgt, ongeacht de daling van het aantal arbeidsplaatsen, echter wel. Dit betekent dat een daling van het aantal arbeidsplaatsen niet per se een dalend ruimtegebruik betekent. Arbeid wordt steeds meer uit handen genomen, waardoor werkgelegenheid voor deze sectoren een steeds minder goede indicator vormt voor de ontwikkeling van de ruimtebehoefte.

[3] Ecorys (2018) Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen. Ontwikkelingen april 2016- juni 2018 in beeld gebracht.
[4] Ecorys (2019) Langjarige bedrijventerreinprognose provincie Gelderland 2019-2030 met een doorkijk naar 2050

- Er is een toenemende focus op duurzaamheid op bedrijventerreinen te herkennen. Dit uit zich vooral bij de ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen en panden. Veel nieuwe bedrijventerreinen en panden worden energieneutraal ontwikkeld.
- Tot slot is er steeds meer aandacht voor de circulaire economie. Er wordt ook steeds meer duidelijk over het mogelijke ruimtebeslag hiervan. De verwachting is dat er in de transitieperiode van lineair naar circulair tijdelijk fors meer ruimtebehoefte ontstaat. Het ruimtebeslag na de transitieperiode hangt af van het type circulaire economie. Voor de bouw wordt opslagruimte belangrijker, bij het gebruik van restwarmte of CO_2 moet infrastructuur aangelegd worden. De circulaire economie zal zich ook uiten in toenemende en veranderende goederenstromen.

Gedurende de periode juni 2018-juni 2019 hebben zich enkele ontwikkelingen voorgedaan die van invloed kunnen zijn op het bedrijventerreinenbeleid:

- De economische vooruitzichten laten zien dat de economische groei afzwakt. Dit betekent dat de Nederlandse economie blijft groeien, maar op een gematigder tempo dan de afgelopen twee jaar. De verwachting is dat de groei van het bbp de komende drie jaar rond de 1,6% ligt[5].
- De uitwerking van internationale ontwikkelingen als de Brexit is nog ongewis: veel is afhankelijk van de manier waarop het Verenigd Koninkrijk de Europese Unie verlaat. Wordt het een harde of een zachte Brexit? Wat zeker is, is dat de gevolgen het hardst gevoeld zullen worden bij een harde Brexit. De gevolgen zijn naar verwachting echter niet noodzakelijk negatief. Enerzijds wordt verwacht dat de handel tussen het Verenigd Koninkrijk en Nederland afneemt, terwijl er anderzijds mogelijk is dat bijvoorbeeld meer logistieke bedrijven (hoofd)vestigingen in Nederland openen in plaats van in het VK[6].
- Het oordeel van de Raad van State dat het Programma Aanpak Stikstof in strijd is met Europese natuurwetgeving. Op basis van het PAS wordt vooruitlopend op toekomstige positieve gevolgen van maatregelen voor beschermde natuurgebieden, alvast toestemming gegeven voor activiteiten die mogelijk schadelijk zijn voor die gebieden. De Raad van State heeft dus besloten dat dit niet is toegestaan[7]. Maar liefst 18.000 bouwprojecten, waaronder de ontwikkeling van bedrijventerreinen en de aanleg van infrastructuur, in de buurt van Natura2000-gebieden kunnen geraakt worden door dit besluit[8]. Dit besluit heeft dus mogelijk vergaande vervolgen voor de ontwikkeling van bedrijventerreinen alsmede de aansluiting A15-A12. Het is op moment van schrijven nog onbekend of en op welke manier hiervoor een oplossing voorhanden is.

3.3 Ontwikkelingen in de monitoringsperiode

3.3.1 Historische uitgifte

In Figuur 2 is de historische uitgifte op bedrijventerreinen in de regio Arnhem-Nijmegen afgezet tegen gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag van 18,8 hectare waarvan in het RPW wordt uitgegaan. Hieruit blijkt dat de inhaalslag van de uitgifte ten opzichte van de ruimtevraag zich in de tweede helft van 2018 en de eerste helft van 2019 heeft doorgezet.

De totale uitgifte in deze periode bedraagt 62 hectare in een jaar tijd. Daarmee heeft de uitgifte in de afgelopen monitoringsperiode de jaarlijkse uitgifte over de periode april 2016-juni 2018 (circa 85 hectare) overtroffen. Dit gegeven geeft aanleiding de vraagraming te herzien. De herziening heeft, zoals al aangegeven, reeds plaatsgevonden en komt aan bod in het volgende hoofdstuk.

[5] De Nederlandsche Bank (2018). Economische Ontwikkelingen en Vooruitzichten.
[6] Logistiek.nl (2019) Harde no deal Brexit: dit zijn de gevolgen voor logistiek Nederland.
[7] Raad van State (2019) PAS mag niet als toe-stem-mings-ba-sis voor ac-ti-vi-tei-ten wor-den ge-bruikt
[8] Cobouw (2019) '' Niet honderden, maar 18.000 projecten in de knel door stikstof''

Figuur 2 Historische uitgifte regio Arnhem-Nijmegen 2000-2019

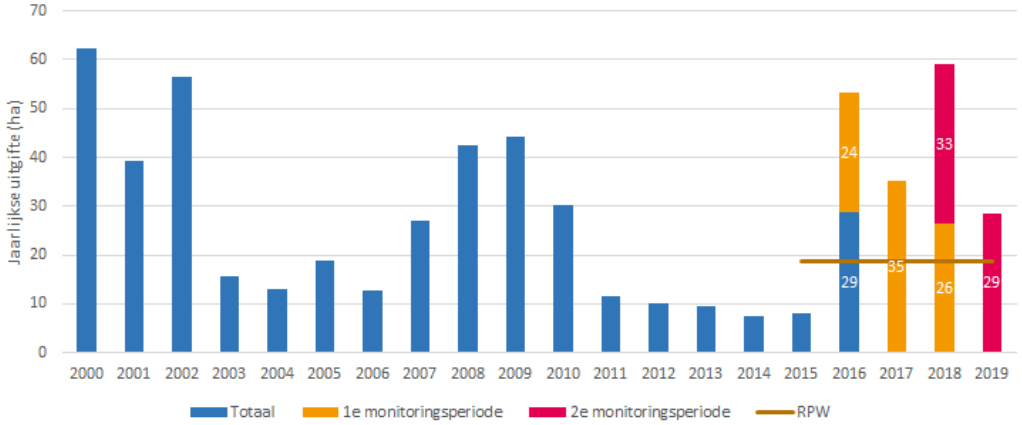

3.3.2 *Situatie juni 2018*

Op 1 juni 2018 bedroeg het totaal uitgeefbaar aanbod nog 281 hectare. Daartegenover stond in juni 2018 een ruimtevraag die, verminderd met de prognose van een uitgifte van 47 hectare in ruim 2 jaar, nog 172 hectare bedroeg, waarmee een kwantitatief overaanbod van 109 hectare geconstateerd werd.

Figuur 3 Ontwikkeling vraag en aanbod

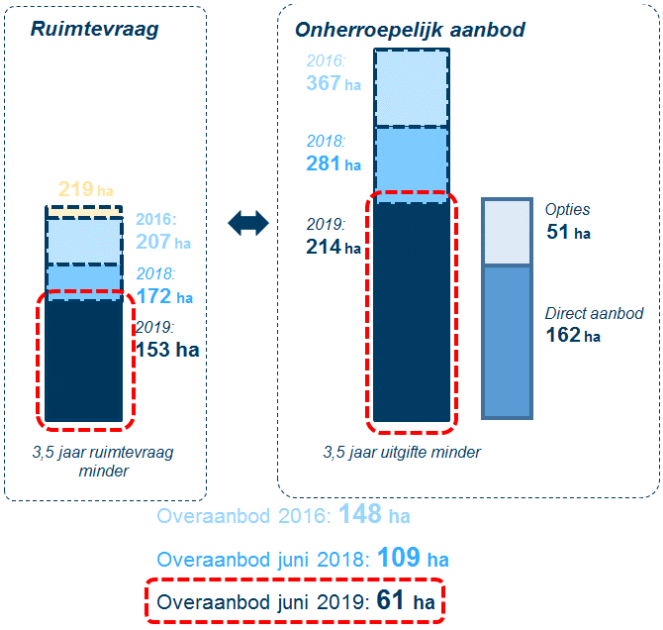

3.3.3 *Situatie juni 2019*

Met een theoretische afname van de ruimtevraag van circa 66 hectare in 3,5 jaar, bedraagt de resterende ruimtevraag volgens de RPW-raming voor de periode t/m 2025 nog 153 hectare. Het aanbod bedraagt per 1 juni 2019 nog 214 hectare. Dit resulteert in een kwantitatief overaanbod van 61 hectare. Bovendien is van het totale aanbod van 214 hectare, 51 hectare in optie uitgegeven. Wat betekent dat, door de concrete interesse voor deze oppervlakte aan uitgeefbaar aanbod, het verschil tussen vraag en aanbod (van 61 hectare) op korte termijn ingelopen kan zijn. De ontwikkelingen omtrent deze opties is daarmee belangrijk om in de gaten te houden. De daadwerkelijke uitgifte in de afgelopen monitoringsperiode is onder te verdelen in lokale bedrijventerreinen enerzijds en regionale terreinen anderzijds.

3.4 Lokale bedrijventerreinen

3.4.1 *Ontwikkelingen juni 2018-juni 2019*

Voor iedere gemeente zijn vitale lokale bedrijventerreinen van groot belang. Hiermee kan namelijk lokale bedrijvigheid gefaciliteerd worden. Daarom is in het RPW voor iedere gemeente een oppervlakte ‘toegestaan lokaal aanbod’ bepaald. Op 1 juli 2018 bedroeg het aanbod op lokale bedrijventerreinen 55 hectare. Op 1 juni 2019 resteert nog 38 hectare. In de monitoringsperiode op lokale bedrijventerreinen is dus zo’n *17 hectare uitgegeven* (Figuur 4). In de grafiek worden alleen de gemeenten weergegeven die ten tijde van het opstellen van het RPW beschikten over lokaal aanbod en daarmee een ‘mandje’ toegewezen hebben gekregen.

Figuur 4 Lokaal aanbod per gemeente

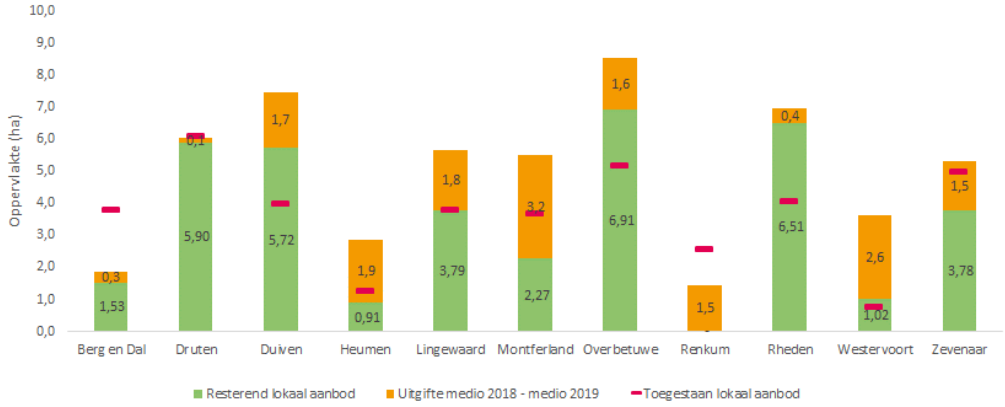

Wanneer het rode balkje de groene staafdiagram overschrijdt, bekent dit dat er minder lokaal aanbod voorhanden is dan lokaal wordt toegestaan per 01-01-2021. In de gemeenten Berg en Dal, Renkum, Druten, Heumen, Montferland en Zevenaar is op dit moment minder toegestaan lokaal aanbod aanwezig dan in het RPW is bepaald. In de resterende gemeenten is er op dit moment voldoende aanbod om te kunnen voorzien in de vraag gedurende de periode van het RPW. Voor de gemeenten waar nog een overaanbod aan lokale bedrijventerreinen voorhanden is, wordt in de ruimtelijke uitwerking van het RPW een voorstel gedaan voor het voorzienbaar te stellen aanbod op lokale bedrijventerreinen.

3.4.2 Belangrijkste conclusies lokale bedrijventerreinen

- Tussen juni 2018 en juni 2019 is 17 hectare uitgegeven op lokale bedrijventerreinen. Daarmee resteert in totaal nog 38 hectare op lokale bedrijventerreinen.
- Het aantal gemeenten met minder lokaal aanbod dan toegestaan volgens de afspraken in het RPW neemt toe.

3.5 Regionale bedrijventerreinen

3.5.1 Ontwikkelingen juni 2018-juni 2019

Op 1 juli 2018 bedroeg het aanbod op regionale bedrijventerreinen 223 hectare. In de monitoringsperiode tot 1 juni 2019 is het regionale bedrijventerreinenaanbod met 45 hectare afgenomen tot 178 ha. In Figuur 5 is te zien dat de uitgifte van regionale bedrijventerreinen grotendeels conform het RPW op de als ‘groen’ bestempelde bedrijventerreinen heeft plaatsgevonden. De uitgifte op voorzienbaar te stellen bedrijventerreinen is vooral verdeeld over de gemeenten Duiven en Lingewaard.

Figuur 5 Uitgifte op regionale bedrijventerreinen 1 juni 2018 - 1 juni 2019

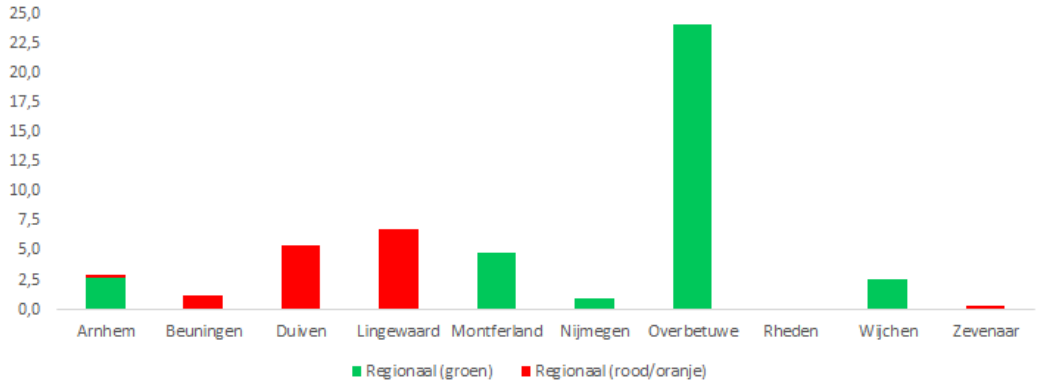

Om een diepgaander inzicht te geven van de regionale bedrijventerreinen die als rood/oranje aangemerkt zijn, is het aanbod op deze terreinen in Figuur 6 onderverdeeld naar werkmilieus. Hieruit kan worden opgemaakt dat de voorzienbaarheid vooral van toepassing is op de terreinen zijn waar ruimte-vraag naar is. Oftewel, het (boven)regionale aanbod dat voorzienbaar gesteld is, biedt ruimte aan de werkmilieus waar de meeste vraag is. Dit betreft voornamelijk het logistiek en (maak)industrieel werkmilieu.

Figuur 6 Regionaal aanbod per werkmilieu

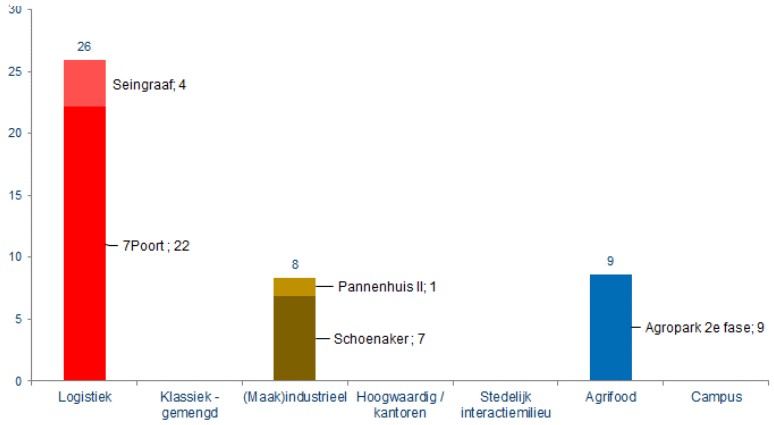

3.5.2 *Belangrijkste conclusies regionale bedrijventerreinen*

- Tussen juni 2018 en juni 2019 is 45 hectare uitgegeven op regionale bedrijventerreinen. Daarmee resteert in totaal nog 178 hectare op regionale bedrijventerreinen.
- De meeste uitgifte heeft plaatsgevonden op 'groene' bedrijventerreinen, maar ook op voorzienbare (rood/oranje) bedrijventerreinen heeft uitgifte plaatsgevonden.
- Het grootste gedeelte van het voorzienbaar gestelde aanbod op regionale bedrijventerreinen biedt ruimte aan de werkmilieus met de meeste ruimtevraag (logistiek en (maak)industrie)

3.6 XXL-logistiek

3.6.1 *Situatie juni 2018*

Per 1 juni 2018 bedroeg het aanbod ten behoeve van XXL-logistiek in totaal 80 hectare, verdeeld over de drie bedrijventerreinen die specifiek voor deze doelgroep zijn gereserveerd:

- Het aanbod t.b.v. XXL-logistiek op Park15 bedroeg op 1 juni circa 50 hectare. Na de peildatum, maar nog gedurende het monitoringsonderzoek, heeft een grootschalige transactie plaatsgevonden van in totaal 27 hectare. Deze transactie is gedurende de huidige monitoringsperiode geformaliseerd.
- Op 7Poort waren per 1 juni 2018 nog een kavel van 19 hectare en een kavel van 6 hectare beschikbaar. Het direct uitgeefbare aanbod op 7Poort bedroeg dus 25 hectare. Daarnaast was er nog de mogelijkheid om twee kavels te combineren tot een kavel van 7 hectare.
- DocksNLD beschikte over een vrije kavel van circa 5 hectare en enkele kavels van in totaal 8 hectare die in optie waren uitgegeven. Het direct beschikbare aanbod bedroeg daarmee 5 hectare.

Op basis van deze bevindingen werd geconcludeerd dat er nog altijd (zeer) geschikt en beschikbaar aanbod voorhanden was in de twee logistieke knooppunten van regio Arnhem-Nijmegen (knoop 38 en EMZ). De bevindingen hebben evenwel geleid tot een onderzoek naar de wenselijkheid van XXL-logistiek voor de regio Arnhem-Nijmegen[9] en de toekomstige mogelijkheden wat ruimte betreft[10].

3.6.2 *Situatie juni 2019*

Gedurende de monitoringsperiode 1 juni 2018 – 1 juni 2019 hebben er enkele grootschalige uitgiften van XXL-kavels plaatsgevonden.

[9] Stec Groep (2019) Economische analyse XXL-Logistiek regio Arnhem-Nijmegen.
[10] Ecorys (2019) XXL-logistiek in de regio Arnhem-Nijmegen.

- Op Park15 is het uitgeefbaar aanbod in de afgelopen monitoringsperiode weliswaar afgenomen met 27 hectare, maar een kavel van ruim 12 hectare daarvan is verkocht aan een ontwikkelaar. Op de peildatum was/waren voor deze kavel nog geen eindgebruikers bekend, wat betekent dat de ruimte nog voor de markt beschikbaar is. De totale beschikbare ruimte op Park15 bedraagt daarmee nog 35 hectare. In het best-case-scenario wordt op korte termijn een eindgebruiker gevonden, wat betekent dat er nog 23 hectare beschikbaar is.
- Op 7Poort speelt een vergelijkbare situatie. Hier is een kavel met een oppervlakte van 19 hectare verkocht, eveneens aan een ontwikkelaar. Ook deze ontwikkelaar heeft nog geen eindgebruiker, wat betekent dat de ruimte nog beschikbaar is voor de markt. De totale beschikbare ruimte ten behoeve van XXL-logistiek op 7Poort bedraagt daarmee 29 hectare. Wanneer een of meerdere eindgebruiker(s) gevonden wordt voor de kavel van 19 hectare, resteert nog een kleine 10 hectare, verdeeld over een kavel van 6 hectare en een kavel een kleine 4 hectare. Deze laatste kavel kan gecombineerd worden met een naastgelegen kavel, waarmee en kavel van 7 hectare ontstaat.
- Op DocksNLD is tussen 1 juni 2018 en 1 juni 2019 een kavel van 5 hectare uitgegeven. Dat betekent dat er ten behoeve van XXL-logistiek nog twee kavels resteren met een gezamenlijke oppervlakte van een kleine 8,5 hectare. Beide kavels waren op de peildatum in optie uitgegeven. Inmiddels is bekend dat beide kavels definitief verkocht zijn. Op peildatum 1 juni 2019 monitor bedraagt het aanbod op DocksNLD nog 8,5 hectare. In werkelijkheid is het terrein volledig uitgegeven.

Uit Figuur 7 blijkt dat er ten behoeve van XXL-logistiek in totaal nog circa 65 hectare beschikbaar is. Daarvan is reeds 31 hectare verkocht aan een ontwikkelaar zonder eindgebruiker. Dit betekent dat deze ruimte beschikbaar is voor de markt. Daarnaast is 8,4 hectare in optie uitgegeven. Dit betekent dat er in het best-case-scenario het direct beschikbare aanbod nog 33 hectare bedraagt.

Figuur 7 Aanbod t.b.v. XXL-logistiek per 1 juni 2019

Bedrijventerrein	Totaal aanbod	Direct beschikbaar XXL	Verkocht zonder eindgebruiker	Opties	Doorkijk best case
Knoop 38					
Park15	35,3 ha	35,3 ha	12,2 ha	-	23,1
Knoop EMZ					
7Poort	28,9 ha	28,9 ha	19 ha	-	9,9
DocksNLD	8,4 ha	-	-	8,4 ha	0
Totaal	**77,4 ha**	**64,2 ha**	**31,2 ha**	8,4 **ha**	**33 ha**

3.6.3 Conclusies en aanbevelingen XXL-logistiek

Omdat met 23 hectare het grootste gedeelte van het aanbod op Park15 te vinden is, komt met name in de knoop EMZ het einde snel in zicht. Afhankelijk van de keuze die gemaakt wordt aangaande de wenselijkheid van XXL-logistiek in de regio, is het met name in dit gebied raadzaam nieuwe ontwikkelprocedures van start te laten gaan.

Een belangrijke disclaimer hierbij is de uitwerking die de uitspraak van de Raad van State over de PAS-regeling heeft op de aansluiting van de A15 op de A12 en de mate waarin uitbreiding van bedrijventerreinen mogelijk blijft. Uitbreiding van bedrijvenpark Medel heeft hieronder reeds te lijden gehad[11].

[11] De Gelderlander (2019) Wéér streep door bouwproject wegens stikstof: uitbreiding bedrijventerrein bij Tiel van de baan.

3.7 Watergebonden bedrijvigheid

3.7.1 Situatie juni 2018

In de monitor van 2018 is geconstateerd dat er op bedrijventerreinen in de regio Arnhem-Nijmegen geen uitgeefbaar watergebonden aanbod beschikbaar is. Tevens is geconstateerd dat er wel aanvragen waren naar watergebonden locaties. Deze aanvragen konden op dat moment niet gefaciliteerd worden in de regio. Er werd, kortom, een knelpunt voorzien op watergebonden bedrijventerreinen.

Dit heeft geleid tot de volgende conclusies en aanbevelingen:

- Uitbreiding van bestaande watergebonden bedrijven blijft, conform afspraken in het RPW, mogelijk;
- Er zijn twee opties om nieuwe ruimtevragers te faciliteren:
    - Door herstructurering van bestaande watergebonden bedrijventerreinen kan mogelijk efficiënter met de huidige ruimte omgegaan worden, waardoor hier ruimte vrijgemaakt kan worden.
    - Tevens adviseren we te onderzoeken om nieuwe watergebonden ruimtevraag in de regio van een locatie te kunnen voorzien

3.7.2 Situatie juni 2019

Gedurende de periode 1 juni 2018 – 1 juni 2019 heeft het vervolgonderzoek naar de mogelijkheden voor watergebonden bedrijventerreinen plaatsgevonden[12]. Hieruit kan worden geconcludeerd dat er wat betreft direct uitgeefbaar aanbod niets aan de situatie veranderd is.

Wel zijn meerdere locaties geïdentificeerd waar door nieuwe ontwikkeling of herstructurering ruimte voor watergebonden bedrijvigheid gecreëerd kan worden. In totaal gaat het om 24-39 hectare op de volgende locaties:

- Koningspleij Noord: 5-13 hectare;
- Engie-terrein: 2-8 hectare;
- Spijksedijk: 5 hectare;
- Parenco: 1-2 hectare;
- Drutense Waarden: 5-8 hectare.

3.7.3 Conclusies en aanbevelingen watergebonden bedrijventerreinen

Uit het aanvullende onderzoek naar de mogelijkheden voor watergebonden bedrijvigheid wordt geconcludeerd dat er op enkele locaties in de regio Arnhem-Nijmegen mogelijkheden zijn om door nieuwe ontwikkeling of herstructurering ruimte te creëren voor watergebonden bedrijvigheid.

Het advies luidt dan ook te starten met de (her)ontwikkeling van deze locaties, waarbij de meest kansrijke locaties (lage investering/korte termijn) prioriteit krijgen. Bovendien moet uitbreiding van bestaande watergebonden bedrijvigheid, conform de afspraken in het RPW, gefaciliteerd worden.

3.8 Beleidsprioritaire terreinen

Vanwege de beleidsprioriteit die in het Regionaal Investeringsprogramma Arnhem-Nijmegen wordt gegeven aan duurzaamheid en campusontwikkelingen, is een aantal bedrijventerreinen in de regio aangewezen als duurzame/groen hub- of campusterrein. Deze terreinen genieten een speciale status en worden daarom niet voorzienbaar gesteld. Het betreft de volgende terreinen:

[12] Ecorys (2019) Watergebonden bedrijvigheid in de region Arnhem-Nijmegen. Vervolgonderzoek monitoring RPW Arnhem-Nijmegen

Duurzame/ Groene hub:

- Industriepark Kleefse Waard (Arnhem)
- Engie-terrein (Nijmegen)
- InnoFase (Duiven)

Campus

- Winkelsteeg NovioTech Campus (Nijmegen

3.8.1 Situatie 2018

Op de groene hubs is op IPKW in Arnhem in de periode 2016 - medio 2018 4 hectare uitgegeven. Dit betekent dat hier op de peildatum nog ruim 4 hectare beschikbaar was. Op de andere duurzame/groene hubterreinen heeft in de periode april 2016-juni 2018 geen uitgifte plaatsgevonden. Op de NovioTech campus is in dezelfde periode eveneens geen uitgeefbaar aanbod uitgegeven. Dit betekent niet dat er zich geen bedrijven hebben gevestigd in leegstaande en/of herontwikkelde panden. Dit is in deze monitoring niet onderzocht.

Geconcludeerd werd dat voor de beleidsprioritaire terreinen op peildatum 1 juni 2018 in de regio Arnhem-Nijmegen nog 18 hectare beschikbaar was op duurzame/groen hub-terreinen. Daarnaast was nog 6 hectare beschikbaar ten behoeve van campusontwikkeling.

Dit heeft geleid tot de volgende conclusies:

- Voor de duurzame/ groene hub terreinen schatten wij in dat vanwege de beleidsprioriteit en de mogelijkheden die reservering op deze terreinen biedt in het licht van de ontwikkelingen die gaande zijn op het gebied van circulaire economie en de energietransitie de reservering op dit moment van voldoende omvang is en dat deze behouden dient te worden.
- Voor campusontwikkeling is op dit moment nog 1 terrein beschikbaar. Door middel van monitoring moet in de gaten gehouden worden of dit voldoende is voor de komende jaren.

3.8.2 Situatie 2019

Op de beleidsprioritaire terreinen heeft gedurende de periode 1 juni 2018-1 juni 2019 geen uitgifte plaatsgevonden. Dit betekent niet dat er zich geen bedrijven hebben gevestigd in leegstaande en/of herontwikkelde panden, zoals het geval is op de Novio Tech Campus. Dit is in de uitgifte niet terug te zien.

Wel zijn er stappen gezet met de herstructurering van het Engie-terrein in Nijmegen (voor meer informatie, zie: brochure Waal Energie: Nieuwe bestemming terrein Central Gelderland[13])

3.8.3 Conclusie en aanbevelingen beleidsprioritaire terreinen

De bevindingen in de monitoringsperiode juni 2018-juni 2019 leiden niet tot een herziening van de conclusies. Deze blijven dus gehandhaafd:

- Voor de duurzame/ groene hub terreinen schatten wij in dat vanwege de beleidsprioriteit en de mogelijkheden die reservering op deze terreinen biedt in het licht van de ontwikkelingen die gaande zijn op het gebied van circulaire economie en de energietransitie de reservering op dit moment van voldoende omvang is en dat deze behouden dient te worden.
- Voor campusontwikkeling is op dit moment nog 1 terrein beschikbaar. Door middel van monitoring moet in de gaten gehouden worden of dit voldoende is voor de komende jaren.

[13] Te vinden via: https://centralegelderland.nl/-/media/online/websites/nl/gelderland/documenten/bewoners-markt%20april%202019/waalenergie_concept_gebiedsvisie_folder.pdf

3.9 Nieuwe prognose ruimtebehoefte bedrijventerreinen provincie Gelderland

In opdracht van de Provincie Gelderland heeft Ecorys een nieuwe prognose uitgevoerd van de ruimtebehoefte op bedrijventerreinen in de provincie Gelderland. Zo ook in de regio Arnhem-Nijmegen[14]. De nieuwe vraagraming is opgesteld aan de hand van de nieuwe WLO-scenario's, die een bandbreedte hanteren met een scenario Laag en een scenario Hoog[15]. In scenario Laag wordt een landelijke economische lange termijngroei van 1% per jaar voorzien. In scenario Hoog bedraagt de economische groei 2% per jaar. Voor nadere toelichting over de WLO-scenario's en de gehanteerde methodiek verwijzen we naar de rapportage over de langjarige prognose van de ruimtevraag naar bedrijventerreinen in de provincie Gelderland[16]. In deze rapportage richten we ons op de uitkomsten en mogelijke implicaties voor het RPW.

3.9.1 Kwantitatieve vraagraming

De prognose geeft inzicht in de verwachte ruimtevraag naar bedrijventerreinen in de regio Arnhem-Nijmegen voor de periode 2019-2030 in scenario Hoog en scenario Laag. Bovendien geeft de prognose een doorkijk naar de mogelijke ontwikkelingsrichting in de periode 2030-2050. Omdat de middellange termijn, de periode tot 2030, net name van belang is voor het RPW, richten we ons hier op de prognose voor deze periode. De doorkijk naar 2050 laat een grote bandbreedte zien, waarbinnen de ruimtevraag zich naar verwachting ontwikkelt.

Uit Tabel 1 valt af te leiden dat de geprognosticeerde ruimtevraag in de regio Arnhem-Nijmegen 213-369 hectare bedraagt. Dit komt neer op een gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag van 19 hectare in scenario Laag tot 33,5 hectare in scenario Hoog. Vanwege de relatief grote bandbreedte en de overeenkomst tussen scenario Laag en de huidige RPW-raming, is ervoor gekozen voor de regio Arnhem-Nijmegen een tussenscenario van 1,5% landelijke groei te berekenen. Dit tussenscenario is nadrukkelijk geen ''middenscenario''[17]. De optie van een tussenscenario biedt beleidsmatig meer keuze. De prognose van de ruimtevraag en het tussenscenario bedraagt 27,2 hectare per jaar. Dat komt neer op een ruimtevraag van 300 hectare voor de periode 2019-2030.

Tabel 1 Prognose ruimtevraag regio Arnhem-Nijmegen 2019-2030

Scenario	Jaarlijks 2019-2030 (gemiddeld)	Totaal 2019-2030
Laag	19 ha	213 ha
Tussen	*27,2 ha*	*300 ha*
Hoog	33,5 ha	369 ha

3.9.2 Kwalitatieve verdieping van de ruimtevraag: werkmilieus

Regionale afspraken over het bedrijventerreinenbeleid leiden veelal tot een discussie over hectaren (in kwantitatieve zin). Bedrijventerreinen zijn echter dikwijls niet met elkaar te vergelijken. Het is daarom belangrijk zowel vraag als aanbod ook te analyseren op basis van kwaliteiten. Om dit te bewerkstelligen heeft Ecorys een methodiek ontwikkeld die vraag en aanbod indeelt in werkmilieus.

De toedeling van vraag en aanbod in werkmilieus levert inzicht op in het type ruimtevraag en de bijbehorende vestigingseisen van de ruimtevrager. Door vraag en aanbod op werkmilieu-niveau met elkaar te matchen, krijgt een vraag-aanbodconfrontatie meer waarde. Hiermee wordt immers

[14] Ecorys (2019) Langjarige bedrijventerreinprognose provincie Gelderland 2019-2030 met een doorkijk naar 2050
[15] CPB/PBL (2015) Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving. Nederland in 2030 en 2050: twee referentiescenario's, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving/Centraal Planbureau.
[16] Ecorys (2019) Langjarige bedrijventerreinprognose provincie Gelderland 2019-2030 met een doorkijk naar 2050
[17] De landelijk groeiscenario's worden middels een zogenoemde shift-and-share-analyse vertaald naar regionale groeiscenario's. Om deze reden ligt de uitkomst van het tussenscenario niet precies in het midden tussen scenario Laag en Hoog, maar neigt deze meer naar scenario Hoog. Dit betekent dat de regio Arnhem-Nijmegen een gunstige economische structuur heeft en opzichte van de landelijke economische structuur.

zichtbaar voor welke doelgroep en in welk marktgebied vraag en aanbod al dan niet in evenwicht zijn.

Op basis van meerdere landelijke onderzoeken zijn een achttal werkmilieus geïdentificeerd. We onderscheiden de volgende werkmilieus:

- Klassiek-gemengd;
- Agrifood (agrifood/agrologistiek);
- Logistiek;
- (Maak)industrieel;
- Hoogwaardig/ kantoren;
- Stedelijk interactiemilieu;
- Maritiem;
- Campus.

Voor meer informatie verwijzen we weer naar de rapportage over de langjarige prognose van de ruimtevraag naar bedrijventerreinen in de provincie Gelderland.

In Figuur 8 is de geprognosticeerde ruimtevraag voor de periode 2019-2030 voor scenario Hoog, Laag en het tussenscenario verdeeld over de werkmilieus. Hieruit valt op te maken dat het klassiek, kleinschalig werkmilieu (met name, maar niet alleen lokale bedrijventerreinen) en de logistiek de grootste ruimtevragers zijn.

Figuur 8 Prognose ruimtevraag naar werkmilieus 2019-2030

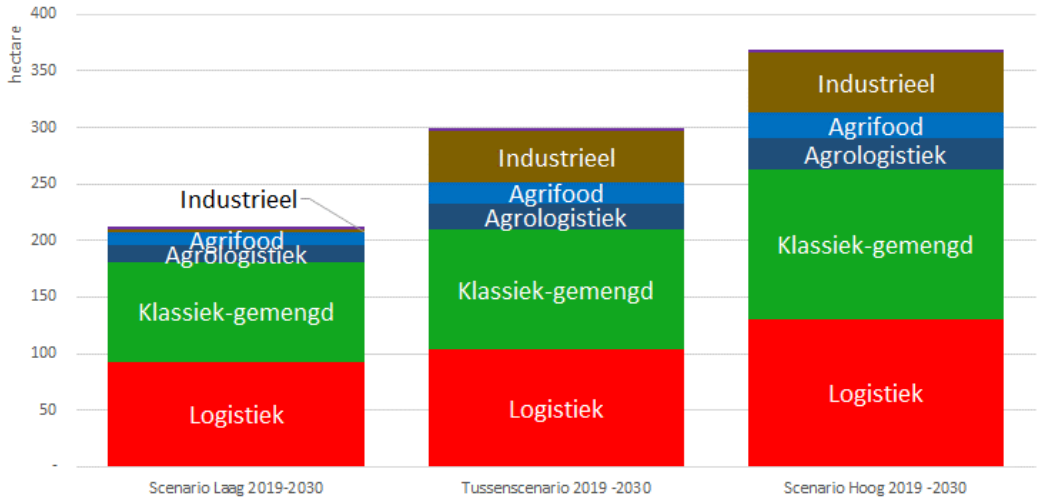

De prognose van de ruimtevraag voor logistieke bedrijventerreinen omvat ook, maar niet per definitie alle, ruimtevraag naar XXL-logistiek[18]. Het agricluster, opgesplitst in agrifood en agrologistiek, en het industrieel werkmilieu zijn de andere twee grote ruimtevragers.

De ruimtevraag naar bedrijventerreinen van het hoogwaardig werkmilieu is beperkt. Dit heeft ermee te maken dat de regio voldoende ruimte beschikbaar heeft op andere kantoorlocaties. Wat verder opvalt is dat de ruimtevraag van het industrieel werkmilieu in scenario Laag bijna nihil is. Het verschil met het tussenscenario en scenario Hoog valt te verklaren door de automatisering die in

[18] De vraagraming gaat in de basis uit van economische groei (werkgelegenheid/ toegevoegde waarde) en als gevolg daarvan de uitbreidingsvraag van de op dit moment gevestigde bedrijven. De ontwikkeling van de werkgelegenheid en toegevoegde waarde in de afgelopen jaren (dus ontwikkeling van gevestigde bedrijven én de vestiging van nieuwe bedrijven) speelt mee in de vertaling van landelijke naar regionale scenario's (de shift-and-share-analyse).

In principe maakt alles wat vanuit economische ontwikkeling, dus ook nieuwe vestigingen, te ramen valt dus onderdeel uit van de vraagraming. De ruimtevraag van hele grote, incidentele bedrijven/ontwikkelaars (de zogenoemde 'witte raven') maakt echter geen onderdeel uit van ons model.

Dit betekent dat het mogelijk is dat, als gevolg van beleid/acquisitie-inspanningen, de ruimtebehoefte hoger uitvalt. Beleid kan er natuurlijk ook voor zorgen dat, als het ertoe leidt dat er geen grootschalige kavels beschikbaar zijn, de ruimtebehoefte van die 'witte raven' niet manifest wordt.

scenario Laag beperkt is in vergelijking met de andere scenario's. Bij een dalende beroepsbevolking wordt de productie in dit scenario's beperkt geautomatiseerd voorgezet.

3.9.3 *Vraag vs. aanbod per werkmilieu*

Omdat scenario Laag in grote lijnen overeenkomt met de huidige RPW-raming, is beleidsmatig de keuze gemaakt vraag en aanbod alleen voor het tussenscenario en scenario Hoog in beeld te brengen. In Figuur 9 is voor het tussenscenario te zien dat voor de meeste werkmilieus er de eerste 5 jaar voldoende aanbod is. Voor de periode tot 2030 is dit echter niet voldoende aanbod om aan de ruimtebehoefte te voldoen.

Enkel voor het hoogwaardig/kantoren werkmilieu is er een klein overschot. Bovendien kent het werkmilieu campus een aanbod van circa 20 hectare. De vraag naar het werkmilieu campus is echter niet geraamd in deze prognose. Vanwege het bijzondere karakter en uitgebreide verzorgingsgebied is voor campussen een aparte ramingsmethode van toepassing.

Verder is de vraag naar logistiek circa 49 hectare hoger dan het aanbod en de vraag naar klassiek – gemengd circa 26 hectare hoger. Voor agrifood is de vraag circa 31 hectare hoger en (maak)industrieel heeft een ruimtebehoefte die ongeveer 15 hectare groter is.

Figuur 9 Vraag vs. aanbod per werkmilieu tussenscenario 2019-2030

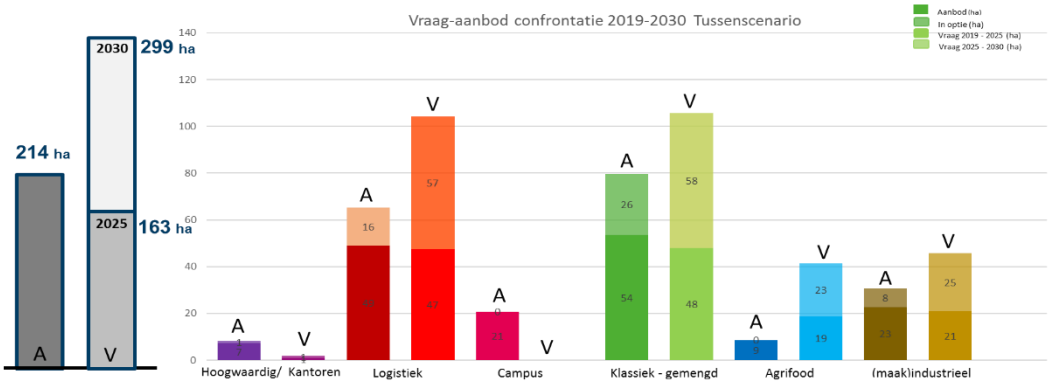

In scenario Hoog (Figuur 10) ligt de ruimtevraag per werkmilieu logischerwijs hoger dan in het tussenscenario. Dit betekent dat zich in scenario Hoog op nog kortere termijn een ruimtetekort manifesteert.

Figuur 10 Vraag vs. aanbod per werkmilieu scenario Hoog 2019-2030

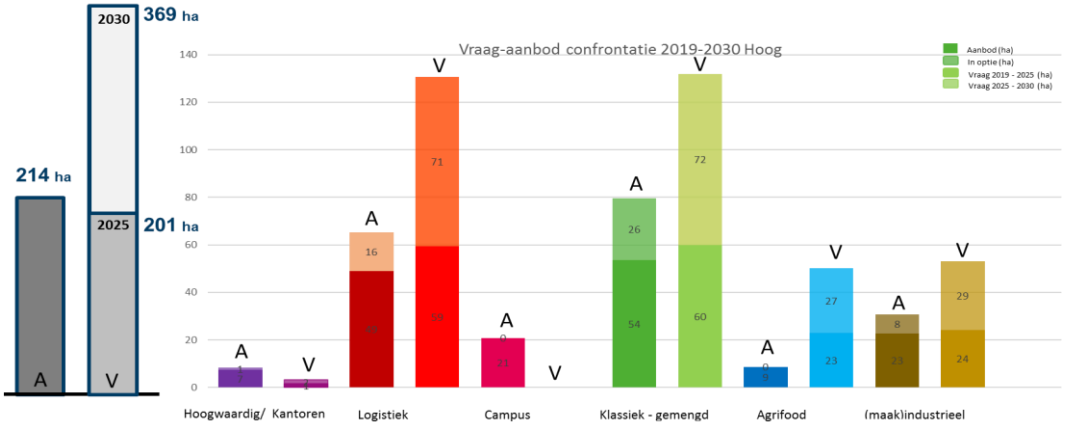

3.10 Conclusies en aanbevelingen

3.10.1 Conclusies

- In de afgelopen monitoringsperiode heeft veel uitgifte van bedrijventerrein plaatsgevonden.
- Een groot gedeelte hiervan komt voor rekening van het logistiek werkmilieu, maar ook het klassiek-gemengd en (maak)industrieel werkmilieu hebben in diezelfde periode een aanzienlijke uitgifte gezien.
- In veel gemeenten is heden minder lokaal aanbod beschikbaar dan volgens het ‘mandje’, dat in het RPW is afgesproken, is toegestaan. Dit betekent dat in veel gemeenten (zo goed als) geen sprake meer is van een overaanbod en dat enkele gemeenten zelfs op zoek kunnen naar uitbreidingsmogelijkheden.
- De uitgifte op regionale bedrijventerreinen heeft voor het grootste gedeelte plaatsgevonden op ‘groene’ terreinen. Een groter deel dan gedurende de vorige monitoringsperiode is echter ook uitgegeven op voorzienbaar gestelde terreinen (rood/oranje).
- Op bedrijventerreinen ten behoeve van XXL-logistiek is op dit moment in zijn totaliteit nog voldoende ruimte beschikbaar. In de knoop EMZ komt, dankzij de uitgiften op DocksNLD en 7Poort, het einde van het aanbod echter wel snel in zicht. Eventuele uitbreidingsplannen zijn afhankelijk van beleidsmatige keuzes die gemaakt worden aangaande het faciliteren van XXL-logistiek en de ontwikkelingen in het stikstof-debat. Dit laatste geldt overigens in het algemeen voor ontwikkelingen in de buurt van Natura2000-gebieden.
- In de situatie op watergebonden bedrijventerreinen is in de periode juni 2018-juni 2019 geen verandering opgetreden. Er is ook nu geen watergebonden ruimte beschikbaar. In het vervolgonderzoek naar aanleiding van de vorige monitoring, zijn enkele (her)ontwikkelingslocaties aangewezen die dit knelpunt kunnen oplossen.
- Beleidsprioritaire bedrijventerreinen: Ook hier hebben zich geen wijzigingen voorgedaan ten opzichte van de situatie in juni 2018. De conclusies en aanbevelingen van destijds blijven daarom gehandhaafd.
- De nieuwe prognose van de ruimtebehoefte op bedrijventerreinen in de provincie Gelderland kan leiden tot een andere kijk op het bedrijventerreinenbeleid in de regio. Waar scenario Laag vergelijkbaar is met het huidige RPW-scenario, is de prognose volgens scenario Hoog aanzienlijk hoger. Daarnaast is beleidsmatig de keuze gemaakt een tussenscenario te laten doorrekenen. Ook dit tussenscenario geeft aanleiding de afspraken in het RPW te herzien.

3.10.2 Aanbevelingen

De bevindingen en conclusies van de monitoring over de periode juni 2018-juni 2019 leiden tot de volgende aanbevelingen:

- Hanteer voor een volgende RPW-periode de nieuwe WLO-als maatstaf voor de match tussen vraag en aanbod. Ecorys adviseert hiervoor het tussenscenario aan te houden.
- Heroverweeg de voorzienbaarheidsprocedure(s) voor bedrijventerreinen. Ecorys adviseert terreinen die voorzienbaar zijn gesteld waar mogelijk in te zetten voor werkmilieus waar vraag naar is. Dit brengt mogelijk investeringen met zich mee.
- Het doel is nog steeds het bieden van kwalitatief goede bedrijventerreinen op de juiste plek. Verlies deze doelstelling niet uit het hoofd. Dit kan nog steeds betekenen dat op de ene plek ruimte geschrapt moet worden om op een andere plek nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken.
- Overweeg een nieuw RPW-traject. Hierbij dient aandacht gegeven te worden aan toekomstgerichte ontwikkelingen en kwalitatief goede terreinen, niet meer alleen op het schrappen van overaanbod.
- Start met de (her)ontwikkeling nieuwe watergebonden terreinen. Ecorys adviseert om hiervoor in eerste instantie IPKW in Arnhem en ENGIE in Nijmegen aan te wijzen.

- Indien provincie en regio XXL logistiek wenselijk vindt, adviseert Ecorys om een ontwikkelstrategie op te stellen om nieuwe locaties gereed te maken voor de toekomst (met name voor de Knoop EMZ).

4 Monitor kantoorlocaties

4.1 Inleiding

In de monitoring (2018) van het RPW[19] wordt met betrekking tot kantoren in de regio Arnhem-Nijmegen geconstateerd dat ondanks een afname er in de regio nog steeds sprake is van een kwantitatieve (tekort en/of overaanbod) en een kwalitatieve (voldoet niet aan de vestigingseisen) mismatch. Het overaanbod en de kwalitatieve mismatch manifesteert zich voornamelijk op bedrijventerreinen en kantorenparken, omdat op basis van de trends en ontwikkelingen op de kantorenmarkt wordt verwacht dat de ruimtevraag naar kantoren zich voor een groot deel concentreert op de centrum- & stationsgebieden in Arnhem en Nijmegen. Op deze locaties is het geschikt aanbod echter beperkt[20]. Het beschikbare aanbod ligt voornamelijk op andere locaties, zoals kantorenparken, bedrijventerreinen en ook op informele werklocaties, zoals woonwijken en buitengebied, en voldoet, zoals aangegeven, niet altijd aan de gevraagde kwaliteiten. In het RPW zijn regionale afspraken vastgelegd om deze mismatch tussen vraag en aanbod naar kantoren op centrumlocaties, kantorenparken en bedrijventerreinen aan te pakken.

Vanuit het perspectief van de ladder voor duurzame verstedelijking is het wenselijk om de kwantitatieve mismatch te verkleinen en de kwalitatieve mismatch op te lossen, zodat er voldoende aanbod en/of ontwikkelruimte beschikbaar blijft op die locaties waar de marktvraag zich voordoet. In het RPW is daarom bepaald dat een totaalopgave aan kantoorlocaties voorzienbaar gesteld moet worden. Meer specifiek wordt geconcludeerd dat:

- Centrum- en stationslocaties het meest toekomstbestendig en gewild zijn.
- Het courante aanbod niet op de juiste plek ligt, namelijk een tekort op centrum- en stationslocaties en een overschot op andere locaties.
- Ingrijpen op kantorenparken en bedrijventerreinen daarom nodig is.
- Er buiten de kantorenconcentraties ook veel aanbod is en slechts een beperkte vraag.

In het RPW is daarom afgesproken dat de gebieden rondom Arnhem Centraal en Nijmegen Centraal aangewezen worden als ontwikkellocaties voor kantoren. Op de overige locaties wordt ingezet op reductie van het (plan)aanbod. In dit hoofdstuk wordt nagegaan of de ontwikkelingen van de afgelopen jaren aanleiding geven de gemaakte afspraken over de kantoorlocaties te herzien. Hierbij wordt afzonderlijk ingezoomd op de ontwikkelingen op de centrumlocaties, kantorenparken en bedrijventerreinen.

Vraagraming

De bouwstenenrapportage kantoren[21], waarop de afspraken in het RPW zijn gebaseerd, is opgesteld aan de hand van een vraagraming op basis van het TM-scenario. Omdat er inmiddels nieuwe scenario's beschikbaar zijn waarop vraagramingen gebaseerd worden[22], hebben we naast de monitoring tevens een nieuwe vraagraming uitgevoerd. De vraagraming op basis van de nieuwe WLO-scenario's Laag en Hoog wordt in deze notitie vergeleken met de vraagraming op basis van het TM-scenario. Op die manier brengen we in kaart wat de mogelijke beleidsmatige consequenties zijn doen de nieuwe scenario's gehanteerd worden en wat daarvan de invloed is op de in het RPW vastgestelde afspraken.

---

19 Ecorys (2018), *Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen*

20 Ecorys (2019), *De kantorenmarkt op centraal stationslocaties in de region Arnhem-Nijmegen*

21 Ecorys (2016), *Bouwstenenrapport Herijking Regionaal Programma Werklocaties – Onderdeel kantoren*

22 CPB/PBL (2015), Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving. Nederland in 2030 en 2050: twee referentiescenario's,

Actualiteit cijfers

Voor aanvang van de monitoring van de verschillende locaties moet een kanttekening worden geplaatst bij de cijfers: de cijfers van Nijmegen zijn actueel (1 juni 2019). De meest actuele cijfers van de gemeente Arnhem dateren van 1 januari 2019.

4.2 Kantoren op centrumlocaties

In deze paragraaf behandelen we het kantooraanbod op de CS/centrumlocaties van Arnhem en Nijmegen. Hierbij benadrukken we dat het gebied, dat we aanduiden met centrum-/CS-locaties, een groter gebied betreft dat het gebied dat we hebben onderzocht in het onderzoek naar mogelijkheden voor kantoren op de CS-locaties van Arnhem en Nijmegen[23]. Daar gaat het om de gebieden binnen 12 minuten loopafstand van de CS-locaties, terwijl in dit rapport ook het complete stadscentrum wordt meegenomen. De cijfers in beide rapportages zijn daarom niet een-op-een vergelijkbaar.

We starten de monitoring van de verschillende typen kantoorlocaties steeds met een overzicht van de situatie in de jaren 2016 en 2018[24].

Situatie 2016

In 2016 bedroeg het totale aanbod op de centrumlocaties circa 80.000m2, waarvan ongeveer 53.000m2 onbebouwd dan wel courant was. De verwachte ruimtevraag naar kantoren op centrumlocaties bedroeg ruim 62.000m2, hetgeen meer is dan het onbebouwde en courante aanbod. Hieruit blijkt dat er destijds sprake was van een kwalitatieve mismatch.

Situatie 2018

Gedurende de periode medio 2016-medio 2018 monitoring heeft door een functiewijziging van onbebouwd kantorenaanbod naar wonen een sterke daling plaatsgevonden in het areaal onbebouwd aanbod rondom Arnhem Centraal naar 9.800 m^2. Ook courant en incourant aanbod zijn toen afgenomen, naar respectievelijk 8.000 m^2 en 16.900 m^2.

Op de centrumlocaties in Nijmegen was in 2018 met 2.700 m^2 nauwelijks nog beschikbaar courant aanbod. Door herontwikkeling van Metterswane zou vanaf begin 2019 nog 4.000 m^2 nieuwe kantoren ontwikkeld worden. Deze meters zijn opgenomen in het onbebouwd aanbod, omdat het bestaande pand eerst gesloopt wordt alvorens er nieuwe ontwikkeling plaatsvindt. In totaal resteerde in 2018 op centrumlocaties 24.500 m^2 onbebouwd en courant aanbod ten opzichte van een geraamde ruimtevraag van ruim 62.000 m^2.

Tabel 2 Kantorenaanbod op centrumlocaties 2018

		Onbebouwd (m^2)	Incourant (m^2)	Courant (m^2)
Arnhem CS/Centrum	Centrumlocatie	9.800	16.900	8.000
Nijmegen CS/Centrum	Centrumlocatie	4.000	0	2.700
Totaal		**13.800**	**16.900**	**10.700**
		41.400m^2		

Het tekort aan geschikt aanbod op centrumlocaties dat in 2016 werd geconstateerd was in 2018 nog steeds aan de orde en zelfs groter geworden.

[23] Ecorys (2019), *De kantorenmarkt op centraal stationslocaties in de region Arnhem-Nijmegen*
[24] Ecorys (2018), *Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen*

Situatie 2019

De actuele situatie van het kantooraanbod is weergegeven in Tabel 3. In vergelijking met de situatie in 2018 is het onbebouwde aanbod in Arnhem van 9.800 m^2 afgenomen tot 8.000 m^2. Ook het courante en incourante aanbod in Arnhem is afgenomen, respectievelijk van 16.900 m^2 naar 3.000 m^2 en van 8.000 m^2 naar 2.800 m^2. In Nijmegen is het onbebouwd aanbod gelijk gebleven. Verder is er geen incourant aanbod meer aanwezig, en is het courante aanbod licht gestegen van 0 m^2 naar 1.900 m^2.

Tabel 3 Kantorenaanbod op centrumlocaties 2019

		Onbebouwd (m^2)	Incourant (m^2)	Courant (m^2)
Arnhem CS/Centrum	Centrumlocatie	8.000	2.800	3.000
Nijmegen CS/Centrum	Centrumlocatie	4.000	0	1.900
Totaal		**12.000**	**2.800**	**4.900**
		19.700 m^2		

Elst Centraal is een overig plan van 5.000 m2 bvo in Overbetuwe. Hoewel het hier eveneens een centrumlocatie betreft, is het niet te vergelijken met de centrumlocaties Arnhem en Nijmegen. De bereikbaarheid is weliswaar goed te noemen, maar het stedelijk voorzieningenniveau en de uitstraling zijn van een andere orde dan de stadscentra van Arnhem en Nijmegen. Waar de centrumlocaties in Arnhem en Nijmegen naast lokale en regionale gebruikers ook nationale en internationale kantoorgebruikers aantrekt zal Elst Centraal naar verwachting eerder lokale en regionaal georiënteerde kantoorgebruikers bedienen.

Vraagraming

De in 2016 en 2018 gebruikte vraagraming is gebaseerd op het TM-scenario. In opdracht van het IOW is in 2019 een herijking uitgevoerd van die vraagraming. Vanwege het beschikbaar komen van nieuwe scenarios, is de nieuwe vraagraming niet langer gebaseerd op het TM-scenario, maar op de bandbreedte tussen WLO-scenario Laag en Hoog.

Hierbij is het WLO-scenario Laag vergelijkbaar met het TM-scenario. Uit het scenario Laag komt een gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag van circa 8.000m^2, tegen een in 2016 gehanteerde gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag van 6.200 m^2. In scenario Hoog bedraagt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag ruim 13.000 m^2.

Bevindingen centrumlocaties

Het totaal aanbod is in alle drie de categorieën (onbebouwd, courant en incourant) vanaf 2018 verder afgenomen. Daarnaast komt uit de nieuwe vraagraming een vraag van 78.000-118.000 m^2, welke groter is dan de gehanteerde vraag in 2016 en 2018. Hieruit kan geconcludeerd worden dat voor zowel Arnhem als Nijmegen de in 2018 vastgestelde mismatch in 2019 nog grotere proporties heeft aangenomen. De mismatch blijft de tussen 2016 en 2018 ingezette trend volgen. Een positieve noot in dit verhaal is dat er met name rondom Nijmegen CS voldoende potentiele (her)ontwikkelingsmogelijkheden zijn om de vraag te kunnen faciliteren. Met name in Arnhem ontbreekt het aan deze potentie (voor meer informatie verwijzen we naar de rapportage over de CS-locaties in Arnhem en Nijmegen)[25].

[25] Ecorys (2019) De kantorenmarkt op centraal stationslocaties in de regio Arnhem Nijmegen.

4.3 Kantoren op kantorenparken

In deze paragraaf ligt de focus op het kantooraanbod op kantorenparken in de regio Arnhem-Nijmegen. De gegevens voor de jaren 2016 en 2018 zijn samengevat overgenomen uit de vorige monitoring[26].

Situatie 2016

In 2016 overtrof het courante aanbod de vraag. Bovendien was er sprake van incourant aanbod. Om die reden is destijds voor kantorenparken als gezamenlijke doelstelling ingezet op het concentreren van de kantorenvolumes op de meest toekomstbestendige locaties: Velperweg en Arnhems Buiten in Arnhem en Brabantse Poort en Heyendaal in Nijmegen. Daarnaast is toen ruimte geboden aan het plan Lent van 5.000m2 ten behoeve van de versterking van het lokale vestigingsklimaat in de Waalsprong.

Situatie 2018

Ten opzichte van 2016 hebben er tot 2018 geen grote wijzigingen plaatsgevonden op de kantorenparken. Aangezien er geen onbebouwd aanbod beschikbaar was op kantorenparken hebben we het over de bestaande vastgoedvoorraad. Inclusief het minder geschikte aanbod was op de meest toekomstbestendige kantorenparken sprake van een licht overaanbod (34.000m2 t.o.v. 25.900m2 ruimtevraag voor de aangewezen toekomstbestendige kantorenparken. Verder was op de overige kantorenparken nog altijd sprake van een overaanbod.

Er werd kortom geconstateerd dat er voldoende courant aanbod is op kantorenparken, maar tegelijkertijd dat er een overschot is aan incourant aanbod.

Situatie 2019

Ten opzichte van 2018 is het courante aanbod op alle kantorenparken fors afgenomen. Op de toekomstbestendige terreinen is het courante aanbod van 20.700 m^2 in 2018 gedaald naar 8.000 m^2 in 2019. De Brabantse Poort heeft hier het grootste aandeel in, hier is het courante aanbod gedaald van 14.000 m^2 naar 4.400 m^2. Op de overige terreinen is het courante aanbod tussen juni 2018 en juni 2019 gedaald van 27.000 m^2 naar 14.800 m^2.

Het totale incourante aanbod is in 2019 maar licht afgenomen, van 44.700 m^2 naar 40.500 m^2. Als dit echter wordt uitgesplitst naar de toekomstbestendige en de overige locaties wordt een ander verhaal zichtbaar. Op de toekomstbestendige locaties is de incourante voorraad ruim gehalveerd, met een nu nog overgebleven voorraad van circa 7.000 m^2. Deze afname heeft zicht grotendeels op de Brabantse Poort in Nijmegen en Velperweg in Arnhem afgespeeld. Op de overige locaties is het incourante aanbod juist met 3.000 m^2 gestegen, naar een totaal van 33.500 m^2. Hier moet de kanttekening bij worden geplaatst dat er op Kronenburg concrete plannen zijn voor de transformatie van bijna 26.000 m^2 kantoorruimte naar wonen. Naar verwachting zal dus op korte termijn de incourante voorraad op de overige locaties op hetzelfde niveau zitten als op de toekomstbestendige locaties.

In 2018 was er geen onbebouwd aanbod op de kantorenparken aanwezig. In 2019 is dit wel aanwezig op Nijmegen Lent (5.000 m2) en de Brabantse Poort (8.000 m^2). Op Nijmegen Lent is dit onbebouwde aanbod het resultaat van het plan Lent uit 2016, met als doel het versterken van het lokale vestigingsklimaat in de Waalsprong. De 8.000 m^2 op de Brabantse Poort komt voort uit de planologische mogelijkheden voor kantoren aan de Wijchenseweg, rondom station Dukenburg.

[26] Ecorys (2018), *Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen*

Vraagraming

De in 2016 en 2018 gebruikte vraagraming is gebaseerd op het TM-scenario. In opdracht van het IOW is in 2019 een herijking uitgevoerd van die vraagraming. Vanwege het beschikbaar komen van nieuwe scenarios, is de nieuwe vraagraming niet langer gebaseerd op het TM-scenario, maar op de bandbreedte tussen WLO-scenario Laag en Hoog.

Uit het scenario Laag komt een gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag van circa 6.000m^2, tegen een in 2016 gehanteerde jaarlijkse ruimtevraag van ongeveer 2.600m^2. In scenario Hoog bedraagt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag vraag ruim 9.000 m^2.

Bevindingen kantorenparken

Door de ontwikkelingen tussen 2018 en 2019 is er op de toekomstbestendige terreinen een tekort aan aanbod (zowel geschikt als minder geschikt) tot stand gekomen. Er wordt een vraag van 36.000 m^2 verwacht, terwijl het aanbod op de toekomstbestendige kantorenparken 23.000 m^2 bedraagt, waarvan 7.000 m^2 incourant is.

Daarnaast is op de overige kantorenparken nog altijd te veel aanbod aanwezig. Na afronding van de transformatie van 26.000 m^2 incourant aanbod op Kronenburg, zal het resterende overaanbod op de overige kantorenparken voor circa 2/3 uit courant aanbod bestaan.

4.4 Kantoren op bedrijventerreinen

In deze paragraaf ligt de focus op het kantooraanbod op bedrijventerreinen in de regio Arnhem-Nijmegen. De gegevens voor de jaren 2016 en 2018 zijn samengevat overgenomen uit de vorige monitoring[27].

Situatie 2016

Op de bedrijventerreinen IJsseloord II (Arnhem), Mercurion (Zevenaar) en de Hes West (Renkum) is in 2016 een ruim overaanbod geconstateerd van in totaal ruim 163.000 m^2. Daartegenover staat een vraag van slechts 5.200 m^2.

Op de bedrijventerreinen IJsseloord II (Arnhem) en Mercurion (Zevenaar) is het courant beschikbare kantorenaanbod ruim voldoende om in de toekomstige vraag van 5.200m2 te voorzien. Het zijn beide locaties met toekomstperspectief, maar het aanwezige aanbod staat niet in verhouding tot de ruimtevraag. besloten voor IJsseloord II het onbebouwde kantooraanbod van 80.000 m^2 terug te brengen naar 10.000 m^2 en om de kantoorfunctie voor onbebouwd aanbod op Mercurion te schrappen. Voor de Hes-West is besloten om deze niet meer in het RPW op te nemen als toekomstige kantoorlocatie met een regionale functie.

Situatie 2018

Ten opzichte van 2016 was in 2018 het onbebouwd kantorenaanbod op de bedrijventerreinen afgenomen. Op de drie terreinen was voor ruim 90.000 m^2 onbebouwd aanbod geschrapt. Daarnaast vonden er op de Hes-West woningbouwontwikkelingen plaats, waarbij ook het incourante aanbod (circa 23.000 m^2) wordt getransformeerd.

Op IJsseloord II resteerde conform de afspraken met de provincie nog 10.000 m^2 onbebouwd aanbod. In totaal was er op de bedrijventerreinen samen nog ruim 60.000 m^2 aan aanbod in bestaande panden, waarvan circa 40% courant aanbod was. Met de ruimtevraag van circa 5.200 m^2 was er dus nog steeds sprake van een overaanbod (in de bestaande vastgoedvoorraad). Dit ondanks de al forse deprogrammering van onbebouwd aanbod.

[27] Ecorys (2018), *Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen*

Situatie 2019

Het courante aanbod van kantoren op bedrijventerreinen kent in 2019 een kleine afname (1.700 m^2) ten opzichte van 2018. Deze afname heeft voornamelijk plaatsgevonden op IJsseloord II. Het totale courante aanbod bedraagt nu 24.600 m^2, waarvan 20.300 m^2 op IJsseloord II in Arnhem ligt.

In 2019 is er nog 8.400 m^2 incourant aanbod op de bedrijventerreinen aanwezig. Ten opzichte van 2018 is dit een afname van ruim 29.100 m^2. Deze afname is grotendeels tot stand gekomen door de woningbouwontwikkelingen op de Hes-West (23.000 m^2 incourant aanbod naar wonen getransformeerd). Daarnaast is er nog ruim 6.000 m^2 incourant aanbod op De Goffert/Novio Tech campus verdwenen. Dit voormalig incourante aanbod betrof ruimten in 1 gebouw (52 degrees). Dit gebouw was ondanks de incourante stempel wel kwalitatief geschikt voor opname door de markt[28]. Deze 6.000 m^2 is nu uitgegeven.

Het onbebouwde aanbod is afgenomen van 18.000 m^2 in 2018 naar 10.000 m^2 in 2019. De afname van 8.000 m^2 is volledig tot stand gekomen door de functiewijziging op Mercurion. De overgebleven 10.000 m^2 onbebouwd aanbod ligt volledig op IJsseloord II.

Vraagraming

De in 2016 en 2018 gebruikte vraagraming is gebaseerd op het TM-scenario. In opdracht van het IOW is in 2019 een herijking uitgevoerd van die vraagraming. Vanwege het beschikbaar komen van nieuwe scenario's, is de nieuwe vraagraming niet langer gebaseerd op het TM-scenario, maar op de bandbreedte tussen WLO-scenario Laag en Hoog.

Hierbij is het WLO-scenario Laag vergelijkbaar met het TM-scenario. Uit scenario Laag komt een gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag van circa 1.200m^2, tegen een in 2016 gehanteerde gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag van 520 m^2. In scenario Hoog bedraagt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag ruim 1.800 m^2.

Bevindingen kantoren op bedrijventerreinen

In totaal is er in 2019 een kantorenaanbod (geschikt en minder geschikt) van 32.900 m^2 op de bedrijventerreinen. Dit is een afname van bijna 50.000 m^2 ten opzichte van 2018. Vergelijkend met de geraamde vraag van 6.000-9.000 m^2 voor de periode 2019-2025 blijkt er echter nog steeds een ruim overaanbod aanwezig te zijn. Van de nog beschikbare ruimte ligt circa 32.300 m^2 op IJsseloord II, waarvan ruim 30.000 m^2 onbebouwd dan wel courant is.

4.5 Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

Kantoren op centrumlocaties

- Op de centrumlocaties in Arnhem en Nijmegen is een mismatch tussen beschikbaar aanbod en de verwachte toekomstige vraag. Op dit moment is op deze locaties onvoldoende geschikt en beschikbaar aanbod om in de ruimtevraag tot en met 2025 te kunnen voorzien. Deze mismatch werd ook in 2016 en 2018 geconstateerd, maar is sinds 2018 nog weer groter geworden. Dit ondanks het feit dat deze locaties als meest toekomstbestendig zijn beoordeeld voor kantorenaanbod.

[28] Ecorys (2016), *Bouwstenenrapport Herijking Regionaal Programma Werklocaties*

Kantoren op kantorenparken

- Op de toekomstbestendige kantorenparken, die zijn aangemerkt als concentratielocaties voor kantoren op kantorenparken, is per juni 2019 een klein aanbodtekort geconstateerd (van courant en incourant).
- Daarnaast is op de overige kantorenparken nog altijd een overaanbod aanwezig (van zowel courant als incourant aanbod). Hier staat wel nog een grote transformatie van incourant aanbod op de rol.

Kantoren op bedrijventerreinen

- Voor kantoren op bedrijventerreinen worden de afspraken die in het RPW gemaakt zijn omtrent de onbebouwde kantoorlocaties nageleefd:
  - Onbebouwd aanbod IJsseloord II is max. 10.000m2;
  - De Hes West is niet meer meegenomen als toekomstige kantoorlocatie;
  - De functie kantoren is geschrapt op Mercurion (gemeente Zevenaar).
- Desondanks is er in het bestaand vastgoed nog altijd sprake van een overaanbod.

Aanbevelingen

- Met het doel het tekort aan kantorenaanbod op centrum en CS-locaties te verminderen, adviseren we geen kantoorruimtes meer te transformeren. Op deze locaties liggen juist kansen voor kantoren[29].

- Voor een gezond marktevenwicht voor kantoren op de meest toekomstbestendige kantorenparken adviseren we, met het oog op de langere termijn, aanvullend onderzoek uit te voeren naar de mogelijkheden om door herontwikkeling en/of op nieuwe locaties kantorenaanbod toe te voegen.

- Voor de overige kantorenparken adviseren we om te onderzoeken wat een kansrijke nieuwe bestemming kan zijn voor het te transformeren kantorenaanbod.

- Voor kantoren op bedrijventerreinen adviseren we te onderzoeken wat een kansrijke nieuwe bestemming kan zijn voor te transformeren (incourant) kantorenaanbod.

[29] Ecorys (2019), *De kantorenmarkt op centraal stationslocaties in de regio Arnhem-Nijmegen*

5 Monitor PDV-locaties

5.1 Inleiding

In de monitoring van het RPW in 2018[30] is geconcludeerd dat er in de periode april 2016- juni 2018 geen ontwikkelingen hebben plaatsgevonden die aanleiding geven tot wijzigingen ten aanzien van de afspraken die in het RPW zijn vastgelegd. In het bouwstenenrapport PDV/GDV, dat de basis vormt voor de afspraken in het RPW, wordt geconstateerd dat er sprake is van:

- Een forse kwantitatieve overprogrammering van de planvoorraad voor nieuwe perifere detailhandel.
- De kwaliteit van het aanbod van een aantal locaties onvoldoende is en niet aansluit bij de kwaliteiten die de markt vraagt.
- Bestemmingsplannen in een aantal gevallen ruimte bieden voor nieuwe detailhandels-ontwikkelingen die in strijd zijn met eerder gemaakte afspraken. Deze afwijkingsmogelijkheden leiden tot een toename van reeds bestaand overaanbod, of concurrentie met centrumgebieden, stadsdeelcentra en wijken buurtcentra.

Het aanbod op PDV-locaties is ingedeeld in de drie deelregio's Noord, Midden en Zuid. Daarbinnen wordt onderscheid gemaakt naar concentratielocaties en overige winkellocaties. De concentratie-locaties zijn grote, kwalitatief goede PDV/GDV-locaties die in het RPD (Regionaal Programma Detailhandel) 2013 zijn benoemd. Overige winkellocaties hebben betrekking op locaties, zoals bedrijventerreinen, waar middels een afwijkingsmogelijkheid perifere detailhandel wordt toegestaan.

Om de overprogrammering op PDV-locaties te verminderen is in het RPW middels een 3-stappenplan afgesproken dat:

1. zachte plannen geen doorgang vinden;
2. regionaal de afspraak gemaakt wordt dat afwijkingsmogelijkheden in bestemmingsplannen niet gebruikt worden;
3. de harde planvoorraad in evenwicht gebracht wordt.

In dit hoofdstuk wordt nagegaan of de ontwikkelingen in het afgelopen jaar aanleiding geven de gemaakte afspraken over de PDV-locaties te herzien. Hierbij wordt afzonderlijk ingezoomd op de ontwikkelingen op de concentratielocaties en overige winkellocaties in drie verschillende deelregio's.

Actualisatie bouwstenenrapportage

De regionale afspraken die in het RPW aangaande PDV-locaties zijn vastgelegd, zijn gebaseerd op de vraag-aanbodconfrontatie uit het bouwstenenrapport PDV/GDV uit 2017[31]. Ter actualisatie van de onderzoeksgegevens is in 2019 een nieuwe confrontatie van vraag en aanbod op PDV-locaties uitgevoerd. De uitkomsten daarvan vormen mede de basis voor dit hoofdstuk. Voor meer achtergrond verwijzen we naar de bouwstenenrapportage PDV/GDV 2019[32].

30 Ecorys (2018), *Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen*

31 Ecorys (2017), *Bouwstenenrapport Herijking Regionaal Programma Werklocatie - Marktruimte (vraag) en planvoorraad (aanbod) PDV/GDV-branches 2015-2020*

32 Ecorys (2019), *Bouwstenenrapport Herijking Regionaal Programma Werklocatie - Marktruimte (vraag) en planvoorraad (aanbod) PDV/GDV-branches 2019-2025*

5.2 Ontwikkelingen in de monitoringsperiode

In deze paragraaf bespreken we de ontwikkelingen op de perifere detailhandelsmarkt in de regio Arnhem-Nijmegen. We starten de monitoring van de detailhandelslocaties met een overzicht van de situatie in de jaren 2016 en 2018[33].

Situatie 2016

In het RPW is per deelregio een confrontatie gemaakt tussen het beschikbare aanbod en de marktruimte. Voor deelregio Noord is geconstateerd dat er sprake was van een overaanbod. Deelregio Midden wordt niet gezien als autonoom functionerende markt, maar als integraal onderdeel van de regio Arnhem-Nijmegen. Hier zijn vraag en aanbod beperkt en daarmee min of meer in evenwicht. In deelregio Zuid daarentegen was het aanbod kleiner dan de marktruimte en was dus sprake van een tekort op concentratielocaties.

In het RPW is per deelregio een voorstel gedaan om op concentratielocaties en overige winkellocaties vraag en aanbod met elkaar in evenwicht te brengen.

Concentratielocaties

In het harde planaanbod in deelregio Noord wordt 9.500m^2 op Zevenaar Hengelder voorzienbaar gesteld [34]. Daarnaast wordt 35.000m^2 op gereserveerd voor PDV in-en-om-het-huis met bovenregionale aantrekkingskracht op Nieuwgraaf in Duiven.

Omdat op 'overige winkellocaties' in deelregio Midden geen geschikt aanbod is, wordt deze marktruimte overgeheveld naar de marktruimte voor concentratielocaties. Ondanks een kleine overschrijding van de marktruimte worden de mogelijkheden van Elst Aamsepoort Zuid overeind gehouden.

Om het tekort in deelregio Zuid op te vullen is besloten akkoord te gaan met de ontwikkeling van het plan voor locatie Ressen van 20.000m^2 voor een solitaire grootschalige bouw- en tuinmarkt. Daarnaast wordt 8.000m^2 strategische reserve aangehouden voor het vergroten van mogelijkheden op andere concentratiegebieden in deelregio Zuid.

Overige winkellocaties

Voor de overige winkellocaties wordt regionaal afgesproken dat zachte plannen niet in ontwikkeling genomen worden en er geen gebruik wordt van afwijkingsmogelijkheden. In deelregio Noord wordt 26.000m^2 harde planvoorraad op IJsseloord II geschrapt. Daarnaast wordt een strategische voorraad van 5.000m^2 aangehouden ter invulling van een overige winkellocatie met voldoende kwaliteit. In deelregio Midden wordt de marktruimte voor overige winkellocaties overgeheveld naar concentratielocaties. In deelregio Zuid wordt eveneens gestopt met zachte plannen en worden afwijkingsmogelijkheden niet gebruikt. Daarnaast wordt in de harde planvoorraad aan de van Heemstraweg in Beuningen geschrapt. In Druten wordt, met uitzondering van de overeengekomen 4.000m^2, alle harde plancapaciteit geschrapt.

Situatie 2018

Op de concentratielocaties is in de monitoringsperiode enkel op Nieuwgraaf in Duiven sprake geweest van grootschalige uitgifte van in totaal 20.000m^2.

[34] De hoeveelheid voorzienbaar te stellen m2 op Hengelder kan verminderen door verplaatsing van bestaande, in gebruik zijnde, perifere detailhandelsvestigingen van Tatelaar naar Hengelder.

Het schrappen van aanbod op overige winkellocaties heeft betrekking op het wegnemen van afwijkingsmogelijkheden, waarvoor het bestemmingsplan moet worden gewijzigd (gemeente Druten). Dit is een papieren opgave. Hiervoor hoeven derhalve geen kavels uit de markt te worden genomen.

Per saldo zijn er in de periode april 2016- juni 2018 geen grote wijzigingen op het PDV vlak gedurende de monitoringsperiode die aanleiding geven tot wijzigingen in het voorstel in het RPW.

Situatie 2019

Vraagraming 2019-2025

De ruimtevraag voor PDV/GDV-locaties voor de periode 2019-2025 is berekend door per PDV/GDV-branche het haalbaar aantal m^2 winkelvloeroppervlak (wvo) te verminderen met het aanwezige aantal vierkante meters wvo. Het resultaat is de marktruimte (ruimtevraag) in m^2 wvo.

In Tabel 4 is per deelregio het haalbaar aantal m^2 wvo weergegeven. Opvallend is dat het haalbaar aantal m2 wvo in de nieuwe raming (2019-2025) met circa 80.000 m^2 (13%) is afgenomen ten opzichte van de voorgaande raming (2015-2020). De voornaamste reden hiervoor is dat de gemiddelde omzet per m2 wvo van de diverse PDV/GDV-branches van 2015 tot en met 2017 als totaliteit flink hoger geworden is, waardoor minder vierkante meters nodig zijn om een vergelijkbare of hogere omzet te kunnen behalen. Voor nadere uitwerking per branche verwijzen we naar hoofdstuk 2 t/m 5 van het bouwstenenrapport PDV/GDV 2019[35].

Tabel 4 Vergelijking haalbaar aantal m2 wvo periode 2015-2020 en 2019-2025.

periode	Bouwstenenrapport 2017 *2015-2020*	Bouwstenenrapport 2019 *2019-2025*
Deelregio Zuid	308.000 m^2	231.000 m^2
Deelregio Midden	83.000 m^2	71.000 m^2
Deelregio Noord	255.000 m^2	263.000 m^2
Totaal Arnhem-Nijmegen	**645.000 m^2**	**565.000 m^2**

Het haalbaar aantal m2 wvo is niet gelijk aan de marktruimte voor nieuw toe te voegen winkelruimte op de PDV/GDV-locaties. Om te bepalen hoeveel m2 de komende jaren kunnen worden toegevoegd aan het op dit moment aanwezige aantal m2 winkelruimte in de PDV/GDV-branches moet het haalbare aantal m2 worden verminderd met het aanwezig aantal m2. Bovendien moet worden gecorrigeerd voor de eventuele benutting van leegstaande winkelpanden.

Aanwezig aantal m2 wvo

Tussen april 2016 en juni 2019 is het aantal m2 wvo in de PDV/GDV-branches afgenomen. In 2016 werd er nog 591.000 m2 wvo geteld in deze regio in deze branches, terwijl dit momenteel (juni 2019) nog 553.500 m2 wvo is. Een afname van 37.500 m2 (circa 6%).

De mate van afname van het bestaande aanbod aan m2 PDV/GDV (6%) is achtergebleven bij de mate van afname van het haalbaar aantal m2 PDV/GDV (13%). Per saldo is daarmee de marktruimte voor toe te voegen aantal m2 verkleind.

Uit Tabel 5 kan worden opgemaakt dat van de totale oppervlakte aan wvo, 425.500 m2 gevestigd is op PDV/GDV-locaties met een oppervlakte van meer dan 1.500 m2 wvo. Daarvan is weer 245.000 m2 wvo gevestigd op de in het RPW aangewezen concentratielocaties.

[35] Ecorys (2019), *Bouwstenenrapport Herijking Regionaal Programma Werklocatie - Marktruimte (vraag) en planvoorraad (aanbod) PDV/GDV-branches 2019-2025*

Tabel 5 Aanwezig aantal m2 wvo op PDV/GDV-locaties

	Aanwezig m2 wvo in PDV/GDV-branches	Aanwezig m2 wvo op PDV/GDV-locaties met > 1.500 m2 wvo	Aanwezig m2 wvo op PDV/GDV-concentratiegebieden
Deelregio Zuid	211.500 m^2	153.500 m^2	60.500 m^2
Deelregio Midden	75.000 m^2	64.500 m^2	41.000 m^2
Deelregio Noord	267.500 m^2	208.000 m^2	143.000 m^2
Totaal Arnhem-Nijmegen	**553.500 m^2**	**425.500 m^2**	**245.000 m^2**

Plancapaciteit

De harde plancapaciteit heeft betrekking op het aantal m2 bvo dat volgens het geldende bestemmingsplan kan worden gerealiseerd. Let op we spreken hier over bvo in plaats van wvo. In Tabel 6 wordt zowel het op dit moment aanwezig aantal m2 wvo als bvo weergegeven. Hiervoor zijn per branche vastgestelde verhoudingen tussen wvo en bvo gebruikt (zie tabel 2.1 bouwstenenrapportage 2019). Voor nadere toelichting verwijzen we naar hoofdstuk 3.2.2 van het bouwstenenrapport 2019.

Uit Tabel 7 blijkt dat bestemmingsplannen van bedrijventerreinen in totaal circa 125.000 m2 bvo toelaten. Ruim de helft daarvan (65.000 m2) bevindt zich in de daarvoor aangewezen concentratiegebieden. Dat betekent dat het mogelijk is circa 60.000 m2 bvo aan nieuw PDV/GDV-aanbod te realiseren op de overige bedrijventerreinen buiten de concentratiegebieden, ongeacht of daar voldoende marktruimte voor bestaat

Tabel 6 Harde plancapaciteit PDV/GDV-aanbod per deelregio

	Aanwezig m2 wvo PDV/GDV	Aanwezig m2 bvo PDV/GDV	Potentieel toe te voegen m2 bvo PDV/GDV
Deelregio Zuid	23.000 m^2	32.500 m^2	27.500 m^2
Deelregio Midden	20.000 m^2	32.000 m^2	6.000 m^2
Deelregio Noord	72.500 m^2	89.500 m^2	92.000 m^2
Totaal Arnhem-Nijmegen	**115.000 m^2**	**154.000 m^2**	**125.000 m^2**

Tabel 7 Harde plancapaciteit op PDV/GDV-concentratiegebieden en op overige bedrijventerreinen.

	Harde plancapaciteit op concentratiegebieden (m2 bvo)	Harde plancapaciteit op overige bedrijventerreinen (m2 bvo)
Deelregio Zuid	0 m^2	27.500 m^2
Deelregio Midden	6.000 m^2	0 m^2
Deelregio Noord	59.000 m^2	33.000 m^2
Totaal Arnhem-Nijmegen	**65.000 m^2**	**60.000 m^2**

Daarnaast kent deelregio nog 20.000 m2 bvo zachte plancapaciteit op Nijmegen-Ressen. De netto-marktruimte voor concentratiegebieden in de deelregio Zuid (12.333 m2 bvo) wordt gealloceerd op vlek 14 Nijmegen-Ressen. Bestuurlijk zal overlegd worden om daarnaast een deel van de netto-marktruimte voor de overige winkellocaties (13.885 m2 bvo) te alloceren op vlek 14 Nijmegen-Ressen, dit in aanvulling op de besluiten daaromtrent in het RPW 2017, pagina 23-25 en pagina 56-57.

Berekening bruto-marktruimte PDV/GDV-locaties

De voorgaande stappen leiden tot de berekening van de bruto-marktruimte. Door het haalbaar aantal m2 wvo te verminderen met het aanwezig aantal m2 wvo, resulteert het aantal m2 winkelvloeroppervlak dat toegevoegd zou kunnen worden.

Tabel 8 Bruto-marktruimte in m2 wvo PDV/GDV-branches per deelregio bij inwoneraantal 2025

	Haalbaar aantal m2 wvo	Aanwezig aantal m2 wvo	Bruto-marktruimte in m2 wvo
Deelregio Zuid	231.000 m^2	211.500 m^2	19.500 m^2
Deelregio Midden	71.000 m^2	75.000 m^2	-4.000 m^2
Deelregio Noord	263.000 m^2	267.500 m^2	-4.500 m^2
Totaal Arnhem-Nijmegen	**565.000 m^2**	**553.500 m^2**	**11.500 m^2**

De metrages in de Tabel 8 betreffen de totale oppervlakte wvo van PDV/GDV-branches per deelregio. In tabel 4.2 van de bouwstenenrapportage 2019 is de bruto-marktruimte ook per branche uitgesplitst.

Er is aangenomen dat de helft (50%) van de bruto-marktruimte terecht komt op PDV/GDV-concentratiegebieden (Zie paragraaf 4.1 van de bouwstenenrapportage 2019). De andere helft dus op overige winkellocaties (=bedrijventerreinen >1.500m2 en reguliere winkellocaties).

Rekenstap: om van wvo naar bvo te gaan wordt per branche een percentage aangehouden (zie tabel 4.2 van de bouwstenenrapportage 2019). De formule luidt: **bvo = wvo * 1/x, waarbij x een getal tussen 0 en 1 is**. In Tabel 9 wordt de uitkomst van deze rekenstap per deelregio gegeven. Doordat de verhouding wvo/bvo bij tuincentra 50% is, komt deelregio Noord toch positief uit na omrekening van wvo naar bvo.

Tabel 9 Berekening bruto-marktruimte concentratiegebieden in m2 bvo 2025

	Bruto-marktruimte in m2 wvo	Aandeel PDV/GDV-concentratie-gebieden in m2 wvo	Bruto-marktruimte concentratie-gebieden in m2 bvo
Deelregio Zuid	19.500 m^2	9.750 m^2	15.500 m^2
Deelregio Midden	-4.000 m^2	-2.000 m^2	-3.000 m^2
Deelregio Noord	-4.500 m^2	-2.250 m^2	2.500 m^2
Totaal Arnhem-Nijmegen	**11.000 m^2**	**5.500 m^2**	**15.000 m^2**

Berekening netto-marktruimte PDV/GDV-locaties

De volgende stap is de berekening van de netto-marktruimte in m2 bvo. Daarvoor wordt de bruto-marktruimte verminderd met het verwachte toekomstige hergebruik van leegstaande winkelpanden voor detailhandel op de PDV/GDV-concentratiegebieden en de overige bedrijventerreinen met meer dan 1.500 m2 wvo detailhandel.

In de afgelopen 3 jaren is de winkelleegstand op de PDV/GDV-concentratiegebieden in de regio afgenomen (-31%). De winkelleegstand op de overige bedrijventerrein met > 1.500 m2 PDV/GDV is meer dan verdubbeld. Deze beweging is in lijn met het detailhandelsbeleid van de regio (namelijk PDV faciliteren op de daarvoor aangewezen concentratielocaties).

Alle panden die op de bedrijventerreinen door Locatus als ‘leegstaand winkelpand’ worden geregistreerd, kunnen in de toekomst mogelijk detailhandel gaan huisvesten, maar ook andere bedrijfsfuncties zijn mogelijk. Locatus geeft aan dat de praktijk heeft uitgewezen dat ongeveer de

helft van de leegstaande panden die als leegstand winkelpand worden gekwalificeerd op grond van de genoemde criteria in de toekomst inderdaad gebruikt zullen gaan worden voor detailhandel.

Tabel 10 Potentiele nieuwe m2 bvo in leegstaande panden

	Potentiele nieuwe m2 bvo in leegstaande panden	
	Concentratiegebieden	Overige bedrijventerreinen
Deelregio Zuid	3.300 m^2	1.800 m^2
Deelregio Midden	400 m^2	500 m^2
Deelregio Noord	2.500 m^2	1.700 m^2
Totaal Arnhem-Nijmegen	**6.200 m^2**	**4.000 m^2**

De circa 6.200 m2 bvo potentieel aan nieuw PDV-GDV-aanbod, uit hoofde van de winkelleegstand in de PDV/GDV-concentratiegebieden (5.300 m2 wvo) komt overeen met 2,1% van de totale m2 wvo aan potentiële detailhandel op deze locaties. Voor de overige winkellocaties beslaat de 4.000 m2 bvo (circa 3.300 m2 wvo) circa 2,0% van het totaal.

Deze beide percentages liggen ruim onder de 5% aan frictieleegstand die als noodzakelijk wordt gezien voor voldoende flexibiliteit in de opvolging van winkelbedrijven.

In Tabel 11 en Tabel 12 is de bruto-marktruimte per deelregio verminderd voor het potentieel nieuw PDV/GDV-aanbod uit leegstaande winkelpanden. In de PDV/GDV-concentratiegebieden kan circa 6.200 m2 bvo aan leegstaande winkelpanden als potentiële detailhandel worden gezien en in de overige winkellocaties circa 4.000 m2 bvo.

De netto-marktruimte voor de PDV/GDV-concentratiegebieden (circa 8.875 m2 bvo) en voor de overige winkellocaties (circa 11.170 m2 bvo) zouden tot het jaar 2025 aan het bestaande aanbod in de PDV/GDV-branches kunnen worden toegevoegd.

Tabel 11 Netto-marktruimte in m2 bvo tot 2025 voor de PDV/GDV-concentratiegebieden

	Bruto-marktruimte 2025 PDV/GDV-concentratiegebieden in m2 bvo	Potentieel nieuw PDV/GDV-aanbod uit leegstaande winkelpanden	Netto-marktruimte 2025 PDV/GDV-concentratiegebieden in m2 bvo
Deelregio Zuid	2.500 m^2	2.500 m^2	-100 m^2
Deelregio Midden	-3.000 m^2	400 m^2	-3.400 m^2
Deelregio Noord	15.500 m^2	3.300 m^2	12.200 m^2
Totaal regio	**15.000 m^2**	**6.200 m^2**	**8.800 m^2**

Tabel 12 Netto-marktruimte in m2 bvo tot 2025 voor overige winkellocaties

	Bruto-marktruimte 2025 overige winkellocaties in m2 bvo	Potentieel nieuw PDV/GDV-aanbod uit leegstaande winkelpanden	Netto-marktruimte 2025 overige winkellocaties in m2 bvo
Deelregio Zuid	2.500 m^2	1.700 m^2	700 m^2
Deelregio Midden	-3.000 m^2	500 m^2	-3.400 m^2
Deelregio Noord	15.500 m^2	1.800 m^2	13.900 m^2
Totaal regio	**15.000 m^2**	**4.000 m^2**	**11.200 m^2**

In Tabel 13 is de netto marktruimte in m2 bvo tot 2025 weergeven voor beide typen locaties en het totaal (een optelsom van de vierde kolom van Tabel 11 en Tabel 12).

Tabel 13 Netto-marktruimte in m2 bvo tot 2025

	Netto-marktruimte 2025 PDV/GDV-concentratie-gebieden	Netto-marktruimte 2025 overige winkellocaties	Totaal
Deelregio Zuid	12.200 m^2	13.900 m^2	26.200 m^2
Deelregio Midden	-3.400 m^2	-3.400 m^2	-6.800 m^2
Deelregio Noord	-100 m^2	700 m^2	600 m^2
Totaal regio	8.800 m2	**11.200 m^2**	**20.000 m^2**

Confrontatie marktruimte (vraag) en plancapaciteit (aanbod)

Tabel 14 laat zien dat de netto-marktruimte in de gehele regio voor de PDV/GDV-concentratie-gebieden voor de komende jaren structureel in een scheve verhouding komen te staan ten opzichte van de harde plancapaciteit voor deze concentratiegebieden. Op basis hiervan kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Er is sprake van overaanbod aan harde plancapaciteit in deelregio Noord.
- In de deelregio Midden is, vanwege de relatief beperkte oppervlakte van vraag en aanbod, vrijwel sprake van evenwicht.
- Voor deelregio Zuid is ontwikkeling van de zachte plancapaciteit noodzakelijk.

Tabel 14 Confrontatie netto-marktruimte en plancapaciteit PDV/GDV-concentratiegebieden, in m2 bvo

	Deelregio Zuid	Deelregio Midden	Deelregio Noord	Totaal regio
Netto-marktruimte	12.200 m^2	-3.400 m^2	-100 m^2	8.800 m^2
Harde plancapaciteit	--	6.100 m^2	59.050 m^2	65.150
Zachte plancapaciteit	20.000 m^2	--	--	--

In Tabel 15 is dezelfde vergelijking gemaakt voor overige winkellocaties. Ook hier is per saldo sprake van structurele overprogrammering.

Tabel 15 Vergelijking van netto-marktruimte PDV/GDV-branches voor alle overige winkellocaties met plancapaciteit voor PDV/GDV-aanbod voor de overige bedrijventerreinen, in m2 bvo

	Deelregio Zuid	Deelregio Midden	Deelregio Noord	Totaal Regio
Netto-marktruimte	13.900 m^2	-3.400 m^2	700 m^2	11.200 m^2
Harde plancapaciteit	27.500 m^2	--	33.000 m^2	60.500 m^2
Zachte plancapaciteit	--	--	--	--

5.3 Conclusies en aanbevelingen

De marktruimte voor toe te voegen PDV/GDV (de ruimtevraag) was 3 jaar geleden al kleiner dan de plancapaciteit (het ruimteaanbod), zowel op het schaalniveau van de deelregio's als van de diverse branches. De marktruimte voor toe te voegen aanbod is sedertdien aanzienlijk kleiner geworden. Er is sprake van mismatch tussen vraag en aanbod en van overcapaciteit aan plancapaciteit.

De doelstellingen van het beleid zoals deze zijn overeengekomen in hoofdstuk 5 en 6 van het regionaal programma detailhandel (2013) en – met betrekking tot PDV/GDV - in het regionaal programma werklocaties “Ruimte voor economische Ontwikkeling” (september 2017) zijn nog steeds valide: er is alle reden om controle te blijven houden op de regionale groei van de PDV/GDV-voorraad, onder meer door de plancapaciteit te verkleinen.

Over Ecorys

Ecorys is een toonaangevend internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van uitmuntend, op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zeven werkgebieden:
- Economic growth;
- Social policy;
- Natural resources;
- Regions & Cities;
- Transport & Infrastructure;
- Public sector reform;
- Security & Justice.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:
- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas

Langjarige prognose ruimtevraag bedrijventerreinen provincie Gelderland

Periode 2019-2030, met een doorkijk naar 2050

Opdrachtgever: Provincie Gelderland

Rotterdam, 12 juli 2019

Langjarige prognose ruimtevraag bedrijventerreinen provincie Gelderland

Periode 2019-2030, met een doorkijk naar 2050

Opdrachtgever: Provincie Gelderland

Laurens Warnink
Arjan Slaakweg
Luc Heestermans

Rotterdam, 12 juli 2019

ECORYS

Inhoudsopgave

Samenvatting 7

1 Inleiding 9
1.1 Aanleiding 9
1.2 Vraagstelling 9
1.3 Aanpak 9
1.4 Leeswijzer 10

2 Methodiek 11
2.1 Inleiding 11
2.2 De onderdelen van de ruimtevraag op bedrijventerreinen 11
2.3 WLO-scenario's 12
2.4 Shift-and-share 13
2.5 Spectra+ 13
2.6 Ruimtelijk-economische trends en ontwikkelingen 14
2.7 Werkmilieus 15

3 Ruimtebehoefte op bedrijventerreinen 19
3.1 Inleiding 19
3.2 De autonome ruimtebehoefte in de Achterhoek 19
3.3 De autonome ruimtebehoefte in de regio Arnhem-Nijmegen 22
3.4 De autonome ruimtebehoefte in de Foodvalley 24
3.5 De autonome ruimtebehoefte in Noord Veluwe 27
3.6 De autonome ruimtebehoefte in Rivierenland 30
3.7 De autonome ruimtebehoefte in de Cleantech regio 34
3.8 De autonome ruimtebehoefte in provincie Gelderland 36

4 Conclusie 39
4.1 Inleiding 39
4.2 Uitkomsten prognose autonome ruimtevraag 39
4.3 Aanbevelingen 42

Samenvatting

De provincie Gelderland heeft zich tot doel gesteld om weloverwogen keuzes te maken waar het gaat om de vitaliteit van bestaande en de ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen. Om dit doel te bereiken heeft Ecorys in beeld gebracht wat de ruimtebehoefte is voor de periode tot en met 2030, inclusief een doorkijk naar 2050. De uitbreidingsvraag[1] is geraamd op provinciaal niveau en op het niveau van de zes wgr-regio's, bestaande uit de Achterhoek, Arnhem-Nijmegen, Foodvalley, Noord Veluwe, Rivierenland en de Cleantech Regio. In tegenstelling tot voorgaande ramingen is voor deze prognose gebruik gemaakt van nieuwe WLO-scenario's, die in 2015 zijn geïntroduceerd door het CPB en PBL.

De wereld en daarmee de uitgangspunten zoals bevolkingsontwikkeling en technologie zijn sterk veranderd tussen de oude (TM) en nieuwe WLO-scenario's. Dit heeft consequenties voor de behoefte naar ruimte op bedrijventerreinen.

Uitgaande van de nieuwe WLO-scenario's, wordt in deze prognose onderscheid gemaakt tussen scenario Laag en scenario Hoog. De prognose is zo opgesteld dat de som van de geraamde vraag voor de zes wgr-regio's de vraagraming voor de gehele provincie vormt. Er is dus niet, zoals in voorgaande vraagramingen, top-down een provinciale vraagraming opgesteld die vervolgens naar de regio's vertaald is, maar bottom-up vanuit de regio's naar de provincie. Deze optelsom voor de de gehele provincie bedraagt 652 tot 1.248 hectare voor de periode 2019-2030 en 629 tot 1.768 hectare voor de periode 2030-2050. De prognose van de ruimtevraag op provinciaal niveau geeft een algemeen beeld van de ontwikkelingsrichting. Van groter belang zijn de prognoses op regionaal niveau. De vraagraming is namelijk voor iedere wgr-regio afzonderlijk uitgevoerd. Door deze regio-specifieke vraagramingen te voorzien van een kwalitatieve verdieping op basis van werkmilieus, ontstaat naast een beeld van de kwantiteiten (de hoeveelheid ruimtebehoefte), ook een beeld van het type ruimtebehoefte en de daarmee samenhangende vestigingseisen.

Voor de *Achterhoek* bedraagt de ruimtevraag 98 tot 231 hectare voor de periode 2019-2030 en 175 tot 287 hectare voor de periode 2030-2050. De geprognosticeerde ruimtevraag in de Achterhoek is verdeeld over de werkmilieus klassiek-gemengd, (maak)industrieel, agrifood, logistiek en hoogwaardig/kantoren.

De ruimtevraag voor de regio *Arnhem-Nijmegen* is geraamd op 213 tot 369 hectare voor de periode 2019-2030 en 107 tot 485 hectare voor de periode 2030-2050. De geprognosticeerde ruimtevraag in de regio is verdeeld over de werkmilieus klassiek-gemengd, (maak)industrieel, agrifood en logistiek.

Voor de regio *Foodvalley* is uit de raming voor de ruimtevraag 141 tot 199 hectare voor de periode 2019-2030 en 224 tot 297 hectare voor de periode 2030-2050 gekomen. De geprognosticeerde ruimtevraag in de regio Foodvalley is verdeeld over de werkmilieus klassiek-gemengd, (maak)industrieel, agrifood, logistiek en hoogwaardig/kantoren.

[1] De ruimtebehoefte die hier uitkomt is alleen gebaseerd op de economische groei zonder te kijken naar beleidsambities, de bovenregionale vraag en de vervangings- en verplaatsingsvraag.

Voor *Noord-Veluwe* bedraagt de ruimtevraag 50 tot 115 hectare voor de periode 2019-2030 en 77 tot 165 hectare voor de periode 2030-2050. De geprognosticeerde ruimtevraag in Noord-Veluwe is verdeeld over de werkmilieus klassiek-gemengd, (maak)industrieel, agrifood, logistiek en maritiem.

Voor de regio *Rivierenland* is de ruimtevraag op 31 tot 172 hectare voor de periode 2019-2030 en 38 tot 349 hectare voor de periode 2030-2050 geraamd. De geprognosticeerde ruimtevraag in de regio is verdeeld over de werkmilieus klassiek-gemengd, agrifood, logistiek en hoogwaardig/kantoren.

De ruimtevraag voor de *Cleantech regio* is geraamd op 114 tot 162 hectare voor de periode 2019-2030 en 115 tot 175 hectare voor de periode 2030-2050. De geprognosticeerde ruimtevraag in de regio is verdeeld over de werkmilieus klassiek-gemengd, (maak)industrieel, agrifood, logistiek en hoogwaardig/kantoren.

Per regio is tevens geanalyseerd wat de mogelijke gevolgen van de nieuwe prognoses zijn voor de huidige regionale afspraken. Een belangrijk aandachtspunt is de bandbreedte tussen scenario Laag en scenario Hoog. Een vraag die vaak gesteld wordt in de stap van prognoses naar regionale afspraken, is de vraag waarop (binnen de gehanteerde bandbreedte) het regionaal bedrijventerreinenbeleid gebaseerd moet worden. Het antwoord op deze vraag is dat dit met name een beleidsmatige keuze is. De bandbreedte die we met dit onderzoek aanleveren geeft richting aan deze beleidsmatige keuze. Deze keuze wordt idealiter op regioniveau gemaakt, omdat op die manier de (specifieke) regionale economische situatie, historische en recente ontwikkelingen in de uitgifte van bedrijventerreinen en vooruitzichten het meest tot hun recht komen in de afspraken. Wij adviseren daarom om:

- in overleg tussen de provincie Gelderland en de regio's te bepalen op welk scenario (binnen de bandbreedte) de regionale bedrijventerreinenprogrammering wordt gebaseerd.
- per regio een kwalitatieve verdieping van het aanbod per werkmilieu uit te voeren;
- de uitgifte van bedrijventerreinen blijvend te monitoren (onder andere op basis van kwaliteiten);
- alle facetten van de ruimtevraag (dus inclusief potentiele vervangings- en verplaatsingsvraag en bovenregionale vraag) in beeld te brengen.

.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De provincie Gelderland heeft zich tot doel gesteld om weloverwogen keuzes te maken waar het gaat om de vitaliteit van bestaande en de ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen[2]. De provincie heeft Ecorys daarom opdracht gegeven de ruimtebehoefte voor de periode tot en met 2030 inzichtelijk te maken, met een doorkijk naar 2050. De provincie is daarbij geografisch onderverdeeld in de wgr-regio's Achterhoek, Arnhem-Nijmegen, Foodvalley, Noord Veluwe, Rivierenland en de Cleantech regio[3]. In voorgaande ramingen heeft de Provincie Gelderland voor langjarige prognoses van de uitbreidingsvraag[4] naar bedrijventerreinen gebruik gemaakt van de WLO-scenario's, waarbij het TM-scenario (Transatlantic Market) steeds het uitgangspunt is geweest. Omdat het CPB en PBL in 2015 nieuwe WLO-scenario's heeft geïntroduceerd, waarbij scenario Hoog en Laag worden onderscheiden, heeft de provincie Gelderland Ecorys opdracht gegeven om te ramen met de WLO2 -scenario's[5].

1.2 Vraagstelling

De vraagstelling die ten behoeve van dit traject door de provincie Gelderland is opgesteld, bestaat uit de volgende drie onderdelen:

1. een prognose van de langjarige uitbreidingsvraag naar bedrijventerreinen volgens de WLO2-scenario's voor Gelderland als geheel en per regio;
2. inzicht in het verschil in de langjarige uitbreidingsvraag naar bedrijventerreinen tussen het TM-scenario en de WLO2 scenario's voor Gelderland als geheel en per regio;
3. inzicht in de beleidsmatige consequenties van de omschakeling tussen prognoses en hoe hier mee om gegaan kan worden.

1.3 Aanpak

In deze rapportage worden de resultaten gepresenteerd van de prognose langjarige uitbreidingsvraag naar bedrijventerreinen voor Gelderland als geheel en per wgr-regio. De prognoses gaan over de periode 2019-2030 en geven een doorkijk voor de periode 2030-2050. Omdat de onzekerheid, en daarmee de bandbreedte, in de periode na 2030 sterk toeneemt, ligt de focus voornamelijk op de periode 2019-2030. Alleen voor deze periode wordt daarom een verdiepende analyse, die resulteert in een toedeling naar werkmilieus, uitgevoerd. De doorkijk naar 2050 geeft wel een beeld van de mogelijke economische ontwikkeling van de wgr-regio's op de lange termijn.

---

2 Onder bedrijventerreinen ziet Ecorys terreinen die een oppervlakte hebben van meer dan één hectare bruto, waar sprake is van mogelijkheid tot vestiging van meer dan één bedrijf. Deze terreinen zijn vanwege bestemming beschikt, maar niet uitsluitend voor gebruik door handel, nijverheid, commerciële dienstverlening en industrie. Onder deze beschrijving vallen ook (delen van) bedrijventerreinen die gedeeltelijk bestemd en geschikt zijn voor kantoorruimte (Definitie IBIS).

3 De gemeenten per wgr-regio worden per regioparagraaf opgesomd.

4 De ruimtebehoefte die hier uitkomt is alleen gebaseerd op de economische groei zonder te kijken naar beleidsambities, de bovenregionale vraag en de vervangings- en verplaatsingsvraag.

5 CPB/PBL (2015) Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving. Nederland in 2030 en 2050: twee referentiescenario's, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving/Centraal Planbureau.

Omdat de resultaten van de prognose kunnen afwijken van de cijfers waarop de huidige Regionaal Programma's Werklocaties (RPW's) zijn gebaseerd, heeft de nieuwe vraagraming mogelijk beleidsmatige consequenties. De eventuele beleidsmatige consequenties maken we eveneens per regio inzichtelijk en voorzien we van een advies hoe hier mee om gegaan kan worden.

Om verder inzicht te verschaffen in de effecten van de nieuwe scenario's, is voor de gehele provincie en de zes wgr-regio's ook een prognose opgesteld op basis van het TM-scenario. De verschillen tussen de uitkomsten van de prognose volgens het TM-scenario en de (nieuwe) WLO2-scenario's, alsmede de invloed van de raming van de ruimtevraag van logistiek en industrie op basis van toegevoegde waarde (nadere uitleg in hoofdstuk 2), zijn tijdens individuele sessies aan de regio's gepresenteerd. Uit de analyse van de prognose met het (oude) TM-scenario is duidelijk geworden dat de discussie of het TM-scenario recht doet aan de groei(potentie) van de regio gerechtvaardigd is. De resultaten van de raming volgens het (oude) TM-scenario zijn bedoeld om de regio's te laten zien wat de verschillen zijn tussen de oude en nieuwe WLO-scenario's en wat het effect is van de nieuwe methodiek (namelijk dat enkele sectoren zijn geraamd op basis van de ontwikkeling van de toegevoegde waarde in plaats van het arbeidsvolume). De uitkomsten van de nieuwe WLO2-scenario's blijken meer in lijn te liggen met de praktijk. In de vraagraming per regio wordt op basis van de geldende regionale afspraken een beeld geschetst van het (oude) TM-scenario. Verder zijn de resultaten van de ramingen volgens het TM-scenario niet in deze rapportage opgenomen.

1.4 Leeswijzer

De rapportage is als volgt opgebouwd:

- Het tweede hoofdstuk omschrijft de methodiek die Ecorys hanteert voor de ramingen van de ruimtebehoefte op bedrijventerreinen.
- In het daaropvolgende hoofdstuk worden de resultaten van vraagraming per wgr-regio gepresenteerd. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een totaalbeeld voor de gehele provincie. De vraagraming per regio is als volgt opgebouwd:
  - allereerst een korte inleiding met betrekking tot de regio;
  - gevolgd door een overzicht van het huidige RPW;
  - tot slot volgt een vergelijking van de vraagraming van het huidige RPW met de nieuwe vraagraming en de mogelijke beleidsmatige consequenties die de verschillen hiertussen met zich meebrengen.
- De rapportage wordt afgesloten met een concluderend hoofdstuk. Hierin wordt een overzicht gegeven van de resultaten per regio. De conclusie gaat vergezeld van een advies over hoe om te gaan met de nieuwe vraagraming.

2 Methodiek

2.1 Inleiding

Ecorys maakt bij de uitvoering van behoefteramingen gebruik van de scenario's uit de Welvaart en Leefomgeving-publicaties (WLO) en Langetermijnverkenningen van het CPB en PBL. Sinds enige tijd gebruiken we hiervoor de in 2015 geïntroduceerde WLO2-scenario's[6]. Vanwege het ontbreken van (sub)regionale en betrouwbare sectorgegevens binnen deze WLO-scenario's maken wij zelf een vertaling naar hoofdsector en deelregio. Hiervoor hanteren wij een regionale 'shift-and-share-analyse'. Daarmee worden de prognoses regio-specifiek gemaakt voor de provincie Gelderland én de zes wgr-regio's.

2.2 De onderdelen van de ruimtevraag op bedrijventerreinen

Om van werkgelegenheidscijfers te komen tot de toekomstige ruimtevraag vindt een berekening plaats met behulp van terreinquotiënten en locatievoorkeuren. Het terreinquotiënt is het ruimtegebruik per werkzame persoon (uitgedrukt in vierkante meter). De locatievoorkeur geeft per sector aan welk gedeelte van de werkgelegenheid (uitgedrukt in procenten) zich vestigt op bedrijventerreinen (de gehanteerde terreinquotiënten en locatievoorkeuren zijn te vinden in bijlage 1). Dit wordt in paragraaf 2.3 t/m 2.5 nader toegelicht.

Ruimtevraag op bedrijventerreinen wordt normaliter opgebouwd uit vier onderdelen, te weten:

- de autonome uitbreidingsvraag, gebaseerd op economische groei;
- vervangingsvraag als gevolg van transformatie (functiewijziging) van een bedrijventerrein;
- verplaatsingsvraag als gevolg van herprofilering (wijziging van profiel/doelgroep) van een bedrijventerreinen;
- bovenregionale vraag, de ruimtevraag vanuit bedrijvigheid die buiten de geraamde regio gevestigd is.

De ruimtebehoefte in deze prognose is enkel gebaseerd op economische groei van in de provincie gevestigde bedrijvigheid, uitgedrukt in de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen en de toegevoegde waarde van enkele sectoren. De ramingen zijn derhalve beleidsarm, dat wil zeggen dat, behoudens bestaand beleid en de voorgenomen maatregelen die in de WLO2-scenario's zijn verwerkt, de geraamde ruimtevraag niet wordt beïnvloed door nationale, regionale en/of gemeentelijke beleidsambities[7].

De geraamde ruimtevraag bevat geen vervangings- en/of verplaatsingsvraag als gevolg van herstructurering en/of transformatie. Bovenregionale vraag is in dit onderzoek niet specifiek geraamd. De bovenregionale vraag maakt ten dele onderdeel uit van de geraamde ruimtevraag. De vestiging van bedrijvigheid van buiten de regio in voorgaande jaren zorgt immers ook voor een toename van het aantal arbeidsplaatsen en/of de toegevoegde waarde. Dit werkt door in de toekomstige ontwikkeling van de regio. Grootschalige ruimtevraag (van buiten), van bijvoorbeeld XXL-logistiek, is echter niet op deze manier te ramen en valt daarom buiten de scope van deze

[6] CPB/PBL (2015) Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving. Nederland in 2030 en 2050: twee referentiescenario's, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving/Centraal Planbureau.

[7] CPB/PBL (2015) Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving. Nederland in 2030 en 2050: twee referentiescenario's, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving/Centraal Planbureau.

prognose. Afhankelijk van de wenselijkheid van dergelijke vestigingen moet hiermee rekening gehouden worden in de regionale afspraken.

2.3 WLO-scenario's

Voorheen is in de Provincie Gelderland gebruik gemaakt van de WLO-scenario's die in 2006 door het CPB zijn geïntroduceerd. Conform landelijke afspraken zijn de regio's en de Provincie Gelderland destijds overeengekomen dat bij de planning van bedrijventerreinen het scenario Transatlantic Market (TM) als referentie genomen wordt voor het in beeld brengen van de ruimtevraag op bedrijventerreinen. In 2015 hebben PBL en CPB nieuwe verkenningen geïntroduceerd. Deze verkenningen hebben geleid tot de WLO2-scenario's: scenario Laag en scenario Hoog. De Provincie en de regio's hebben nog geen afspraken gemaakt over hoe om te gaan met de nieuwe scenario's Hoog en Laag. In dit onderzoek wordt voor de provincie Gelderland dan ook voor het eerst geraamd op basis van de nieuwe WLO2-scenario's. Ecorys rapporteert steeds de bandbreedte tussen beide scenario's. De keuze hoe de programmering te baseren op deze bandbreedte, is een beleidsmatige en ligt daarom bij de Provincie en de wgr-regio's.

2.3.1 Nieuwe WLO-scenario's

In de studie 'Welvaart en Leefomgeving' worden mogelijke toekomstbeelden geschetst om beleidsmakers te begeleiden in hun werk. De studie, die in 2006 uitgegeven is, presenteert de mogelijke toekomstbeelden in vier scenario's. Toen in 2015 de economische crisis op haar eind liep, is door het PBL en CPB gehoor gegeven aan de behoefte aan nieuwe toekomstverkenningen.

In de nieuwe WLO2-scenario's, presenteren het CPB en PBL twee mogelijke toekomstbeelden voor Nederland. Deze toekomstbeelden maken beleidsopgaven zichtbaar waar de samenleving de komende decennia mogelijk voor staat op het gebied van woningbouw, infrastructuur, energie en landbouw. Met de Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving (WLO) kijken het CPB en het PBL vooruit naar de jaren 2030 en 2050[8]. De in 2015 gepresenteerde verkenningen hebben geresulteerd in de ontwikkeling van twee referentiescenario's: scenario Hoog en scenario Laag.

Scenario Hoog gaat uit van een economische groei van 2 procent per jaar met een relatief sterke bevolkingsaanwas. In het scenario Hoog is sprake van een relatief groot internationaal vertrouwen, met bijbehorende veiligheid, florerende handel, liberalisering, concurrentie en globalisering. Internationale samenwerking, zowel binnen Europa als tussen Europa en andere landen, is succesvol.

In scenario Laag is een gematigde economische groei van 1 procent per jaar gecombineerd met een beperkte demografische ontwikkeling. In scenario Laag zijn er in de wereld meer spanningen en conflicten. Er is in dit scenario minder internationaal vertrouwen, het is lastiger om internationale afspraken te maken en liberalisering, globalisering en internationale handel reiken minder ver. Concurrentie is daardoor minder krachtig en er is minder innovatie, waardoor de wereldwijde economische groei lager is.

[8] CPB/PBL (2015) Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving. Nederland in 2030 en 2050: twee referentiescenario's, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving/Centraal Planbureau.

Voor meer achtergrond over de WLO2-scenario's en de onderliggende thema's demografie, macro-economie, regionalisering en verstedelijking, mobiliteit, klimaat en energie, en landbouw verwijzen we naar de rapportage "Nederland in 2030 en 2050: Twee referentiescenario's"[9]

2.4 Shift-and-share

Aangezien de WLO-scenario's enkel uitspraken doen over landelijke economische toekomstbeelden en betrouwbare regionale sectorgegevens daardoor ontbreken, heeft Ecorys een eigen methodiek ontwikkeld om de vertaalslag te maken van landelijke naar regionale groeiscenario's. Dit is de zogenoemde shift-and-share-analyse.

Om te komen van landelijke naar regionale groeiscenario's wordt de economische ontwikkeling (uitgedrukt in werkgelegenheid) gesplitst in een nationale component, een structuur-component (industry mix) en een regionale component (regional shift):

- De nationale component geeft een indicatie voor conjuncturele invloeden. De onderliggende data van de nationale component komt van het CBS.
- De structuurcomponent geeft inzicht in een gunstige of ongunstige sectorstructuur van de regio (de regionale industry mix) als deze wordt vergeleken met de sectorstructuur op nationaal niveau (de nationale industry mix).
- De regionale component geeft tenslotte een indicatie voor de kwaliteit van het ondernemerschap en een (on)gunstig regionaal vestigingsklimaat als vergeleken wordt met de nationale groei. De onderliggende data voor de regionale component is door de provincie zelf aangeleverd[10].

Dankzij de shift-and-share-analyse kunnen de WLO-scenario's op ieder van de zes wgr-regio's worden toegepast. Daarmee zijn de prognoses regio-specifiek gemaakt én passen zij binnen de nationale kaders van de prognoses van economische en werkgelegenheidsontwikkeling.

2.5 Spectra+

De uitkomsten van de regionale prognoses worden gekoppeld aan het door Ecorys ontwikkelde Spectra+-model. Met dit model wordt een vertaling gemaakt van de WLO-scenario's naar werkgelegenheid per sector en de daaruit af te leiden ruimtebehoefte. Voor arbeidsextensievere sectoren, te weten industrie en logistiek, is de prognose gebaseerd op de ontwikkeling van de toegevoegde waarde per hectare bedrijventerrein, ofwel de ruimteproductiviteit. Deze keuze is gemaakt, omdat een vraagraming op basis van werkgelegenheidsontwikkeling voor deze sectoren geen goede afspiegeling geeft van de werkelijkheid (een negatieve werkgelegenheidsontwikkeling versus een omvangrijke vraag naar ruimte). Door automatisering en robotisering worden namelijk steeds meer werkzaamheden uitgevoerd door robots. Dit betekent een dalende werkgelegenheid in deze sectoren, terwijl er evenveel of zelfs meer geproduceerd en/of omgezet wordt en dus ruimte vraagt. Een raming op basis van werkgelegenheid zou in dit geval, ten onrechte, een daling van de ruimtevraag betekenen. Daarom worden de sectoren industrie en logistiek geraamd op basis van de ruimteproductiviteit.

[9] CPB/PBL (2015) Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving. Nederland in 2030 en 2050: twee referentiescenario's, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving/Centraal Planbureau.

[10] PWE Gelderland 2018

Vervolgens worden de werkgelegenheidscijfers en de toegevoegde waarde middels de locatie-voorkeur (het aandeel van een sector dat zich op een bedrijventerrein vestigt) en het terreinquotiënt (het ruimtegebruik per werkzame persoon) omgerekend naar toekomstig ruimtegebruik. De locatievoorkeur wordt berekend door het arbeidsvolume op bedrijventerreinen per sector te delen door het totale arbeidsvolume per sector.

Voor het bepalen van het terreinquotiënt per sector is de oppervlakte van bedrijven (m^2) in een bepaalde sector gedeeld door het aantal arbeidsplaatsen van deze bedrijven. De uitkomst van deze berekening is het aantal vierkante meter dat nodig is voor een arbeidsplaats, oftewel het terreinquotiënt.

Om extreme gevallen of datafouten te filteren, is in iedere regio een minimaal aantal van 100 waarnemingen per sector gehanteerd om het terreinquotiënt voor een sector te bepalen. Indien het aantal waarnemingen de 100 niet overstijgt, is van deze sector het terreinquotiënt van de provincie gebruikt. Bovendien is een bandbreedte (minimaal-maximaal) gehanteerd van bedrijven met een terreinquotiënt van $50m^2$ - $1500m^2$ per arbeidsplaats.

In bijlage 1 is een uitgebreide toelichting van het model Spectra+ te vinden.

2.6 Ruimtelijk-economische trends en ontwikkelingen

Het ruimtegebruik op bedrijventerreinen is steeds aan verandering onderhevig. Op dit moment spelen er, of hebben we zicht op, enkele belangrijke trends en ontwikkelingen die van invloed zijn op dit ruimtegebruik. BCI en EIB bespreken in hun landelijke verkenning van de ruimtevraag naar bedrijventerreinen en kantoren eveneens enkele ruimtelijk economische ontwikkelingen[11]. De drie belangrijkste ruimtelijke ontwikkelingen zijn in onze optiek automatisering en robotisering, circulaire economie en duurzaamheidsmaatregelen. De invloed van deze ontwikkelingen maakt, doordat enkele sectoren reeds op basis van toegevoegde waarde worden geraamd, in het geval van automatisering/robotisering al onderdeel uit van de vraagraming (zie toelichting paragraaf 2.5 Spectra+). Voor circulaire economie en duurzaamheidsmaatregelen is dit niet het geval. Van deze laatste twee verwachten we echter wel invloed op het ruimtegebruik op bedrijventerreinen:

Een circulaire economie is een economie waar restproducten van de consument of bedrijf als grondstof wordt gebruikt door het andere bedrijf. Op dit moment bevinden we ons in de transitiefase, waarin steeds meer bedrijven zich bezighouden met of richten op een circulaire productiestructuur. Tijdens de transitiefase bestaan de oorspronkelijke, ‘lineaire’ economie en de circulaire economie naast elkaar. Terwijl sommige bedrijven al instappen in de circulaire gedachte, zijn andere bedrijven daar nog niet toe in staat. Omdat beiden vormen van economie naast elkaar kunnen bestaan, is in de transitiefase daarom op bedrijventerreinen mogelijk extra ruimte nodig voor het faciliteren van circulaire bedrijvigheid naast de ‘oude’ bedrijvigheid. Bovendien vraagt circulaire economie om meer ruimte voor de opslag van materialen. Restproducten van de consument en/of andere bedrijven kunnen immers niet altijd meteen opnieuw worden ingezet in het productieproces. In de bouwsector vraagt het toenemende gebruik van prefab-woningen om tijdelijke ruimte, bij voorkeur nabij woningbouwlocaties[12]. We verwachten kortom dat deze ontwikkeling zal leiden tot meer ruimtegebruik/vraag op/naar bedrijventerreinen. Ten eerste, omdat de circulaire en lineaire economie naast elkaar bestaan in de transitiefase. Ten tweede, vanwege het feit dat circulaire economie vraagt om meer opslagruimte.

[11] BCI & EIB (2019) Ruimte voor economische activiteit tot 2030 Verkenning van de ruimtevraag naar bedrijventerreinen en kantoren.

[12] Ecorys (2017) advisering ministerie van EZ inzake nationale omgevingsvisie (NOVI)

Duurzaamheidsmaatregelen zijn in te delen in meerdere categorieën, zoals energiemaatregelen en ruimtelijke maatregelen. Energiemaatregelen hebben betrekking op het verminderen/verduurzamen van het energiegebruik bij bedrijven. Dit vraagt enerzijds om een aanpak op pandniveau, maar een gemeenschappelijke aanpak op bedrijventerreinniveau behoort ook tot de mogelijkheden. Dit heeft echter nauwelijks consequenties op de ruimtebehoefte. Wat wel invloed heeft op de ruimtebehoefte zijn maatregelen om de gevolgen van zaken als hittestress en piekbuien te verminderen. Dit vraagt namelijk om een ruimere opzet van bedrijventerreinen, met meer groen en waterbergingsgebieden. In termen van ruimtevraag betekent dit dat het verschil tussen de netto oppervlakte en de bruto oppervlakte toeneemt. In deze raming wordt gewerkt met de vraag gerekend in netto oppervlakte.

2.7 Werkmilieus

Regionale afspraken over het bedrijventerreinenbeleid leiden veelal tot een discussie over hectaren (in kwantitatieve zin). Bedrijventerreinen zijn echter dikwijls niet met elkaar te vergelijken. Het is daarom belangrijk zowel vraag als aanbod ook te analyseren op basis van kwaliteiten. Om dit te bewerkstelligen heeft Ecorys een methodiek ontwikkeld die vraag en aanbod indeelt in werkmilieus. De toedeling naar werkmilieus levert inzicht op in het type ruimtevraag en de bijbehorende vestigingseisen van de ruimtevrager. Door vraag en aanbod op werkmilieu met elkaar te confronteren, heeft een vraag-aanbodconfrontatie daadwerkelijk waarde. Hiermee wordt immers zichtbaar voor welke doelgroep en in welk marktgebied vraag en aanbod al dan niet in evenwicht zijn.

Op basis van meerdere landelijke onderzoeken zijn een achttal werkmilieus geïdentificeerd. We onderscheiden de volgende werkmilieus:

- Klassiek-gemengd;
- Agrifood;
- Logistiek;
- (Maak)industrieel;
- Hoogwaardig/ kantoren;
- Stedelijk interactiemilieu;
- Maritiem;
- Campus.

Omdat de werkmilieus zijn gebaseerd op landelijk onderzoek is niet per definitie ieder werkmilieu van toepassing op de vraag naar bedrijventerreinen in Gelderland. De werkmilieus worden in het vervolg van deze paragraaf nader toegelicht.

Klassiek-gemengd werkmilieu

Een traditioneel werkmilieu, ook wel “functioneel gemengd” genoemd. De term klassiek duidt niet op de leeftijd van het terrein of de (werkzaamheden van) de gevestigde bedrijvigheid, maar op het feit dat dit type bedrijventerrein van oudsher in zo goed als iedere gemeente te vinden is: Een monofunctioneel werkmilieu met een diversiteit aan bedrijven op overwegend kleine(re) kavels.

Bedrijventerreinen met een klassiek-gemengd werkmilieu zijn ook geschikt om kleinschalige activiteiten uit andere werkmilieus te huisvesten. Bijvoorbeeld stadsdistributie of productie met een lage milieu-/hindercategorie. Dit sluit niet uit dat er enkele zwaardere bedrijven zijn gehuisvest of grotere kavels aanwezig zijn, vaak mogelijk gemaakt door zonering. Dit type terreinen is belangrijk voor de werkgelegenheid en dynamiek in stedelijke gebieden en kernen.

Agrifood

Een clustering van bedrijven met aan de basis productiebedrijven gerelateerd aan teelt en veredeling van landbouwproducten. Verderop in de keten vinden we agrologistieke bedrijven zoals importeurs, exporteurs, verpakkingsbedrijven en logistiek dienstverleners. Een agrifood-profilering ontstaat vanuit een relatie met de agrarische sector.

Logistiek

Een clustering van bedrijven in de logistiek, handel en opslag. Dit zijn vaak grootschalig opgezette terreinen met veel ruimte voor vrachtwagens en gerelateerde voorzieningen. De echt grootschalige logistiek (>5ha) vestigt zich binnen Nederland met name in de zuidoostelijke provincies.

(Maak)industrieel werkmilieu

Een werkmilieu met een industrieel karakter waarbinnen bedrijven produceren en verwerken. Dit vindt vaak plaats op grote(re) kavels, veelal met een maximale milieucategorie van minstens 3.2. Industriële terreinen bieden in de regel ruimte aan hmc-bedrijvigheid (HogereMilieuCategorie). Het verschil met het klassiek-gemengd werkmilieu is de schaalgrootte van de gevestigde bedrijven, alsmede een overwegend hogere milieucategorie.

Hoogwaardig/kantoren werkmilieu

Het werkmilieu hoogwaardig/kantoren kenmerkt zich door de aanwezigheid van met name kantoor-gerelateerde bedrijfsfuncties op een vaak nog monofunctioneel bedrijventerrein. Het betreft veelal bedrijfsverzamelgebouwen, waar bedrijven uit bijvoorbeeld de zakelijke dienstverlening zich vestigen. Een hoogwaardig werkmilieu kan tevens productiefaciliteiten voor hoogwaardigere sectoren, zoals de medische sector, huisvesten.

Stedelijk interactiemilieu

Een werkmilieu dat bepaald wordt door zijn stedelijkheid. Een rijke culturele omgeving met vele voorzieningen, een onderscheidende kwaliteit van de leefomgeving, vele informele ontmoetingsplekken en een brede attractiviteit (nationaal en internationaal) om te werken, te wonen en te bezoeken. Het is een interessante vestigingslocatie voor talent, kent een grote hoeveelheid aan startups en ZZP’ers en ook grotere (inter)nationale bedrijven. Dit werkmilieu wordt vaak gevonden op binnenstedelijk gelegen werklocaties. Het stedelijk interactiemilieu vormt voor veel binnenstedelijke bedrijventerreinen een stip op de horizon om naartoe te werken.

Maritiem

Het werkmilieu maritiem beschrijft een cluster van bedrijven in de maritieme (maak)industrie, zoals scheepsbouw en –reparatie. Bedrijvigheid binnen dit werkmilieu is doorgaans gevestigd op watergebonden en/of –verbonden kavels. Deze watergebonden bedrijvigheid trekt aan- en toeleveranciers aan die zich dikwijls vestigen op nabijgelegen, niet-watergebonden kavels.

De watergebonden bedrijventerreinen voor de op- en overslag van goederen (inclusief zeehaventerreinen) behoren niet tot dit werkmilieu. Deze bedrijvigheid wordt, afhankelijk van het type goederen dat wordt op- en overgeslagen, onderverdeeld in logistiek dan wel (maak)industrieel werkmilieu.

Campus

Een werkmilieu dat zich onderscheidt door kennisontwikkeling en innovatie. Formeel gezien wordt een campus ontwikkeld door of in samenwerking met een onderwijsinstelling. Zoals TIC-Delft, High-tech Campus Eindhoven en Kennispark Twente. Een campus kan echter ook ontstaan rondom een bepaald type bedrijvigheid (bijvoorbeeld biobased, health, high- & cleantech en creatieve industrie) of bedrijf. Een voorbeeld daarvan is de Novio Tech Campus in Nijmegen. Bedrijventerreinen die als

geheel ingericht worden als campus zijn relatief zeldzaam. Dergelijke terreinen kennen bovendien een andere dynamiek dan reguliere bedrijventerreinen.

Vanwege het bijzondere karakter wordt voor campussen een specifieke ramingsmethodiek gehanteerd. Campussen hebben immers een specifieke, wetenschappelijke doelgroep met een internationaal zoekgebied. Het werkmilieu campus wordt echter wel onderscheiden, omdat het terugkomt in het aanbod. Binnen de methodiek van dit onderzoek wordt de vraag naar het werkmilieu campus niet specifiek geraamd. Er vindt dus geen toedeling plaats van de totale ruimtevraag naar het werkmilieu campus.

3 Ruimtebehoefte op bedrijventerreinen

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de prognose van de ruimtebehoefte op bedrijventerreinen in de provincie Gelderland gepresenteerd. De geraamde ruimtevraag voor de periode 2019-2030 wordt, net als de doorkijk naar 2050, per regio besproken. De geprognosticeerde ruimtevraag voor de periode 2019-2030 wordt vervolgens onderverdeeld naar werkmilieus. Daarnaast zijn per regio de mogelijke beleidsmatige consequenties van de nieuwe vraagraming inzichtelijk gemaakt. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de totale ruimtebehoefte van de provincie Gelderland.

3.2 De autonome ruimtebehoefte in de Achterhoek

3.2.1 Beschrijving Achterhoek

De Achterhoek bestaat uit de gemeentes Aalten, Berkelland, Bronckhorst, Doetinchem, Oost Gelre, Oude IJselstreek en Winterswijk. De Achterhoek herbergt in totaal 97.760 arbeidsplaatsen. De meeste arbeidsplaatsen in de Achterhoek zijn te vinden in de sectoren industrie, de gezondheids- en welzijnszorg en detailhandel. Slimme maakindustrie (smart industry) is een sterk aanwezige sector in de Achterhoek. De Achterhoek heeft een netto bedrijventerreinvoorraad van circa 1.400 hectare waarvan ongeveer 1.260 hectare uitgegeven is[13]. In Figuur 1 is de historische uitgifte in de regio vanaf het jaar 2000 weergeven. Dit geeft een beeld van de conjuncturele golven op de bedrijventerreinenmarkt.

Figuur 1 Historische uitgifte in de Achterhoek 2000-2018

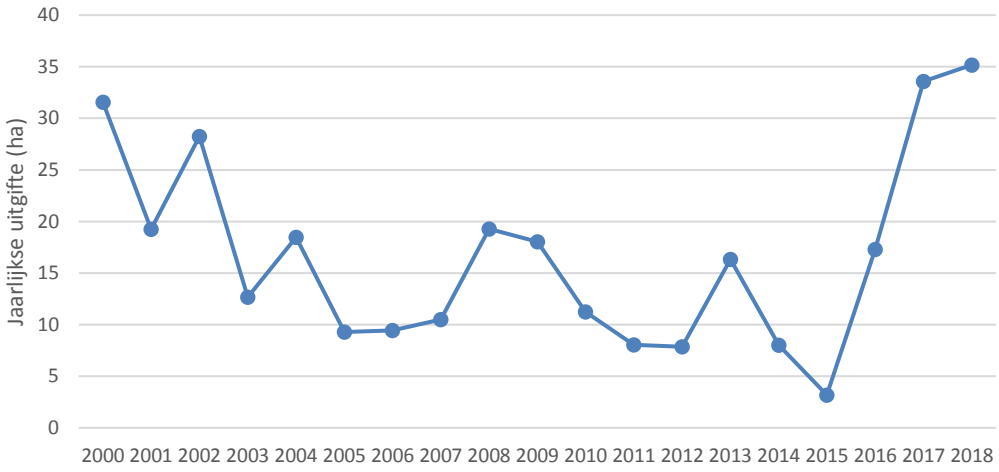

3.2.2 Geldende regionale afspraken Achterhoek

De vigerende regionale afspraken aangaande het bedrijventerreinenbeleid in de Achterhoek zijn vastgesteld in het RPB Achterhoek 2011, dat is gebaseerd op prognoses op basis van het TM-scenario[14].

[13] IBIS Gelderland, juni 2019

[14] STEC Regionaal Programma Bedrijventerreinen (RPB) Regio Achterhoek 2011

Aan het RPB 2011 ligt een vraagraming ten grondslag voor de periode 2009-2023. De geraamde autonome vraag bedraagt 108 hectare. Inclusief verplaatsings- en vervangingsvraag en beleidsopgaven is gerekend met een totale vraag van 184,4 hectare naar bedrijventerreinen tot 2023. Dit stond tegenover een totaal aanbod aan harde en zachte plannen van 261,7 hectare, waarmee een overaanbod geconstateerd werd.

Om dit tegen te gaan, zijn vooral maatregelen geadviseerd aangaande de zachte plannen. Naar aanleiding daarvan zijn de zachte plannen gefaseerd en deels in geringere omvang in ontwikkeling gebracht. Voor de harde plannen waren niet of nauwelijks mogelijkheden voor temporisering. Daarnaast is afgesproken dat nieuwe bedrijventerreinen zowel kwantitatief als kwalitatief afgestemd worden op de vraag.

Op het moment van schrijven van deze rapportage ligt een nieuw RPW ter vaststelling bij de gemeenten en Provincie. De vraagraming die ten grondslag ligt aan dit RPW is reeds gebaseerd op de nieuwe WLO2-scenario's en komt overeen met de prognose die in dit onderzoek gepresenteerd wordt.

3.2.3 Ruimtevraag Achterhoek 2019 – 2030 met een doorkijk naar 2050

De vraagraming voor het RPB 2011 is gebaseerd op het TM-scenario waar steeds uitgegaan werd dat er na 2025 geen sprake zou zijn van een uitbreidingsvraag. Ter vergelijking met de nieuwe prognoses is oorspronkelijke raming volgens het TM-scenario opgenomen.

Figuur 2 Vraagraming Achterhoek

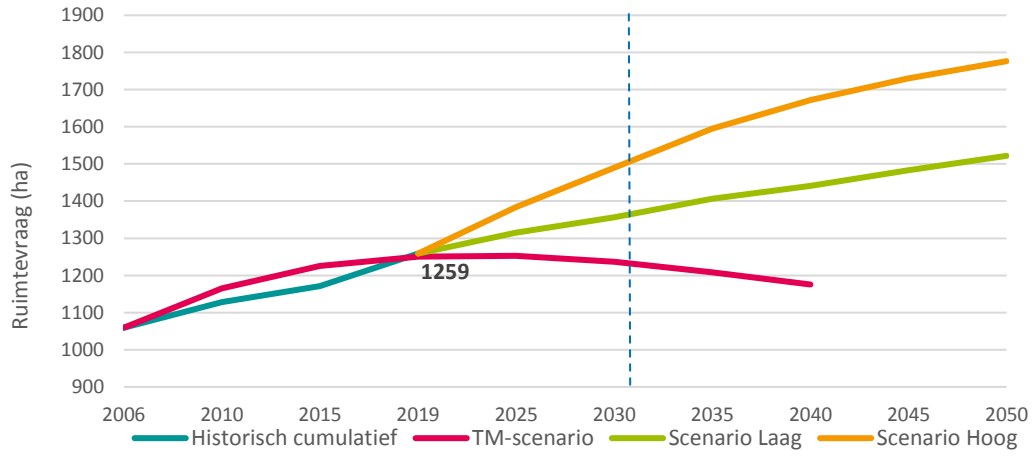

Uit Figuur 2 blijkt dat de prognoses voor zowel scenario Hoog als scenario Laag een hogere ruimtevraag laten zien dan de prognose uit het RPB 2011. In scenario Laag bedraagt de ruimtevraag in de periode 2019-2030 98 hectare. In scenario Hoog is dit 231 hectare. Dit is gemiddeld 9 tot 20 hectare per jaar.

Voor de periode 2030-2050 bedraagt de ruimtevraag 175 tot 287 hectare. In de periode vanaf 2030 bedraagt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag dus 9 tot 14 hectare.

In Tabel 1 is de geprognosticeerde ruimtevraag per vijf jaar weergeven.

Tabel 1 Ruimtebehoefte naar WLO-Scenario per 5 jaar Achterhoek

Achterhoek	2019-2025	2025-2030	2030-2035	2035-2040	2040-2045	2045-2050
WLO-scenario Laag	56	42	50	34	42	39
WLO-scenario Hoog	125	106	105	77	58	48

3.2.4 *Werkmilieus Achterhoek*

In deze paragraaf zoomen we voor zowel scenario Hoog als scenario Laag in op de werkmilieus. In beide scenario's is de ruimtevraag voor het klassiek-gemengd werkmilieu het grootst. Tevens is er een aanzienlijke ruimtebehoefte voor het logistieke en (maak)industriële werkmilieu (zie Figuur 3).

Figuur 3 Ruimtebehoefte naar werkmilieu 2019-2030 Achterhoek

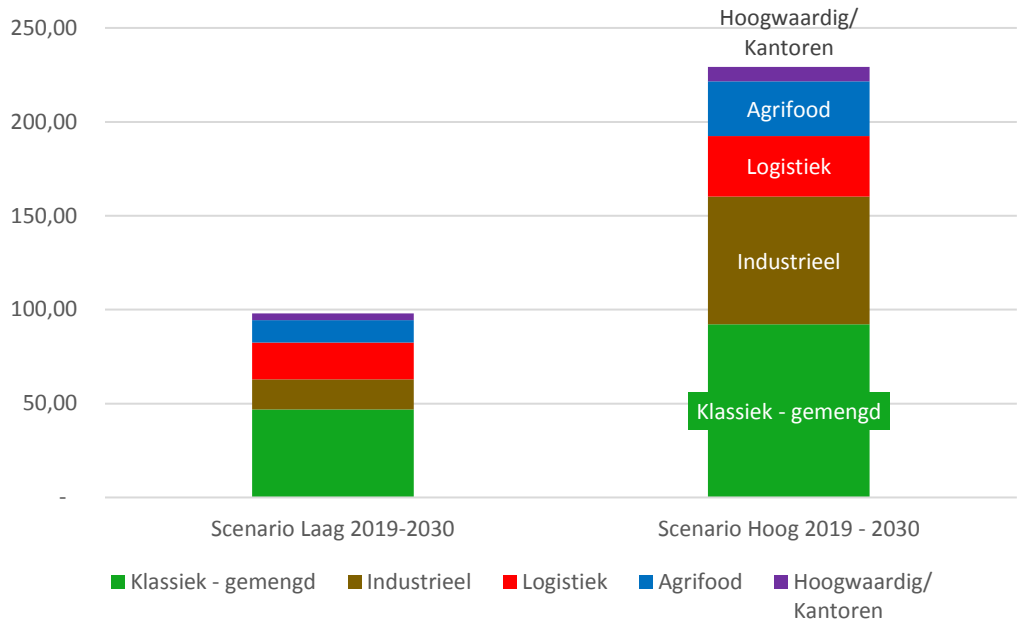

In het RPW Achterhoek 2019-2023 dat op dit moment ter besluitvorming voorligt, is ook het aanbod reeds geanalyseerd op basis van werkmilieus. De vraag-aanbodconfrontatie is in dat onderzoek uitgevoerd op niveau van de werkmilieus.

3.2.5 *Mogelijke beleidsmatige consequenties Achterhoek*

De autonome ruimtebehoefte waar het beleid in het vigerende RPB 2011 op is gebaseerd, is geraamd op 108 hectare[15]. Dit stond tegenover een aanbod van 261,7 hectare in harde en zachte plannen, waarmee een overaanbod geconstateerd werd.

De ramingen uit de WLO2-scenario's vallen beide hoger uit dan de raming in het RPB 2011. De raming naar de autonome ruimtebehoefte uit WLO-scenario Laag is 98 hectare en de raming uit WLO-scenario Hoog is 231 hectare.

Omdat de vigerende regionale afspraken dateren uit 2011, adviseren wij om het, nog niet vastgestelde, RPW uit 2019 te volgen waarin vraag en aanbod kwalitatief zijn verdiept naar werkmilieus op basis van ramingen volgens de WLO2-scenario's.

[15] STEC Regionaal Programma Bedrijventerreinen (RPB) Regio Achterhoek 2011

3.3 De autonome ruimtebehoefte in de regio Arnhem-Nijmegen

3.3.1 Beschrijving Arnhem-Nijmegen

De regio Arnhem-Nijmegen is met 17 gemeenten qua aantal de grootste van de wgr-regio's. De gemeenten zijn Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar. De regio heeft een netto bedrijventerreinvoorraad van ruim 2.700 hectare, waarvan 2.460 hectare is uitgegeven[16]. Verder zijn er in totaal ruim 267.000 arbeidsplaatsen in de regio. In Figuur 4 is de historische uitgifte in de regio vanaf het jaar 2000 weergeven. Dit geeft een beeld van de conjuncturele golven op de bedrijventerreinenmarkt.

Figuur 4 Historische uitgifte in de regio Arnhem-Nijmegen 2000-2018

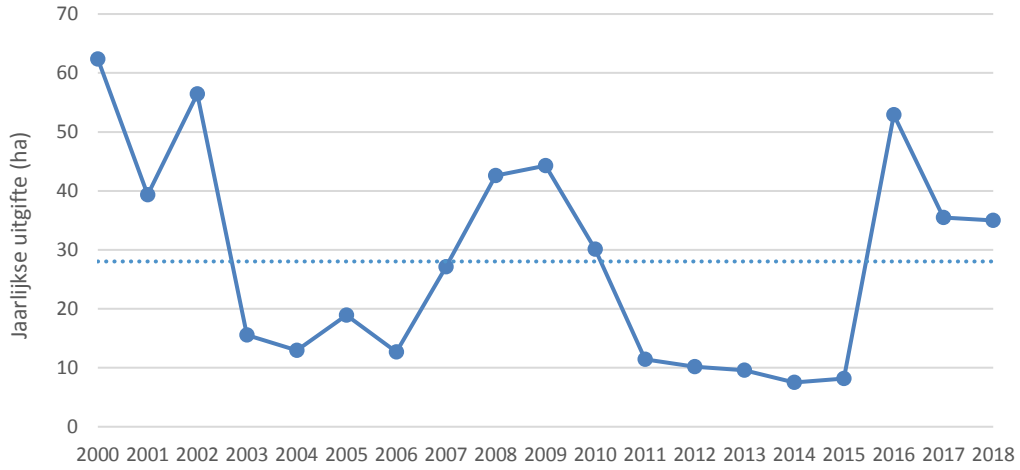

3.3.2 Geldende regionale afspraken Arnhem-Nijmegen

Het huidige Regionaal Programma Werklocaties is vastgesteld op 15 september 2017[17]. Destijds is een overaanbod geconstateerd op bedrijventerreinen, kantoren- en PDV-locaties. Een overaanbod zorgt ervoor dat nieuwe initiatieven, die beter aansluiten bij de nieuwste ontwikkelingen op de markt, geen kans maken. Voor de bedrijventerreinen werd een vraag van 219 hectare (incl. 12 hectare vervangingsvraag) verwacht, terwijl het uitgeefbaar aanbod op dat moment 367 hectare bedroeg. Dat betekent dat een overprogrammering van 148 hectare is geconstateerd, wat heeft geleid tot een schrapopgave voor verschillende bedrijventerreinen in de regio.

Om evenwicht te creëren tussen vraag een aanbod is een voorzienbaarheidsprocedure ingesteld. Deze procedure moet er uiteindelijk voor zorgen dat dat nieuwe economische ontwikkelingen op de juiste locaties in de regio en met maximaal rendement voor werkgelegenheid ontwikkeld worden. Een belangrijk onderdeel van de afspraken in de regio is het bieden van ruimte voor de uitbreiding van lokale bedrijvigheid. Het streven van het huidige RPW is binnen een realistisch tijdsbestek toe te werken naar een economisch evenwicht van vraag en aanbod. Een belangrijk uitgangspunt binnen de regionale afspraken is monitoring, waardoor economische marktontwikkelingen nauwkeurig gevolgd en benut kunnen worden. Hiermee wordt tevens de kans dat de uitgifte van gronden hoger ligt dan verwacht, zoals de praktijk dankzij economisch herstel heeft uitgewezen, opgevangen.

Vanuit deze doelstellingen is voorgesteld dat gemeenten en private partijen tot 2020 de gelegenheid krijgen voor de uitgifte van bedrijventerreinen. Verder is voor een aantal locaties 'voorzienbaarheid' gecreëerd. Deze voorzienbaarheid gaat in per 1 juli 2019. Gemeenten en private

[16] IBIS Gelderland, juni 2019
[17] RPW Arnhem-Nijmegen 2017-2021

partijen hebben tot 1 januari 2021 de tijd om deze locaties in ontwikkeling te nemen. Na deze periode wordt de bestemming van de locatie of gewijzigd, of geschrapt als deze niet is uitgegeven. Dit moet ertoe leiden dat het evenwicht tussen vraag en aanbod weer wordt hersteld.

3.3.3 *Ruimtevraag regio Arnhem-Nijmegen 2019 – 2030 met een doorkijk naar 2050*

De vraagraming voor het RPW 2017 is gebaseerd op het TM-scenario, waar steeds werd uitgegaan dat er na 2025 geen sprake zou zijn van een uitbreidingsvraag. Ter vergelijking met de nieuwe prognoses is oorspronkelijke raming volgens het TM-scenario opgenomen.

Figuur 5 Vraagraming regio Arnhem-Nijmegen

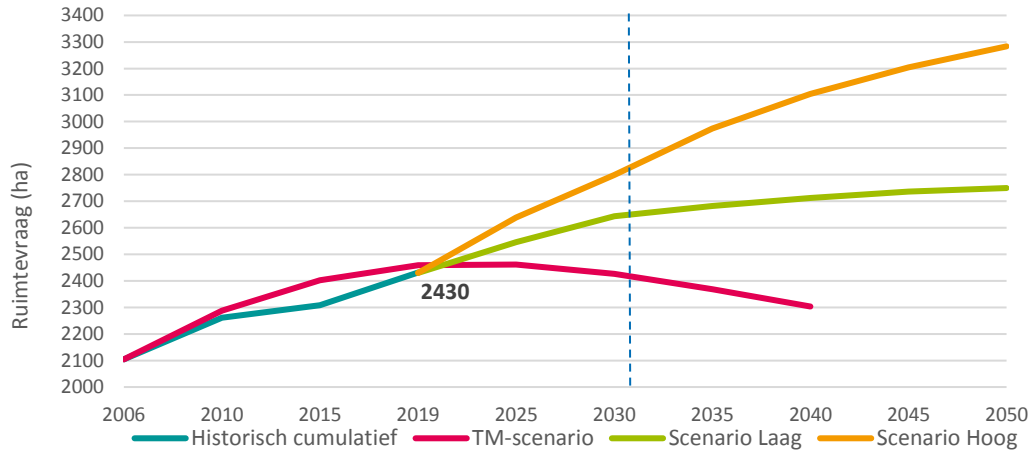

Uit Figuur 5 blijkt inderdaad dat het TM-scenario na 2025 een afname van de ruimtevraag voorziet, terwijl de ruimtevraag in scenario Hoog en Laag in meer of mindere mate blijft groeien. De raming waarop de afspraken in het RPW 2017 zijn gebaseerd komen niet geheel overeen met het TM-scenario. In vergelijking met de raming uit het RPW blijkt dat de prognose voor scenario Hoog een hogere ruimtevraag laat zien dan de prognose uit het RPW 2017, terwijl de prognose voor scenario Laag vergelijkbaar is. Na 2030 zwakt de uitbreidingsvraag in scenario Laag af tot onder de vraagraming uit het huidige RPW. Scenario Hoog laat een blijvende groei zien. In scenario Laag bedraagt de ruimtevraag in de periode 2019 – 2030 213 hectare. In scenario Hoog is dit 369 hectare. Dit is gemiddeld 19 tot 33,5 hectare per jaar.

Voor de periode 2030 – 2050 bedraagt de ruimtevraag 107 tot 485 hectare. In de periode vanaf 2030 bedraagt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag dus 5,5 tot 24 hectare.

In Tabel 2 is de geprognosticeerde ruimtevraag per vijf jaar weergeven.

Tabel 2: Ruimtebehoefte naar WLO-Scenario per 5 jaar Arnhem Nijmegen

Arnhem-Nijmegen	2019-2025	2025-2030	2030-2035	2035-2040	2040-2045	2045-2050
WLO-scenario Laag	116	97	40	30	24	13
WLO-scenario Hoog	209	160	174	132	100	79

3.3.4 *Werkmilieus Arnhem-Nijmegen*

In deze paragraaf zoomen we voor zowel scenario Hoog als scenario Laag in op de werkmilieus. In beide scenario's is de ruimtevraag voor het klassiek-gemengd werkmilieu en logistiek het grootst. Tevens is er een aanzienlijke ruimtebehoefte voor agrifood en, in het scenario Hoog, voor het werkmilieu (maak)industrie (zie Figuur 3). De in verhouding opvallend hogere ruimtevraag in het (maak)industrieel werkmilieu valt te verklaren door snelle technologische ontwikkelingen (smart

industry) en meer vraag naar producten. Daarin speelt tevens de hogere demografische groei en woningbouwbehoefte mee, wat bijvoorbeeld zorgt voor meer ruimtevraag vanuit de bouwsector.

Figuur 6 Ruimtebehoefte naar werkmilieu 2019-2030 Arnhem-Nijmegen

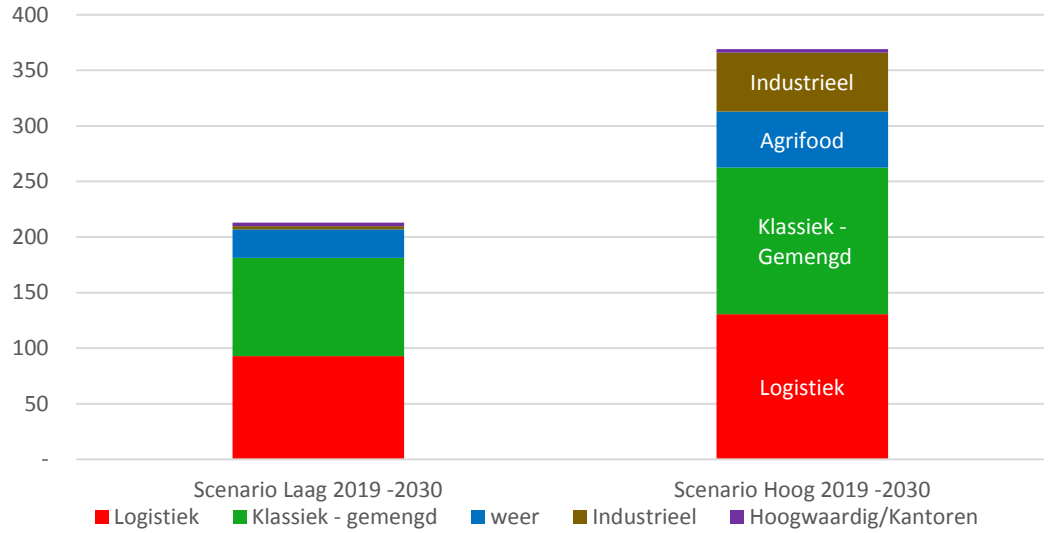

Om een goed beeld te krijgen van wat deze indeling in werkmilieus betekent voor de balans tussen vraag en aanbod in de regio, is ook aan de aanbodzijde een kwalitatieve verdieping naar werkmilieus nodig.

3.3.5 Beleidsmatige consequenties Arnhem-Nijmegen

In het huidige RPW is met een vraag van 219 hectare (incl. 12 hectare vervangingsvraag) voor de periode 2015-2025 en een aanbod van 367 hectare een overprogrammering van 147 hectare geconstateerd[18]. Dit heeft ertoe geleid dat er een voorzienbaarheidsprocedure is ingesteld voor verschillende bedrijventerreinen in de regio. Dit betekent dat gemeenten en private partijen tot en met 2020 de tijd hebben om deze locaties in ontwikkeling te nemen. Na deze periode wordt de bestemming van de locatie, mits deze niet is uitgegeven, gewijzigd of geschrapt.

Ter vergelijking: de autonome ruimtevraag in de nieuwe vraagraming bedraagt 213-369 hectare tot 2030. In scenario Hoog ligt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag in de periode 2019-2030 circa 10 hectare hoger dan in het RPW. De gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag in scenario Laag is vergelijkbaar met het RPW.

3.4 De autonome ruimtebehoefte in de Foodvalley

3.4.1 Beschrijving Foodvalley

De regio Foodvalley bestaat uit de gemeenten Barneveld, Ede, Nijkerk, Scherpenzeel, Wageningen in de provincie Gelderland en Renswoude, Rhenen en Veenendaal in de provincie Utrecht. In deze regio zijn in totaal 163.410 arbeidsplaatsen. De grootste sectoren in de regio zijn agri en food-gerelateerd. Verder bestaat de netto bedrijventerreinenvoorraad uit 1.060 hectare waarvan ruim 930 hectare al is uitgegeven[19]. In Figuur 7 is de historische uitgifte in de regio vanaf het jaar 2000 weergeven. Dit geeft een beeld van de conjuncturele golven op de bedrijventerreinenmarkt. De uitgifte in de gemeenten Renswoude, Rhenen en Veenendaal (Utrecht) is hierin niet opgenomen.

[18] RPW Arnhem-Nijmegen 2017
[19] IBIS Gelderland, juni 2019

Figuur 7 Historische uitgifte in de Foodvalley 2000-2018

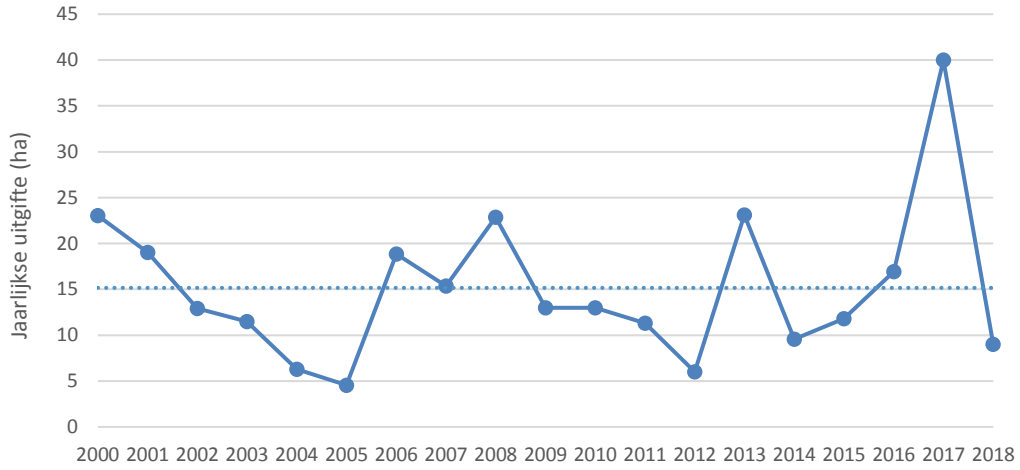

3.4.2 Geldende regionale afspraken Foodvalley

In het huidige RPW, dat geldt van 2017 tot en met 2020 en een doorkijk geeft tot 2025, is de totale uitbreidingsvraag opgebouwd uit drie elementen[20]. Allereerst is de autonome uitbreidingsvraag voor de periode 2016-2025 op basis van het TM-scenario geraamd op 74 hectare. Vervolgens is vastgesteld dat er geen concrete vervangingsvraag was in de regio. Wel is vanuit de ambities en concurrentiepositie van de regio Foodvalley extra ruimtevraag opgenomen in het RPW. Door de gebleken potentie van het concept Foodvalley is besloten voor de periode van het RPW een additionele ruimtevraag van minimaal 40 hectare op te nemen. Hiermee bedraagt de totale ruimtevraag in het RPW 2017 114 hectare. Voor deze vraag is bepaald hoe die ongeveer verdeeld moest worden. Dit resulteerde in 74 hectare voor logistiek en handel, 25 hectare voor dienstverlening en 15 hectare voor industrie en bouw.

Hiertegenover staat een uitgeefbaar aanbod van 134,2 hectare en 51,6 hectare in zachte plannen. Daarmee werd een overaanbod geconstateerd van 20 hectare. De regio verwacht echter dat beleidsimpulsen zullen zorgen voor een hogere vraag en voorzien dat het beschikbare aanbod voor kennisintensieve doelgroepen snel onvoldoende zal zijn.

Door te streven naar optimale benutting van het potentieel van de regio, wil de Foodvalley inspelen op deze uitbreidingsvraag en het daaraan gekoppelde aanbod. De regio wil hier gehoor aan geven door ervoor te zorgen dat het aanbod op bedrijventerreinen voldoende gedifferentieerd en marktconform is en door rekening te houden met de vestigingseisen van de doelgroepen. Bovendien moet de vraag van lokale bedrijven zoveel en zo goed mogelijk gefaciliteerd worden op lokale bedrijventerreinen. Om de regionale ambities te realiseren, zet de regio in op de versterking van de regionale marketing & acquisitie-inspanningen. Hiervoor acht de regio het noodzakelijk dat het aanbod aansluit op de vraag van potentiële ruimtevragers.

3.4.3 Ruimtevraag Foodvaley 2019 – 2030 met een doorkijk naar 2050

De vraagraming voor het RPW 2017 is gebaseerd op het TM-scenario, waar er steeds van werd uitgegaan dat er na 2025 geen sprake zou zijn van een uitbreidingsvraag. Ter vergelijking met de nieuwe prognoses is oorspronkelijke raming volgens het TM-scenario opgenomen.

[20] RPW FoodValley 2017

Figuur 8 Vraagraming Foodvalley

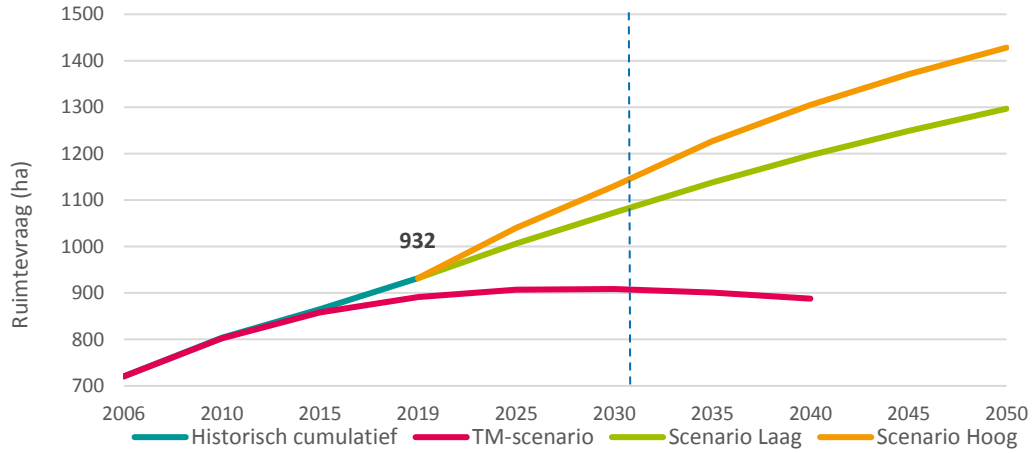

Uit Figuur 8 blijkt dat de prognoses voor zowel scenario Hoog als scenario Laag een hogere ruimtevraag laten zien dan de prognose volgens het TM-scenario. In scenario Laag bedraagt de ruimtevraag in de periode 2019 – 2030 141 hectare. In scenario Hoog is dit 199 hectare. Dit is gemiddeld 13 tot 18 hectare per jaar.

Voor de periode 2030 – 2050 bedraagt de ruimtevraag 224 tot 297 hectare. In de periode vanaf 2030 bedraagt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag dus 11 tot 14 hectare.

In Tabel 3 is de geprognosticeerde ruimtevraag per vijf jaar weergeven.

Tabel 3 Ruimtebehoefte naar WLO-Scenario per 5 jaar Foodvalley

Foodvalley	2019-2025	2025-2030	2030-2035	2035-2040	2040-2045	2045-2050
WLO-scenario Laag	74	67	65	58	53	48
WLO-scenario Hoog	108	91	96	78	66	57

3.4.4 Werkmilieus Foodvalley

In deze paragraaf zoomen we voor zowel scenario Hoog als scenario Laag in op de werkmilieus. In de regio wordt vooral ruimtebehoefte verwacht vanuit logistiek, agrifood en het klassiek-gemengd werkmilieu. De in verhouding opvallend hoge ruimtevraag in het (maak)industrieel werkmilieu valt te verklaren door snelle technologische ontwikkelingen (smart industry) en vraag naar producten. Daarin speelt tevens de hogere demografische groei en woningbehoefte mee, wat bijvoorbeeld zorgt voor meer ruimtevraag vanuit de bouwsector.

Figuur 9 Ruimtebehoefte naar werkmilieu 2019-2030 Foodvalley

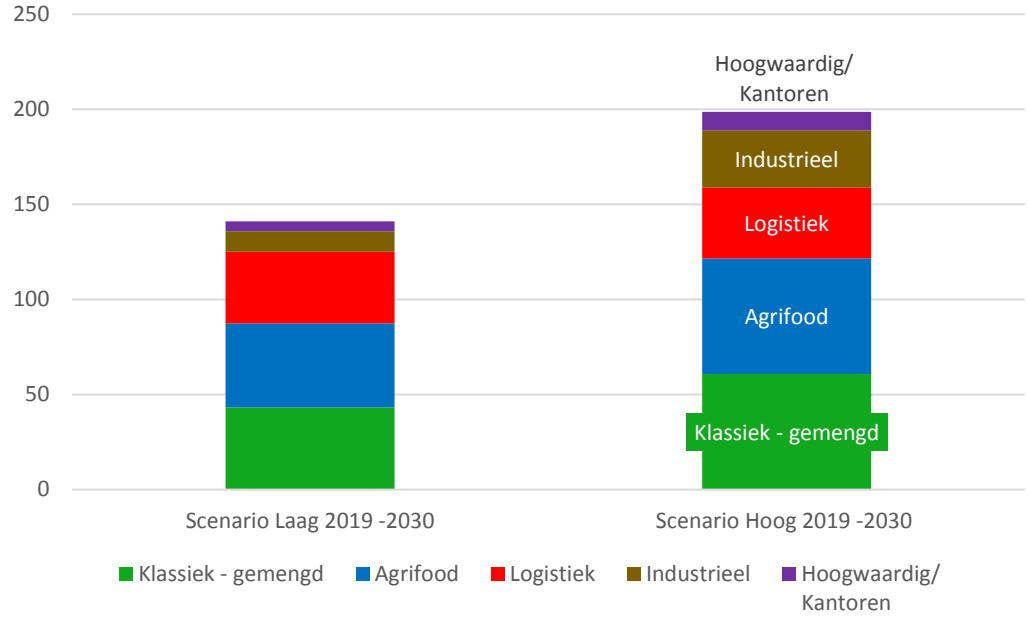

In het RPW 2017 is het aanbod van bedrijventerreinen opgesplitst in een aantal categorieën, zodat er beter op de vragen vanuit potentiële ruimtevragers ingespeeld kan worden. Een soortgelijke verdieping van het aanbod is nodig om de vraag-aanbodconfrontatie op werkmilieuniveau te kunnen maken. Aan de hand daarvan wordt duidelijk hoe vraag en aanbod zich daadwerkelijk tot elkaar verhouden.

3.4.5 Beleidsmatige consequenties Foodvalley

In het huidige RPW is een autonome uitbreidingsvraag opgenomen van 74 hectare met een additionele beleidsimpuls van minimaal 40 hectare[21]. Hiertegenover staat een aanbod van 134,2 hectare. Om hierop in te spelen wil de regio gaan inzetten op het beter aan laten sluiten van de soorten bedrijventerreinen op de vragen van de potentiele ruimtevragers.

De raming op basis van de WLO2-scenario's bedraagt 141-199 hectare. In scenario Laag is de ruimtevraag daarmee iets hoger dan het uitgeefbaar aanbod van circa 130 hectare. In scenario Hoog overstijgt de ruimtevraag het aanbod. Een kwalitatieve verdieping van het aanbod naar werkmilieus kan ervoor zorgen dat de Foodvalley beter invulling kan geven aan haar ambitie om in te zetten op het beter aan laten sluiten van het aanbod bij de wensen van de ruimtevrager.

3.5 De autonome ruimtebehoefte in Noord Veluwe

3.5.1 Beschrijving Noord Veluwe

De regio Noord Veluwe, bestaande uit de gemeenten Elburg, Ermelo, Harderwijk, Hattem, Heerde, Nunspeet, Oldebroek en Putten. De regio heeft in totaal 70.640 arbeidsplaatsen en de sector zorg is de grootste sector. De netto voorraad bedrijventerreinen bedraagt 740 hectare, waarvan een kleine 620 hectare reeds is uitgegeven[22]. In Figuur 10 is de historische uitgifte in de regio vanaf het jaar 2000 weergeven. Dit geeft een beeld van de conjuncturele golven op de bedrijventerreinen-markt.

[21] RPW FoodValley 2017
[22] IBIS Gelderland, juni 2019

Figuur 10 Historische uitgifte in de regio Noord Veluwe 2000-2018

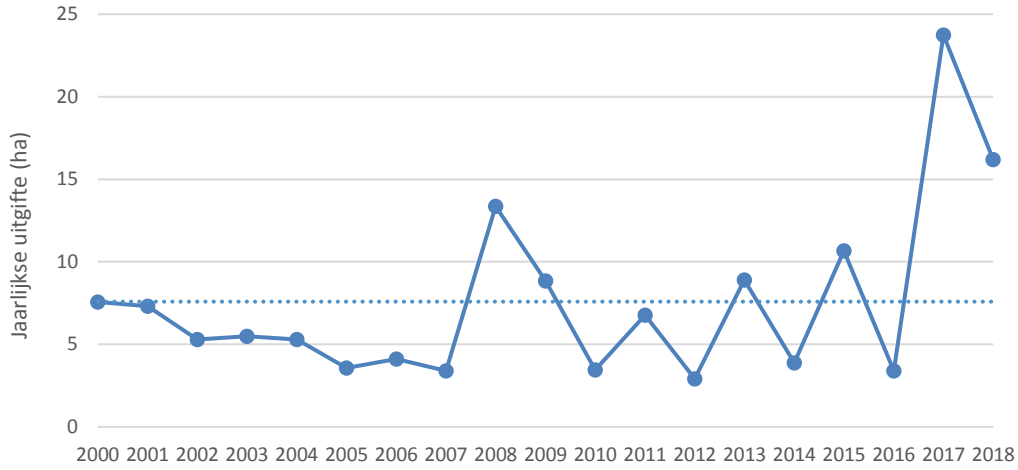

3.5.2 Geldende regionale afspraken Noord Veluwe

De vigerende regionale afspraken aangaande het bedrijventerreinenbeleid in Noord Veluwe zijn vastgesteld in het RPB 2011, gebaseerd op prognoses op basis van het TM-scenario[23]. Op moment van schrijven ligt een nieuw Regionaal Programma Werklocaties ter besluitvorming bij de regiogemeenten.

In het huidige Regionaal Programma Bedrijventerreinen van Noord Veluwe is bepaald dat de focus moet liggen op het concept Care Valley Veluwe. Binnen dit concept is het streven dat zorg, zorgzaamheid, duurzaamheid, toerisme, wellness, natuur en landschap, evenals innovatie en productie ten behoeve van de 'zorg in de brede zin' een meer centrale positie in nemen.

In het RPB 2011 is de autonome uitbreidingsbehoefte op basis van het TM-scenario geraamd op 80 hectare voor de periode 2010-2020. De totale ruimtebehoefte bestaat daarnaast uit een additionele beleidsimpuls in het kader van biobased economy en vervangingsvraag en bedraagt 142 hectare. Het aanbod is in het RPB 2011 vastgesteld op 182 hectare, met daarnaast 43 hectare aan zachte plannen. Na 2020 werd vanuit de langetermijnprognose van de provincie verwacht dat de behoefte na 2020 nog met 20 hectare stijgt en vervolgens, conform het TM-scenario, vanaf 2025 een daling inzet. Al bij al is in het RPB 2011 een overaanbod geconstateerd.

Naar aanleiding daarvan hebben de regiogemeente afgesproken ruimtevraag allereerst te faciliteren door herstructurering van de bestaande voorraad. Dus als er sprake is van nieuwe behoefte aan bedrijfsruimte moet er eerst onderzocht worden of de bestaande (verouderdere) bedrijventerreinvoorraad weer aantrekkelijk gemaakt kan worden. Indien dit niet mogelijk blijkt, is de volgende stap om bestaande terreinen intensiever te gebruiken. Pas daarna komt uitbreiding van de voorraad met een nieuw terrein in aanmerking.

Om overaanbod tegen te gaan is voor de zachte plannen een stoplichtmodel opgesteld, waar een aantal plannen onder categorie groen vallen (worden uitgevoerd met medewerking van de provincie), er geen plannen onder categorie oranje vallen en er een aantal plannen onder categorie rood vallen, wat betekent dat er geen medewerking verleend wordt aan de doorontwikkeling.

[23] RPB Noord Veluwe 2011

3.5.3 *Ruimtevraag Noord-Veluwe 2019 – 2030 met een doorkijk naar 2050*

De vraagraming voor het RPB 2011 is gebaseerd op het TM-scenario waar steeds uitgegaan werd dat er na 2025 geen sprake zou zijn van een uitbreidingsvraag. Ter vergelijking met de nieuwe prognoses is oorspronkelijke raming volgens het TM-scenario opgenomen.

Figuur 11 Vraagraming Noord Veluwe

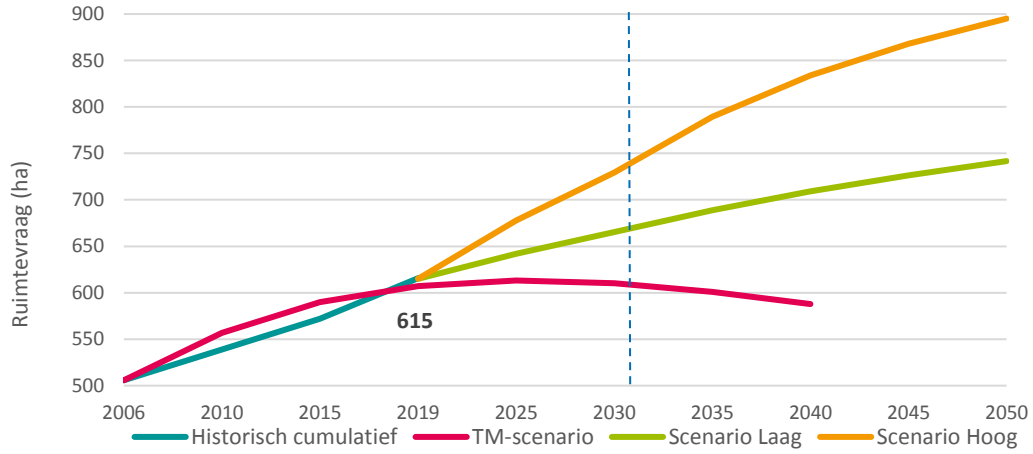

Uit Figuur 11 blijkt dat de prognoses voor scenario Hoog een hogere ruimtevraag laten zien dan het TM-scenario, waarop het RPB 2011 is gebaseerd. De autonome ruimtevraag uit het RPB 2011 ligt na 2019 lager dan scenario Hoog en Laag. In scenario Laag bedraagt de ruimtevraag in de periode 2019 – 2030 50 hectare. In scenario Hoog is dit 115 hectare. Dit is gemiddeld 4,5 tot 10,5 hectare per jaar.

Voor de periode 2030 – 2050 bedraagt de ruimtevraag 77 tot 165 hectare. In de periode vanaf 2030 bedraagt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag dus 4 tot 8 hectare.

In Tabel 4 is de geprognosticeerde ruimtevraag per vijf jaar weergeven.

Tabel 4 Ruimtebehoefte naar WLO-Scenario per 5 jaar Noord Veluwe

Noord Veluwe	2019-2025	2025-2030	2030-2035	2035-2040	2040-2045	2045-2050
WLO-scenario Laag	27	23	24	20	17	16
WLO-scenario Hoog	63	52	60	44	34	27

3.5.4 *Werkmilieus Noord Veluwe*

In deze paragraaf zoomen we voor zowel scenario Hoog als scenario Laag in op de werkmilieus. Wat als eerst in het oog springt is het verschil in ruimtebehoefte tussen beide WLO2-scenario's. In beide scenario's is de ruimtevraag voor het klassiek-gemengd werkmilieu en logistiek het grootst. In scenario Hoog is ook vanuit agrifood, het (maak)industrieel en het maritiem werkmilieu is sprake van een substantiële ruimtevraag (zie Figuur 12).

Figuur 12 Ruimtebehoefte naar werkmilieu 2019-2030 Noord Veluwe

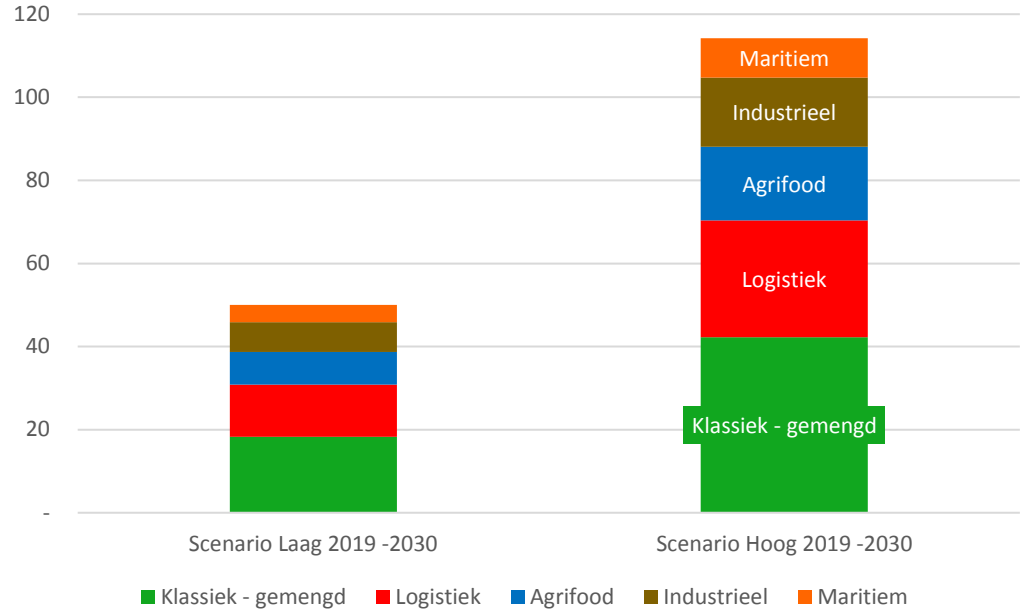

Om een goed beeld te krijgen van wat deze indeling in werkmilieus betekent voor de balans tussen vraag en aanbod in de regio, is ook aan de aanbodzijde een kwalitatieve verdieping naar werkmilieus nodig.

3.5.5 Beleidsmatige consequenties Noord Veluwe

Op basis van de WLO2-scenario's is voor de periode 2019-2030 voor scenario Laag een autonome ruimtevraag van 50 hectare geraamd en voor scenario Hoog 115 hectare. Als wordt uitgegaan van het aanbod uit het RPB 2011 kan het beleid omtrent de stoplichtenconstructie aangehouden worden. Het beleid en aanbod in het huidige RPB is echter gedateerd en opgesteld voor de periode 2011-2020. Het is daarom logischer de nieuwe vraagraming mee te nemen in de besluitvorming omtrent het nog vast te stellen RPW uit 2019. Waarin de laatste aanbodcijfers zijn meegenomen.

3.6 De autonome ruimtebehoefte in Rivierenland

3.6.1 Beschrijving Rivierenland

De regio Rivierenland bestaat uit de gemeenten Buren, Culemborg, Maasdriel, Neder-Betuwe, Tiel, West Betuwe, West Maas en Waal en Zaltbommel. In deze regio zijn in totaal 96.310 arbeids-plaatsen en volgens het huidige RPW zijn agrifood en logistiek de grootste sectoren. De netto bedrijventerreinenvoorraad bedraagt ruim 1.550 hectare, waarvan 1.425 hectare reeds is uitgegeven[24]. In Figuur 13 is de historische uitgifte in de regio vanaf het jaar 2000 weergeven. Dit geeft een beeld van de conjuncturele golven op de bedrijventerreinenmarkt.

[24] IBIS Gelderland, juni 2019

Figuur 13 Historische uitgifte in de Rivierenland 2000-2018

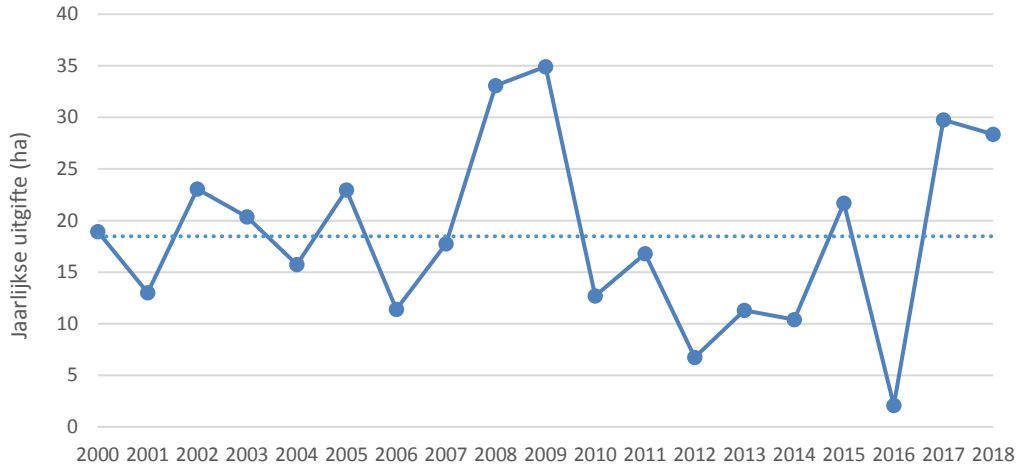

3.6.2 Geldende regionale afspraken Rivierenland

In het RPW Rivierenland 2016 is binnen de regio de focus gelegd op drie economische speerpunten, zodat de krachten binnen het werkveld beter gebundeld kunnen worden[25]. Deze speerpunten zijn Agribusiness, Economie & Logistiek en Recreatie en Toerisme. Voor de verschillende speerpunten zijn specifieke doelstellingen bepaald om een betere focus te creëren.

Voor Agribusiness ligt de focus op de ontwikkeling van agribusinesscentra voor innovatie en kennis op het gebied van productontwikkeling, biobased- en circulaire economie en duurzame energie. Het speerpunt Economie & Logistiek is gericht op de ontwikkeling van innovatieve logistieke concepten en centra om transport en logistiek slimmer, sneller en schoner te maken. Daarbij is specifieke aandacht voor technologische ontwikkeling en duurzaamheid. Tevens moet het kwaliteitsnetwerk goederenvervoer verbeterd worden, waarbij gestreefd wordt naar optimale bereikbaarheid door middel van alle modaliteiten. Het speerpunt Recreatie en Toerisme is voor bedrijventerreinen minder van belang.

Het huidige RPW gaat uit van een autonome uitbreidingsvraag van 100-105 hectare voor de periode 2016-2025. Daarbij komt nog een vervangingsvraag van 10,5 hectare en een verwachte bovenregionale vraag van 50 hectare vanuit de logistiek. Dit resulteert in een totale ruimtebehoefte van circa 160-165 hectare. Deze ruimtevraag is vervolgens onderverdeeld naar kavelgrootte. Hieruit is gekomen dat er een vraag van circa 75 tot 80 hectare wordt verwacht naar grootschalige kavels (> 3 ha) die met name voor logistiek zijn bedoeld. In het RPW is geconstateerd dat het aanbod voor deze doelgroep niet toereikend is. Daarom is geconcludeerd dat de ontwikkeling van een of meerdere terreinen met grootschalige kavels wenselijk is.

Voor het kleinschalige kavels/terreinen is bepaald dat het aanbod voldoende aansluit op de vraag. Wel bestaat er een kans voor knelpunten op lokaal niveau. Verder is geconstateerd dat er behoefte is aan locaties voor specifieke doelgroepen, met name locaties voor de clustering van agro-gelieerde bedrijvigheid.

3.6.3 Ruimtevraag Rivierenland 2019 – 2030 met een doorkijk naar 2050

De vraagraming voor het RPW 2016 is gebaseerd op het TM-scenario waar steeds uitgegaan werd dat er na 2025 geen sprake zou zijn van een uitbreidingsvraag. Ter vergelijking met de nieuwe prognoses is oorspronkelijke raming volgens het TM-scenario opgenomen.

[25] RPW 2016 Regio Rivierenland

Figuur 14 Vraagraming Rivierenland

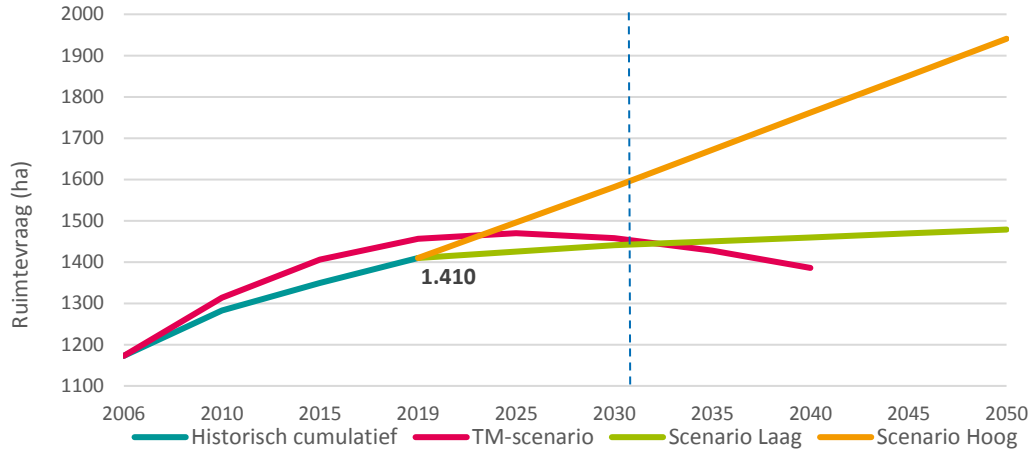

Uit Figuur 14 blijkt een grote bandbreedte tussen scenario Hoog en scenario Laag. De autonome ruimtevraag volgens het TM-scenario ligt hier tot 2030 binnen, om daarna te dalen onder het niveau van scenario Laag. In scenario Laag bedraagt de ruimtevraag in de periode 2019-2030 31 hectare. In scenario Hoog is dit 172 hectare. Dit is gemiddeld 3 tot 11,5 hectare per jaar.

Voor de periode 2030-2050 bedraagt de ruimtevraag 38 tot 359 hectare. In de periode vanaf 2030 bedraagt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag dus 1,5 tot 18 hectare. Wat opvalt is de grote bandbreedte en beperkte ruimtebehoefte in scenario Laag.

In Tabel 5 is de geprognosticeerde ruimtevraag per vijf jaar weergeven.

Tabel 5 Ruimtebehoefte naar WLO-Scenario per 5 jaar Rivierenland

Rivierenland	2019-2025	2025-2030	2030-2035	2035-2040	2040-2045	2045-2050
WLO-scenario Laag	15	16	9	10	9	10
WLO-scenario Hoog	86	86	90	90	89	90

3.6.4 Werkmilieus Rivierenland

In deze paragraaf zoomen we voor zowel scenario Hoog als scenario Laag in op de werkmilieus. Wat als eerst in het oog springt is het verschil in ruimtebehoefte tussen beide WLO2-scenario's. In beide scenario's is de ruimtevraag voor logistiek en klassiek-gemengd werkmilieu het grootst. Ook vanuit agrifood, het werkmilieu hoogwaardig/kantoren is sprake van ruimtevraag (zie Figuur 15).

Voor scenario Laag is er sprake van een geringe groei. Het verschil met scenario Hoog is te verklaren door een sterke groei in de logistiek, die een groot aandeel heeft in Rivierenland. De sterke toename van de toegevoegde waarde die gecreëerd wordt in de logistiek in scenario Hoog is hier de reden van. Ook het klassiek, kleinschalig werkmilieu profiteert hiervan mee. Voor WLO-scenario Hoog komt de groei van de werkmilieus meer overeen met de raming uit het huidige RPW. Het huidige RPW verwacht en stimuleert een ruime groei in de logistieke sector. Dit blijkt ook uit de

Figuur 15 Verdeling werkmilieus Rivierenland 2019-2030

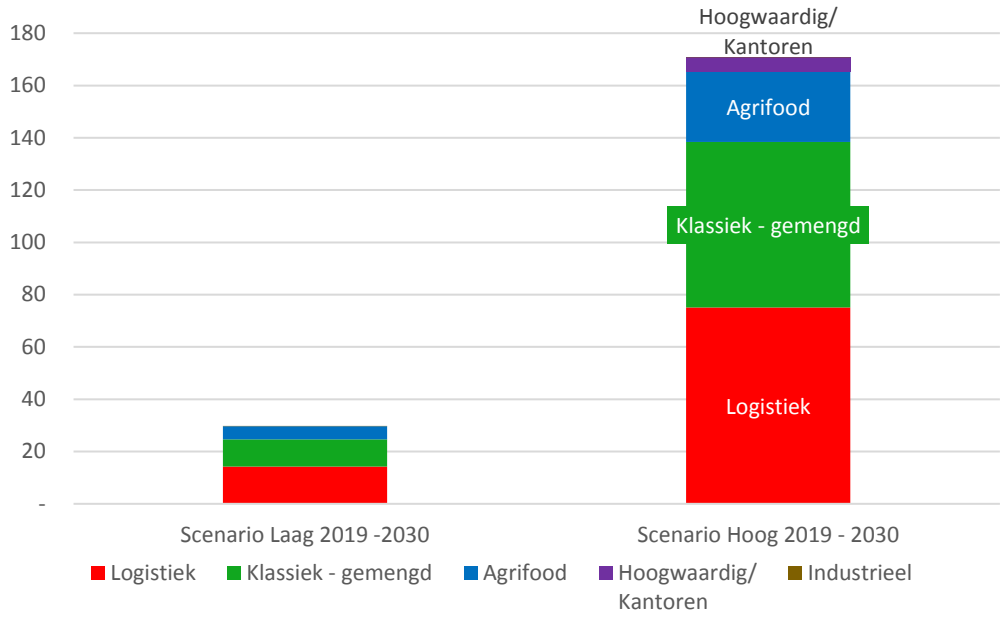

vraagraming van WLO-scenario Hoog, waar een vraag van circa 80 hectare wordt verwacht, wat overeenkomt met de verwachting uit het huidige RPW. In dit programma wordt een vraag naar grootschalige kavels verwacht met name voor logistieke bedrijven van circa 75 tot 80 hectare.

3.6.5 Beleidsmatige consequenties Rivierenland

In het huidige RPW is een autonome uitbreidingsvraag opgenomen van 100 hectare met nog een additionele beleidsimpuls van 50 hectare en 10,5 hectare vervangingsvraag[26]. De verwachting is dat 75 tot 80 hectare van deze vraag ingevuld wordt door logistieke bedrijven, wat min of meer overeenkomt met de raming van het logistieke werkmilieu uit scenario Hoog. De gehele geraamde autonome uitbreidingsvraag van scenario Hoog is 172 hectare en die van scenario Laag is 31 hectare. Deze grote bandbreedte heeft invloed op het bepalen van mogelijke beleidsmatige consequenties.

In het geval van scenario Hoog komt de autonome raming meer overeen met de autonome raming plus beleidsimpuls van het huidige RPW. In het huidige RPW ligt de focus op vraag en aanbod in de drie economische speerpunten. Per speerpunt is bepaald wat de ruimtevraag is. Deze aanpak is vergelijkbaar met de aanpak op basis van werkmilieus. Om de analyse van het aanbod aan te sluiten op de nieuwe vraagraming is een verdieping van het aanbod naar werkmilieus nodig.

In het geval van scenario Laag is het van belang om het huidige aanbod per werkmilieu in kaart te brengen met een kwalitatieve verdieping om te bepalen welke bedrijventerreinen wel een invulling krijgen en welke niet. Voor de bedrijventerreinen die te maken kunnen krijgen met overaanbod, is het van belang te bepalen of transformatie of herprofilering een oplossing biedt.

[26] RPW 2016 Regio Rivierenland

3.7 De autonome ruimtebehoefte in de Cleantech regio

3.7.1 Beschrijving Cleantech regio

De Cleantech regio bestaat uit de gemeenten Apeldoorn, Brummen, Epe, Lochem, Voorst, Zutphen en Deventer. De regio herbergt in totaal zo'n 198.500 arbeidsplaatsen. De regio richt zich op sectoren in relatie tot cleantech. De netto voorraad bedrijventerreinen bedraagt 1.195 hectare, waarvan 1120 hectaren uitgegeven is[27]. In Figuur 16 is de historische uitgifte in de regio vanaf het jaar 2000 weergeven. Dit geeft een beeld van de conjuncturele golven op de bedrijventerreinen-markt. De uitgifte in de gemeente Deventer (Overijssel) is hierin niet opgenomen.

Figuur 16 Historische uitgifte in de Cleantech regio 2000-2018

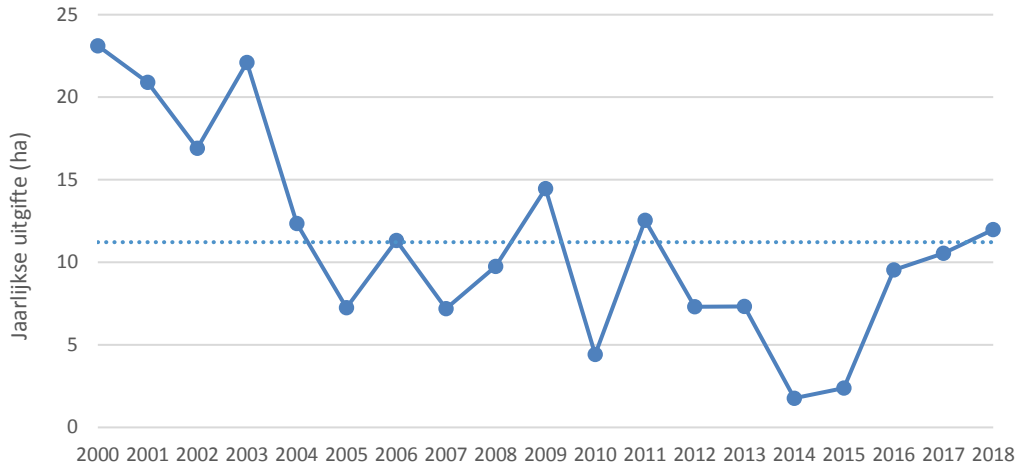

3.7.2 Geldende regionale afspraken Cleantech regio

Het huidige RPW dateert uit 2017 en is geldig voor de periode 2016-2025. Het RPW 2016-2025 gaat uit van een autonome ruimtevraag van 96 hectare voor diezelfde periode. Daarnaast is een vervangingsvraag van 16 hectare geïdentificeerd, waarmee de totale ruimtevraag 112 hectare bedraagt. Daartegenover staat een aanbod van 143 hectare, wat betekent dat er een overaanbod geconstateerd is van 31 hectare.

In het RPW is tevens onderscheid gemaakt in de ruimtevraag naar kavelgrootte. Zo is bepaald dat de vraag naar grootschalige kavels (> 3 ha) rond de 55 hectare ligt en dat deze voornamelijk bedoeld is voor de industrie, logistiek en groothandel. Voor kleinere kavels, in het RPW gedefinieerd als modern-gemengde bedrijvigheid (2 à 3 hectare), wordt een totale vraag van 40 tot 45 hectare verwacht.

Om het overaanbod te verminderen heeft de regio in het RPW afgesproken om circa 26 hectare tijdelijk anders te gebruiken of om ze te 'ijskasten'. Hierdoor blijft er een hard planaanbod van 117 hectare over. Voor de ijskasten is bepaald dat er per 1-7-2020 een ladderproof programmering is opgesteld[28].

3.7.3 Ruimtevraag Cleantech regio 2019 – 2030 met een doorkijk naar 2050

De vraagraming voor het RPW 2016 is gebaseerd op het TM-scenario waar steeds uitgegaan werd dat er na 2025 geen sprake zou zijn van een uitbreidingsvraag. Ter vergelijking met de nieuwe prognoses is oorspronkelijke raming volgens het TM-scenario opgenomen.

---

27 IBIS Gelderland, juni 2019

28 Ladder voor duurzame verstedelijking 2017

Figuur 17 Vraagraming Cleantech regio

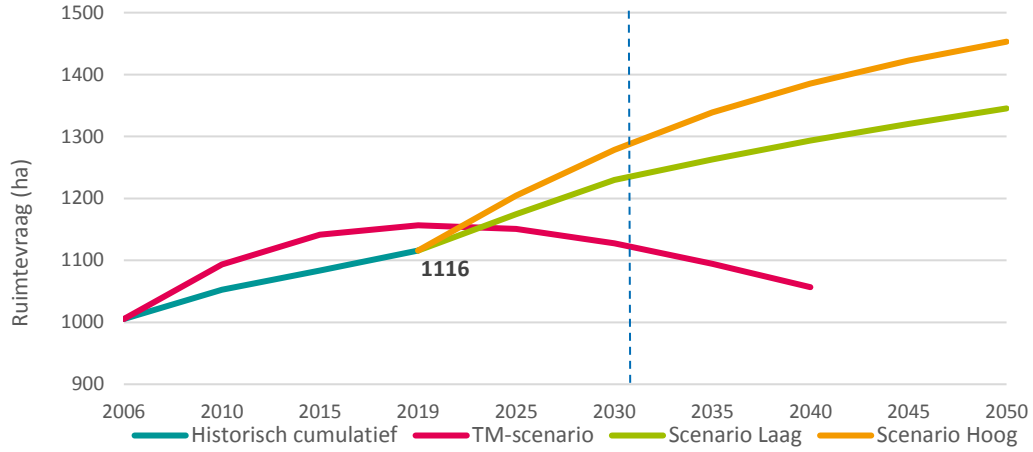

Uit Figuur 17 blijkt een relatief geringe bandbreedte tussen scenario Hoog en scenario Laag. Het TM-scenario wordt na 2019 vrij snel negatief en daalt onder het niveau van scenario Laag. In scenario Laag bedraagt de ruimtevraag in de periode 2019-2030 114 hectare. In scenario Hoog is dit 162 hectare. Dit is gemiddeld 10,5 tot 14,5 hectare per jaar.

Voor de periode 2030-2050 bedraagt de ruimtevraag 115 tot 175 hectare. In de periode vanaf 2030 bedraagt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag dus 6 tot 9 hectare.

In Tabel 6 is de geprognosticeerde ruimtevraag per vijf jaar weergeven.

Tabel 6: Ruimtebehoefte naar WLO-Scenario per 5 jaar Cleantech regio

Cleantech regio	2019-2025	2025-2030	2030-2035	2035-2040	2040-2045	2045-2050
WLO-scenario Laag	58	56	33	30	28	24
WLO-scenario Hoog	89	73	61	47	37	30

3.7.4 Werkmilieus Cleantech regio

In deze paragraaf zoomen we voor zowel scenario Hoog als scenario Laag in op de werkmilieus. Het verschil tussen scenario Hoog en scenario Laag komt hierin goed naar voren. In WLO-scenario Hoog neemt de ruimtebehoefte voor het industriële werkmilieu sterker toe in vergelijking met de andere werkmilieus (zie Figuur 18).

Figuur 18 Ruimtebehoefte naar werkmilieu 2019-2030 Cleantech regio

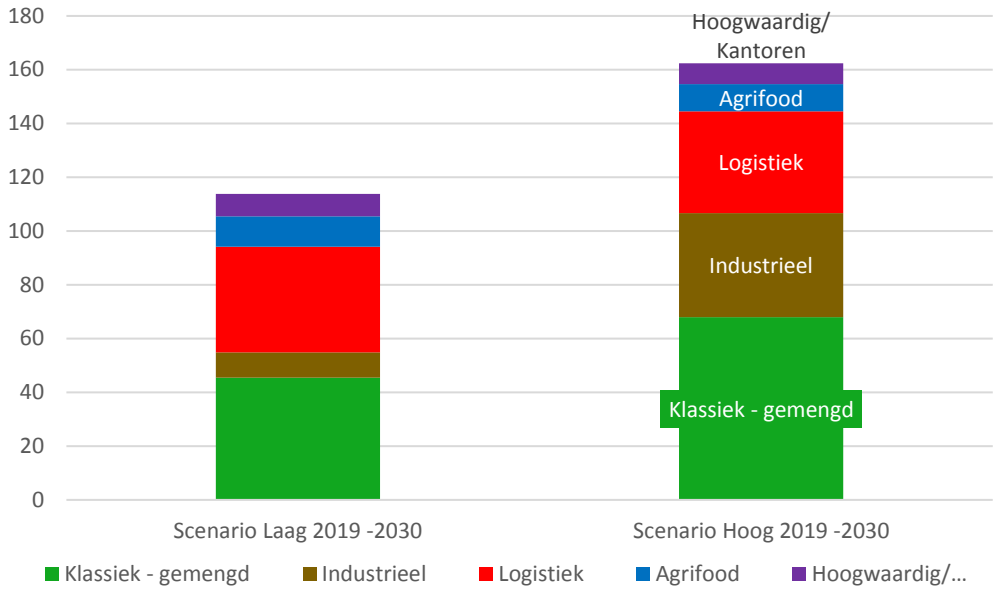

Uit de verdieping naar werkmilieus blijkt dat de geraamde ruimtebehoefte voor logistiek en het (maak)industrieel werkmilieu grotendeels overeenkomt met de ruimtebehoefte zoals die geraamd is in het huidig RPW. Daar is namelijk 55 hectare geraamd voor de sectoren logistiek, industrie en groothandel.

3.7.5 Beleidsmatige consequenties Cleantech regio

In het huidige RPW is met een vraag van 112 hectare (incl. 16 hectare vervangingsvraag) voor de periode 2016-2025 en een aanbod van 143 hectare een overprogrammering van 31 hectare geconstateerd. Om dit overaanbod te verminderen is besloten om 26 hectare tijdelijk een andere functie te geven of om ze te ‘ijskasten’, waardoor een aanbod van 117 hectare resteert.

Uit de raming van WLO-scenario Laag komt een autonome ruimtebehoefte van 114 hectare. Dit betekent dat de vraag 18 hectare hoger is dan in het huidige RPW is gesteld. Dit betekent dat het huidige beleid gecontinueerd kan worden. We adviseren echter wel in de analyse van het aanbod aansluiting te zoeken op de hier gehanteerde indeling in werkmilieus. Dit vergemakkelijkt het ladderproof maken van de bedrijventerreinenprogrammering.

In scenario Hoog ligt de ruimtevraag hoger dan het uitgeefbaar aanbod. Dit resulteert in een potentieel tekort aan bedrijventerreinen. Om te bepalen voor welk type bedrijvigheid dit tekort ontstaat is ook wanneer uitgegaan wordt van scenario Hoog een verdieping van het aanbod naar werkmilieus wenselijk.

3.8 De autonome ruimtebehoefte in provincie Gelderland

3.8.1 Beschrijving provincie Gelderland

De prognose van de ruimtevraag naar bedrijventerreinen in de zes wgr-regio’s komt in dit hoofdstuk samen in een ruimtevraag voor de gehele provincie. Allereerst is ook voor de provincie Gelderland de historische uitgifte vanaf het jaar 2000 weergegeven. De historische uitgifte bevat enkel de cijfers voor Gelderse gemeenten. De gemeente die buiten de provincie liggen, maar wel tot een van

de wgr-regio's behoren zijn hierin dus niet opgenomen. Figuur 19 geeft echter wel een goed beeld van de conjuncturele golven op de bedrijventerreinenmarkt.

Figuur 19 Historische uitgifte in de provincie Gelderland 2000-2018

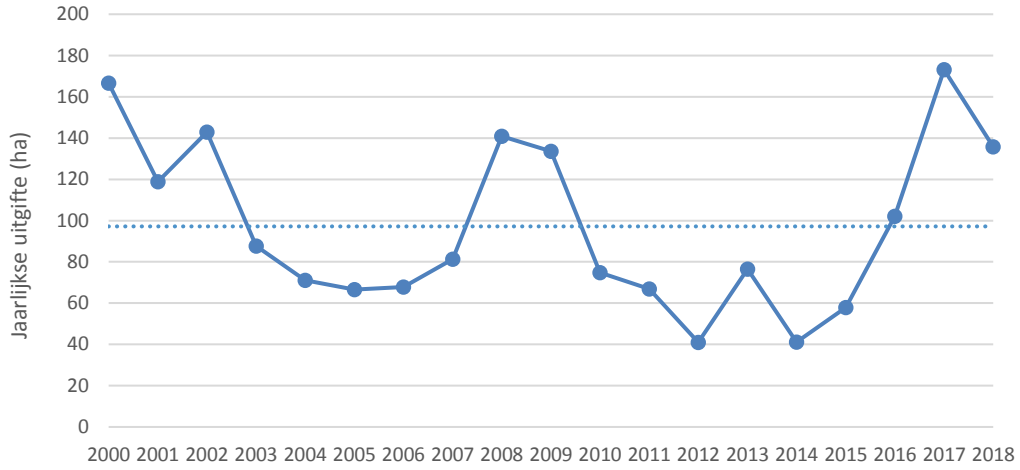

3.8.2 *Ruimtevraag provincie Gelderland 2019 – 2030 met een doorkijk naar 2050*

In Figuur 20 is de ontwikkeling van de ruimtevraag in de gehele provincie Gelderland weergeven. In scenario Laag bedraagt de ruimtevraag in de periode 2019-2030 652 hectare. In scenario Hoog is dit 1.248 hectare. Dit is gemiddeld 59 tot 113,5 hectare per jaar.

Voor de periode 2030-2050 bedraagt de ruimtevraag 731 tot 1768 hectare. In de periode vanaf 2030 bedraagt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag dus 36,5 tot 88,5 hectare.

In Tabel 7 is de geprognosticeerde ruimtevraag per vijf jaar weergeven.

Tabel 7 Ruimtebehoefte naar WLO-Scenario per 5 jaar Gelderland

Gelderland	2019-2025	2025-2030	2030-2035	2035-2040	2040-2045	2045-2050
WLO-scenario Laag	347	305	216	193	172	150
WLO-scenario Hoog	681	567	586	467	385	330

Figuur 20 Vraagraming provincie Gelderland

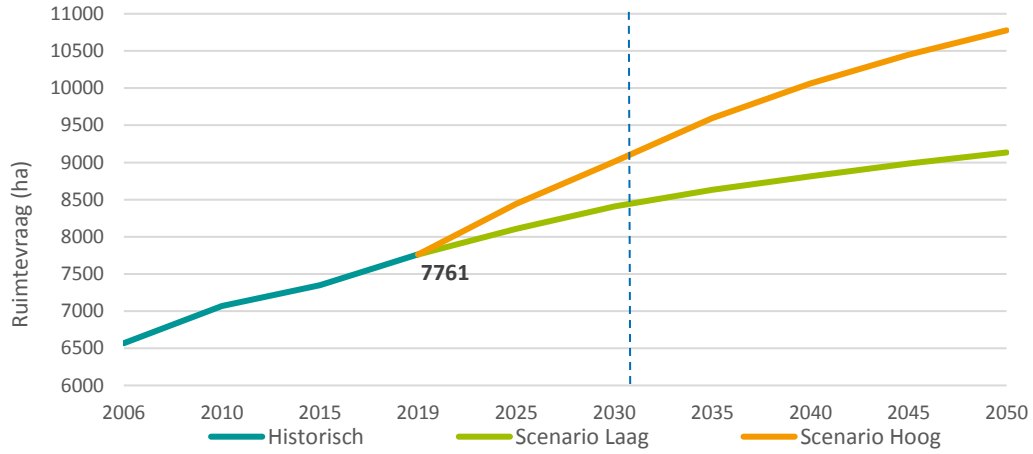

.

4 Conclusie

4.1 Inleiding

Dit afsluitende hoofdstuk geeft een overzicht van de resultaten van vraagraming per regio en de gehele provincie Gelderland. Daarnaast worden de mogelijke beleidsmatige consequenties van de nieuwe vraagraming samengevat. Het hoofdstuk wordt afgesloten met aanbeveling aan de Provincie Gelderland. Dit advies is met name gericht op de vraag te beantwoorden hoe om te gaan met de bandbreedte tussen scenario Laag en scenario Hoog.

4.2 Uitkomsten prognose autonome ruimtevraag

Uitgaande van de nieuwe WLO-scenario's, is in deze prognose onderscheid gemaakt tussen scenario Laag en scenario Hoog. De prognose van de ruimtevraag voor de gehele provincie bedraagt 652 tot 1.248 hectare voor de periode 2019-2030 en 731 tot 1.768 hectare voor de periode 2030-2050. De prognose van de ruimtevraag op provinciaal niveau geeft een algemeen beeld van de ontwikkeling van de ruimtevraag. Van groter belang zijn de prognoses op regionaal niveau. De vraagraming is namelijk voor iedere regio afzonderlijk uitgevoerd. Door deze regio-specifieke vraagramingen te voorzien van een kwalitatieve verdieping op basis van werkmilieus, is er naast een beeld van de kwantiteiten (hoeveelheid ruimtebehoefte), ook een beeld van het type ruimtebehoefte en de daarmee samenhangende vestigingseisen ontstaan.

Toelichting: verschillende uitkomsten oude en nieuwe behoefteraming

De uitkomsten tussen de TM en de WLO2-scenario's wijken af. De voornaamste verschillen ontstaan door het hanteren van andere indicatoren en groeipaden. Nieuwe inzichten en ontwikkelingen zijn een reden geweest om de WLO2-scenario's te ontwikkelen. Voorbeelden van deze ontwikkelingen en inzichten zijn bevolkingsontwikkeling, economische groeicijfers, arbeidsproductiviteit en technologie. Zo geldt voor TM, op lange termijn, een bevolkingsdaling terwijl dit voor de WLO-scenario's beperkt afneemt of zelfs fors stijgt.

Achterhoek

Voor de Achterhoek bedraagt de ruimtevraag 98 tot 231 hectare voor de periode 2019-2030 en 175 tot 287 hectare voor de periode 2030-2050. De ruimtevraag in de Achterhoek is verdeeld over de werkmilieus klassiek-gemengd, (maak)industrieel, agrifood, logistiek en hoogwaardig/kantoren.

Omdat het vigerende regionale bedrijventerreinenbeleid dateert uit 2011, adviseren wij om het, ter vaststelling voorliggende RPW uit 2019, te volgen waarin de vraag en aanbod kwalitatief zijn verdiept naar werkmilieus. Hierdoor kan de regio de invulling van de bedrijventerreinvoorraad beter onderbouwen.

Arnhem-Nijmegen

De ruimtevraag voor de regio Arnhem-Nijmegen is geraamd op 213 tot 369 hectare voor de periode 2019-2030 en 107 tot 485 hectare voor de periode 2030-2050. De ruimtevraag in de regio is verdeeld over de werkmilieus klassiek-gemengd, (maak)industrieel, agrifood en logistiek.

In het huidige RPW is een overprogrammering van 147 hectare geconstateerd[29]. Hierdoor heeft de regio besloten om een voorzienbaarheidsprocedure in te laten gaan voor verschillende terreinen in

[29] RPW Arnhem-Nijmegen 2017

de regio. Vanaf 1 januari 2021 worden deze bedrijventerreinen, mits deze nog niet zijn uitgegeven, geschrapt. De nieuwe vraagraming kan, afhankelijk van het scenario, aanleiding geven deze afspraken ten dele te herzien. Om hierover een goede beslissing te kunnen nemen, is een kwalitatieve verdieping van het aanbod van groot belang. Op die manier kunnen vraag en aanbod beter op elkaar afgestemd worden.

Foodvalley

Voor de regio Foodvalley is een ruimtevraag berekend van 141 tot 199 hectare voor de periode 2019-2030 en 124 tot 297 hectare voor de periode 2030-2050 gekomen. De ruimtevraag in de regio Foodvalley is verdeeld over de werkmilieus klassiek-gemengd, (maak)industrieel, agrifood, logistiek en hoogwaardig/kantoren.

In het huidige RPW wordt de focus gelegd op een te verwachte (beleids)impuls[30]. De autonome uitbreidingsvraag inclusief additionele beleidsimpuls uit het RPW is echter lager dan de autonome uitbreidingsvraag zoals die geraamd is volgens de WLO2-scenario's. Hierdoor kan gesteld worden dat de beleidsimpuls uit het RPW past binnen de scenario's. Bovendien geeft scenario Hoog aanleiding uit te kijken naar nieuwe ontwikkellocaties.

Noord Veluwe

Voor Noord Veluwe bedraagt de ruimtevraag 50 tot 115 hectare voor de periode 2019-2030 en 77 tot 165 hectare voor de periode 2030-2050. De ruimtevraag in Noord Veluwe is verdeeld over de werkmilieus klassiek-gemengd, (maak)industrieel, agrifood, logistiek en maritiem.

Als wordt uitgegaan van het aanbod uit het vigerende RPB (225,4 hectare) kan het beleid omtrent de stoplichtenconstructie aangehouden worden. Het RPB dateert echter uit 2011 en is opgesteld voor de periode 2011-2020. Het is daarom logischer de nieuwe vraagraming mee te nemen in de besluitvorming omtrent het nog vast te stellen RPW uit 2019, waarin de laatste aanbodcijfers zijn meegenomen.

Rivierenland

Voor de regio Rivierenland is de ruimtevraag op 31 tot 172 hectare voor de periode 2019-2030 en 38 tot 349 hectare voor de periode 2030-2050 geraamd. De ruimtevraag in de regio is verdeeld over de werkmilieus klassiek-gemengd, agrifood, logistiek en hoogwaardig/kantoren.

Wat opvalt is de grote bandbreedte tussen scenario Hoog en scenario Laag. De autonome ruimtevraag uit het RPW 2016 ligt hier ongeveer in het midden. De totale ruimtevraag waarop de afspraken in het RPW 2016 zijn gebaseerd, is vergelijkbaar met scenario Hoog. Inclusief vervangingsvraag komt de ruimtevraag in scenario Hoog dus hoger uit. Uitgaande van scenario Hoog betekent dit dat er meer ruimte nodig[31].

In scenario Laag bedraagt de ruimtevraag in de periode 2019-2030 slechts 31 hectare, gemiddeld 3 hectare per jaar. In het geval van scenario Laag komt de autonome uitbreidingsvraag 70 hectare lager uit dan de vastgestelde autonome uitbreidingsvraag in het RPW. Indien scenario Laag waarheid wordt, kan dit consequenties hebben voor nieuwe ontwikkelingen.

Cleantech regio

De ruimtevraag voor de Cleantech regio is geraamd op 114 tot 162 hectare voor de periode 2019-2030 en 115 tot 175 hectare voor de periode 2030-2050. De vraag in de regio is verdeeld over de werkmilieus klassiek-gemengd, (maak)industrieel, agrifood, logistiek en hoogwaardig/kantoren.

---

30 RPW FoodValley 2017

31 RPW 2016 Regio Rivierenland

In het huidige RPW is besloten om een overaanbod van 31 hectare voor een groot deel te 'ijskasten' of te herbestemmen[32]. In het geval van scenario Laag blijft het overaanbod ongeveer dezelfde grootte, waardoor het beleid uit huidige RPW kan worden gecontinueerd. Voor scenario Hoog wordt echter een tekort verwacht in het aanbod van 19 hectare, waardoor het mogelijk gewenst is herbestemming te heroverwegen of bepaalde plannen uit de ijskast te halen.

[32] RPW Cleantech regio 2017

4.3 Aanbevelingen

Het resultaat van dit onderzoek is een bandbreedte die aangeeft waarbinnen de autonome ruimtevraag naar bedrijventerreinen zich kan ontwikkelen binnen de provincie Gelderland. Deze bandbreedte is het resultaat van de toepassing van de landelijke WLO-scenarios Laag en Hoog op de wgr-regio's in de provincie Gelderland.

4.3.1 Hoe om te gaan met de bandbreedte tussen scenario Laag en scenario Hoog

De eerste belangrijke vraag die hieruit voortkomt, is de vraag waarop (binnen de gehanteerde bandbreedte) het regionaal bedrijventerreinenbeleid gebaseerd moet worden. Het antwoord op deze vraag is dat dit met name een beleidsmatige keuze is. De bandbreedte die we met dit onderzoek aanleveren geeft richting aan deze beleidsmatige keuze. Een richting die soms afwijkt van de prognoses waarop op dit moment geldende regionale afspraken op zijn gebaseerd. Ook dit heeft mogelijk beleidsmatige consequenties.

De WLO-scenario's zijn opgesteld om inzicht te bieden in de mogelijke ontwikkeling van Nederland op de langere termijn. Hetzelfde geldt voor de langjarige prognoses van de ruimtevraag naar bedrijventerreinen. Het is daarom goed mogelijk dat de daadwerkelijk uitgifte gedurende een of enkele jaren hoger of lager is dan de geprognosticeerde ruimtevraag. Op de langere termijn zorgen mindere of juist betere jaren ervoor dat de uitgifte binnen de bandbreedte tussen scenario Hoog en Laag uitkomt.

In tegenstelling tot prognoses bevatten RPW's regionale afspraken op de kortere termijn, over een periode van maximaal vier jaar. Voor dergelijke afspraken werken we idealiter met één getal voor de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag naar bedrijventerreinen. Dit getal is in de meeste gevallen een bestuurlijke keuze, gebaseerd op langjarige prognoses. In twee regio's in de provincie Gelderland, de Achterhoek en Arnhem-Nijmegen, heeft Ecorys inmiddels de nieuwe prognoses toegepast. In beide regio's is een andere aanpak gekozen om van scenario's te komen tot regionale afspraken. Beide vormen nemen we hier als voorbeeld. Daarbij benadrukken we dat de keuze voor een bepaald (tussen)scenario een bestuurlijke keuze is, waarbij in overleg tussen de regio en de Provincie bepaald kan worden waar (binnen de bandbreedte) de regionale afspraken op worden gebaseerd.

In dit advies benadrukken we de voorkeur die we geven aan regionaal maatwerk boven de keuze voor een lijn voor de gehele provincie. Hoewel de keuze voor eenzelfde scenario voor de hele provincie zorgt voor eenduidigheid, komen regionale economische vooruitzichten en ambities beter tot hun recht wanneer de economische prognoses en – daaruit voortvloeiend – de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag naar bedrijventerreinen per regio wordt berekend. Hiervoor zijn verschillende argumenten. Ten eerste blijkt uit onderzoek en ervaring dat een landelijk scenario, ongeacht het groeipercentage, niet voor iedere regio dezelfde ontwikkeling betekent. Met shift-and-share analyse zorgen we dat de landelijk verwachte groei op de juiste manier wordt vertaald naar de regio (zie hieronder het voorbeeld van de regio Arnhem-Nijmegen). Ten tweede heeft niet iedere regio binnen Gelderland dezelfde economische (beleids)ambities, eigenschappen en ontwikkelingsrichting. De Achterhoek wordt gekenmerkt door MKB-bedrijven en een sterke maakindustrie richt zich sterk op de ontwikkeling van de lokale en regionale economie met het oog op behoud van de leefbaarheid in kernen in relatie tot de demografie. De regio Noord Veluwe kiest daarentegen heel bewust voor het faciliteren van lokale bedrijvigheid en richt zich niet op het aantrekken van (grootschalige) bedrijvigheid. Daarnaast heeft iedere regio verschillende sterke en minder sterke eigenschappen en daarmee andere speerpunten. Dit komt ook tot uiting in de toedeling naar werkmilieus. De onderstaande voorbeelden uit de Achterhoek en de regio Arnhem-Nijmegen maken verder duidelijk waarom wij de voorkeur geven aan een aanpak per regio.

Achterhoek – scenario Hoog in de RPW-periode, daarna een bandbreedte

Wegens de gunstige economische vooruitzichten bij aanvang van het onderzoek ten behoeve van het RPW Achterhoek 2019-2023 is door de provincie Gelderland en de regiogemeenten besloten voor de periode van het RPW uit te gaan van scenario Hoog en om daarna, van 2023 tot 2030, de bandbreedte tussen scenario Hoog en Laag aan te houden. Scenario Hoog betekent in het geval van de Achterhoek een gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag van circa 20 hectare per jaar. De historische uitgifte over 2018 laat, met 35 hectare, zien dat deze keuze gerechtvaardigd is en, vooral, dat het goed mogelijk is dat een groot gedeelte van de geraamde ruimtevraag voor een langere periode in een of enkele jaren uitgegeven wordt[33].

Arnhem-Nijmegen – een tussenscenario

In de regio Arnhem-Nijmegen geven de nieuwe prognoses aanleiding de in het RPW 2017 gehanteerde ramingen op basis van het oude TM-scenario opnieuw te bekijken. De prognoses voor scenario Laag en scenario Hoog resulteren in de regio Arnhem-Nijmegen in een aanzienlijke bandbreedte qua ruimtevraag. Bovendien is het nieuwe scenario Laag min of meer gelijk aan de vraagraming waarop het RPW 2017 is gebaseerd. Dit is voor de provincie Gelderland aanleiding geweest om een tussenscenario te berekenen. Op die manier kunnen plannen worden getoetst aan een onderbouwde ruimtevraag die binnen de bandbreedte ligt.

Scenario Laag gaat uit van een jaarlijkse groei van 1%. Scenario Hoog hanteert een economische groei van 2% per jaar. Op basis van de korte termijnverwachtingen van instanties als het CPB en DNB, is ervoor gekozen het tussenscenario te baseren op een landelijke economische groei van 1,5% per jaar[34]. Dit betekent niet automatisch dat de prognose op basis van het tussenscenario in het midden uitkomt. De groei van 1,5% wordt namelijk middels shift-and-share-analyse vertaald van landelijke naar regionale groei. Hierdoor heeft een eventuele keuze voor een tussenscenario op basis van 1,5% landelijke groei in de komende jaren per regio een andere uitwerking. Zie ook ons onderzoek voor de regio Arnhem-Nijmegen.

Voor Arnhem-Nijmegen betekent de toepassing van 1,5% landelijke groei een gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag van 27 hectare voor de periode 2019-2030. Voor die periode bedraagt de totale ruimtevraag in het tussenscenario daarmee 299 hectare. Ter vergelijking: de ruimtevraag in scenario Hoog bedraagt 393 hectare. In scenario Laag is dit 237 hectare voor de periode 2019-2030.

4.3.2 De kwalitatieve verdieping naar werkmilieus geeft houvast

De toedeling van de kwantitatieve ruimtevraag in werkmilieus biedt regio's houvast om beleidsmatige consequenties van nieuwe prognoses te identificeren. De indeling in werkmilieus laat namelijk duidelijk zien van welk type bedrijvigheid de ruimtevraag afkomstig is. Op basis van die kwalitatieve verdieping kan uiteindelijk het aanbod beter afgestemd worden op de vraag. Om de ontwikkelingen in de ruimtevraag te kunnen (op)volgen, is (periodieke) monitoring op basis van kwalitatieve inzichten van groot belang.

We adviseren daarom om de jaarlijkse uitgifte blijvend te monitoren, in relatie tot de geraamde autonome ruimtebehoefte voor bedrijventerreinen. Door de toedeling van de ruimtevraag in werkmilieus ook toe te passen op het aanbod, kunnen regio's zelf met een goede onderbouwing komen over mogelijke tekorten of overschotten in bepaalde marktsegmenten (werkmilieus). Tenslotte is het van belang potentiële vervangings- en verplaatsingsvraag nauwgezet in kaart te

[33] IBIS Gelderland, juni 2019.

[34] Bron: Groeicijfers periode 2019-2021 DNB, CPB, 2019

brengen. Door deze stappen te zetten – periodieke monitoring, kwalitatieve verdieping aanbrengen in vraag en aanbod in werkmilieus én het nauwgezet in kaart brengen van alle facetten van de ruimtevraag – worden daadwerkelijke beleidsmatige consequenties van de nieuwe prognoses duidelijk en kunnen regionale afspraken daarop afgestemd worden.

4.3.3 Advies

Een belangrijk aandachtspunt bij het bepalen van de langjarige prognose ruimtevraag naar bedrijventerreinen in provincie Gelderland, is de vraag waarop (binnen de gehanteerde bandbreedte tussen scenario Laag en scenario Hoog) het regionaal bedrijventerreinenbeleid gebaseerd moet worden. Het antwoord op deze vraag is dat dit met name een beleidsmatige keuze is. De bandbreedte die we met dit onderzoek aanleveren geeft richting aan deze beleidsmatige keuze. Deze keuze wordt idealiter op regioniveau gemaakt, omdat op die manier de (specifieke) regionale economische situatie, historische/recente ontwikkelingen in uitgifte van bedrijventerreinen en vooruitzichten het meest tot hun recht komen in de afspraken. Wij adviseren daarom om:

- in overleg tussen de provincie Gelderland en de regio's te bepalen op welk scenario (binnen de bandbreedte) de regionale bedrijventerreinenprogrammering wordt gebaseerd.
- per regio een kwalitatieve verdieping van het aanbod per werkmilieu uit te voeren;
- de uitgifte van bedrijventerreinen blijvend te monitoren (onder andere op basis van kwaliteiten);
- alle facetten van de ruimtevraag (dus inclusief potentiele vervangings- en verplaatsingsvraag en bovenregionale vraag) in beeld te brengen.

Door dit advies te volgen worden de daadwerkelijke beleidsmatige consequenties van de nieuwe prognoses duidelijk en kunnen de provincie en de deelregio's hier beter op inspelen bij het maken van regionale afspraken.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas

WLO vraagraming kantoren regio Arnhem-Nijmegen

Een analyse van de vraag naar kantoren in de gehele regio Arnhem-Nijmegen

Opdrachtgever: IOW regio Arnhem Nijmegen

Rotterdam, 18 september 2019

WLO vraagraming kantoren regio Arnhem-Nijmegen

Een analyse van de vraag naar kantoren in de gehele regio Arnhem-Nijmegen

Opdrachtgever: IOW regio Arnhem Nijmegen

Michel Hek
Luc Heestermans
Dylan Bos

Rotterdam, 18 september 2019

ECORYS

Inhoudsopgave

1 Inleiding 7
1.1 Aanleiding 7
1.2 Vraagstelling 7
1.3 Aanpak 7

2 Methodiek 9
2.1 WLO-scenario's 9
2.1.1 Nieuwe WLO-scenario's 9
2.2 Autonome uitbreidingsvraag 10
2.2.1 Input 10
2.2.2 Locatietypevoorkeur 10
2.2.3 Vloerquotiënt 11
2.3 Vervangingsvraag 11

3 Ruimtebehoefte kantoren Arnhem-Nijmegen 13
3.1 De autonome ruimtebehoefte in de regio Arnhem-Nijmegen 13
3.1.1 Beschrijving regio Arnhem-Nijmegen 13
3.1.2 Geldende regionale afspraken Arnhem-Nijmegen 13
3.1.3 Ruimtevraag regio Arnhem-Nijmegen 13
3.1.4 Beleidsmatige consequenties Arnhem-Nijmegen 14

4 Conclusie 17

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen hebben in het Regionaal Programma Werklocaties[1] vastgelegd dat zij regionaal afspraken maken over de ontwikkeling van werklocaties. Aangaande kantoorlocaties is in het RPW afgesproken dat op de toekomstbestendige centrum-/CS-locaties voldoende ontwikkelruimte gefaciliteerd wordt en dat op de kantorenparken en kantoren op bedrijventerreinen het overaanbod gereduceerd wordt. Dit wil niet zeggen dat op die laatste twee locaties geen ontwikkelingen meer mogelijk zijn, enkel dat het overschot aan aanbod teruggebracht wordt.

Deze afspraken zijn gemaakt op basis van de bouwstenenrapportage ten behoeve van het onderdeel kantoren[2]. De vraagraming die voor deze rapportage is gehanteerd, dateert uit 2015 en is gebaseerd op het TM-scenario. Omdat het CPB en PBL in 2015 nieuwe WLO-scenario's hebben geïntroduceerd, heeft het IOW Arnhem-Nijmegen, in navolging van de vraagraming bedrijventerreinen in opdracht van de provincie Gelderland[3], Ecorys gevraagd ook voor kantoren een nieuwe vraagraming op te stellen op basis van WLO-scenario's Hoog en Laag.

1.2 Vraagstelling

De vraagstelling voor deze rapportage volgt deze opbouw als de vraagraming voor de provincie Gelderland. Daarmee bestaat de vraagstelling in deze rapportage uit drie onderdelen:

1. Een prognose van de ruimtebehoefte op kantoorlocaties in de regio Arnhem-Nijmegen volgens de WLO2-scenario's;
2. Inzicht in het verschil in de ruimtebehoefte op kantoorlocaties tussen het TM-scenario en de WLO2 scenario's voor Gelderland als geheel en per regio;
3. Inzicht in de beleidsmatige consequenties van de omschakeling tussen prognoses en hoe hier mee om gegaan kan worden.

1.3 Aanpak

In deze rapportage worden de resultaten gepresenteerd van de prognose van de ruimtevraag naar kantoren in de regio Arnhem-Nijmegen. De prognoses gaan over de periode 2019-2025 en 2025-2035. De prognose geeft inzicht in de totale vraag naar kantoren en de vraag naar de centrum/CS-locaties, kantorenparken en kantoren op bedrijventerreinen.

De uitkomsten van de nieuwe prognoses worden vervolgens vergeleken met de uitkomsten van de prognoses op basis van het TM-scenario. Omdat de resultaten van de prognose kunnen afwijken van de cijfers van het TM-scenario, waarop het huidige RPW gebaseerd is, heeft de nieuwe vraagraming mogelijk beleidsmatige consequenties. De eventuele beleidsmatige consequenties maken we eveneens inzichtelijk.

[1] RPW Arnhem-Nijmegen 2017-2021
[2] Ecorys (2016)Bouwstenenrapport Herijking Regionaal Programma Werklocaties – onderdeel kantoren
[3] Ecorys (2019) Langjarige prognose ruimtevraag bedrijventerreinen provincie Gelderland – periode 2019-2030, met een doorkijk naar 2050.

2 Methodiek

2.1 WLO-scenario's

Voorheen is in de regio Arnhem-Nijmegen gebruik gemaakt van de WLO-scenario's die in 2006 door het CPB zijn geïntroduceerd. Conform landelijke afspraken is de regio destijds overeengekomen dat bij de planning van kantoren het scenario Transatlantic Market (TM) als referentie genomen wordt voor het in beeld brengen van de ruimtevraag op bedrijventerreinen. In 2015 hebben PBL en CPB nieuwe verkenningen geïntroduceerd. Deze verkenningen hebben geleid tot de WLO2-scenario's: scenario Laag en scenario Hoog. De regio heeft nog geen afspraken gemaakt over hoe om te gaan met de nieuwe scenario's Hoog en Laag. In dit onderzoek wordt de ruimtevraag naar kantoren in de regio Arnhem-Nijmegen dan ook voor het eerst geraamd op basis van de nieuwe WLO2-scenario's. Ecorys rapporteert steeds de bandbreedte tussen beide scenario's. De keuze hoe de programmering te baseren op deze bandbreedte, is een beleidsmatige en moet daarom in overleg tussen de Provincie en de regio Arnhem-Nijmegen worden gemaakt.

2.1.1 Nieuwe WLO-scenario's

In de studie 'Welvaart en Leefomgeving' worden mogelijke toekomstbeelden geschetst om beleidsmakers te begeleiden in hun werk. De studie, die in 2006 uitgegeven is, presenteert de mogelijke toekomstbeelden in vier scenario's en is lange tijd gebruikt bij prognoseonderzoeken. Toen in 2015 de economische crisis op haar eind liep, is door het PBL en CPB gehoor gegeven aan de behoefte aan nieuwe toekomstverkenningen.

In de nieuwe WLO2-scenario's, presenteren het CPB en PBL twee mogelijke toekomstbeelden voor Nederland. Deze toekomstbeelden maken beleidsopgaven zichtbaar waar de samenleving de komende decennia mogelijk voor staat op het gebied van woningbouw, infrastructuur, energie en landbouw. Met de Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving (WLO) kijken het CPB en het PBL vooruit naar de jaren 2030 en 2050[4]. De in 2015 gepresenteerde verkenningen hebben geresulteerd in de ontwikkeling van twee referentiescenario's: scenario Hoog en scenario Laag.

Scenario Hoog gaat uit van een economische groei van 2 procent per jaar met een relatief sterke bevolkingsaanwas. In het scenario Hoog is sprake van een relatief groot internationaal vertrouwen, met bijbehorende veiligheid, florerende handel, liberalisering, concurrentie en globalisering. Internationale samenwerking, zowel binnen Europa als tussen Europa en andere landen, is succesvol.

In scenario Laag is een gematigde economische groei van 1 procent per jaar gecombineerd met een beperkte demografische ontwikkeling. In scenario Laag zijn er in de wereld meer spanningen en conflicten. Er is in dit scenario minder internationaal vertrouwen, het is lastiger om internationale afspraken te maken en liberalisering, globalisering en internationale handel reiken minder ver. Concurrentie is daardoor minder krachtig en er is minder innovatie, waardoor de wereldwijde economische groei lager is.

[4] CPB/PBL (2015) Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving. Nederland in 2030 en 2050: twee referentiescenario's, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving/Centraal Planbureau.

Voor meer achtergrond over de WLO2-scenario's en de onderliggende thema's demografie, macro-economie, regionalisering en verstedelijking, mobiliteit, klimaat en energie, en landbouw verwijzen we naar de rapportage "Nederland in 2030 en 2050: Twee referentiescenario's"[5]

2.2 Autonome uitbreidingsvraag

2.2.1 Input

De autonome uitbreidingsvraag is de ruimtevraag die voortkomt uit de groei bedrijvigheid op de kantoorlocaties in de regio. Om deze vraag te bepalen hebben we als eerste stap middels een shift-and-share-analyse de landelijke WLO-scenario's (scenario Hoog en Laag) vertaald naar de regio Arnhem-Nijmegen. Vervolgens hebben we met de vloerquotiënt (het aantal m^2 kantoor per arbeidsplaats) en de locatietypevoorkeur (welk aandeel van de kantoorgebruiker vestigt zich op een centrumlocatie) de ruimtebehoefte bepaald.

Shift-and-share

Aangezien de WLO-scenario's enkel uitspraken doen over landelijke economische toekomst-beelden en betrouwbare regionale sectorgegevens daardoor ontbreken, heeft Ecorys een eigen methodiek ontwikkeld om de vertaalslag te maken van landelijke naar regionale groeiscenario's. Dit is de zogenoemde shift-and-share-analyse.

Om te komen van landelijke naar regionale groeiscenario's wordt de economische ontwikkeling (uitgedrukt in werkgelegenheid) gesplitst in een nationale component, een structuur-component (industry mix) en een regionale component (regional shift):

- De nationale component geeft een indicatie voor conjuncturele invloeden. De onderliggende data van de nationale component komt van het CBS.
- De structuurcomponent geeft inzicht in een gunstige of ongunstige sectorstructuur van de regio (de regionale industry mix) als deze wordt vergeleken met de sectorstructuur op nationaal niveau (de nationale industry mix).
- De regionale component geeft tenslotte een indicatie voor de kwaliteit van het ondernemerschap en een (on)gunstig regionaal vestigingsklimaat als vergeleken wordt met de nationale groei. De onderliggende data voor de regionale component is door de provincie zelf aangeleverd[6].

Dankzij de shift-and-share-analyse kunnen de WLO-scenario's op regioniveau worden toegepast. Daarmee zijn de prognoses regio-specifiek gemaakt én passen zij binnen de nationale kaders van de prognoses van economische en werkgelegenheidsontwikkeling.

2.2.2 Locatietypevoorkeur

In overleg met onderzoekers van de provincie Gelderland is besloten de raming van de autonome uitbreidingsvraag te baseren op kantoorgebruikers die gevestigd zijn in panden met een kantoorfunctie. Dit betekent dat het uitgangspunt van de prognose van de uitbreidingsvraag enkel de bedrijven in de regio Arnhem-Nijmegen betreft die gevestigd zijn op een kantoorbestemming. Daarom hanteren we een locatietypevoorkeur van 100%. De brondata die gebruikt is voor de vraagraming bevat namelijk geen bedrijven op andere typen locatie dan kantorenlocaties. Omdat we voor kantoorgerelateerde bedrijvigheid nauwelijks ontwikkelingen verwachten in de locatietypevoorkeur, dat wil zeggen dat bedrijven die nu wel/niet op een kantoorfunctie gevestigd

[5] CPB/PBL (2015) Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving. Nederland in 2030 en 2050: twee referentiescenario's, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving/Centraal Planbureau.

[6] PWE Gelderland 2018

zijn, dit over tien jaar nog steeds wel/niet doen, heeft deze werkwijze geen invloed op de zuiverheid van de uitkomsten.

2.2.3 Vloerquotiënt

De volgende stap in de berekening van de uitbreidingsvraag omvat de vloerquotiënt. De vloerquotiënt is een aanduiding voor de oppervlakte in vierkante meters die per arbeidsplaats in gebruik is. De sector Energievoorziening heeft met een vloerquotiënt van 16 m2 de laagste vloerquotiënt van alle sectoren. De sector Verhuur en handel van onroerend goed heeft met een vloerquotiënt van 32m2 de hoogste vloerquotiënt alle sectoren. De berekende vloerquotiënt voor de regio Arnhem en Nijmegen bedraagt gemiddeld circa 22 m^2 per arbeidsplaats. Dit is tevens de vloerquotiënt die is gehanteerd bij de berekening van de uitbreidingsvraag.

2.2.4 Aanname

De uitbreidingsvraag komt in zijn geheel terecht op de centrum/CS-locaties.

2.3 Vervangingsvraag

Vervangingsvraag ontstaat door technische of economische veroudering van gebouwen. Om de vervangingsvraag te bepalen is echter ditmaal een andere methode gehanteerd dan in de bouwstenenrapportage t.b.v. het RPW van 2016[7]. In de bouwstenenrapportage zijn destijds de metrages van alle kantoorgebouwen ouder dan 50 jaar bij elkaar opgeteld. De gebouwen ouder dan 50 jaar op de centrumlocaties van Arnhem en Nijmegen zijn daarbij buiten beschouwing gelaten. Dit vanwege de verwachting dat er, wegens de grote vraag naar kantoren op centrumlocaties, daar geen vervangingsvraag plaatsvindt.

In dit onderzoek is ervoor gekozen een vervangingspercentage te hanteren over de totale kantoorvoorraad van de regio Arnhem-Nijmegen. Het vervangingspercentage geeft aan welk percentage van de kantoorvoorraad per jaar aan vervanging toe is. In enkele geraadpleegde studies[8] wordt dit op 1.0%-2.5% geschat. Vanwege de druk op de kantorenmarkt op de CS-locaties in Arnhem en Nijmegen verwachten we vanaf deze locaties geen vervangingsvraag. Daarom hebben we ervoor gekozen om de voorraad op stationslocaties niet mee te nemen in de berekening van deze vraag. Om deze reden bepalen we de vervangingsvraag op 1% voor het lage scenario, en 1.5% voor het hoge scenario. De totale vervangingsvraag wordt vervolgens middels een verdeelsleutel toebedeeld naar de verschillende locatietypen

Tabel 1 Verdeling vervangingsvraag naar locatietype voor Arnhem en Nijmegen

Gemeente	Centrum/CS-locaties	Kantorenpark	Bedrijventerrein	Overige*
Arnhem	65 %	25 %	5 %	5 %
Nijmegen	65 %	25 %	5 %	5 %

* woonwijk en buitengebied

2.3.1 Aannames

Alleen de gemeenten Arnhem, Nijmegen en Overbetuwe kennen centrum/CS-locaties. Het aandeel van 65% wordt daarom alleen berekend over het aandeel van respectievelijk 42%, 30% en 3% (gezamenlijk 75%) in de totale voorraad. De overige 25% wordt naar rato (x/(25+5+5)) verdeeld over de vraag naar kantorenparken, bedrijventerreinen en overige kantoorlocaties.

[7] Ecorys (oktober 2016), 'Bouwstenenrapport Herijking Regionaal Programma Werklocaties (onderdeel kantoren)'

[8] STEC (2018), 'Prognose bedrijventerreinen en kantoren Noord-Brabant'; STOGO (2011), 'Analyse en Visie'; STEC (2011), 'Onderbouwing berekening nieuwbouwbehoefte aan kantoren in Eindhoven'; EIB (2010), 'Kantorenleegstand: Probleemanalyse en Oplossingsrichtingen'; EIB (2006), 'Toenemende kantorenvraag tot 2015'

3 Ruimtebehoefte kantoren Arnhem-Nijmegen

3.1 De autonome ruimtebehoefte in de regio Arnhem-Nijmegen

3.1.1 Beschrijving regio Arnhem-Nijmegen

De regio Arnhem-Nijmegen is met 17 gemeenten qua aantal de grootste van de wgr-regio's in de provincie Gelderland. De gemeenten zijn Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.

Deze kantorenvoorraad is grotendeels verdeeld over centrum/CS-locaties, kantorenparken en bedrijventerreinen. De overige voorraad is te vinden op informele werklocaties zoals woonwijken en buitengebied. Op basis van de trends en ontwikkelingen op de kantorenmarkt wordt verwacht dat de ruimtevraag naar kantoren voor een groot deel concentreert op de stationsgebieden in Arnhem en Nijmegen. Op deze locaties is het geschikt aanbod echter beperkt. Het beschikbare aanbod ligt voornamelijk op de kantorenparken, bedrijventerreinen en ook op de informele werklocaties.

3.1.2 Geldende regionale afspraken Arnhem-Nijmegen

Het huidige Regionaal Programma Werklocaties is vastgesteld op 15 september 2017[9]. Destijds is een overaanbod geconstateerd op bedrijventerreinen, kantoren- en PDV-locaties. Een overaanbod zorgt ervoor dat nieuwe initiatieven, die beter aansluiten bij de nieuwste ontwikkelingen op de markt, geen kans maken. Voor kantoren werd een overaanbod en kwalitatieve mismatch op kantorenparken en bedrijventerreinen geconstateerd, terwijl er juist een tekort aan aanbod werd geconstateerd op de centrum/CS-locaties.

Vanuit het perspectief van de ladder voor duurzame verstedelijking is het wenselijk om deze kwantitatieve mismatch (tekort en/of overaanbod) te verkleinen en de kwalitatieve mismatch op te lossen, zodat er voldoende aanbod en/of ontwikkelruimte beschikbaar blijft op die locaties waar de marktvraag zich voordoet. In het RPW is daarom bepaald dat een totaalopgave aan kantoorlocaties voorzienbaar gesteld moet worden. Meer specifiek wordt geconcludeerd dat:

- Centrum en stationslocaties het meest toekomstbestendig en gewild zijn;
- Het courante aanbod niet op de juiste plek ligt, namelijk een tekort op centrumlocaties en een overschot op andere locaties;
- Ingrijpen op kantorenparken en bedrijventerreinen daarom nodig is;
- Er buiten de kantorenconcentraties ook veel aanbod is en slechts een beperkte vraag.

In het RPW is daarom afgesproken dat de gebieden rondom Arnhem Centraal en Nijmegen Centraal aangewezen worden als ontwikkelingslocaties voor kantoren. Op de overige locaties wordt ingezet op reductie van het overaanbod.

3.1.3 Ruimtevraag regio Arnhem-Nijmegen

Vanuit de berekeningen voor de uitbreidingsvraag blijkt zoals verwacht een beperkte vraag (circa 0-1.000 m^2 per jaar voor de gehele regio. Het overgrote deel van de vraag komt voort uit de vervangingsvraag. De prognose van de ruimtevraag volgens scenario Hoog en Laag is weergegeven in Figuur 1. Het aantal vierkante meters kantoor dat op 1 juni 2019 in gebruik was, is hierbij als uitgangspunt gebruikt.

[9] RPW Arnhem-Nijmegen 2017-2021

Figuur 1 WLO-scenario's afgezet tegen het TM-scenario

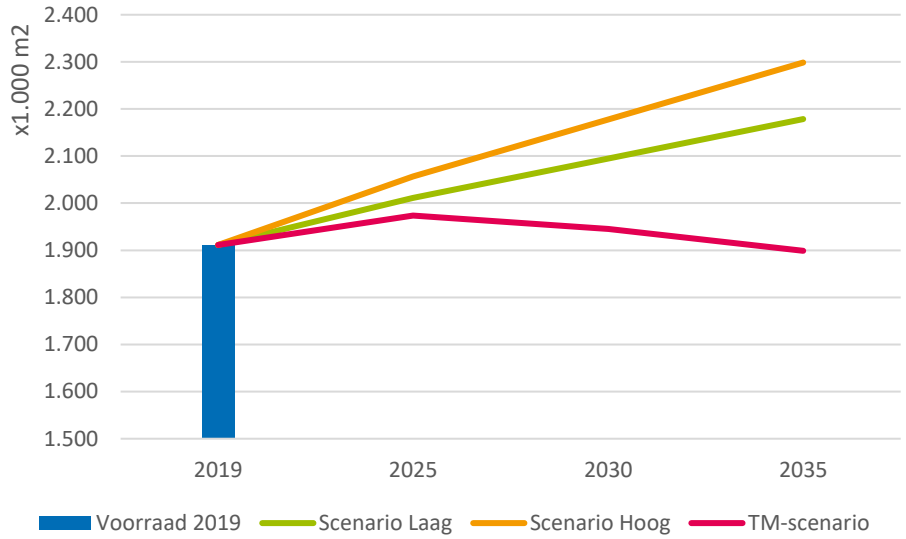

De vraagraming voor het huidige RPW is gebaseerd op het TM-scenario, waar steeds werd uitgegaan dat er na 2025 geen sprake zou zijn van een uitbreidingsvraag. Ter vergelijking met de nieuwe prognoses is de oorspronkelijke raming volgens het TM-scenario ook opgenomen in de grafiek. Uit Figuur 1 blijkt inderdaad dat het TM-scenario na 2025 een afname van de ruimtevraag voorziet, terwijl de ruimtevraag in scenario Hoog en Laag blijft groeien.

In het RPW is uitgegaan van een gemiddelde jaarlijkse ruimtebehoefte van 12.600m2 voor de periode tot 2025. Daarmee ligt de ruimtevraag waarvan in het RPW uitgegaan wordt iets lager dan de jaarlijkse ruimtebehoefte van 16.700 m2 in scenario Laag. De ruimtebehoefte in scenario Hoog ligt met ruim 26.000 m2 beduidend hoger. Na 2025 nemen de verschillen tussen scenario Hoog en Laag, enerzijds, en het TM-scenario, anderzijds, toe. Dit valt te verklaren doordat de krimp vanaf 2025, waarvan in het TM-scenario nog uitgegaan werd, zich in scenario Hoog en Laag niet manifesteert.

De vraag voor de periode 2019-2025 en de periode 2025-2035 is voor beide WLO-scenario's per locatietype weergegeven in Tabel 2.

Tabel 2 Ruimtevraag in m^2 per locatietype in de regio Arnhem-Nijmegen

Periode	Scenario	Centrum-/CS-locaties	Kantoren-parken	Bedrijven-terreinen	Overig	Totaal
2019-2025	Laag	48.900	36.700	7.300	7.300	100.200
	Hoog	79.300	55.000	11.000	11.000	156.300
2025-2035	Laag	81.400	61.100	12.200	12.200	166.900
	Hoog	132.100	91.700	18.300	18.300	260.400

3.1.4 Beleidsmatige consequenties Arnhem-Nijmegen

In scenario Laag blijven de afspraken in het RPW overeind. De ruimtebehoefte in scenario Laag komt redelijk overeen met de ruimtebehoefte waarop het RPW is gebaseerd.

De prognose volgens scenario Hoog resulteert weliswaar in een hogere ruimtebehoefte, maar geeft ook geen aanleiding de afspraken in het RPW te herzien. Het geconstateerde tekort op centrum-/CS-locaties neemt enkel toe. Het overaanbod op de overige locaties neemt iets af, maar blijft nog steeds aanwezig. De nieuwe vraagraming geeft dus geen aanleiding de gemaakte afspraken voor

kantoren te herzien. Wel ligt er een opgave op de centrum-/CS-locaties. Hiervoor verwijzen we naar de rapportage over deze locaties.

4 Conclusie

De vraagstelling in deze rapportage is opgebouwd uit drie onderdelen:

1. Een prognose van de ruimtebehoefte op kantoorlocaties in de regio Arnhem-Nijmegen volgens de WLO2-scenario's;
2. Inzicht in het verschil in de ruimtebehoefte op kantoorlocaties tussen het TM-scenario en de WLO2 scenario's voor Gelderland als geheel en per regio;
3. Inzicht in de beleidsmatige consequenties van de omschakeling tussen prognoses en hoe hier mee om gegaan kan worden.

De totale ruimtebehoefte voor de periode 2019-2025 bedraagt 100.200m^2 in scenario Laag tot 156.300 m^2 in scenario Hoog. Voor de periode 2025-2035 is dit 167.000m^2 in scenario Laag tot 260.400 m^2 in scenario Hoog. De ruimtebehoefte is verdeeld over de verschillende locatietypen, zoals weergegeven in Tabel 2.

De prognose volgens scenario Laag is tot 2025 iets hoger dan de prognose volgens het TM-scenario en de ruimtebehoefte waarop de afspraken in het RPW zijn gebaseerd. Vanaf 2025 daalt de ruimtebehoefte in het TM-scenario echter, terwijl scenario Laag een stijgende lijn laat zien. De prognose van de ruimtebehoefte volgens scenario Hoog ligt over de hele lijn beduidend hoger dan het TM-Scenario.

In scenario Laag blijven de afspraken in het RPW overeind. De ruimtebehoefte in scenario Laag komt redelijk overeen met de ruimtebehoefte waarop het RPW is gebaseerd. De prognose volgens scenario Hoog resulteert in een hogere ruimtebehoefte, maar geeft ook geen aanleiding de afspraken in het RPW te herzien. Het reeds geconstateerde tekort op centrum-/CS-locaties neemt namelijk toe. Het overaanbod op de overige locaties neemt iets af, maar blijft nog steeds aanwezig. De nieuwe vraagraming geeft dus geen aanleiding de gemaakte afspraken voor kantoren te herzien. Wel ligt er een opgave op de centrum-/CS-locaties. Hiervoor verwijzen we naar de rapportage over deze locaties[10].

[10] Ecorys (2019) De kantorenmarkt op centraal stationslocaties in de regio Arnhem-Nijmegen. Vervolgonderzoek monitoring RPW Arnhem-Nijmegen.

Over Ecorys

Ecorys is een toonaangevend internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van uitmuntend, op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zeven werkgebieden:
- Economic growth;
- Social policy;
- Natural resources;
- Regions & Cities;
- Transport & Infrastructure;
- Public sector reform;
- Security & Justice.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:
- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas

De kantorenmarkt op centraal stationslocaties in de regio Arnhem-Nijmegen

Vervolgonderzoek monitoring RPW Arnhem-Nijmegen

Opdrachtgever: IOW regio Arnhem Nijmegen

Rotterdam, 22 oktober 2019

De kantorenmarkt op centraal stationslocaties in de regio Arnhem-Nijmegen

Vervolgonderzoek monitoring RPW Arnhem-Nijmegen

Opdrachtgever: IOW regio Arnhem-Nijmegen

Michel Hek
Luc Heestermans
Dylan Bos

Rotterdam, 22 oktober 2019

ECORYS

Inhoudsopgave

1 Inleiding 4
1.1 Aanleiding en vraagstelling 4
1.2 Aanpak 4
1.3 Leeswijzer 6

2 Toekomstperspectief kantoren in Arnhem-Nijmegen 7
2.1 Inleiding 7
2.2 Update belangrijkste trends en kwalitatieve ontwikkelingen 7
2.3 Kwantitatieve ontwikkelingen op de kantorenmarkt in Arnhem en Nijmegen 12
2.4 Conclusie: de belangrijkste trends en ontwikkelingen 13

3 Vraag en aanbod op de stationslocaties 14
3.1 Inleiding 14
3.2 Afbakening centraal stationslocaties Arnhem en Nijmegen 14
3.3 Ruimtebehoefte kantoren op de stationslocaties 17
3.4 Aanbod stationslocaties Arnhem en Nijmegen 21
3.5 Conclusie 22

4 Ontwikkellocaties 24
4.1 Potentiele herontwikkeling verouderde kantoorpanden 24
4.2 Leegstaande panden met potentie voor transformatie naar kantoren 27
4.3 Potentiele nieuwe ontwikkellocaties 28
4.4 Scoring CS-ontwikkellocaties 30

5 Conclusie en aanbevelingen 31
5.1 Conclusies 31
5.2 Advies 32

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en vraagstelling

In het RPW 2017-2021 zijn de centraal stationslocaties (CS-locaties) van Arnhem en Nijmegen aangewezen als regionale centra voor kantoor gerelateerde bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen. In de monitoring van het RPW is medio 2018 echter vastgesteld dat, doordat het courante kantorenaanbod nog verder is afgenomen, de situatie rond Arnhem centraal en Nijmegen centraal sinds de vaststelling van het RPW in 2017 eerder nijpender dan minder nijpend is geworden. Dit terwijl de vraag naar kantoorruimte zich naar verwachting zal (blijven) concentreren rond de stationsgebieden in Arnhem en Nijmegen. Anderzijds is geconcludeerd dat op bedrijventerreinen en kantorenparken juist sprake is van een (kwantitatief en kwalitatief) overaanbod van kantoren[1] [2].

De conclusie dat het aanbod op beide centraal stationslocaties beperkt is, heeft geleid tot de vraag op welke manier en op welke locaties (nieuw) aanbod gerealiseerd kan worden. De aanpak om deze vraag te beantwoorden lichten we in de volgende paragaaf toe.

1.2 Aanpak

Onderstaand schema geeft een overzicht van de aanpak die we hebben gehanteerd om te onderzoeken op welke manier en op welke locaties in de stationsgebieden van Arnhem en Nijmegen (nieuw) kantorenaanbod gerealiseerd kan worden.

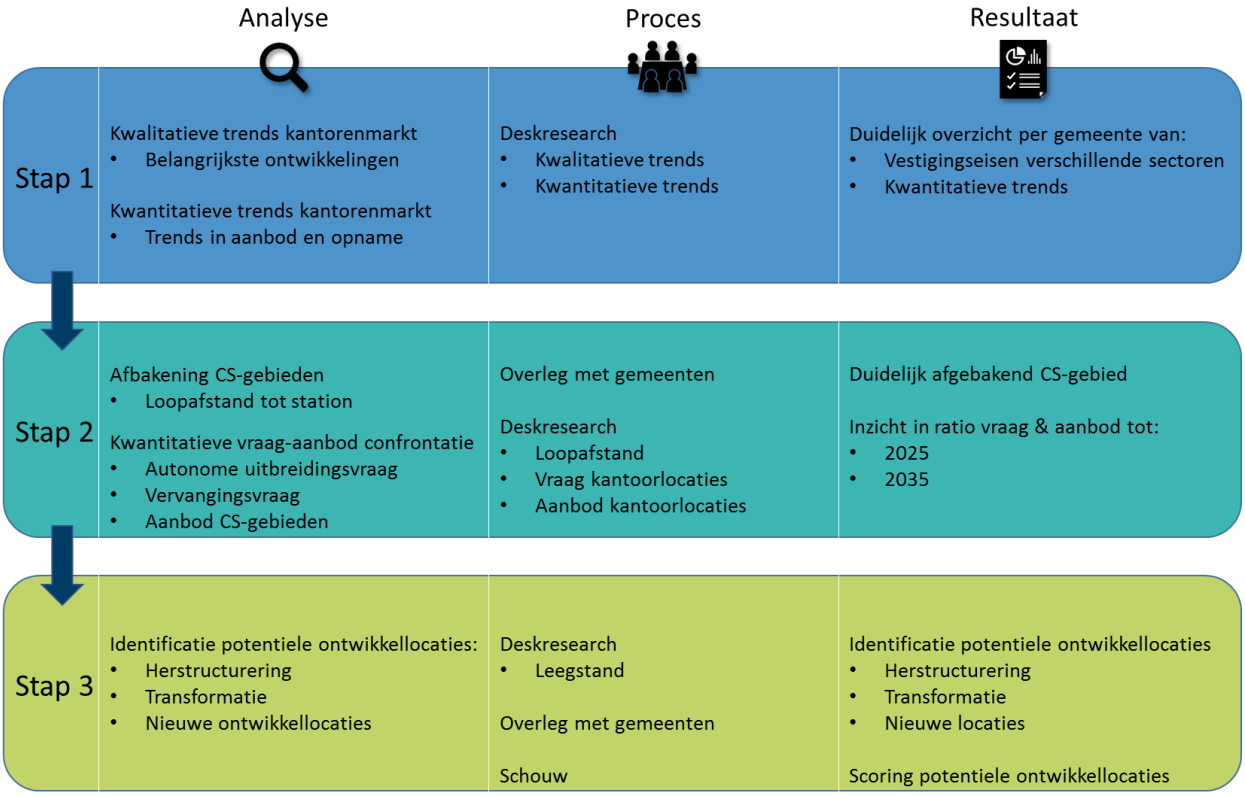

[1] Arnhem-Nijmegen (2017) '*Regionaal Programma Werklocaties*'
[2] Ecorys (2018) '*Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen*'

De onderzoeksaanpak bestaat uit een drietal stappen. In stap 1 starten we met een kwalitatieve en kwantitatieve analyse van de trends op de kantorenmarkt. Eerst voor de Nederlandse kantorenmarkt in het algemeen en vervolgens specifiek gericht op de regio Arnhem-Nijmegen. De analyse van de belangrijkste trends en ontwikkelingen bestaat uit een kwalitatief en een kwantitatief onderdeel:

a. De kwalitatieve analyse is gebaseerd op deskresearch. Hiermee maken we een overzicht van de (voor deze studie) meest belangrijke trends en ontwikkelingen op kantorengebied.
b. In kwantitatieve zin kijken we naar de ontwikkelingen in het aanbod en de opname van kantoren in beide gemeenten. Daarnaast kijken we ook naar toekomstige gebeurtenissen die invloed kunnen hebben op het aanbod en/of de opname van kantoren in de gemeenten (zoals de Brexit).

Na de verkenning van de trends en ontwikkelingen op de kantorenmarkt, richten we ons in stap 2 op de CS-locaties van Arnhem en Nijmegen voor een vraag-aanbodconfrontatie op de korte en de middellange termijn, respectievelijk voor de periode 2019 tot 2025 en 2025 tot 2035.

a. Hiervoor bakenen we allereerst de CS-locaties voor beide gemeenten af. Dit doen we aan de hand van een (onderbouwde) loopafstand van circa 1 km (12 minuten).
b. Vervolgens brengen we de ruimtebehoefte tot en met 2025 en 2035 kwantitatief in beeld. Hier kijken we zowel naar de autonome uitbreidingsvraag als naar de vervangingsvraag.
    - Aan de basis van de uitbreidingsvraag staan de landelijke WLO-scenario's, die we middels een shift-and-share-analyse regio-specifiek maken. Vervolgens bepalen we de uitbreidingsvraag met het vloerquotiënt, het aantal m^2 kantoor per arbeidsplaats, en de voorkeur voor locatietypen.
    - De vervangingsvraag is gebaseerd op een vast percentage van de totale kantorenvoorraad. Voor een laag scenario gaan wij uit van een vervangingsvraag van 1% per jaar, terwijl we voor een hoog scenario uitgaan van 1.5% per jaar. Deze percentages zijn gebaseerd op eerder onderzoek van EIB[3], STOGO[4] en Stec[5].
c. Stap 2 wordt afgesloten met een inventarisatie van het huidig aanbod op de CS-locaties in Arnhem en Nijmegen. Het aanbod vergelijken we vervolgens met de geraamde ruimtebehoefte, zodat we inzicht krijgen in de extra kantorenbehoefte op de korte en middellange termijn.

In de derde (en laatste) stap identificeren we potentiele ontwikkellocaties in de stationsgebieden van zowel Arnhem als Nijmegen. Hiervoor maken we gebruik van bij de gemeenten Arnhem en Nijmegen beschikbare bezettings- en leegstandscijfers, bestemmingsplannen, een schouw in het zoekgebied en gesprekken met betrokken gemeenteambtenaren. We onderscheiden drie verschillende mogelijkheden om aanvullend kantorenaanbod te creëren, namelijk:

a. Herstructurering van bestaande (niet-courante) kantoorpanden;
b. Transformatie van andere functies naar een kantoorfunctie, en;
c. Nieuwe ontwikkellocaties.

---

3 EIB (2010), *'Kantorenleegstand: Probleemanalyse en Oplossingsrichtingen'*
EIB (2006), *'Toenemende kantorenvraag tot 2015'*

4 STOGO (2011), *'Analyse en Visie'*

5 Stec groep (2018), *'Prognose bedrijventerreinen en kantoren Noord-Brabant'*
Stec groep (2011), *'Onderbouwing berekening nieuwbouwbehoefte aan kantoren in Eindhoven'*

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk (hoofdstuk 2) wordt het toekomstperspectief voor de kantorenmarkt in Arnhem en Nijmegen in beeld gebracht. In paragraaf 2.2 komen de belangrijkste kwalitatieve trends en ontwikkelingen in beeld. Paragraaf 2.3 brengt de kwantitatieve trends en ontwikkelingen in beeld, gevolgd door een vaststelling van vestigingseisen van de huidige en toekomstige kantoorgebruiker in paragraaf 2.4.

In hoofdstuk 3 wordt de vraag-aanbod confrontatie gemaakt voor de centraal stationslocaties. De eerste stap hiervoor is de afbakening van de centraal stationsgebieden van Arnhem en Nijmegen (paragraaf 3.2). Hierna wordt de ruimtebehoefte in beeld gebracht (paragraaf 3.3) en het actuele aanbod (paragraaf 3.4). Paragraaf 3.5 sluit hoofdstuk 3 af met een conclusie volgend uit de vraag-aanbod confrontatie.

Hoofdstuk 4 richt zich op potentiele ontwikkellocaties voor kantoren op de centraal-stations locaties in Arnhem en Nijmegen. Hier wordt gekeken naar zowel leegstaande kantoorpanden met potentie voor herstructurering (paragraaf 4.1), leegstaande panden met potentie voor transformatie naar kantoren (paragraaf 4.2) als naar nieuwe ontwikkellocaties (paragraaf 4.3). Het hoofdstuk sluit af met een scoring van de potentiele ontwikkellocaties aan de hand van de benodigde investering en de doorlooptijd van de investering.

Hoofdstuk 5 sluit dit rapport met een overkoepelende conclusie omtrent de kantorenmarkt van Arnhem en van Nijmegen. Hierbij worden ook aanbevelingen gedaan omtrent mogelijke vervolgstappen en mogelijke beleidsmaatregelen.

2 Toekomstperspectief kantoren in Arnhem-Nijmegen

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk brengen we het toekomstperspectief voor de kantorenmarkt rondom de aangewezen kantorenlocaties Nijmegen CS en Arnhem CS brengen op twee manieren in kaart. Allereerst verkennen we de belangrijkste trends en ontwikkelingen op zowel de landelijke als de regionale kantorenmarkt. Op basis van deze kwalitatieve verkenning stellen we een overzicht op van de belangrijkste trends en ontwikkelingen. Hiermee krijgen we inzicht in hoe de kantorenbehoefte in verschillende sectoren zich ontwikkelt.

Ten tweede brengen we ook de kwantitatieve ontwikkelingen in het kantorenaanbod op de CS-locaties in beeld. Op basis van deze twee analyses vormen wij een aantal conclusies aangaande vestigingseisen van de huidige kantorenmarkt, en verwachtingen over de toekomstige ontwikkelingen in de vraag naar en het aanbod van kantoren op de stationslocaties in Arnhem en Nijmegen.

2.2 Update belangrijkste trends en kwalitatieve ontwikkelingen

2.2.1 Landelijke trends en ontwikkelingen

Gebruikersvraag vanuit groeisectoren is veranderd

De huidige dynamiek op de kantorenmarkt wordt in toenemende mate bepaald door tech-bedrijven. Vanwege de huidige marktontwikkelingen kennen tech-bedrijven een onvoorspelbare groei. Dit leidt tijdens de startup/expanding fase van bedrijven in deze sector tot een vraag naar flexibele en volledig gefaciliteerde locaties. Bovendien wordt het (fysieke) kantoor ook steeds meer neergezet als instrument om aan te trekken, kennis over te dragen en een identiteit uit te stralen. Het is niet meer een plek om te moeten werken, maar om te willen werken[6].

Ook op pandniveau zijn de voorkeuren van bedrijven veranderd. Zo zijn grote verdiepingsvloeren en duurzaamheid tegenwoordig belangrijker. Als gevolg daarvan kunnen ook relatief recent opgeleverde kantoren als functioneel verouderd worden gezien, waardoor deze uit de gratie geraakt zijn bij zowel kantoorgebruikers als beleggers.

Binnen stedelijke gebieden zijn ov-knooppunten van steeds groter belang bij de huisvestingskeuze. Dit is een gevolg van de combinatie van verslechtering van de autobereikbaarheid in veel steden door congestie en het huidige verkeersbeleid[7]. Dit verkeersbeleid richt zich in toenemende mate op duurzame, aantrekkelijke bereikbaarheid van steden, waarbij de focus ligt op het ontwikkelen van fiets- en ov-systemen die kunnen concurreren met de auto[8]. Ook de traditionele organisatie van bedrijven in sectoren veranderd sterk. Voor bedrijven is netwerkvorming steeds belangrijker. Dit leidt tot een toenemende vraag naar locaties met een stedelijk karakter, met gemixte voorzieningen, wat netwerkvorming in de hand werkt[9].

---

6 JLL (2017) 'Outlook kantoren 2017'.
7 Ecorys (2018) 'De kantorenmarkt van Rotterdam'.
8 Arnhem (2010) 'Verkeersagenda Arnhem 2010-2020'.
9 Ecorys (2017) 'Advisering Nationale Omgevingsvisie (NOVI)'.

Als gevolg van bovenstaande ontwikkelingen zijn de karakters van binnensteden duidelijk aan verandering onderhevig. Het oude karakter als puur winkelgebied veranderd in een combinatie van wonen, recreatie, horeca en voorzieningen. Als gevolg hiervan verplaatst werken, in met name de zakelijke dienstverlening, ook steeds meer naar de binnenstad. Het nieuwe karakter van stedelijke gebieden en de veranderende vestigingseisen van bedrijven heeft wel één duidelijke consequentie: een stijgende leegstand op traditionele kantorenlocaties. Op deze locaties kan transformatie naar wonen een oplossing bieden. Deze locaties moeten dan wel voldoen aan de vereisten voor woningbouwlocaties[10].

> Flexibele en gefaciliteerde locaties, met een stedelijk karakter en goed bereikbaar met het ov voldoen het best aan de huidige en toekomstige gebruikersvraag.

Vestigingsfactoren kunnen per cluster verschillen

Hoewel centrumlocaties in trek zijn bij alle clusters, kennen niet alle clusters dezelfde vestigings-eisen en zijn niet alle vestigingseisen in ieder cluster even belangrijk. Bereikbaarheid met het ov is bijvoorbeeld in ieder cluster een belangrijke vestigingseis, maar vooral in de clusters ICT en financiële dienstverlening wordt dit in toenemende mate belangrijker. Daar staat tegenover dat aan bereikbaarheid via de weg steeds minder waarde wordt gehecht. Dit is alleen voor de zorg, het openbaar bestuur en de ICT nog een belangrijke eis. Verder zijn voor een zichtlocatie, het arbeidspotentieel, de nabijheid van voorzieningen en kennisinstellingen, en een goede digitale infrastructuur belangrijke vestigingseisen. Ook de huurprijs speelt voor alle clusters mee in de locatiekeuze. De huur wordt echter wel afgewogen tegen de eerdergenoemde vestigingseisen: een lage huur betekent doorgaans mindere kwaliteit qua locatie en voorzieningen, waar een hoge huur juist hogere kwaliteit in locatie en voorzieningen betekent.

Er zijn op een aantal punten ook verschillen in vestigingseisen tussen de clusters. Zo behoort een groot, aaneengesloten vloeroppervlak tot de belangrijkste vestigingseisen voor de zakelijke en financiële dienstverlening en het openbaar bestuur. Dit wil niet zeggen dat dit niet belangrijk is voor andere clusters, echter behoort deze niet tot de drie belangrijkste vestigingseisen.

> De vestigingsfactoren van de ICT en financiële clusters zijn het meest aan verandering onderhevig, waar ov-bereikbaarheid, zichtlocatie, arbeidspotentieel, nabijheid van voorzieningen en kennisinstellingen, en een goede digitale infrastructuur in belang toenemen.

Flexibele kantoorruimte steeds populairder

Zoals reeds benoemd krijgt het kantoor steeds meer een functie als plek om te willen werken in plaats van te moeten werken. Dit zorgt onder meer voor een groeiende vraag naar flexibele kantoorruimte[11]. Met flexibele kantoorruimte wordt gedoelde op verschillende vormen van flexibele werkomgevingen. Omvat zowel traditionele volledig gefaciliteerde ruimtes die per maand opzegbaar zijn als co-working-concepten. Flexibele kantoorruimte is geen nieuw concept. De oorsprong ervan ligt voor het jaar 2000. Wat echter wel nieuw is, is de snelle groei die de flexibele kantorenmarkt op het moment doormaakt. Deze groei wordt voornamelijk gedreven door (relatief) nieuwe sectoren/bedrijven. Startups zijn een belangrijke bron van de behoefte aan flexibele kantoorruimte[12].

In 2017 is de flexibele kantorenmarkt in Europa gegroeid met 29 procent. Dit staat gelijk aan een groei van circa 625.000 m^2, de tot dan toe sterkste toename ooit. Verwacht wordt dat deze groei zich ook in de toekomst zal voortzetten. Het aantal nieuwe flexwerkplekken in de eerste zes

[10] Ecorys (2017) 'Advisering Nationale Omgevingsvisie (NOVI)'
[11] JLL, flexibilisering van de kantorenmarkt.
[12] JLL (2017) 'Outlook kantoren 2017'.

maanden van 2018 laat een aanhoudend sterke groei zien van meer dan 25%. Voor heel 2019 wordt een verdere groei van circa 10-20% in de flex-voorraad voorzien[13].

De groei op de flexibele kantorenmarkt doet zich ook in Nederland voor. Tussen 2016 en 2019 de heeft de flexibele kantorenvoorraad een groei gezien van ruim 460.000 m^2. Eind 2018 waren er ruim vierhonderd flex-vestigingen in gebruik, goed voor een gezamenlijke oppervlakte van circa 1,1 miljoen m^2 [14]. In de regio Arnhem-Nijmegen is ook een groei zichtbaar, echter trekt wordt de kar betreffende de flexibele kantorenmarkt nu nog vooral getrokken door de Randstad[15].

De vraag naar flexkantoren beperkt zich niet enkel tot moderne gebouwen en toplocaties. Het biedt ook kansen voor oudere/verouderde gebouwen. Gebruikers zijn namelijk steeds meer op zoek naar innovatieve omgevingen, voorzien van een onconventioneel en uniek design in combinatie met voorzieningen in het gebouw of op de locatie[16]. Bovendien biedt dit kansen om tijdelijk een kantoorfunctie te vestigen in leegstaande panden[17].

> Er is een toenemende vraag naar flexibele kantoorruimte, welke ook kansen voor oudere/verouderde gebouwen met zich meebrengt.

Vitaliteit werknemers hoog op agenda

Werkgevers hechten steeds meer waarde aan het welzijn van medewerkers. In circa 80% van de kantoren in Nederland is sprake van een of meerdere welzijnsprogramma's. Dit gaat om een mix van zowel fysieke als mentale gezondheidsprogramma's. Van alle kantoor-gerelateerde bedrijven geeft 92% aan een (bepaalde) voorkeur te hebben voor gebouwen die mogelijkheden bieden voor welzijnsprogramma's. Dit is een sterk signaal om rekening mee te houden bij nieuwbouw of herontwikkeling van kantoren. Voor bestaande kantoren zijn er eveneens mogelijkheden. Voorbeelden hiervan zijn het aanbieden van zogenaamde 'energy rooms, ruimtes om kort bij te komen van werkzaamheden, en 'ouderruimtes' voor moeders met een pasgeboren kind[18].

Dit geldt eveneens voor de omgeving waarin het kantoorpand zich bevindt. De locatie van het gebouw, de inrichting van de omgeving en de aanwezigheid van voorzieningen (op loop- en fietsafstand) hebben grote invloed op de beleving en het gedrag van de gebouwgebruikers en kunnen daarmee sterk bijdragen aan de prestaties van het bedrijf. De aanwezigheid van natuur in de publieke ruimte kan zorgen voor ontmoeting, ruimte om te recreëren, versterkt de binding tussen natuur en gebouw en verbetert de fysieke en mentale gezondheid van de gebruikers[19].

> Zowel de fysieke als mentale gezondheid van medewerkers wordt als steeds belangrijker gezien door werkgevers, waar al bijna 80% van de kantoren een of meerdere welzijnsprogramma's heeft.

Verplicht energielabel C

Naar aanleiding van het Bouwbesluit moeten vanaf 2023 alle kantoren groter dan 100m2 [20] minimaal energielabel C hebben. Met andere woorden, elk kantoorpand groter dan 100m^2 moet vanaf 2023 een Energie-Index hebben van 1.3 of beter. Indien een pand niet aan deze eisen

[13] JLL, flexibilisering van de kantorenmarkt.
[14] JLL (2018) 'Flexibilisering van de kantorenmarkt'
[15] Dynamis (2018) 'Sprekende cijfers, kantorenmarkt medio 2018'
[16] CBRE (2018) 'EMEA occupier survey 2018'
[17] https://www.interveste.nl/werkruimte/bedrijfsruimte
[18] CBRE (2018) 'EMEA occupier survey 2018'
[19] Into Green (2018) De kantoren van de toekomst: duurzaam, gezond én groen
[20] Uitgezonderd:
-kantoor(ruimte) gebruikt als nevenfunctie (<50% gebruiksoppervlak heeft kantoorfunctie);
-monumenten (Rijk/provincie/gemeente), met uitzondering van beschermde stads- en dorpsgezichten;
-binnen 2 jaar te slopen/transformeren/onteigenen panden

voldoet, mag het vanaf 1 januari 2023 niet meer als kantoor worden gebruikt. De verantwoordelijkheid voor controle en handhaving van deze wet ligt bij de desbetreffende gemeente[21].

Op basis van de database van het Vesta-model 2.0 hebben we een inschatting gemaakt van de te verwachten kosten voor het aanpassen van kantoorgebouwen naar energielabel C. Een eerste, grove, inschatting laat zien dat deze kosten gemiddeld rond de 100 €/m^2 liggen. Voor gebouwen met een D-label liggen deze kosten logischerwijs lager dan gebouwen met bijvoorbeeld een F-label[22].

> Afname in vraag verwacht voor kantoorgebouwen met energielabel D of lager. Dit vanwege het verplichte energielabel C vanaf 2023 en de hoogte van de benodigde investering om het energielabel van een kantoor te verbeteren.

2.2.2 Trends en ontwikkelingen in de regio Arnhem-Nijmegen

Krapte arbeidsmarkt bepalend voor ruimtevraag kantoren

Het jaar 2018 was een zeer dynamisch jaar voor de Nederlandse kantorenmarkt. Door de goed draaiende economie groeide de werkgelegenheid. Sommige sectoren zagen echter een dusdanige groei dat er personeelstekorten zijn ontstaan. Het is belangrijk om de ontwikkelingen van de krapte op de arbeidsmarkt in de gaten te houden. Dit vanwege het remmende effect die krapte kan hebben op de ruimtevraag naar kantoren.

Door de krapper wordende arbeidsmarkt speelt de kwaliteit van de werkplek een steeds belangrijkere rol bij het aantrekken van personeel. Bedrijven zoeken hierdoor vooral naar moderne, multifunctionele en duurzame gebouwen op goed bereikbare locaties. Zoals al eerder beschreven komt voor de bereikbaarheid de nadruk steeds meer op het ov te liggen[23].

> Krapte op de arbeidsmarkt is zeer bepalend voor de toekomstige groei van de sectoren, en hierdoor speelt de kwaliteit van de werkplek ook een steeds grotere rol.

Kantorenmarkt Gelderland: van groeimarkt naar vervangingsmarkt

Ondanks het schrappen van nieuwbouwplannen was er begin 2018 nog steeds een teveel aan plancapaciteit op de kantorenmarkt in Gelderland. Daarnaast kwam de herontwikkeling van incourante panden op slechte locaties tot dan toe maar beperkt van de grond. In de omgevingsvisie werd uitgegaan van een afname in de beroepsbevolking en daardoor, in combinatie met het nieuwe werken, een structurele afname in ruimtevraag naar kantoren. Het in gebruik nemen van nieuw-bouw leidt hierdoor tot verdere leegstand. Nieuwbouw heeft hierom op bepaalde locaties niet langer altijd de voorkeur. Dit betekent dat de kantorenmarkt is veranderd van een groeimarkt in een vervangingsmarkt[24].

De overgang van groeimarkt naar vervangingsmarkt heeft geleid tot herstructureringsplannen voor het kantorenaanbod in de regio Arnhem-Nijmegen. Met name in Arnhem zijn de plannen voor transformatie van minder geschikte kantoorpanden gerealiseerd.

---

[21] RVO.nl (17-05-2019) ‘Energielabel C kantoren’
[22] CE Delft. Vesta 3-model
[23] CBRE (2019) ‘Real estate market outlook 2019’
[24] Gelderland (2018) ‘Omgevingsvisie’

Voor 2020 zal in Arnhem circa 145.000 m^2 bvo aan de bebouwde voorraad zijn onttrokken, waardoor het onherroepelijk bebouwd aanbod, met andere woorden de leegstand, met circa 57.400m^2 bvo zal zijn afgenomen. Dit zou het onherroepelijk beschikbaar bebouwd aanbod terugbrengen van 20% rond 2016 naar 17% in 2020[25]. Begin 2019 was circa 75.000 m^2 getransformeerd. Dit is een aanzienlijk kleinere hoeveelheid dan gepland. Dit valt echter te verklaren door het feit dat de minst geschikte locaties op dat moment getransformeerd waren, in combinatie met de opleving van de kantorenmarkt. Daarnaast worden op de centraal stationslocatie, vanwege de grote vraag op die locatie, op het moment geen kantoren meer getransformeerd.

In Nijmegen is eveneens sprake van plannen voor herstructurering en tijdelijke transformatie, zoals de tijdelijke woonfunctie die voor een periode van tien jaar in het voormalig belastingkantoor gevestigd wordt. Dit heeft echter geen gevolgen voor de bebouwde kantorenvoorraad of het onherroepelijk beschikbaar kantorenaanbod op de stationslocaties, omdat de kantoorbestemming behouden blijft [26]. Er vindt in het stationsgebied in Nijmegen geen grootschalige transformatie van kantoorpanden naar woningen plaats. Wel wordt het aantal vierkante meters kantoorruimte in het leegstaande Metterswane-pand na sloop en nieuwbouw verkleind naar 4.000m^2 (onbebouwd aanbod). Omdat de kantoorbestemming voor het perceel behouden blijft, betreft dit geen transformatie, maar de oppervlakte kantoorruimte neemt hierdoor per saldo wel af.

In dit onderzoek richten wij ons enkel op de CS-locaties van Arnhem en Nijmegen. We nemen daarom ook alleen de herstructureringsplannen binnen deze gebieden in beschouwing. In het centrumgebied van Arnhem heeft, in tegenstelling tot Nijmegen, ruimschoots transformatie van leegstaande kantoorpanden plaatsgevonden. Met het oog op de huidige en toekomstige ruimtebehoefte van kantoorgebruikers op de centrum- en CS-locaties, adviseren we n.a.v. dit onderzoek ook dat de gemeenten terughoudend zijn met verdere transformatie van kantoorruimtes naar woningen. Als de gemeenten de ambitie hebben de toekomstige vraag te faciliteren, is het zinvoller om in te steken op de revitalisering of vervanging van verouderde kantoorpanden en de (eventueel tijdelijke) transformatie andere panden tot kantoorruimte,[27].

> Ondanks een teveel aan plancapaciteit op het totaalpalet aan kantoorlocaties in de hele regio Arnhem-Nijmegen, is er een tekort aan kantoorruimtes op stationslocaties. Nieuwe plancapaciteit is op de stationslocaties niet eenvoudig te realiseren. Daarom is revitalisering/vervanging verouderde panden de meest kansrijke ingreep om extra ruimte voor kantoren te realiseren.

Brexit leidt mogelijk tot indirecte toekomstige vraag

Vanwege de Brexit willen veel bedrijven een of meerdere kantoren naar Nederland verhuizen (250+ bedrijven[28]). Deze ontstane vraag is allereerst voornamelijk gericht op de Randstad. Echter, deze steden zullen naar verwachting de vraag, die bovenop de al aanwezige vraag komt, niet aankunnen[29]. Dit kan er zowel toe leiden dat kantoren binnen Nederland verhuizen als dat ook het kantorenaanbod buiten de Randstad interessant wordt voor kantoorgebruikers die vanuit het Verenigd Koninkrijk naar Nederland verplaatsen. Gezien de goede ov-verbinding van zowel Arnhem als Nijmegen is het een reële verwachting dat de effecten van de Brexit daar tot een, weliswaar beperkte, groei in de vraag naar kantoren leiden. De belangrijkste boodschap is dat er als gevolg van de Brexit geen directe negatieve effecten verwacht worden op de vraag naar kantoorlocaties in de regio Arnhem-Nijmegen.

---

25 Ecorys (2016) 'Bouwstenenrapportage herijking RPW Arnhem-Nijmegen'
26 Gelderlander (26-06-2018) 'Belastingkantoor voortaan 'tussen wal en schip woonflat''
27 Ecorys (2016) 'Bouwstenenrapportage herijking kantoorlocaties Arnhem-Nijmegen'
28 Het Parool (24 januari 2019) '250 bedrijven willen door brexit naar Nederland'
29 Vastgoedmarkt (19 september 2018) 'Kantorenmarkt Amsterdam kan Brexit-vraag niet aan'

Als gevolg van de goede ov-bereikbaarheid kan de Brexit tot indirecte vraag naar kantoorruimtes in Arnhem en Nijmegen leiden. Een negatieve invloed op de vraag wordt niet verwacht.

2.3 Kwantitatieve ontwikkelingen op de kantorenmarkt in Arnhem en Nijmegen

In deze paragraaf worden de kwantitatieve ontwikkelingen op de kantorenmarkt in Arnhem en Nijmegen behandeld. Hier kijken we naar het aanbod, de opname en de kantorenmarktratio van de afgelopen jaren. Daarnaast kijken we ook naar de verwachting voor de komende jaren. Dit om een eerste beeld te vormen van de trends op de kantorenmarkt van de twee gemeenten.

In Tabel 1 is voor het jaar 2018 het aanbod, de opname en de daaruit volgende kantorenmarktratio weergegeven. De kantorenmarktratio geeft de verhouding weer tussen het opnamevolume (aantal verhuurde en verkochte vierkante meters) in een bepaald jaar en het beschikbare aanbod aan het eind van datzelfde jaar. Een hoge ratio betekent dat een groot gedeelte van het beschikbare aanbod in dat jaar is opgenomen, wat een tekort in aanbod in de volgende jaren aan kan duiden. De aansluiting tussen vraag en aanbod kan hiermee inzichtelijk gemaakt worden. Deze cijfers worden na de tabel uiteengezet en vergeleken met de cijfers van voorgaande jaren. Daarnaast wordt er een verwachting van volgend jaar uitgesproken. Ter afbakening hebben we er in deze studie voor gekozen enkel het aanbod in kantoren met een oppervlakte van meer dan 250m^2 in beschouwing te nemen.

Tabel 1 Aanbod, opname en kantorenmarktratio Arnhem en Nijmegen 2018

Gemeente	Aanbod 2018 (m^2)	Opname 2018 (m^2)	Kantorenmarktratio 2018
Arnhem	137.550	35.950	27 %
Nijmegen	48.400	31.100	65 %

Dynamis (2019), bewerking Ecorys

Kantorenmarkt Arnhem

In 2018 kende Arnhem een aanbod (kantoren >250 m^2) van nog 137.550 m^2, een afname van 70.750 m^2 ten opzichte van 2015. Wat betreft het opnamevolume zag Arnhem in 2018 een stijging van 90% in vergelijking met 2017 (35.950 m^2 in 2018). Eenzelfde opnamevolume wordt ook in 2019 verwacht. Verder kende Arnhem in die periode een stijging in de kantorenmarkt ratio van 12% naar 27%. De dynamiek is in 2018 fors toegenomen, alleen het centrum kent een stagnatie van de dynamiek als gevolg van het aanbodtekort. Snelweglocaties, en dan met name hoogwaardige kantoorruimte met aanvullende voorzieningen, profiteren van deze krapte op de centrum/CS-locaties. De verschuiving naar andere locaties als gevolg van de krapte heeft ook invloed op de huurprijzen op locaties buiten het centrum[30].

Kantorenmarkt Nijmegen

In 2018 is het aanbod (kantoren >250 m^2) ten opzichte van 2015 met 56.150 m^2 gedaald naar een totaal van 48.400 m^2. Het opname in 2018 lag 9% hoger dan het voorgaande jaar (31.100 m^2 in 2018). Voor 2019 wordt een nog grotere groei verwacht. De kantorenmarktratio kende een grotere groei, van 44% in 2017 naar 65% in 2018. Het zwaartepunt van het aanbod ligt nog steeds op kantorenpark Brabantse Poort. Ook Nijmegen zag een groeiende dynamiek in 2018. Hierom werd voor 2019 een opwaartse beweging van het prijsniveau verwacht[31].. De huurprijzen zullen echter wel sterk blijven verschillen. Voor locaties met weinig aanbod worden prijsstijgingen verwacht zien,

[30] Dynamis (2019) 'Sprekende cijfers kantorenmarkten'.
[31] Dynamis (2019) 'Sprekende cijfers kantorenmarkten'.

waar bijvoorbeeld Brabantse Poort lagere huurprijzen houdt als gevolg van het aanwezige aanbod op die locatie[32].

2.4 Conclusie: de belangrijkste trends en ontwikkelingen

In dit hoofdstuk zijn de belangrijkste trends en ontwikkelingen op de kantorenmarkt in het algemeen en specifiek in Arnhem en Nijmegen aan bod gekomen. We concluderen dit hoofdstuk met een overzicht van de vestigingseisen van (potentiele toekomstige) kantoorgebruikers in Arnhem en Nijmegen. Dit doen we aan de hand van de voorgaand beschreven trends en ontwikkelingen op de kantorenmarkt. Deze vestigingseisen gebruiken we later in dit rapport om de kwaliteit van de potentiele ontwikkellocaties te beoordelen en bieden handvatten voor eventuele (her)ontwikkeling van kantoorruimte.

2.4.1 Kwalitatieve vestigingseisen

- Flexibele (tijdelijke bestemming) en gefaciliteerde (volledige ingerichte) locaties;
- op locaties met een stedelijk karakter;
- met een goede ov-ontsluiting.
- Zichtbaarheid (zichtlocatie) van het pand is eveneens belangrijk.
- De aanwezigheid van voldoende arbeidspotentieel. Hierbij moet worden opgemerkt dat het zoekgebied voor kantoorgebruikers groter is dan voor bedrijven op bedrijventerreinen. Hoger opgeleiden zijn immers bereid verder te reizen.
- De nabijheid voorzieningen en, met name, kennisinstellingen hangt hiermee samen.
- Kwaliteit van de werkplek voor de werknemer. Dat wil zeggen dat er aandacht is voor de vitaliteit van de werkplek en de omgeving waarin deze ligt.
- Vanaf 2023 hebben kantoorgebouwen met een oppervlakte van meer dan 100m^2 verplicht energielabel C of hoger (hoe hoger hoe beter). Deze eis wordt sterker naarmate 2023 dichterbij komt en heeft vooral implicaties voor bestaande kantoorpanden. Voor panden met een lager energielabel, betekent dit dat energiebesparende maatregelen genomen moeten worden.

2.4.2 Kwantitatieve trends

- Het aanbod van kantoorruimte in Arnhem en Nijmegen neemt af als gevolg van transformaties. Vanwege de ruimtebehoefte adviseren we een heroverweging van transformatie op de stationslocaties ten behoeve van herontwikkeling van verouderde kantoorpanden.
- In Arnhem is de opname van kantoorruimte in 2018 verdubbeld ten opzichte van 2017. In 2019 wordt vergelijkbare opname als in 2018 verwacht.
- De verwachting is dat de groei van de opname in 2018 zich in Nijmegen in 2019 wel voortzet.

[32] Dynamis (2019) ‘Sprekende cijfers kantorenmarkten’.

3 Vraag en aanbod op de stationslocaties

3.1 Inleiding

In hoofdstuk 2 zijn belangrijke trends en ontwikkelingen, en daarmee samenhangende vestigingseisen, van (potentiele) kantoorgebruikers in Arnhem en Nijmegen vastgesteld. Dit geeft een beeld van de behoeften van huidige en toekomstige kantoorgebruikers en biedt handvatten voor de (her)ontwikkeling van kantoorruimte. In dit hoofdstuk analyseren we de kwantitatieve ruimtevraag en het aanbod op de stationslocaties in beide steden.

Voor een duidelijke analyse van het aanbod en de leegstand in de CS-gebieden van Arnhem en Nijmegen beginnen we met een afbakening van deze gebieden. Hiervoor hanteren we een drempelwaarde van 12 minuten lopen vanaf het centraal station.

Vervolgens voeren we een vraagraming uit voor de periode 2019 tot 2025 en de periode 2025 tot 2035. In het vorige RPW (2017) is de vraagraming uitgevoerd met het TM-scenario. De vraagraming in dit rapport is vanuit voortschrijdend inzicht gebaseerd op de WLO-scenario's. Dit om te zien of het WLO-Hoog scenario een grotere vraag oplevert. De vraagraming wordt gevolgd door een analyse van het aanbod. Daarvoor kijken we naar de ontwikkelingen vanaf 2016 en wat dit betekent voor het huidige aanbod aan kantoren. De vraag en het aanbod confronteren wij vervolgens in de conclusie van het hoofdstuk.

3.2 Afbakening centraal stationslocaties Arnhem en Nijmegen

De gebiedsafbakening stationsgebied en centrumgebied wordt in veel publicaties gebruikt om hetzelfde gebied te definiëren. Het bouwstenenrapport – onderdeel kantoren, ten behoeve van het RPW Arnhem-Nijmegen, beschouwt de centrum en CS-locaties als één gebied. De kantorengebieden rondom de stationslocaties en Arnhem en Nijmegen komen evenwel niet geheel overeen met de centrumgebieden in beide steden. Om verwarring te voorkomen is een duidelijke afbakening gewenst van de kantorenconcentratie die we aanduiden als stationslocatie. Ter afbakening nemen we een drempelwaarde van 1 kilometer, ofwel 12 minuten, loopafstand. Dit is gebaseerd op de meta-analyse 'Bijdrage aan het Colloquium Vervoersplanologisch Speurwerk'[33] en wordt vaker gebruikt om de maximale loopafstand voor kantoorgebruikers aan te duiden[34]. De kantoren buiten deze zone beschouwen wij niet als CS-locatie.

[33] Zwolle (november 2016) 'Bijdrage aan het Colloquium Vervoersplanologisch Speurwerk'.
[34] Stec groep (2018), 'Behoefteraming kantoorruimte provincie Zuid-Holland'.

Figuur 1 Afbakening kantorenlocatie stationsgebied Arnhem

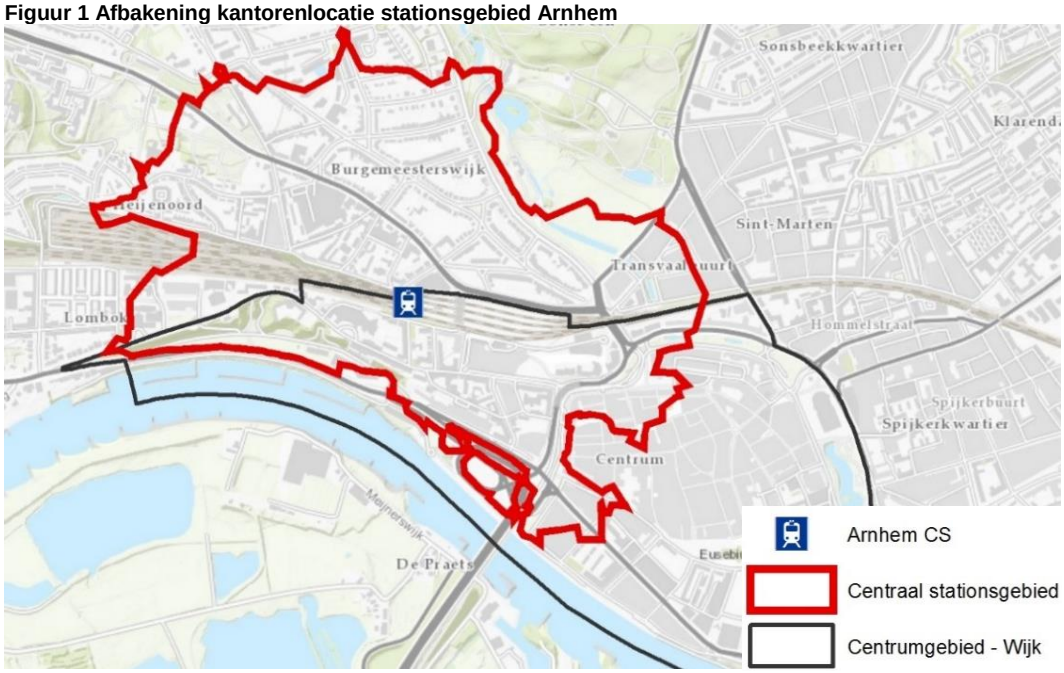

Figuur 2 Afbakening centraal stationsgebied Nijmegen

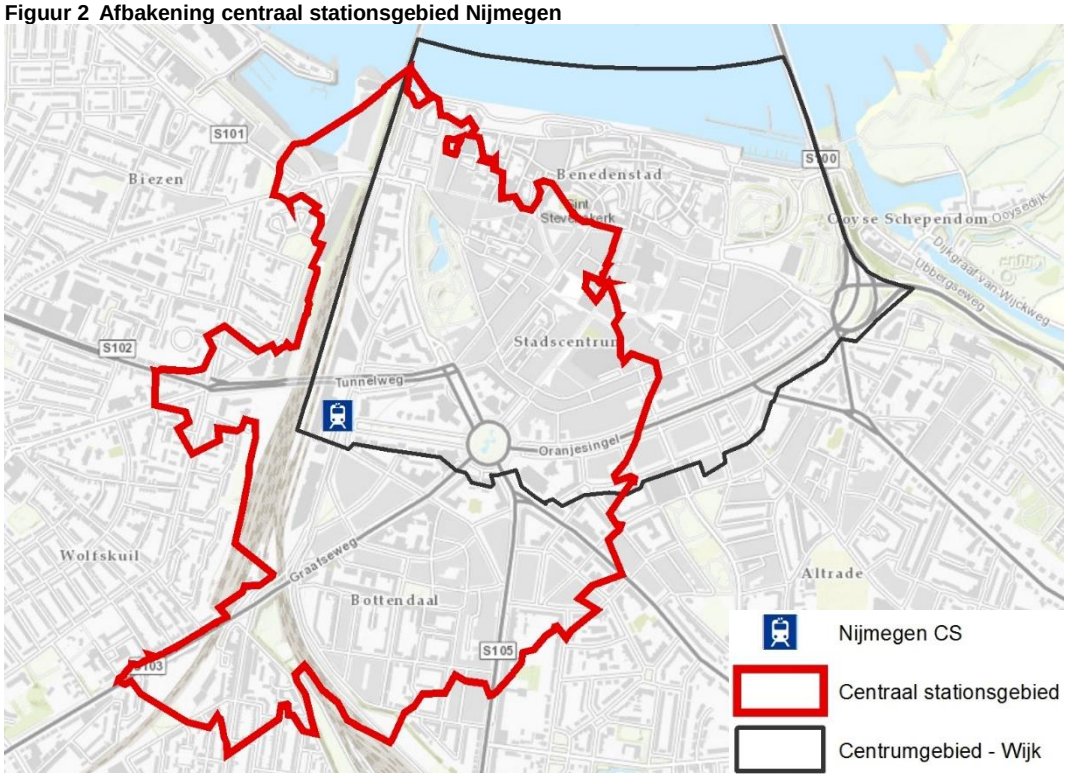

De kantorenmarkt is niet gelijk verdeeld over deze centraal stationsgebieden, zoals kan worden gezien in Figuur 3 en 4 op de volgende pagina. De hoogste concentraties arbeidsplaatsen van de kantorenmarkt in zowel Arnhem als Nijmegen zijn hoofdzakelijk in het stationsgebied en de omliggende gebieden gevestigd. In beide gevallen zitten overheidsinstanties net buiten het afgebakende gebied stationsgebied. In de gemeente Arnhem ligt het zwaartepunt van kantoorbanen overduidelijk in het centrum- en stationsgebied.

Figuur 3 Concentratie aantal arbeidsplaatsen kantorenlocaties Arnhem (2019)

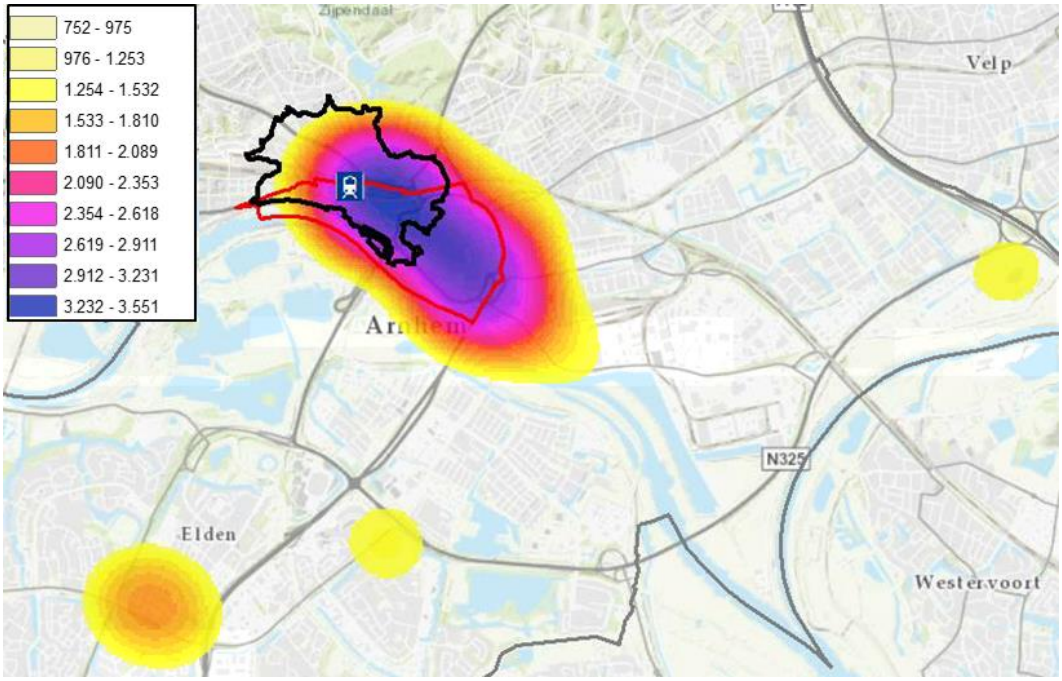

Figuur 4 Concentratie aantal arbeidsplaatsen kantorenlocaties Nijmegen (2019)

In de gemeente Nijmegen daarentegen zijn duidelijk drie grote kantoorconcentraties aanwezig. Deze locaties zijn het centrumgebied, inclusief een groot deel van het stationsgebied (1), Bedrijventerrein Winkelsteeg (2) en bedrijventerreinen de Brabantse Poort, Lindenholt en Van Rosenburgweg (3).

Daarnaast is ook Heijendaal een kantorenconcentratie binnen Nijmegen. Doordat veel bedrijven hier een medische en/of wetenschappelijke achtergrond, komen deze echter niet als zijnde gevestigd in een kantoorpand terug in de data.

De concentratie op/rondom Winkelsteeg valt te verklaren door het kantoorpand 52 degrees en de vestiging van Stichting Plurijn Lokatie de Winckelsteegh met ruim 300 werknemers die op dat adres ingeschreven zijn.

3.3 Ruimtebehoefte kantoren op de stationslocaties

Nu het stationsgebied in beide steden is afgebakend, kunnen we de ruimtevraag naar kantoren op de stationslocaties bepalen. De prognose van de kwantitatieve ruimtevraag is opgesplitst in twee delen, namelijk de autonome uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag. De optelsom van de onderdelen resulteert in de totale vraag naar kantoorruimte voor de periode 2019-2025 en de periode 2025-2035 (Vergelijking 1).

Vergelijking 1 Berekening totale vraag naar kantoorruimte Arnhem-Nijmegen

Uitbreidingsvraag kantoorruimte	+	Vervangingsvraag kantoorruimte	=	Totale vraag kantoorruimte

Autonome uitbreidingsvraag

Input

De autonome uitbreidingsvraag is de ruimtevraag die voortkomt uit de groei bedrijvigheid op de kantoorlocaties in de regio. Om deze vraag te bepalen hebben we als eerste stap middels een shift-and-share-analyse de landelijke WLO-scenario's (scenario Hoog en Laag) vertaald naar de regio Arnhem-Nijmegen. Vervolgens hebben we met de vloerquotiënt (het aantal m^2 kantoor per arbeidsplaats) en de locatietypevoorkeur (welk aandeel van de kantoorgebruiker vestigt zich op een centrumlocatie) de ruimtebehoefte bepaald.

Locatietypevoorkeur

Vanwege de focus op de CS-locaties is de raming van de autonome uitbreidingsvraag gebaseerd op de gevestigde bedrijvigheid op de stationslocaties in Arnhem en Nijmegen. We hebben er niet voor gekozen de uitbreidingsvraag op stationslocaties te beschouwen als percentage van het totaal aan kantoorgebruikers op kantoorlocaties in de regio Arnhem-Nijmegen.
Dit betekent dat we een locatietypevoorkeur hanteren van 100%, alle kantoorgebruikers op de stationslocaties zijn immers op een stationslocatie gevestigd.

Vloerquotiënt

Hoewel we er de voorkeur aan geven per sector een vloerquotiënt vast te stellen, hebben we er, vanwege het (te) kleine aantal observaties in meerdere sectoren, voor gekozen één vloerquotiënt te hanteren. De berekende vloerquotiënt voor de centrumlocaties van Arnhem en Nijmegen bedraagt gemiddeld circa 23 m^2 per arbeidsplaats. Dit is een (licht) bovengemiddelde vloerquotiënt in vergelijking met het gemiddelde voor Nederland. Een verklaring hiervoor is het relatief grote aandeel (semi)-overheid in het totaal van kantoorgebruikers op de stationslocaties. Overheids-gebouwen hebben overwegend een hoger aantal m^2 per arbeidsplaats vanwege de grote(re) openbare ruimtes binnen de gebouwen.

Het resultaat van deze berekening is een prognose van de autonome uitbreidingsvraag voor de periode 2019-2025 en 2025-2035. In Tabel 2 zijn de resultaten van de prognose weergegeven. .
Een kanttekening die zeker bij de prognose voor 2035 moet worden geplaatst is dat de bandbreedte tussen scenario Hoog en Laag, zeker op de lange termijn, ver uiteenloopt. Dit betekent dat naarmate de termijn langer wordt, de onzekerheid toeneemt.

Tabel 2 Uitbreidingsvraag CS-locaties Arnhem en Nijmegen

Scenario/Periode	Ruimtevraag (m^2)
Scenario Laag	0 m^2/jaar
Scenario Laag 2019-2025	0 m^2
Scenario Laag 2025-2035	0 m^2
Scenario Hoog	1.000 m^2/jaar.
Scenario Hoog 2019-2025	6.000 m^2
Scenario Hoog 2025-2035	10.000 m^2

De autonome uitbreidingsvraag is, zelfs in scenario Hoog, beperkt. Dit betekent dat er geen of nauwelijks extra ruimtevraag verwacht wordt als gevolg van groei van reeds gevestigde bedrijvigheid. Een toename van het aantal arbeidsplaatsen leidt bij kantoren, in tegenstelling tot bij bedrijventerreinen, modelmatig niet tot een aanzienlijke toename van de ruimtevraag. Dit valt te verklaren door de lage vloerquotiënt in vergelijking met bedrijventerreinen. Deze bedraagt voor kantoorlocaties gemiddeld 22m^2 terwijl dit op bedrijventerreinen vaak het vijfvoudige is. De groei van enkele arbeidsplaatsen leidt in het geval van kantoorgebruikers daarom niet tot een aanzienlijke extra ruimtevraag.

Ook de invloed van het nieuwe werken, met name de toename van thuiswerken, heeft als resultaat dat groei van bedrijven niet direct leidt tot een toename van de ruimtevraag. Bovendien is de geringe uitbreidingsvraag geen verrassing, aangezien in hoofdstuk 2 al geconcludeerd is dat de regio Arnhem-Nijmegen vooral een vervangingsmarkt is. Ook in het onderzoek ten behoeve van het RPW werd dit reeds geconstateerd.

Vervangingsvraag

Vervangingsvraag ontstaat door technische of economische veroudering van gebouwen. Om de vervangingsvraag te bepalen is echter ditmaal een andere methode gehanteerd dan in de bouwstenenrapportage t.b.v. het RPW van 2016[35]. In de bouwstenenrapportage zijn destijds de metrages van alle kantoorgebouwen ouder dan 50 jaar bij elkaar opgeteld. De gebouwen ouder dan 50 jaar op de centrum/CS-locaties van Arnhem en Nijmegen zijn daarbij buiten beschouwing gelaten. Dit vanwege de verwachting dat er, wegens de grote vraag naar kantoren op centrum/CS-locaties, daar geen vervangingsvraag plaatsvindt.

In dit onderzoek is ervoor gekozen een vervangingspercentage te hanteren over de totale kantoorvoorraad van de regio Arnhem-Nijmegen. Het vervangingspercentage geeft aan welk percentage van de kantoorvoorraad per jaar aan vervanging toe is. In enkele geraadpleegde studies[36] wordt dit op 1.0%-2.5% geschat. Vanwege de druk op de kantorenmarkt op de CS-locaties in Arnhem en Nijmegen verwachten we vanaf deze locaties geen vervangingsvraag. Daarom hebben we ervoor gekozen om de voorraad op stationslocaties niet mee te nemen in de berekening van deze vraag en gaan we uit van een vervangingsvraag van 1% voor het lage scenario en 1.5% voor het hoge scenario.

De berekening van de vervangingsvraag bestaat de volgende stappen:

1. Ten eerste berekenen we de totale oppervlakte van de kantorenvoorraad in de regio Arnhem-Nijmegen;

[35] Ecorys (oktober 2016), 'Bouwstenenrapport Herijking Regionaal Programma Werklocaties (onderdeel kantoren)'

[36] Stec groep (2018), 'Prognose bedrijventerreinen en kantoren Noord-Brabant'
STOGO (2011), 'Analyse en Visie'
Stec groep (2011), 'Onderbouwing berekening nieuwbouwbehoefte aan kantoren in Eindhoven'
EIB (2010), 'Kantorenleegstand: Probleemanalyse en Oplossingsrichtingen'
EIB (2006), 'Toenemende kantorenvraag tot 2015'

2. In stap 2 bepalen we de vervangingsvraag op basis van 1,0% (lage scenario) en 1,5% (hoge scenario) de jaarlijkse vervanging van de totale kantorenvoorraad;
3. Vervolgens berekenen we het aandeel van de kantorenvoorraad van Arnhem (42%) en Nijmegen (30%) in het totaal van de regio;
4. Het aandeel van beide gemeenten in de totale voorraad wordt daarna toegepast op de vervangingsvraag volgens beide scenario's (1% en 1,5%);
5. Het resultaat is de jaarlijkse vervangingsvraag die terecht komt in de gemeenten Arnhem en Nijmegen (Tabel 3).

Voor het bepalen van de vervangingsvraag gaan we uit van de kantorenvoorraad in de gehele regio Arnhem-Nijmegen. Daarom is de vervangingsvraag die voortkomt uit deze berekening hoger dan wanneer alleen de scenario-percentages op de huidige kantoorvoorraad van Arnhem en Nijmegen worden toegepast. Dit betekent dat de vervangingsvraag voor Arnhem en Nijmegen ook deels uit de andere gemeenten in de regio komt (Vergelijking 2).

Vergelijking 2 Berekening vervangingsvraag voor Arnhem en Nijmegen

Vervangingsvraag binnen de gemeenten	+	Vervangingsvraag van buiten de gemeenten	=	Totale vervangingsvraag kantoorruimte gemeente

Tabel 3 Jaarlijkse vervangingsvraag in de regio Arnhem-Nijmegen

Gemeente	Laag scenario (1.0% vervanging) (m^2)	Hoog scenario (1.5% vervanging) (m^2)
Arnhem	7.000	10.600
Nijmegen	5.100	7.500
Overige gemeenten regio Arnhem-Nijmegen	4.600	7.000
Totaal	**16.700**	**25.100**

Voor de perioden tot 2025 en tot 2035 betekent dat een vervangingsvraag zoals weergegeven in Tabel 4.

Tabel 4 Totale vervangingsvraag regio Arnhem-Nijmegen 2019-2025 en 2025-2035.

Gemeente	Laag scenario (1.0% vervanging) (m^2)	Hoog scenario (1.5% vervanging) (m^2)
2019 - 2025		
Gemeente Arnhem	**42.000**	**63.600**
Gemeente Nijmegen	**30.600**	**45.000**
Overige gemeenten regio Arnhem-Nijmegen	27.600	42.000
Subtotaal 2019-2025	100.200	150.600
2025 - 2035		
Gemeente Arnhem	**70.000**	**106.000**
Gemeente Nijmegen	**51.000**	**75.000**
Overige gemeenten regio Arnhem-Nijmegen	46.000	70.000
Subtotaal 2025-2035	167.000	251.000
Totaal 2019-2035	**267.200**	**401.600**

In Tabel 3 onderscheiden we naast Arnhem en Nijmegen ook ‘overige gemeenten regio Arnhem-Nijmegen”. Een deel van de vervangingsvraag komt namelijk terecht op kantoorlocaties in gemeenten buiten Arnhem en Nijmegen en/of buiten de kantoorlocaties. De vervangingsvraag van deze gemeenten opgeteld bij die van Arnhem en Nijmegen geeft de totale vervangingsvraag van de regio Arnhem-Nijmegen.

Een laatste stap is om vast te stellen welk percentage van de vervangingsvraag voor de gemeenten ook daadwerkelijk op de CS-locaties in Arnhem en Nijmegen terecht komt. Dit percentage is op basis van de bouwstenenrapportage – onderdeel kantoren voor het RPW 2017 en in overleg met de gemeenten Arnhem en Nijmegen vastgesteld op 60% (Tabel 5).

Tabel 5 Verdeling vervangingsvraag naar locatie voor de regio Arnhem-Nijmegen

Gemeente	Stationslocaties	Kantorenpark	Bedrijventerrein	Overige*
Arnhem	60 %	25 %	5 %	10 %
Nijmegen	60 %	25 %	5 %	10 %

* woonwijk en buitengebied

De totale vervangingsvraag tot 2025 en tot 2035 voor de CS-locaties in Arnhem en Nijmegen is weergegeven in Tabel 6. Met ‘overige locaties in Arnhem en Nijmegen’ wordt hier gedoeld op de locaties buiten de stationslocaties zoals de kantorenparken, bedrijventerreinen en informele werklocaties (woonwijken en buitengebied) van Arnhem en Nijmegen. De vervangingsvraag van deze overige locaties opgeteld bij de vervangingsvraag van de CS-locaties Arnhem en Nijmegen geeft de totale vervangingsvraag die terecht komt de gemeenten Arnhem en Nijmegen.

Tabel 6 Vervangingsvraag kantoorlocaties in Arnhem en Nijmegen 2019-2025 en 2025-2035

Gemeente	Laag scenario (1.0% vervanging) (m^2)	Hoog scenario (1.5% vervanging) (m^2)
2019 - 2025		
Arnhem CS	**25.200**	**37.800**
Nijmegen CS	**18.000**	**27.000**
Totaal CS-locaties 2019-2025	**43.200**	**64.800**
Overige locaties in Arnhem en Nijmegen	29.400	43.800
Totaal 2019-2025	72.600	108.600
2025 - 2035		
Arnhem CS	**42.000**	**63.000**
Nijmegen CS	**30.000**	**45.000**
Totaal CS-locaties 2025-2035	**72.000**	**108.000**
Overige locaties in Arnhem en Nijmegen	49.000	73.000
Totaal 2025-2035	121.000	181.000

Totale ruimtevraag

Zoals aan het begin van deze paragraaf al is aangeduid, komt de totale ruimtevraag tot stand door de uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag bij elkaar op te tellen. Voor de CS-locaties van Arnhem en Nijmegen levert dit een ruimtevraag op als weergegeven in Tabel 7.

Tabel 7 Totale ruimtevraag kantoorlocaties in Arnhem en Nijmegen

Gemeente	Laag scenario (1.0% vervanging) (m^2)	Hoog scenario (1.5% vervanging) (m^2)
2019 - 2025		
Arnhem CS	**25.200**	**40.800**
Nijmegen CS	**18.000**	**30.000**
Totaal CS-locaties 2019-2025	**43.200**	**70.800**
Overige locaties in Arnhem en Nijmegen	29.400	43.800
Totaal 2019-2025	72.600	114.600
2025 - 2035		
Arnhem CS	**42.000**	**68.000**
Nijmegen CS	**30.000**	**50.000**
Totaal CS-locaties 2025-2035	**72.000**	**118.000**
Overige locaties in Arnhem en Nijmegen	49.000	73.000
Totaal 2025-2035	121.000	191.000

Als we dit vergelijken met de resultaten van het RPW van 2016, zien we dat de destijds bepaalde gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag van circa 6.200 m^2 vergelijkbaar is met het hier beschreven laag scenario. In een laag scenario bedraagt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag namelijk zo'n 7.200m^2 (=43.200m^2 / 6 jaar). Met andere woorden, het resultaat van de analyse in het RPW 2017 kan beschouwd worden als ondergrens van de te verwachten ruimtevraag. In een hoog scenario ligt de gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag met 11.800m^2 beduidend hoger. De verschillen zijn te verklaren door het gebruik van een andere ramingsmethode alsmede het hanteren van nieuwe scenario's in vergelijking met het TM-scenario in 2016. Bovendien heeft de kantorenmarkt zich sinds 2016 aanzienlijk hersteld. Dit laat zich vertalen naar een grotere verwachte ruimtevraag.

3.4 Aanbod stationslocaties Arnhem en Nijmegen

Reeds in 2016 werd op de centrum- en centraal stationslocaties een tekort aan aanbod geconstateerd. In de monitoring van het RPW[37] medio 2018 werd vastgesteld dat de mismatch nog groter geworden is. In zowel 2016 als 2018 werden het centrum en de centraal stationslocaties onder de noemer centrumlocaties meegenomen. In dit onderzoek richten we ons specifiek op de CS-locaties

In 2016 was er nog circa 53.000 m^2 onbebouwd dan wel courant aanbod op centrum/CS-locaties, waar de geraamde vraag tot 2025 ongeveer 62.100 m^2 bedroeg. Dit onbebouwd/courante aanbod daalde tussen 2016 en 2018 tot 24.500 m^2. Toegenomen vraag naar kantoorruimte en een afname van het aanbod als gevolg van transformatie naar wonen hebben hieraan ten grondslag gelegen. Het kantorenaanbod van 2018 is meer gedetailleerd weergegeven in Tabel 8. Ook het incourante aanbod daalde in vergelijking met 2016 (van circa 28.000 m^2 naar 16.900 m^2).

Tabel 8 Kantorenaanbod CS-locaties Arnhem en Nijmegen 2018

CS-locatie	Onbebouwd (m^2)	Bebouwd (m^2)	
	Onbebouwd	Courant	Incourant
Arnhem	9.800	8.000	16.900
Nijmegen	4.000	2.700	0
Totaal	**13.800**	**10.700**	**16.900**
	24.500		
	41.400m^2		

Bron: Ecorys (2018) Monitor kantoren regio Arnhem-Nijmegen.

[37] Ecorys (september 2018) 'Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen'

Voor het vaststellen van het aanbod in 2019 is alleen het kantorenaanbod met een oppervlakte van meer dan 750 m^2 in ogenschouw genomen. Kantoorruimtes met een oppervlakte van minder dan 750 m^2 zijn dus buiten beschouwing gelaten. De resultaten die voortkomen uit deze analyse zijn weergegeven in **Error! Reference source not found.**. Let op: centrumlocaties komen niet 1 op 1 overeen met de centraal stationslocaties. Aanbodcijfers in Tabel 8 en Tabel 9 kunnen hierdoor verschillen.

Tabel 9 Kantorenaanbod centraal stationslocaties Arnhem en Nijmegen 2019 (>750m2)

Stationslocatie	Onbebouwd (m^2)	Bebouwd (m^2)	
	Onbebouwd	Courant	Incourant
Arnhem	8.000	3.000	0
Nijmegen	4.000	0	0
Totaal	**12.000**	**3.000**	**0**
	15.000		
	15.000		

Bron: Onbebouwd: gesprekken gemeente Arnhem en Nijmegen; bebouwd: Leegstandsdata gemeenten, bewerking Ecorys.

Per 1 januari 2019 bedraagt het aanbod op de CS-locaties in totaal 15.000 m^2. Daarvan is circa 12.000 m^2 onbebouwd. De onbebouwde planvoorraad bedraagt in Arnhem circa 8.000m^2 (Podium26) en in Nijmegen 4000m^2 (Metterswane). Het courante aanbod in Arnhem (3.000m^2) is verdeeld over 2 leegstaande kantoorpanden (Tabel 9).

3.5 Conclusie

In het Bouwstenenrapport Herijking Regionaal Programma Werklocaties[38] (2016) werd geconcludeerd dat het feitelijk aanbod in de regio Arnhem-Nijmegen ver boven de verwachte vraag tot 2025 lag. Op de centrum/CS-locaties echter werd een te klein courant aanbod geconstateerd, terwijl juist daar de grootste vraag werd verwacht. Er is toen geadviseerd om in te zetten op de aanpak van incourant aanbod, het onbebouwde aanbod (ten dele) te ontwikkelen en om overige plannen in te zetten.

Figuur 5 Aanbod 2016-2019 uitgezet tegen de geraamde vraag 2019-2025 in WLO-laag

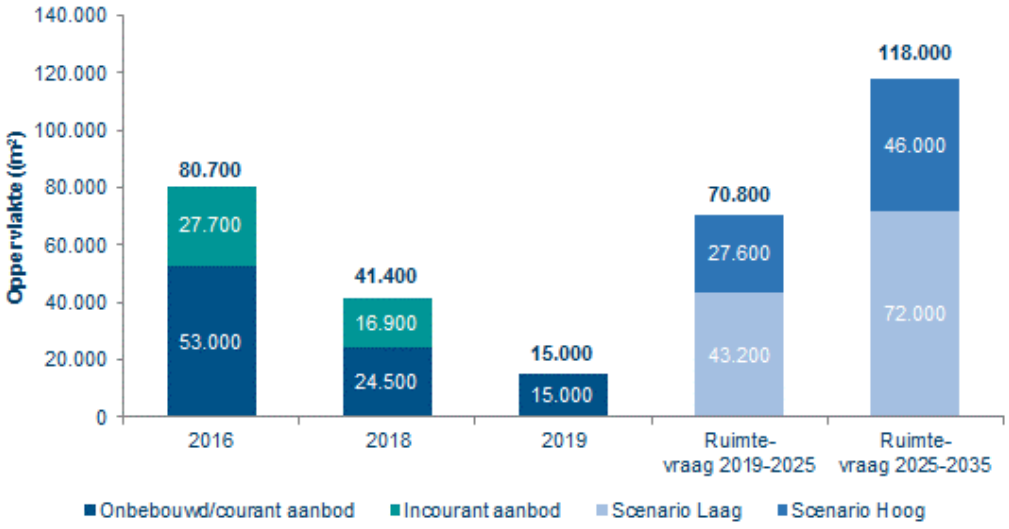

De huidige situatie (Figuur 5) laat zien dat het incourante aanbod is afgenomen, ofwel door transformatie ofwel door herstructurering. Ook het onbebouwde en het courante aanbod is afgenomen. Op de CS-locaties van Arnhem en Nijmegen is dus nog steeds een duidelijke mismatch tussen vraag en aanbod op de kantorenmarkt.

[38] Ecorys (2016) *Bouwstenenrapport Herijking Regionaal Programma Werklocaties*

Er is op deze locaties op dit moment onvoldoende geschikt en beschikbaar aanbod om in de geraamde ruimtevraag tot 2025 (van minstens 43.200m^2) te voldoen. Bovendien wordt deze mismatch met de jaren groter. In 2016 bedroeg het tekort circa 9.000 m^2. In 2019 is dit tekort in het lage scenario al opgelopen en naar bijna 30.000 m^2. Deze conclusie geeft aanleiding om te kijken naar potentiele ontwikkellocaties voor kantoorruimte. Dit komt in hoofdstuk 4 aan bod.

4 Ontwikkellocaties

Aan de hand van de vestigingseisen die in hoofdstuk 2 zijn vastgesteld, worden in dit hoofdstuk potentiele ontwikkellocaties geïdentificeerd. In paragraaf 4.1 - 4.3 worden de locaties aan de hand van de vestigingseisen beschreven. In paragraaf 4.4 komt vervolgens de score op basis van de benodigde investering en ontwikkelingstermijn aan bod.

Arnhem en met name Nijmegen scoren goed op de aanwezigheid van kennisinstellingen met de HAN en de Radboud Universiteit. Daarnaast scoren alle locaties goed betreffende het aanwezige arbeidspotentieel, de ov-verbinding en de aanwezige voorzieningen. Dit wordt ook per locatie nog benoemd omwille van de leesbaarheid per individuele locatiebeschrijving. De goede score voor het aanwezige arbeidspotentieel is te danken aan de combinatie van aanwezige kennisinstellingen, een uitstekende ov-bereikbaarheid en de locatie in de binnenstad (hoge bevolkingsdichtheid).

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van de potentiele (her)ontwikkelingslocaties die d.m.v. gesprekken met de gemeente en data-analyse zijn geïdentificeerd. Deze locaties vormen in theorie locaties waar extra kantoorruimte gecreëerd kan worden en we geven per locatie de in theorie maximaal mogelijke oppervlakte weer. In de praktijk moet voor deze potentiele herstructureringslocaties onderzocht worden welke toevoeging ruimtelijk inpasbaar is.

4.1 Potentiele herontwikkeling verouderde kantoorpanden

In deze paragraaf kijken we naar leegstaande kantoorpanden die niet meer aan de huidige eisen van kantoorgebruikers voldoen. Hierbij kan gedacht worden aan incourante of verouderde[39] panden. Met herstructurering doelen we hier op de revitalisering of herinrichting van een kantoorgebouw, om het zo geschikt te maken voor de moderne en toekomstige kantoorgebruikers.

4.1.1 Arnhem

Rijksvastgoedbedrijf, Stationsplein-west

Het voormalig kantoor van het Rijksvastgoedbedrijf heeft herontwikkelingspotentie. Om hoeveel vierkante meter het precies gaat is echter nog niet bekend. Een nadere analyse d.m.v. Vastgoeddata[40] laat zien dat het gebouw een totale gebruiksoppervlakte van 8.374 m^2 heeft. Bij de herontwikkeling, en mogelijke interne herindeling, zou er dus maximaal circa 8.500 m^2 aan courante kantoorruimte aan de markt kunnen worden toegevoegd.

Deze locatie scoort goed wat betreft het stedelijk karakter, de ov-aansluiting, het arbeidspotentieel en aanwezige voorzieningen. Doordat het pand tussen hogere panden in en deels achter het station verscholen ligt, is de zichtbaarheid een aandachtspunt. De aanwezigheid van kennis-instellingen is voor het hele stationsgebied redelijk goed dankzij de aanwezigheid van de HAN. Tot slot het energielabel: Op het moment heeft het pand energielabel G. Op dit terrein moet nog veel verbeterd worden om voor 2023 een energielabel C of hoger te verkrijgen.

[39] Een verouderd pand is een pand die niet (meer) aan de vestigingseisen van de moderne kantoorgebruiker voldoet.
[40] Vastgoeddata.nl

Figuur 6 RVB, Stationsplein-west. Bron: IBIS, bewerking Ecorys

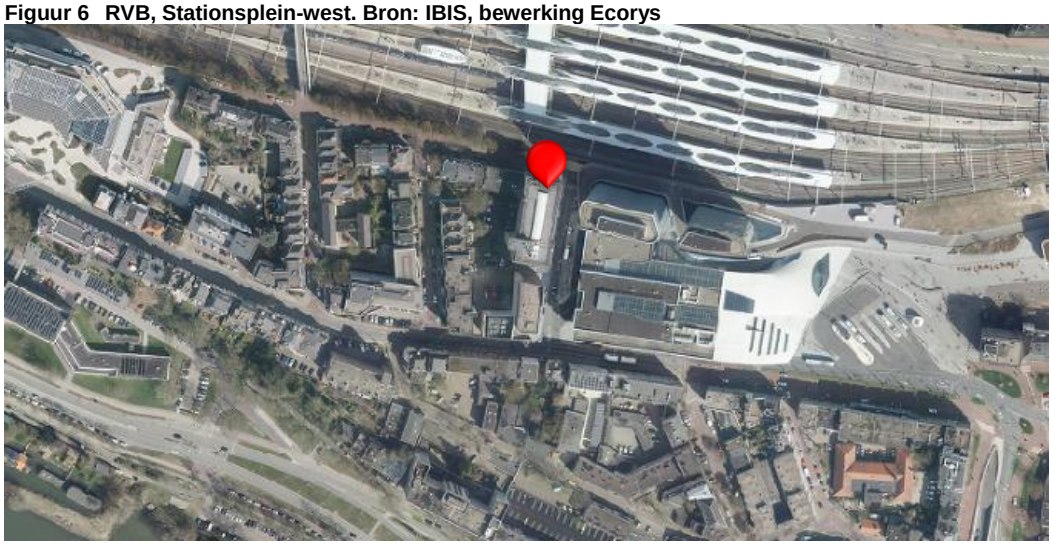

Wijk Coehoorn

Begin dit jaar is er een definitieve gebiedsvisie gepresenteerd voor de wijk Coehoorn[41]. Hier zijn weinig tot geen kantoormeters voor (grotere) bedrijven in opgenomen. In verband met schaarste aan kantoormeters in het stationsgebied biedt Coehoorn wel een mogelijke oplossing. De wijk scoort namelijk goed wat betreft de ov-aansluiting, het arbeidspotentieel, de aanwezige voorzieningen, het zicht op de locatie en het stedelijk karakter. Kortom, de wijk is qua vestigingsfactoren een interessante ontwikkellocatie voor kantoren.

Echter, de mogelijkheden in de wijk beperken zich toch voornamelijk tot het kleinere kantoorsegment. Er zijn maar weinig gebouwen met een vloeroppervlak groter dan 750 m^2, en de mogelijke toekomstige kantoren moeten ook binnen de wijk passen. De begin dit jaar gepresenteerde gebiedsvisie geeft aan dat het doel is om van Coehoorn een creatieve wijk te maken. Dit gaat niet goed samen met grootschalige kantoorgebouwen. Voor de wijk Coehorn zien we daarom geen rol weggelegd in het toevoegen van grootschalige kantoorruimte. Voor kleinschaligere kantoorruimte is de wijk vanwege de ligging echter weldegelijk geschikt.

Figuur 7 Wijk Coehoorn. Bron: IBIS, bewerking Ecorys

[41] Nijmegen (2019) '*Coehoorn creatieve wijk. Gebiedsvisie*'

4.1.2 *Nijmegen*

Voormalig UWV-gebouw

Bij eventuele herontwikkelnig van het voormalig UWV-gebouw kan maximaal circa 8.500 m^2 toegevoegd worden aan de kantorenvoorraad van Nijmegen. Het pand heeft een goede ontsluiting op het ov, een groot arbeidspotentieel en het voorzieningenniveau is goed. Het zicht op het gebouw wordt deels ontnomen door loofbomen. Het pand ligt aan een toegangsweg richting het centrum.

De ligging aan de achterkant van het station is een aandachtspunt. De westelijke toegang tot het station wordt de komende jaren aangepakt, waardoor Nijmegen Centraal ook aan de westkant een volwaardige ingang krijgt[42]. De aanwezigheid van kennisinstellingen is voor het hele stationsgebied goed dankzij de aanwezigheid van de Radboud Universiteit. Het energielabel van het gebouw is ons niet bekend.

Figuur 8 Voormalig UWV-gebouw.

Bron: IBIS, bewerking Ecorys

Voormalig belastingkantoor[43]

Het voormalig belastingkantoor heeft tot 2030 een tijdelijke woonfunctie gekregen. Dit betekent dat de kantoorfunctie hierna behouden kan blijven. Het pand behoeft dan echter wel herstructurering, aangezien wonen en kantoor een verschillende indeling binnen gebouwen vragen. Ook heeft het gebouw op het moment energielabel D. In verband met de verplichting om per 1 januari 2023 energielabel C te hebben, vraagt dit dus eveneens een ingreep.

Figuur 9 Voormalig belastingkantoor.

Bron: Gemeente Nijmegen, bewerking Ecorys

[42] Royal HaskoningDHV, in opdract van gemeente Nijmegen (2017) '*Ruimtelijk Raamwerk Stationsgebied Nijmegen'*

[43] Het voormalig belastingkantoor komt wel pas over 10 jaar vrij voor kantoren. Het heeft nu een tijdelijke woonfunctie

Nadat de tijdelijke woonbestemming verlopen is en indien herontwikkeling naar de standaarden van kantoorgebruikers plaatsvindt, kan het pand 8.500 – 10.000 m^2 kantoorruimte toevoegen aan het Nijmeegse kantorenaanbod. De locatie kent een goede ontsluiting met het ov. Het arbeidspotentieel is goed, evenals het voorzieningenniveau. De omgeving van het pand, dat op een zichtlocatie ligt, heeft bovendien een stedelijk karakter. Het energielabel behoeft nog wel aandacht. Deze moet omhoog, van label D naar minstens label C.

4.2 Leegstaande panden met potentie voor transformatie naar kantoren

In deze paragraaf bekijken we de mogelijkheid leegstaande niet-kantoorpanden, bijvoorbeeld winkelpanden, te transformeren naar kantoor. Elk leegstaand pand met een andere functie dan kantoor, of met enkel een deelfunctie kantoor, en een oppervlakte van meer dan 750m^2 is hierin in ogenschouw genomen. Dit laatste betekent dat veel panden, zoals leegstaande winkelpanden, niet in aanmerking komen voor grootschalige herontwikkeling naar kantoor. In deze paragraaf bekijken we de mogelijkheden en kansen om deze locaties te transformeren tot kantoorfunctie.

4.2.1 Arnhem

In Arnhem zijn binnen het CS-gebied op het moment geen leegstaande panden groter zijn dan 750m^2, met een andere functie dan kantoor.

4.2.2 Nijmegen

Voormalig politiebureau

In het voormalig politiebureau is zowel kantoorruimte als ruimte met andere doeleinden, zoals oude celblokken, aanwezig. In totaal bedraagt de oppervlakte van het voormalige politiebureau maximaal 30.000 m^2, waarvan op dit moment zo'n 12.000 m^2 kantoorruimte is. De kantoorruimte in het gebouw is echter geen reguliere kantoorruimte, maar specifiek ingericht voor gebruik door een grote werkgever (in dit geval de politie). Het pand biedt de mogelijkheid om, door middel van herstructurering, 12.000m^2 tot maximaal 30.000m^2, kantoorruimte te huisvesten.

De locatie kent een goede ontsluiting met het ov. Het arbeidspotentieel is goed, evenals het voorzieningenniveau. De omgeving van het pand heeft bovendien een stedelijk karakter. Het zicht op de voorkant van het pand, en in mindere mate de zijkant, is erg goed. Echter, een groot gedeelte van het pand valt weg achter de voorkant, waardoor het pand veel kleiner lijkt dan het is. Daarnaast is een deel van het gebouw ondergronds. Het energielabel van het gebouw is ons niet bekend.

Figuur 10 Voormalig politiebureau.

Bron: IBIS, bewerking Ecorys

4.3 Potentiele nieuwe ontwikkellocaties

Onbebouwd terrein wordt geclassificeerd als potentiele nieuwe ontwikkellocaties. Hier vallen ook locaties onder die op de planning staan om gesloopt te worden. Deze locaties kunnen enkel gescoord worden aan de hand van omgevingsfactoren, omdat er nog niets valt te zeggen over de uitstraling van het gebouw dat er zal komen.

4.3.1 Arnhem

Podium 26

In het plan Podium 26 is, naast andere functies, ook ruimte ingeruimd voor kantoren. Het plan is om circa 8.000 m^2 aan kantoorruimte te creëren. Deze meters zijn reeds opgenomen in het huidige aanbod (hoofdstuk 3, paragraaf 4).

De locatie kent een goede ontsluiting met het ov. Het arbeidspotentieel is goed, evenals het voorzieningenniveau. De omgeving van het pand, dat op een zichtlocatie ligt, heeft bovendien een stedelijk karakter en heeft, aangezien het nieuwbouw betreft, een energielabel hoger dan label C. De zichtbaarheid is erg goed, het gebouw is van alle kanten van veraf te zien.

Figuur 11 Podium 26, potentiele ontwikkellocatie in Arnhem

Bron: IBIS, bewerking Ecorys.

4.3.2 Nijmegen

Braakliggend terrein Van Schaek Mathonsingel

Dit braakliggende terrein heeft op het moment geen kantoorfunctie, maar biedt hiertoe wel mogelijkheden. Het terrein is circa 1.500 m^2 groot. In theorie ligt hier de mogelijkheid met een gebouw van 10 verdiepingen circa 10.000 m^2 kantoorruimte te creëren. In werkelijkheid zal de oppervlakte lager uitpakken, vanwege menging met andere functies en ruimtelijke overwegingen. Desondanks hanteren we voor deze locatie het theoretisch maximum van 10.000m^2.

De locatie kent een goede ontsluiting met het ov. Het arbeidspotentieel is goed, evenals het voorzieningenniveau. De omgeving van het pand, dat op een zichtlocatie ligt, heeft bovendien een stedelijk karakter en heeft, aangezien het nieuwbouw betreft, een energielabel hoger dan label C. De zichtbaarheid is redelijk en zal afhangen van hoeveel verdiepingen het gebouw zal tellen.

Figuur 12 Braakliggend terrein Van Schaek Mathonsingel

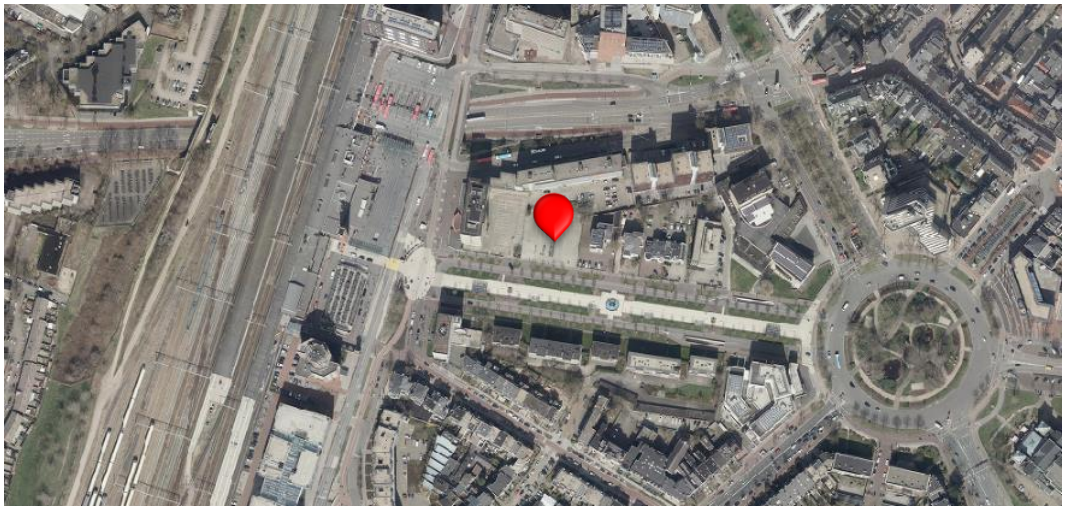

Bron: IBIS, bewerking Ecorys.

Metterswane

Het gebouw Metterswane wordt op het moment gesloopt. Op deze plek verrijst nieuwe hoogbouw met daarin circa 4.000m^2 aan kantoorruimte. Deze meters zijn reeds opgenomen in het huidige aanbod (hoofdstuk 3, paragraaf 4).

De locatie kent een goede ontsluiting met het ov. Het arbeidspotentieel is goed, evenals het voorzieningenniveau. De omgeving van het pand, dat op een zichtlocatie ligt, heeft bovendien een stedelijk karakter en heeft, aangezien het nieuwbouw betreft, een energielabel hoger dan label C.

Figuur 13 Metterswane

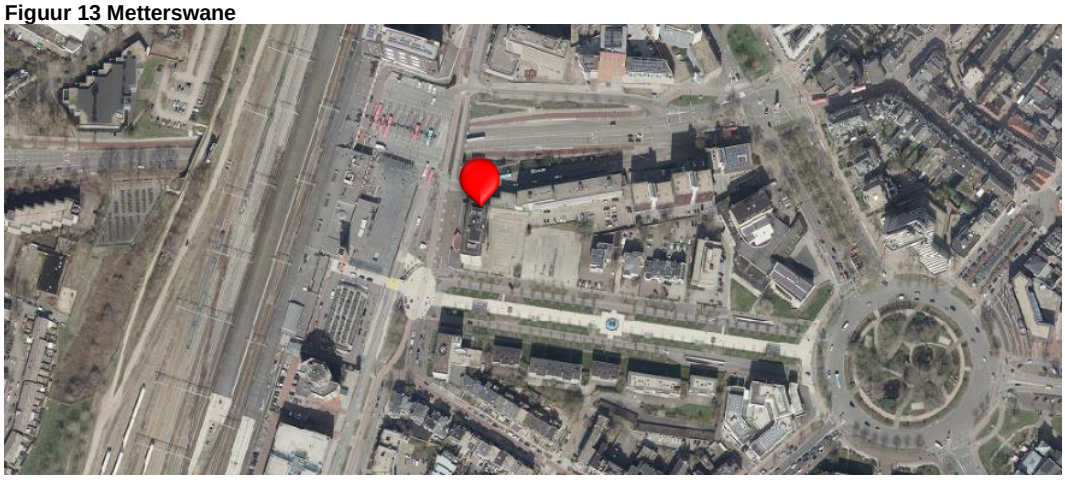

Bron: IBIS, bewerking Ecorys

4.4 Scoring CS-ontwikkellocaties

Figuur 14 Scoring van potentiele ontwikkellocaties naar termijn en omvang van investering[44]

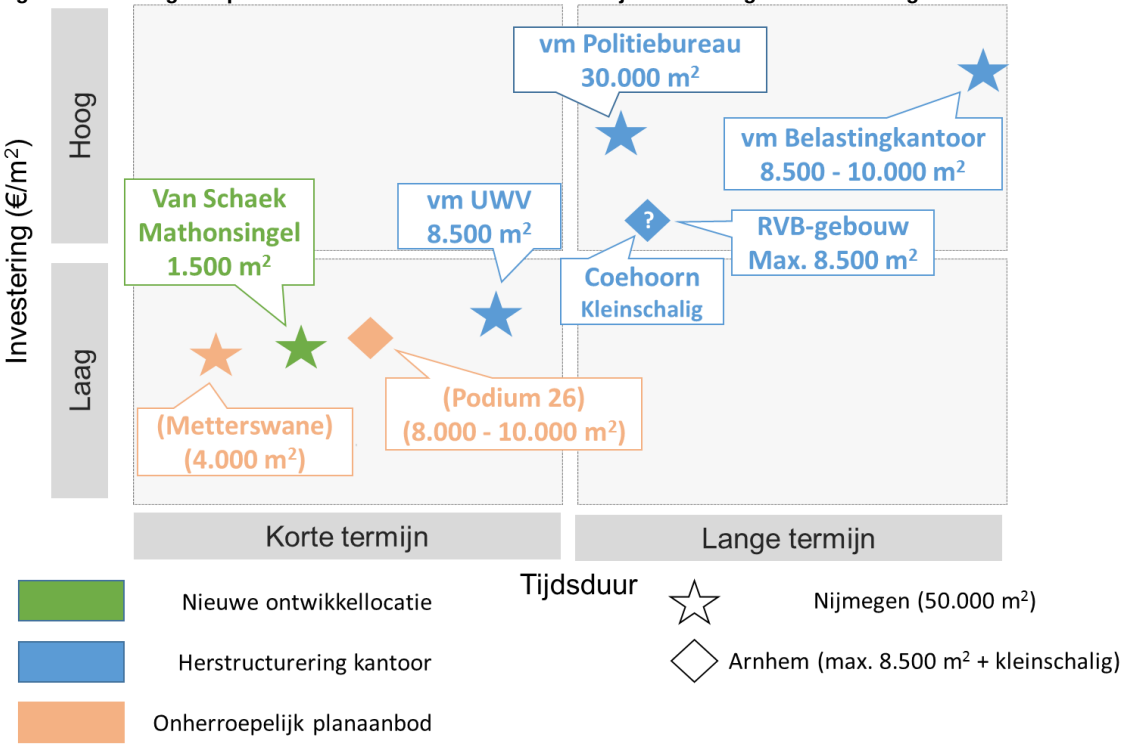

In bovenstaande figuur is de scoring van de potentiele ontwikkellocaties weergegeven. Deze scoring is gedaan aan de hand van een inschatting van de tijdsduur en de omvang van de benodigde investering. Het onbebouwde aanbod dat met Metterswane en Podium 26 ontwikkeld wordt, is hierin opgenomen als onherroepelijk planaanbod. Het zijn potentiele ontwikkellocaties, maar omdat de kantoormeters met zekerheid voor 2025 op de markt komen, zijn deze al opgenomen als onderdeel van het huidige aanbod.

Van de wijk Coehorn en het RVB-gebouw in Arnhem, is het maximaal aantal potentieel toe te voegen vierkante meters niet bekend. Een analyse in Vastgoeddata[45] wijst uit dat in Coehoorn voornamelijk plaats zal zijn voor kleinschalige kantoorruimten (<750 m²). Voor het RVB-gebouw wijst de analyse uit dat bij een complete renovatie van het gebouw er maximaal 8.500 m² aanbod op de markt gebracht kan worden.

[44] De metrages in deze matrix geven de maximaal in theorie te creëren ruimte weer. In de praktijk moet voor deze potentiele herstructureringslocaties onderzocht worden welke toevoeging ruimtelijk inpasbaar is.

[45] Vastgoeddata.nl

5 Conclusie en aanbevelingen

5.1 Conclusies

In het kader van het onderzoek naar de verhouding tussen vraag en aanbod op de CS-locaties in Arnhem-Nijmegen hebben we allereerst de belangrijkste trends en ontwikkelingen op de kantorenmarkt in het algemeen en specifiek in Arnhem en Nijmegen op een rij gezet. Deze trends en ontwikkelingen zijn vervolgens vertaald naar de belangrijkste vestigingseisen voor (potentiele) kantoorgebruikers in de regio Arnhem-Nijmegen. De vestigingseisen zijn gebruikt om de kwaliteit van de potentiele ontwikkellocaties te beoordelen en bieden bovendien handvatten voor eventuele (her)ontwikkeling van kantoorpanden

Vervolgens is de totale ruimtevraag naar de CS-locaties in Arnhem en Nijmegen bepaald door een optelsom van de autonome uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag. Reeds in het bouwstenenrapport – onderdeel kantoren werd geconstateerd dat de kantorenmarkt in de regio Arnhem-Nijmegen in de eerste plaats een vervangingsmarkt betreft. Dit blijkt ook nu weer uit de modelmatige raming van de autonome uitbreidingsvraag. Deze is in scenario Laag nihil, terwijl in scenario Hoog een jaarlijkse uitbreidingsvraag verwacht wordt van 1.000m^2 per jaar.

De vervangingsvraag levert daarentegen wel een aanzienlijk ruimtevraag op. Door middel van een aantal stappen (zie paragraaf 3.3) wordt de vervangingsvraag over de totale kantorenvoorraad vertaald naar de vervangingsvraag die terecht komt op de verschillende kantoorlocaties in de gemeenten Arnhem en Nijmegen, specifiek op de CS-locaties. Als uitgangspunt hanteren we hiervoor een jaarlijkse vervanging van de totale kantorenvoorraad van 1% in een laag scenario tot 1,5% in een hoog scenario. Dit resulteert voor de CS-locaties in Arnhem en Nijmegen in een vervangingsvraag van 43.200m^2 tot 64.800 m^2 voor de periode 2019-2025 en 72.000m^2 tot 2018.000m^2 voor de periode 2025-2035. De totale ruimtevraag, de optelsom van de uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag, naar de CS-locaties in Arnhem en Nijmegen is weergeven in Tabel 10.

Tabel 10 Totale ruimtevraag naar CS-locaties in Arnhem en Nijmegen 20192-2025 en 2025-2035

Gemeente	Laag scenario (1.0% vervanging) (m^2)	Hoog scenario (1.5% vervanging) (m^2)
2019 - 2025		
Arnhem CS	25.200	40.800
Nijmegen CS	18.000	30.000
Totaal CS-locaties 2019-2025	43.200	70.800
2025 - 2035		
Arnhem CS	42.000	68.000
Nijmegen CS	30.000	50.000
Totaal CS-locaties 2025-2035	72.000	118.000

In de volgende stap is het huidige aanbod op de CS-locaties in Arnhem en Nijmegen in kaart gebracht. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is dat in vorige onderzoeken de centrum- en CS-locaties als één geheel genomen zijn. In dit onderzoek is specifiek gekeken naar de CS-locaties. Hiervoor hebben we een loopafstand van maximaal 12 minuten (ca. 1km) vanaf het station gehanteerd. Hierdoor is er weliswaar overlap met de centrumlocaties, maar zijn de CS-locaties in dit onderzoek niet een-op-een te vergelijken met de centrum-/CS-locaties die in eerdere onderzoeken gehanteerd zijn. Het beeld van de marktsituatie is echter wel vergelijkbaar.

Het huidige aanbod op de CS-locaties in Arnhem en Nijmegen bedraagt 15.000m^2. Dit betekent dat er, met een totale ruimtevraag van 43.200m^2-64.800m^2 voor de periode 2019-2025, oftewel een gemiddelde jaarlijkse ruimtevraag van 7.200m^2 -11.800m^2, al op korte termijn een tekort ontstaat. Hieruit hebben we geconcludeerd dat het noodzakelijk is op zoek te gaan naar potentiele (her)ontwikkelingslocaties.

In deze laatste stap hebben we potentiele (her)ontwikkelingslocaties in de CS-gebieden van Arnhem en Nijmegen geïdentificeerd. In theorie kan door middel van een combinatie van herstructurering van bestaande, verouderde en/of leegstaande, panden en nieuwe ontwikkelingen in totaal circa 58.500 m^2 worden toegevoegd aan het kantorenaanbod op de CS-locaties in Arnhem en Nijmegen. Daarvan bevindt zich 50.000m^2 op diverse locaties in het centraal stationsgebied van Nijmegen. In Arnhem zijn enkel nog mogelijkheden wanneer er kantoormeters worden ingeruimd in de wijk Coehoorn (onbekend m^2, maar voornamelijk kleinschalig) en door middel van herontwikkeling van het RVB-gebouw aan het Stationsplein-west (maximaal 8.500 m^2).

De theoretische toevoeging van 58.500 m^2 brengt het totale aanbod in potentie op 73.500 m^2, waarvan 63.500 m^2 voor 2030 beschikbaar kan komen. De overige 10.000m^2 zijn afkomstig van het voormalig belastingkantoor en komen pas na 2030 in aanmerking als potentiele kantoorlocatie.

Als we kijken naar het huidige aanbod en deze afzetten tegen de vraag tot 2025, constateren we voor de periode 2019-2025 al een tekort van 28.200m^2-49.800 m^2. Dit tekort neemt in de periode 2025-2035 alleen maar toe. Bovendien zijn de potentiele (her)ontwikkelingslocaties niet gelijk verdeeld over beide CS-locaties. In Nijmegen zijn theoretisch voldoende mogelijkheden om in de ruimtevraag te kunnen voorzien. In Arnhem daarentegen ontbreekt het zelfs aan voldoende potentiele (her)ontwikkelingslocaties.

Hieruit kunnen we concluderen dat er op korte termijn een aanbodtekort ontstaat op CS-locaties in Arnhem en Nijmegen. Hieruit vloeit de noodzaak voort om de haalbaarheid van potentiele (her)ontwikkelingslocaties te onderzoeken en, indien nodig, geschikte kantoorruimte te faciliteren op locaties elders in de stad. Dit kan gaan om de centrumgebieden of om overige kantoorlocaties. Goede ov-bereikbaarheid is hierbij voor veel typen kantoorgebruikers een belangrijke vestigingseis. Het centrumgebied kan kansen bieden voor kleinschalige kantoren, terwijl de overige kantoorlocaties (kantorenparken, bedrijventerreinen, etc.), mits geschikt, ruimte kunnen bieden aan grootschaligere ontwikkelingen.

5.2 Advies

Uit de analyse blijkt dat er op korte termijn een tekort ontstaat op de CS-locaties in Arnhem en in Nijmegen. De geïdentificeerde potentiele (her)ontwikkellocaties bieden in potentie voldoende ruimte om te kunnen voorzien in de vraag tot 2025 en daarna tot 2035. Dit potentiele aanbod is echter ongelijk verdeeld. Het grootste gedeelte van dit theoretische aanbod bevindt zich in Nijmegen, waar verschillende verouderde en leegstaande kantoorpanden en onbebouwde kavels in theorie voldoende mogelijkheden bieden. We adviseren dan ook de haalbaarheid en ruimtelijke inpasbaarheid van kantoorruimte op deze locaties te onderzoeken. In Arnhem, daarentegen, is het potentiele aanbod niet toereikend om te kunnen voorzien in de toekomstige vraag naar kantoren en komen mogelijk andere kantoorlocaties in beeld.

In Nijmegen biedt bovendien de westzijde van het station mogelijkheden voor kantoren. Op dit moment beschikt Nijmegen CS enkel aan de oostzijde over een volwaardige ingang. Hierdoor is de westzijde op dit moment minder aantrekkelijk als kantoorlocatie. Per 2023 is echter de realisatie van een uitgang aan de westzijde van het station gepland. Dit verbetert de bereikbaarheid en

uitstraling van de westzijde van het station aanzienlijk, waardoor dit gebied interessant kan worden voor kantoorontwikkelingen.

Betreffende het stationsgebied in Nijmegen adviseren we daarom de ontwikkelingsprocedures op te starten voor de in dit onderzoek benoemde potentiele (her)ontwikkellocaties. De locaties aan de oostzijde van het station komen wat ons betreft als eerst in aanmerking. Het voormalig UWV-pand volgt wanneer de herontwikkeling van de westelijke toegang tot het station gereed is. Bovendien heeft Nijmegen voldoende potentieel rondom de overige stations in de stad: Heyendaal, de Brabantse Poort en max 5.000m^2 plancapaciteit nabij station Nijmegen Lent. Ook het gebied rondom de Novio Tech Campus biedt qua vestigingsfactoren voldoende potentie voor campus-gerelateerde kantoorontwikkelingen. Bovendien is de kantorenlocatie Elst Centraal, gelegen tussen Arnhem en Nijmegen, ook aangemerkt als centrumgebied. Belangrijk is dat hier een duidelijk keuze gemaakt wordt en er niet op te veel locaties kantoorontwikkelingen plaatsvinden.

Het centraal stationsgebied van Arnhem biedt op dit moment daarentegen weinig ruimte voor grootschalige kantoorontwikkelingen. Enkel de nieuwbouw van Podium26 en de mogelijke herstructurering van het RVB-pand bieden ruimte. Hiermee kan de ruimtevraag op de korte termijn gehuisvest worden (t/m 2022). Op de langere termijn is er echter geen sprake van grootschalige leegstand van (verouderde) panden of plannen voor grootschalige nieuwbouw. Binnen dit onderzoek is niet planologisch dan wel bouwkundig gekeken naar de mogelijkheid voor grootschalige nieuwbouw van kantoren rondom het station in Arnhem. In de huidige torens is sprake van een gezonde bezetting en de geraamde ruimtevraag wijst erop dat er ruimte is voor uitbreiding. Allereerst adviseren we daarom te onderzoeken of nieuwbouw rondom het centraal station haalbaar is.

Een tweede oplossing ligt mogelijk op de overige kantoorlocaties in de stad. Elders in Arnhem is namelijk nog voldoende courant kantorenaanbod voorhanden. Deze locaties kunnen aantrekkelijker gemaakt worden, door het verbeteren van de ov-bereikbaarheid, het toevoegen van voorzieningen en het creëren van een plek waar mensen niet alleen werken, maar ook graag verblijven. De meest in het oog springende locaties wat dat betreft zijn:

- De Velperweg. De Velperweg is goed via het ov ontsloten met (sprinter)stations Arnhem Velperpoort en Arnhem Presikhaaf. Veel (verouderde) kantoorpanden op deze locatie zijn de afgelopen jaar getransformeerd naar wonen. Met name het gebied nabij Arnhem Velperpoort achten we kansrijk als overlooplocatie vanuit het centrum van Arnhem. Het aanbod (courant en incourant) bedraagt circa 6.000m^2. We adviseren het aanbod te reserveren voor kantoorgebruikers en het incourante aanbod te revitaliseren.
- Arnhems Buiten ligt op ruime 2 kilometer afstand van zowel Arnhem Centraal als station Oosterbeek. Dit valt buiten de definitie van de CS-locatie, maar de binnenstedelijke ligging in een groene omgeving zorgt anderzijds voor een bijzondere vestigingslocatie. Nabij de locatie komen de spoorverbindingen Utrecht-Arnhem en Nijmegen-Arnhem bij elkaar. Op dit moment bedraagt het aanbod (courant en incourant) op Arnhems Buiten circa 4.000m^2. We adviseren dit aanbod te behouden en verbeteren voor kantoorgebruikers. Bovendien kunnen de mogelijkheden voor een extra station worden onderzocht.
- De Gelderse Poort ligt op 1,5 kilometer afstand van station Arnhem Zuid. Dit is eveneens verder dan de gewenste loopafstand voor kantoorgebruikers. De binnenstedelijke ligging van de Gelderse Poort biedt echter wel mogelijkheden voor de ontwikkeling richting een meer stedelijk interactiemilieu. Kenmerken daarvan zijn: een goed voorzieningenniveau, gemengd wonen en werken, en een goede ov-bereikbaarheid. Het advies luidt daarom te zorgen voor voldoende ov-fietsen op Arnhem Zuid, een verbetering van het voorzieningenniveau en de gedeeltelijke transformatie van incourant aanbod (ruim 12.000m^2) voort te zetten. Het courante aanbod bedraagt ruim 6.000m^2.

- IJsseloord II. Ondanks een directe busverbinding met Arnhem CS, is de ov-bereikbaarheid niet optimaal. IJsseloord II is met name geschikt voor de sectoren die nog veel gebruik maken van de auto als belangrijkste vervoersmiddel. Te denken valt aan grote accountantskantoren of ICT-bedrijven met inpandige voorzieningen.

Ten derde adviseren we enige terughoudendheid bij de transformatie van kantoorpanden in de binnenstad. Waar gewoond wordt, moet immers ook gewerkt kunnen worden. Het is daarom ook aan te raden (kleine) ingrepen te overwegen als deze ertoe kunnen leiden dat het leegstaande weer aantrekkelijker wordt voor kantoorgebruikers. Tot slot raden we aan de trend van het mengen van wonen en werken te volgen. Zeker voor kantoor-gerelateerde bedrijvigheid is een mengvorm van wonen en werken relatief eenvoudig te realiseren. Hoewel het hierbij niet gaat om de ontwikkeling van grootschalige kantoorpanden met een oppervlakte van meer dan 750m^2, raden we aan bij woningbouwprojecten ook ruimte te reserveren voor kleinschalige kantoorruimte.

Voor beide gemeenten is het belangrijk dat er voldoende ruimte is om werkgelegenheid te bieden aan hun inwoners, nu en in de toekomst.

Over Ecorys

Ecorys is een toonaangevend internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van uitmuntend, op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zeven werkgebieden:

- Economic growth;
- Social policy;
- Natural resources;
- Regions & Cities;
- Transport & Infrastructure;
- Public sector reform;
- Security & Justice.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:

- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas

Bouwstenenrapport PDV/GDV Herijking Regionaal Programma Werklocaties

Marktruimte (vraag) en plancapaciteit (aanbod) PDV/GDV-branches 2019-2025

Opdrachtgever: gemeenten regio Arnhem-Nijmegen en provincie Gelderland

Rotterdam, 28 november 2019

Bouwstenenrapport PDV/GDV Herijking Regionaal Programma Werklocaties

Marktruimte PDV / GDV-branches 2019-2025

Opdrachtgever: gemeenten regio Arnhem-Nijmegen en provincie Gelderland

Ecorys Nederland B.V.

Wilbert Kroesen
Jessica Slaats
Luc Heestermans

Rotterdam, 28 november 2019

ECORYS

Management summary 4

1 Inleiding 8
1.1 Aanleiding onderzoek 8
1.2 Doelstelling onderzoek 8
1.3 Plaatsing rapport in integraal proces 9
1.4 RPD 2013 is uitgangspunt 10
1.5 Leeswijzer 11

2 Vraagraming: haalbaar aantal m2 wvo 12
2.1 Selectie van de PDV/GDV-locaties 12
2.2 Selectie van PDV/GDV-branches 12
2.3 Definitie vloeroppervlakte 13
2.4 Studiegebied en deelregio's 14
2.5 Verantwoording bronnen en werkwijze 15
2.6 Koopstromenonderzoek 16
2.7 Haalbaar aantal m2 wvo per PDV/GDV-branche 18

3 Aanwezig aanbod en plancapaciteit 19
3.1 Aanwezige PDV/GDV in regio Arnhem-Nijmegen 19
3.2 Plancapaciteit 21
3.2.1 Werkwijze inventarisatie plancapaciteit 22
3.2.2 Harde plancapaciteit 22
3.2.3 Plancapaciteit via ontheffing etc. 23
3.2.4 Zachte plancapaciteit 23
3.3 Totale plancapaciteit 24

4 Marktruimte PDV/GDV-locaties 26
4.1 Bepaling bruto-marktruimte PDV/GDV 26
4.2 Netto-marktruimte PDV/GDV 29

5 Confrontatie marktruimte en plancapaciteit 31
5.1 Vergelijking bruto-marktruimte RPD 2013 en Ecorys 2016/2019 31
5.2 Confrontatie netto-marktruimte en plancapaciteit 32
5.2.1 Netto-marktruimte en plancapaciteit PDV/GDV-concentratiegebieden 32
5.2.2 Netto-marktruimte en plancapaciteit overige winkellocaties 33
5.2.3 Overprogrammering verminderen 33

Bijlagen 34
I. Verklarende woordenlijst 34
II. PDV/GDV-locaties met > 1.500 m2 wvo 37
III. Branche-indeling 40
IV. Performance PDV/GDV-concentratiegebieden 41

Management summary

Achtergrond

De afgelopen jaren is in de regio Arnhem Nijmegen leegstand ontstaan, onder meer als gevolg van overprogrammering bij kantoren, bedrijventerreinen en ook bij perifere detailhandel. Ondanks verschillende aanzienlijke herprogrammeringsopgaven moet een aanvullende herprogrammering plaatsvinden om vraag en aanbod weer in balans te brengen.

Voorliggende rapportage vormt één van de bouwstenen voor het Regionaal Programma Werklocaties, waarin bedrijventerreinen én kantoren én perifere detailhandel tegelijk en integraal in ogenschouw worden genomen. Goed inzicht in de kwaliteiten en kwantiteiten van vraag en aanbod aan werklocaties vormen de basis voor het actualiseren en herzien van bestuurlijke afspraken zodat de regio snel kan inspelen op nieuwe ontwikkelingen. Dit alles ten behoeve van een duurzame economische ontwikkeling van de regio.

Actualisatie

Dit rapport is een actualisatie van het eerdere rapport van 1 februari 2017. Het nieuwe rapport vervangt het eerdere rapport. Voor de vraagkant is uitgegaan van het inwoneraantal per gemeente per 1 januari 2019 en van het inwoneraantal dat elke gemeente in het jaar 2025 verwacht. Ook de laatst gepubliceerde kengetallen voor de distributieplanologie zijn toegepast. De koopkracht-oriëntatie werd overgenomen uit het regionale koopstromenonderzoek, dat door I&O Research en Ecorys werd uitgevoerd. Voor de aanbodkant zijn de gegevens over het bestaande winkelaanbod, de winkelleegstand en de plancapaciteit geactualiseerd.

Proces

De basis van de Regionale Programmering Werklocaties is gelegen in de vaststelling van gezamenlijk gedragen uitgangspunten en maatregelen. In deze rapportage wordt de vraag naar en het aanbod aan perifere detailhandel op werklocaties inzichtelijk gemaakt. De beleidskaders die zijn overeengekomen in het ”Regionale Programma Detailhandel 2013” (hierna: RPD) van de voormalige stadsregio worden in dit rapport gevolgd.

Indeling in 3 deelregio’s

Hoewel de regio Arnhem-Nijmegen één stedelijke regio is, is in dit onderzoek ter wille van de bepaling van een verschil in marktruimte tussen het noordelijke en zuidelijke deel van de regio de driedeling overgenomen van de “Vraag- en aanbod-analyse Stadsregio Arnhem-Nijmegen” (2012), één van de bijlages bij het RPD 2013. Tot de deelregio Noord worden gerekend: Arnhem, Duiven, Doesburg, Montferland, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort en Zevenaar. Tot de deelregio Midden worden gerekend: Lingewaard en Overbetuwe. Tot de deelregio Zuid worden gerekend: Beuningen, Berg en Dal, Druten, Heumen, Nijmegen en Wijchen. Hierbij wordt specifiek aangetekend dat deze driedeling niet inhoudt dat één of meer deelregio’s als een min of meer autonoom functionerende markt zou(den) kunnen worden gezien.

Betrokken PDV/GDV-branches

De marktruimteberekeningen zijn uitgevoerd voor zes branches die circa 95% van de detailhandel op de PDV/GDV-locaties in de regio dekken. Het gaat om de volgende branches: detailhandel in wonen (onder meer meubilair en woningdecoratie); detailhandel in doe-het-zelf; de tuincentra; detailhandel in sport (waaronder buitensport en kamperen); detailhandel in elektro (waaronder bruin- en witgoed) en detailhandel in hobby, spel en media (waaronder speelgoed en rijwielen).

Exclusief ABC-goederen

De ABC-goederen, dat wil zeggen groothandel, detailhandel en tussenhandel in auto's, boten en caravans, motoren en landbouwvoertuigen, alsmede reparatie van en handel in onderdelen voor deze vervoersmiddelen, vallen buiten de scope van dit onderzoek. De ABC-goederen worden vaak samen met de PDV-branches tot de 'volumineuze detailhandel' gerekend. De detailhandelsvormen van het ABC-aanbod (dealers, occasions) zijn weliswaar sterk aanwezig op meerdere bedrijven-terreinen. Er bestaan echter geen actuele en complete databestanden voor deze branches. De kengetallen voor de detailhandel worden zo afgeleid dat de omzet van het ABC-aanbod geen deel uitmaakt van de omzetgegevens waar deze kengetallen over worden afgeleid.

Op basis van de analyses in dit rapport komen wij tot de volgende bevindingen.

Uitgangssituatie: aanwezig aanbod PDV/GDV

- Circa 72% van alle PDV/GDV-aanbod in de regio is gesitueerd op één van de 48 PDV/GDV-locaties in de regio met meer dan 1.500 m2 winkelvloeroppervlakte.
- Het grootste deel van deze 72% (namelijk 44%) is gesitueerd op de in het RPD 2013 als concentratiegebied voor PDV/GDV aangewezen locaties. Deze locaties zijn in bijlage II lichtblauw gearceerd.
- Het kleinere deel van deze 72% (namelijk 30%) is gesitueerd op de overige bedrijven-terreinen in de regio met meer dan 1.500 m2 wvo aan detailhandel.
- De rest van het PDV/GDV-aanbod (28%) in de regio is gesitueerd in de reguliere detailhandel (dat wil zeggen: de centrumgebieden en de stadsdeel-, wijk- en buurtcentra) of betreft kleinschalig, verspreid gelegen aanbod.

Ruimtevraag: marktruimte toe te voegen PDV/GDV-aanbod

- De marktruimte voor toe te voegen PDV/GDV-aanbod is sinds het Regionale Programma Detailhandel 2013 en de eerste versie van dit rapport flink afgenomen. In paragraaf 5.1 worden de uitkomsten van de berekeningen vergeleken en wordt samengevat hoe de verschillen van de uitkomsten kunnen worden verklaard.
- De bruto-marktruimte voor toe te voegen PDV/GDV-aanbod verschilt sterk tussen de branches en de deelregio's (tabel 4.2).
- In paragraaf 4.2 is nagegaan welk deel van de bruto-marktruimte kan worden gealloceerd door de benutting van leegstaande winkelpanden op de bedrijventerreinen. De leegstand ligt met circa 2% ruim onder de 5% aan frictieleegstand die in de Nederlandse detailhandel als noodzakelijk wordt gezien voor voldoende flexibiliteit.
- De netto-marktruimte is de bruto-marktruimte minus de in de komende jaren mogelijk voor nieuw PDV/GDV-aanbod aan te wenden leegstaande perifeer gelegen winkelpanden.
- In dit rapport wordt voorgesteld om de helft van de netto-marktruimte in m2 wvo te alloceren in de concentratiegebieden voor PDV/GDV en de helft in de overige winkel-locaties. Voor de onderliggende berekening wordt verwezen naar paragraaf 4.1.

Netto-marktruimte PDV/GDV-branches regio Arnhem-Nijmegen, in m2 bvo tot 2025

	Netto-marktruimte 2025 PDV/GDV-concentratie-gebieden	Netto-marktruimte 2025 overige winkellocaties	Netto-marktruimte 2025 alle winkellocaties
Deelregio Noord	-123	718	595
Deelregio Midden	-3.332	-3.442	-6.775
Deelregio Zuid	12.333	13.895	26.228
Totaal regio	**8.877**	**11.171**	**20.048**

- De bovenstaande tabel geeft de netto-marktruimte in m2 bvo voor de drie deelregio's.
- Er bestaat met betrekking tot de 6 PDV/GDV-branches in de regio een netto-marktruimte voor de PDV/GDV-concentratiegebieden van circa 8.875 m2 bvo en voor alle overige winkellocaties een netto-marktruimte van circa 11.175 m2 bvo.

Confrontatie ruimtevraag met plancapaciteit

- De harde plancapaciteit[1] voor nieuw PDV/GDV-aanbod in de concentratiegebieden (65.190 m2 bvo) en op de overige bedrijventerreinen met meer dan 1.500 m2 detailhandel (60.020 m2 bvo) is structureel in onbalans met de berekende netto-marktruimte.

Confrontatie netto-marktruimte en plancapaciteit PDV/GDV, in m2 bvo

	Deelregio Noord	Deelregio Midden	Deelregio Zuid	Totaal regio
Netto-marktruimte	-123	-3.332	12.333	8.877
Harde plancapaciteit	59.050	6.100	-	65.150
Over/ondercapaciteit concentratiegebieden	**-59.173**	**-9.432**	**12.333**	
Netto-marktruimte	718	-3.442	13.895	11.171
Harde plancapaciteit	32.770	0	27.250	60.020
Overcapaciteit overige winkellocaties	**-32.052**	**-3.442**	**-13.355**	
Overcapaciteit alle winkellocaties	**-91.225**	**0** [2]	**-1.022**	**-92.247**

- In de deelregio Noord is de harde plancapaciteit voor de PDV/GDV-concentratiegebieden aanzienlijk, terwijl daar tot 2025 geen marktruimte voor is. De belangrijkste verklarende factor is de plancapaciteit voor Duiven Centerpoort/Nieuwgraaf. Voor deze winkellocatie is in het RPD 2013 afgesproken dat het gebied kan gaan uitgroeien tot de dominante PDV/GDV-locatie in de regio die op bovenregionaal niveau haar publiek trekt.
- Hoewel de deelregio Midden niet als een autonoom functionerende markt kan worden gezien, is er in deze deelregio voor de komende jaren min of meer sprake van evenwicht tussen vraag en aanbod.
- De netto-marktruimte voor concentratiegebieden in de deelregio Zuid (12.333 m2 bvo) wordt gealloceerd op vlek 14 Nijmegen-Ressen. Bestuurlijk zal overlegd worden om daarnaast een deel van de netto-marktruimte voor de overige winkellocaties (13.885 m2 bvo) te alloceren op vlek 14 Nijmegen-Ressen, dit in aanvulling op de besluiten daaromtrent in het RPW 2017, pagina 23-25 en pagina 56-57.

[1] Voor de plancapaciteit via ontheffing en de zachte plancapaciteit wordt verwezen naar de paragrafen 3.2.3 en 3.2.4.
[2] Herbestemming locatie Elst de Aam gemeente Overbetuwe (6.100 m2 bvo) is in procedure.

Algemene conclusie

De marktruimte voor toe te voegen PDV/GDV (de ruimtevraag) was 3 jaar geleden al kleiner dan de plancapaciteit (het ruimteaanbod). De marktruimte voor toe te voegen aanbod is sedertdien nog aanzienlijk kleiner geworden. Er is sprake overcapaciteit aan plancapaciteit. De doelstellingen van het beleid zoals deze zijn overeengekomen in het RPD 2013 en het RPW 2017, zijn nog steeds valide: er is alle reden om controle te blijven houden op de regionale groei van de PDV/GDV-voorraad, onder meer door de plancapaciteit te verkleinen.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

De herijkingen voor het Regionaal Programma Werklocaties streven naar het beter op elkaar afstemmen van de vraag naar en het aanbod aan bedrijventerrein, kantoorruimte en PDV/GDV in de regio Arnhem-Nijmegen. In de afgelopen jaren is er in de regio een bepaalde mate van overprogrammering ontstaan, met onder meer leegstand als gevolg. Er heeft reeds een herprogrammering plaatsgevonden, maar er is nog een verdere herprogrammering nodig.

In dit document wordt specifiek ingegaan op de programmering van perifere detailhandels-vestigingen (hierna: PDV) en grootschalige detailhandelsvestigingen (hierna: GDV). In bijlage I zijn relevante begrippen gedefinieerd. Bijlage II somt de PDV- en PDV/GDV-locaties op die in het kader van dit onderzoek in de regio zijn geïdentificeerd. Bijlage III geeft de deelbranches die worden onderscheiden binnen de diverse PDV- en GDV-branches.

In dit rapport worden de vraagzijde en aanbodzijde van de regionale markt voor PDV en GDV met elkaar vergeleken en wordt berekend hoe groot de overprogrammering van het PDV/GDV-aanbod in de regio is. In de laatste jaren zijn hier en daar in de regio zeer grootschalige winkels toegevoegd aan het PDV/GDV-spectrum, zoals bijvoorbeeld Mediamarkt Duiven, Intratuin Elst en Decathlon Arnhem. De Intratuin in Duiven werd vergroot. Hornbach wil binnen afzienbare termijn een vestiging openen in Duiven en in Nijmegen-Noord. Bauhaus wil openen op IJsseloord II in Arnhem.

Dit kan de vraag oproepen of de zachte en harde plancapaciteit voor nieuw PDV/GDV-aanbod niet te veel van het goede is? Ook voor PDV/GDV is zodoende een vermoeden gegroeid dat er van overprogrammering sprake kan zijn. Het bestaande PDV/GDV aanbod, plus de plancapaciteit aan nieuw binnen de periode 2019-2025 te realiseren aanbod, is groter dan de regionale behoefte aan de vraagkant.

1.2 Doelstelling onderzoek

Het doel van het Regionaal Programma Werklocaties en daarmee ook van de programmering voor het PDV/GDV aanbod, is als volgt:

> Een Regionaal Programma Werklocaties (bedrijventerreinen, perifere detailhandel en kantoorlocaties) waarbij vraag en aanbod zowel kwalitatief als kwantitatief met elkaar in balans zijn, zodanig dat de economische ontwikkeling en werkgelegenheidsgroei maximaal gestimuleerd wordt. Hierbij is er nadrukkelijk aandacht voor mogelijkheden die het aanwezige leegstaande vastgoed kan bieden.

Deze doelstelling kan, specifiek voor de planning van PDV/GDV in de regio, als volgt worden gelezen:

> Het vergelijken van de vraag (middels marktruimteberekening) en het aanbod (hoeveel detailhandel is er en hoeveel plancapaciteit?) om voor de PDV/GDV-locaties te kunnen toetsen, in hoeverre de plancapaciteit voor eventueel nieuw toe te laten detailhandel toereikend is dan wel tekortschiet en/of om te kunnen concluderen of de plancapaciteit te ruim bemeten is hetgeen aanpassingen nodig zou maken. Hierbij is er aandacht voor mogelijkheden van het leegstaande winkelvastgoed op de PDV/GDV-locaties.

Het Regionaal Programma Werklocaties vertaalt de ambities uit de MIRT-agenda naar een aanbod van werklocaties die aansluit bij de vraag van de markt. Om goed in te kunnen spelen op de veranderende marktvraag is het waarborgen van flexibiliteit in de planning en het beschikbaar stellen van het juiste aanbod in combinatie met goede (regionaal) bestuurlijke afspraken essentieel.

Voor een duurzame economische ontwikkeling en duurzame verstedelijking van de regio is het essentieel dat de afspraken én onderlinge spelregels worden geactualiseerd en waar nodig bijgesteld zodat de regio snel kan inspelen op nieuwe ontwikkelingen. Hiervoor zullen scherpe keuzes nodig zijn die de overprogrammering kunnen verminderen.

Het uiteindelijke afsprakenkader moet voldoen aan de uitgangspunten van de ladder voor duurzame verstedelijking. Dit rapport vormt een bouwstenendocument voor de herijking van de regionale programmering van de PDV/GDV-component van de regionale werklocaties.

1.3 Plaatsing rapport in integraal proces

De basis van de Regionale Programmering Werklocaties is gelegen in het gezamenlijk gedragen vertrekpunt over de uitgangspunten. De uitgangspunten voor de PDV/GDV herijking zijn vastgelegd in een uitgangspuntennotitie. Aan de hand van deze uitgangspuntennotitie is in dit rapport de vraag en aanbod naar PDV en GDV inzichtelijk gemaakt. De uitgangspuntennotitie, dit bouwstenen-document en de nog op te stellen beslispuntennotitie vormen de ingrediënten van het nieuwe Regionaal Programma Werklocaties met betrekking tot PDV/GDV.

Figuur 1.1 Plaatsing rapport binnen herijking Regionaal Programma Werklocaties

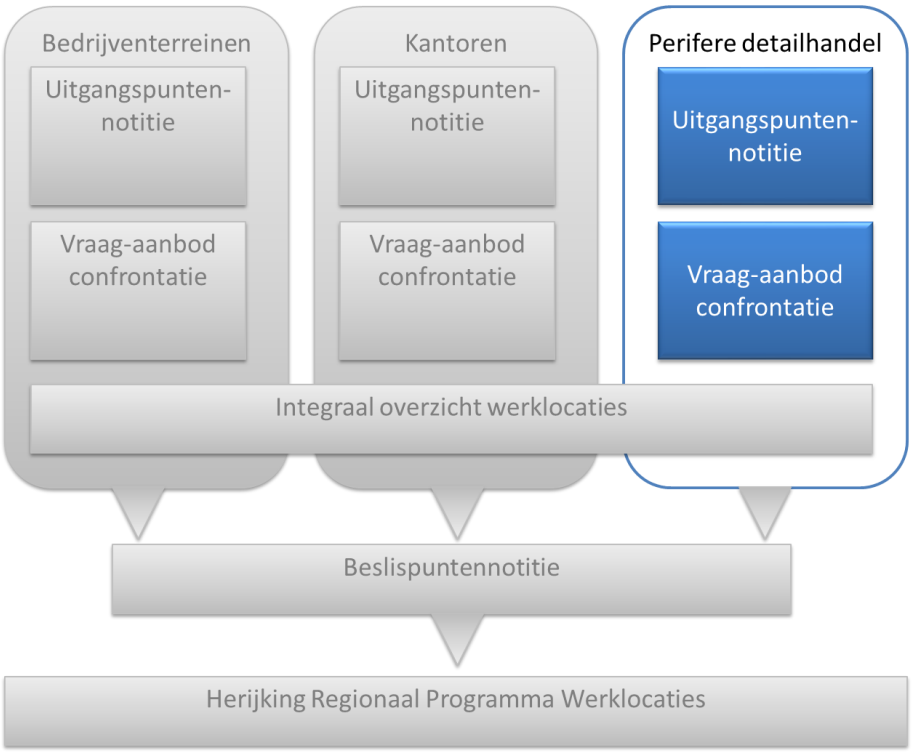

Bron: Ecorys 2019

1.4 RPD 2013 is uitgangspunt

Voor het deel van het regionale voorzieningenaanbod dat als PDV/GDV wordt gezien is met name het ”Regionale Programma Detailhandel 2013” van de voormalige stadsregio van belang (hierna: RPD). Deze nota dateert van 24 oktober 2013 en de aanvullende informatie aan het College van Bestuur van de Stadsregio van 29 augustus 2013. Begin september 2013 stelde de Stadsregioraad deze intergemeentelijke visie met de bijbehorende programmeringsafspraken vast.

Andere beleidsdocumenten die van belang zijn voor de regionale PDV/GDV programmering:

- Euregionaal koopstromenonderzoek Stadsregio Arnhem-Nijmegen 2009;
- De vraag- en aanbodanalyse van de detailhandel in de stadsregio van mei 2012;
- De detailhandelsmonitor stadsregio Arnhem-Nijmegen van 15 juni 2015;
- Het tabellenboek bij de detailhandelsmonitor van 22 april 2015.

Het RPD 2013 handelt, in tegenstelling tot dit bouwstenendocument, over de totale detailhandels-structuur van de voormalige stadsregio. Zowel het RPD 2013 als dit bouwstenenrapport gaan in op de behoefte aan PDV en GDV in de regio.

Aan het RPD 2013 zijn bestuurlijke afspraken verbonden. Het Intergemeentelijk Overleg Detailhandel (hierna: IOD) ziet toe op de naleving van de spelregels. Dit rapport neemt deze spelregels als uitgangspunt. Enkele jaren na vaststelling van het RPD 2013 kan, als een soort tussenevaluatie, worden bezien in hoeverre de harde (en zachte) plancapaciteit voor nieuw PDV/GDV-aanbod strookt met de opnieuw te berekenen marktruimte voor de komende 5 jaren.

De wijze van analyse van dit rapport volgt, in zoverre dit mogelijk was, de aanpak en inhoud van het RPD 2013 en vult de analyses onder het RPD waar nodig aan. Hierbij kan onder meer op het volgende worden gewezen:

1. bepaling van de detailhandelsbranches die in het algemeen tot PDV en GDV worden gerekend (zie voor de vergelijking van de te analyseren branches paragraaf 3.3);
2. indeling van de regio in drie deelregio’s zoals toegelicht in paragraaf. 3.4;
3. een inventarisatie van alle locaties met meer dan 1.500 m2 wvo aan perifere detailhandel;
4. hoewel ABC-goederen (zie de begrippenlijst, bijlage I) veelal worden toegerekend tot de ‘volumineuze detailhandel’, maken geen deel uit van de berekeningen in dit rapport;
5. een verdeling van de marktruimte voor PDV- en GDV-branches over de diverse soorten winkellocaties in de regio conform de principes die zijn toegepast in het RPD 2013;
6. confrontatie van de marktruimte-verdeling met de harde plancapaciteit en de zachte plancapaciteit voor nieuw PDV/GDV-aanbod buiten de reguliere detailhandel.

Ten behoeve van dit rapport is de harde en zachte plancapaciteit op de bedrijventerreinen en de regionale PDV/GDV-concentratiegebieden geïnventariseerd.

De regio graag wil weten hoeveel m2 winkelvloeroppervlakte per PDV/GDV-branche er de komende planperiode te veel of te weinig is om daarmee tot adequate besluitvorming over de verandering van de harde plancapaciteit voor de PDV/GDV-locaties te kunnen komen. Dit impliceert dat bij de inventarisatie van de plancapaciteit wordt gespecificeerd hoeveel m2 PDV/GDV mogelijk kan worden gerealiseerd binnen de periode 2019-2025.

De marktruimteberekeningen voor de PDV/GDV-branches in dit rapport zijn voor de vraagkant gebaseerd op het regionale koopstromenonderzoek van I&O en Ecorys (2016). Daarnaast zijn

actuele omzetkengetallen toegepast over onder meer de bestedingen door de consumenten en de meest recente prognoses van het aantal inwoners per gemeente dat wordt verwacht in 2025.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat in op de vraagzijde van de markt. Met behulp van de koopstroomgegevens en prognose van het inwoneraantal aan het eind van de lopende planperiode wordt bepaald hoeveel m2 winkelvloeroppervlakte in elke PDV/GDV-branche per deelregio haalbaar zou zijn.

Hoofdstuk 3 gaat in op de aanbodzijde van de markt: het aanwezige winkelaanbod en de plancapaciteit voor nieuw toe te voegen PDV/GDV-aanbod worden in beeld gebracht.

Hoofdstuk 4 komt tot een berekening van de bruto-marktruimte voor PDV/GDV in 2025 (hoeveel kan er worden toegevoegd?) voor zowel de PDV/GDV-concentratiegebieden als de overige winkellocaties in de regio. De bruto-marktruimte wordt verminderd met de benutbare leegstaande winkelpanden. De netto-marktruimte wordt verdeeld over de diverse PDV/GDV-locaties die zijn aangewezen in het RPD 2013.

Hoofdstuk 5 doet verslag van de bevindingen met betrekking tot de aanpassing van de harde plancapaciteit aan de verdeling van marktruimte.

2 Vraagraming: haalbaar aantal m2 wvo

Dit hoofdstuk gaat in op de vraagzijde van de markt. Met behulp van de koopstroomgegevens en prognose van het inwoneraantal aan het eind van de lopende planperiode wordt bepaald hoeveel m2 winkelvloeroppervlakte in elke PDV/GDV-branche per deelregio haalbaar zou zijn.

2.1 Selectie van de PDV/GDV-locaties

De regio Arnhem-Nijmegen rekent, conform het provinciaal detailhandelsbeleid, alle winkellocaties of detailhandelsvestigingen groter dan 1.500 m2 winkelvloeroppervlak (wvo) en gelegen buiten de reguliere detailhandel (zie: bijlage I) tot de PDV/GDV-locaties. In totaal voldoen op dit moment tientallen locaties aan deze omschrijving. In bijlage I treft u deze 48 locaties aan.

In bijlage I zijn een aantal locaties in blauw afgebeeld. Deze locaties zijn in het RPD 2013 aangewezen als de locaties waar de marktruimte voor nieuw PDV- en GDV-aanbod zo veel mogelijk moet worden geconcentreerd. Het gaat om de volgende 11 bestaande locaties: Meubelplein en Olympus Park in Arnhem-Zuid, De Heuve in Beuningen, Centerpoort/Nieuwgraaf en Graafstaete in Duiven[3], Huissen Pannenhuis in Lingewaard, Woonboulevard Novium in Nijmegen-Dukenburg, Elst de Aamsepoort in Overbetuwe, Woondrome in Wijchen en de locaties Tatelaar en Hengelder in Zevenaar. Ook de 2 toekomstige locaties Ressen in Nijmegen-Noord en Spoorallee Zevenaar werden als concentratiegebied voor PDV/GDV aangewezen, zij het onder voorwaarden.

Juist de in het RPD 2013 als PDV/GDV-locaties aangewezen locaties moeten de komende jaren gaan groeien. Het belang van de andere PDV/GDV-locaties zal in de loop van de jaren daardoor geleidelijk gaan afnemen.

2.2 Selectie van PDV/GDV-branches

Dit rapport focust op de branches die in het RPD 2013 zijn gezien als PDV- dan wel GDV-branches (zie: bijlage III). Het gaat om de volgende branches en deelbranches:

1. Detailhandel in wonen;
2. Detailhandel in doe-het-zelf;
3. Tuincentra;
4. Detailhandel in sport (waaronder outdoor);
5. Detailhandel in elektro (waaronder bruin- en witgoed);
6. Detailhandel in hobby, spel en media (waaronder speelgoed en rijwielen).

In het RPD 2013 werden drie deelbranches van de branche hobby, spel & media betrokken, namelijk speelgoed en rijwielen (fietsen en scooters/bromfietsen).

[3] Het RPD 2013 en de besluiten over dit programma zijn niet eenduidig over de vraag of de locatie Duiven Graafstaete deel uitmaakt van de PDV/GDV-locatie Centerpoort/Nieuwgraaf en daarmee tot dit PDV/GDV-concentratiegebied behoort dan wel of Duiven Graafstaete tot de overige bedrijventerreinen in de regio behoort met meer dan 1.500 m2 wvo detailhandel. In dit rapport is van het eerste uitgegaan en wordt Graafstaete behandelt als één van de PDV/GDV-concentratiegebieden.

In dit rapport is ervan afgezien om de restbranche ‘overige detailhandel in-en-om-het-huis’ te betrekken. In het RPD 2013 werd alleen het kleine deel van deze restbranche dat betrekking heeft op dierenbenodigdheden en –voeding (dibevo) betrokken. Het belang van deze restbranche in de branchering van de PDV/GDV-locaties in de regio is namelijk beperkt, net als dat van andere detailhandelsbranches. De analyse van de samenstelling van het PDV/GDV-aanbod op de 48 PDV/GDV-locaties laat zien dat een beperkte marge van de hoeveelheid detailhandel betrekking heeft op branches die niet vallen onder de zes bovengenoemde branches (tabel 3.2).

De handel in de zogenaamde ‘ABC-goederen’, dat wil zeggen groothandel, tussenhandel en detailhandel in en reparatie van auto’s, boten en caravans alsmede groot-, tussen- en detailhandel in verwante materialen, valt buiten de scope van dit onderzoek. De detailhandelsvormen van de ABC-goederen (dealers, occasions) zijn sterk aanwezig op meerdere bedrijventerreinen. Er bestaan echter geen actuele en complete databestanden voor deze branches, afgezien van detailhandel in automaterialen. Kengetallen voor de detailhandel worden zodanige wijze afgeleid dat de omzet van het ABC-aanbod geen deel uitmaakt van de omzetgegevens waar deze kengetallen over worden afgeleid. Bij de inventarisatie van de harde en zachte plancapaciteit voor nieuw PDV/GDV per bedrijventerrein is gecorrigeerd voor het belang van de ABC-goederen.

Het RPD 2013 ging daarnaast in op de marktruimte voor detailhandel in mode & luxe, omdat het RPD ook uitspraken moest doen over de planning van deze detailhandelsvormen ten behoeve van de reguliere detailhandel. Het winkelsegment ‘factory outlet centers’ (FOC’s), waar voornamelijk de detailhandel in mode & luxe is gevestigd, is niet in dit onderzoek opgenomen.

2.3 Definitie vloeroppervlakte

De berekeningen in dit rapport zijn gemaakt op basis van vierkante meters winkelvloeroppervlakte (= wvo). De ‘burgerlijke stand’ van de Nederlandse detailhandel is gebaseerd op deze definitie. Het bureau Locatus houdt deze ‘burgerlijke stand’ bij. De omzetstatistiek wordt beoordeeld aan de hand van de aanwezige winkelvloeroppervlakte per branche in ons land.

Tabel 2.1 Toegepaste verhouding wvo en bvo per branche

	Wvo/bvo
Wonen	80%
Doe-het-zelf	80%
Tuincentra	49%
Sport	85%
Elektro	85%
Hobby, spel en media	85%

Bron: Ecorys 2016

Bestemmingsplannen gaan meestal uit van bruto vloeroppervlakte (= bvo). In de regel wordt met betrekking tot de PDV-branches een wvo/bvo verhouding van gemiddeld 80% aangehouden, behalve voor tuincentra waar met een lagere verhouding wordt gerekend. De wvo/bvo verhouding van tuincentra varieert tussen 10% en 60%. Alleen het verwarmde en overdekte deel van een tuincentrum mag, volgens jurisprudentie, als wvo van tuincentra worden gezien. In dit rapport wordt voor de tuincentra met gemiddeld 49% verhouding van wvo/bvo gerekend. De wvo/bvo-verhouding voor GDV-branches ligt wat hoger dan die voor de PDV-branches, omdat deze branches over het algemeen minder niet-verkoopruimte aanhouden. Voor de GDV-branches is in dit rapport gerekend

met een gemiddelde wvo/bvo-verhouding van 85%. In dit rapport wordt steeds aangegeven welke definitie van vloeroppervlakte van toepassing is.

2.4 Studiegebied en deelregio's

De berekeningen zijn gebaseerd op de regio Arnhem-Nijmegen: dit is de gelijknamige COROP-regio plus de gemeente Montferland, in totaal 18 gemeenten (figuur 2.1). De gemeenten Zevenaar en Rijnwaarden zijn per 1 januari 2018 samengevoegd. De gemeente Druten maakte geen deel uit van de voormalige stadsregio ten tijde van de vaststelling van het RPD 2013. De gemeente Mook en Middelaar is geen lid meer van de regio Arnhem-Nijmegen.

Figuur 2.1 Studiegebied herijking Regionaal Programma Werklocaties

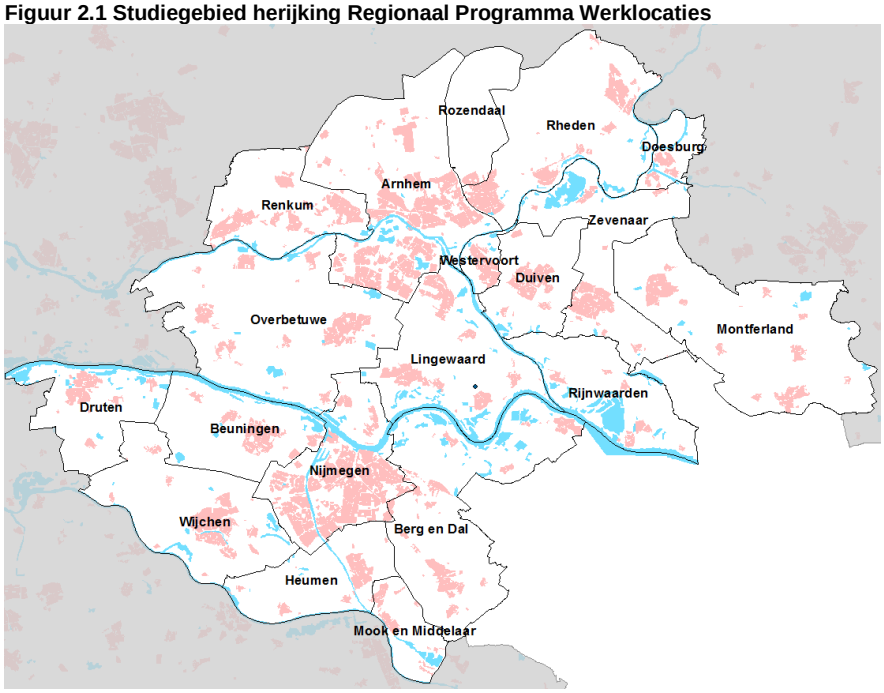

Bron: Ecorys 2016

Hoewel de regio Arnhem-Nijmegen één stedelijke regio is, is in dit onderzoek (op voorstel van de werkgroep RPW en het IOD) de driedeling van de regio overgenomen uit de “Vraag- en aanbod-analyse Stadsregio Arnhem-Nijmegen” (2012), één van de bijlages bij het RPD 2013.

Tot de deelregio Noord worden gerekend: Arnhem, Duiven, Doesburg, Montferland, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort en Zevenaar. Tot de deelregio Midden worden gerekend: Lingewaard en Overbetuwe. Tot de deelregio Zuid worden gerekend: Beuningen, Berg en Dal, Druten, Heumen, Nijmegen en Wijchen.

Met deze opdeling van de regio werd in het RPD 2013 en wordt in dit rapport beoogd om inzichtelijk te maken of en zo ja in welke mate verschil te constateren valt in vraag en aanbod in enerzijds de noordflank en anderzijds de zuidflank van de regio, omdat in deze flanken de meeste mensen wonen en dat ook PDV/GDV bij voorkeur zo dicht mogelijk bij de mensen wordt gesitueerd.

Omdat het niet goed mogelijk is om de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe toe te rekenen aan de noordflank of de zuidflank (hoe moeten bijvoorbeeld Elst en Bemmel tot de noord- of de zuidflank worden gerekend?) is er bij de totstandkoming van het RPD 2013 voor gekozen om deze twee gemeenten te zien als een intermediair gebied tussen de noordflank en de zuidflank.

Het was dus niet de intentie om deze twee gemeenten te zien als een autonoom functionerend marktgebied. Deze twee gemeenten maken immers deel uit van de hele stedelijke regio, net als de gemeenten die werden toegerekend aan de deelregio Noord en de deelregio Zuid.

De berekeningen en inventarisatie in dit rapport laten inderdaad een significant verschil zien in de verhouding tussen vraag en aanbod in de noordflank en de zuidflank van de stedelijke regio. Voor de deelregio Midden zijn de berekeningen van de marktruimte en de inventarisatie van de plancapaciteit uitgekomen op een min of meer evenwichtige marktsituatie.

In de beslispuntennotitie voor PDV/GDV wordt afgewogen hoe de voor de komende jaren voor de gehele regio beschikbare marktruimte (vraag) het beste kan worden gealloceerd over de (13) concentratiegebieden voor PDV/GDV die zijn benoemd in het RPD 2013 en over de overige winkellocaties in de regio met PDV/GDV-aanbod.

Bij deze integrale afweging zal meegewogen worden of een deel van de marktruimte voor de komende jaren voor de gehele regio kan worden gealloceerd in de twee concentratiegebieden voor PDV/GDV en de overige winkellocaties in de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe.

2.5 Verantwoording bronnen en werkwijze

In paragraaf 2.7 wordt gerapporteerd hoeveel m2 wvo in de diverse PDV/GDV-branches per deelregio aanwezig zou kunnen zijn (i.c. haalbaar is) uitgaande van de omzetmogelijkheden. Daarbij is uitgegaan van de volgende bronnen.

Aantal inwoners gemeenten: het aantal inwoners van de gemeenten dat volgens de laatste Primos-prognoses van ABF Research worden verwacht op 1 januari 2025. Omdat het PDV/GDV-programma voor de komende vijf jaren wordt herijkt, lijkt deze aanname reëel.

Bestedingsbedrag per inwoner: de gemiddelde netto-omzet per hoofd in 2017 (de omzet min btw) in Nederland per PDV/GDV-branche volgens de publicatie ‘Omzetkengetallen 2017’ van Panteia en www.retailinsiders.nl. Deze kengetallen zijn door Panteia aangepast voor de opmars van internet retail in de laatste jaren.

Inkomen per hoofd: het gemiddelde gestandaardiseerde inkomen per gemeente, zoals vastgesteld door het centraal Bureau voor de Statistiek over het jaar 2017. Het verschil tussen het gemiddeld inkomen per gemeente en het gemiddeld inkomen in Nederland leidt via een standaard inkomens-elasticiteit van 0.70 tot bestedingsbedragen per inwoner per gemeente.[4]

Bestaande regionale binding koopkracht: het deel van de koopkracht van de inwoners van de diverse gemeenten binnen het verzorgingsgebied voor de PDV/GDV-branches zoals bij het regionale koopstromenonderzoek Arnhem-Nijmegen 2016 is gemeten.

Haalbare regionale binding koopkracht: de regionale binding van de koopkracht per PDV-branche die haalbaar is bij een optimale bezetting van de branche.

Omzettoevloeiing: het percentage omzet van de PDV/GDV-branches dat van buiten het verzorgingsgebied toevloeit, zoals toegelicht bij tabel 2.2.

[4] Retail Insiders: “Herziening inkomenselasticiteiten”, december 2018.

Haalbare omzet: de vermenigvuldiging van aantal inwoners 2025, voor inkomenselasticiteit gecorrigeerd bestedingsbedrag en haalbare regionale binding, verhoogd voor omzettoevloeiing.

Normatieve vloerproductiviteit: de omzet per m2 wvo waarbij een gezonde bedrijfsexploitatie mogelijk is, zijnde de gemiddelde winkelomzet per m2 wvo in Nederland van de PDV/GDV-branches in 2017 volgens 'Omzetkengetallen 2017' van Panteia en www.retailinsiders.nl.

Haalbaar aantal m2 wvo: de uitkomst van de deling van haalbare omzet door normatieve vloerproductiviteit per PDV/GDV-branche, dit is het totaal aantal m2 wvo dat in de regio of de deelregio beschikbaar zou kunnen zijn per PDV/GDV-branche in het jaar 2025.

Marktruimte: het haalbaar aantal m2 wvo min het aanwezig aantal m2 wvo.

In de berekening van de regionale behoefte aan PDV- en GDV-aanbod is uitgegaan van een voor de komende 5 jaren onveranderlijk bestedingsbedrag per inwoner. Deze aanname maakte het nodig om bij deze berekening tevens uit te gaan van een voor de komende 5 jaren onveranderlijke normatieve vloerproductiviteit per PDV-branche (ceteris paribus).

2.6 Koopstromenonderzoek

Door te meten waar welk deel van de koopkracht voor de verschillende PDV- en GDV-branches door de inwoners van de diverse gemeenten ergens wordt uitgegeven, kon bij het regionaal koopstromenonderzoek Arnhem-Nijmegen 2016 het niveau van regionale koopkrachtbinding voor de diverse PDV-/GDV-branches worden vastgesteld.

Regionale koopkrachtbinding

In de tweede kolom van tabel 2.2 worden deze regionale koopkrachtbindingspercentages gerapporteerd. De percentages gelden voor de deelregio en de regio. De bindingspercentages per individuele gemeente liggen lager. De reden is dat tussen de gemeenten nogal wat koopkracht wordt uitgewisseld, die dan binnen de regio in een andere gemeente dan de gemeente waar de klant woont wordt besteed. Een inwoner van Huissen bijvoorbeeld komt wel eens bij de IKEA in Duiven. De besteding in de IKEA is dan koopkrachtafvloeiing uit de gemeente Lingewaard, maar maakt op het schaalniveau van de regio deel uit van de koopkrachtbinding.

De regionale binding in de branche voor hobby, spel en media is over het algemeen lager dan die voor de andere PDV/GDV-branches. De consument is bereid om deze soorten producten vaker verder weg te kopen. Doe-het-zelf en tuincentra behalen meestal bij regionaal koopstromen-onderzoek de hoogste regionale binding onder de branches voor niet-dagelijkse detailhandel. Indien deze branches volwaardig zijn bezet is er voor de meeste consumenten weinig reden meer om verder weg te zoeken. De bindingspercentages in deelregio Midden liggen iets hoger dan in de deelregio's Noord en Zuid. Hoe centraler een gebied ligt in het totale onderzoeksgebied, hoe hoger de regionale binding.

Tabel 2.2 Toegepaste kengetallen per PDV- en GDV-branche en per deelregio

	Regionale koopkracht-binding	Omzet-toevloeiing van buiten regio
Deelregio Noord:		
Wonen	83,2%	5,0%
Doe-het-zelf	95,1%	6,0%
Tuincentra	93,3%	6,7%
Sport	79,2%	4,9%
Elektro	75,2%	4,9%
Hobby, spel en media	63,8%	3,0%
Deelregio Midden:		
Wonen	88,3%	2,5%
Doe-het-zelf	98,5%	2,0%
Tuincentra	98,6%	7,6%
Sport	85,5%	2,5%
Elektro	78,5%	2,5%
Hobby, spel & media	67,3%	2,5%
Deelregio Zuid:		
Wonen	87,4%	3,9%
Doe-het-zelf	97,1%	4,3%
Tuincentra	95,4%	4,8%
Sport	82,2%	3,7%
Elektro	65,8%	4,3%
Hobby, spel & media	60,4%	3,3%

Bron: regionaal koopstromenonderzoek Arnhem-Nijmegen, I&O en Ecorys 2016

Bij de berekening van het in de toekomst haalbaar aantal m2 wvo per PDV/GDV-branche per deelregio is er van uitgegaan dat de niveaus van regionale koopkrachtbinding die zijn vastgesteld bij het regionaal koopstromenonderzoek niet zullen toenemen indien het PDV/GDV-aanbod in de regio Arnhem-Nijmegen versterkt. De doelstelling van de vraag/aanbod confrontatie is immers niet het maximaliseren, maar het optimaliseren van het PDV/GDV-aanbod.

Omzettoevloeiing van buiten de regio

De derde kolom van tabel 2.2 geeft weer welk deel van de omzet van elke PDV/GDV-branche per deelregio van buiten de regio Arnhem-Nijmegen toevloeit. De percentages omzettoevloeiing zijn gebaseerd op de mate van omzettoevloeiing vanuit de omliggende schil van de regio Arnhem-Nijmegen en vanuit de Duitse grensstreek zoals deze zijn gemeten bij het regionale koopstromen-onderzoek Arnhem-Nijmegen 2016.

Daarnaast heeft Ecorys gecorrigeerd voor een bepaalde opslag van de omzettoevloeiing uit overig Nederland. Deze opslag is, indien van toepassing, vastgesteld op grond van marktgegevens die bij Ecorys bekend zijn per PDV/GDV-locatie. De opslag werd doorgerekend op het niveau van de deelregio's. Individuele PDV/GDV-locaties, zoals bijvoorbeeld Centerpoort/Nieuwgraaf (IKEA), realiseren een hogere omzettoevloeiing dan het percentage dat in tabel 2.1 staat aangegeven. De percentages in deze tabel gelden per branche op het schaalniveau van de deelregio.

Bij de berekening van het in de toekomst haalbaar aantal m2 wvo per PDV/GDV-branche per deelregio is er van uitgegaan dat de niveaus van regionale omzettoevloeiing niet zullen toenemen indien het PDV/GDV-aanbod in de regio Arnhem-Nijmegen versterkt. Zo wordt voorkomen dat

wellicht te veel wordt gevraagd van de mogelijkheden om omzet van verder weg aan te trekken. Ook daar, in de omzetherkomstgebieden en hun omgeving, versterkt het PDV/GDV-aanbod.

2.7 Haalbaar aantal m2 wvo per PDV/GDV-branche

In tabel 2.3 wordt het haalbare aantal m2 wvo in de regio Arnhem-Nijmegen per PDV- en GDV-branche gerapporteerd. Dit zijn de uitkomsten van de berekeningen op grond van de aannames en kengetallen zoals deze in paragraaf 2.5 zijn toegelicht en de niveaus van regionale koopkracht-binding en omzettoevloeiing zoals deze in paragraaf 2.6 zijn toegelicht.

Tabel 2.3 Haalbaar aantal m2 wvo per PDV/GDV-branche bij inwoneraantal 2025 en, ter vergelijking, haalbaar aantal m2 wvo PDV/GDV-branche berekend in de eerste versie van dit rapport

	Deelregio Noord	Deelregio Midden	Deelregio Zuid	Totaal regio 2025	Totaal regio 2020
Wonen	114.441	31.007	103.692	249.140	284.118
Doe-het-zelf	52.419	13.678	45.978	112.074	115.918
Tuincentra	42.276	11.848	37.053	91.177	87.893
Sport	16.820	4.651	15.078	36.549	60.295
Elektro	16.129	4.310	12.286	32.725	28.776
Hobby, spel & media	20.552	5.659	17.084	43.295	68.672
Totaal	**262.637**	**71.153**	**231.171**	**564.961**	**645.672**

Bron: bewerking Ecorys

Tabel 2.3 geeft aan dat er in de regio Arnhem-Nijmegen in 2025 voldoende omzetmogelijkheden bestaan voor bijna 565.000 m2 wvo in de PDV-en GDV-branches. Bijna 45% van het haalbare aantal m2 zit in de in de PDV-branche voor wonen (meubels, woninginrichting e.d.) en daarmee is deze branche met afstand de belangrijkste speler in dit veld.

In de laatste kolom van tabel 2.3 zijn, ter vergelijking, de uitkomsten van de berekening van het haalbaar aantal m2 in de eerste versie van dit rapport vermeld. Het haalbaar aantal m2 wvo is met een achtste deel afgenomen. Daarvoor zijn twee redenen. Op de eerste plaats is de gemiddelde omzet per m2 wvo van de diverse PDV/GDV-branches van 2015 tot en met 2017 als totaliteit flink hoger geworden, namelijk met +50% in de detailhandel voor hobby, spel & media; met +15 tot +20% in de detailhandel voor wonen en doe-het-zelf; met +10% in de detailhandel voor sport en met +5% in de detailhandel voor elektro. De gemiddelde omzet per m2 in de tuincentra is vrijwel gelijk gebleven.

Op de tweede plaats is de gemiddelde omzet per inwoner in de detailhandel voor sport (in tegenstelling tot de eerste versie van het rapport) niet meer verhoogd met een zeker percentage voor mode-assortimenten, omdat de nationale gemiddelde omzet per inwoner voor de detailhandel in sport tussen 2015 en 2017 voor dit effect is gecorrigeerd (+17,5%).

Het haalbaar aantal m2 wvo is niet gelijk aan de marktruimte voor nieuw toe te voegen winkelruimte op de PDV/GDV-locaties. Om te bepalen hoeveel m2 de komende jaren kunnen worden toegevoegd aan het op dit moment aanwezige aantal m2 winkelruimte in de PDV/GDV-branches moet het haalbare aantal m2 worden verminderd met het aanwezig aantal m2. Bovendien moet worden gecorrigeerd voor de eventuele benutting van leegstaande winkelpanden. De leegstaande winkelpanden kunnen immers ook deels in de gestelde behoefte voorzien. De twee volgende hoofdstukken handelen hierover.

3 Aanwezig aanbod en plancapaciteit

In dit hoofdstuk worden het aanwezige winkelaanbod in de PDV/GDV-branches en de plancapaciteit voor nieuw te realiseren PDV/GDV-aanbod in beeld gebracht.

3.1 Aanwezige PDV/GDV in regio Arnhem-Nijmegen

De werkwijze die in paragraaf 2.1 is toegelicht resulteert in een totaal van 48 PDV/GDV-locaties met meer dan 1.500 m2 wvo in de regio of die in het RPD 2013 zijn opgenomen. Om op basis van het in het vorige hoofdstuk berekende totaal haalbaar aantal m2 PDV/GDV-aanbod per branche gerichte uitspraken te kunnen doen over de mogelijke marktruimte van de PDV-/GDV-locaties moet bekend zijn hoeveel m2 wvo op dit moment per deelregio aanwezig is. De in de tweede kolom van tabel 3.2 aangegeven m2 wvo hebben betrekking op alle aanwezige wvo, dus ook voor winkels die kleiner zijn dan 1.500 m2 wvo.

Voor de tabellen 3.1 en 3.2 is gebruik gemaakt van de databestanden van Locatus. Het aantal m2 wvo in de betreffende branches is in de afgelopen 3 jaren met iets meer dan 6% afgenomen. Het eerste bouwstenenrapport PDV/GDV werd gebaseerd op een inventarisatie van Locatus van april 2016. Toen werd er nog ruim 590.000 m2 wvo geteld in deze regio in deze branches. Momenteel (mei 2019) is dat nog 550.000 tot 555.000 m2 wvo.

Tabel 3.1 Ontwikkeling van m2 wvo per PDV/GDV-branche van april 2016 tot mei 2019

	M2 wvo april 2016	M2 wvo mei 2019	% afname m2 wvo	Afname in m2 wvo	Aandeel afname
Wonen	261.163	254.776	-2,4%	-6.387	17%
Doe-het-zelf	105.328	101.433	-3,7%	-3.895	10%
Tuincentra	75.813	73.569	2,7%	-2.030	5%
Sport	59.562	37.569	-36,9%	-21.993	59%
Elektro	29.870	29.489	-1,3%	381	--
Hobby, spel & media	59.562	56.748	-4,7%	-2.814	8%
Totaal regio	**591.298**	**553.789**	**-6,3%**	**-37.500**	**100%**

Bron: Locatus 2019, bewerking Ecorys

De afname tekende zich af in bijna alle branches en in alle drie deelregio's, hoewel de mate van afname per branche en per deelregio varieerde. Op het schaalniveau van de hele regio was de mate van afname verreweg het grootste in de branche voor sport, vooral in verband met de sluiting van de beide sportwarenhuizen van TopShelf in de V&D-panden in de binnensteden van Arnhem en Nijmegen. Zonder deze sluitingen komt de mate van afname neer op circa 4% voor de zes branches in de gehele regio als totaliteit.

De mate van afname van het bestaande aanbod aan m2 PDV/GDV (6%) is achtergebleven bij de mate van afname van het haalbaar aantal m2 PDV/GDV (13%). Per saldo is daarmee de marktruimte voor toe te voegen aantal m2 verkleind. Hierop wordt in paragraaf 5.1 teruggekomen.

Voor de afbakening van de 48 PDV/GDV-locaties gebieden die in de derde kolom van tabel 3.2 zijn bedoeld, werd aangesloten op het bestemmingsplangebied van de diverse bedrijventerreinen.

Voor de metrages per PDV/GDV-locatie wordt verwezen naar bijlage II.

Tabel 3.2 Aanbod m2 wvo PDV/GDV-branches per deelregio en op PDV/GDV-locaties mei 2019

	Aanwezig m2 wvo in PDV/GDV-branches	Aanwezig m2 wvo in op PDV/GDV-locaties met > 1.500 m2 wvo	M2 wvo in PDV/GDV-concentratiegebieden
Wonen	122.955	102.154	86.830
Doe-het-zelf	52.032	42.491	19.959
Tuincentra	29.737	29.166	15.665
Sport	17.889	11.486	8.050
Elektro	18.599	7.709	7.347
Hobby, spel & media	26.177	3.772	1.950
Overig detailhandel		*11.349*	*3.231*
Deelregio Noord	**267.389**	**208.127**	**143.032**
Wonen	37.665	32.487	21.756
Doe-het-zelf	11.174	8.853	6.730
Tuincentra	13.105	12.805	9.353
Sport	2.971	1.625	0
Elektro	1.448	155	0
Hobby, spel & media	8.609	2220	0
Overig detailhandel		*7.406*	*3.334*
Deelregio Midden	**74.972**	**64.260**	**41.173**
Wonen	94.156	75.205	41.787
Doe-het-zelf	38.227	32.218	4.525
Tuincentra	30.941	29.045	6.100
Sport	16.709	6.002	4.870
Elektro	9.442	644	154
Hobby, spel & media	21.962	1.672	120
Overig detailhandel		*8.527*	*3.011*
Deelregio Zuid	**211.437**	**153.313**	**60.567**
Wonen	254.776	209.846	150.373
Doe-het-zelf	101.433	83.562	31.214
Tuincentra	73.783	71.016	31.118
Sport	37.569	19.113	12.920
Elektro	29.489	8.508	7.501
Hobby, spel & media	56.748	7.664	2.070
Overig detailhandel		*25.991*	*9.576*
Totaal	**553.798**	**425.700**	**244.772**

Bron: Locatus, 2019; bewerking Ecorys

PDV/GDV op de bedrijventerreinen (> 1.500 m2)

Uit tabel 3.2 blijkt dat drie kwart van alle PDV/GDV-aanbod is gesitueerd op één van de 48 PDV/GDV-locaties en dat 55-60% daarvan (bijna 45% van het totaal) is gesitueerd in de in het RPD 2013 benoemde PDV/GDV-concentratiegebieden.

In tabel 3.2 is tevens, per deelregio en voor de gehele regio, aangegeven welk deel van het metrage aan detailhandel wordt gebruikt voor ‘overige detailhandel’, dat wil zeggen: detailhandel die niet onder de PDV/GDV-branches valt en waarvoor in dit rapport de marktruimte wordt

berekend. Het gaat vooral om kringloopwinkels[5], om vestigingen van Welkoop en sporadisch om supermarkten.

PDV/GDV-aanbod buiten de concentratiegebieden

In tabel 3.3 is aangegeven welk percentage van het aanwezige m2 wvo per PDV/GDV-branche niet is gesitueerd op de locaties die in het RPD 2013 als PDV/GDV concentratiegebied zijn benoemd. Het gaat dan om aanbod in de winkelcentra die tot de reguliere detailhandel worden gerekend; om winkelaanbod op de overige bedrijventerreinen of om winkelaanbod dat verspreid is gesitueerd.

Tabel 3.3 Percentage m2 wvo per PDV/GDV-branche buiten de PDV/GDV-concentratiegebieden

	Deelregio Noord	Deelregio Midden	Deelregio Zuid	Totaal Regio
Wonen	29,4%	42,2%	55,6%	41,0%
Doe-het-zelf	61,6%	39,8%	88,2%	69,2%
Tuincentra	47,3%	28,6%	80,3%	57,8%
Sport	55,0%	100%	70,9%	65,6%
Elektro	60,5%	100%	98,4%	74,6%
Hobby, spel & media	92,6%	100%	99,5%	96,4%
Totaal	**47,7%**	**49,5%**	**72,8%**	**57,5%**

Bron: Locatus 2019, bewerking Ecorys

Een dominant deel van het aanwezig winkelaanbod in de branches hobby, spel & media (96%) en elektro (75%) bevindt zich op deze overige winkellocaties en daarmee in beperkte mate in de in het RPD 2013 benoemde PDV/GDV-concentratiegebieden. In de deelregio Midden is een relatief klein deel van de doe-het-zelf detailhandel en de tuincentra op de PDV/GDV-concentratiegebieden gelegen, terwijl op deze locaties geen aanbod in de GDV-branches sport, elektro en hobby, spel & media is gesitueerd.

Het RPD 2013 gaat er van uit (p. 30, 44) dat de marktruimte voor PDV/GDV in de regio vooral wordt aangewend voor de in het RPD aangewezen concentratiegebieden voor PDV/GDV. Ontwikkelingen buiten de reguliere detailhandelsconcentraties en buiten deze concentratie-gebieden worden in principe niet toegelaten, tenzij deze een aantoonbare meerwaarde leveren aan de detailhandelsstructuur.

In dit verband zijn de percentages van tabel 3.2 relevant: welk deel van het aanwezig aanbod in de PDV/GDV-branches is op dit moment buiten de concentratiegebieden gesitueerd? Bij de toedeling van de marktruimte van nieuw PDV/GDV-aanbod tot het jaar 2025 aan de PDV/GDV-concentratie-gebieden in paragraaf 4.1 zal een deel van de regionale marktruimte worden gereserveerd voor de overige winkellocaties.

3.2 Plancapaciteit

In deze paragraaf worden de resultaten van de inventarisatie van de harde en zachte plancapaciteit voor PDV/GDV gerapporteerd. Voor de definities van soorten plancapaciteit: zie bijlage I.

[5] De Raad van State heeft uitgesproken, dat kringloopwinkels onder volumineuze detailhandel vallen.

3.2.1 *Werkwijze inventarisatie plancapaciteit*

De inventarisatie verliep in enkele fases. In de eerste fase hebben de gemeenten een formulier ingevuld, waarin zij hun plancapaciteit voor PDV/GDV in het algemeen hebben gespecificeerd. Op grond van deze informatie is vastgesteld om hoeveel harde en zachte plancapaciteit het gaat. In de tweede fase werden de gemeenten in de gelegenheid gesteld om deze gegevens te verbeteren en aan te vullen. Voor enkele gemeenten was navraag nodig, bijvoorbeeld over privaatrechterlijke afspraken of over later verstrekte omgevingsvergunningen. Voor enkele bedrijventerreinen heeft Ecorys de onbenutte plancapaciteit bepaald aan de hand van het bestemmingsplan.

3.2.2 *Harde plancapaciteit*

Aan de hand van de inventarisatie zijn de metrages in de tweede en vijfde kolom van tabel 3.4 vastgesteld. De metrages van de vierde kolom zijn berekend aan de hand van de analyse van de m2 wvo per winkel volgens Locatus (derde kolom) en de verhoudingen voor m2 wvo en m2 bvo van tabel 2.1. Indien er in de tweede kolom een metrage staat, is dit metrage verminderd met de aanwezige m2 bvo, zoals aangegeven in de vierde kolom.

Tabel 3.4 Harde plancapaciteit PDV/GDV-aanbod (exclusief benutting leegstand)

	Maximaal m2 bvo PDV/GDV	Aanwezig m2 wvo PDV/GDV	Aanwezig m2 bvo PDV/GDV	Potentieel toe te voegen m2 bvo PDV/GDV	Potentieel toe te voegen op PDV/GDV-concentratie-gebieden
Arnhem IJsseloord II		3.930	4.915	26.000[6]	
Duiven Centerpoort/ Nieuwgraaf		51.592	63.785	52.500[7]	52.500
Rheden Dieren-Oost	11.220[8]	3.558	4.450	6.770	
Zevenaar Hengelder	23.000[9]	13.228	16.450	6.550	6.550
Deelregio Noord		**72.308**	**89.600**	**91.820**	**59.050**
Overbetuwe Elst Nieuwe Aamseweg 85		19.766	31.950	6.100[10]	6.100
Deelregio Midden		**19.766**	**31.950**	**6.100**	**6.100**
Beuningen Bull	25.214[11]	5.184	10.460	14.750	
Druten Westerhout		5.674	6.875	n.t.b.[12]	
Druten Westerhout Zuid	33.000	2.497	3.120	n.t.b.	
Druten Klepperheide	48.000	1.230	1.500	n.t.b.	
Nijmegen Mercuriuspark	31.500	8.482	10.600	20.900 (10.000[13])	
Wijchen-Oost Nieuweweg 144-146 Mawi				2.500[14]	
Deelregio Zuid		**23.067**	**32.555**	**27.250**	**-**
Totaal regio		**115.141**	**154.105**	**125.170**	**65.150**

Bron: opgave gemeenten, bewerking Ecorys

6 Totaal van de omgevingsvergunningen voor twee nieuwe bouwmarkten. Overige nieuwe detailhandel is privaatrechterlijk onmogelijk gemaakt in een samenwerkingsovereenkomst met de eigenaren van het bedrijventerrein.

7 De gemeente Duiven heeft van de 52.500 m2 bvo plancapaciteit circa 19.000 m2 bvo (16.400 m2 wvo) uitgegeven voor woonwarenhuis Loods 5 en circa 4.750 m2 bvo (3.668 m2 wvo) voor de verplaatsing van Light Depot (= Besselink Licht) en 2 nieuwe PDV's. De nieuwe gebouwen zullen naar verwachting binnen 2 jaar worden gerealiseerd.

8 Opgave gemeente Rheden.

9 Opgave gemeente Zevenaar.

10 Het bestemmingsplan NL.IMRO.1734.0211, dat de bestemming tuincentrum onmogelijk gaat maken, is in procedure.

11 Afgeleid uit de omgevingsvergunning voor de vergroting van het tuincentrum.

12 Stec (2019) heeft voor de 3 terreinen in Druten een onbenutte plancapaciteit van 347.000 m2 vastgesteld.

13 De gemeente Nijmegen verwacht dat circa 10.000 m2 bvo hier kan worden geaccommodeerd.

14 Opgave gemeente Wichen (op de locatie was vroeger kampeerwinkel FunLine gevestigd).

In de eerste versie van dit rapport werd 10.650 m2 bvo aan harde planvoorraad vermeld voor de uitbreiding van het Intratuin tuincentrum op bedrijventerrein Graafstaete. Deze uitbreiding is gerealiseerd. Het nieuwe wvo is opgemeten door Locatus op 31-8-2018 en verwerkt in tabel 3.1.

In de eerste versie werd ook 2.000 m2 harde plancapaciteit genoemd op bedrijventerrein Lingewaard-Bemmel Houtakker II. Nadere analyse heeft geleerd dat deze harde plancapaciteit niet uit de planvoorschriften en de verbeelding van het bestemmingsplan is af te leiden.

Een verder verschil met de tabel van de eerste versie van dit rapport is, dat de harde plancapaciteit van de locatie tuincentrum Bull in Beuningen door een omgevingsvergunning is verdubbeld van circa 9.100 m2 bvo naar circa 19.000 m2 bvo aan toe te voegen PDV.

Factory outlet center Zevenaar

In het kader van het RPD 2013 besloot de Stadsregioraad dat de ontwikkeling van een nieuwe winkellocatie op de Spoorallee in Zevenaar op zijn vroegst over 3 jaar zou plaatsvinden (in 2016), deelregionaal verzorgend zal zijn en complementair moet worden aan de omliggende centra zoals het centrum van Zevenaar. Na de vaststelling van het RPD 2013 nam de gemeente Zevenaar het initiatief om op deze locatie tot een ‘factory outlet center’ te komen.

De Raad van State heeft op 18 mei 2016 de beroepen tegen een nieuw te realiseren FOC in het bestemming “Groot Holthuizen en Hengelder II” van ten hoogste 15.000 m2 bvo, met een supermarkt van maximaal 1.200 m2 bvo, niet-ontvankelijk en/of ongegrond verklaard. Omdat dit project de regionale marktruimte van de PDV/GDV-branches niet aanspreekt, maar wel de regionale marktruimte van overige detailhandelsbranches dient deze harde plancapaciteit vanuit een ander bestuurlijk perspectief beoordeeld te worden.

3.2.3 Plancapaciteit via ontheffing etc.

In de eerste versie van dit rapport werden de mogelijkheden in de bestaande bestemmingsplannen om na ontheffing en/of na de aanwending van een wijzigingsbevoegdheid nieuwe PDV op een bedrijventerrein toe te staan ook geïnventariseerd. De Afdelingskamer van de Raad van State heeft echter op 14 februari 2018 uitgesproken, dat niet benutte wijzigingsbevoegdheid niet (langer) valt onder harde plancapaciteit (ECLI:RVS:2018:522). Deze component is in dit rapport weggelaten.

3.2.4 Zachte plancapaciteit

De overige plannen hebben nog geen juridische basis. De Raad van State heeft aangegeven, dat beoordeeld moet worden in hoeverre uit de zachte plancapaciteit binnen afzienbare tijd harde plancapaciteit zal gaan voortkomen. Als dit het geval is, dient de zachte plancapaciteit als harde plancapaciteit te worden behandeld.

Tabel 3.5 Zachte plancapaciteit PDV/GDV bedrijventerreinen 2019-2025 (exclusief leegstand)

	Maximaal m2 bvo PDV/GDV	Aanwezig m2 wvo PDV/GDV*)	Aanwezig m2 bvo PDV/GDV	Potentieel toe te voegen m2 bvo PDV/GDV	Potentieel toe te voegen op PDV/GDV-concentratie-gebieden
Arnhem, Westervoortse-dijk/Rijndijk		1.210	1.425	0	
Rheden, Velp de Beemd		240	300	n.t.b.	
Deelregio Noord		**1.450**	**1.725**	**0**	**0**
(Geen)					
Deelregio Midden		**0**	**0**	**0**	**0**
Nijmegen Ressen	(5,2 ha)	--	--	20.000	20.000
Deelregio Zuid				**20.000**	**20.000**
Totaal regio				**20.000**	**20.000**

Bron: opgave gemeenten, bewerking Ecorys

De inventarisatie heeft de volgende zachte plannen opgeleverd:

- Arnhem, bedrijventerrein Westervoortsedijk (Rijnpark): de gemeente onderzoekt de haalbaarheid van verplaatsing en clustering van de bestaande detailhandel op dit bedrijven-terrein, zodat andere delen van het terrein een andere bedrijfsbestemming kunnen krijgen. Het gaat dus niet om uitbreiding maar om eventuele herstructurering van bestaande detailhandel.
- Rheden, bedrijventerrein de Beemd: op dit bedrijventerrein is detailhandel in ABC mogelijk. De gemeente wil in overleg met de regio na te gaan of verbreding tot andere PDV-categorieën via ontheffing wenselijk is vanuit de optiek van de regionale detailhandelsstructuur.
- Nijmegen-Ressen: dit plan is opgenomen in het RPD 2013; in de eerste fase wordt volgens het besluit van de stadsregio alleen de vestiging van een megabouwmarkt toegestaan; Hornbach wil hier 10.500 m2 bouwmarkt, 5.500 m2 tuincentrum en een drive-in van 5.000 m2 realiseren.

De Nijmeegse locatie Ressen is in het RPD 2013 door de voormalige stadsregio aangewezen als concentratiegebied voor PDV/GDV. De gemeenteraad heeft op 20-12-2017 besloten dat een coördinatieprocedure wordt gevolgd voor het bestemmingsplan en de omgevingsvergunning.

In de andere gevallen gaat het om uitgegeven bedrijventerrein waar op grond van de geldende bestemming mogelijk een vorm van PDV zou kunnen worden gerealiseerd.

In de eerste versie van dit rapport werden de volgende twee andere zachte plannen opgenomen, namelijk Elst Centraal (Overbetuwe) en Wolfkuilseweg (Nijmegen). Onder meer vanwege de beperkte marktruimte voor PDV en GDV op regionaal niveau zijn deze zachte plannen inmiddels zo aangepast, dat de PDV- en GDV-bestemmingen niet mogelijk zijn of worden gemaakt.

Op dit moment (medio mei 2019) wordt daarom niet verwacht dat binnen afzienbare termijn zachte plannen zullen worden omgezet in harde plancapaciteit. Daarom wordt, verder op in dit rapport, de zachte plancapaciteit niet geteld bij de berekening van de bruto-marktruimte voor PDV en GDV.

3.3 Totale plancapaciteit

De harde plancapaciteit en zachte plancapaciteit samen vormen de totale plancapaciteit.

Tabel 3.6 Plancapaciteit PDV/GDV op bedrijventerreinen in regio Arnhem-Nijmegen, in m2 bvo

	Harde plancapaciteit	Zachte plancapaciteit	Totaal plancapaciteit
Deelregio Noord	91.820	0	91.820
Deelregio Midden	6.100	20.000	6.100
Deelregio Zuid	27.250	20.000	47.250
Totaal regio	**125.170**	**20.000**	**145.170**

Bron: bewerking Ecorys

De harde en zachte plancapaciteit op de bedrijventerreinen in de regio zouden het mogelijk maken om circa 145.000 m2 bvo aan nieuw PDV/GDV-aanbod te realiseren tot het jaar 2025. De zachte plancapaciteit zal niet binnen afzienbare tijd worden omgezet in harde plancapaciteit.

Tabel 3.7 Plancapaciteit PDV/GDV op de PDV/GDV-concentratiegebieden RPD 2013, in m2 bvo

	Harde plancapaciteit	Zachte plancapaciteit	Totaal plancapaciteit
Deelregio Noord	59.050	--	59.050
Deelregio Midden	6.100	--	6.100
Deelregio Zuid	--	20.000	20.000
Totaal regio	**65.150**	**20.000**	**85.150**

Bron: bewerking Ecorys

Meer dan de helft (59%) van de totale plancapaciteit is gelegen op de PDV/GDV-locaties die in het RPD 2013 als concentratiegebied zijn aangewezen. Aangetekend moet worden dat de 6.100 m2 betrekking heeft op een lopende herbestemming, die detailhandel onmogelijk gaat maken.

Tabel 3.8 Plancapaciteit PDV/GDV overige bedrijventerreinen > 1.500 m2 PDV/GDV, in m2 bvo

	Harde plancapaciteit	Zachte plancapaciteit	Totaal plancapaciteit
Deelregio Noord	32.770	0	32.770
Deelregio Midden	--	0	--
Deelregio Zuid	27.250	0	27.250
Totaal regio	**60.020**	**0**	**60.020**

Bron: bewerking Ecorys

Minder dan de helft van de totale plancapaciteit (41%) is gelegen op bedrijventerreinen die niet in het RPD 2013 als concentratiegebied zijn aangewezen. De harde plancapaciteit van tabel 3.8 maakt het mogelijk om daar nog eens circa 60.000 m2 bvo aan nieuw PDV/GDV-aanbod te realiseren, ongeacht of daar voldoende marktruimte voor bestaat

In het volgende hoofdstuk wordt de netto-marktruimte bepaald. De netto-marktruimte is de uitbreidingscapaciteit op grond van de omzetmogelijkheden tot 2025 (= bruto-marktruimte) minus de benutbare leegstaande winkelpanden. In hoofdstuk 5 worden de netto-marktruimte (de vraag) en de harde plancapaciteit (het aanbod) met elkaar geconfronteerd.

4 Marktruimte PDV/GDV-locaties

Dit hoofdstuk komt tot een berekening van de marktruimte voor PDV/GDV in 2025: hoeveel kan worden toegevoegd, met name aan de locaties die in het RPD 2013 als concentratiegebied voor PDV en GDV zijn aangewezen? De bruto-marktruimte wordt verminderd met de benutbare leegstaande winkelpanden. De netto-marktruimte wordt verdeeld over de diverse PDV/GDV-concentratiegebieden die zijn aangewezen in het RPD 2013 en over de overige winkellocaties.

4.1 Bepaling bruto-marktruimte PDV/GDV

Het in hoofdstuk 2 berekende haalbare aantal m2 wvo aan PDV/GDV (tabel 2.3) moet worden verminderd met het aanwezig aantal m2 wvo (tabel 3.2, tweede kolom), met als resultaat de bruto-marktruimte voor de detailhandel in de PDV- en GDV-branches tot het jaar 2025.

In het RPD 2013 (p. 30, 44) is aangegeven dat nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de PDV en GDV zoveel mogelijk plaats moeten gaan vinden binnen de in het RPD 2013 aangewezen concentratiegebieden: ontwikkelingen daarbuiten worden in principe niet toegestaan, tenzij deze een aantoonbare meerwaarde leveren aan de detailhandelsstructuur.

Voor de regionaal en bovenregionaal functionerende PDV/GDV is afgesproken dat het dan gaat om de volgende concentratiegebieden: Meubelplein en Olympus Park in Arnhem-Zuid, De Heuve in Beuningen, Centerpoort/ Nieuwgraaf en Graafstaete in Duiven, het Pannenhuis in Lingewaard, Woonboulevard Novium in Nijmegen-Dukenburg, Elst de Aamsepoort in Overbetuwe, Woondrome in Wijchen en de locaties Tatelaar en Hengelder in Zevenaar. Ook de twee toekomstige locaties Ressen in Nijmegen-Noord en Spoorallee Zevenaar werden als zodanig aangewezen, zij het onder voorwaarden.

Tabel 4.1 Verdeling aanwezige m2 wvo over types winkellocaties 2019

	PDV/GDV-concentratie-gebieden	Overige bedrijven-terreinen met > 1.500 m2	Reguliere winkelcentra + verspreid	Totaal types winkellocaties
Wonen	59,0%	23,3%	17,6%	100%
Doe-het-zelf	30,8%	51,6%	17,6%	100%
Tuincentra	42,2%	54,1%	3,8%	100%
Sport	34,4%	16,5%	49,1%	100%
Elektro	25,4%	3,4%	71,1%	100%
Hobby, spel & media	3,6%	9,9%	86,5%	100%
Totaal regio	**42,5%**	**29,7%**	**27,8%**	**100%**

Bron: bewerking Ecorys

Het is niet reëel om te verwachten dat de volledige bruto-marktruimte voor deze branches in de komende jaren alleen in de concentratiegebieden zal worden gefaciliteerd. In het RPD is namelijk aangegeven dat op overige bedrijventerreinen die door gemeenten zijn aangewezen als locatie voor PDV en binnen de winkelgebieden die tot de reguliere detailhandel worden gerekend zich PDV/GDV mag vestigen, mits dit qua omvang en verkeersaantrekkende werking past bij de verzorgingsfunctie van de kern en de locatie (p. 54).

Daarom is het van belang dat een deel van de marktruimte voor tot 2025 nieuw te realiseren PDV/GDV-aanbod wordt gereserveerd voor eventuele versterking van het aanbod in de PDV/GDV-branches op de overige types winkellocatie, te weten de reguliere detailhandel, overige bedrijventerreinen en mogelijk op verspreid gelegen locaties.

In de tweede kolom van tabel 4.1 is vastgesteld welk deel van de aanwezige m2 wvo op dit moment is gesitueerd in de PDV/GDV-concentratiegebieden. Dit aandeel varieert sterk per branche en per deelregio. Gemiddeld is op dit moment 40-45% van het aanbod gesitueerd in de PDV/GDV-concentratiegebieden. Verwacht mag worden dat dit in de komende jaren zal gaan stijgen, gezien de beleidsmatige wens tot versterking van deze concentratiegebieden.

Toedeling van marktruimte aan PDV/GDV-concentratiegebieden

Helaas is in het RPD 2013 en in de daarbij horende beleidsdocumenten niet nader aangegeven welk deel van de marktruimte voor de PDV- en GDV-branches beleidsmatig wordt nagestreefd in de concentratiegebieden.[15]

In de derde kolom van tabel 4.2 is aangenomen dat, bij adequate uitvoering van het afgesproken beleid, de helft van de marktruimte voor nieuw PDV/GDV-aanbod in de komende jaren zal worden gefaciliteerd in de concentratiegebieden die zijn benoemd in het RPD 2013 en dat de tweede helft van deze marktruimte in deze periode zal worden gefaciliteerd op de overige winkellocaties, te weten de overige bedrijventerreinen met meer dan 1.500 m2 wvo; de reguliere detailhandel en (mogelijk) als verspreid winkelaanbod. Deze taakstellende beleidsambitie ziet Ecorys als haalbaar. Een hogere of lagere beleidsambitie is natuurlijk mogelijk.

Van m2 wvo naar m2 bvo

Met behulp van de wvo/bvo verhouding per branche, zoals aangegeven in tabel 2.1 en in de vierde kolom van tabel 4.2, is in de vijfde kolom van tabel 4.2 berekend hoe groot de taakstellende marktruimte voor elke PDV/GDV-branche per deelregio is, in m2 bruto-vloeroppervlakte.

Component overige detailhandel

Een klein deel van de detailhandel in de PDV/GDV-concentratiegebieden behoort tot overige branches van de detailhandel. Per deelregio is vastgesteld welk deel van de aanwezige detailhandel in de concentratiegebieden tot de overige detailhandelsbranches moet worden gerekend, bijvoorbeeld: kringloopwinkels. In de vijfde kolom van tabel 4.2 is de taakstellende marktruimte voor de PDV/GDV-concentratiegebieden verhoogd voor deze component, mits er sprake is van een positieve marktruimte.

Als ingezoomd wordt op de marktruimte op het niveau van de gehele regio (tabel 4.2, onderaan, tweede kolom) blijkt dat de marktruimte voor detailhandel in wonen en hobby; sport en hobby, spel & media tot 2025 op een negatief getal uitkomt. De bruto-marktruimte voor detailhandel in doe-het-zelf, tuincentra en elektro tot 2025 komt op een positief getal uit. Gezien de relatief kleine getallen, kan gesteld worden dat vraag en aanbod aan detailhandels-ruimte in deze zes branches vrijwel in evenwicht zijn. Het beeld per deelregio (Noord, Midden en Zuid) verschilt overigens, afhankelijk van de verhouding tussen marktruimte en aanwezig aanbod per branche in elk deelregio

In totaal kan per saldo in de regio Arnhem-Nijmegen tot het jaar 2025 circa 15.000 m2 bvo worden toegevoegd aan de aanwezige detailhandel in de concentratiegebieden voor PDV/GDV en ongeveer even veel op de overige types winkellocaties. Deze bruto-marktruimte moet worden gecorrigeerd voor de mogelijke herinvulling van leegstaande winkelpanden.

[15] Zie in het bijzonder “Vraag- en aanbodanalyse Stadsregio Arnhem-Nijmegen” mei 2012, p. 13.

Tabel 4.2 Bruto-marktruimte in m2 wvo per PDV/GDV-branche bij inwoneraantal 2025

	Bruto-marktruimte in m2 wvo	Aandeel PDV/GDV-concentratie-gebieden	M2 wvo/bvo	Bruto-marktruimte m2 bvo concentratie-gebieden
Wonen	-8.514	-4.257	80%	-5.321
Doe-het-zelf	387	194	80%	242
Tuincentra	12.539	6.270	49%	12.795
Sport	-1.069	-535	85%	-629
Elektro	-2.470	-1.235	85%	-1.453
Hobby, spel & media	-5.625	-2.813	85%	-3.309
Subtotaal PDV/GDV	**-4.752**	**-2.376**		**2.325**
Overige branches		2,3%		54
Totaal deelregio Noord				**2.379**
Wonen	-6.658	-3.329	80%	-4.161
Doe-het-zelf	2.504	1.252	80%	1.565
Tuincentra	-1.257	-629	49%	-1.283
Sport	1.680	840	85%	988
Elektro	2.862	1.431	85%	1.684
Hobby, spel & media	-2.950	-1.475	85%	-1.735
Subtotaal PDV/GDV	**-3.819**	**-1.910**		**-2.942**
Overige branches		8,1%		
Totaal deelregio Midden				**-2.942**
Wonen	9.536	4.768	80%	5.960
Doe-het-zelf	7.751	3.876	80%	4.844
Tuincentra	6.112	3.056	49%	6.237
Sport	-1.631	-816	85%	-959
Elektro	2.844	1.422	85%	1.673
Hobby, spel & media	-4.878	-2.439	85%	-2.869
Subtotaal PDV/GDV	**19.734**	**9.867**		**14.885**
Overige branches		5,0%		779
Totaal deelregio Zuid				**15.664**
Wonen	-5.636	-2.818	80%	-3.523
Doe-het-zelf	10.642	5.321	80%	6.651
Tuincentra	17.394	8.697	49%	17.749
Sport	-1.020	-510	85%	-600
Elektro	3.236	1.618	85%	1.904
Hobby, spel & media	-13.453	-6.727	85%	-7.914
Subtotaal PDV/GDV	**11.163**	**5.582**		**14.268**
Overige branches				832
Totaal regio				**15.100**

Bron: bewerking Ecorys

4.2 Netto-marktruimte PDV/GDV

Een winkelpand wordt in ons land door Locatus als leegstaande winkel geregistreerd indien redelijkerwijs verwacht mag worden dat in een leegstaand pand een verkooppunt van de detailhandel kan komen. Indien het pand buiten een regulier winkelgebied ligt dient het pand als winkel in gebruik te zijn geweest en als winkel te koop of te huur te staan.

Tabel 4.3.1 Relatief belang winkelleegstand op PDV/GDV-concentratiegebieden

	Leegstand concentratie-gebieden 2019 (en 2016)	Potentiële nieuwe m2 bvo	Potentiële nieuwe m2 wvo	Leegstand / totaal wvo
Deelregio Noord	5.004 (13.827)	2.502	2.127	1,5%
Deelregio Midden	780 (853)	390	332	0,8%
Deelregio Zuid	6.662 (3.292)	3.331	2.831	4,5%
Totaal regio	**12.446 (17.972)**	**6.223**	**5.290**	**2,1%**

Bron: Locatus; bewerking Ecorys

Op basis van deze twee criteria is in de tabellen 4.3.1 en 4.3.2 vastgesteld hoeveel m2 wvo aan leegstaande winkelpanden aanwezig zijn in respectievelijk de PDV/GDV-concentratiegebieden die als zodanig in het RPD 2013 zijn aangewezen en op de overige bedrijventerreinen in de regio met meer dan 1.500 m2 wvo aan detailhandel.

Tabel 4.3.1 Relatief belang winkelleegstand op overige bedrijventerreinen met > 1.500 m2 detailhandel

	Leegstand overige bedrijventerreinen 2019 (en 2016)	Potentiële nieuwe m2 bvo	Potentiële nieuwe m2 wvo	Leegstand / totaal wvo
Deelregio Noord	3.321 (2.348)	1.661	1.411	2,4%
Deelregio Midden	1.000 (50)	500	425	2,1%
Deelregio Zuid	3.538 (1.033)	1.769	1.504	1,7%
Totaal regio	**7.859 (3.431)**	**3.930**	**3.340**	**2,0%**

Bron: Locatus; bewerking Ecorys

Zowel de situatie in mei 2019 als in april 2016 is aangegeven. In de afgelopen 3 jaren is de winkelleegstand op de PDV/GDV-concentratiegebieden in de regio afgenomen (-31%). De winkelleegstand op de overige bedrijventerrein met > 1.500 m2 PDV/GDV is meer dan verdubbeld. Deze beweging is in lijn met het detailhandelsbeleid van de regio.

Alle panden die op de bedrijventerreinen door Locatus als ‘leegstaand winkelpand’ worden geregistreerd, kunnen in de toekomst mogelijk detailhandel gaan huisvesten, maar ook andere bedrijfsfuncties zijn mogelijk. Locatus geeft aan dat de praktijk heeft uitgewezen dat ongeveer de helft van de leegstaande panden die als leegstand winkelpand worden gekwalificeerd op grond van de genoemde criteria in de toekomst inderdaad gebruikt zullen gaan worden voor detailhandel. In de andere panden zal een andere functie dan detailhandel worden gevestigd, of het pand blijft structureel leeg staan of zal worden geamoveerd.

De circa 6.225 m2 bvo potentieel aan nieuw PDV-GDV-aanbod, uit hoofde van de winkelleegstand in de PDV/GDV-concentratiegebieden (5.290 m2 wvo) komt overeen met 2,1% van de totale m2 wvo aan potentiële detailhandel op deze locaties. Voor de overige winkellocaties beslaat de 3.930 m2 bvo (circa 3.340 m2 wvo) circa 2,0% van de in totale potentiële detailhandel.

Deze beide percentages liggen ruim onder de 5% aan frictieleegstand die als noodzakelijk wordt gezien voor voldoende flexibiliteit in de opvolging van winkelbedrijven.

Tabel 4.4.1 Netto-marktruimte in m2 bvo tot 2025 voor de PDV/GDV-concentratiegebieden RPD 2013

	Bruto-marktruimte 2025 PDV/GDV-concentratiegebieden in m2 bvo	Potentieel nieuw PDV/GDV-aanbod uit leegstaande winkelpanden	Netto-marktruimte 2025 PDV/GDV-concentratiegebieden in m2 bvo
Deelregio Noord	2.379	2.502	-123
Deelregio Midden	-2.942	390	-3.332
Deelregio Zuid	15.664	3.331	12.333
Totaal regio	**15.100**	**6.223**	**8.877**

Bron: bewerking Ecorys

In de tabellen 4.4.1 en 4.4.2 is de bruto-marktruimte per deelregio verminderd voor het potentieel nieuw PDV/GDV-aanbod uit leegstaande winkelpanden. In de PDV/GDV-concentratiegebieden kan circa 6.225 m2 bvo aan leegstaande winkelpanden als potentiële detailhandel worden gezien en in de overige winkellocaties circa 3.930 m2 bvo. Deze volumes moeten in mindering worden gebracht op de bruto-marktruimte voor de soorten PDV/GDV-locaties.[16]

Tabel 4.4.2 Netto-marktruimte in m2 bvo tot 2025 voor overige winkellocaties

	Bruto-marktruimte 2025 overige winkellocaties in m2 bvo	Potentieel nieuw PDV/GDV-aanbod uit leegstaande winkelpanden	Netto-marktruimte 2025 overige winkellocaties in m2 bvo
Deelregio Noord	2.379	1.661	718
Deelregio Midden	-2.942	500	-3.442
Deelregio Zuid	15.664	1.769	13.895
Totaal regio	**15.100**	**3.930**	**11.171**

Bron: bewerking Ecorys

De netto-marktruimte voor de PDV/GDV-concentratiegebieden (circa 8.875 m2 bvo) en voor de overige winkellocaties (circa 11.170 m2 bvo) zouden tot het jaar 2025 aan het bestaande aanbod in de PDV/GDV-branches kunnen worden toegevoegd.

Tabel 4.4.3 Netto-marktruimte in m2 bvo tot 2025

	Netto-marktruimte 2025 PDV/GDV-concentratie-gebieden	Netto-marktruimte 2025 overige winkellocaties	Netto-marktruimte 2025 alle winkellocaties
Deelregio Noord	-123	718	595
Deelregio Midden	-3.332	-3.442	-6.775
Deelregio Zuid	12.333	13.895	26.228
Totaal regio	**8.877**	**11.171**	**20.048**

Bron: bewerking Ecorys

In tabel 4.4.3 is aangegeven welke netto-marktruimte beschikbaar is, na vermindering voor leegstaande winkelpanden op de diverse bedrijventerreinen en na correctie van wvo's naar bvo's.

In totaal is voor de komende jaren circa 20.050 m2 bvo aan netto-marktruimte voor de PDV/GDV beschikbaar in de regio.

Deze uitkomsten moeten met de harde plancapaciteit worden geconfronteerd.

[16] Het is niet mogelijk om de winkelleegstand in de reguliere winkelcentra en het overige, verspreid gelegen winkelaanbod hier te kwantificeren op een soortgelijke wijze.

5 Confrontatie marktruimte en plancapaciteit

Hoewel de netto-marktruimte (tabel 4.4.3) schijnbaar in absolute zin grote metrages aangeeft, gaat het relatief om een geringe uitbreidingsmarge: de circa 8.877 m2 bvo (concentratielocaties) en 11.171 m2 bvo (overige winkellocaties) aan netto-marktruimte (tabel 4.4.3) is gelijk aan zo'n 1,1% en 1,3% van de circa 791.000 m2 bvo (553.800 m2 wvo, zie: tabel 3.2) in de regio aanwezige detailhandel in de PDV- en GDV-branches. In dit hoofdstuk wordt deze netto-marktruimte (de vraag) vergeleken met de harde en zachte plancapaciteit (het aanbod). Eerst wordt ingegaan op de verschillen in uitkomsten voor wat betreft de marktruimte tussen het marktonderzoek van het RPD 2013 en het marktonderzoek van Ecorys voor dit rapport.

5.1 Vergelijking bruto-marktruimte RPD 2013 en Ecorys 2016/2019

Tabel 5.1 geeft een vergelijking van de bruto-marktruimte (in m2 wvo) voor de diverse PDV- en GDV-branches volgens het marktonderzoek dat ten grondslag lag aan het RPD 2013; volgens de eerste versie van dit rapport en volgens deze actualisatie van het rapport (tabel 4.1). Het potentieel toe te voegen m2 winkelvloeroppervlakte loopt sterk terug.

Tabel 5.1 Bruto-marktruimte m2 wvo gehele regio, volgens RPD 2013, Ecorys 2016 en Ecorys 2019

	RPD 2013[17]	Ecorys 2016	Ecorys 2019
Wonen	10.100	22.955	-5.636
Doe-het-zelf	22.500	10.590	10.642
Tuincentra	27.700	12.080	17.394
Sport	3.000	730	-1.020
Elektro	9.450	-1.095	3.236
Hobby, spel & media	1.700	9.110	-13.453
Bruto-marktruimte (planperiode)	**74.450** (2012-2017)	**54.370** (2015-2020)	**11.163** (2019-2025)
Aanwezig m2 wvo	539.422	591.298	553.798
Toe-/afname m2 wvo		51.876	-37.500
Groeimarge toekomst	13,8%	9,2%	2,0%

Bron: BRO 2012; RPD 2013; Ecorys 2016, bewerking Ecorys

Van 2013 tot 2016 werd twee derde deel van de bruto-marktruimte die BRO had berekend toegevoegd aan de bestaande winkelvoorraad in de regio. Na 2016 was nog circa 20.000 m2 van deze bruto-marktruimte onbenut. De marktomstandigheden zijn zodanig gewijzigd dat voor de komende jaren nog slechts ongeveer de helft daarvan aan bruto-marktruimte beschikbaar is.

Door ontwikkelingen aan de kant van de vraag en aan de kant van het aanbod, is het aanwezig aantal m2 wvo in de PDV/GDV-branches in de laatste 3 jaren met circa 37.500 m2 wvo afgenomen. In deze jaren is de gemiddelde besteding per inwoner per PDV- en GDV-branche minder hard gestegen dan de gemiddelde omzet per m2. De omzet is nog niet in alle branches terug op het niveau van voor de crisis. Bovendien eist de uitwerking van de uitgroei van internet retail tol en zoeken sommige branches nog een adequate reactie op de uitdagingen van de opmars van één of meer doorgroeiende winkelketens (bijvoorbeeld: IKEA, Action).

[17] BRO: "Vraag-aanbodanalyse Stadsregio Arnhem-Nijmegen" mei 2012, pagina 13; zie ook RPD 2013, pagina 22.

In algemene zin moet gezegd worden, dat vraag en aanbod in de PDV/GDV-branches vrijwel in evenwicht zijn. Bij de potentiële groei van het beschikbare aanbod (tabel 4.4.3) gaat het om een kleine groeimarge van circa 2%. Dit valt in principe binnen de afwijkingsmarge die in het algemeen wordt aangehouden voor prognoses.

In principe kan de kleine uitbreidingscapaciteit deels met de winkelleegstand worden ingevuld. Afgezien van de aard van de leegstaande winkelpanden en hun locatiekwaliteit.

Er bestaat daarom voldoende reden om voorzichtig om te gaan met de verdeling van de dunne groeimarge over de diverse PDV/GDV-locaties en de deelregio's.

5.2 Confrontatie netto-marktruimte en plancapaciteit

In deze paragraaf wordt de netto-marktruimte (in m2 bvo) geconfronteerd met de bestaande harde plancapaciteit op de diverse bedrijventerreinen. Eerst wordt ingegaan op de PDV/GDV-concentratiegebieden en daarna op de overige types winkellocatie.

5.2.1 Netto-marktruimte en plancapaciteit PDV/GDV-concentratiegebieden

Tabel 5.2 laat zien dat de netto-marktruimte in de gehele regio voor de PDV/GDV-concentratie-gebieden voor de komende jaren structureel in een scheve verhouding komen te staan ten opzichte van de harde plancapaciteit voor deze concentratiegebieden.

Tabel 5.2 Confrontatie netto-marktruimte en plancapaciteit PDV/GDV-concentratiegebieden, in m2 bvo

	Deelregio Noord	Deelregio Midden	Deelregio Zuid	Totaal regio
Netto-marktruimte	-123	-3.332	12.333	8.877
Harde plancapaciteit	59.050	6.100	--	65.150
Zachte plancapaciteit	--	--	20.000	--

Bron: bewerking Ecorys

Hierbij moet worden aangetekend dat de netto-marktruimte is bepaald op grond van het verwachte aantal inwoners in 2025 en geldt voor de planperiode 2019-2025. Na deze planperiode zal er sprake blijven van nieuwe uitgifte op de bedrijventerreinen en van opvolging van gebruik van bestaande bedrijfsruimte. Per saldo is er sprake van structurele overprogrammering.

Overaanbod harde plancapaciteit deelregio Noord

De belangrijkste verklarende factor voor de overcapaciteit in de deelregio Noord is de harde plancapaciteit voor Duiven Centerpoort/Nieuwgraaf. Voor Centerpoort/Nieuwgraaf is in het RPD 2013 afgesproken dat dit concentratiegebied kan gaan uitgroeien tot de dominante PDV/GDV-locatie in de regio, die op bovenregionaal niveau haar publiek trekt. De versterking van deze locatie stijgt daarom boven het niveau van de deelregio's uit. Het bovenregionale omzet-trekkracht is overigens in de berekening van de marktruimte verdisconteerd.

Vrijwel evenwicht in de deelregio Midden

Hoewel de deelregio Midden niet als een autonoom functionerende markt kan worden gezien, is er in deze deelregio voor de komende jaren per saldo geen sprake van een negatieve marktruimte. Zodra het nieuwe bestemmingsplan voor Elst Nieuwe Aamseweg 85 onherroepelijk wordt, is er geen plancapaciteit meer in deze deelregio, en zijn vraag en aanbod vrijwel in evenwicht.

Zachte plancapaciteit nodig voor deelregio Zuid

In de deelregio Zuid ontstaat een positieve (maar kleine) netto-marktruimte, deze marktruimte kan niet worden gefaciliteerd via de benutting van winkelleegstand (deze mogelijkheden zijn verdisconteerd bij de stap van bruto- naar netto-marktruimte). Bestuurlijk kan beoordeeld worden in hoeverre in deze deelregio harde plancapaciteit mogelijk zou moeten worden gemaakt.

5.2.2 *Netto-marktruimte en plancapaciteit overige winkellocaties*

Tabel 5.3 laat eenzelfde beeld zien voor de verhouding van de netto-marktruimte en de harde plancapaciteit in de PDV/GDV-branches voor de overige winkellocaties, dat wil zeggen de reguliere detailhandel, overige bedrijventerreinen en het verspreid aanbod.

Tabel 5.3 Vergelijking van netto-marktruimte PDV/GDV-branches voor alle overige winkellocaties met plancapaciteit voor PDV/GDV-aanbod voor de overige bedrijventerreinen, in m2 bvo

	Deelregio Noord	Deelregio Midden	Deelregio Zuid	Totaal Regio
Netto-marktruimte	718	-3.442	13.895	11.171
Harde plancapaciteit	32.770	0	27.250	60.020
Zachte plancapaciteit	0	0	0	0

Bron: bewerking Ecorys

Per saldo is er ook hier sprake van structurele overprogrammering. Tabel 5.3 laat zien dat de plancapaciteit per deelregio (het aanbod) groter is dan de netto-marktruimte (de vraag). Tabel 3.5 geeft aan op welke PDV-locaties, die niet als concentratiegebied zijn aangewezen, het te veel aan harde plancapaciteit is mogelijk gemaakt.

5.2.3 *Overprogrammering verminderen*

De marktruimte voor toe te voegen PDV/GDV (de ruimtevraag) was 3 jaar geleden al kleiner dan de plancapaciteit (het ruimteaanbod), zowel op het schaalniveau van de deelregio's als van de diverse branches. De marktruimte voor toe te voegen aanbod is sedertdien aanzienlijk kleiner geworden. Er is sprake van mismatch tussen vraag en aanbod en van overcapaciteit aan plancapaciteit.

De doelstellingen van het beleid zoals deze zijn overeengekomen in hoofdstuk 5 en 6 van het regionaal programma detailhandel (2013) en – met betrekking tot PDV/GDV - in het regionaal programma werklocaties "Ruimte voor economische Ontwikkeling" (september 2017) zijn nog steeds valide: er is alle reden om controle te blijven houden op de regionale groei van de PDV/GDV-voorraad, onder meer door de plancapaciteit te verkleinen.

Bijlagen

I. Verklarende woordenlijst

Detailhandel
Verkoopkanaal voor goederen rechtstreeks aan de eindgebruiker

Detailhandel (als activiteit)
Het bedrijfsmatig te koop aanbieden, alsmede de uitstalling ten verkoop, het verkopen en/of leveren van goederen aan de uiteindelijke gebruiker of verbruiker

Reguliere detailhandel
De detailhandel die in de bebouwde kom en in de gangbare winkelcentra gevestigd is. Reguliere detailhandel wordt aangeduid om het verschil aan te geven met GDV- en PDV/GDV-aanbod op perifere locaties.

Branche
Een groep van bedrijven die wordt gekenmerkt door één bepaalde (dominante) assortimentsgroep of door een veel voorkomende combinatie van assortimentsgroepen, bijvoorbeeld warenhuizen

Niet-winkelaankopen
Detailhandelsbestedingen buiten de gevestigde winkels (onder andere warenmarkt, postorder, Internet, etc.)

Winkel
Ieder voor publiek vrij toegankelijk pand dat bedoeld is voor de verkoop van detailhandelsartikelen

Vloerproductiviteit
Gemiddelde omzet in gevestigde winkels per m² winkelvloeroppervlak (wvo)

Winkelvloeroppervlakte (wvo)
De voor publiek toegankelijke, zichtbare, overdekte en ommuurde winkelruimte (dus excl. magazijn, kantoor, etalage, etc.)

Bruto-vloeroppervlakte (bvo)
Ook wel bebouwd oppervlak van een ruimte of een groep van ruimten, is de oppervlakte, gemeten op vloerniveau langs de buitenomtrek van de opgaande scheidingsconstructies, die de desbetreffende ruimte of groep van ruimten omhullen. Meten vindt plaats op basis van NEN 2580.

Koopstromenonderzoek
Onderzoek middels een enquête gehouden onder de bevolking van een bepaald gebied (zoals kern, gemeente, regio of provincie) om te bepalen waar (in welke winkels, concentraties) hun detailhandelsbestedingen terecht komen. Hiermee is het koopgedrag vast te stellen voor een bepaalde aankoopplaats

Koopkracht
Totaal aan winkelbestedingen die door de inwoners van een bepaald gebied gedaan kunnen worden. Gebaseerd op inwoneraantal en gemiddelde (landelijke) toonbankbesteding per hoofd van de bevolking, gecorrigeerd naar de gemiddelde inkomenssituatie in het betreffende gebied.

Koopkrachtbinding
Mate waarin inwoners van een bepaald gebied hun detailhandelsbestedingen verrichten bij winkels die in dat gebied gevestigd zijn

Omzettoevloeiing
Mate waarin inwoners van buiten een bepaald gebied detailhandelsbestedingen verrichten bij winkels die in dat gebied gevestigd zijn

Haalbare omzet
De vermenigvuldiging van aantal inwoners 2025, voor inkomenselasticiteit gecorrigeerd bestedingsbedrag en haalbare regionale binding, verhoogd voor omzettoevloeiing

Haalbaar aantal m2 wvo
De uitkomst van de deling van haalbare omzet door normatieve vloerproductiviteit per PDV/GDV-branche, dit is het totaal aantal m2 wvo dat in de regio of de deelregio beschikbaar zou kunnen zijn per PDV/GDV-branche in het jaar 2025.

Bruto-marktruimte (= distributieve ruimte)
De vermindering van het haalbaar aantal m2 wvo en het aanwezig aantal m2 wvo, met andere woorden het aantal m2 winkelvloeroppervlakte dat toegevoegd zou kunnen worden

Netto-marktruimte
De vermindering van bruto-marktruimte met het verwachte toekomstige hergebruik van leegstaande winkelpanden voor detailhandel

Overcapaciteit
Indien de vermindering van het haalbaar aantal m2 wvo en het aanwezig aantal m2 wvo leidt tot een negatieve uitkomst. Er is relatief te veel winkelvloeroppervlakte aanwezig.

Harde plancapaciteit
Het aantal m2 bvo dat volgens het geldende bestemmingsplan kan worden gerealiseerd

Plancapaciteit, via ontheffing
Het aantal m2 bvo dat volgens het geldende bestemmingsplan pas na een ontheffing en/of de toepassing van een wijzigingsbevoegdheid door het bevoegd gezag kan worden toegelaten. De Afdelingskamer van de Raad van State heeft op 14 februari 2018 uitgesproken, dat niet-benutte wijzigingsbevoegdheid niet onder harde plancapaciteit valt (ECLI:RVS:2018:522)

Zachte plancapaciteit
De plannen die wel circuleren, maar die volgens het geldende bestemmingsplan niet kunnen worden gerealiseerd

Verborgen plancapaciteit
De bestemming van een locatie volgens het geldende bestemmingsplan laat ander functioneel gebruik dan het bestaande functioneel gebruik toe

Overprogrammering
De totale plancapaciteit is groter dan de netto-marktruimte

Onderprogrammering
De totale plancapaciteit is kleiner dan de netto-marktruimte

ABC-goederen
Groothandel, tussenhandel en detailhandel in auto's, boten, caravans, motoren en landbouw-werktuigen, alsmede reparatie van en handel in onderdelen voor deze vervoersmiddelen en accessoires met betrekking tot het gebruik van de voertuigen. Het deel van de handel in ABC-goederen dat onder detailhandel valt, wordt in bestemmingsplannen vaak geschaard onder volumineuze detailhandel.

Volumineuze detailhandel
Volgens de Raad van State: detailhandel, waar de *goederen vanwege hun aard en omvang een relatief groot oppervlak voor de uitstalling nodig hebben.* Het accent ligt niet op de grootte van de goederen, maar op de grootte van het oppervlak dat nodig is voor de uitstalling. Meestal: detailhandel (als activiteit). De definitie kan per bestemmingsplan verschillen.

Perifere detailhandel = PDV (= perifere detailhandelsvestigingen)
Detailhandel op locaties buiten reguliere winkelcentra, bijvoorbeeld bedrijventerreinen en langs wegen. In het vroegere Rijksbeleid werden daar branches en winkels met de volgende assortimenten toegelaten: auto's, boten, caravans, brand- en milieugevaarlijke stoffen, tuincentra, bouwmarkten, woninginrichting (inclusief meubelen), keukens en sanitair. Perifere detailhandel had de branchering als criterium. Met de Nota Ruimte is het PDV-beleid komen te vervallen. Tot de PDV-branches worden thans gerekend detailhandel in wonen, detailhandel in doe-het-zelf en de tuincentra.

Detailhandel in-en-om-het-huis
Detailhandel in de PDV-branches alsmede detailhandel in elektro

PDV/GDV-locatie
Plaats waar detailhandel gevestigd is buiten het reguliere winkelaanbod en waar detailhandel in de PDV-branches en (voorwaardelijk) van detailhandelsvestigingen met meer dan 1.500 m2 bvo in de GDV-branches wordt toegelaten

GDV (= grootschalige detailhandelsvestigingen)
Winkels die ten minste 1.500 m² bvo groot zijn in andere branches dan de PDV-branches. Grootschalige detailhandel heeft oppervlakte als criterium, niet de branchering (zoals PDV). Tot de GDV-branches wordt gerekend detailhandel in sport, detailhandel in elektro en detailhandel in hobby, spel en media.

Bouwmarkt
Een al dan niet geheel overdekte verkoopplaats waarop een volledig of nagenoeg volledig assortiment aan bouw- en doe-het-zelfproducten wordt aangeboden aan de uiteindelijke verbruiker of gebruiker.

Tuincentrum
Een verkoopplaats met een volwaardig assortiment aan dode en levende artikelen voor in huis/tuin die direct aan particulieren ter verkoop worden aangeboden. Alleen de overdekte en verwarmde oppervlakte van tuincentra wordt als winkelvloeroppervlakte gerekend.

II. PDV/GDV-locaties met > 1.500 m2 wvo

In het overzicht op de volgende pagina's staan alle locaties in de regio met meer dan 1.500 m2 winkelvloeroppervlakte die door de gemeenten zijn aangewezen als locatie voor PDV en/of GDV.

De locaties die in het RPD 2013 zijn benoemd als concentratiegebied voor PDV/GDV zijn blauw gearceerd. De overige locaties betreffen andere bedrijventerreinen met meer dan 1.500 m2 wvo aan detailhandel.

Het overzicht geeft aan hoeveel m2 winkelvloeroppervlakte per PDV/GDV-locatie met meer dan 1.500 m2 wvo aanwezig was op de teldatum (eind april 2016), per PDV-branche en GDV-branche. Bovendien is het aantal m2 wvo in de overige detailhandelsbranches aangegeven.

Enkele gemeenten kennen daarnaast tuincentra met minder dan 1.500 m2 wvo, terwijl het bruto-vloeroppervlakte een veelvoud daarvan kan zijn.

De vier laatste kolommen geven de m2 bvo van leegstaande winkelpanden in mei 2019 aan.

			wvo	wvo	wvo
	Gemeente	PDV/GDV-locatie > 1.500 m2 wvo	Wonen	Doe-het-zelf	Tuincentra
1	Arnhem	Presikhaaf II (Ringoven, Veldoven, Vlamoven)	1670	1910	
2	Arnhem	Rijkerswoerd-Hazenkamp (Gamma)		2855	
3	Arnhem	Het Broek, waaronder winkelcentrum Lely (6052 m2 wvo)	3669	3550	
4	Arnhem	IJsseloord II (Karwei) Delta	70	3860	
5	Arnhem	De Overmaat (Mantel Tweewielers)			
6	Arnhem	Beverweerdlaan (Intratuin Presikhaaf)			6660
7	Arnhem	Olympus Park (Rijnhal) Arnhem-Zuid Decathlon			
8	Arnhem	Amsterdamse Hoek (Praxis, Jumbo, LIDL)	700	2429	579
9	Arnhem	Plattenburg (Schaapsdrift, bij Velperweg - Praxis)		2115	
10	Arnhem	Meubelplein Arnhem Zuid (woonboulevard Elden)	17316	3210	
11	Duiven	Graafstaete (Intratuin, Gamma)	9126	4200	15655
12	Duiven	Centerpoort/Nieuwgraaf (IKEA. Praxis)	34294	7701	
13	Montferland	Kilder - Wehlseweg/Molenweg (Bulsink)	2243		
14	Montferland	Beek - Sint Jansgildestraat (De Jager Meubelen)	2500		1100
15	Montferland	s-Heerenberg Lengelseweg-Grensstraat	2688	2305	
16	Rheden	Dieren - Kanaalzone (Spankerenseweg,Praxis)	580	2978	
17	Westervoort	Het Ambacht (Het Vergun, Het Hazeland)	1204	530	100
18	Zevenaar	Spoorallee (7poort)			
19	Zevenaar	Ooij, Pannerdenseweg en Slenterweg (GroenRijk, Schepers)			5072
20	Zevenaar	Lathum - Koestraat (Rutgers Recreatie)			
21	Zevenaar	Hengelder	12022		
22	Zevenaar	Tatelaar	14072	4848	
	Noord	**PDV/GDV-locaties > 1.500 m2 wvo**	**102154**	**42491**	**29166**
	Noord	**PDV/GDV concentratiegebieden RPD 2013**	**86830**	**19959**	**15655**
	Noord	**Overige bedrijventerreinen > 1.500 m2**			
23	Lingewaard	Gendt/Bemmel, Langstraat (bij Gendt)	3200		1756
24	Lingewaard	Houtakker I (Bemmel)		1755	
25	Lingewaard	Pannenhuis 1 Huissen (Jansen, Praxis)	16718	3494	
26	Overbetuwe	Valburg - Hoogsestraat (bloemisterij Willemsen)			1696
27	Overbetuwe	Heteren – Poort van Midden Gelderland (Noord + Zuid)	4784	125	
28	Overbetuwe	Elst - De Aam Industrieweg Oost (Aamsepoort)	5038	3236	9353
29	Overbetuwe	Elst - De Aam (overig)	2747	243	
	Midden	**PDV/GDV-locaties > 1.500 m2 wvo**	**32487**	**8853**	**12805**
	Midden	**PDV/GDV concentratiegebieden RPD 2013**	**21756**	**6730**	**9353**
	Midden	**Overige bedrijventerreinen > 1.500 m2**			
30	Berg en Dal	Groesbeek – Bedrijventerrein I/II + De Mies (Industrieweg/Ambachtsweg)	6201	2008	
31	Beuningen	Van Heemstraweg (tuincentrum Bull)	150		5034
32	Beuningen	De Heuve (Hadrianussingel/Claudiuslaan, Gamma / TopShelf)	7805	4525	6100
33	Druten	Westerhout (Nijverheidsweg, Industrieweg)	2566	180	
34	Druten	Westerhout Zuid (Energieweg, Karwei)		2497	
35	Heumen	Malden Rijksweg - Intratuin			8857
36	Heumen	Malden - Broekkant (Tuinwereld)			2870
37	Heumen	Sluispoort en Sluisweg (Praxis, Schutkolk)	400	3141	
38	Nijmegen	Ressen vlek 14			
39	Nijmegen	Mercuriuspark (Energieweg e.o.)	1332	7150	
40	Nijmegen	Goffert (Gamma)		4750	
41	Nijmegen	Oosterhout Griftdijk (Bristol, KlusWijs)		900	
42	Nijmegen	Van Rosenburgweg (Praxis)	920	3653	
43	Nijmegen	Woonboulevard Novium (Dukenburg)	20422		
45	Wijchen	Bedrijventerrein Bijsterhuizen (Zesweg)	2540	100	6184
46	Wijchen	BT Nieuweweg: Stationslaan (Leen Bakker, Atlantic)	3741	70	
47	Wijchen	BT Nieuweweg: Woondrome Wijchen	13560		
48	Wijchen	Bedrijventerrein Nieuweweg (overig, verspreid)	15567	3244	
	Zuid	**PDV/GDV-locaties > 1.500 m2 wvo**	**75204**	**32218**	**29045**
	Zuid	**PDV/GDV concentratiegebieden RPD 2013**	**41787**	**4525**	**6100**
	Zuid	**Overige bedrijventerreinen > 1.500 m2**			
	Totaal	**PDV/GDV-locaties > 1.500 m2 wvo**	**209845**	**83562**	**71016**
	Totaal	**PDV/GDV concentratiegebieden RPD 2013**	**150373**	**31214**	**31108**
	Totaal	**Overige bedrijventerreinen > 1.500 m2**			

	wvo	wvo	wvo	wvo	wvo	bvo	bvo	bvo	bvo
	Sport	Elektro	Hobby, spel & media	Overig detailhandel	Totaal detail-handel	Aanvangs-/frictie	Langdurig	Structu-reel	Totaal leegstand
1	550	275		190	4595			510	510
2				450	3305				0
3	1213		50	4215	12697	50	600	1835	2485
4					3930				0
5			1642		1642			250	250
6					6660				0
7	3600				3600				0
8				2288	5996				0
9		87		200	2402	150			150
10	700	1500	1479	1845	26050		893		893
11					28981				0
12	3750	5847			51592				0
13					2243				0
14	173		80		3853				0
15					4993				0
16					3558			400	400
17			50	775	2659		400		400
18				0	0				0
19					5072				0
20	1500				1500	50			50
21				1206	13228			4111	4111
22			471	180	19571				0
	11486	**7709**	**3772**	**11349**	**208127**	**250**	**1893**	**7106**	**9249**
	8050	**7347**	**1950**	**3231**	**143022**	**0**	**893**	**4111**	**5004**
						250	1000	2995	4245
23				1407	6363				0
24	450			45	2250				0
25				1195	21407				0
26					1696	30			30
27	1175	155	1825	120	8184				0
28					17627		780		780
29			395	3348	6733	1733			1733
	1625	**155**	**2220**	**6115**	**64260**	**1763**	**780**	**0**	**2543**
	0	**0**	**0**	**1195**	**39034**	**0**	**780**	**0**	**780**
						1763	0	0	1763
30			350	210	8769				0
31					5184				0
32	4720		120	2936	26206	1000	3579	500	5079
33	1022		200	1706	5674	378			378
34					2497				0
35					8857				0
36					2870				0
37		450		850	4841				0
38					0				0
39					8482				0
40				200	4950	800			800
41				1562	2462				0
42	85				4658				0
43					20422			921	921
45	25		152	880	9881				0
46			650	108	4569	30			30
47	150	154		75	13939	220	442		662
48		40	200		19051	100		493	593
	6002	**644**	**1672**	**8527**	**153312**	**2528**	**4021**	**1914**	**8463**
	4870	**154**	**120**	**3011**	**60567**	**1220**	**4021**	**1421**	**6662**
						1308	0	493	1801
	19113	**8508**	**7664**	**25991**	**425699**	**4541**	**6694**	**9020**	**20255**
	12920	**7501**	**2070**	**7437**	**242623**	**1220**	**5694**	**5532**	**12446**
						3321	1000	3488	7809

III. Branche-indeling

In dit rapport is de volledige branche voor hobby, spel & media betrokken bij de analyses. In dit rapport is de restbranche ‘overige detailhandel in-en-om-het-huis’ niet betrokken. In het RPD 2013 werd van deze laatste branche alleen de deelbranche dibevo betrokken.

Sport
35.100.125-Buitensport
35.100.444-Ruitersport
35.100.591-Hengelsport
35.100.627-Watersport
35.100.950-Sportspeciaalzaak
35.100.492-Sportzaak

Hobby, spel & media
35.100.486-Speelgoed
35.100.487-Modelbouw
35.110.189-Foto/Film
35.110.227-Handvaardigheid
35.110.228-Wol/Handwerk
35.110.366-Munten/Postzegels
35.110.372-Muziekinstrumenten
35.110.375-Naaimachines
35.110.510-Stoffen
35.120.090-Boekhandel
35.120.091-Stripboeken
35.120.129-Beeld/Geluid
35.120.180-Software/Games
35.120.276-Kantoorartikelen
35.120.411-Poster/Kaart
35.120.750-Boek&Kantoor
35.120.760-Inktvullers
37.160.177-Fietsen
37.160.178-Scooters/Brommers

Tuincentra
37.130.558-Tuincentrum

Elektro
35.110.165-Electronica
37.150.117-Radio & Tv
37.150.130-Computers
37.150.231-Huishoud.Onderdelen
37.150.537-Telecom
37.150.639-Witgoed
37.150.642-Electro

37.170 Doe-het-zelf
37.170.096-Bouwmarkt
37.170.099-Bouwmaterialen
37.170.100-Sauna/Zwembad
37.170.102-Deur/Kozijn
37.170.108-Breedpakket
37.170.237-Hout
37.170.249-IJzerwaren&Gereedschap
37.170.280-Sanitairmaterialen
37.170.576-Verf/Behang

Wonen
37.180.054-Babywoonwinkel
37.180.066-Slaapkamers/Bedden
37.180.291-Keukens
37.180.348-Meubelen
37.180.350-Woonwarenhuis
37.180.381-Oosterse Tapijten
37.180.440-Keukens/Badkamers
37.180.447-Badkamers
37.180.579-Verlichting
37.180.630-Parket/Laminaat
37.180.635-Tegels
37.180.645-Woninginrichting
37.180.648-Woningtextiel
37.180.651-Woondecoratie
37.180.663-Zonwering

Overige detailhandel in-en-om-het-huis
37.130.087-Bloemen/planten
37.130.555-Tuinartikelen
37.130.027-Aquariums
37.130.147-Dierenbenodigdheden/voeding

IV. Performance PDV/GDV-concentratiegebieden

In deze bijlage wordt het belang in termen van omzet, oppervlakte en kwaliteitsbeleving uitgewerkt van de locaties die in het RPD 2013 als concentratiegebied voor PDV/GDV zijn aangewezen.

IV.1 Omzet en grootte PDV/GDV-concentratiegebieden

In het RPD 2013 werden 13 locaties als zodanig aangewezen. Tabel IV.1 laat de dominantie zien van de regionale toplocatie voor PDV/GDV, Duiven Centerpoort/Nieuwgraaf. Deze locatie realiseert het hoogste omzetaandeel (meer dan de helft), het hoogste oppervlakteaandeel (een kwart) en met afstand de hoogste vloerproductiviteit van alle locaties. Bovendien is hier geen leegstand aanwezig.

Deze PDV/GDV-locatie werd in het besluit van de voormalige Stadsregioraad over het RPD 2013 aanwezen als de regionaal verzorgende toplocatie rond het thema in-en-om-het-huis. Centerpoort/ Nieuwgraaf wordt gesecondeerd door de Graafstaete. Worden beide locaties opgeteld, dan doen zij 63% van de omzet op 33% van het oppervlakte en is de index van de vloerproductiviteit bijna het dubbele (1,91 x) die van het gemiddelde van alle PDV/GDV-concentratiegebieden samen.

Tabel IV.1 Aandeel wvo, aandeel omzet, oppervlakte en leegstand PDV/GDV-concentratiegebieden

	Omzet-verhouding	Oppervlakte-verhouding	Index vloer-productiviteit	Oppervlakte in m2 wvo	Leegstand in m2 bvo
Arnhem Olympuspark	--	1,5%	--	3.600	--
Meubelplein Arnhem-Zuid	16,0%	10,7%	1,50	26.050	893
Duiven Graafstaete	6,6%	11,9%	0,55	28.981	--
Duiven Centerpoort/Nieuwgraaf	56,2%	21,0%	2,68	51.268	--
Zevenaar Hengelder	1,8%	5,5%	0,33	13.228	4.111
Zevenaar Tatelaar	6,7%	8,1%	0,83	19.571	--
Zevenaar Spoorallee	--	--	--	--	--
Huissen Pannenhuis	6,3%	8,8%	0,72	21.407	--
Elst de Aam (Aamsepoort)	6,4%	7,3%	0,87	17.627	780
Beuningen de Heuve	3,5%	10,8%	0,33	26.206	5.079
Nijmegen Ressen	--	--	--	--	--
Nijmegen Novium	14,0%	8,4%	1,67	20.422	991
Wijchen Woondrome	5,6%	5,7%	0,98	19.051	593
PDV/GDV RPD 2013	**100%**	**100%**	**1,00**	**242.623**	**12.446**

Bron: Locatus 2019, regionaal koopstromenonderzoek 2016, bewerking Ecorys

Op de tweede positie functioneren de woonboulevard van Arnhem en Nijmegen. De vloerproductiviteit-index is lager dan die van de combinatie van Centerpoort/Nieuwgraaf en Graafstaete, maar nog ruim boven die van alle PDV/GDV-concentratiegebieden samen.

Spelers van de derde positie zijn de Wijchense woonboulevard Woondrome (dichtbij Novium); de Aamsepoort in Elst; het Pannenhuis in Huissen (Janssen) en de Tatelaar in Zevenaar. De vloer-productiviteit zit onder het gemiddelde van de concentratiegebieden samen. De concentratie-gebieden De Heuve en Tatelaar kennen een laagste vloerproductiviteit.

De winkelleegstand in deze concentratiegebieden was 3 jaar gelegen nog in totaal 18.870 m2 wvo. De winkelleegstand is in deze jaren met een derde deel afgenomen, vooral op de woonboulevard van Arnhem en op bedrijventerrein Hengelder, Tatelaar en Pannenhuis. Op de locatie de Heuve in Beuningen is de winkelleegstand flink toegenomen. Drie jaar geleden was dat al 1.850 m2 wvo.

IV.2 Branchering PDV/GDV-locaties RPD 2013

n tabel IV.2 is het detailhandelsaanbod van de 48 PDV/GDV-locaties met meer dan 1.500 m2 wvo vergeleken met dat van de locaties die in het RPD 2013 als concentratiegebied zijn aangewezen.

Tabel IV.2 Detailhandelsbranchering van de regionale PDV/GDV-locaties, in m2 wvo

	Branchering alle PDV/GDV-locaties > 1.500 m2 wvo	Branchering PDV/GDV-concentratiegebieden
Wonen	49,3%	62,0%
Doe-het-zelf	19,6%	12,9%
Tuincentra	16,7%	12,8%
Sport	4,5%	5,3%
Elektro	2,0%	3,1%
Hobby, spel & media	1,8%	0,9%
Overige detailhandel	*6,1%*	*3,1%*
Totaal detailhandel	**100%**	**100%**

Bron: Locatus 2019, bewerking Ecorys

Detailhandel in wonen beslaat met afstand de meeste vierkante meters. In de in het RPD 2013 aangewezen concentratiegebieden is detailhandel in wonen relatief nog belangrijke dan op de PDV-locaties op de overige bedrijventerreinen. Ook doe-het-zelf en tuincentra zijn met een aanzienlijk winkelvloeroppervlak vertegenwoordigd, waarbij de concentratiegebieden wat achter blijven. Dit zou bijvoorbeeld ingelopen kunnen worden na de (voorgenomen) opening van één of meer bouwmarkt/tuincentrum combinaties. Alle overige branches nemen samen zo'n 10% van de detailhandelsoppervlakte op de PDV/GDV-locaties in deze regio in.

Tabel IV.3 Detailhandelsbranchering van de PDV/GDV-concentratiegebieden

	Wonen	Doe-het-zelf	Tuin-centra	Sport	Elektro	Hobby, spel & media	Overig detailh.
Arnhem Olympuspark				100%			
Meubelplein Arnhem-Zuid	66,5%	12,3%		2,7%	5,8%	5,7%	7,1%
Duiven Graafstaete	31,5%	14,5%	54,0%				
Duiven Centerpoort/Nieuwgraaf	66,5%	14,9%		7,3%	11,3%		
Zevenaar Hengelder	90,9%						9,1%
Zevenaar Tatelaar	71,9%	24,8%				2,4%	0,9%
Zevenaar Spoorallee							
Huissen Pannenhuis	78,1%	16,3%					5,6%
Elst Aamsepoort	28,6%	18,4%	53,1%				
Beuningen de Heuve	29,8%	17,3%	23,3%	18,0%		0,5%	11,2%
Nijmegen Ressen							
Nijmegen Novium	100%						
Wijchen Woondrome	97,3%			1,1%	1,1%		0,5%
Concentratiegebieden PDV/GDV	**62,0%**	**12,9%**	**12,8%**	**5,3%**	**3,1%**	**0,9%**	**3,1%**

Bron: Locatus 2019, bewerking Ecorys

Tabel IV.3 geeft een wisselend beeld voor wat betreft de breedte van de branchering van de diverse PDV/GDV-concentratiegebieden. Beuningen de Heuve heeft de breedste branchering. Nijmegen Novium en Arnhem Olympuspark zijn het meest gespecialiseerd.

IV.3 Kwaliteitsbeleving PDV/GDV-locaties

Tijdens het regionaal koopstromenonderzoek zijn vragen gesteld met betrekking tot de beleving van de kwaliteit van 10 van de in het RPD 2013 aangewezen concentratiegebieden. De beleving van de kwaliteit van het recent opgeleverde Olympus Park in Arnhem (Decathlon) werd niet gemeten. De beleving van Nijmegen Ressen en Zevenaar Spoorallee kon nog niet gemeten worden. In tabel IV.4 zijn de resultaten van deze vragen vertaald in rapportcijfers: hoe beleven de inwoners van de regio de kwaliteit van deze concentratiegebieden voor PDV/GDV?

Tabel IV.4 Beleving kwaliteit van PDV/GDV-concentratiegebieden en van niet-dagelijkse detailhandel door inwoners regio Arnhem-Nijmegen 2016 en de omliggende schil

	Kwaliteit PDV/GDV-concentratiegebieden	Kwaliteit totale niet-dagelijkse detailhandel
Branchering:		
Het aantal winkels	7,0	7,6
Kwaliteit winkels	7,4	7,5
Aanbod van daghoreca	5,8	7,4
Openbare omgeving:		
Sfeer en ambiance winkelgebied	6,7	7,3
Inrichting/aankleding winkelgebied	6,6	7,2
Veiligheid winkelgebied	7,3	7,5
Bereikbaarheid en verkeer:		
Bereikbaarheid	7,6	7,8
Parkeermogelijkheden auto	7,9	7,1
Parkeermogelijkheden fiets	7,3	7,6
Totaal kwaliteit	**7,2**	**7,6**

Bron: I&O/Ecorys 2016

Tabel IV.4 laat zien dat de beleving van de kwaliteit van deze tien PDV/GDV-concentratiegebieden iets lager ligt (overall 7,2) dan die van de totale niet-dagelijkse detailhandel in de regio (overall 7,6). Vooral sfeer en ambiance en inrichting/aankleding van het winkelgebied blijven achter, naast het aanbod van daghoreca. Alleen voor parkeermogelijkheden voor de auto wordt beter gescoord. De grootschaligheid en uniformiteit van PDV/GDV-aanbod contrasteert met de variatie in schaal en de vaak generiek ontstane veelzijdige openbare omgeving van de winkelgebieden die deel uitmaken van de hiërarchie van winkelcentra.

In tabel IV.5 wordt het gemiddeld oordeel van de inwoners van de regio en haar omliggende schil van de diverse PDV/GDV-concentratiegebieden voor dezelfde kwaliteitskenmerken gerapporteerd.

Tabel IV.5 Beleving kwaliteit branchering, openbare omgeving en bereikbaarheid en verkeer van PDV/GDV-concentratiegebieden door inwoners regio Arnhem-Nijmegen 2016 en de omliggende schil

	Branchering			Openbare omgeving			Bereikbaarheid en verkeer			Totaal
	Aantal winkels	Kwal. winkels	Dag-horeca	Sfeer en am-biance	Inricht. Omgev.	Veilig-heid	Bereik-baarhd	Parkeren auto	Parkeren fiets	Totaal
Arnhem Olympiapark										
Meubelplein Arnhem-Zuid	6.9	7,1	4,3	6,2	6,1	6,9	7,6	7,6	7,2	**6,8**
Duiven Graafstaete	7,0	7,6	6,6	7,4	7,2	7,6	7,8	7,8	7,6	**7,5**
Duiven Centerpoort/ Nieuw graaf	7,2	7,6	6,2	6,7	6,4	7,4	7,7	8,2	7,3	**7,4**
Zevenaar Hengelder	6,4	7,2	6,0	6,2	7,7	7,2	4,6	7,2	7,9	**7,0**
Zevenaar Tatelaar	7,0	7,5	5,1	7,0	6,3	7,5	7,5	7,8	7,6	**7,3**
Zevenaar Spoorallee										
Huissen Pannenhuis	6,4	7,4	4,8	6,8	6,4	7,4	7,8	7,9	7,6	**7,3**
Elst Aamsepoort	6,7	7,3	5,6	6,5	6,4	7,2	7,7	7,8	7,4	**7,2**
Wijchen Woondrome	7,1	7,2	5,9	7,1	7,1	7,5	7,7	7,7	7,3	**7,2**
Nijmegen Ressen										
Nijmegen Novium	7,2	7,2	5,9	6,6	6,6	7,2	7,7	7,7	7,0	**7,2**
Beuningen de Heuve	6,6	7,2	5,9	6,4	6,2	7,2	7,8	8,1	7,3	**7,1**
Concentratie-gebieden PDV/GDV	**7,0**	**7,4**	**5,8**	**6,7**	**6,6**	**7,3**	**7,6**	**7,9**	**7,3**	**7,2**

Bron: regionaal koopstromenonderzoek 2016, bewerking Ecorys

Centerpoort/Nieuwgraaf en Graafstaete worden het hoogst gewaardeerd, met gemiddeld 7,4 en 7,5. De dominantie van deze locaties ten opzichte van de overige locaties die in het RPD 2013 als concentratiegebied voor PDV/GDV zijn aangewezen, wordt daarmee door de consumenten bevestigd. Meubelplein Arnhem-Zuid krijgt van deze tien locaties de laagste beoordeling: een 6,8. Over vrijwel alle kenmerken scoort deze concentratie minder. De beoordeling van alle locaties behalve de twee eerder genoemde locaties ligt tussen 7,0 en 7,3 gemiddeld.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas

Watergebonden bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen

Vervolgonderzoek monitoring RPW Arnhem-Nijmegen

Opdrachtgever: IOW regio Arnhem-Nijmegen

Rotterdam, 11 juli 2019

Watergebonden bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen

Vervolgonderzoek monitoring RPW Arnhem-Nijmegen

Opdrachtgever: IOW regio Arnhem-Nijmegen

Michel Hek
Luc Heestermans
Rick Janse

Rotterdam, 11 juli 2019

ECORYS

Inhoudsopgave

1 Inleiding 3
1.1 Aanleiding 3
1.2 Vraagstelling 3
1.3 Aanpak 4
1.4 Leeswijzer 5

2 (Kwalitatieve) ruimtebehoefte in de regio Arnhem-Nijmegen 6
2.1 Inleiding 6
2.2 Update van belangrijke vestigingsplaatsfactoren voor watergebonden bedrijven 6
2.3 Conclusie: de belangrijkste vestigingseisen 10

3 Aanbod 12
3.1 Inleiding 12
3.2 Huidige situatie in de regio Arnhem-Nijmegen 12
3.3 Kansrijke locaties 14
3.4 Conclusie: potentiële ontwikkel- en herstructureringslocaties 17

4 Potentiële ontwikkellocaties 18
4.1 Inleiding 18
4.2 Koningspleij Noord 18
4.3 Uitbreiding Looveer 19
4.4 Uitbreiding Drutense Waarden (Excluton) 20
4.5 Uitbreiding Rijndijk 21
4.6 Conclusie 22

5 Potentiële herstructureringslocaties 23
5.1 Inleiding 23
5.2 Bedrijventerrein Noord-Kanaalhaven (ENGIE-terrein) 23
5.3 Bedrijventerrein Verhuellweg (Rotra terrein) 24
5.4 Bedrijventerrein Spijksedijk 24
5.5 Bedrijventerrein Parenco 25
5.6 Conclusie 25

6 Conclusie en aanbevelingen 26

Appendices 27
Appendix 1: Vaarwegen Arnhem-Nijmegen 27
Appendix 2: Interviews 28
Appendix 3: Factsheet Industriepark Kleefse Waard 29
Appendix 4: Factsheet Noord-Kanaalhaven (ENGIE) 30
Appendix 5: Factsheet Verhuellweg (Rotra terrein) 31
Appendix 6: Factsheet Spijksedijk 32
Appendix 7: Factsheet Parenco 33

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In de monitoring in het kader van het Regionaal Programma Werklocaties is geconstateerd dat er op watergebonden bedrijventerreinen in de regio Arnhem-Nijmegen geen direct uitgeefbaar aanbod beschikbaar is. Watergebonden bedrijven zijn bedrijven die direct aan het vaarwater liggen met vaak een eigen kade of die gebruik maken van een direct naastliggende openbare kade. In het RPW komt alleen uitbreiding van bestaande watergebonden bedrijvigheid aan bod. Er is niet expliciet aandacht besteed aan ruimte voor nieuwe watergebonden bedrijvigheid. Omdat het belang van watergebonden bedrijventerreinen voor zowel de logistiek als de industrie onderkend wordt, is naar aanleiding van het monitoringsonderzoek besloten vraag en aanbod op watergebonden bedrijventerreinen in kaart te brengen[1]. Daaruit bleek dat er op dit moment geen direct uitgeefbaar watergebonden terrein beschikbaar is in de regio.

Het feit dat er geen aanbod beschikbaar is in de regio leidt er met name toe dat aanvragen voor nieuwe vestigingen niet gehonoreerd kunnen worden. Voor de uitbreiding van reeds gevestigde bedrijven zijn de consequenties minder urgent. In het RPW 2017 is namelijk wel opgenomen dat de uitbreiding van reeds gevestigde bedrijven op de huidige locatie toegestaan wordt. Voorwaarde is dat kan worden aangetoond dat verplaatsing redelijkerwijs niet mogelijk is en tegen uitbreiding geen ruimtelijk-planologische bezwaren zijn[2]. In de praktijk blijkt al dat voor de eerste categorie, de nieuwe aanvragen, er reeds navraag is gedaan naar watergebonden locaties, die niet direct geaccommodeerd kunnen worden.

Bovendien is met het oog op de ontwikkelingen in de logistieke sector, waar multi- en synchromodaliteit een belangrijke vestigingsfactor blijft, en de industrie, waar circulariteit, en daarmee de aan- en afvoer van restromen, een steeds belangrijkere rol gaat spelen, een toenemende ruimtevraag niet uit te sluiten. Binnen de huidige voorraad kunnen nieuwe vestigingen niet geaccommodeerd worden. Daarom is Ecorys gevraagd de mogelijkheden voor watergebonden bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen in kaart te brengen.

1.2 Vraagstelling

Om in kaart te brengen in hoeverre de toekomstige ruimtebehoefte op watergebonden bedrijventerreinen gefaciliteerd kan worden, is ervoor gekozen om de mogelijkheden voor watergebonden bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen te inventariseren. Hiervoor is een tweeledige benadering gehanteerd. Enerzijds kijken we naar herstructurering van bestaande watergebonden bedrijventerreinen. Anderzijds bevinden er zich mogelijk nieuwe ontwikkellocaties in de regio. We stellen hierbij de volgende onderzoeksvraag:

> **Welke kansrijke ontwikkel en/of herstructureringslocaties zijn er voor watergebonden bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen?**

Om binnen deze potentiële uitbreidingslocaties prioriteit aan te brengen, identificeren we de mate van investering die een oplossing vraagt en de termijn waarop deze plaatsvindt. In de volgende paragraaf lichten we het plan van aanpak en de methodiek toe.

[1] Ecorys (2018) Monitoring RPW Arnhem-Nijmegen. Ontwikkelingen april 2016 - juli 2018 in beeld gebracht
[2] Hierbij wordt gedacht aan de voorstellen voor uitbreiding van Lingewaard, Looveer; Druten, Excluton; Doesburg, Rotra.

1.3 Aanpak

Het onderzoek bestaat uit de volgende drie stappen:

1. Analyse van de kwalitatieve ruimtebehoefte;
2. Aanbod van watergebonden bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen;
3. Selectie van potentiële herstructurerings- en ontwikkellocaties

De stappen worden hieronder nader beschreven.

1. Analyse van de kwalitatieve ruimtebehoefte

Het analyseren van de kwalitatieve ruimtebehoefte is er op gericht huidige- en toekomstige vestigingsplaatsfactoren van watergebonden bedrijvigheid te identificeren. Dit baseren we voornamelijk op literatuuronderzoek. In het verleden heeft Ecorys de vestigingseisen voor watergebonden bedrijvigheid in Gelderland in kaart gebracht[3]. Door in te gaan op trends en ontwikkelingen voorzien we de vestigingseisen, die in deze studie zijn geïdentificeerd, van een update. Daarnaast gaan we nader in op de ontwikkelingen omtrent de circulaire economie.

2. Aanbod van watergebonden bedrijvigheid in de regio Arnhem-Nijmegen

Het IBIS-bedrijvenregister vormt de basis voor de inventarisatie van de voorraad watergebonden bedrijventerreinen in de regio Arnhem-Nijmegen. Hieruit volgt een overzicht van watergebonden bedrijventerreinen en een eerste beeld van terreinen met mogelijkheid tot uit- of inbreiding. Ook doen we navraag bij gemeentes om eventuele leegstaande, niet gebruikte en/of intensief gebruikte bedrijventerreinen te inventariseren.

3. Potentiële herstructurerings- en ontwikkellocaties

Op basis van de vestigingsfactoren uit stap 1 zijn in stap 2 potentiële herstructurerings- en ontwikkellocaties geselecteerd. Deze locaties worden in deze stap nader uitgewerkt (waaronder (kade)faciliteiten, kavelgrootte, type bedrijvigheid, etc.). Bovendien maken we, mede op basis van de gesprekken met de betreffende gemeenten, een inschatting van de mate van investering ten opzichte van de termijn voor de ontwikkeling of herstructurering van het terrein.

Figuur 1.1 Plan van aanpak

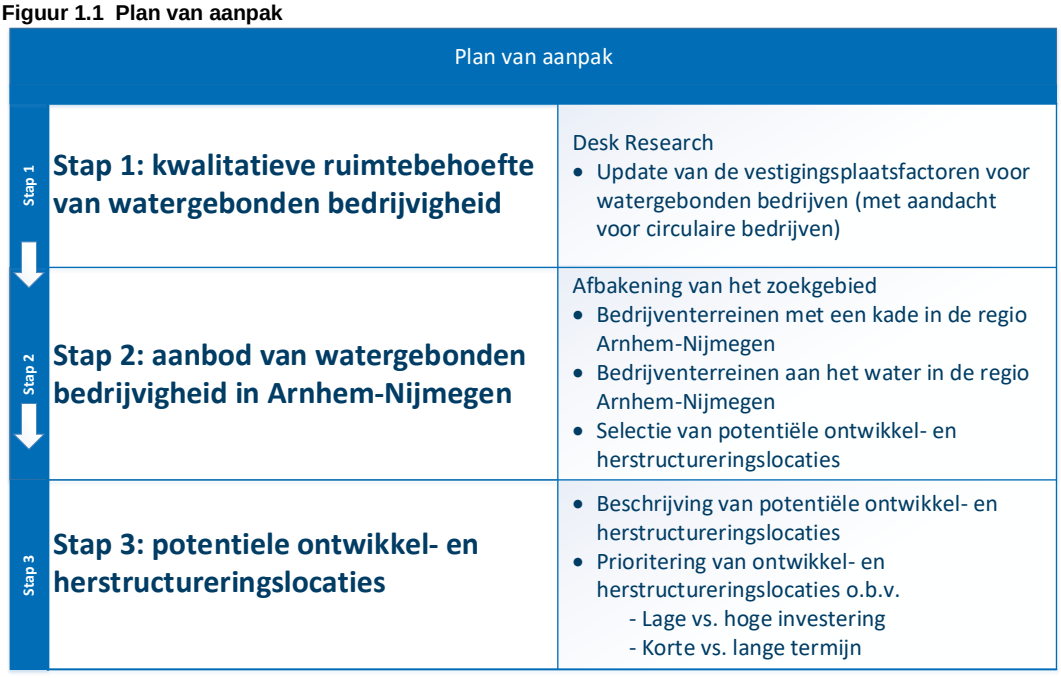

[3] Ecorys (2016), *Behoefteonderzoek watergebonden en waterverbonden bedrijventerreinen Gelderland*

1.4 Leeswijzer

In het eerste hoofdstuk analyseren we de kwalitatieve ruimtebehoefte op korte en lange termijn. Deze ruimtebehoefte analyseren we op basis van de huidige- en toekomstige vestigingsplaatsfactoren. Tevens kijken we specifiek naar de vestigingsplaatsfactoren voor bedrijven in de circulaire economie.

Daarna bakenen we het zoekgebied middels een top-down methode af. Hier starten we bij de gebieden gelegen aan logisch vaarwater, waarna we het zoekgebied afbakenen tot bedrijventerreinen met wateraansluiting in de regio Arnhem-Nijmegen.

In het derde hoofdstuk selecteren we de potentiële ontwikkel- en herstructureringslocaties. Door gebruik te maken van openbare informatie, kaarten en gesprekken met de betreffende gemeenten.

Ten slotte, prioriteren we de potentiële ontwikkel- en herstructureringslocaties op basis van de ontwikkelingstermijn en de investeringsbehoefte. Het resultaat hiervan wordt weergeven in een matrix met op de assen de termijn en investeringsbehoefte. Op die manier is in een oogopslag inzichtelijk wat de potentiële locaties zijn.

2 (Kwalitatieve) ruimtebehoefte in de regio Arnhem-Nijmegen

2.1 Inleiding

In een eerder onderzoek naar watergebonden bedrijventerreinen in de provincie Gelderland heeft Ecorys de belangrijkste trends en ontwikkelingen in de binnenvaart verkend. Op basis daarvan zijn de vestigingseisen van watergebonden en waterverbonden bedrijvigheid geïdentificeerd[4]. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen watergebonden en waterverbonden bedrijven:

> **Watergebonden bedrijven zijn bedrijven die direct aan het vaarwater liggen met vaak een eigen kade of gebruikmaken van een direct naastliggende openbare kade. Vaak bulkbedrijven, zoals betonbedrijven en zand- en grindbedrijven.**
>
> **Waterverbonden bedrijven zijn bedrijven die gebruikmaken van een kade maar goed op enige afstand van het water gelegen kunnen zijn, zoals transportbedrijven die gebruik maken van containerterminals.**

In dit onderzoek richten we ons op de mogelijkheden voor watergebonden bedrijvigheid, dus inclusief kadefaciliteiten. Daarbij maken we onderscheid naar enerzijds op- en overslag van bulkgoederen en anderzijds containers.

2.2 Update van belangrijke vestigingsplaatsfactoren voor watergebonden bedrijven

2.2.1 Vestigingsplaatsfactoren

In het behoefteonderzoek watergebonden bedrijventerreinen dat Ecorys in 2015 heeft uitgevoerd, zijn op basis van trends en ontwikkelingen enkele belangrijke vestigingseisen geïdentificeerd. In dit onderzoek bekijken we of het noodzakelijk is deze vestigingseisen te herzien of aan te vullen. In het voorgaande onderzoek zijn de belangrijkste factoren verdeeld over de categorieën kavelgrootte, bereikbaarheid, planologische randvoorwaarden en overige vestigingseisen. Eventuele wijzigingen hierin worden eerst besproken. Vervolgens voegen we hier aan de hand van enkele trends en ontwikkelingen vestigingsplaatsfactoren aan toe.

In het behoefteonderzoek bedrijventerreinen Gelderland heeft Ecorys voor de periode tot 2020 een uitbreidingsvraag van watergebonden en -verbonden bedrijven geraamd van 11 hectare. Watergebonden en -verbonden bedrijven hebben veelal behoefte aan multimodale vervoersmogelijkheden, grote kavels, voldoende bouwvolumes en ligging in de nabijheid van knooppunten en vervoersassen. Tevens zijn er bedrijven in de regio die met het oog op CO_2 reductie potentie zien in een verplaatsing naar watergebonden kavels.

Daarnaast neemt het belang van ‘zachte’ vestigingsplaatsfactoren bij locatiekeuze toe. Samenwerking tussen verschillende bedrijven en stakeholders wordt steeds belangrijker, zeker met het oog op de transitie naar een meer circulaire economie. De aanwezigheid van goed opgeleid personeel en het delen van kennis is daarbij een belangrijke voorwaarde.

De laatstgenoemde vestigingsfactor in het behoefteonderzoek Gelderland is duurzaamheid, een belangrijk aandachtpunt in het regionale beleid in Arnhem-Nijmegen. Met name voor het biobased cluster en circulaire bedrijven wordt de aanvoer per binnenvaartschepen in stedelijk gebied als kansrijk gezien[5]. In de volgende

[4] Ecorys (2016), Behoefteonderzoek watergebonden en waterverbonden bedrijventerreinen Gelderland.

[5] Erasmus University Rotterdam (2018), *De potentie van watergebonden bedrijventerreinen in de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag.*

paragraaf besteden we nadrukkelijk aandacht aan de vestigingsfactoren van bedrijven die zich richten op vergroening van de economie.

Trends en ontwikkelingen binnen de scheepvaartsector kunnen eveneens effect hebben op de vraag naar watergebonden bedrijventerreinen. Deze trends worden in het kort beschreven. Ook gaan we specifiek in op de betekenis voor Gelderland.

2.2.2 Update aan de hand van trends en ontwikkelingen

De effecten van een (harde) Brexit

De uitwerking van internationale ontwikkelingen als de Brexit is nog ongewis: veel is afhankelijk van de manier waarop het Verenigd Koninkrijk de Europese Unie verlaat. Wordt het een harde of een zachte Brexit? Bij een harde Brexit worden de gevolgen het grootst. De gevolgen zijn naar verwachting echter niet noodzakelijk negatief. Enerzijds wordt verwacht dat de handel tussen het Verenigd Koninkrijk en Nederland afneemt, terwijl er anderzijds op gerekend wordt dat meer (logistieke) bedrijven (hoofd)vestigingen in Nederland openen in plaats van in het VK[6]. PBL heeft per provincie berekend wat de te verwachten korte termijneffecten zijn van een harde Brexit op de concurrentiepositie van alle sectoren[7]. Hieruit blijkt dat de binnenvaart ofwel een te kleine sector is om op te nemen of dat het effect van een harde Brexit gering is[8]. Deze tweede bewering wordt ondersteund door een analyse van de binnenvaart-gerelateerde handel tussen de regio Arnhem-Nijmegen en het Verenigd Koninkrijk (zie Tabel 2.1).

Tabel 2.1. Internationale goederenhandel naar land van/naar Gelderland (in 2015)

Herkomst/bestemming	Import (x €1 mln.)	Export (incl. wederuitvoer) (x €1 mln.)
België	1.992	2.061
Duitsland	5.548	5.170
Frankrijk	806	1.648
Verenigd Koninkrijk	854	1.640
Overig EU15	2.144	2.867
EU13	1.054	1.275
China	1.703	677
Verenigde Staten	1.007	981
Rest van de wereld	3.235	4.633
Onbekend	3.091	2.500
Totaal	**21.434**	**23.452**

Bron: CBS (2016)

De totale omvang van het internationale goederenvervoer van en naar Gelderland is gelijk aan circa 45 miljard. Van de import (21,4 miljard) en export (23,5 miljard) is respectievelijk 4% en 7% afkomstig uit of bestemd voor het Verenigd Koninkrijk. Naar verwachting heeft een (harde) Brexit dan ook geen directe grootschalige negatieve effecten op het goederenvervoer in de regio Arnhem-Nijmegen.

Schaalvergroting van containerschepen en binnenvaart

De toenemende schaalvergroting van containerschepen (vlootuitbreiding van schepen met meer dan 20.000 TEU) en vorming van allianties tussen rederijen heeft grote impact op het achterlandvervoer. Circa 80% van het containervervoer is in handen van de 3 grootste allianties (2M, Ocean Alliance en THE Alliance). De schaalvergroting in de binnenvaart heeft de volgende gevolgen voor havens en terminals:

- Vermindering van kleine containerhavens;

[6] Logistiek.nl (2019) *Harde no deal Brexit: dit zijn de gevolgen voor logistiek Nederland*.
[7] PBL (2018) *Kortetermijngevolg van de Brexit*.
[8] In de resultaten worden enkel die sectoren weergegeven waar tenminste voor twee regio's sprake is van een grote sector met een groot effect (ongeacht of dit komt door specifieke tarieven).

- Minder onafhankelijke rederijen;
- Frequentie van schepen en directe verbindingen neemt af;
- Callsize neemt toe[9];
- Invloed (*buying power*) van grote rederijen neemt toe.

Deze schaalvergroting is ook van toepassing op de binnenvaartschepen. In 2008 had 8% van de binnenvaart een laadvermogen van 3.000 ton. Dit aandeel is in 2017 gestegen tot 14%[10]. Efficiënt achterlandvervoer vraagt om inzet van grotere barges. In de binnenvaart leidt deze schaalvergroting tot grotere call sizes bij op- en overslagbedrijven. Dit vraagt naast grotere diepgang van vaarwegen om inzet van grotere schepen en/of samenwerking tussen terminals om lading te bundelen. Deze trend, schaalvergroting van binnenvaartschepen, leidt er veelal toe dat havens in het achterland worden aangedaan door grotere binnenvaartschepen. Dit werkt op zijn beurt weer door naar vestigingseisen van watergebonden bedrijven waaronder langere kades en een voorkeur voor dieper vaarwater en kades.

Extreme weersomstandigheden

In de toekomst zal, als gevolg van klimaatverandering, vaker sprake zijn van extreme weersomstandigheden. Er bestaat dan ook de kans dat in de toekomst mogelijk vaker vaarbeperkingen/knelpunten optreden.

Arnhem en Nijmegen zijn gelegen aan de Waal en de Nederrijn/IJssel. Deze vaarwegen zijn geclassificeerd als CEMT-klasse V of VI[11] en faciliteren zodoende de grootste binnenvaartschepen (max. diepgang van 4 meter[12]). Ook wordt de aanvoerroute via de Waal en de Nederrijn als een zeer belangrijke aanvoerroute naar de havens van Rotterdam en Amsterdam gezien.

Ecorys heeft een onderzoek uitgevoerd naar economische schade door de droogte in 2018[13]. Eén van de sectoren waarvoor de gevolgen van droogte in kaart gebracht is, is de scheepvaartketen. Dalende waterpeilen zorgden in 2018 voor knelpunten in de Waal (met name bij Nijmegen), de IJsel en de Nederrijn. De afgesproken streefdiepte voor de Waal (2,80 meter) werd zo'n 156 dagen niet gehaald. Gedurende 21 dagen was de waterdiepte slechts 1,60 waardoor de vloot helemaal niet kon varen.

Als gevolg van de laagwaterstand zijn er verschillende maatregelen om de negatieve effect op te vangen. Denk hierbij aan:

- Verminderen van de beladingsgraad[14];
- Inzetten van schepen in het vaargebied met een aangepaste diepte;
- Tijdelijke opslag van goederen;
- Modal shift[15]: door onzekerheid in de scheepvaartketen kan op termijn meer lading via de weg en het spoor worden ontsloten[16].

Deze extreme weersomstandigheden versterken in de toekomst de voorkeur voor voldoende diep vaarwater en diepgang voor de kade en vormen dus een belangrijke vestigingseis voor watergebonden bedrijven.

Modal shift: vasthouden aan gestelde doelen

In de Europese politiek wordt het belang van scheepvaartsector erkent. Vanuit de Europese Commissie wordt ingezet op multimodaal vervoer. Tegen 2030 moet 30% van het goederenvervoer (voor afstanden van meer dan 300 km) per spoor of over water gebeuren. Tegen 2050 is het doel zelfs 50% (zie ook Tabel 2.1).

---

9 Call size is het aantal containers dat in één keer overgeslagen wordt van het zeeschip naar de kade en omgekeerd.
10 NML (2018), *Maritieme Monitor*.
11 CEMT-klasse is de aanduiding in West-Europa om de afmeting van de vaarwegen af te stemmen
12 Bureau Voorlichting Binnenvaart, *Scheepstypen*
13 Ecorys (2019), *Economische schade door droogte in 2018*
14 Beladingsgraad is de benutte ladingcapaciteit en de totaal beschikbare ladingcapaciteit van een vervoermiddel
15 Modal shift is de verschuiving van vervoer over de weg naar andere modaliteiten (binnenvaart- en spoorvervoer)
16 Financieel Dagblad (25 okt 2018), *Door het lage water vrezen schippers broodroof van het spoor*

Ook in het nationale beleid wordt vastgehouden aan de gestelde doelen omtrent een modal shift. Het Rotterdamse Havenbedrijf heeft voor 2033 de volgende vervoersafwikkeling afgesproken: weg 35%, spoor 20% en binnenvaart 45%.

Tabel 2.1 Ontwikkeling van de modal split in het Europese en nationale beleid

	EU - trend scenario (2030)	EU - met Witboek doelstelling (2030)	Nationaal – Havenbedrijf Rotterdam (2033)
Weg	75%	52%	35%
Spoor	21%	39%	20%
Binnenvaart	4%	8%	45%

Bronnen: KIM (2017)[17]

Om deze doelstellingen te bereiken moet het vervoer per spoor en binnenvaart (ten koste van wegvervoer) de komende jaren flink toenemen. Naar verwachting zullen deze vervoersstromen zich concentreren rond de (Europese) vervoercorridors. Aangezien terminals in de regio Arnhem-Nijmegen zijn gelegen op deze corridor (in de richting van het Europese achterland) is het vooruitzicht positief.

Bereikbaarheid: Multimodaliteit

Naast een goede locatie voor overslag naar water is ook de aanwezigheid van een goede en snelle ontsluiting van het terrein op een provinciale of snelweg een belangrijke randvoorwaarde. Multimodale of synchromodale bereikbaarheid geniet de voorkeur onder logistieke dienstverleners. Multimodaal ontsloten locaties die bereikbaar zijn met meerdere vervoerswijzen (vrachtauto, trein, schip, vliegtuig). Op synchromodaal ontsloten locaties zijn deze transportwijzen bovendien efficiënt op elkaar aangesloten, zodat de overslag van het ene op het andere vervoersmiddel zo efficiënt mogelijk plaatsvindt.

Circulaire economie

Vanuit overheden en het bedrijfsleven wordt in toenemende mate ingezet op een meer circulaire economie. De gedachte hierachter is dat, om leefbare en duurzame groei te realiseren, het noodzakelijk is om op een andere manier met onze grondstoffen om te gaan. De circulaire economie heeft als doel om:

> **"Waardevernietiging te minimaliseren en hergebruik van producten en grondstoffen te maximaliseren. In het huidige lineaire systeem worden producten aan het einde van hun levensduur vernietigd[18].**

Biobased industrie en circulaire economie worden als grote beloften voor de toekomst gezien. De relevante beleidsvelden voor een circulair bedrijventerrein zijn milieubeleid, afvalbeleid en stedelijke planning. Een deel van deze activiteiten gaat bij uitstek plaatsvinden op watergebonden bedrijventerreinen.

Deze terreinen worden gekenmerkt door nieuwe bedrijfsmodellen en verbondenheid van verschillende bedrijven. Hiervoor worden ook de meeste onderdelen van de fysieke omgeving betrokken. Dit maakt de ruimtebehoefte van bedrijven die zich richten op circulariteit anders dan die van reguliere bedrijven. Uit de praktijk blijkt dat er niet alleen kansen liggen op grote, maar ook zeker kleinschalige bedrijventerreinen[19]. Circulaire bedrijven hebben specifieke vestigingsplaatsfactoren[20]:

- Goede verbindingen en bereikbaarheid;
- Behoefte aan fysieke nabijheid van bedrijven;
- Een goed werkklimaat.

Bereikbaarheid

In de circulaire economie ligt de nadruk op het (her)gebruiken van afval en het optimaal inrichten van goederenstromen. Voor het optimaal inrichten van goederenstromen is de logistieke component, onder andere

17 KIM (2017), *Ontwikkeling van de modal split in het goederenvervoer*
18 MVO Nederland (2019), *Circulaire Economie*
19 Planbureau voor de Leefomgeving (2016), Circulaire Economie, De Fysieke Omgeving en Omgevingsbeleid
20 Bureau Stedelijke Planning (2017), *Vestigingscriteria van bedrijven in de circulaire economie*

goede verbindingen en optimale bereikbaarheid, zeer belangrijk. Hiervoor dienen materiaalstromen en retourstromen worden geoptimaliseerd.

Naast de goede bereikbaarheid is ook de nabijheid van overslagpunten en mainports belangrijk voor een efficiënte overslag van goederen.

Fysieke nabijheid van bedrijven

Door het belang van samenwerking tussen bedrijven en ketenoptimalisatie wordt nabijheid van andere bedrijven belangrijker. Het uitwisselen van kennis, samenwerking en innovatie wordt door een hoge concentratie van bedrijven gemakkelijker. Het creëren van kringlopen vereist eveneens verschillende soorten bedrijven.

Tevens wordt nearsourcing[21] door bedrijven in de circulaire economie als een belangrijke vestigingsfactor gezien. Een nabije afzetmarkt met voldoende massa en dichtheid maakt het tot stand komen van circulaire stromen gemakkelijker. Deze stromen kunnen door het circulaire proces snel terugstromen in de productieketen. Hierdoor zijn binnenstedelijke bedrijventerreinen zeer interessant voor circulaire activiteiten.

Voor (watergebonden) bedrijven in de circulaire economie is de nabijheid van (potentiële) toeleveranciers een belangrijke vestigingsfactor.

Omvang van een circulair bedrijventerrein

Circulaire bedrijvigheid, bijvoorbeeld de inzameling van textiel, kan per binnenvaartschip worden bediend. De output van dergelijke activiteiten (recycling van textiel) kan ook afgevoerd worden via de binnenvaart. Voor circulair producerende bedrijven kunnen deze terreinen met wateraansluiting in de toekomst dus ook interessant worden. De samenhang van bedrijven die elkaar versterken is hierdoor belangrijk.

Imago en het werkklimaat

Naast de fysieke vestigingsfactoren speelt het werkklimaat en imago ook een belangrijke rol. Voldoende voorzieningen en levendigheid zorgt voor een inspirerende omgeving. Ook krijgt het circulaire gedachtegoed een plaats in de inrichting van de werkomgeving. Steeds meer bedrijven leggen nadruk op een duurzaam en gezond werkklimaat, waar grondstoffen worden hergebruikt. Een dergelijk werkklimaat prikkelt mensen om te komen tot innovaties, prestaties en een hogere tevredenheid bij de klant. Het imago en werkklimaat speelt een steeds grotere betekenis bij de ontwikkeling en herinrichting van (watergebonden) bedrijventerreinen.

2.3 Conclusie: de belangrijkste vestigingseisen

Op basis van deze update komen we voor watergebonden bedrijven in de regio Arnhem-Nijmegen tot onderstaande vestigingseisen. Deze zijn ten dele overgenomen uit het onderzoek uit 2015 en aangevuld met nieuwe vestigingsplaatsfactoren.

- Kavelgrootte/ kadelengte. Voor productie- en logistieke bedrijven minimaal zo'n 2 hectare, in toenemende mate ook groter dan 4 hectare met mogelijkheden voor uitbreiding. Voor toeleverende en/of dienstverlenende bedrijven en startups worden ook kleinere kavels gevraagd.
- Goede verbindingen naar het Europese achterland; multimodaliteit
- Optimale bereikbaarheid:
  - Diepgang van vaarwegen en kades;
  - Diepgang van kades: Het behandelen van een binnenvaartschip met CEMT-klasse V (met een laadvermogen van 2.750 ton) vraagt om een diepgang van circa 3,00 meter .
- Beschikking over multimodale ontsluiting;
- Planologische randvoorwaarden:
  - Planologische zekerheid en snelle besluitvorming is een voorwaarde om over te gaan tot investeringen;

[21] Nearsourcing is het strategisch plaatsen van bedrijfsmatige activiteiten dichtbij de locatie waar de eindproducten worden verkocht.

- Watergebonden bedrijven zijn veelal bedrijven met een hoge milieubelasting. Een belangrijke eis waaraan de vestigingslocatie dan ook moet voldoen is voldoende afstand tot hindergevoelige functies. In een straal van zo'n 400 meter geen hindergevoelige functies als wonen en natuur;
- Voldoende mogelijkheden voor hoogbouw (tot 16 meter), op termijn kan er vraag ontstaan naar een bebouwingshoogte tot 25 meter als gevolg van robotisering;
- Voldoende milieuruimte (geschikt voor zwaardere milieucategorieën), overdag en 's nachts.

Daarnaast hebben we aandacht besteed aan de vestigingseisen van bedrijven in de circulaire economie. De volgende vestigingseisen zijn

- Bereikbaarheid;
- Fysieke nabijheid van toeleveranciers en/of ketenpartners;
- Omvang van een circulair bedrijventerrein;
- Imago en het werkklimaat.

Op basis van bovenstaande analyse komen we tot de volgende concrete vestigingseisen:

- V1 – Voldoende diepgang vaarweg;
- V2 – Voldoende diepgang kade;
- V3 – Kavelgrootte/kadelengte;
- V4 – (Fysieke) nabijheid toeleveranciers/klanten;
- V5 – Planologische randvoorwaarden (voldoende milieu/geluidsruimte);
- V6 – Multimodaliteit;
- V7 – Imago.

3 Aanbod

3.1 Inleiding

In de monitoring van het RPW Arnhem-Nijmegen in 2018 is geconcludeerd dat er in de regio geen uitgeefbaar aanbod beschikbaar is op watergebonden bedrijventerreinen. Ecorys heeft in eerder onderzoek voor de periode 2014 tot 2020 een uitbreidingsvraag van watergebonden en –verbonden bedrijvigheid geraamd van circa 11 hectare. Door toenemende logistieke bewegingen en productie in de (maak)industrie is het niet ondenkbaar dat de ruimtevraag hoger uitvalt. Ook de transitie naar een circulaire economie zorgt, zeker in de transitiefase, voor een hogere ruimtevraag. De ruimtebehoefte blijkt ook in de praktijk manifest. Deze ruimtevraag kan op dit moment echter niet of beperkt worden gehuisvest. In dit hoofdstuk wordt daarom de voorraad van watergebonden bedrijventerrein geanalyseerd met als doel mogelijke (her)ontwikkelingslocaties te identificeren.

3.2 Huidige situatie in de regio Arnhem-Nijmegen

In totaal beschikt de provincie Arnhem-Nijmegen over ruim 2.700 (netto) hectare bedrijventerrein[22]. Slechts een deel van deze bedrijventerreinen wordt in gebruik genomen door watergebonden bedrijven. Om de potentiële ontwikkel- en herstructureringslocaties van watergebonden bedrijventerrein te identificeren, kijken we naar de bedrijventerreinen die gelegen zijn aan logisch vaarwater (zie Figuur 3.1). Veel bedrijventerreinen in Arnhem-Nijmegen zijn niet gelegen aan vaarwater. Deze bedrijventerreinen hebben geen potentie voor watergebonden bedrijvigheid en worden als zodanig buiten beschouwing gelaten. We onderscheiden twee soorten terreinen:

1. bedrijventerreinen met een kade (paragraaf 3.2.1);
2. bedrijventerreinen gelegen aan vaarwater (paragraaf 3.2.2).

Figuur 3.1 Bedrijventerreinen in de regio Arnhem-Nijmegen

Bron: IBIS Nederland Bedrijvenregister

[22] IBIS Gelderland

3.2.1 *Bedrijventerrein met een kade*

In de regio Arnhem-Nijmegen is in totaal ongeveer 550 netto hectare bedrijventerrein dat middels een directe wateraansluiting (via een kade) ontsloten is (zie Tabel 3.1). Dit wil niet zeggen dat het gehele bedrijventerrein direct met het water verbonden is. Vaak gaat het om enkele kavels en hiertoe behoren ook de bedrijventerreinen waar de kade niet (langer) in gebruik is. Op dergelijke bedrijventerreinen zijn daarom niet alleen watergebonden en -verbonden bedrijven gevestigd.

Tabel 3.1 Bedrijventerreinen in de regio Arnhem-Nijmegen met kade (in eigendom van een particulier, de overheid of niet langer in gebruik)

Gemeentenaam	Plannaam	Bruto	Netto	Direct uitgeefbaar
Arnhem	**Westervoortsedijk (Rijnpark)**	67,9	62,3	**2,9**
Arnhem	**Kleefse Waard Westervoortsedijk**	12,1	9,5	0,0
Berg en Dal	**Rijndijk**	8,4	8,4	0,0
Doesburg	Gieterij-eiland	4,2	4,2	0,0
Doesburg	Verhuellweg	14,6	10	0,0
Druten	Deest	25,5	24,7	0,0
Druten	**Deest uitbreiding**	1,9	1,9	0,0
Druten	**Drutense Waarden (buitendijks)**	22,7	22,7	0,0
Druten	Haven	12,3	12,3	0,0
Heumen	Taaiendijk	9,4	9,0	0,0
Lingewaard	**Looveer**	27,2	26,4	0,0
Nijmegen	Oost-Kanaalhaven	111,4	96,1	3,0
Nijmegen	Noord-Kanaalhaven	51,9	43,1	**2,5**
Nijmegen	**West Kanaaldijk**	100,4	83,4	0,0
Renkum	**Parenco**	39,0	39,0	0,0
Rheden	**Haveland**	30,6	29,4	0,0
Wijchen	Loonse Waard	13,7	13,7	0,0
Zevenaar	**Spijksedijk**	66,7	63,1	0,0
Totaal		**605,3**	**549,1**	**6,8**

Bron: IBIS Gelderland Bedrijvenregister

3.2.2 *Bedrijventerreinen gelegen aan vaarwater*

In figuur 3.1. zijn bedrijventerreinen met ligging aan het vaarwater, maar zonder kade opgenomen. Er zijn zes bedrijventerreinen gelegen aan logisch vaarwater, waarvan nog 8 hectare direct uitgeefbaar is. Deze terreinen zijn mogelijk interessant vanwege de herstructureringspotentie. Een overzicht van deze terreinen is opgenomen in tabel 3.2.

Tabel 3.2 Bedrijventerreinen en gebieden aan vaarwater (zonder kade) in de regio Arnhem-Nijmegen

Gemeente-naam	Plannaam	Bruto	Netto	Direct uitgeefbaar
Arnhem	**Industriepark Kleefse Waard**	39,8	34,2	3,6
Beuningen	Sluis Weurt	22,0	20,6	0,0
Heumen	De Hoge Brug	13,0	12,2	0,0
Heumen	Sluisweg	22,9	18,8	0,0
Nijmegen	Winkelsteeg NXP	64,0	57,1	4,4
Renkum	Groene Waarden	8.9	8,9	0,0
Totaal		**163,6**	**145,4**	**8,0**

Bron: IBIS Gelderland Bedrijvenregister

Na de analyse van de terreinen die aan logisch vaarwater liggen, blijkt dat met name Industriepark Kleefse Waard (gelegen in Arnhem) een interessant terrein is voor watergebonden en –verbonden bedrijvigheid. Hier is nog 3,6 hectare beschikbaar, maar niet op kadegebonden kavels. Aansluitend ligt Koningspleij Noord. Dit is een voormalig bedrijventerrein waarvan de ontwikkeling destijds als gevolg van de economische crisis gestopt is. De grond heeft vervolgens weer een agrarische bestemming gekregen[23]. Het terrein beschikt reeds over een kade, waardoor dit uit de analyse naar voren komt als een van de kansrijke locaties.

3.3 Kansrijke locaties

In hoofdstuk 2 voorgaande hoofdstuk zijn aan de hand van de belangrijkste trends en ontwikkelingen de belangrijkste vestigingseisen voor watergebonden bedrijvigheid geïdentificeerd. Deze vestigingseisen vormen het vertrekpunt voor de analyse die moet leiden tot de meest kansrijke ontwikkellocaties voor watergebonden bedrijventerreinen in de regio Arnhem-Nijmegen. De eerste twee paragrafen van dit hoofdstuk geven een overzicht van de bedrijventerreinen in de regio die een kade hebben en/of aan logisch vaarwater gelegen zijn. Deze terreinen worden per vestigingseis gescoord (+ tot -).

V1, V2 en V3 – Voldoende diepgang vaarweg, kade(lengte) en kavelgrootte

De scoringscriteria voor voldoende diepgang van de verschillende vaarwegen kan worden gebaseerd op de diepgang van de hoofdvaarwegen[24] (Waal, IJssel, Nederrijn, Boven-Rijn en het Maas-Waalkanaal afgebeeld in Appendix 1). Aanvullend is het mogelijk om te achterhalen welke scheepstypes worden gefaciliteerd aan de betreffende kades door middel van de kadediepte en lengte[25][26].

Voor deze studie is echter gekozen om de terreinen niet te scoren op basis van deze vestigingsplaatsfactoren aangezien er in de interviews geen (capaciteit) belemmeringen zijn geconstateerd. Deze locatiefactoren zijn in die zin niet doorslaggevend voor het selecteren van potentiële ontwikkel- en herstructureringslocaties.

V4 – (Fysieke) nabijheid toeleveranciers

De (fysieke) nabijheid van toeleveranciers is een vestigingseis die per bedrijf apart in beeld gebracht moet worden. Bedrijven hebben immers verschillende toeleveranciers. De fysieke nabijheid van toeleveranciers speelt dan ook een belangrijke rol bij de locatiekeuze van bedrijven. Omdat dit een factor is die speelt op het niveau van een individueel bedrijf is dit voor een bedrijventerrein als geheel niet uit te drukken op basis van een hard scoringscriterium. Daarom hebben wij gekozen om deze vestigingseis niet uit te drukken middels een scoringscriterium.

[23] Cobouw (2016) Arnhem accepteert verlies Koningspleij.
[24] RWS (2019), *Waterhoogte t.o.v. N.A.P* https://waterinfo.rws.nl/#!/kaart/waterhoogte-t-o-v-nap/
[25] Bureau Voorlichting Binnenvaart (2019), *Scheepstypen*
[26] Bureau Voorlichting Binnenvaart (2019), *Scheepstypen*

V5 – Planologische randvoorwaarden (voldoende milieu/geluidsruimte)

De scoringscriteria voor hindercategorie zijn als volgt

- Hindercategorie 4.2 of groter is gelijk aan ++
- Hindercategorie 3.2 is gelijk aan +
- Hindercategorie kleiner dan 3.2 is gelijk aan -

V6 – Multimodaliteit

De scoring van multimodaliteit is afhankelijk van de ontsluiting van het desbetreffende terrein via de weg (+), het spoor (+) en binnenvaart (+).

V7 – Imago

Het imago van een bedrijventerrein wordt vastgesteld door een schouw van terreinen, kennis van onze bedrijventerrein experts in combinatie met deskresearch. Hierbij kijken we naar de doelgroep van het terrein (+) en de fysieke staat van panden (+).

Gemeente	Bedrijventerrein	Kade	V5	V6	V7
Arnhem	Westervoortsedijk (Rijnpark)	Ja	++	++	++
Arnhem	Kleefse Waard Westervoortsedijk	Ja	++	++	++
Arnhem	**Koningspleij Noord**	**Ja**	**++**	**++**	**ntb**
Berg en Dal	Rijndijk	Ja	++	++	++
Doesburg	Gieterij-eiland	Ja		++	+
Druten	Deest	Ja	-	++	++
Druten	Deest uitbreiding	Ja	++	++	++
Druten	**Drutense Waarden (buitendijks)**	**Ja**	**++**	**++**	**++**
Druten	Haven	Ja	++	++	++
Heumen	Taaiendijk	Ja	++	++	++
Lingewaard	**Looveer**	**Ja**	**++**	**++**	**++**
Nijmegen	Oost-Kanaalhaven	Ja	++	++	++
Nijmegen	**Noord-Kanaalhaven (Engie-terrein)**	**Ja**	**++**	**++**	**++**
Nijmegen	West Kanaaldijk	Ja	++	++	++
Renkum	**Parenco**	**Ja**	**++**	**++**	**++**
Rheden	Haveland	Ja	-	++	++
Wijchen	Loonse Waard	Ja	-	++	++
Zevenaar	**Spijksedijk**	**Ja**	**++**	**++**	**++**
Arnhem	Industriepark Kleefse Waard	Nee	++	++	++
Beuningen	Sluis Weurt	Nee	n.v.t.	--	++
Doesburg	**Verhuellweg**	**Ja**	**n.v.t.**	**--**	**++**
Heumen	De Hoge Brug	Nee	n.v.t.	--	++
Heumen	Sluisweg	Nee	n.v.t.	--	++
Nijmegen	Winkelsteeg NXP	Nee	n.v.t.	--	++

De analyse van de vestigingsfactoren heeft een lijst van acht potentiële (her)ontwikkelingslocaties opgeleverd. Om een compleet beeld te krijgen van de bedrijventerreinen voeren we gesprekken met de betreffende gemeentes.
Daarbij zijn de volgende onderwerpen aan bod gekomen:

- Eventuele leegstaande panden op kadegebonden kavels;
- Niet gebruikte en/of niet intensief gebruikte bedrijventerreinen aan het water;
- Eventuele interessante ontwikkellocaties.

De informatie uit deze gesprekken worden in tabel 3.3 gepresenteerd.

Tabel 3.3 Kansrijke watergebonden locaties in Arnhem-Nijmegen

Gemeente	Plannaam	Gebruiksvorm (intensief / niet intensief)	Potentie voor ontwikkeling of herstructurering
Arnhem	Kleefse Waard Wester-voortsedijk	De kade wordt voor een breed scala aan activiteiten (op/overslag, reparatie, ligplaats) gebruikt	Ten zuiden van IPKW en Kleefse Waard Westervoortsedijk ligt voormalig bedrijventerrein Koningspleij Noord. Dit is nu agrarische grond en hoeft enkel bouwrijp gemaakt te worden om te kunnen ontwikkelen. Het gebied beschikt al over een kade. Er liggen echter contracten voor de ontwikkeling van een zonneveld.
Druten	Excluton (Drutense Waarden)	Oude Veerstoep aanwezig, maar is momenteel niet in gebruik genomen	Ten westen van ''Noord-Zuid'' is er op de lange termijn potentie voor nieuwe ontwikkeling.
Lingewaard	Looveer	De kade wordt intensief gebruikt voor het aan- en afleveren van grondstoffen (zand, grind, beton, e.d.).	VBI en Van Dalen zien ontwikkeling van het terrein als vergroten van productie/opslag en om veiligheid te borgen
Renkum	Parenco	Parenco is een afgesloten terrein dat enkel in gebruik is door de papierfabriek (Parenco zelf). De kade wordt niet intensief gebruikt.	Uit de bestudering van luchtfoto's blijkt dat op het terrein van Parenco ruimte is voor inbreiding. I.c.m. de niet-intensief gebruikte kade biedt dit potentie voor herstructurering.
Doesburg	Verhuellweg	Rotra, logistiek dienstverlener, maakt intensief gebruik van de kade	In het verleden zijn haalbaarheidsstudies uitgevoerd voor de uitbreiding (+ 20 ha) van Rotra en handelsbedrijf Ubbink. Dit bleek (financieel) onhaalbaar.
Nijmegen	Noord-Kanaalhaven (ENGIE-terrein)	Containerterminal BCTN maakt intensief gebruik van de kade	Door de herinrichting van ENGIE ontstaan mogelijkheden voor herstructurering van (nieuwe) watergebonden bedrijvigheid
Zevenaar	Spijksedijk	De kade wordt gebruikt voor op/overslag van zand en grind (i.e. Wezendonk Zand en Grind)	Het aanleggen van een nieuwe loswal en overnachtingshaven
Berg en Dal	Rijndijk	Kade wordt gebruikt voor scheepsbouw	Eventueel uitbreiding van (elektrisch) scheepsbouw bedrijf

Bron: Interviews met gemeentes

3.4 Conclusie: potentiële ontwikkel- en herstructureringslocaties

Momenteel is er geen beschikbaar aanbod van watergebonden terreinen in de regio Arnhem-Nijmegen. Dit kan op termijn leiden tot een knelpunt. In deze studie gaan wij op zoek gaan naar potentiële ontwikkel en herstructureringslocaties.

Op basis van een update van de vestigingseisen, analyse van het beschikbare aanbod, deskresearch en (telefonische) gesprekken met gemeentes hebben we inzicht verkregen in potentieel interessante ontwikkellocaties voor watergebonden activiteit in de regio Arnhem-Nijmegen:

- Koningspleij Noord

Ook zien we op de volgende terreinen potentie voor uitbreiding van bestaande bedrijvigheid. Het gaat hierbij om potentiële ontwikkellocaties, maar zonder uitbreiding van het watergebonden aanbod in de regio Arnhem-Nijmegen:

- Uitbreiding Looveer (twee bedrijven)
- Uitbreiding Excluton (Drutense Waarden)
- Uitbreiding Rijndijk (Berg en Dal)

Ook voor herstructurering zien wij op de volgende terreinen kansen:

- Verhuellweg (inbreiding van Koninklijk Rotra of Ubbink)
- Spijksedijk (leegstand kan interessant zijn voor ruimte-extensievere watergebonden bedrijvigheid)
- Parenco (inbreiding op de locatie van papierfabriek Parenco)
- Noord-Kanaalhaven (ENGIE-terrein)

Deze terreinen lichten we in de volgende hoofdstukken nader toe.

4 Potentiële ontwikkellocaties

4.1 Inleiding

Voor de ontwikkeling van terreinen in de regio Arnhem-Nijmegen zijn enkele locaties waar de juiste randvoorwaarden (vestigingseisen) aanwezig zijn. De mate van investering en de termijn waarop deze plaats kan vinden is echter nog niet duidelijk. In aanvulling op het derde hoofdstuk, selectie van de ontwikkellocaties, gaan we nader in op een potentiële ontwikkellocatie: Koningspleij Noord en uitbreiding van bestaande bedrijvigheid op bedrijventerreinen Looveer, Drutense Waarden (Excluton) en Rijndijk. Naast een korte beschrijving van het bedrijventerrein en mogelijke ontwikkelingen lichten we de hoogte van de investeringen en de termijn toe. In de bijlage hebben we de *factsheet* van IPKW toegevoegd (zie Bijlage 3).

4.2 Koningspleij Noord

Figuur 4.1 Bedrijventerreinen Industriepark Kleefse Waard en Kleefse Waard Westervoortsedijk (blauw kader) en potentieel ontwikkelgebied Koningspleij Noord (rood kader), incl. beoogd zonneveld (rood)

De huidige bedrijventerreinen Industriepark Kleefse Waard en Kleefse Waard Westervoortsedijk (blauw kader) zijn gelegen aan de Nederrijn. Het gebied beoogd voor uitbreiding, Koningspleij Noord, ligt ten zuiden van bedrijventerrein IPKW. De eventuele ontwikkeling van dit terrein is niet nieuw. In het verleden zijn er verschillende plannen geweest om Koningspleij Noord te ontwikkelen.

Voor 2012 was het terrein beoogd voor innovatieve industriële bedrijven. Destijds is besloten het terrein af te waarderen en in gebruik te nemen als landbouwgrond. Eind 2016 heeft de gemeenteraad besloten om de coördinatieprocedure voor het plaatsen van zonnepanelen en windturbines te starten. Daarna (in 2017) is het bestemmingsplan en het MER[27] aangepast en vastgesteld. In de MER wordt tevens de beoogde locatie voor het (agrarische) zonneveld afgebeeld (zie figuur 4.1). Door de verwachting van toekomstige behoefte aan watergebonden bedrijventerrein in de regio kan Koningspleij Noord weer in beeld komen als potentiële ontwikkellocatie. De mogelijkheden hiertoe zijn echter afhankelijk van de ontwikkelingen van een zonneveld op de locaties. Achtereenvolgens gaan we kort in op de karakteristieken van Kleefse Waard Westervoortsedijk en Koningspleij Noord en de randvoorwaarden voor een eventuele ontwikkeling van deze laatste.

De bedrijventerreinen IPKW, Kleefse Waard Westervoortsedijk en Koningspleij Noord hebben de volgende kenmerken:

- Het gezamenlijk oppervlakte van Industriepark Kleefse Waard en Kleefse Waard Westervoortsedijk (blauw kader) is gelijk aan circa 65 hectare. Het Koningspleij Noord terrein (rood kader) heeft een oppervlak van circa 20 hectare.
- Op basis een schouw in het gebied duiden we de volgende functies van de *Nieuwe Haven*[28]:

[27] Tauw (2017), *MER Windpark en zonneveld Koningspleij-Noord en bedrijventerrein Kleefse Waard*

[28] De Nieuwe Haven is gelegen aan de rechteroever van de Nederrijn en ten westen van bedrijventerrein IPKW Westervoortsedijk

- Enerzijds worden grondstoffen (olie, zand, grind) en projectlading op/overgeslagen door watergebonden bedrijven.
- Achterin de nieuwe haven worden scheepsbouw en reparatiewerkzaamheden uitgevoerd.
- Naast deze nautische bedrijvigheid is er plaats voor recreatie (kanoën, vissen en een jachthaven).
- Ook functioneert de haven als ligplaats voor cruiseschepen.
- Verspreidt in het havengebied zijn 14 woonligplaatsen[29].

- De *Nieuwe Haven* faciliteert grote binnenvaartschepen.
- Sterk multimodaal karakter door de ontsluiting via water, weg en eventueel spoor. Voor wegvervoer wordt het terrein ontsloten via de N325 naar de A12 en A325. Bij vervoer over water maakt men gebruik van de Nederrijn. Per spoor is er een aftakking van het emplacement naar het bedrijventerrein, maar deze is momenteel niet in gebruik.
- De Nieuwe Havenweg beschikt over een harde kade met een totale lengte van 1.300 meter.

Randvoorwaarden

Meerdere bedrijven (met name scheepsreparatie en onderhoud) hebben interesse getoond om zich op dit terrein te vestigen. Volgens een peiling onder de ondernemers in het gebied hebben zij behoefte aan uitbreiding van circa 5.000 m^2. Deze interesse komt specifiek van watergebonden bedrijven en toeleveranciers van materialen zowel binnen als buiten de regio.

Om ontwikkeling van het terrein mogelijk te maken gelden de volgende randvoorwaarden:

- Koningspleij Noord moet worden opgehoogd naar maaiveld. Overigens is deze investering ook noodzakelijk om het terrein als zonneveld in gebruik te nemen.
- Er zijn enkele infrastructurele aanpassingen nodig om een goede afwikkeling van het verkeer mogelijk te maken.

Ten tijde van het schrijven van dit onderzoek is de gemeente Arnhem bezig met het opstellen van een visie op de Nieuwe Haven welke als doel heeft de koers te bepalen voor het gebied.

4.3 Uitbreiding Looveer

Figuur 4.2 Bedrijventerrein Looveer

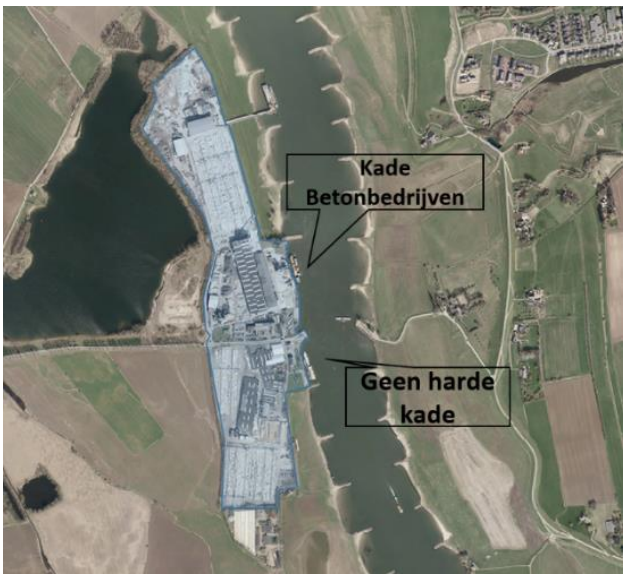

Het bedrijventerrein Looveer is gelegen aan de Nederrijn ten zuiden van Arnhem (zie figuur 4.2) en voorziet voornamelijk in het aan- en afleveren van grondstoffen (zand, grind, beton, e.d.) in de regio. Dagelijks rijden er 500 vrachtwagens af en aan naar de bouwbedrijven: VBI, Van Dalen, ACOB, Heijting, Schraven, Cementbouw.

Sinds 2016 is er sprake van een eventuele uitbreiding op bedrijventerrein Looveer. Na twee jaar laat een definitief besluit nog op zich wachten, maar de twee grootste werkgevers op het terrein, VBI en Van Dalen, hebben aangegeven capaciteits-uitbreiding als noodzakelijk te ervaren voor het vergroten van productie en opslag. De beoogde uitbreiding is gelijk aan circa 14 hectare.

Het bedrijventerrein Looveer heeft de volgende kenmerken:

[29] Gemeente Arnhem (2018), Rapport Actualisatie Onderzoek Veiligheid Nieuwe Havenweg Arnhem

- De omvang van het bedrijventerrein Looveer is gelijk aan 26,4 hectare.
- Het terrein beschikt over 2 kades (beide in particulier eigendom):
  - De kade ten noorden van de kern Looveer, heeft een lengte van 80 meter en wordt in gebruik genomen door de naastgelegen bouwbedrijven.
  - De zuidelijke kade is geen harde kade en heeft een lengte van 70 meter. Deze kade fungeert als ligplaats.
- Het terrein is voorzien van een hogere milieucategorie, 5.2.
- Er is een sterke samenhang tussen de gevestigde bouwbedrijven. Samen met Van Dalen heeft VBI, voorloper op de markt voor recycling, activiteiten op Looveer ontwikkeld.
- Het terrein wordt via de Nederrijn ontsloten op zowel de IJssel als de Waal, en daarmee verderop tevens op het Amsterdams Rijnkanaal en de Lek. In het interview met de gemeente Lingewaard werd aangegeven dat de toegangsweg een knelpunt vormt. Het tegemoetkomende vrachtverkeer heeft immers geen uitwijkmogelijkheden. Ook stroomt de weg bij hoogwater gedeeltelijk over, waardoor vrachtverkeer en fietsers op dezelfde rijweg terecht komen.

Randvoorwaarden

De uitbreiding van Looveer valt ten deel aan de beoogde capaciteitsuitbreiding van VBI en Van Dalen. In de toekomst voorzien zij een sterke toename van de productie en opslag van bouwmaterialen (+ 50%). Voor de ontwikkeling van het terrein geldt dat men rekening moet houden met de toegankelijkheid van de toegangsweg. Deze moet worden opgehoogd/beschermd, zodat het terrein in de toekomst beschermt blijft tegen hoogwater.

4.4 Uitbreiding Drutense Waarden (Excluton)

De bedrijvigheid op het terrein Drutense Waarden, gelegen aan de Waal ten westen van Druten, voorziet hoofdzakelijk in de op/overslag van grondstoffen voor de productie van beton voor Excluton. De potentiele uitbreiding komt dan ook in eerste instantie ten goede aan de uitbreiding van Excluton, maar creëert geen additioneel aanbod van watergebonden terrein in de regio. Op de lange termijn is er ten westen van ''Noord-Zuid'' potentie voor een nieuw te ontwikkelen watergebonden terrein.

Figuur 4.3 Bedrijventerrein Drutense Waarden

Ruim Baan voor de Drutensche Waarden

In het verleden zijn plannen gemaakt voor het ontwikkelen van een regionaal watergebonden bedrijventerrein[30]. De plannen, beschreven in het plan 'Ruim Baan voor de Drutensche Waarden', bestaan uit een uitbreiding van de binnendijkse bedrijventerreinen, waardoor kansen ontstaan voor herschikking van bedrijven. De buitendijkse terreinen kunnen zo beschikbaar komen voor bedrijven die ook daadwerkelijk gebruik maken van vervoer over water. De plannen worden ook vermeld in het RPB Rivierenland 2012-2016 en het RPW Arnhem-Nijmegen. De plannen zijn tot op heden niet uitgevoerd en op dit moment ook niet actief.

[30] Consortium Drutensche Waarden (2007), Startnotitie Milieueffect Rapportage Drutensche Waarden

4.5 Uitbreiding Rijndijk

Op bedrijventerrein Rijndijk, nabij Millingen aan de Rijn, is eventueel sprake van uitbreiding van het gevestigde (elektrisch) scheepsbouwbedrijf. Deze uitbreiding kan ten westen van het huidige terrein plaatsvinden, maar is nog niet concreet. Ook zal de uitbreiding van bestaande bedrijvigheid het aanbod van watergebonden bedrijvigheid in de regio niet vergroten.

Figuur 4.4 Bedrijventerrein Rijndijk

4.6 Conclusie

De locatie Koningspleij Noord is aangeduid als potentiële ontwikkellocaties. De potentie van dit terrein (i.e. vestigingseisen) en bijkomende randvoorwaarden zijn nader beschreven. In de conclusie duiden we de mate van investering en de bijbehorende termijn (weergegeven in Figuur 6.1). Ook de uitbreiding van bestaande bedrijvigheid op Looveer, Excluton en Rijndijk worden toegelicht.

Ontwikkeling van Koningspleij Noord

Koningspleij Noord beschikt over de volgende vestigingseisen voor watergebonden bedrijvigheid:

- Voldoende diepte vaarwater, kadediepte en manoeuvreerruimte (V1 en V2);
- Beschikking over kades met voldoende lengte (V3);
- Ligging nabij Arnhem. Koningspleij Noord, de nabijheid van bedrijventerrein Kleefse Waard (V4);
- Multimodale ontsluiting via de weg en binnenvaart (V6);
- Koningspleij Noord kan worden aangesloten op bedrijventerrein IPKW en Kleefse Waard Westervoortsedijk hetgeen het imago en dynamiek met omliggende terreinen vergroot (V7).

Voor de ontwikkeling van Koningspleij zijn infrastructurele aanpassingen nodig. Ook moet het terrein worden opgehoogd. Aangezien de infrastructuur nog voor een groot deel aanwezig is, zal het terrein op relatief korte termijn met een beperkte investering ontwikkeld kunnen worden.

Uitbreiding van Looveer, Excluton (Drutense Waarden) en Rijndijk

Om de uitbreiding van Looveer mogelijk te maken zal de toegangsweg moeten worden opgehoogd. Aan de uitbreiden van Looveer zijn hoge investeringskosten verbonden. Ook is deze ontwikkeling van Looveer sterk afhankelijk van de capaciteitsuitbreiding van VBI en Van Dalen. Een eventuele uitbreiding wordt naar verwachting in gebruik genomen door de gevestigde bouwbedrijven. Uitbreidingen van Excluton en Rijndijk creëren, net als uitbreiding van Looveer geen nieuw aanbod voor watergebonden bedrijvigheid.

5 Potentiële herstructureringslocaties

5.1 Inleiding

Bedrijventerreinen zijn in de loop der tijd niet altijd optimaal ingericht. Op sommige locaties kan sprake zijn van inefficiënt ruimtegebruik, worden kadefaciliteiten niet tot weinig gebruikt of is van synergie geen sprake. Soms kan deze inefficiëntie met een (kleine) ingreep verholpen worden. Met het oog op de toekomst is het wenselijk om deze locaties te inventariseren en eventueel herstructurering te overwegen. In aanvulling op het derde hoofdstuk, waarbij de potentiële herstructureringslocaties zijn geselecteerd, gaan we nader in op bedrijventerreinen Noord-Kanaalhaven, Verhuellweg, Spijksedijk en Parenco. Naast de korte beschrijving volgt in de bijlage een *factsheet* van de terreinen (zie Appendices 5, 6 en 7).

5.2 Bedrijventerrein Noord-Kanaalhaven (ENGIE-terrein)

Figuur 5.1 Bedrijventerrein Noord-Kanaalhaven (blauw kader) en potentiële locaties voor nieuwe bedrijvigheid (rood)

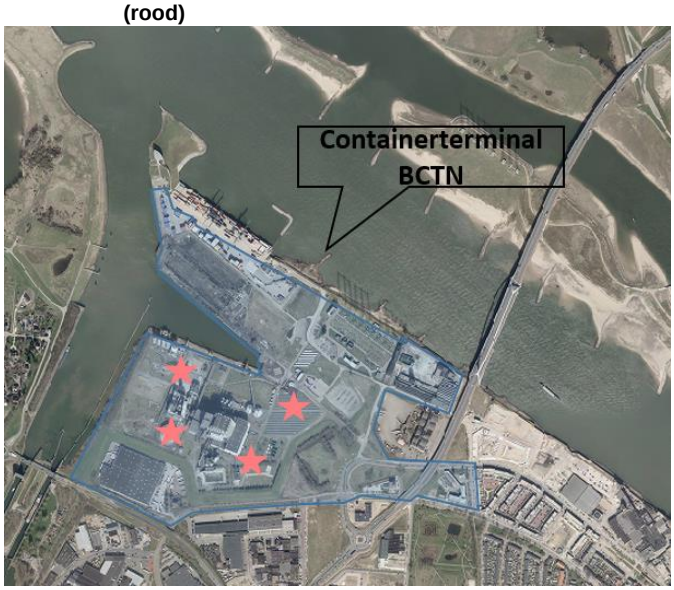

Noord-Kanaalhaven, aan de westzijde van Nijmegen, diende als locatie voor energiecentrale Gelderland. In het vervolg wordt het bedrijventerrein als ENGIE-terrein aangeduid. Als gevolg van het slopen van de energiecentrale wordt het gebied heringericht. Een deel van de locaties worden voorzien voor nieuwe bedrijvigheid, waaronder watergebonden bedrijvigheid (zie Figuur 5.1). Herinrichting van het bestaande terrein creëert mogelijkheden voor diverse bedrijfsactiviteiten:

- energiegebonden bedrijvigheid;
- watergebonden bedrijvigheid;
- overige bedrijvigheid.

De synergie tussen de verschillende type bedrijvigheid zal een belangrijke rol gaan spelen. Momenteel beschikt het terrein over de volgende kenmerken:

- focus op synergie tussen huidige energie- en overslagfaciliteiten;
- sterk multimodaal karakter door overslag via het water en de weg;
- voldoende diepgang kade en vaarwater.

Randvoorwaarden

ENGIE streeft ernaar in de zomer 2020 een nieuw bestemmingsplan en een gebiedsvisie voor de komende 20 jaar vast te stellen. De kaders waarbinnen het terrein verder ontwikkeld kan worden, zijn met de gebiedsvisie uitgewerkt. De randvoorwaarden voor herstructurering van het terrein zijn dus nog sterk afhankelijk van de gekozen visie, maar naar verwachting gelden de volgende randvoorwaarden:

- De hoogte van de investering is onzeker door de aanwezigheid van ondergrondse infrastructuur (zoals koeltanks). In de toekomst zal worden vastgesteld of de ondergrondse infrastructuur volledig moet worden verwijderd/aangepast[31]. Ook de (zeer) recent aangewakkerde discussie rondom het Programma Aanpak Stikstof (PAS) maakt de invulling van infrastructurele ontwikkelingen onzeker.

[31] ENGIE (2019), *Nieuwe bestemming terrein Centrale Gelderland*

- Ook het uitbaggeren van de insteekhaven en aanpassingen aan de bovengrondse infrastructuur behoren eventueel tot de benodigde ingrepen.

5.3 Bedrijventerrein Verhuellweg (Rotra terrein)

Figuur 5.2 Bedrijventerrein Verhuellweg

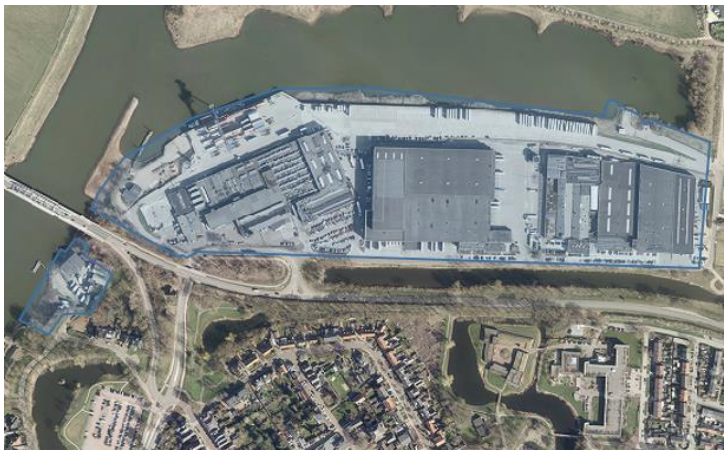

Het bedrijventerrein Verhuellweg beschikt aan de westkant van het terrein over kadefaciliteiten (zie Figuur 5.2). Het terrein wordt ingevuld door twee gevestigde bedrijven:

- Koninklijke Rotra, logistiek dienstverlener, voorziet in de op/overslag van verschillende goederen en maakt hierbij intensief gebruik van de kade.
- Handelsonderneming Ubbink is een producent van verwarmings- en ventilatiesystemen.

In 2016 hebben beide bedrijven een haalbaarheidsonderzoek geïnitieerd naar eventuele uitbreiding van het terrein met circa 20 hectare. De beoogde uitbreiding ging de natuur, leefklimaat, verkeersdruk, cultuurhistorie, waterhuishouding, etc. aan. Mede door deze facetten is uitbreiding uiteindelijk financieel onhaalbaar bevonden. Wel wordt er gekeken naar alternatieven. Eén van deze alternatieven is inbreiding op de huidige locatie.

5.4 Bedrijventerrein Spijksedijk

Figuur 5.3 Bedrijventerrein Spijksedijk (blauw kader)

Spijksedijk ligt ten oosten van de kern tolkamer nabij de Duitse grens. Historisch gezien werd het terrein gebruikt voor steenfabricage. Vandaag de dag bestaat de bedrijvigheid uit onder meer transport, productieactiviteiten, overslag (vooral bulkgoederen), opslag van metaal en recycling. Het gebied beslaat een oppervlakte van circa 66 hectare (zie Figuur 5.3)[32].

Naar verwachting gaan de volgende ontwikkelingen op en rond Spijksedijk in de toekomst een rol spelen:

- Aanleggen van een overnachtingshaven;
- Aanpassing aan de dijk in verband met het hoogwaterbeschermingsprogramma;
- Een fietspad tussen Tolkamer en de Duitse grens.

Ook bestaat de wens voor het ontwikkelen van een nieuwe loswal. Er zijn momenteel twee loswallen in het gebied (op bedrijventerrein Spijksedijk en tussen Spijk/Tolkamer). Met name de wens om tussen Spijk en

[32] Gemeente Rijnwaarden (2016), *Bestemmingsplan Bedrijventerrein Spijksedijk 2016*

Tolkamer een nieuwe loswal te ontwikkelen heeft invloed op de watergebonden bedrijvigheid in het gebied. Een dergelijke ontwikkeling biedt mogelijkheden om meer goederen van en naar de Rijnwaarden te transporteren[33].

5.5 Bedrijventerrein Parenco

Figuur 5.4 Bedrijventerrein Parenco

Parenco is gelegen ten zuiden van de kern Renkum, met een ontsluiting op de Nederrijn en een ontsluiting op de weg via de N225. De watergebonden bedrijvigheid op het terrein is een papierfabriek. De bedrijfsactiviteiten lopen uiteen van het sorteren van oud papier, verwerking tot pulp en productie van papier. Ook beschikt het bedrijf over waterzuivering en een biomassa-installatie[34].

Momenteel wordt de kade niet intensief gebruikt door Parenco. In de toekomst ontstaan er wellicht mogelijkheden om de kade intensiever te gebruiken. Eventueel ook door (andere) watergebonden bedrijven[35]. Daarmee vormt ook inbreiding van Parenco een kans voor de ontwikkeling van watergebonden bedrijvigheid op bedrijventerrein Parenco.

In deze studie worden slechts de ruimtelijk economische aspecten meegenomen, waarbij de aspecten voor de leefomgeving buiten beschouwing worden gelaten.

5.6 Conclusie

Vier locaties zijn aangeduid als potentiële herstructureringslocaties: ENGIE-terrein, Verhuellweg, Spijksedijk en Parenco. In deze conclusie duiden we (waar mogelijk) de hoogte van investering en de bijbehorende termijn. Vergeleken met ontwikkellocaties geldt over het algemeen een lagere investeringsbehoefte bij herstructureringslocaties.

- Herstructureringsmaatregelen voor het ENGIE-terrein zijn nog onzeker in verband met de aanwezigheid van (ondergrondse) infrastructuur (onder andere koeltanks, verkeersontsluiting) en uitbaggeren van de insteekhaven. Tevens is de ontwikkeltermijn afhankelijk van de termijn waarbinnen het bestemmingsplan kan worden vastgesteld.
- Ontwikkeling en capaciteitsuitbreiding van Verhuellweg is ‘financieel onhaalbaar’ bevonden. Wel wordt gekeken naar inbreidingsmogelijkheden. Deze vormen een goedkoper alternatief om te komen tot capaciteitsuitbreiding van Rotra en Ubbink.
- De ontwikkeling van een nieuwe loswal en overnachtingshaven hebben invloed op de watergebonden bedrijvigheid in en rond Spijksedijk. Wel zal deze ontwikkeling naar verwachting relatief hoge investeringskosten met zich meebrengen en op lange termijn plaatsvinden.
- Herstructureringslocatie Parenco biedt potentie, maar vraagt tevens om een relatief hoge investeringsbehoefte.

33 *Ontwikkelingen rondom de Spijksedijk aan de Rijn*
34 Gemeente Renkum (2019), Over Parenco (website)
35 Dergelijke kansen voor inbreiding zijn slechts gebaseerd op de (ruimtelijk) economische aspecten, waarbij de aspecten voor de leefomgeving buiten beschouwing zijn gelaten

6 Conclusie en aanbevelingen

In de voorgaande hoofdstukken zijn de ontwikkel- en herstructureringslocaties toegelicht. Op basis van de investeringsbehoefte en de beoogde termijn die met de ontwikkeling gemoeid zijn, is een prioritering gemaakt van de potentiële locaties (zie Figuur 6.1). Om deze matrix te duiden wordt de plaats van de terreinen toegelicht.

Figuur 6.1 Ontwikkel- en herstructureringslocaties – termijn vs. investering

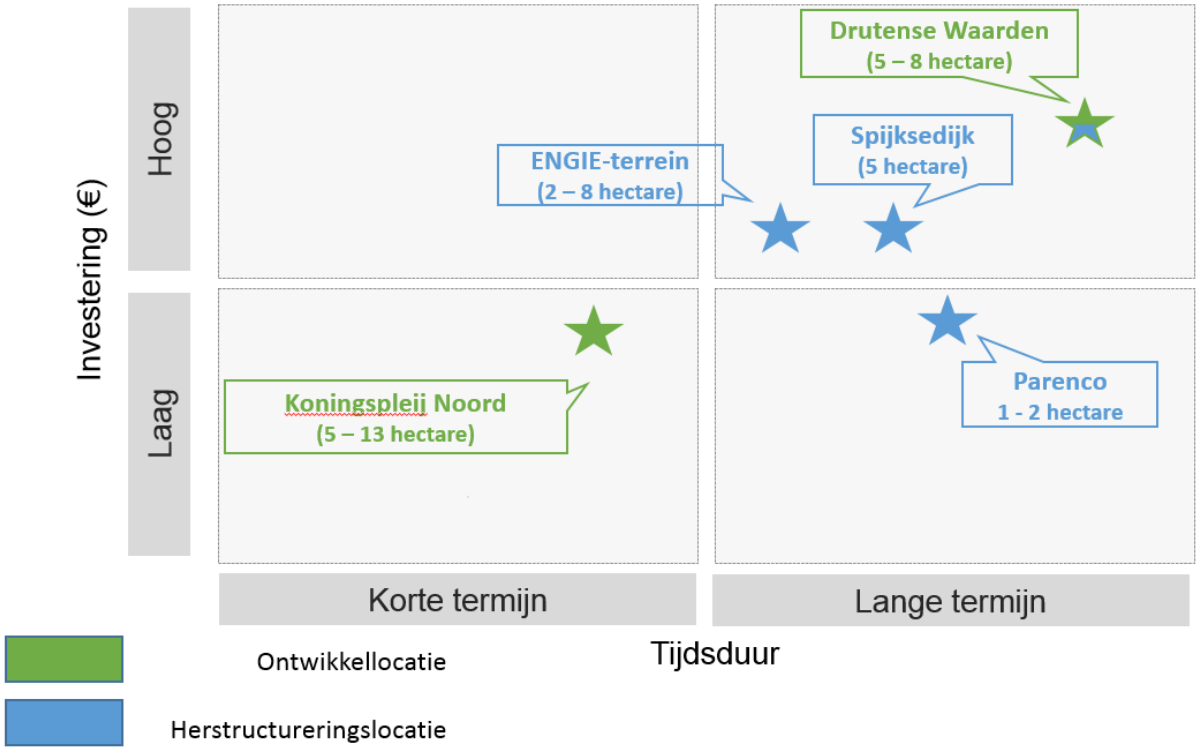

- Door een relatief lage investering in combinatie met actuele interesse van marktpartijen is Koningspleij Noord de meest geschikte locatie voor ontwikkeling van watergebonden bedrijvigheid in de regio. Het totale ontwikkelpotentieel van dit gebied is gelijk aan circa 5 tot 13 hectare. Een deel van de kavels op het terrein (naar schatting 4 hectare) kunnen (direct) met een kade worden ontsloten.
- Voor herstructurering selecteren we het ENGIE-terrein als potentiële locatie. De hoogte van de investering en de termijn waarop deze plaats kan vinden is nog onzeker (onder andere door het aanpassen/verwijderen van (ondergrondse) infrastructuur eb door de bestemmingsplanprocedure i.r.t. de recente PAS discussie).
- Herstructureringslocaties Spijksedijk en Parenco bieden potentie, maar hebben tevens een relatief hoge investeringsbehoefte.
- Inbreiding op Verhuellweg vormt een geschikt alternatief om te komen tot een (mogelijk beperkte) capaciteitsuitbreiding van (in eerste instantie) bestaande bedrijvigheid (Koninklijke Rotra).
- Op bedrijventerrein Drutense Waarden (Excluton) is ontwikkeling nog onzeker (lange termijn). Bij de uitbreiding van het bedrijf Excluton neemt het watergebonden aanbod niet toe.
- Voor de uitbreiding van bestaande bedrijvigheid op bedrijventerrein Looveer en Rijndijk is een relatief hoge investeringsbehoefte op de lange termijn voorzien. Ook creëren deze ontwikkelingen geen additioneel aanbod van watergebonden bedrijvigheid in de regio.

Het totaalpotentieel van ontwikkel- en herstructureringslocaties voor watergebonden bedrijventerreinen in de regio Arnhem-Nijmegen is gelijk aan 18 – 36 hectare.

Appendices

Appendix 1: Vaarwegen Arnhem-Nijmegen

Figuur A 1 Diepte vaarwegen in de omgeving Arnhem

Bron: RWS (2019), waterhoogte (t.o.v. NAP)

Figuur A 2 Diepte vaarwegen in de omgeving Nijmegen

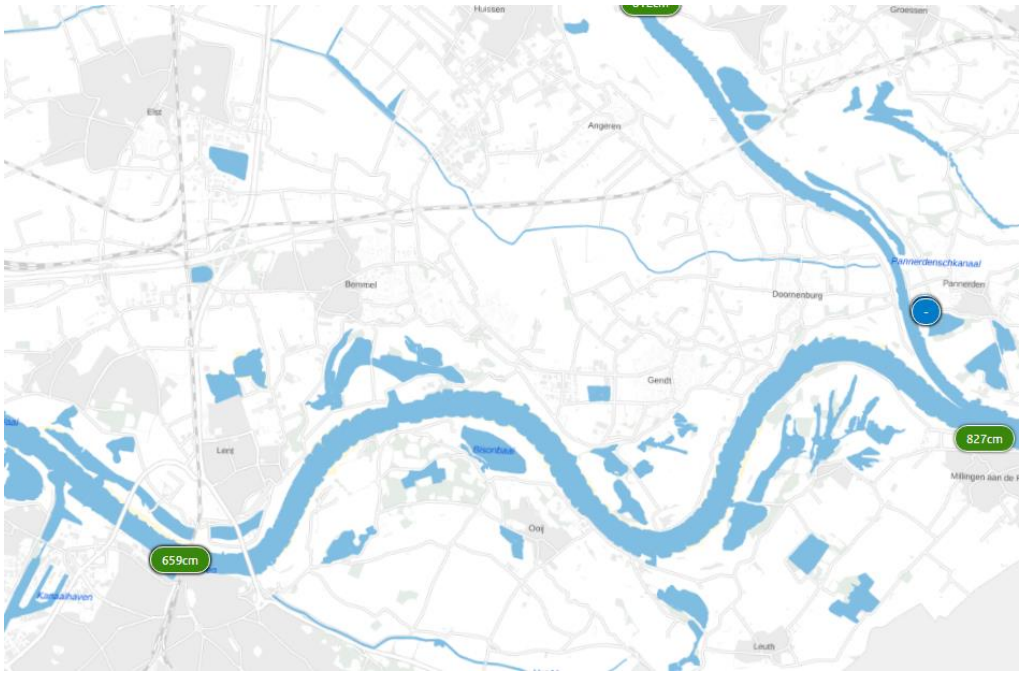

Bron: RWS (2019), waterhoogte (t.o.v. NAP)

Appendix 2: Interviews

Gemeente	Contactpersoon	Interviewdatum
Arnhem	Lianne Hendrink	09/05/2019
Lingewaard	Hans Korfage	09/05/2019
Renkum	Sandra Meullenbruck	17/05/2019
Doesburg	Wendy Timmer	15/05/2019
Over Morgen (Engie)	Mirte van der Vliet	16/05/2019
Zevenaar	Yvette Abbing & Peter Hiemstra	10/05/2019

Appendix 3: Factsheet Koningspleij Noord

Naam: **Koningspleij Noord**

Aanbieder locatie: **Gemeente Arnhem**

Ligging locatie: **Gelegen aan de Nederrijn, welke in connectie staat met zowel de IJssel als de Waal, en verderop tevens met het Amsterdams Rijnkanaal en de Lek. Koningspleij Noord ligt ten zuiden van de terreinen Rijnpark, Het Broek, IJsseloord I en Kleefse Waard BASF. Goede ontsluiting over de weg via de N325**

Oppervlakte: **Bruto 21 hectare**

Uitgeefbaar: **n.v.t.**

Max. milieucategorie (bestemmingsplan): **4.2**

Grondprijs: **n.t.b.**

Overslagfaciliteit (kade): **Ligt wel aan vaarwater en er is een kade aanwezig.**

Kadelengte**: De lengte van de kade vanaf Industriepark Kleefse Waard is circa 500 meter**

Ontsluiting: **Via de weg, de N325 naar de A12 en A325; Per spoor, met aftakking naar werklocatie, maar momenteel niet in gebruik door particuliere partijen; Via het water**

Appendix 4: Factsheet Noord-Kanaalhaven (ENGIE)

Naam: **Noord-Kanaalhaven**

Rin: **1073**

Aanbieder locatie: **Nijmegen**

Ligging locatie:

Oppervlakte: **51,88 ha. Bruto. 43,08 netto.**

Uitgeefbaar: **2,50 ha.**

Max. kavelgrootte:

Max. milieucategorie (bestemmingsplan): **4,1**

Overslagfaciliteit (kade): **Kade aanwezig**

Ontsluiting: **Ontsluiting via het water (de Waal). Over de weg is er ontsluiting via de s100 leidt naar de N326, Geen ontsluiting op het spoor.**

Bijzonderheden: **Geen**

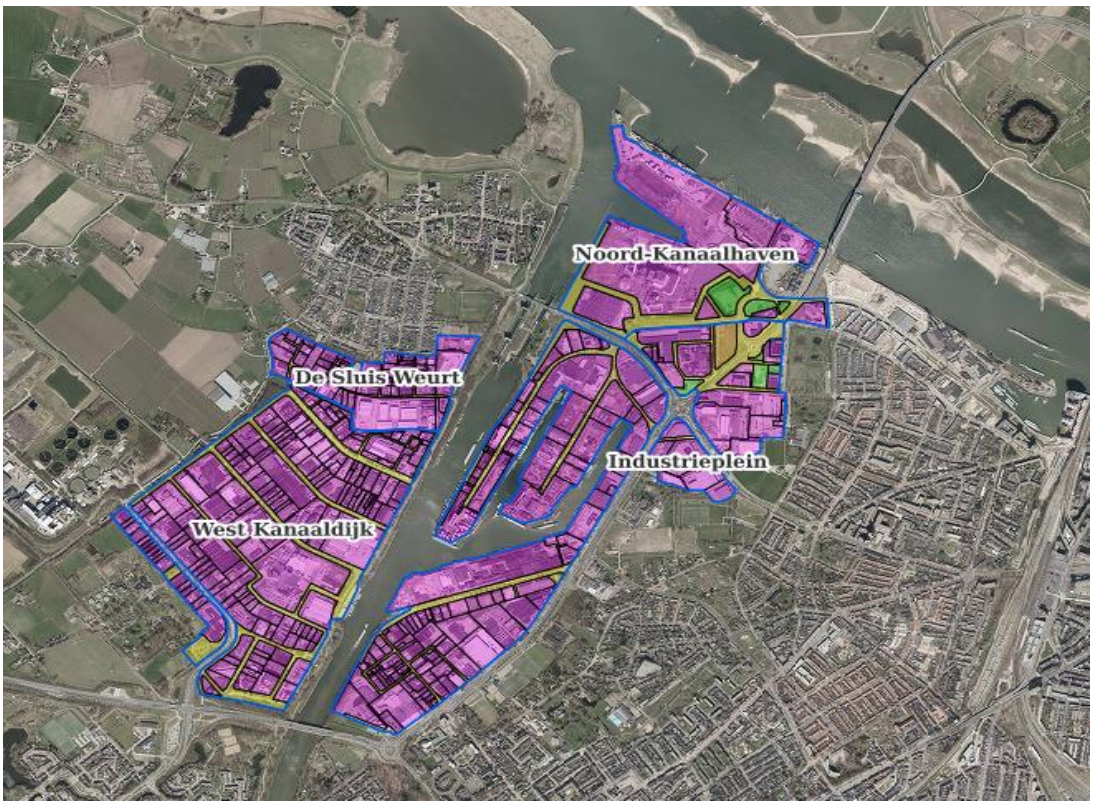

Appendix 5: Factsheet Verhuellweg (Rotra terrein)

Naam: **Verhuellweg**

Rin: **886**

Aanbieder locatie: **Doesburg**

Ligging locatie: **Gelegen ten noorden van Doesburg, aan Het Zwarte Schaar. Die staat in contact met de IJssel, met de splitsing naar de Oude IJssel dichtbij. Goede ontsluiting over de weg via de N317**

Oppervlakte: **14.9 ha. bruto. 14.2 ha. netto**

Uitgeefbaar: **Geen**

Max. kavelgrootte: **7 ha.**

Max. milieucategorie: **5.1**

Overslagfaciliteit (kade): **Kade aanwezig**

Ontsluiting: **Ontsluiting met kade. Over de weg is er ontsluiting via de N317, welke naar de A348, N338 en N348 leidt. Geen ontsluiting op het spoor.**

Bijzonderheden: **Geen**

Appendix 6: Factsheet Spijksedijk

Naam: **Spijksedijk**

Rin: **140204**

Aanbieder locatie: **Zevenaar**

Ligging locatie: **Liggend aan de Rijn, met ten westen de splitsing naar de Nederrijn. Het ligt ten zuiden van de terreinen Halve Maan 1 & 2**

Oppervlakte: **66,7 ha. bruto. 63,1 ha. netto**

Uitgeefbaar: **0 ha.**

Max. kavelgrootte: **5,3 ha.**

Max. milieucategorie (bestemmingsplan): **5.2**

Grondprijs: Gemiddelde verkoopwaarde**: €70 per m²**

Overslagfaciliteit (kade): **Kade aanwezig bij 1 kavel, particulier eigenaar. Deze kade is circa 75 meter lang**

Ontsluiting: **Geen spoorontsluiting. Via de kade ontsluiting op de Rijn, en verderop op het Nederrijn. Over de weg is via de Batavenweg een connectie met de N811**

Bijzonderheden: **Voor arbeidsextensieve bedrijvigheid**

Appendix 7: Factsheet Parenco

Naam: **Parenco**

Rin: **1104**

Aanbieder locatie: **Renkum**

Ligging locatie: **Het terrein ligt ten zuiden van Renkum, met een ontsluiting op de Nederrijn en een goede ontsluiting op de weg via de N225**

Oppervlakte: **39,0 ha. bruto. 39,0 ha. netto**

Uitgeefbaar: **0 ha.**

Max. kavelgrootte: **26 ha**

Max. milieucategorie: **4,1**

Overslagfaciliteit (kade): **Kade aanwezig, particuliere eigenaar. 2 kavels met aanwezige kade, waarvan beide uitgegeven zijn. Kavel 1 (grootste kavel): 115m. Kavel 2: 225m**

Ontsluiting: **Geen ontsluiting op het spoor. Via de aanwezige kade is er ontsluiting op de Nederrijn. Over de weg is er via de N225 ontsluiting op de N781 en de A50.**

Bijzonderheden: **Geen**

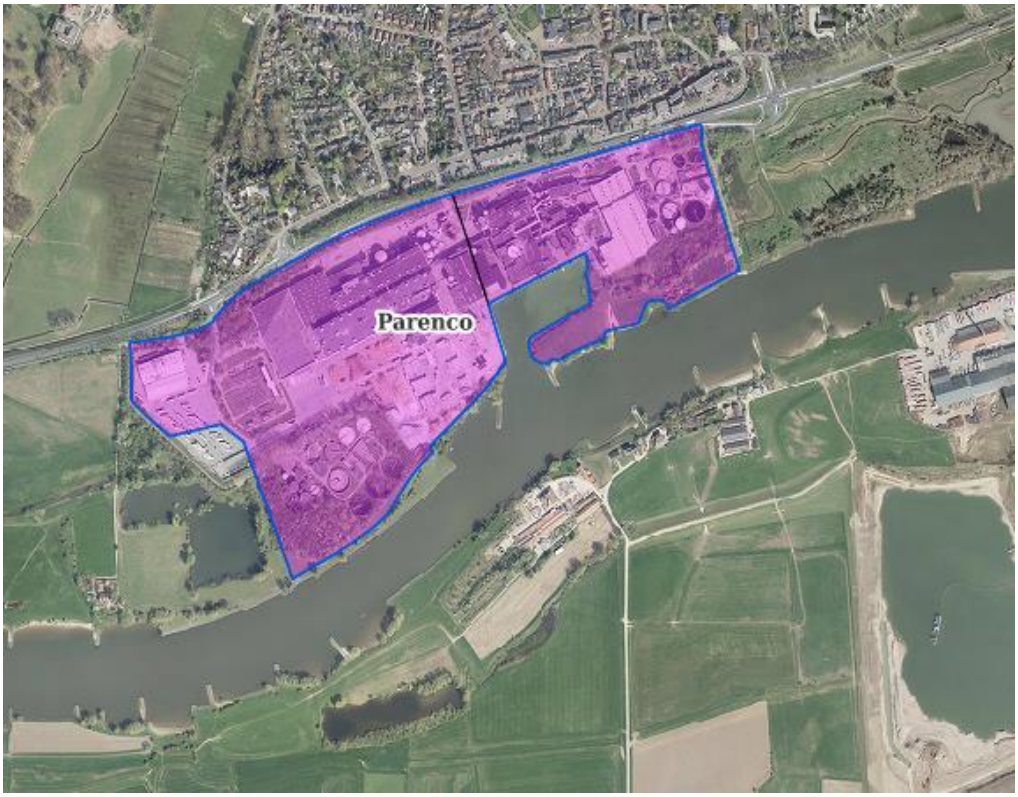

Over Ecorys

Ecorys is een toonaangevend internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van uitmuntend, op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zeven werkgebieden:

- Economic growth;
- Social policy;
- Natural resources;
- Regions & Cities;
- Transport & Infrastructure;
- Public sector reform;
- Security & Justice.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:

- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas

XXL logistiek

Opdrachtgever: IOW

Rotterdam, 16 April 2019

XXL logistiek

Opdrachtgever: IOW

Luc Heestermans
Michel Hek

Rotterdam, 16 April 2019

Inhoudsopgave

1 Inleiding 5
1.1 Aanleiding en vraagstelling 5
1.2 Aanpak 5

2 Toekomstperspectief XXL-logistiek in Arnhem-Nijmegen 6
2.1 Inleiding 6
2.2 Update belangrijkste trends en ontwikkelingen 6
2.3 Conclusie: de belangrijkste vestigingseisen 10

3 Aanbod 12
3.1 Inleiding 12
3.2 Situatie in 2017 12
3.3 Situatie per maart 2019 12
3.4 Verschillende typen ontwikkelaars, verschillende effecten op het aanbod 14
3.5 Conclusie 16

4 Conclusie en aanbevelingen 17

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en vraagstelling

De regio Arnhem-Nijmegen biedt plaats aan twee van de drie logistieke hotspots binnen Gelderland. Namelijk Knoop 38 en Knooppunt EMZ. Binnen deze hotspots wordt ruimte geboden aan XXL-logistiek, grootschalige distributiecentra. In de monitoring van het RPW-onderdeel bedrijventerreinen is medio 2018 geconstateerd dat er in de regio Arnhem-Nijmegen, en meer specifiek knoop EMZ en knoop 38, nog voldoende ruimte beschikbaar is voor XXL-logistiek. Tegelijkertijd is geconstateerd dat de grote dynamiek op dit type bedrijventerrein vraagt om nauwlettende monitoring en de mogelijkheid snel in te spelen op nieuwe ruimtevraag.

Hieruit is de vraag naar voren gekomen in hoeverre XXL-logistiek zich de komende jaren blijft ontwikkelen en welke locaties binnen de bestaande knooppunten aan de Gelderse corridor potentie hebben als nieuwe ontwikkellocatie ten behoeve van XXL-logistiek. Om de meest kansrijke locaties voor XXL-logistiek te identificeren baseren we ons op het onderzoek naar de mogelijkheden voor XXL-logistiek in de regio Arnhem-Nijmegen, dat Ecorys in 2017 heeft uitgevoerd ter aanvulling op het RPW 2017.

1.2 Aanpak

Het onderzoek naar geschikte locaties voor XXL-logistiek is ingestoken vanuit de vraagkant, waarbij vooral kwalitatief naar de opgave is gekeken. Vervolgens is geanalyseerd in hoeverre het huidig aanbod kwantitatief en kwalitatief aansluit bij de gevraagde locatiekwaliteiten.

1. **Update van trends en ontwikkelingen XXL-logistiek** In het onderzoek naar de mogelijkheden voor XXL-logistiek in de regio Arnhem-Nijmegen dat Ecorys in 2017 heeft uitgevoerd, wordt een aantal trends en ontwikkelingen in de XXL-logistiek besproken. Deze trends en ontwikkelingen worden voorzien van een update. Daarnaast is ook aandacht voor de verschillende typen ontwikkelaars die op de logistieke vastgoedmarkt kunnen worden onderscheiden. Het type ontwikkelaar dat investeert in een locatie heeft vooral invloed op de uitwerking op de markt (vastgoed, arbeid, etc.).
2. **Doorvertaling naar vestigingsfactoren: Wat vinden logistieke ontwikkelaars belangrijk?** De trends en ontwikkelingen worden vervolgens vertaald naar enkele vestigingsfactoren, die wij het meest belangrijk achten voor ontwikkelaars in XXL-logistiek. Hierbij ligt de focus op factoren die locatie-specifiek (kunnen) zijn en daarmee bepalend voor de locatiekeuze.
3. **Update van het aanbod: Zijn er ontwikkelingen sinds 2017? En sinds zomer 2018?** In 2017 zijn binnen de regio Arnhem-Nijmegen drie zeer geschikte locaties aangewezen voor XXL-logistiek, namelijk Park15 (knoop 38) en 7Poort en DocksNLD (Knooppunt EMz). Allereerst zetten we de ontwikkelingen die zich de afgelopen anderhalf jaar op deze bedrijventerreinen hebben afgespeeld op een rij. Vervolgens is er ook aandacht voor het aanbod dat buiten de regio in Tiel/Medel ligt. Tot slot bekijken we de mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen in de regio.
4. **Conclusie en reflectie** De rapportage wordt geconcludeerd met een aanbeveling voor de beste locatie voor een eventuele nieuwe ontwikkeling ten behoeve van XXL-logistiek. De provincie Gelderland voert tegelijkertijd een eigen onderzoek uit naar de waarde van XXL-logistiek. Het onderdeel reflectie laten we hierop aansluiten. Dat betekent dit in deze versie geen reflectie wordt opgenomen.

2 Toekomstperspectief XXL-logistiek in Arnhem-Nijmegen

2.1 Inleiding

In het onderzoek naar de mogelijkheden voor XXL-logistiek in de regio Arnhem-Nijmegen, dat Ecorys in 2017 heeft uitgevoerd, wordt vanuit de kwantitatieve ruimtevraag en de belangrijkste vestigingsplaatsfactoren onderzocht welke locaties in de regio geschikt zijn voor XXL-logistiek. Aanleiding voor dit onderzoek was een rapport van onderzoeksbureau Buck uit 2016, waarin geconcludeerd wordt dat er:

- Vanwege tegenvallende vraag vanuit andere sectoren geen extra ruimtebehoefte hoeft te worden opgenomen in het RPW, omdat er kwantitatief gezien voldoende ruimte is vanuit de prognoses van andere sectoren;
- Er slechts enkele geschikte kavels beschikbaar waren, hetgeen mager is om te adequaat in te spelen op de groei van grootschalige distributiecentra; en
- Er daarom gekeken moest worden naar mogelijkheden om grootschalige kavels te creëren door herverkaveling of herprofilering.

Naar aanleiding daarvan heeft Ecorys, op basis van de belangrijkste vestigingsplaatsfactoren, de voor XXL-logistiek geschikte kavels in de regio Arnhem-Nijmegen geïdentificeerd. Maatvoering, (snelle) besluitvorming en multimodaliteit zijn daarbij als meest belangrijke locatiekwaliteiten in ogenschouw genomen. Inmiddels twee jaar later, een RPW-monitoring en onzekere regionale (wel of geen aansluiting A12/A15) en internationale (Brexit) ontwikkelingen verder, is het de vraag of de behoefte aan XXL-kavels ook de komende jaren beklijft en of de vestigingseisen sinds 2017 wezenlijk zijn veranderd.

2.2 Update belangrijkste trends en ontwikkelingen

In het voorgaande onderzoek werden maatvoering, besluitvorming en multimodaliteit genoemd als meest belangrijke vestigingsfactoren. Eventuele wijzigingen hierin worden eerst besproken. Vervolgens voegen we hier aan de hand van enkele trends en ontwikkelingen enkele factoren aan toe.

Maatvoering

Er wordt gesproken van XXL-logistiek wanneer de kavelgrootte de 4 hectare, ofwel 40.000m^2, overschrijdt. Daarnaast zijn in het onderzoek uit 2017 een rechthoekige vorm met een diepte van 140 tot 300 meter en een bouwhoogte van minstens 14, bij voorkeur tot 20 meter, genoemd als belangrijke vestigingseisen voor grootschalige logistieke ontwikkelaars[1]. Dit is nog steeds de gangbare maatvoering binnen de XXL-logistiek, waarbij de trend laat zien dat distributiecentra eerder groter dan kleiner worden. Dit blijkt onder andere uit de (gefaseerde) ontwikkeling van 150.000m^2 logistieke ruimte door een Belgische vastgoedontwikkelaar op Park15 in de gemeente Overbetuwe[2]. Bovendien zien we dat, dankzij automatisering, de efficiënte van het grondgebruik toeneemt, doordat verticale ruimte steeds beter benut kan worden[3].

1 Ecorys (2017) Mogelijkheden XXL-logistiek – In het kader van RPW Arnhem-Nijmegen.
2 Logistiek.nl (2018) 150.000m2 warehousing voor Park15Logistics in de maak.
3 Consultancy.nl (2018) XXL distributiecentra in Nederland worden steeds groter en hoger.

Besluitvorming

Sinds 2017 is veel beschikbaar logistiek aanbod in de traditionele hotspots in het zuiden van het land uitgegeven. Mede daardoor is de laatste anderhalf tot twee jaar al een toegenomen interesse voor het oosten van het land te bemerken. Dit blijkt ook uit de forse uitgiften op de XXL-locaties in en rondom de regio Arnhem-Nijmegen. Een consequentie van die grootschalige uitgiften is dat directe beschikbaarheid op de op het eerste oog beste locaties een dilemma is geworden. Schaarste aan direct beschikbare ruimte in combinatie met de toenemende krapte op de arbeidsmarkt, leidt ertoe dat ontwikkelaars kiezen voor herontwikkeling van bestaande bedrijfslocaties of buiten de gebruikelijke logistieke hotspots gaan ontwikkelen[4].

Multimodaliteit

Multimodale, of liever synchromodale, bereikbaarheid geniet de voorkeur onder logistieke dienstverleners. Multimodaal ontsloten locaties zijn met meerdere vervoerswijzen ((vracht)auto, trein, schip, vliegtuig) bereikbaar. Op synchromodaal ontsloten locaties zijn deze transportwijzen bovendien efficiënt op elkaar aangesloten, zodat de overslag van het ene op het andere vervoersmiddel zo efficiënt mogelijk plaatsvindt.

Van XXL-logistiek naar stadsdistrubitie

Medio 2018 is in een onderzoek onder vastgoedbeleggers de verwachting uitgesproken dat de investeringsdynamiek op de logistieke vastgoedmarkt zich de komende drie tot vijf jaar blijft concentreren op de XXL-logistiek. Er is vanuit de verschillende investeerders nog steeds volop interesse in de XXL-kavels. Bovendien vertakt de logistieke keten zich wel steeds verder met kleinere distributiecentra aan de rand van de stad.

De ontwikkeling van grootschalige distributiecentra zet zich naar verwachting dus ook op de middellange termijn doorzet, terwijl er tegelijkertijd een beweging te zien is richting kleinere hubs nabij stedelijk gebied ten behoeve van stadsdistributie[5]. Beide zijn in de meeste gevallen onderdeel van dezelfde keten, waarbij de kleinere hubs in stedelijk gebied bevoorraad worden vanuit grootschalige distributiecentra in het zuiden en oosten van het land[6].

Deze trend leidt ertoe dat kleinere distributiecentra of zogeheten crossdock-locaties verhuizen naar de rand van de stedelijke gebieden. Daarvandaan worden goederen overgeladen van vrachtwagens in kleinere, steeds vaker emissieloze voertuigen[7]. In Arnhem hebben studenten van de Hogeschool Arnhem-Nijmegen een dergelijk initiatief opgestart, waarbij de *last mile* met emissiearme vervoer verzorgd wordt vanuit een hub aan de rand van de stad[8]. De logistieke keten ziet er dan, van groot naar klein, als volgt uit:

- XXL-logistiek: vanaf 4 hectare tot groter dan 10 hectare. Dit zijn vaak zogenaamde e-fulfilmentcentra die geëxploiteerd worden door grote e-commercebedrijven. Voorbeelden zijn Amazon dat net over de grens in Luik een distributiecentrum gaat realiseren met een oppervlakte tot 380.000m2, oftewel 38 hectare, Bol.com in Waalwijk en Jumbo in Nieuwegein. In de regio Arnhem-Nijmegen behoren o.a. Nabuurs en Lidl op Park15. Deze distributiecentra kunnen grote delen van (west-)Europa bedienen.
- Het distributienetwerk vertakt zich vervolgens naar kleinere distributiecentra aan de rand van stedelijk gebied, naar wat we XL-logistiek zouden kunnen noemen met een oppervlakte van 1 à 2 tot 4 hectare. Vanuit hier worden pakketten, vaak in kleinere voertuigen, verspreid naar de klant.

---

4 Logistiek.nl (2019) Locatiekeuze logistiek: 5 belangrijke veranderingen voor beslissers
5 Maes, J. (2017) The potential of cargo bicycle transport as a sustainable solution for urban logistics
6 Kroesen, W. (2017) E-commerce als zegen voor de detailhandel
7 Rabobank (2018) Transportupdate augustus 2018.
8 HAN (2019) Arnhem 1e hub stadsdistributie met emissiearme voertuigen.

- In zogeheten city hubs, met een oppervlakte van 0,5 tot max. 2 ha worden vervoersstromen van verschillende leveranciers gebundeld voor efficiënter transport binnen de stad. Voorbeelden hiervan zijn de DHL Cubicycle en fietskoerier. Ook het eerdergenoemde voorbeeld in Arnhem behoort tot deze categorie[9].

Een opkomende, maar nog niet volwassen, trend is de afhandeling van retourstromen. Waar retour gestuurde bestellingen tot nu toe nog vaak worden weggegooid, wordt het met het oog op duurzaamheid en circulariteit steeds belangrijker ook retour gestuurde opnieuw te gebruiken. Dit brengt op zichzelf een hele nieuwe goederenstroom met zich mee[10]. Bij toekomstig beleid en vastgoedontwikkeling dient rekening gehouden te worden met al deze veranderingen in het landschap[11].

Is een harde Brexit gunstig voor gebieden grenzend aan Duitsland?

De uitwerking van internationale ontwikkelingen als de Brexit is nog ongewis: veel is afhankelijk van de manier waarop het Verenigd Koninkrijk de Europese Unie verlaat. Wordt het een harde of een zachte Brexit? Wat zeker is, is dat de gevolgen het hardst gevoeld zullen worden bij een harde Brexit. De gevolgen zijn naar verwachting echter niet noodzakelijk negatief. Enerzijds wordt verwacht dat de handel tussen het Verenigd Koninkrijk en Nederland afneemt, terwijl er anderzijds op gerekend wordt dat meer logistieke bedrijven (hoofd)vestigingen in Nederland openen in plaats van in het VK[12].

Transportbewegingen naar het Verenigd Koninkrijk zullen door strengere douanecontroles vertraging oplopen. Eventuele importheffingen hebben ook gevolgen voor de export vanuit Nederland naar het Verenigd Koninkrijk[13]. Landelijk gezien is het Verenigd Koninkrijk, na Duitsland en België, het derde belangrijkste exportland. De oostelijke grensstreek is echter veel meer gericht op Duitsland dan op het Verenigd Koninkrijk. Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving, dat de korte termijn gevolgen van de Brexit per sector en per provincie in kaart heeft gebracht, is er voor de sector vervoer en opslag op korte termijn nauwelijks een direct effect te merken van de Brexit[14]. Voor Europese distributiecentra van internationaal opererende bedrijven is Nederland naar verwachting juist een goed alternatief voor het Verenigd Koninkrijk, dat te maken krijgt met een harde grens[15].

Doortrekking A15 en verbreding A12

Daarnaast speelt in de regio Arnhem-Nijmegen een belangrijke regionale ontwikkeling – met grensoverschrijdende impact op logistieke corridors, namelijk de doortrekking van de A15 vanaf Lingewaard en de verbreding van de A12 bij Zevenaar richting Duitsland.

Deze verbinding kan ervoor zorgen dat het west-oost georiënteerde verkeer vanuit de Rotterdamse haven niet meer hoeft om te rijden via de A50-A12 rondom Arnhem. Naast het positieve effect op verkeersstromen, verbetert bij doortrekking de bereikbaarheid van enkele bedrijventerreinen langs het tracé van de A15 aanmerkelijk. Tot voor kort bestond onduidelijkheid over de planning van de ingreep. Onlangs heeft Rijkswaterstaat echter de verwachting uitgesproken dat de verbinding tussen 2022 en 2024 gereed is[16].

---

99 Kroesen, W. (2017) E-commerce als zegen voor de detailhandel.
10 Kroesen, W. (2017) E-commerce als zegen voor de detailhandel.
11 Rabobank (2018) Transportupdate augustus 2018.
12 Logistiek.nl (2019) Harde no deal Brexit: dit zijn de gevolgen voor logistiek Nederland.
13 TLN (2019) TLN standpunt Brexit.
14 Planbureau voor de Leefomgeving (2019) Korte termijn gevolgen van de Brexit.
15 Logistiek.nl (2019) Harde no deal Brexit: dit zijn de gevolgen voor logistiek Nederland.
16 De Gelderlander (8 maart 2019) 'Doorgetrokken A15 en bredere A12 liggen er in 2024.

Dit betekent een sterke verbetering van de bereikbaarheid van de bedrijventerreinen langs de as A15-A12. Duidelijkheid over de definitieve planning is belangrijk voor de houding van investeerders: durven ontwikkelaars al te investeren? Of nemen ze (nog) een afwachtende houding aan?

Gevolgen voor de arbeidsmarkt: steeds meer integratie industrie en logistiek

In het eerste kwartaal van 2018 gaf ongeveer 20% van de transportondernemers en logistieke dienstverleners aan dat zij te kampen hebben met een tekort aan personeel. De situatie is het nijpendst in het wegtransport, waar bijna 30% van de transporteur aangeeft moeilijk aan geschikt personeel te kunnen komen, waarbij het vaak gaat om gespecialiseerd transport, zoals het vervoer van gevaarlijke stoffen of tankautovervoer, lastig te vinden zijn. De sector probeert het personeels-tekort op te lossen door het aanbieden van opleidingen en een baangarantie na het afronden van de opleiding. De vraag is of dit genoeg is. Het personeelstekort wordt op dit moment veroorzaakt door de hoogconjunctuur, maar kan een blijvend probleem worden wanneer op de langere termijn de oudere werknemers met pensioen gaan[17].

Anderzijds zorgen digitalisering en robotisering ervoor dat veel banen in de logistieke sector geautomatiseerd worden. Digitalisering en robotisering is een trend die zich al enkele jaren manifesteert, en steeds zichtbaarder wordt, binnen de industrie en logistiek. Industrie en logistiek worden hier bewust in genoemd in een zin. Dit vanwege het feit dat productieketens, onder invloed van digitalisering van processen en kortere levertijden in combinatie met de groeiende consumentenbehoefte aan meer gepersonaliseerde producten, steeds meer geïntegreerd raken.

Om te voorzien in die behoefte wordt assemblage steeds vaker uitgevoerd op de locatie met veel ruimte die een van de laatste stappen in de keten vormt[18] [19]. Robotica, Internet of Things, Big Data en digitale netwerken zorgen ervoor dat iedere stap in de keten steeds nauwgezetter gemonitord aan bijgestuurd wordt, zonder dat menselijk ingrijpen noodzakelijk is. Veel van deze ontwikkelingen klinken als toekomstmuziek in de oren, maar de verwachting is dat logistieke processen over 5 jaar radicaal veranderd zijn[20].

Naast invloed op de gevraagde locatiekwaliteiten, heeft dit vooral invloed op de arbeidsmarkt. Steeds meer ‘‘laagwaardig’’ werk wordt geautomatiseerd, uiteindelijk tot de vrachtwagenchauffeur aan toe, en er is een groeiende behoefte aan technisch geschoold en hoger opgeleid personeel in supply chain management[21].

Arbeidspotentieel

Het realiseren van grootschalige logistiek vraagt om voldoende arbeidspotentieel. Het vinden van voldoende en goed opgeleid personeel vormt een steeds grotere uitdaging. Het clusteren van grootschalige logistieke activiteiten op een plaats onderstreept het belang van voldoende “achterland” qua arbeidspotentieel.

De aanwezigheid van een (middel)grote stad biedt voldoende potentieel. Als we op deze wijze naar zowel de gemeente Montferland als Zevenaar kijken dan biedt Zevenaar een groter (Nederlands) arbeidspotentieel voor toekomstige ondernemers. Hierbij zijn echter twee kanttekeningen te maken:

- Met het doortrekken van de A15 krijgt de bereikbaarheid over de weg ook voor potentiele arbeidskrachten een impuls. Dit betekent dat een groter arbeidspotentieel binnen bereik komt.
- Net over de grens in Duitsland liggen middelgrote steden als Emmerich en Kleve, maar bieden net als de Nederlandse steden ook arbeidspotentieel.

---

17 ABN-AMRO (2018) Aan uitdagingen geen gebrek.
18 I-scoop (2018) Robots and cobots in logistics – the next stage of growth – Industry 4.0.
19 Broekman logistics (2019) assemblage diensten.
20 Van Hooijdonk, R. (2017) Top 5 ‘disruptors’ die de traditionele supply chain en logistiek revolutioneren.
21 Keidranen (2018) Logistics in the Age of Society 5.0.

In de onderstaande tabel zijn het aantal werknemers in de logistieke sector in de regio Arnhem-Nijmegen en omliggende regio's weergegeven. De spanning op arbeidsmarkt in de sector is in vrijwel alle regio's hoog. Zoals als eerder benoemt is een deel van het arbeidstekort te verklaren door de hoogconjunctuur, maar is er het gevaar dat er in de toekomst een tekort ontstaat doordat oudere werknemers met pensioen gaan.

In alle regio's is de gemiddelde leeftijd gestegen in de periode van 2009-2017. Naar verwachting zal er in de komende 10 jaar weinig verandering komen in deze situatie[22]. Het aanbod van arbeid in de regio neemt de komende jaren naar verwachting toe, maar blijft in balans met de vraag naar arbeid. Door de hoge spanning op de arbeidsmarkt wordt het lastig om openstaande vacatures de komende jaren direct in te vullen. De algehele Nederlandse trend is dat er met name veel vacatures voor chauffeurs en transportplanners openstaan[23]. Voor de omliggende arbeidsmarktregio's, Noord-Oost Brabant, Rivierenland en Noord-Limburg in het bijzonder, is de verwachting dat de spanning op de arbeidsmarkt in 2025 relatief laag is[24]. Overschot in deze regio's kan het tekort aan personeel in de eigen regio opvangen.

Arbeidsmarktregio	Totaal aantal werknemers Transport en Logistiek	Werkzaam in Goederenvervoer	Werkzaam in Logistiek en Opslag	Gem leeftijd 2009	Gem leeftijd 2017
Midden-Gelderland	5270	3810	1460	41	43,9
Rijk van Nijmegen	2850	1730	1120	41	43,9
Totaal Arnhem-Nijmegen	8120	5540	2590	41	43,9
Rivierenland	5590	4020	1570	39,9	43,9
Food Valley	4750	4140	610	39,7	41,8
Noord-Oost Brabant	7980	5760	2220	41,3	43,5
Achterhoek	4430	3680	750	40,3	43,1
Noord-Limburg	8620	3840	4780	41,6	43,9
Noordwest Veluwe	6540	5580	960	40,8	43
Kreis Kleve	3612	1736	1876	-	-

Bron: Sector instituut Transport en Logistiek en Wirtshaftförderung Kreis Kleve GmbH

Een van de grootste bedreigingen is de vergrijzing van de arbeidsmarkt. Hierbij moet worden vermeld dat het aantal mbo-studenten die een studie in de richting van de logistiek, zoals als bijvoorbeeld vrachtwagenchauffeur, in de afgelopen jaren weer toegenomen. Ook worden voor dit beroep nog steeds veel zij-instromers verworven[25]. Dit, in combinatie met de verwachte trends en ontwikkelingen met betrekking tot automatisering en robotisering, kan de arbeidstekorten, die als gevolg van vergrijzing ontstaan, tegengaan. De arbeidsmarkt in de logistieke sector vormt echter wel een aandachtspunt binnen de regio.

2.3 Conclusie: de belangrijkste vestigingseisen

In dit hoofdstuk zijn de belangrijkste trends en ontwikkelingen in de logistieke sector op een rij gezet. Hiermee hebben we de belangrijkste vestigingseisen uit het onderzoek in 2017 voorzien van een update. Deze zijn hieronder samengevat:

22 Sectorinstituut Transport en Logistiek (2018) Regionale factsheets
23 Sectorinstituut Transport en Logistiek (2018) sectormonitor
24 Sectorinstituut Transport en Logistiek (2018) Arbeidsmarktrapportage
25 UWV (2018) Factsheet transport en logistics

- Multi-/synchromodaliteit (2017) – efficiënte koppeling verschillende vervoerswijzen, zoals (vracht)auto, trein, schip of vliegtuig, op een locatie.
- Vertakking van de XXL-logistiek – Vanuit de XXL-locaties vertakt het netwerk zich naar XL-locaties rondom de stad tot city-hubs binnen in de stad.
- Maatvoering (2017) – oppervlakte en vorm is van belang, de gangbare maatvoering binnen de XXL-logistiek is gelijk gebleven aan die van 2017. Door automatisering kan de (verticale) ruimte steeds efficiënter worden benut.
- Snel beslissen (2017) – Door schaarste aan ruimte wordt er steeds vaker gekozen voor herontwikkeling verouderde locaties of ontwikkeling op niet toegewezen locaties.
- Ligging nabij Duitsland – De nabijheid van de Duitse grens en met name de middelgrote steden Emmerich en Kleve geeft de regio toegang tot een extra afzetmarkt en potentiële arbeidsmarkt.
- Nabijheid en kwaliteit arbeidsmarkt – De vraag naar personeel veranderd door ontwikkelingen op het gebied van robotisering en automatisering. Veel laaggeschoold werk zal hierdoor verdwijnen en er zal meer vraag komen naar (technisch) hooggeschoold personeel. Verder kan vergrijzing leiden tot een toekomstig arbeidstekort. De huidige krapte op de arbeidsmarkt is deels te verklaren door de hoogconjunctuur.

3 Aanbod

3.1 Inleiding

In de rapportage ‘’mogelijkheden voor XXL-logistiek’’ uit 2017, worden meerdere bedrijventerreinen met beschikbare kavels van 4ha en groter beoordeeld op hun geschiktheid voor XXL-logistiek. Uiteindelijk zijn drie locaties als zeer geschikt uit de bus gekomen, te weten Park15, 7Poort en DocksNLD.

In dit hoofdstuk geven we een update van de uitgifte van XXL-kavels. Daarmee vormen we een beeld van de beschikbaarheid van dit type bedrijventerrein. Hierbij besteden we tevens aandacht aan de vraag wanneer grond uitgegeven is en wanneer grond niet meer beschikbaar is voor de markt. Dit doen we aan de hand van een typering van beleggers/ontwikkelaars.

Het hoofdstuk wordt afgesloten met een gedetailleerd overzicht van beschikbaar aanbod ten behoeve van XXL-logistiek.

3.2 Situatie in 2017

In onderstaande tabel is de inventarisatie van bedrijventerreinen met kavels van 4 hectare en groter in 2017 weergegeven. Op de drie zeer geschikte locaties was destijds in totaal 92 hectare aanbod beschikbaar.

	Bedrijventerrein	Direct	Niet-direct
Zeer geschikt	Park15	27 ha	23 ha
	7Poort	29 ha	
	DocksNLD	5 ha	8 ha
Geschikt	Seingraaf		5 ha
Minder kansrijk	InnoFase		15 ha
	Agropark 2e fase	4 ha	
	Pannenhuis 2	4 ha	
	De Aam	6 ha	
	Bijsterhuizen		4 ha
Onmogelijk	Schoenaker		6 ha

3.3 Situatie per maart 2019

Op de drie zeer geschikte locaties hebben zich sinds 2017 de nodig ontwikkelingen voorgedaan. Daarnaast worden met de aanstaande doortrekking van de A15 mogelijk andere bedrijventerreinen langs het tracé interessant voor XXL-logistiek.

Park15 – gemeente Overbetuwe

Op Park15 hebben sinds 2017 meerdere transacties plaatsgevonden:

- Twee XXL-kavels zijn verkocht en in gebruik genomen door een eindgebruiker.
- De kavel van 9,2 hectare is verkocht en deels in gebruik bij een eindgebruiker. Deze kavels wordt verder ontwikkeld op het moment dat er een eindgebruiker gevonden is.

- De kavel van 12,2 hectare is verkocht en eveneens in afwachting van een eindgebruiker.
- Dat betekent dat er nog een kavel van 19,1 hectare beschikbaar is.
- Daarnaast is nog een kavel van 3,6 hectare met een geschikte vorm en een kavel van 4 hectare met een minder geschikt vorm beschikbaar.
- Tevens kan van de omcirkelde kavels één geheel gemaakt worden van circa 5 hectare.

In totaal bedraagt het aanbod op Park15 dat geschikt is voor XXL-logistiek circa 35 hectare. Door middel van samenvoeging kan nog eens een kavel van 5 hectare gecreëerd worden.

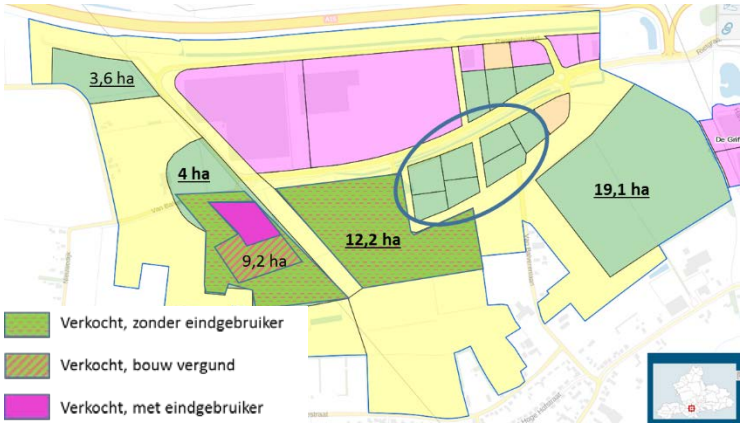

7Poort

Ook op 7Poort is sprake van ontwikkelingen sinds 2017:

- Onlangs is bekend gemaakt dat de grote kavel van 19 hectare verkocht is. De ontwikkelaar gaat hier een multifunctioneel distributiecentrum neerzetten van ruim 130.000 m², waar een of meerdere logistieke dienstverleners zich kunnen vestigen. De verkoop is nog niet gepasseerd bij de notaris, wat betekent dat deze 19 hectare nog niet direct van de markt is.
- Er is nog een kavel van 6,1 hectare beschikbaar.
- Daarnaast is een kavel van 3,8 hectare met de juist afmetingen beschikbaar. Deze kavel kan tevens worden samengevoegd met een kavel van 3,2 hectare tot een oppervlakte van 7 hectare.

In totaal bedraagt het aanbod op 7Poort dat geschikt is voor XXL-logistiek circa 29 hectare. Door middel van samenvoeging kan de kavel van 3,8 uitgebreid worden naar 7 hectare.

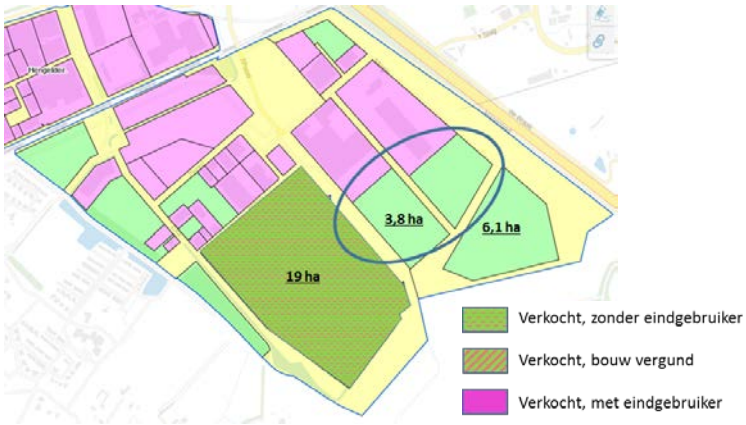

DocksNLD

Op DocksNLD zijn alle kavels in optie uitgegeven:

- In totaal is 13,2 hectare geschikt voor XXL-logistiek.
- Alle kavels zijn in optie uitgegeven aan de naastgelegen ondernemers.
- De verwachting is dat in de eerste helft van 2019 beweging komt in de opties.

In totaal bedraagt het aanbod op 7Poort dat geschikt is voor XXL-logistiek circa 13 hectare. Afhankelijk van het lichten van de opties kan dit op zeer korte termijn uitgegeven zijn. Deze situatie bestond in 2017 echter ook al.

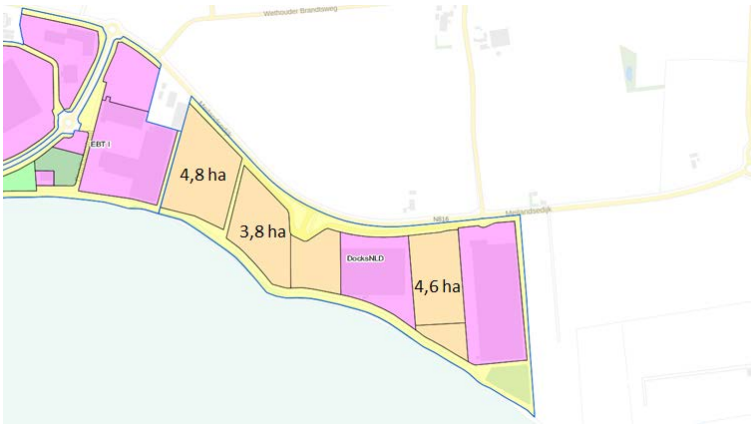

Overige

Door de doortrekking van de A15 verbetert de bereikbaarheid van de bedrijventerreinen in de gemeente Lingewaard sterk. Er zijn twee mogelijkheden waar ruimte gecreëerd kan worden voor XXL-logistiek, dit vraagt echter wel een ingreep en garandeert dus niet directe beschikbaarheid. De mogelijkheden zijn:

- Een kavel van 5 hectare door herstructurering van het voormalig veilingterrein op bedrijventerrein Pannenhuis; en
- Een kavel op Agropark 2e fase. Hiervoor moet echter wel grond met een agrarische bestemming toegevoegd worden aan het bedrijventerrein.

Zachte plannen

- DocksNLD fase 2
- De Grift

Aanbod buiten de regio

Buiten de regio Arnhem-Nijmegen is langs de A15 nog aan bij de Knoop Tiel/Medel. Hier is één kavel beschikbaar met een oppervlakte van 17 hectare.

3.4 Verschillende typen ontwikkelaars, verschillende effecten op het aanbod

Een vaak terugkomende kwestie is de vraag wanneer een kavel of bedrijventerrein als uitgegeven beschouwd kan worden. Deze discussie is vooral van belang in het licht van regionale afspraken over (nieuw te ontwikkelen) bedrijventerreinen. Een kavel die door een gemeente verkocht wordt aan een belegger kan namelijk nog steeds beschikbaar zijn voor de markt. De belegger kan de grond namelijk ook strategisch verwerven om op een later moment met winst door te verkopen zonder dat de kavel in gebruik genomen wordt voor bedrijfsmatige activiteiten. Verkoop van een kavel betekent dus niet automatisch uitgifte. We spreken van verkoop als de koopovereenkomst bij

de notaris is gepasseerd. Van uitgifte wordt pas gesproken als de eindgebruiker van de kavel geregistreerd is. Dit lichten we in deze paragraaf verder toe aan de hand van een typering van beleggers en/of ontwikkelaars.

We onderscheiden vier verschillende typen beleggers en/of ontwikkelaars van XXL-logistiek vastgoed:

1. Kopen grondpositie ten behoeve van beleggers/investeerders.

Dit betekent dat de grond van de vorige eigenaar, bijvoorbeeld de gemeente of een agrariër, eigendom wordt van een beleggingsfonds. Dit heeft geen effect op het uitgeefbaar aanbod. Er wordt enkel een strategische investering gedaan in grond met (meestal) een agrarische bestemming, waarvan verwacht wordt dat hier in de (nabije) toekomst ontwikkelingen gaan plaatsvinden. Voorbeeld » Grondvest - investeren in strategisch gelegen landbouwgrond

2. Ontwikkelen logistiek bedrijventerrein voor belegging(sfonds) → *bouwer/ ontwikkelaar*

Dit type ontwikkelaar ontwikkelt een bedrijventerrein als investering. Dit betekent dat de bestemming van de aangekochte gronden wordt gewijzigd naar een bedrijfsbestemming en dat er aanbod op de markt bij komt. Voor deze gronden worden vervolgens geïnteresseerde partijen gezocht die willen investeren in de ontwikkeling van distributiecentra. Voorbeeld » GiesbersGroep en Park15 Business – ontwikkelaars Park15.

3. Ontwikkelen voor verhuur/verkoop aan een eindgebruiker.

Een ontwikkelaar van vastgoedgoed voor verhuur of verkoop aan een eindgebruiker neemt grond af van de grondeigenaar. Vervolgens zijn er twee scenario's: de ontwikkelaar ontwikkelt voor een bekende eindgebruiker, die het vastgoed direct in gebruik neemt, of de ontwikkelaar ontwikkelt op risico. Het laatste betekent dat er nog een eindgebruiker gevonden moet worden. In beide gevallen betekent dit een afname van het aanbod. Wanneer op risico ontwikkeld wordt en er nog geen eindgebruiker gevonden is, betekent dit leegstand. Voor de Ladder van duurzame verstedelijking geldt dit ook als bestaand stedelijk gebied.
Voorbeeld » 7Poort – ontwikkelen op risico; Goodman – Nabuurs/Kraft Heinz, Park15

4. Ontwikkelen voor eigen gebruik → Retailers/producten/logistiek dienstverleners

De vierde optie is een eindgebruiker die een distributiecentrum laat ontwikkelen voor eigen gebruik. Dit betekent bij definitieve verkoop van de grond een directe afname van het aanbod.
Voorbeeld 4. » Jumbo, Nieuwegein

Deze voorbeelden van vier typen beleggers/ontwikkelaars in XXL-logistiek laten zien dat de logistieke markt divers is. Grondverkoop betekent daarom niet automatisch dat een kavel uitgegeven en daarmee van de markt is. Ook aan de vraagkant is XXL-logistiek een bijzonder geval.

Een behoefteraming voor bedrijventerreinen gaat in essentie namelijk uit van de autonome groei van reeds in een regio gevestigde bedrijven. Voorheen gebeurde dit op basis van de verwachte werkgelegenheidsgroei en het aantal vierkante meters dat per werknemer gebruikt wordt. Vanwege automatisering wordt tegenwoordig echter meer geproduceerd, en meer omzet gemaakt, met minder mensen. Modelmatig is er dan een afname in de ruimtebehoefte te zien, terwijl die in de praktijk wel groeit. Om die reden wordt voor enkele sectoren steeds vaker de toegevoegde waarde per hectare als basis gebruikt. Zo ook voor logistiek. Juist in de XXL-logistiek zien we de meest vergaande automatisering. Omdat het TM-scenario niet op basis van toegevoegde waarde geraamd werd, doen we in de vraagraming, die parallel aan dit onderzoek uitgevoerd wordt, de aanname dat de ruimtevraag vanuit de XXL-logistiek het verschil is tussen de raming op basis van arbeidsplaatsen en de raming op basis van toegevoegde waarde.

Een belangrijke kanttekening daarbij is dat het in de XXL-logistiek vaak draait om nieuwe partijen die van buiten de regio komen en zich vestigen op kavels van meer dan 4 hectare en vaak nog groter. Dergelijke bovenregionale partijen zijn lastig te vatten in een vraagraming, omdat deze in essentie gebaseerd is op autonome op groei van bestaande bedrijvigheid. Daar komt nog bij dat juist de grote partijen vaak van buiten de regio komen, waardoor het voor kan komen dat de geraamde vraag al met enkele verkopen overtroffen kan worden.

3.5 Conclusie

Op dit moment is er op zowel Knoop 38 als Knooppunt EMZ aanbod beschikbaar. Als echter de grote kavel op 7Poort daadwerkelijk ontwikkeld wordt en de opties op DocksNLD op korte termijn gelicht worden, is Knooppunt EMZ voor het grootste gedeelte uitgegeven. Op Park15 is nog een kavel van 19 hectare direct uitgeefbaar. Voor Knoop 38 wordt voorlopig dus geen knelpunt verwacht.

Bedrijventerrein	Totaal aanbod	Direct beschikbaar XXL	Verkocht zonder eindgebruiker	Opties	Doorkijk best case
Knoop 38					
Park15	35,3 ha	35,3 ha	12,2 ha	-	23,1
Knoop EMZ					
7Poort	28,9 ha	28,9 ha	19 ha	-	9,9
DocksNLD	13,2 ha	-	-	13,2 ha	0
Totaal	**77,4 ha**	**64,2 ha**	**31,2 ha**	**13,2 ha**	**33 ha**

4 Conclusie en aanbevelingen

De vraag wat de mogelijkheden zijn voor XXL-logistiek in de regio Arnhem-Nijmegen kan alleen beantwoord worden door eerst een antwoord te geven op de vraag of XXL-logistiek een blijvende stroming is in de logistieke vastgoedmarkt of dat een slechts een tijdelijke hype betreft.

Uit de analyse blijkt dat dit laatste geenszins het geval is. In ieder geval de komende drie tot vijf jaar wordt nog een dominante positie binnen de logistieke vastgoedmarkt verwacht van XXL-logistiek. Doordat het aanbod in de traditionele hotspots in het zuiden van het land grotendeels uitgegeven is en de druk op de arbeidsmarkt aldaar toeneemt, is de laatste anderhalf á twee jaar al verschuiving te zien naar locaties in het oosten van het land. Een andere indicator van de blijvende interesse in XXL-kavels, zijn brownfield ontwikkelingen. Doordat het aanbod voor XXL-logistiek steeds schaarser wordt, neemt herontwikkeling van verouderde bedrijventerreinen toe. Snelle besluitvorming is dus nog steeds belangrijk. Daarnaast biedt deze trend een kans aan gemeenten om herontwikkeling van verouderde locaties rendabel te maken.

Hoewel XXL-logistiek de markt de komende jaren blijft domineren, is wel een opkomst te zien van investeringen in vastgoed verderop in de keten. Het logistieke netwerk wordt namelijk steeds belangrijker. Naast XXL-distributiecentra op een centrale locatie in West-Europa, neemt de aandacht voor de *last mile* toe. Transportnetwerken vertakken zich vanuit de XXL- distributiecentra naar regionale distributiecentra, XL-logistiek, centraal in stedelijk gebied. Vanuit deze locaties worden zogeheten city-hubs aan de randen van steden bevoorraad, van waaruit vervolgens de *last mile* geregeld wordt. Dit laatste gebeurt steeds vaker met milieuvriendelijke(re) voertuigen. Bovendien nemen retourstromen ook steeds meer in omvang toe. Deze ontwikkeling vraagt, naast XXL-logistiek, ook om ruimtelijk inpassing. Dit biedt vooral kansen voor goed ontsloten bedrijventerreinen aan de rand van stedelijk gebied.

Ook exogene factoren spelen een rol in de mogelijkheden voor XXL-logistiek. Verschillende regionale en internationale ontwikkelingen zijn van invloed op XXL-logistiek in de regio Arnhem-Nijmegen. De doortrekking van de A15 richting de A12 en de verbreding van de A12 zorgen voor een sterke verbetering van de bereikbaarheid in de regio. Zekerheid in de besluitvorming omtrent de (start van de) aanleg is echter wel van groot belang om investeerders aan te trekken.

Internationaal gezien heeft de Brexit de meest directe invloed. Hoewel de handel tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk af zal nemen als gevolg van de gesloten grenzen, wordt op de korte termijn nauwelijks invloed verwacht op de logistiek in Gelderland. Op de langere termijn kan het zelfs zo zijn dat internationaal opererende bedrijven Nederland verkiezen boven het Verenigd Koninkrijk voor hun Europese distributiecentrum. Vanwege de ligging aan de assen en nabij Duitsland is de regio Arnhem-Nijmegen dan een van de voornaamste kandidaten.

De ligging nabij Duitsland biedt, naast (toegang tot) een grote afzetmarkt, ook toegang tot een potentiele bron van arbeidskrachten. Nabijheid en kwaliteit van voldoende arbeidskrachten is een van de belangrijkste vestigingscriteria voor logistieke bedrijven. De arbeidsmarkt in de regio ervaart hoge spanning en de prognose is dat deze spanning aanhoudt de komende jaren. Chauffeurs en order pickers vormen nog steeds de hoofdmoot van het arbeidsareaal. Als gevolg van digitalisering en robotisering zijn de gevraagde kwaliteiten echter aan verandering onderhevig. Technisch geschoold personeel wordt steeds belangrijker evenals supply chain managers. Deze omschakeling kan in de toekomst voor problemen zorgen, net zoals de te verwachte vergrijzing van

het personeel. De regio kan echter wel mogelijk profiteren van een wat ruimere arbeidsmarkt in omliggende arbeidsmarktregio's.

De logistieke vastgoedmarkt wordt gedomineerd door vier verschillende typen investeerders/ ontwikkelaars. Dit heeft voornamelijk invloed op de vraag-aanbodsituatie op de bedrijventerreinenmarkt. Verkoop van grond betekent niet in alle gevallen dat het aanbod direct van de markt is. Grond in eigendom van een ontwikkelaar is immers net zo goed beschikbaar voor de markt. Dit onderscheid is met name van belang bij het opstellen van regionaal beleid.

Ook in Arnhem-Nijmegen is getuige de recente verkopen volop interesse voor de grootschalige kavels. Op dit moment is er voor XXL-logistiek, zeker in kwantitatief opzicht, nog voldoende aanbod beschikbaar in de regio Arnhem-Nijmegen. Voor zeer grote ruimtevragers is echter slechts nog een kavel beschikbaar (op Park15). Wanneer enkele opties gelicht worden, is het aanbod op DocksNLD snel uitgegeven. Op 7Poort is (bij verkoop van de kavel van 19 hectare) nog een kavel beschikbaar. Omdat het hard kan gaan met dergelijke oppervlaktes is continue monitoring van belang. En om in te kunnen spelen op toekomstige ruimtevraag, adviseren we de ontwikkeling van het zachte plan DocksNLD fase 2 te verkennen. De mogelijkheid tot ontwikkeling is wel afhankelijk van het lichten van de opties op de eerste fase van het bedrijventerrein.

De kwantitatieve ruimtevraag naar XXL-logistiek is evenwel geen onderdeel van dit onderzoek. Lopende dit onderzoek wordt een vraagraming opgesteld voor de zes WGR-regio's in de provincie Gelderland. Onderdeel daarvan is een vertaling naar een achttal werkmilieus (op provincieniveau, regionaal gezien kan dit aantal lager zijn), waarvan logistiek er een is. In de monitoring die medio mei van dit jaar van start gaat, wordt meer inzicht geboden in de kwantitatieve confrontatie tussen de vraag en het aanbod naar (onder andere) XXL-logistiek.

Naast potentie en ruimte voor XXL-logistiek is ook de wenselijkheid een belangrijk aandachtspunt binnen de Provincie Gelderland. De Provincie is daarom een onderzoek gestart naar de wenselijkheid van XXL-logistiek. Hierin worden de economische, sociale en ruimtelijke kosten en baten van het aantrekken van XXL-logistiek voor de regio tegen elkaar afgezet. De Provincie laat de wenselijkheid meewegen in de besluitvorming over haar beleid omtrent XXL-logistiek.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas

stec
groep

Economische analyse XXL-Logistiek

Regio Arnhem-Nijmegen

Stec Groep aan Regio Arnhem-Nijmegen

Wim Eringfeld, Hub Ploem & David van Doesburg
9 september 2019

Inhoudsopgave

1 Inleiding 3
1.1 Achtergrond en vraagstelling ... 3
1.2 Leeswijzer ... 4

2 Belangrijke conclusies uit de marktanalyse 5

3 Advies XXL-logistiek in Arnhem-Nijmegen 12
3.1 XXL-logistiek belangrijk voor de regionale economie waardoor het economisch wenselijk is om te blijven faciliteren ... 12
3.2 Mogelijke randvoorwaarden voor versterking economische waarde XXL-logistiek in Arnhem-Nijmegen ... 14

Bijlagen 17

A. Logistieke begrippen 18

B. Marktschets XXL-logistiek 21
B1. Locatiekeuze en marktoriëntatie XXL-logistiek ... 21
B2. Trends en ontwikkelingen in logistiek (vastgoed) ... 22

C. Analyse regionale logistiek & arbeidsmarkt 26
C1. Kenmerken (XXL-) logistiek in regio Arnhem-Nijmegen ... 26
C2. Landelijke en regionale ontwikkelingen in de (logistieke) arbeidsmarkt ... 28
C3. Toegevoegde waarde logistiek regio Arnhem-Nijmegen ... 35
C4. Match XXL-logistiek met regionale arbeidsmarkt in Arnhem-Nijmegen ... 37

D. Logistieke profielen 41

E. Detailkaarten logistieke vestigingen 45

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en vraagstelling

Achtergrond

De regio Arnhem-Nijmegen kent met Knoop 38 en Knooppunt Emmerich-Montferland-Zevenaar (EMZ) twee belangrijke logistieke hotspots in de Gelderse corridor (Logistics Valley). Op deze knooppunten zijn diverse grootschalige distributiecentra gevestigd. De interesse voor en uitgifte van bedrijventerreinen trekt aan. Sinds 2016 is er – in de regio Arnhem-Nijmegen – bijna 190 hectare bedrijventerrein uitgegeven. Dit is circa 40% van de totale uitgifte in de provincie Gelderland.

Het afgelopen decennium is sprake geweest van schaalvergroting in de logistiek, de aard en omvang van distributiecentra zijn steeds omvangrijker geworden. We spreken van XXL-logistiek. De regio Arnhem-Nijmegen hanteert hierbij een ondergrens van 4 hectare kaveloppervlak (40.000 m²) voor XXL-logistiek.

Vraagstelling voor dit onderzoek

De regio vraagt zich af of - en hoe de ontwikkeling van –XXL-logistiek te faciliteren in de regio. U vraagt Stec Groep om deze analyse, bezien vanuit een economisch perspectief, in kaart te brengen.

De vragen waarop de regio Arnhem-Nijmegen antwoord wil, zijn:

- Wat is de economische toegevoegde waarde van XXL logistiek voor de regionale economie?
- Wat is de impact van XXL logistiek op de werkgelegenheid in de regio?
- Wat is het (economische) toekomstperspectief van XXL logistiek (zowel landelijk als specifiek voor de regio)?
- Hoe matcht dit met de regionale arbeidsmarkt in Arnhem-Nijmegen?

De input wordt gebruikt voor beantwoording van de vraag: wil de regio XXL logistiek in de regio vanuit economisch oogpunt faciliteren of niet? En onder welke voorwaarden? Met de beantwoording van deze vragen ontstaat antwoord op de economische wenselijkheid van het faciliteren van XXL-logistiek. De bredere afweging (bv. landschappelijk, stedenbouwkundig, maatschappelijk) is geen onderdeel van dit onderzoek.

Om ons onderzoek meer duiding te geven, hebben we een rondvraag gedaan onder een tiental logistieke partijen in de regio Arnhem-Nijmegen. We spraken onder andere met regionale vestigingsmanagers en HR-managers van Mainfreight, DSV, Picnic en DHL. Een aantal bedrijven wenst anoniem te blijven.

AFBAKENING LOGISTIEKE PROFIELEN BINNEN DIT ONDERZOEK

In deze rapportage zijn drie vormen van (XXL)-logistiek relevant. Deze verschijningsvormen sluiten aan bij de definiëring uit de RPW-afspraken.

- **XXL-Europees distributiecentrum (EDC):** EDC's zijn distributiecentra van waaruit een bedrijf alle klanten in heel Europa of een groot deel van Europa beleverd met het volledige assortiment of een substantieel deel van zijn assortiment. Voorbeelden hiervan binnen de regio zijn Nabuurs/Heinz en Mainfreight/John Deere.
- **XXL-nationaal / regionaal distributiecentrum (NDC / RDC):** RDC's / NDC's hebben feitelijk dezelfde functies als EDC's, maar bedienen dan alleen klanten in een kleinere regio (bijvoorbeeld Nederland of Oost-Nederland). Ook op dit schaalniveau komen hele grote magazijnen voor. Voorbeelden hiervan binnen de regio zijn A.S. Watson en CEVA.
- **Stadsdistributie:** In zogeheten city hubs (maar ook pakketsorteercentra aan de rand van steden) worden vervoerstromen gebundeld en verspreid voor efficiënter transport binnen een stad. Voorbeelden hiervan binnen de regio zijn T.N.T. en DHL.

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 een samenvatting van de economische analyses over (XXL)-logistiek in de regio Arnhem-Nijmegen. In hoofdstuk 3 geven we antwoord op de belangrijkste vragen voor dit onderzoek.

In de bijlagen leest u meer achtergrondinformatie:

- Bijlage A: Verklaring van logistieke begrippen en termen.
- Bijlage B: Marktbeeld XXL-logistiek in Nederland incl. trends en ontwikkelingen
- Bijlage C: Analyse van de regionale logistiek en arbeidsmarkt
- Bijlage D: Beschrijving van logistieke profielen in Arnhem-Nijmegen
- Bijlage E: Detailkaarten van logistieke vestigingen in Arnhem-Nijmegen

2 Belangrijke conclusies uit de marktanalyse

Hierna vatten we de belangrijkste conclusies uit de marktanalyse samen. Een uitgebreide analyse leest u in de bijlage bij deze rapportage.

Marktoriëntatie bij (XXL-)logistiek sterk bepalend voor regio- en locatiekeuze

Nederland is aantrekkelijk als vestigingsplaats voor buitenlandse ondernemingen die van hieruit het achterland bedienen. Grote bedrijven hebben zich de afgelopen jaren hier gevestigd. De ligging van Nederland in het 'hart' van de Europese koopkracht speelt hierin een belangrijke rol. Binnen Nederland is een duidelijk beeld te herkennen in de regiovoorkeuren van logistieke bedrijven met een bepaalde marktoriëntatie. Deze oriëntatie heeft weer van doen met de functie van een distributiecentrum. Waar moeten de opgeslagen spullen naar toe? In de basis gaat het om een regionale, nationale (Benelux) of (Noordwest-) Europese oriëntatie. Afhankelijk van de logistieke keten zijn locaties en regio's meer of minder aantrekkelijk voor bedrijven. Zowel bij regionale, nationale als Europese oriëntatie komen XXL-distributiecentra voor.

Figuur 1: Ruimtelijke spreiding distributiecentra en marktsegmentatie, naar marktoriëntatie

	Regionaal georiënteerd DC	Nationaal georiënteerd DC	Europees georiënteerd DC
Ruimtelijke spreiding			
Toelichting	De logistieke bedrijven, verladers en winkelketens die niet heel Nederland vanuit één magazijn kunnen beleveren, hebben meerdere magazijnen, waarbij elk magazijn slechts een deel van Nederland belevert. Het betreft hoofdzakelijk supermarkten, groothandels en pakketdienstverleners zoals Post NL, DHL en DPD.	NDC's liggen vaker iets centraler in Nederland, zeker als alleen Nederland beleverd wordt, in de as Tilburg-Almere. Het betreft hoofdzakelijk retailers, food, supermarkten. De randen van Nederland (zuidoosten, noorden) zijn eigenlijk niet geschikt voor nationale distributie. Toch komt het voor dat een nationaal magazijn toch aan de randen van Nederland ligt, vaak vanwege een historische binding of omdat er een relatie is met een productielocatie.	Veel goederen bestemd voor Europa komen binnen via Rotterdam. Nederland heeft zich na het wegvallen van de binnengrenzen ontwikkeld als een sterke vestigingslocatie voor logistiek om grote delen van Europa te beleveren. Gelet op de relatief kleine thuismarkt en de ligging nabij het hart van de Europese koopkracht is ligt het zwaartepunt van deze logistiek in Zuid-Nederland. Primair gezien op de as Rotterdam, Moerdijk, Roosendaal, Tilburg, Eindhoven en Venlo, maar ook rond Schiphol en Rotterdam zijn vestigingen van Europese distributiecentra gevestigd.

Bron: Stec Groep 2019

Kijken we naar de marktsegmenten waarin logistieke bedrijven zich (hoofdzakelijk) bevinden, dan zien we in de regio Oost-Nederland (Gelderland en Overijssel) een sterkere vertegenwoordiging van het 'maak-segment' (automotive, engineering & manufacturing). Ook het segment 'Life Science & Health' kent een sterke vertegenwoordiging. De e-commerce en parcel-segmenten blijven juist achter. E-commerce partijen (met een nationale oriëntatie) zullen eerder kiezen voor een locatie meer centraal gelegen in Nederland (dichtbij bevolkingsconcentraties), vandaar het relatief geringe aandeel voor Oost-Nederland.

De regio Arnhem-Nijmegen kent een tweetal logistieke knooppunten. Nijmegen (knoop 38) kent een sterk ontwikkeld logistiek ecosysteem waaraan diverse bedrijventerreinen en daarop gevestigde bedrijven, maar ook infrastructuur een sterke bijdrage leveren. In de toekomst wordt hier de Railterminal Gelderland aan toegevoegd, zodat het knooppunt trimodaal ontsloten zal zijn. In het oosten van de regio is het knooppunt EMZ gelegen. Dit grensoverschrijdende knooppunt profiteert van de ligging nabij de grens en de faciliteiten in de omgeving. De A12 en A3, maar zeker ook de haven van Emmerich zijn belangrijke dragers van het logistieke ecosysteem, evenals de bedrijventerreinen. Ook in de driehoek Doesburg, Duiven en Arnhem zijn diverse logistieke vestigingen waarneembaar.

De regio kent een duidelijke segmentatie in type vestigingen. In knoop 38 zijn hoofdzakelijk distributiecentra met een regionale en nationale marktoriëntatie gevestigd. De aanwezige verladers/producenten, de A15 en de mogelijke doortrekking van deze snelweg zorgt er voor dat ook enkele EDC's in deze deelregio gevestigd zijn. In de EMZ-knoop zien we vooral een dominantie van Europees georiënteerde distributiecentra. De ligging nabij de grens (en dus het Europese achterland) zijn hiervan een belangrijke oorzaak. Nationale distributiecentra zien we in deze EMZ-knoop nauwelijks.

Als we de regio Arnhem-Nijmegen vergelijken met andere plekken in Nederland, dan constateren we dat de regio een stabiele middenmoter is. Zowel de omgeving knoop 38 en de EMZ-knoop kennen bij de jaarlijkse logistieke hotspot verkiezing een respectabele uitslag. Het gat met de 'top-3' (Venlo-Venray, Tilburg-Waalwijk, West-Brabant) is weliswaar groot. Ook recent onderzoek van BCI (2019) laat zien dat de regio gemiddeld scoort. Langjarig onderzoek van Stec Groep (Database bovenregionale locatiebeslissingen) wijst uit dat de regio een beperkt aandeel heeft in deze dynamiek ten opzichte van andere regio's. Het logistieke DNA van de regio betreft een sterk ontwikkeld netwerk van familiebedrijven (Rotra, Mainfreight – voorheen Wim Bosman, Cornelissen, De Klok, Nabuurs) en logistiek gelieerd aan productie in de regio (bv. Heinz).

Sterke groei logistiek vastgoed in regio Arnhem-Nijmegen, XXL dominant

Onder andere als gevolg van de schaalvergroting (zie hierna), maar ook door de economische groei is de voorraad logistiek vastgoed is in Nederland sterk gegroeid in de afgelopen periode. Inmiddels bedraagt de voorraad logistiek vastgoed circa 31 miljoen m² bvo. In Oost-Nederland steeg de voorraad met circa 25% tussen 2013 en 2018. Ter vergelijking; in de zuidelijke provincies steeg de voorraad met 42% in dezelfde periode. Sinds 2015 is de opname van logistiek vastgoed zeer hoog (circa 2 tot 3 miljoen m² bvo per jaar, terwijl 1-1,5 miljoen m² bvo per gebruikelijk is). De grootschalige nieuwbouw heeft de afgelopen periode niet geleid tot een hogere leegstand. Sterker; de leegstand is eerder afgenomen. De nieuw gebouwde panden zijn overwegend zeer modern en passen goed bij de wensen van eindgebruikers. We verwachten daarom niet dat de huidige bouwhausse leidt tot leegstand in die panden in de toekomst. Wel is veel aandacht nodig voor bestaande (deels verouderde) distributiecentra. Hier kan op termijn leegstand ontstaan. Recent onderzoek van Dynamis (2018) laat overigens zien dat een groot deel van de structureel leegstaande panden ook opnieuw ingevuld worden, dan wel voor alternatieve functies aangewend worden.

In lijn met de landelijke opwaartse trend, is ook in de regio Arnhem-Nijmegen de hoeveelheid logistiek vastgoed de afgelopen jaren sterk toegenomen. Sinds 2013 zien we een stijging van 30%. Omvangrijke XXL-transacties met een eindgebruiker zijn Nabuurs en Lidl (Oosterhout), DSV ('s-Heerenberg) en DHL (Nijmegen/Wijchen) hebben een aanzienlijk aandeel hierin. We schatten in dat in Arnhem-Nijmegen circa

10% van de bedrijventerreinenvoorraad is uitgegeven aan logistieke bedrijven. In Brabant en Limburg ligt dit op circa 15%. De afgelopen vier jaar is hierin echter de XXL-trend duidelijk zichtbaar. Bij recente bedrijventerreinuitgifte is circa 40% van de uitgifte gedaan aan logistieke bedrijven, waarvan een groot deel aan XXL-logistiek. Overigens is de positie van Arnhem-Nijmegen binnen de logistieke vastgoedmarkt beperkt. Vergelijken we de voorraad logistiek vastgoed in de regio met steden als Tilburg en Venlo, dan valt op dat in deze regio de voorraad ongeveer gelijk is aan de voorraad van de steden. Met andere woorden, Arnhem-Nijmegen kent een bescheiden voorraad vergeleken met logistieke hotspots.

Schaalvergroting zet nog enkele jaren door, ook in regio Arnhem-Nijmegen

De vraag naar XXL-logistiek vastgoed (hier afgebakend als panden >20.000m² bvo[1]) neemt de afgelopen jaren toe. Het aandeel van XXL-vastgoed binnen de totale vraag naar logistiek vastgoed stijgt sinds 2012 (circa 40%) naar bijna 60% in 2018. Ook in absolute aantallen is de vraag naar zeer grootschalige panden dominant. Ook in de regio Arnhem-Nijmegen is het XXL-segment dominant.

We verwachten dat de trend naar schaalvergroting in de nabije toekomst blijft aanhouden. Als gevolg van de volgende vijf ontwikkelingen komen we tot deze conclusie:

1. E-commerce drijver XXL-DC's: Groei in online verkopen stuwt vraagt naar XXL. Het productassortiment is vaak groot en integratie met traditioneel pickproces (bij een niet e-commerce operatie) is lastig. Immers en pallet of colli picken is anders dan één product picken. Er is bovendien meer ruimte nodig voor ompakken, retouren, service.
2. Consolidatie van activiteiten: Door kostendruk worden oudere / kleine(re) en dus minder efficiënte distributiecentra gesloten. In grotere distributiecentra kan veel meer volume worden verwerkt waardoor de kosten per eenheid dalen. Schaalvergroting is dus ook een wijze om kosten te reduceren. De markt (ontwikkelaars/beleggers) hebben in logistieke panden een standaard ontwikkeld waarvoor geldt dat het risico op leegstand (bij het vinden van een nieuwe huurder) bij de ontwikkelde standaard het kleinst is. Dit heeft te maken met de voorschriften van brandweer en verzekeraars, lagere bouwkosten (i.v.m. het volume en hoge mate van standaardisering) en bouwtechnische layout (afstand tussen kolommen maakt dat alle veel voorkomende vormen van opslag optimaal geaccommodeerd kunnen worden).
3. Ontwikkeling diverse sites in nabijheid (en multiclient DC's) om risico's te spreiden: We zien diverse partijen logistieke sites opzetten in nabijheid van elkaar. Hierdoor kan op een site of op een bedrijventerrein een bundeling van klanten plaatsvinden. Als gevolg hiervan is sprake van risicoreductie (bv. vertrek van een klant kan opgevangen worden en leidt niet direct tot ontslag personeel of overflow van personeel op piekmomenten bij diverse klanten).
4. Volumegroei als gevolg van groei economie: Meer volume = meer vloeroppervlak. Zolang economische groei blijft aanhouden is er ruimtegebrek in distributiecentra. Uit recent onderzoek van Stec Groep onder logistieke bedrijven blijkt dat circa 40% van de verhuis-, verplaatsings- en/of nieuwbouwbehoefte een verband heeft met onvoldoende ruimte in de bestaande distributiecentra.
5. Groeiend belang arbeid bij locatiekeuze: Personeel is schaars en de beschikbaarheid staat onder druk. Bij XXL-DC's vaak behoefte aan 150 tot 1.000 man personeel. Dit heeft een grote impact op vraag. Tekort aan personeel is deels op te lossen door vergaande automatisering/robotisering. Automatisering en robotisering worden pas rendabel bij een bepaalde omvang (i.v.m. investeringskosten vs. efficiencywinst), wat ook weer schaalvergroting in de hand werkt.

Tocht groeit ook de markt voor kleinere distributiecentra. Het aandeel in de totale opname blijft weliswaar redelijk constant (15-20%), de absolute omvang van dit segment (<10.000 m² bvo / 2 hectare) is (nationaal) toegenomen van circa 250.000 m² bvo in 2012 tot circa 500.000 m² bvo in 2018. De trend naar *'Same Day delivery'* speelt hierin een belangrijke rol. De klant wil binnen 2-4 uur of in ieder geval de dag van bestelling zijn of haar bestelling thuis bezorgd krijgen. Hierdoor is het noodzakelijk om voorraden dichtbij de klant te hebben liggen en nabij stedelijke concentraties kleinere magazijnen te openen.

[1] En dus een kavelomvang van circa 4 hectare.

Positie van Nederland is redelijk stabiel: op korte termijn extra vraag door Brexit, maar voor de langere termijn mogelijk minder EDC-vestigingen

Als gevolg van Brexit zal het centrum van de Europese koopkracht verder naar het oosten verschuiven. Nu ligt dit center of gravity (zwaartepuntanalyse) vlakbij de Nederlandse oostgrens. Voor de logistieke positie van Nederland kan dit gevolgen hebben. Op korte termijn verwachten we nog enige groei, vooral als gevolg van de Brexit en het wegtrekken van momenteel in Engeland gevestigde EDC's.

We verwachten dat de groei in het EDC segment zich op langere termijn stabiliseert. Natuurlijk zijn er altijd wel weer nieuwe bedrijven of nieuwe producten die op de markt komen, maar de meeste bedrijven hebben inmiddels hun EDC wel gerealiseerd. Het is ook goed te beseffen dat EDC's niet altijd groot zijn. Wij schatten in dat slechts 20% van de EDC's een XXL omvang hebben. EDC's met grote volumes zijn slechts incidenteel te winnen. De concurrentie met locaties in het buitenland blijft sterk aanwezig (en voor sommige typen EDC's is een locatie buiten Nederland aantrekkelijker). Zo zijn de personeelskosten in Duitsland lager dan in Nederland. Duitsland heeft de laatste 10 jaar dan ook veel EDC's gekregen.

XXL-logistiek goed voor circa 5.000-5.500 banen

De gezond- en welzijnssector heeft met ruim 20% een belangrijk aandeel in de werkgelegenheid binnen de regio Arnhem-Nijmegen. Uitgaande van de sectorale benadering (lees: SBI-sector vervoer en opslag) zijn circa 19.200 (5%) mensen werkzaam in de logistieke sector in Arnhem-Nijmegen. De logistieke werkgelegenheid is wel sterk gegroeid in de regio sinds 2014, met een toename van circa 7,5%. Naast specifieke bedrijven (transport- en opslagbedrijven en logistiek dienstverleners) vinden veel logistieke activiteiten plaats bij productiebedrijven, handelsbedrijven, bouwbedrijven en bij bedrijven in de zorg- en nutssector. Als we dit berekenen voor de regio Arnhem-Nijmegen blijkt dat circa 10% van de totale functionele werkgelegenheid uit logistieke banen bestaat. Het gaat om circa 35.000 arbeidsplaatsen.

XXL-logistiek is ongeveer goed voor circa 5.000-5.500 banen binnen de regio Arnhem-Nijmegen. Hierbij kijken we zowel naar grote logistieke bedrijven (logistiek dienstverleners, transporteurs, stadsdistributie) als naar distributiecentra van verladende partijen (zoals retailers, producenten, etc.). Bij XXL-DC's fluctueert het aantal werknemers per vestiging. Het gaat – zo blijkt ook uit navraag bij diverse bedrijven in de regio om 150-1.000 man personeel per distributiecentrum.

Toegevoegde waarde logistiek bovengemiddeld

De (economische) toegevoegde waarde van de logistiek beoordelen we op basis van de bijdrage aan de regionale economie en de spin-off activiteiten. Op basis van de circa 19.000 logistieke banen (=5% van totaal) in de regio Arnhem-Nijmegen verwachten we dat de sector goed is voor circa 6% van het totale Bruto Regionaal Product van Arnhem-Nijmegen (€ 1,4 miljard van in totaal € 24 miljard). Ter vergelijking: de sector industrie is goed voor een toegevoegde waarde van circa 11% (en circa 9% van de banen). In distributiecentra vinden in toenemende mate activiteiten met een hoge(re) toegevoegde waarde plaats zoals assemblage, om- en verpakking, montage, reparatie of markt-specifieke producttoevoegingen, maar ook callcenter activiteiten of facturatie. De integratie van diverse activiteiten (van transport, op- en overslag, tot assemblage, retourhandelingen en ketenregie) binnen eenzelfde distributiecentrum zorgen ervoor dat processen hoogwaardiger worden en steeds meer waarde toevoegen aan het uiteindelijke product.

Een belangrijk verschil tussen de economische bijdrage tussen NDC/RDC's en EDC's is de uiteindelijke bestemming van de goederen die door het magazijn heen stromen (belastingheffing vindt immers pas plaats in het land van verkoop). Er mag worden aangenomen dat het grootste gedeelte van goederen in een NDC/RDC Nederland als eindbestemming zal hebben, en dit dus ook ten goede komt van de (nationale) economie. Een belangrijk verschil van een EDC is dat een groot deel van de goederen doorgevoerd wordt naar andere landen in de EU. Indicatief schatten we in dat circa 10% van de goederen in Nederland blijft en dus 90% weer geëxporteerd wordt (wederuitvoer). Op basis van cijfers van het CBS kunnen we concluderen dat EDC's 8 eurocent per euro wederuitvoer opleveren voor de Nederlandse (en

regionale) economie. De omzet van een RDC/NDC of EDC is van veel factoren afhankelijk, maar de typologie zegt niet veel over een verschil in toegevoegde waarde. In veel XXL magazijnen werken vergelijkbare aantallen medewerkers (al zijn er uiteraard verschillen door volume). Wel zullen er verschillen bestaan in het aantal Nederlandse medewerkers dat ingezet wordt bij het uitgaande transport. Bij een RDC / NDC worden met name klanten in Nederland bediend en zal dit volume aan Nederlandse netwerken worden overgedragen of met eigen chauffeurs worden beleverd. In het geval van een EDC zal een groot deel van het uitgaande volume door buitenlandse chauffeurs worden afgehaald. Bijvoorbeeld: wie bewust kiest voor een locatie vlakbij de grens met Duitsland heeft de mogelijkheid het volume voor de Duitse markt op te laten halen door het Duitse netwerk om daarmee een looptijd- en kostenvoordeel te realiseren. Een RDC – ook als het er één is van een hele grote speler die meerdere RDC's heeft – levert meer binding met de regio op omdat zij veel consumenten in de regio zal bedienen, terwijl een EDC van een grote speler slechts een fractie van zijn volume in de regio zal afleveren. Ook is de binding van een RDC hoger omdat zij een positie heeft in het netwerk waar zij deel van uitmaakt. Als het die plaats in het netwerk eenmaal is ingenomen is te verwachten dat dit meer zekerheid geeft voor het voortbestaan dan een EDC operatie die voor gemiddeld 3-5 jaar contractueel zeker gesteld is.

Logistiek is een enabler voor andere sectoren. Er zijn veel onderlinge afhankelijkheden in de economie en de logistiek. We denken bijvoorbeeld aan transporteurs die rijden voor producenten (of retailers) gevestigd in de regio. Als gevolg van een sterke logistieke sector in de regio is ook spin off naar andere activiteiten. Logistieke bedrijven hebben veel binding hebben met het lokale Midden- en Kleinbedrijf (MKB). Vrijwel alle bedrijven hebben contracten met lokale schoonmaak- of cateringbedrijven. Maar ook beveiliging en onderhoudscontracten van vastgoed en materieel zijn lokaal uitbesteedde activiteiten. In dit laatste verband denken we bijvoorbeeld aan een truckservice die in de regio gevestigd is vanwege het sterke logistieke ecosysteem. EDC-activiteiten zijn over het algemeen iets meer 'footloose' dan activiteiten die gebonden zijn aan het landsdeel of de regio. Hierbij wel de kanttekening dat de historische binding van sommige EDC's (bv. Mainfreight) kan bijdragen aan de regionale en lokale geworteldheid van een bedrijf.

Match XXL-logistiek en regionale arbeidsmarkt

Van belang is om te beoordelen of de regionale arbeidsmarkt in Arnhem-Nijmegen aansluit bij de vraagzijde in de logistiek.

<u>Kenmerken van de vraagzijde</u>

- Binnen de logistieke sector onderscheiden we drie typen banen; operationele, tactische en strategische banen. Op basis van diverse businesscases en de rondvraag onder meerdere logistieke bedrijven uit de regio Arnhem-Nijmegen schatten we dat 60 – 70% van het personeel bij een logistiek bedrijf een operationeel werkniveau heeft. Het aandeel tactisch en strategisch personeel ligt beide op 15 – 20%. Dit ligt grotendeels gelijk aan het landelijk gemiddelde. Bij XXL-DC's wijkt dit niet af.
- We verwachten dat in de regio Arnhem-Nijmegen tot 2030 circa 9.000 nieuwe logistiek medewerkers nodig zijn. Een groot deel van deze nieuwe medewerkers is het gevolg van vergrijzing in de sector (en daarmee vervanging van bestaande medewerkers). Een derde tot de helft van deze nieuwe medewerkers zal in een XXL-distributiecentrum werken. De banen zijn vooral nodig in de logistieke knopen in regio Arnhem-Nijmegen (bij de gevestigde bedrijven).
- Binnen de logistiek is overwegend werk voor lager en middelbaar opgeleide werknemers. Als gevolg van automatisering en robotisering neemt het niveau toe. Juist XXL-DC's investeren eerder in automatisering en robotisering (investeringen eerder rendabel, veel opslag). Voor logistieke bedrijven is het zaak om bestaand personeel te blijven scholen om nieuwe vaardigheden bij te brengen. Vaak groeien teamleiders, planners en operations managers binnen het bedrijf door vanuit lagere functies.
- Er is een groeiende inzet van tijdelijk personeel (uitzendkrachten, studenten, arbeidsmigranten) om (tijdelijke) vraagpieken op te vangen. Het betreft vaak 30-50% van het personeel in een distributiecentrum. Dit geldt ook voor XXL-DC's. De inzet van arbeidsmigranten is relatief hoog in

enkele segmenten, oplopend tot circa 50-60%. Bedrijven met veel (seizoens)pieken en/of meerdere shifts (ook nachtwerk) hebben een bovengemiddelde vraag naar arbeidsmigranten. De vraag naar arbeidsmigranten is onder andere ook ingegeven door het slechte imago van werken in de logistiek en doordat het werk relatief zwaar is. Ook studenten worden steeds vaker gebruikt. Deze doelgroep moet dan wel relatief dichtbij wonen.

- Voor locatiezoekende bedrijven is personeel een dominant en cruciaal criterium geworden. Ook worden steeds nieuwe en andere competenties gevraagd van logistieke medewerkers. Het belang van om- en bijscholing is van groot belang voor bedrijven. Hiertoe worden steeds meer initiatieven ontplooid. Werken aan het imago van de logistieke sector wordt belangrijker. Ook OV-bereikbaarheid of fietspaden naar de logistieke centra zijn van groter belang als gevolg van een toename van het belang van personeel bij locatiekeuze.
- De spanningsindicator van het UWV ziet in de regio Arnhem-Nijmegen voor logistieke beroepen dat er weliswaar sprake is van krapte (met name vrachtwagenchauffeurs en planners/logistiek medewerkers), maar dat dit niet uit verhouding is tot het nationale gemiddelde of het gemiddelde van de grotere logistieke regio's.
- Familiebedrijven kennen over het algemeen een sterk track record in het behouden en aantrekken van nieuw personeel. Een goed voorbeeld is bijvoorbeeld Simon Loos, een bedrijf dat relatief eenvoudig nieuwe mensen aantrekt als gevolg van goed personeels- (HR-)beleid.
- Ook andere sectoren (bv. maakindustrie, dienstverlening, zorg) kennen een relatief hoge vraag naar (technisch) geschoold personeel. Logistieke bedrijven concurreren ook met deze sectoren voor het beschikbare personeel. Het imago of de arbeidsvoorwaarden van enkele sectoren is hierbij ook positiever, waardoor logistiek het onderspit delft. Het goed voor het voetlicht brengen van de kansen en mogelijkheden in de logistiek helpt bij het (beter) positioneren van 'werken in de logistiek'.

<u>Kenmerken van de aanbodzijde</u>

- De beroepsbevolking in de regio Arnhem-Nijmegen is in vergelijking met het landelijk gemiddelde relatief hoogopgeleid. Dit gaat ten koste van het aantal lager-opgeleiden binnen de regio, deze ligt enigszins lager dan het landelijk gemiddelde.
- De (beroeps)bevolking in de regio Arnhem-Nijmegen zal tot 2040 weliswaar toenemen, maar ook vergrijzen. Dit is in lijn met het landelijke beeld.
- In de regio Arnhem-Nijmegen is sprake van een relatief constante aanwas van nieuwe praktisch geschoolde logistiek medewerkers. Het gaat om circa 100 afstudeerders per jaar (incl. Doetinchem circa 150 afstudeerders per jaar). Ook behalen jaarlijks circa 50 personen een HBO-diploma bij een logistiek georiënteerde opleiding in de regio. Zaak is deze aantallen vast te houden en waar mogelijk te verhogen.
- In de regio zijn daarnaast circa 50.000 studenten woonachtig. Met 50.000 potentiele flexibele krachten zijn de studenten in de regio een aanzienlijke bron van potentiele werknemers. De reisbereidheid van studenten voor een bijbaan is echter beperkt. De logistieke bedrijven zijn over het algemeen verder van de studentenconcentraties gevestigd.
- De regio Arnhem-Nijmegen kent in 2018 circa 16.000 werklozen. Voornamelijk ouderen (>50 jaar) en lager opgeleiden zijn werkloos. Circa 2.800 personen met een logistieke achtergrond staan in de regio Arnhem-Nijmegen geregistreerd als werkzoekend. Het gaat vooral om lager/praktisch opgeleiden. Vaak zijn werklozen niet één-op-één inzetbaar in de logistiek. Uit de praktijk horen we vaak hoge *churn rates*; na een korte inwerkperiode vallen ze weer uit. Voor bedrijven leidt dit tot hoge inwerkkosten en een lagere productiviteit. Bestaand personeel, maar ook nieuwe mensen moeten bij- of omgeschoold worden. Van belang is om dit structureel op te pakken, uitval te beperken en verbeteren.
- Een baan in de logistiek is vooralsnog niet 'sexy'. Het imago van werken in de logistiek is nog niet heel goed, mede ook vanwege recente media-aandacht. Zaak is om dit imago te verbeteren, onder andere door kansen in de logistiek (doorgroeipotentie, uitdaging, etc.) beter voor het voetlicht te brengen. Ook meer 'learning on the floor' kan bijdragen aan het warm maken van mensen voor een baan in de logisitek.

- Van belang is dat cijfers die gepresenteerd worden hoofdzakelijk op regioniveau beschikbaar zijn. Echter, voor bedrijven (en werknemers) is het zoekgebied vaak kleiner (stad, straal van 10 km, natuurlijke barrières). Zaak is om op lager schaalniveau betrouwbare data te verkrijgen om zo bedrijven te ondersteunen bij het daadwerkelijke aanbod in de zoekregio.
- Indicatief schatten we in dat logistieke bedrijven in Arnhem-Nijmegen nu weinig problemen ondervinden bij groei. Een of enkele vacatures zijn in de regio nog goed in te vullen. De problemen dienen zich vooral aan bij specifiek personeel (chauffeurs, planners, technici), echter zijn landelijk gezien ook de functies die lastig in te vullen zijn. De nieuwvestiging van een bedrijf – en een arbeidsvraag van 80-120 nieuwe mensen – is in Arnhem-Nijmegen redelijk goed mogelijk. Deze mensen zijn over het algemeen te vinden. In andere regio's (top 3 hotspots) is dit mogelijk minder eenvoudig.

Match

Op basis van de kenmerken van vraag- en aanbodzijde van de (logistieke) arbeidsmarkt in de regio Arnhem-Nijmegen kunnen we concluderen dat er op hoofdlijn een match bestaat. Omdat de logistieke sector werkgelegenheid biedt voor de praktisch geschoolden zien we zeker een match met de bestaande beroepsbevolking. Circa 50% van de beroepsbevolking in Arnhem-Nijmegen is praktisch geschoold. Ook het aandeel hoger opgeleiden (en tijdelijke werknemers) is aanwezig om de toekomstige vraag naar logistiek personeel op te vangen. Nuance ten aanzien van deze conclusie is dat op lokaal niveau er wel degelijk een tekort kan ontstaan (op plekken waar veel vraag is en waar de bevolking niet groeit of er weinig werklozen met een logistieke achtergrond zijn).

Daarnaast kampt niet alleen de logistieke sector met vergrijzing, uitstroom en groeiambities, ook de andere (top)sectoren in de regio Arnhem-Nijmegen hebben de komende jaren behoefte aan nieuw personeel. Gelet op de krapte in diverse sectoren is er concurrentie tussen verschillende werkvelden en sectoren. We denken in dit verband aan banen in de (maak)industrie, bouw en ICT. Hierbij spelen aspecten als arbeidsvoorwaarden, afstand en imago van de sector/het bedrijf een belangrijke rol. Om aan voldoende (nieuwe) mensen te komen ontplooien logistieke bedrijven (en de sector) diverse initiatieven. Van belang is om de instroom van nieuwe logistieke medewerkers op de agenda te houden en te investeren in het om- en bijscholen. Ook het behoud van groei- en carrièreperspectief is van belang bij het behoud van voldoende personeel en aanwas.

Om ook in de toekomst over voldoende logistiek personeel te beschikken (en daarmee de ambities van Logistics Valley waar te maken) is een aanvullende inzet nodig op het thema arbeidsmarkt. Het is niet zonder meer een vanzelfsprekendheid dat bedrijven ook in de toekomst voldoende personeel kunnen vinden. Blijvende aandacht is hier noodzakelijk.

3 Advies XXL-logistiek in Arnhem-Nijmegen

In dit hoofdstuk beantwoorden we de kernvraag van dit onderzoek: *is het wenselijk om XXL-logistiek te faciliteren in Arnhem-Nijmegen?* Bovendien gaan we in op de vraag onder welke randvoorwaarden dit kan.

3.1 XXL-logistiek belangrijk voor de regionale economie waardoor het economisch wenselijk is om te blijven faciliteren

We achten het op basis van de analyse in hoofdstuk 2 (en de bijlagen) economisch wenselijk dat de regio Arnhem-Nijmegen XXL-logistiek blijft faciliteren. We hebben hiervoor de volgende argumenten.

1. XXL-logistiek levert een substantiële bijdrage aan de werkgelegenheid in de regio Arnhem-Nijmegen

In de sector vervoer en opslag zijn in Arnhem-Nijmegen 19.000 mensen werkzaam. Als we kijken naar de functionele logistieke banen (o.a. logistieke banen bij niet-logistieke bedrijven) dan gaat het om circa 35.000 banen (10% van het totaal in Arnhem-Nijmegen). XXL-logistiek is op dit moment goed voor circa 5.000-5.500 banen in de regio. Het betreft banen op alle niveaus, van laag opgeleid tot hogere/tactische banen. Gelet op het opleidingsniveau van een groot deel van de beroepsbevolking in Arnhem-Nijmegen zorgt de logistieke sector voor veel geschikte en passende werkgelegenheid voor die groep. In de basis gaat het bij nieuwe werkgelegenheid om mensen die van ‘baan naar baan’ verhuizen. Steeds vaker zijn er ook initiatieven om mensen uit de ‘kaartenbak’ op te leiden. Het gaat om relatief beperkte aantallen die op deze wijze een baan in de logistiek krijgen. Desalniettemin is het belangrijk om ook hier aandacht voor te blijven houden bij gesprekken met bedrijven.

2. Logistiek draagt voor 6% bij aan het regionaal product van Arnhem-Nijmegen

Logistiek draagt circa € 1,4 miljard bij aan de Bruto Regionaal Product van de regio Arnhem-Nijmegen (totaal € 24 miljard). Hiermee is de sector goed voor circa 6% van het totale BRP. De laatste jaren vinden in distributiecentra in toenemende mate activiteiten met een hoge(re) toegevoegde waarde plaats, waardoor het aannemelijk is dat het aandeel van logistiek binnen de totale BRP de komende jaren zal toenemen. De bijdrage van XXL-logistiek schatten we in op een derde tot 50%. De bijdrage van EDC-vestigingen aan de regionale economie van Arnhem-Nijmegen is over het algemeen iets beperkter. Bij een RDC / NDC worden met name klanten in Nederland bediend en zal dit volume aan Nederlandse netwerken worden overgedragen of met eigen chauffeurs worden beleverd. In het geval van een EDC zal een groot deel van het uitgaande volume door buitenlandse chauffeurs worden afgehaald. Bijvoorbeeld: wie bewust kiest voor een locatie vlakbij de grens met Duitsland heeft de mogelijkheid het volume voor de Duitse markt op te laten halen door het Duitse netwerk om daarmee een looptijd- en kostenvoordeel te realiseren.

Overigens komt de werkgelegenheid bij EDC’s wel ten goede aan de regionale economie. De hoogste regionaal economische waarde hebben die activiteiten die vanwege aard, oriëntatie en activiteit verbonden zijn met de regio (vanwege historie, levering aan regionale consumenten en bedrijven en omdat andere bedrijfsactiviteiten ook in de regio zijn gevestigd). Kortom, die bedrijven die verbonden zijn met het regionale DNA.

3. Investeringsdynamiek onder XXL-logistiek is hoog

We verwachten dat de investeringsdynamiek in de logistieke sector nog enkele jaren zal aanhouden. Een groot deel van de investeringsdynamiek zal worden gedaan door bedrijven die al in de regio gevestigd

zijn. Onderzoeken wijzen uit dat minimaal 70% van de investeringen worden gedaan in de huidige vestigingsregio. Dit betekent dat logistieke bedrijven die nu al in Arnhem-Nijmegen gevestigd zijn het grootste deel van de dynamiek voor rekening zullen nemen. Investeringen van buiten de regio zijn schaars, zeker waar het gaat om XXL-distributiecentra. Het gaat in totaal om circa 15-20 investeringen op jaarbasis (in Nederland), waarvan circa 5 bovenregionaal of nieuw naar Nederland komen. Het is wenselijk om deze XXL-logistiek te blijven faciliteren, alleen al om de bestaande werkgelegenheid en groei van bestaande bedrijven te faciliteren.

4. Logistieke sector (en XXL-logistiek) sterk verbonden met lokale MKB en de Gelderse topsectoren

Logistiek is een enabler voor andere sectoren. Niet voor niets was de slogan van logistiek Nederland afgelopen jaren: 'Zonder logistiek staat alles stil…' Er zijn veel onderlinge afhankelijkheden in de economie en de logistiek. Uit het onderzoek (en op basis van ervaringen elders in Nederland) blijkt dat logistieke bedrijven (ook in Arnhem-Nijmegen) veel binding hebben met het lokale Midden- en Kleinbedrijf (MKB). Vrijwel alle bedrijven hebben (onderhouds- en service)contracten met andere bedrijven in de regio. Ook onder XXL-logistiek zien we deze economische binding met andere sectoren.

De Gelderse topsectoren zijn grotendeels afhankelijk van logistieke activiteiten en diensten. Een goed functionerende logistieke sector is van cruciaal belang voor deze topsectoren. Minstens zo belangrijk; de Gelderse topsectoren zorgen voor een ladingbasis die weer aantrekkelijk is voor logistiek dienstverleners om op- of over te slaan of te vervoeren. Hoe meer ladingbasis er in een regio is, des te aantrekkelijker voor logistieke bedrijven om zich er te vestigen.

5. Sterke logistieke infrastructuur aanwezig in de regio

Het blijven faciliteren van XXL-logistiek in de regio betekent dat de vruchten van eerdere investeringen (gedaan door de provincie, gemeenten en private partijen) geplukt kunnen blijven worden. Investeringen die onder andere gedaan zijn:

- Gedane en geplande investeringen in terminals in Nijmegen, Doesburg, Emmerich en mogelijk de RTG Gelderland.
- Gedane en geplande investeringen in infrastructuur, zoals de A12, A15, A325/Pleijroute, N322, doortrekking van de A15 en anderen.
- Investeringen in het opzetten en doorontwikkelen van het logistieke netwerk in de drie Gelderse regio's (Nijmegen, de Liemers en Rivierenland). Binnen deze regio's wordt gewerkt aan samenwerking, supply chain optimalisaties en het versterken van de bereikbaarheid en het imago van de logistiek.

Kanttekening hierbij is dat bij het faciliteren van EDC's in de regio de kosten van een goed infrastructureel netwerk deel maatschappelijke kosten zijn die geen directe economische relatie hebben. Immers, een groot deel van de producten wordt weer uitgevoerd. De kosten voor onderhoud van (water-, spoor-) wegen worden dus mede gedaan om de import en export te ondersteunen (en daarmee dragen ze indirect bij aan onze welvaart). EDC's hebben uiteraard wel een rechtstreekse economische bijdrage door de werkgelegenheid die de vestigingen met zich meebrengen.

3.2 Mogelijke randvoorwaarden voor versterking economische waarde XXL-logistiek in Arnhem-Nijmegen

De logistieke sector levert een economische bijdrage aan Arnhem-Nijmegen. Echter, zonder randvoorwaarden kan de doorontwikkeling van de sector leiden tot verzet, zowel vanuit landschappelijk perspectief ('verdozing', wildgroei, etc.) als sociaal economisch (discussie over toegevoegde waarde, footloose bedrijvigheid, arbeidsmigranten(huisvesting), etc.) perspectief. We geven hierna de randvoorwaarden om de economische bijdrage van de logistieke sector te optimaliseren. De ruimtelijke voorwaarden die gesteld kunnen worden aan het faciliteren van XXL-logistiek dienen aanvullend op deze economische verkenning nader uitgewerkt te worden. Hierbij kan vooral gedacht worden aan manieren om de landschappelijke inpassing vorm te geven en aspecten van (het stimuleren van) duurzaamheid en energietransitie.

1. Focus op logistieke activiteiten die maximaal bijdragen aan de regionale economie

In het coalitieakkoord van de provincie Gelderland staat verwoord dat XXL-logistiek alleen worden toegestaan op locaties aan logistieke corridors die op provinciaal en regionaal draagvlak kunnen rekenen en een positieve impact hebben op de lokale en regionale werkgelegenheid.

Duidelijk is in elk geval dat XXL-logistiek een economische bijdrage levert aan de regionale economie van Arnhem-Nijmegen. Juist omdat een groot deel van de groei en toekomstige ruimtevraag waarschijnlijk wordt gerealiseerd door al in de regio gevestigde bedrijven is het wenselijk om ook in de toekomst ruimte te blijven houden voor XXL-logistiek. Dit kan op de bestaande harde plancapaciteit van bedrijventerreinen (er is nog circa 50-60 hectare beschikbaar voor XXL-logistiek in de regio). Vanuit het perspectief van maximale bijdrage aan de regionale economie is het zonder meer wenselijk om de groei van al in de regio gevestigde bedrijven te faciliteren. Onder andere vanuit het behoud (en mogelijk groei) van werkgelegenheid en bestaande contracten met regionaal MKB.

Bij eventuele aanvullende ruimteclaims (nieuwe bedrijventerreinen) kunnen een aantal aanvullende voorwaarden gesteld worden, namelijk:

- Locatie moet gelegen zijn aan de logistieke corridor in Arnhem-Nijmegen.
- Locatie is multimodaal (liefst trimodaal) ontsloten.
- Focus op doelgroepen binnen de marktoriëntatie regionaal en nationaal omdat de bijdrage aan de regionale economie (licht) hoger is dan bij EDC's.

2. Nieuwe locaties voor XXL alleen vraaggericht ontwikkelen

Bij vraaggericht ontwikkelen wordt een uitbreiding van een bedrijventerrein (of nieuw terrein) niet op voorhand planologisch mogelijk gemaakt. Er wordt gewerkt met een projectafwijkingsbesluit of met een moederplan (en wijzigingsbevoegdheid) om een ontwikkeling mogelijk te maken. Bij de laatste worden onderzoeken in een vroeg stadium uitgevoerd, waarna bij concrete belangstelling overgegaan wordt tot een formele procedure. Bij een projectafwijkingsbesluit wordt een procedure doorlopen voor een enkel bedrijf.

De doorlooptijd van een ontwikkeling kan binnen 3 tot 9 maanden doorlopen worden (en vaak sneller dan een reguliere bestemmingsplanwijziging). Door het ontwikkelen van een systeem waarbij een ruimtelijke ontwikkeling alleen mogelijk is wanneer sprake is van een contract met een eindgebruiker, ontstaat een directe relatie met de economische ontwikkeling van het gebied (in termen van werkgelegenheid). Speculatieve bouw wordt hierdoor tegengegaan en bovendien is er geen kans op overaanbod omdat er geen sprake is van een 'ijzeren voorraad'. Conform jurisprudentie zijn opgenomen wijzigingsbevoegdheden (mits expliciet in het moederplan doorgeschoven) geen harde plancapaciteit.

In Noord-Brabant is voor XXL-logistiek al geëxperimenteerd met een dergelijke ontwikkelstrategie. Waalwijk heeft bijvoorbeeld in twee jaar tijd diverse ontwikkelingen voor XXL-eindgebruikers op deze wijze mogelijk gemaakt. Voorkomen wordt dat aanbod (harde plancapaciteit) andere ontwikkelingen in de weg zit en discussies ontstaan over overaanbod of beschikbaar aanbod. Hierdoor verwachten we dat

de doorlooptijd van plannen aanzienlijk verkort kan worden. Ook in relatie tot de PAS is vraaggericht ontwikkelen (mogelijk) minder risicovol.

3. Voorwaarden stellen ten aanzien van nieuwe ontwikkelingen voor XXL om economische bijdrage te maximaliseren

Om een (sterkere) bijdrage te leveren in de regionale economie van de regio Arnhem-Nijmegen is het mogelijk om concrete maatregelen/afspraken te maken. De genoemde voorbeelden zijn mogelijk geen harde toetsingscriteria, maar meer bedoeld als indicatoren om het gesprek aan te gaan over de toegevoegde waarde van economische activiteiten en de bijdrage aan de regionale economie. Dit kunnen bijvoorbeeld zijn:

- Het stellen van minimale eisen ten aanzien van de werkgelegenheid per hectare (bv. minimaal 30 per hectare) en daarmee dus ook meer regie houden op de toegevoegde waarde van een bedrijf voor de regionale economie. Met andere woorden: vooral bedrijven faciliteren met aantoonbare meerwaarde voor de economie van Arnhem-Nijmegen. Het betreft dan vooral bedrijven met een arbeidsintensief karakter of bedrijven met een hoge omzet per m² (productwaarde).
- Het stellen van eisen ten aanzien van het in dienst nemen van lokaal personeel/lokale arbeidsmarkt en/of werklozen/bijstandsgerechtigden. Hiervoor zou een subsidie in het leven geroepen kunnen worden.
- Acquisitie van nieuwe XXL-logistieke activiteiten vooral richten op bestaande bedrijven en/of bedrijven met toegevoegde waarde voor regionale economie (bv. gelieerd aan topsector, productiebedrijven in de regio of hoogwaardige werkgelegenheid).
- Meer flexibiliteit in plannen (infrastructuur, bouwhoogte, etc.) om in te spelen op trends en ontwikkelingen in de sector en om te voorkomen dat XXL zich niet op locaties kan vestigen omdat de wegen al zijn aangelegd of uitgifte willekeurig is geweest.
- Grondprijs verhogen, zodat herontwikkeling of meerlaags bouwen aantrekkelijker wordt. We zien dat grondprijs voor (logistieke) bedrijven niet doorslaggevend is bij de locatiekeuze. Andere factoren, zoals arbeidsmarkt, ligging, bereikbaarheid, zijn van groter belang. Herontwikkeling van bestaande terreinen komt nu maar lastig van de grond omdat de (financiële) risico's hoger zijn. Ook wegen de kosten voor meerlaags bouwen niet op tegen de kosten voor extra vierkante meters grond op maaiveld-niveau. Door meer marktconforme grondprijzen ontstaat een financiële prikkel om hoger te bouwen, danwel ook brownfields te overwegen bij locatiekeuze / ontwikkeling.
- Statiegeldregeling of verwijderingsbijdrage. Een financieel instrument dat kan worden ingezet is een extra heffing/bijdrage op het verwerven van grond (met name greenfield) waarmee reeds betaald wordt voor het weer verwijderen/retourneren naar de oorspronkelijke staat na de economische levensduur van de gebouwen. Een dergelijk regeling kan bijvoorbeeld worden ingezet bij het faciliteren van groei in combinatie met afspraken over het herstructureren van verouderd vastgoed.

4. Doorontwikkelen van regionale acquisitieoverleg om XXL-logistiek te begeleiden naar juiste plek

Logistieke bedrijven (en daarmee ook XXL) hebben de neiging om in een groter gebied te zoeken naar een geschikte vestigingslocatie. Het kan voorkomen dat een bedrijf (rechtstreeks of via een tussenpersoon) op meerdere plekken in de regio Arnhem-Nijmegen zoekt naar een nieuwe locatie. De vestiging van zeer grootschalige bedrijven kan discussie opleveren, namelijk wanneer het gaat om:

- Bedrijven die zich willen vestigen op een locatie/plek zonder harde plantitel, terwijl er wel aanbod beschikbaar is (in de omgeving of verder weg).
- Bedrijven die op meerdere plekken interesse tonen en gemeenten tegen elkaar uit (proberen te) spelen (bv korting willen krijgen).
- Nieuwvestigers in Nederland die geen duidelijke voorkeur hebben in regio Arnhem-Nijmegen.

Een deel van de bedrijven met uitbreidingswensen zal zich melden bij de betreffende gemeente (al dan niet via een intermediair). Voor buitenlandse investeerders (al dan niet gevestigd in Nederland) kan het ook zijn dat de OOST NL het eerste aanspreekpunt is. Elders (RAP-Rivierenland, 1Loket-MRE Eindhoven) zijn goede ervaringen opgedaan met het regelmatig bespreken van leads en prospects. In Arnhem-Nijmegen zijn regelmatig formele en informele contacten waarbij diverse partijen leads en prospects

delen. Een doorontwikkeling hiervan en dus het structureler overleggen kan de transparantie ten goede komen en het bedrijf op de goede plek doen landen.

Mocht het niet mogelijk zijn om als gemeenten onderling leads en prospects te bespreken dan kan dit ook onder regio van OOST NL opgepakt worden. Deze partij heeft een onafhankelijke positie en is daardoor in staat 'boven de partijen' te bewegen. Let wel: het is dus niet de bedoeling dat OOST NL de acquisitietaak of rol van de gemeenten overneemt. Voor de transparantie is het wel wenselijk om (half)jaarlijks overzichten te publiceren van lopende leads en/of gevestigde bedrijven.

Randvoorwaarden voor de doorontwikkeling van een dergelijk regionaal acquisitieoverleg zijn:

- Vertrouwen in de ander (zodat open en vrij gesproken kan worden over leads);
- Openheid en transparantie over de rol van OOST NL bij acquisitie;
- Openheid en transparantie over besluitvorming en afhandeling;
- Bestuurlijk inbedding van de bovenregionale afstemming (werkwijze vast stellen in het IOW, zodat bestuurders zich eraan committeren).

Bijlagen

A. Logistieke begrippen

Wat is (XXL-)logistiek?

Het begrip 'logistiek' is een breed containerbegrip. Het omvat niet slechts het vervoeren van goederen van A naar B, maar een heel scala aan activiteiten. Zo omvat logistiek het plannen, organiseren, managen en realiseren van goederenstromen, maar ook de kennis hierachter. Logistiek begint vanaf de ontwikkeling en inkoop van een product, via productie en distributie naar de eindafnemer, en heeft als doel om tegen optimale kosten, zo efficiënt mogelijk te kunnen voldoen aan de marktbehoefte. Enerzijds is kostenminimalisatie of een laag kapitaalgebruik gewenst, anderzijds wordt gestreefd naar maximalisatie van de klantenservice. Hiernaast omvat logistiek ook de omgekeerde goederenstroom, 'reverse logistics'. Dit begrip omvat alle retourstromen van producten die van de winkel, klant (B2B en B2C) naar het magazijn van de leverancier worden teruggestuurd -, en de afhandeling hiervan.

VERSCHIJNINGSVORM VAN DE XXL-LOGISTIEK

Logistieke magazijnen zijn (in standaardvorm) circa 25.000 – 80.000 m² bvo groot, verdeeld in meerdere compartimenten van 10.000 m² bvo in verband met de brandveiligheid. Incidenteel komen magazijnen van 120.000 m² bvo voor in Nederland. De vrije hoogte ligt op circa 12 meter vrije hoogte (ca. 14 meter inclusief dak). Het kavel wordt nu indicatief circa 50-60% bebouwd. Deze (relatief) lage bebouwingsgraad is verklaarbaar door de vele en grootschalige vrachtwagenbewegingen die XXL-logistiek met zich meebrengt, waarvoor manoeuvreer- en parkeerruimte nodig is. Met andere woorden: op een kavel van 4 hectare wordt een magazijn gebouwd van circa 20.000-25.000 m² bedrijfsvloeroppervlak (bvo). Circa 1-3% van de bedrijfsruimte wordt ingericht als kantoor.

Figuur 2: Visualisatie XXL-logistiek (links: Nabuurs, Park15 – rechts DSV, 's-Heerenberg)

Overige gebruikte logistieke begrippen en termen

In de loop van het rapport gebruiken we meerdere logistieke begrippen als een gegeven. Omdat deze begrippen geen eenduidige definiëring hebben, geven we een beschrijving per begrip.

E-commerce (of business to consumer – B2C)

E-commerce is het proces van het kopen en verkopen van producten met behulp van elektronische middelen, zoals door mobiele toepassingen en internet. E-commerce verwijst naar zowel online retail als elektronische transacties. Bij e-commerce gaat het meestal om '*business to consumer*' (B2C) , uitgevoerd door partijen als Bol.com en Coolblue, maar er zijn vele andere soorten e-commerce. Een bijzondere vorm van e-commerce die we in de logistiek vaak terug zien is omni- of multichannel. Bij deze vormen worden online (in alle mogelijke vormen) en offline (de fysieke verkoopkanalen) (geïntegreerd) aangeboden. Ook online veilingsites, reserveringen, en *business to business* (B2B) transacties worden online uitgevoerd.

Supply chain (productie- en distributieketen)

Een supply chain is het geheel van activiteiten en goederen die worden vervoerd tussen een leverancier en een afnemer. Een supply chain bevat alle schakels vanaf een grondstof of materiaal tot een eindproduct. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar de productie of het vervaardigen van het product, maar ook naar het transport en de eventuele opslag.

Onderscheid tussen logistiek vastgoed (in bvo) en kaveloppervlak (in hectare)

Binnen de bedrijventerreinenmarkt wordt onderscheid gemaakt tussen twee meeteenheden om afmeting aan te geven. Bruto vloeroppervlak (bvo) geeft de omtrek van een pand weer in m^2. Overige voorzieningen zoals parkeerplaatsen worden hierin niet meegerekend. Het kaveloppervlak (uitgedrukt in hectare) weergeeft de volledige omvang van een kavel. Zoals we eerder aangaven worden XXL-kavels voor 50-60% bebouwd, wat betekent dat een XXL-kavel van 4 hectare indicatief gezien plaats biedt aan een logistiek magazijn van circa 20.000m^2 bvo.

EDC – Europees Distributie Centrum

EDC's zijn magazijnen van waaruit een bedrijf klanten in heel Europa of een groot deel van Europa beleverd met het volledige assortiment of een substantieel deel van zijn assortiment. De magazijnen dienen met name om de binnenkomende containers/lading te sorteren naar bestemming en het samenstellen van de order van de afnemer (order-picking). Afhankelijk van het type goederen kunnen hier ook extra services (Value Added Services, VAS) uitgevoerd worden. Voorbeelden zijn het aanbrengen van prijskaartjes, diefstalbeveiliging of het installeren van software.

RDC / NDC – Regionaal / Nationaal Distributie Centrum

Deze distributiecentra hebben feitelijk dezelfde functies als een EDC, maar bedienen hoofdzakelijk klanten in een kleinere regio bijvoorbeeld Benelux, Nederland of Oost-Nederland.

Overslagcentrum (ook wel crossdock-hubs)

Deze centra zijn onderdeel van een netwerk. Het zijn grote overslagcentra waar deelladingen (ook wel LTL, *Less-Than-Truck loads* genoemd) van vele klanten samenkomen, gesorteerd naar eindbestemming, en naar het volgende centrum vervoerd worden. Het gaat hier om het vervoer van pallets, niet van individuele dozen. De verbindingen tussen de overslagcentra worden volgens een vast 'spoorboek' gereden.

Pakket- en sorteercentra

Door de groei in e-commerce en de belofte van snelle levering (vaak binnen 24 uur) aan de consument hebben diverse logistieke bedrijven fors geïnvesteerd om hun netwerk van pakket- en sorteercentra uit te breiden. In principe gebeurt hier precies hetzelfde als is een crossdock-hub, met als verschil dat de eenheid die vervoerd wordt niet pallets zijn, maar dozen of post.

Warehousing

Proces waarbij voorraden in een magazijn worden opgeslagen, (mogelijk) hergroepeerd en uiteindelijk weer op uitvraag worden uitgeleverd.

Betrokken partijen bij ontwikkeling logistiek vastgoed

Bij de ontwikkeling van logistiek vastgoed of de uitgifte van bedrijventerrein zijn diverse partijen betrokken. De eindgebruiker (logistiek dienstverlener, transporteur, verlader, producent) zal vanuit deze plek haar distributieactiviteiten willen ontplooien. We zien een trend naar huur. Vandaar dat de realisatie van logistiek vastgoed vaak door projectontwikkelaars en of ontwikkelende beleggers in logistiek vastgoed wordt opgepakt. De eindgebruikers huren dan voor een bepaalde periode het vastgoed. Ontwikkelaars verkopen het vastgoed (incl. huurcontract) vaak door aan een investeerder of belegger. Hiermee genereren zij liquide middelen voor een volgende ontwikkeling. De investeerder/belegger brengt het vastgoed onder in een portfolio en zal het beheer overwegend uitbesteden. Omdat er grote ontwikkelwinsten te behalen zijn in logistiek vastgoed zien we dat grote logistiek dienstverleners vaak zelf ook willen 'ontwikkelen' en daarna 'verkopen' aan een investeerder. Dit noemen we ook wel

Landbanking of Real Estate Venturing. Tenslotte is de gemeente (als eigenaar van de grond) een belangrijke partij bij de ontwikkeling van vastgoed en de uitgifte aan logistiek. Steeds vaker worden eisen van voorverhuur geeist om speculatie op grond te voorkomen.

B. Marktschets XXL-logistiek

B1. Locatiekeuze en marktoriëntatie XXL-logistiek

Nederland toplocatie voor distributiecentra in (Noordwest-) Europa

Volgens onderzoek van Prologis (2017) is Nederland het meest gewilde land in Europa als het gaat om logistiek. De wederuitvoer groeit al jaren en de logistieke sector profiteert hiervan. Nederland is aantrekkelijk als vestigingsplaats voor buitenlandse ondernemingen die van hieruit het achterland bedienen. Grote bedrijven hebben zich de afgelopen jaren gevestigd in Nederland. De ligging van Nederland in het 'hart' van de Europese koopkracht speelt hierin een belangrijke rol. Ook de mainports Rotterdam en Schiphol, plus de logistieke kennis en kunde zijn een belangrijke drager voor de sterke uitgangssituatie.

Regio Arnhem-Nijmegen gelegen aan nationale goederenvervoercorridor

In 2013 is in het BO MIRT gekozen om twee goederenvervoercorridors te ondersteunen en ontwikkelingen hier te stimuleren. Deze ondersteuning betreft bijvoorbeeld investeringen in de doorstroming van verkeer, het verhogen van de efficiëntie van het bestaande infrastructuurnetwerk, het stimuleren van de op- en overslag van goederen naar trein of binnenvaart, het benutten van kansen voor de (regionale) economie en duurzaamheid en een nauwere samenwerking tussen overheid en bedrijven om dit te bewerkstelligen. De twee goederencorridors zijn:

- *Corridor-Zuidoost* (Rotterdam → Noord-Brabant → Limburg → Duitsland).
- *Corridor-Oost* (Rotterdam → Tiel → Arnhem-Nijmegen → Duitsland).

De regio Arnhem-Nijmegen kent een tweetal knooppunten. Nijmegen (knoop 38) kent een sterk ontwikkeld logistiek ecosysteem waarbij diverse bedrijventerreinen en daarop gevestigde bedrijven (bijvoorbeeld Bijsterhuizen, Oost+Noord-Kanaalhaven, Westkanaaldijk en Park15), maar ook infrastructuur (snelwegen A73, A50 en A15, bargeterminal BCTN) een sterke bijdrage leveren. In de toekomst wordt hier de Railterminal Gelderland aan toegevoegd, zodat het knooppunt trimodaal ontsloten zal zijn. In het oosten van de regio is het knooppunt EMZ gelegen. Dit grensoverschrijdende knooppunt profiteert van de ligging nabij de grens en de faciliteiten in de omgeving. De A12 en A3, maar zeker ook de haven van Emmerich zijn belangrijke dragers van het logistieke ecosysteem. Grootschalige bedrijventerreinen 7Poort, Euregionaal Bedrijventerrein en DocksNLD zorgen voor vestigingsmogelijkheden voor logistieke bedrijven.

Marktoriëntatie van distributiecentrum sterk bepalend voor locatie- en regiovoorkeur

Binnen Nederland is een duidelijk beeld te herkennen in de regiovoorkeuren van logistieke bedrijven met een bepaalde marktoriëntatie. Deze oriëntatie heeft weer van doen met de functie van een distributiecentrum. Waar moeten de opgeslagen spullen naar toe? In de basis gaat het om een regionale, nationale (Benelux) of (Noordwest-) Europese oriëntatie. Afhankelijk van de logistieke keten zijn locaties en regio's meer of minder aantrekkelijk voor bedrijven.

Op de volgende pagina een (niet uitputtend) beeld met vestigingen / distributiecentra in Nederland uitgesplitst naar welk gebied het magazijn belevert.

Figuur 3: Ruimtelijke spreiding distributiecentra en marktsegmentatie, naar marktoriëntatie

	Regionaal georiënteerd DC	Nationaal georiënteerd DC	Europees georiënteerd DC
Ruimtelijke spreiding			
Toelichting	De logistieke bedrijven, verladers en winkelketens die niet heel Nederland vanuit één magazijn kunnen beleveren, hebben meerdere magazijnen, waarbij elk magazijn slechts een deel van Nederland belevert. Het betreft hoofdzakelijk supermarkten, groothandels en pakketdienstverleners zoals Post NL, DHL en DPD. Hieronder vallen ook de overslagcentra / sorteerhubs. Hierbij is er meestal één magazijn waar alle internationale zendingen binnenkomen (bijvoorbeeld het nieuwe magazijn van DHL Parcel in Zaltbommel), en een aantal regionale hoofdsorteercentra en kleinere centra van waaruit de klant beleverd wordt. Zo werkt PostNL toe naar een netwerk van 22 sorteercentra in Nederland, met een omvang van circa 0,5 hectare. Deze laatste zijn kleinere faciliteiten op strategische locaties voor de 'last-mile' (stads)distributie.	NDC's liggen vaker iets centraler in Nederland, zeker als alleen Nederland beleverd wordt, in de as Tilburg-Almere. Het betreft hoofdzakelijk retailers, food, supermarkten. De randen van Nederland (zuidoosten, noorden) zijn eigenlijk niet geschikt voor nationale distributie. Toch komt het voor dat een nationaal magazijn toch aan de randen van Nederland ligt, vaak vanwege een historische binding of omdat er een relatie is met een productielocatie. We zien binnen dit segment vooral de 'FMCG' (fast moving consumer goods – goederen zoals levensmiddelen met een groot volume) en bovendien veel retail (bijvoorbeeld supermarktketens zoals Lidl, Jumbo, Aldi, Albert Heijn, of kleding zoals Open32, H&M). Het gros van de e-commerce (Bol.com in Waalwijk, Zalando in Bleiswijk en Wehkamp in Zwolle) kent ook een nationale (of Benelux-)marktoriëntatie.	Veel goederen bestemd voor Europa komen binnen via Rotterdam. Nederland heeft zich na het wegvallen van de binnengrenzen ontwikkeld als een sterke vestigingslocatie voor logistiek om grote delen van Europa te beleveren. Gelet op de relatief kleine thuismarkt en de ligging nabij het hart van de Europese koopkracht is ligt het zwaartepunt van deze logistiek in Zuid-Nederland. Primair gezien op de as Rotterdam, Moerdijk, Roosendaal, Tilburg, Eindhoven en Venlo, maar ook rond Schiphol en Rotterdam zijn vestigingen van Europese distributiecentra gevestigd. Nederland heeft van oudsher een sterke positie in de segmenten kleding (Fashion – Tommy Hilfiger in Venlo) elektronica (Electronics – Samsung in Tilburg) en automotive (John Deere in 's-Heerenberg en Tesla in Tilburg). Ook voor de 'Life Science' en 'Health' (bijvoorbeeld medische apparaten, farmaceutische producten) zien we overwegend een EDC-structuur.

Bron: Stec Groep 2019

B2. Trends en ontwikkelingen in logistiek (vastgoed)

In deze paragraaf schetsen we een aantal belangrijke trends en ontwikkelingen op gebied van logistiek (vastgoed). Daarbij ligt de focus vooral op de verschijningvorm van de logistiek en de robuustheid ervan voor de toekomst.

Schaalvergroting in de logistiek, waarom?

We verwachten dat de trend naar schaalvergroting in de nabije toekomst blijft aanhouden. Als gevolg van de volgende vijf ontwikkelingen komen we tot deze conclusie:

1. E-commerce drijver XXL-DC's: Groei in online verkopen stuwt vraagt naar XXL. Het productassortiment is vaak groot, integratie met traditioneel pickproces (bij een niet e-commerce operatie) is lastig. Immers en pallet of colli picken is anders dan één product picken. Er is bovendien meer ruimte nodig voor ompakken, retouren, service. Het marktaandeel van regio Arnhem-Nijmegen

vooralsnog niet groot in dit segment (zie ook verderop). Binnen bestaande / diverse logistieke operaties in de regio zal e-commerce wel onderdeel zijn.

2. Consolidatie van activiteiten: Door kostendruk worden oudere / kleine(re) en dus minder efficiënte distributiecentra gesloten. In grotere distributiecentra kan veel meer volume worden verwerkt waardoor de kosten per eenheid dalen. XXL is dus ook een wijze om kosten te reduceren. Ook in Arnhem-Nijmegen bestaat een vervangingsvraag van logistiek vastgoed.
3. Ontwikkeling diverse sites in nabijheid (en multiclient DC's) om risico's te spreiden: We zien diverse partijen logistieke sites opzetten in nabijheid van elkaar. Hierdoor kan op een site of op een bedrijventerrein een bundeling van klanten plaatsvinden. Als gevolg hiervan is sprake van risicoreductie (bv. vertrek van een klant kan opgevangen worden en leidt niet direct tot ontslag personeel of overflow van personeel op piekmomenten bij diverse klanten). Logistieke bedrijven streven naar meerdere sites naast elkaar of het bundelen van meerdere klanten in één groot XXL-DC. Voorbeelden in Arnhem-Nijmegen zijn bijvoorbeeld DHL (Wijchen), Mainfreight ('s-Heerenberg), AS Watson (Heteren), Nabuurs (Oosterhout).
4. Volumegroei als gevolg van groei economie: Meer volume = meer vloeroppervlak. Zolang economische groei blijft aanhouden is er ruimtegebrek in distributiecentra. Uit recent onderzoek van Stec Groep onder logistieke bedrijven blijkt dat circa 40% van de verhuis-, verplaatsings- en/of nieuwbouwbehoefte een verband heeft met onvoldoende ruimte in de bestaande distributiecentra. Als gevolg hiervan constateren we een relatief constante nieuwbouwbehoefte. Ook in Arnhem-Nijmegen weinig voorraad logistiek vastgoed direct beschikbaar.
5. Groeiend belang arbeid bij locatiekeuze: Personeel is schaars en de beschikbaarheid staat onder druk. Veel logistieke bedrijven benoemen personeel als no.1 criterium bepalend voor logistiek succes, zo blijkt uit eerder genoemd onderzoek van Stec Groep. Bij XXL-DC's vaak behoefte aan 150-1.000 man personeel. Dit heeft een grote impact op vraag. Tekort aan personeel deels op te lossen door vergaande automatisering/robotisering. Automatisering en robotisering worden pas rendabel bij een bepaalde omvang (ivm investeringskosten vs. efficiencywinst).

Onder andere als gevolg van de schaalvergroting, maar ook door de economische groei is de voorraad logistiek vastgoed is in Nederland sterk gegroeid in de afgelopen periode. In 10 jaar tijd is de voorraad in Nederland met circa 10 miljoen m² bvo gegroeid, zo blijkt uit cijfers van NVM (Logistiek vastgoed in cijfers). Inmiddels bedraagt de voorraad logistiek vastgoed circa 31 miljoen m² bvo. In Oost-Nederland steeg de voorraad met circa 25% tussen 2013 en 2018. Ter vergelijking; in de zuidelijke provincies steeg de voorraad met 42% in dezelfde periode.

We hebben het in dit verband over logistiek vastgoed en niet over hectares. Indicatief kunnen we de omvang bedrijfsvloeroppervlakte vertalen naar hectares bedrijventerrein. We schatten indicatief in dat circa 6.000 hectare een logistieke functie heeft[2]. De totale (netto) uitgegeven voorraad bedrijventerreinen in Nederland is circa 64.000 hectare. Hiermee komt het aandeel van de logistiek op bijna 10%.

Vraag naar logistiek vastgoed op recordhoogte in 2018…

Tussen 2009 en 2014 ligt de jaarlijkse vraag (opname bestaand vastgoed en nieuwbouw) rond een 'normale' 1 miljoen m² bvo per jaar, om in de jaren daarna door te groeien tot een recordhoogte van meer dan 3 miljoen m² bvo in 2018. De logistieke vraag bevindt zich op dit moment op een hoogtepunt. Op langere termijn is de verwachting dat de vraag weer meer naar normale proporties (circa 1 á 1,5 miljoen m² bvo per jaar) zakt. Overigens betreft het dan niet alleen maar over nieuwbouw, maar ook opname van bestaand logistiek vastgoed. De grootschalige nieuwbouw heeft in elk geval de afgelopen periode niet geleid tot een hogere leegstand. Sterker nog; de leegstand is afgenomen en uit recent onderzoek van Dynamis (2018) blijkt dat een groot deel van de structureel leegstaande panden ook opnieuw ingevuld worden, dan wel voor alternatieve functies aangewend worden.

[2] Rekensom: 31 miljoen m² vastgoed * 0,5 (=verhouding pand/kavel). 1 hectare is 10.000 m².

... en wordt steeds grootschaliger

De vraag naar XXL-logistiek vastgoed (hier afgebakend als panden >20.000m² bvo[3]) neemt de afgelopen jaren gestaag toe. Zoals eerder gezegd is het bebouwingspercentage van XXL-logistieke kavels circa 50-60%, waardoor een pand van 20.000 m² bvo grofweg gezien op een kavel van 4 hectare zal staan.

Het aandeel van XXL-vastgoed binnen de totale vraag naar logistiek vastgoed stijgt sinds 2012 (circa 40%) naar bijna 60% in 2018. Ook in absolute aantallen is de vraag naar zeer grootschalige panden dominant. De groei van het aandeel XXL-vastgoed gaat voornamelijk ten koste van het aandeel XL-vastgoed (10.000 – 20.000m² bvo). De vraag naar kleinschalig logistiek vastgoed is over de jaren redelijk gelijk gebleven. De figuur hieronder geeft een visualisatie van deze verschuivingen.

Figuur 4: Vraag logistiek vastgoed in m² bvo, verdeeld in grootteklassen (Nederland)

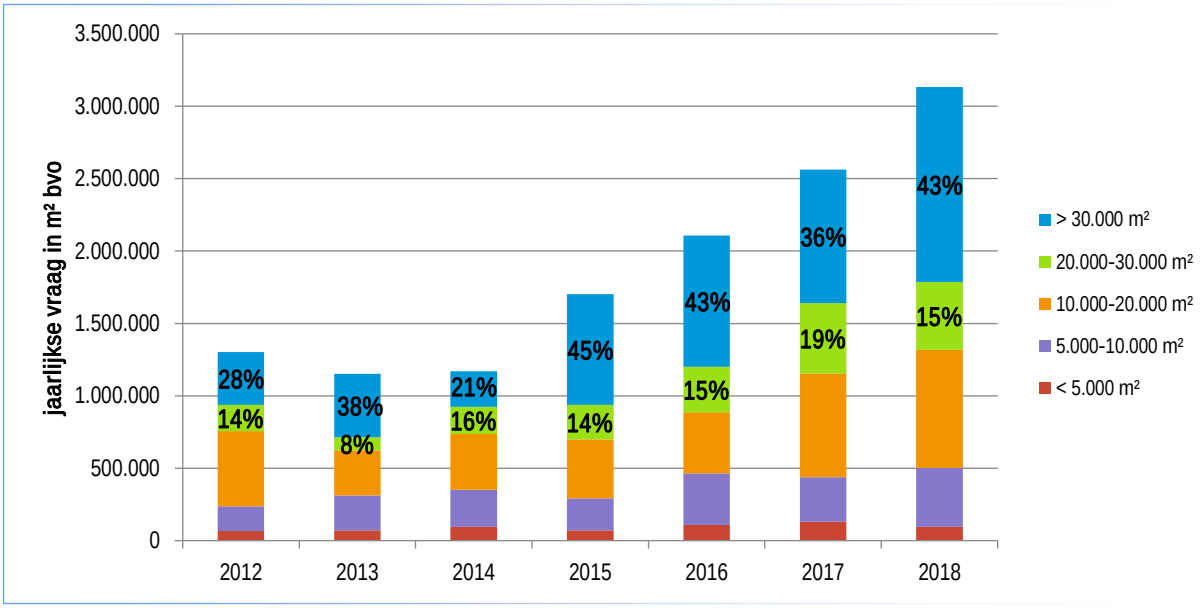

Bron: NVM 2018, bewerking Stec Groep

[3] En dus een kavelomvang van circa 4 hectare.

Maar: ook groei van kleinere distributiecentra

De markt voor kleinere distributiecentra groeit ook. Het aandeel in de totale opname blijft weliswaar redelijk constant (15-20%), de absolute omvang van dit segment (<10.000 m² bvo / 2 hectare) is toegenomen van circa 250.000 m² bvo in 2012 tot circa 500.000 m² bvo in 2018. De trend naar *'Same Day delivery'* speelt hierin een belangrijke rol. De klant wil binnen 2-4 uur of in ieder geval de dag van bestelling zijn of haar bestelling thuis bezorgd krijgen. Hierdoor is het noodzakelijk om voorraden dichtbij de klant te hebben liggen en nabij stedelijke concentraties kleinere magazijnen te openen. We zien dit met name in de food (bijvoorbeeld Picnic), e-commerce (bv. Bol.com of Coolblue), bouw (bv. bouwhubs) en automotive (auto-onderdelen). Ook zien we nieuwe logistieke dienstverleners op de markt toetreden die stadsdistributie aanbieden (bijvoorbeeld CityHub en Hubble Distributie) en daarvoor kleinere magazijnen aan de rand van de stad / binnenstad willen hebben. Deze magazijnen zijn veel kleiner en variëren van 2.000 – 8.000 m² bvo. Overigens komt deelhuur in deze markt ook regelmatig voor. Tot deze categorie horen ook de meeste distributiehubs van waaruit pakketvervoerders zoals PostNL, DHL, DPD hun pakketjes uitleveren.

Brexit zorgt voor oostwaartse verschuiving 'center of gravity'

Het logistieke 'center of gravity' (zwaartepunt) omvat grofweg gezien het economisch midden van de Europese afzetmarkt, en dus de meest gunstige locatie voor een EDC. Als gevolg van Brexit zal het centrum van de Europese koopkracht verder naar het oosten verschuiven. We verwachten wel dat die bedrijven met een EDC in het Verenigd Koninkrijk het volume in het VK blijven beleveren via een NDC. Het EDC op het vasteland is dan kleiner dan het EDC in het Verenigd Koninkrijk. Door het wegvallen van het Verenigd Koninkrijk volume verschuift het Center of Gravity van het EDC naar het oosten. Nu ligt het center of gravity (zwaartepuntanalyse) vlakbij de Nederlandse Oostgrens. Voor de logistieke positie van Nederland kan dit gevolgen hebben.

Door het wegvallen van Engeland uit de Europese vrije handelszone, verandert ook het effectieve afzetgebied van logistiek bedrijven in Europa. Kunnen goederen in de huidige situatie nog zonder barrières (importheffingen, douane etc.) vanuit een EDC in Nederland naar de Engelse afzetmarkt, na de Brexit zijn deze er wel.

Toekomstig aandeel EDC's binnen Nederland mogelijk lager

We verwachten dat de groei in het EDC segment zich stabiliseert. Natuurlijk zijn er altijd wel weer nieuwe bedrijven of nieuwe producten die op de markt komen, maar de meeste bedrijven hebben inmiddels hun EDC wel gerealiseerd. Het is ook goed te beseffen dat EDC's niet altijd groot zijn. Wij schatten in dat slechts 20% van de EDC's een XXL omvang hebben. EDC's met grote volumes zijn slechts incidenteel te winnen. De enige reden dat hier op korte termijn nog groei mogelijk is, is de Brexit, het wegtrekken van momenteel in Engeland gevestigde EDC's die zich vestigen op locaties op het Europese vasteland. Arnhem-Nijmegen maakt meer kans voor RDC's en NDC's. Er is niet veel onderscheid in de toegevoegde waarde tussen EDC/NDC/RDC. Het aantal mensen per m2 dat er werkt is gemiddeld genomen vergelijkbaar. De verschillen liggen meer in de maatschappelijke kosten/baten afwegingen. In geval van grote ruimtedruk is het logisch voorkeur te geven aan NDC's en RDC's omdat het regionale maatschappelijk nut (men krijgt de gewenste goederen tegen zo laag mogelijke kosten geleverd) van NDC's / RDC's groter is dan van EDC's. Immers, bij EDC's kan men als vuistregel ervan uitgaan dat 90% van het volume doorvoer betreft naar andere landen.

De concurrentie met locaties in het buitenland blijft sterk aanwezig (en voor sommige typen EDC's is een locatie buiten Nederland aantrekkelijker). Zo zijn de personeelskosten in Duitsland lager dan in Nederland. Duitsland heeft de laatste 10 jaar dan ook veel EDC's gekregen. Vernieuwing, schaalvergroting en herinvestering op strategische locaties zorgen voor veel dynamiek met kansen voor Nederland. Ook het mogelijk stijgende kostenniveau van Duitsland kan leiden tot meer vestiging in Nederland.

C. Analyse regionale logistiek & arbeidsmarkt

C1. Kenmerken (XXL-) logistiek in regio Arnhem-Nijmegen

Logistieke bedrijvigheid voornamelijk gevestigd rondom transportassen

Zoals in heel Nederland, zien we dat logistieke bedrijvigheid zich in het algemeen concentreren rondom belangrijke vervoersassen. In het geval van de regio Arnhem-Nijmegen gaat dit om locaties langs de A73 (Wijchen/Nijmegen), de A15 (Park15) en de A12/A3 (o.a. Centerpoort, 7Poort en DocksNLD). Verder valt op dat op andere bedrijventerreinen relatief veel kleinschalige transportbedrijven of kleinschalige logistieke dienstverleners gevestigd zijn. Onderstaande kaart geeft een beeld van deze concentraties. Meer gedetailleerde kaarten zijn opgenomen in de bijlage van dit rapport.

Figuur 5: Clustering logistieke bedrijvigheid regio Arnhem-Nijmegen

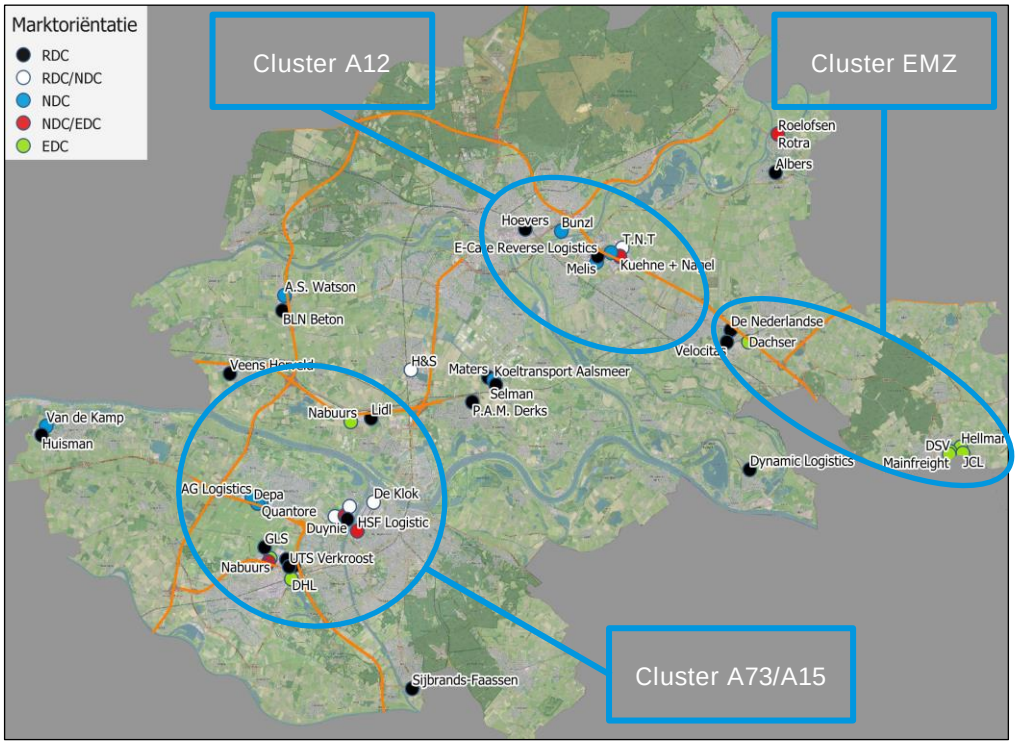

Bron: Stec Groep op basis van inventariatie van vestigingenregister provincie Gelderland, 2019 en deskresearch

Bedrijven met Europese oriëntatie veelal aan Duitse grens

Uit de verkenning blijkt dat voornamelijk Europees georiënteerde distributiecentra zich in het grensgebied met Duitsland vestigen. Voornamelijk het Euregionaal Bedrijventerrein en DocksNLD (’s-Heerenberg) kennen met o.a. Mainfreight, JCL en DSV veel Europees georiënteerde logistieke activiteit. Oorzaak hiervan zijn onder andere de belasting- en personeelswetgeving in Nederland (ten opzichte van het buitenland) en de in de Europese Unie vastgelegde wet over ‘Maximaal aaneengesloten rijtijd’.[4] De EMZ-knoop blinkt met name in deze groep uit.

[4] Deze rijtijd bedraagt 4,5 uur, waarna er een verplichte rustpauze van 3 uur geldt. Concreet gezien vertaalt dit zich in circa 0,5 – 1 uur minder reistijd richting grotere Duitse steden (zoals Frankfurt, Hamburg of Hannover) wanneer er gereden wordt vanuit DocksNLD in plaats van Bijsterhuizen. Deze tijdswinst maakt het (files buiten beschouwing gelaten) mogelijk dat vrachtwagens zonder pauze de eindbestemming te bereiken, en hiermee tijd en geld van het transport te besparen.

Voorraad logistiek vastgoed sterk toegenomen sinds 2015

In lijn met de landelijke opwaartse trend, is ook in de regio Arnhem-Nijmegen de hoeveelheid logistiek vastgoed de afgelopen jaren sterk toegenomen. Sinds 2013 is de absolute hoeveelheid vastgoed toegenomen met circa 260.000 m² bvo, een stijging van 30%. Omvangrijke XXL-transacties zoals Nabuurs, Lidl, DSV en DHL hebben een aanzienlijk aandeel hierin.

Figuur 6: Ontwikkeling voorraad logistiek vastgoed in regio Arnhem-Nijmegen (in m² bvo)

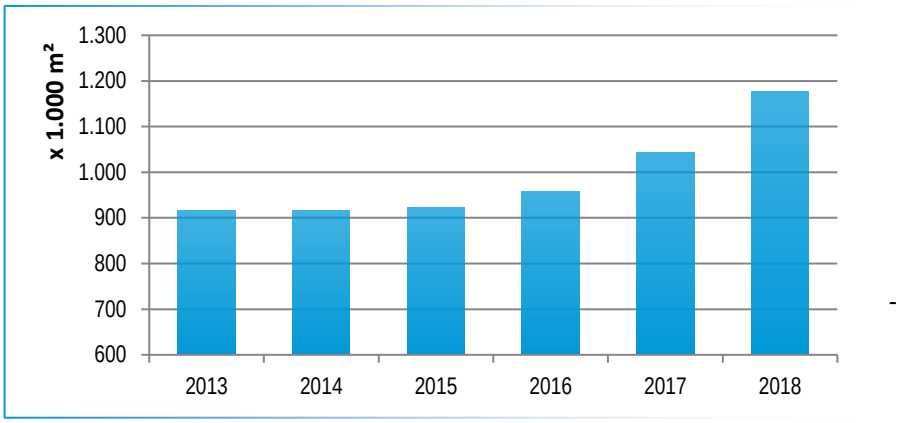

Bron: NVM 2019, bewerking Stec Groep

We hebben het in dit verband over logistiek vastgoed en niet over hectares. Indicatief kunnen we de omvang bedrijfsvloeroppervlakte vertalen naar hectares bedrijventerrein. De regio Arnhem-Nijmegen kent in 2019 een hoeveelheid logistiek vastgoed van circa 1.200.000 m². Dit laat zich indicatief vertalen naar 250 hectare kavelomvang. De totale (netto) uitgegeven bedrijventerreinenvoorraad in Arnhem-Nijmegen is circa 2.500 hectare, waarmee het aandeel logistiek op circa 10% ligt. Hiermee is de logistieke sector één van de grootste ruimtegebruikers op bedrijventerreinen. Dit is ongeveer gelijk aan het landelijke gemiddelde. Ter vergelijking; in Noord-Brabant en Limburg gaat het om circa 15% van de uitgegeven voorraad bedrijventerreinen.

Als we op de bedrijventerreinen zelf kijken heeft logistiek een aandeel van circa 10% van de totale uitgegeven bedrijventerreinenvoorraad in Arnhem-Nijmegen. Kijken we echter naar meer recente uitgiftecijfers, dan neemt logistiek een veel groter aandeel in. De afgelopen 4 jaar is circa 40% van de uitgifte gedaan aan logistieke bedrijven, voor een groot deel XXL-logistiek. Deze cijfers tonen aan dat de logistieke sector (en XXL) een belangrijke plek in de vraag naar bedrijventerreinen in de regio inneemt. Circa 30-40% van de logistieke bedrijven in de regio (gemeten in oppervlakte) kent de omvang van XXL.

Omvang en marktoriëntatie/functie van een distributiecentrum niet altijd in verband

Binnen de regio Arnhem-Nijmegen (maar ook landelijk gezien) is de omvang van een logistiek bedrijf (XXL, XL of S-L) niet bepalend voor de marktoriëntatie van het bedrijf. Zo kan een XXL-logistiek bedrijf (bijvoorbeeld T.N.T in Duiven of DHL in Wijchen) een regionale/nationale oriëntatie hebben, en een bedrijf met een Europese oriëntatie (EDC) kan klein(er) van omvang zijn (bijvoorbeeld Broekman of HSF in Nijmegen).

Qua functie zien we wel onderscheid tussen enerzijds XXL-logistiek en anderzijds XL of kleinere logistieke bedrijven. De bedrijfsactiviteiten van een XXL-bedrijf bestaat hoofdzakelijk uit warehousing, kleinere bedrijven kennen voornamelijk andere activiteiten (zoals een sorteercentrum of crossdock).

E-commerce als marktsegment blijft achter in Oost-Nederland

Kijken we naar de segmenten waarin logistieke bedrijven zich (hoofdzakelijk) richten, dan zien we in de regio Oost-Nederland (Gelderland en Overijssel) een sterkere vertegenwoordiging van het ‘maak-

segment' (automotive, engineering & manufacturing) dan in Nederland. Ook het segment 'Life Science & Health' is kent een sterke vertegenwoordiging. De e-commerce en parcel-segmenten blijven juist achter.

Het relatief grote aandeel van het segment 'Life Science & Health' in Oost-Nederland is verklaarbaar door de aanwezigheid van de 'Health Valley' in de regio. E-commerce partijen (met een nationale oriëntatie) zullen eerder kiezen voor een locatie meer centraal gelegen in Nederland (dichtbij bevolkingsconcentraties), vandaar het relatief kleine aandeel voor Oost-Nederland.

Figuur 7: Relatieve verdeling logistieke segmenten Oost-Nederland[5] & Nederland

Segment	Marktaandeel Oost-Nederland	Marktaandeel Nederland
Automotive	10%	5%
Engineering & manufacturing	15%	10%
Technology	5%	5%
Life Science & Health	15%	5%
Parcel & Express	5%	10%
Retail & Consumer	40%	40%
B2C pure players (e-commerce)	10%	25%

Bron: Monitor locatiedynamiek in de logistiek 2016-2019, Stec Groep, 2019

C2. Landelijke en regionale ontwikkelingen in de (logistieke) arbeidsmarkt

Beeld (logistieke) werkgelegenheid in regio Arnhem-Nijmegen

De regio Arnhem-Nijmegen kent in 2018 circa 380.000 arbeidsplaatsen, ongeveer een derde van de totale werkgelegenheid binnen de provincie Gelderland. Sinds 2014 is de werkgelegenheid in de regio Arnhem-Nijmegen gegroeid met circa 4,8% (Bron: PWE Gelderland). Uit pendelgegevens (alle sectoren) blijkt dat de banen in de regio Arnhem-Nijmegen voornamelijk ingevuld worden door mensen die woonachtig zijn in de regio (circa 70%). Circa 100.000 arbeidsplaatsen worden opgevuld door werknemers woonachtig buiten de regio. De meeste van deze forenzen zijn woonachtig in de Achterhoek en de Veluwe, beide circa 20%. Dagelijks bewandelen circa 120.000 mensen echter de omgekeerde weg. Zij zijn woonachtig in de regio
Arnhem-Nijmegen maar werken buiten de regio. Ook in deze stroom heeft de Veluwe een groot aandeel (circa 20%), maar zien we pendelaars grotere afstanden afleggen (zo reizen circa 5.500 mensen dagelijks naar de regio Groot-Amsterdam). Deze pendelstroom richting de Randstad neemt de afgelopen jaren flink toe. Zo steeg het aantal verhuizingen vanuit de Randstad richting de regio Arnhem-Nijmegen in de periode 2012-2017 met 20%, terwijl het merendeel wel in de Randstad blijft werken. (Bron: CBS, 2018). Deze verhuisbeweging is grotendeels te verklaren door de oververhitting van de huizenmarkt in de Randstad, maar ook de goede infrastructurele ontsluiting van de regio.

Bescheiden grenspendel richting de regio Arnhem-Nijmegen

Grenspendel (mensen woonachtig in het buitenland maar werkzaam in Arnhem-Nijmegen) heeft een bescheiden aandeel in de opvulling van de werkgelegenheid. Dagelijks forenzen er circa 5.000 in het buitenland wonende mensen richting de regio, 1,4% van de totale werkgelegenheid. Deze groep is voornamelijk woonachtig in Duitsland (90%). Van deze groep heeft circa 50% ook daadwerkelijk de Duitse nationaliteit, 40% zijn Nederlanders die woonachtig zijn in Duitsland. De overige 10% heeft een andere nationaliteit (arbeidsmigranten die in Duitsland wonen, maar in Nederland werken).

[5] Een verdere uitsplitsing in regio's geeft een vertekend beeld van de dynamiek. Een of enkele transacties kunnen namelijk een sterk vertekend beeld opleveren.

Gezondheidszorg belangrijkste sector, aandeel logistiek gelijk met landelijk gemiddelde

De gezond- en welzijnssector heeft met ruim 20% een belangrijk aandeel in de werkgelegenheid binnen de regio Arnhem-Nijmegen. Door de aanwezigheid van veel medische instellingen (Radboud UMC, Rijnstate etc.) is dit niet onlogisch. Uitgaande van de sectorale benadering (lees: vervoer en opslag[6]) zijn circa 19.200 (5%) mensen werkzaam in de logistieke sector. Dit ligt gelijk aan het landelijk gemiddelde van 5%. De logistieke werkgelegenheid is wel sterk gegroeid in de regio sinds 2014, met een toename van circa 7,5%. De regio kent enkele (zeer) grote logistieke werkgevers. Enkele voorbeelden hiervan zijn PostNL (circa 1.500 werknemers), A.S. Watson (1.400) en TNT / FedEx (1.000).

Functionele werkgelegenheid maakt aandeel 'logistieke banen' aanzienlijk groter

Naast specifieke bedrijven (transport- en opslagbedrijven en logistiek dienstverleners) vinden veel logistieke activiteiten plaats bij productiebedrijven, handelsbedrijven, bouwbedrijven en bij bedrijven in de zorg- en nutssector. Denk bijvoorbeeld aan een warehousemanager van een productiebedrijf of een transportplanner bij een groothandel. Omdat deze genoemde activiteiten niet altijd worden meegenomen bij statistieken is sprake van een onderschatting van het belang van logistieke activiteiten. De Monitor Logistiek Sectorhuis (TNO en BCI 2013), geeft een beeld van de waarde van alle logistieke activiteiten bij bedrijven in Nederland (zowel in de sector vervoer en opslag als daarbuiten), dit wordt ook wel de functionele benadering genoemd[7].

Als we deze analyse toepassen op de regio Arnhem-Nijmegen blijkt dat in 2018 circa 10% van de totale arbeidsmarkt uit logistieke werkgelegenheid bestond. Dit percentage ligt ongeveer gelijk aan het nationale gemiddelde. De totale functionele logistieke arbeidsmarkt in de regio Arnhem-Nijmegen komt hiermee uit op circa 35.000 arbeidsplaatsen.

Kwalitatieve kenmerken (logistieke) werkgelegenheid en arbeidsmarkt

Drie typen banen in de logistieke sector

Binnen de logistieke sector onderscheiden we drie typen banen; operationele, tactische en strategische banen. De operationele banen, zijn functies met een uitvoerend karakter zoals logistiek/warehouse medewerker, inpakkers, orderpickers en dergelijke, waarbij fysiek werk vaak een rol speelt. Personen met een opleiding tot en met MBO-3 vervullen deze banen. Het beroepsniveau van deze baan is 1 of 2. De tactische beroepen betreffen functies met een controlerend en organiserend karakter (leidinggevenden, planners, technisch personeel). Deze functies worden ingevuld vanaf MBO 4. Het beroepsniveau van deze groep is niveau 3. Overigens zien we ook 'doorgroei' van mensen met een MBO-3 niveau naar MBO-4 functies. Tot slot zijn er de strategische banen. Dit zijn banen op een hoger abstractieniveau, zoals managers, analisten en directie). Een opleidingsniveau van HBO of hoger is passend en deze banen hebben een beroepsniveau van 4 of hoger.

Op basis van diverse businesscases en de rondvraag onder meerdere logistieke bedrijven uit de regio Arnhem-Nijmegen schatten we dat 60 – 70% van het personeel bij een logistiek bedrijf een operationeel werkniveau heeft. Het aandeel tactisch en strategisch personeel ligt beide op 15 – 20%. Dit ligt grotendeels gelijk aan het landelijk gemiddelde. Deze verdeling in werkniveau is afhankelijk van meerdere indicatoren. We zien dat bedrijven met een sterke backoffice of hoofdkantoorfunctie een hoger aandeel tactisch personeel bedrijven. Verder zien we dat de toenemende complexiteit in de supply chain (lees: robotisering / automatisering) en daarmee ook in de warehouses gepaard gaan met een hoger (gewenst) opleidingsniveau.

---

[6] De activiteiten in de sector vervoer en opslag (alle bedrijven met de CBS-SBI 2008 code 49 t/m 53) worden traditioneel vaak gezien als een maatstaf voor de waarde van de sector logistiek voor de Nederlandse economie. Dit noemen we de sectorale benadering.

[7] Logistiek is een functionele bedrijfsactiviteit die in bijna elk bedrijf in Nederland voorkomt. Logistieke activiteiten komen bijvoorbeeld voor in de industrie, handel, bouw, detailhandel of elders. Een behoorlijk aantal industriële of handelsbedrijven in Nederland doet een groot deel van hun logistieke activiteiten nog (deels) zelf, en heeft hiervoor vaak eigen logistieke medewerkers in dienst.

VORMEN AUTOMATISERING / ROBOTISERING EEN BEDREIGING VOOR DE WERKGELEGENHEID?

Steeds vaker verschijnen er berichten over automatisering en robotisering in de logistiek. Een voorbeeld hiervan is het geautomatiseerde magazijn van Albert Heijn in Zaandam, die leidt tot een grotere efficiency en de opslagcapaciteit is vergroot. Bovendien werken er (veel) minder mensen in dit distributiecentrum. Wij verwachten dat automatisering en robotisering de komende jaren doorzet. Echter, we verwachten ook dat niet alle processen te optimaliseren zijn en dus niet te vervangen zijn door robots. Operationele beroepen zullen altijd ene belangrijk aandeel binnen de logistieke sector behouden. Hoe meer een magazijn geautomatiseerd is, hoe meer tactisch en strategisch personeel verhoudingsgewijs nodig zijn.

Vooralsnog zijn robots duur en nog niet optimaal in gebruik. Het gebruik van robots waarbij mens en robot samenwerken om de efficiency vergroten is al verder verspreid. Probleem bij vergaande automatisering en robotisering is dat de aanschaf duur is (en dus een lange terugverdientijd heeft). De belangrijkste redenen voor bedrijven om te automatiseren (anno 2019):

- Gebrek aan personeel. De belangrijkste drijver voor investeringen in automatisering en robotisering is het gebrek aan personeel en de hierdoor stijgende personeelskosten.
- Kostenbesparing. Op termijn betekent automatisering en robotisering een efficiencyverbetering en het vergroten van capaciteit.
- Marketing. Op dit moment is robotisering zeker nog niet wijd verspreid. In circa 3% van de magazijnen zijn robots actief. Robotisering is een mooie manier om je als bedrijf te onderscheiden.
- Early adaptors hebben vaak liefde voor technologie. Nu investeren vooral de jonge en hippe bedrijven in vergaande automatisering en robotisering. Dit zijn van tech-start-ups. Van oudsher is de logistiek een conservatieve sector, die niet zo snel meegaat met nieuwe technieken.

De logistiek dienstverleners hebben in het verleden vaak veel leergeld betaald. Automatisering leek in veel gevallen een goed idee, maar een paar jaar na implementatie zijn de kernparameters zo sterk veranderd dat de geautomatiseerde oplossing feitelijk helemaal niet meer de juiste oplossing was. Automatisering zal daarom vooral daar plaatsvinden waar zij algemeen geldend van toepasbaar is. In dit kader is het logisch dat deelprocessen geautomatiseerd worden maar niet de gehele operatie.

Over het algemeen verwachten we dat automatisering en robotisering langzamerhand hun intrede zullen doen in de logistieke sector. Het is dus zeker een trend om rekening mee te houden.

Beroepsniveau regio Arnhem-Nijmegen enigszins hoger opgeleid dan landelijk gemiddelde

De beroepsbevolking in de regio Arnhem-Nijmegen is in vergelijking met het landelijk gemiddelde relatief hoogopgeleid. 34% van de beroepsbevolking heeft een hoog beroepsniveau (niveau 4). In vergelijking, het landelijk gemiddelde hiervan is 30%. Dit gaat relatief gezien ten koste van het aantal lager-opgeleiden binnen de regio, deze ligt enigszins lager dan het landelijk gemiddelde. De verdeling van het beroepsniveau is weergeven in onderstaand figuur. Beroepsniveau is niet in alle gevallen gelijk aan het opleidingsniveau van een werknemer. Doorgroeimogelijkheden of onder-gekwalificeerde arbeid kunnen ervoor zorgen dat het opleidingsniveau van een werknemer niet overeenkomt met het beroepsniveau. Een één op één match tussen deze gegevens is dan ook niet mogelijk, vanwege het ontbreken van statistische gegevens. Toch kan aan de hand van het beroepsniveau een indicatief beeld van het opleidingsniveau afgelezen worden.

Figuur 8: Beroepsniveau werkzame beroepsbevolking (ISCO indeling)[8]

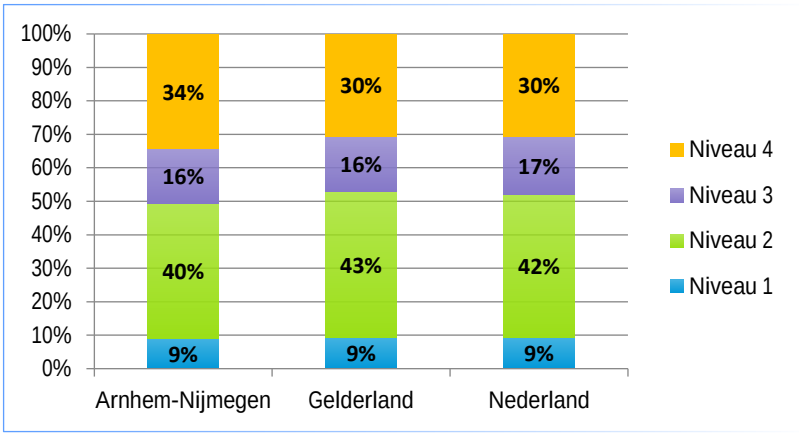

Bron: CBS 2018, bewerking Stec Groep

Circa 60% heeft vast contract, afhankelijk van type bedrijf

We schatten dat binnen de gehele logistieke sector 60% van de werknemers over een vast contract beschikt. Bij familiebedrijven ligt dit percentage gemiddeld genomen hoger. 40% van het personeel heeft dus geen vast contract, deze groep kan verschillende soorten contracten hebben (tijdelijk contract, uitzendkracht of arbeidsmigrant). Een reden van dit (relatief) lage percentage vaste contracten in de logistiek is dat tijdens vraagpieken, bijvoorbeeld rond de feestdagen, het aantal werknemers flink stijgt. Pieken tot een kwart aan extra personeel zijn geen uitzondering. Juist bij e-fulfilment-activiteiten zien we een afwijkend beeld. Hier zijn de vraagpieken substantieel groter, en kunnen ze oplopen tot meer dan 100%. Pieken worden vooral opgevangen door de inzet van uitzend- en oproepkrachten. Een belangrijke groep voor het opvangen van pieken zijn huisvrouwen (inzetbaar voor enkele uren per week), studenten of buitenlandse arbeidskrachten.

We zien dat bedrijven (tijdelijke) groei, maar ook vraagpieken opvangen met tijdelijk personeel en/of een flexibele schil. Een steeds groter deel daarvan wordt met buitenlandse arbeidsmigranten uit met name Oost-Europa ingevuld, omdat de bedrijven lokaal onvoldoende personeel kunnen vinden. Een belangrijke oorzaak hiervoor: de groei in e-commerce activiteiten vraagt om latere/flexibele werktijden, die opgevangen worden door mensen met een tijdelijk contract.

Over de breedte gezien geeft bovenstaande indicatieve verdeling een realistisch beeld voor de logistieke sector. Echter, deze verdeling kan sterk verschillen per bedrijf. Zo zijn er bedrijven waarbij veel meer personeel over een vast contract beschikt (tot circa 80 - 90%), dit zijn vaak bedrijven met een sterke lokale binding en veel personeel uit de regio. Ook zijn er logistieke bedrijven waarbij tot wel 50% van de arbeidsplaatsen opgevuld worden door arbeidsmigranten, of waarbij studenten (met tijdelijke contracten of op uitzendbasis) tot wel 80% van de arbeid vervullen. Het betreft vooral supermarkt-DC's en e-commerce-DC's. Kenmerk van deze bedrijven is veel (seizoens)pieken en/of meerdere shifts (ook nachtwerk). Dit geldt ook voor XXL-DC's.

Zowel bevolking als logistieke sector vergrijzen

De logistieke sector vergrijst steeds meer, een trend die al sinds 2009 is ingezet. Onderstaand figuur laat zien dat in de logistieke sector werknemers boven de 45 jaar oververtegenwoordigd zijn, terwijl onder jongeren tussen de 15 en 25 jaar een sterke ondervertegenwoordiging te zien is. Deze ondervertegenwoordiging is geen verrassende constatering. Het (werkgevers)imago van de logistiek is hierbij een knelpunt. Dit imago is gunstiger dan in het verleden, maar biedt ruimte voor verbetering. Jongeren zijn nog steeds niet goed op de hoogte van de mogelijkheden die sector biedt (Bron: Panteia,

[8] De plaats in de indeling van beroepen volgens de International Standard Classification of Occupations 2008 (ISCO 2008) van de International Labour Organisation (ILO). De niveau-indeling is gevormd door beroepen die overeenkomen in niveau van de benodigde vaardigheden te combineren.

2017). Het daarom van belang het imago van de logistiek onder jongeren te verbeteren, wil de aanwas toenemen.

Figuur 9: Verdeling logistieke sector en algemene beroepsbevolking in leeftijdscategorie

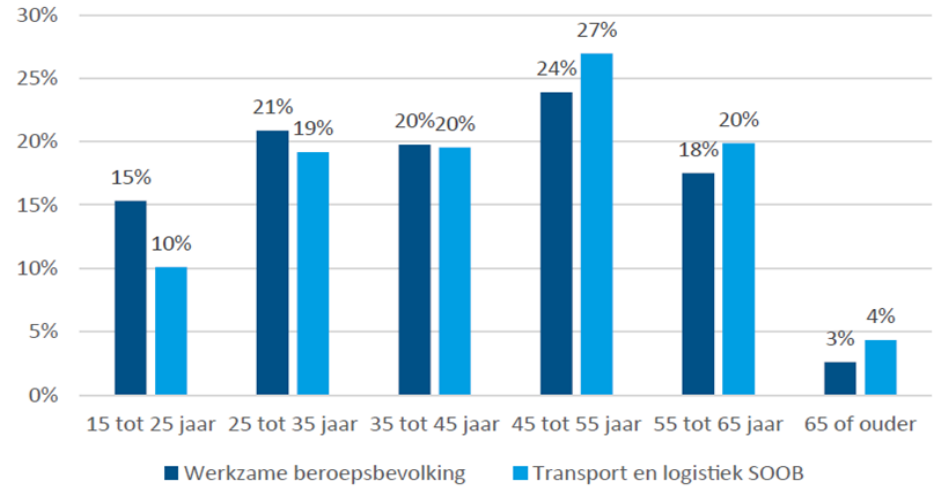

Bron: Arbeidsmarktrapportage sectorinstitutut Transport & Logistiek, 2018

De totale bevolking in de regio Arnhem-Nijmegen neemt tot 2040 toe met circa 6%. Het aantal 65+'ers neemt in de periode 2019 – 2040 met bijna 40% toe. Is in 2019 nog 20% van de bevolking boven de 65, in 2040 ligt dit percentage op 27%. Dit gaat voornamelijk ten koste van het aandeel potentiele beroepsbevolking.

Figuur 10: Bevolkingsprognose regio Arnhem-Nijmegen tot 2040

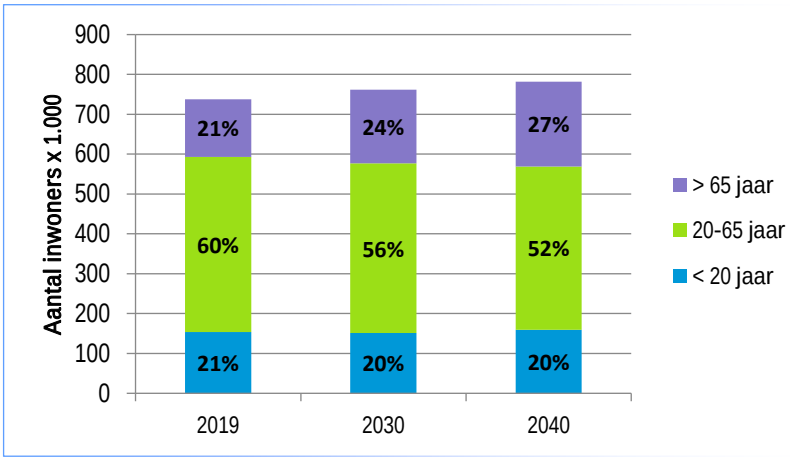

Bron: Regionale prognose PBL, bewerking Stec Groep 2019

Vervangingsvraag logistieke sector in regio Arnhem-Nijmegen: circa 1.000 banen per jaar

Zoals we eerder beschreven neemt het aantal 65+'ers in de regio Arnhem-Nijmegen relatief gezien sterk toe in de komende jaren. Hiernaast zien we (landelijk gezien) dat werknemers in de logistieke sector ouder zijn dan in andere sectoren. Binnen de logistieke sector zullen dus relatief veel werknemers binnen afzienbare tijd de pensioengerechtigde leeftijd bereiken en de arbeidsmarkt verlaten. Door de grijze druk die de regio Arnhem-Nijmegen kent, zal de vervangingsvraag de komende jaren gekenmerkt worden door een stijgende lijn. De huidige jaarlijkse vervangingsvraag als gevolg van pensioenuitstroom is circa 5 - 6% (Bron: CBS, uitstroom naar pensioen, 2018).

We schatten dat als gevolg van deze pensioenuitstroom in de periode tot 2030 jaarlijks circa 1.000 banen om het huidige arbeidsniveau te kunnen handhaven. Tot 2030 betekent dit dus een vervangingsvraag van **circa 10.000 logistieke banen.** Dit komt bovenop eventueel nieuwe banen als gevolg van de vestiging of groei van bedrijven.

Arbeidsmigranten hebben belangrijk aandeel in logistieke werkgelegenheid

Het aantal arbeidsmigranten in Nederland ligt naar schatting tussen 450.000 en 500.000 in 2019. Deze zijn voornamelijk afkomstig uit Midden- en Oost-Europese landen. Op een totale beroepsbevolking van ongeveer 8.8 miljoen Nederlanders, hebben arbeidsmigranten dus een aandeel van circa 5,5%.
30% van de arbeidsmigranten is werkzaam in de logistieke sector, gevolgd door de voedingsindustrie (circa 25%).

Afhankelijk van het type bedrijf, ligt het aandeel arbeidsmigranten in een distributiecentrum tussen 10 – 30% van het totale personeelsbestand, met soms uitschieters tot 50%. XXL-DC's zijn hierin geen uitzondering. Omdat in dit type distributiecentra absoluut gezien meer mensen werken (ten opzichte van kleinere distributiecentra), is het logisch gevolg dat er ook meer arbeidsmigranten werkzaam zijn. Met de inzet van arbeidsmigranten wordt gedeeltelijk het probleem van personeelstekort in de logistieke sector opgelost. Het zorgt echter ook voor een (structurele of tijdelijke) oplossing voor het gekoppelde huisvestingsvraagstuk. Naar schatting werken er in totaal 35.000 arbeidsmigranten in Gelderland, terwijl de provincie een tekort van 10.000 huisvestingsplaatsen kent. Dit tekort kan leiden tot ongewenste situaties (onder andere versnipperde 'verkamering' in eengezinswoningen in dorpskernen), zoals onlangs in Zaltbommel en Maasdriel het geval was. Een meer structurele aanpak en oplossing is nodig.

Circa 50.000 studenten woonachtig in regio Arnhem-Nijmegen…

Flexibele krachten zijn een belangrijke bron voor invulling van logistieke arbeidsplaatsen. Binnen de regio Arnhem-Nijmegen zijn circa 50.000 studenten aan een MBO, HBO- of WO-instelling woonachtig (Bron: studiekeuze123). Hoewel er geen absolute cijfers zijn over hoeveel studenten een bijbaan in de logistieke sector hebben, valt een baan als magazijnmedewerker in de top-10 favoriete bijbanen van studenten, voornamelijk door het relatief hoge salaris (Bron: indeed.nl, 2019). Met 50.000 potentiele flexibele krachten (met name in de omgeving Arnhem en Nijmegen – gelet op de beperkte reisbereidheid voor een bijbaan) zijn de studenten in de regio een aanzienlijke bron van potentiele werknemers.

… waarvan circa 600 logistieke studenten, jaarlijks 150 afstudeerders

In totaal volgen momenteel circa 600 studenten een logistieke opleiding in de regio Arnhem-Nijmegen, verdeeld over verschillende opleidingsniveaus. Hiervan behalen jaarlijks circa 150 studenten een logistiek diploma. In onderstaande paragraaf worden de logistieke opleidingen kort besproken.

Logistieke MBO-opleidingen

Jaarlijks behalen circa 100 personen een MBO-diploma aan een logistiek georiënteerde opleiding (exclusief maritieme en vervoersopleidingen). In het schooljaar 2018/2019 volgen 282 studenten een logistieke opleiding, verspreid over de logistieke MBO-opleidingen op het Rijn IJssel college (Arnhem) en het ROC Nijmegen. Ook zijn er nog een tweetal particuliere MBO-opleidingen die logistiek onderwijs aanbieden: Scheidegger (Arnhem en Nijmegen) en het NCOI (Arnhem). Er is sprake van een relatief constante aanwas.

Tabel 1: Logistieke MBO-studenten in regio Arnhem-Nijmegen

Opleiding	Aantal studenten (2018-2019)	Afstudeerders (2017-2018)
Logistiek teamleider	77	25
Manager transport & logistiek	71	15
Logistiek medewerker	57	35
Chauffeur wegvervoer	51	13
Logistiek supervisor	25	17
Planner wegtransport	1	0
Totaal aantal	**282**	**105**

Bron: Beroepsonderwijsbedrijfsleven, 2019

In bovenstaand overzicht is het – buiten de regio gevestigde – Graafschap College (Doetinchem) niet opgenomen. Exacte gegevens zijn niet bekend, maar op dit MBO verwachten we circa 200 studenten in de logistiek en circa 50-60 afstudeerders per jaar.

Hogere logistieke opleidingen

Naast de uitstroom vanuit MBO-opleidingen, behalen in de regio ook jaarlijks circa 50 personen een HBO-diploma bij een logistiek georiënteerde opleiding. Deze studenten zijn afkomstig vanaf de studie 'logistics management' aan de HAN (circa 300 studenten in totaal).

Werkloze beroepsbevolking van circa 16.000 in regio Arnhem-Nijmegen

De regio Arnhem-Nijmegen kent in 2018 circa 16.000 werklozen, een aandeel van 4,1%. Dit is enigszins hoger dan het landelijk gemiddelde van 3,8% (bron: CBS, 2018)[9]. Kijken we naar cijfers van het UWV, dan zien we circa 38.000 GWU (geregistreerd werkzoekenden bij het UWV)[10]. Dit verschil is voornamelijk te verklaren door het feit dat het CBS niet alle mensen met een WW-uitkering als werkloos rekent. In 2018 hadden bijvoorbeeld 140.000 mensen (landelijk gezien) een WW-uitkering in aanvulling op een betaalde baan of konden 66.000 mensen niet op korte termijn starten en werden daarom niet geteld als werkloos.

Voornamelijk ouderen en lager opgeleiden werkloos in Arnhem-Nijmegen

Categoriseren we de werkloosheid in de regio Arnhem-Nijmegen naar leeftijd en opleidingsniveau, dan zien we dat voornamelijk ouderen (>50 jaar) en lager opgeleiden werkloos zijn. Hierin verschilt de regio nauwelijks van het gemiddelde binnen de provincie Gelderland of het landelijk gemiddelde. De kwalitatieve verdeling van de werkloosheid is weergeven in het figuur.

2.800 geregistreerd werkzoekenden met een logistieke achtergrond

Circa 2.800 personen met een logistieke achtergrond staan in de regio Arnhem-Nijmegen geregistreerd als werkzoekend. Hiervan beschikt het grootste deel (2.000 personen, 70%) niet over een startkwalificatie en zou dus indicatief gezien een operationele functie binnen de logistiek vervullen. Slechts 2% van de werkzoekenden met een logistieke achtergrond heeft een HBO / WO-denkniveau.

Figuur 11: Kwalitatieve verdeling werkloosheid per regio

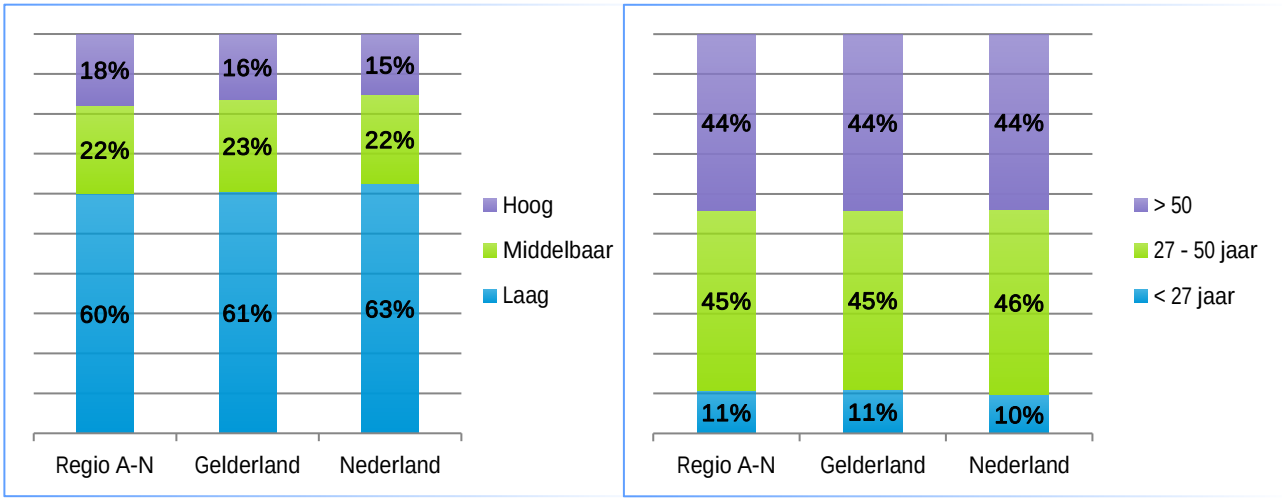

Bron: UWV 2018, bewerking Stec Groep

[9] CBS hanteert de volgende definitie: alle personen van 15-74 jaar zonder betaald werk, die actief op zoek zijn naar werk en daarvoor ook beschikbaar zijn.
[10] Het UWC hanteert de volgende definitie: personen van 15 tot 75 jaar die als werkzoekend bij UWV staan geregistreerd met een WW-uitkering, Bijstandsuitkering, Wajong-uitkering, WGA-uitkering, WAO- uitkering en dienstverlening van UWV of gemeenten ontvangen, of een actief cv op werk.nl.

C3. Toegevoegde waarde logistiek regio Arnhem-Nijmegen

In deze paragraaf gaan we nader in op de toegevoegde waarde van de logistieke sector binnen de regio Arnhem-Nijmegen. Het betreft de economische toegevoegde waarde van de logistiek aan het BRP (bruto regionaal product), maar ook uitgedrukt in binding met lokale bedrijvigheid en een mogelijke match met andere topsectoren.

Om extra duiding toe te voegen aan de werkelijke toegevoegde waarden, hebben we contact opgenomen met meerdere logistieke bedrijven in de regio, verspreid over de drie relevante profielen (EDC, NDC/RDC en stadsdistributie).

Logistieke sector goed voor circa € 1,4 miljard toegevoegde waarde

Een werknemer actief in de logistieke sector binnen de regio Arnhem-Nijmegen heeft een gemiddelde toegevoegde waarde aan het BRP van € 75.000. Rekenen we dit door met de circa 19.000 logistieke banen binnen de regio (SBI-sector H; vervoer en opslag)[11], dan is de logistieke sector goed voor circa € 1,4 miljard aan toegevoegde waarde. Hiermee is de sector goed voor circa 6% van het totale BRP van de regio Arnhem-Nijmegen van ongeveer € 24 miljard (CBS, 2017). Hiermee voegt de logistieke sector relatief gezien veel toe aan bet BRP, gezien het aandeel van 5% binnen de totale werkgelegenheid. Ter vergelijking: de grootste sector (gezond- en welzijnszorg) heeft een aandeel van 21% binnen de werkgelegenheid, maar neemt slechts 13% van het BRP voor zijn rekening. De sector industrie is goed voor een toegevoegde waarde van 11%

VERSCHIL IN ECONOMISCHE BIJDRAGE VAN DISTRIBUTIECENTRA

Een belangrijk verschil tussen de economische bijdrage tussen NDC/RDC's en EDC's is de uiteindelijke bestemming van de goederen die door het magazijn heen stromen (belastingheffing vindt immers pas plaats in het land van verkoop). Er mag aan worden genomen dat het grootste gedeelte van goederen in een NDC/RDC Nederland als eindbestemming zal hebben, en dit dus ook ten goede komt van de (nationale) economie.

Een belangrijk verschil van een EDC is dat een groot deel van de goederen doorgevoerd wordt naar andere landen in de EU. Indicatief schatten we in dat circa 10% van de goederen in Nederland blijft en dus 90% weer geëxporteerd wordt (wederuitvoer).
Indien we – op basis van eigen referenties en businesscases, aangevuld met beschikbare data – rekenen met een omzet van € 400 miljoen per XXL-EDC, dan is de totale omzet van de XXL-EDC's in Nederland circa € 40 mrd. Rekenen we dit terug, dan leveren EDC's 8 eurocent per euro wederuitvoer op voor de Nederlandse economie (CBS, 2018).

Toegevoegde waarde in distributiecentra neemt toe

In distributiecentra vinden in toenemende mate activiteiten met een hoge(re) toegevoegde waarde (VAL / VAS; Value Added Logistics / Services) plaats zoals assemblage, om- en verpakking, montage, reparatie of markt-specifieke producttoevoegingen (VAL), maar ook callcenter activiteiten of facturatie (VAS). De integratie van diverse activiteiten (van transport, op- en overslag, tot assemblage, retourhandelingen en ketenregie) binnen eenzelfde distributiecentrum zorgen ervoor dat processen hoogwaardiger worden en steeds meer waarde toevoegen aan het uiteindelijke product. Belangrijke redenen voor de toenemende waarde-vermeerderende activiteiten zijn de splitsing van industriële productie – een van de belangrijkste schakels in de logistieke keten – in primaire productie (componenten, onderdelen halffabricaten) en secundaire productie (assemblage en/of verdere klant-specifieke afwerking van een eindproduct).

Ook veel binding met de regio, lokale (MKB-) bedrijvigheid en opleidingsinstituten

De regio Arnhem-Nijmegen kent meerdere van oudsher gevestigde logistieke bedrijven (denk bijvoorbeeld aan De Klok Logistics, Rotra, HSF, Wim Bosman/Mainfreight of Cornelissen) en kent de

[11] Uitgebreide analyse van de logistieke werkgelegenheid is te vinden in paragraaf 3.4

afgelopen jaren een toenemende interesse van nieuwe logistieke bedrijvigheid (onder andere Nabuurs, Lidl, DHL of Picnic). Uit onder andere onze telefonische rondgang onder logistieke bedrijven in de regio blijkt dat zowel de 'oude' als 'nieuwe' logistieke bedrijven in de regio veel binding met lokale MKB'ers hebben. Vrijwel alle bedrijven hebben contracten met lokale schoonmaak- of cateringbedrijven. Maar ook ongediertebestrijding, beveiliging en onderhoudscontracten van vastgoed en materieel zijn veelgehoorde lokaal uitbesteedde activiteiten. Logistiek dienstverleners hebben vaak chauffeurs in dienst van een lokaal transportbedrijf.

De logistieke sector kent hiermee een van de hoogste indirect-gecreëerde werkgelegenheid van alle sectoren in Nederland. Gemiddeld gezien kent de sector een multiplier van 1,5. Grofweg resulteert dit in een halve arbeidsplaats aan indirect gecreëerde werkgelegenheid (hierboven genoemde activiteiten) per logistieke baan. Ter indicatie, de gemiddelde multiplier van alle sectoren in Nederland ligt op 1,4.

Verschil in mate van regionale binding per bedrijf

De mate van binding die logistieke bedrijven hebben met de regio Arnhem-Nijmegen, verschilt sterk per bedrijf. Logistieke partijen die sinds oudsher gevestigd zijn in de regio, kennen een sterke regionale binding. Het personeel komt voor een groot deel uit de regio en werkt al langere tijd bij het bedrijf en is de naam van het bedrijf onlosmakelijk verbonden met de regio (denk bijvoorbeeld aan Rotra). Ook gaan logistieke partijen in toenemende mate samenwerking aan met (logistieke) opleidingsinstellingen uit de regio. Voordeel hiervan is dat scholieren een hogere baankans hebben, logistieke bedrijven talent uit de regio sneller aan zich kunnen binden en hiermee ook de aantrekkelijkheid van de logistiek als werkveld onder jongeren hoger wordt.

Een groot deel van de logistieke ondernemingen in de regio heeft een buitenlandse hoofdzetel. Denk aan bedrijven als Mainfreight, DHL, Kuehne+Nagel en T.N.T. Toch kennen veel van deze bedrijven wel een binding met de regio; omdat regionale spelers zijn overgenomen of omdat veel van hun klanten regionale verladers/producenten zijn.

Voornamelijk nieuwe logistieke partijen in de regio kennen een mindere regionale binding en zijn daarom eerder footloose. Omdat het zwaartepunt voor de afzet een belangrijke rol speelt bij de locatie- en regiokeuze van bedrijven zal een bedrijf niet snel naar een andere regio verhuizen. Het vastgoed of huurcontract is voor bedrijven een reden om vast te houden aan een locatie. Uit eigen onderzoek komt bovendien naar voren dat de beschikbaarheid van voldoende (betaalbaar) personeel cruciaal is voor de bedrijfsvoering (van onder andere XXL-DC's). Het grootste deel van de bedrijven (circa 70-80%) blijft omwille van personeel liefst in de huidige regio gevestigd. Hierbij geldt ook dat de regionale of nationale DC's honkvaster zijn. Redenen om te verplaatsen voor deze spelers zijn het opschalen naar een grotere marktregio en daarmee andere regiovoorkeuren of juist het regionaler maken van het distributienetwerk. Voor EDC's geldt dat bedrijven over het algemeen wat vrijer zijn in de land- en regiokeuze. Dit betekent dat als het vestigingsklimaat (zowel op aspecten die samenhangen met kosten als met kwalitatieve factoren) wezenlijk verandert, er mogelijk verschuivingen kunnen plaatsvinden. Met name fiscale aspecten kunnen de positie van Nederland als 'doorvoerland' schaden.

Logistiek als onmisbare 'enabler' van Gelderse topsectoren

De logistieke sector is een onmisbare 'enabler' van andere (top)sectoren. Zo ook voor de Gelderse topsectoren Food, Health, Medtech en Energy. Deze topsectoren zijn grotendeels afhankelijk van logistieke activiteiten en diensten voor de continuïteit van de bedrijfsuitvoering. Hiervoor schakelen zij lokale/regionale transporteurs in of hebben zelf logistieke functies. Heel duidelijke relaties tussen de topsectoren en de logistiek in de regio zijn bijvoorbeeld de samenwerking tussen Rotra en Aviko (food), het dedicated medtech-DC van DHL in Wijchen en de logistieke faciliteit van Heinz (ondergebracht bij Nabuurs) dichtbij de productielocatie in Elst. De verbinding tussen topsectoren en de acquisitie van logistieke activiteiten kan nog nadrukkelijker vorm krijgen.

Sterke logistieke 'soft-orgware' in regio Arnhem-Nijmegen, zowel provinciaal als regionaal

Met het provinciale programma 'Logistiek als Gelderse Motor (2016-2019)' wordt vanuit bestuurlijk oogpunt gewerkt aan versterking van de logistieke propositie van Gelderland. Doel hiervan is om (nog) meer economisch te kunnen profiteren van de strategische ligging en de geografische positie van Gelderland in de internationale vervoercorridors. Ook wordt er vanuit de provincie Gelderland jaarlijks de 'Dag van de Logistiek' georganiseerd, een initiatief dat het imago van de logistieke sector moet verbeteren en mensen moet interesseren voor een baan in de logistiek.

Ook op regionaal niveau spelen er meerdere logistieke initiatieven. De drie logistieke regio's in Gelderland (regio's Rivierenland, Nijmegen en de Liemers) werken sinds enkele jaren samen onder de noemer Logistics Valley. Binnen deze samenwerking is het faciliteren van zowel nieuwe bedrijven en business naar de Gelderse corridor een doel, het faciliteren van activiteiten gericht op het behoud en de groei van het bestaande logistieke bedrijfsleven evenals de instroom van personeel in de logistieke sector te verhogen.

Tabel 2: Enkele (economische) logistieke initiatieven binnen de regio Arnhem-Nijmegen

Initiatief	omschrijving
Logistiek expertise Centrum Nijmegen (LEC Nijmegen)	Het genereren van meer logistieke activiteiten en het vergroten van de regionale concurrentiekracht. samenwerking stimuleren tussen de 4 O's (Ondernemers, Overheid, Onderwijs en Onderzoek)
Virtuele Praktijkhal	Platform voor relevant logistiek bedrijfsleven om vraaggericht onderwijs in te richten
Project/stage bank	Platform voor vraag/aanbod vanuit logistieke bedrijven en studenten. Hiervoor wordt nauw samengewerkt met de HAN / ROC
Profilering Logistieke Sector	Oprichten platform als instrument om logistieke sector nationaal/internationaal positief te profileren.

C4. Match XXL-logistiek met regionale arbeidsmarkt in Arnhem-Nijmegen

Van belang is om te beoordelen of de regionale arbeidsmarkt in Arnhem-Nijmegen aansluit bij de vraagzijde in de logistiek. Op basis van diverse onderzoeken maken we een inschatting van de ontwikkeling van de logistieke werkgelegenheid in Arnhem-Nijmegen. Basis hiervoor zijn de hiervoor genoemde onderzoeken.

Vervangingsvraag van circa 10.000 mensen tot 2030

Eerder concludeerden we dat de vergrijzing in de logistieke sector steeds meer toe zal nemen. Hierdoor zullen oudere werknemers de pensioengerechtigde leeftijd bereiken en de arbeidsmarkt verlaten. Door de grijze druk die de regio kent, zal de vervangingsvraag de komende jaren gekenmerkt worden door een stijgende lijn. We schatten dat hierdoor in de periode tot 2030 **jaarlijks 1.000** banen ververvangen zullen moeten worden, om het huidige arbeidsniveau te kunnen handhaven. Tot 2030 betekent dit dus een vervangingsvraag van **10.000** logistieke banen.

Beperkte verandering logistieke werkgelegenheid als gevolg van automatisering en robotisering tot 2030: -/- 2.000 banen

De werkgelegenheidsontwikkeling in Arnhem-Nijmegen in de logistieke sector (sectorale benadering, dus alleen de sector vervoer en opslag) is toegenomen. In de periode 2014-2019 is de sectorale werkgelegenheid toegenomen met 7,5% (bron: PWE Gelderland, 2019).

Aan veranderingen in werkgelegenheid als gevolg van ontwikkelingen in de sector(robotisering / automatisering) is moeilijk een kengetal te verbinden. **Indien we uitgaan van circa 10% 'verlies' aan banen gaat het om circa 2.000 banen die 'verloren' gaan tot 2030.**

Groei als gevolg van beleidsambities in logistiek tot 2030: toename van 750-900 banen

Onze verwachting is dat de vraag naar logistiek personeel in Arnhem-Nijmegen tot 2030 nog zal toenemen. In de regio is nog circa 50-60[12] hectare aan bedrijventerreinen uitgeefbaar (of bebouwbaar) in principe geschikt voor logistiek.

1 hectare aan bedrijventerrein met logistieke bedrijvigheid levert circa 30 arbeidsplaatsen op. Dit betekent dus dat er 1.500 tot 1.800 logistieke arbeidsplaatsen gecreëerd worden met de invulling van deze hectares. Een deel van de arbeidsplaatsen betreft verplaatsing van de ene locatie naar de andere, zonder dat daardoor nieuw personeel hoeft te worden gezocht. Ongeveer de helft van de arbeidsplaatsen is nieuw. **We verwachten dan ook tot 2030 een groei aan logistieke arbeidsplaatsen van 750 tot 900 in Arnhem-Nijmegen.** Dit komt dus bovenop de arbeidsplaatsen in de logistiek die vervangen moeten worden.

SPANNINGSINDICATOR

Via de spanningsindicator van het UWV kunnen we gevoel krijgen bij de verhouding tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Let wel: deze indicator geeft vooral weer hoe op dit moment vraag en aanbod van logistieke beroepen op elkaar aansluit. Het zegt nog niet zoveel over de verhouding in de toekomst.

In onderstaande figuur het beeld voor Q1 2019.

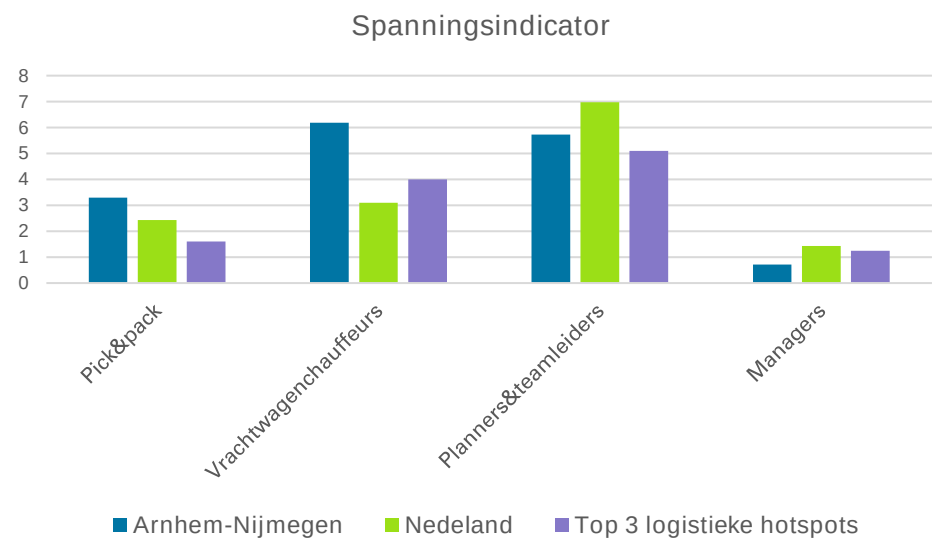

Bron: UWV 2019 (uitleg: hoe hoger de score, des te hoger de 'spanning' tussen vraag en aanbod)

Uit de bovenstaande figuur blijkt dat Arnhem-Nijmegen zich in grote lijnen verhoudt tot de situatie in Nederland. Er is geen bovengemiddelde krapte op de arbeidsmarkt voor logistiek. Het betreft een momentopname en een groot aantal nieuwe vacatures of vestiging van een nieuw bedrijf kan de cijfers beïnvloeden. Met name voor de top 3-regio's geldt dat er vaak meer mensen met een logistieke achtergrond in de bestanden van het UWV zitten.

Circa 9.000 nieuwe logistieke medewerkers nodig tot 2030

- Als gevolg van vergrijzing verwachten we een (logistieke) vervangingsvraag in Arnhem-Nijmegen tot 2030 van gemiddeld genomen 10.000 mensen.
- Als gevolg van economische ontwikkeling en de vestiging van nieuwe logistieke bedrijvigheid in de regio verwachten we een vraag van circa 750-900 medewerkers.

[12] In totaal is er in de regio nog circa 220 hectare direct uitgeefbaar bedrijventerrein.

- Als gevolg van automatisering en robotisering is sprake van verlies van circa 2.000 banen in de periode tot 2030.

Gecombineerd is de vraag naar nieuwe (of vervangende) logistieke medewerkers tot 2030 circa 9.000 zijn. Hierbij houden we overigens nog geen rekening met de uitstroom van logistiek medewerkers naar andere sectoren. We verwachten dat dit op dit moment grotendeels opgeheven wordt door de instroom van nieuwe medewerkers in de sector vanuit andere sectoren.

Kenmerk	Ontwikkeling vraagzijde	Aanbodzijde Arnhem-Nijmegen
Vergrijzing logistieke sector	De logistieke sector kent een pensioenuitstroom van circa 5 – 6% per jaar. Dit betekent een vervangingsvraag in de regio Arnhem-Nijmegen van circa 10.000 banen in 2030 (1.000 banen per jaar) om het huidige arbeidsniveau te kunnen handhaven.	De bevolking in de regio Arnhem-Nijmegen groeit in de periode tot 2030 met circa 6%. De groep 65+'ers groeit het hardst, de potentiele beroepsbevolking blijft in absolute aantallen ongeveer gelijk. Met momenteel 16.000 werklozen (CBS) en 38.000 geregistreerd werkzoekenden (UWV) is het onbenutte arbeidspotentieel in de regio Arnhem-Nijmegen aanzienlijk. Hiervan is een groot deel (60%) laagopgeleid, en sluit hiermee aan bij het grootste deel van de logistieke werkgelegenheid (operationeel niveau). De circa 150 logistieke afstudeerders in de regio kunnen waarschijnlijk direct aan de slag bij logistieke bedrijven in de regio.
Toenemende mate van automatisering	Voornamelijk routinematige activiteiten in de logistiek maken kans om in de komende jaren gerobotiseerd te worden (o.a. orderpicken). De vraag naar operationeel personeel in de logistiek zal afnemen, maar de vraag naar tactisch / strategisch zal toenemen (om de complexe geautomatiseerde systemen draaiende te houden). We verwachten dat circa 2.000 banen 'verloren' gaan. Echter, er ontstaan ook technische banen.	De beroepsbevolking in de regio Arnhem-Nijmegen is relatief hoog opgeleid en kent meerdere technische / ICT-opleidingen op zowel HBO- als WO-niveau. Daarnaast ook de opleiding 'logistics management' aan de HAN. Hierdoor kan de regio voorzien in een mogelijk grotere vraag naar tactisch / strategisch personeel vanuit de logistiek.
Toenemend belang flexibele arbeid	Vraagpieken of (tijdelijke) groei worden vooral opgevangen door de inzet van uitzend- en oproepkrachten. Een belangrijke groep voor het opvangen van pieken zijn huisvrouwen (inzetbaar voor enkele uren per week), studenten of buitenlandse arbeidskrachten.	De regio Arnhem-Nijmegen heeft met circa 50.000 woonachtige studenten (zowel MBO, HBO als WO) een grote bron van potentiele uitzendkrachten / bijbaantjes. Het is aan de logistieke bedrijven om te worden verkozen boven 'klassieke' bijbanen zoals horeca of retail.
Factor 'arbeid' van doorslaggevend belang bij locatiekeuze	Personeel is schaars en de beschikbaarheid staat onder druk. Veel logistieke bedrijven benoemen personeel als no.1 criterium bepalend voor logistiek succes, zo blijkt uit eerder genoemd onderzoek van Stec Groep. Tekort aan personeel deels op te lossen door vergaande automatisering, maar deze worden pas rendabel bij een bepaalde omvang (i.v.m. investeringskosten vs. efficiencywinst).	De logistieke arbeidsmarkt van de regio Arnhem-Nijmegen 1e helft 2019 is krap (spanningsindicator 1,8 – UWV spanningsindicator [13]). In vergelijking met andere omliggende regio's is de spanning in Arhem-Nijmegen echter relatief laag (Rivierenland 2,4 – Utrecht 4,5 – Noordoost-Brabant 3,2). Als gevolg van deze relatief lage 'spanning' is de regio aantrekkelijker bij de afweging van locatiekeuze van nieuwe logistieke bedrijvigheid.

Toenemende vraag naar arbeid vanuit andere sectoren

Niet alleen de logistieke sector kampt met vergrijzing, uitstroom en groeiambities, ook de andere (top)sectoren in de regio Arnhem-Nijmegen hebben de komende jaren behoefte aan nieuw personeel.

[13] De indicator wordt berekend door het aantal openstaande vacatures te delen door het aantal personen met een WW-uitkering (met een verstreken WW-duur van minder dan een half jaar → kortdurende werklozen). Hoe hoger de indicator, hoe krapper de arbeidsmarkt. Bron: UWV spanningsindicator, 2019

Voor praktisch geschoolden zijn alternatieven onder andere de industrie, handel, zorg of bouw alternatieven. Voor de hoger opgeleiden geldt dat functies in de ICT, financiële en zakelijke dienstverlening of de zorg ook een aantrekkelijk alternatief bieden voor werken in de logistiek. Gelet op de krapte in diverse sectoren zal er een zekere concurrentie zijn tussen verschillende werkvelden en sectoren. Hierbij spelen aspecten als arbeidsvoorwaarden, afstand en imago van de sector/het bedrijf een belangrijke rol. Om aan voldoende (nieuwe) mensen te komen ontplooien logistieke bedrijven (en de sector) diverse initiatieven.[14] Van belang is om de instroom van nieuwe logistieke medewerkers op de agenda te houden.

[14] Een recent artikel in de Gelderlander laat dit bijvoorbeeld zien (Transportbedrijven vechten tegen chauffeurstekort, De Gelderlander 19-08-2019).

D. Logistieke profielen

In deze bijlage zijn drie logistieke profielen opgenomen: EDC's, NDC / RDC's en stadsdistributie. De opgestelde profielen zijn algemene profielen (toegespitst op het specifieke profiel), waarin we ingaan op enkele algemene kenmerken zoals marktoriëntatie en huisvesting. Daarnaast gaat ieder profiel specifieker in op de kwantitatieve en kwalitatieve personeelsvraag en de toegevoegde waarde van het type logistiek.

Profiel 1: EDC's

Algemeen		
Marktoriëntatie	• Vestiging primair op de as Rotterdam, Moerdijk, Roosendaal, Tilburg, Eindhoven en Venlo, maar ook deels op andere locaties. EDC's hebben vaak West-Europa of zelfs heel Europa als verzorgingsgebied.	
Huisvesting	• Aandeel XXL binnen EDC beperkt (ca. 20%). Laatste jaren sterke groei in in aandeel XXL, met name in de sectoren e-commerce, lifestyle (waaronder fashion), high-tech en automotive. Binnen EDC's met medthech of pharma-functie is aandeel XXL beperkt door compacte producten en minder omvangrijke vraagstromen.	
Verwachting in dynamiek	• Groei EDC-segment stabiliseert. Eventuele groei mogelijk door de Brexit, afhankelijk van het type Brexit. Indien er een harde Brexit komt, verwachten wij dat EDC-locaties meer richting de oostgrens van Nederland trekken of zelfs in Duitsland komen te liggen door het wegvallen van het VK volume in de zwaartepuntanalyses. • De concurrentie met locaties in het buitenland blijft sterk aanwezig (en voor sommige typen EDC'sis een locatie buiten Nederland aantrekkelijker). Vernieuwing, schaalvergroting en herinvestering op strategische locaties zorgen voor veel dynamiek met kansen voor Nederland. Ook het mogelijk stijgende kostenniveau van Duitsland kan leiden tot meer vestiging in Nederland.	
Voorbeeld + visualisatie (binnen en buiten regio Arnhem-Nijmegen)	**Dachser (Zevenaar)**	**DSV (Venlo)**

Personeel – aantal werknemers			
Aantal, functieomschrijving, opleidingsniveau	**Aantal werknemers per 10.000m² BVO**	35 werknemers	
	Functieniveau	**Opleidingsniveau**	**Verdeling**
	Operationeel	Geen startkwalificatie - MBO2/3	60%
	Tactisch	MBO3/4 - HBO	25%
	Strategisch	HBO - WO	15%
Aandeel vast / flexibel contract (%)	**Aandeel vast contract (%)**	50%	
	Tijdelijke contract	**Uitzendkracht / studenten**	**Arbeidsmigrant**
	10 – 20%	10 – 20%	10 – 40%

Toegevoegde waarde	
Omzet per m² BVO	Tussen 300-350 euro per m², afhankelijk van wel type goederen door het EDC gaan. Omzet per m² ligt hoger bij sectoren als Medtech en Fashion. Een klein deel van de omzet zal daadwerkelijk in Nederland landen (een groot deel van de producten in een EDC is bestemd voor de

	wederuitvoer). De toegevoegde waarde van wederuitvoer voor de nationale en regionale economie is beperkt.
Indirecte arbeidsplaatsen (spin-off) per locatie & binding met MKB	EDC's besteden veel diensten uit aan lokale bedrijvigheid (voornamelijk activiteiten die niet onder hun *'core business'* vallen zoals schoonmaak of catering. Maar ook ongediertebestrijding, beveiliging en onderhoudscontracten van vastgoed en materieel zijn veelgehoorde lokaal uitbesteedde activiteiten. Logistiek dienstverleners hebben vaak chauffeurs in dienst van een lokaal transportbedrijf. Hoe groter het EDC, hoe meer van deze diensten extern uitbesteed zullen worden.
Match met DNA Arnhem-Nijmegen	Ligging van de regio aan de goederencorridor-oost en gunstige ligging tegen de Duitse grens aan maakt de regio interessant voor EDC's. De regio huisvest momenteel al meerdere (XXL)- EDC's, waaronder Mainfreight, Nabuurs en DHL.
Binding met regio	Van oudsher in de regio gevestigde EDC's kennen een sterke binding met de regio (op basis van personeelsbestand of de naam die onlosmakelijk verbonden is met de regio). Anderzijds worden 'nieuwe' logistieke ondernemingen in de regio met buitenlandse hoofdzetel (denk aan DHL, Kuehne+Nagel of CEVA Logistics) gebonden aan de regio; regionale spelers zijn overgenomen of omdat veel van hun klanten regionale verladers zijn.

Profiel 2: NDC/RDC

Algemeen		
Marktoriëntatie	• Ligging vaak centraal in Nederland (indien Nederlandse orientatie). Ook op de zuidelijkecorridor (Benelux), maar dan meer op het centrale deel van deze as (Roosendaal - Tilburg). • Regionale marktregio, afhankelijk van type bedrijf. Regio's kunnen bijvoorbeeld de BeNeLux, Nederland of de Randstad zijn.	
Huisvesting	• Ondanks een kleinere marktregio komt in de NDC/RDC ook veel XXL voor. Voornamelijk bij NDC's met een e-commerce of FMCG-functie (bol.com, A.S. Watson etc.) komen zeer grote magazijnen voor.	
Verwachting in dynamiek	• Groei NDC/RDC-segment zet door. We verwachten een blijvende concentratie van regionale distributieactiviteiten. Concentratie en opschaling van nationale/Benelux distributieactiviteiten zet door.	
Voorbeeld + visualisatie (binnen en buiten regio Arnhem-Nijmegen)	**A.S. Watson (Heteren)**	**Bol.com (Waalwijk)**

Personeel – aantal werknemers			
Aantal, functieomschrijving, opleidingsniveau	**Aantal werknemers per 10.000m² BVO**	40 werknemers	
	Functieniveau	**Opleidingsniveau**	**Verdeling**
	Operationeel	Geen startkwalificatie - MBO2/3	60%
	Tactisch	MBO3/4 - HBO	25%
	Strategisch	HBO - WO	15%
Aandeel vast / flexibel contract (%)	**Aandeel vast contract (%)**	60%	
	Tijdelijke contract	**Uitzendkracht / studenten**	**Arbeidsmigrant**
	10 – 20%	10 – 20%	10 – 30%

Toegevoegde waarde	
Omzet per m² BVO	Tussen 300-700 euro per m², afhankelijk van wel type goederen door het NDC/RDC gaan. E-commerce (B2C) heeft een groot aandeel binnen NDC. Deze heeft vaak een snelle doorloop en veel retoutstromen die verwerkt moeten worden, wat tot een hogere omzet per m² zorgt.
Indirecte arbeidsplaatsen (spin-off) per locatie & binding met MKB	NDC/RDC's besteden veel diensten uit aan lokale bedrijvigheid (voornamelijk activiteiten die niet onder hun *'core business'* vallen zoals schoonmaak of catering. Maar ook ongediertebestrijding, beveiliging en onderhoudscontracten van vastgoed en materieel zijn veelgehoorde lokaal uitbesteedde activiteiten. Logistiek dienstverleners hebben vaak chauffeurs in dienst van een lokaal transportbedrijf. Hoe groter de locatie, hoe meer van deze diensten extern uitbesteed worden.
Match met DNA Arnhem-Nijmegen	De regio kent relatief weinig NDC's, deze vestigen zich met name centraal gelegen in Nederland. Aanwezige NDC's zijn vaak van oudsher gevestigde transportbedrijven die zijn doorgegroeid van een regionale speler tot een nationale speler (onder andere De Klok). De regio kent enkele grote RDC's, voornamelijk actief in parcel (DHL en T.N.T. / FedEx). Verder veel kleinere RDC's (< 50 werknemers verspreid over de regio). RDC's zijn vaak minder afhankelijk van een gunstige ligging aan een snelweglocatie / multimodale ontsluiting.
Binding met regio	Van oudsher in de regio gevestigde NDC/RDC's kennen een sterke binding met de regio (op basis van personeelsbestand of de naam die onlosmakelijk verbonden is met de regio). Anderzijds kunnen ook 'nieuwe' NDC/RDC's gebonden aan de regio worden; veel van hun klanten of afzetgebied ligt binnen de regio.

Profiel 3: Stadsdistributie

Algemeen		
Marktoriëntatie	• Ligging aan de rand van (grotere) steden, vaak gelegen aan uitvalswegen. Vanuit het distributiecentrum wordt slechts een klein gebied bedient (stad zelf en enkele omliggende kernen). Stadsdistributie-centra worden vaak bevoorraad vanuit NDC/RDC's.	
Huisvesting	• Kleine huisvesting (<0,5 hecare kavel). Weinig laaddocks geschikt voor grotere vrachtwagens, uitlevering goederen vaak door kleinere (duurzame) voertuigen.	
Verwachting in dynamiek	• Mede als gevolg van een toenemende zoektocht naar last-mile oplossingen is er in de nabijheid van bevolkingsconcentraties de komende periode een toenemend aantal transactie. Ook de opkomst van same-day delivery en de opkomst van bijvoorbeeld Picnic zorgt voor een toename.	
Voorbeeld + visualisatie (binnen en buiten regio Arnhem-Nijmegen)	**Picnic (Nijmegen)**	**PostNL (Amsterdam)**

Personeel – aantal werknemers			
Aantal, functieomschrijving, opleidingsniveau	**Aantal werknemers per 10.000m² BVO**	50 werknemers	
	Functieniveau	**Opleidingsniveau**	**Verdeling**
	Operationeel	Geen startkwalificatie - MBO2/3	50%
	Tactisch	MBO3/4 - HBO	30%
	Strategisch	HBO - WO	20%
Aandeel vast / flexibel contract (%)	**Aandeel vast contract (%)**	60%	
	Tijdelijke contract	**Uitzendkracht / studenten**	**Arbeidsmigrant**
	0 – 20%	10 – 60%	5 – 20%

Toegevoegde waarde	
Omzet per m² BVO	Stadsdistributie is voor een groot gedeelte toegespitst op B2C-activiteiten in de vorm van FMCG of parcel (denk bijvoorbeeld aan Picnic of PostNL). De omzet per m² ligt laag indien er alleen crossdock-activiteiten plaatsvinden zonder verdere toegevoegde waarde. De omzet is aanmerkelijk hoger indien er same-day delivery activiteiten plaatsvind. De omvang van stadsdistributie-hubs zijn vaak kleinschaliger, maar kennen een snelle en grote doorstroom van goederen. We schatten de omzet per m² van stadsdistributie in op 100 – 600 euro (sterk afhankelijk van het type activiteit).
Indirecte arbeidsplaatsen (spin-off) per locatie & binding met MKB	Door de beperkte omvang van de hubs zijn er relatief weinig activiteiten gaande die niet binnen de 'core business' van stadsdistributie vallen (zoals douane bij een EDC). Standaard activiteiten zoals schoonmaak en ongedierteprevention worden (lokaal) uitbesteed, maar er wordt minder spin-off gecreëerd in vergelijking met een EDC of NDC.
Match met DNA Arnhem-Nijmegen	Stadsdistributie maakt veel gebruik van flexibele werknemers (denk aan de Picnic student-chauffeurs of tijdelijke bijbaan als postbezorger). De grote groep studenten in de regio maakt de regio aantrekkelijk. Ook heeft de regio voldoende inwoners om een stadsdistributie-dienst winstgevend te maken (zo heeft Picnic minimaal een x aantal afnemers nodig per regio).
Binding met regio	Stadsdistributie is (postsorteercentra buiten beschouwing gelaten) een trend die pas enkele jaren van de grond komt, voor een groot gedeelte gekoppeld aan de opkomst van e-commerce en de behoefte aan same/next-day delivery. Hierdoor zijn al in de regio aanwezige stadsdistributeurs voornamelijk aan de regio gebonden omdat de klanten in de regio Arnhem-Nijmegen woonachtig zijn en eventuele huurcontracten of afschrijvingskosten van vastgoed. Indien de afzetmarkt te klein wordt voor een stadsdistributeurs zal hij waarschijnlijk verdwijnen uit de regio.

E. Detailkaarten logistieke vestigingen

Marktoriëntatie logistieke bedrijven (>40 werknemers)

In deze bijlage zijn twee kaarten ingesloten waarop de logistieke bedrijven in de regio Arnhem-Nijmegen zijn weergegeven. Hierbij is een selectie gemaakt op bedrijvigheid met meer dan 40 werknemers, dit om de kaart overzichtelijk te houden. Op kaart 1 zijn de logistieke bedrijven verdeeld op (hoofdzakelijke) marktoriëntatie, kaart 2 geeft de omvang van het bedrijf weer in drie grootteklassen.

Kaart 1: Logistieke bedrijvigheid, onderverdeeld op marktoriëntatie

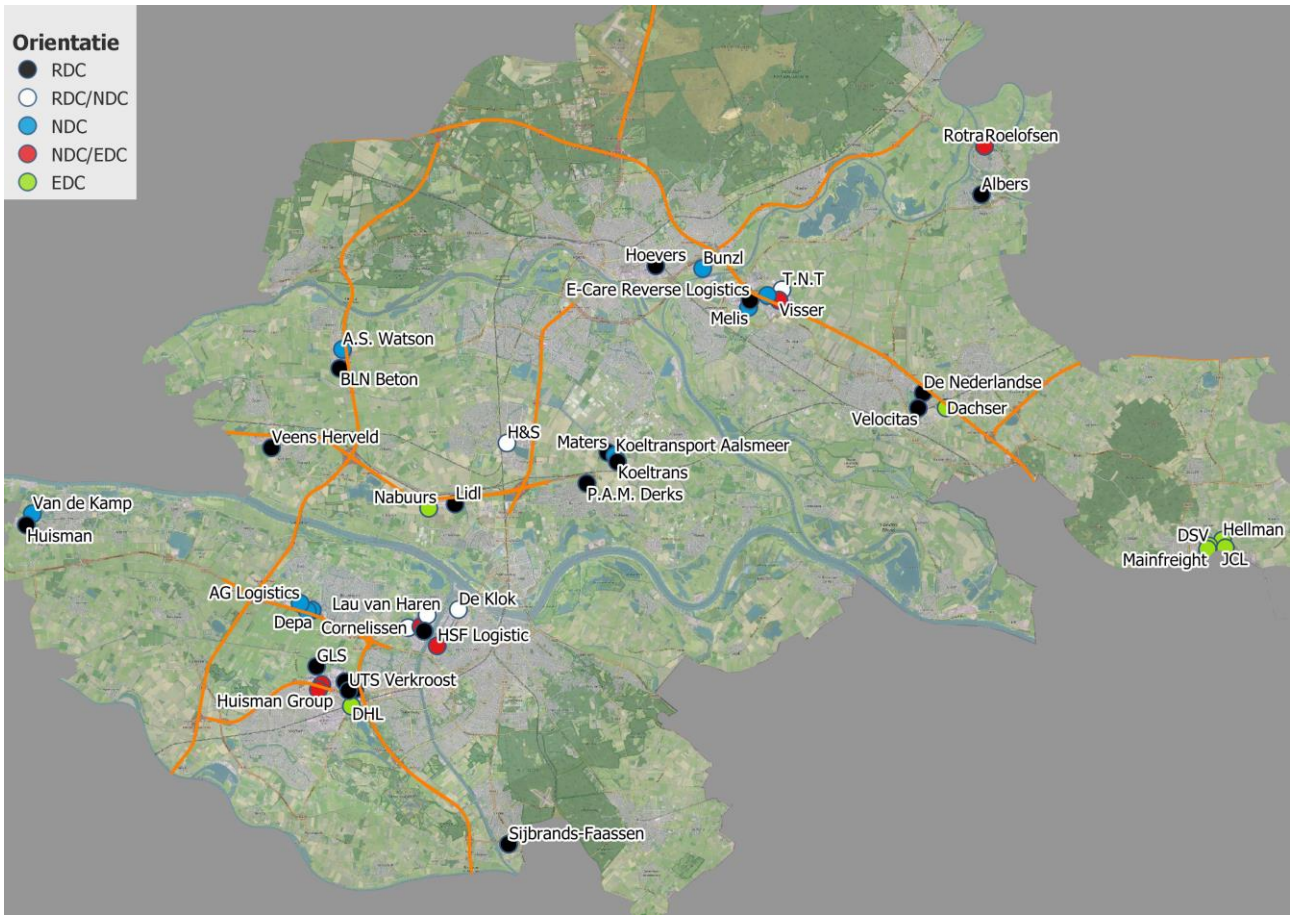

Bron: Stec Groep op basis van inventariatie van vestigingenregister provincie Gelderland, 2019

Kaart 2: Logistieke bedrijvigheid, onderverdeeld op omvang bedrijf

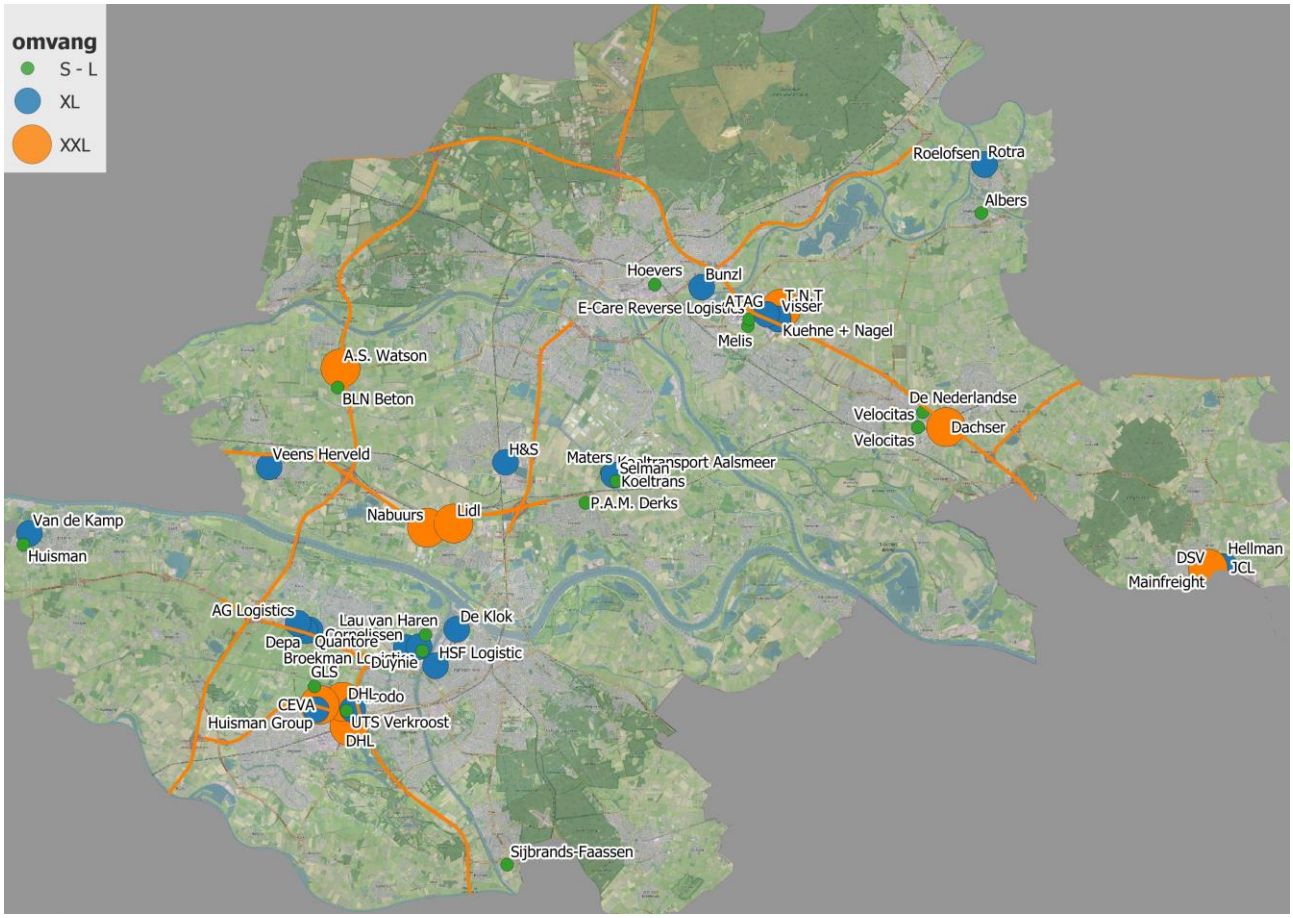

Bron: Stec Groep op basis van inventariatie van vestigingenregister provincie Gelderland, 2019

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, meningsvormende (2) bijeenkomst 3 juni 2020

Monitoring RPW regio Arnhem-Nijmegen 2019

Zaaknummer:	460451
Portefeuillehouder:	J. van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (AC), Witberg (PvdD), Jansen (CU), Visser (PvdA), Van Es (VVD), Gemici (GL), Venhoek (D66), Hutten (CDA), Baars (SP).
De fracties van DENK/Verenigd Arnhem, AOP en de PVV waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking
Voor de bespreking waren 4 (concept-)moties ingediend.
Deze zijn allen besproken.
De fractie van GroenLinks heeft aangekondigd nog over te zullen gaan tot het indienen van een nieuwe motie.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat alle ingediende moties behandeld zijn.
Het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvorming.

De griffier, De voorzitter,

J. Kersten R. Maref

Titel/onderwerp: **Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling**

Raadsadviseur: B. Kranenborg Telefoonnr: 3775956 bas.kranenborg@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Margreet Kaemingk
Portefeuillehouder:	R. Paping	Telefoonnr:	3772368
		E-mailadres:	Margreet.kaemingk@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (2)		
Toelichting	**Aanleiding** In het raadsvoorstel geeft het college aan op welke manier zij de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem voor de komende jaren wil sturen. Het voorstel is gebaseerd op de woonvisie en het regionale woningmarktonderzoek Arnhem-Nijmegen 2019 en op het amendement 19A65 'Aanvullende coalitieafspraken wonen'. **Proces** Om het woningbouwprogramma te kunnen afstemmen op de woningbehoefte, is door bureau Companen het regionale woningmarktonderzoek Arnhem-Nijmegen 2019 uitgevoerd, dat op 8 november per raadsbrief aan de raad is aangeboden. De behandeling door de raad van het raadsvoorstel is dan ook gestart met een informatieve bijeenkomst, waarin door Companen wordt aangegeven hoe het onderzoek is aangepakt en uitgevoerd. Het onderzoek van Companen is op verzoek van de SP (agenderingsverzoek) apart besproken in de raadskamer. De meningsvormende behandeling heeft in een aantal fysieke vergaderingen plaatsgevonden en is vanwege bekende omstandigheden via een schriftelijke ronde afgesloten. Meerdere fracties hebben aangegeven over te willen gaan tot een m2-behandeling van dit voorstel. Op 3 juni is een begin gemaakt met de m2 behandeling. Deze is niet afgerond en wordt later voortgezet.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvorming.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld. Als in de m2-behandeling naar het oordeel van de raadskamer alle concept-moties en -amendementen behandeld zijn, kan het voorstel worden doorgeleid naar de besluitvorming.		
Bijlagen			

Raadsvoorstel "Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling"			
Aanvullende bijlage - Plan van aanpak woningbouwontwikkeling			
Bijlage 1 - Planningslijst per 1 maart 2019			
Agenderingsverzoek "Regionaal woning onderzoek" van de fractie SP			
Raadsbrief "Woningmarktonderzoek 2019 regio Arnhem-Nijmegen", d.d. 05-11-2019			
Bijlage 1 bij de raadsbrief - Woningmarktonderzoek Regio Arnhem-Nijmegen 2019			
Bijlage 2 bij de raadsbrief - Factsheet gemeente Arnhem			
Schriftelijke inspraakbijdrage van dhr. F. van den Berg			
Presentatie - Woningmarktonderzoek Arnhem			
Behandelresultaat 15 januari 2020, informatieve behandeling			
Beantwoording art. 44 vragen inzake 'Prestatieafspraken 2020' d.d. 21-01-			

2020			
Behandelresultaat 22 januari 2020, meningsvormende (1) behandeling			
Behandelresultaat 12 februari 2020, 2e meningsvormende (1) behandeling			
Behandelresultaat 4 maart 2020, 3e meningsvormende (1) behandeling			
Memo van wethouder Paping "Toezeggingen bij M1 Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling" d.d. 03-03-2020			
Memo van wethouder Paping "Toezeggingen bij M1 Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling" d.d. 13-03-2020			
Technische vragen dhr. Loos - Vragen n.a.v. antwoord 653 toezeggingen brief 13 maart 2020			
Technische vragen & antwoorden - mw. Manders			
Bundel - Overzicht (incl. vervolg)vragen &antwoorden 'Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling"(versie 06-05-2020)			
Notitie: Meningsvorming 1 schriftelijk def			
Behandelresultaat 3 juni 2020, meningsvormende (2) behandeling			

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling
Amendement van het lid	Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP
Titel Amendement	Niet uitbreiden van de kernvoorraad sociale huurwoningen is onacceptabel; Kernvoorraad sociale huurwoningen uitbreiden naar behoefte
Nummer Zaaknummer	**20A39** 428234

De ondergetekende(n) stel(t)(len) het volgende amendement voor:

Het raadsvoorstel plan van aanpak woningbouw ontwikkelingen wordt uitgebreid met het volgende beslispunt:

> Het plan van aanpak woningbouwontwikkeling wordt vastgesteld met dien verstande dat de Kernvoorraad Sociale Woningbouw een netto uitbreiding krijgt met minimaal 1400 woningen in het geval er geen economische groei optreedt en minimaal 700 woningen indien er ondanks de verwachtingen toch nog sprake zal zijn van economische groei van 0,4%.
>
> Dit betreft de uitbreiding die nodig is op basis van de huidige doelgroep. Als de corporatiedoelgroep wordt uitgebreid dient de Kernvoorraad Sociale Huurwoningen navenant te worden uitgebreid.

Toelichting:
In antwoord op vragen van de SP heeft het college aangegeven dat er geen ambitie ligt om de Kernvoorraad Sociale Woningbouw uit te breiden. Dit is niet acceptabel. Uitbreiding van de Kernvoorraad sociale woningbouw is dringend gewenst omdat:

- De druk op de sociale huurwoningen in Arnhem hoog is, de zoektijden oplopen en uit het woningbehoefte-onderzoek blijkt dat met een welvaartgroei van 0,4% een toevoeging van 700 woningen nodig is, maar met een welvaartsgroei van 0 % deze vraag verdubbeld (PvA Woningbouw Ontwikkeling - pagina 13),

• Ontwikkelaars die sociale huurwoningen (sic) realiseren over het algemeen niet de doelgroep bereiken omdat ontwikkelaars andere inkomenseisen stellen, (PvA Woningbouw Ontwikkeling pagina 14) • De in het beslispunt genoemde de uitbreiding die nodig is op basis van de huidige doelgroep. Als de corporatiedoelgroep wordt uitgebreid dient de Kernvoorraad nog verder te groeien.
Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling
Amendement van het lid	Lea Manders - Arnhem Centraal
Titel Amendement	Nu aan de slag met sociale woonvormen zoals een Knarrenhof
Nummer Zaaknummer	**20A40** 428234

De ondergetekende(n) stel(t)(len) het volgende amendement voor bij het plan van aanpak:

Toe te voegen in de nota:

Er zijn groepen voor wie sociale woonvormen aantrekkelijk zijn en die de wens hebben om bijvoorbeeld een Knarrenhof of ander sociaal wonen project te realiseren, waarbinnen voor verschillende inkomensklassen (huur en koop) gebouwd wordt. De gemeente Arnhem schept de voorwaarden, stimuleert en ondersteunt actief dergelijke initiatieven.

Toelichting:

- Er is steeds meer behoefte aan sociale woonvormen gezien het grote aantal alleenwonenden en ouderen, die allemaal hun eigen wensen (en budget) hebben.
- Dergelijke concepten geven een antwoord op het bezuinigen op zorg, het verschralen van pensioen, de vergrijzing, de toename van eenpersoonshuishoudens en het risico op vereenzaming. Door het scheiden van wonen en zorg kon bijvoorbeeld nog maar een klein deel van de ouderen naar een tehuis.
- Binnen een dergelijke woonvorm kan bijv 33% sociale huur, 33% sociale koop en 33% duurdere huizen kunnen worden gerealiseerd. Dit past binnen het Arnhemse model waarbij in alle projecten 30% sociale huur wordt gerealiseerd.
- Binnen dergelijke woonvormen kan de vraag en behoeften van de toekomstige bewoner centraal staan.
- In Arnhem wonen veel ouderen in grote woningen, omdat zij geen passende of aantrekkelijke woning kunnen vinden.

- De Knarrenhof probeert al vanaf 2015 een project te realiseren, maar loopt vast op commerciële grondprijzen.
- Er is veel behoefte aan goedkope en betaalbare woningen in Arnhem.
- Het ronde tafelgesprek met oa Knarrenhof en andere geïnteresseerde partijen en een gesprek daarna met een ambtenaar heeft tot op heden tot geen vooruitgang geleid.
- Andere gemeenten zijn wel actief betrokken en ondersteunend. In Gouda, Groningen, Zwolle en Den Haag wordt dit integraal aangepakt, samen met wonen, zorg en vastgoed.
- Inmiddels staan 253 mensen in Arnhem op de lijst van geïnteresseerden voor een Knarrenhof.
- Dit soort initiatieven leiden ertoe dat in de toekomst minder dure zorg nodig is, omdat de bewoners elkaar ondersteunen. In Zwolle is berekend dat de Knarrenhof de gemeente jaarlijks 320.000 euro bezuiniging op zorg oplevert.

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling
Amendement van het lid	Lea Manders - Arnhem Centraal
Titel Amendement	Zorgvuldig omgaan met hoogbouw
Nummer Zaaknummer	**20A41** 428234

De ondergetekende(n) stel(t)(len) het volgende amendement voor bij het plan van aanpak:

Toe te voegen als derde punt op pag 3 onder punt 1 Inleiding:

DE 6 PRINCIPES VOOR HOOGBOUW
Om de kwaliteit van het beeld van de stad te waarborgen zijn er bestaande spelregels voor hoogbouw in Arnhem: de zes principes voor hoogbouw in Arnhem. Deze spelregels worden beschreven in de structuurvisie 2020-2040 in hoofdstuk 2.11.2. Deze zes principes voor hoogbouw blijven het uitgangspunt.

Toelichting

- Hoogbouw is beeldbepalend in het stadsbeeld en heeft daarmee invloed op de kwaliteit van de stad, positief of negatief. Hoogbouw dient weloverwogen plaats te vinden. In de Arnhemse context wordt van hoogbouw gesproken bij een bouwhoogte van tweemaal de gemiddelde bouwhoogte of meer: 30 m. of hoger.
- Voor hoogbouw kunnen extra beperkingen gelden uit oogpunt van (brand)veiligheid, milieu (waaronder windhinder en schaduwwerking), cultuurhistorie (beschermde stadsgezichten) en ecologie, en vanwege de aanwezigheid van straalpaden, windmolenbiotoop, aanvliegroutes en hoogspanningslijnen. Deze aspecten vragen altijd om systematisch onderzoek en een nadere beoordeling. Voor de categorie hoogbouw

hoger dan 60 meter geldt bovendien dat er naast toepassing van de principes een zorgvuldige afweging moet plaatsvinden op het schaalniveau van de stad als geheel.

- Hoogbouw eist de aandacht voor zichzelf op, het drukt een stempel op de omgeving. Hoogbouw moet dan ook wat 'terugdoen' voor de stad. Allereerst vraagt hoogbouw om die reden extra zorg voor een goede beeldkwaliteit. Het gaat hierbij zowel om het gebouw in de omgeving (situering, zichtlijnen, onderdeel van een ensemble), het gebouw op zichzelf (architectuur) en detaillering, kleur en materiaalgebruik. De plint en de beëindiging van het gebouw vragen daarbij extra aandacht. Slankheid van hoogbouw kan een kwaliteit op zichzelf zijn. Daarnaast ligt er een extra verantwoordelijkheid voor de omgeving bij hoogbouw omdat het een concentratie van gebruik van een locatie met zich mee brengt.
- Hoogbouw biedt kansen voor intensief ruimtegebruik, maar voorkomen moet worden dat hoogbouw een 'gesloten wereld' wordt. Het is essentieel dat hoogbouw functioneel deel uitmaakt van de stedelijke omgeving en bijdraagt aan de levendigheid van de openbare ruimte. Met name de plint, als onderdeel van de publieke ruimte, vraagt aandacht.
- De branchevereniging voor ontwikkelaars en bouwondernemers NVB is niet enthousiast over de effecten van hoogbouw.

- De 6 principes: **Principe 1**: Nieuw Arnhems Peil Arnhem is een groene stad die het oorspronkelijke landschap in en om het stedelijk gebied respecteert. Deel van dit landschap zijn de grote hoogteverschillen in het noorden van de stad en het vlakke polderlandschap in het zuiden. De beleving van het natuurlijke hoogteverschil is een vanuit de Veluwe is Arnhem de 'verborgen stad in het groen', vanuit het open rivierengebied in het zuiden is Arnhem de 'zichtbare stad aan de rivier'. Dit is vertaald naar het volgende principe: de maximum bouwhoogte in Arnhem (zowel in noord als in zuid) bedraagt 100 m boven NAP (hoogte gebouw + hoogte maaiveld boven NAP = max. 100 m). Dit principe kan worden aangeduid als "Nieuw Arnhems Peil". Het betekent dat in de lagere delen van de stad een grotere bouwhoogte kan worden toegestaan dan in de hogere delen van de stad. **Principe 2**: In groene vestigingsmilieus is het groene silhouet bepalend Typerend voor Arnhem zijn de groene vestigingsmilieus voor zorginstellingen, economische activiteiten, verblijfsfuncties en dergelijke (voorbeeld: Arnhems Buiten, het Dorp). Uitgangspunt in deze milieus is ruimte bieden aan de 'rode' functies en tegelijkertijd versterken van de groene kwaliteit. Dat vraagt om verkleining van de footprint van bebouwing door compacte en mogelijk hogere bouwvolumes. Om het bestaande 'groene silhouet' zo min mogelijk aan te tasten is de bouwhoogte in de groene vestigingsmilieus gerelateerd aan de boomhoogte. De bebouwing dient onder de boomkruinen te blijven. In de praktijk betekent dit een nokhoogte van doorgaans ongeveer 15 meter ten opzichte van het aangrenzende maaiveld, maar afhankelijk van de boomhoogten ter plaats kan dit hoger zijn. **Principe 3**: In de binnenstad is het historisch stadssilhouet bepalend In de binnenstad, inclusief de singels, dient nieuwe bebouwing zich te voegen naar het bestaande stadssilhouet. Het bestaande silhouet verschilt per deelgebeid van de binnenstad. Het middeleeuwse deel (aangewezen als beschermd stadsgezicht) heeft een gemiddelde hoogte van 4 tot 6 lagen, de Weerdjes is opgebouwd uit grote bouwblokken van 4 tot 8 lagen en het bestuurskwartier heeft grootschalige, vaak solitaire gebouwen van 4 tot 7 lagen. Nieuwe

ingrepen versoepelen bij voorkeur de overgang in hoogten tussen deze deelgebieden. Aan de binnen- en buitensingels is de historische continuïteit van de singelwand het uitgangspunt. Verder is er altijd sprake is van maatwerk bij locatie en vormgeving van hoogbouw. Hoe dan ook mag er in de nabijheid van de Eusebiustoren nooit concurrentie in hoogte ontstaan en moeten beeldbepalende zichtlijnen op de toren open blijven. Hoogteaccenten krijgen bij voorkeur een plek aan en bij bijzondere openbare ruimten. **Principe 4**: Hoogteaccenten in wijken In overige delen van de stad kan er sprake zijn van een hoogteaccent binnen de wijk. Het gaat hier in de regel om een omgeving met een fijnere korrelgrootte en kleinere schaal. Een hoog gebouw, als individueel object in een kleinschalige omgeving, is zelden een succes, nog daargelaten Groene vestigingsmilieus: bouwen binnen het groene silhouet de effecten op het woonklimaat (schaduw, uitzicht en inkijk, windhinder). Daarom wordt in de wijken in de regel niet uitgegaan van solitaire, hoge elementen maar wel van de mogelijkheid van hoogteaccenten als onderdeel van de omgeving. Eenheid in ontwerp en beeldensemble is daarbij het uitgangspunt. Daarbij geldt als principe dat de hoogte niet meer bedraagt dan 2x de gemiddelde hoogte van de omliggende bebouwing van het bouwblok en de wijk. **Principe 5**: Respecteer bijzondere stadspanorama's De kwaliteit en herkenbaarheid van Arnhem wordt voor een deel bepaald door karakteristieke panorama's. De bekendste zijn het zicht op de stad vanaf het westen langs de Rijn, het zicht richting de binnenstad vanaf het zuiden en het uitzicht over de stad vanaf de Stenen Tafel in park Klarenbeek. Voor deze en andere panorama's geldt dat de oriëntatie en vrij zicht op de Eusebiustoren en andere beelbepalende elementen gekoesterd moet worden en dat de landschappelijke en Hoogteaccenten in wijken en bouwblokken Een favoriet standpunt voor schilders in de negentiende eeuw: panorama op Arnhem uit het westen (A.J. Couwenberg 1806-1844). 81 stedelijke context (zoals de unieke confrontatie tussen stuwwal en rivier bij Onderlangs en het 'decor' van de stuwwal voor rivier en stad vanaf het zuiden) gehandhaafd blijft of juist versterkt wordt. Voorkomen moet worden dat karakteristieke landschappelijke contrasten nivelleren of dat herkenbare blikvelden versmallen. **Principe 6:** Voor wat, hoort wat Hoogbouw eist de aandacht voor zichzelf op, het drukt een stempel op de omgeving. Hoogbouw moet dan ook wat 'terugdoen' voor de stad. Allereerst vraagt hoogbouw om die reden extra zorg voor een goede beeldkwaliteit. Het gaat hierbij zowel om het gebouw in de omgeving (situering, zichtlijnen, onderdeel van een ensemble), het gebouw op zichzelf (architectuur) en detaillering, kleur en materiaalgebruik. De plint en de beëindiging van het gebouw vragen daarbij extra aandacht. Slankheid van hoogbouw kan een kwaliteit op zichzelf zijn. Daarnaast ligt er een extra verantwoordelijkheid voor de omgeving bij hoogbouw omdat het een concentratie van gebruik van een locatie met zich mee brengt. Hoogbouw biedt kansen voor intensief ruimtegebruik, maar voorkomen moet worden dat hoogbouw een 'gesloten wereld' wordt. Het is essentieel dat hoogbouw functioneel deel uitmaakt van de stedelijke omgeving en bijdraagt aan de levendigheid van de openbare ruimte. Met name de plint, als onderdeel van de publieke ruimte, vraagt aandacht •

Lea Manders - Arnhem Centraal

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling
Amendement van het lid	Menno Loos - VVD Cyriel Prinsen - GroenLinks Sjoerd Dijk - D66 Eric Greving - PvdA
Titel Amendement	Aanvulling Plan van Aanpak
Nummer / zaaknummer	**20A42** 428234

De ondergetekenden stellen het volgende amendement voor:

Aan punt 1 van het raadsbesluit,
"Het plan van aanpak woningbouwontwikkeling vast te stellen,"
toe te voegen:
"met dien verstande dat:

- Alle maatregelen in het plan uitgaan van minimaal 30% sociale huurwoningen over de te realiseren projecten. Zowel projecten zonder sociale huurwoningen als projecten die volledig uit sociale huurwoningen bestaan blijven mogelijk.
- We naast bovenstaande het woningbehoefteonderzoek als grondslag hanteren.
- Corporaties en commerciële ontwikkelaars beide nodig zijn om onze woningbouwopgave te realiseren. Bij het tot stand komen van het stadsakkoord maken we daarom met corporaties en marktpartijen afspraken over het realiseren van sociale huurwoningen en onze andere opgaves.
  Doel hierbij is te komen tot een gezamenlijke, door overheid, corporaties en ontwikkelaars gedragen aanpak voor de komende jaren. Naast het herijken na drie jaar, maken we jaarlijks met onze partners een woonagenda met acties op basis van actuele inzichten, zoals door de raad in 2015 besloten. De afspraken die we maken, moeten de ambitie om de woningbouw te versnellen zo min mogelijk in de weg staan. De prestatieafspraken passen we aan op basis van het stadsakkoord.
- Als verkoop of sloop van huidige corporatiewoningen gekoppeld is aan de directe realisatie van nieuwe corporatiewoningen én daarmee de totale voorraad toeneemt, is

het niet uitgesloten dat verkoop of sloop eerst plaatsvindt. Kaders hiervoor leggen we vast in de prestatieafspraken.
- Arnhem een eigen woonbeleid voert met aandacht voor koop- en huurwoningen in alle segmenten. Uitvoering van de woondeal helpt Arnhem haar beleid en ambities waar te maken.
- Besluitvorming over het vereveningsfonds plaatsvindt bij de behandeling van dat onderwerp.

Toelichting:

Deze tekst betreft een verduidelijking van het Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling.

Menno Loos - VVD
Cyriel Prinsen - GroenLinks
Sjoerd Dijk - D66
Eric Greving - PvdA

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling
Motie van	Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP
Titel motie	Een realistisch plan van aanpak woningbouwontwikkeling is nodig
Nummer Zaaknummer	**20M82** 428234

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- De coronacrisis een enorme impact heeft op de economie;
- Het CPB constateert dat een recessie onvermijdelijk is, dat in het merendeel van de scenarios zwaarder zal zijn dan die 2008 en 2009 (de kredietcrisis);
- De coronacrisis heeft geleid tot de grootste economische kwartaal-op-kwartaalkrimp sinds de eerste drie maanden van 2009 (toen de kredietcrisis huishield);
- De binnenlandse consumptie sinds de Tweede Wereldoorlog niet zo daalde als in maart dit jaar: min 6,7 procent;
- Mensen met een laag inkomen afhankelijk zijn van de kernvoorraad sociale huurwoningen omdat particuliere verhuurders minimale inkomenseisen hanteren wij de doelgroep niet aan voldoet.

Overwegende dat,

- In het woningmarkt rapport is beschreven de woningbehoefte afhankelijk is van de economie en dat 0.4 procent minder economische groei al zou leiden tot een verdubbeling van de behoefte aan sociale huurwoningen;
- De economische prognoses voor economische groei door de coronacrisis vele malen slechter uitvallen dan meegenomen in het woningmarkt onderzoek en daardoor de behoefte aan sociale huurwoningen aanzienlijk groter zal zijn dan in het onderzoek beschreven;
- Het college geen ambitie heeft uitgesproken om de kernvoorraad sociale huurwoningen uit te breiden.

Verzoekt het college:
Voor 1 oktober met een nieuw aangepast plan te komen gebaseerd op de realiteit en daarin expliciet aan te geven hoe de kernvoorraad.

en gaat over tot de orde van de dag

Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling
Motie van	Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP
Titel motie	Pak schimmelwoningen aan
Nummer Zaaknummer	**20M83** 428234

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Nog veel Arnhemmers zijn afhankelijk van huizen waar ze niet goed in kunnen wonen;
- Een derde van de kinderen in onze stad groeit op in een ziekmakende woning;
  In verschillende wijken in de stad huurders zelf actievoeren voor verbetering van de woning en dat veel woningen nog steeds slecht zijn;

Overwegende dat,

- De gemeenteraad en college hebben uitgesproken dat de aanpak van schimmelwoningen (top)prioriteit heeft;
- De aanpak van schimmelwoningen niet terugkomt in het plan van aanpak woningbouwontwikkeling;
- Er nog niet concreet is gemaakt hoeveel schimmelwoningen wanneer zullen worden aangepakt;

Spreekt uit:
Een extra opgave op gebied van nieuwbouw niet ten koste mag gaan van de aanpak schimmelwoningen en dat beide belangrijk zijn en moeten gebeuren;

Draagt het college op,
Concreet te maken hoeveel woningen met schimmel en achterstallig onderhoud in Arnhem per wanneer worden aangepakt;

en gaat over tot de orde van de dag

Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling
Motie van	Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP
Titel motie	Arbeidsmigranten huisvesten in de gemeente waar ze werken
Nummer Zaaknummer	**20M84** 428234

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Er volgens de pre-corona prognoses voor economische groei er al een enorme behoefte is sociale huurwoningen en sociale koop in Arnhem;
- Gezien de actuele prognoses voor economische groei deze behoefte aan sociale huurwoningen en sociale koop nog veel groter zal zijn;
-

Overwegende dat:

- In het plan van aanpak woningbouwontwikkeling staat omschreven dat het huisvesten van arbeidsmigranten in Arnhem in de komende jaren om een toevoeging van 700 sociale huurwoningen vraagt;
- Het college heeft uitgesproken dat de zoektocht naar voldoende en geschikte huisvesting niet mag leiden tot verdringing van andere woningzoekenden en tot verslechtering van de leefbaarheid in met name kwetsbare wijken;
- Dat het voorkomen van verdringing niet mogelijk is gezien de toegenomen behoefte aan sociale woningen in Arnhem;

Spreekt uit dat,
Arbeidsmigranten zoveel mogelijk op een fatsoenlijke manier worden gehuisvest in de gemeenten waar zij werkzaam zijn

Draagt het college op,
Er zorg voor te dragen dat Arnhem niet meer arbeidsmigranten huisvest dan er in Arnhem werkzaam zijn,
Een stop in te voeren op huisvesting van arbeidsmigranten die niet in Arnhem werkzaam zijn,

en gaat over tot de orde van de dag

Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling
Motie van	Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP Eric Greving - PvdA
Titel motie	Stop de huurverhoging, 0% is genoeg
Nummer Zaaknummer	**20M85** 428234

De Raad,
Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- De huurprijzen in de sociale sector en in de vrije sector de pan uit rijzen en per 1 juli ook de Arnhemse corporaties allemaal de huren verhogen,
- Dat huurders nog altijd betalen voor de vorige crisis via de verhuurderheffing die als crisisheffing is ingevoerd,
- Volgens het NIBUD het nu al zo is dat bijna de helft van de huurders onvoldoende buffer heeft voor het doen van basisuitgaven,

Overwegende dat:

- Veel huurders te maken hebben met inkomensverlies als gevolg van de coronacrisis,
- Bij de Woonbond honderden bezorgde telefoontjes van huurders binnenkomen over de huurverhoging in coronatijd,
- De Eerste Kamer een motie van SP-senator Tiny Kox heeft aangenomen en zich heeft uitgesproken voor het bevriezen van de huren,

Verzoekt het college om:
In gesprek te gaan met verhuurders om afspraken te maken over het stoppen van de huurverhoging;
Bij de minister kenbaar te maken dat gemeente Arnhem van mening is dat de huurprijzen te hoog zijn, dat de huurverhoging gestopt moet worden en dat er een einde moet worden gemaakt aan de verhuurderheffing;

en gaat over tot de orde van de dag

Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP
Eric Greving - PvdA

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling
Motie van	Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP
Titel motie	Nieuwbouw spreiden over de stad
Nummer Zaaknummer	**20M86** 428234

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Sociale menging een onmisbaar onderdeel van de oplossing is om ook op lange termijn duurzame vitale wijken te realiseren en een belangrijk middel om arme buurten er op vooruit te helpen, en te werken aan een inclusieve stad[1];
- De meeste gesegregeerde wijken de rijke wijken zijn;
- Tweedeling tussen arm en rijk niet effectief kan worden aangepakt door de meest wijken over te slaan[2];

Overwegende dat:

- Kwetsbare wijken zoals Malburgen en Presikhaaf de afgelopen decennia al ruimschoots verantwoordelijkheid hebben genomen voor de nieuwbouw opgave in onze stad;
- Kwetsbare wijken al onder druk staan op het gebied van leefbaarheid;
- Het project Witsenstraat (Hoogkamp) waar enkele tientallen sociale huurwoningen zouden worden gerealiseerd nog steeds leegstaat;
- Het aantal te realiseren woningen op de RIN-lokatie door toedoen van de buurt fors is verminderd;
- De wijken 12 en 13 de afgelopen decennia nauwelijks hebben bijgedragen aan de woningbouwopgave in de stad;

Spreekt uit;
inbreidingslocaties voor woningbouw te willen spreiden over de wijken van de stad en daarbij te streven naar diversificatie van het woonaanbod,

[1] https://www.socialevraagstukken.nl/sociale-menging-blijft-onmisbaar-voor-grote-steden/
[2] https://www.socialevraagstukken.nl/sociale-menging-vergeet-de-elitewijken-niet/

Draagt het college op;
minimaal 1000 nieuwbouwwoningen te plannen in de volgende wijken:
Wijk 12 Burgemeesterswijk en Hoogkamp (CBS-wijkcode:020212)
Wijk 13 Schaarsbergen en omgeving (CBS-wijkcode:020213)

en gaat over tot de orde van de dag

Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak woningbouwontwikkeling
Motie van	Lea Manders - Arnhem Centraal
Titel motie	Onderzoek invoering woonplicht
Nummer Zaaknummer	**20M87** 428234

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:
- Er in Arnhem een tekort is aan betaalbare huizen
- Steeds meer van dit soort woningen worden opgekocht om te verhuren.
- Er te weinig betaalbare woningen zijn om hier een verdienmodel van te maken.

Overwegende dat:
- We speculatie tegen willen gaan.
- Dat dit kan door een woonplicht voor huizenkopers van nieuwbouw.
- Woonplicht betekent dat kopers van nieuwbouw zelf in het huis moeten wonen.
- Met deze maatregel we verkoopprijzen van woningen kunnen beteugelen en starters meer kansen bieden.

Verzoekt het college een voorstel uit te werken om te kijken of en hoe lokaal een woonplicht ingevoerd kan worden.

en gaat over tot de orde van de dag

Lea Manders - Arnhem Centraal

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling
Motie van het lid	Menno Loos - VVD
Titel motie	Bredere aanpak is goed voor alle Arnhemmers
Nummer Zaaknummer	**20M88** 428234

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Er in het raadsvoorstel ruim voldoende aandacht is voor sociale huisvesting en zeer weinig voor de realisatie en het versnellen van benodigde koopwoningen;
- Er volgens het Companen-onderzoek ruim 6000 koopwoningen nodig zijn van goedkoop, midden tot duur.
- Onze raad met amendement 18A36 "Bouwen wat nodig is" het college de opdracht heeft gegeven "*Met het maken van de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte*".

Overwegende dat:

- Arnhem t.o.v. vergelijkbare verstedelijkte gebieden in Nederland significant minder koopwoningen heeft;
- Dit verschil regionaal zelfs nog uitgesprokener is ten opzichte van de ons direct omliggende gemeenten;
- Een koophuis, vooral door schaarste, duurder wordt. En het zo voor starters, jonge gezinnen moeilijker wordt in Arnhem te blijven.

Roept het college op:

- Bij de uitwerking van deze plannen wel evenveel aandacht te geven aan het realiseren van koopwoningen (van goedkoop, midden tot duur) ten opzichte van de aandacht die gaat naar sociale huurwoningen.

En gaat over tot de orde van de dag

Menno Loos – VVD

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling
Motie van het lid	Menno Loos - VVD Arnhem Klaartje van Dillen - CDA
Titel motie	Meten is weten
Nummer Zaaknummer	**20M89** 428234

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Het lang heeft geduurd voordat wij een onderzoek en een plan hadden;
- De stand van zaken, waar staat Arnhem nu en wat is er de afgelopen jaar/jaren veranderd, niet feitelijk genoeg beschikbaar was tijdens de M1's;
- De cijfers van het Companen onderzoek significant verschillen t.o.v de cijfers die gebruikt zijn bij de staat van de stad.

Overwegende dat:

- Transparantie en feiten helpen om tot goede besluiten te komen.

Roept het college op:

- Structureel meer aandacht te besteden aan de feiten rond woningbouw en deze tijdig en eenduidig te gebruiken;
- De raad voor het eind van het jaar te informeren hoe zij dit doet en daarbij de cijfers van de afgelopen jaren, de actuele stand van zaken en de projectie daarin te tonen.

En gaat over tot de orde van de dag

Menno Loos – VVD Arnhem

Klaartje van Dillen - CDA

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling
Motie van	Cyriel Prinsen - GroenLinks
Titel motie	Meer groen door hoogbouw
Nummer Zaaknummer	**20M90** 428234

De Raad,
Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat
- Het woningbehoefteonderzoek van Companen heeft aangetoond dat er in Arnhem een tekort aan woningen bestaat;
- Datzelfde onderzoek heeft aangetoond dat de te bouwen woningen voor een groot deel uit appartementen zullen moeten bestaan;
- De bouw van extra woningen effect heeft op het ruimtegebruik.

Overwegende dat
- gestapelde (hoog)bouw geschikt is om appartementen te realiseren;
- Het stapelen van woningen meer grondruimte biedt voor het realiseren en behouden van groen;
- Het realiseren en behouden van groen belangrijk is voor een prettige leefomgeving en past bij het karakter van Arnhem.

Spreekt uit dat:
- een groene leefomgeving van groot belang is;
- hoogbouw een goed middel kan zijn om zowel meer woningen te realiseren als een groene leefomgeving te behouden.

Draagt het college op:
- Bij nieuwe projecten zo hoog mogelijk te bouwen, mits dat qua programma en stedebouwkundig passend en wenselijk is.
- Met een voorstel te komen voor aanpassing van de 6 principes voor hoogbouw, zoals deze nu in de structuurvisie staan, als deze te beperkend blijken te werken.

en gaat over tot de orde van de dag

Cyriel Prinsen - GroenLinks

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	17 juni 2020
Ter bespreking van	Plan van aanpak woningbouwontwikkeling
Motie van	Sjoerd Dijk - Mattijs Loor - D66
Titel motie	Meer woningen, minder kosten
Nummer Zaaknummer	**20M91** 428234

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Door een opeenstapeling van beleidsambities van de Rijksoverheid en onze gemeente de kosten van woningbouwontwikkeling soms harder oplopen dan de opbrengsten[1];
- Er volgens het woningbouwonderzoek van Companen in verschillende segmenten een groeiende vraag is naar woningen voor één- en tweepersoons huishoudens, over het algemeen in de vorm van appartementen;
- Veel woningbouwontwikkelingen in bestaande plannen uitgaan van grondgebonden gezinswoningen.

Overwegende dat:

- Het wenselijk is dat het te ontwikkelen woningbouwprogramma beter gaat aansluiten bij de marktvraag;
- In sommige gevallen een grotere bebouwingsdichtheid en/of een groter woningaantal kan leiden tot een gunstigere verhouding tussen kosten en opbrengsten voor de gemeente;
- Een hogere bebouwingsdichtheid en een compacte stad op de lange termijn voorkomen dat de noodzaak ontstaat om het groen rond de stad vol te bouwen, en leidt tot een beperking van vervoerskilometers ten opzichte van bouwen in het buitengebied.

[1] Te denken valt aan bijna energieneutraal bouwen op grond van aangescherpte bouwregelgeving, groenambities in de openbare ruimte, minimale percentages sociale huurwoningen in projecten.

Verzoekt het college:

- In die gevallen waar een grondexploitatie winstpotentie dreigt te verliezen of zelfs niet meer sluitend dreigt te zijn, altijd eerst scenario's te onderzoeken met een vergroting van de bebouwingsdichtheid en/of een groter woningaantal, en deze scenario's aan de raad te presenteren bij voorstellen die hiermee verband houden.

En gaat over tot de orde van de dag.

Sjoerd Dijk en Mattijs Loor (D66)

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 428234

Onderwerp: Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling

Voorstel

1. Het plan van aanpak woningbouwontwikkeling vast te stellen.
2. De financiële consequenties voor de grex Schuytgraaf door te voeren bij de FJP 2019.
3. Er kennis van te nemen dat het college zo snel mogelijk in het eerste kwartaal van 2020 met een raadsvoorstel komt om een vereveningsfonds in te stellen.

Inleiding

Zoals in het amendement 19A65 "Aanvullende coalitieafspraken wonen" is afgesproken, biedt het college in december een plan van aanpak woningbouwontwikkeling aan aan de gemeenteraad. Onderlegger voor dit plan van aanpak zijn de resultaten uit het regionale woningmarktonderzoek Arnhem-Nijmegen 2019 dat u op 8 november 2019 is aangeboden. In het voorjaar van 2019 spraken we in de raad over een addendum op de woonvisie, dit heeft zich vertaald in dit plan van aanpak woningbouwontwikkeling.

Beoogd effect

Een stad Arnhem waarin iedereen goed kan wonen. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er meer woningen worden gerealiseerd de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen en voor alle doelgroepen: aantrekkelijke levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in goedkoop en betaalbare segment, de middenhuurcategorie en het hogere segment.

Argumenten

1.1 De woningmarkt staat onder druk, ingrijpen is nodig

De woningmarkt van Arnhem-Nijmegen staat onder druk. De woningbehoefte is dermate groot dat tempoversnelling in productie en doorprogrammeren in aantallen nodig is.

Tot 2030 zijn er zo'n 7500 extra woningen nodig, verspreid over alle categorieën. Ongeveer de helft van de behoefte ligt in de betaalbare categorie, maar dat betekent dat ook ongeveer de helft van de behoefte daarboven ligt. In deze aantallen zijn de toename van arbeidsmigranten, de overloop vanuit

Arnhem GEMEENTE

de randstad, doortrekken van de A15, bereikbaarheid van de regio door ontwikkelingen spoor etc. nog niet meegenomen.
Er is daarnaast een mismatch in het woningaanbod, waarbij er in alle huursectoren een overschot is aan grote grondgebonden producten en een tekort is aan kleine producten voor een- en tweepersoonshuishoudens.

Er zijn maatregelen nodig om de omvang van de productie te kunnen versnellen en door te programmeren naar meer woningen. De markt zal deze ruimte graag willen invullen. Bij een deel van de geconstateerde mismatches zullen marktpartijen en consumenten ervoor zorgen dat deze opgelost wordt, maar in de betaalbare sector gebeurt dit niet vanzelf. Het gebrek aan grondpositie van gemeente en corporaties maakt bovendien dat in de sociale huursector onvoldoende ontwikkeld wordt.

Het bestaande en geprogrammeerde tekort in de sociale huursector in combinatie met de mismatch en de nog niet meegenomen ontwikkelingen in het woningbehoefte-onderzoek (steeds meer arbeidsmigranten, verruiming corporatiedoelgroep) samen met het marktfalen in de sociale sector rechtvaardigt extra ingrijpen op specifiek deze groep.

1.2 Er worden meerdere maatregelen genomen:

1) We sluiten een woondeal met BZK. Deze deal bevat onder meer afspraken op de korte termijn om de woningbouwproductie te versnellen, te voldoen aan de kwalitatieve vraag en te verbinden met binnenstedelijke vraagstukken zoals mobiliteit, duurzaamheid, circulair bouwen en leefbaarheid. Daarnaast bevat de deal afspraken om de werking van de woningmarkt te verbeteren.

2) We sluiten in 2020 een stadsakkoord met ontwikkelende partijen (ontwikkelaars, corporaties, gemeente) waarin afspraken over toewijzing aan de doelgroep, huurverhoging en instandhouding van sociale huur/middenhuur en goedkope koop. In ontwikkellabs met ontwikkelaars en/of corporaties en gemeente onderzoeken we hoe we de productie kunnen versnellen.

3) We realiseren van alle nieuwe ontwikkelingen minimaal 30% over de te realiseren projecten in de sociale huur. Per ruimtelijk project wordt bestuurlijk bepaald welk woningbouwprogramma wordt gerealiseerd. Daarnaast worden in het stadsakkoord afspraken gemaakt over plekken die meer dan 30% vragen, uitruilmogelijkheden tussen locaties en in welke (uitzonderlijke) gevallen we minder dan 30% sociale huur accepteren.

4) De corporaties zijn premium partner voor deze 30% sociale huur en hebben zich ook bereid verklaard deze te ontwikkelen. De corporaties mogen na ontwikkeling en nadat voldoende voorraad is opgebouwd, hun overtallige grote grondgebonden woningen in overleg verkopen in de goedkope koop of verhuren in de middenhuur. We maken afspraken over onder welke condities dit mag, waarbij behoud van omvang van de bestaande voorraad uitgangspunt is

2.1 *Programmeren voor sociale huur heeft financiële effecten op onze eigen grexen*
We voeren 30% sociale woningbouw ook in onze eigen grexen door die hier nog mogelijkheden voor hebben. Dit betekent concreet voor Schuytgraaf een verlaging van de winstverwachting van 1,5 miljoen. In de overige grexen is ofwel al 30% doorgevoerd ofwel is geen bewegingsvrijheid meer.

3.1 *We stellen een vereveningsfonds in*
In het Plan van Aanpak formuleren we een grote ambitie voor de woningbouwontwikkeling. Dat geldt zowel ten aanzien van het versnellen van woningbouw, sociale koop als de realisatie van minimaal 30% sociale huur. Maar ook beleidsdoelen ten aanzien van bomen, vergroening, parkeren, duurzaamheid stellen eisen aan wat en hoe we bouwen.De voorwaarden die we stellen, hebben vanzelfsprekend financiële gevolgen en daarmee effecten op nieuwe grexen. Die zullen als gevolg van deze beleidsmatige wensen een grotere kans hebben dat ze niet sluitend zijn. Aan de andere kant maken de wensen onderdeel uit van beleidsregels die door de raad zijn vastgesteld.

Hoewel we scherp aan de wind zeilen binnen elke grex om te zorgen voor een positief resultaat, willen we ons voorbereiden op de noodzakelijke versnelling van woningbouw en grexen die niet sluitend zijn als gevolg van vastgestelde beleidsdoelen.

Hiervoor zullen we zo snel mogelijk in het eerste kwartaal van het komend jaar met een raadsvoorstel komen waarmee we via een te voeden vereveningsfonds eventuele negatieve grexen bij kunnen passen. De wijze en omvang van de voeding uit positieve grondexploitaties wordt bezien aan de hand van wat we in de toekomstige te ontwikkelen locaties met bijbehorende grexen nodig hebben.

Uiteraard blijft uitgangpunt dat getracht wordt tot neutrale of positieve grexen te komen.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *De maatregelen vragen uitwerking*

Een aantal voorgestelde maatregelen vraagt om uitwerking, zoals bijvoorbeeld een doelgroepenverordening (zie hoofdstuk 6 van het plan van aanpak). Dit zal na vaststelling van het plan van aanpak worden opgepakt. Uitvoering van het plan van aanpak vraagt echter niet enkel instrumentele uitwerking. De uitvoering van dit plan van aanpak is procesmatig complex, omdat we in de realisatie van dit plan afhankelijk zijn van verschillende partijen in en buiten de stad met uiteenlopende belangen en eigen agenda's. Samenwerking is daarmee een cruciale factor.

In de afgelopen maanden zijn met veel partijen in de stad, waaronder de ontwikkelaars met de grootste grondposities en de corporaties diverse gesprekken geweest. Daaruit maken wij op dat er veel bereidheid is tot samenwerking. Dit heeft bijvoorbeeld een plek gekregen in de prestatieafspraken met de corporaties. Wij zijn dan ook positief gestemd over de uitvoering van het plan, maar zijn niet autonoom in realisatie.

Financiën

De winstverlaging van de GREX Schuytgraaf ten gevolge van het doorvoeren van 30% wordt doorgevoerd bij de FJP2019

Zo snel mogelijk in het eerste kwartaal van 2020 zal een raadsvoorstel worden aangeboden om een vereveningfonds in te stellen.

Uitvoering

Na vaststelling van het plan van aanpak gaan we de maatregelen uit hoofdstuk 6 uitwerken en uitvoering geven aan het plan van aanpak.

Communicatie

Er is een persbericht verstuurd over het plan van aanpak woningbouwontwikkeling

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling
- Bijlage 1: Planningslijst per 1 maart 2019

RAADSVOORSTEL

Besluit van

Zaaknummer 428234

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 18 december 2019, nummer: 428234

gelet op artikel 147 tweede lid van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het plan van aanpak woningbouwontwikkeling vast te stellen.
2. De financiële consequenties voor de grex Schuytgraaf door te voeren bij de FJP 2019.
3. Er kennis van te nemen dat het college zo snel mogelijk in het eerste kwartaal van 2020 met een raadsvoorstel komt om een vereveningsfonds in te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

+

GEMEENTE Arnhem

18 december 2019

Plan van aanpak woningbouwontwikkeling Arnhem

Inhoud

Plan van aanpak woningbouwontwikkeling Arnhem 1
1. Inleiding 3
2. Woningbehoefte komende jaren en ontwikkelingen in de markt 4
3. De Arnhemse situatie: bestaande situatie en geplande voorraad 8
3.1 Bestaande situatie 8
3.2 Geplande toevoegingen de komende jaren 11
4. Conclusies voor de Arnhemse woningmarkt 13
4.1 Tempoversnelling en doorprogrammeren 13
4.2 Mismatch betaalbare woningen 13
5. Maatregelen aanpak woningbouwontwikkeling 15
5.1. Versnellen en doorprogrammeren productie 15
5.2. Oplossen mismatch betaalbare woningen 16
5.3. Monitoring 18
5.4 Financiële consequenties 19
6. Uitwerking 21
6.1 Woondeal 21
6.2 Ruimtelijk juridische instrumenten 21
6.3 Samenwerking met partners 22
6.4 Afstemming met de regio 22

1. Inleiding

In de vastgestelde Arnhems Woonprincipes en de MJPB 2020 staat de volgende ambitie op wonen voor Arnhem geschreven:

Ambitie
Arnhem is een aantrekkelijke groene stad met goede voorzieningen en een groot cultureel aanbod waar het fijn wonen is. Door differentiatie in de woningvoorraad en een gezonde mix van bevolkings- en inkomensgroepen in de wijken willen we ook in de toekomst Arnhem aantrekkelijk houden om te wonen. Door bestaande en nieuwe woningvoorraad en het woonmilieu op elkaar af te stemmen op de behoefte van de woonconsument ontstaat er een voorraad met toekomstwaarde. Dit draagt bij aan sociaal, fysieke en economisch sterke wijken waarbinnen het voor iedere portemonnee goed wonen en leven is. Naast voldoende woningen in een fijne leefomgeving zijn grote overstijgende opgaven zoals de energietransitie en levensloopbestendig wonen uitdagingen waar Arnhem voor staat.

Met het maken van de omgevingsvisie wordt een streefbeleid van de gewenste ruimtelijke kwaliteiten bepaald waar we ons als gemeente naar toe willen ontwikkelen. Het is een strategisch lange termijn visie waar opgaven en ambities voor de gehele fysieke leefomgeving samenkomen. Met deze visie hebben we ook de mogelijkheid om sturing te geven aan integrale beleidsdoelen als duurzaamheid en levensloopgeschikt wonen. De omgevingsvisie en de te verwezenlijken Arnhemse ambitie geeft richting aan het Arnhemse woonbeleid.

Plan van aanpak
Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er meer woningen worden gerealiseerd de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen en voor alle doelgroepen: aantrekkelijke levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in goedkoop en betaalbare segment, de middenhuurcategorie en het hogere segment.

Het vergt een inspanning van de gemeente om samen met de ontwikkelaars en corporaties te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat enerzijds aansluit bij de woningbehoefte de komende jaren en anderzijds aansluit bij het streefbeleid en de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie.

In november 2019 is het regionale woningbehoefteonderzoek Arnhem Nijmegen opgeleverd. Dit onderzoek geeft een actueel beeld van het functioneren van de woningmarkt. De in het woningbehoefteonderzoek beschreven (mis)matches op de woningmarkt zijn niet 1-op-1 te vertalen naar een woningbouwprogramma. Dit vraagt om keuzes, op welke vraag wil je je richten als gemeente? En deze keuzes hebben betekenis voor het te realiseren programma. Met het woningbehoefteonderzoek als basis komen wij tot een plan van aanpak voor de Arnhemse woningbouwontwikkeling voor de komende jaren.

2. Woningbehoefte komende jaren en ontwikkelingen in de markt

Hieronder bespreken we de conclusies uit het woningmarktbehoefteonderzoek voor Arnhem.

1. Tempoversnelling in productie

De woningmarkt van Arnhem-Nijmegen staat onder druk. De woningbehoefte is dermate groot dat tempoversnelling in productie nodig is. Het zwaartepunt voor de korte termijn (tot 2025) ligt op het zorgen voor voldoende nieuwbouw om in te spelen op de acute woningvraag. Tegelijkertijd is op lange termijn sprake van onzekerheden rond de woningbehoefte-ontwikkeling (bereikbaarheid van de regio door ontwikkelingen spoor en doortrekken A15, overloop vanuit de Randstad, economische ontwikkelingen in stad en regio en daarmee stijgende behoefte aan huisvesting). Het is belangrijk dat we de komende jaren de groei en ontwikkeling van de woningbehoefte nauwkeurig monitoren om snel in te kunnen spelen op de eventuele verandering. Dit vraagt om een vinger aan de pols en een flexibele adaptieve programmering gericht op te realiseren plannen.

Uit het woningbehoefte-onderzoek:

Toekomstige ontwikkelingen

Groei woningbehoefte

	Inloop woningtekort tot 2%	Huishoudensgroei 2019-2025	Huishoudensgroei 2025-2030	Huishoudensgroei 2030-2040
Arnhem	600	4.500	2.370	1.520

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, bewerking Companen 2019.

De woningbehoefte bestaat uit twee componenten, enerzijds de huishoudensontwikkeling (er komen meer huishoudens mede door gezinsverdunning), anderzijds een tekort aan woningen dat er nu al is en ingelopen wordt. Dit tekort is in de subregio Arnhem berekend op 4,1% van de woningvoorraad. De inloop is gericht op een tekort van 2% (nodig voor een gezonde marktwerking / waardebehoud van vastgoed). De inloop van dit woningtekort is gespreid over twee perioden.

Een verdeling naar categorieën:

Mogelijkheden tussen huur en koop 2019-2030

	Sociale huur	Goedkope koop	Totaal sociaal	Vrije sector huur / middenhuur (€720-€1.000)	Vrije sector huur / dure huur (>€1.000)	Overige koop
Arnhem	670	3.325	3.995 (54%)	240	85	3.145

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, CBS-microdata 2006-2017, WoON2018, bewerking Companen 2019.

Tot 2030 zijn er zo'n 7500 extra woningen nodig, verspreid over alle categorieën. Ongeveer de helft van de behoefte ligt in de betaalbare categorie, maar dat betekent dat ook ongeveer de helft van de behoefte daarboven ligt. Hierin is nog geen rekening gehouden met de trek vanuit de Randstad naar het oosten (zie onderstaande hittekaart BPD), die langzamerhand ook Arnhem raakt en steeds groter wordt. De behoefte van deze groep ligt met name in de vrije sector.

<u>De hittekaart van BP</u>

Een hoge score op de hittekaart kenmerkt zich door hoge prijzen en of veel huizenverkopen, maar ook een sterke (verwachte) huishoudensgroei. De hittekaart laat dit jaar zien dat de vraag op de woningmarkt zich geleidelijk als een olievlek uitbreidt van de Randstad richting de provincie. De druk

op de woningmarkt, met name in de vier grote steden van de Randstad, zorgt ervoor dat de gemeenten die goed bereikbaar zijn, en in de directe nabijheid hiervan liggen, hoog scoren.

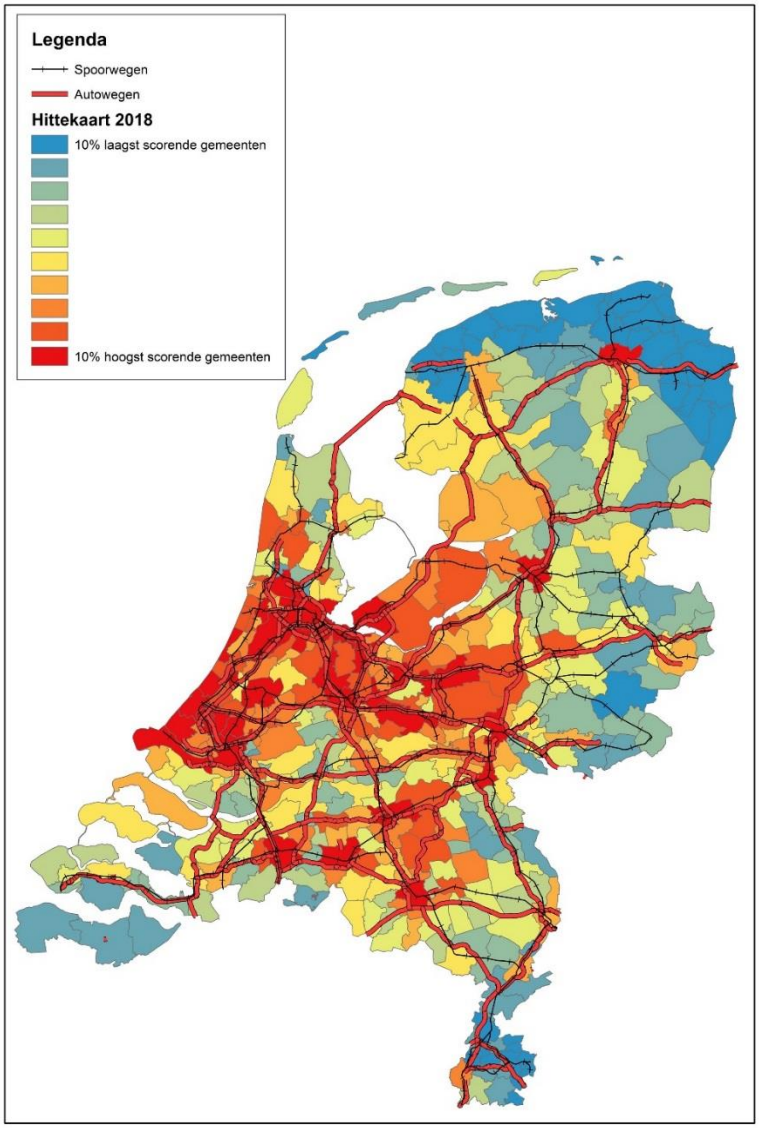

Op grond van diverse maatschappelijke trends ligt de totale groei behoefte van sociale huurwoningen tot 2030 op +/- 670 woningen bij een welvaartsgroei van 0,4% en bij een welvaartsgroei van 0% verdubbeld deze vraag. Dit is tussen de 10 en 20% van het aantal te bouwen woningen. Hierbij is rekening gehouden met de extramuralisering van instellingszorg maar nog geen rekening gehouden met de komst van veranderend rijksbeleid (verruiming van de doelgroep die in aanmerking komen voor een sociale huurwoning), meer arbeidsmigranten en noodzakelijke compensatie van herstructurering of verkoop van sociale huurwoningen. Het is belangrijk om hierbij in regionaal verband af te stemmen op welke wijze gemeenten en corporaties om willen gaan met het risico van tegenvallende economische groei voor de doelgroep die afhankelijk is van sociale huur. Het is lastig te reageren op achterblijvende economische groei, omdat de woningmarkt een traag-reagerende markt is. Toevoegen van woningen is een kwestie van jaren. Dit kan er voor pleiten uit te gaan van voorzichtige raming van economische groei en daarmee een hoger aantal sociale huurwoningen.

Daarnaast constateren we dat de zoektijden voor een sociale huurwoning oplopen en dat doorstroom uit maatschappelijke opvang stagneert door gebrek aan goedkope sociale huurwoningen.

2. Waarderen woonmilieus

Bij het vormgeven van het beleid moet het meer gaan om het waarderen van verschillen tussen woonmilieus. Binnen de woonmilieus ligt er een gevarieerde opgave naar marktsegmenten, van stedelijk wonen tot wonen in een groene omgeving, van hoogbouw tot eengezinswoning. De regio Arnhem-Nijmegen bestaat uit verschillende woonmilieus. Daarbij zien we een regionale woningmarkt die werkt als een roltrapregio: Jongeren komen via de steden Arnhem en Nijmegen de regio in en verhuizen vervolgens regelmatig als gezin naar de regiogemeenten. Daarnaast kent de stad Arnhem een dynamische woningmarkt waar mensen binnen de stad in meerdere stappen verhuizen. Arnhem is in trek bij vestigers uit de regio en de Randstad, dit zijn veelal huishoudens met een huishoudinkomen boven de 55.000 euro. Arnhem kent een grote groep doorstromers (binnenverhuizers) binnen de stad maar het aantal doorstromers binnen de stad is veel groter, 52% hiervan zijn huishoudens met een huishoudinkomen tot 36.165 euro, 36% heeft een huishoudinkomen boven de 55.000 euro.

3. Mismatch in vraag en aanbod

Op de regionale woningmarkt is er een mismatch tussen vraag en aanbod. Dit is het gevolg van de groeiende aantal kleine huishoudens. In onderstaande tabellen staan de fricties tussen vraag en aanbod helder in beeld gebracht:

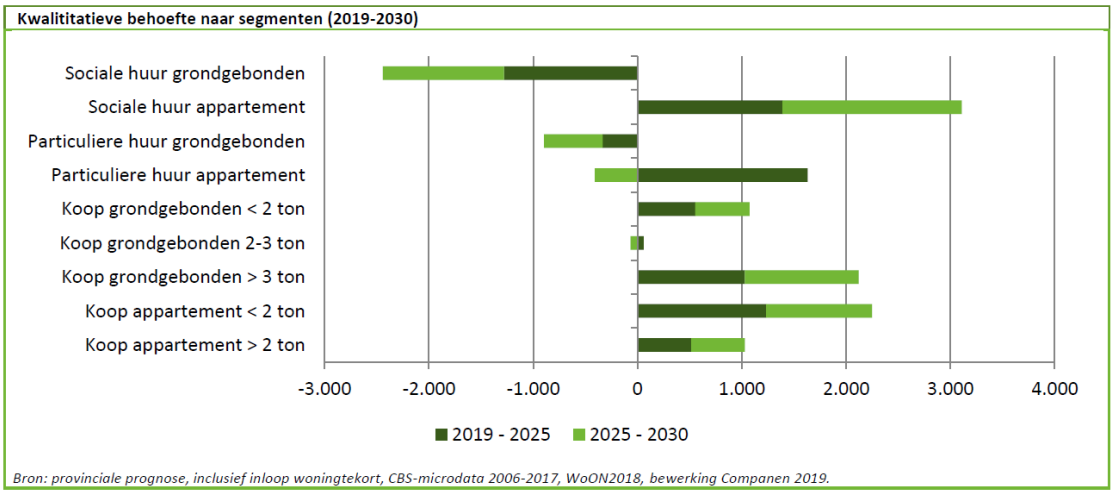

Figuur 5.5: fricties vraag en aanbod bij optimale doorstroming, inclusief inloop actueel woningtekort 2019 - 2030 (kleur van pijlen verwijzen naar kleur toelichtende tekstvakken)

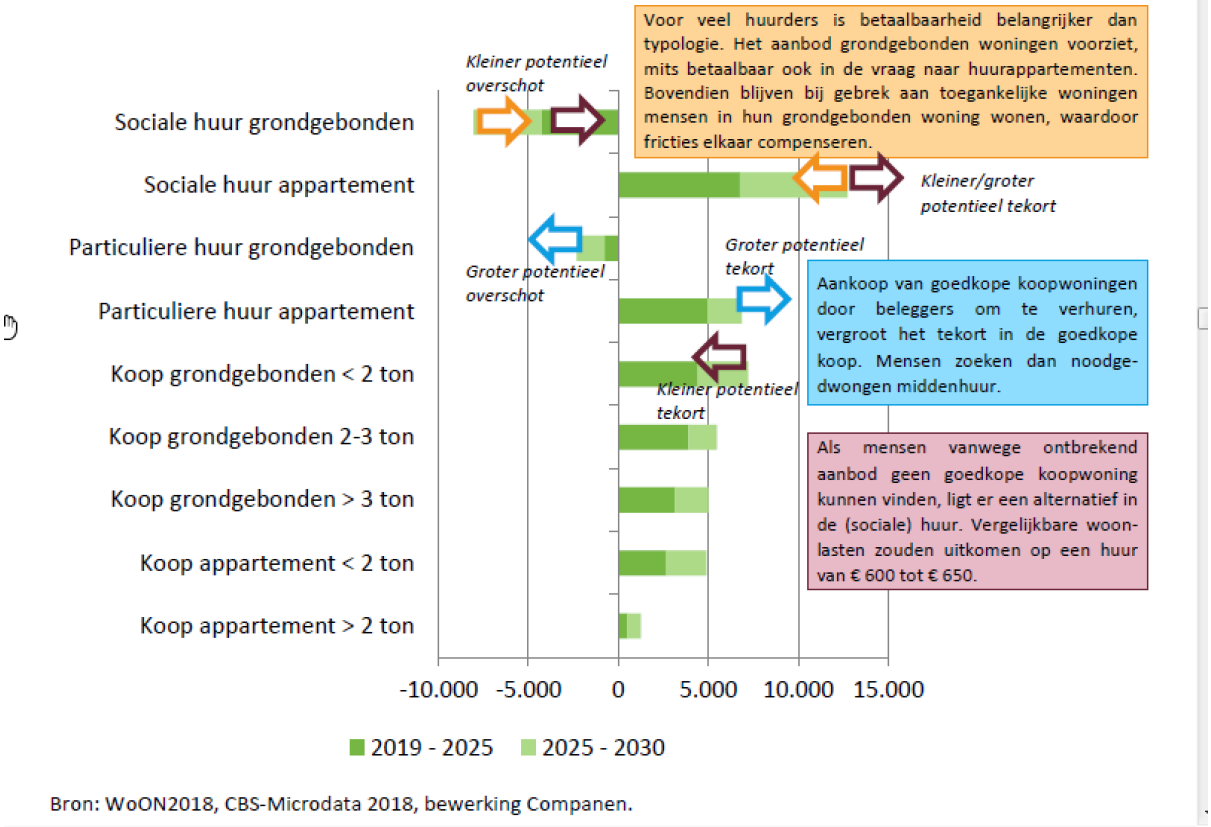

Bron: WoON2018, CBS-Microdata 2018, bewerking Companen.

4. Instrumentarium nodig bij oplossen deel mismatch

Bij een deel van de geconstateerde mismatches zullen marktpartijen en consumenten ervoor zorgen dat deze opgelost worden. Dat is niet bij alle segmenten even makkelijk. Bij sociale huur, middenhuur, goedkope koop en bijzondere woonvormen is inzet van aanvullend instrumentarium nodig om realisatie te borgen. Instrumentarium in de vorm van een doelgroepenverordening, bestemmingsplannen met een aandeel sociale huur/middenhuur/sociale koop, speciale bouwvormen, tijdelijke woonvormen, gezamenlijke werving van beleggers, afspraken met beleggers, grondbeleid etc.

5. Inzet bestaand bezit

Meer dan 90% van de woningen van 2030 staat er nu al. Het is waardevol te onderzoeken waar extra inzet wenselijk is om deze woningvoorraad te verbeteren op het gebied van verduurzaming, kwaliteitsverbetering, sociale veiligheid en leefbaarheid in de wijken. Hier ligt uiteraard een relatie met de wijkgerichte energietransitie.

6. Buy-to-let (aankoop van een huis met het doel om het te verhuren)

Aankoop van goedkope koopwoningen door (particuliere) beleggers om te verhuren (Buy-to-let) vergroot het tekort in de goedkope koop. Mensen zoeken dan noodgedwongen een woning in de middenhuur.

3. De Arnhemse situatie: bestaande situatie en geplande voorraad

3.1 Bestaande situatie

Meer dan 90% van de woningen tot 2030 staat er nu al. Hoe ziet de huidige voorraad van Arnhem er nu uit:

Huidige woningvoorraad — **Aantal woningen: 71.810**

Samenstelling woningvoorraad 2019 (naar woningtype)

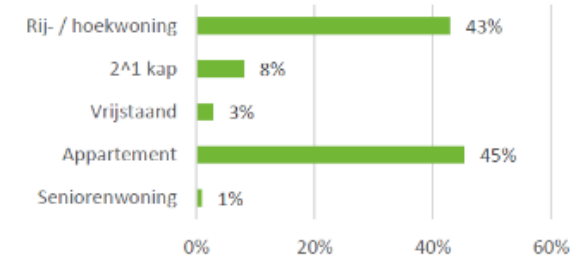

Bron: WOZ-registratie gemeenten 2019.

Samenstelling woningvoorraad 2019 (naar eigendom)

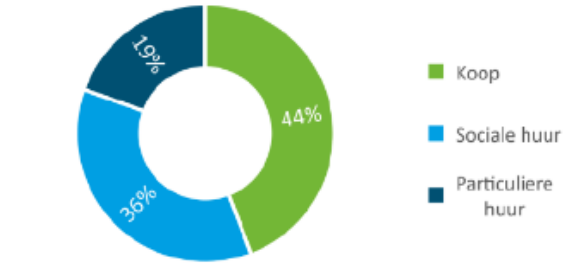

Bron: WOZ-registratie gemeenten 2019.

Samenstelling koopvoorraad 2019 (naar woningwaarde)

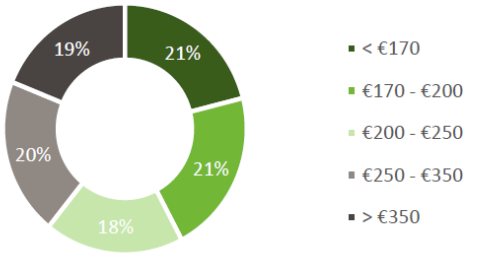

Bron: WOZ-registratie gemeenten 2019. *Aantal koopwoningen: 31.660*

Huidige inkomensopbouw 2017 (naar eigendom)

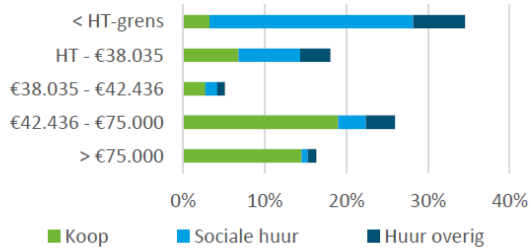

Bron: Lokale Monitor Wonen, 2019. *Aantal huishoudens: 78.985*

- Appartement is de meest voorkomende woningtype (45%) gevolgd door rij/hoekwoning (43%).
- 44% van de Arnhemse woningvoorraad bestaat uit koopwoningen. Van deze koopvoorraad heeft 42% een waarde tot 200.000 euro (goedkope koop).
- Het aandeel sociale huurwoningen (36%) en particuliere huurwoningen (19%) is in de gemeente Arnhem relatief hoog.
- 35% van de Arnhemse inwoners heeft een inkomen tot de huurtoeslaggrens, 53% van de inwoners in Arnhem heeft een inkomen tot de EU-grens van 38.035 euro, de doelgroep voor de corporaties. 5% van de huishoudens heeft een inkomen tot 42.436 euro.
- De een na grootste groep vormen de inkomens tussen de 42.436 euro en 75.000 euro. Zij wonen relatief het vaakst in een koopwoning.

Samenstelling sociale huurvoorraad (corporatiebezit) **Aantal woningen: 25.420**

Sociale huurvoorraad naar prijsklasse 2019

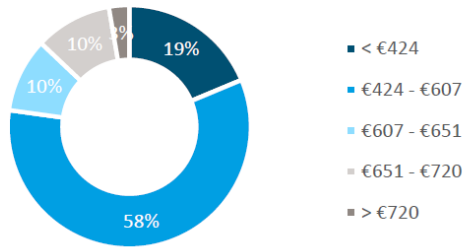

Bron: VHE-bestanden woningcorporaties 2019.

- *Het merendeel (58%) van de corporatiewoningen in de gemeente heeft een huurprijs tussen de kwaliteitskortingsgrens (€424) en 1e aftoppingsgrens (€607). Een vijfde heet een huurprijs tot €424.*

Sociale huurvoorraad naar woningtype 2019

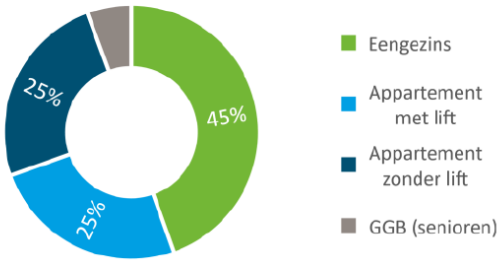

Bron: VHE-bestanden woningcorporaties 2019.

- *Een groot deel van de corporatiewoningen in de gemeente is eengezins (45%).*
- *Een kwart is een appartement met lift. Het aandeel appartementen zonder lift is in Arnhem met 25% relatief hoog.*

Druk op de sociale huurmarkt

Aantal verhuringen per jaar 2014-2019 (naar woningtype)

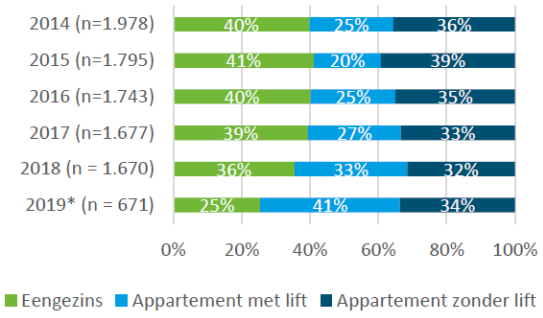

Bron: Enserve 2019. **2019 tot juni*

- *In de afgelopen jaren is het aantal verhuringen afgenomen, In 2014 waren het er nog bijna 2.000, in 2018 waren het nog een kleine 1.700 woningen.*
- *Eengezinswoningen worden het vaakst verhuurd. Wel is dit aandeel jaarlijks afgenomen. Daarentegen worden er jaarlijks meer appartementen met lift verhuurd, waardoor in 2018 beide woningtypen ongeveer evenveel verhuurd worden.*

Aantal verhuringen per jaar (naar huurprijs)

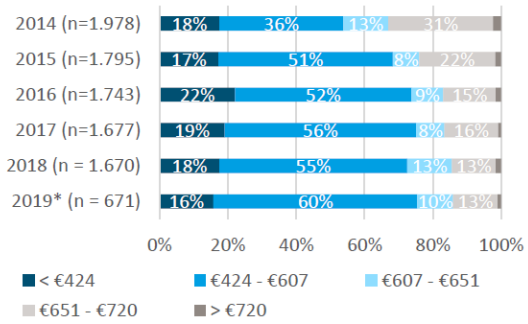

Bron: Enserve 2019. **2019 tot juni*

- *Het merendeel van de verhuurde woningen heeft een huurprijs tussen de €424 (kwaliteitskortinggrens) en €607 (1e aftoppingsgrens).*
- *Sinds de invoering van de woningwet in 2015 is het aandeel verhuringen van woningen tussen de €424 en €607 toegenomen. Het aandeel verhuurde woningen tussen de €651 (2e aftoppingsgrens) en €720 (liberalisatiegrens) is daarentegen sterk afgenomen.*

Bovenstaande cijfers zijn de cijfers van de sociale huurwoningen verhuurd door de Arnhemse woningcorporaties. Op dit moment wordt 36% van de totale woningvoorraad verhuurd door de woningcorporaties. Daarnaast wordt 19% van de totale woningvoorraad verhuurd door particulieren. Het aandeel sociaal in de particuliere huur is niet bekend. Een sociale huurwoning is een woning verhuurd onder de huurprijsgrens (liberalisatiegrens, prijspeil 2019: 720,42 euro). Toewijzing van de corporatiewoningen vindt plaats binnen de kaders van de huisvestingsverordening.

<u>Toewijzingsgrens woningcorporaties op dit moment</u>

- Woningcorporaties moeten ten minste 80 procent van de vrijkomende sociale huurwoningen toewijzen aan huishoudens met een inkomen tot € 38.035.

- Maximaal 10 procent van de vrijkomende sociale huurwoningen mogen worden toegewezen aan huishoudens met een inkomen tot € 42.436.
- Maximaal 10 procent van de vrijkomende sociale huurwoningen mogen corporaties vrij toewijzen.

De Arnhemse corporaties wijzen op dit moment vooral toe aan de groep tot 38.035 euro en nauwelijks aan de groep tot € 42.436.

De verdeling van de corporatiewoningen over de wijken in Arnhem ziet er als volgt uit:

wijknaam	Totaal aantal woningen	sociale huur	Percentage van het aantal woningen in de wijk
Schuytgraaf	3997	645	16,1%
Elderveld	4237	1653	39,0%
De Laar	5540	1658	29,9%
Elden	1013	239	23,6%
Rijkerswoerd	5238	1517	29,0%
Vredenburg/Kronenburg	4092	1340	32,7%
Malburgen-Oost (Zuid)	4198	3004	71,6%
Malburgen-Oost (Noord)	2747	878	32,0%
Malburgen-West	1937	900	46,5%
Klingelbeek e.o.	890	1	0,1%
Heijenoord/Lombok	1975	394	19,9%
Schaarsbergen e.o.	713	6	0,8%
Burgemeesterswijk/Hoogkamp	3356	93	2,8%
Klarendal	4036	2223	55,1%
St. Marten/Sonsbeek	2821	397	14,1%
Monnikenhuizen	2218	735	33,1%
Geitenkamp	2185	1772	81,1%
Alteveer/Cranevelt	1692	275	16,3%
Velperweg e.o.	4081	518	12,7%
Presikhaaf-Oost	3781	979	25,9%
Presikhaaf-West	3912	2397	61,3%
Arnhemse Broek	2854	1575	55,2%
Spijkerkwartier	3356	618	18,4%
Centrum	3548	798	22,5%

Datum tabelproductie: november 2018.

De tabel geeft het aantal woning en met sociale huur aan in een wijk. Hierbij is alleen naar de voorraad van de woningbouwcorporaties gekeken waarvan de actuele huurprijs lag er is dan €710,-. (prijspeil 2018).

3.2 Geplande toevoegingen de komende jaren

Arnhem kent een planningslijst van nieuwbouwontwikkelingen die in maart 2019 is geactualiseerd (zie bijlage 1). Achter de cijfers op de planningslijst schuilt een wereld van informatie. Anders dan een lijst met aantallen doet vermoeden is de planningslijst een 'vloeibaar' document, dat dagelijks verandert. Hieronder staan enkele punten die inzicht geven in de werking van de lijst.

Niet vast

Het duurt vaak jaren voordat een plan van idee naar realisatie gaat. In deze periode kan er van alles gebeuren wat invloed kan hebben op de plannen. Denk hierbij aan veranderingen in de economische conjunctuur, het huidige tekort aan bouwmaterialen, veranderende vraag in de markt, etc.

Niet compleet

Op de lijst staan projecten waarvan de gemeente op de hoogte is of waar de gemeente bij betrokken is. Het kan dus zijn dat niet alle projecten in de stad op de lijst staan. De eigenaar heeft de gemeente dan nog niet op de hoogte gesteld of doet dit pas op moment van vergunningsaanvraag

Niet zeker

Dat de projecten op de lijst staan geeft nog geen zekerheid dat deze ook daadwerkelijk uitgevoerd gaan worden. Als gemeente bouwen we de woningen niet zelf, we zijn hierin afhankelijk van anderen. Concluderend kan gesteld worden dat de lijst hooguit een globale indicatie geeft, zowel per individueel project als over het totaal.

Wat geeft bovenstaande cijfers wel:

- *Inzicht:* De lijst geeft inzicht in mogelijke woningbouw ontwikkelingen in de stad over meerdere jaren.

- *Prognose:* De lijst wordt jaarlijks gebruikt door de gemeente en het rijk om woningbouw prognoses te maken.

- *Afstemming subregio*: Aan de hand van de lijst vindt afstemming over de woningbouw plaats in de subregio.

- *Lokale afstemming*: De lijst geeft de mogelijkheid om ontwikkelingen op elkaar af te stemmen in fasering, aantallen en typologieën (mits de ontwikkelaar hier ook open voor staat).

- *Voorzien in behoefte*: Aan de hand van de lijst wordt er gekeken of de plannen voorzien in de woningbehoefte van de stad.

Aantallen op planningslijst

Op basis van de in maart 2019 opgestelde planning lijst ziet de nieuwbouwontwikkeling in Arnhem tot 2028 er globaal als volgt uit:

<u>Harde plancapaciteit</u>

Harde plancapaciteit zijn ruimtelijke projecten waarvoor reeds een bestemmingsplan is vastgesteld, een anterieure of ontwikkelovereenkomst is afgesloten, door de gemeente of marktpartij reeds een tender is gestart.

	Huur				Koop			
Totaal	sociaal	Midden	Duur	Onbekend	Goedkoop	Midden	Duur	Onbekend
6335	1460	1110	340	560	130	2410	250	75

Sociale huurwoning is een woning met een huur tot € 720,42

Middenhuurwoning is een woning tot € 1000,00.

Dure huurwoning is een woning boven € 1000,00.

Goedkope koopwoning is een woning tot € 200.000

Midden koopwoning is een woning tot € 350.000

Dure koop is een woning vanaf € 350.000

Van de 1500 sociale huurwoningen die worden toegevoegd is
- 10% vervanging door herstructurering van corporatiewoningen.
- 25% van deze woningen worden gerealiseerd door woningcorporaties.
- 40% door particuliere ontwikkelaars.
- 25% van de woningen is dit nog niet bekend.

Zachte plancapaciteit
Plannen die nog in de oriënterende fase zitten en waar nog geen overeenkomsten zijn afgesproken, nog geen bestemmingsplan is vastgesteld en gemeente nog geen tender is gestart met daarin randvoorwaarden van de gemeente. Hierin kan nog een onderverdeling gemaakt worden in typering en prijsklasse.

Totale zachte plancapaciteit maart 2019	900

Doorprogrammeren en versnellen

Arnhem heeft een woningbehoeftetoevoeging van ruim 7000 woningen tot 2030. Tot 2028 staan 7235 woningen in de harde en zachte plancapaciteit ingepland. Ervaring leert dat plannen regelmatig niet doorgaan of op zich laten wachten. Doorprogrammeren is daarom nodig om uiteindelijk op de gerealiseerde aantallen uit te komen.

De woningbehoefte tot 2025 is bovendien dermate groot dat tempoversnelling in productie nodig is. Het zwaartepunt voor de korte termijn (tot 2025) ligt op het zorgen van voldoende nieuwbouw om in te spelen op de acute woningvraag. Tot 2025 moeten er 5100 woningen worden toegevoegd.

4. Conclusies voor de Arnhemse woningmarkt

4.1 Tempoversnelling en doorprogrammeren

De woningmarkt van Arnhem-Nijmegen staat onder druk. De woningbehoefte is dermate groot dat tempoversnelling in productie nodig is. Het zwaartepunt voor de korte termijn (tot 2025) ligt op het zorgen van voldoende nieuwbouw om in te spelen op de acute woningvraag. Tot 2025 moeten volgens het onderzoek 5100 woningen worden toegevoegd. Deze staan in de Arnhemse woningbouwplanningslijst gepland maar ervaring leert dat het vaak jaren duurt voordat een plan van idee naar realisatie gaat. In deze periode kan er van alles gebeuren wat invloed kan hebben op de plannen. Denk hierbij aan veranderingen in de economische conjunctuur, het huidige tekort aan bouwmaterialen, veranderende vraag in de markt, etc. Daarnaast leert ervaring dat uiteindelijk niet alle plannen door gaan. Versnellen van productie en meer programmeren is daarom noodzakelijk.

4.2 Mismatch betaalbare woningen

Bij een deel van de in hoofdstuk 2 geconstateerde mismatches zullen marktpartijen en consumenten ervoor zorgen dat deze opgelost worden. Er zijn maatregelen nodig om de omvang van de productie te kunnen versnellen en doorprogrammeren naar meer woningen. De markt zal deze ruimte graag willen invullen. Niet in alle segmenten zullen marktpartijen en consumenten het echter samen oplossen. Bij sociale huur, midden huur en goedkope koop is inzet van aanvullend instrumentarium nodig om realisatie te borgen. Het gebrek aan grondpositie van gemeente en corporaties maakt bovendien dat in de sociale huursector onvoldoende ontwikkeld wordt.

Sociale huur

De komende jaren groeit met de woningbehoefte ook de behoefte aan sociale huurwoningen om de volgende redenen:

- De druk op de sociale huurwoningen in Arnhem is hoog, de zoektijden lopen op. Uit het woningbehoefte-onderzoek blijkt dat met een welvaartgroei van 0,4% is een toevoeging van 700 woningen nog nodig. Met een welvaartsgroei van 0 % verdubbeld deze vraag.
- Door de mismatch in de sociale huurwoningen bij de corporaties is er tot 2030 een overschot van grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van kleine 'goedkopere' huurwoningen van 3100 woningen. Arnhemse corporaties zijn bereid voor een- en tweepersoonshuishoudens en bijzonder doelgroepen kleinere woningen toe te voegen. Op basis van monitoren van de behoefte aan de verschillende woningen in de verschillende prijsklassen kunnen corporaties de grotere eengezinswoningen na toevoeging van woningen naar middenhuur of goedkope koop brengen waar de vraag ook groot is. Dit vraagt om een toevoeging van sociale huurwoningen van +/- 2000 woningen.
- Het aantal arbeidsmigranten dat de komende jaren van short stay naar long stay gaat in Arnhem zal toenemen. Deze groep zal over het algemeen in aanmerking komen voor een sociale huurwoning. Wanneer 20% van de huidige Arnhemse arbeidsmigranten in Arnhem blijven vraagt dat een toevoeging van +/-700 woningen.
- De minister stelt een verruiming van de corporatiedoelgroep voor van 10% naar 15%. Door gebruik te maken van deze ruimte kunnen meer huishoudens met een inkomen tot 42.463 euro gebruik maken van de sociale huursector en betaalbaar wonen. Een groep die nu is

aangewezen op de middenhuur of goedkope koop. Naast dat een grotere groep met deze maatregel in aanmerking komt voor een sociale huurwoning draagt dit ook bij aan de draagkracht in complexen en wijken. Corporaties maken op dit moment nauwelijks gebruik van de huidige vrije toewijzingsruimte van 10% maar zijn daartoe wel bereid. Vergroten van de doelgroep van de corporaties vraagt om een toevoeging van +/-2000 sociale huurwoningen.

- Corporaties verhuren woningen aan de doelgroep met een maximaal inkomen. Ontwikkelaars die sociale huurwoningen realiseren bereiken over het algemeen niet de doelgroep omdat ontwikkelaars een andere inkomenseis stellen. Hierdoor zijn er te weinig particuliere sociale huurwoningen bereikbaar voor de doelgroep. Daarnaast betekent dit voor de corporaties dat zij alleen nog de laagste inkomensgroep huisvesten wat geen goede uitwerking heeft op de wijken waarin veel corporatiewoningen staan.

Bovenstaande ontwikkelingen vragen om een grotere toevoeging aan sociale huurwoningen dan genoemde 700 woningen uit het woningbehoefteonderzoek.

Middenhuur

De vraag naar middenhuur (prijsklassen tussen de 720 euro en 1000 euro) en het aantal geplande ontwikkelingen in Arnhem in de middenhuur komt overeen. Het middeldure huursegment biedt woningen voor huishoudens die (nog) geen koopwoning willen of kunnen financieren en die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning omdat hun inkomen te hoog is of omdat wachttijden te lang zijn. Een deel van deze groep heeft echter meer behoefte aan een sociale huurwoning of een goedkope koopwoning. Voor een sociale huurwoning komt deze groep echter door passend toewijzen tot nu toe niet in aanmerking en aan goedkope koopwoningen is een tekort of het is voor hen niet mogelijk een hypotheek te krijgen.

Goedkope koop

Er is een grote behoefte aan goedkope koopwoningen in Arnhem en in de regio. Dit zijn huishoudens die door passend toewijzen niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning en voor wie een middeldure huurwoning te duur is. Het gat tussen de huursector en de koopsector groeit. Koopwoningen zijn de afgelopen jaren flink duurder geworden. Wanneer huishoudens door strenge hypotheekeisen geen koopwoning kunnen bemachtigen richten ze zich op de huursector. Mocht de markt zich weer wat meer ontspannen dan zijn er weer meer woningen bereikbaar voor deze groep. Goedkope koop sluit meer aan bij de woonwensen van mensen, keerzijde is dat deze woningen na realisatie door huidige druk op de markt snel duurder worden en zodoende niet meer blijvend beschikbaar zijn voor de doelgroep.

5. Maatregelen aanpak woningbouwontwikkeling

De (mis)matches op de woningmarkt zijn niet 1-op-1 te vertalen naar een woningbouwprogramma. Dit vraagt om keuzes, op welke vraag wil je je richten als gemeente? En deze keuzes hebben betekenis voor het te realiseren programma. We stellen de volgende maatregelen voor om de(mis)matches de komende jaren op te lossen.

5.1. Versnellen en doorprogrammeren productie

Woondeal

De vraagstukken die onze woningmarkt heeft, vragen om meer dan lokale maatregelen. Samenwerken met regio, provincie en Rijk is daarin noodzakelijk. Provincie en Rijk onderkennen dit. Rijk, provincie, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen zijn daarom voornemens om een woondeal te sluiten.

Een woondeal is een samenwerkingsvorm waarbij het ministerie van binnenlandse zaken (BZK) intensief gaat samenwerken met een stad/regio waar een groot tekort aan woningen is. De gemeenten in deze regio's hebben een bijzondere positie bij de verdeling van de Prinsjesdag gelden, de corporaties kunnen aanspraak maken op de korting op de verhuurdersheffing en er zijn mogelijkheden om regelgeving of andere obstakels (tijdelijk) buiten werking te stellen.

BZK wil het aantal woondeals beperken en ziet Arnhem-Nijmegen als de zesde en laatste woondeal die ze sluiten. Ze kunnen hun aandacht niet teveel verdelen, ze willen geen woondeal met elke middelgrote stad, Nijmegen heeft een relatief zeer hoog woningtekort en in Arnhem is een relatief hoge woningnood en is de sociale problematiek is relatief groot. Daarom een woondeal Arnhem-Nijmegen.

Deze deal bevat onder meer afspraken op de korte termijn om de woningbouwproductie te versnellen, te voldoen aan de kwalitatieve vraag en te verbinden met binnenstedelijke vraagstukken zoals mobiliteit, duurzaamheid, circulair bouwen en leefbaarheid. En voor de middellange termijn werken de regio Arnhem-Nijmegen en BZK samen in drie tot vier nog nader te bepalen complexe integrale gebiedsontwikkelingen. Hiertoe draagt de regio gebieden voor aan BZK. Doel is te komen tot gezamenlijke inzet van instrumentarium, inzet en middelen om de woningmarkt vlot te trekken (waaronder aanspraak op de korting op de verhuurdersheffing van corporaties in de regio Arnhem-Nijmegen).

In de woondeal maken we afspraken over stadsbrede thema's als:
- versnellen van de productie;
- klimaatopgave/energietransitie;
- leefbaarheid en woonkwaliteit in de wijken;
- huisvesting (flex)doelgroepen;
- maatregelen op het gebied van buy to let en goed verhuurderschap;
- uitbreiding woonwagenlocaties.

Instellen stadsakkoord in 2020 en ontwikkellabs

Met de woondeal als vliegwiel organiseren we in 2020 gesprekken met ontwikkelende partijen (corporaties, ontwikkelaars en gemeente) in Arnhem om samen tot een stadsakkoord te komen. Daarbij stellen we de vraag: "Wat is er voor nodig om op korte termijn te versnellen in tempo van realisatie?". Hierin maken we onder andere afspraken over toewijzing aan de doelgroep, huurverhoging, instandhouding van sociale huur/middenhuur en goedkope koop, goed verhuurderschap maar ook over klimaatopgave/energietransitie etc.

Gelijktijdig pakken we iedere kans om, per locatie, tot versnelling en mogelijk intensivering te komen. In ontwikkellabs pakken we met de ontwikkelende partijen van een locatie de kansen en mogelijkheden aan, ruimen obstakels op en komen tot creatieve afspraken om tot tempoversnelling en ontwikkeling te komen. Het ontwikkellab wordt in principe georganiseerd per ontwikkeling, maar staat ook open voor ontwikkelaars die op een andere plek willen ontwikkelen en interesse hebben in gecombineerde aanpak met meerder partijen. Op deze manier ontstaat er in de ontwikkellabs meer mogelijkheden voor een bredere programmering en "uitruil' van woningtypen, doelgroepen en segmenten. Door interacties kan er creativiteit ontstaan en kan er met elkaar onderzocht worden hoe het wel kan.

Stimuleren nieuwe ontwikkelingen

Naast de afspraken die we maken in de woondeal, het stadsakkoord en in ontwikkellabs, zullen we daar waar kan, past en zich kansen voordoen actief meewerken om nieuwe ontwikkellocaties mogelijk te maken. Als daar aanleiding toe is, zal ook situationeel grondbeleid ingezet kunnen worden om locaties aan te kopen en in ontwikkeling te brengen. Dit binnen de kaders van ons vigerende grondbeleid.

5.2. Oplossen mismatch betaalbare woningen

Het bestaande en geprogrammeerde tekort in de sociale huursector in combinatie met de mismatch en de nog-niet meegenomen ontwikkelingen in het woningbehoefte-onderzoek (steeds meer arbeidsmigranten, verruiming corporatiedoelgroep)[1] samen met het marktfalen in de sociale sector rechtvaardigt extra ingrijpen op specifiek deze groep. Uitgangspunt bij de voorgestelde maatregelen is dat de te realiseren woningen duurzaam beschikbaar blijven voor de doelgroepen en de woningen een voldoende kwaliteit hebben voor nu en de komende jaren. Een strategie die aan alle segmenten recht doet.

We stellen de volgende maatregelen voor om de mismatch bij betaalbare woningen op te lossen en aan de woningvraag te voldoen:

30% sociale huurwoningen over de te realiseren projecten

De ambitie is om van alle te bouwen woningen, minimaal 30% sociale huur te realiseren. In de prestatieafspraken 2020 heeft de gemeente met de drie grote woningcorporaties afgesproken dat de corporaties bereid zijn om 30% sociale huurwoningen in de nieuwbouw te realiseren, voor zowel de kwalitatieve- als de kwantitatieve opgave in de sociale huurmarkt. De gemeente betrekt daartoe de corporaties tijdig bij de programmering en het gezamenlijk, in onderling overleg, vaststellen van de randvoorwaarden. Bij de 30% toevoeging wordt vooral voor de doelgroep een- en twee

[1] Zie hoofdstuk 4.1 Plan van Aanpak

persoonshuishoudens gebouwd. De mate waarin hangt ook af van de locatie en de wens tot differentiatie in de wijk.

Corporaties premium partner

Woningcorporaties bouwen, verhuren en beheren betaalbare huurwoningen (Woningwet 2015). Ze huisvesten mensen volgens de toewijzingsregels van inkomen. Toewijzing van de woningen vindt plaats binnen de kaders van de huisvestingsverordening. Daarmee is toewijzing aan de lage inkomensgroepen en het in de sociale verhuur blijven van de woningen gegarandeerd. De verhuurder van sociale huurwoningen is bij voorkeur een corporaties. Corporaties ontwikkelen zoveel mogelijk de sociale huurwoningen om de mismatch op de sociale huurmarkt op te lossen en woningen zoveel mogelijk aan de doelgroep toe te wijzen en te behouden.

Indien na een markttoets blijkt dat de corporatie niet kan ontwikkelen zien we kansen in ontwikkelen van sociale huurwoningen door particuliere ontwikkelaars en beleggers. Exploitatie door particuliere verhuurders vraagt een andere manier van organiseren met betrekking tot toewijzing en instandhouding voor de doelgroep. Dit vraagt om een nadere uitwerking in een doelgroepenverordening en anterieure overeenkomsten.

Spelregels

Deze maatregelen gelden voor de zachte plancapaciteit, maar daar waar in de bestaande harde plancapaciteit kansen worden gezien om tot programmawijziging te komen en sociaal toe te voegen, zal deze kans worden aangepakt. Voor de zachte plancapaciteit hanteren we de volgende spelregels:

Spelregels voor woningbouwprogrammering

Deze spelregels voor het programmeren van woningbouw zijn gemaakt om uitvoering te geven aan het nieuwe stedelijke uitgangspunt woningbouwprogrammering. Dit is minimaal 30% sociale huur over de te realiseren projecten. De spelregels zijn leidend bij het toepassen van de minimaal 30% sociale huur over de te realiseren projecten.

Het uitgangspunt minimaal 30% sociale huur is niet van toepassing op de harde plancapaciteit: ruimtelijke projecten waarvoor reeds een bestemmingsplan is vastgesteld, een anterieure of ontwikkelovereenkomst is afgesloten, door de gemeente of marktpartij reeds een tender is gestart.

Spelregel 1
Definitie sociale huurwoningen: dit zijn woningen die vallen onder de gereguleerde huursector met een huur onder de € 720,42 (prijspeil 2019). Het gaat om reguliere sociale huurwoningen maar ook om woningen die exclusief worden aangeboden aan doelgroepen als ouderen, jongeren en studenten. Het zijn permanente zelfstandige woningen.

Spelregel 2
Per ruimtelijk project wordt bestuurlijk bepaald welk woningbouwprogramma wordt gerealiseerd. We realiseren 30% sociale woningbouw over de zachte plancapaciteit. Dit zijn ruimtelijke initiatieven waarin nog geen bestemmingsplan is vastgesteld, geen anterieur of ontwikkelovereenkomst is afgesloten. Minimaal 30% sociale huurwoningen over de projecten is hierbij het uitgangspunt. Dit geldt voor alle ontwikkelingen in de stad waarbij een ondergrens van 30 woningen wordt gerealiseerd. Onder de 30 woningen wordt situationeel bekeken of en zo ja welke percentages sociaal worden opgelegd.

Het ontwikkellab wordt in principe georganiseerd per ontwikkeling, maar staat ook open voor ontwikkelaars die op een andere plek willen ontwikkelen en interesse hebben in gecombineerde aanpak met meerdere partijen. Op deze manier ontstaat er in de ontwikkellabs meer mogelijkheden voor een bredere programmering en "uitruil' van woningtypen, doelgroepen en segmenten. Door interacties kan er creativiteit ontstaan en kan er met elkaar onderzocht worden hoe het wel kan.

Spelregel 3
We monitoren de totale woningbouwopgave aan de hand van de projectenlijst. Hierin vermelden we:
- de gerealiseerde projecten met de gerealiseerde programmering.
- de status en de programmering van de te ontwikkelen projecten.

Spelregel 4
Sociale huurwoningen worden in eerste instantie gebouwd en beheerd door corporaties. De gemeente vraagt hiervoor voor aanvang aan de ontwikkelende partij een intentieverklaring op te stellen met een toegelaten instelling die de intentie heeft de sociale huurwoningen te exploiteren en/of te beheren.

Pas als uit deze markttoets blijkt dat corporaties de woningen niet kunnen realiseren komen marktpartijen in aanmerking. Corporaties hebben bij uitgifte van een gemeentelijke kavel een voorrangspositie. Bij ontwikkelen door een marktpartij stellen we voorwaarden op zoals een instandhoudingstermijn van tenminste 10 jaar.

Spelregel 5
De minimaal 30% sociale huurwoningen geldt ook voor transformatieprojecten.

Verruiming van de doelgroep
De landelijke politiek werkt aan een verruiming van de vrije toewijzingsruimte van 10 naar 15%. Als het parlement hiermee instemt dan willen de corporaties daarvan in 2020 gebruik *kunnen* maken. De corporaties en gemeente werken gezamenlijk beleid uit waarbij de beschikbaarheid voor de andere doelgroepen in acht worden gehouden. Corporaties en gemeente onderkennen dat ook de lage middeninkomens tot de doelgroep gerekend moet worden. Beide zien hier een toenemende behoefte in woonvraag. Daarnaast versterkt deze groep de leefbaarheid in de wijken en complexen. De corporaties, gemeente en huurdersorganisaties maken afspraken over de wenselijkheid en mogelijkheden van differentiatie in wijken. Hierbij is ook aandacht voor wat de gevolgen zijn voor andere doelgroepen.

Meer woningen voor middenhuur en betaalbare koop in de toekomst
De grotere eengezinswoningen kunnen corporaties na ontwikkeling van nieuwbouw van kleine woningen verhuren in middenhuur (650 tot 850 euro) of verkopen (goedkope koop), waarbij behoud van omvang van de bestaande voorraad uitgangspunt is. Dit doen zij alleen op basis van zoektijden in de sociale huursector.

Onderzoeken mogelijkheden stimuleren goedkope koop
De verwachte vraag naar goedkope koop is aanzienlijk. Gezien de huidige markt (stijgende bouwkosten en verkoopprijzen) is het niet eenvoudig goedkope koopwoningen te realiseren. We onderzoeken mogelijkheden om goedkope koopwoningen te stimuleren.

5.3. Monitoring

Onzekerheden op de woningmarkt en economische onzekerheden vragen om een vinger aan de pols en een flexibele adaptieve programmering gericht op te realiseren plannen. We stellen bovenstaande sturingsmaatregelen vast en monitoren de gewenste effecten van bovenstaande sturingsmaatregelen. Over 3 jaar doen we een nieuw woningbehoefteonderzoek. Aan de hand van deze resultaten herijken we maatregelen.

5.4 Financiële consequenties

Bovenstaande maatregelen hebben diverse financiële consequenties.

De woondeal geeft corporaties de mogelijkheid een beroep te doen op een korting op de verhuurdersheffing en geeft daarmee financiële ruimte aan corporaties om tot ontwikkeling te komen. Gemeenten kunnen een beroep doen op een additionele woningbouwimpuls bij complexe gebiedsontwikkelingen waarin betaalbare woningen worden gerealiseerd.

Het stadsakkoord en de ontwikkellabs hebben vooralsnog geen financiële consequenties. Mocht na uitwerking blijken dat dat wel zo is, dan leggen wij dat aan u voor (zie ook hoofdstuk 6).

Het toepassen van situationeel grondbeleid past binnen de kaders van het bestaande grondbeleid en de huidige begroting en vraagt daarom geen nieuwe financiële besluitvorming.

Financiële consequenties voor eigen grondexploitaties die al zijn vastgesteld:
Er is één eigen grondexploitatie waar actief sturen nog mogelijk is, te weten Schuytgraaf.

In de overige vastgestelde grondexploitaties zijn ofwel al koopcontracten gesloten, ofwel is de opgave 30% sociale huur reeds verwerkt en heeft daarom geen financiële consequenties.

De financiële consequentie voor Schuytgraaf is ca. € 1,5 miljoen[2] De financiële consequentie wordt veroorzaakt doordat sociale huurwoningen een lagere grondprijs hebben dan marktwoningen en tot meer kosten in openbare ruimte leiden (parkeren in openbare ruimte in plaats van op privaat terrein). Bovendien is er door de effecten van parkeren minder uitgeefbare grond. De gevolgen van Schuytgraaf zullen leiden tot een lagere winstverwachting van de GREX Schuytgraaf, maar hebben vooralsnog geen noodzaak tot het treffen van een voorziening.

Financiële consequenties voor toekomstige grondexploitaties
In dit Plan van Aanpak formuleren we een grote ambitie voor de woningbouwontwikkeling. Dat geldt zowel ten aanzien van het versnellen van woningbouw, sociale koop als de realisatie van minimaal 30% sociale huur. Maar ook beleidsdoelen ten aanzien van bomen, vergroening, parkeren, duurzaamheid stellen eisen aan wat en hoe we bouwen.De voorwaarden die we stellen, hebben vanzelfsprekend financiële gevolgen en daarmee effecten op nieuwe grexen. Die zullen als gevolg van deze beleidsmatige wensen een grotere kans hebben dat ze niet sluitend zijn. Aan de andere kant maken de wensen onderdeel uit van beleidsregels die door de raad zijn vastgesteld.

Hoewel we scherp aan de wind zeilen binnen elke grex om te zorgen voor een positief resultaat, willen we ons voorbereiden op de noodzakelijke versnelling van woningbouw en grexen die niet sluitend zijn als gevolg van vastgestelde beleidsdoelen.

Hiervoor zullen we zo snel mogelijk in het eerste kwartaal van het komend jaar met een raadsvoorstel komen waarmee we via een te voeden vereveningsfonds eventuele negatieve grexen bij kunnen

[2] In de huidige GREX is conform bestemmingsplan financieel rekening gehouden met 28% sociale woningbouw in geheel Schuytgraaf. Over het gerealiseerde programma t/m 2018 is dit percentage gerealiseerd. Een deel van de resterende productie per 1-1-2019 zal omgezet moeten worden van markt woningen naar sociale huurwoningen, om het percentage sociale huur van 28% naar 30% te krijgen. Genoemd bedrag gaat uit van 30% sociale huur over het restant van de te verkopen gronden in Schuytgraaf (per 1-1-2019).

passen. De wijze en omvang van de voeding uit positieve grondexploitaties wordt bezien aan de hand van wat we in de toekomstige te ontwikkelen locaties met bijbehorende grexen nodig hebben.

Uiteraard blijft uitgangpunt dat getracht wordt tot neutrale of positieve grexen te komen.

Actief sturen in grondexploitaties van derden

Opleggen van minimaal 30% sociale huurwoningen over de te realiseren projecten aan derden heeft voor de gemeenten Arnhem geen financiële consequenties. Deze zijn voor de ontwikkelaar. Door helder beleid te voeren zal een ontwikkelaar de grond voor een lager bedrag aan kunnen kopen omdat iedere ontwikkelaar weet dat hij 30% sociale huur moet realiseren.

6. Uitwerking

Borging van en afspraken over woningbouwprogramma en beleid kan plaats vinden in ruimtelijk juridische instrumenten. Het behouden van een betaalbaar woningbouwprogramma en het handhaven daarvan, staat of valt bij het maken van goede afspraken in samenwerking met de diverse partijen in het ontwikkelingsproces. In dit plan van aanpak worden beleidsmaatregelen voorgesteld. Hieronder staan mogelijke instrumentarium die kunnen worden ingezet toegelicht. Uitwerking van dit instrumentarium volgt in 2020.

6.1 Woondeal

Sluiten woondeal regio Arnhem-Nijmegen met BZK
In februari van 2020 sluiten we een woondeal met BZK. Diverse woningmarkt thema's worden hier uitgewerkt. De woondeal is een startpunt van een langjarig samenwerkingstraject om de woningmarktproblematiek gezamenlijk op te lossen.
Planning: ondertekenen woondeal vooralsnog gepland februari 2020

6.2 Ruimtelijk juridische instrumenten

Doelgroepenverordening herijken en opnieuw vaststellen door de raad
Arnhem kent een doelgroepenverordening welke op dit moment op geen enkel gebied van toepassen is verklaard. We herijken de doelgroepenverordening aan de hand van het vastgestelde plan van aanpak.
Planning: 2e kwartaal 2020 vaststellen in raad

Anterieure overeenkomsten
In anterieure overeenkomsten of een uitgifteovereenkomst worden per complex of gebied de afspraken vastgelegd. De anterieure overeenkomst is gekoppeld aan planologische maatregelen. De vast te stellen kaders uit deze nota zijn hierbij de richtlijn. Opnemen boetebeding voor particuliere ontwikkelaars
Planning: na vaststelling

Planologische maatregelen
Een planologische maatregel bepaalt wat er in de gemeente met de ruimte mag gebeuren. Bij nieuwe locaties nemen we planologische maatregelen daar waar nodig. Bij opname van de bestemming sociale huur is een doelgroepenverordening noodzakelijk.
Planning: continu vanaf vaststellen doelgroepenverordening

Instrumenten om goedkope koop te stimuleren en te behouden
We onderzoeken de modellen en mogelijkheden om goedkope koop te stimuleren en te behouden.
Planning: continu

Buy-to-let
In het 2020 doen we onderzoek naar maatregelen om buy to let tegen te gaan en werken deze uit. Vraagstuk nemen we ook mee in de woondeal.
Planning: tweede kwartaal 2020

6.3 Samenwerking met partners

Stadsakkoord
Met de woondeal als vliegwiel organiseren we in 2020 gesprekken met ontwikkelende partijen (corporaties, ontwikkelaars en gemeente) in Arnhem om samen tot een stadsakkoord te komen. Daarbij stellen we de vraag: wat is er voor nodig om op korte termijn te versnellen in tempo van realisatie. Hierin maken we afspraken over toewijzing aan de doelgroep, huurverhoging en instandhouding van sociale huur/middenhuur en goedkope koop.
Planning: vierde kwartaal 2020

Ontwikkellabs
We pakken iedere kans om per locatie tot versnelling en mogelijk intensivering te komen. In ontwikkellabs pakken we met de ontwikkelende partijen van een locatie de kansen en mogelijkheden aan, ruimen obstakels op en komen tot creatieve afspraken om tot tempoversnelling en ontwikkeling te komen.
Planning: per direct en continu

Prestatieafspraken met corporaties
We maken prestatieafspraken met corporaties over de thema's betaalbaar, beschikbaar, duurzaam, leefbaar en levensloopgeschikte woningen.
Planning: vierde kwartaal 2020

6.4 Afstemming met de regio

Regionale woningmarkt met regionale afspraken
Verhuisbewegingen stoppen niet bij de gemeentegrens. Er zijn naast subregionale, regionale en bovenregionale verhuisbewegingen. Daarnaast kent de regio verschillende woonmilieus met hun eigen functie en kwaliteit. Sommige woonmilieus zijn juist in trek bij vestigers terwijl andere woonmilieus juist betekenis hebben voor lokale gemeenschappen. Naast tempoversnelling die in de subregionale woonagenda's is opgenomen vraagt dit om regionale afstemming en afspraken op kwaliteit.
Planning: in het eerste half jaar van 2020 maken we regionale afspraken over versnelling en woonkwaliteit. We monitoren continu.

Bijlage 2: Ontwikkeling woningvoorraad gemeente Arnhem

Woningen - Gemeente									
	1-1-2011	**1-1-2012**	**1-1-2013**	**1-1-2014**	**1-1-2015**	**1-1-2016**	**1-1-2017**	**1-1-2018**	**1-1-2019**
woningvoorraad totaal	68090	69900	70550	71110	71960	72710	73640	74420	75630
Ontwikkeling ten opzicht van vorig jaar		1810	650	560	850	750	930	780	1210
woningen koop	28790	29560	30940	30860	31440	31540	31690	31920	31990
woningen corporatie bezit	25980	26040	26300	26880	27600	27460	26320	26440	26470
woningen overige verhuur	12060	12220	11680	12180	11860	12380	14570	15120	16420
woningen onbekend	1250	2070	1630	1200	1070	1330	1070	940	740

Inschatting Woningbouwplanning Gemeente Arnhem (op te leveren woning per 1 jan 2019)

stand per 18 feb 2019

Noot: voor de opgenomen plannen (muv zachte plancapaciteit) is reeds een bestemmingsplan vastgesteld of overeenkomst gesloten; plan kan altijd door ontwikkelaar worden heroverwogen

Wijk	Locatie	Totaal Woningaantal	Startjaar	Oplevering laatste woning	Inschatting per jaar 2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
	Centrum stedelijk	**1.318**												
centrum	**Zuidelijke Binnenstad**	113	2019	2021	38	38	38	-	-	-	-	-	-	-
centrum	**Arnhem Centraal**	194 [1]	2019	2021	65	65	65	-	-	-	-	-	-	-
centrum	**Kromme Elleboogsteeg**	40	2019	2019	40	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sint Marten en Sonsbeek-Zuid	**St. Marten / HKA**	18	2019	2019	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arnhemse Broek	**Boulevard Heuvelink 48 (voormalig Mozaiek)**	118	2019	2021	39	39	39	-	-	-	-	-	-	-
Arnhemse Broek	**Fluvium Midden**	181	2020	2022	-	60	60	60	-	-	-	-	-	-
Arnhemse Broek	**Rijnwijk**	381	2021	2023	-	-	127	127	127	-	-	-	-	-
Arnhemse Broek	**Melkfabriek**	273 [2]	2021	2025	-	-	55	55	55	55	55	-	-	-
	Stedelijk vooroorlogs	**42**												
Klarendal	**Rosendaalseweg**	6	2019	2019	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Velperweg	**AKZO/Velperparc (Bella Vista)**	36	2019	2019	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Stedelijk naoorlogs compact	**291**												
Presikhaaf 2	**Presikhaaf 2 (Deltakartier)**	149	2019	2020	75	75	-	-	-	-	-	-	-	-
Presikhaaf West	**Singraven laan**	55	2020	2020	-	55	-	-	-	-	-	-	-	-
Arnhemse Broek	**Eilandje Urk (Buys-, Kluitstraat, het Broek)**	87	2019	2019	87	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Stedelijk naoorlogs grondgebonden	**479**												
Malburgen-Oost	**Malburgen De Hobbit**	6	2022	2022	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-
Schuytgraaf	**Schuytgraaf veld 11/13/15**	473	2019	2025	68	68	68	68	68	68	68	-	-	-
	Groen stedelijk	**3.171**												
Schaarsbergen	**Sylva's bos (voormalige RIN)**	26	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alteveer en Cranevelt	**Braamweg**	6	2019	2019	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alteveer en Cranevelt	**Van Ockeghemlaan e.o. (Craneveld)**	14	2019	2019	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Monnikenhuizen	**Saksen Weimar**	28 [3]	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Monnikenhuizen	**Ds. Bechtlaan 1**	11	2019	2019	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Klingelbeek	**Het Dorp**	370	2020	2024	-	74	74	74	74	74	-	-	-	-
Malburgen	**Malburgen (oost/de wheme/ west)**	329	2019	2024	55	55	55	55	55	55	-	-	-	-
Schuytgraaf	**Schuytgraaf**	1.734	2019	2027	193	193	193	193	193	193	193	193	193	-
Malburgen (west)	**Stadsblokken/ Meinerswijk**	430	2022	2025	-	-	-	108	108	108	108	-	-	-
Elden	**Tuin van Elden**	103	2019	2020	52	52	-	-	-	-	-	-	-	-
Elderveld-Zuid	**Leidenweg**	71	2020	2020	-	71	-	-	-	-	-	-	-	-
Rijkerswoerd	**Gaardenhage**	15	2020	2028	-	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Klingelbeek	**Fratershuis/ Klingelbeek**	34	2019	2022	9	9	9	9	-	-	-	-	-	-
	Landelijk	**29**												
Schaarsbergen	**Kamp Koningsweg-Noord**	29	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Transformatie	**1.008** [4]												
Vredenburg en Kronenburg	**Kroonpark 6, 10**	228	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vredenburg en Kronenburg	**Kronenburgsingel 545**	-	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
klarendal	**Rosendaalsestraat 64 (Velperweg 19)**	104	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
monnikenhuizen	**Rosendaalseweg (Vivare pand)**	13	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
centrum	**Janbuitensingel 20**	51	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
centrum	**Jansbuitensingel 23**	8	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
centrum	**Janbuitensingel 24**	40	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
centrum	**Nieuwe Plein 5**	5	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
centrum	**Rijnkade 87**	5	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
centrum	**Weerdjesstraat 10**	-	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
centrum	**Velperweg 22-24**	45	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
centrum	**Willemsplein 22-23-24**	23	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Velperweg	**Velperweg 45-49 (Highpark)**	466	2020	2022	-	155	155	155	-	-	-	-	-	-
burgermeesterswijk hoogkamp	**Witsenstraat 2**	20	onbekend	onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal		**6.338**			809	853	783	755	680	553	424	194	194	2

	Zachte plancapaciteit	**902** [5]
	Zachte plancapaciteit	902

[1] AC: uitruil woningen met kantoren mogelijk (K3K7, K7')
[2] Melkfabriek: plan is in ontwikkeling
[3] Saksen Weimar: plan is in herontwikkeling
[4] Sturen op (sociaal segment) nu niet mogelijk. Door aanpassing/intrekking transformatievisie zou dat wel kunnen verwachting is wel dat deel in sociaal segment wordt gerealiseerd (particulier)
[5] Zachte plancapaciteit: nog geen bestemmingsplan vastgesteld of overeenkomst gesloten

Aan: de voorzitter
Betreft: agenderingsverzoek art 40b rvo
Onderwerp: regionaal woning onderzoek

Arnhem, 9 november 2019

Geachte voorzitter,

De fractie van de SP verzoekt het regionaal woningbouw onderzoek van Companen zoals verschenen op 18 oktober jl. te agenderen voor bespreking in de raadskamer.

Arnhem staat voor grote uitdagingen vooral in de bestaande voorraad woningen maar zeker ook in de nieuwbouw. Het onderzoek bevestigt dit opnieuw en brengt dit nog scherper in beeld.

We willen met de portefeuillehouder en de overige raadsfracties de uitkomsten van het onderzoek bespreken en welke aanpak we moeten kiezen om deze uitdagingen het hoofd te kunnen bieden.

Hoogachtend,

Dobbe, Elfrink, Cetintas

SP fractie in de gemeenteraad van Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum : 5 november 2019
Zaaknummer : 413460
Contactpersoon : Mira Jansen - van Rookhuijsen
Telefoonnummer : 026 3775861

Onderwerp: Woningmarktonderzoek 2019 regio Arnhem-Nijmegen

Geachte voorzitter en leden,

Hierbij sturen we u het definitieve rapport en de factsheet van het woningmarktonderzoek 2019 regio Arnhem-Nijmegen.

Inleiding
In het voorjaar van 2019 heeft de gemeente Arnhem namens de regio Arnhem-Nijmegen opdracht gegeven voor het woningmarktonderzoek. In 2016/ 2017 is een regionaal kwalitatief woningmarktonderzoek uitgevoerd. In de subregionale woonagenda's is afgesproken dit onderzoek in 2019 te actualiseren. Dit onderzoek moet een breed beeld schetsen van de regionale woningmarkt, waarbij het zowel om de aantallen als soort en prijsklasse van woningen gaat. Het onderzoek is behulpzaam bij de uitwerking van het woonbeleid en regionale woningmarktafspraken.

Het onderzoek
Uit het onderzoek blijkt dat de woningmarkt van de regio Arnhem Nijmegen op alle marktsegmenten onder druk staat. De woningbehoefte is dermate groot dat een tempoversnelling in productie nodig is. Uit het onderzoek blijkt verder dat er een aanzienlijk tekort is aan betaalbare woningen in Arnhem in zowel de sociale huur als betaalbare koop tot € 200.000,-. De mismatch tussen vraag en aanbod op de regionale woningmarkt wordt steeds groter, dit is vooral het gevolg van het groeiende aantal kleine huishoudens. Dit vertaalt zich in een behoefte aan kleinere woningen, zoals appartementen.

Er moeten snel maatregelen worden genomen om het woningtekort in te lopen. Het college komt hiervoor met een plan van aanpak voor woningbouwontwikkeling naar de raad.

Regionale vraag naar betaalbaar
De grote vraag naar betaalbare woningen geldt voor de gehele regio Arnhem-Nijmegen. Dit vraagt om goede afspraken in de (sub)regionale woonagenda('s).

Vervolg

Graag organiseren we in november een raadsbijeenkomst over het woningmarktonderzoek 2019 waarin Companen een toelichting geeft over het onderzoek en de mogelijke consequenties voor het woonbeleid in Arnhem.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage(n)
- Woningmarktonderzoek Regio Arnhem-Nijmegen 2019
- Factsheet gemeente Arnhem

Woningmarktonderzoek 2019

Regio Arnhem-Nijmegen

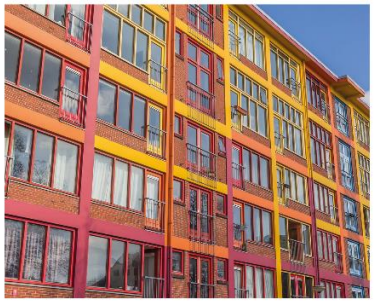

18 oktober 2019

Definitief

COMPANEN ADVIES VOOR WONINGMARKT EN LEEFOMGEVING

COMPANEN ADVIES VOOR WONINGMARKT EN LEEFOMGEVING

DATUM	18 oktober 2019
TITEL	Woningmarktonderzoek 2019
ONDERTITEL	
OPDRACHTGEVER	Regio Arnhem-Nijmegen
AUTEUR(S)	Bram Klouwen Vera Gijsbers
PROJECTNUMMER	2202.112/G
STATUS	Definitief

Tivolilaan 205
6824 BV Arnhem
Postbus 1174
6801 BD Arnhem

info@companen.nl
www.companen.nl
(026) 351 25 32

BTW NL001826517B01
IBAN NL95RABO0146973909
KVK 09035291

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Adviezen en schets dilemma’s	6
3	Groei regionale woningbehoefte	9
4	Diversiteit aantrekkelijke woonmilieus	14
5	Mismatch van vraag en aanbod om op te lossen	19
6	Betaalbaarheid en sociale huur	26
7	Mogelijkheden tussen huur en koop	30
8	Verduurzaming en kwaliteit bestaande voorraad	34
Bijlage I: accenten in de behoefteraming		38
Bijlage II: nadere toelichting methodologie		39

Regio Arnhem-Nijmegen

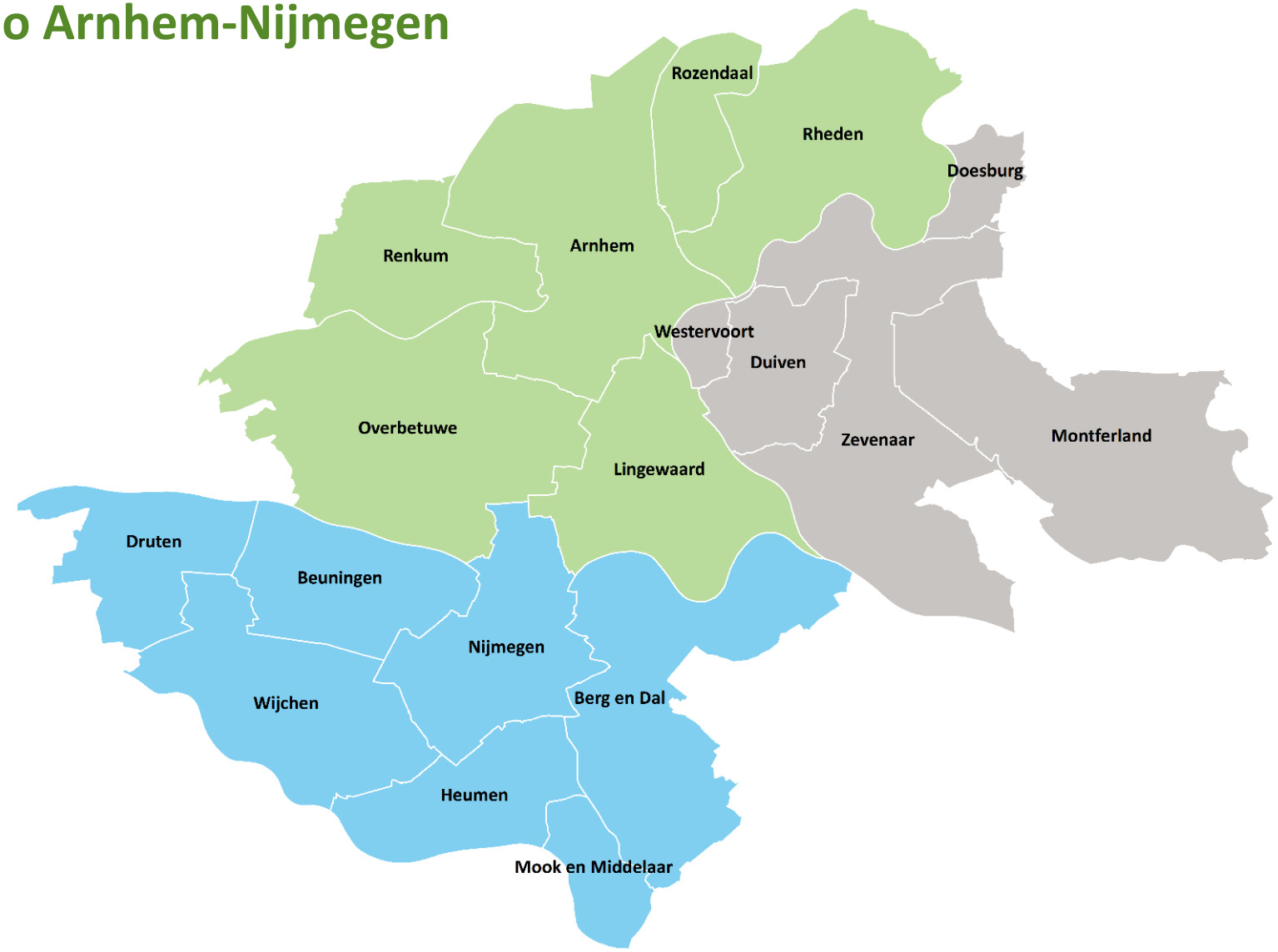

1 Inleiding

De gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen willen een actueel beeld van het functioneren van de woningmarkt. Met dit beeld willen zij sturing kunnen geven aan de gewenste woningbouwontwikkeling in de regio. In 2017 is een regionaal kwalitatief woningmarktonderzoek uitgevoerd. Nu wil de regio dit onderzoek actualiseren. In de (subregionale) woonagenda's is dit als afspraak vastgelegd; voor Arnhem e.o., Nijmegen e.o. en De Liemers.

Het nieuwe onderzoek moet een breed beeld schetsen van de regionale woningmarkt waarbij het zowel gaat om de aantallen als soort en prijsklassen van woningen. Daarnaast moet het onderzoek ook inzicht geven in de positie van verschillende inkomensgroepen in de regio; op gemeenteniveau en waar mogelijk naar wijken. De resultaten van het onderzoek moeten behulpzaam zijn bij de uitwerking van regionale woningmarktafspraken en de uitwerking van lokaal woonbeleid.

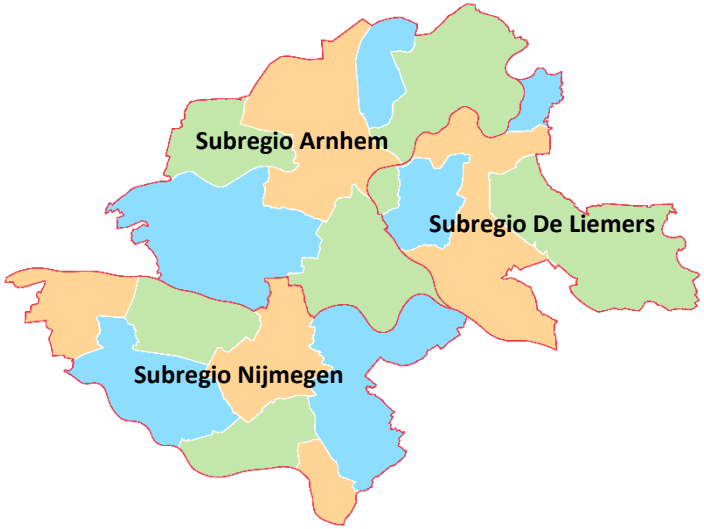

Companen heeft dit onderzoek uitgevoerd. Zij heeft dit onderzoek opgepakt in samenspraak met een werkgroep met een afvaardiging uit de drie subregio's en een afvaardiging namens de provincie. Daarnaast zijn uitkomsten getoetst en verdiept in samenspraak met alle gemeenten, corporaties, marktpartijen en provincie.

Vraagstelling

Met het onderzoek wil de regio actuele inzichten krijgen in de woningbehoefte. Met in het bijzonder een verdieping op de sociale huur, middenhuur en verduurzaming van de bestaande voorraad.

Het onderzoek moet daarmee inzicht bieden in:

- de opgaven op de woningmarkt naar huur/koop, prijsklassen en typen;
- de relatie tussen nieuwbouw en de bestaande woningvoorraad;
- voor de bestaande voorraad zicht op de toekomstwaarde in termen van energetische verbetering en levensloopgeschiktheid;
- met resultaten voor de korte termijn (tot 5 jaar), middellange termijn (tot 10 jaar) en indicatief de lange termijn (20 jaar).

Leeswijzer

We belichten in deze rapportage verschillende onderwerpen die van belang zijn voor de regionale woningmarktontwikkelingen. Het gaat dan om de groei van de woningbehoefte, samenstelling van de woningbehoefte, woonmilieus in de regio, behoefte aan sociale huur, kansen voor middengroepen en kwaliteit van de bestaande woningvoorraad. Deze onderwerpen zijn in deze rapportage successievelijk beschreven. Waar mogelijk is dit uitgewerkt per gemeente/wijk. De uitwerking per gemeente is vormgegeven in factsheets. In de bijlage van het onderzoek beschrijven we de gekozen aanpak.

2 Adviezen en schets dilemma's

Tempoversnelling met vinger aan de pols

De woningmarkt van Arnhem-Nijmegen staat onder druk. De woningbehoefte is dermate groot dat een tempoversnelling in productie nodig is: van 3.100 woningen per jaar (realisatie 2015-2018) naar 3.400 tot 3.900 woningen per jaar. Dit is inclusief het inlopen van een groot deel van het actuele woningtekort (circa 5.800 woningen tot 2030). Het tekort is verhoudingsgewijs het grootst in de regio Nijmegen, vervolgens in de regio Arnhem en daarna in De Liemers. Al zijn er ook de nodige subregiogrens overschrijdende verhuisbewegingen: mensen die vanuit Nijmegen naar de Overbetuwe of Lingewaard verhuizen, mensen die vanuit Arnhem naar Westervoort of Duiven verhuizen. Dit vraagt naast subregionale afstemming over woningbouw ook regionale afstemming.

Het zwaartepunt voor de korte termijn ligt op het zorgen voor voldoende nieuwbouw om in te spelen op de acute woningvraag. Dit vraagt om een tempoversnelling in de woningbouw. In de subregionale woonagenda's is vanuit de gemeenten en provincie een versnellingsambitie opgenomen voor de eerste jaren om het actuele woningtekort in te lopen. Tegelijkertijd is op (langere) termijn sprake van onzekerheden rond woningbouwplanning: bijvoorbeeld ten aanzien van conjunctuur, bereikbaarheid van de regio (A15) en ontwikkelingen buiten de regio (bijvoorbeeld in Utrecht). Deze onzekerheden vragen een vinger aan de pols (op basis van monitoring) en daarmee een flexibele adaptieve programmering gericht op te realiseren plannen.

Waarderen verschillende woonmilieus in de regio

Een gevarieerde aantrekkelijke woonomgeving en een goed woonaanbod zijn kwaliteiten van de regio. Verschillende woonmilieus hebben een verschillende functie in de ontwikkeling van de regio. Zo zien we woonmilieus die in trek zijn bij vestigers van buiten de regio en betekenis hebben voor het vestigingsklimaat. Terwijl andere woonmilieus juist betekenis hebben voor lokale gemeenschappen en lokale verbondenheid. Bij het vormgeven van beleid moet het meer gaan om het waarderen van verschillen tussen woonmilieus: met het benutten van de landschappelijke, stedelijke of dorpse kwaliteiten als kracht van het wonen in de regio. Dit vraagt een visie op de gewenste woonmilieus in de regio, vanuit omgevingskwaliteiten en het vestigingsklimaat van de regio.

Binnen de woonmilieus ligt er een gevarieerde opgave naar marktsegmenten (zie vervolg).

Oplossen van mismatches

Op de regionale woningmarkt is er een mismatch tussen vraag en aanbod.

Figuur 2.1: fricties vraag en aanbod bij optimale doorstroming 2019 - 2030

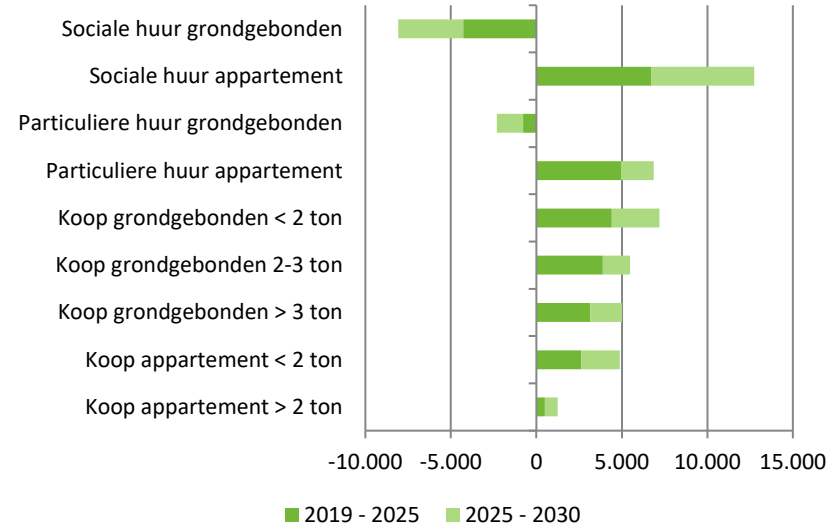

Bron: WoON2018, CBS-Microdata 2018, bewerking Companen.

Dit is vooral het gevolg van het groeiende aantal kleine huishoudens. Dit vertaalt zich in een behoefte aan gemaksvriendelijke kleine woningen, zoals appartementen. In de sociale huursector is er in de hele regio een transformatieopgave van traditionele rijwoningen naar kleinere woningen voor 1- en 2-persoonshuishoudens. In de koopsector spreidt de behoefte zich over verschillende categorieën en prijsklassen. Per subregio zijn er accentverschillen in de behoefte. Zo is in de subregio Arnhem de behoefte aan middenhuur en koopappartementen relatief groot. In de subregio Nijmegen is de behoefte in de sociale huur groter, waar in De Liemers de opgave in het goedkope koopsegment juist groot is.

Bij een deel van de geconstateerde mismatches zullen marktpartijen en consumenten ervoor zorgen dat deze opgelost worden. Dat is niet bij alle segmenten even makkelijk. Bij sociale huur, middenhuur en goedkope koop is inzet van aanvullend instrumentarium nodig om realisatie van woningen te borgen.

- Op grond van diverse maatschappelijke trends ligt de totale regionale behoefte aan sociale huurwoningen tot 2030 tussen +4.400 woningen (0,4% welvaartsgroei) en +7.800 woningen (0% welvaartsgroei). Dit is tussen 10% en 20% van het aantal te bouwen woningen. Hierbij is rekening gehouden met de extramuralisering van instellingszorg, maar is nog geen rekening gehouden met bijvoorbeeld de komst van meer arbeidsmigranten, veranderend rijksbeleid (eventueel ruimere doelgroep voor sociale huur) of noodzakelijke compensatie van herstructurering of verkoop van sociale huurwoningen. Het is belangrijk om hierbij in regionaal verband af te stemmen op welke wijze de gemeenten en corporaties om willen gaan met het risico van tegenvallende economische groei voor de doelgroep die afhankelijk is van sociale huur. Daarbij is het lastig te reageren op een dergelijke achterblijvende economische groei. Dit kan ervoor pleiten uit te gaan van een voorzichtige raming van economische groei; en dus een hoger aantal sociale huurwoningen. Ook is het belangrijk af te stemmen hoe de behoefte idealiter over de regio gespreid is.
  Daarbij geldt dat veel woningzoekenden in de sociale huur lokaal of hoogstens subregionaal zoeken. Afstemming in het aanbod sociale huur zal dan ook vooral subregionaal moeten gebeuren.
- Voor mensen met een middeninkomen zijn sociale huurwoningen niet bereikbaar omdat hun inkomen te hoog is, terwijl zij ook niet in aanmerking komen voor koopwoningen omdat hun hypotheekmogelijkheden ontoereikend zijn. Hierdoor is er een groeiende vraag naar woningen in het middensegment. Vanuit de woonwens gaat het hierbij vooral om goedkope koopwoningen (12.000 woningen tot 2030, tot € 200.000). Dit betreft een complexe investerings- en beleidsopgave. Woningen in deze segmenten zijn snel te duur voor de doelgroepen door

continue prijsstijgingen. Bovendien geldt zeker bij goedkope koopwoningen dat er zorg moet zijn voor voldoende toekomstkwaliteit van deze woningen (energetisch, woonkwaliteit). Daarbij is veel bestaand aanbod van minder kwaliteit inmiddels duurder geworden. Ook voor die woningen is aandacht nodig bij toevoegingen in het goedkope segment (potentieel verlies concurrentiepositie bestaande voorraad). Er zijn diverse woonvormen die aansluiten bij deze vraag naar goedkope koop, zoals microwoningen (tiny- en skinny-houses, zie vervolg), woningen op erfpacht, maatschappelijk gebonden eigendom, etc.

Ook al is de eerste wens het kopen van een woning, het bestaande aanbod is vaak naar prijs niet meer passend. Een alternatief ligt, naast alternatieve koopvarianten, in de huursector. Om te komen tot vergelijkbare (betaalbare) woonlasten als bij goedkope koop, zou het dan gaan om (sociale) huurwoningen van rond € 600 tot € 650. In afspraken met beleggers verdient ook deze huurklasse aandacht. Daarnaast biedt de ruimte die de minister biedt om 15% van de sociale huurvoorraad toe te wijzen aan deze middeninkomens, vast te leggen in prestatieafspraken, hiervoor potentieel mogelijkheden. Dit betekent dan wel extra druk (en dus noodzakelijke toevoegingen) in de sociale huur om in deze vraag te voorzien.

Naast goedkope koop zien we bij deze middeninkomens een behoefte aan vrije sector huurappartementen (5.000 woningen tot 2030, grotendeels tot € 1.000). In de middenhuur zien we wel particuliere beleggers woningen opkopen. Door de druk op dit deel van de markt dreigt ook hier de prijs snel hoger te worden; te hoog voor de middeninkomens.

- Niet alle woningzoekenden kiezen voor een traditionele woonvorm. Een deel zoekt specifieke woonvormen als tiny-houses, hofjeswoningen, etc. Het gaat in aantallen om een nichemarkt; mogelijk deels vanwege onbekendheid. In beleid zou er ruimte moeten zijn om in kleine aantallen woningen voor deze wensen toe te voegen.

Goedkope koop en middenhuur vraagt inzet van aanvullend instrumentarium: bijvoorbeeld in de vorm van een doelgroepenverordening, bestemmingsplannen met aandeel sociale huur, middenhuur, goedkope koop, speciale bouwvormen (klein bouwen), tijdelijke woonvormen, gezamenlijke werving van beleggers, afspraken met beleggers/ontwikkelende partijen, grondbeleid, etc.

Verduurzaming en kwaliteit bestaande voorraad

Meer dan 90% van de woningvoorraad van 2030 staat er nu al. Waar de vorige conclusies het accent legden op gewenste toevoegingen, is het belangrijk om ook de zorg voor de bestaande woningvoorraad en woonwijken te agenderen. In de analyses hebben we daarvoor enkele indicaties gegeven.

Het is waardevol nader te onderzoeken waar extra inzet wenselijk is om deze woningvoorraad te verbeteren. Op basis van een selectie van vraag- en aanbodindicatoren kunnen we een eerste richting geven voor gebieden waar een vernieuwingsopgave aan de orde is. Bij verhuizing en komst van nieuwe bewoners ligt een kans voor een versnelling in de verduurzaming en kwaliteitsverbetering. In gebieden waar veel ouderen wonen (met een risico van achterstand in onderhoud) en oudere woningen samenvallen, liggen hiervoor kansen door nieuwe bewoners te stimuleren hun woningen aan te passen. Dit kan een impuls krijgen via een gebiedsgerichte aanpak.

3 Groei regionale woningbehoefte

De woningmarkt van Arnhem-Nijmegen staat onder druk. De woningbehoefte is dermate groot dat een tempoversnelling in productie nodig is: van 3.100 woningen per jaar naar 3.400 tot 3.900 woningen per jaar. Dit is inclusief het inlopen van een groot deel van het actuele woningtekort (circa 5.800 woningen tot 2030), waarbij het een keuze is in welke mate en in welk tempo de regio dit tekort wil inlopen.
In de regio Nijmegen is de druk het hoogst, in De Liemers het laagst. Daarbinnen is het actuele woningtekort het grootst in de steden Arnhem en Nijmegen. Het tempo van ontwikkeling is daarbij sterk afhankelijk van de economische conjunctuur. Dit betekent dat de gemeenten er ook rekening mee moeten houden dat de groei op enig moment minder groot is. Dit vraagt een vinger aan de pols en een flexibele adaptieve programmering gericht op te realiseren plannen.

Woningmarkt onder druk

Een belangrijk vertrekpunt voor de regio Arnhem-Nijmegen is dat de regio te kenmerken is als een woningmarkt onder hoge druk. Op grond van marktindicatoren heeft BPD (Bouwfonds Property Development) een kaart samengesteld waarin de druk tussen regio's vergeleken wordt.
In recente analyses van het rijk blijkt dat de subregio Nijmegen te kenmerken is als regio met een relatief hoog woningtekort. Dit geldt in mindere mate ook voor de subregio Arnhem. Voor De Liemers geldt dit minder. Al zijn er binnen de subregio's de nodige verschillen. Zo zien we in verschillende indicatoren dat de stedelijke gebieden van Arnhem en Nijmegen een hogere woningmarktdruk kennen dan de meer suburbane en landelijke gemeenten. In De Liemers zien we dat Westervoort en Duiven een grotere woningmarktdruk hebben vanwege de samenhang met de Arnhemse woningmarktregio.

Gelet op de huidige ervaren druk op de woningmarkt heeft de rijksoverheid als één van haar speerpunten opgenomen dat de woningproductie omhoog moet. Dit krijgt in enkele stedelijke regio's vorm via een woondeal. Ook de Provincie Gelderland wil samen met de regio's werken aan deze tempoversnelling. Dit onderzoek biedt mede een bouwsteen om hier verder handen en voeten aan te geven.

Figuur 3.1: druk op de regionale woningmarkt in twee beelden, links drukindicator BPD (rood = hoge druk op de woningmarkt, blauw = beperkte druk op de woningmarkt), rechts verdeling actueel regionaal tekort aan woningen

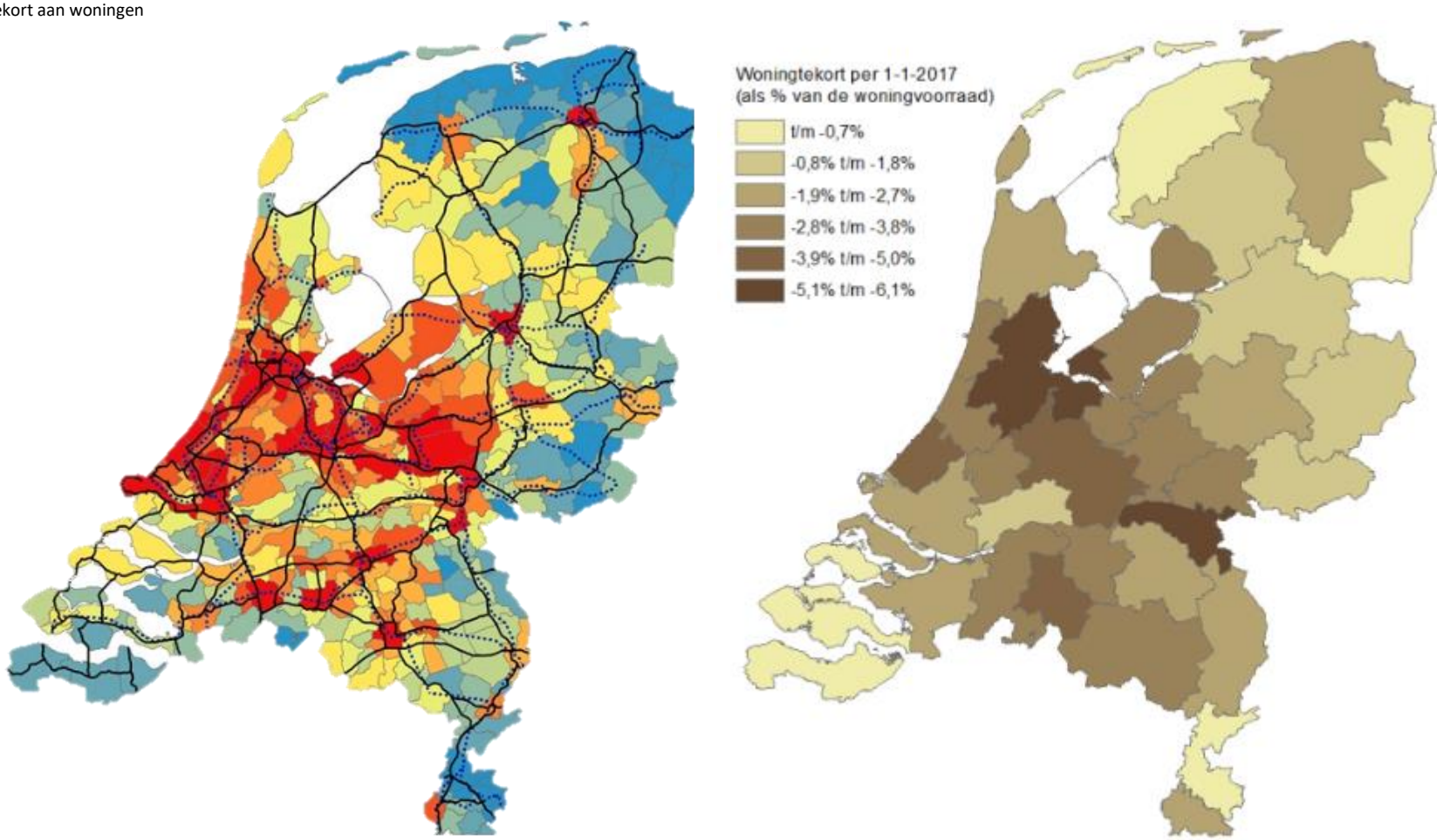

Bron: BPD (links), Ministerie BZK 2018 (rechts).

De Provincie Gelderland heeft een recente prognose uitgewerkt voor de verschillende regio's. Volgens deze prognose kent de regio Arnhem-Nijmegen tot 2040 nog een groei van 36.700 huishoudens. Het leeuwendeel van deze groei zien we in de periode tot 2025: 22.700 huishoudens. Na 2030/2035 vlakt de groei af.

De woningbehoefte wordt niet alleen bepaald door de huishoudensgroei. Nu al zijn er huishoudens die een woning wensen, maar deze niet kunnen vinden. Dit betreft in de benadering van het rijk 25-plussers die lang bij ouders thuis, op kamers of in recreatiewoningen wonen of logeren bij familie of vrienden. Dit duiden we aan als het actuele woningtekort. Dit woningtekort verschilt tussen de delen van de regio. In de subregio Nijmegen wordt deze geraamd op 7,1% van de woningvoorraad, in de subregio Arnhem op 4,1% en in De Liemers op 2,0%. Ook deze huishoudens zoeken de komende jaren een huis.

Figuur 3.2: bevolkingsontwikkeling van betekenis voor woningbehoefte op termijn

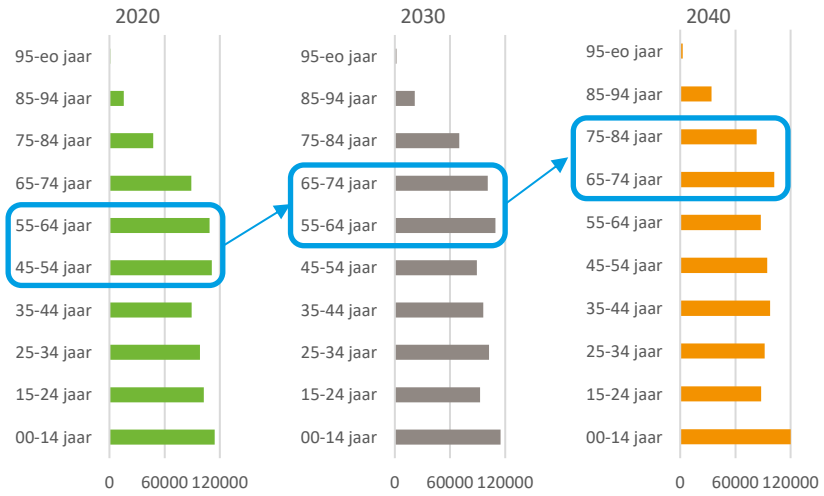

Bron: Provincie Gelderland 2019.

Volgen huishoudensgroei, verminderen woningtekort

Voor de regionale huisvestingsopgave is het wenselijk enerzijds in te spelen op de groei van het aantal huishoudens, anderzijds in te spelen op het gedeeltelijk oplossen van het woningtekort. Vanuit de rijksoverheid is een algemeen gangbaar uitgangspunt dat een woningtekort van 1,5% tot 2% staat voor een gezond functionerende woningmarkt (bron: PBL, Planbureau voor de Leefomgeving). In dat geval is er nog enige schaarste wat onder meer bijdraagt aan het waardebehoud van vastgoed. Daarom hanteren we als aanname in de analyses een inloop tot een tekort tot 2%. Deze inloop spreiden we gelijkmatig over de periode tot 2030.

Figuur 3.3: woningbehoefte subregio's 2019 - 2040, huishoudensgroei + inloop woningtekort

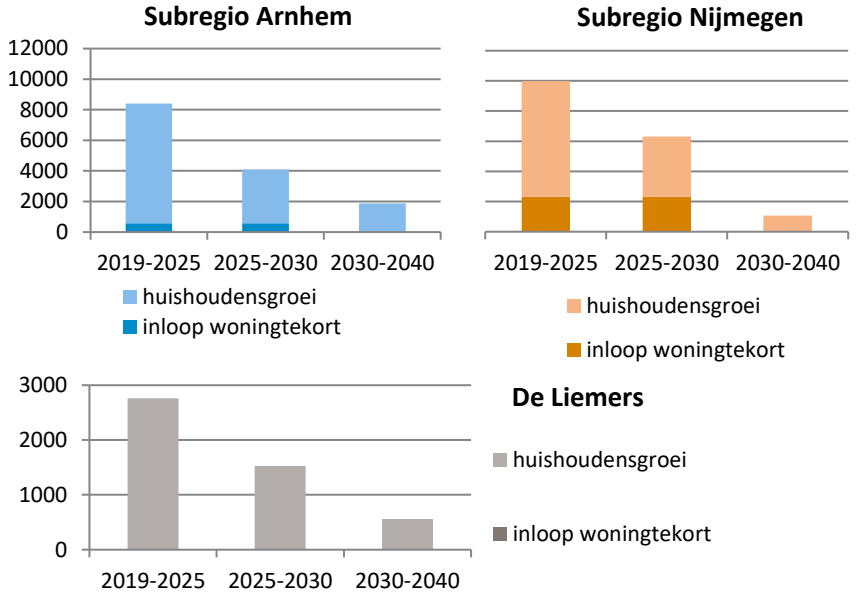

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort.

De overzichten laten eerst een behoorlijke woningbehoefte zien. De mogelijke inloop van het woningtekort speelt op korte termijn en spreidt zich over de regio. De exacte verdeling per gemeente is indicatief. Daarom hebben we alleen het subregionale getal hier opgenomen (in de factsheets is een indicatieve vertaling per gemeente meegenomen). Na de sterke groei de komende jaren is op termijn de groei van de woningbehoefte minder groot. Oorzaak hiervan is dat veel babyboomers dan reeds een klein huishouden vormen waardoor de gezinsverdunning nog beperkt is. Ook verlaat deze (grote) generatie dan de woningmarkt (zie figuur 3.2). Dan worden ook de doorrekeningen onzekerder.

In de subregio Nijmegen is deze teruggang relatief groot. De gemeente Nijmegen heeft dit nader geanalyseerd. Zij stellen vast dat Nijmegen een blijvende instroom van studenten (inclusief internationale studenten) kent. De instroom die de gemeente Nijmegen na 2030 prognosticeert komt in deze cijfers niet terug. Tussen 2030 en 2040 gaat het in Nijmegen om een behoefte van 250 tot 500 woningen per jaar. Gelet op de continue instroom van studenten is dat een waarschijnlijke ontwikkeling die onvoldoende in de provinciale prognose (op basis van Primos 2019) terugkomt.

Tabel 3.1: woningbehoefte per gemeente in beeld 2019 - 2040

	Inloop woningtekort tot 2%	Huishoudensgroei 2019 - 2025	Huishoudensgroei 2025 - 2030	Huishoudensgroei 2030 - 2040
Subregio Arnhem	**1.150**	**7.830**	**3.530**	**1.880**
Arnhem		4.500	2.370	1.520
Lingewaard		1.130	430	200
Overbetuwe		1.400	410	180
Renkum		420	130	0
Rheden		340	150	10
Rozendaal		40	40	-30
Subregio Nijmegen	**4.100**	**7.660**	**3.980**	**1.070***
Berg en Dal		470	210	100
Beuningen		540	160	110
Druten		450	290	200
Heumen		180	110	-40
Mook en Middelaar		210	80	30
Nijmegen		5.240	2.770	480
Wijchen		570	360	190
Subregio De Liemers	**0**	**2.760**	**1.530**	**560**
Doesburg		50	30	-10
Duiven		330	120	120
Montferland		990	520	30
Westervoort		290	80	20
Zevenaar		1.100	780	400

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort Primos 2019.

Rekening houden met veranderlijke tijden

Uit de cijfers blijkt een urgentie om op korte termijn een flinke bouwproductie te realiseren. De mate waarin de regio daarbij het woningtekort wil inlopen is een beleidskeuze. In het huidige tijdsgewricht van druk op de woningmarkt ligt het voor de hand te koersen op een versnelling van woningbouw. Tot 2025 zouden in de regio jaarlijks ruim 3.400 woningen toegevoegd moeten worden voor de huishoudensgroei en nog eens ruim 500 woningen voor inloop woningtekort naar 2% in 2030. De realisatie de afgelopen vier jaar lag lager; gemiddeld 3.100 toegevoegde woningen per jaar. Om in te spelen op de geraamde behoefte is een tempoversnelling noodzakelijk. Tegelijkertijd zien we ook dat de behoefte fluctueert met de economie. Tijdens de economische crisis lag de productie substantieel lager; door gebrek aan koopkrachtige vraag. Dat zegt minder over de woningbehoefte dan over de economische conjunctuur. Maar ook nieuwe ontwikkelingen kunnen van invloed zijn op de woningbehoefte. Zo kan het doortrekken van de A15 richting De Liemers de bereikbaarheid in delen van de regio vergroten, wat invloed kan hebben op de spreiding van de woningbehoefte.

Deze onzekerheden leren ons ook dat we de ramingen met enige voorzichtigheid moeten hanteren. Op dit moment is de behoefte groot. Door economische conjunctuur kan dit per periode verschillen. Het is daarom enerzijds wenselijk om in deze tijd in te spelen op de aanwezige behoefte en anderzijds om een vinger aan de pols te houden. Monitoren van bijvoorbeeld de inloop van het woningtekort is dan ook het advies.

4 Diversiteit aantrekkelijke woonmilieus

Een gevarieerde aantrekkelijke woonomgeving en goed woonaanbod zijn kwaliteiten van de regio. Een goed functionerende woningmarkt is dan ook van belang voor woningzoekenden en heeft ook betekenis voor het regionale vestigingsklimaat, bereikbaarheid en voorzieningen. Verschillende *woonmilieus* hebben een verschillende functie in de ontwikkeling van de regio, blijkend uit de *leefstijlen* die er naar toe trekken. Zo zien we woonmilieus die in trek zijn bij vestigers van buiten de regio en zo betekenis hebben voor het vestigingsklimaat; zoals Arnhem, Nijmegen, Oosterbeek, Rozendaal, Velp, Berg en Dal, Beek en Malden. Terwijl andere woonmilieus juist betekenis hebben voor lokale gemeenschappen en lokale verbondenheid; dit zien we op veel plekken in De Liemers, De Betuwe en in stadswijken. De steden hebben een functie voor een breed palet aan starters op de woningmarkt. Het waarderen van de verschillende woonmilieus zorgt ervoor dat iedereen iets van zijn gading vindt in delen van de regio. Het pallet aan woonmilieus is daardoor een kracht van de regio: dus meer aansluiten bij de aanwezige omgevingskwaliteiten.

Roltrapregio Arnhem-Nijmegen

De regio Arnhem-Nijmegen bestaat uit verschillende woonmilieus. Daarbij zien we een regionale woningmarkt die werkt als een roltrapregio. Jongeren komen via de steden Arnhem en Nijmegen de regio in en verhuizen vervolgens als gezin naar regiogemeenten. Daarbij blijkt de regio een aantrekkelijk woongebied voor nieuwkomers. Toch zien we binnen dit meer globale plaatje een aantal meer specifieke functies op de regionale woningmarkt.

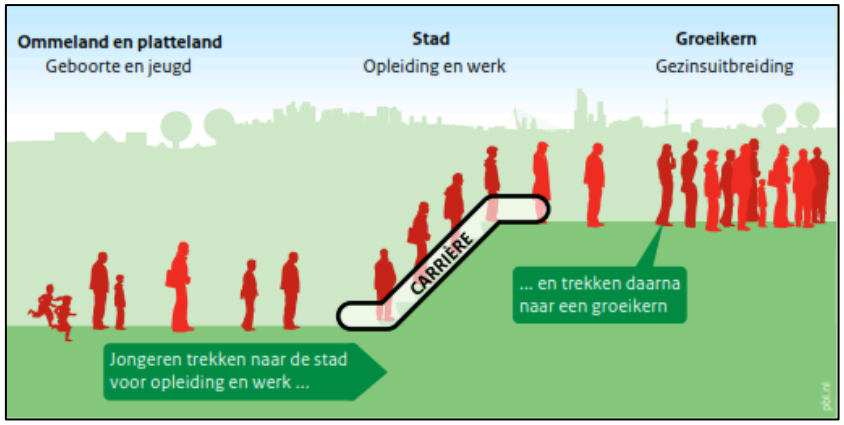

Steden veel doorstroming, woonmilieus rond de stad meer vestiging van buiten

De steden Arnhem en Nijmegen kennen een zeer dynamische woningmarkt, waar mensen binnen de gemeente in meerdere stappen verhuizen om wooncarrière te maken. De doorstroming binnen de gemeente is hier relatief groot. Het aantal vestigers is weliswaar groot, maar ten opzichte van doorstromers beperkt. De gemeenten rondom de steden laten een meer stabiele bewoning zien.

Om dit nader te duiden hebben we per wijk in beeld gebracht waar mensen bij verhuizing vandaan komen. Dit geeft een beeld van de regionale woningmarkt.

Figuur 4.1: verhouding tussen verhuizers uit de regio (binnenverhuizers) en verhuizers van buiten de regio (vestigers)

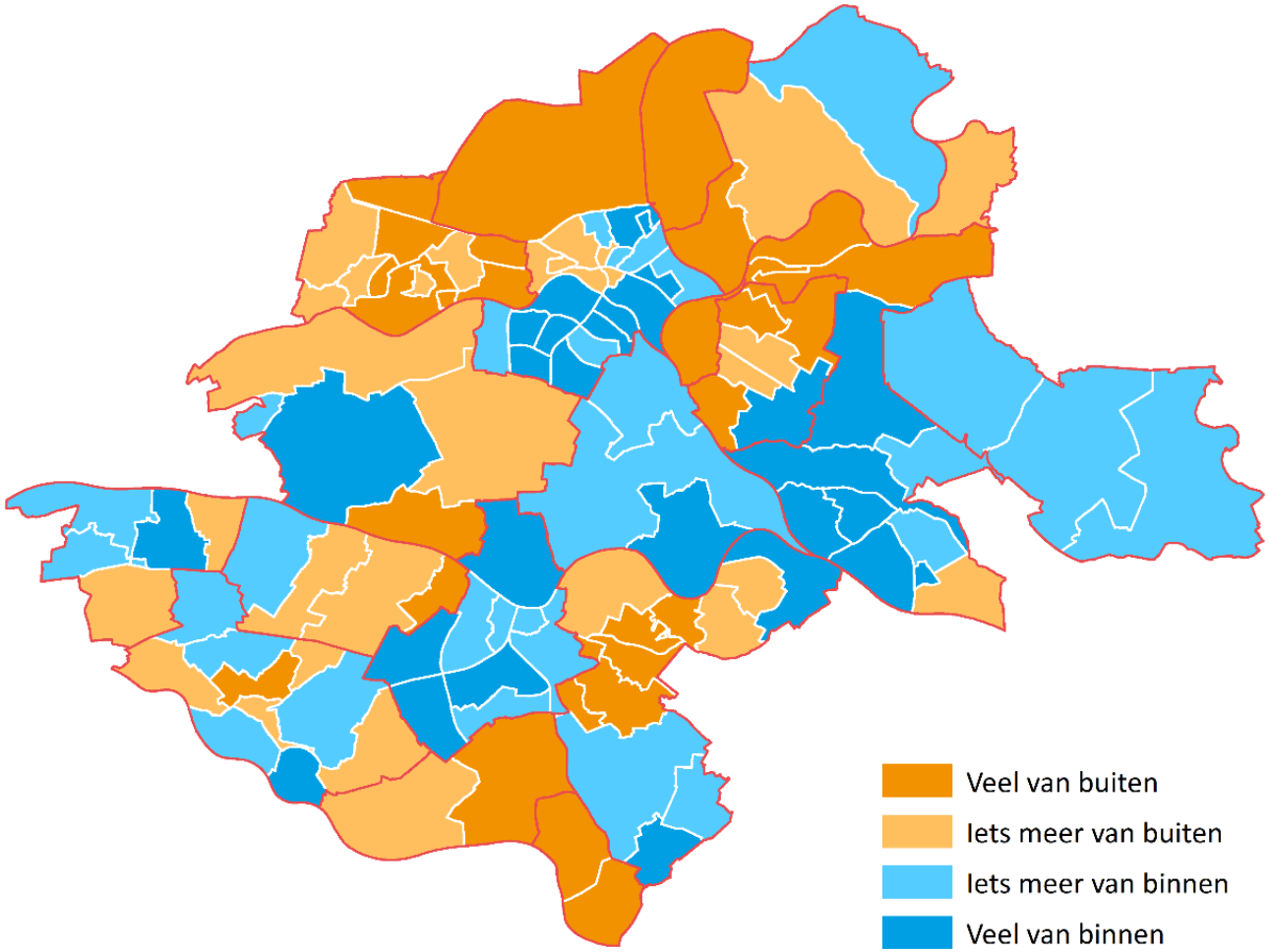

Bron: CBS-Microdata.

Uit deze kaart blijkt dat er binnen de gemeenten Arnhem en Nijmegen veel doorstroming is (ten opzichte van vestigers van buiten de regio). Ook in De Liemers en in delen van de Betuwe zien we verhoudingsgewijs veel verhuizingen van binnen de regio. Kernen als Oosterbeek, Doorwerth, Rozendaal, Velp, Westervoort, Beek, Berg en Dal en Malden trekken veel vestigers van buiten de regio. Dit zijn in belangrijke mate ook kernen met een aanbod van duurdere koopwoningen. Leefstijl is hierbij een verklarende factor.

Leefstijlen per locatie

Er zijn verschillende leefstijlbenaderingen die inzicht bieden in keuzes van woonconsumenten. Vertrekpunt hierbij is de waardeoriëntatie van huishoudens. In grote lijnen is daarbij onderscheid te maken tussen leefstijlen met een meer traditionele waardeoriëntatie (rust, veiligheid, wonen met bekenden) en een (post-)moderne waardeoriëntatie (beleving, diversiteit, individualistisch). Een ander onderscheid betreft de statusgevoeligheid van leefstijlen. De verschillende waarden zijn weergegeven in de volgende figuur. Voor een nadere uitleg van de leefstijlgroepen verwijzen wij u naar de bijlage.

We hebben de oriëntatie van leefstijlen per wijk in beeld gebracht. Daaruit blijkt dat voor starters leefstijl niet zozeer onderscheidend is. Bij starters is de stad in grote mate in trek. Bij doorstromers is dit onderscheid er wel. Juist de gebieden die in trek zijn bij doorstromers van buiten de regio trekken leefstijlen met een post-moderne waardeoriëntatie en/of hoge statusgevoeligheid. Gebieden die meer lokaal woningzoekenden trekken, kenmerken zich meer door een traditioneel waardepatroon.

In de bijlage is per gemeente aangegeven welke leefstijlen volgens deze benadering dominant aanwezig zijn.

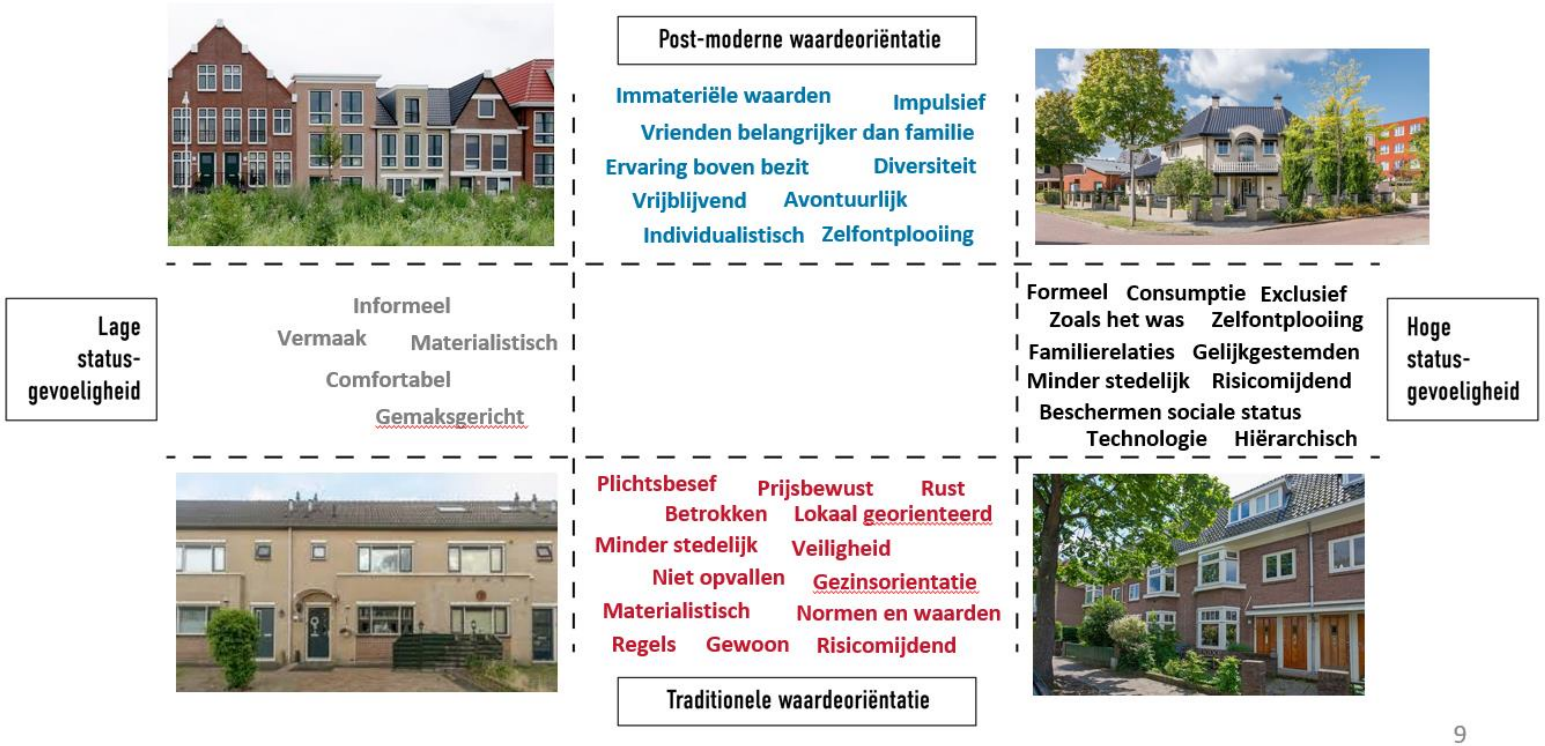

9

Figuur 4.2: waardeoriëntatie verschillende leefstijlen in de regio (2008 - 2017), percentage van totaal aantal starters en doorstromers

Starters (post-)moderne waardeoriëntatie

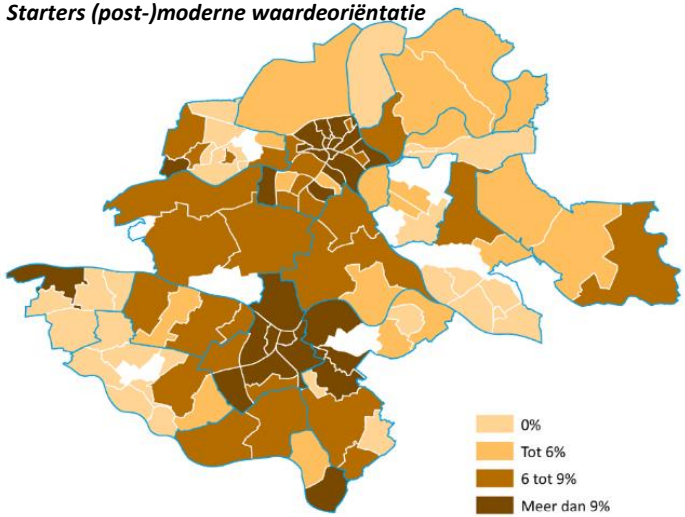

Doorstromers (post-)moderne waardeoriëntatie

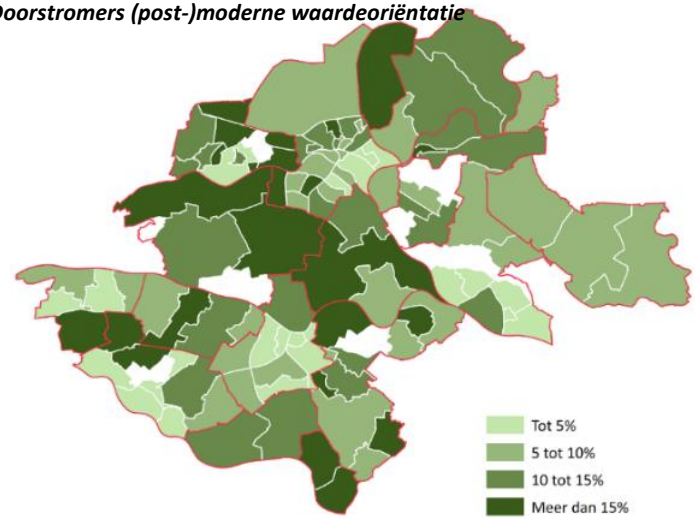

Starters traditionele waardeoriëntatie

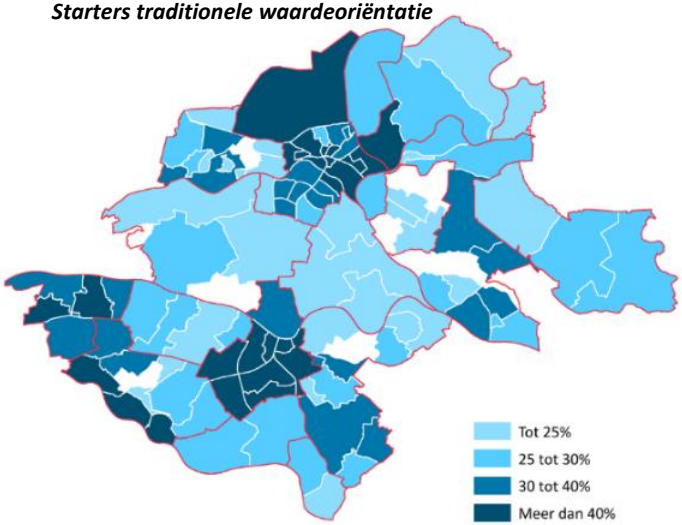

Doorstromers traditionele waardeoriëntatie

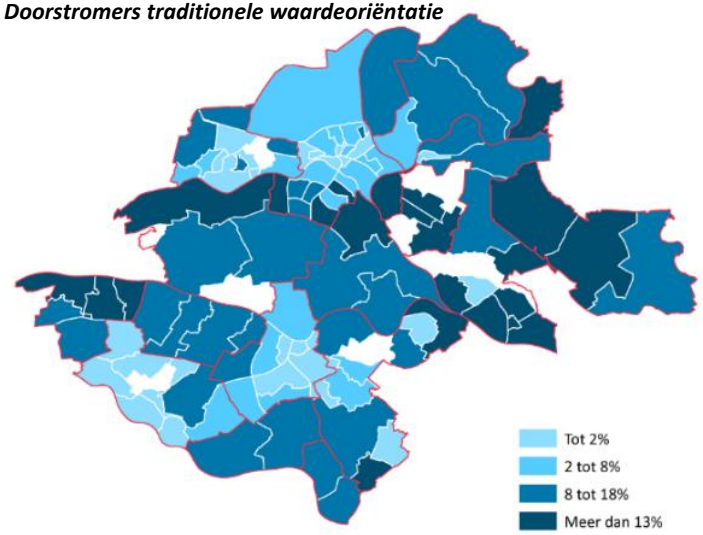

**Voor de witgekleurde gebieden zijn onvoldoende beschikbare gegevens om representatieve uitspraken te doen.*

Bron: CBS-Microdata, bewerking Companen.

Juist in enkele gebieden met veel vestigers zien we specifieke leefstijlen naar voren komen. Dit betekent voor het (sub)regionale woonbeleid dat er onderscheid te maken is naar woonmilieus die kansrijker zijn voor het aantrekken van nieuwkomers en woonmilieus die meer betekenis hebben voor lokale woningzoekenden. Hierbij speelt niet alleen de woning een rol, maar veel meer nog omgevingskwaliteiten zoals uitstraling, bereikbaarheid, voorzieningen, nabijheid natuur en recreatie, afstand tot werkgelegenheid of onderwijs. In de subregionale woonagenda's is het daarom van belang de woonopgaven niet alleen in termen van woningtypen te formuleren, maar nadrukkelijk ook in andere omgevingskwaliteiten.

Het meest kansrijk daarbij is om in de profilering van gebieden aan te sluiten bij het versterken van de huidige kwaliteiten. Dat biedt mensen keuzemogelijkheden waarmee optimaal aangesloten wordt bij de lokale en regionale woonbehoefte. In regionaal verband is afstemming van (woonmilieu)kwaliteiten daarom wenselijk.

Er ligt daarmee ook een basis voor het verbinden van economisch vestigingsbeleid en het te formuleren woonbeleid. Zo is aan te geven welke waarden, en daarmee ook welk woonproduct, potentieel kansrijk is vanuit de profilering van de regio: in grote lijnen betreft dit de minder stedelijke woonmilieus op het zand van de Veluwe en het Rijk van Nijmegen, waarbij bijvoorbeeld de landschappelijke kwaliteit en bereikbaarheid volgens deelnemers aan het marktpanel belangrijke kwaliteiten zijn.

5 Mismatch van vraag en aanbod om op te lossen

De mismatch tussen vraag en aanbod op de regionale woningmarkt wordt steeds groter. Dit is vooral het gevolg van het groeiende aantal kleine huishoudens. Dit vertaalt zich in een behoefte aan gemaksvriendelijke kleine woningen, zoals appartementen. In de sociale huursector is er in de hele regio een transformatieopgave van traditionele rijwoningen naar kleinere woningen voor 1- en 2-persoonshuishoudens. In de koopsector spreidt de behoefte zich over verschillende categorieën en prijsklassen. Per subregio en binnen subregio's zijn er accentverschillen in de behoefte. Zo is in de subregio Arnhem de behoefte aan middenhuur en koopappartementen relatief groot. In de subregio Nijmegen is de behoefte in de sociale huur groter, waar in De Liemers de opgave in het goedkope koopsegment juist groot is.

Koop- en huurmarkt onder druk

Voor de koop- en huurmarkt zijn er verschillende indicatoren voor de druk op de woningmarkt. Uit deze indicatoren blijkt een oplopende druk in de koop- en huurmarkt, maar ook een spreiding van deze druk.

Koopmarkt hogere prijzen afnemend aanbod

Dit blijkt voor de koopsector uit oplopende verkoopprijzen en een groeiend aantal transacties. De sterk gestegen gemiddelde verkoopprijzen komen enerzijds door prijsstijgingen bij bepaalde woningen, anderzijds doordat het aantal verkochte dure (waaronder vrijstaande) woningen is toegenomen (waardoor de gemiddelde verkoopprijs stijgt). Het aantal transacties neemt recent weer af. Dit komt door minder passend aanbod, wat blijkt uit een afnemende keuzemogelijkheid van woningzoekenden die opteren voor een koopwoning.

Figuur 5.1: gemiddelde transactieprijs (boven) en aantal transacties (onder) 2008 - 2018

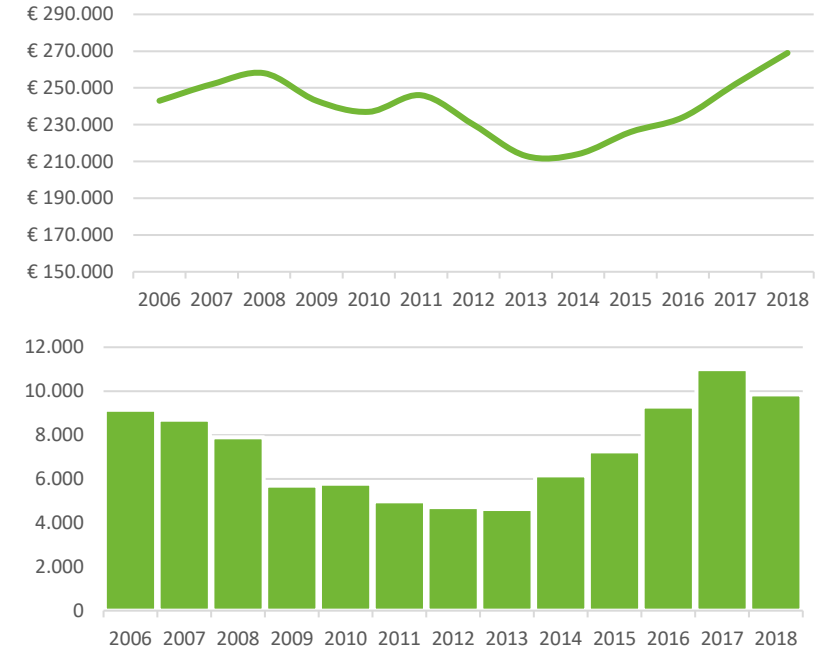

Bron: Woningmarktcijfers.nl.

Figuur 5.2: keuze-index koopwoningen 2018-2019, (index rond 6-8 staat voor gezonde marktspanning, lager dan een 6 is een overspannen markt)

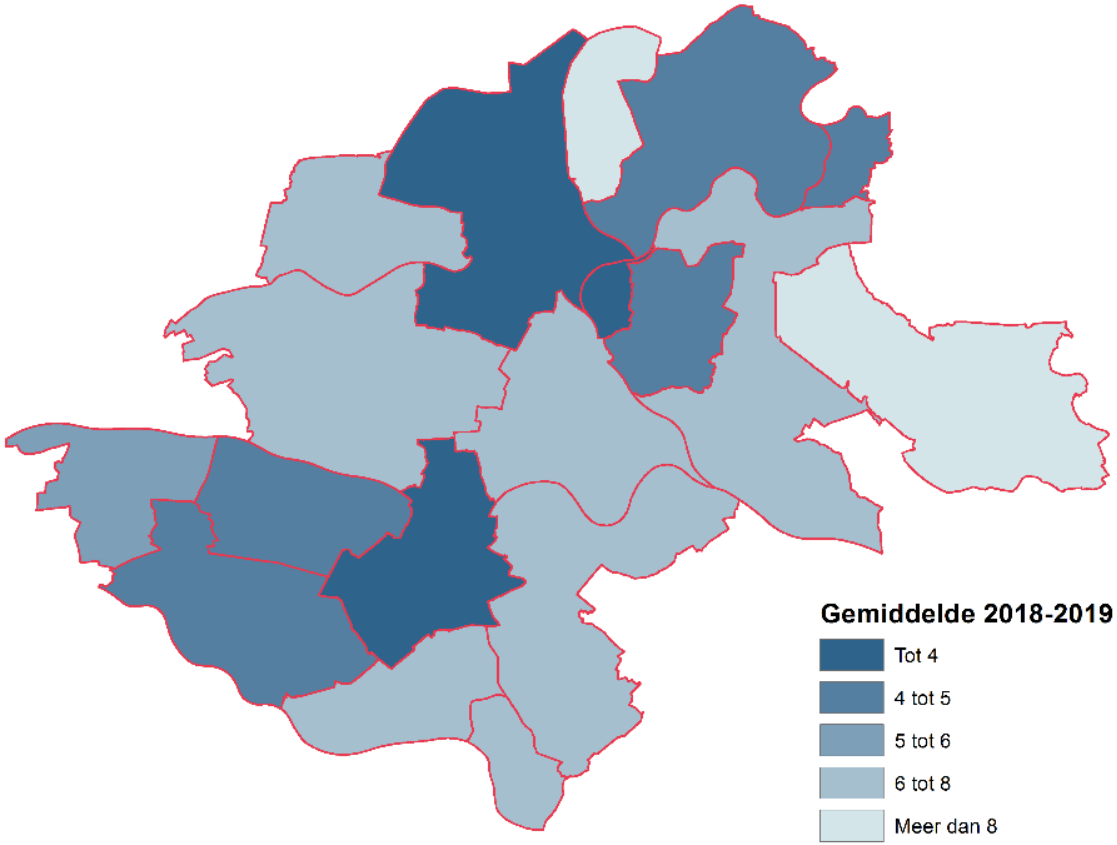

Bron: woningmarktmonitor Gelderland.

Met name in en rond Arnhem en Nijmegen is de spanning op de koopwoningmarkt relatief groot. In de gemeenten Rozendaal en Montferland is de spanning relatief beperkter. In Rozendaal komt dit door het specifieke (dure) woonmilieu waardoor deze gemeente een selectieve vragersgroep trekt, in Montferland is waarschijnlijk een behoorlijk woningaanbod hierin bepalend.

Druk sociale huur woningcorporaties in centrumgemeenten

Figuur 5.3: gemiddeld aantal reacties op vrijkomende sociale huurwoningen woningcorporaties 2018

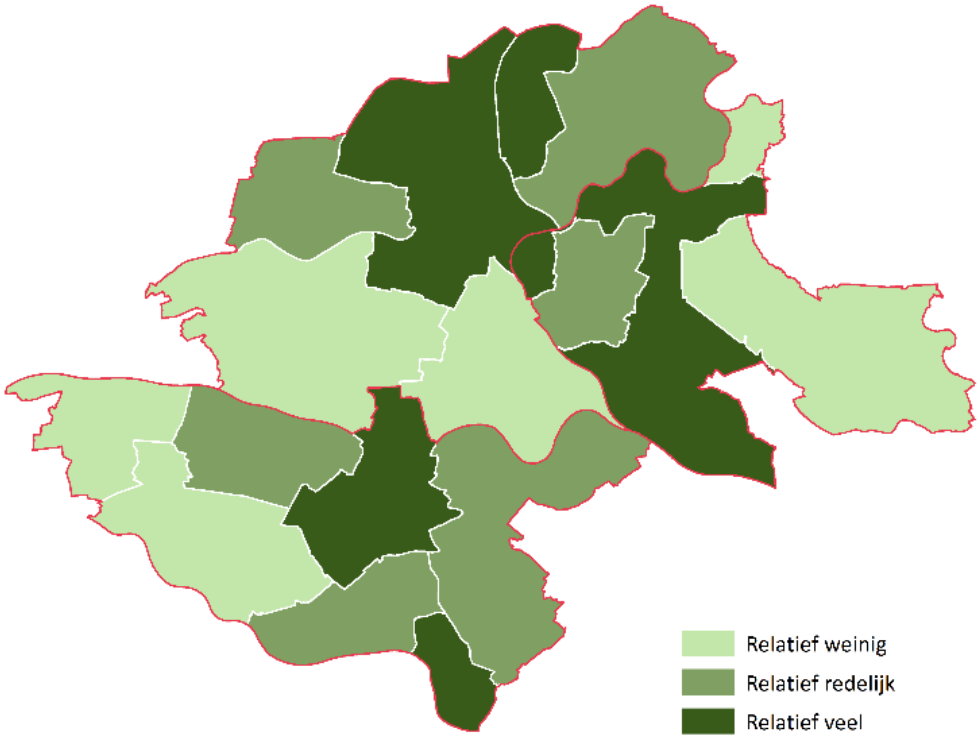

Bron: Enserve.

In de sociale huur zien we een vergelijkbaar patroon van druk in de grote steden en minder druk in de meer landelijke gemeenten. Uitzonderingen zijn de gemeenten Mook en Middelaar, Westervoort, Zevenaar en Rozendaal waar veel reacties zichtbaar zijn op vrijkomende huurwoningen; waarschijnlijk door gebrek aan aanbod en/of beperkte doorstroming waardoor weinig woningen beschikbaar komen. Ook verkoop en herstructurering van sociale huur-woningen zijn bepalend voor een hogere druk op de sociale huursector.

Toekomstige woningbehoefte in beeld

De bevolking verandert van samenstelling: meer kleine huishoudens meer ouderen. Daarnaast zien we dat mensen een (veranderende) woonwens hebben. Wij hebben een analyse gemaakt van de verwachte verhuizingen op de regionale woningmarkt. Daarbij zijn we uitgegaan van feitelijke verhuisbewegingen per doelgroep en het feitelijke aanbod dat zij in de bestaande voorraad achterlaten. Dit hebben we geïndexeerd naar de prijsniveaus anno medio 2019. Voor de woonwensen sluiten we aan bij de resultaten van het landelijke woningmarktonderzoek WoON2018. Zo krijgen we een beeld van de gewenste woonsituatie voor verschillende groepen. Op basis van demografische ontwikkelingen hebben we dit vertaald naar een veranderende woningvraag.

Figuur 5.4: woonwensen verschillende doelgroepen 2019 - 2025

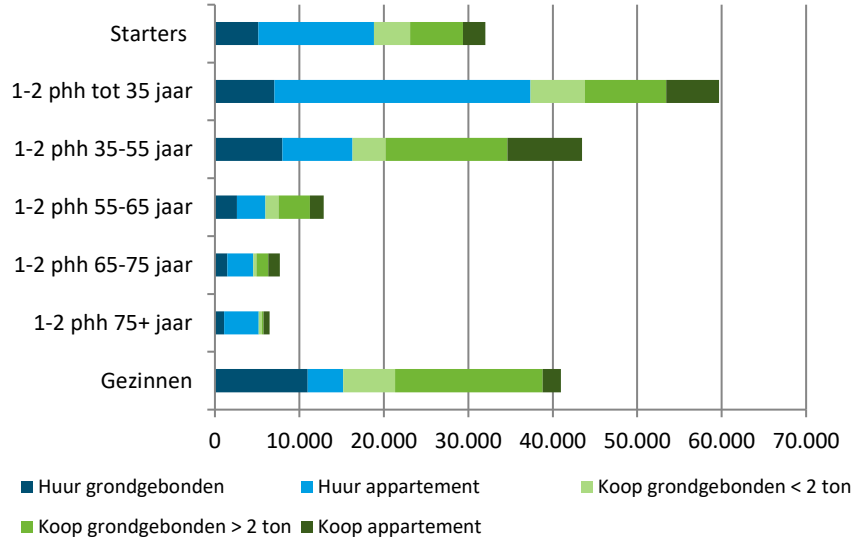

Bron: WoON2018, bewerking Companen.

De vraag van kleine huishoudens richt zich in belangrijke mate op appartementen. De vraag van ouderen is daarbij relatief klein, maar neemt door de vergrijzing wel in omvang toe.

Hiermee krijgen we per subregio in beeld waar bij optimale doorstroming de mismatches tussen vraag en aanbod zich voor gaan doen. Deze vraag vertaalt zich als volgt naar fricties op de regionale woningmarkt.

Figuur 5.5: fricties vraag en aanbod bij optimale doorstroming, inclusief inloop actueel woningtekort 2019 - 2030 (kleur van pijlen verwijzen naar kleur toelichtende tekstvakken)

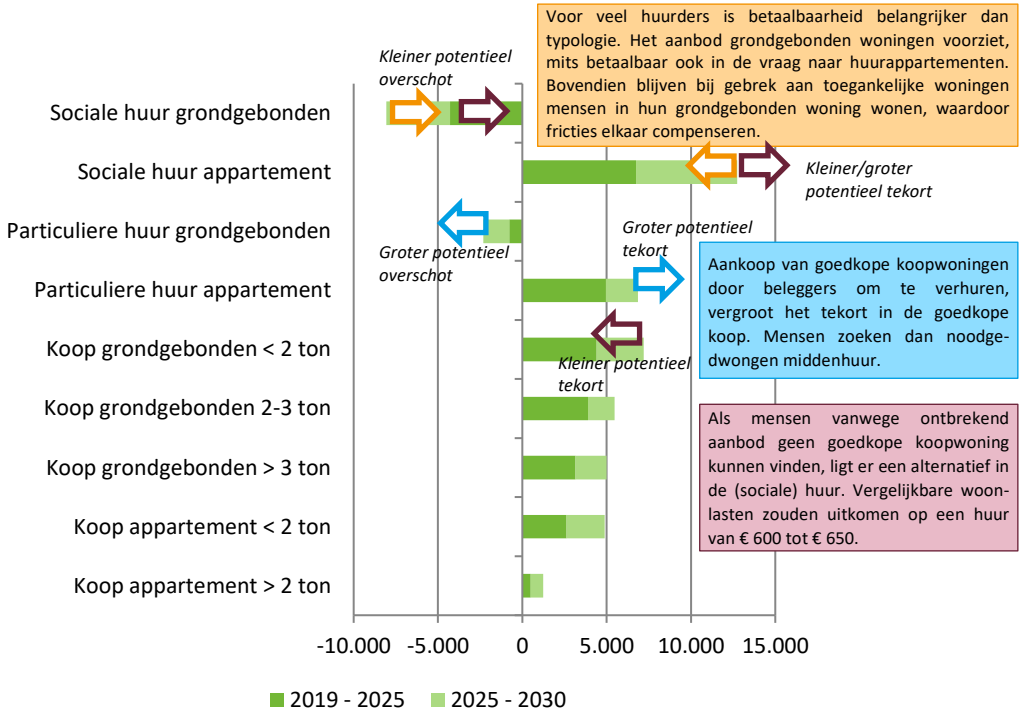

Bron: WoON2018, CBS-Microdata 2018, bewerking Companen.

De (mis)matches op de woningmarkt zijn niet 1-op-1 te vertalen naar een woningbouwprogramma. Dit vraagt nadere keuzes: bijvoorbeeld op welke vraag je je wilt richten als subregio of gemeente. Zeker als je niet alle tekorten in de geschetste tijd kunt oplossen. Kies je voor een programma gericht op bedienen van de directe vraag van starters en mensen aan de onderkant van de markt, voor doorstroming, of bijvoorbeeld een ongedeelde regio? Deze keuzes hebben betekenis voor het te realiseren programma. De volgende noties geven richtingen aan vanuit de geconstateerde woningvraag en bieden daarmee een bouwsteen voor de geschetste keuzes.

Bij een deel van de geconstateerde mismatches zullen marktpartijen en consumenten ervoor zorgen dat deze opgelost worden. Dat is niet bij alle segmenten even makkelijk. Bij sociale huur, middenhuur en goedkope koop is inzet van aanvullend instrumentarium nodig om realisatie van woningen te borgen.

In de sociale huur zien we daarbij een belangrijke veranderopgave van 'traditionele rijwoningen' naar appartementen. Dit hangt samen met het groeiende aantal kleine huishoudens (eenverdieners) dat zich op de sociale huur richt. Het gaat hun daarbij overigens niet zozeer om een gestapelde woning. Vaak wordt een appartement als synoniem gezien voor een toegankelijke/gemaksvriendelijke kleine woning. De beweging in de sociale huur is dan ook meer te typeren als een beweging van traditionele rijwoningen naar kleinere functionele woningen.

In de middenhuur zien we een groeiende behoefte; vooral bij appartementen. Dan gaat het om woningen tot circa € 900/€ 1.000. Door prijsstijgingen zijn er steeds minder woningen in deze prijsklasse beschikbaar. De behoefte aan grondgebonden woningen in de middenhuur is relatief beperkt. In de praktijk verhuizen mensen hier wel naar toe: met name vanuit een praktische noodzaak (tussen twee woningen in, bij gebrek aan alternatief aanbod of bij echtscheiding).

In de koopsector is de behoefte verspreid over de verschillende segmenten naar typologie en prijsklasse. Bij goedkope koop (tot € 200.000) is er wel behoefte, maar door prijsstijging steeds minder aanbod. Bovendien wordt een deel van deze woningen opgekocht als belegging en verhuurd. Ook woningen die circa vijf jaar geleden nog als kwalitatief kwetsbaar werden getypeerd, kennen stijgende prijzen en hebben vaak een prijs boven € 200.000. Het is echter de vraag of deze woningen uiteindelijk voldoende toekomstwaarde hebben (constructief en energetisch). Bij het invullen van de behoefte aan goedkope rijwoningen is het belangrijk om enerzijds voldoende toekomstkwaliteit te realiseren en anderzijds een kwaliteit die passend is bij de prijs. Dit betekent doorgaans een kleinere woning. Voor het beleid is het dan ook belangrijk strategieën te ontwikkelen hoe gemeenten (duurzaam) in kunnen spelen op de behoefte aan deze goedkope koopwoningen, rekening houdend met bouwkosten, prijsniveaus en toekomstwaarde van woningen.

Een alternatief voor een deel van de mensen die goedkope woning willen kopen, ligt in de huursector. Om te komen tot vergelijkbare (betaalbare) woonlasten als bij de goedkope koop, zou het dan gaan om (sociale) huurwoningen van rond € 600 tot € 650. De ruimte die de minister biedt om 15% van de sociale huurvoorraad toe te wijzen aan deze middeninkomens, vast te leggen in prestatieafspraken, biedt hiervoor potentiele mogelijkheden.

Figuur 5.6: fricties vraag-aanbod bij optimale doorstroming per deelgebied, inclusief inloop woningtekort 2019 - 2025

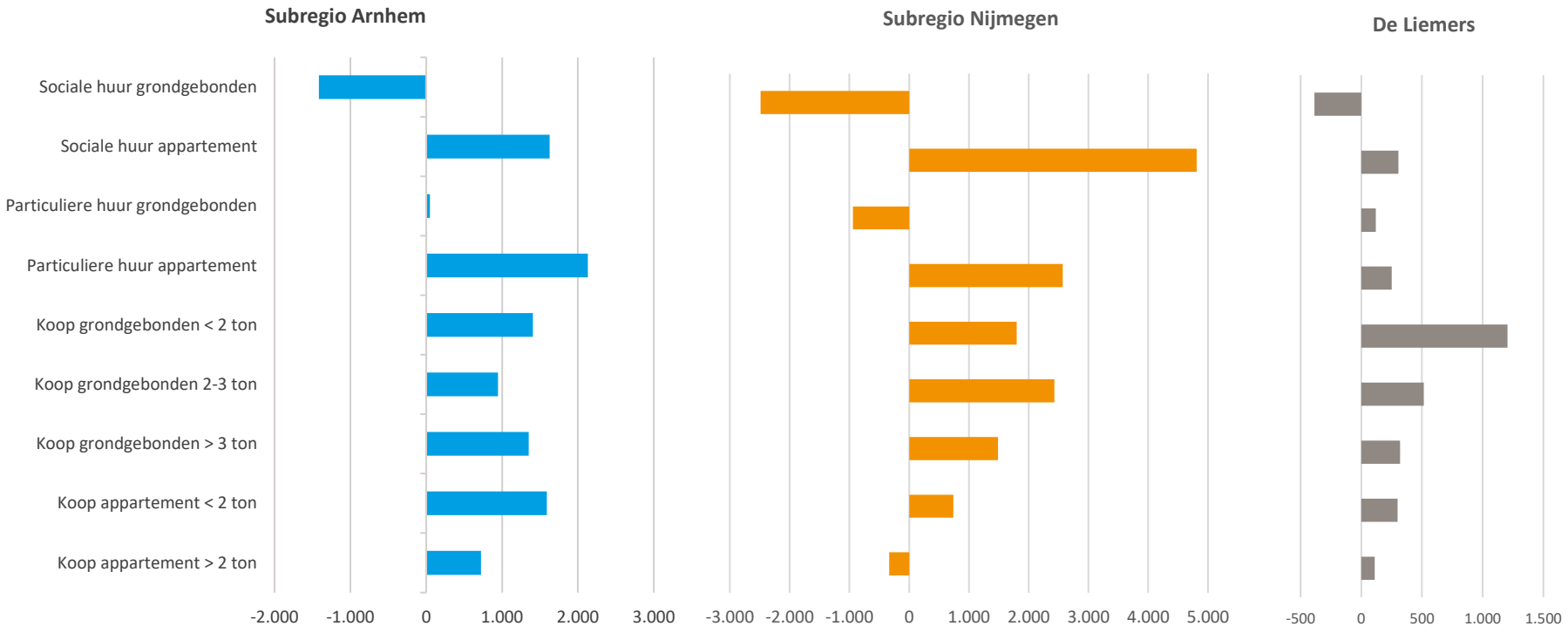

Bron: WoON2018, CBS-Microdata 2018, bewerking Companen.

In de subregio Arnhem zien we een sterkere behoefte aan particuliere huurappartementen en koopappartementen. Ook is er in de dure koopsector een relatief groter tekort. In de subregio Nijmegen is het tekort groot bij sociale huurapprtementen, en meer dan in de andere subregio's, bij de betaalbare koopwoningen (€ 2 tot 3 ton). De Liemers springt eruit met een grote behoefte aan goedkope koopwoningen. Dit aanbod was er altijd in deze regio, maar is door de prijsstijgingen geleidelijk niet meer bereikbaar voor een grote groep huishoudens.

Vergelijking met onderzoek 2016

Ook in 2016 is een regionaal woningmarktonderzoek uitgevoerd, op basis van WoON2015 en de modeldoorrekening via Socrates. Destijds bleek er per saldo geen behoefte aan huurwoningen; op termijn na 2025 zelfs een gewenste afname (vooral in het sociale segment). De vraag naar huurappartementen was vrij stabiel en bij grondgebonden huurwoningen was sprake van een afname. Naar prijsklasse lag het accent bij huurwoningen vanaf de aftoppingsgrenzen; dit was voor de introductie van passend toewijzen. Na de introductie van passend toewijzen zien we doorgaans een daling in de gewenste huurprijs.

De behoefte in de huursector concentreerde zich volgens het onderzoek uit 2016 in de middenhuur. In de sociale huur zouden er voldoende woningen zijn. Inmiddels zien we, en dat blijkt ook uit dit onderzoek, dat de behoefte zich meer spreidt over sociale en middenhuur. Oorzaak is dat grote groepen minder profiteren van de welvaartsgroei en er nieuwe groepen zijn die opteren voor sociale huur (migranten, zorgvragers), waardoor die behoefte is gegroeid in plaats van afgenomen.

De behoefteontwikkeling was er vooral bij grondgebonden koopwoningen (circa twee derde deel) en in mindere mate bij koopappartementen (circa een derde deel van de behoefte). Hierbij waren vooral (net als nu) koopwoningen tot € 180.000 in trek.

Een belangrijke verklaring voor de verschillen is enerzijds het gebruik van een optimistischer economisch scenario waardoor minder mensen gaan huren en meer mensen kopen. Anderzijds waren de huur- en koopmarkt minder gescheiden markten waardoor vragen meer in elkaar overliepen.

6 Betaalbaarheid en sociale huur

De komende jaren groeit met de woningbehoefte ook de behoefte aan sociale huurwoningen. Doordat dit segment vooral gebonden is aan tal van regels (inkomensgrenzen), wordt de behoefte ook sterk bepaald door welvaartsgroei en wetgeving. Bij meer welvaartsgroei daalt de behoefte aan sociale huurwoningen, bij een ruimere definitie van de doelgroep (wettelijk kader) groeit de behoefte. Wij hebben verschillende ontwikkelingen van invloed op de gewenste omvang van de sociale huur in beeld gebracht. Op grond hiervan is de behoefte aan sociale huurwoningen tot 2030 tussen +4.400 woningen (0,4% welvaartsgroei) en +7.800 woningen (0% welvaartsgroei). Dit is tussen 10% en 20% van het aantal te bouwen woningen. Hierbij is rekening gehouden met de extramuralisering van instellingszorg, maar is nog geen rekening gehouden met bijvoorbeeld de komst van meer arbeidsmigranten, veranderend rijksbeleid (eventueel ruimere doelgroep voor sociale huur) of noodzakelijke compensatie van herstructurering of verkoop van sociale huurwoningen. Het is belangrijk om hierbij in regionaal verband af te stemmen op welke wijze de gemeenten en corporaties om willen gaan met het risico van tegenvallende economische groei voor de doelgroep die afhankelijk is van sociale huur. Ook is het belangrijk om af te stemmen hoe de behoefte idealiter over de regio gespreid is.

Zorg voor laagste inkomens

Gemeenten hebben samen met de woningcorporaties een specifieke verantwoordelijkheid voor het huisvesten van groepen die hier op eigen gelegenheid niet toe in staat zijn. Zij zijn grotendeels aangewezen op sociale huurwoningen. De behoefte aan sociale huur wordt deels bepaald aan de hand van woonwensen die huishoudens hebben. Minstens zo belangrijk zijn de toewijzingseisen. Wettelijk is hierbij vastgelegd dat huishoudens met een inkomen tot € 38.035 (prijspeil 2019) tot de doelgroep van woningcorporaties behoren. Voor hen zijn sociale huurwoningen tot € 720 bedoeld.

Behoefteontwikkeling bepaald door diverse onzekerheden

Op grond van verschillende (on)zekere ontwikkelingen hebben we een inschatting gemaakt van de behoefte-ontwikkeling aan sociale huur vanuit de doelgroep van woningcorporaties tot € 38.035 belastbaar per jaar. We richten ons hierbij op meetbare economische, demografische en maatschappelijke trends:

- Effect van de huishoudensgroei (uitgaande van de huishoudensgroei en van de inloop woningtekort tot 2%); uitgaande van een gelijkblijvende huur-kooporiëntatie per leeftijdsgroep. Dit is inclusief de toestroom van nieuwe groepen naar de sociale huur, als gevolg van de extramuralisering van de instellingszorg.
- Effect van veranderende bevolkingssamenstelling en veranderende huur-kooporiëntatie (generatie-effect); waardoor jonge generaties senioren (baby-boomers) meer in een koopwoning wonen dan de voorgaande (vooroorlogse) generatie. Bovendien heeft deze generatie meer pensioen opgebouwd. Hierdoor daalt de behoefte aan sociale huurwoningen.
- Effect van de welvaartsgroei. Dit effect is zeer onzeker en op regioniveau (nagenoeg) niet beïnvloedbaar. We zien door de jaren heen een gestaag dalende welvaartsgroei waarbij het Centraal Planbureau (CPB) voor de komende jaren een verwachting uitspreekt van 0,4% welvaartsgroei. Hierbij plaatsen we wel de kanttekening dat dit tijdelijk (door de conjunctuur) lager kan liggen en daarmee de behoefte aan sociale huur (tijdelijk) hoger kan liggen. Omdat we te maken hebben met vastgoed is

het lastig om te reageren op een dergelijke achterblijvende economische groei. Dit kan ervoor pleiten om uit te gaan van een voorzichtige raming van economische groei; en dus een hoger aantal sociale huurwoningen. Dit betreft echter een beleidskeuze.

Groei van de behoefte aan sociale huur per subregio

Naast deze meetbare effecten zijn er ook andere effecten die of onzeker zijn, maar waarvan de richting nu onvoldoende te duiden is, of betreffen beleidskeuzes. We noemen het beleid van de rijksoverheid waardoor de doelgroep voor de sociale huur potentieel groter of kleiner wordt, de komst van arbeidsmigranten die zich langdurig in Nederland vestigen en eigen beleid ten aanzien van het wel of niet accepteren van scheefheid (hogere inkomens in de sociale huur). Deze minder meetbare aspecten laten we buiten de analyse, maar zijn wel onderdeel van de lokale afwegingen.

Op dit moment is de grens voor sociale huur voor alle huishoudens een belastbaar jaarinkomen van maximaal € 38.035. Het rijk is voornemens deze grens te differentiëren: voor 2- en meerpersoonshuishoudens gaat deze grens omhoog naar € 42.000, waardoor meer gezinnen in aanmerking komen voor sociale huur. Voor 1-persoonshuishoudens gaat deze omlaag naar € 35.000, waardoor minder alleenstaanden in de sociale huur kunnen. Per saldo blijft de doelgroep met deze maatregel ongeveer even groot. Dit heeft op korte termijn geen effect op de omvang van de benodigde sociale huurvoorraad. Op lange termijn (met meer 1-persoonshuishoudens) zal dit leiden tot minder behoefte aan sociale huurwoningen.

Figuur 6.1: ontwikkeling behoefte aan sociale huur per subregio, meetbare effecten tot 2030

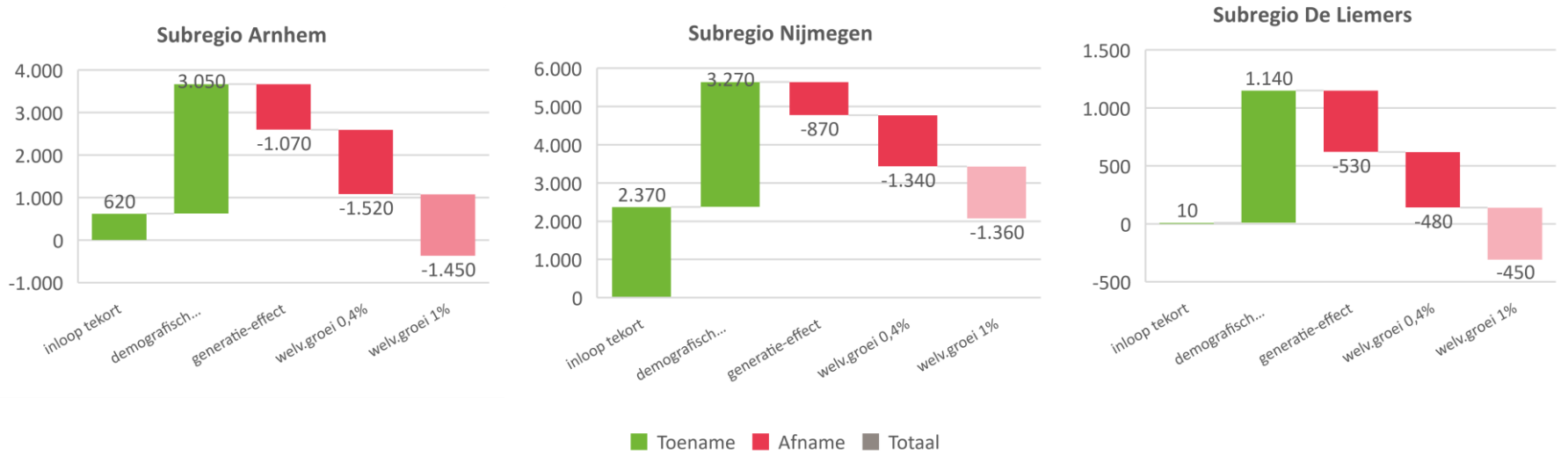

Bron: Waarstaatjegemeente, datawonen, bewerking Companen.

Tussen de regio's zien we duidelijke verschillen in de behoefteontwikkeling sociale huur. Zo heeft subregio Nijmegen een relatief grote groei van de behoefte door inloop woningtekort en de huishoudensgroei. Deze is de eerste periode ook relatief groot in de subregio Nijmegen. Hier is ook de afname als gevolg van het generatie-effect relatief kleiner doordat met name in de stad Nijmegen verhoudingsgewijs minder ouderen en meer jongeren in de sociale huursector wonen.

Bij een stabiele welvaartsituatie of lichte welvaartsgroei zou de behoefte aan sociale huurwoningen tot 2030 in alle subregio's groeien:

- In de subregio Arnhem
  - zonder welvaartsgroei (+2.600)
  - beperkte welvaartsgroei (+1.080)
- In de subregio Nijmegen
  - zonder welvaartsgroei (+4.770)
  - beperkte welvaartsgroei (+3.430)
- In De Liemers
  - zonder welvaartsgroei (+620)
  - beperkte welvaartsgroei (+140)

Het gaat hier om een netto groei van de behoefte. Onttrekkingen van sociale huurwoningen door herstructurering, liberalisatie of verkoop leiden tot extra druk op de resterende sociale huurwoningen en zullen dan ook gecompenseerd moeten worden om dit netto-resultaat te bereiken.

Verschillen tussen gemeenten

Per gemeente verschilt dit beeld door de specifieke opbouw van de doelgroepen in de gemeente, hun woonsituatie en het aanbod sociale huurwoningen. De volgende kaarten geven een beeld van de opgave per gemeente.

Figuur 6.2: aandeel sociale huurwoningen per wijk (boven) en huishoudens in doelgroep woningcorporaties (onder)

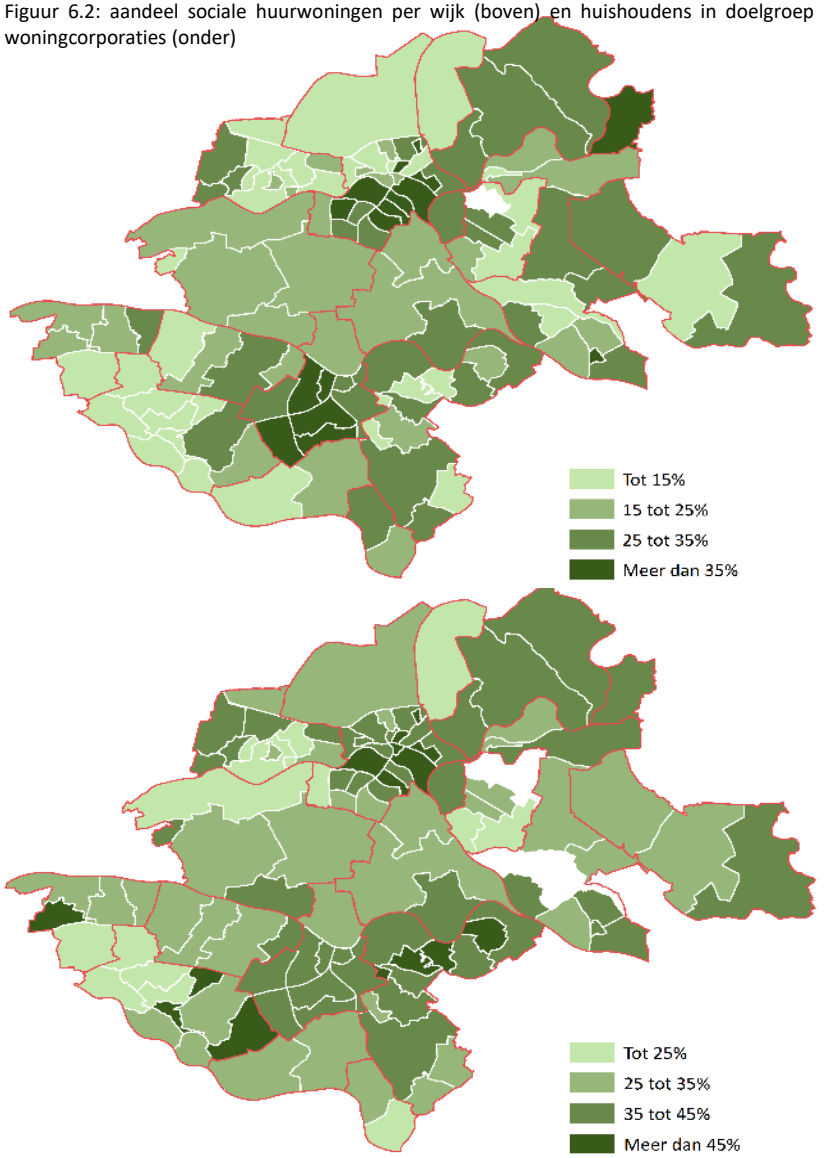

* Voor de witgekleurde vlakken zijn onvoldoende beschikbare gegevens om representatieve uitspraken te doen.

Bron: corporaties regio Arnhem-Nijmegen, waarstaatjegemeente.

We zien met name in de steden Arnhem en Nijmegen een relatief groot aandeel sociale huurwoningen. Hier wonen doorgaans ook veel huishoudens uit de doelgroep. In Doesburg zien we veel sociale huurwoningen, terwijl het aandeel huishoudens in de doelgroep wat beperkter is. In kernen als Beek en delen van Wijchen zien we het omgekeerd. Buiten de steden zijn er doorgaans minder sociale huurwoningen, maar is ook het aandeel huishoudens in de doelgroep voor sociale huur beperkter. Dit is door de jaren heen zo gegroeid. Beleidsmatig brengt dit wel de vraag met zich mee of het wenselijk is deze scheiding in de regio zo te houden, of juist voor meer spreiding van sociale huur over de regio te gaan. De behoefte aan sociale huur lijkt zich namelijk wel te spreiden.

In de tijd zien we dat de vraag zich redelijk spreidt over de verschillende perioden (tot 2025 en tussen 2025 en 2030). Per gemeenten zitten hier verschillen in, bijvoorbeeld als gevolg van de omvang van de inloop van het woningtekort en de mate van vergrijzing door de tijd.

Met name in de subregio Nijmegen is de behoefte aan sociale huur relatief groot. De oorzaak hiervoor is eerder gegeven en heeft te maken met de jongere groepen die in dit deel van de regio in de sociale huur wonen. In De Liemers en de Veluwezoom is de behoefte relatief beperkter; in sommige gemeenten door minder huishoudens in de doelgroep (Zevenaar, Montferland), in andere gemeenten door een behoorlijk aanbod (Rheden en Doesburg). Opvallend is dat in Westervoort en Duiven een behoorlijke behoefte aan sociale huur zichtbaar is. Beide gemeenten zijn ten aanzien van sociale huur onderdeel van de regionale woningmarkt van Arnhem. In de berekende behoefte komt deze druk vanuit de stad tot uitdrukking.

Figuur 6.3: aanvullende behoefte aan sociale huur per gemeente tot 2030, afgezet tegen de totale (kwantitatieve) woningbehoefte per gemeente

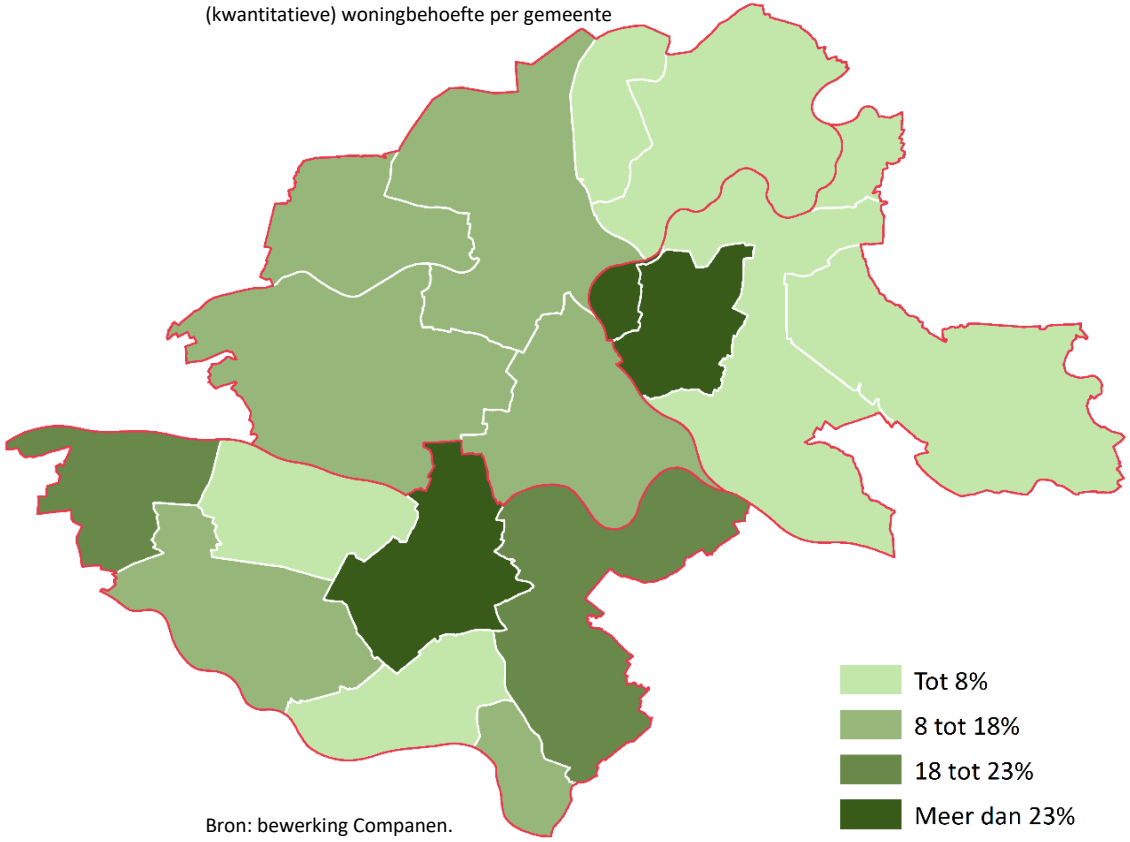

Bron: bewerking Companen.

7 Mogelijkheden tussen huur en koop

Voor mensen met een middeninkomen die willen starten op de woningmarkt zijn sociale huurwoningen niet bereikbaar omdat hun inkomen te hoog is, terwijl zij ook niet in aanmerking komen voor veel koopwoningen omdat hun hypotheekmogelijkheden ontoereikend zijn. Hierdoor is er een groeiende vraag naar woningen in het middensegment. Vanuit de woonwens gaat het hierbij vooral om goedkope koopwoningen (tot € 200.000, grens Besluit Ruimtelijke Ordening) of vrije sector huurappartementen. Het gaat om ruim 12.000 goedkope koopwoningen en bijna 5.000 middenhuurwoningen tot 2030. Dit betreft een complexe investerings- en beleidsopgave. Woningen in deze segmenten zijn snel te duur voor de doelgroepen door continue prijsstijgingen. Dit vraagt dan ook aanvullend instrumentarium: in de vorm van doelgroepenverordening, bestemmingsplannen, speciale bouwvormen (klein bouwen), tijdelijke woonvormen, etc.
In de subregio De Liemers ligt het accent bij goedkope koopwoningen, in de subregio Nijmegen meer in de vrije sector huur. De subregio Arnhem zit hier tussenin; zowel goedkope koop als middenhuur.

Behoefte aan woningen tussen sociale huur en 'reguliere' koop

Het gat tussen de huur- en koopsector groeit. Koopwoningen zijn de afgelopen jaren gestaag duurder geworden. Hypotheekeisen zijn strenger geworden waarbij met name de Loan to Value-eis belemmerend werkt voor mensen die nog geen eigen woning hebben en de woning volledig moeten financieren. Hierdoor zien we een behoefte ontstaan aan goedkope koopwoningen. Als mensen deze woning niet kunnen bemachtigen richten zij zich op een (middeldure) huurwoning. In de vraag-aanbodverhoudingen komt dit terug door een tekort aan goedkope koopwoningen tot € 200.000 (grondgebonden en appartementen) en een tekort aan vrije sector huurappartementen; volgens analyses en marktpartijen vanaf circa € 600 tot € 1.000 (totaal 75% en 25% boven € 1.000). Deze vrije sectorhuurapparte-menten zijn door veel doelgroepen gewenst (starters, jonge 1- en 2- persoonshuishoudens en senioren).

Bij grondgebonden vrije sector huurwoningen is het omgekeerde het geval. Waar een vrije sector huurappartement voor een deel van de woningzoekenden een wens is, zijn grondgebonden vrije sector huurwoningen vooral een alternatief als de oorspronkelijke wens niet verwezenlijkt kan worden. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om ZZP-ers die hun hypotheek niet rondkrijgen. De woonduur in deze woningen is doorgaans relatief kort waardoor woningen ook vaak muteren. Hierdoor zijn deze woningen ook relatief veel beschikbaar. Hier ligt dan ook niet de belangrijkste woningmarktopgave.

Figuur 7.1: behoefte vrije sectorhuur en goedkope koop per subregio 2019 - 2030

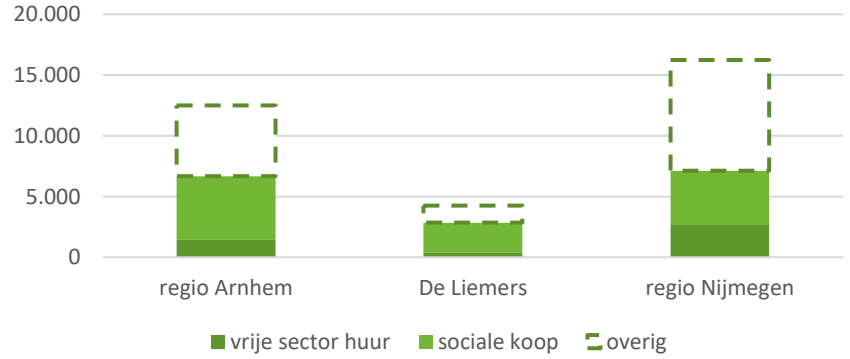

Bron: WoON2018, CBS-Microdata 2018, bewerking Companen.

Figuur 7.2: behoefte goedkope koop tot € 200.000 (links) en vrije sectorhuur (rechts) per gemeente ten opzichte van totale toevoeging 2019 - 2030

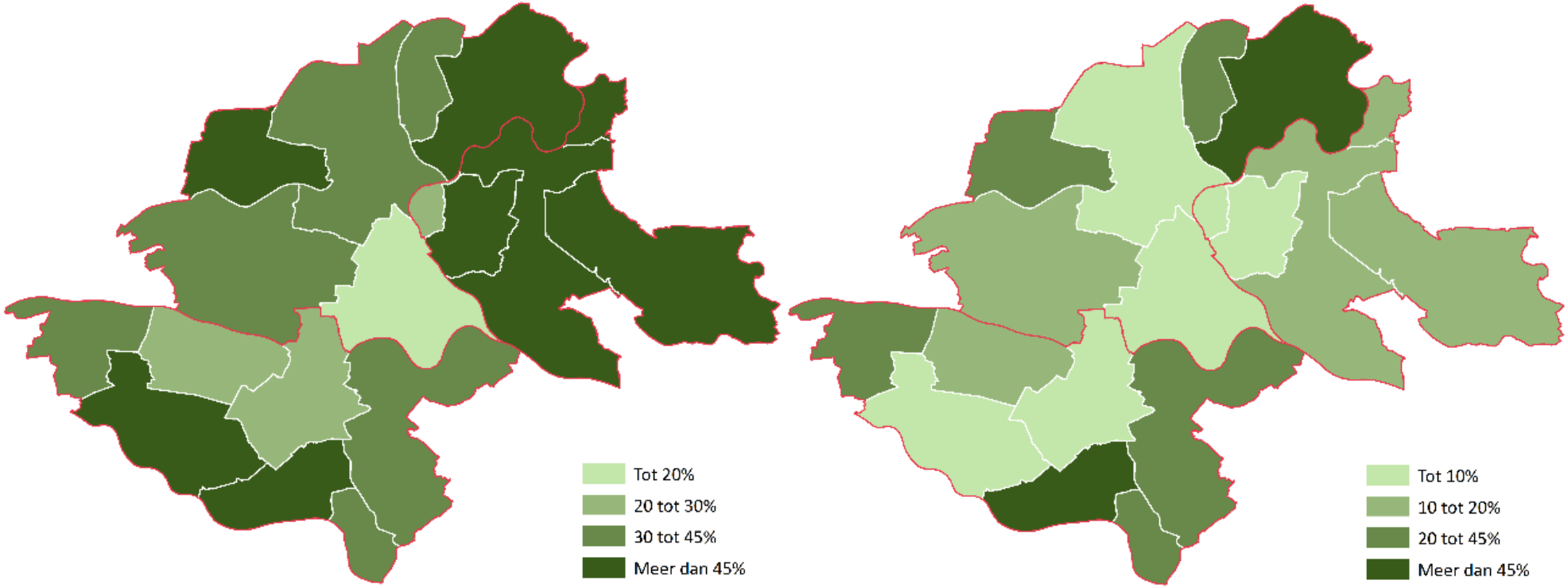

Bron: WoON2018, CBS-Microdata 2018, bewerking Companen.

De behoefte aan goedkope koop is groot in De Liemers (kooporiëntatie in combinatie met minder koopkrachtige vraag), gemeente Renkum en Malden (hoge koopprijzen) en gemeenten als Wijchen en Rheden. In De Liemers is het aanbod net boven € 200.000 wel beschikbaar. Deze woningen waren tot voor kort voor een brede groep bereikbaar. Mocht meer ontspanning komen op de woningmarkt, dan zijn deze woningen weer bereikbaar. De kwaliteit van veel van deze woningen is energetisch en constructief gedateerd. Toevoegingen van goedkope koopwoningen in De Liemers moet dan ook met enige voorzichtigheid gebeuren. Een naar woonlasten vergelijkbaar alternatief in de huur betreft woningen van rond € 600 tot € 650.

Binnen de behoefte aan vrije-sectorhuurwoningen zien we verschillen naar typologie. Zo is er in de steden Arnhem en Nijmegen en in de (meer vergrijzende) gemeenten die hier tegenaan liggen als Heumen, Rheden en Berg en Dal een behoefte aan appartementen. In mindere mate geldt dit voor grote kernen op afstand van de stad, bijvoorbeeld in Overbetuwe, Druten en Zevenaar.

Middensegment (huur & koop) vraagt slimme oplossingen

Voor de subregionale woonagenda is het belangrijk keuzes te maken ten aanzien van realisatie in de middenhuur of goedkope koop. Sociale of goedkope koop sluit meer aan bij de woonwens *van mensen.* Keerzijde is dat deze woningen na realisatie door druk op de markt snel duurder worden en zodoende niet blijvend beschikbaar zijn voor de doelgroep. Bovendien is er een groep die door Loan-to-Value-eisen van banken of door arbeidscontracten (ZZP-ers) hiervoor niet in aanmerking komen.

Het alternatief in de middenhuur is dan weliswaar niet de wens van mensen, maar biedt wel een segment dat behouden blijft voor de doelgroep. Het gaat dan om woningen die passend zijn voor doelgroepen die net buiten de sociale huur vallen, maar ook niet in de koopsector terecht kunnen. Hierbij hoort een huurprijs van tussen € 600 en € 900 à € 1.000. Woningen in dit segment zijn op dit moment goed verhuurbaar, maar niet overal in de regio staan investeerders hiervoor klaar. Wel zijn er (kleinere) beleggers die koopwoningen kopen voor verhuurrendementen. Daardoor neemt dit aanbod toe en daalt het aanbod goedkope/betaalbare koopwoningen. Daarbij hebben de afgelopen jaren geleerd dat rond 2010 deze woningen matig verhuurbaar waren. Ook dit vraagt een voorzichtige strategie ten aanzien van toevoegingen.

Toevoegingen in het middensegment van middenhuur of goedkope koop vragen enige creativiteit in te realiseren producten, bijvoorbeeld:

- Door via de inzet van een doelgroepverordening de woningen beschikbaar te houden voor doelgroepen en vervolgens deze realisatie te regelen in bestemmingsplannen (zowel sociale huur, goedkope koop als middenhuur).
- Door realisatie van kleinere woningen met een passende prijs-kwaliteit-verhouding bijvoorbeeld in de vorm van kleine eengezinswoningen, tiny- of skinny-houses.
- Door verkoop van sociale huurwoningen in deze segmenten.
- Door meer ruimte in sociale huur (prestatieafspraken met corporaties of afspraken met bouwers) te bieden aan mensen die in de goedkope koop onvoldoende aan een passende woning kunnen komen.
- Door meer ruimte te bieden aan tijdelijke woonvormen waardoor in dit tussensegment gebouwd kan worden.

In het beleid is het dan ook belangrijk stil te staan bij de vraag hoe deze producten duurzaam beschikbaar blijven voor de doelgroepen en hoe deze woningen voldoende kwaliteit hebben? Een strategie gericht op één van beide segmenten doet onrecht aan de nuanceringen rond dit vraagstuk. Beide segmenten moeten aandacht hebben in de subregionale programmering.

Belangstelling voor alternatieve woonvormen

In de gemeente Berg en Dal, Heumen en Nijmegen is een onderzoek uitgevoerd naar de belangstelling voor alternatieve woonvormen. Ook in WoON2018 is gevraagd naar belangstelling voor deze woonvormen. Uit WoON2018 blijkt dat deze behoefte bij een kleine groep leeft; slechts 1% van de ondervraagden in de regio Arnhem-Nijmegen. In de onderzoeken in de regio bleek dat mensen wel kiezen voor deze woonvormen; vaak vanwege het ontbreken van een passend alternatief of vanwege realisme (een zeer smalle woning is het maximaal haalbare).

8 Verduurzaming en kwaliteit bestaande voorraad

Meer dan 90% van de woningvoorraad van 2030 staat er nu al. Waar de vorige hoofdstukken het accent legden op gewenste toevoegingen, is het belangrijk om ook de zorg voor de bestaande woningvoorraad en woonwijken te agenderen. In dit hoofdstuk doen we daarvoor een eerste voorzet.
Ook bestaande woningen sluiten niet altijd aan bij de toekomstige woningbehoefte en kwaliteitsvraag. Het is waardevol om te onderzoeken waar extra inzet wenselijk is om deze woningvoorraad te verbeteren. Op basis van vraag- en aanbodindicatoren geven we een eerste richting voor gebieden waar een vernieuwingsopgave aan de orde is. Belangrijk daarbij is dat veel zittende (oudere) bewoners weinig animo hebben om hun woning aan te pakken. Bij verhuizing en komst van nieuwe bewoners ligt hier een kans. Zo zijn er gebieden in de regio waar veel ouderen (75-plussers, waar risico van achterstand in onderhoud groot is) en oudere woningen samenvallen. Daar ligt een kans om nieuwe bewoners te stimuleren hun woningen aan te passen.

Bestaande woningvoorraad: verduurzaming en toegankelijkheid

De woningbehoefte voor de periode 2019 - 2030 is met ruim 33.000 toe te voegen woningen op een woningvoorraad van bijna 340.000 woningen nog geen 10%. Het grootste deel van de woningmarktopgaven zullen in de bestaande voorraad opgevangen worden. Enerzijds zit hierin een transitieopgave van traditionele gezinswoningen naar woningen voor kleine huishoudens. Anderzijds is er een opgave van meer kwaliteit in de bestaande woningvoorraad: energetisch beter, toegankelijk en toekomstbestendig.

Aanbod- en vraagindicatoren voor zicht op potentiële risico's

Om de opgave in kaart te brengen leggen we verschillende indicatoren naast elkaar die samen een beeld geven van de plekken waar de opgave in de bestaande woningvoorraad potentieel het meeste aandacht vraagt. Deze gebieden selecteren we op basis van kritische risicofactoren aan de aanbodzijde en aan de vraagzijde. We hebben de volgende risicofactoren onderscheiden:

- Aan de aanbodzijde:
  - *Bouwjaar van woningen:* woningen gebouwd tijdens de wederopbouwperiode van 1945 tot 1970 hebben vaak (zeker niet altijd) een mindere bouwtechnische kwaliteit en minder functionele plattegronden. Deze woningen zijn vaak moeilijk aanpasbaar aan de veranderende vraag, waaronder toegankelijkheid.
  - *Energielabel van woningen:* dit geeft een beeld of mensen de afgelopen jaren hebben geïnvesteerd in hun woning om deze energetisch te verbeteren.
  - *Leefbaarometer:* dit geeft inzicht in gebieden waar de leefbaarheid op basis van fysieke factoren (overlast, meldingen, bevolkings- en woningkenmerken) onder druk staan.
- Aan de vraagzijde:
  - *Aanwezigheid koopkrachtige vraag:* in buurten met veel inwoners met een laag inkomen zijn er potentieel minder investeringsmogelijkheden vanuit bewoners zelf.
  - *Aanwezigheid 75-plussers:* onder ouderen is vaak minder animo te investeren in hun woning. Zij zien op tegen de rompslomp/het ongemak en profiteren ook slechts kort van deze investering. Zo is volgens WoON2018 60% van de 65-plussers bereid te investeren in energiebesparende maatregelen. Bij 75-plussers is dit nog maar 35%. Bij jongere huishoudens ligt dit percentage rond 70% tot 80%.

Risico’s bestaande voorraad Arnhem-Nijmegen

In de volgende kaarten zijn deze indicatoren naast elkaar geplaatst.

Figuur 8.1: aanbodindicatoren potentieel risico toekomstkwaliteit bestaande voorraad

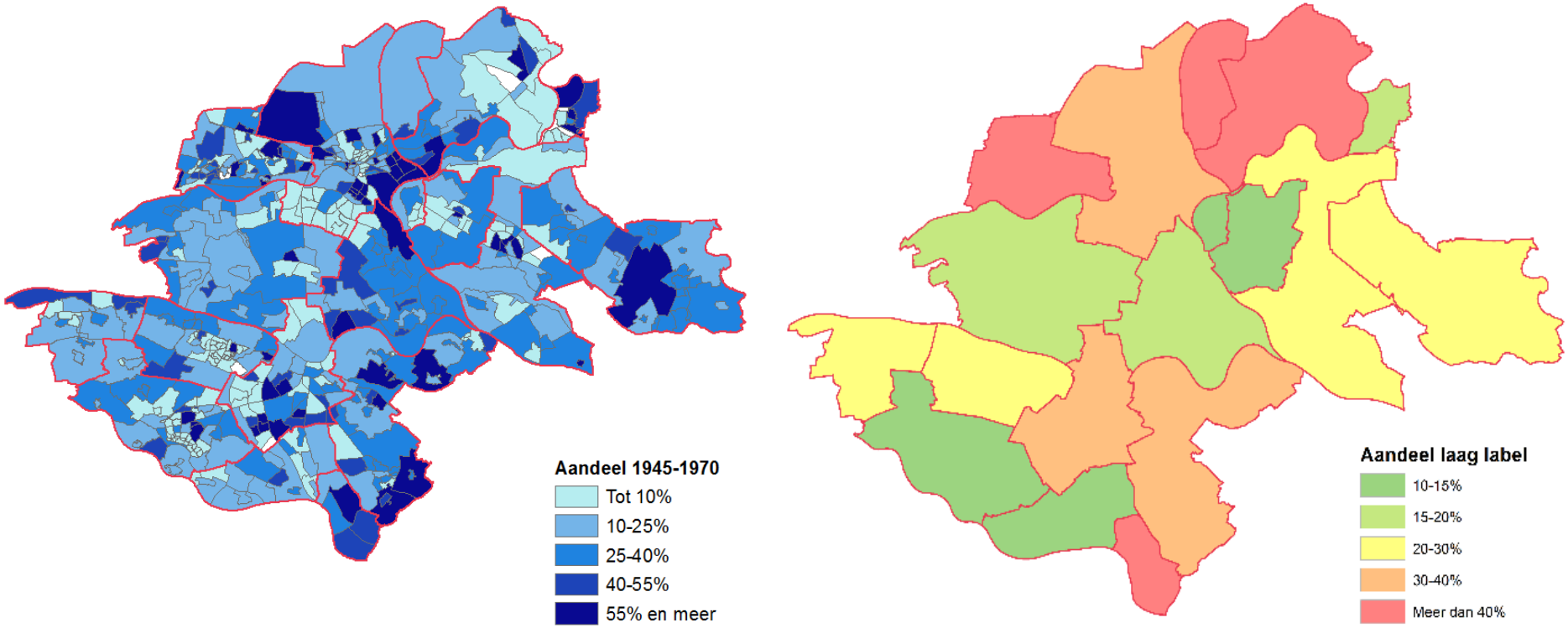

**Voor de witgekleurde vlakken zijn onvoldoende beschikbare gegevens om representatieve uitspraken te doen.*

Bron: BAG-gemeenten, energielabelatlas.

In de regio zijn op basis van aanbodkenmerken enkele hot-spots aan te wijzen van potentieel risico ten aanzien van de toekomstkwaliteit in de bestaande voorraad. Enkele gebieden springen er positief of negatief uit, zoals wijken in Arnhem als Presikhaaf, Malburgen, Geitenkamp en Alteveer, wijken in Nijmegen als Neerbosch, Heseveld, Hatert en Dukenburg, delen van de kernen Oosterbeek, Doorwerth, Velp en Dieren, Zeddam, Beek (gemeente Berg en Dal) en Leuth. In de steden (vooral Arnhem en in mindere mate Nijmegen) gaat dit samen met lagere scores op de leefbaarometer. Buiten Arnhem en Nijmegen gaat dit vaak wel samen met een positieve score op de leefbaarometer. Deze opsomming geeft hierbij een eerste indruk en is niet limitatief.

Figuur 8.2: Leefbaarheidsscore per wijk, 2018

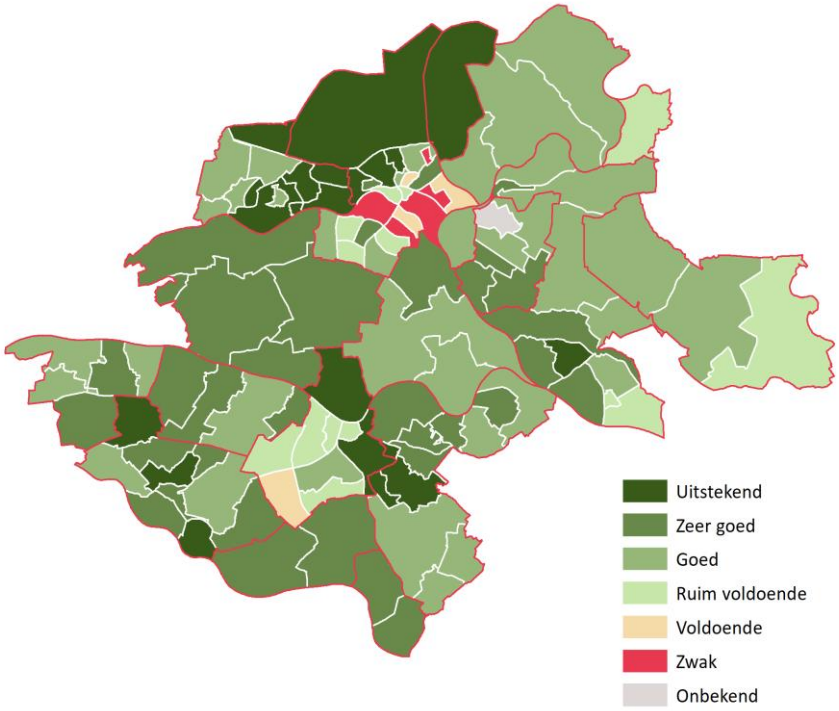

Bron: Leefbaarometer, 2018.

Een zelfde vergelijking maken we op basis van vraagindicatoren.

Figuur 8.3: vraagindicatoren potentieel risico toekomstkwaliteit bestaande voorraad

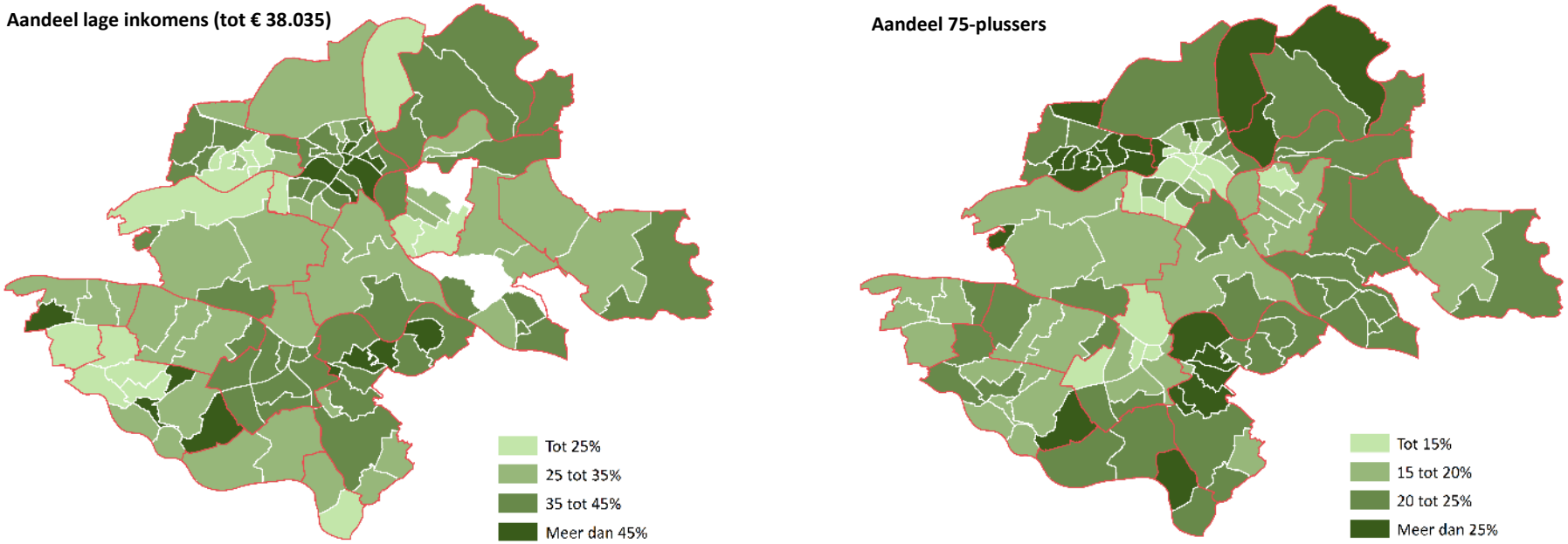

** Voor de witgekleurde vlakken zijn onvoldoende beschikbare gegevens om representatieve uitspraken te doen.*

Bron: CBS, waarstaatjegemeente.

Ook hier zijn enkele buurten met zowel veel lage inkomens als veel ouderen. Dan gaat het om bijvoorbeeld Laag Soeren, Dieren, Beek, Leuth, Berg en Dal en delen van Wijchen. Hier is ondersteuning bij woningverbetering of verduurzaming gewenst.

Soms zijn er ook duidelijke kansen. Zo zien we bijvoorbeeld in Rozendaal, Oosterbeek, Doorwerth en Mook weliswaar veel ouderen, maar ook een behoorlijk koopkrachtige vraag. Hier zal de beleidsinzet meer gericht zijn op bewustwording en minder op ondersteuning.

Bijlage I: accenten in de behoefteraming

Figuur: behoefte aan sociale huur, goedkope koop, vrije sector huur en overige segmenten als aandeel op totale gewenste toevoegingen 2019 - 2030

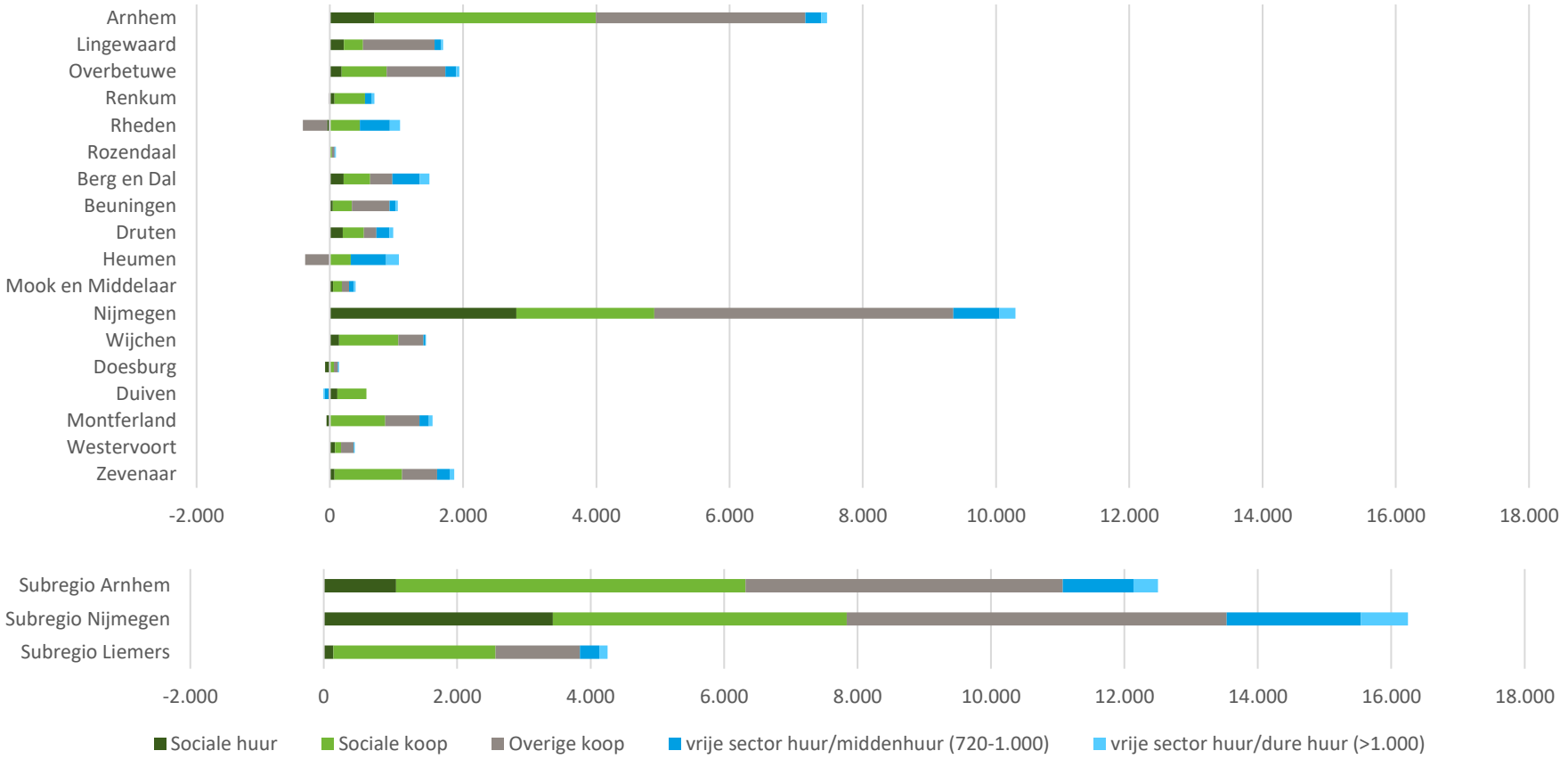

Bron: WoON2018, CBS-Microdata 2018, bewerking Companen.

Bijlage II: nadere toelichting methodologie

Kwalitatieve woningbehoefte

Vraag en aanbod van de volgende doelgroepen is opgenomen:	
Starters	onzelfstandig wonende (veelal inwonende kinderen) die een zelfstandige woning binnen de gemeente/regio betrekken en bij verhuizing geen woning achterlaten. Gaat ook om studenten die zelfstandig gaan wonen.
Doorstromers	zelfstandig wonende huishoudens die de komende vijf jaar een zelfstandige woning binnen de gemeente/regio betrekken.
Verlaters	huishoudens die door overlijden of vertrek een zelfstandige woning achterlaten.

Bij deze doorrekening baseren we ons op de volgende uitgangspunten:

- We nemen 1 januari 2019 als nulpunt voor de doorrekeningen.
- Voor de omvang van de woningbehoefte gaan we uit van de huishoudensgroei volgens de Provinciale prognose 2019 van de Provincie Gelderland en de inloop van het woningtekort naar 2% tot 2030.
- De verhuisgeneigdheid per huishoudensgroep baseren we op het werkelijk aantal verhuizingen van verschillende huishoudens. Ook de achter te laten woningen baseren we op het feitelijk vrijkomend aanbod, geïndexeerd naar het huidige prijspeil van woningen.
- De woonvoorkeuren baseren we primair op WoON2018.

Doordat de markt in de regio Arnhem-Nijmegen onder druk staat is bijna elk woningaanbod in trek bij woningzoekers. De huidige woningmarkt is in belangrijke mate een aanbiedersmarkt, wat werd bevestigd tijdens de stakeholdersbijeenkomst. Mensen verhuizen vaak niet naar de woning die exact aansluit bij hun wensen, maar vooral naar woningen die binnen hun mogelijkheden beschikbaar zijn. Verhuiswensen zijn in deze markt vaak ondergeschikt aan verhuismogelijkheden. Toch is juist in deze markt het beleidsmatig minder interessant om te zien wat mensen daadwerkelijk doen, maar vooral naar wat mensen willen: het accentueren van de vraag in een aanbiedersmarkt.

De regio Arnhem-Nijmegen heeft meegedaan aan het nationale woononderzoek WoON2018. Via dit grootschalige enquêteonderzoek zijn woonwensen in beeld gebracht. In grote lijnen biedt dit een beeld van de vraag. Toch zijn hierbij enkele nuanceringen te maken:

- Voor de sociale huur zien we dat het wettelijk systeem van toewijzingsnormen naar inkomen bepalen wie hiervoor in aanmerking komt. Dit is een 'systeemgedreven' segment. De wens is meer secundair.
- Een deel van de verhuizingen komt niet voort vanuit een woonwens, maar vanuit een noodzaak. Te denken is aan een verhuizing als gevolg van echtscheiding, zorgsituatie of naar een tijdelijke (tussen)woning. In woonwensenonderzoek komt deze vraag niet of hoogstens zeer beperkt in beeld. Omdat die vraag in de praktijk wel aanwezig is, is het noodzakelijk dit wel in beeld te brengen. Dat kan door dit deel van de vraag te baseren op daadwerkelijke verhuizingen. In deze situatie gaat het vaak om verhuizingen naar vrije sector huurwoningen en/of naar woonzorgvormen. Daarom baseren we de vraag naar vrije sector huur voor een deel op feitelijke verhuizingen.
- Het enquêteonderzoek is uitgevoerd in 2017. Sindsdien zijn de prijzen van woningen behoorlijk gestegen, meer dan de inflatie. Om een reële inschatting van vraag en aanbod te kunnen maken hebben we daarom de prijsopbouw van het potentiële woningaanbod in de enquête geïndexeerd op de prijsontwikkeling op de woningmarkt. Aan de vraagkant is de

koopkracht in dezelfde periode niet of nauwelijks gegroeid. We nemen daarom aan dat dit dan ook geen effect heeft op de woningvraag.

Benodigde sociale huurvoorraad

De gemeenten en corporaties hebben een bijzondere verantwoordelijkheid om in huisvesting te voorzien van mensen die op basis van hun inkomen dit niet volledig zelfstandig kunnen. Wettelijk is hierbij vastgelegd dat huishoudens met een inkomen tot € 38.035 (prijspeil 2019) tot de doelgroep van woningcorporaties behoren. Voor hen zijn sociale huurwoningen tot € 720 bedoeld. Een deel van deze doelgroep heeft potentieel recht op huurtoeslag. Dan gaat het om eenpersoonshuishoudens met een inkomen tot circa € 22.700 en meerpersoonshuishoudens met een inkomen tot € 30.800. Zij zijn aangewezen op de meest betaalbare sociale huurwoningen met een huurprijs tot de aftoppingsgrenzen: € 607 voor 1- en 2-persoonshuishoudens en € 651 voor 3- en meerpersoonshuishoudens.

Om goed invulling te kunnen geven aan de huisvestingsopgave van deze doelgroepen, passend binnen de wettelijke kaders, hebben we de behoefte aan sociale huurwoningen in beeld gebracht. De toekomstige ontwikkeling van de behoefte aan sociale huurwoningen is afhankelijk van verschillende ontwikkelingen die niet altijd beïnvloedbaar zijn.

1. Gevolgen demografische trends voor sociale huur

De factor met de grootste invloed op de behoefte aan sociale huur is de verwachte huishoudensgroei. De groei van het aantal huishoudens spreidt zich demografisch over verschillende marktsegmenten.

2. Inlopen van het woningtekort

Voor de toekomstige woningbehoefte houden we naast de huishoudensgroei rekening met het inlopen van een bestaand woningtekort (afhankelijk van welke regio naar 2% van de woningvoorraad). Het woningtekort heeft vooral betrekking op doelgroepen die een zelfstandige woning wensen maar daar nu niet of nauwelijks mogelijkheden toe hebben (vanwege gebrek aan woningaanbod of beperkte financiële mogelijkheden) en daardoor onzelfstandig wonen. Het gaat met name om starters op de woningmarkt en alleenstaanden. Deze doelgroepen aan het begin van hun wooncarrière zijn, blijkend uit hun woonwens volgens WoON2018, meer dan gemiddeld georiënteerd op een sociale huurwoning. Dit betekent dat een groot deel van het in te lopen woningtekort op basis van woonwensen terecht komt in de sociale huur.

3. Generatie-effect: ouderen verhuizen minder van koopwoning naar sociale huur

Een andere ontwikkeling die van invloed is op de behoefte aan sociale huur is het zogenaamde generatie-effect. Door beleid van de Rijksoverheid is jarenlang het kopen van woningen gestimuleerd. Hierdoor hebben generaties die na 1945 geboren zijn vaker een koopwoning dan de generaties van voor 1945. Juist die laatste groep woont verhoudingsgewijs veel in een sociale huurwoning. De generatie geboren voor de Tweede Wereldoorlog zal de komende jaren geleidelijk uit hun woning gaan. De naoorlogse generatie (babyboom) vult dit slechts beperkt op door hun grotere oriëntatie op de koopsector. Hierdoor daalt de behoefte aan sociale huur tussen de generaties.

3. Verwachte koopkrachtontwikkeling

De huishoudensgroei is de belangrijkste graadmeter voor de totale woningvraag. De koopkrachtontwikkeling geeft inzicht in welke inkomensgroepen binnen de totale huishoudensgroepen zullen toe- of afnemen. Een sterke positieve koopkrachtontwikkeling leidt tot een relatief kleine groei (of zelfs stagnatie) van de lage inkomensgroep. Bij een kleine koopkrachtontwikkeling (of zelfs stagnatie) neemt de groep huishoudens met

een laag inkomen juist toe (en de midden- en hogere inkomens juist veel minder).
Voor een raming van de toekomstige koopkrachtontwikkeling sluiten we aan bij ramingen van het CPB. De koopkrachtontwikkeling is in Nederland in belangrijke mate conjunctureel, maar laat wel een gestaag dalende lijn zien. Het CPB voorspelt dat de koopkrachtgroei van huishoudens de komende jaren gemiddeld rond 0,4% bedraagt, waarbij huurders doorgaans een lagere koopkrachtgroei hebben. Door de conjunctuur varieert dit van jaar tot jaar.

Figuur: koopkrachtontwikkeling van huurders en mensen in een koopwoning

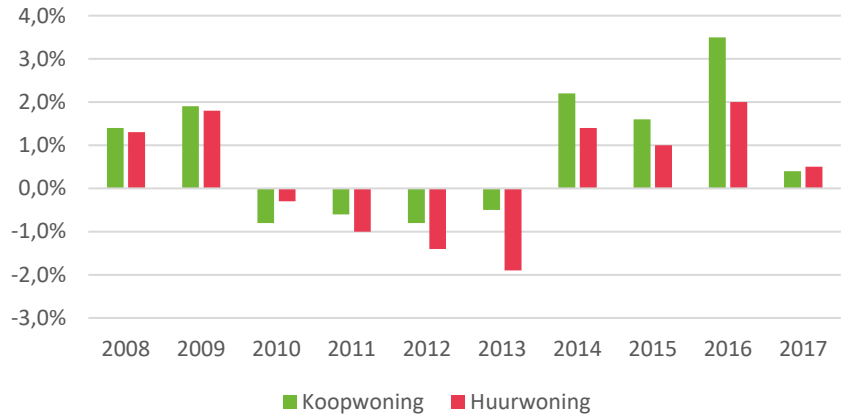

Bron: Macro-economische verkenning CPB 2019.

Uitgaande van een koopkrachtontwikkeling van gemiddeld +0,4% per jaar, zal de doelgroep voor de sociale huur (inkomensgroep tot € 38.035) minder snel toenemen dan bij een stagnerende koopkrachtontwikkeling.

Gemeente Arnhem

Demografie – Huidige bevolkings- en huishoudenssamenstelling

Huidige bevolkingssamenstelling 2018

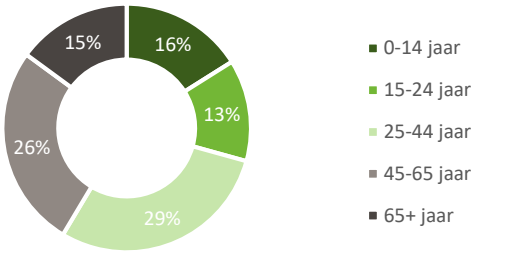

Bron: CBS Statline 2019. *Aantal inwoners: 157.220*

- *Drie op de tien inwoners van de gemeente Arnhem is tussen de 25 en 45 jaar. Een kwart is tussen 45 en 65 jaar oud.*

Huidige huishoudenssamenstelling 2018

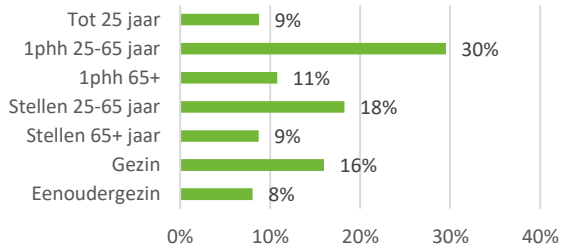

Bron: CBS Statline 2019. *Aantal huishoudens: 78.985*

- *Alleenstaande huishoudens van 25 tot 65 jaar vormen ruimschoots de grootste groep huishoudens in de gemeente Arnhem.*

Huidige woningvoorraad

Aantal woningen: 71.810

Samenstelling woningvoorraad 2019 (naar woningtype)

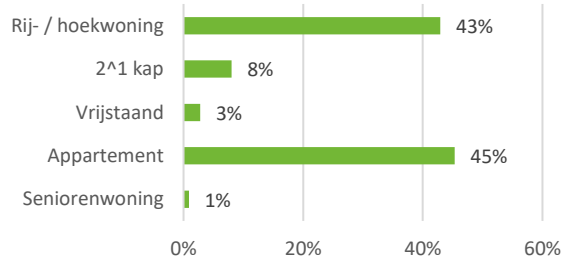

Bron: WOZ-registratie gemeenten 2019.

- *Appartementen zijn het meest voorkomende woningtype (45%), gevolgd door rij/hoekwoningen (43%).*
- *In Arnhem staan relatief weinig grote eengezinswoningen als tweekappers en vrijstaande woningen.*

Samenstelling woningvoorraad 2019 (naar eigendom)

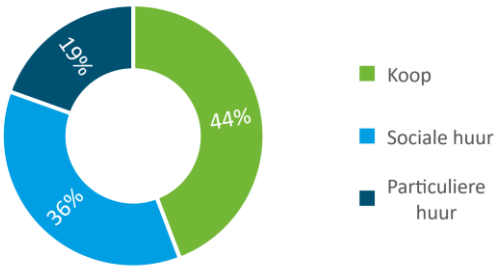

Bron: WOZ-registratie gemeenten 2019.

- *44% van de woningvoorraad in de gemeente bestaat uit koopwoningen.*
- *Het aandeel sociale (36%) en particuliere (19%) is in de gemeente Arnhem relatief hoog.*

Samenstelling koopvoorraad 2019 (naar woningwaarde)

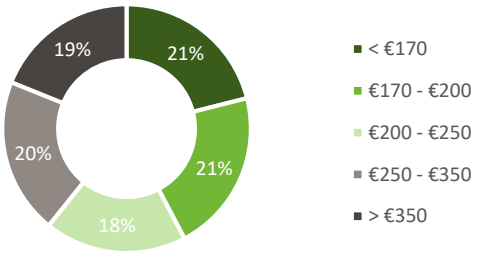

Bron: WOZ-registratie gemeenten 2019. *Aantal koopwoningen: 31.660*

- *De koopvoorraad in de gemeente Arnhem is naar woningwaarde gelijkmatig verdeeld.*
- *Wel staan er in Arnhem relatief veel koopwoningen met een waarde tot €170.000.*

Huidige inkomensopbouw 2017 (naar eigendom)

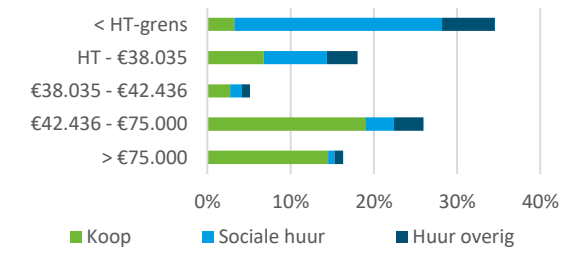

Bron: Lokale Monitor Wonen, 2019. *Aantal huishoudens: 78.985*

- *De grootste groep huishoudens heeft een inkomen tot de huurtoeslaggrens. Hiervan woont bijna driekwart in een sociale huurwoning. Verder woont deze groep relatief het vaakst in een particuliere huurwoning*
- *De een na grootste groep vormen de inkomens tussen de €42.436 en €75.000. Zij wonen relatief het vaakst in een koopwoning.*

Samenstelling sociale huurvoorraad (corporatiebezit) — Aantal woningen: 25.420

Sociale huurvoorraad naar prijsklasse 2019

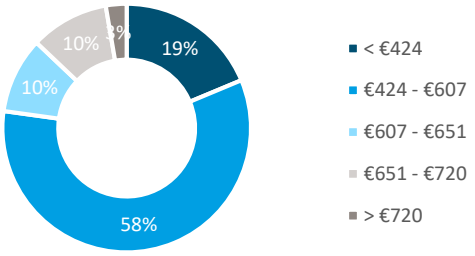

Bron: VHE-bestanden woningcorporaties 2019.

- *Het merendeel (58%) van de corporatiewoningen in de gemeente heeft een huurprijs tussen de kwaliteitskortingsgrens (€424) en 1e aftoppingsgrens (€607). Een vijfde heet een huurprijs tot €424.*

Sociale huurvoorraad naar woningtype 2019

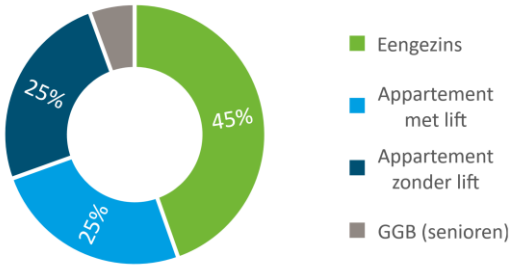

Bron: VHE-bestanden woningcorporaties 2019.

- *Een groot deel van de corporatiewoningen in de gemeente is eengezins (45%).*
- *Een kwart is een appartement met lift. Het aandeel appartementen zonder lift is in Arnhem met 25% relatief hoog.*

Recente verhuisbewegingen — Migratiesaldo: +1.180 (jaarlijks 0,8% van aantal inwoners)

Betrokken woning in gemeente (naar herkomst verhuizer)

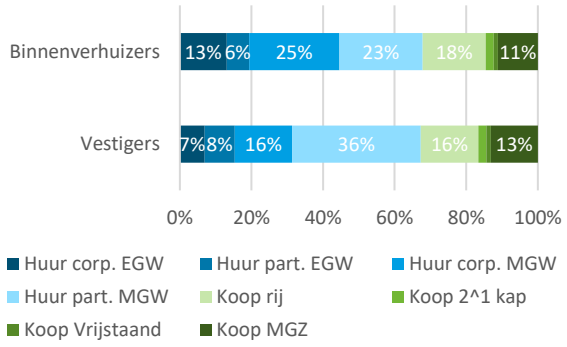

Bron: Microdata CBS 2019. *Aantal verhuisde huishoudens per jaar: 10.260*

- *Binnenverhuizers vestigen zich het vaakst in een huurappartement (sociaal of particulier) of een koop rijwoning.*
- *Vestigers komen relatief vaak terecht in een particulier huurappartement en minder vaak in een corporatiewoning.*

Huishoudenstype verhuizers (naar herkomst verhuizers)

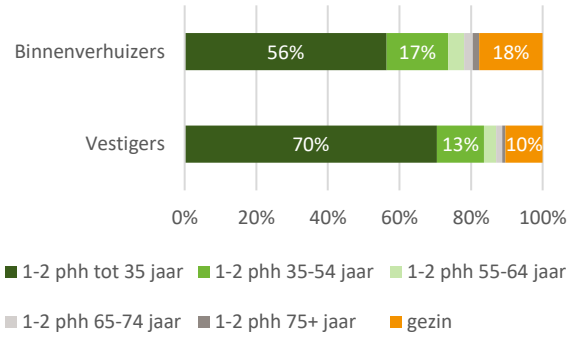

Bron: Microdata CBS 2019.

- *Binnenverhuizers in de gemeente zijn met name jonge huishoudens tot 35 jaar en gezinnen.*
- *Vestigers zijn vaker jonge huishoudens tot 35 jaar. Gezinnen en huishoudens tussen 35 en 54 jaar vestigen zich relatief minder vaak.*

Inkomen verhuizers (naar herkomst verhuizer)

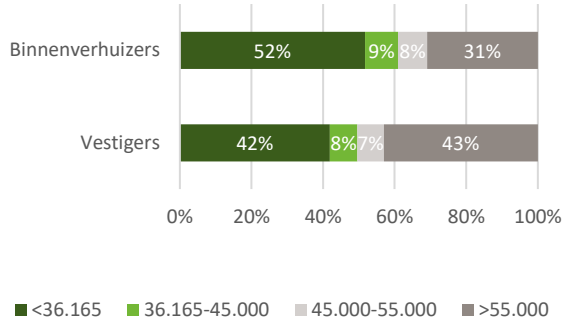

Bron: Microdata CBS 2019.

- *De grootste groep binnenverhuizers in de gemeente heeft een inkomen tot €36.165. Een derde heeft een inkomen boven de €55.000.*
  Vestigers zijn relatief vaak hoge inkomens (vanaf €55.000).

Leefstijl verhuizers (naar herkomst verhuizers)

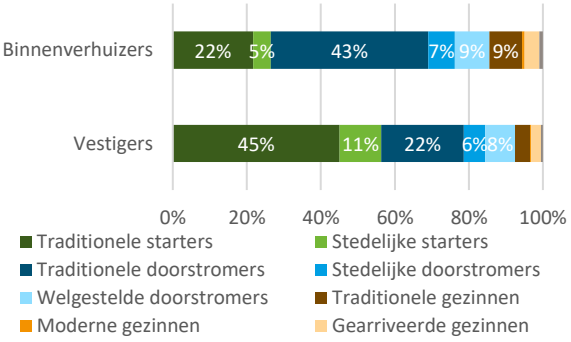

Bron: Microdata CBS 2019.

- *Binnenverhuizers in de gemeente Arnhem zijn het vaakst traditionele doorstromers of traditionele starters.*
- *Vestigers zijn relatief vaak starters (traditioneel of stedelijk).*

Top 3 herkomstgemeente vestigers

Top 3	% vestigers
Rheden	8%
Nijmegen	6%
Renkum	5%

Bron: Microdata CBS 2019.

- *Vestigers in de gemeente Arnhem zijn het vaakst afkomstig uit de gemeenten Rheden, Nijmegen en Renkum.*

Druk op de sociale huurmarkt

Aantal verhuringen per jaar 2014-2019 (naar woningtype)

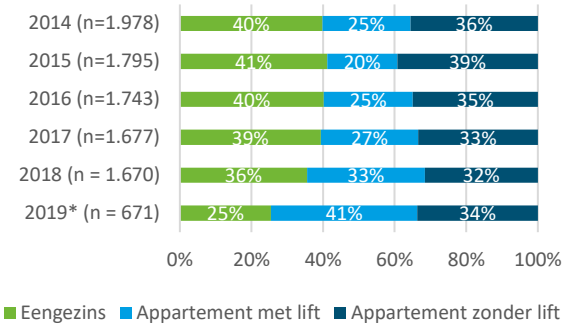

Bron: Enserve 2019. **2019 tot juni*

- *In de afgelopen jaren is het aantal verhuringen afgenomen, In 2014 waren het er nog bijna 2.000, in 2018 waren het nog een kleine 1.700 woningen.*
- *Eengezinswoningen worden het vaakst verhuurd. Wel is dit aandeel jaarlijks afgenomen. Daarentegen worden er jaarlijks meer appartementen met lift verhuurd, waardoor in 2018 beide woningtypen ongeveer evenveel verhuurd worden.*

Aantal verhuringen per jaar (naar huurprijs)

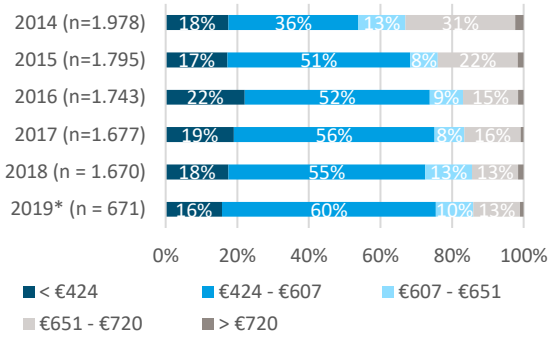

Bron: Enserve 2019. **2019 tot juni*

- *Het merendeel van de verhuurde woningen heeft een huurprijs tussen de €424 (kwaliteitskortinggrens) en €607 (1e aftoppingsgrens).*
- *Sinds de invoering van de woningwet in 2015 is het aandeel verhuringen van woningen tussen de €424 en €607 toegenomen. Het aandeel verhuurde woningen tussen de €651 (2e aftoppingsgrens) en €720 (liberalisatiegrens) is daarentegen sterk afgenomen.*

Vraagdruk sociale huur 2018 (naar woningtype)

	Eengezins	Appartement met lift	Appartement zonder lift	Totaal
Verhuringen	36%	33%	32%	1.670
Actief woningzoekenden	32%	22%	46%	161.195
Aanbiedingscoefficient	2,39	2,92	2,82	2,7
Gemiddeld aantal reacties	166	111	215	154
Zoektijd in jaren	1,78	1,13	1,5	1,45

Bron: Enserve 2019.

Vraagdruk sociale huur 2018 (naar huurprijsklasse)

	< €424	€424-€607	€607-€651	€651-€720	> €720	Totaal
Verhuringen	18%	55%	13%	13%	2%	1.670
Actief woningzoekenden*		78%	13%	8%	1%	161.195
Aanbiedingscoefficient	2,03	2,98	1,68	2,91	2,33	2,7
Gemiddeld aantal reacties	120	205	98	65	15	154
Zoektijd in jaren	1,1	1,4	1,84	1,61	0,76	1,45

Bron: Enserve 2019. **Actief woningzoekenden: Alleen gegevens beschikbaar tot €607.*

Druk op de koopmarkt

Groei koopsom 2013-2018: +31% (Regio +24%)

Ontwikkeling koopsom 2006-2018

Bron: Woningmarktcijfers.nl 2019.

- *In 2018 betaalt men gemiddeld €272.000 voor een koopwoning in de gemeente Arnhem. Dit is het hoogste prijsniveau sinds 2006.*
- *Tijdens het dieptepunt van de economische crisis in 2013 lag de gemiddelde koopsom op €190.000.*

Ontwikkeling aantal transacties 2006-2018

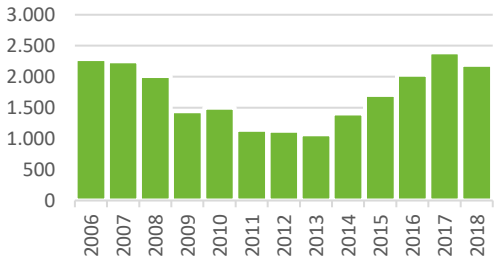

Bron: Woningmarktcijfers.nl 2019.

- *Het aantal transacties ligt sinds 2016 weer op het niveau van voor de economische crisis.*
- *In 2017 werden met 2.400 de meeste woningen verkocht. In 2018 is het aantal transacties gedaald naar 2.200.*

Marktindicator 2015-2018

	1e helft 2015	2e helft 2015	1e helft 2016	2e helft 2016	1e helft 2017	2e helft 2017	1e helft 2018	2e helft 2018	1e helft 2019
Marktindicator*	18,5	16	12,2	10,7	7,6	5	4	4,3	3,5

Bron: Woningmarktcijfers.nl en Funda, bewerkt door Companen. **Dit geeft het aantal woningen weer waaruit een potentiele koper kan kiezen.*

Toekomstige ontwikkelingen

Groei woningbehoefte

	Inloop woningtekort tot 2%	Huishoudensgroei 2019-2025	Huishoudensgroei 2025-2030	Huishoudensgroei 2030-2040
Arnhem	600	4.500	2.370	1.520

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, bewerking Companen 2019.

De woningbehoefte bestaat uit twee componenten, enerzijds de huishoudensontwikkeling (er komen meer huishoudens mede door gezinsverdunning), anderzijds een tekort aan woningen dat er nu al is en ingelopen wordt. Dit tekort is in de subregio Arnhem berekend op 4,1% van de woningvoorraad. De inloop is gericht op een tekort van 2% (nodig voor een gezonde marktwerking / waardebehoud van vastgoed). De inloop van dit woningtekort is gespreid over twee perioden.

Kwalititatieve behoefte naar segmenten (2019-2030)

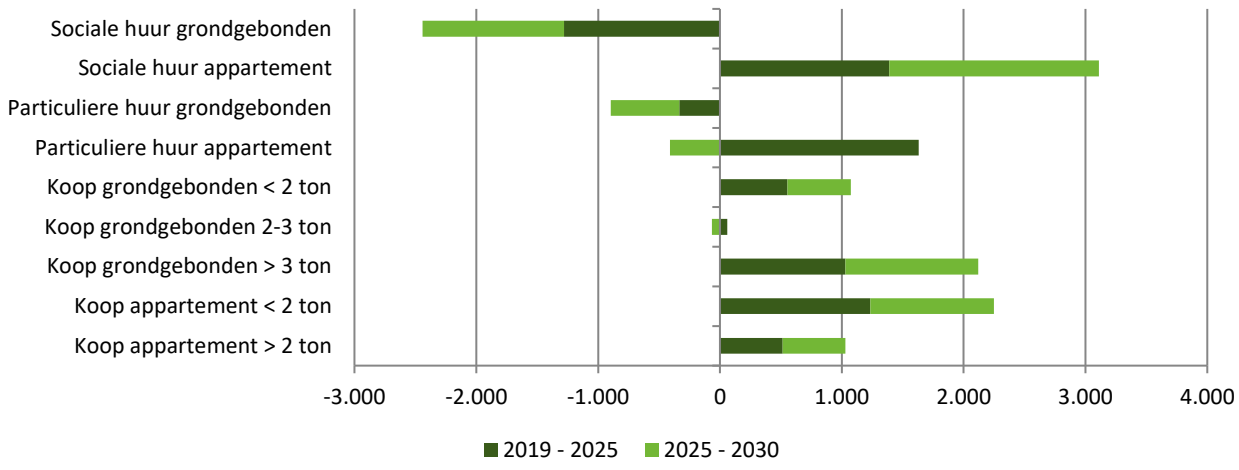

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, CBS-microdata 2006-2017, WoON2018, bewerking Companen 2019.

Ontwikkeling sociale huur 2019-2030

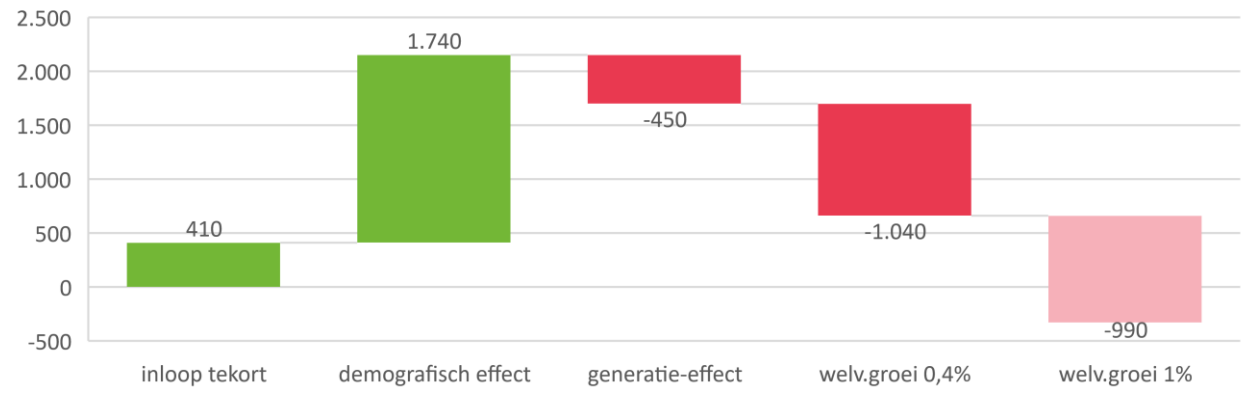

Bron: Waarstaatjegemeente, datawonen, bewerking Companen 2019.

Mogelijkheden tussen huur en koop 2019-2030

	Sociale huur	Goedkope koop	Totaal sociaal	Vrije sector huur / middenhuur (€720-€1.000)	Vrije sector huur / dure huur (>€1.000)	Overige koop
Arnhem	670	3.325	3.995 (54%)	240	85	3.145

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, CBS-microdata 2006-2017, WoON2018, bewerking Companen 2019.

Plan van aanpak woningbouwontwikkeling Arnhem

Geachte leden van de gemeenteraad van Arnhem,

Mijn naam is Frans van den Berg en ik spreek hier in namens de wijkbeheergroep Malburgen Oost Zuid.

In dit raadsvoorstel wordt voorgesteld als maatregel dat bij ieder nieuwbouwproject minimaal 30% over de te realiseren projecten in de sociale huur wordt gebouwd (als verplichting) en dat voor deze 30 procent de corporaties de premium partner zijn (zie raadsvoorstel maatregel 3 en 4 op bladzijde 2).

Bij recente bouwplannen voor Malburgen had de gemeente het idee die 30 procent in zijn geheel alleen in Malburgen Oost Zuid te realiseren. Daar is men bij ons in de wijk erg ontstemd over onder meer omdat er al zoveel sociale huur is in onze wijk met aanverwante problematiek.

In Malburgen Oost Zuid is het aandeel corporatiewoningen op dit moment volgens een stuk dat bij het raadsvoorstel zit 71,6 procent.
(hiermee staan we na de Geitenkamp op plaats 2 van de stad).
Zie op bladzijde 10 van "Plan van aanpak woningbouwontwikkeling Arnhem".

Het college heeft in het raadsvoorstel en in de bijlagen alleen gekeken of dit voorstel financiële gevolgen heeft voor de stad maar heeft niet gekeken of het wel goed is voor een wijk met heel veel problemen om er nog eens in de nieuwbouw weer opnieuw sociale huur bij te bouwen voor minimaal 30 procent.

Corporaties kijken niet wie er in hun woningen komt wonen.
In de vergaderingen van onze wijkbeheergroep is al meerdere keren gesproken dat door dit ontbreken van adequaat toewijzingsbeleid we de wijk weer achteruit zien gaan.

Vandaar ons verzoek aan de leden van de gemeenteraad dat u een amendement indient met de strekking:
"Daar waar wijken voor meer dan 50 procent uit corporatiewoningen bestaan vervalt de verplichting om bij nieuwbouw minimaal 30 procent sociale huur te realiseren alsmede dat dit premium door corporaties gebeurt."

Daarnaast staat in het raadsvoorstel een maatregel (nummer 4) om grote grondgebonden corporatiewoningen te verkopen.
Hier zijn we het niet mee eens omdat in onze wijk veel woningen verkocht zijn voordat er fatsoenlijk onderhoud aan is verricht.
We zien het daarom al in onze wijk dat verkochte huurwoningen er soms slechter uitzien dan woningen die nog in corporatiebezit zijn.
Ook zien we een gevaar voor woningsplitsing en of verkamering met aanverwante problematiek na verkoop van de woningen.
We verzoeken daarom ook aan u of u er voor wil zorgen dat deze maatregel wordt geschrapt uit de tekst.

COMPANEN

ADVIES VOOR
WONINGMARKT
EN LEEFOMGEVING

Woningmarktonderzoek Arnhem

Toelichting resultaten

Opzet van het onderzoek

- Basis: regionaal onderzoek
- Uitwerking op gemeenteniveau
- Op basis van…
  - WoON2018
  - Verhuisgegevens
  - Prognose

Vraagstelling

- Actuele inzicht in de woningbehoefte.
- In het bijzonder gericht op sociale huur, middenhuur en bestaande voorraad
- Voor periode 2019-2030, doorkijk naar 2040

Functioneren van de regionale woningmarkt

- Kracht regio: diversiteit woonmilieus
- Steden veel doorstroming, woonmilieus rond de stad meer vestiging van buiten

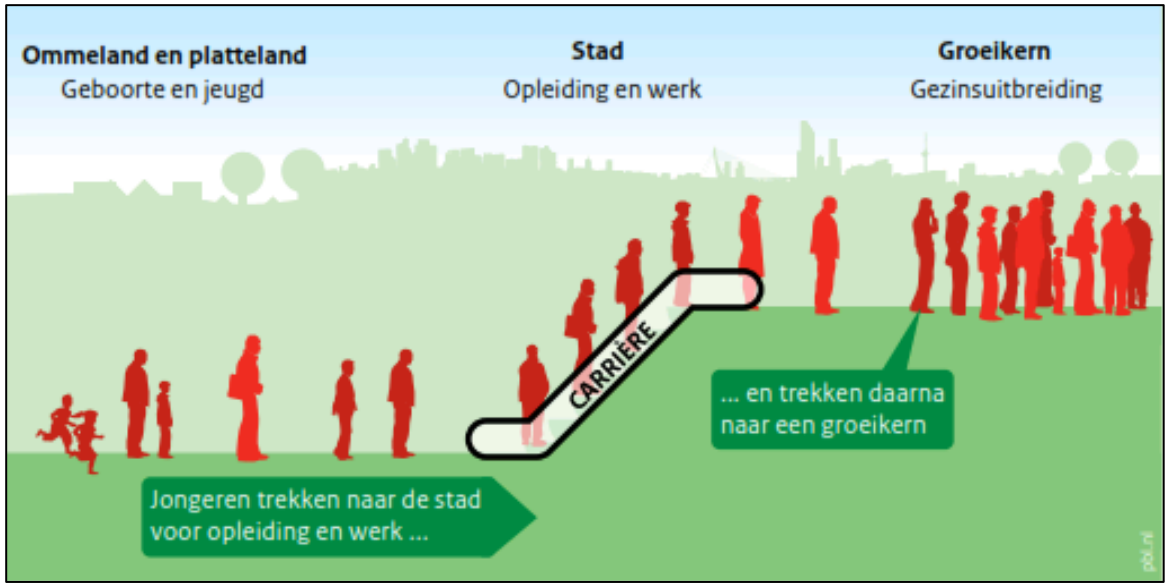

Verhuizingen binnen de regio

Starters in de stad, doorstromers er buiten

Starters

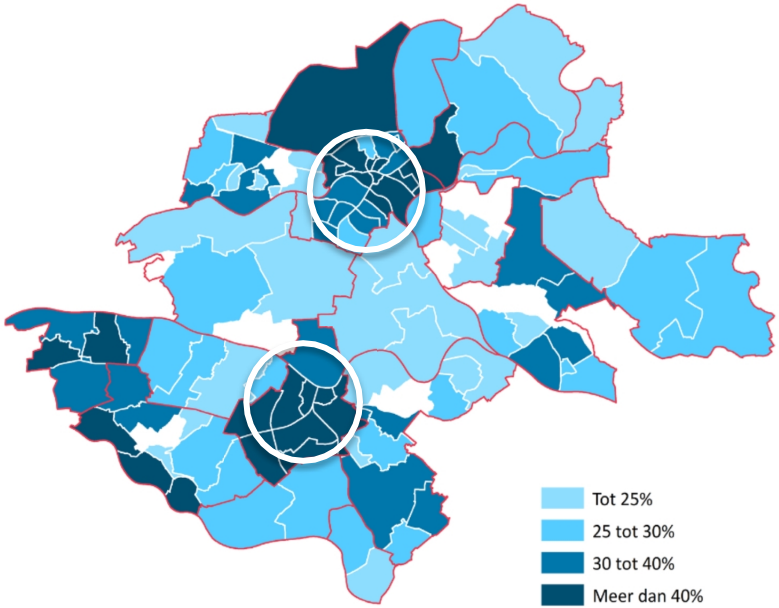

Doorstromers

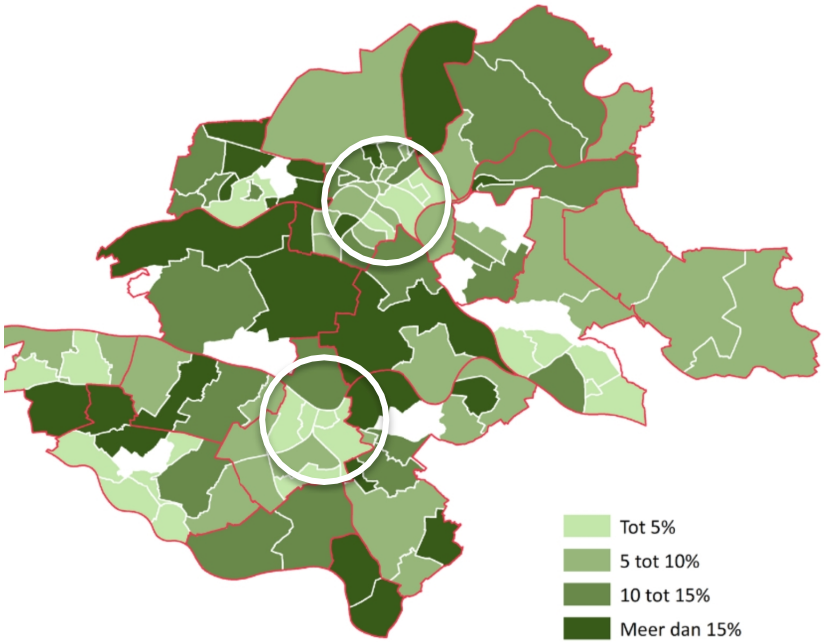

Jonge bevolking, lage inkomens

Bevolkingsopbouw

Arnhem

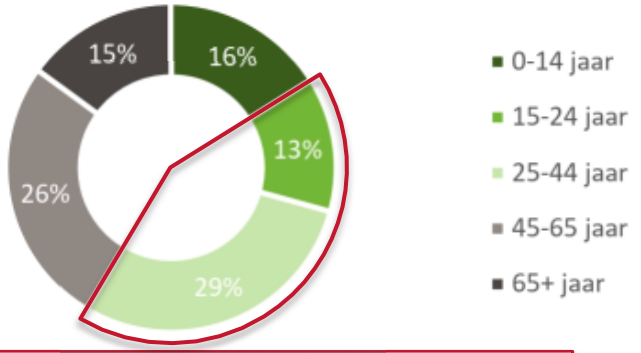

Regio Arnhem

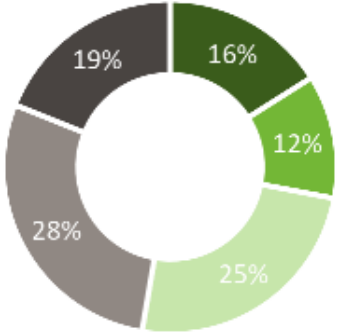

Inkomensopbouw

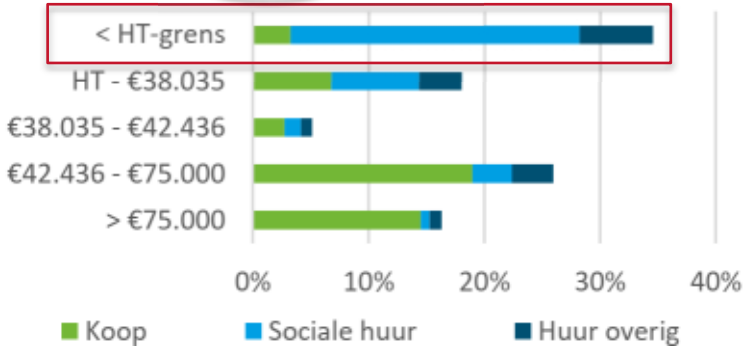

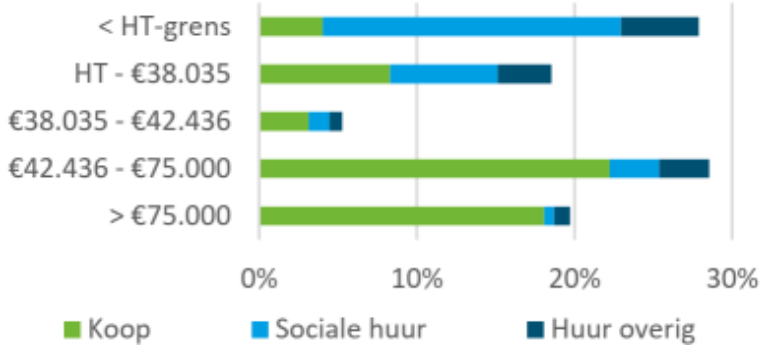

Meer sociale huur tov regio

Arnhem

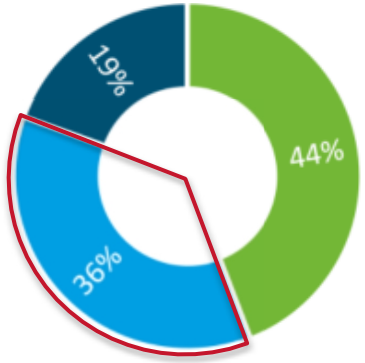

Regio Arnhem

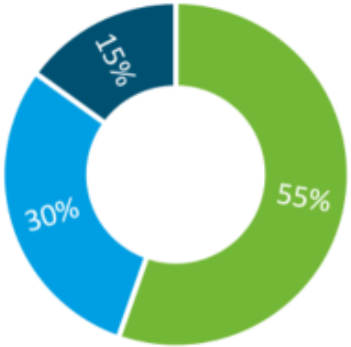

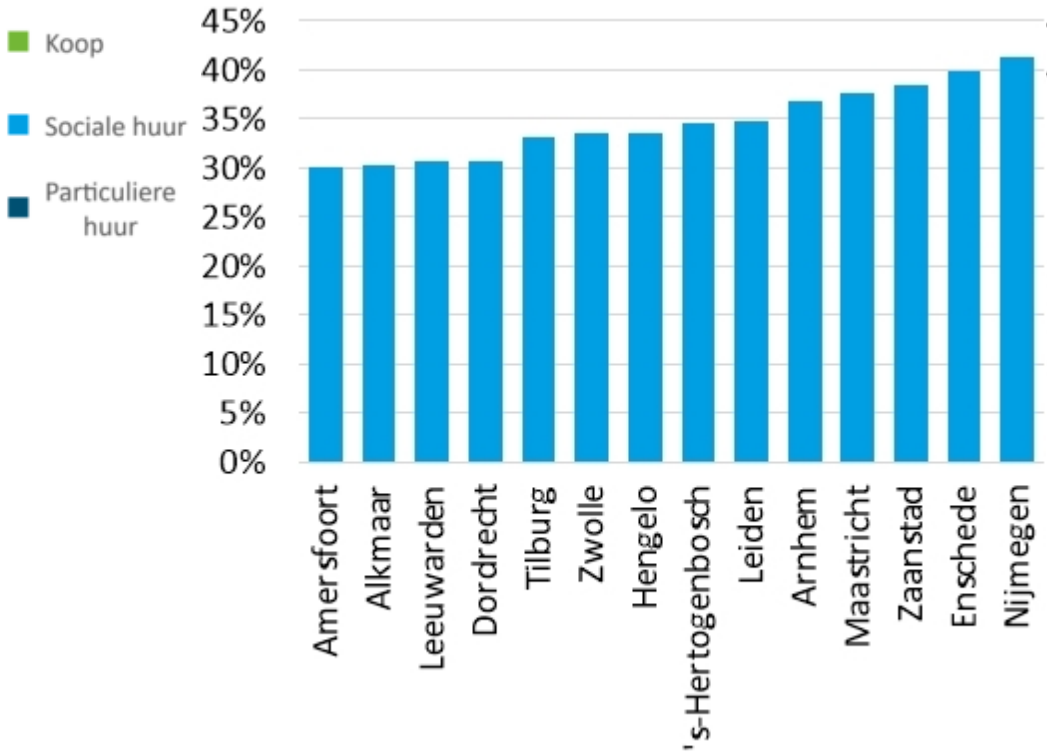

Toegenomen druk op de woningmarkt

Gemiddelde koopsom: € 272.000 (€ 268.000 subregio)
Stijgend aantal transacties

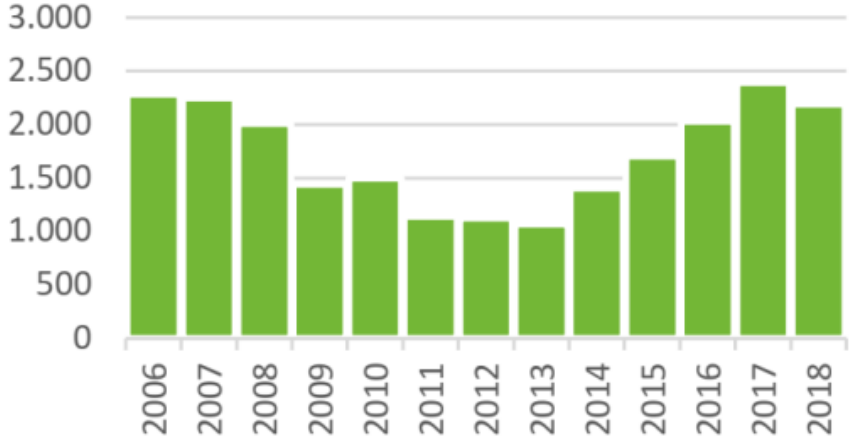

Actuele druk op de woningmarkt

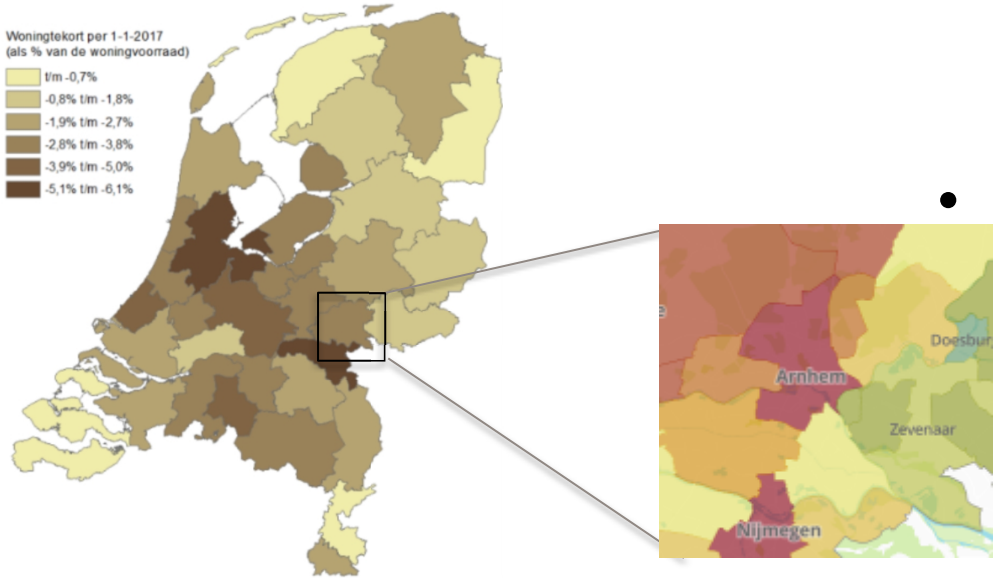

- Tekort aan woningen
  - Regio Arnhem 4,1%
  - Inloop tot 2%?
- Druk hoogst in Arnhem
  - 600 woningen te weinig

Bijna 7.500 woningen nodig tot 2030

- Woningtekort: 600 woningen

- Huishoudensgroei:
  - 2019-2025 4.500 woningen
  - 2025-2030 2.370 woningen
  - 2030-2040 1.520 woningen

Totale opgave 2019-2030: +7.470 woningen (700 w. per jaar)

Verhuiswensen: jongeren verhuizen

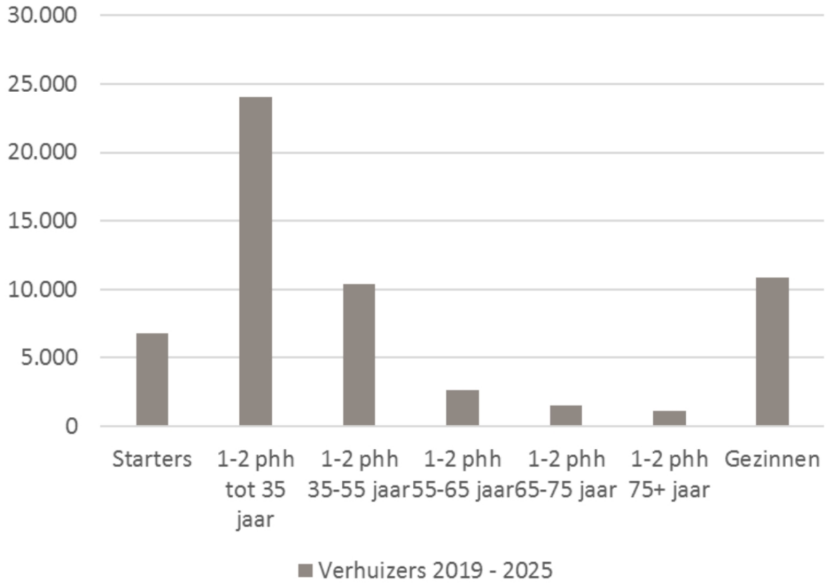

Jongeren tot 35 jaar stromen veel door:

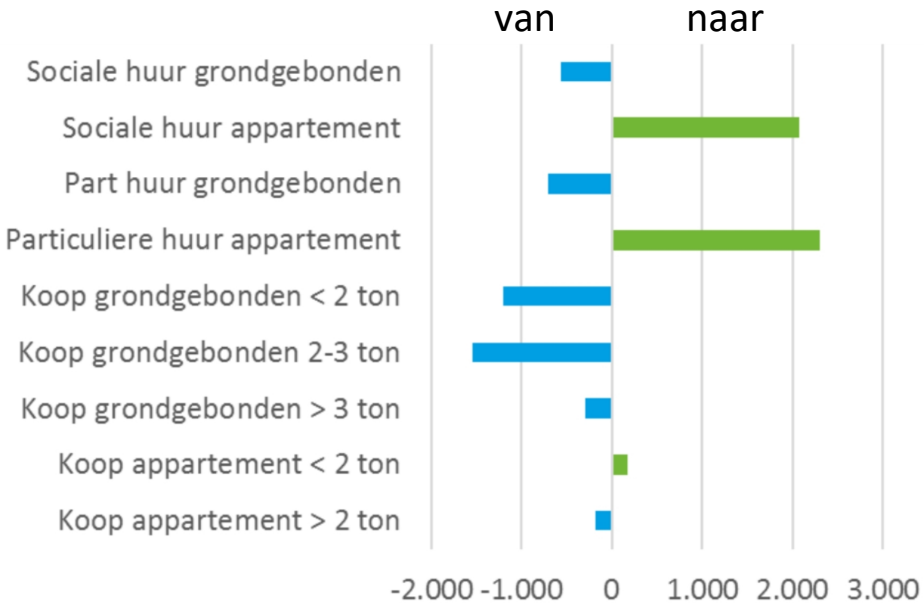

Sociale huur vraag blijft

Veel factoren bepalend:

- Huishoudensgroei
- Generatie-effecten: ouderen wonen vaker in koopwoning
- Koopkrachteffect-ontwikkeling
- Wetgeving (definitie doelgroep)
- Toegankelijkheid / betaalbaarheid koopmarkt

- Maar ook:
  - Ontwikkeling scheefheid
  - Komst arbeidsmigranten
  - Komst vluchtelingen

Bandbreedte ontwikkeling sociale huur

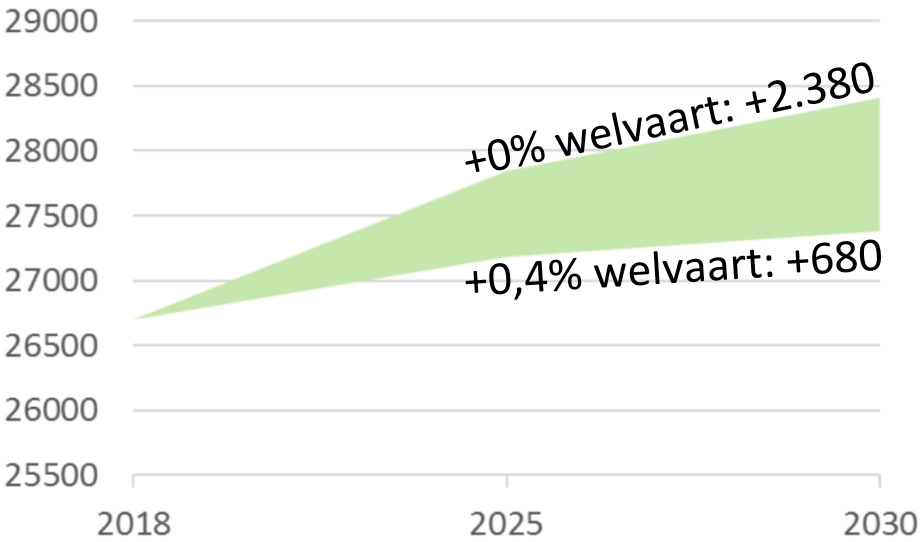

↑ Arbeidsmigranten, e.a.
Stokken doorstroom naar koop
Toewijzen: voorkomen segregatie

↓ Bevorderen eigen woningbezit
Bestrijden scheefheid
Voorkomen segregatie

Fricties woningmarkt Arnhem

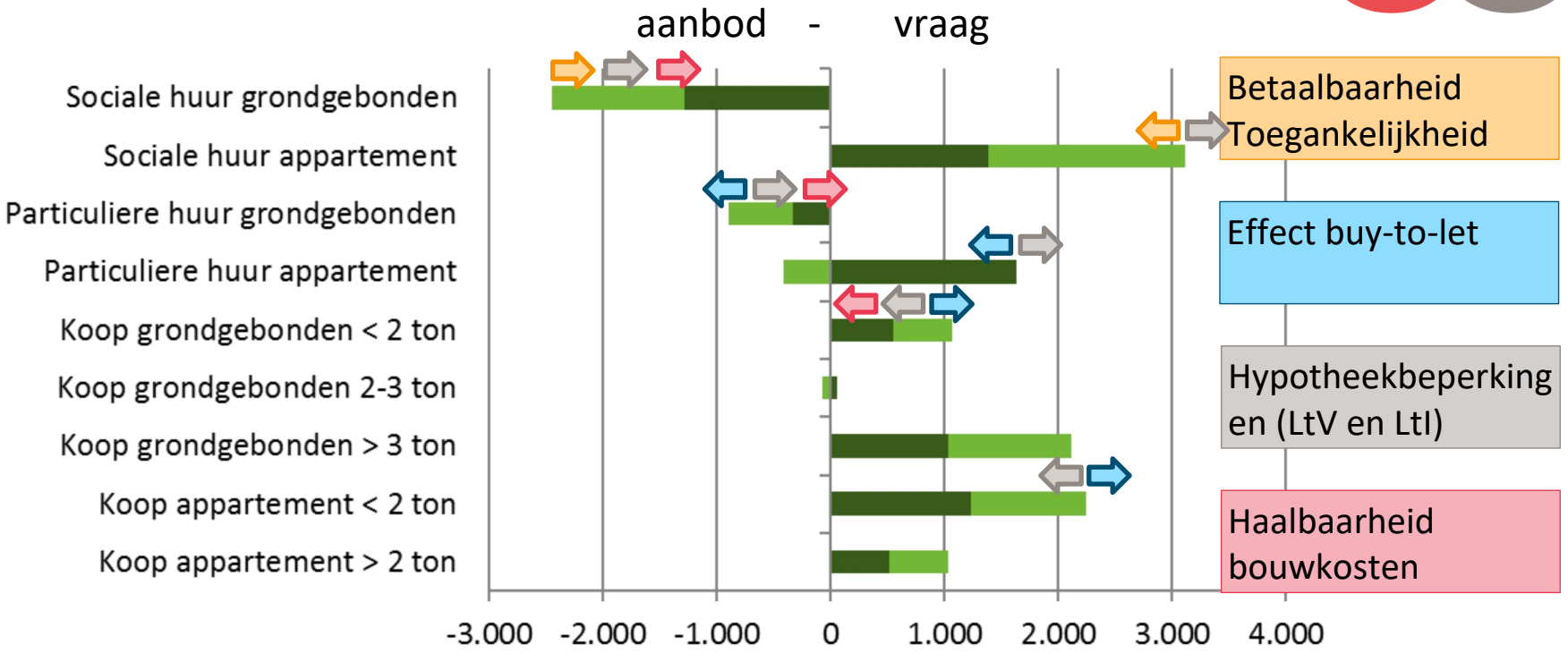

Maatschappelijke woningmarktopgave

- Tekort ligt in segmenten die niet vanzelf vanuit de markt tot stand komen

- Inspelen op de kwalitatieve (maatschappelijke) vraag of zorgen voor voldoende tempo?
  - Haalbaarheid verdienmodel
  - (on)mogelijkheden binnen huidige programma
  - Sturingsmogelijkheden
  - Investeringsbereidheid markt en overheid

Conclusies

- Arnhem sterke functie op regionale woningmarkt: begin roltrap
- Versnelling woningproductie gewenst (druk is toegenomen)
- Stevige appartementenvraag: jonge huishoudens
- Groeiende kloof huur- en koopsector
- Maatschappelijke woonopgave: sociale huur, middenhuur, goedkope koop
  - Instrumentarium hiervoor inzetten
  - Rekening houdend met onzekerheden en substitutie-effecten (verschuivingen)
  - Monitoring!

COMPANEN

ADVIES VOOR
WONINGMARKT
EN LEEFOMGEVING

Vragen?

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, informatieve bijeenkomst 15 januari 2019

Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling en agenderingsverzoek 'regionaal onderzoek wonen'

Zaaknummer:	428234
Portefeuillehouder:	R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Manders (AC), de Groot (PvdD), Greving (PvdA), Loos (VVD), Prinsen (GL), Loor (D66) en van den Broek (CDA).
De fracties van de Arnhemse Ouderenpartij, ChristenUnie, DENK/Verenigd Arnhem, PVV en SP waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Insprekers
Ingesproken is door Frans van den Berg namens de wijkbeheergroep Malburgen Oost/Zuid. Hr. Van den Berg heeft vragen uit de raadskamer beantwoord.

Bespreking
Deze informatieve behandeling is ingevuld door een technische presentatie van Bram Klouwen van bureau Companen over het uitgevoerde Woningmarktonderzoek 2019, regio Arnhem-Nijmegen, dat als basis dient voor het voorliggende raadsvoorstel. De fractie van de SP heeft in een agenderingsverzoek gevraagd dit onderzoek in de raadskamer te bespreken. Vanwege de (deels) gelijke achtergrond heet de agendacommissie besloten het raadsvoorstel en het agenderingsverzoek gelijktijdig te behandelen.
Bram Klouwen heeft een uitgebreide toelichting gegeven op het onderzoek (vraagstelling, functioneren van de woningmarkt, prognose van het tekort aan woningen, fricties op de woningmarkt in Arnhem) en de conclusies daaruit. Tijdens zijn presentatie heeft hij de vragen uit de raadskamer beantwoord.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat deze informatieve behandeling is afgerond. De behandeling van het raadsvoorstel en het agenderingsverzoek zal worden voortgezet met een meningsvormende (1) behandeling.

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

M. Dolsma

Aan de leden van de raad

Datum : 21 januari 2020
Zaaknummer : 429963
Contactpersoon : Margreet Kaemingk
Telefoonnummer : 026 3772368

Onderwerp: Schriftelijke vragen artikel 44 Prestatieafspraken 2020

Geachte voorzitter en leden,

De raadsleden S. Dijk (D66), M. Loos (VVD), N. Wiggers (AOP), D. Becker (ChristenUnie), J. Hutten (CDA), C. Verheij (PVV) en G. Elfrink (SP). hebben ons bij brief, d.d. 18 december 2020, vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de politieke avond van de gemeente Arnhem over "Prestatieafspraken 2020". De brief met vragen is als bijlage toegevoegd aan deze reactie.

Ter beantwoording van de vragen delen wij u het volgende mee.

1) *In het door de raad vastgestelde "Volkshuisvestelijk Kader 2019-2022" staat dat een addendum op de Woonprincipes 2015 de basis is voor de met corporaties te maken afspraken over het te realiseren nieuwbouwprogramma.*[1] *Dit addendum moet nog worden vastgesteld maar zou dus ook de basis moeten zijn voor de prestatieafspraken voor 2020. Wanneer ontvangen we dit addendum, dat in juli al in ontwikkeling was, ter vaststelling? En wat doet het college indien het addendum na vaststelling door de raad andere uitgangspunten vermeldt dan nu in de prestatieafspraken zijn vastgelegd? Hoe verhoudt dit addendum zich tot het algemene bouwplan welke het college deze maand naar de raad stuurt?*

In het voorjaar van 2019 spraken we in de raad over een addendum op de woonvisie, dit heeft zich vertaald in het raadsvoorstel "Plan van aanpak woningbouwontwikkeling" dat u 19 december 2019 is toegestuurd. In de prestatieafspraken is de afspraak opgenomen die in amendement 19A65 "Aanvullende coalitieafspraken wonen" door uw raad is vastgesteld. In de prestatieafspraken is opgenomen dat de woningcorporaties invulling willen geven aan deze afspraak en dat de gemeente hier

[1] Tekst uit Volkshuisvestelijk kader (amendement 19A47): Er is een addendum op de Arnhemse Woonprincipes 2015 in ontwikkeling. In het addendum worden kaders gesteld voor het bereiken van de ambities op het gebied van sociale woningbouw in Arnhem. Het is de bedoeling dat bij vaststelling van het addendum inzicht bestaat in de woningbehoeftes en de marktontwikkelingen in alle segmenten van de woningmarkt. De consequenties van de vast te stellen ambities op het gebied van sociale woningbouw voor de woningmarkt als geheel, voor de woningbouwproductie, voor de corporaties en de bestaande voorraad sociale huurwoningen en voor de gemeentefinanciën zijn bij het addendum inzichtelijk. Daarover is op dit moment nog onvoldoende bekend. Op basis van het addendum wil de gemeente nadere afspraken maken met de corporaties over het door
hen te realiseren nieuwbouwprogramma.

haar medewerking aan zal verlenen. Op welke wijze dit zal gebeuren is uitwerking, die deels zijn plek krijgt in het plan van aanpak woningbouwontwikkeling en deels nog daarna zal moeten worden uitgewerkt. Indien de raad andere uitgangspunten vastlegt dan in de prestatieafspraken zijn opgenomen, zal dit tot nieuw overleg met de corporaties leiden, zoals dit natuurlijk bij elk raadsbesluit gebeurt dat invloed heeft op bestaande afspraken.

2) *In afspraak drie staat op pagina zeven dat de woningcorporaties een preferente positie hebben. Wat wordt bedoeld met deze preferente positie? Waarom is deze preferente positie noodzakelijk om de gewenste woningen te realiseren? En in het verlengde daarvan: Wat betekent deze afspraak voor particuliere partijen die bereid zijn sociale huurwoningen te bouwen? Geeft het college met deze afspraak aan dat het bij particuliere partijen niet zal aandringen op het realiseren van sociale huurwoningen? Graag een toelichting op beide antwoorden.*

Zoals in het plan van aanpak woningbouwontwikkeling is toegelicht, vindt het college het belangrijk om de corporaties de sociale huurwoningen te laten realiseren. Wij maken met hen prestatieafspraken over betaalbaarheid en beschikbaarheid, zij verhuren per definitie aan de doelgroep etc. Bovendien komen hiermee extra woningen beschikbaar die voor specifieke doelgroepen kunnen worden ingezet. Ook is het met de corporaties mogelijk om extra afspraken te maken op het gebied van wonen en zorg, duurzaamheid, woningtoewijzing en andere zaken die maatschappelijk van belang zijn. Voor particuliere partijen die willen ontwikkelen in Arnhem, betekent dit in eerste instantie dat zij zich tot de corporaties moeten wenden voor afname van de woningen. De meeste ontwikkelaars zijn geen toekomstige eigenaren van woningen. Het college zal wel degelijk bij particuliere partijen aandringen op de ontwikkeling van sociale huurwoningen.

3) *In afspraak vijf op pagina zeven staat dat de gemeente bereid is om - in geval van realisatie van de sociale huur binnen gemeentelijke grondexploitaties - de toe te rekenen grondkosten te heroverwegen, als het gaat om woningen voor 1 en 2 huishouden* met een prijsniveau onder de laagste aftoppingsgrens. Klopt het dat het college hiermee bedoelt: lagere grondkosten? Welke financiële consequenties heeft deze afspraak voor de gemeente? Klopt het dat hiermee extra kosten/ lagere opbrengsten op de grondexploitaties komen te drukken? Zijn/worden deze gevolgen opgenomen in addendum dat wordt toegevoegd aan de Arnhemse woonprincipes zoals vermeld in het eerste punt? Bij zowel een bevestigend als een ontkennend antwoord graag een toelichting met daarin meegenomen waarom deze afspraak noodzakelijk is voor het realiseren van dergelijke woningen.*

In de nota grondprijzen 2019 was vastgelegd dat we in Arnhem voor een gestapelde sociale huur- of koopwoning een vaste prijs van €22.500,- per appartement of €29.500,- per kavel rekenden. In deze grondprijzenbrief 2019 was geen ruimte voor maatwerk voor bijvoorbeeld kleinere woningen in projecten. In de huidige markt is er echter steeds meer behoefte aan kleinere woningen, geschikt voor één- of tweepersoons huishoudens. Ook voor de kleine (gestapelde) woningen moet volgens huidig beleid de vaste sociale kavelprijs betaald worden. Deze kavelprijs voor appartementen is echter gebaseerd op een woninggrootte van 115m² BVO of 120m2 kavel voor grondgebonden woningen, wat een middelgrote (al

dan niet) gestapelde woning is naar huidige maatstaven. De kleine woningen die voor de één- of tweepersoons huishoudens bedoeld zijn, zijn circa 60 m² BVO (voor appartementen) of circa 85 m2 (voor grondgebonden woningen), waardoor de vaste kavelprijs van €22.500,- c.q. €29.500,- niet meer in verhouding staat tot de woninggrootte. De prijzen per m² komen daarmee in de praktijk gelijk of soms zelfs hoger te liggen dan de marktprijs voor kavels.

Om die reden is in de grondprijzenbrief 2020 een verrekeningsmogelijkheid opgenomen indien de kavel c.q. woningoppervlakte afwijkt van de genoemde norm. Dit om tegemoet te komen aan de vragen van corporaties en ontwikkelaars en de trend van kleinere woningen.

Deze prestatieafspraak is reeds staand beleid geworden door vaststelling van de grondprijzenbrief 2020, die u op 5 december 2019 is toegezonden.

Deze nieuwe afspraken hebben geen gevolgen voor toekomstige grondexploitaties. Allereerst is de normkavel en de daarbij behorende kavelprijs niet gewijzigd in de grondprijzenbrief, het is slechts een mogelijkheid die geboden is om in voorkomende gevallen af te wijken, Daarnaast heeft het geen directe gevolgen voor toekomstige grondexploitaties, omdat immers met een andere oppervlakte wordt gerekend. De totaalprijs voor dezelfde massa blijft bij deze wijziging van rekenmethodiek gelijk. Er worden meer woningen in dezelfde norm vierkante meters gerealiseerd.

4) *Er wordt op een aantal plekken, onder andere in deze afspraak, gesproken over 1 en 2 huishoudens. Wordt daarmee bedoeld: één- en tweepersoonshuishoudens?*

Ja

5) *In afspraak zes staat dat de gemeente de mogelijkheden van een doelgroepenverordening onderzoekt. Wat verstaat het college onder een doelgroepenverordening? Voor welk probleem wil het college onderzoeken of de doelgroepenverordening kan bijdrage aan een oplossing? En hoe ziet het college dat de anterieure overeenkomst kan bijdragen aan de oplossing van dat probleem?*

Een doelgroepenverordening is een term uit het besluit Ruimtelijke Ordening (Bro). Deze geeft aan dat een gemeente pas een bestemming kan opnemen voor een specifieke doelgroep, nadat zij dat heeft vastgelegd in een Verordening doelgroepen sociale woningbouw. Deze verordening wordt de doelgroepenverordening genoemd. Daarin legt ze eisen vast voor de potentiële kopers, een doelgroepenomschrijving. Met een doelgroepenverordening kan in bestemmingsplannen dus vastgelegd worden waar en hoeveel sociale woningbouw moet komen en onder welke voorwaarden dit mag. Naast het afdwingen via bestemmingsplannen en een doelgroepenverordening, staat natuurlijk ook de weg van minnelijke afspraken open. Deze worden via de anterieure overeenkomst vastgelegd.

6) *Over de opgaaf voor het realiseren van sociale huurwoningen:*

a. Waarom is gekozen om in de prestatieafspraken de gemeentebrede opgave van 30% sociale huur te vermelden, terwijl de harde afspraken met de corporaties uitgaan van een absoluut aantal van 580 woningen?
b. Hoeveel sociale huurwoningen dienen bovenop de genoemde 580 sociale huurwoningen de komende jaren nog gerealiseerd worden om te voldoen aan de verwachte vraag?
c. Kunnen we een opgave ontvangen van het aantal reeds toegevoegde woningen per segment sinds de aanvang van dit college?

a) Tot en met 2024 hebben de corporaties nu al plannen liggen om 580 woningen toe te voegen. In amendement 19A65 "Aanvullende coalitieafspraken wonen" is afgesproken dat 30% van de te realiseren projecten sociale huur moet zijn. Dat is meer dan de nu al in de plannen van de corporaties opgenomen aantallen. Van belang om deze afspraak uit het amendement te kunnen realiseren, is de bereidheid van de corporaties om invulling aan deze opgave te willen verlenen. Deze bereidheid is in de prestatieafspraken vastgelegd.
b) Zoals de raad in haar amendement bij de MJPB heeft aangegeven, zal 30% van de nieuwbouw sociale huurwoningen dienen te zijn. Hiermee werken we aan het verminderen van het geprogrammeerde tekort en het oplossen van de mismatch in de sociale huursector. Het exacte aantal kunnen we u niet geven.
c) De cijfers zijn per jaar bekend. Dit college is in mei 2018 geïnstalleerd. Hieronder vindt u een overzicht van de ontwikkeling van de woningvoorraad in Arnhem in de afgelopen 2 jaar. De cijfers per 1-1-2020 zijn helaas nog niet bekend.

Woningen - Gemeente		
	Per 1-1-2018	**per1-1-2019**
woningvoorraad totaal	74420	75630
Ontwikkeling ten opzicht van vorig jaar	780	1210
woningen koop	31920	31990
woningen corporatie bezit	26440	26470
woningen overige verhuur	15120	16420
woningen onbekend	940	740

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlagen:

- Brief met ingekomen artikel 44 vragen

BEHANDELRESULTAAT

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel, informatieve en meningsvormende (1) bijeenkomst 22 januari 2019

Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling en agenderingsverzoek 'regionaal onderzoek wonen'

Zaaknummer:	428234
Portefeuillehouder:	R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Manders (AC), de Groot (PvdD), Greving (PvdA), Loos (VVD), Prinsen (GL), Dijk (D66), Elfrink (SP), Becker (ChristenUnie) en Tujeehut (Arnhemse Ouderenpartij).
De fracties van het CDA, DENK/Verenigd Arnhem en de PVV waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Insprekers
Ingesproken is door mw. Liesbeth van Asten, directeur/bestuurder van Volkshuisvesting namens de woningbouwcorporaties Volkshuisvesting, Vivare en Portaal.

Bespreking
Namens de SP heeft de heer Elfrink het agenderingsverzoek toegelicht. De SP wil van de portefeuillehouder weten of deze zich kan vinden in de analyse, die de SP van het Woningmarktonderzoek heeft gemaakt. De wethouder bevestigt dat. Het agenderingsverzoek is daarmee voldoende behandeld.
Er is een begin gemaakt met de m1-behandeling van het raadsvoorstel. Alle fracties zijn het eens dat er een grote opgave ligt, vooral ook in sociale huur/koop. Een 1e ronde vragen is afgerond. Verschillende fracties hebben aangegeven nog vragen te hebben.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat de meningsvormende (1) behandeling niet is afgerond en een volgende keer zal worden voortgezet.
De behandeling van het agenderingsverzoek van de SP is wel afgerond.

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

C.J.M. Kalthoff

BEHANDELRESULTAAT

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel, meningsvormende (1) (vervolg)bijeenkomst 12 februari 2020

Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling

Zaaknummer:	428234
Portefeuillehouder:	R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Manders (AC), de Groot (PvdD), Greving (PvdA), Loos (VVD), Prinsen (GL), Dijk (D66), Elfrink (SP), Becker (ChristenUnie), Tujeehut (Arnhemse Ouderenpartij), Hutten (CDA) en Verheij (PVV).
De fractie van DENK/Verenigd Arnhem was niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking
De m1-behandeling van het raadsvoorstel is voortgezet, maar niet afgerond.

Toezegging
De wethouder heeft de volgende toezeggingen gedaan:
- De wethouder zal de raad schriftelijk informeren over de woningbouwproductie van de laatste 8 jaar.
- De wethouder zal onderzoeken hoe het komt dat Woon2018 en het rapport van Companen verschillen in woningbehoefte laten zien.
- De wethouder zal de voortgang van het rapport 'Wervende woonmilieus' onderzoeken.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat de meningsvormende (1) behandeling niet is afgerond en een volgende keer zal worden voortgezet.

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

M.S. Loor

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, meningsvormende (1) (vervolg)bijeenkomst 4 maart 2020

Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling

Zaaknummer:	428234
Portefeuillehouder:	R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/ fractievolgers Manders (AC), de Groot (PvdD), Greving (PvdA), Loos (VVD), Prinsen (GL), Dijk (D66), Elfrink (SP), Zijlstra (ChristenUnie), Tujeehut (Arnhemse Ouderenpartij), Van Dillen (CDA), Aydemir (DENK/Verenigd Arnhem) en Verheij (PVV).

Verder aanwezig: R. Paping (wethouder)

Bespreking
De m1-behandeling van het raadsvoorstel is voortgezet, maar niet afgerond.

Toezegging
De wethouder heeft de volgende toezeggingen gedaan:
- De wethouder zal de raad schriftelijk informeren, binnen een 1 week, hoeveel sociale woningen er gebouwd kunnen worden met de extra 1,5 miljoen en hoeveel woningen daarvan uit 1- á 2 persoons huishouden bestaat.
- De wethouder zal de raad schriftelijk uitleg geven over de verschillen die er zijn tussen de cijfers uit de Staat van de Stad en het rapport van Companen.
- De wethouder zal schriftelijk de raad informeren over wat er gebouwd is in 2018 en 2019 en wat er aan harde plancapaciteit op de planken ligt. En wat kost het de gemeente als we 30% sociale huur invoeren, en wat als we andere percentages hanteren?

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat de meningsvormende (1) behandeling niet is afgerond en een volgende keer zal worden voortgezet.

De raadsadviseur,

K. Vons

De voorzitter,

M. Dolsma

Memo

Datum : 3 maart 2020

Aan : Raadsleden

Van : Ronald Paping

Betreft : Toezeggingen bij M1 Plan van aanpak woningbouwontwikkeling

Hierbij ontvangt u de antwoorden van de toezeggingen gedaan op 12 februari 2020 bij de behandeling van het plan van aanpak woningbouwontwikkeling.

Toezeggingen:

1. *De wethouder zal de voortgang van het rapport 'Wervende woonmilieus' onderzoeken.*

In de bijlage vindt u de raadsbrief van januari 2019 waarin we hebben geïnformeerd over de voortgang (per abuis staat de datum van de raadsbrief op januari 2018, deze is echter van januari 2019). In 2019 zijn er daarna nog 13 woningen toegevoegd in Arnhem boven de € 500.000.

2. De wethouder zal onderzoeken hoe het komt dat Woon2018 en het rapport van Companen verschillen in woningbehoefte laten zien.

WoON 2018 is een enquêteonderzoek en geeft inzicht in woonwensen en woonbeleving van Nederlandse huishoudens in het jaar 2018. In WoON2018 wordt gevraagd naar de gewenste woning van personen die geneigd zijn te verhuizen. Vooral bij gezinnen met kinderen en stellen tot 65 jaar blijkt de wens vaak een eengezinswoning (cq. grondgebonden) woning te zijn. Dit is een landelijk beeld van de gewenste woning.

Het regionale Woningmarktonderzoek gebruikt onder andere WoON2018 om berekeningen te doen voor de vraag en aanbod in de toekomst. Deze wordt in het onderzoek gecombineerd met de prognose van de Provincie Gelderland o.b.v. Primos prognose. Deze prognose brengt demografische ontwikkelingen voor de komende jaren in beeld. Uit de prognose blijkt dat Arnhem vooral groeit met eenpersoonshuishoudens. Eenpersoonshuishoudens hebben vaker behoefte aan appartementen. Companen gaat uit van een toename van deze eenpersoonshuishoudens in Arnhem de komende jaren, waardoor de behoefte naar appartementen ook toe zal nemen.

3. **De wethouder zal de raad schriftelijk informeren over de woningbouwproductie van de laatste 8 jaar.**

Onderstaande tabel en grafiek geven het aantal toevoegingen in woningen in de Arnhemse woningvoorraad weer. Zowel in de nieuwbouw als in de overige categorie (transformatie en woningsplitsing). Bron: CBS/BAG, 2019 voorlopige cijfers.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Nieuwbouw	597	478	671	383	665	641	823	692	.
Overig	455	439	285	675	599	296	551	555	.
Totale woningvoorraad per 1-1	69.605	70.571	71.114	71.962	72.711	73.640	74.416	75.632	76.787

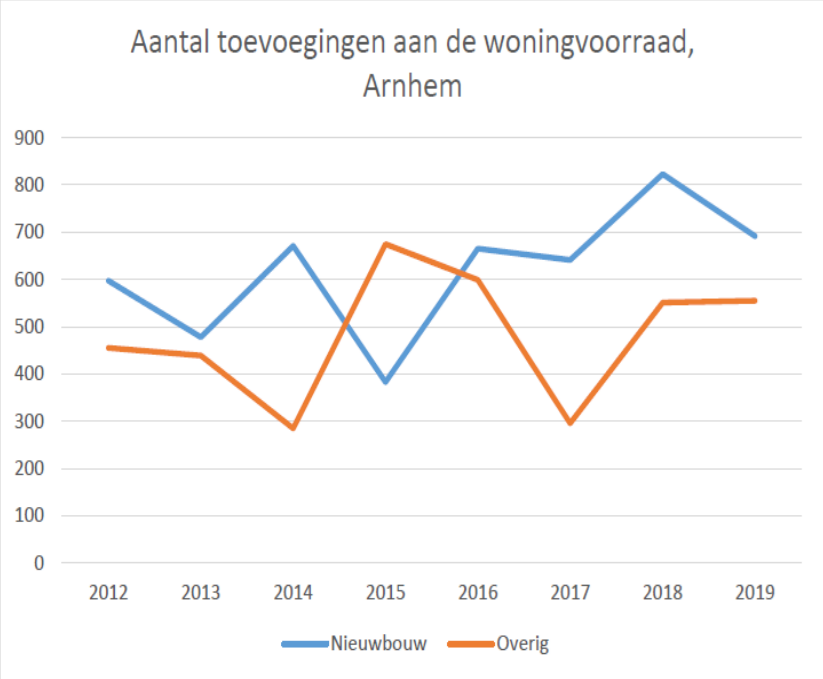

Verdeling toevoegingen naar eigendom

	woningvoorraad totaal	woningen koop	woningen corporatie bezit	woningen overige verhuur	woningen onbekend
2012	69.900	29.560	26.040	12.220	2.070
2013	70.550	30.940	26.300	11.680	1.630
2014	71.110	30.860	26.880	12.180	1.200
2015	71.960	31.440	27.600	11.860	1.070
2016	72.710	31.540	27.460	12.380	1.330
2017	73.640	31.690	26.320	14.570	1.070
2018	74.420	31.920	26.440	15.120	940
2019	75.630	31.990	26.470	16.420	740

Ten opzichte van de totale woningvoorraad in Arnhem en in Nederland is de woningvoorraad de afgelopen 8 jaar met de volgende percentages per jaar gegroeid:

Tabel 4. Percentage saldo toevoegingen t.o.v. totale woningvoorraad (bron: CBS/BAG, 2019 voorlopige cijfers)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Nederland	0,8%	1,2%	0,7%	0,7%	0,6%	0,7%	1,0%	1,0%
Arnhem	1,4%	0,8%	1,2%	1,0%	1,3%	1,1%	1,6%	1,5%

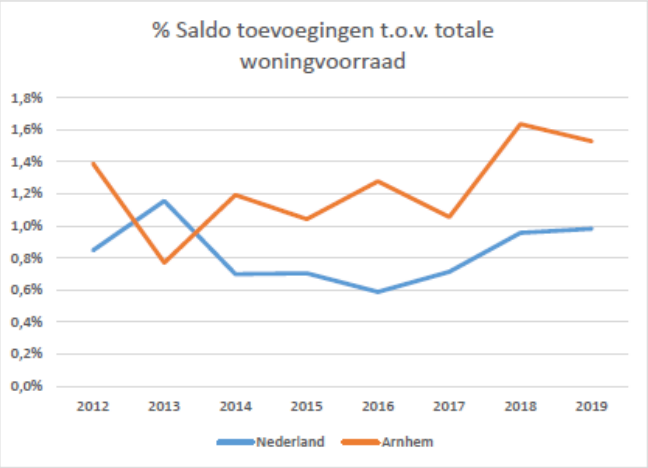

Memo

Datum : 13 maart 2020

Aan : Raadsleden

Van : Ronald Paping

Betreft : Toezeggingen bij M1 Plan van aanpak woningbouwontwikkeling

653. Kan de wethouder aangeven hoeveel extra woningen er dankzij punt 2.1 (aanpassing Grex) worden gerealiseerd?:

78 extra sociale woningen in Schuytgraaf.
De totale kosten voor de toevoeging vallen uiteen in:
Ca. 1,3 miljoen minder opbrengsten
Ca. 0,2 miljoen extra kosten (onder andere meer openbare ruimte inrichten doordat bij sociale woningbouw parkeren in de openbare ruimte wordt opgelost).

Kan de wethouder aangeven of het hierbij gaat om hoofdzakelijk die woningen waar aantoonbaar meer behoefte is, namelijk om sociale huurwoningen voor één- en tweepersoonshuishoudens?

Ja, De corporaties hebben met name (maar niet enkel) behoefte om woningen voor 1 en 2 persoonshuishoudens bij te bouwen.

654. Verschil staat van de stad en woonbehoefte-onderzoek Companen, met name groei en achteruitgang koop/huur en andersom

De achterliggende data van Companen komen van het CBS. Het CBS schat eigendom op basis van een koppeling tussen de Basisregistratie Kadaster, Basisregistratie Personen, WOZ-gegevens en gegevens van de Autoriteit Woningcorporaties. Voor de Staat van de Stad doet de gemeente Arnhem ook een soortgelijke schatting, met name om ook informatie op wijk- en buurtniveau te verkrijgen. De verschillen in de aantallen en percentages woningeigendom worden verklaard door verschillen in de schattingsmethodiek van het CBS en die van de gemeente Arnhem. We zien daarin grote verschillen. We gaan dit zo snel mogelijk nader onderzoeken.

655. Wat is er gebouwd in de koop, huur etc in 2018, 2019 en hoe zit dit in de nabije harde plancapaciteit?

In onderstaande tabel staat het aantal toevoegingen per categorie

woningen - Gemeente Arnhem		
	2018	**2019**
voorraad begin periode (1 januari)	74417	75632
toevoeging door nieuwbouw	823	
toevoeging overig	551	
onttrekking door sloop	122	
onttrekking overig	52	
saldo toevoegingen - onttrekkingen	1200	1155
administratieve correcties	15	
voorraad einde periode (31 december)	75632	76787

Voorraad woningen naar eigendom (bron: CBS)						
Jaar (per 1-1)	Totale woningvoorraad per	Koopwoningen	Corporatiebezit	Overige verh	Eigendom onbekend	
2018	74.416	32.363	27.043	14.335	675	
2019	75.632	33.134	27.180	14.757	561	
	1216	771	137	422	-114	

Wat betreft de analyse van de harde plancapaciteit hebben we in het PvA woningbouwontwikkeling onderstaande inschatting gegeven van huur en koop (gebaseerd op de planningslijst 1 maart 2019) met daarbij de opmerking dat deze cijfers regelmatig wijzigen. In de bestemmingsplannen en anterieure overeenkomsten van de meeste bestaande projecten in de harde plancapaciteit zijn geen afspraken gemaakt over de programmering in huur en koop. Ontwikkelaars en beleggers kunnen de programmering in de ontwikkeling van de plannen daarom wijzigen.

Harde plancapaciteit

Harde plancapaciteit zijn ruimtelijke projecten waarvoor reeds een bestemmingsplan is vastgesteld, een anterieure of ontwikkelovereenkomst is afgesloten, door de gemeente of marktpartij reeds een tender is gestart.

	Huur				Koop			
Totaal	sociaal	Midden	Duur	Onbekend	Goedkoop	Midden	Duur	Onbekend
6335	1460	1110	340	560	130	2410	250	75

Het plan van aanpak woningbouwontwikkeling gaat over beschikbaarheid van voldoende woningen in de juiste categoriën in Arnhem de komende jaren. Het vergt een inspanning om samen met ontwikkelaars en corporaties te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat enerzijds aansluit bij de woningbehoefte de komende jaren en anderszijds aansluit bij het huidige beleid en de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie. Bij de uitvoering van dit plan gelden de vigerende beleidsregels voor ruimtelijke ordening (structuurvisie, hoogbouwbeleid etc.). De omgevingsvisie, die momenteel wordt opgesteld en natuurlijk een raadsbesluit vergt, legt deze regels actueel vast.

Daarnaast geldt dat de zeggenschap van de raad over de projecten niet wijzigt: projecten op gemeentegrond vragen een grondexploitatie, die altijd door de raad wordt vastgesteld. Hierin ligt de programmering vast. Projecten van derden die een bestemmingsplanwijziging vragen, worden altijd aan de raad voorgelegd. Projecten die geen bestemmingsplanwijziging vragen en niet op gemeentegrond liggen, vragen geen gemeentelijke besluitvorming. Ook geen collegebesluit. Daarop heeft de gemeente geen andere invloed dan dat bouwaanvragen moeten voldoen aan vigerend bestemmingsplan en overige wet- en regelgeving.

W*at kost het de gemeente als we 30% sociale huur invoeren. En wat als we andere percentages hanteren?*
Dit is afhankelijk van de concrete situatie per project. Is de grond niet van de gemeente, dan landen de kosten niet bij de gemeente. Als de grond van de gemeente is, zijn de kosten afhankelijk van de vraag wat anders op deze locatie gebouwd zou worden, dus waarmee we vergelijken. Is dat een rijtjeswoning, een tweekapper of een vrijstaande woning. En in welke wijk is dat. Grondprijzen voor verschillende locaties en verschillende programma's zijn verschillend. Daarnaast wordt bij een rijtjeswoning ook boven de €200.000, uitgegaan van parkeren in openbaar gebied (en daarmee niet-uitgeefbare grond en inrichtingskosten). Bij een tweekapper op eigen terrein. Afhankelijk van de situatie waarmee sociale huur vergeleken wordt, levert dit daarmee andere verschillen op.

Ter indicatie hieronder de grondprijzen uit de grondprijzenbrief:

	Vaste kavelprijs	Oppervlak**
Grondgebonden woning	**€ 29.500**	**120 m² kavel**
Gestapelde woning	**€ 22.500**	**115 m² BVO**

Omgerekend is de grondprijs voor een grondgebonden sociale huurwoning daarmee ongeveer €246,-/m2 en ongeveer €196,-/m2 BVO voor een gestapelde woning.

	Dure wijken		Middeldure wijken		Betaalbare wijken	
	Min.	Max.	Min.	Max.	Min.	Max.
Rijwoning	€ 400	€ 800	€ 300	€ 500	€ 250	€ 400
2^1-kap-woning	€ 400	€ 700	€ 300	€ 500	€ 250	€ 375
Vrijstaand	€ 400	€ 550	€ 300	€ 450	€ 225	€ 350
Appartement	€ 350	€ 700	€ 250	€ 500	€ 250	€ 400
	Centrum Saksen Weimar		Schuytgraaf Rijkerswoerd		Malburgen Presikhaaf	

Vragen nav antwoord 653 toezeggingen brief 13 maart 2020

1. Waarom is besloten de grex bij schuitgraaf te veranderen en daar nu sociale (huur) woningen te realiseren?

Zoals op pagina 19 van het plan van aanpak is toegelicht, is er één vastgestelde eigen grondexploitatie waarin actief sturen op het programma nog mogelijk is. Dit om 30% sociale huur in het project te realiseren.

2. Ik ga ervan uit dat dit is omdat anders de ten minste 30% sociale huurwoningen lastig haalbaar is. Klopt die aanname?

Dat is juist, zoals in de voetnoot van het plan van aanpak op pagina 19 als volgt toegelicht:
In de huidige GREX is conform bestemmingsplan financieel rekening gehouden met 28% sociale woningbouw in geheel Schuytgraaf. Over het gerealiseerde programma t/m 2018 is dit percentage gerealiseerd. Een deel van de resterende productie per 1-1-2019 zal omgezet moeten worden van martkwoningen naar sociale huurwoningen, om het percentage sociale huur van 28% naar 30% te krijgen. Genoemd bedrag gaat uit van 30% sociale huur over het restant van de te verkopen gronden in Schuytgraaf (per 1-1-2019)

3. Als dat juist is ontvang ik graag het overzicht/ berekening waarmee geconstateerd is dat deze maatregelen nodig.

Stand van zaken per 1-1-2019: percentage sociale woningbouw: 28%
Wijziging om over de resterende productie 30% sociale huur te realiseren: 78 woningen toevoegen.

Vraag nav antwoord 654 toezeggingen brief 13 maart 2020

4. Goed dat de grote verschillen worden onderzocht. Wel zou ik reeds een door de door mij in de raadskamer genoemde cijfers bevestigd zien. Klopt het dat sinds 2015 het percentage koopwoningen met 1,4% is gedaald en dat het aantal huurhuizen met 1,9 is toegenomen?

We nemen aan dat hier procentpunten in plaats van percentages worden bedoeld ('het aandeel koopwoningen is met 1,4 procentpunt gedaald'). Dit kunnen we zo niet zeggen. Beide getallen zijn schattingen. Hierbij gaat het onder andere om de definitie van een koopwoning. Wanneer bijvoorbeeld iemand twee koopwoningen heeft en een daarvan verhuurd, is een van de woningen een huurwoning geworden. Binnen de gemeente Arnhem maken we hiervan een inschatting op basis van achternaamcontrole in de BAG (Basisadministratie Gebouwen), de WOZ en gegevens van de grootste woningcorporaties. Het CBS maakt weer een andere inschatting. Zo kan het zijn dat het ene jaar een woning als koopwoning is meegenomen en het andere jaar als huurwoning. Overigens zijn zowel volgens de schattingen van de gemeente als die van het CBS het aantal koop- en huurwoningen sinds 2015 toegenomen. (Hierbij geeft het CBS een sterkere stijging in het aantal koopwoningen en de gemeentelijke schatting een sterkere stijging in overige verhuur).

Vragen nav antwoord 655 toezeggingen brief 13 maart 2020 en de nog uitstaande technische vragen.

- In welke jaartallen worden bovenstaande gerealiseerd?
- In de aantallen van 2018 (die in de artikel 44 antwoorden staan over de prestate afspraken) wordt benoemd dat er 30 coöperatie woningen bijgekomen en 1300 overige huur. Hoeveel van die 1300 is de huurprijs onder de 720 euro en valt dus in de definitie sociale huur? Zijn dat er 100, 200 of meer bij benadering?
- Wat is er in bovenstaande verdeling al in 2019 gerealiseerd?

De getallen zijn een optelsom uit de stad en kunnen niet een op een vertaald worden naar een jaar. We kijken per jaar hoe de verdeling in de stad is. Getallen zijn niet per definitie nieuwbouwtoevoegingen, maar ook wijzigingen in de bestaande woningvoorraad. Bovendien kan een nieuwbouwwoningen als koop worden gerealiseerd maar het jaar daarop worden doorverhuurd. Wat betreft de particuliere huur hebben we geen inzicht in de huurstelling

In brief van 13 maart 2020 staat onderstaande tabel:

Voorraad woningen naar eigendom (bron: CBS)						
Jaar (per 1-1)	Totale woningvoorraad per	Koopwoningen	Corporatiebezit	Overige verh	Eigendom onbekend	
2018	74.416	32.363	27.043	14.335	675	
2019	75.632	33.134	27.180	14.757	561	
	1216	771	137	422	-114	

Deze komt NIET overeen met de tabel in de artikel 44 antwoorden van 21 januari

Woningen - Gemeente		
	Per 1-1-2018	per1-1-2019
woningvoorraad totaal	74420	75630
Ontwikkeling ten opzicht van vorig jaar	780	1210
woningen koop	31920	31990
woningen corporatie bezit	26440	26470
woningen overige verhuur	15120	16420
woningen onbekend	940	740

Zo is vooral de toename/ aantal “Woningen overige huur” flink lager.

5. Waarom en welke is (het meest) juist?

Zie antwoord hierboven bij vraag 4.

6. Hoeveel van de in 2018 toegevoegde ‘woningen overige verhuur’ een huur (ruim) onder de liberalisatie grens?

Daar hebben we geen gegevens van. Om hier inzicht in te krijgen zouden we alle particuliere verhuurders in de stad moet bevragen op de huren die ze per woning vragen en dat jaarlijks doen.

7. Ik ontvang graag een gelijk overzicht de realisatie over/in 2019.
8. Inclusief het aantal ‘woningen overige verhuur’ die (ruim) onder de liberalisatie grens vallen.

Een overzicht waarin de eigendomssituatie over 2019 (corporatie, koop, huur) is verwerkt kan in mei van dit jaar geleverd worden. We hebben nu alleen de cijfers van 2018.

Op dit moment weten we alleen het aantal totale toevoegingen in de stad.

Onderstaande tabel staat in het plan en in de brief van 13 maart.

Harde plancapaciteit

Harde plancapaciteit zijn ruimtelijke projecten waarvoor reeds een bestemmingsplan is vastgesteld, een anterieure of ontwikkelovereenkomst is afgesloten, door de gemeente of marktpartij reeds een tender is gestart.

	Huur				Koop			
Totaal	sociaal	Midden	Duur	Onbekend	Goedkoop	Midden	Duur	Onbekend
6335	1460	1110	340	560	130	2410	250	75

Mijn technische vraag was een nadere uitwerking.

9. Wat kunnen we in redelijkheid in welk jaar/periode verwachten?
10. Met andere woorden: wat (socail, koop, …) bouwen we in 2020, 2021, 2022 en 2023?

Note 1: de redeneren waarom het tzt net iets anders kan uit pakken dan gepland is begrijpelijk maar een inschatting is wel de basis voor de sturing.

Arnhem kent een planningslijst van nieuwbouwontwikkelingen die in maart 2019 is geactualiseerd en toegevoegd aan het plan van aanpak woningbouwontwikkeling. Deze lijst loopt door tot 2028 waarin het overgrote deel van de woningen staan geprogrammeerd tot 2025. Zoals in het Plan van Aanpak vermeld is anders dan een planningslijst met aantallen doet vermoeden deze een 'vloeibaar' document, dat dagelijks verandert. De lijst geeft hooguit een globale inschatting over het totaal en een globale inschatting over de verdeling sociale huur, particuliere huur en koop zoals we hierboven in de tabel hebben weergegeven. Iedere verdeling naar jaartal zou een grove inschatting zijn. Naast dat we in Arnhem woningen toevoegen verandert de eigendomsverhouding van de bestaande bouw dagelijks zoals bij vraag 4 beschreven.

In aanvulling op mijn eerste vraag (– waarom de grex in schuygraaf is omgezet) en bovenstaande tabel:

11. Zijn er nog meer grex veranderingen te verwachten en zo ja wanneer?

Zoals op pagina 19 van het plan van aanpak is opgenomen, zijn er geen andere vastgestelde grondexploitaties waarin deze maatregel effect heeft. Dit omdat hier ofwel geen sturing meer mogelijk is (contracten reeds gesloten) ofwel omdat de opgave van 30% sociale huur reeds verwerkt is.
Voor nieuw vast te stellen grondexploitaties kan dit wel effect hebben. Hierop ziet het voorgestelde vereveningsfonds. Hierover is telkens per vast te stellen grondexploitatie een raadsbesluit nodig.

- Is er een uitgewerkte visie op bouwhoogten en waar we wat willen?

Structuurvisie is vigerend beleid, daarin staan kaders voor hoogbouw.

- 20% van onze bevolking zijn 65 plussers (alleen en als koppel). Weten wij wat zij qua woning wensen? Companen stelt: appartementen, maar is dit onderzocht?

Hiertoe doen we dit jaar een doelgroepenonderzoek.

- We hebben maar 1% seniorenwoningen. Hoe veel komen erbij? Of is dit nog onbekend.

Ik heb het woonbehoefte onderzoek bekeken en kan deze 1% nergens vinden.

- Hoe integraal gaan we kijken naar de komende bouwopgaven en de samenhang met groen, gezondheid, beweging, buiten spelen, sociale cohesie, etc?

Dit doen we uiteraard in ieder project dat we voorleggen aan de raad integraal en in de omgevingsvisie.

- De alleenwonenden zijn een hoog percentage, doch het zijn geheel verschillende groepen. In de cijfers wordt een onderscheid gemaakt tussen eenouder gezinnen en alleen wonenden. Toch zijn er onder deze laatste groep velen die bijvoorbeeld in het weekend hun kinderen hebben en dus geheel andere woonwensen hebben dan een ‘gewone’ allenwonende. Kennen we cijfers en behoeften?

Alleenwonenden zijn mensen die alleen wonen zonder kinderen. Alleenwonenden met in het weekend kinderen scharen we onder gezinnen. Daarnaast gaat wonen niet alleen over wat mensen willen maar ook wat ze kunnen. Woningbehoefte wordt onder andere bepaalt door de betaalbaarheid van een woning.

Overzicht vragen en antwoorden m.b.t. Raadsvoorstel **"Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling"**, welke via ambtelijk apparaat schriftelijk zijn gesteld en via de griffie zijn ingediend

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
1.	Arnhem Centraal	**Vraag:** In de factsheet staat wij maar 1 % seniorenwoningen hebben. *Wat zijn in deze definitie 'seniorenwoningen' en welke kwaliteit hebben zij?* Antwoord: Dit is een technische vraag voor Companen.
1.1	Arnhem Centraal	**Vervolgvraag:** Opmerkelijk antwoord. Mag ik aannemen dat deze vraag gewoon beantwoord wordt? Dat men ervoor zorgt dat deze info bij onze fractie komt? Antwoord: Navraag bij Companen geeft het volgende antwoord: Onder seniorenwoningen vallen zowel grondgebonden woningen als appartementen met een label voor bejaarden in de WOZ-registratie. Het gaat bijvoorbeeld om aanleunwoningen, vrijstaande bejaarden bungalow, bejaarden patiowoningen, bejaarden flatwoningen, bejaarden appartementen etc.
2.	Arnhem Centraal	**Vraag:** *Is bekend welke behoeften onder senioren leven qua woning, zodat we datgene kunnen bouwen wat hen uit grote gezinswoningen doet verhuizen?* Antwoord: Hiertoe doen we dit jaar een doelgroepenonderzoek.
2.2	Arnhem Centraal	**Vervolgvraag:**

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		Wat zijn de uitgangspunten van dat onderzoek? Wat wordt zo ongeveer gevraagd aan welke doelgroepen? Antwoord: Het doelgroepenonderzoek bestaat uit twee delen: voor de eerste fase verzamelt en analyseert Companen alle mogelijke informatie vanuit gemeentelijke systemen, CBS, landelijke onderzoeken ed. Om tot een prognose van de huisvestingsopgave te komen tot aan 2040; naast diverse zorgdoelgroepen worden verschillende leeftijdsgroepen (65+, 75+, 85+) voor ouderen onderscheiden. Specifiek voor (toekomstige) ouderen is gevraagd om in het onderzoek in te gaan op verschillende (innovatieve) woonvormen en de kwaliteiten die hen aantrekkelijk maken. In de tweede fase van het onderzoek zal de huisvestingsopgave worden besproken met stakeholders zoals zorgaanbieders, corporaties, doelgroepen, hun vertegenwoordigende organisaties ed. om deze te kunnen afzetten tegen het huidige (zorg)woningaanbod.
3.	Arnhem Centraal	**Vraag:** 3 Er gaan veel goedkope huurwoningen gebouwd worden. *In welke wijken staan zij gepland?* Antwoord: Uitgangspunt is 30% sociale huurwoningen over de zachte plancapaciteit over de hele stad. Dus in alle wijken waar ontwikkelingen gepland zijn, wordt naar verwachting sociale huur toegevoegd. Een paar grotere voorbeelden zijn de HES, Akzo, Schuytgraaf en het Dorp. Maar ook Coehoorn, Malburgen Nijmeegseweg en Presikhaaf Houtmanstraat zijn voorbeelden
4.	Arnhem Centraal	**Vraag:** De stad is ook gebaat bij economisch sterke inwoners. *Hoe zorgen we ervoor dat zij aantrekkelijk kunnen wonen in de toekomst?* Antwoord Voor alle doelgroepen wordt de komende jaren gebouwd. In een raadsbrief van januari 2019 over wervende woonmilieus waarin we hebben geïnformeerd over de voortgang van woningen in het hogere koopsegment (per abuis staat de datum van de raadsbrief op januari 2018, deze is echter van januari 2019). In 2019 zijn

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		er daarna nog 13 woningen toegevoegd in Arnhem boven de € 500.000.
5.	Arnhem Centraal	**Inleiding:** Verschil onderzoek Woon 2018 en woonbehoefte-onderzoek Companen mbt de woonbehoeften: volgens Woon 2018 willen ook 1 persoonshuishoudens vaak een grondgebonden woning. Het onderzoek: Woonwensen van eenpersoonshuishoudens van december 2015: Een buitenruimte wordt door vrijwel alle respondenten als noodzakelijk gezien. Vrij uitzicht is zeer gewild, maar ook als er geen mooi uitzicht is wil men een balkon of tuin(tje). De alleenstaanden gebruiken de buitenruimte om te ontspannen, te eten en te drinken, de was op te hangen en te klussen. De respondenten willen niet heel lang 'alleen' in een minder goede buurt wonen. Alleenstaanden houden niet van het idee van 'klein wonen'. De psychologische grens ligt op 65 m². **Vraag:** *Kent de wethouder dit onderzoek en in welke mate wil hij de resultaten meenemen in de komende bouwplannen?* Antwoord: Ja, de wethouder kent dit onderzoek. Wij baseren ons op het regionaal toegespitste onderzoek van Companen. Bovendien, er wordt relatief weinig woningbouw kleiner dan 65m2 toegevoegd in Arnhem
6.	Arnhem Centraal	**Inleiding:** Hoogbouw is een onderwerp dat veel oproept. Hele hoge hoogbouw is duur door de vele veiligheidsmaatregelen. De branchevereniging voor ontwikkelaars en bouwondernemers stelt dat de meeste mensen een woning met tuintje willen. Kortom: hoogbouw is een complex onderwerp. In de structuurvisie 2020-2040 staat: In de bovengrond verdient hoogbouw apart aandacht. Ook hier is het beleid met betrekking tot hoogbouw niet neergelegd in een uitgewerkt eindbeeld maar verwoord aan de hand van principes; geen beleidskaart, wel zes principes voor hoogbouw (2.11). **Vraag:** *: Blijven deze principes gehandhaafd?* Antwoord Dit vindt een plek in de nieuwe omgevingsvisie. Zolang deze er niet is, is de structuurvisie leidend. Daarin staan de kaders voor hoogbouw.

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
7.	D66	**Vraag:** Waar in het plan kunnen wij de gevolgen van de in dit plan geformuleerde ambities vinden voor de sociale woningbouw? <u>Antwoord</u> In hoofdstuk 5. Meer specifiek in hoofdstuk 5.2 Oplossen mismatch betaalbare woningen en hoofdstuk 5.4 financiële consequenties.
8.	D66	**Vraag:** Waar in het plan kunnen wij de gevolgen van de in dit plan geformuleerde ambities vinden voor de woningmarkt als geheel? <u>Antwoord</u> In hoofdstuk 5, waarbij hoofdstuk 5.1 gaat over de totale voorraad en het doorprogrammeren en versnellen, hoofdstuk 5.2 over de mismatch in de betaalbare woningen en hoofdstuk 5.4 over de financiële consequenties.
9.	D66	**Vraag:** Waar in het plan kunnen wij de gevolgen van de in dit plan geformuleerde ambities vinden voor de woningbouwproductie? <u>Antwoord</u> In hoofdstuk 4 vind u de geformuleerde conclusies en ambities, in hoofdstuk 5 de maatregelen en in hoofdstuk 6 welke uitwerking moet plaatsvinden.
10.	D66	**Vraag:** Waar in het plan kunnen wij de gevolgen van de in dit plan geformuleerde ambities vinden voor de corporaties en de bestaande voorraad sociale huurwoningen? <u>Antwoord</u>

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		Zie vraag 9, waarbij de paragrafen 4.2 en 5.2 meer specifiek ingaan op de sociale huursector en in hoofdstuk 6 een aantal maatregelen staan, en in hoofdstuk 6 een aantal maatregelen staan die betrekking hebben op de sociale huursector, zoals de doelgroepenverordening en planologische maatregelen, maar ook bijvoorbeeld de prestatieafspraken.
11.	D66	**Vraag:** Waar in het plan kunnen wij de gevolgen van de in dit plan geformuleerde ambities vinden voor de gemeentefinanciën? Antwoord In hoofdstuk 5, meer specifiek in paragraf 5.4 financiële consequenties.
12.	D66	**Vraag:** Waar in het plan kunnen wij de analyse van reeds te verwachten woningbouwproductie door marktpartijen en corporaties vinden? Antwoord In paragraaf 3.2 Geplande toevoegingen en in de planningslijst, bijlage bij het stuk.
13.	D66	**Vraag:** Waar in het plan kunnen wij de onderbouwde aandacht voor betaalbare koop en middenhuur vinden? Antwoord In paragraaf 4.2 onder de subkopjes "middenhuur" en "goedkope koop", in paragraaf 5.2 onder de subkopjes "meer woningen voor middenhuur en betaalbare koop in de toekomst" en "onderzoeken mogelijkheden stimuleren goedkope koop" en in paragraaf 6.2 onder de diverse maatregelen
14.	GroenLinks	**Vraag:** In het woningbehoefteonderzoek wordt gerekend met een welvaartsgroei van 0,4%. Een welvaartsgroei van 0% zou leiden tot een behoefte van 2600 extra huurwoningen. Uit een eerdere technische navraag bij Companen bleek dat bij een welvaartdaling van 0,4% er een behoefte van bijna 4000 extra huurwoningen op zou treden. Dat waren de getallen van enkele maanden geleden. Inmiddels weten we wel beter. De Coronacrisis hakt

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		erin. We krijgen berichten dat deze crisis de grootste crisis sinds de jaren ’30 zou kunnen zijn, voorzien van enorme economische achteruitgang. De welvaartsdaling zal naar verwachting nog vele malen groter zijn dan de reeds berekende 0,4%. Hoe speelt de wethouder in op deze vernieuwde omstandigheden? Zijn de cijfers van Companen nog up-to-date? Biedt dit PvA voldoende mogelijkheden om flexibel met deze nieuwe situatie om te gaan? <u>Antwoord</u> Op bladzijde 5 van het PvA staan de behoeftecijfers voor toevoeging sociale woningen benoemd in Arnhem. Tot 2030 +/- 670 woningen bij een welvaartsgroei van 0,4% en bij een welvaartgroei van 0% verdubbeld deze vraag. Door minimaal 30% sociale huurwoningen toe te voegen in de zachte plancapaciteit voegen we de komende jaren voldoende woningen toe om aan deze vraag te voldoen. Of dit uiteindelijk voldoende is of dat herijking van maatregelen nodig is moet blijken uit de monitoring die we op bladzijde 18 in het plan benoemen.
15.	GroenLinks	**Vraag:** In hoofdstuk 6 van het Plan van Aanpak staan verschillende activiteiten genoemd. Besluitvorming over dit onderwerp laat, mede door de coronacrisis, vrij lang op zich wachten. Wat zijn de gevolgen van deze vertraging op de in dit hoofdstuk genoemde planningen? <u>Antwoord</u> Zolang geen besluitvorming heeft plaatsgevonden, kunnen de voorgestelde maatregelen en acties zich niet vertalen in resultaten.
16.	AOP	**Vraag:** In het raadvoorstel, inleiding, staat onder meer "biedt het college in december een plan van aanpak ...." Wij nemen aan dat het om december 2019 gaat. Is dat correct. Het zou aanbeveling verdienen dat voortaan altijd het jaartal wordt genoemd. De fractie Arnhemse Ouderen Partij vindt het voorliggende plan te weinig ambitieus. Waarom doet het college niet de suggestie dat ook particuliere investeerders van harte zijn uitgenodigd

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		om woningen te bouwen? Recent werden wij als raadsleden benaderd door een particulier die in korte tijd "tijdelijke woningen" nabij de Rijnhal wilde realiseren. Indachtig de tijdelijke woningen op 't Alteveer - die daar al tijdelijk zijn sinds jaren '40 en waar mensen nog steeds met plezier wonen - is tijdelijkheid maar betrekkelijk. Wij begrepen dat die projectontwikkelaar is "afgescheept" en niet eens door één wethouder is ontvangen, omdat naar verluid het door de projectontwikkelaar beoogde terrein niet beschikbaar was. **Waarom heeft het college deze projectontwikkelaar niet ontvangen en met hem bekeken of elders in Arnhem het plan - buiten belasting van de gemeentelijke schatkist en zonder gemeentelijk risico - te realiseren is?** Antwoord Het initiatief voor tijdelijke woningen is met wethouder de Vroome gedeeld. We hebben geconstateerd dat op deze plek op deze schaal een permanente ontwikkeling meer gewenst is dan een tijdelijk initiatief. Om de ondernemer daar helderheid over te geven, hebben we die constatering per telefoon en mail teruggekoppeld. Op die mail hebben we vervolgens geen rechtstreekse reactie meer ontvangen.
17.	AOP	**Vraag:** Realiseert het college zich dat met het voorliggende plan niet substantieel wordt ingezet om binnen vijf á zes jaar het woningtekort voor in de sociale huursector te stoppen? Antwoord Nee, het college deelt deze visie niet
18.	AOP	**Vraag:** Acht het college zulks niet een taak van de gemeente om alle Arnhemmers een dak boven het hoofd te bieden? Antwoord Ja, daar ziet het plan van aanpak op. Overigens biedt de gemeente zelf geen woningen aan, zij creëert de omstandigheden waarin corporaties, beleggers en ontwikkelaars dit kunnen vormgeven.

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
19.	VVD	**Vraag:** Kan het college voor aanvang van de M2 de raad een begrijpelijk en compleet overzicht sturen met daarin: alle toegevoegde/opgeleverde woningen in 2018, 2019 en de, zo goed als zeker te realiseren woningen in 2020, 2021 en 2022? We zien dit overzicht graag ook onderverdeeld in de verschillende segmenten. En dat bij de categorie sociale huur ook de huurwoningen van projectontwikkelaars, met een huur onder de liberalisatiegrens, worden meegeteld. Zo weten we (per categorie) waar we staan en wat we moeten doen om het vergezicht van Compaenen te realiseren. En welk mandaat en middelen we het college daarvoor moeten geven. <u>Antwoord</u> In de technische beantwoording (notitie 13 maart) is reeds ingegaan op de toegevoegde woningen in 2018 en 2019. Daarnaast is er als bijlage bij het PvA een planningslijst toegevoegd; de specifiek gevraagde gegevens voor 2020, 2021 en 2022 zijn niet bekend.
20.	VVD	**Vraag:** Op basis van welke cijfers en feiten het college bepaalt dat er in de Schuytgraaf anderhalf miljoen euro nodig is om de doelstelling van tenminste 30% sociale huur over de projecten (stadsbreed) te kunnen realiseren? <u>Antwoord</u> Omdat naar de overtuiging van het college in alle plannen waar nog gestuurd kan worden de komende jaren, gestuurd moet worden om tot 30% over de projecten te komen; dit in overeenstemming met het aangenomen amendement 19A65 (Aanvullende coalitieafspraken wonen) van GL, VVD, D66 en PVDA. De markt zal dit nooit in voldoende mate zelf op zal pakken zoals op bladzijde 13 van PvA staat beschreven.
21.	VVD	**Vraag:** In de stukken lopen de begrippen goedkope koop en sociale koop door elkaar heen. Voor de VVD fractie is goedkope koop een koop woning die bij oplevering onder de 200.000 dan wel

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		210.000 euro valt. Deze is dan betaalbaar en middels een NHG garantie veilig. Bij sociale koop, is dat diezelfde woning maar gelden er extra regels voor korte en lange termijn. Welke nageleefd en gecontroleerd moeten worden. In ruil daarvoor geeft de gemeenschap subsidie veelal in de vorm van grond korting. Zie het college dit ook zo en streeft zij er naar om in principe goedkope koop woningen te realiseren tenzij het niet anders kan? En kan zij, indien er enkele sociale koop projecten nodig zijn, nog voor aanvang van de stads akkoord gesprekken, aangeven waar, hoeveel en wat de gevolgen zijn voor alle betrokkenen? Antwoord Nee, het college ziet goedkope koop en sociale koop als hetzelfde. Dit is allemaal sociale koop tot 200.000, zoals ook opgenomen in de grondprijzenbrief. Nee, dit is locatie-afhankelijk en onderdeel van het gesprek
22.	PvdA	**Vraag:** In hoeverre kan er nog bijgestuurd worden in de harde plancapaciteit? De verdeling in deze plancapaciteit komt niet overeen met de vraag. Onder meer de 30% sociale woningbouw wordt in de harde plancapaciteit niet gerealiseerd. Ook met de wijziging in Schuytgraaf niet. Ook is er een grote mismatch bij de sociale koop. Antwoord Dit kan juridisch niet worden afgedwongen, dat is de essentie van de definitie harde plancapaciteit. Wel kan in gesprekken dit minnelijk overeengekomen worden, maar dat kost vaak geld.
23.	PvdA	**Vraag:**

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		Heeft het college een visie op de woningbouw bovenop de harde en zachte plancapaciteit? Om de ambities te halen zal uiteindelijk meer gebouwd moeten worden dan nu gepland? Antwoord Dat is juist. Er moet worden versneld én doorgeprogrammeerd, zoals in het PVA benoemd.
24.	PvdA	**Vraag:** In de woondeal zijn ook afspraken opgenomen over de leefbaarheid in Arnhem Oost. a. Wanneer worden daarvoor de eerste plannen gemaakt? b. Als betrokken partijen worden hier maatschappelijke organisaties en (semi) private partijen genoemd. Worden ook bewoners betrokken? c. Hoe neemt het college de gemeenteraad mee in deze plannen? Antwoord Op 4 maart heeft de Raad tijdens de behandeling van het PvA woningbouwontwikkeling besloten dat de woondeal geen onderdeel uitmaakt van de behandeling van het pva woningbouwontwikkeling.
25.	PvdA	**Vraag:** In de woondeal zijn ook percentages woningen opgenomen. Komen die overeen met de plannen zoals die in het plan van aanpak staan? Want deze gaan over de zachte plancapaciteit die in Arnhem redelijk beperkt is qua omvang? Antwoord De woondeal is geen onderdeel van de behandeling van het pva woningbouwontwikkeling. We weten daarnaast niet welke percentages in bovenstaande vraag worden bedoeld

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
26.	AOP	**Vraag:** Van uitgaande van gemeentegronden, kan de gemeente (door sturing van de Raad) lagere grondprijzen hanteren. Is dit het overwegen waard en kan gegarandeerd worden dat de ontwikkelaars dit niet verwerken in een verhoogde winstpercentage. Antwoord Elk jaar wordt de grondprijzenbrief door het college herzien. Uitgangspunt daarbij is een residuele berekening. Residuele grondwaarde berekening gaat uit van de VON-prijs of marktwaarde van de woning en neemt daarop in aftrek de kosten (stichtingskosten, btw en een redelijke winst voor betrokken partijen). De prijzen uit de grondprijzenbrief zijn daarmee marktconform. Er is daarom geen aanleiding om te denken dat lagere grondprijzen nodig zijn.
27.	SP	**Vraag:** De leden van de SP fractie hebben kennisgenomen van het raadsvoorstel 'plan van aanpak woningbouwontwikkeling' en de bijbehorende stukken. De leden van de SP fractie vragen zich af wat de waarde van dit voorstel nog is gezien de corona-crisis. Dit voorstel is gebaseerd op economische modellen. Een half procentpunt minder economische groei zou al leiden tot een enorme toename aan de behoefte sociale woningbouw. Het voorstel houdt daar geen rekening mee, terwijl de economische neergang als gevolg van corona zeer waarschijnlijk veel ernstiger zal zijn. Waarom heeft het college de raad niet verzocht het voorstel terug te mogen nemen om het te kunnen actualiseren? Acht het college het voorstel immuun voor corona? Antwoord In het plan van aanpak is opgenomen dat continu moet worden gemonitord (bladzijde 18 PvA). Laten we vooral nu aan de slag en het college komt uiteraard bij u terug als het PvA bijstelling behoeft.
27.1	SP	**Vervolgvraag:** Zou het college alsnog een beargumenteerd antwoord kunnen geven en in kunnen gaan op de gestelde

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		vraag, omdat deze cruciaal is in het kunnen beoordelen van de waarde van dit raadsvoorstel: De leden van de SP-fractie vragen zich af wat de waarde van dit voorstel nog is gezien de corona-crisis. Dit voorstel is gebaseerd op economische modellen. Een half procentpunt minder economische groei zou al leiden tot een enorme toename aan de behoefte sociale woningbouw. Het voorstel houdt daar geen rekening mee, terwijl de economische neergang als gevolg van corona zeer waarschijnlijk veel ernstiger zal zijn. a. Waarom heeft het college de raad niet verzocht het voorstel terug te mogen nemen om het te kunnen actualiseren? Antwoord: Het college gaat graag aan de slag gaat met het plan van aanpak woningbouwontwikkeling en zal, zoals beschreven in het plan van aanpak, monitoren wat onder andere de effecten zijn een economische neergang. Indien het PvA bijstelling behoeft komen we bij u terug. b. Acht het college het voorstel immuun voor corona Antwoord Nee, het voorstel houdt wel rekening met eventuele schommelingen. Mocht uit monitoring blijken dat dit niet voldoende is dan komen we bij u terug.
28.	SP	**Vraag:** De leden van de SP fractie hebben nog enkele vragen, maar willen vooraf benadrukken dat wonen een grondrecht is. De leden van de SP fractie zijn van mening dat iedereen in Arnhem zou moeten kunnen wonen in een huis waar hij of zij trots op kan zijn. Helaas is dit nog niet de praktijk. Arnhem kent een tekort aan fatsoenlijke, gezonde en betaalbare woningen. De SP vindt dat daar wat aan moet gebeuren. Nog veel Arnhemmers zijn afhankelijk van huizen waar ze niet goed in kunnen wonen. Zij wonen bijvoorbeeld in een schimmelwoning. Een derde van de kinderen in onze stad groeit op in een ziekmakende woning. Gelukkig nemen steeds meer huurders in onze stad daar geen genoegen

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		meer mee en eisen zij dat hun woningen worden gerenoveerd tot gezonde woningen waar het fatsoenlijk wonen is. In Malburgen en Presikhaaf hebben deze acties op enkele plekken al geleid tot succes. De SP ondersteunt deze bewoners. De leden van de SP fractie zijn ook verheugd dat zij gemeenteraad en college hebben weten te overtuigen dat schimmelwoningen moeten worden aangepakt en dat dit (top) prioriteit heeft. Kan het college aangeven wat het raadsvoorstel betekent voor de aanpak van schimmelwoningen in onze stad? Op welke wijze wordt de aanpak van schimmelwoningen versterkt door dit voorstel? Kan het college garanderen dat het voorstel niet ten koste gaat van de aanpak van schimmelwoningen? <u>Antwoord</u> In de prestatieafspraken met de corporaties zijn afspraken gemaakt over de aanpak van schimmelwoningen. Wij hebben geen aanleiding te denken dat deze afspraken niet worden nagekomen
28.1	SP	**Vervolgvraag:** Zou het college alsnog een beargumenteerd antwoord kunnen geven op de gestelde vraag: De leden van de SP fractie hebben nog enkele vragen, maar willen vooraf benadrukken dat wonen een grondrecht is. De leden van de SP fractie zijn van mening dat iedereen in Arnhem zou moeten kunnen wonen in een huis waar hij of zij trots op kan zijn. Helaas is dit nog niet de praktijk. Arnhem kent een tekort aan fatsoenlijke, gezonde en betaalbare woningen. De SP vindt dat daar wat aan moet gebeuren. Nog veel Arnhemmers zijn afhankelijk van huizen waar ze niet goed in kunnen wonen. Zij wonen bijvoorbeeld in een schimmelwoning. Een derde van de kinderen in onze stad groeit op in een ziekmakende woning. Gelukkig nemen steeds meer huurders in onze stad daar geen genoegen meer mee en eisen zij dat hun woningen worden gerenoveerd tot gezonde woningen waar het fatsoenlijk wonen is. In Malburgen en Presikhaaf hebben deze acties op enkele plekken al geleid tot succes. De SP ondersteunt deze bewoners. De leden van de SP fractie zijn ook verheugd dat zij gemeenteraad en college hebben weten te

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		overtuigen dat schimmelwoningen moeten worden aangepakt en dat dit (top) prioriteit heeft. a. Kan het college aangeven wat het raadsvoorstel betekent voor de aanpak van schimmelwoningen in onze stad? b. Op welke wijze wordt de aanpak van schimmelwoningen versterkt door dit voorstel? c. Kan het college garanderen dat het voorstel niet ten koste gaat van de aanpak van schimmelwoningen**?** Antwoord Het PvA woningbouwontwikkeling gaat over ontwikkeling van nieuwe woningen in de stad die voldoen aan de kwaliteitseisen van het bouwbouwbesluit. Wat betreft de aanpak van schimmelwoningen in de bestaande woningvoorraad zijn prestatieafspraken met de corporaties gemaakt en is ook onderdeel van de woondealafspraken.
29.	SP	**Vraag:** Naast ongezonde woningen zijn er in onze stad ook nog te veel woningen in handen van huisjesmelkers die te veel huur vragen. Ook dit vraagt een goede aanpak. De SP heeft daarom in haar tegenbegroting al voorgesteld om extra inzet te doen op de aanpak van huisjesmelkers. Is het college in het licht van de corona-crisis alsnog bereid deze extra inzet te plegen? Wat mag de raad concreet van het college verwachten? Antwoord In het PvA Splitsing en verkamering dat momenteel in de Raad ligt doen we voorstellen over goed verhuurderschap en handhaving daarvan. Ook over de positie van de huurders doen we in dit PvA voorstellen.

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
29.1	SP	**Vervolgvraag:** a. Graag horen we van u op welke voorstellen uit het PvA Splitsing en verkamering u doelt om huisjesmelkers die teveel huur vragen aan te pakken? Het college doelt op 'actie 2: goed verhuurderschap/excessen op de huurmarkt' uit het 'PvA: Woningsplitsing en Verkamering'. Bij de gebundelde vragen en antwoorden ten behoeve van de 1e meningsvormende ronde over dit onderwerp gaan vragen 12,26,49 en 55 over huisjesmelkers. We verwijzen u naar het genoemde Plan van Aanpak en de antwoorden bij de hiervoor genoemde vragen. In 2016 is al in opdracht van de gemeente door het Huurdershuis al een meldpunt opgericht (huurdersbalie.nl/huisjesmelkers). Dit meldpunt willen we uitbreiden. Het Huurdershuis ontvangt subsidie van de gemeente en adviseert huurders als zij problemen ervaren met hun verhuurder. We zijn aan het verkennen hoe huurders meer vanuit een actieve rol (echt met de huurder op stap) kunnen worden bijgestaan, in plaats van een (hoofdzakelijk) adviserende rol. b. Graag horen wij ook op welke manier deze voorstellen nog voldoen of dienen te worden aangepast in het licht van de coronacrisis. Acht het college deze genoemde voorstellen uit de PvA Splitsing en Verkamering coronaproof? Antwoord De voorstellen voldoen nog en hoeven niet te worden aangepast.
30.	SP	**Vraag:**

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		Ook hebben de leden van de SP voorgesteld om de lokale lasten voor huurders te verlagen en die van huisjesmelkers te verhogen. Het collegebeleid is op dit moment precies andersom. Is het college -gezien de gevolgen van de corona-crisis- bereid haar beleid aan te passen? Welke resultaten mag de raad daarvan verwachten? Antwoord Dit is geen vraag in het kader van het PvA Woningbouwontwikkeling.
30.1	SP	**Vervolgvraag:** Zou het college alsnog antwoord kunnen geven op de vraag: Ook hebben de leden van de SP voorgesteld om de lokale lasten voor huurders te verlagen en die van huisjesmelkers te verhogen. Het collegebeleid is op dit moment precies andersom. Is het college -gezien de gevolgen van de corona-crisis- bereid haar beleid aan te passen? Welke resultaten mag de raad daarvan verwachten? Antwoord Dit is geen vraag in het kader van het PvA Woningbouwontwikkeling.
31.	SP	**Vraag:** Met het aanpakken van ongezonde woningen en huisjesmelkers en eerlijkere lokale lasten zijn we er naar de mening van de leden van de SP fractie nog niet. Het totaal aantal woningen is te laag. Er moet meer bijgebouwd worden. In de jaren 2010-2018 is er door het college met succes hard gewerkt om de nieuwbouwproductie na de vastgoedcrisis van 2008 weer op gang te

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		brengen en te houden. Arnhem wist de afgelopen jaren steevast fors meer nieuwbouwwoningen op te leveren dan het landelijk gemiddelde. Ook het aantal nieuwe sociale woningen was daarbij hoog. Helaas is aan deze succesvolle inzet een einde gekomen. Zo is zichtbaar geworden dat in 2019 de nieuwbouwproductie in Arnhem fors onder het landelijk gemiddelde is gekomen. Graag een reactie van het college op deze treurige ontwikkeling. Welke lessen leert het college van de succesvolle aanpak van de periode 2010-2018 en hoe gaat zij die toepassen om de nieuwbouw weer aan te jagen? Hoe zorgt zij ervoor dat nieuwbouw tot betaalbare woningen leidt? <u>Antwoord</u> Daarop geeft het plan van aanpak en eerdere technische beantwoording antwoord. De totaal aantal toevoegingen in Arnhem ligt in 2019 ruim hoger dan het landelijk gemiddelde, de nieuwbouwproductie op het landelijk gemiddelde.
31.1	SP	**Vervolgvraag:** Zou het college alsnog antwoord kunnen geven op de vraag: Met het aanpakken van ongezonde woningen en huisjesmelkers en eerlijkere lokale lasten zijn we er naar de mening van de leden van de SP fractie nog niet. Het totaal aantal woningen is te laag. Er moet meer bijgebouwd worden. In de jaren 2010-2018 is er door het college met succes hard gewerkt om de nieuwbouwproductie na de vastgoedcrisis van 2008 weer op gang te brengen en te houden. Arnhem wist de afgelopen jaren steevast fors meer nieuwbouwwoningen op te leveren dan het landelijk gemiddelde. Ook het aantal nieuwe sociale woningen was daarbij hoog. Helaas is aan deze succesvolle inzet een einde gekomen. Zo is zichtbaar geworden dat in 2019 de nieuwbouwproductie in Arnhem fors onder het landelijk gemiddelde is gekomen. Graag een reactie van het college op deze treurige ontwikkeling. a. Welke lessen leert het college van de succesvolle aanpak van de periode 2010-2018 en hoe gaat zij die toepassen om de nieuwbouw weer aan te jagen?

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		b. Hoe zorgt zij ervoor dat nieuwbouw tot betaalbare woningen leidt? Antwoord Hieronder de tabellen uit de eerdere technische beantwoording en toezeggingen. Het totaal aantal toevoegingen Arnhem in 2018 en 2019 ligt in Arnhem ruim hoger dan het landelijk gemiddelde, de nieuwbouwproductie in 2018 ruim hoger en 2019 op het landelijk gemiddelde. Het aantal sociale huurwoningen is van 2015 tot 2018 fors gedaald. Het PvA woningbouwontwikkeling geeft hierop antwoord. Door minimaal 30% sociale huurwoningen over de projecten te realiseren door corporaties zorgt het college voor meer betaalbare huurwoningen in Arnhem. Door een vereveningsfonds, ontwikkellabs, stadakkoord met ontwikkelaars en woondeal wil college woningbouw versnellen en doorprogrammeren van woningbouw. 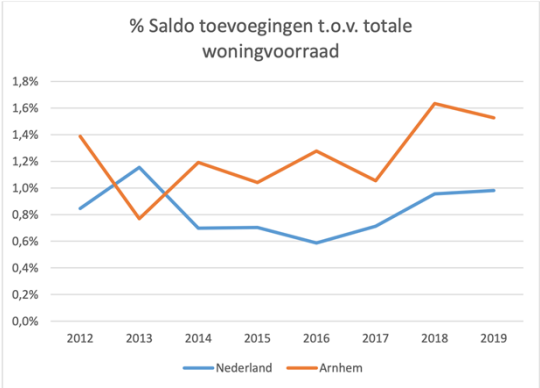 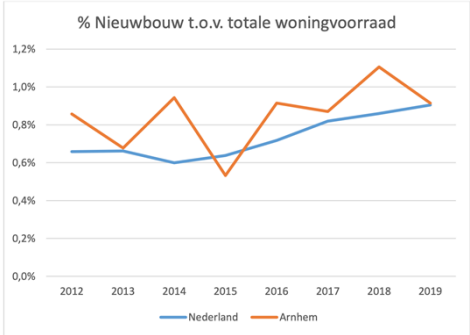

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord

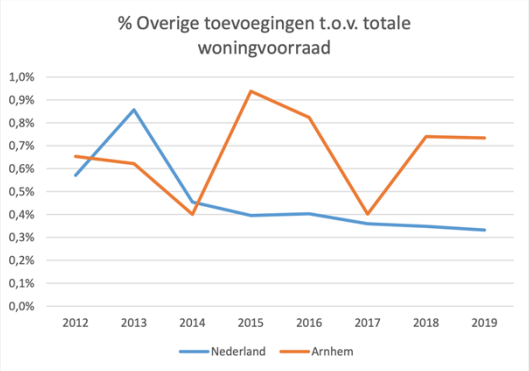

(bron: CBS/BAG, 2019 voorlopige cijfers)

	woningvoorraad totaal	**woningen koop**	**woningen corporatie bezit**	**woningen overige verhuur**	**woningen onbekend**
2012	69.900	29.560	26.040	12.220	2.070
2013	70.550	30.940	26.300	11.680	1.630
2014	71.110	30.860	26.880	12.180	1.200
2015	71.960	31.440	27.600	11.860	1.070
2016	72.710	31.540	27.460	12.380	1.330
2017	73.640	31.690	26.320	14.570	1.070
2018	74.420	31.920	26.440	15.120	940
2019	75.630	31.990	26.470	16.420	740

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
32.	SP	**Vraag:** Welke maatregelen neemt het college om te voorkomen dat als gevolg van de corona-crisis een grote vraaguitval ontstaat waardoor de regionale woningmarkt op slot komt te zitten? Antwoord Hierover zijn we in gesprek met BZK, marktpartijen, provincie en corporaties in het kader van de woondeal.
32.1	SP	**Vervolgvraag:** a. Wat is de inzet van het college tijdens deze gesprekken wat betreft te nemen maatregelen om te voorkomen dat als gevolg van de corona-crisis een grote vraaguitval ontstaat waardoor de regionale woningmarkt op slot komt te zitten? b. Welke maatregelen gaat het college zelf nemen als de inzet van deze gesprekken niet wordt behaald? c. Wanneer mag de raad een verslag en uitkomst van deze gesprekken verwachten? Antwoord Inzet is het PvA woningbouwontwikkeling en de woondeal waarin we afspraken maken over meer en versneld (betaalbare) woningbouwontwikkeling. Uiteraard informeren wij u over de voortgang van projecten. Dat doen wij 2 maal per jaar via de FJP en de najaarsrapportage projecten.
33.	SP	**Vraag:** Bij woningbouwplanning is het belangrijk ook verder vooruit te denken. Alles begint met ‘zachte’ plannen, die daarna ‘harde’ plannen kunnen worden met een bestemmingsplan. De SP leden maken zich zorgen over de zachte plancapaciteit. Hoeveel geplande woningen heeft het college

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		de afgelopen twee jaar toegevoegd aan de zachte plancapaciteit? Om welke projecten gaat het en om welk type woningen? Antwoord Dat is voor zachte plannen nog niet uit te splitsen in type woningen. Wij zullen op korte termijn een nieuwe planningslijst aan de raad toesturen.
33.1	SP	**Vervolgvraag:** a. Kan het college alsnog aangeven hoeveel woningen er de afgelopen twee jaar aan de zachte plancapaciteit zijn toegevoegd? b. In welke projecten / op welke locaties? c. Moeten de leden van de SP fractie uit het ontwijkend antwoord afleiden dat het aantal 0 bedraagt? Antwoord Wij zullen op korte termijn een nieuwe planningslijst aan de raad toesturen met daarin het aantal toevoegingen in de zachte plancapaciteit die geen nul bedraagt. Dat is voor zachte plannen niet uit te splitsen in type woningen.
34.	SP	**Vraag:** Sociale huurwoningen zijn hard nodig, Met name mensen met een laag inkomen zijn aangewezen op deze manier van huisvesting. Corporaties hanteren geen minimuminkomen om huurders toe te laten tot een sociale huurwoning. Particuliere vastgoedpartijen hanteren juist wel minimum-inkomenseisen, waardoor deze woningen niet toegankelijk zijn voor mensen die zijn aangewezen op een sociale huurwoning. Ook doen particuliere verhuurders niet mee aan het woonruimteverdeelsysteem, waardoor de schaarse woningen niet eerlijk en transparant worden verdeeld. Daarnaast nemen

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		de particulieren verhuurders niet deel aan de prestatieafspraken, die belangrijk zijn vanwege afspraken over matigen van de huurprijzen, huisuitzettingen, renovatie en onderhoud, etc. Toch gooit het college in het voorstel de sociale corporatiehuurwoningen en particuliere huurwoningen (met een huurprijs onder de aftoppingsgrenzen) op een hoop. De leden van de SP fractie vragen zich af waarom het college dat doet. Onduidelijk is daardoor wat de ambitie is op het gebied van nieuwbouw van volwaardige sociale woningbouw, waar ook de laagste inkomens toegang toe hebben; de zogenaamde kernvoorraad sociale woningbouw. Kan het college aangegeven hoeveel nieuwbouwwoningen het tot 2030 wil toevoegen aan de kernvoorraad sociale woningbouw? Welk percentage van de totale nieuwbouwproductie zal dit bedragen? <u>Antwoord</u> Er is geen differentiatie gemaakt binnen de sociale woningbouw, maar wel is in de prestatieafspraken afgesproken dat de kernvoorraad minimaal gelijk moeten blijven.
34.1	SP	**Vervolgvraag:** a. Zou het college alsnog antwoord kunnen geven op de vraag: Sociale huurwoningen zijn hard nodig, Met name mensen met een laag inkomen zijn aangewezen op deze manier van huisvesting. Corporaties hanteren geen minimuminkomen om huurders toe te laten tot een sociale huurwoning. Particuliere vastgoedpartijen hanteren juist wel minimum-inkomenseisen, waardoor deze woningen niet toegankelijk zijn voor mensen die zijn aangewezen op een sociale huurwoning. Ook doen particuliere verhuurders niet mee aan het woonruimteverdeelsysteem, waardoor de schaarse woningen niet eerlijk en transparant worden verdeeld. Daarnaast nemen de particuliere verhuurders niet deel aan de prestatieafspraken, die belangrijk zijn vanwege afspraken over matigen van de huurprijzen, huisuitzettingen, renovatie en onderhoud, etc. Toch gooit het college in het voorstel de sociale corporatiehuurwoningen en particuliere huurwoningen (met een huurprijs onder de aftoppingsgrenzen) op een hoop. b. De leden van de SP fractie vragen zich af waarom het college dat doet? Onduidelijk is daardoor wat de ambitie is op het gebied van nieuwbouw van volwaardige sociale woningbouw, waar

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		ook de laagste inkomens toegang toe hebben; de zogenaamde kernvoorraad sociale woningbouw. c. Kan het college aangegeven hoeveel nieuwbouwwoningen het tot 2030 wil toevoegen aan de kernvoorraad sociale woningbouw? d. Welk percentage van de totale nieuwbouwwoningproductie zal naar de mening van het college uit volwaardige sociale huurwoningen bestaan? Sociale huurwoningen waar mensen met lage inkomens op zijn aangewezen, waar geen minimum-inkomenseisen aan worden gesteld, die worden verdeeld volgens het woonruimteverdeelsysteem en die vallen onder de prestatieafspraken? Antwoord Het college stelt als ambitie in de het PvA woningbouwontwikkeling een percentage van minimaal 30% sociale huurwoningen over de zachte plancapaciteit. Daarbij ziet zij de corporatie als premium partner in de ontwikkeling, precies om de redenen die u benoemt. En is uitgangspunt dat de kernvoorraad niet krimpt de komende jaren.
35.	SP	**Vraag:** Heeft het college de 150 bewoners van camping Arnhem ook meegenomen in haar prognoses en ambities? Graag toelichten. Antwoord Ja, deze zijn meegenomen in het woonbehoefte-onderzoek.
36.	SP	**Vraag:** Is het college eens dat Arnhem niet moet gaan bouwen voor arbeidsmigranten die buiten de gemeentegrenzen werken, zeker niet zolang er nog woningnood is onder de Arnhemmers zelf? Is het college van mening dat het huisvestingsprobleem van arbeidsmigranten in de eerste plaats moet worden opgelost in de gemeenten waar deze arbeidsmigranten grotendeels werken? Steeds meer woningen in Arnhem worden opgekocht, verbouwd en gesplitst voor de huisvesting

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		van arbeidsmigranten. Hoe voorkomt het college uitbuiting van arbeidsmigranten en verdringing van Arnhemmers die op zoek zijn naar een betaalbare woning? Antwoord Wij zijn van mening dat arbeidsmigranten een bijdrage kunnen leveren aan onze economie. Deze mensen verblijven voor een korte of langere tijd in onze stad of onze regio, of net over de grens in Duitsland, en hebben dus huisvesting nodig. Wel is het belangrijk om te erkennen dat daar waar er clustering van huisvesting voor kortdurend verblijf is, er spanningen met de leefomgeving kunnen ontstaan. Net als voor statushouders geldt dat als arbeidsmigranten zich duurzaam aan onze regio willen verbinden, het van belang is dat er sprake is van kwalitatieve huisvesting en deze mensen gestimuleerd worden om snel in te burgeren. De zoektocht naar voldoende en geschikte huisvesting mag niet leiden tot verdringing van andere woningzoekenden en tot verslechtering van de leefbaarheid in met name kwetsbare wijken. Daarom zijn we aan het kijken of we met de regio, provincie Gelderland en het Rijk dit vraagstuk gezamenlijk kunnen aanpakken.
36.1	SP	**Vervolgvraag:** Uit uw antwoord leiden wij af dat u niet van mening bent dat het huisvestingsprobleem van arbeidsmigranten in de eerste plaats moet worden opgelost in de gemeenten waar deze arbeidsmigranten werken. U bent het wel met ons eens dat de huisvesting van arbeidsmigranten niet mag leiden tot verdringing van andere woningzoekenden. Dit lijkt ons een lastige combinatie gezien de huisvestingsbehoefte van het aantal arbeidsmigranten werkzaam in andere gemeenten en de enorme behoefte aan betaalbare huizen voor Arnhemmers. a. Hoe gaat het college er voor zorgen dat deze ongewenste verdringing van Arnhemse woningzoekenden door de behoefte aan huisvesting van arbeidsmigranten niet plaatsvindt? b. Bent u bereid tot een stop op het huisvesten van arbeidmigranten die werkzaam zijn in andere gemeenten, totdat er voldoende woningen zijn voor Arnhemmers die op zoek zijn naar een

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		woning? c. Kunt u alsnog antwoord geven op de vraag hoe u uitbuiting van arbeidsmigranten gaat voorkomen? Antwoord Samen met de regiogemeenten, provincie Gelderland en het Rijk bekijken we dit vraagstuk en een gezamenlijk aanpak waarin we uitgaan van meer kwalitatieve goede woningbouw voor alle groepen waaronder de arbeidsmigranten die voor kortere of langere tijd in onze regio verblijven en werken. Verdringing proberen we ook te beperken door per facetbestemmingsplanplan te reguleren dat bij woningen uit de bestaande voorraad geen vergunning wordt verleend indien sprake is van omzetting in onzelfstandige woonruimte voor het verschaffen van kortdurend tijdelijk verblijf, te vergelijken met logies, al dan niet als onderdeel van de arbeidsvoorwaarden, aan werknemers. (Zie hiervoor het Plan van Aanpak: Woningsplitsing en Verkamering).
37.	SP	**Vraag:** Waarom zet het college in op nieuwbouw van beleggershuur terwijl het woningbouwonderzoek aangeeft dat daar in Arnhem nauwelijks behoefte aan is en mensen daar noodgedwongen in terecht komen omdat ze veel liever een betaalbare koopwoning verwerven? Waarom zet het college niet veel meer in op betaalbare koopwoningen? Waarom geeft het college niet veel meer vrije kavels uit (ook in de betaalbare categorie)? Deze projecten zijn in de periode 2010-2018 zeer succesvol gebleken. Voorbeelden zijn de Helenastraat, Nijhofstraat en de Rodenburgstraat. Zijn er nieuwe van dit soort projecten bedacht of gaat alles naar projectontwikkelaars? Kan het college daarop reflecteren? Graag concreet en voorzien van aantallen. Antwoord

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		Het college zet in op alle vormen van nieuwbouw. Vrije kavels worden waar mogelijk ontwikkeld. Zo zijn vorig jaar een 7tal kavels in Schuytgraaf in verkoop gegaan (Zomerdijk) en zullen hoogstwaarschijnlijk nog voor de zomer in Schuytgraaf wederom een aantal kavels (in veld 2, Wilgenvliet) in verkoop gaan. Maar ook in bijvoorbeeld Gaardenhage wordt gekeken naar herontwikkeling naar kleinere betaalbaarder kavels en is de werving voor de CPO-kavels in Coehoorn gestart.
37.1	SP	**Vervolgvraag:** a. Kunt u alsnog antwoord geven op de gestelde vraag: Waarom zet het college in op nieuwbouw van beleggershuur terwijl het woningbouwonderzoek aangeeft dat daar in Arnhem nauwelijks behoefte aan is en mensen daar noodgedwongen in terecht komen omdat ze veel liever een betaalbare koopwoning verwerven? b. Waarom zet het college niet veel meer in op betaalbare koopwoningen? c. Waarom geeft het college niet veel meer vrije kavels uit (ook in de betaalbare categorie)? d. Deze projecten zijn in de periode 2010-2018 zeer succesvol gebleken. Voorbeelden zijn de Helenastraat, Nijhofstraat en de Rodenburgstraat. Zijn er sinds medio 2018 nieuwe van dit soort projecten bedacht? Antwoord Het college zet in op alle vormen van nieuwbouw; sociale huur, middenhuur, sociale koop, betaalbare koop, vrije sector en ook vrije kavels. Vrije kavels worden waar mogelijk ook ontwikkeld, zie antwoord hierboven op welke locaties.
38.	SP	**Vraag:**

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		Is het college van mening dat de welgestelde gemeenten als Rozendaal, maar ook wijken en dorpen als Hoogkamp, Gulden Bodem en Schaarsbergen veel meer sociale woningbouw moeten realiseren? Zo nee, waarom niet? Erkent het college dat dit de meeste gesegregeerde delen van de regio Arnhem zijn en dat we daar wat aan moeten doen? Welke resultaten mag de raad van het college op dot punt verwachten? Antwoord We gaan voor 30% over alle projecten stadsbreed, dus ook in de genoemde wijken kan sociale huur worden toegevoegd. Het college is van mening dat de regio ook een opgave heeft op gebied van sociale huur.
38.1	SP	**Vervolgvraag:** a. Kunt u alsnog antwoord geven op de gestelde vraag: Is het college van mening dat de welgestelde gemeenten als Rozendaal, maar ook wijken en dorpen als Hoogkamp, Gulden Bodem en Schaarsbergen veel meer sociale woningbouw moeten realiseren? Zo nee, waarom niet? b. Erkent het college dat dit de meeste gesegregeerde delen van de regio Arnhem zijn en dat we daar wat aan moeten doen? c. Het college geeft aan stadsbreed voor 30% 'sociale huur' in de nieuwbouw te gaan. Betreft het hier volwaardige sociale huur of gaat het om beleggers huur in het goedkope segment? d. Is het college van mening dat het percentage sociale huurwoningen in de nieuwbouw in genoemde wijken Hoogkamp, Gulden Bodem en het dorp Schaarsbergen meer of juist minder dan 30% moet bedragen? e. Hoeveel volwaardige sociale huurwoningen wil het college de komende 10 jaar toegevoegd zien aan de genoemde wijken Hoogkamp, Gulden Bodem en het dorp Schaarsbergen?

Vraag-nummer	Fractie	Vraag / Antwoord
		Antwoord Zoals hierboven geantwoord zet het college in op minimaal 30% sociale huurwoningen stadsbreed dus ook in de door u genoemde wijken en is het college van mening dat ook in de regiogemeenten een opgave ligt voor sociale huurwoningen. Minimaal 30% sociale huur betekent huurwoningen tot de liberalisatiegrens (737,14 euro per 1 juli 2020).

Schriftelijke Meningsvorming 1

Stap 1
Het m1 agenderen door het db van een voorstel o.i.d. op vrijdag ca. 12.00 uur.
Acties:
- Griffie informeert raadsleden en fractievolgers van de agendering (via notificatie van de agenda).
- Griffie informeert portefeuillehouder(s) en ondersteunende ambtenaren van agendering.

Wat gaat er dan gebeuren:
Na agendering kunnen de fracties zich beraden over hun inbreng en evt. daarover info inwinnen en intern overleggen. Alle fracties uit de raad kunnen schriftelijke vragen, nodig voor de politieke meningsvorming (dus geen technische vragen), indienen bij de griffie.

Stap 2
Sluiten van de deadline voor het indienen van vragen op donderdag 12.00 uur.
Als een fractie geen vragen heeft, kan de behandeling voor die fractie naar stap 6.
Acties:
- Griffie bundelt de vragen en geleidt deze door naar de raad, de portefeuillehouder(s) en de ondersteunende ambtenaren.

Wat gaat er dan gebeuren:
De 1e beantwoordingstermijn van het college gaat lopen.
Antwoorden worden, bij voorkeur gebundeld, aangeleverd bij de griffie.

Stap 3
Sluiten van de deadline voor het beantwoorden van vragen op vrijdag 17.00 uur.
Acties:
- Griffie bundelt zonodig de antwoorden en geleidt deze door naar de raad.

Wat gaat er dan gebeuren:
De termijn voor het indienen van vervolgvragen vanuit de raad gaat lopen.
Vervolgvragen worden door de raad aangeleverd bij de griffie.

Stap 4
Sluiten van de deadline voor het indienen van vervolgvragen op maandag 10.00 uur.
Als een fractie geen vervolgvragen heeft, kan de behandeling voor die fractie naar stap 6
Acties:
- Griffie bundelt de vragen en geleidt deze door naar de raad, de portefeuillehouder(s) en de ondersteunende ambtenaren.

Wat gaat er dan gebeuren:
De 2e beantwoordingstermijn van het college gaat lopen.
Antwoorden worden, bij voorkeur gebundeld, aangeleverd bij de griffie.

Stap 5
Sluiten van de deadline voor het beantwoorden van vervolgvragen op dinsdag 16.00 uur.
Acties:
- Griffie bundelt zonodig de antwoorden en geleidt deze door naar de raad.

Wat gaat er dan gebeuren:
De fracties gaan zich beraden op een standpunt voor de vervolgbehandeling.
Fracties leveren bij de griffie hun mening aan over besluitvormende behandeling (m2, debatstuk, hamerstuk).

De termijn voor het indienen van (concept) moties en/of amendementen gaat lopen.
Moties en amendementen voor de m2-behandeling worden aangeleverd bij de griffie.

Stap 6
Sluiten van de deadline voor het kenbaar maken van de gewenste vervolgbehandeling op donderdag 10.00 uur.
Acties:
- Griffie adviseert op basis van meningen fracties het db over vervolgbehandeling:
    - m2, dan naar stap 7, of
    - besluitvormend (als debatstuk of hamerstuk), dan naar stap 8

Wat gaat er dan gebeuren:
Het db gaat besluiten over de vervolgbehandeling van het voorstel:
    - m2, dan naar stap 7, of
    - besluitvormend (als debatstuk of hamerstuk), dan naar stap 8.

Moties en amendementen voor een m2-behandeling worden aangeleverd bij de griffie.

Stap 7
Sluiten van de deadline voor het indienen van moties/amendementen t.b.v. m2-behandeling op vrijdag 10.00 uur
Acties:
- Griffie bundelt de ingediende moties/amendementen en geleidt deze door naar de raad, de portefeuillehouder(s) en de ondersteunende ambtenaren.

Wat gaat er dan gebeuren:
De termijn voor het formuleren van een preadvies van het college op de ingediende moties en amendementen gaat lopen.
Preadviezen worden, bij voorkeur gebundeld, aangeleverd bij de griffie.

N.B. Moties/amendementen, die na de deadline van vrijdag 10.00 uur bij de griffie worden aangeleverd worden t.b.v. de m2-behandeling wel doorgeleid naar de raad, de portefeuillehouder(s) en de ondersteunende ambtenaren. Mogelijk is dan voorafgaand aan de m2-behandeling geen preadvies van de portefeuillehouder beschikbaar.

Stap 8
Het db besluit tot vervolgbehandeling (m2 of besluitvormend) van het voorstel op vrijdag ca. 12.00 uur.

Stap 9
Sluiten van de deadline voor het geven van een preadvies op de moties/amendementen op maandag 17.00 uur.
Acties:
- Griffie bundelt de ingediende preadviezen en geleidt deze door naar de raad, de portefeuillehouder(s) en de ondersteunende ambtenaren.

Wat gaat er dan gebeuren:
De fracties kunnen zich t.b.v. de m2-behandeling een mening vormen over de ingediende moties/amendementen en de preadviezen van het college.

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, meningsvormende (2) bijeenkomst 3 juni 2020

Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling

Zaaknummer:	428234
Portefeuillehouder:	R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Manders (AC), de Groot (PvdD), Zijlstra (CU), Greving (PvdA), Loos (VVD), Prinsen (GL), Loor (D66), van Dillen (CDA), Tujeehut (AOP) en Elfrink (SP).
De fracties van DENK/Verenigd Arnhem en de PVV waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking
Voor de bespreking waren 4 (concept-)amendementen en 10 (concept-)moties ingediend.
Besproken zijn de amendementen 20A39, 20A40 en 20A41 en motie 20M90 (20A41 en 20M90 gaan beide over hoogbouw).
De bespreking over amendement 20A42 is niet afgemaakt.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat niet alle ingediende amendementen en moties behandeld zijn. De m2-behandeling wordt een volgende vergadering voortgezet.

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

S. van Ommen

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel, (vervolg) meningsvormende (2) bijeenkomst 10 juni 2020

Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling

Zaaknummer:	428234
Portefeuillehouder:	R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Manders (AC), de Groot (PvdD), Greving (PvdA), Loos (VVD), Prinsen (GL), Loor (D66), van Dillen (CDA) en Elfrink (SP).
De fracties van de Arnhemse Ouderenpartij, ChristenUnie, DENK/Verenigd Arnhem en de PVV waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking
Voor de m2-behandeling zijn in totaal 4 (concept-)amendementen en 10 (concept-)moties ingediend. Een deel daarvan zijn besproken in de bijeenkomst van 3 juni.
In deze bijeenkomst zijn het amendement 20A42 en de moties 20M82, 20M83 en 20M84 besproken.

Toezegging
Wethouder Paping heeft toegezegd bij de corporaties te informeren welke woningen met schimmel en achterstallig onderhoud wanneer worden aangepakt.

Conclusie
De voorzitter stelt met instemming van de raadskamer vast dat niet alle ingediende amendementen en moties behandeld zijn. De m2-behandeling wordt een volgende vergadering voortgezet.

De raadsadviseur,

B. Kranenborg

De voorzitter,

V.L. Bouma